

ספר מנחת ברוך

הקדמה

אודה ה' בכל לבב ובתוך רבים להללנו. על אשר לא עזב חסדו ואמתו ממני מעודי עד היום הזה. ושם חלקי מיושבי ציהמ"ד. להגות בתורתו כל הימים. ואף נחלתו שפרה עלי. שמתי כל מעיני צה. וזה חלקי מכל עמלי. ואף כי לא זכני ה' בחכמה רבה. אהודנו כי נתן לי כח ועזמה לעמול בעמלה של תורה. לחרוש גבעותיה לשדד עמקיה. ולהגות בצוף אמריה. והכין את לבבי ללול צמים אדירים ים התלמוד. למנא דצרי חפץ. ואף כי גאו המים מי התושיה. אך עמלי הרב עמד לי להתצונן במעמקי דצריהם ולעמוד על יסודותם. ולהצין דצרי חכמים וחידותם:

והנה מעולם לא עלה על לבי להעלות חידושי עלי ספר להפיץ בישראל. כי מדי ראיתי עמקי ימי התלמודים הצבלי והירושלמי. משצריהם גליהם ושחון דכיס. אשר גם כי אדיר לא יעצירם. ומדי התצונני בשרי התורה עושי מלאכה צמים אדירים. המה הגבורים אשר מעולם. חכמינו הראשונים. אשר נתנו צים התלמוד דרך. ובמי תצונה נתיבה. וראיתי כי כל רז לא עממוס. כי עיניהם היו נופות בכל. ולפניהם עמקי ימי התלמודים לא עמקו. וקצות תלתלי הש"ס לא רחקו. אמרתי רק להם היה נאה לשצת. להם היה נאה למלל גבורות ה'. כי יכלו להציע כל תהלתו. כמאמר חכמינו הוריות (יגז) מי ימלל גבורות ה' מי שיכול להשמיע כל תהלתו. ואנכי מה. ולא הרהצתי עוז להעלות חידושי על הגליון. והייתי נחצא אל הכלים. אמנס לכל זמן כי הגיעו הימים. אשר העיר ה' את רוחי ואמץ את לבבי. גם נתן לבבי תשוקה עזה. להוציא לאור דצרי חפץ אשר מנצחים בעמל רב. אמרתי גם זו מאת ה' היא. התאזרתי עוז להוציא לפועל. את אשר רחש לבי דבר טוב:

והנה אחרי אשר העיר ה' אותי על זה. אמרתי להעלות עלי ספר חידושי שאמרתי באלה ההלכות שמנצחתי בהם מחלוקת. אשר גם רבותינו האחרונים עדנה לא הכריעו בהם להלכה. וכל אחד אל עבר פניו ילך. כפי דעתו בזונת סוגית הגמרא. ובכמו אלה גרסה נפשי לתאוה. ללון בעומקה של הלכה. וללול צמים אדירים. ולא חשכתי מכל עמל לבי. אולי בחסדי ה' אמנא נתיב ההלכה בתוך עמקי ימי התלמודים. ובכ"מ אשר עמלי הרב עמד לי. כי מנצחתי דצרי חפץ אשר האירו את לבבי בצוגיות הש"ס למנא ההלכה. אמרתי להעלותם בספר על דרך שו"ת. והנה לא אמרתי הדברים להלכה למעשה. כי אינני כדאי להכריע. והמשכיל על דבר אמת יתצונן בהם ויכריע. וזוה יהיה כפלים לתושיה. כי המצקש דבר ה' זו הלכה. ימנא ההלכות האלה מצוארות ממקורן מקור מים חיים. אשר לא יכזבו מימיהם. והדבר ידוע כי ההלכות המתצורות

מסוגיות הגמרא. אבות הנה להלכות המסתעפות מהן. ומלצד זה יהיה תועלת רבה. להלומדים המעיינים בעין פקוחה. להשכיל על דבר אמת בסוגיות הגמרא. כי ימלאו הסוגיות מתצארות היטב. ותודות לה' כי כמה שמעתות וסוגיות שלימות. אשר המה מחמורי חמורות. נעשו פשוטות וברורות. אשר רוב פשיטותם תעיד על אמינותם. וגם כמה מאמרי ירושלמי. אשר המה כחידות נעלמות. נעשו גלויים ומפורשים באר היטב:

והנה קראתי שם ספרי שו"ת מנחת ברוך כמאמר חכמינו (מנחות קד א) ונפש כי תקריב קרבן מנחה וכו' מי דרכו להביא מנחה עני. מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו לפני. וחיבורי זה הלא הוא מנחת עני כמוני. אשר נתתי גם נפשי על ההלכות שזררתי. כי לא אמרתי דברי ע"פ השקפה וצחפה. רק אחר עמל רב ויגיעה עצומה. לעמוד על אמינות הדברים. והנה עזרני ה' לברר הלכות רבות בכל ארבעת חלקי השו"ע. ואמרתי להוציאם לאור ג"כ בארבעה חלקים מיוחדים. ובאשר כי הוצרכתי כמה פעמים לכתוב בחיבורי זה לעיין כמה שזררתי בשלשה חלקים אשר המה עדנה בכתובים. הוכרחתי לקרוא להם שמות. והנה שם הכולל מכל הארבעה חלקים קראתי שו"ת מנחת ברוך. רק חלקתים לארבעה חלקים. החלק הזה שהוא על או"ח קראתי בשם חלק אמרי חיים. וחלק יור"ד בשם חלק אמרי דעה. וחלק אהע"ז בשם חלק אמרי בינה. וחלק ח"מ בשם חלק אמרי משפט. וכשיראה המעיין שכתבתי בחיבורי זה לשון ועי' בספרי מנחת ברוך חלק אמרי דעה דדיני תערובות או מתנות כהונה וכיוצא וכו"ג כתבתי על שארי החלקים יצין הקורא כי כונתי על חיבורי אשר עודנו בכתובים. וכתבתי כן בכדי שהמעין ימלא הדברים בלי חיפוש במקומם כמושבותם. באותם המקומות שרשמתי. לאחר שזכני ה' להוציאם לאור. ותודות לה' כי המה כמעט מסודרים להדפסה. אך מסבת ההוצאה הרבה מבית הדפוס. א"א לי להוציאם כולם ביחד רק ע"פ חלקים. יזכני ה' להוציאם כולם לאור במהרה. וחיבורי זה בא ג"כ בירור בכמה הלכות מדיני קדשים שהם על סדר המועדים כמו דדיני ק"פ וכיוצא. ואף שאינם נוגעים להלכה למעשה. בכל זאת זררתי כי מלצד שהן הן גופי תורה. מלצד זאת הוצרכתי לזררם יען כי מההלכות האלו הצאתי בסימן אחר ראייה להלכה למעשה כמה שנחלקו האחרונים וכמו שיתבאר בזה המעיין:

ובן מנחתי את לבבי לעשות מפתחות בסוף ספרי מהשמעתות והסוגיות שנתצארו בחיבורי זה. הן מאותן שנתצארו ביאור שלם. הן מאלה אשר העירותי בהם צעומק הפשט. בכדי שהמעין עליהם ימלאם בחיבורי בלי חיפוש. ואני מחלה מכל מעיין בספרי שלא יקראם כמו קורא באגרת כי אם בעיין ובהתבוננות. כי גם אנכי לא אמרתי הדברים בצחפה ובהשקפה רק אחרי עיון רב והתבוננות עמוקה:

ובה מקום אחי לתת תודה וזכרה לאנשי עירי עיר קרינק אשר אנכי שוכן בה זה כמה. והמה יתמכוני בכבוד. ומחזיקים בידי בטרף חוקי. בשלום ובמישור ילכו אחי. יהי שלום בחילם ויתענגו על רוב טוב. ויהי נועם ה' עליהם. ואשא כפי לאלהי מרום אשר עד זקנה ושיבה לא יסיר חסדו ואמתו ממני. ויזכני ה' להוציא לאור את יתר שלשת החלקים אשר עמדי בכתובים. רחמיך ה' ממני לא תכלא. האר פניך אלי ואושעה כי טוב חסדך מחיים:

דברי המחבר

מנחת ברוך

סימן א

שאלה ציצית שטוואן לשמן במחשבה גרידא, ולא אמר בפירוש אני עושה זאת לשם ציצית, אי סגי במחשבה גרידא בדיעבד או לא, וכן בכה"ת היכי דבעינן לשמה כמו כתיבת ס"ת תפלין ומזוזות ועיבוד עורותיהן לשמה, וכתיבת גט אשה דבעי לשמה וכיוצא בהן, אי בכל הני סגי בדיעבד במחשבה גרידא, או דבעינן מה"ת שיוציא בשפתיו שהוא עושה לשמה, וכן בכ"מ שהמחשבה פוסלת כמו קדשים ששחטן חוץ לזמנן וחוץ למקומן, והפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן, וכיוצא בהן בכל המחשבות הפוסלות בקדשים. אי מפסלי במחשבה גרידא בלא אמירת פיו או דבעינן דוקא אמירת פיו, וכן במחשבת חוץ כגון ישראל ששחט בהמה לעכו"ם במחשבה גרידא. אי זה הוה תקרובת עכו"ם או דלא הוה תקרובת עכו"ם עד שיאמר בפירוש שהוא שוחט לעכו"ם. וגם שמא יש לחלק בכל הני לומר דאיכא מנייהו דסגי בהו במחשבה. ואיכא מנייהו דבעינן בהו דוקא אמירת פיו

תשובה הנה הרא"ש ה' ס"ת סי' ג' כתב, והר"ר ברוך ז"ל נסתפק אם צריך להוסיף ציציתו שהוא מעבדו לשם ס"ת או לשם תפלין או סגי במחשבה, וכן גבי כתיבת ס"ת תפלין ומזוזות, וכן כתיבת הגט דבעינן כתיבה לשמה, אי סגי במחשבה לפי שמנינו פגול דכתיב ביה לא יחשב וצעי דבור (זנחיס כ"ו), ותרומה נטלת בלא דבור רק במחשבה (תרומות פ"א). ובשליחות יד כתיב על כל דבר פשע והחושב לשלוח יד צפקדון חייב. הלכך טוב הוא להוסיף ציציתו בתחלת העבוד ותו לא צריך. וכן כשמתחיל לכתוב ס"ת יאמר ס"ת זה אני כותב לשם קדושת תורת משה ותו לא צריך. אמנם צעתי כתיבת האזכרות צריך שיחשב לשם קדושת השם עכ"ל ובטור יו"ד (סי' רע"א רע"ד) הוציא ג"כ דברי רבינו ברוך. והסמ"ג עשין כ"ה כתב שם ג"כ דכתיבת ס"ת ועיבוד עורות וקדושת אזכרות וכתיבת גט אשה צריך אמירה דוקא כי שמא לא סגי במחשבה בכל הני. וכ"כ בספר התרומה ה' ס"ת, והמרדכי ה' לילית הביא ג"כ צעתי רבינו אלחנן דכ"מ דבעי לשמה צריך להוסיף ציציתו שהוא עושה לשמה. ומה"ט כתב שם דטוויית לילית וכתיבת האזכרות צעי דוקא שיאמר בפיו שעושה לשמה:

והנה מדברי הרא"ש שהצאתי שכתב. אמנם צעתי כתיבת האזכרות צריך שיחשב לשם קדושת השם. נראה דקוצר דצקדושת האזכרות סגי במחשבה גרידא. וגם הטור צו"ד (סי' רע"א רע"ד) גבי עיבוד עורות וכתיבת ס"ת כתב דלצריך אמירה. ושם (סי' רע"ו) גבי כתיבת אזכרות כתב ג"כ וצריך לחשוב היה נראה ג"כ דאזכרות סגי במחשבה. אמנם הצי"ט שם כתב דהא שכתבו הרא"ש והטור מחשבה גבי אזכרות כוונתם אמירה דמ"ש. וכ"כ הצי"ט ב"טור או"ח (סי' ל"ב) אלז הרמ"א דדרכי משה בטור שם כתב דלרא"ש והטור סגי במחשבה גרידא גבי אזכרות וכתב שם דטעמא דמלתא משום דכיון שכבר אמר שכותב הס"ת לשם ס"ת.

משו"ה בהאזכרות שלה תו סגי במחשבה גרידא. וכ"כ הט"ז זיו"ד (סי' רע"ו) לדעת הרא"ש והטור. והנה
הצ"ח בטור יו"ד (סי' רע"ו) הביא ראיה דבאזכרות סגי במחשבה גרידא מהא דתניא (שבת ק"ד) היה לריך
לכתוב ה' ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בה ד'. ר' יהודה אומר מעביר עליו קולמוס ומקדשו. וחכ"א
אין שם זה מן המוצחר. וע"ז הקשה הצ"ח דל"ל למימר שנתכוון לכתוב יהודה הא אפילו בנתכוין לכתוב ה'
נמי לא סגי במחשבה גרידא. א"ו דבאמת גבי אזכרות סגי במחשבה. ומשו"ה כשיודע שצריך לכתוב ה'
בקדושה והוא מתכוין לכתוב ה' סגי בהאי מחשבה. והט"ז זיו"ד (סי' רע"ו ס"ק א') דחק א"ע הרבה בזה:

אמנם לפענ"ד דאין מכאן הכרע. דמלבד דגם להצ"י דס"ל דבעי אמירה מ"מ כשיאמר בתחלת הכתיבה
שהוא יכתוב כל האזכרות שבס"ת זה לשם קדושה. תו אין לריך אמירה בכל פעם כמש"כ הצ"י בטור
או"ח (סי' ל"ג). א"כ א"ל דמשו"ה תניא ונתכוון לכתוב יהודה דאם היה מכוון לכתוב ה' הא פעמים סגי
בהכי. בלא"ה הא כתב התשצ"ך בח"א (סי' קכ"ו) שאסור להעביר קולמוס על הה' מפני שהוא מוחק את ה'.
א"כ א"ש הא דתניא ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בה ד'. דאם היה מכוון לכתוב ה' אף על גב דזה
לא מהני בס"ת מ"מ היה אסור למוחקו. דלענין מחיקת הה' פשוט דכל המכוון לכתוב ה' וכתבו אסור
למוחקו מה"ת כמו שהכריח בשו"ת מחנה אפרים בהגהותיו על הרמב"ם דה' ס"ת. א"כ להתשצ"ך ג"כ
אסור להעביר עליו בקולמוס והכא תניא ר"י אומר מעביר עליו קולמוס משו"ה תניא ונתכוון לכתוב יהודה
וטעה כדי שיהיה מותר להעביר בקולמוס:

והט"ז זיו"ד (סי' רע"ו) הביא דהמרדכי מיייתי מהאי ברייתא ראי' להיפוך דבאזכרות בעי אמירה מדתניא
ר"י אומר מעביר עליו קולמוס ומקדשו ש"מ דבעי לקדשו באמירה. וכן הביא מהא דאמרין (גטין
כ"ד ז) ההוא דאתא לקמיה דר' אמי א"ל ס"ת שכתבתי לפלוני אזכרות שלו לא כתבתי לשמן. אלמא דבעינן
שיפרש לשמן באמירה אבל מחשבה לא מהני. אמנם לפענ"ד דהמרדכי לא כוון כלל להביא ראי' מהני דוכתי
דבעי אמירה. דודאי א"ל דהא דתניא מעביר עליו קולמוס ומקדשו דזה הוא שמקדשו במחשבה גרידא. וכן
ההיא דגטין דהאזכרות שלו לא כתבתי לשמן. היינו נמי שלא חשב לשמה במחשבה. אלא דכוונת המרדכי
להביא ראיה דבאזכרות לא אמרינן סתמא לשמה קאי כמו דס"ל לכמה רבותא גבי כתיבת ס"ת דסתמא
לשמה קאי כמש"כ בתוס' (מנחות מ"ג א) ד"ה ואל ימול. ואי נימא דסתמא לשמה קאי לא בעי כוונה כלל לא
במחשבה ולא באמירה אלא שלא יכוין להיפוך וכמו דאמרין (וצחים ז) גבי שחיטת קדשים דסתמא לשמה
קאי. וכמש"כ בתוס' במנחות שם בסוף דצריהם דנכרי שכתב בס"ת דכשלא כתב אזכרות אין לפסול משום
שלא לשמה דסתמא לשמה קאי וא"ל כוונה כלל. וע"ז מביא המרדכי ראי' דבאזכרות לא אמרינן דסתמא
לשמה קאי מדתניא מעביר עליו קולמוס ומקדשו. וכן מדאמרין לא כתבתי לשמן ש"מ דסתמא לאו לשמה
קאי ובעי כוונה לשמה. אלא משום דהמרדכי ס"ל דבכ"מ דבעי לשמה בעי אמירה. משו"ה סיים האי לישנא
בתר דמייתי הני ראיות אלמא דבעי אמירה לשמה. וכונתו דמהכא מוכח דסתמא לאו לשמה קאי. א"כ
ממילא בעי אמירה. אבל האי דינא דאמירה לא מוכח מהני ראיות. ועי' במרדכי דפ' התכלת דמוכח שם
כדברינו וצריך לדחוק בדברי הט"ז ולפרש ג"כ כונתו בכה"ג ואף שקשה לפרש לשונו על כוונה זו ע"ש:

והנה להלכה דיעבד בכ"מ דבעי לשמה, ולא אמר בפירוש שעושה לשמה אלא שכיון במחשבה גרידא, יש
בזה מחלוקת דבטור יו"ד (סי' רע"ד) כתב בהדיא גבי כתיבת ס"ת דאם לא אמר בפירוש פסול. והצ"ח
בטור יו"ד (סי' רע"ו) כתב שם בפשיטות דהא דס"ל להרא"ש והטור דבעי אמירה זה הוא לכתחלה, ודבריו
נ"ע. דבהדיא כתב הטור דאפילו דיעבד פסול. גם הצ"י בטאו"ח (סי' ל"ג) הביא בשם האורחות חיים דאפי'
דיעבד פסול. וכן נראה דעת הרמ"א באו"ח (סי' ל"ג סעיף י"ט) שכתב גבי אזכרות דיש חולקים וס"ל דסגי

במחשבה ויש להקל בדיעבד, משמע דכל דבר דבעי לשמה אין להקל בדיעבד רק באזכרות מה"ט שכתבנו לעיל. גם בצ"ש בזה"ע"ז (סי' קל"א ס"ק ה' י"א) כתב ג"כ בכתובת הגט דאם לא אמר בפירוש שיכתוב לשמה פסול. אבל הרד"ק ז"ח"א (סי' קנ"ד) כתב דבכ"ד דבעי לשמה לכתחלה בעי אמירה אבל בדיעבד סגי במחשבה. גם האחרונים נחלקו הרבה בזה, דבתורת גטין בזה"ע"ז (סי' קל"א) כתב להלכה דדיעבד גבי גט סגי במחשבה גרידא. ובשו"ת חתם סופר ח"ב (סי' ט') הביא דברי התו"ג ותמה עליו, והפמ"ג באו"ח (סי' ל"ב) במג"א (ס"ק ל"ב) כתב ג"כ דדיעבד פסול. והגרע"א בהגהותיו באו"ח (סי' ל"ב) נסתפק בזה להלכה, ובבאר הגולה צ"ו"ד (סי' רע"ד) כתב דדיעבד סגי במחשבה וכן ראיתי דהאחרונים הביאו בשם רמ"ע מפאנו דדיעבד סגי במחשבה. הארכנו להביא בזה דעת הראשונים והאחרונים ומעתה נחזי אנן:

ענף ב

והנה טעמא דמלתא שנסתפקו הראשונים בכ"מ דבעי לשמה מה"ת אי בעינן שיאמר כן בפיו, הוא מהא דאשכחן גבי פגול דאינו מתפגל במחשבה גרידא אלא באמירה, וכמו שהבאתי בענף א' מש"כ הרא"ש בזה' ס"ת ה"ג בשם רבינו ברוך. וגם המרדכי בזה' ל"ג"ת כתב ג"כ דבכ"מ דבעי לשמה בעי אמירה כמו דאשכחן בקדשים ששחטן שלא לשמן דבעי עקירת פיו, ובאמת גם גבי פגול איכא פלוגתא דרבוותא, דכמה ראשונים ס"ל דבין במחשבת פגול בין במחשבת שלא לשמן בקדשים לא בעי אמירה אלא במחשבה גרידא מפסלי כמו שיבאר לפנינו. ונקדים לבאר אם אפשר לחלק בין כל הני מחשבות הפוסלות בקדשים גופייהו דנימא דלא דמו להדדי בזה' מלתא. ומה שיש להסתפק בזה הוא במחשבת פגול גרידא כיון דכתיב בזה' לא יחשב, א"כ א"ל דסגי בזה' במחשבה גרידא, וכמו דאשכחן גבי תרומה דילפינן (גטין ל"א) דניטלת במחשבה וילפינן לה מקרא דונחשב לכם תרומתכם וגבי תרומה ודאי במחשבה גרידא סגי כדאיתא (שבועות כ"ו), א"כ הול"ל נמי גבי פגול כיון דילפינן לה מקרא דלא יחשב סגי בזה' נמי במחשבה גרידא. אבל בשאר כל המחשבות הפוסלות בקדשים א"ל להסתפק כלל דנימא דלמא לא דמו להדדי בזה' מלתא, דהא כל הדרשות דילפינן מנייהו כל המחשבות הפוסלות בקדשים כולהו בחד גוונא מדרשי, וכיון דכל הני דרשות בחד גוונא מדרשי א"כ לא מסתבר כלל לחלק ולומר דבחדא מנייהו בעי אמירה, ובאידך סגי במחשבה דמ"ש, כיון דלישגא דמחשבה לא כתיב גבי חדא מנייהו. אמנם גבי פגול דכתיב ביה' לא יחשב א"ל דסגי במחשבה גרידא כמו דאשכחן גבי תרומה כה"ג. אמנם זה ליתא, חדא דהא לר' ינאי (ובאים כ"ט ז) האי קרא דלא יחשב דכתיב גבי פגול אחי שלא יערב בו מחשבות הפוסלות. א"כ האי לא יחשב קאי על כל המחשבות הפוסלות. וא"כ בכלם כתיב לא יחשב:

ובלא"ה מוכח דאין שום נ"מ בכל המחשבות הפוסלות בקדשים. דהא (ובאים י"ד ה) ילפינן שם במחשבת שלא לשמו דמחשבת מעבודה לעבודה, וילפינן לה התם ממחשבת חוץ לזמנו, וחוץ למקומו, וממחשבת שלא לשם בעלים, ופרכינן לה התם כמה פרכי, ואי נימא דמחשבת פגול שאני מכל המחשבות, דבפגול סגי מחשבה גרידא מה"ט שכתבנו. הו"ל למיפריך מה למחשבת פגול שכן סגי במחשבה, וכן במחשבת חוץ למקומו ובמחשבת דשנוי בעלים לא פרכינן הכי, ש"מ דדמו להדדי בזה' מילתא, וכן מצינו (ובאים ד ז) דפרכינן מ"ש שינוי בעלים דלא הוה פסול בגופו, דפסול מחשבה בעלמא הוא, שלא לשמה נמי פסול מחשבה בעלמא הוא, ול"א דשלא לשמה סגי במחשבה, ושנוי בעלים בעי אמירה, אלמא דא"ל לחלק בזה' כ"י. דאי בשלא לשמה סגי במחשבה ה"ה בשנוי בעלים מה"ט שכתבנו דהדרשות שוות. וגם (בפאים ס"ב ז) פרכינן שם מאי

שנא לאוכליו ושלא לאוכליו מלשמה ושלא לשמה. ומהדרינן התם על פירכי, ולא אמרינן לשלא לאוכליו צעי אמירה ומחשבת שלא לשמה סגי במחשבה, ש"מ דא"ל לחלק ביניהם מה"ט שכתבנו בהדרשות ככולן שוות:

ובעיקר הדין דס"ל לרבינו ברוך דפגול לא הוה במחשבה גרידא. כן כתבו בתוס' (בבא מציעא מ"ג ז) ד"ה החושב שכתבו שם וכן מחשבת פגול נמי הוה דדבור ולא בלב, אלא דרבינו ברוך כתב כמו שמבואר (זבחים כ"ז) ובתוס' שם לא הביאו ראיה (מוזבחים כ"ז) אלא שכתבו שם דכן מוכח (זבחים ל') (מנחות ג') (פסחים ס"ג) (גטין נ"ד) והסמ"ג ל"ת של"ז כתב ג"כ דאינו מפגל במחשבה גרידא כדמוכח (זבחים ל"א). אמנם זהו פליגי התוס' דצ"מ שם על רבינו ברוך שהביא הרא"ש, דר"צ כתב וצשליחות יד כתיב על כל דבר פשע והחושב לשלוח יד בפקדון חייב, כוונתו דהא דתנן (צ"מ מ"ג ז) החושב לשלוח יד בפקדון צ"ש אומרים חייב, וב"ה אומרים אינו חייב עד שישלח בו יד וכו'. ואמרינן בגמרא מ"ט דצ"ש דכתיב על כל דבר פשע מלמד שחייב על המחשבה כמעשה. וס"ל לרבינו ברוך, דלצ"ש חייב במחשבה גרידא. ואף על גב דליף מקרא דעל כל דבר פשע מ"מ לא צעי דבור, אבל בתוס' צ"מ שם כתבו דהך מחשבה הוה דבור כדליף מעל כל דבר. וגם צשיטה מקובצת צ"מ שם הובא דהרמב"ן חולק על התוס', דהרמב"ן כתב דלצ"ש על מחשבה גרידא חייב, ואף על גב דכתיב דבר, מחשבה ודבור שוין הן כל זמן שלא עשה מעשה:

והנה אין להקשות על הרמב"ן והר"ר ברוך מהא דאמרינן (שבת ק"ג א) ודבר דבר, דבור אסור הרהור מותר. ופרכינן מהא דתניא ולא יראה צך ערות דבר, ואפילו הרהור אסור. ומשנינן דהאי קרא אחי לרואה את הערוה, דדבור אסור הרהור מותר, אלמא דצ"מ דמרבין דבור מדבר לא מרבין אלא דבור ולא מחשבה. ומה"ט נמי כתבו הגאונים דגבי ק"ש דכתיב ודצרת צם נמי אינו יולא כהרהור וכמו שהביא רבינו יונה (בבבבב כ') א"כ לכאורה הול"ל נמי הכא בהאי דרש דעל כל דבר פשע דלא מרבין אלא דבור ולא מחשבה אך זה לא קשה. דמלבד דא"ל דצ"ש ס"ל כרבנן דר"י בן קרחא (שבת ק"ג) דס"ל דגם התם הוה מחשבה כדבור ואף על גב דכתיב ודבר דבר, בלא"ה א"ל דצ"מ דאין סברא לחלק בין מחשבה לדבור לא מחלקינן, וזה הוא כוונת הרמב"ן צמ"כ דאע"ג דכתיב דבר, מחשבה ודבור שוין הן כ"ז שלא עשה מעשה, כוונתו דס"ל דהכא ליכא סברא לחלק בין מחשבה לדבור, ולפנינו בענף ח' יבואר הא דמאניו ג"כ דמחשבת פגול ילפינן בספרי שופטים מקרא דכל דבר רע אפילו דבור רע דהיינו מחשבת פגול:

אמנם לכאורה קשה על הרמב"ן מהא דתנן (צ"מ מ"ג א) השולח יד בפקדון ילקה בחסר וציתר דברי צ"ש, בה"א כשעת הוצאה. ובגמרא שם אמרינן דפליגי אי שליחות יד צריכה חסרון, והקשו בתוס' שם ד"ה וב"ש, הא צ"ש ס"ל דאפילו החושב לשלוח יד בפקדון חייב, ומי' דאשמעינן הכא רבותא לצ"ה, אמנם צשיטה מקובצת שם הובא בשם כמה רבותא שתי' דההיא דחושב לשלוח יד בפקדון הוי דבור. א"כ היכי שלא דבר כלל אלא הגביה הפקדון כדי לטול ממנו קצת הו"א דפטור קמ"ל צ"ש דשליחות יד א"ל חסרון, וחייב או בהגבהת הפקדון כדי לטול משום דש"י א"ל חסרון, או כשדבר לשלוח יד אף על גב שלא הגביה הפקדון. מעתה לשיטת הרמב"ן דלצ"ש במחשבה גרידא חייב הדרא קושית התוס' לדוכתה ומי' התוס' הוא דחוק:

אמנם אפשר לתרץ קושית התוס', דהנה הא דשליחות יד א"ל חסרון זה משכחת לה בתרי גווני. חדא כשהגביה הפקדון לטול קצת ממנו, וכדאמרינן (צ"מ מ"א א) גבי חבית כגון שהגביה ע"מ לשלוח בה יד וקמיפלגי בשליחות יד צריכה חסרון, וגם משכחת לה כגון שעשה מלאכה בצדמה ולא הכחישה וכדאמרינן התם גבי הניח עליה מקלו ותרמילו אמר רב כגון שהכחישה במקל ורצתה לפניו. ופרכינן והא לא חסרה ש"מ דס"ל לרב שליחות יד א"ל חסרון, ומשנינן כגון שהכחישה, ועי' צשיטה מקובצת שם דמ"ט א"ל לחייבו

זכה"ג משום שואל שלא מדעת דהוה גזלן. והנה הני תרי גווני לא דמו להדדי, דזמגזיה הפקדון כדי לטול ממנו ועדיין לא נטל, הא לאחר שיטול ממנו יהיה חסרון, אבל בעושה מלאכה צדקה ולא הכחישה גם לאחר שעשה המלאכה ליכא שום חסרון, והנה הא דזמגזיה לא מחלקינן כלל בין הני תרי גווני נלע"ד פשוט, משום דלדידן דקיימ"ל כז"ה דהחשב לשלוח יד בפקדון פטור, א"כ כשהגזיה הפקדון ליטול קצת ממנו א"א לחייבו משום שחשב לעשות חסרון, דהא בזמגזיה גרידא לא מחייב אלא ע"כ משום דשליחות יד דקרא א"א חסרון אלא כשהגזיה לזרכו חייב א"כ ה"ה כשעושה צד מלאכה אף על גב שלא הכחישה, אבל לז"ש דיליף מקרא דעל כל דבר פשע לחייב על המחשבה כמעשה, א"כ היכא שהגזיה הפקדון ליטול קצת ממנו ע"ז איכא קרא לחייבו דהא מחייב על המחשבה כמעשה, ואפילו כשלא הגזיה אלא בזמגזיה גרידא שחשב ליטול נמי חייב, אבל היכי שגם אפילו ע"י המעשה ליכא חסרון כגון העושה מלאכה צדקה ולא הכחישה, דאפילו ע"י המעשה נמי ליכא חסרון א"ל דפטור דשליחות יד דקרא רכיכה חסרון. אלא דחייב על המחשבה כמעשה כדיליף מקרא, וא"כ א"ש הא דקמ"ל ז"ש באידך פלוגתא דש"י א"א חסרון אפילו זכה"ג דלאחר שישלח צד יד ליכא חסרון, וא"ש גם להרמב"ן מ"מ דעת התוס' דז"מ גזי מחשבת פגול דבעי דבור אמנס בתוס' (זבחים ע"ג א) ד"ה מחשבה נסתפקו בזה, ובתוס' (חולין ל"ט א) הקשו שם דאי נימא דמחשבת פיגול הוה בזמגזיה גרידא קשה הסוגיא דחולין שם ונשאר בתימא שם, וע"ז הקשה בתוס' יוס טוב צקוף פ"ג דז"מ דמ"ט נשאר בתימא הא בתוס' דז"מ ס"ל דבעי דבור והקשה שם על הרא"ם שכתב דמחשבת פיגול הוה בזמגזיה גרידא דא"כ קשה קושית התוס' (בחולין ל"ט א) ולא ידעתי קושיתו דהא מצינו שיטה ערוכה לכמה ראשונים דס"ל דפיגול הוה בזמגזיה גרידא כמו שיצוחר לפנינו והקושיא מחולין יתבאר בענף ה'. והנה רש"י (במנחות ב) ד"ה אבל בזמגזיה, כתב דהא דקדשים הולאת דבור צפה הוא, וזה הוא כדעת התוס' דז"מ, אבל רש"י (בקדושין מא ב) כתב שם דפגול הוה בזמגזיה גרידא ע"ש, והרמב"ם צפ' י"ג מה' פסולי המוקדשין ה"א כתב שם דכל המחשבות הפוסלות בקדשים בזמגזיה גרידא שחשב נפסל, וכתב המל"מ שם דהרמב"ם פליג על דעת התוס' (ז"מ מג א) והביא שם המל"מ דגם החינוך פ' לו ס"ל להרמב"ם:

מצעתה החובה לתרץ כל הני דוכתי שהציאו הראשונים ראייה דמחשבת פגול בעי אמירה בכדי שלא יקשה על הרמב"ם, והמל"מ צפ' י"ג מה' פסוה"מ לא העיר אלא מסוגיא דגיטין (נד ב) ובענפים הבאים נבאר כל הני דוכתי דמייתי רבותא ראייה דמחשבת פגול בעי דבור שלא יקשה על הרמב"ם וגם נביא ראיות לדעת הרמב"ם:

ענף ג

והנה (בגיטין נד ב) איתא ההוא דאמר להצריה טהרות שעשיתי עמך ציוס פלוני נטמאו, אתא לקמיה דר' אחי א"ל שורת הדין אינו נאמן, אמר לפניו ר' אסי, רבי אתה אומר כן, הכי אמר ר"י משום ר' יוסי מה אעשה שהתורה האמינתו, היכן האמינתו, א"ר יצחק בר ציסנא כה"ג ציוס הכפורים יוכיח דכי אמר פגול מהימן, ומנא ידעינן והא כתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד, אלא לאו משום דמהימן, ופרכינן, ודלמא דשמעניה דפגיל, ומשנינן, אי לאו דמהימן אף על גב דשמעניה נמי לא מהימן דלמא לבתר הכי קאמר, ופרכינן, ודלמא דחזיניה צפפש קשיא. ובפני יהושע שם הקשה דמ"ט לא פרכינן מפגול דכל הקרבנות דכתיב לא יחשב בזמגזיה גרידא מפגל, והא אין אדם יודע מה שבלב חברו, אלא ע"כ דמהימן, וכתב שם דמסוגיא זו מוכח דפיגול לא הוה בזמגזיה אלא באמירה וכמ"ש כ בתוס' בכמה דוכתי, ולא כמו שנסתפקו

בתוס' בדוכתי טובא עכ"ל, ולכאורה היה נראה דזה הוא ג"כ כוונת התוס' (ב"מ מג.ג) שכתבו דמגיטין (נד א) מוכח דפיגול צעי אמירה:

אמנם לפענ"ד אינני רואה שום ראיה מכאן, דהא דפליגי אמוראי דגיטין שם אס ע"א נאמן אס לא זה הוא דוקא אס הוא נאמן בדבר שאינו צידו, אבל בדבר שצידו לד"ה נאמן, וכדתניא התם היה עושה עמו בטהרות וא"ל טהרות שעשיתי עמך נטמאו נאמן, היה עושה עמו בזבחים וא"ל זבחים שעשיתי עמך נתפגלו נאמן אלא דכשאינו צידו, כגון דא"ל זבחים שעשיתי עמך ציוס פלוני נתפגלו בזה פליגי אציי ורצא שם, וע"ז מייתינן התם האי עובדא דההוא דאמר לחבריה טהרות שעשיתי עמך ציוס פ' נטמאו, אתא לקמיה דר' אמי א"ל שורת הדין אינו נאמן כאציי, וע"ז אמרינן דהכי אר"י בשם ר' יוסי מה אעשה, שהתורה האמינתו כרצא, מעתה אין להקשות מכל פיגול שהוא מפגל במחשבה והוא נאמן דא"ל דהא דרצתה תורה שמפגל במחשבה והוא נאמן דזה הוא דוקא כשאומר פגלתי בשעה שצידו לפגל, כגון דאמר פגלתי במחשבה בשעת קבלת הדם, שעדיין צידו לפגל בהולכה. או כשאומר פגלתי בהולכה נאמן, דהא צידו לפגל בקול רם צוריקה, וגם על זריקה נמי מ"ל שיהיה נאמן כגון שהיה הקרבן שלו דודאי נאמן על קרבן שלו שהוא פסול וחייב להביא קרבן אחר וכדאמרינן (כריתות יב א) דאדם נאמן על עולמו יותר ממאה עדים, אבל היכא דאין הקרבן שלו וגם אינו צידו א"ל דבאמת אינו נאמן, והא דרצתה תורה שמפגל במחשבה היינו שפגולו פגול ונ"מ צהני גוויי שהוא נאמן כגון כשהוא צידו או בקרבן שלו, ומשו"ה מקשה מכה"ג ציוה"כ, דהתם ליכא הני תרתי דלאחר שינא מהיכל אין צידו אלא שירי הדם, א"כ אין צידו לפגל דהא קיימ"ל כהאי תנא דס"ל (זבחים לט א) דאין מפגלין בשיריים הפנימיים, וגם אין צידו לפוסלו דאפילו אס ישפך שירי הדם או שיתן שלא כנגד היסוד המערבי נמי הא קיימ"ל (זבחים מז א) שאס לא נתן לא עכב, וכדתניא נמי (יומא ס א) שאס נשפך הדם לאחר מתנות של מזבח הפנימי כשר, א"כ תו אין צידו של כה"ג לפוסלו וגם אין הקרבן שלו דהא שעיר הפנימי קרבן לצבור הוא, ואפילו פר שלו נמי הא כל הכהנים שותפים בו כדאמרינן (יומא נא ב) דאפקריה רחמנא לגבי אחיו הכהנים, וגם מ"ל נמי לפעמים שאין הפר שלו כגון שנטמא הכה"ג ונכנס אחר תחתיו, דאע"ג דהשני עובד עבודת היום וגם יש לו דין כה"ג מ"מ הפר הוא משל ראשון כדתניא (הוריות יב ב) ואותו כה"ג העובד נאמן שפיגל לחייב לכהן הראשון צפר ולצבור בשעיר ואף ע"ג שאינו צידו אלמא דנאמן אבל מחשבת פיגול דכל הקדשים לא קשה כלל מה"ט שכתבנו:

ומה"ט ניחא נמי מה דקשה על הא דאמרינן בגיטין שם ודלמא דשמעניה דפגיל, ומשינין אי לאו דמהימן אף על גב דשמעניה נמי לא מהימן דלמא בחר הכי קאמר, וקשה דל"ל למימר דלמא בחר הכי קאמר הא אפילו אי אמר מקמי הכי נמי לא הוה פיגול, דאין מפגלין אלא בשעת עבודה, א"כ הול"ל דלמא שלא בשעת עבודה הוא, אבל לדברינו א"ש דאס אמר קודם המתנות שבהיכל פגלתי נאמן משום שצידו לפגל או לפוסלו, משו"ה אמרינן דלמא בחר הכי קאמר דאז אין צידו לפוסלו א"כ הול"ל דאינו נאמן:

ואין להקשות מ"ט לא משנינן בגמרא דכה"ג ציוס הכפורים נמי מ"ל דנאמן כגון שראינוהו דרך שער ההיכל דכשינא מקה"ק הניח הדם על הכן קודם המתנות שבהיכל וינא לעזרה ואמר פגלתי ואז הול"ל דנאמן דהא צידו לפוסלו, ואין לומר דהכא אף על גב שיש צידו לפוסלו מ"מ הול"ל דאינו נאמן לומר כזר פגלתי בקה"ק, משום דלדבריו שכבר פיגל בקה"ק צריך לחזור וליתן כל המתנות שלפני ולפנים, וזה אין צידו לעשות עכשיו דאפילו כשיפגל בקול רם בהיכל במתנות שבהיכל נמי הא אמרינן (זבחים מז ב) שאס פיגל במתנות שבהיכל א"ל לחזור וליתן המתנות שלפני ולפנים וכן כשישפוך הדם קודם המתנות שבהיכל נמי הא אמרינן (יומא ס א) דא"ל לחזור וליתן המתנות שלפני ולפנים, א"כ לכאורה הול"ל הכא דאף ע"ג דצידו

לפוסלו מ"מ לא יהיה נאמן לומר כבר פגלתי, אך זה ליתא דכיון דהול"ל שהוא נאמן לפסול הדם להזאות שבהיכל משום שזידו לפוסלו, א"כ ממלא תו נאמן מתורת ע"א שצריך לחזור וליתן המתנות שצקה"ק, דעד כאן לא פליגי אביי ורבא אי ע"א נאמן היכי שאינו זידו, אלא לענין אי נאמן להוציא מחזקתו, אבל כשאינו מוציא מחזקתו פשוט דע"א נאמן באיסורין, א"כ הכא כיון שנאמן להוציא מחזקתו משום שזידו לפוסלו, א"כ תו ממילא נאמן שצריך לחזור וליתן המתנות שלפני ולפנים מתורת ע"א, וזה לא דמי כלל להא דאמרין (ב"ב קלד ז) דבעל שאמר גרשתי את אשתי שאינו נאמן למפרע אף על גב דזידו לגרשה עכשיו, דהתם הא ע"א אינו נאמן משום דאין דבר שבערוה פחות משנים, וגם האי זידו דהתם לא דמי להאי זידו דהכא, דהתם משום מגו הוא, אבל האי זידו דהכא בגיטין (נד ז) לאו משום מגו הוא כמש"כ הרא"ש בגיטין שם, א"כ הדרא קושיתנו. אמנם זה ליתא דגם אי נימא הכי מ"מ קשה איך מ"ל שיהיה נאמן לומר פגלתי במתנות שבמזבח הפנימי, הא לאחר המתנות תו אין זידו לפוסלו וצריך לומר בזה כתי' הגמרא דחזיניה דרך פשפוש וזבה א"ש נמי להזאות שצפרוכת וקה"ק, ואדרבא בזה א"ש טפי מה שפירש רש"י בגיטין שם בזהאי תירוך דחזיניה דרך פשפוש זה לא סגי אלא למתנות שבהיכל אבל להני מתנות שלפני ולפנים צריך לומר דחזיניהו דרך לול, וא"ש לדברינו דעיקר קושית הגמרא הוא ממתנות שבהיכל אבל במתנות שלפני ולפנים מ"ל בגווי אחריני כמש"כ, משו"ה מתוך בגמרא רק על הזאות שבהיכל, וגם לפי מה שכתבו בתוס' זבחים (נה ז) ד"ה שני פשפושין דתירוך הגמרא הוא בין על ההזאות שבק"ק בין על ההזאות שבהיכל נמי א"ש וכמש"כ דע"כ צריך לתרץ תירוך הגמרא משום הני מתנות דמזבח הזהב ובהאי תירוך א"ש לכל ההזאות מ"מ בררנו דאין מסוגיא זו דגיטין שום ראייה דפגול לא הוה במחשבה ודלא כהפ"י:

[השמיטה: אמנם עדיין אני חוזר לומר דהא דאמרין (גיטין נד ז) היכן האמינתו א"ר יצחק בר ציסנא כהן גדול ציוהכ"פ יוכיח. דכי אמר פיגול מהימן. ומנא ידעינן והא כתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד. אלא לאו משום דמהימן. היינו דר' יצחק בר ציסנא מציא נמי ראייה ממתנות שלפני ולפנים. ומה שהקשיתי הא במתנות שלפני ולפנים הול"ל דהיכי שראינוהו יוצא מקדשי קדשים ואמר פיגלתי הול"ל דנאמן דהא זידו לפוסלו במתנות שבהיכל. וכל דבר שזידו ודאי דנאמן. ואין לומר כיון דלדבריו שפיגל בפנים צריך לחזור וליתן המתנות שצפנים. וזה אין זידו לעשות. דהא אפילו כשיפגל בהיכל נמי א"ש לחזור וליתן המתנות שלפנים כדאיתא (זבחים מז ז) וע"ז כתבנו דזה ליתא דמ"מ כיון שנאמן על להצא שצריך להציא דם אחר להזיות שבהיכל כיון דזידו להוציא הדם מחזקתו בהזיות שבהיכל. א"כ ממילא הול"ל דנאמן מתורת עד אחד שצריך לחזור ולהזות צפנים דהא בעדות זו אינו מוציא שום דבר מחזקתו וצ"מ שאינו מוציא שום דבר מחזקתו ודאי דעד אחד נאמן. וזה אינו דומה לההיא דצ"צ (קלד א) דבעל שאמר גרשתי את אשתי דנאמן על להצא משום דזידו לגרשה ואינו נאמן למפרע כמש"כ לעיל. אמנם מלבד שזה אינו מוכרח דא"ל דאי נימא דלעולם אין ע"א נאמן להוציא דבר מחזקתו הול"ל דאינו נאמן לפסול הזוהר שצפנים כיון שכבר הזאות אף על גב שיש זידו להוציא הדם מחזקתו על להצא. בלא"ה גם אי נימא דצכה"ג הול"ל דנאמן למפרע מ"מ הכא שאני דהא אם הוא אומר שפיגל בדם הפר צפנים לדבריו מלבד שצריך לשחוט פר אחד כדי לחזור להזות ההזיות שצפנים צריך ג"כ להקטיר קטרת חדשה דהא אמרין (יומא טו א) א"ר חנינא קטרת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה ולא כלום. וזה אין זידו לעשות דהא אפילו כשיפגל בהיכל שצריך לשחוט פר אחד משום הזיות שבהיכל מ"מ א"ש לחזור להקטיר קטרת חדשה. וכמו שהכריחו בתוספות ישנים (יומא סא א) דאע"ג שצריך לשחוט פר אחד משום הזאות שבהיכל מ"מ אין להקטיר קטרת חדשה. מעתה הא בעדותו הוא מוציא דבר מחזקתו דהא הקטרת כבר נקטר בהכשר כמו שהעיד הכה"ג בעצמו דכששחט הפר א"כ בהכרח שהקטיר הקטרת בהכשר.

א"כ אח"כ שאומר שפיגל צדס הפר צפניים ונריך להקטיר קטרת חדשה. מו"יא הקטרת מחזקתה וזה אין צידו לעשות. והול"ל שאינו כאמן ושפיר מייתי ר"י צר ציסנא ראה דצכה"ג נאמן. וכן מסתבר טובא דגם ממחנות שצפניים הביא ראה. מ"מ צררנו דאין מסוגיא זו שום ראה דפיגול לא הוה אלא בדבור: ע"כ]

אמנם כונת התוס' דצ"מ (מ"ג ז) שכתבו דמגטין (נ"ד) מוכח דפגול צעי דבור היה נראה מטעם אחר. דהנה צ"מ (צ"מ מג ז) בגמרא שם גבי האי פלוגתא דצ"ש וצ"ה דפליגי בשולח יד אי לוקה בחסר ויתר הקשה שם על הא דתנן (גטין נב) הכהנים שפגלו במקדש חייבים, מהא דפליגי אמוראי בגטין (נג א) אי היוק שאינו ניכר שמיה היוק, ואמרינן שם מתיב ר' אלעזר העושה מלאכה צמי חטאת וצפרת חטאת פטור מדיני אדם וחייב צדיני שמים, ואי אמרת היוק שאינו ניכר שמיה היוק צדיני אדם נמי ליחייב, הוא מותיב לה והוא מפרק לה, פרה שהכניסה לרצקה ע"מ שתניק ותדוש, מי חטאת וכו' הא דאסה דעתיה הא דלא אסה דעתיה. ופירש רש"י, דכיון דההיוק נעשה ע"י מחשבה גרידא משו"ה פטור, וע"ז הקשה צ"מ דאי נימא דפגול נמי הוה ע"י מחשבה גרידא, א"כ מ"ט כהנים שפגלו חייבים הא כיון שההיוק נעשה ע"י מחשבה פטור, ומוזה הוכיח צ"מ שם דפגול לא הוה אלא ע"י אמירה, וא"ל דזה הוה א"כ כונת התוס':

וראיתי צ"מ שם שכתב דהא דפרכינן בגטין מכה"ג ציוס הכפורים ולא פרכינן מכל מחשבת פגול הוא משום דמ"ל דנאמן כגון בקרבן שלו. וכונתו לתרץ קושית הפ"י שהבאתי לעיל וכבר תי' לעיל עוד תי' אחר צוה, מ"מ לכאורה מקושיית הש"מ מוכח דפגול צעי אמירה וקשה לכאורה על הרמב"ם:

אמנם לא הצינתי קושית הש"מ דודאי אפילו אי נימא דפגול הוה ע"י מחשבה גרידא, מ"מ פשוט דלריך שיעשה אחת מארבע העבודות במחשבה זו, היינו כגון ששחט או קבל והלך וזרק במחשבת פגול אבל בלא"ה מחשבת פגול לא מהני כלל. וא"כ א"ש דחייב לשלם אפילו אי נימא דהפגול הוה ע"י מחשבה גרידא, מדע דהא אמרינן פרה שהכניסה לרצקה ע"מ שתניק ותדוש, ומ"ט לא אמרינן כגון שהכניסה לרצקה שתדוש לחוד, אלא ודאי דצכה"ג אף על גב דאינו אלא מחשבה גרידא מ"מ כיון שמכניסה לרצקה והוא עושה מעשה זו במחשבת פסול דהיינו שתדוש חייב ה"כ כששוחט במחשבת פגול נמי חייב שעושה מעשה במחשבת פסול. ומעתה לא קשה מסוגיא זו לדעת הרמב"ם. ועתה נבוא לשאר הסוגיות דמוכח מנייהו דפגול צעי אמירה דלא תקשי על הרמב"ם:

ענף ד

והנה צפסחים (צב ז) תניא אחרים אומרים הקדים מולים לערלים כשר, ערלים למולים פסול, ופרכינן מ"ש, ומשינן דצ"ע כגון דאמר בלבו למולים ולערלים, והו"יא צפיו לערלים ולא הספיק לומר למולים, עד שנגמרה שחיטה בערלים, ובהא פליגי דר"מ סבר לא צעין פיו ולבו שוין וכו' וכתבו צתוס' (שסג ד) ד"ה ר"מ מכאן מדקדק ר"י דהא דקרי בכל דוכתא פגול פסול מחשבה לאו דוקא דאינו פגול עד שיו"יא בשפתיו, דאי במחשבה תליא מלתא בשלא הספיק לומר למולין אמאי פסול לר"מ הא גמר בלבו נמי לומר למולין עכ"ל. והנה אף על גב דמחשבת ערלים דפסול הוא משום דהוה מחשבת שלא לאוכליו כמש"כ צתוס' (פסחים סא א) ד"ה שחטו, ועי' מש"כ בתשובתנו לקמן (סי' כ"ד) מ"מ הביאו ראה מכאן למחשבת פגול וכמש"כ צענף ב' דא"ל לחלק צין כל הני מחשבות הפוסלות בקדשים, ולכאורה קשה מסוגיא זו לשיטת הרמב"ם דס"ל דמחשבת פגול הוה במחשבה גרידא:

אמנם מה שנלע"ד בזה דהנה החכם נבי צסימן א' והחכם סופר חלק אה"ע (סי' י') הקשו על הא דאמרינן (גטין כג א) בכתיבת הגט דנכרי פסול משום דנכרי אדעתא דנפשיה קא עביד, והקשו כיון דהנכרי אומר בפירוש שהוא כותב הגט לשמה, א"כ מ"ט לא אמרינן על מחשבת לבו דדברים שבלב אינם דברים, והח"ס שם הקשה עוד מ"ט לא אמרינן דאחי דבור פיו ומצטל מחשבת לבו, ולענ"ד זה לק"מ כמו שצדקתי בספרי מנחת ברוך חלק אמרי בינה בדיני חליצה דבכ"מ דרצתה תורה דבעי כונה לשמה, לא שייך בזה לומר דברים שבלב אינם דברים, דהא בהדיא רצתה תורה בהני דבעינן מחשבת לבו לשמה א"כ בעינן בזה מחשבת לבו מה"ת ולא שייך תו לומר בהני, לא הא מלתא דדברים שבלב אינם דברים, ולא הא מלתא דאחי דבור ומצטל מחשבה, כיון דהתורה רצתה בהני בפירוש שיחשוב לשמה והוא אינו חושב, כמו גבי כתיבת הגט כיון דנכרי אדעתא דנפשיה קא עביד ולא על דעת אמירתו פסול, דהא בעינן גבי כתיבת הגט מה"ת מחשבת לבו שיחשוב לשמה, דהדבר פשוט דאפילו להני רבנותא דס"ל דבכ"מ דבעי מה"ת לשמה בעי נמי אמירה שיאמרו שעושים לשמה, מ"מ מחשבת לבו ודאי דבעי, וכמו שיבאר עוד לפנינו, א"כ לא שייך לומר דברים שבלב אינם דברים בכ"מ דבעי מה"ת לשמה, ולא אמרינן הא מלתא דדברים שבלב אינם דברים אלא במקח וממכר וקדושין ובנתינת הגט ליד האשה ללא בעינן בזה לשמה, וכדאמרינן (גטין פו ב) נתינה מי בעי, ומה"ת לא בעינן בכל הני אלא דעתו שיהיה יודע מה שהוא אומר בפיו ומה שהוא עושה, ואם הוא יודע שהוא מקדש אשה סתם ויודע מה שהוא אומר אף על גב שחושב בלבו תנאי, אמרינן ע"ז דדברים שבלב אינם דברים כדאיתא (קדושין ג א) אבל לא בכתיבת הגט מה"ט שכתבנו וזה ברור:

מצעתה נלע"ד עוד סברה אחת, דאפילו להני רבנותא דס"ל דמפגלין במחשבה גרידא דמחשבה גרידא סגי לפסול, זה הוא דוקא היכא שחושב מחשבה הפוסלת, דכיון דבהדיא רצתה תורה דמחשבה זו פוסלת, ממילא לא שייך לומר על מחשבה זו דהוה דברים שבלב, אבל היכא שהוא מפגל בהדיא דבור פיו רק שמחשב בלבו מחשבה כשרה, בזה ודאי אמרינן על מחשבת לבו דברים שבלב אינם דברים, כמו בכ"מ דודאי דבכ"מ דרצתה תורה דמחשבה זו פוסלת כש"כ אם אומר כן מפורש בפיו ופיו ולבו שוין שיודע מה שהוא אומר ועושה מדעתו ודאי שפוסל, ובכה"ג כשפוסל ע"י אמירתו תו אמרינן על מחשבתו דברים שבלב אינם דברים כמו בכ"מ, וזה הוא בכל המחשבות הפוסלות מה"ת:

אך לכאורה קשה ע"ז מהא דאמרינן (חולין מא א) דישראל שניסך יין של חברו כשר, משום דלנעורי קא מכוינן. ולכאורה קשה כיון שהוא אומר בפירוש שהוא מנסך היין לעכו"ם מ"ט לא נימא על מחשבת לבו דדברים שבלב אינם דברים. אך זה ליתא דהא בכ"מ דאנן אמדינן לדעתיה דודאי הוא עושה בכוונה זו לא הוי דברים שבלב, כמו שהכריחו בתוס' קידושין (מט ב) מדוכתי טובא דאמדינן לדעתיה ולא אמרינן דזה הוה דברים שבלב, א"כ ה"ג גבי ישראל שניסך יין של חברו כיון דאמרינן בחולין דודאי לנעורי קא מכוינן דאנן אמדינן לדעתיה, א"כ זה לא הוה דברים שבלב. והנה לדברינו הא דאמרינן בחולין שם דבישראל מומר לא אמרינן דלנעורי קא מכוינן, לדברינו א"ל דודאי מכוינן לעכו"ם אלא כיון דבישראל מומר ליכא אומדנא דלנעורי קא מכוינן ממילא לא משגיחין על מחשבת לבו דאפילו אם אינו מכוינן לעכו"ם תו מחשבת לבו הוי דברים שבלב. והנה הש"ך ביו"ד (סי' ד' סק"ו) כתב גבי ישראל מומר דודאי מכוינן לעכו"ם וא"ל דאורחא דמלתא הוא. אמנם בתבואת שור שם כתב בהדיא דמשו"ה אסור משום דודאי קא מכוינן לעכו"ם ולענד"נ כמש"כ. ולדברינו ישראל שניסך יין של עצמו לעכו"ם, ואח"כ אומר שלא היה מכוינן כן בלבו היין אסור בהנאה, ואף על גב דאית ליה מיגו מ"מ היין אסור בהנאה דכיון דגבי יין של עצמו ליכא האי אומדנא דלנעורי קא מכוינן תו אמרינן דכיון שאמר בפירוש לעכו"ם הוה יין נסך, ועל מחשבת לבו אמרינן דדברים שבלב אינם דברים כן נלע"ד:

מעשה לדברינו א"ש טוֹבָה הסוגיא דפסחים גם לשיטת הרמב"ם דאמרינן שם הז"ע כגון שגמר בלבו למולים ולערלים, ולא הספיק לומר למולין עד שנגמרה שחיטה בערלים, לדברינו היכא שהויא בשפתיו לערלים גרידא אף על גב שהיה מכויין בלבו למולים פסול גם להרמב"ם, דזכה"ג היכי שפוסל בדבורו, תו אמרינן על מחשבת לבו דברים שבלב אינם דברים, דדוקא על מחשבת פסול א"א לומר דברים שבלב אינם דברים, משום דזהדיא רבתה תורה כמש"כ. וא"ש הא דאמרינן בפסחים שם דזכה"ג פסול, אלא דפרכינן שם והא צעינן פיו ולבו שוין דהתם מיירי שגמר בלבו להויא גם בשפתיו למולין ולא הויא דזכה"ג לא הוה דברים שבלב, דהא צעינן שיהיו פיו ולבו שוין כדאמרינן בגמ' שם:

ואדרבא לדברינו א"ש טפי הסוגיא דפסחים, דהא תני התם ברישא דברייתא למולים ולערלים כשר ולפי האי אוקימתא צריך לפרש גם ברישא כגון שנתכוין להויא למולים ולערלים, ואמר למולין ולא הספיק לומר לערלים עד שנגמרה שחיטה במולין דכשר, משום דצין לפי מחשבתו וצין לפי דבורו הא הוה כשר, ולשיטת התוס' הא זכה"ג אפילו אם היה מכויין בלבו לערלים גרידא, ואמר למולים ג"כ כשר, דלשיטתם משום מחשבה גרידא לא מיפסל, וז"ל לשיטתם לפום האי אוקימתא, דכיון דתני סיפא לערלים ולמולים, תני נמי רישא למולים ולערלים. וה"ה כשחישב לערלים גרידא והויא מפיו למולים כשר, אבל להרמב"ם זכה"ג כשחישב לערלים גרידא והויא מפיו למולים נפסל במחשבה, וא"ש הא דתני ברישא למולין ולערלים:

ואין להקשות מהא דאמרינן (פסחים סז) א"ל רב אדא בר אבהו לרבא, דלמא שאני היכא דאמר מהיכא דלא אמר, דהא לאוכליו ושלח לאוכליו כשר, וכל היכא דשחיט ליה שלח לאוכליו לחודיה פסול, ואמאי הא סתמא לאוכליו קאי, אלא שאני היכא דאמר מהיכא דלא אמר כו', א"ל מידי איריא בשלמא התם, כל כמה דלא עקר בשחיטה סתמא לשמו קאי, אלא הכא סתמא לאוכליו קאי, דלמא מימשכי הני ואתי אחריני, אלמא דלרבא אפילו אמר בפירוש דשוחט שלח לאוכליו מ"מ אי נימא דסתמא לאוכליו קאי, יש לה דין כמו השוחט לאוכליו ושלח לאוכליו, מ"מ חזינן דאע"ג דאמר בפירוש שלח לאוכליו, לא חשבינן הא מלתא דסתמא לאוכליו לדברים שבלב. אמנם זה ליתא כלל, דהתם פרכינן דאע"ג שאמר בפירוש שלח לאוכליו וגם חשב בלבו שלח לאוכליו גרידא נמי נימא כיון דסתמא לאוכליו קאי, הו"ל דהוה כמו שאמר בפירוש לאוכליו ושלח לאוכליו, דהכי ס"ל לרבא לעיל שם גבי שלח לשמה, משו"ה פרכינן שפיר לרבא דנימא הכי ג"כ גבי שלח לאוכליו, ומשינן דסתמא לאו להני אוכלין קאי, אבל היכא דאמר שלח לאוכליו וחשב בלבו לאוכליו, על מחשבת הלב אמרינן דברים שבלב אינם דברים, וזה פשוט. ולאחר שתירצתי הסוגיא דפסחים לדעת הרמב"ם נצא לשאר הסוגיות:

ענף ה

והנה בחולין (לט א) אתמר שחטה לשמה לזרוק דמה שלא לשמה, ר"י אמר פסולה, רשב"ל אמר כשרה, ר"י אמר פסולה מחשבין מעבודה לעבודה וגמרינן ממחשבת פגול, רשב"ל אמר כשרה אין מחשבין מעבודה לעבודה, ולא גמרינן ממחשבת פגול וכו', מתיב רב ששת, א"ר יוסי ק"ו הדברים, ומה במקום שהמחשבה פוסלת בקדשים, אין הכל הולך אלא אחר העובד, מקום שאין המחשבה פוסלת בחולין א"ד שלא יהא הכל הולך אלא אחר השוחט, מאי אין מחשבה פוסלת בחולין, אילימא דלא פסלה כלל, אלא זביחה דעכו"ם היכא מ"ל, אלא פשיטא מעבודה לעבודה וכו', וע"ז תמהו בחוס' שם דלשני דבקדשים במחשבה

גרידא מפסלי, וזציחה לעכו"ם הוא בדצור, ונשארו צמימה, והנה משום תמיהת התוס' לחולין שהצאתי כתב התוס' יום טוב (ב"מ פג) דמסוגיא לחולין מוכח דגם קדשים לא מפסלי במחשבה גרידא. והקשה מהאי סוגיא על הרא"ם דס"ל דמחשבה מפסלי, וכבר כתבנו דגם הרמב"ם ס"ל הכי, ומעתה נריך לתרץ לדעת הרמב"ם תמיהת התוס':

אמנם באמת תמיהת התוס' נריכה באור רחב. והוא דקשה, דמאי מתמהו בתוס' דנימא דאיכא נ"מ בין מחשבת עכו"ם למחשבות הפוסלות בקדשים, דמחשבת עכו"ם צעי אמירה וצמחשבת קדשים סגי במחשבה גרידא, הא תינח אם היה נמלא בש"ס משום מקום, דמחשבת עכו"ם צעי אמירה, היה אפשר להקשות כן, אבל מאחר דזה לא נמלא בש"ס וגם מצד הסברא א"א כלל לחלק ביניהם, דאי נימא דמחשבות הפוסלות בקדשים סגי במחשבה, הול"ל דה"ה במחשבת עכו"ם, וכן להיפוך אי נימא דמחשבת עכו"ם צעי אמירה, הול"ל דה"ה במחשבת קדשים דמ"ש, דהא כמו דדרשינן (זבחים נד א) זבח שלמים שתהא זביחה לשם שלמים וכן דרשינן התם, זבח פסח, שתהא הזביחה לשם פסח, פרט לשלא לשמו, אי נימא דזה הוא במחשבה גרידא, א"כ ה"ה דכתיב גבי תקרובת עכו"ם, וזבחו לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחו, דמהאי קרא ילפינן דתקרובת עכו"ם אסור כמש"כ הרמב"ן בספר המצות ל"ת קצ"ד, הו"ל נמי למימר דהאי וזבחו לאלהיהם הוא במחשבה גרידא, וכן לד"ה הא דתקרובת עכו"ם אסור בהנאה זה הוא, משום דכתיב גבי בעל פעור, ותקראן לעם לזבחי אלהיהן ויאכל העם וגו'. וע"ז נאמר בקבלה, ויאכלו זבחי מתים, ואמרינן בע"ז (כט ב) מה מת אסור בהנאה אף תקרובת עכו"ם אסור בהנאה, א"כ ה"ה הול"ל דכמו דהאי דרשה דזבח שלמים לשם שלמים הוא במחשבה גרידא, ה"ה האי דרשה דזבחו לאלהיהן, דהא דרשות בהני תרתי דמו להדדי, וא"כ א"ש הא דלא אמרינן נ"מ זו, אלא דאמרינן האי נ"מ דמחשבת מעבודה לעבודה, דזוה גבי קדשים איכא קרא גבי פגול דמחשבת מעבודה לעבודה, וילפינן כל המחשבות הפוסלות בקדשים ממחשבת פגול, אבל בעכו"ם לא ילפינן מקדשים, דחוץ מפנים לא ילפינן כמו דאמרינן בגמרא, וא"כ קשה לכאורה על תמיהת התוס' ולפנינו יתבאר:

ובלא"ה קשה לכאורה צעיקר הדין שכתבו בתוס', דבתקרובת עכו"ם צעי אמירה, דלכאורה ה"ה דהול"ל דאפילו בנכרי שחט לעכו"ם במחשבה גרידא דלא הוה תקרובת עכו"ם. וקשה הא דתנן (חולין יג א) שחיטת עכו"ם נבלה ומטמאה במשא, ופרכינן בגמרא שם, נבלה אין, איסור הנאה לא, מאן תנא אר"ח בר אבא אר"י דלא כר"א, דאי ר"א הא אמר סתם מחשבת עכו"ם לעכו"ם. וקשה מ"ט לא משנינן דמיירי כגון שראינו שהנכרי השוחט לא אמר כלום בשעת שחיטה, וא"ש דאע"ג דסתם מחשבתו לעכו"ם מ"מ אינו נאסר בהנאה, דע"י מחשבה גרידא לא הוה תקרובת עכו"ם. אמנם זה ליתא דולאי מסתבר דאפילו לדעת התוס' דס"ל דצעי אמירה, מ"מ מודו דלר"א דס"ל דסתם מחשבת עכו"ם לעכו"ם דאין סהדי על מחשבתו שחושב לעכו"ם, דמחשבתו גרידא נעשה תקרובת עכו"ם, ולא צעי אמירה, וכמו שיבאר בענף ח'. כיוצא בזה מנאיתי בתב"ש ציו"ד (סי' ד) שכתב ג"כ דמודו התוס' דלר"א דס"ל סתם מחשבת עכו"ם לעכו"ם דלא צעי תו אמירה דעכו"ם, דכ"מ דסתמא עושה לשם כך סגי במחשבה ולא צעי אמירה. והנה זה מוכרח דהא דלאי אי נימא דלא הוה תקרובת עכו"ם ע"י מחשבה גרידא, דה"ה דהול"ל גבי יין נסך דלא הוה נסך ע"י מחשבה גרידא דמ"ש. וקשה הא מוכח מכמה דוכתי דמגע עכו"ם עושה יין נסך אף על גב שלא אמר כלל, וכההיא דאמרינן (ע"ז נח א) בעובדא דאגרדמים עכו"ם שקדח במינקת ושם (נ"ב) בעובדא דעכו"ם ששכשך בדולא ואמר, האי לאו חמרא הוא, וכן (שם נ"ג) גבי ההוא אתרוגא דנפל לחציתא דחמרא, אידרי עכו"ם ושקליה, שאסרוהו בכל הני בהנאה, ואף על גב דקיי"ל (שם נ"ו) דעכו"ם שא"י צטיב עכו"ם או מגע עכו"ם שלא

זכונה אינו אסור בהנאה אלא בשמיה, דכיון דליכא למיחש זיהי לנסך ממש משו"ה אינו אסור בהנאה, דדוקא זמגע עכו"ם דאיכא למיחש לנסך אסרוהו בהנאה, וא"כ אי נימא דזמחשבה גרידא לא הוה נסך א"כ אפילו זמגע עכו"ם נמי היכא דראינו שלא אמר כלל, הול"ל שאינו אסור בהנאה, א"ו כיון דאמרינן זמס' ע"ג דסתם עכו"ם אסוכי מנסכי, משו"ה תו לא זעי אמירה וכמש"כ. אך זזה היה א"ל דמגע עכו"ם זכונה אסרוהו בהנאה מדרבנן אף היכא דליכא למיחש לנסך ממש, וכמש"כ זבתוס' והרא"ש ע"ז (נו) שאין ראה זרורה להתיר בהנאה מגע עכו"ם זזמה"ז אף על גז שאין דרכם לנסך, אך זלא"ה מוכח דזכ"מ דמסתמא עושה לעכו"ם לא זעי אמירה, וכמש"כ עוד זענף ח':

ובהכי ניחא נמי מה דקשה לכאורה לשיטת התוס' דמחשבת פגול אינה פוסלת אלא זאמירה, מהא דאמרינן (זבחים מא) גזי פיגול זקומץ ולא זלזונה דלר"מ הוה פיגול משום דס"ל דכל העושה על דעת הראשונה הוה עושה, ומשו"ה חשיב כמו שפיגול ג"כ זלזונה, דודאי ע"ד הראשונה היה עושה. וקשה נהי דע"ד הראשונה הוה עושה, מ"מ הא לא אמר זפיו, א"כ הול"ל דאע"ג דע"ד הראשונה הוה עושה, מ"מ לא עדיף מאילו חשב זבהידיא כן, דלא הוה פגול זמחשבה גרידא. ולדברינו א"ש זזכ"מ דסתמא דמלתא הוה עושה לשם פגול לא זעי אמירה לד"ה, וכ"כ המרדכי זה' זליית דאע"ג דנימא זזעי אמירה לשמה, מ"מ זבהי גווי דסתמא עושה לשמה לא זעי אמירה, מ"מ קשה קושיא קמייתא על התוס', ונלע"ד דהתוס' לזטתייהו אזלי:

דהנה איתא (חולין מא) אמר ר"ה, היתה זהמת חזרו רבוצה לפני עכו"ם כיון ששחט זזה סימן אחד אסרה, והקשו זתוס' דל"ל רבוצה לפני עכו"ם, ותי' דאורחא דמילתא קתני, ועוד תי' דזרבוצה לפני עכו"ם מסתמא לשם עכו"ם קא מכוין אף על פי שלא פירש, וכגון שהוה ישראל מומר, ולפי תירוץ זה מוכח לכאורה דדוקא זשחטה לפני עכו"ם לא זעי אמירה, אבל זשחטה שלא זפני עכו"ם זעי דוקא אמירה, דזמחשבה גרידא לא הוה תקרובת עכו"ם, וא"כ א"ש מה שהקשו זתוס' חולין (לט) דנימא דתקרובת הוה זדבור אבל מחשבת קדשים הוה זמחשבה, דלפי האי תי' מוכח לכאורה מסוגיא דחולין (מא) זזעי אמירה. אך גס לפ"ז א"א להקשות לשיטת הרמב"ם דא"ל דהרמב"ם ס"ל זכתירוך הראשון, וא"כ לא מוכח כלל זזתקרובת זעי אמירה, אך זאמת גס אי נימא זתי' זה ג"כ א"ל דאפילו שלא זפני עכו"ם לא זעי אמירה כמו שאזכר:

דהנה א"ל דהא דאמרינן זחולין שם, היתה זהמת חזירו רבוצה לפני עכו"ם, דה"ט תנא רבוצה דכיון דמיירי הכא ששחט זהמה של חזרו, משו"ה שלא זפני עכו"ם זעי אמירה משום דאינו נאמן לומר שחשב לעכו"ם, וזעינן שיאמר זפירוש לפני עדים ששחט לעכו"ם, זבלא"ה אינו נאמן, דהדבר פשוט דלר' אמי דס"ל (גטין נד) זאומר לחזירו טהרות שעשיתי עמך זיום פלוני נטמאו דאינו נאמן, דה"ה דאינו נאמן לומר, שורך ששחטתי שחטתי לעכו"ם, וא"ל דר"ה נמי הכי ס"ל, וכש"כ דהכא ע"כ מיירי זישראל מומר, אבל זפני עכו"ם דמוכח מלתא ששחט לעכו"ם נאמן, וכ"ז דוקא זבהמה של חזירו, אבל זבהמה שלו אס שחטה לעכו"ם זמחשבה גרידא א"ל דהוה תקרובת עכו"ם, ועל שלו הוה נאמן לומר שחשב לעכו"ם, א"כ ליכא הוכחה מהאי סוגיא דשלא זפני עכו"ם זעי אמירה, אפילו לפי תירוץ השני זזתוס'. אמנם התוס' גופייהו מסתבר דס"ל דלתירוץ השני דשלא זפני עכו"ם לא הוה תקרובת עכו"ם זמחשבה גרידא, וכמו דס"ל זחולין (לט) שהזאתי לעיל:

ואפשר להציא ראה דתקרובת עכו"ם הוה זמחשבה גרידא מהא דתניא (חולין לט ז) השוחט את הבהמה לזרוק דמה לעכו"ם ולהקטיר חלצה לעכו"ם הרי אלו זבחי מתים, שחטה ואח"כ חשב עליה זה היה מעשה זקסרי ולא אמרי זזה לא איסור ולא היתר, ואמרינן שם דהאי תנא ס"ל הוכיח סופו על תחלתו, דכיון

דאח"כ זרק לעכו"ס, ודאי ששחטה לעכו"ס. וכן מיייתין האי ברייתא צירושלמי (גטין פ"ו ה"ו) ואמרין שם נמי ה"ט כמו בצבלי. וקשה מאי מהני ה"ט דהוכיח סופו על תחלתו דודאי שחטה לעכו"ס, מ"מ כיון שלא אמר בפירוש, ובמחשבה גרידא הא לא הוה תקרובת עכו"ס, א"ו דבמחשבה הוה תקרובת עכו"ס. ומלאתי בתצו"ש ציו"ד (סימן ד') שהביא ראייה זו, ול"ל לשיטת התוס' דאמרין הוכיח סופו על תחלתו ששחטה לעכו"ס, וסתמא דמלתא דהשוטט לעכו"ס הוא אומר כן בפירוש, מ"מ אי נימא דבמחשבה גרידא הוה תקרובת עכו"ס א"ש טפי. והנה אי נימא דתקרובת עכו"ס הוה במחשבה גרידא מוכח דה"ה במחשבה הפוסלת בקדשים נמי הוה במחשבה גרידא, וכמו שהוכיח בתצו"ש שם מהא דבחולין (לט א) ילפינן דבמחשבת עכו"ס לא אזלינן אלא אחר השוטט מק"ו דמחשבת פנים דאינן המחשבה הולכת אלא אחר העובד, ומ"ט לא פרכינן, מה למחשבת פנים דבעי אמירה, תאמר דמחשבת חוץ דסגי במחשבה, א"ו דמחשבת חוץ לא חמיר ממחשבת פנים:

והכו"פ ציו"ד (סי' ד') כתב שם דאפילו אי נימא דמחשבות הפוסלות בקדשים הוה באמירה, מ"מ תקרובת עכו"ס הוה במחשבה גרידא. אמנם מדברי התוס' (חולין לט) שהבאתי מוכח להיפוך. וגם אי נימא דבתוס' שם לא כתבו כן אלא דרך קושיא מ"מ לכה"פ מוכח מסוגיא דחולין שם, דאי נימא דתקרובת עכו"ס סגי במחשבה ה"ה נמי דכל המחשבות הפוסלות בקדשים סגי במחשבה מה"ט שכתבנו, מעתה א"ש טפי הסוגיא דחולין לשיטת הרמב"ם דס"ל דפגול הוה במחשבה גרידא. ומעתה נבוא לאינך ראיות שהביאו בתוס' צ"מ (מג ב):

ענף ו

והנה בתוס' צ"מ (מג ב) כתבו דמוכח מזבחים (ב') וממנחות (ג') דמחשבת פגול בעי אמירה, ולא מצינו בשום דוכתא בתוס' שיפרשו כוונתם בזה. אמנם בש"מ צ"מ שם בגמרא לעיל גבי הא דאמרין שם ציתר כ"ע לא פליגי, האריך הרבה להוכיח דמחשבה דפגול הוא דוקא דדבור. והביא ג"כ ראייה ממנחות (ג') מדאמרין שם גבי קומץ מנחת מחבת לשם מנחת מרחשת דמחשבה דמינכרא פסיל רחמנא, וע"ז הקשה בש"מ הא תינה אי נימא דמחשבה דקדשים הוה באמירה א"ש דהוה מחשבה דמינכרא, דהא ניכר לכל שהוא שקר שאומר שקומץ מנחת מרחשת על מנחת מחבת. אבל אי נימא דבמחשבה גרידא מיפסל, א"כ הא אינן ניכר שמשקר, ולא הבינותי ראייה זו דהא אפילו אי נימא דבעי אמירה, מ"מ הא לא בעי שישמעו אחרים, דפשוט דהא דאמרין (גטין נד) גבי כה"ג ציום הכפורים כגון דשמענא דפגול, דזה הוא דוקא משום שאינו נאמן, אבל בהני גווני שנאמן כמש"כ בענף ג' פשוט דלא בעי שישמעו אחרים, תדע דהא למ"ד בגטין שם דכה"ג נאמן לדידיה לא בעי שישמעו כדאמרין שם בגטין, וכיון דלא בעי שישמעו אחרים א"כ סו"ס קשה הא אינו ניכר לאחרים שמשקר, א"ו דכיון דניכר לאותו כהן שהוא מחשב הוה מחשבה דמנכרא. א"כ א"ש אפילו אי נימא דבמחשבה גרידא מיפסל דלאותו כהן הוה מחשבה דמנכרא:

אמנם מה שנלע"ד דראיית התוס' ממנחות (ג') היא מהא דאמרין (שם ג ב) רב אשי אמר ל"ק כאן בקומץ מחבת לשם מרחשת, כאן בקומץ מנחת מחבת לשם מנחת מרחשת, מחבת לשם מרחשת במנא קא מחשב ומחשבה במנא לא פסלה, מנחת מחבת לשם מנחת מרחשת, במנחה דפסלה צה מחשבה קא מחשב. ולכאורה קשה טובא, הא תינה אי מחשבה גרידא לא פסלה אלא אמירה, א"כ א"ש דלישנא דמחבת לשם מרחשת לא משמע כלל, דקאי על המנחה אלא על הכלי, אבל אי נימא דבמחשבה גרידא פסיל, מאי נ"מ בין הני לישני, הא

אפילו במחצת לשם מרחשת נמי הא מ"מ מחשבתו מזררת זאת, דבמחשבה הוא יודע שכוונתו על מה שהוא קומץ את המנחה ולא על הכלי, א"כ לכאורה מוכח מהכא דבמחשבה גרידא לא מיפסל אלא באמירה. וא"כ קשה לכאורה לדעת הרמב"ם. אמנם לפי מה שזכרנו בענף ד' דגם לדעת הרמב"ם היכא שמפגל באמירה לא משגיחין כלל על מחשבתו, דכיון שהוא יודע מה שהוא אומר, ופיו ולבו שוין, תו אמרינן על כוונת לבו דברים שזלזל אינם דברים, כמו שהארכנו בזה א"ש, דהכא במנחות מיירי באמירה, ואפילו כשאינו חושב כלל אלא שידע מה שהוא אומר נמי, אי אמר אני קומץ מנחת מחצת לשם מנחת מרחשת פסול, אבל אם אמר מחצת לשם מרחשת, דהאי ליטנא על הכלי קאי לא פסלה, ועוד יבואר לפנינו, גם יבואר עוד כוונה אחרת בראיית התוס' ממנחות (ג):

ומה"ט א"ש נמי להרמב"ם הראיה האחרונה שהביאו בתוס' מזבחים (ז) דודאי כונתם להא דאמרינן שם גבי מחשב לאכול כזית חוץ לזמנו וכזית חוץ למקומו, דאיכא נ"מ בין שאמר כזית למחר וכזית בחוץ דהוה כללי והוי עירוב מחשבות, וא"ח על אכילתו כרת, בין שאמר כזית למחר, כזית בחוץ, דזה הוה פרטי, ולא הוה עירוב מחשבות. ולכאורה קשה אי נימא דבמחשבה גרידא מפגל הא כשמחשב לעשות המעשה, לאכול כזית בחוץ וגם כזית למחר, הא במחשבה זו לא שייך האי ליטנא דכזית וכזית. א"כ המחשבה מזררת דהוי פרטי דכל כזית וכזית הוא מלתא אחריית. אמנם לפי מש"כ דהיכא שמפגל באמירה לא בעינן מחשבתו, דאפילו שאינו חושב כלל רק שידע מה שהוא אומר סגי, א"ש דהתם מיירי כשמפגל באמירה, ובלא"ה א"ל דהתם מיירי כשהרהר בלבו הני ליטני וקמ"ל, דכזית וכזית הוי כללי, וכזית כזית הוי פרטי. ואין לומר דכונת התוס' להביא ראיה מהא דאמרינן בזבחים שם, כגון שאמר סימן ראשון חוץ לזמנו, וסימן שני חוץ למקומו, ומדאמרינן האי ליטנא "דאמר" מוכח דבעי אמירה, דזה ליתא כלל, תדע דהאי ליטנא "דאמר" גבי מחשבות הפוסלות, איתא בדוכתי טובא בזבחים, מנחות, ופסחים, ועוד במקומות הרבה, וגם ליטנא "דמחשבה" איתא בדוכתי טובא, ומהני ליטני, ליכא שום הוכחה כלל כמו שיבואר עוד לפנינו:

ומה"ט א"ש נמי מה שהביא הסמ"ג ל"ת של"ז דפגול צעי אמירה כדמוכח (זבחים לא) וכונתו דאמרינן שם. מתקיף לה ר' אמי, אלא מעתה חישב שתאכלהו האש למחר דכתיב תאכלהו אש לא נופח הכי נמי דפגיל, וכ"ת ה"נ והתנן לאכול כחצי זית, ולהקטיר כחצי זית כשר, שאין אכילה והקטרה מטטרפין. ומשנינן אי דאפקא בלשון אכילה ה"כ, ה"כ דאפקא בלשון הקטרה, דלשון אכילה לחוד ולשון הקטרה לחוד, וקשה הא כשמחשב בדעתו המעשה שהאש תשרף כזית למחר, מאי שייך בזה נ"מ בין לשון אכילה ללשון הקטרה, הא במחשבת המעשה לא שייך הני ליטני. וגם מדאמרינן הא דאפקא בלשון אכילה משמע דמיירי בהולאת פיו. ובש"מ צ"מ מ"ג הביא ג"כ ראיה זו ופרשה כמו שפרשנו. אבל לדברינו א"ש דבכ"מ שהוא מפגל באמירה לא בעינן מחשבתו, והתם מיירי שפיגל באמירה, ולפנינו נביא עוד ראיה לזה, וגם א"ל דמיירי שמהרהר בהני ליטני בלבו, וגם בזה א"ש נמי עוד שתי ראיות שהביא בש"מ שם, חדא מהא דפרכינן במנחות (ג ב) גבי עולה ששחטה לשם שלמים, דדלמא לשם שלמים בעלמא הוא, ופי' רש"י דנימא דאין כונתו לשם זבח שלמים, אלא לעשות שלום זינו לבין קונו. וקשה נמי אי במחשבה מפסל, הא מחשבתו מזררת כוונתו מה היתה, וא"ל דזה הוא נמי כונת התוס' צ"מ (מג ב) שכתבו דמנחות (ג ב) מוכח דבעי אמירה. עוד הביא בש"מ שם ראיה מהא דקא מצע"ל (מנחות טו ב) גבי שני כבשי עזרת, ששחט אחד מהם לאכול מחברו למחר מהו "חברו" כבש שני משמע ולא מפגל, או דלמא "חברו" להם משמע ומפגל, ואי נימא דבמחשבה גרידא מפגל, הא מחשבתו מזררת מה היתה כונתו, אבל לדברינו א"ש דלד"ה היכא דמפגל באמירה וידע מה שמוציא בפיו ולבו

שוין הוה פגול. אף על גב שאינו חושב כלל דבר אחר אלא יודע מה שמוציא מפיו וכמש"כ בענף ד', א"כ א"ל דהכא מיירי דמפגל באמירה, וגם א"ל נמי דמיירי שמהרהר הני ליסני בלבו:

וראיה לזה, דהא גבי הפרשת תרומה דודאי מהני במחשבת לבו גרידא כדאמרין (שעשועות כו ב) וכמש"כ בתוס' בכורות (נט א) מ"מ אשכחן נמי כה"ג כדתנן (דמאי פ"ז מ"ה) מי שהיה לו עשר שורות של עשר עשר כדי יין, ואמר שורה החילונוה אחת מעשר ואינו ידוע איזו היא נוטל ב' חציות לוכסין, ופירש הר"ש וכן הוא בירושלמי שם דמיירי שעשה שורה אחת של עשר מעשר ואינו ידוע איזו שורה היא של מעשר, א"כ א"ל לידע מאיזו שורה יקח חצית אחת לתרומת מעשר, משו"ה יקח משתי שורות שבאלכסון עי"ש, וא"כ קשה נמי הא תרומות ומעשרות קגי כשמפריש במחשבה, א"כ הא מחשבתו מזכרת במה היתה כונתו, א"ו דהתם נמי מיירי שעושה באמירת פיו ולא בירר כלל במחשבתו איזו שורה עשה מעשר, וה"ג גבי פגול מיירי נמי בהני סוגיות שהבאתי בכה"ג. והנה בהאי משנה דדמאי איכא עוד פי' אחר כמש"כ בפירוש הרמב"ם והרע"ב ואין כאן מקום להאריך בדבריהם:

והנה הרא"ש בה' ס"ת ס"ג הביא שם מש"כ רבינו ברוך דפגול צעי אמירה כדאיתא (ובחסים כז א) ונראה פשוט דכונתו מהא דאמרין שם, ר"ל אמר לעולם פסול ממש ושלם במקומו כמקומו דמי ול"ק כאן בשתיקה כאן שנתן באמירה, אלמא מפורש אמרינן דכשנתן בשתיקה כשר ונתכפרו הצעלים וצנתן באמירה פסול, אלמא דצעי אמירה. והנה מה שלא הביא ר' ברוך מדוכתי טובא דאמרין האי ליסנא דאמירה על פסול מחשבה, ה"ט דהא אפילו בהפרשת תרומה דודאי סגי במחשבה גרידא. וכמש"כ רבינו ברוך שם, מ"מ מצינו בדוכתי טובא דאמרין האי ליסנא דאמירה כמו (דמאי פ"ז מ"ד) אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הם תרומה, ושם (מ"ה) תנן נמי אומר מה שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה וכן בתרומות (פ"ג מ"ה) תנן האומר תרומת הכרי בתוכו וכו', א"כ א"ל דתני כה"ג גבי מחשבות הפוסלות בקדשים. אך מזבחים (כז) דאמרין כאן בשתיקה כאן באמירה, דמהאי ליסנא משמע דבשתיקה כשר אף על גב שחישב מחשבת פסול, אלא דוקא באמירה פסול כמו שסיים כאן באמירה, משו"ה הביא ר' ברוך מהאי סוגיא דזבחים. אמנם מ"מ אין להקשות מכאן על הרמב"ם, דהא מצינו ג"כ האי ליסנא דשתיקה גבי מחשבה כדאמרין (ובחסים מז ב) נתן את הקומץ במחשבה ואת הלבונה בשתיקה, או שנתן את הקומץ בשתיקה ואת הלבונה במחשבה, א"כ ה"ג הא דאמרין כאן בשתיקה היינו שלא חישב מחשבת פסול, וכן (ובחסים מז ב) דאמרין פיגל בראשונה ושחק בשניה נמי מיירי כגון שלא חישב מחשבת פגול:

ועוד א"ל דהא אפילו אי נימא דבמחשבה מפגל, מ"מ לענין שיהא נאמן לומר שפיגל במחשבה, היכא דאין בידו לפוסלו ודאי, דזה תלוי בפלוגתא דאזי ורבא (גטין נד ב) דפליגי, אם עד אחד נאמן לומר, טהרות שעשיתי עמך ביום פלוני נטמאו, והכא בזבחים הא מיירי בזריקה, ללאחר זריקה תו אין בידו לפוסלו, א"כ לאזי אינו נאמן לומר פגלתי במחשבה. אלא דבעינן שישמעו אחרים שפיגל, ומשו"ה אמרינן האי ליסנא דכאן בשתיקה כאן באמירה דא"ש לד"ה. ומעתה נבוא לשאר הסוגיות שהביאו בזה:

ענף ז

והנה בזבחים (כט ב) אמרינן א"ר ינאי, מניין למחשב בקדשים שהוא לוקה, ת"ל לא יחשב, א"ל ר"א לרב מרי, הא לאו שאין בו מעשה הוא, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, א"ל ר"י היא דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. והנה המגיה במל"מ (פ' י"ג דפסולת"מ) הקשה ע"ז דלהני רבנותא דס"ל דבמחשבה גרידא

מפסלי, א"כ מאי משנין ר"י היא דאמר לאו שאין צו מעשה לוקין עליו, מ"מ הא על מחשבה גרידא אינו לוקה כדאמרינן (סנהדרין פט ז) גבי כובש את נבואתו. והנה דבריו אינם מובנים, דפשוט דהא דאמרינן המחשב בקדשים לוקה, דזה מיירי שפיגל בזמירה, דאי לא"ה הא אין אדם לוקה ע"י עצמו כדאמרינן (סנהדרין ט) א"כ אפילו אם היה מודה שפיגל במחשבה א"א להלקותו, שאינו לוקה ע"י עצמו, א"ו שפיגל בזמירה והתרו ציה, וא"כ א"ש דלר"י לוקה, דהא אפילו כובש נבואתו אמרינן בסנהדרין שם, צאם התרו צו שאר נביאים דידיעי הרי זה לוקה לר"י, וזה פשוט:

אמנם בפני יהושע (גטין נד ז) הביא מכאן ראייה להיפוך, שהקשה שם על הא דפרכינן על מחשבת קדשים, והא לאו שאין צו מעשה הוא, הא כיון דע"י דבורו נעשה מעשה שנתפגל הזבח א"כ כה"ג לוקה כדאמרינן (תמורה ג ז) לא תתני מימר דדבורו עבד מעשה. אלמא דבכ"מ דע"י דבורו נעשה מעשה לוקה לד"ה. וכן אמרינן (צ"מ ז) גבי חסמה בקול דעקימת שפתיו הוה מעשה מה"ט כיון דע"י דבורו נעשה מעשה, א"ו דבמחשבה גרידא הוה פגול, וכן נודע ביהודה מה"ת ח' יו"ד סימן קכ"ח הביא ראייה זו. וכן מלאתי צ"מ (צ"מ מג ז) שהביא צ"מ 'תוס' משאנך"ג"כ ראייה זו, דמוכח מכאן דבמחשבה גרידא הוה פגול. והנה אף על גב שכתבו דע"כ הא דאמרינן המחשב בקדשים לוקה, ע"כ מיירי שפיגל ע"י דבור, דאי לא הכי הא אין אדם לוקה ע"י עצמו, מ"מ שפיר הוכיחו מכאן דבמחשבה גרידא מפגל, משום דאי נימא דבמחשבה גרידא מפגל, תו א"א להקשות הא ע"י דבורו נעשה מעשה, דע"י דבור לא נעשה כלל דבמחשבה נפסלה, והדבור לא היה אלא להודיע מחשבתו, אבל אי נימא דע"י דבור נתפגל קשה הא ע"י דבור נעשה מעשה. וכ"כ בהדיא צ"מ שם:

אמנם קשה לי דגם אי נימא דע"י מחשבה גרידא נתפגל, קשה נמי קושיאם הא ע"י דבור נעשה מעשה, ומש"כ הש"מ דכיון דע"י מחשבה נתפגל, והדבור לא היה אלא להודיע מחשבתו תו לא שייך בזה לומר ע"י דבורו נעשה מעשה, קשה טובא, הא בהדיא פרכינן (תמורה ד ז) גבי מקדים תרומה לזיכורים, דמ"ש מימר דלקי משום דע"י דבורו נעשה מעשה, מקדים תרומה לזיכורים נמי הא ע"י דבורו נעשה מעשה, והמקדים תרומה פשוט דע"י מחשבה גרידא הוה תרומה כדאמרינן (שעשועות כו ז) וכמש"כ בתוס' זכורות (נט א) ודבור פיו לא הוה אלא להודיע מחשבתו, מ"מ אמרינן דזה הוה לאו שיש צו מעשה. א"כ גם אי נימא דפגול הוה במחשבה גרידא קשה קושיאם. ופשוט דקושיא זו היא רק לרוב ראשונים דס"ל דלהלכה גם תמורה הוי לאו שיש צו מעשה, משום דע"י דבורו נעשה מעשה, אבל להרמב"ם דס"ל דמימר הוה לאו שאין צו מעשה, וכמו שמבואר במגיד משנה צ"י י"ג מה' שכירות דדוקא חסמה בקול דע"י דבורו נעשה מעשה בעצמות, אבל מימר דממילא קדיש לא חשבינן דע"י דבורו נעשה מעשה, א"כ ה"ג גבי פגול, אבל לדעת רוב הראשונים קשה לכאורה. ונבז"י שם תירץ דמה שנתפגל הזבח לא חשיב מעשה, דהא בלא"ה היתה אסורה באכילה קודם זריקה אלא דכשנתפגל תו לא תהני לה זריקה, וכן תירץ צ"מ צ"מ שם:

ולענ"ד א"ל דבלא"ה לא קשה דבאמת גבי פגול לא נעשה ע"י דבורו שום מעשה, דמשום דבורו או מחשבתו לא נתפגל, אלא משום עשייתו שהוא עובד העבודה במחשבה זו וכדתנן (זבחים יג א) שהמחשבה פוסלת ד' דברים, בשחיטה ובקבלה ובהילוך וזריקה, וכדאמרינן נמי (זבחים טו א) גבי חטאת העוף, אי דחשיב עלה מקמי דליפוק דם לאו כלום הוא, ואי לבתר דנפק אתעבידא לה מלוותיה. וכיון דע"י דבורו לא נעשה מעשה, א"כ תו א"א להקשות הא ע"י דבורו נעשה מעשה, ואין להקשות מ"ט לא לקי על עבודתו, דזה פשוט כיון דליכא אזרהה שאסור לעבוד במחשבת פגול, דלא יחשב כתיב, ובמחשבתו ודבורו לא נעשה מעשה. ובענף

ח' יתבאר מ"ט לא לקי משום האי אזהרה "ללא תזבח שור ושה אשר יהיה בו מום כל דבר רע" ודרשינן בספרי "דבר רע" דבור רע דהיינו פגול, א"כ כשוחט במחשבת פגול עובר משום האי אזהרה:

ענף ח

והנה לאחר שתירצנו כל הני דוכתי דקשה לשיטת הרמב"ם נביא בעזר ה' ראיות לדעת הרמב"ם. חדא דקשה מ"ט נימא דפגול בעי אמירה, הא גבי פגול כתיב לא יחשב, ומ"ט מהפרשת תרומה, דדרשינן (גטין ל ז) מקרא דונחשב, ומרבינן מחשבה גרידא כדאיתא (שבעות כו ז) וא"כ הול"ל נמי במחשבת פגול דילפינן מקרא דלא יחשב. וכבר כתבנו בענף ז' דאי נימא דמחשבת פגול הוא במחשבה גרידא, ע"כ דה"ה בכל המחשבות הפוסלות. וכש"כ לר' ינאי דס"ל (זבחים כט) דהאי קרא דלא יחשב קאי על כל המחשבות הפוסלות בקדשים. והנה בש"מ זב"מ (מג ז) הקשה קושיא זו, והביא שם בשם הר"א מרעגענשצורג שתיריך דבספרי שופטים ילפינן מקרא "ללא תזבח שור ושה אשר יהיה בו מום כל דבר רע", ודרשינן שם דבר רע למחשבת פגול, וכיון דילפינן לה מקרא דדבר רע דרשינן דוקא דבור:

והנה מלבד דבהא מלתא, אי זב"מ דכתיב דבור ממעטינן מחשבה, איכא זבה פלוגתא דתנאי בשבת (קנ א) גבי הא דדרשינן "ודבר דבר" דבור אסור, הרהור מותר, וכן פליגי אמוראי בצרכות (כ א) גבי ק"ש דכתיב ודברת צם, אי ממעטינן הרהור, וגם מלבד מה שהבאתי בענף ז' דרבינו ברוך גופא, דס"ל דפגול בעי אמירה, ס"ל דשליחות יד לב"ש סגי במחשבה, אף על גב דמרבינן מקרא דעל כל דבר פשע דאפילו ע"י דבורו חייב, ומ"מ לא ממעטינן מחשבה, וכמש"כ שם טעמא דמלתא. וא"כ לרבינו ברוך א"א כלל לומר האי תירוץ, בלא"ה קשה טובא הא האי דמחשבת פגול פוסלת, זה לא ילפינן מקרא דדבר רע, דהאי קרא הוא אזהרה על שחיטה. אבל הא דמחשבת פגול פוסלת, זה ילפינן מקרא דלא יחשב פגול יהיה כדדרשינן (זבחים כט) א"כ עדיין קשה דהול"ל דמחשבה גרידא מפגל. וגם בלא"ה כיון דמהאי קרא "ללא תזבח שור ושה אשר יהיה בו מום כל דבר רע" דרשינן בספרי שופטים לכמה דברים, כגון לעולה ששחטה צדק, ולשוחט את החולה ואת הזקן ואת המזוהם א"כ לא שייך כ"כ לומר דאתי למעט מחשבה כיון דקרא אתי לכמה דברים. ובהכי ניחא לי מה דקשה על הא דפרכינן (זבחים כט) על הא דא"ר ינאי המחשב בקדשים לוקה, ופרכינן והא לאו שאין בו מעשה הוא. וקשה מ"ט לא מייתינן האי קרא דלא תזבח שור ושה וכו' דבר רע דדרשינן למחשבת פגול, א"כ כשוחט במחשבת פגול הול"ל דלוקה מהאי קרא ושחיטה מעשה היא, א"ו משום דהאי קרא אתי לכמה דברים והוא לאו שבכללות, כמו לא תאכלו על הדם דאין לוקין עליו. עוד אפשר להביא ראיה מהא דאמרינן (מנחות מט א) תני רבה זב"ח קמיה דרב כבשי עזרת ששחטן לשם אילים כשרים, ולא עלו לזבעלים לשם חובה, א"ל רב עלו ועלו, א"ר חסדא מסתברא מלתא דרב כנסבור אילים ושחטן לשם כבשים, שהרי כבשים לשם כבשים נשחטו, אבל כנסבור אילים ושחטן לשם אילים לא, עקירה בטעות הוה עקירה, ורבה אמר עקירה בטעות לא הוה עקירה. וקשה הא כנסבור אילים ושחטן לשם אילים הא זה הוה טעות במחשבה גרידא, דטעה על כבש שהוא איל. וזוה לא שייך דבור, א"כ קשה מ"ט לא עלו לזבעלים לשם חובה למ"ד עקירה בטעות הוה עקירה, אי נימא דאפילו במזיד נמי במחשבת שלא לשמו לא מהני במחשבה גרידא אלא דבעי אמירה, א"כ כש"כ כשטעה במחשבה גרידא, וכן למאן דמכשיר ל"ל ה"ט דעקירה בטעות לא הוה עקירה, תיפוק ליה משום דלא הוה אלא מחשבה גרידא. ובתוס' שם הביאו ג"כ הא דתניא בתוספתא פ"א דזבחים, כבשי צבור ששחטן לשם כבשים, ונמלאו אילים, עלו לצבור לשם אילים, מה"ט דעקירה בטעות לא הוה עקירה. וקשה נמי

מדתני שחטן לשם כזשים ונמלאו אילים דמוכה דמיירי שטעה במחשבתו על איל שהוא כזש, א"כ זכה"ג אפילו במזיד נמי מחשבה גרידא לא מהני. וכן בפסחים (ע"ב) גבי פסח ששחטו שלא לשמו, פרכינן אילימא בטועה, ש"מ עקירה בטעות הוי עקירה, והתם נמי מיירי שטעה במחשבתו על פסח שהוא שלמים, א"ו דבאמת מחשבה גרידא מהני, ומש"ה צעינן ה"ט דעקירה בטעות לא הוי עקירה. ולשיטת התוס' דמחשבת קדשים צעי אמירה, ע"כ ז"ל בכל הני דמיירי דלאחר שטעה במחשבתו אמר בפירוש הריני שוחט איל זה לשם איל, אף על גב דדבור זה לא מעלה ולא מוריד לפי מה שהוא טועה וסובר להקריב בהכשר. ואדרבא הא תקנו שלא יאמר הריני שוחט לשמו. וכדתנן (זבחים מו ב) מ"מ לשיטתם בהכרח ז"ל הכי אצל לפי שיטת הרמב"ם אחי שפיר:

וגם יש להביא ראיה מהא דתנן (זבחים מו ב) לשם ששה דברים הזבח נזבח, לשם זבח וכו', ר' יוסי אומר אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מאלו כשר שתנאי ז"ד הוא, מוכח דדוקא היכא שלא היה בלבו לשם אחד מאלו כשר משום דסתמא נמי לשמה קאי כדאמרין (זבחים ז ב) הא אם היה בלבו לשם אלו לא עלה לבעלים לשם חובה, אלמא דמחשבת לכו סגי לפסול דהא האי ליטנא "דהוה בלבו" על מחשבת לכו קאי כדתנן (ברכות כ ב) ז"ק מהרהר בלבו, ולהני רבוותא דס"ל דצעי אמירה, ע"כ צריך לומר נמי דהא דתנן אף מי שלא היה בלבו דזה מיירי באמירה. והנה בתוס' זבחים (ז ב) הוכיחו דהא דתנן אף מי שלא היה בלבו זה מיירי באמירה והוכיחו זאת מטעם אחר. ובאמת לפי שיטתם דמחשבה דקדשים צעי אמירה, א"כ בהכרח דזה מיירי באמירה, דאי לא"ה קשה דיוקא כמש"כ. אך באמת קשה לומר דהאי ליטנא דאף מי שלא היה בלבו דזה מיירי באמירה. ומה שהקשו בתוס' על הא דמייתנין בזבחים (ז ב) דסתם זבחים לשמה קאי, מדתנן ר' יוסי אומר אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מאלו כשר, שתנאי ז"ד הוא, אנתו ז"ד דלא לומר לשמו דלמא אחי למימר שלא לשמו, ואי ס"ד סתמא פסול קיימו ז"ד ומתני מידי דמפסלי ביה. וע"ז הקשו דל"ל להאריך כ"כ הא בפשוטו מוכח מדתנן אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מאלו כשר אלמא דסתמא כשר. וע"ז תירצו דהאי לא היה בלבו אמירה היא, והו"א דמ"מ מחשבה צעי. הנה מלכד דא"ל דמשו"ה האריך בגמרא בכדי דלא נימא דהא דתנן שתנאי ז"ד הוא דהיינו דמשום תנאי ז"ד כשר הקרבן. וע"ז מאריך דא"א לומר דתנאי ז"ד היה להכשיר דבר הפסול מה"ת, בלא"ה לפי הרמב"ם צפי' המשניות (זבחים מו ב) דהאי תנאי ז"ד הוא קאי להא שאין מחשבת הבעלים פוסלת, א"א כלל לפרש פי' התוס'. ומה שקשה לפי' הרמב"ם איך יפרש הסוגיא דזבחים ב' עיין בספר קרן אורה בזבחים שם שהאריך בזה, מ"מ לכל הפירושים אין הכרח לומר דהאי מי שהיה בלבו אמירה היא, ואי נימא דהאי היה בלבו דתנן הוא מחשבה כמו בכל הש"ס, א"כ מוכח דמחשבה גרידא פסלי וכמש"כ:

והנה בספר קרן אורה בזבחים ב' הקשה על מש"כ בתוס', דהו"א דהאי לא היה בלבו, היינו שלא אמר אצל מ"מ צעי מחשבה לשמה. והקשה לשיטת התוס' דמחשבת שלא לשמה היא אמירה, א"כ אי נימא דצעי לשמה, הו"ל נמי דוקא אמירה אצל מחשבה לא סגי, וזה לק"מ, דדוקא במחשבה הפוסלת בקדשים דסתמא לאו להכי קיימא משו"ה לא סגי לדעת התוס' במחשבה וצעי אמירה. אצל זכ"מ דסתמא דמלתא להכי קיימא אפילו אי נימא דצעי מה"ת שיכוין לשמה, מ"מ סגי במחשבה גרידא, וכמש"כ לעיל בענף ה', ובסימן הבא יבואר עוד שכ"כ בהדיא במרדכי בכיוצא בזה:

ומה"ט ניחא נמי הא שהקשה שם בספר הנ"ל עוד מהא דתניא (ע"ז כו א) גבי מילה, ר' יהודה אומר ימול עכו"ם ואל ימול כותי מפני שהוא מל לשם הר גרזים. והקשו בתוס' שם כיון דצעי מילה לשמה, א"כ איך מכשיר ר' יהודה מילה בעכו"ם הא אמרינן (גטין כג ב) דנכרי אדעתיה דנפשיה קעביד, ותיירצו דסתם

מילה לשמה קאי. וכמו דאמרינן גבי קרבנות דסתם זבחים לשמן קאי, ולא נפסלו אלא כשיחשב שלא לשמה, וע"ז הקשה דא"כ הול"ל נמי דכמו בקדשים אינו פסול במחשבה גרידא לדעת התוס' אלא דבעי אמירה, ה"נ גבי מילה, וא"כ הא אפשר נמי שימול כותי בשתיקה ואף על גב שמחשב לשם הר גרזים הול"ל דמחשבה גרידא לא פסלה. אבל לדברינו א"ש דכיון דסתם כותי מל לשם הר גרזים, א"כ תו סגי במחשבתו גרידא לפסול. וכבר כתבנו כיוצא בזה לעיל בענף ה', דאפילו לדעת התוס' דתקרובת עכו"ם בעי אמירה, מ"מ לר"א דס"ל דסתם מחשבת עכו"ם לעכו"ם מיפסיל במחשבה גרידא. ובסימן הבא יבואר שכ"כ הראשונים בהדיא בזה בכמה דברים, דבכ"מ דסתמא דמלתא דעושה לשם כך ודאי דסגי במחשבה לד"ה. מ"מ הרוחנו הרבה לתרץ דעת הרמב"ם דס"ל דמחשבה הפוסלת בקדשים היא במחשבה גרידא, ובררנו דה"ה בתקרובת עכו"ם במחשבה גרידא מיפסלי. ובסימן הבא יבואר דה"ה בכה"ת היכא דבעי לשמה סגי נמי במחשבה גרידא:

סימן ב

בענין הנ"ל לבאר דבכ"מ דבעי לשמה מה"ת, אי סגי במחשבה, או דבעי אמירה

הנה צסימן הקדום צררנו דעת הרמב"ם, דס"ל דכלל המחשבות הפוסלות צקדשים לא צעי אמירה, אלא דצמחשבה גרידא מיפסלי. וגם צררנו דתקרוצת עכו"ם ג"כ צמחשבה גרידא סגי. וא"כ לדידיה פשוט דה"ה צכה"ת, היכא דצעי לשמה דסגי נמי צמחשבה גרידא, דהא רצינו צרוך שהצ"ח הר"א צה' ס"ת צסימן ג' סנתפק, אי צכ"מ דצעי לשמה צעי אמירה, כתצ"ס צהדיא, דכיון דפיגל צקדשים לא סגי צמחשבה, א"ל דה"ה צכ"מ היכא דצעי לשמה מה"ת צעי נמי אמירה. וכן הסמ"ג עשין כ"ה. והמרדכי ה' ציצית סכתצו ג"כ גצי ציצית דצעי לשמה דלא סגי צהו צמחשבה גרידא, כתצו ג"כ משום דחוינן דצמחשבות הפוסלות צקדשים צעי צהו אמירה, אלא מא חזינן דמשום דס"ל דמחשבה הפוסלת צקדשים צעי אמירה, משו"ה נסתפקו דא"ל דה"ה צכ"מ דריצתה תורה דצעי לשמה להכשר, צעינן צהו נמי אמירה. אכל להרמב"ם דס"ל דגם מחשבות הפוסלות צקדשים, מיפסלי צמחשבה גרידא לדידיה תו אין להסתפק צכ"מ דצעי לשמה, אי צעי צהו אמירה, וכן צדין, דהא ודאי הא דפליגי תנאי ואמוראי אי הרהור כדצור דמי, הא אינהו לא פליגי אלא צכ"מ דכתיב דצור, כמו (צרכות צ) גצי ק"ש דכתיב ודצרת צם. וכן צצצת (קנ"ה) גצי הא דכתיב ודצר דצר. ועי' מש"כ לעיל סימן א' ענף צ'. אכל צכ"מ דלא כתיב דצור, אלא דצעי כוונה לשמה, כמו גצי גט דדרשינן וכתצ לה לשמה, ודאי דהול"ל דצמחשבה סגי, אלא אי נימא דמחשבות הפוסלות צקדשים לא סגי צמחשבה אף על גצ דגם התם דרשינן כה"ג כמו גצי שלא לשמו דדרשינן (וצחים ז) ושחט אותה לחטאת פרט שלא לשמו, אי נימא דהתם צעי אמירה, יש להסתפק צכה"ת כה"ג. אכל להרמב"ם דס"ל דמחשבה הפוסלת צקדשים הוי צמחשבה גרידא, לדידיה אין להסתפק כלל, וגם זה פשוט דאי נימא דצטוית ציצית, וכתציב גט אשה, צעינן צהו אמירה, דה"ה דהול"ל ג"כ הכי צכ"מ דצעי לשמה מה"ת דצעי אמירה, דהא הדרשות צכולן שוות, דכמו דדרשינן גצי כתיב וכתצ לה לשמה ה"נ דרשינן כה"ג גצי מגלת סוטה ועשה לה לשמה. וכן כמו דדרשינן גצי טוית ציצית, גדלים תעשה לך לשם חובך (סוכה ט"ה) ה"נ דרשינן שם כיונא צו לצ"ש קרא דחג הסוכות תעשה לך לשם חובך, וא"כ הול"ל נמי דלצ"ש צעי אמירה. ולפנינו יתצאר עוד אי שימור דמנא צעי ג"כ אמירה לדידהו:

ולצאורה יש לעיין היכי א"ל דצכתיב גט אשה צעי דוקא אמירה, הא אפילו אלס כשר לכתיב גט, ואף על גצ שאינו מדצר, דצגטין (כצ) תנן הכל כשרין לכתוב את הגט אפילו חש"ו. ופרכינן צגמרר והא לאו צני דעה נינהו, אכל הא לא פרכינן והא חרש אינו יכול לדצר, והדצר פשוט דאפילו לדעת הני רצוותא דס"ל דחש"ו פסולין לכתוב תורף הגט אפילו צגדול עע"ג, מ"מ מודו דאלס כשר אף על גצ שאינו מדצר. א"כ לכאורה מוכח דלא צעי דצור צכתיב הגט. אמנ"ס זה ליתא, דאפילו אי נימא דצעי אמירה, מ"מ אלס הצעל אמר לו לסופר לכתוב לשמה, והוא קבל עליו צרמיזה שיכתוב לשמה תו סגי צמחשבתו גרידא לד"ה. וכמש"כ צמרדכי ה' ציצית כה"ג, גצי טוית ציצית דאלס אמר לאשה טווי לי ציצית לטליתי סגי ותו לא צריך, ואף על גצ דסתמן לאו לשמו קאי עכ"ד, כוונתו דאע"ג דס"ל התם דצעי דוקא שיאמר צפיו שהוא עושה לשמה מ"מ כיון דסתמא דמלתא דאשה זו תטוה לשמה, דהא אדעתיה דהכי קצלה, משו"ה תו סגי צמחשבה גרידא ולא צעי תו אמירה דידה, וכן ראיתי צשו"ת ח"ס ח"צ ח' אהע"ז סימן ט' סכתצ ג"כ דצעל שאמר לסופר שיכתוב גט לשמה והסופר אמר כן אעשה, תו לא צעינן אמירתו צשעת כתיבה מה"ט סכתצנו, וא"כ

פשוט דה"ה אפילו אם הוא אלם, אם קבל עליו זרמיזה שיכתוב לשמה תו לא בעי אמירה לד"ה, אבל בלא"ה
א"ל דבעי דבור:

אמנם מש"כ בשו"ת ח"ס שם דצכה"ג כשקבל עליו הסופר לכתוב לשמה, אף על גב דצתה הכי בשעת כתיבה
לא חשב כלל לשמה, ג"כ כשר עד שיחשב בפירוש שלא לשמה כמו גבי זבחים, זה לא מסתבר כלל, חדא
דשאני קדשים כיון דסתמא לשמה קאי כדאמרינן (זבחים ז ב) ומשו"ה מה"ת לא בעי גבייהו שיכוון לשמה,
אבל גט אשה הא סתמא לאו לשמה קאי, ובעי ביה מה"ת כוונה לשמה כדאמרינן בזבחים שם. מעתה אפילו
כשקבל הסופר לכתוב הגט לשמה אף על גב דאמרינן דסתמא דהאי גברא הוא שיכתוב לשמה, מ"מ כיון
דסו"ס סתמא דגט זה לאו לשמה קאי, ואם כתבו אדם אחר ודאי דלר"ך שיכוין לשמה. ממילא ה"ה אפילו
כשכתבו סופר זה שכבר קבל עליו, נמי בעי שיכוון לשמה, כיון דמה"ת בעי גביה גט זה כוונה לשמה, ולא
מהני הא מלתא שכבר קבל לכתוב לשמה, אלא להא מלתא דלא בעי תו אמירה דידיה, אלא דבמחשבה גרידא
סגי, משום דכל הני רבנותא דס"ל דבעי אמירה, מודו דהיכי דסתמא יעשה במחשבה זו, סגי במחשבה,
וכמש"כ בסימן א' ענף ה', גבי תקרובת עכו"ס דאע"ג דס"ל לתוס' דבמחשבה גרידא לא הוה תקרובות
מ"מ מודו דלר"א דס"ל סתם מחשבת עכו"ס לעכו"ס, לדידיה במחשבה גרידא הוי תקרובת עכו"ס. ושם
ענף ח' כתבנו כיוצא בזה בהא דתניא (ע"ז כו א) גבי מילה, ר"י אומר ימול עכו"ס ואל ימול כותי, מפני שהוא
מל לשם הר גרזים דבמחשבה גרידא סגי, כיון דסתמא דמלתא הוא מל לשם הר גרזים. ולענין זה מועיל הא
מלתא, אבל ודאי דבכ"מ דבעי כוונה לשמה לא מהני מה שכבר קבל עליו לכתוב לשמה. ועוד הא לקמן
בתשובתנו סי' ג' ענף ב' כתבנו דגבי קדשים לא דרשינן כלל להני קראי דזבח שלמים שר"ך לכוין לשם שלמים,
אלא דדרשינן דשלא לשמה פסול, אבל בכ"מ דדרשינן דבעי כוונה לשמה ודאי דלר"ך לחשוב לשמה. ועיינן מה
שכתבנו לקמן סי' ד' ענף א' דהיכא דהמעשה מוכיח שעושה לשמה סגי אבל בלא"ה בעי שיכוון לשמה, א"כ
פשוט דאע"ג דכבר קבל לכתוב לשמה, מ"מ בעי נמי שיכוון בשעת כתיבה. והנה גם לדברינו אם אמר בתחלת
הכתיבה שהוא יכתוב כל הגט לשמה, והתחיל לכתוב לשמה סגי וא"ל שיחשוב בכל רגע ורגע, משום דזה עדיף
מהא דאמרינן (זבחים ז ב) כל העושה ע"ד הראשונה הוא עושה. וכמש"כ בתוס' שם ד"ה לשם פסת, מ"מ דוקא
צכה"ג היכי דליכא למימר האי סברא דכל העושה ע"ד הראשונה הוא עושה דהוה כאלו חשב לשמה, אבל כל
היכא דליכא ה"ט לא מהני מה שכבר קבל לכתוב לשמה, אלא דבעי כוונה בשעת כתיבה:

ותדע דהא גם לפי מה דפרכינן בזבחים (ז ב) וקדשים מנ"ל דסתמא לשמה קאי, ובעינן לומר דגם בקדשים
בעי שיחשוב לשמה, מ"מ גם לפ"ז סגי במחשבה גרידא, וכמש"כ בתוס' שם ד"ה קיימו ב"ד. וכן מוכח
נמי בגמרא שם דאמרינן שם דכשחט סימן ראשון בסתם וסימן שני לשמה דיוכיח סופו על תחלתו. והנה
פשוט דאע"ג דנימא הוכיח סופו על תחלתו, מ"מ ס"ס הא לא אמר בתחלה ולא עדיף מאלו חשיב כן במחשבה
גרידא א"ו דמחשבה סגי. ומ"מ אין להקשות מהכא להני רבנותא דס"ל דבכ"מ דבעי לשמה בעי אמירה,
מה"ט דהא בכ"מ דסתמא דמלתא דהעושה יעשה לשמה לכ"ע תו סגי במחשבה גרידא, ומשו"ה אחי שפיר
דגם לפי הה"א דגם בשחיטת קדשים בעי לשמה מ"מ סגי במחשבה גרידא, מ"מ מצואר דאע"ג דלא בעי
אמירה צכה"ג, מ"מ בעי מחשבה, ה"נ הא שכתב המרדכי דבאומר לאשה טוי לי יצית לשמה סגי, ותו לא
ר"ך, היינו דלא ר"ך תו אמירה דע"ז קאי שם המרדכי. אבל מ"מ בעי שיחשוב בשעת עשיה לשמה, דדוקא
גבי קדשים דמסקינן שם בזבחים דסתם זבחים לשמה קאי, ומשו"ה לא בעי כלל בהו כוונה לשמה, אבל בכ"מ
דסתמא לאו לשמה קאי ובעי בהו כוונה לשמה, תו אף על גב דנימא דאותו איש שקבל עליו לעשות לשמה ודאי
יעשה לשמה מ"מ בעי שיכוון לשמה. אלא דלא בעי תו אמירה דידיה כמש"כ:

והנה צ"ס שם הקשה הא עיקר הדין שכתבו בתוס' דבמחשבות הפוסלות בקדשים צעי אמירה, הוכיחו בתוס' פסחים (סג א) מהא דאמרינן שם, כגון שגמר בלבו למולים ולערלים, והוציא מפיו לערלים, ולא הספיק לומר למולים עד שנגמרה שחיטה, שכתבו בתוס' שם דמכאן מדקדק ר"י שזריך להוציא בשפתיו, דאי במחשבה תליא מלתא הא גמר בלבו נמי לומר למולים, ועי' מש"כ בזה בסימן א' ענף ד', מ"מ מבואר בתוס' דגם במחשבה דמולים, לא מהני מחשבה וצעי אמירה, ואף על גב דבסתמא הפסח נשחט למולים והאריך שם בזה. ולפענ"ד לא שייך לומר גבי פסח דסתמא קאי למולים כדאמרינן בהדיא (פסחים סז ב) א"ל מידי איריא בשלמא התם כמה דלא עקר ליה בשחיטה סתמא ודאי לשמה קאי, אלא הכא סתמיה לאוכליו קאי, דלמא ממשכי הני ואתו אחריני וממנו עליה, וכתבו בתוס' שם דאע"ג דודאי דסתם פסח לאוכליו קאי מ"מ הא אינו כשר אלא ע"י אותם אוכלים שחישב עליהן וסתמא לאו לאלו קאי, והרי הוא כאלו לא קאי לאוכליו, א"כ הי"נ הא מלתא ממש איכא גבי מולין, דסתמא לאו להני דחשיב עלייהו קאי דלמא ממשכי הני ואתו אחריני א"כ הוה כאלו לא קאי למולין, וזה פשוט:

ענף ב

והנה צ"ס ח"ס ח' אה"ע ח"ב סימן ט' הביא ראה דכתיבת הגט צעי אמירה מהא דבדקדושין (מא ב) פרכין דניליף שליחות בגירושין מתרומה וקדשים, ומשנינן דמה לתרומה וקדשים שכן ישנן במחשבה, ופי' רש"י ותוס', שכן אדם יכול להקדיש או לתרום במחשבה גרידא. וע"ז הקשה צ"ס הא חנן ילפינן שליחות משחיטת קדשים דליתא במחשבה, והיכי פרכין מתחלת הקדש, ולא עוד הא תחלת הקדש ליתא ע"י שליח דאין אדם עושה שליח להקדיש בהמתו, א"ו דהגמרא קאי במחשבת קדשים שזריך לשחוט לשמן דלהכשיר הקרבן סגי במחשבה גרידא משום דסתמא לשמה קאי, אבל בכתיבת הגט לא סגי במחשבה לשמה אלא דצעי אמירה, וא"כ מוכח מסוגיא זו דכתיבת הגט צעי אמירה לשמה עכ"ד בקירור ע"ש:

אמנם פירושו תמוה, דמש"כ דשחיטת קדשים להכשיר, סגי במחשבה גרידא לשמה, משום דסתמא לשמה קאי, באמת שחיטת קדשים להכשיר שיהיה הקרבן כשר ועולה לבעלים א"ל שום כוונה אפילו במחשבה גרידא ואפילו מתעסק היה כשר בשחיטת קדשים, אלא דמתעסק בקדשים ילפינן (וצחים מו ב) מקראי דפסול, וילפינן התם מקראי בין למזוה בין לעיכובא, ולא אמרינן כלל דמתעסק בקדשים הוה שלא לשמה, וזה הא ילפינן מקראי אחריני צוצחים (ד ב) א"ו כיון דאמרינן שם דדוקא כשחישב בהדיא שלא לשמו, אבל בסתמא כשר ממילא הול"ל דה"ה אפילו אם היה מתעסק משו"ה צעי קרא למתעסק. ועוד הא אפילו כשחישב בפירוש שלא לשמה בטעות קיימ"ל דכשר דאנן קיימ"ל (מנחות מט א) דעקירה בטעות לא הוה עקירה, א"כ לכה"פ מוכח דלא צעי כוונה לשמה, וגם בלא"ה הא גם לפי הו"א צוצחים (ב ב) דשחיטת קדשים לצעי נמי כוונה לשמה מ"מ ג"כ הוה סגי במחשבה גרידא, וכמש"כ לעיל א"כ במסקנא דאמרינן דסתמא לשמה קאי היינו דלא צעי כלל כוונה לשמה, ועי' מש"כ בספרי מנחת ברוך ח' א"ב. מעתה א"א כלל לפרש הסוגיא כמו שפירש הח"ס. ומה שהקשה לפי' רש"י ותוס' דמ"ט פרכין מה לקדשים שכן ישנן במחשבה, הא חנן ילפינן שליחות משחיטת קדשים דליתא במחשבה, ולא עוד אלא דתחלת הקדש דליתא במחשבה, ליתא בשליחות דאין אדם עושה שליח להקדיש. הנה מלבד דהאי דינא דתחלת הקדש ליתא ע"י שליח אף על גב דמתאמרה משמיה דגברא רבה, דרבינו המהרי"ט צ"ס א' סימן קכ"ז כתב כן מ"מ הא גם בזה איכא פלוגתא דבמחנה אפרים ה' שלוהין סימן ד' חולק ע"ז, והביא ראה מהא דאמרינן (תמורה ו א) דאי

מקדיש עושה תמורה מזניו לציבור ושותפין שעושין תמורה, כגון דשוו שליח לאקדושי, אלמא דיכול להקדיש ע"י שליח, ואף על גב דהאי קושיא מתמורה לא קשה כ"כ כמש"כ במ"א שם דא"ל כגון שהשליח הקדיש בהמתו אבל מ"מ א"י להקדיש בהמתו של משלח, מ"מ כבר הקשיתי בספרי מ"ב חלק אמרי בינה על המהרי"ט קושיא גדולה מהא דאיתא בזירושלמי (קדושין פ"ב ה"א) ואם המר ימירנו הוא ולא השליח, ואי נימא דאין עושה שליח להקדיש, א"כ ל"ל קרא למעט שאינו יכול לעשות שליח להמיר, הא בלא"ה אינו יכול להקדיש בהמתו של משלח, והתם ע"כ מיירי שהוא ממיר בהמה של משלח, דאם הוא ממיר בהמה שלו בהקדש של משלח, א"כ באמת השליח עושה תמורה כדילפינן (תמורה ט א) לא יחליפנו בשל אחרים, ואמרינן שם כגון דבעל הקרבן אומר כל הרוצה להמיר יבוא וימיר, עי"ש בתשובתנו מה שהארכנו בהירושלמי, ובהסוגיא דתמורה (ט א), וגם מה דקשה הא גבי תמורה בלא"ה הוה שליח לד"ע ואין שליח לד"ע עי"ש:

אך בלא"ה גם אי נימא דאינו מקדיש ע"י שליח, ג"כ א"ש הא דפרכינן מה לתרומה וקדשים שכן ישנן במחשבה דהיינו דפרכינן דמה לקדשים ותרומה שנתרבה בהן שליחות דהא מזניו זהו ג"כ קולא אחרינא שיכול להקדיש ולתרום במחשבה, וכיון דמזניו קולא אחרת בתרומה וקדשים משא"כ בגירושין, תו א"א למילף גירושין מנייהו האי קולא דשליחות, כיון דגירושין חמור בדבר אחד מתרומה וקדשים וכה"ג אזלי כל הפרכות שבש"ס, ופירוש רש"י ותוס' הוא פשוט, מעתה ראיות הח"ס מהסוגיא דקדושין אינה מכרעת:

ולכאורה אפשר להביא ראיה דבכ"מ דבעי לשמה צעי אמירה מהא דתנן (סוכה ט א) סוכה הישנה, צ"ש פוסלין וצ"ה מכשירין, ואיזו היא סוכה הישנה כל שעשאה קודם לחג שלשים יום, אבל אם עשאה לשם חג, אפילו בתחלת השנה כשרה, ופירש רש"י דבעושה בתוך ל' מסתמא עושה לשם חג. ולכאורה קשה, הא בעושה לשם חג אפילו בעשה בתחלת השנה כשרה א"כ מאי נ"מ בין עושה בתוך ל' לחג או לא אבל אי נימא דבעי אמירה א"ש דבקודם ל' לחג צעי שיאמר בפירוש שעושה לשמו, אבל בתוך ל' כיון דסתמא עושה לשם חג תו סגי במחשבה גרידא כמש"כ לעיל דבכ"מ דמסתמא עושה לשמו תו סגי במחשבה, אמנם זה ליתא, דבעושה בתוך ל' לחג לא צעי כלל שיחשוב לשם סוכת החג דאפילו אם עשה בלי שום כוונה כשר, כמש"כ לקמן סימן ג', ואף ע"ג שכתבנו שם דמ"מ סוכה בתוך ל' לא דמי להא דאמרינן גבי קדשים דסתמא לשמה קאי, מ"מ כיון שבתוך ל' א"ש כוונה כלל, א"כ א"ש דאיכא נ"מ בין תוך ל' לקודם ל', ואף על גב דנימא דבקודם ל' נמי סגי במחשבה גרידא:

ואדרבה משם איכא ראיה דבכ"מ דבעי לשמה לא צעי אמירה, דזירושלמי שם איתא אף במנה כן, מנה הישנה תפלוגתא דצ"ש וצ"ה, א"ר יוסי ד"ה הוא מכיון שלא עשאה לשם פסח דבר ברי שלא דקדק בה, ואי נימא דגבי סוכה לא צעי אלא כוונה א"ש הא דאמרינן זירושלמי דבמנה לא פליגי לדל"ה צעי כוונה שאם לא נתכוין חזקתו שלא נשמר מחמת אבל אי נימא דבעי אמירה, א"כ קשה הא דאמרינן זירושלמי מכיון שלא עשאה לשם פסח דבר ברי שלא דקדק בה, הא אפשר לומר ששמרה מחימוץ במחשבה גרידא א"ו דבאמת גם בסוכה סגי במחשבה גרידא, וכבר כתבנו לעיל דאי נימא דלצ"ש סגי גבי סוכה מחשבה גרידא הול"ל דבכ"מ דבעי לשמה סגי נמי במחשבה, דהא הדרשות שוות דגבי סוכה דרשינן בסוכה שם לצ"ש חג הסוכות תעשה לך לשם חובך, וכה"ג דרשינן גדלים תעשה לך לשם חובך, ואי נימא דצטוית ציית צעי אמירה לשמה הוה ליה למימר דה"ה גבי סוכה לצ"ש:

הן אמת דהירושלמי פליג על הצבלי, דבצבלי בסוכה שם אמרינן דטעמא דצ"ש הוא משום דדריש חג הסוכות תעשה לך לשם חובך, וזירושלמי לא דריש, ולשיטת הירושלמי אין ראיה מסוכה לצ"ש לכל התורה היכי

דדרשינן מקרא, כמו גבי גט דדרשינן וכתב לה לשמה, דא"ל דגבי גט צעי אמירה אך מ"מ כיון שמבואר
 צירושלמי דלצ"ש גבי סוכה לא צעי אמירה, וזוה לא פליג הבבלי, ולפי הש"ס צבלי סוכה לצ"ש דמי לטוית
 זינית ולכתיבת הגט כמש"כ, עוד יש לעיין על הירושלמי דמצעי אי גס במנה צעי כוונה לשם מנה, הא אדרבא
 גבי מנה ילפינן צבלי (פסחים מ"א) דצעי שימור לשם מנה, (ובחולין ד' א) מבואר דהאי דרשה דשימור לשם מנה
 גס הכותים מודים זו, וכבר הארכנו בתשובתנו לקמן סימן ע"ב צירושלמי ליכא כלל הא מלתא דצעי שימור
 לשם מנה דמהירושלמי דפ"א דציצה אין ראייה עי"ש:

וגבי שימור דמנה אי צעי אמירה, ראיתי בפמ"ג באו"ח סימן ת"ס סק"א שכתב דזה דמי לכתיבת הגט דצעי
 אמירה, וחקר שם דדיעבד היכא דלא אמר, אי אמרינן סתם מנה לשמה קאי וכבר בררנו לקמן
 בתשובתנו (סימן ע"א) דלא שייך גבי מנה הא מלתא דסתמא לשמה קאי, ולכאורה הול"ל דצעימור דמנה צעי
 אמירה לכל הני רבנותא דס"ל דצכ"מ דצעי לשמה צעי אמירה, דהא כבר כתב הט"ז באו"ח (סימן ת"ס)
 דצעימור דמנה לא סגי צמה ששומרה מחימוך, אלא דצעי שימור לשמה לשם מנה, א"כ זה דמי לכאורה לכל
 הני דצעי לשמה וצעי אמירה לכמה רבנותא, אמנס לפי מנהגנו לאפות המנה א"ל דדמי למש"כ המרדכי
 דהאומר לאשה טווי לי זינית לטליתי דתו לא נריך אמירה. ונלע"ד להביא ראייה דצעימור דמנה לא צעי
 אמירה, מהא דתניא (פסחים לח"ג) א"ר אלעאי שאלתי את ר"א מהו שיצא אדם בחלות תודה ורקיקי נזיר וכו'
 באתי ושאלתי לפני ר' יהושע א"ל הרי אמרו חלות תודה ורקיקי נזיר שעשאן לענמו, אין אדם יוצא בהן, עשאן
 למכור בשוק יוצא בהן וכו', ופרכינן מ"ט, ואמרינן שם דה"ט דכל לשוק אימלוכי אימלך, אי מודבן מודבן,
 ואי לא מודבן איפוק ביה אנא, והנה פשוט דהא דמימלך היינו צמחשבה גרידא שא"י אס ימכר דהא א"א
 לומר דמיירי שאמר כן, דא"כ לא הוה שייך למפרך מ"ט, דהא עיקר תירוץ דרבה הוא דסתמא דמלתא
 שהמוכר מסתפק אס ימכור אלמא צמחשבה גרידא סגי, מ"מ אין להביא ראייה מכאן לכה"ת היכי דצעי
 לשמה כמש"כ בתשובתנו (סימן ע"א) דשימור דמנה לא צעינן, דמי שלש העיסה יכוון לשמה אלא דסגי אס
 אדם אחר משמרה לשם מנה, עי"ש טעמא דמלתא, א"כ זה לא דמי לכה"ת היכי דצעי לשמה, מ"מ הרוחנו
 הרבה דאין לתמוה על התו"ג שהתיר דדיעבד גבי כתיבת הגט היכא דלא אמר בפירוש שעושה לשמה, כמו
 שתמה עליו בשו"ת ח"ס בחלק אה"ע ח"ב (סימן ט') דכבר בררנו דלהרמב"ם דס"ל דגס מחשבות הפוסלות
 בקדשים סגי צמחשבה גרידא, לדידיה פשוט, דה"ה דצכ"מ דצעי לשמה סגי צכוונה, ולשאר הראשונים
 מספ"ל בזה וכבר תירצתי בסימן א' כל הני דוכתי דקשה על הרמב"ם, והבאתי ג"כ ראיות לדעת הרמב"ם
 והחינוך וכמה רבנותא דס"ל כדעת הרמב"ם בזה, א"כ דדיעבד היכא דא"א להשיג גט אחר יש לסמוך על
 הרמב"ם בזה, וכן גבי טוית זינית וכתיבת ס"ת מסתבר דהיכי דליכא אחרים שנעשו לשמה צאמירה יש
 לסמוך ג"כ על הרמב"ם וכדעת כל הני אחרונים שהבאתי בסימן א' ענף א':

סימן ג

שאלה אם מותר לקטן להטיל ציצית בבגד

תשובה הנה במנחות (מז א) אמרינן, אר"י אמר רב מניין לציצית בעכו"ם שהיא פסולה ת"ל דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית, בני ישראל ועשו ולא עכו"ם, והרמב"ם בפ"א מה' ציצית (ה"י"ג) כתב, ציצית שעשה עכו"ם פסול שנאמר דבר אל בני ישראל ועשו, אבל אם עשה אותה ישראל בלא כוונה כשר. והכ"מ שם וגם צ"י בטור או"ח (סימן י"ד) כתב דטעמא דהרמב"ם דס"ל דבעשיית ציצית לא צעי כוונה לשמה, הוא מה"ט גופיה מדצעינן קרא למעט עשיית נכרי, מכלל דלא צעי כוונה לשמה, דאי צעי כוונה א"כ בלא"ה נכרי פסול דנכרי אדעתא דנפשיה קא עביד, וכדאמרינן (גיטין כג א) דנכרי פסול ככתבת הגט משום דגט אשה צעי כוונה לשמה, א"ו דלא צעי כוונה בהטלת ציצית בצגד, ומשו"ה צעי קרא למעט עשיית נכרי ואף על גב דצטוית ציצית צעי כוונה דהא הלכתא כשמואל דס"ל (סוכה ט א) דטוית ציצית צעי כוונה לשמה וכדיליף בסוכה שם מקרא דגדלים תעשה לך לשם חובך, וכמש"פ הרמב"ם שם (ה"י"א) מ"מ בתליית ציצית בצגד לא צעי כוונה, והביא שם הב"י דרש"י והרא"ש פליגי על הרמב"ם דצטוית צעי כוונה לשמה, עשאן מן הקולין, ומן הנימין ומן הגרדין, פסולה, ופי' רש"י והרא"ש דמשו"ה פסולה משום דצעינן עשייה לשמה, אלמא דלרש"י והרא"ש צעינן עשייה לשמה, אבל הרמב"ם הא מפרש הא מלתא דעשאן מן הקולין צטעמא אחרינא כמבואר בהרמב"ם שם, ומה"ט פסק הב"י באו"ח (סימן י"ד) דלכתחלה צעי עשייה לשמה, אך אם נעשו שלא בכוונה ואין ציצית אחרים מצויין יש לסמוך על הרמב"ם:

והנה לשיטת רש"י והרא"ש צעינן ציצית עשייה לשמה, קשה קושית הב"י דל"ל קרא למעט עשיית נכרי, והב"ח בטור או"ח (סי' י"ד) תירץ דס"ל לרש"י והרא"ש דמהאי קרא גופיה דממעטין נכרי משמע דטעמא משום דלאו צר כוונה הוא, ומזה ילפינן דה"ה אם עשה ישראל בלי כוונה דפסול, עוד תירץ דס"ל לרש"י כיון דהלכתא כשמואל דס"ל (סוכה ט א) דצעי טויה לשמה, כש"כ דצעי עשייה לשמה, וקשה טובא דודאי מהא דממעטין נכרי א"א למילף דצעי כוונה, תדע דהא בע"ז (כ"ו א) גבי מילה ס"ל לר' מאיר דנכרי פסול וממעט ליה מקרא. ומ"מ ס"ל התם דמילה לא צעי כוונה וכותי כשר למול, והא דנכרי פסול גזיה"כ הוא, א"כ הול"ל כה"ג גבי עשיית ציצית דאע"ג דממעט נכרי, מ"מ לא צעי כוונה, א"ו הא דס"ל לרש"י והרא"ש דצעי עשייה לשמה, הוא מהאי קרא דגדלים תעשה לך לשם חובך דילפינן מיניה טויה לשמה דה"ה דצעי עשייה לשמה, ואדרבא לפנינו יבואר דדעת רש"י דאפילו למאן דס"ל דלא צעי טויה לשמה, מ"מ מודה דדרשינן האי קרא דגדלים תעשה לך לשם חובך דצעי עשייה לשמה, א"כ הדרא קושית הב"י לרש"י והרא"ש דל"ל קרא למעט עשיית נכרי:

גם מה שתירץ הב"ח שם, דס"ל לרש"י כיון דצעינן טויה לשמה, כש"כ דצעי עשייה לשמה, גם צמעדני יוס טוב בהרא"ש ה' ציצית (סי' י"ד) תירץ בכה"ג. שכתב דרב דממעט במנחות עשיית נכרי אזיל לטעמיה דס"ל בסוכה שם דלא צעינן טויה לשמה ומשו"ה צעי קרא למעט נכרי. אבל לשמואל דס"ל דצעינן טויה לשמה, כש"כ דצעי עשייה לשמה, וא"כ א"ל קרא למעט נכרי, אמנס דצריהם תמוהים, דבהדיא איתא בסוכה שם א"ר יהודה אמר רב עשה מן הקולין ומן הנימין ומן הגרדין פסולה, מן הסיסין כשרה, ופי' רש"י דמשו"ה פסולה משום דצעי עשייה לשמה, אבל מן הסיסין כשרה דלא צעי רב טויה לשמה, שאין טויה מן העשייה, אלמא דס"ל לרש"י דאפילו רב דס"ל דלא צעינן טויה לשמה, מ"מ צעי עשייה לשמה, ומה שפירש רש"י

דס"ל לרב שאין טויה מן העשייה, כוונתו מצואר דס"ל לרש"י דגם רב דריש האי קרא דגדלים תעשה לך לשם חובך כמו שמואל, אלא לרב האי קרא אתי לעשייה גרידא אבל טויה לא יוכלל בכלל עשייה דקרא, מ"מ מצואר דר"י אמר רב נמי ס"ל דבעינן עשייה לשמה, א"כ קשה ל"ל לר"י אמר רב גופיה במנחות שם קרא למעט נכרי, ובאמת לשיטת הני רבנותא דס"ל דטעמא דרב דפוסל מן הקואים לאו משום לשמה הוא א"ל באמת דרב לא בעי כלל עשייה לשמה, ומשו"ה בעי קרא למעט נכרי, אבל לשמואל באמת א"ל קרא למעט נכרי, וכ"כ הרמב"ן במלחמות בסוכה שם, אבל לרש"י לכאורה קשה, וזה יתורץ בסימן ד' הבא:

מ"מ לענין אם קטן כשר לעשיית צינית, לכאורה זה תליא בהאי פלוגתא, דלרש"י והרא"ש דבעינן כוונה לשמה בעשייה, ממילא קטן פסול דלאו בר כוונה הוא, אבל להרמב"ם דס"ל דלא בעי כוונה הול"ל דקטן כשר, אמנם בשו"ת משכנות יעקב סימן כ' כתב דקטן פסול לעשיית צינית אפילו להרמב"ם, שכתב שם דהא דס"ל להרמב"ם דאם עשה ישראל שלא בכוונה כשר, טעמו משום דס"ל כדעת התוס' במנחות שם. דגבי עשיית צינית אמרינן דסתמא לשמה קאי כמו דאמרינן גבי שחיטת קדשים. דבתוס' שם הקשו ג"כ קושית ה"י דהול"ל דנכרי פסול לעשיית צינית משום כוונה. ותיירך דבעשיית צינית אמרינן דסתמא לשמה קאי כמו גבי קדשים וא"כ א"ל דכן הוא ג"כ דעת הרמב"ם. וכתב שם דלפ"ז קטן פסול לעשיית צינית, דהא גבי שחיטת קדשים אף על גב דאמרינן דסתמא בלי כוונה כשר. דסתמא לשמה קאי. מ"מ אמרינן (חולין י"ב א) דשחיטת קטן בקדשים פסולה וכתבו בתוס' שם (י"ב) דאף ע"ג דשחיטת קדשים סתמא לשמה קאי ולא בעינן שיכוון לשמה. מ"מ שחיטת קטן גרע דהוה כמתעסק. א"כ ה"ה הכא גבי עשיית צינית דאף ע"ג דסתמא לשמה קאי. מ"מ עשיית קטן גרע דהוה כמתעסק ופסול. כ"כ בשו"ת משכנות יעקב שם:

אמנם דבריו תמוהים. דהא אמרינן בחולין שם דשחיטת קטן בקדשים פסול. וכתבו בתוס' משום דזה הוה מתעסק היינו משום דגבי קדשים איכא קרא למעט מתעסק. וכדאמרינן (זבחים מז א) מניין למתעסק בקדשים שהוא פסול ת"ל ושחט את בן הבקר וכו'. לעכב מניין ת"ל לרנכס תזבחו וכו'. א"כ אדרבה מהתם ראייה להיפוך. מדבעינן קרא למעט מתעסק בקדשים אפילו למזוה. ולא אמרינן דמתעסק הוה שלא לשמו. ע"כ דזה הוה מה"ט מדאמרינן (זבחים ז ב) בשחיטת קדשים דסתמא לשמה קאי. ואינו נפסל אלא כשיחשוב בהדיא שלא לשמו. אבל אם שחט בסתמא כשר. משו"ה הול"ל דאפילו מתעסק נמי שפיר דמי. ומשו"ה בעי קרא למעט מתעסק בין למזוה בין לעיכוז. מעתה הול"ל לכאורה דגבי עשיית צינית לדעת התוס' דסתמא לשמה קאי. דאפילו מתעסק נמי כשר. דהא גבי עשיית צינית ליכא קרא למעט מתעסק:

ועוד קשה דאי נימא דשחיטת קטן בקדשים הוה שלא לשמו. והא שלא לשמו נוהג בכל העבודות בשחיטה ובקבלה ובהילוך ובזריקה כדילפינן (זבחים ד א) מקראי. וא"כ הול"ל דכל ארבע עבודות שעשאן חש"ו דהוה שלא לשמו. והול"ל דבכל הקדשים לא עלו לבעלים לשם חובה. ובפסקא וחטאת פסול. והא משנה שלמה שנינו (בכורות מה ב) גבי מומין הייתרין דתנן התם הננס והחרש והשוטה והשיכור. ובגמרא שם פרכינן. והא שיכור מחלל עבודה ובהדי מומין דמחללי העבודה הו"ל למתני. ומשנינן בשאר דברים המשכרין ודלא כר"י וכו'. אלמא דכל הני דמשנתנו לאו מחללי עבודה ועבודתן כשרה. וגם הרמב"ם מנה כל אלו בפ"ח מה' ביהמ"ק בתוך הני מומין דלא מחללי עבודה. וקשה הא חרש ושוטה הול"ל דעבודתן הוי שלא לשמה. א"ו כיון דסתמא כשר משום דסתמא לשמה קאי. משו"ה גס עבודת חרש ושוטה כשרה דהוי כסתמא. וא"כ לכאורה הול"ל נמי גבי עשיית צינית לדעת התוס' דאמרינן בהו דסתמא לשמה קאי דה"ה עשיית חש"ו כשר:

וב"ת סו"ס קשה הא ילפינן (זבחים מז א) דמתעסק בקדשים פסול, ומה"ט פסלינן נמי בחולין שם, שחיטת קטן בקדשים דהוה מתעסק. א"כ סו"ס קשה מ"ט עבודת חרש ושוטה כשרה הא הול"ל דעבודתן הוי מתעסק. וגבי קדשים הא איכא קרא דמתעסק פסול, אך באמת מכאן איכא נמי ראייה למה שזכרתי בספרי מנחת ברוך חלק אמרי בינה דהא דילפינן דמתעסק בקדשים פסול, וילפינן לה מקרא דושחט את זן הצקר, ומקרא דלרזונכס תזבח, מהני קראי לא ילפינן אלא מתעסק בשחיטה, אבל בשאר עבודות אינו פסול, דשאר העבודות א"ל למילף משחיטה, דמה לשחיטה שכן פסול שלא לאוכליו בפסח, והאי פרכא פרכינן בדוכתי טובא, וזבחים (ד א) אמרינן נמי, גבי שלא לשמו דא"ל ללמוד שאר העבודות משחיטה מה"ט, ומשו"ה מיייתנן בזבחים שם קראי לרבות, דשלא לשמו נוהג בכל עבודות, וא"כ גבי מתעסק דליכא קרא אלא בשחיטה גרידא, באמת דדוקא בשחיטה גרידא מתעסק פסול, אבל בשאר עבודות כשר, ומעתה א"ש הא דחרש ושוטה אין מחללין עבודה אף על גב דהול"ל דעבודתן הוי מתעסק, ועיין בתשובתנו שם שהבאתי ראיות הרבה לזה, וכ"ו הוא במתעסק אבל אי נימא דזה הוה שלא לשמו, הא שלא לשמו נוהג בכל עבודות כדילפינן בזבחים שם מקראי:

[השמיטה: שוב ראיתי בשו"ת הגרע"א מהדורא תנינא (סימן סד) שהביא שם הא דתנן החרש ושוטה והננס פסולים לעבודה ומ"מ אינן מחללין עבודתן. וע"ז תמה הרבה הא עבודת שוטה הוה מתעסק ומתעסק בקדשים פסול ונשאר בקושיא. ולפי מה שזכרנו דמתעסק אינו פוסל אלא בשחיטה כדיליף מקרא דלרזונכס תזבח. אבל בכל עבודת כהונה מתעסק ג"כ כשר מהראיות שהבאתי לעיל א"ש. וגם בספרי מנחת ברוך ח' אמרי בינה דדיני חליצה הרביתי לבאר זאת בארוכה: ע"כ]

וגם אפשר להביא ראיה עוד דהא אף ע"ג דחרש ושוטה אינן מחללין עבודה כמש"כ, מ"מ קטן ודאי דמחלל עבודה, ולא משום דעבודתו הוי מתעסק, אלא דבהדיא תניא (חולין כד ז) ת"ר איש מזרעך לדורותם מכאן אר"ל קטן פסול לעבודה, ולכאורה קשה טובא מ"ט בשחיטת קדשים אמרינן (חולין יג א) דקטן פסול משום דלאו בר כוונה הוא, ומ"ט הכא גבי עבודת כהונה נריכא קרא למעט קטן, א"ו כמש"כ דמתעסק בקדשים אינו פסול אלא בשחיטה ומשו"ה שחיטת קטן פסולה משום דהוה מתעסק כמש"כ בתוס', אבל בשאר עבודות דמתעסק כשר, משו"ה בעי קרא למעט קטן. אמנם בספרי שם דדיני חליצה כתבנו דמהכא אין ראיה כלל, דא"ל דאתי קרא לרבות דקטן פסול לעבודה משום פסול גזרא, ונ"מ לכמה דברים כמו להא דאמרינן (זבחים לד ז) דפסול עושה שירים עי"ש, מ"מ זכרנו שם מכמה ראיות דמתעסק אינו פסול בשאר עבודות. וא"ש המשנה בזכורות שהבאתי:

אמנם לכאורה עדיין יש לעיין בזה כיון דסו"ס ילפינן בחולין מקרא דאיש מזרעך וכו דקטן פסול לעבודה, א"כ הול"ל דה"ה לחרש ושוטה, דהא בזכ"מ דממעטינן קטן ילפינן חרש ושוטה מקטן כמו (שבועות מז א) גבי אין נשבעין על טענת הש"ו דאמרינן שם, מנ"ל דכתיב כי יתן איש פרט לקטן, וילפינן חרש ושוטה מקטן, א"כ ה"כ נימא הכי. אך כיוצא בזה הקשו האחרונים (קדושין יט א) דילפינן מקרא, דאשת איש פרט לאשת קטן דקטן אינו מיבס ומ"מ לא ממעטינן אלא קטן גרידא אבל חרש ושוטה מיבמין, ואנחנו בתשובתנו שם דדיני חליצה זכרנו כל המקומות גם זכרנו שם טעם ברור בכל א"ו עי"ש. מ"מ זה ברור דהא דמתעסק בקדשים פסול לאו משום דהוה שלא לשמו, ואדרבה כיון דאמרינן גבי קדשים דסתמא לשמן קאי, הול"ל דאפילו מתעסק כשר, ומשו"ה בעי קרא למעט מתעסק אפילו למזוה, וממילא גם שחיטת קטן פסולה דהוה מתעסק, וא"כ לכאורה גבי עשיית צניית אי נימא דסתמא לשמה קאי, הול"ל דאפילו מתעסק כשר, וכש"כ עשיית קטן, אך בענין צ' יבואר דמתעסק וגם עשיית קטן פסול כמו שאבאר שם טעמא דמלתא:

ענף ב

אמנם מה שיש לפסול חש"ו לעשיית צינית, אף על גב דנימא גבי עשיית צינית דסתמא לשמה קאי, הוא מה"ט, דהנה לכאורה קשה טובא על מש"כ בתוס' דסתם עשיית צינית לשמה קאי, כמו דאמרינן (זבחים ז ב) דסתם קדשים לשמן קאי ומש"ה אף על גב דלא מכוון כלל כשר, דהנה צה"ל דפרכינן בזבחים שם על הא דתנן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, אלא שלא עלו לזבועים לשם חובה, וע"ז פרכינן טעמא דשלא לשמן הא סתמא עלו לשם חובה, ורמינהו כל הגט שנכתב שלא לשם אשה פסול, וסתמא נמי פסול, ומשנינן זבחים בסתם לשמן עומדין וכו', כבר כתבנו ע"ז בספרי מנחת צרוך שם דקושית הגמרא היא מ"ט גבי גט דדרשינן וכתב לה לשמה ילפינן מהאי קרא דנריך לכוון לשמה. ומ"ט גבי זבחים דדרשינן נמי (זבחים ד ה) זבח שלמים לשם שלמים מ"ט דרשינן דהאי קרא אחי רק למעט שלא יכוין שלא לשמו, ומ"ט נמי לא דרשינן להאי קרא דזבח שלמים שיכוין רק לשלמים כמו דדרשינן הכי גבי גט, וע"ז משנינן דסתם זבחים לשמן עומדים, מש"ה לא מסתבר למידרש האי קרא דזבח שלמים שיכוון בפירוש לשם שלמים כיון דבלא"ה סתמא לשמה קאי, ומש"ה דרשינן דהאי קרא אחי למעט דשלא לשמו לא עלו לשם חובה, וא"כ למסקנא ליכא כלל שום קרא גבי קדשים שנריך לכוון לשמה, דהא האי קרא אחי למעט שלא לשמו, אבל א"א לפרש דצאמת גם גבי קדשים דרשינן להאי קרא דזבח שלמים שנריך לכוון לשם שלמים, אלא כיון דסתמא לשמה קאי, מש"ה חשבינן כשחטו בסתמא כאילו כוון בפירוש לשמה, דא"כ קשה הא אפילו אס כוון בפירוש שלא לשמה ע"פ טעות, כגון קסבר שהוא עולה ונמצא שלמים נמי כשר כדקיימ"ל (מנחות מט. פסחים עב א) דעקירה בטעות לא הוה עקירה, ואי נימא דזעינן מה"ת שיכוון לשמה, אלא דסתמא חשבינן כאילו כוון לשמה, א"כ קשה, היכא שכוון בפירוש שלא לשמה ע"פ טעות הול"ל דפסול, ואף על גב דכוונתו היתה ע"פ טעות, מ"מ סו"ס לא כוון לשמה, וכי צכה"ת היכא דזעי כוונה איכא נ"מ היכי שלא כוון לשמה ע"פ טעות, א"ו דליכא שום קרא שנריך לכוון לשם שלמים, אלא דקרא אחי דאס כוון שלא לשמה לא עלו, ומש"ה אמרינן דמהאי קרא לא ממעטינן אלא היכי שכוון שלא לשמה במזיד אבל לא ע"פ טעות, וגם מהא שזכרנו בענף א' דאפילו מתעסק בקדשים אין לפסול משום שלא לשמה, נמי מוכח הכי, דהא במתעסק א"א לומר מדד הסברה דהוה כאילו כוון לשמה א"ו דצאמת לא דרשינן כלל שנריך לכוון לשמה, אלא דאחי למעט דשלא לשמה לא עלו, ומתעסק דפסול ילפינן מקרא אחרינא, ועי"ש שכתובתנו שזכרנו כל הסוגיא דזבחים שם וגם הצאתי הרבה ראיות לזה. מעתה קשה, היכי א"ל דגם עשיית צינית סתמא לשמה קאי כמו זבחים, הא גבי צינית ילפינן דזעי לשמה (בסוכה ט ה) מקרא דגדלים תעשה לך לשם חובך, ומהאי קרא ילפינן נמי טויה דצינית כמו דאמרינן בסוכה שם וגבי טויה הא לא הוה סתמא לשמה, ונריך לכוון בפירוש לשמה, א"כ כיון דגבי טויה ע"כ דדרשינן להאי קרא דגדלים תעשה לך לשם חובך שיכוון בפירוש לשמה, א"כ ממילא דה"ה גבי עשייה דצינית נמי ע"כ אחי האי קרא גופיה שיכוון בפירוש לשמה ולא אחי למעט שלא לשמה, וצשלמא גבי מילה שכתבו ג"כ בתוס' דמנחות שם דסתמא לשמה קאי, היה א"ל דהא דדרשינן (ע"זכ א) המול לה' דנריך כוונה לה' א"ל דהאי קרא אחי למעט פרט כשמכוון לשם הר גרזים כדאמרינן התם, אבל הכא גבי צינית קשה, והנה לרב יהודה א"ר צמנחות שם היה א"ל דכיון דרב ס"ל בסוכה דלא זעי טויה לשמה, מעתה א"ל דמהאי קרא דגדלים תעשה לך ילפינן לעשייה דצינית למעט שלא יכוון שלא לשמה, אבל בתוס' צמנחות שם כתבו דזעינן טויה לשמה מ"מ דעשייה אמרינן דסתמא לשמה קאי. א"כ לכאורה קשה קושיתנו:

אמנם כוונת התוס' צמנחות דכיון דאמרינן (זבחים ז ב) דקדשים סתמא לשמן קאי, ומש"ה תו א"א למדרש דאחי קרא שנריך לכוון לשמה, כיון דסתמא לשמה קאי, וכיון דצכ"מ דסתמא לשמה קאי הוה כאילו

כוון בפירוש לשמה, א"כ ממילא אף על גב דדרשינן גבי זינית תעשה לך לשם חובך שצריך לכוון לשמה שפיר אמרינן דמהאי קרא ידעינן דגבי טויה צריך לכוון בפירוש, וגבי עשייה דסתמא לשמה קאי בסתמא נמי סגי דהוה כאלו כוון בפירוש, אבל מ"מ אין כוונת התוס' לדמות הדרשות להדדי דודאי גבי קדשים אתי קרא למעט לשלא לשמה, אבל הכא גבי זינית ע"כ דהאי קרא דגדלים תעשה לך אתי דזעי כוונה לשמה וכמש"כ ואשכחן כיצא בזה בסוכה אליבא ד"ש ד"ס"ל דזעי עשייה לשמה כדיליף (סוכה ט"א) מקרא דחג הסוכות תעשה לך לשם חובך. ותנן בסוכה שם, סוכה הישנה ב"ש פוסלין וכו' ואיזו היא סוכה הישנה כל שעשאה קודם לחג ל' יום, דמוכח דאם עשאה בתוך ל' כשרה, אלמא דאע"ג דילפינן מקרא דזעי כוונה לשמה ומש"ה סוכה הישנה פסולה שלא כוון בפירוש לחג, מ"מ אם עשאה בתוך ל' לחג דסתם עשיית סוכה בתוך ל' היא לחג למצוה, מש"ה כשרה בלא כוונה לשמה, ה"ג גבי זינית, אף ע"ג דילפינן דזעי עשייה לשמה. מ"מ אמרינן דגבי טויה צריך לכוון בפירוש לשמה, וגבי עשייה דסתמא לשמה סגי בסתמא:

מעשה אף על גב דזררנו בענף א' דגבי קדשים דאמרינן סתמא לשמה קאי, אפילו מתעסק אין לפוסלו משום שלא לשמה אלא מקרא אחרינא, מ"מ גבי עשיית זינית אף על גב דסתמא לשמה קאי מ"מ מתעסק פסול דשאני קדשים דהתם לא דרשינן לקרא שצריך לכוון לשמה, אלא דאתי למעט שלא לשמה, א"כ דוקא היכי שמכוון בפירוש שלא לשמה במזיד אבל מתעסק לא, אבל הכא גבי זינית כיון דע"כ דרשינן לקרא דצריך לכוון בפירוש לשמה, אלא דאמרינן דגבי עשייה דזינית דסתמא לשמה קאי, הוה כאלו כוון בפירוש לשמה, א"כ זה הוה דוקא כשעשאן בכוונה אבל במתעסק לא הוה כאלו כוון לשמה דהא עשאן במתעסק, וכיון דמתעסק פסול א"כ ממילא עשיית קטן פסול דעשיית קטן הוי מתעסק כמו דאמרינן (חולין י"ג א) גבי שחיטת קדשים וכמש"כ בענף א' וזה מוכרח לומר דלא דמי להדדי, דאי נימא דהא שכתבו בתוס' דעשיית זינית סתמא לשמה קאי, כמו קדשים דסתמן קאי דהדרשות דמו להדדי, א"כ הול"ל נמי דכמו גבי קדשים עקירה בטעות לא הוי עקירה, ה"ג גבי זינית אפילו אם עשאן בפירוש שלא לשמן אלא שזה היה ע"פ טעות דלא ידע שאלו זינית הול"ל דזה כשר, דהא גבי קדשים כה"ג, כסבר עולה ונמצא שלמים כשר, כמש"כ לעיל. וזה ודאי תימה גדולה לומר כן, א"ו דלא דמו להדדי מה"ט שכתבנו. והנה לפי דצרינו גם לשיטת התוס' דס"ל דעשיית זינית דסתמא לשמה קאי, מ"מ עשיית קטן פסול, וכיון דא"ל דגם הרמב"ם הכי ס"ל דסתמא לשמה קאי, וכמש"כ בענף א'. א"כ גם להרמב"ם עשיית קטן פסול, וכש"כ דלשיטת רש"י והרא"ש דס"ל דזעי כוונה לשמה. ודאי דקטן פסול, וגם לפי מה שנתרך (בסימן ד') הא דקשה לשיטת רש"י דס"ל דעשיית זינית זעי כוונה דא"כ ל"ל קרא למעט עכו"ם, ג"כ יבאר דעשיית קטן פסול אפילו להרמב"ם, א"כ לדצרינו עשיית קטן פסול לד"ה, וכש"כ לדעת הרמב"ן במלחמות בסוכה שם שכתב בהדיא דזעי כוונה בפירוש דעשיית זינית כמו בטויה, וכתב שם דלהלכה לא צעין כלל קרא למעט עכו"ם מעשייה דבלא"ה פסול משום כוונה, א"כ פשוט דקטן נמי פסול:

אמנם לכאורה קשה לדצרינו הא בתוס' במנחות (שם מב א) כתבו ג"כ גבי כתיבת ס"ת דסתמא לשמה קאי ומה"ט תירלו הא דתניא (גטין מה ב) דאשה וקטן ועכו"ם פסולין לכתיבת ס"ת, דכתיב וקשרתם וכתבתם כל מי שיטנו בקשירה ישנו בכתיבה, ילאו אלו שאינן בקשירה אינן בכתיבה וע"ז הקשו בתוס' דל"ל גבי עכו"ם ה"ט, הא בלא"ה עכו"ם אינו כותב לשמה, א"ו דכתיבת ס"ת סתמא לשמה קאי, ולדצרינו עדיין קשה. דסו"ס ל"ל גבי קטן ה"ט דמי שיטנו בקשירה ישנו בכתיבה, הא כתיבת קטן הוי מתעסק. וזוה לא מהני הא דסתמא לשמה קאי, דהא לדצרינו גבי זינית אף על גב דנימא סתמא לשמה קאי. מ"מ קטן פסול כמש"כ, וכתיבת ס"ת דמי לעשיית זינית. דהא גבי ס"ת נמי אפילו עיבוד עורות זעי כוונה לשמה. א"כ התם זעי

דוקא כוונה לשמה. והול"ל דמתעסק פסול וכמש"כ לעיל גבי ניצית. אמנם על התוס' דמנחות אין להקשות. דהא דעת התוס' (גטין כג) דקטן וגדול עומד ע"ג סגי בכ"מ דבעי כוונה. ומשו"ה לא הקשו כלל בתוס' דל"ל בקטן ה"ט דמי שישנו בקשירה. תיפוק ליה דלאו בר כוונה הוא. משום דלשיטתם א"ש דבעינן ה"ט דאפילו היכי דגדול ע"ג נמי פסול אבל לשיטת הני רבותא דס"ל דקטן וגדול ע"ג לא מהני בכ"מ דבעי כוונה כמו שיבאר (בסימן ד') לכאורה קשה. אך א"ל דאינהו ס"ל כתירוץ השני דבתוס' מנחות שם שכתבו דאע"ג דעכו"ם פסול משום כוונה. מ"מ תני ליה הכא גבי אידך פסולים. וא"ל נמי האי תירוץ גבי קטן:

ובלא"ה לא ידעתי קושית התוס', דמנ"ל דהאי תנא דברייתא ס"ל דכתיבת ס"ת בעי כוונה, הא מדפרכינן (גטין מה ב) ורשב"ג עיבוד לשמה בעי, כתיבה לשמה לא בעי, מכלל דלרבנן א"ל דלא בעי כתיבה לשמה, וכן מוכח דלת"ק דרשב"ג התם דס"ל לוקחין ספרים מן העכו"ם, ג"כ ס"ל דלא בעי כתיבה לשמה, דהא ת"ק לא מיירי בגר שחזר לסורו, כמש"כ המג"א (סי' לט ס"ק ג) א"כ א"ל דהאי תנא דפוסל עכו"ם וקטן לכתיבת ס"ת, משום דלאו בני קשירה נינהו, איהו ס"ל דלא בעי כתיבה לשמה, ולמאן דס"ל דבעי כתיבה לשמה, עכו"ם וקטן בלא"ה פסולים משום כוונה, והאי היקשא דקשירה לכתיבה אחי לאינך. מ"מ בררנו דקטן פסול לעשיית ניצית, ומה שיש לעיין ממש"כ המג"א באו"ח (סימן י"ד ס"ק ג) יבאר בסימן הבא:

סימן ד

שאלה עוד בענין הנ"ל ולבאר ג"כ אי בטוית ציצית ובעשייתן מהני עשיית חש"ו וגדול ע"ג

תשובה הנה בסימן הקדום הצאתי דלשיטת רש"י והרא"ש דס"ל דעשיית ציצית צעי כוונה לשמה, קשה דל"ל קרא במנחות (מצ ה) דעכו"ם פסול לעשיית ציצית. וכבר כתבנו שם, דרז דממעט במנחות שם עכו"ם מעשיית ציצית הוא בעצמו ס"ל בסוכה (ט א) דעשאן מן הגרדין וכו' פסולה. ופי' רש"י משום דצעי עשייה לשמה. ולכאורה היה א"ל דגם רש"י ס"ל כדעת התוס' במנחות שם, דאמרינן גבי ציצית דסתם עשייה לשמה קאי, וא"צ כוונה בפירוש, וא"ש הא דצעינן קרא למעט עשיית עכו"ם, והא דכתב רש"י דעשאן מן הגרדין פסולה משום שלא לשמה, היינו משום דהתם הא מכוון בהדיא שלא לשמו דהא ארג אותן בצגד לשם צגד, א"כ נתלו בפירוש שלא לשמן, וראיתי בשו"ת הגרע"א (סימן ד') שנשאל ע"ז דמנ"ל להצ"י דדעת רש"י והרא"ש הוא דצעינן כוונה בעשיית ציצית דלמא גס רש"י ס"ל דסתמא לשמה קאי וסתמא נמי כשר וכמש"כ:

והנה בשו"ת הגרע"א שם כתב ע"ז דעיקר ראיית הרמב"ם ותוס' דלא צעי כוונה בעשיית ציצית, או דסתמא לשמה קאי, הוא מהאי קושיא דל"ל קרא למעט עכו"ם מעשיית ציצית, תיפוק ליה משום כוונה. ולשיטת הרא"ש והטור או"ח (סימן לב) דס"ל דגבי עיצוד עורות לשמה מהני עיצוד עכו"ם וישראל ע"ג, וכתב ע"ז הצ"י בטור או"ח (סימן יא) דה"ה דגבי טוית ציצית נמי מהני להרא"ש והטור עכו"ם וישראל ע"ג, א"כ ממילא דה"ה דגבי עשיית ציצית מהני עכו"ם וישראל ע"ג, וא"כ תו לא קשה כלל קושית התוס' דל"ל קרא למעט עכו"ם, דא"ל דאצטריך קרא למעט עשיית עכו"ם אף על גב דישראל ע"ג, דמשום כוונה הא סגי בעכו"ם וישראל ע"ג, וכיון דלשיטת הרא"ש לא קשה כלל האי קושיא דל"ל קרא למעט עכו"ם, א"כ תו אין לחדש סברא מעצמנו דעשיית ציצית לא צעי כוונה או דסתמא לשמה קאי. ומשו"ה כתב הצ"י דדעת רש"י והרא"ש דעשייה צעי כוונה. עוד הקשה שם על תוס' הא בפשיטות ניחא דצריך קרא למעט עכו"ם מעשיית ציצית, דאי משום כוונה גרידא הול"ל דאם נתגייר אותו עכו"ם ואמר שכוון לשמה ודאי דהול"ל שאתו גר מותר להתעטף בה, ומשו"ה צעי קרא למעט דעשיית עכו"ם פסול עכ"ד:

והנה מה שכתב דצריך קרא למעט עכו"ם מעשיית ציצית, דאי לא הול"ל דאם נתגייר אותו עכו"ם ואמר שכוון לשמה שהוא מותר להתעטף באותו צגד, לענ"ד לק"מ, דא"כ סו"ס קשה לאידך ליטנא דרז שם במנחות (מ"ב) דאמרינן שם אר"י אמר רב מנין לציצית בעכו"ם ששהיא כשרה שנאמר דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית, יעשו להם אחרים, וא"כ ילפינן מקרא דעכו"ם עושה ציצית לישראל. וקשה מ"ט הא צעי כוונה, ובאמת בתוס' במנחות שם הקשו על האי ליטנא דרז, ולא הקשו כלל להאי ליטנא דרז דממעט עכו"ם מעשיית ציצית, וא"ל דזה הוא מה"ט משום דהתם א"ל כמש"כ הגרע"א, וזוה מתורץ נמי מש"כ עוד בשו"ת שם בהשמטות תי' אחר דאיכא נ"מ נמי בהא דממעטין עכו"ם מעשיית ציצית, כגון שהיו כלאים ציצית, דאי משום כוונה הא בעשיית עכו"ם איכא ספק שמא כוון, א"כ א"א ללקות את הלוטשו משום כלאים, אבל אם עשיית עכו"ם פסול אפשר ללקות עליו משום כלאים, אבל לדברינו סו"ס קשה מאידך ליטנא דרז דמכשיר עכו"ם לעשיית ציצית. וקשה דהול"ל דפסול משום כוונה דעכו"ם אדעתא דנפשיה קא עביד כדאמרינן (גטין

גם מה שכתב לדעת הרא"ש דזעיבוד עורות לשמה, מהני עכו"ם וישראל ע"ג לדידיה הול"ל דה"ה זעשיית לציית מהני, וא"ש דזעי קרא למעט עכו"ם דקמ"ל אפילו היכא דישראל ע"ג דאין לפסול משום כוונה מ"מ פסול, ולפ"ז היה אפשר לתרץ נמי אידך מימרא דרב, דא"ל דהא דא"ר עכו"ם כשר לציית, וליף לה מקרא, א"ל דזה מיירי נמי דוקא בישראל ע"ג דאיכא כוונה לשמה. אמנם יש לעיין בזה. דהנה במש"כ ה"ב צטור או"ח (סימן יא) דלהרא"ש דס"ל דזעיבוד עורות לשמה, סגי בעכו"ם וישראל ע"ג דה"ה נמי זטוית לציית. וכ"כ ה"ב צ"ע או"ח (סימן יא) ע"ז הקשו צטור נודע ביהודה מה"ת (סימן קע"ה). וצדגול מרצבה בהגה"ה צטור"ע (סימן יא), דהא טעמא דהרא"ש דמכשיר עכו"ם וישראל ע"ג זעיבוד עורות, ואף על גב דגבי כתיבת הגט אמרינן בהדיא בגטין (כג א) דעכו"ם וישראל ע"ג פסול, דעכו"ם אדעתא דנפשיה קא עביד, הא זה הוי מה"ט שכתב הרא"ש בה' ס"ת (סימן ג') דדוקא גבי גט דזעינן שיכוין לשמה בכל משך הכתיבה שיש בה שהיית זמן, בזה אמרינן דעכו"ם אדעתא דנפשיה קא עביד, אבל זעיבוד עורות כיון דלא זעי כוונה אלא רגע אחד זשעת נתינת העור לעיבוד בזה אמרינן דהעכו"ם יכוין לשמה באותו רגע כמו שזוהו הישראל, והביא ראיה לזה מהא דאמרינן (ע"ז כז א) דמילה כשר לר"י בעכו"ם, ואף על גב דס"ל דמילה זעי כוונה, וזה הוא נמי מה"ט, משום שא"ל כוונה זשעיית זמן, וא"כ לפי טעם זה הול"ל דזטוית לציית דזעי כוונה בכל שיהוי זמן הטויה, א"כ זה דמי לגט, וכן הקשה הגרע"א בהגהותיו צטור"ע אי"ח (סי"א) ונשאלו בתימה:

אמנם היה א"ל דזטוית לציית לא דמי לכתיבת הגט, דהא דזעינן טויה לשמה ילפינן (סוכה טא) מקרא דגדלים תעשה לך לשם חובך ובהאי קרא לא כתיב טויה אלא דממילא ידעינן דכיון דזעינן עשיית הציית לשמה והטויה היא ג"כ מהעשייה דזעינן לציית, א"כ ממילא דזעינן טויה לשמה, ופשוט דמה"ת מותר לטוות לציית בזמכונה ואף על גב דהלמר נטויה ממילא, מ"מ כיון שזשעה שמניח הלמר בזמכונה הוא עושה זאת לשם לציית סגי. וכמו דגבי עיבוד עורות לשמה, הוי לשמה משום הנחה גרידא ה"נ הכא גבי זטוית לציית. וכמדומה דכבר דצרו האחרונים בזה, אך מסתבר ודאי דמה"ת מותר, דהא טויה מכח גזרא לא כתיב בקרא, גדלים תעשה לך כתיב דזעינן כל העשייה שצריך לעשות. צריך לעשות לשמה. ובזה לא דמי לכתיבת הגט דזעינן כתיבת גזרא כדכתיב וכתב. והנה כשנטויה בזמכונה שא"ל כוונה אלא באותו רגע שמניח הלמר בזמכונה, הוא דומה ממש לעיבוד עורות לשמה, דלא זעי נמי כוונה אלא זשעה שמניח, וא"כ ממילא לפי מש"כ הרא"ש זעיבוד עורות דכיון שא"ל כוונה אלא באותו רגע אחת זשעת הנחה משו"ה סגי בעכו"ם וישראל ע"ג, א"כ ה"ה נמי גבי זטוית לציית כשנטויה בזמכונה דא"ל כוונה אלא זשעת הנחה, נמי סגי בעכו"ם וישראל ע"ג מה"ט גופיה, ושפיר מדמה ה"ב ליהדדי, דא"ל דלה"ב צ"ע או"ח (סימן יא) אפילו היכי שנטויה ציד נמי סגי בזוונה דתחלת העשייה, ולא משום דאמרינן דכל העושה ע"ד הראשונה הוא עושה דזה מהני אפילו בגט, וה"ט לא שייך גבי עכו"ם, דעכו"ם אדעתא דנפשיה קא עביד, אלא משום דגבי זטויה סגי בזמכונה דתחלת המעשה מה"ט שכתבנו, אלא היכא כשאמר אח"כ בפירוש שהוא אינו עושה לשמה הרי עקר לדבור קמא, אבל בלא"ה שפיר סגי בזמכונה דתחלת העשייה מה"ט שכתבנו ומשו"ה שפיר מדמה ה"ב זטוית למר לציית לעיבוד עורות, מ"מ זעיטור ה' לציית ח"כ כתב שם בפירוש דזטוית לציית לא מהני הא דישראל עומד ע"ג עכו"ם ואף על גב דהוא גופיה ס"ל דגבי עיבוד עורות מהני אס ישראל ע"ג עכו"ם כמו שהביא

הרא"ש בה' ס"ת (סימן ג') משמו:

והנה לדברינו גבי עשיית לציית דקשר עליון הוא מדאורייתא וזעינן נמי גדיל ודאי דהול"ל דאי זעי כוונה לשמה תו לא מהני עכו"ם וישראל ע"ג אפילו להרא"ש, דזה דומה לכתיבת הגט דזעי שיהוי זמן דכל

אחתו זמן שהוא עושה הגדיל צעי לשמה, וא"כ הדרא הקושיא לאידך לישנא דרצ דמכשיר עשיית עכו"ם דמ"ט מכשיר הא צעי לשמה. וא"כ לכאורה לנו מוכרחים לומר דגם לרש"י והרא"ש דקתם עשיית יציאת לשמה קאי וא"כ כוונה וכמש"כ לעיל:

אמנם א"ל עוד צעיקר קושית התוס' שהקשו צהני תרי דוכתי דמכשירין עשיית עכו"ם ואף על גב דצעי לשמה, צע"ז (כז א) גבי מילה ובמנחות (מג ב) גבי עשיית יציאת, והקשו דמ"ש מכתובת הגט דאמרין (גמין כג א) דעכו"ם פסול אפילו בישראל ע"ג דעכו"ם אדעתא דנפשיה קא עביד ולא עביד לשמה. ולענ"ד א"ל דשאני כתיבת הגט דאין הכתיבה גמר הגירושין וצעי כוונה צשעת כתיבה לשמה של האשה, ואין המעשה דכתיבת הגט מעיד שכוון כוונה זו, וכן גבי עיבוד עורות דס"ת וטוית יציאת שאין עשייתן גמר המלוה וצעי כוונה צשעת עיבוד וטויה שאח"כ יעשה מזה לס"ת או לציצית, ואין מעשה העיבוד והטויה מעיד שכוון כוונה זו, זה דמי נמי לכתיבת הגט אבל גבי מילה ועשיית יציאת דעשייתן היא גמר מלותן, וא"כ שום כוונה אחרת אלא לעשות אותן לשם מלות יציאת או מילה, וכיון שהעכו"ם יודע שהישראל מלוה על המילה, ולאחר שימול אותו הא יהיה מהול כמלותו והוא מל אותו מדעתו, א"כ עשייתו מעיד על כוונתו. וכן גבי עשיית יציאת דכשהוא יודע דצגד זה מלוותיה צציצית ולאחר עשיית הציצית הוא מלוין כהלכתו, והוא עושה כן מדעתו, עשייתו מעיד על כוונתו, וצכה"ג אפילו אינו מכוון כלל, צשעת מעשה נמי ספיר דמי כיון דהמעשה מעיד על כוונתו דזה עדיף מסוכה דלצ"ש צעי כוונה כדילפינן (סוכה ט א) מקרא, מ"מ תנן התם איזו היא סוכה הישנה כל שעשאה קודם לחג ל' יום דמוכה דאם עשאה בתוך ל' כשר צלי כוונה משום ה"ט דחזקת העושה סוכה בתוך ל' לחג הוי לחג, כש"כ גבי מילה ועשיית הציצית דהמעשה מעיד על כוונתו. וא"כ הא דצעי קרא למעט עשיית עכו"ם דמשום כוונה אין לפוסלו, וגם א"ש הא דפירש רש"י צסוכה שם גבי יציאת דאם עשאה מן הגרדין פסולה שהוא משום דלא הוה עשייה לשמה, כיון דהתם לא תלאן לשם יציאת אלא שכוון לארגן צצגד לעשות צגד, א"כ הכא ליכא כוונה. אמנם הרא"ש דמדמה עיבוד עורות למילה לא ס"ל הכי:

ולענ"ד גם מה שכתב הרמב"ם צפ"א מה' יציאת (ה' י"ב) גבי עשיית יציאת שאם עשאן ישראל צלי כוונה כשר הוא ג"כ מה"ט דכיון שהוא יודע שמלוה לעשות הציצית והוא עושה מדעתו סגי צהכי, דמש"כ הצי"י דלהרמב"ם לא צעי כוונה צעשייה, ואף על גב דצעי טויה לשמה, קשה טובא, הא האי מילתא דצעינן טויה לשמה ילפינן צסוכה שם מקרא דגדלים תעשה לך לשם חובך, ומהאי קרא גופיה ילפינן נמי גדלים תעשה ולא מן העשוי וזה קאי על עשיית יציאת כדאמרין (סוכה יא ב) גבי תלאן ואח"כ פסקן. וא"כ היכי א"ל דהא דדרשינן תעשה לך לשם חובך לא קאי על עשיית יציאת, כיון דהא דדרשינן תעשה ולא מן העשוי קאי על עשיית יציאת, א"כ ע"כ דהא דדרשינן על האי קרא גופא דתעשה לך דצריך לעשות לשמה קאי נמי על עשייה, א"ו כמש"כ דכיון דיודע שהוא עושה יציאת, ועשייתה היא גמר מלותה סגי צהכי אף על גב שלא כוון כלל אלא דגבי טויה שאין עשייתו מעיד שהוא לציצית צריך כוונה צפירוש. וכמו דאמרין כה"ג גבי סוכה לצ"ש כמש"כ לעיל, אך מ"מ אפילו גבי עשייה, אם לא ידע כלל שזה הוא יציאת ועשאן כמתעסק פסול אפילו להרמב"ם משום דזה לא הוה עשייה לשמה:

והנה גם לדברינו דגבי יציאת אין לפסול עשיית עכו"ם משום כוונה. מ"מ חש"ו פסולים כיון דחש"ו לאו צני כוונה נינהו ועשייתן הוי מתעסק, א"כ זה לא הוה לשמה, וזה לא דמי להא דאמרין (חולין יג א) דחש"ו יש להן מעשה. ולדברינו הא גבי יציאת המעשה מעיד על הכוונה, זה ליתא, דהא דאמרין צחולין שם דחש"ו יש להן מעשה היינו דוקא היכי שא"כ שום כוונה אלא לעשות המעשה כמו גבי מכשירין שא"כ שום מחשבה אלא ליתן מים על האוכל דהתם מהני נמי עשיית חש"ו, או כמו גבי הא דהאלון והרמון והאגוז שחקקן

תינוקת ללא צעינן שם שום כוונה אלא לעשות צית קיבול, וכה"ג גבי צינית אס לא היה צריך שום כוונה אלא לעשות הגדיל הוי מהני עשיית חש"ו, אבל כיון דצעי כוונה לשם צינית תו חש"ו לאו בני כוונה נינהו ולא דמי לעכו"ם דצר כוונה הוא. וכמו שפסק הב"ש צאה"ע (סי' קנג) דכתיבת עכו"ם בגט הוא ספק דשמא כוון וכוונתו הוי כוונה מעלייתא ולא דמי לחש"ו. ועי' מש"כ לעיל (סימן ג') דמ"ט גבי קדשים דאמרינן סתמן לשמן קאי הול"ל דאפילו מתעסק כשר, ומ"ט הכא גבי צינית אף על גב דנימא דלא צעי כוונה בפירוש מ"מ מתעסק פסול ע"ש. ועיין מה שהארכנו בספרי מ"צ ח' אמרי צינה צדיני חליצה צהא דחש"ו יש להן מעשה:

ולדברינו היה א"ל נמי גבי כתיבת ס"ת שאם היתה הס"ת כתובה כהלכתה והעכו"ם השלימה דאין לפסול כתיבת העכו"ם משום כוונה דבכ"מ שהעכו"ם גומר כל המלוה והוא יודע שצעשייתו תהיה נגמרת כל המלוה וא"כ שם כוונה אחרת אלא לעשות למזונה סגי בעשיית עכו"ם כמו גבי מילה או עשיית צינית כמש"כ. ומה"ט יהיה מתורץ נמי מה שהקשו בתוס' במנחות שם דל"ל בס"ת ה"ט גבי עכו"ם דכל שאינו בקשירה אינו כתיבה הא בלא"ה עכו"ם פסול כתיבת ס"ת דצעינן כתיבה לשמה, דא"ל דצכה"ג היכא שהעכו"ם גומרה אין לפסול משום כוונה. אמנם א"ל דגבי כתיבת ס"ת דצעינן כוונה לשם קדושת ס"ת צהא תו אין עשייתו מעיד על כוונה זו. וכבר תירצתי קושית התוס' לעיל סוף סימן ג' ע"ש:

ענף ב

והנה ראיתי למי שהמציא דבר חדש, דלהרא"ש דס"ל דצעיבוד עורות מהני עכו"ם וישראל ע"ג היינו טעמא דס"ל דכיון שהישראל שהוא בעליו מלוה להעכו"ם לעבד לשם תפילין ומזוזות לא איכפת לן במחשבת העכו"ם כלל, דאף אי אדעתא דנפשיה קא עביד. מ"מ הצעלים מיחדים ומזוים לעבד לשם ס"ת הוה הזמנה וכו' וה"ה דכשר גבי טויה לשמה וכו' וה"ה בחש"ו ודאי מהני מה"ט דלא איכפת לן כלל מה שאינן יכולין לכוון, כיון שהצעלים מיחדים צעיבוד זה וצטויה זו לשמה מהני, וכתב שם עוד דאפילו אס עבדו קוף מהני מה"ט. וכתב שם דצזה מתורץ מה דקשה על רבינו ברוך שהביאו הרא"ש דס"ל צעיבוד עורות מהני עכו"ם וישראל ע"ג. וקשה מ"ש מגט דאמרינן (גמין כג א) דעכו"ם וישראל ע"ג לא מהני. אבל לפ"ז א"ש דעיקר עיבוד לשמה הוא משום יחוד, וכשיחדו ישראל ע"י מעשה העכו"ם ש"ד. ולפ"ז סתם דברי המג"א (סימן י"א ס"ק ב') שכתב דצטוית צינית ע"י חש"ו וג"ע ע"ג זה תליא בפלוגתא שהביא הב"י צאו"ח (סי' ת"ס) גבי שימור דמנא אי מהני בחש"ו וגעע"ג ולדבריו הכא שאני דלא צעינן כלל כוונת החש"ו:

אמנם נדקו דברי המג"א דהדצר פשוט מאד דהא דהכשיר הרא"ש צסם רבינו ברוך עכו"ם וישראל ע"ג גבי עיבוד עורות, הוא משום דהעכו"ם צעלמו מכוינן לשמה, דכוונת העכו"ם שהוא מעבד מהני. אבל כוונת הצעלים לא מעלה ולא מורידה לד"ה. ומה שהקשה דא"כ קשה מ"ש מכתיבת הגט, הקושיא הזאת הקשה רבינו ברוך צעלמו. כמו שהביא הרא"ש צה' ס"ת (סימן ג'), וזה לשונו שם. וכתב רבינו ברוך דאם העכו"ם מעבדו וישראל ע"ג וכו', דעכו"ם עביד אדעתיה דישראל וכו', ואף על גב דגבי כתיבת הגט אמרינן דעכו"ם אדעתא דנפשיה קא עביד וכו', דבגט צעינן שיכתוב כל תורף הגט לשמה. וזה לא יעשה העכו"ם. אבל צעיבוד לא צעינן אלא דבתחלת העיבוד כשישים העור בתוך הקיד, שיאמר אז אני עושה לשם ס"ת ואז יעשה העכו"ם לדעת ישראל וכו', וכיוצא בזה מציינו צפ' אין מעמידין דר"י צעי מילה לשמה, ואפ"ה ימול עכו"ם, ולא אמרינן עכו"ם אדעתא דנפשיה קא עביד, כיון דצרגע הא' נעשית, ודאי הוא עושה על דעת מה שישראל אומר לו עכ"ל הרא"ש, וא"כ כתב הרא"ש מפורש דצעיבוד עורות ומילה כיון שא"כ

לשמה אלא צרע הרשון גם העכו"ם מכוון לשמה, ומשו"ה כשר אלמא לכוונת העכו"ם המעבד צעין, ופשוט דגם מש"כ הז"י באו"ח (סימן יא) דגם בטוית ליצית מהני להרא"ש טוית עכו"ם וישראל ע"ג, הוא נמי מה"ט שהעכו"ם צעלמו מכוון. ולעיל צענף א' הצאתי מה שמתמה ע"ז הנודע ביהודה והגרע"א הא בטוית ליצית צעי כוונה בכל שהיית זמן של טויה, א"כ הול"ל דזה דמי לכתיבת הגט דגם להרא"ש פסול, וכדאיתא (גטין כג א) ושם תי' ע"ז, ומדברי כולם נלמד דצעין דוקא כוונת העושה. אבל הזמנה דבעלים לא מהני כלל:

וכן צדין דהא האי דצעין טויה לשמה ילפינן צסוכה (ט א) מקרא דגדלים תעשה לך לשם חוצך, א"כ פשוט דצעין כוונת העושה ולא כוונת הבעלים כמו בצ"מ דדרשינן כה"ג כגון צסוכה (יח א) דדרשינן ועשה לה לשמה דצעין שם כוונת כהן העושה. וכן סוכה לצ"ש דדרשינן צסוכה שם חג הסוכות תעשה לך דצעין עשיה לשמה, וצעין כוונת העושה, וצעיצוד עורות נמי הא האי דצעין לשמה הוא משום דילפינן מטוית ליצית כדאמרין (מנחות מצ ב) א"כ צעי נמי דוקא כוונת המעבד. וגם להרמב"ן שכתב צמלחמות צסוכה שם דהא דצעין עיצוד לשמה, הוא משום דילפינן עיצוד עורות דס"ת, מכתיבת ס"ת, דכתיב כתבו לכם דצעין לשמה פשוט נמי דצעין דוקא כוונת המעבד, דומיא דכתיבה דצעין כוונת הכותב. וכ"ז פשוט מאד ולדקו דברי המג"א שכתב דאע"ג דעכו"ם וישראל ע"ג מהני להרא"ש, מ"מ צחש"ו דלאו בני כוונה נינהו זה תליא צמחלוקת שהציא הז"י צטור או"ח (סימן ת"ס) גבי שימור דמנה, דלהני רצותא דס"ל התם דחש"ו לאו בני כוונה נינהו אף על גב דגעע"ג ומלמדס, א"כ פשוט דצעיצוד עורות וטוית ליצית נמי לא מהני, והיכא שעיצדו קוף הדצר פשוט מאד שהוא פסול מה"ת אף על גב דהבעלים חצבו והזמינו לשם ס"ת:

ודע דגם להני רצותא דס"ל דחש"ו וגדול ע"ג מהני, מ"מ זה לא מהני אלא בצ"מ דלא צעין צמעשה זו דעת אלא כוונה גרידא, כמו כתיבת הגט דאע"ג דצעי כוונה לשמה, מ"מ לא צעי צזה דעת כיון דזה אינו נוגע לזכותו או לחובתו של הכותב, אלא דצעי צהו כוונה לשמה גרידא, אבל בצ"מ דצעי דעת, דהיינו שזה נוגע לזכותו או לחובתו, כגון חש"ו שהתחייבו א"ע צחוצ או שנתנו מתנה או שמכרו או שקדשו אשה, או חש"ו שגירשו נשותיהם, צזה לא מהני כלל הא דגעע"ג צעת עשייתן, דצכ"מ דצעי דעת העושה לא שייך כלל הא מלתא דגעע"ג, דזה לא שייך אלא בצ"מ דלא צעי אלא כוונה גרידא, וכמש"כ צצית מאיר צאה"ע (סימן קכא) וכצר הארכנו צזה צספרי מנחת צרוך חלק אמרי צינה צדיני חליצה וצברנו שם הירושלמי דתרומות (פ"א ה"א) דאיתא התם חש"ו שקידשו וגעע"ג ע"ש וכ"ז פשוט מאד, וגם צזה ראייתא צאותה תשובה שם שהמציא צזה כמה דצרים אבל הדצר פשוט כמש"כ:

ענף ג

ועדיין יש לעיין לדצרינו דעשיית ליצית צחש"ו פסולה לד"ה אי מהני עשיית חש"ו היכא דגעע"ג. ולכאורה היה נראה דכמו דצבי טוית ליצית כתב המג"א (סימן יא) דטוית חש"ו וגדול ע"ג תליא צפלוגתא דרצותא דפליגי גבי שימור דמנה אי מהני עשיית חש"ו וגעע"ג כמו שהובא בצ"י צטור או"ח (סימן ת"ס), א"כ לכאורה הול"ל נמי דעשיית ליצית תליא ג"כ צהאי פלוגתא דרצותא, אך זה ליתא דהא אפילו הני רצותא דס"ל דצשימור דמנה לא מהני עשיית חש"ו וגעע"ג, מ"מ מודים דצכתיבת הגט מהני כתיבת חש"ו וגעע"ג אלא דס"ל שימור דמנה שאני מכתיבת הגט משום דצכתיבת הגט המעשה מוכיח קצת שעושה לשמה אבל צשימור דמנה אין המעשה מוכיח. וכמש"כ הז"י צטור או"ח שם. מעתה מה דמדמה המג"א טוית

צינית לשימור דמנא. זה הוא נמי מה"ט משום דצטוית צינית ג"כ אין המעשה מוכיח שעושים לשמה, ומש"ה זה דמי לשימור דמנא, וכ"ז שייך גבי טוית צינית. אצל עשיית צינית כיון לדעת התוס' עשיית צינית סתמא לשמה קאי, וגם לעיל בענף א' בררנו דבעשיית צינית עשייתו מעיד על כוונתו, א"כ זה עדיפא מגט, והול"ל דודאי מהני חש"ו וגע"ג כמו בגט. ולענ"ד זה הוא כוונת המג"א באו"ח (סימן י"ד ס"ק ג') שכתב על מה שפסק הרמ"א שם דיש מחמירין להצריך אנשים לעשיית צינית אצל לא נשים וטוב לעשות כן לכתחלה. וע"ז כתב המג"א שם ונ"ל דקטן דינו כאשה. וקשה טובא הא קטן בלא"ה פסול אפילו דיעבד משום דקטן לאו בר כוונה הוא, ועשיית צינית בעי כוונה, כמש"פ הב"י באו"ח (סימן יד) כדעת רש"י והרא"ש. וכש"כ לדברינו דעשיית קטן פסול לד"ה משום כוונה, א"ו דכוונת המג"א דאפילו בקטן וגע"ג אף על גב דמשום כוונה הול"ל דכשר מה"ט שכתבנו מ"מ לא יעשה לכתחלה משום דדמי לאשה שהיא פסולה לכתחלה משום שהיא פטורה מצינית א"כ ה"ה קטן, וא"ש דברי המג"א:

אמנם בעיקר הדין שכתב המג"א דטוית צינית בחש"ו וגע"ג תליא בהאי פלוגתא שהציא הב"י בטור או"ח גבי שימור דמנא בחש"ו וגע"ג, יש לעיין בזה טובא דהא כל הני רבנותא דפליגי התם גבי שימור דמנא הא ס"ל דצכתצת הגט ודאי מהני בחש"ו וגע"ג, דס"ל דהלכתא כרב הונא דמוקי להא דתנן (גטין כג) הכל כשרין לכתוב את הגט אפילו חש"ו, דזה מיירי בתורף הגט ואף על גב דחש"ו לאו בני כוונה נינהו מ"מ היכא דגע"ג שפיר דמי וס"ל להני רבנותא דאע"ג דשמואל פליג שם על רב הונא ומוקי למשנתנו בטופס הגט, מ"מ לא פליג על עיקר הדין דס"ל לרב הונא דצ"מ דבעי כוונה לשמה סגי בחש"ו וגע"ג, וכמו שהוכיחו בתוס' בגטין שם דכל הסוגיא דיצמות (קד ז) גבי חליצת חש"ו מוכח דמשום כוונה סגי בגע"ג, ומש"ה פליגי הני רבנותא גבי שימור דמנא אי זה דמי לכתצת הגט או לא, וכמש"כ הב"י בטור או"ח (סימן ת"ס). אמנם באמת איכא עוד פלוגתא דרבנותא, דהא דעת הר"י והרמב"ם הוא דצכתצת הגט בתורף דבעינן מה"ת לשמה, לא מהני חש"ו וגע"ג, ולדידהו פשוט דצכה"ת היכא דבעינן מה"ת לשמה, לא מהני עשיית חש"ו אפילו בגע"ג, וכיון דקיי"ל צש"ע אה"ע (סי' קכג) דגם גבי כתיבת הגט לא מהני חש"ו וגע"ג כדעת הר"י והרמב"ם, א"כ תו ה"נ גבי טוית צינית הול"ל דלא מהני. ומנחתו צשו"ת משכנות יעקב (סימן כא) שהקשה כן על המג"א, וצוית קשה לפי מה שבררנו בצפרי חלק אמרי בינה דדיני חליצה דלהר"י והרמב"ם מה"ת לא מהני בכל מקום דבעי כוונה לשמה עשיית חש"ו וגע"ג. והבאתי שם ראיות ברורות לדצריהם, וגם בררנו שם כל הסוגיא דיצמות (קד ז) ובררנו דלשמואל דמוקי למשנתנו דגטין בטופס הגט, לדידהו לא מהני כלל הא מילתא דחש"ו וגע"ג, וא"כ לפ"ז אפילו בעשיית צינית נמי לדברינו דקטן פסול תו לא מהני גע"ג וכש"כ בטויה דצינית. וכן מסתבר להלכה דצין בטוית צינית צין בעשיית צינית לא מהני חש"ו וגע"ג אפילו דיעבד:

סימן ה

שאלה צדין ברכה אחת מעין ג', אם היא מה"ת או לא, ונ"מ כשנסתפק אם ברך אותה אם צריך לחזור ולברך או לא, וגם אם יש לחלק בצרכה אחת מעין ג' שמברך על ז' המינין, לצרכה אחת מעין ג' שמברך על לחמניות ופת הבאה בכיסנין:

תשובה תנן (ברכות מד א) אכל ענבים תאנים ורמונים מצרך אחריהן ג' ברכות דצרי ר"ג, וכן"א ברכה אחת מעין שלש, ואמרינן שם בגמרא מ"ט דר"ג דכתיב ארץ חטה ושעורה וכו' ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם וכו' ואכלת ושבעת וברכת, ורבנן ארץ הפסיק העינין, ובפשוטו נראה כיון דלרבנן ארץ הפסיק העינין, והאי קרא דואכלת ושבעת וברכת לא קאי אלא על לחם גרידא ולא על כל שבעת המינין דכתיב ברישא דקרא א"כ א"ח לצרך מה"ת אלא על לחם בלבד, אבל לא על ז' המינין, וכ"פ הרמב"ם צפ"ח מה' ברכות (ה' י"ב) שאם נסתפק אם ברך ברכה אחת מעין ג' א"כ לחזור ולברך, מפני שצרכה זו היא מדרבנן. אמנם בטור אור"ח (סימן ר"ט) כתב שאם נסתפק בצרכה אחת מעין ג' צריך לחזור ולברך מפני שהיא מה"ת וכן משמע מצד ג'. וכתב שם הב"י דדעת הסמ"ג כדעת הרמב"ם. והט"ז שם (ס"ק ג') וכן המג"א באור"ח (סימן קע"ב ס"ק ג) כתבו דזה היה ספיקא דדינא, ומה"ט כתב הט"ז שם שאם נסתפק בה צריך לאכול עוד מאותו המין ולברך אחריו:

והנה טעמא דהני רבנותא דס"ל בצרכה אחת מעין ג' היא מה"ת כתב צפרישה בטור וזה לשונו, ואף על גב דואכלת ושבעת וברכת לא קאי אלא על לחם, מ"מ ס"ל להני רבנותא דאיכא שום דרשה או הלכה למשה מסיני שצרכה אחת מעין ג' היא מה"ת. וקשה טובא לצדות מלבנו הלמ"מ, או דנימא שמא איכא דרשי, ובלא"ה הא הסמ"ג עשין מ"ע כ"ז שם הלכות שאר ברכות כתב שם, ומתוך ה"ג משמע בצרכה אחת מעין ג' היא מה"ת, דקאי וברכת אף על תאנים ורמונים הכתובים בקרא. ואין נ"ל דא"כ יצרכו עליהן ג' צממא, א"ו דלא קאי וברכת אלא על הלחם עכ"ל, מצואר דטעם ה"ג הוא משום דס"ל דקרא דואכלת ושבעת וברכת קאי על כל ז' המינים, וגם הא דהכריח הב"י בטור שם דגם הרא"ש ס"ל שהוא מה"ת, הוא ממש"כ הרא"ש שיש להסתפק בצרכת בר"כ אי צריכה שעור, דלמא דוקא ברכה אחת מעין ג' צריכה שעור משום דכתיב ואכלת ושבעת וברכת, אלמא מפורש דטעמא דהרא"ש הוא משום דס"ל דקרא דוברכת קאי על כל ז' המינים. וגם הרשב"א בחידושו בצרכות (מד א) הקשה שם על הא דאמרינן שם, ורבנן ארץ הפסיק העינין, וכתב הרשב"א שם וזה לשונו, וקשה לי א"כ מעין ג' לרבנן מנ"ל בתאנים וענבים. ונ"ל מדאדכרינהו רחמנא הכא להני, וכתב בתרייהו ואכלת ושבעת וברכת ש"מ שאף הן טעונין ברכה, ואי לאו דאפסקיה הו"א דמברכין עליהן ג' צממא כר"ג, והשתא דאפסקיה שמעינן דלא מברכין ברכה גמורה אלא על הלחם, ועל השאר מברכין ברכת הלחם, דהיינו מעין ג', וכ"כ שם בחידושי תוספות הרא"ש וצ"ש"מ כמש"כ הרשב"א, אלמא דטעמי דכל הני רבנותא הוא משום דס"ל דהא דאמרינן ורבנן ארץ הפסיק העינין, היינו דאפסיק העינין לומר שאין ברכותיהן שוות, אבל מ"מ האי קרא דוברכת קאי על כל ז' המינין, ולדבריהם לא דמי הא דאמרינן הכא ארץ הפסיק העינין, להא דאמרינן בעלמא הפסיק העינין כמו בחולין (קלה) דאמרינן ראשית הפסיק העינין דהיינו דקרא לא קאי אדלעיל מניה וכוותיה צדוכתי טובא. ולדבריהם הכא מפרשינן הפסיק העינין לומר שאין ברכותיהן שוות, אבל מ"מ האי וברכת קאי על כל הני דקרא, ולהרמב"ם והסמ"ג האי הפסיק העינין דהכא דמי כמו בכל הש"ס דהיינו דקרא וברכת לא קאי על כל הני דרישא דקרא. ואין להקשות לדבריהם קושית הרשב"א

דא"כ מנ"ל לרצון זרכה אחת מעין ג' על כל המינים לדדיהו הוא מדרצון. וזאמת הא אשכחן נמי דלר"ג אפילו על אורז מזרכין זרכה אחת מעין ג' כדאמרינן (זרכות לז) והתם ודאי הוא מדרצון לד"ה:

והגה זטור שם כתז, אזל זרכה אחת מעין ג' דזבעת המינים מדאורייתא הוא דמסמיך ליה אקרא, והקשה זצ"י שם דכיון דמה"ת הוא א"כ האי קרא לאו אסמכתא הוא, והו"ל להטור לומר דמייתי ליה מקרא. וזצ"י שם לא הזיא שום דוכתא דסמכינן זגמרא להאי זרכה אחת מעין ג' דזבעת המינים על קרא טפי משאר זרכות דסמכינן אקרא (זרכות לה א). וזאמת זה לא נמלא זגמרא. ולענ"ד כוונת הטור להא דאמרינן (זרכות מט ז) דר' מאיר סזר ואכלת זו אכילה, ושבעת זו שתיה ואכילה זכזית. וכתזו זתוס' שם דזו היא אסמכתא, דמה"ת אינו חייב לזרך אלא זאכילה שיש זשבעה. וכ"כ כמה ראשונים, וזהא דאמרינן ושבעת זו שתיה, כתז המרדכי והזיאזו הז"י זטור אר"ח (סימן קז) דהיינו שתיית מים שזתוך הסעודה, וכמש"פ הרמ"א זשו"ע שם דדוקא זכה"ג חייב לזרך מה"ת, והז"י שם לא הזיא שום פירוש אחר ע"ז. אמנס הרמז"ן זחידושיו לזרכות שם כתז ושבעת זו שתיה היינו שתיית יין דכיון דזקרא לעיל כתז ענזים וכתז לחס הדרא קרא דזין על אכילת לחס וזין על שתיית יין שנכלל זכלל ענזים חייב לזרך. וכתז שם הרמז"ן דמה"ט ס"ל לזעל ה"ג דזרכה אחת מעין ג' דזבעת המינים הוא מה"ת, ואף על גז דאמרינן לעיל ורצון הפסיק הענין, היינו לומר שאין זרכותיהן שוות. וכתז שם הרמז"ן כמש"כ הרשב"א שהזאתי לעיל. והנה אף על גז דזה"ג זעזמו ס"ל דהא דאמרינן ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ואכילה זכזית, זה הוא אסמכתא זעלמא דהא הזה"ג זעזמו ס"ל שא"ח לזרך מה"ת אלא כשאכל לשזבע, מ"מ מייתי ראהי מכאן דכיון דאסמכוהו לשיעור אכילה זהאי קרא. ואמרינן דהדרי קרא ואכלת ושבעת וזרכת דזין זאכילת לחס זין זשתיית יין חייב לזרך, ומייתינן לאסמכתא דחייב לזרך זכזית, ש"מ דלכה"פ האי וזרכת קאי נמי על ענזים דכתז זרישא דקרא, אלא דמה"ת אינו חייב לזרך זכולהו עד שיאכל לשזבע ואסמכוהו לרצון לשיעורי. וא"כ פשוט דכוונת הטור הוא נמי לראיות הרמז"ן ומתורץ קושית הז"י על הטור. והנה לכל הגי רזוותא דס"ל דהאי וזרכת לא קאי על ענזים א"ל דגס הם מפרשים כהרמז"ן דהא דאמרינן ושבעת זו שתיה היינו שתיית יין אלא דס"ל דכיון סו"ס זו היא אסמכתא לא ילפינן מכאן על דאורייתא. הנה זררנו דעת הראשונים זזה, ומעתה נחזי אןן מה שיש לעיין זזה:

ענף ב

והגה מה שיש לעיין זזה להגי רזוותא דס"ל דזרכה אחת מעין ג' היא מה"ת, וס"ל דהא דאמרינן זרכות (מד א) ורצון ארץ הפסיק הענין, היינו לומר שאין זרכותיהן שוות, דזבעת המינין סגי זזרכה א' מעין ג', ולחס זעי ג' זרכות ממש, וא"כ לדזריהם גזי לחס זעינן מה"ת ג' זרכות חלוקות. וקשה מהא דתניא (זרכות טז א) גזי פועל דפותח זזרכת הארץ, וכולל זונה ירושלים זזרכת הארץ, והקשו זתוס' שם איך הקילו זפועל הא מה"ת זעינן ג' זרכות, ותיירו דיש כח זיד חכמים לעקור דזר מה"ת. אמנס הז"י זטור אר"ח (סימן קז) כתז ע"ז דלא קשה כלל דאין מנין הזרכות מה"ת, וזמג"א זשו"ע שם (ס"ק ג) כתז ג"כ דלא קשה קושית התוס' דאע"ג דזעינן מה"ת ג' זרכות מ"מ א"ז חתימה לכל אר"א ויכול לכוללם זזרכה אחת וסיים המג"א וכן מוכח זזרכות (מו ז) וכוונתו דאמרינן שם, תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא שהרי פועלין עוקרין אותה, אלמא מפורש אמרינן דכ"ד דזעינן מה"ת א"א לעקור זזרכת פועל, וכיון דפועל

כולל ב' ברכות כא' ע"כ דמה"ת יוצא בזה, וא"כ לפ"ז תו"א לומר דהא דאמרין ארץ הפסיק הענין דיינו דאין ברכותיהן שוות, כיון דמה"ת הא אפילו בלחם סגי בצרכה אחת מעין ג':

עוד קשה לי מהא דאמרין (ברכות לה ז) דמשו"ה קצעו על היין ברכה בפ"ע משום דחמרא סעיד, ופרכין ע"ז אי הכי נצרך עליו ג' ברכות, ומשנינן לא קבעי אינשי סעודתא עליה, א"ל ר"נ בר יצחק לרבא אי קבע עליו סעודתיה מאי וכו'. וקשה טובא אי נימא כהרשב"א דהא דאמרין ארץ הפסיק הענין היינו שאין ברכותיהן שוות, א"כ מה"ת חייב לצרך על היין ברכה אחת מעין ג', ועל הלחם ג' ברכות חלוקות, וא"כ מאי שייך להקשות דאי חמרא סעיד נצרך עליו ג' ברכות הא גז"ה הוא דמה"ת הוא הא מילתא דאין ברכותיהן שוות, א"י דמה"ת גם בלחם יוצא בצרכה אחת מעין ג', וכל ז' המינים אינן טעונין ברכה מה"ת אלא מדרבנן הוא הא דבז' המינים מצרכין ברכה אחת מעין ג' ובלחם קבעי ג' ברכות משום דסעיד או משום דקבעי סעודתא עליה, ומשו"ה שפיר פרכין דאי חמרא נמי סעיד נצרך עליו ג' ברכות ומשנינן דלא קבעי אינשי סעודתן עליו, וכש"כ דזה א"ש לפי מה שנבאר בענף ג' דהכא ס"ל דגם מה"ת אין שום נ"מ צין לחם לשאר ז' המינים כמו שיבאר לפנינו, אבל לשיטת הני רבוותא דס"ל דמה"ת בלחם צעין ג' ברכות חלוקות, ובז' המינים צעין מה"ת ברכה אחת מעין ג' קשה כמש"כ:

עוד יש לעיין מהא דאמרין (ברכות מז) גבי לחמניות ופת הבאה בכיסנין דאם אכלן כל כך עד שאחרים קובעין סעודתן עליהן מצרך אחריהן ג' ברכות, ואי לאו מצרך ברכה אחת מעין ג', ופת הבאה בכיסנין היא עיסה שנילושה ציין שמן ודבש, או שהיא עשויה כמין כיסין, וע"ז הקשה במג"א בא"ח (סימן קסח ס"ק ט"ז) הא עיסה שנילושה ציין ושמן ודבש הוא לחם צין לענין חלה, צין לענין מצה, א"כ מ"ט לא הוה לחם לענין ברכת המזון מה"ת, וקושית המג"א קשה ביותר על לחמניות שהיא לחם גמור, דמ"מ אין מצרכין עליהן ג' ברכות, הא מה"ת חייב. אמנם ה"ז בטור שם כתב דלא תקנו ג' ברכות אלא על לחם שרגילין לקבוע סעודתא עליה, אבל בלחמניות ופת הבאה בכיסנין דאין רגילין לקבוע סעודתא עליהן לא תקנו. ובאצן העוזר בשו"ע שם הקשה על המג"א, דהא המג"א צע"מ ס"ל דעל לחם נמי סגי מה"ת בצרכה אחת מעין ג', וא"כ א"ש דאם לא אכלן כ"כ עד שאחרים קובעין אינו מצרך ג' ברכות משום דמה"ת סגי בצרכה אחת מעין ג' ומדרבנן לא תקנו בזה ג' ברכות. והנה כ"ז א"ש אי נימא דמה"ת גם בלחם סגי בצרכה אחת מעין ג'. אבל לשיטת הרשב"א דס"ל דבלחם צעין מה"ת ג' ברכות חלוקות, הדרא קושית המג"א. וראיתי בהגהות הגרע"א בשו"ע שם שכתב, דהא דבפת הבאה בכסנין סגי בצרכה אחת מעין ג', הוא לפי או דמה"ת גם בלחם סגי בצרכה אחת מעין ג', או דהא דכתיב ואכלת ושבעת וברכת קאי על מה שאחרים רגילין לשבוע. והנה אף על גב דזה דוחק גדול לומר דהא דכתיב ואכלת ושבעת וברכת לא קאי על מה שאכל צע"מ לשבוע, אלא על מה שאחרים רגילין לאכול לשבוע מ"מ להרשב"א ע"כ ז"ל כן:

אמנם עדיין קשה לשיטת הרי"ף דברכות שם דס"ל דעל לחמניות ופת הבאה בכסנין א"ש לצרך לאחריו כלל כל שאינו קובע עליו. א"כ קשה הא זה הוה לחם מה"ת. א"כ מ"ט אינו מצרך עליו. וכש"כ דהא הרי"ף צע"מ ס"ל דעל כזית לחם חייב לצרך מה"ת כמו שהאריך בזה במלחמות (ברכות ז) א"כ קשה טובא דמ"ט אינו מצרך על לחמניות הא מה"ת חייב לצרך עליו בכזית. ואף על גב דגם רש"י ס"ל בצרכות (מא ז) על הא דאמרין אין לך דבר שאין טעון ברכה לאחריו אלא פת הבאה בכסנין. ופי' רש"י דזה מיירי אפילו שלא בתוך הסעודה. אלמא דלרש"י א"ש לצרך אחריו כלל. מ"מ לרש"י לא קשה. דהא רש"י פירש פת הבאה בכסנין שנותנין בה תבלין הרבה ואגוזים ושקדים ומאכלה מועט לא הטעונו אותה ברכה. וא"כ א"ש דהא לרש"י כל שאינו אוכל לשבוע א"ח לצרך מה"ת. וגם לרש"י א"ל דהא דפירש שנותנין בה תבלין הרבה ואגוזים ושקדים

דהיינו דהם רבים מהקמח שבתוכו וא"כ לא הוה לחם אפילו לחלה כמש"כ בתשובתנו לקמן (סימן ס"ט) אצל להרי"ף קשה מ"ט אינו מצרך על לחמניות לאחריהן הא מה"ת חייב לצרך עליהן בכזית. וצריך לומר דאע"ג דנימא דלהרי"ף חייב לצרך מה"ת על כזית לחם מ"מ זעין לחם כהאי שדרך לקבוע סעודתיה עליה כדכתיב ואכלת ושבעת וזעין לחם שדרך לאכלו לשובע. אצל לחמניות ופת הבאה בכסנין אף על גב דהוי לחם לחלה. מ"מ א"ת לצרך עליו מה"ת. וגם מדרבנן לא קבעו עליו זרחה אחת מעין ג':

ואפשר להביא ראיה דזרחה דשבעת המינין לאו דאורייתא מהא דתניא (ברכות לה א) קודש הלולים מלמד שטעון זרחה וכו'. אשכחן כרם. שאר מינין מניין דיליף מכרם וכו'. איכא למיפריך מה לכרם שכן חייב בעוללות. קמה תוכיה. מה לקמה שכן חייבת בחלה. כרם תוכיה וכו' מה להלך השוה שבהן שכן יש בו לך מוצא. ואתי נמי זית דאית ביה לך מוצא. והנה הרשב"א בחידושו שם הקשה דל"ל קרא דכרם חייב בזרחה. וגם ל"ל למילף זית מצד השוה הא בלא"ה זיתים וענבים הם משבעת המינין כדכתיב בקרא דז' המינים גפן. וכתיב זית שמן. ואח"כ כתיב ואכלת ושבעת וזרחת. ותיירך דמהאי קרא דז' המינים לא ידעין אלא דיין ושמן טעונין זרחה. ומשו"ה זעי קרא לענבים וזיתים. וכתב שם דמנא בשם רש"י להיפוך. דמהאי קרא דז' המינים לא ידעין אלא דענבים וזיתים טעונין זרחה. ואצטריך קרא דקודש הלולים לז"ן. ואתי שמן זמה הלך. והנה עיקר קושית הרשב"א הוא לשיטתו דס"ל דהאי קרא דואכלת ושבעת וזרחת קאי על כל ז' המינים כמו שהבאתי בענף א' אצל להרמב"ם והסמ"ג לא קשה כלל קושית הרשב"א דלדידהו האי וזרחת לא קאי אלא על הלחם גרידא:

והנה קשה לי טובא על מש"כ הרשב"א דמהאי קרא דז' המינים לא ילפינן אלא דיין ושמן טעונין זרחה. ואצטריך קרא לזיתים וענבים. א"כ לדבריו הא דכתיב בקרא דז' המינים גפן זית שמן זה קאי על זין ושמן. וקשה הא תנן בכורים (פ"א מ"ג) אין מביאין בכורים אלא מז' המינין. ואמרין בירושלמי שם. וצבלי (מנחות פד ז) דה"ט משום דילפינן מגז"ש דארנך דכתיב בכורים. מארץ דכתיב בשבעת המינים. ומ"מ מביאין בכורים זיתים וענבים. ואדרבא בחולין (קט) דרשין מקרא דאשר תביא לרבות שמביאין זין ושמן. אלמא דקרא דגפן וזית שמן דכתיב בז' המינים מיירי בענבים וזיתים וילפינן מגז"ש דה"ה דחייבים בכורים. ומשו"ה זעי קרא גבי בכורים לרבות זין ושמן. וגם מש"כ להיפוך דמקרא דז' המינים לא ידעין זרחה אלא לזיתים וענבים. וזעין קרא לזין ושמן. קשה נמי כיון דילפינן בחולין שם דמביאין בכורים זין ושמן וילפינן בחולין שם מבכורים לכה"ת. דבכ"מ משקין היו"אין מזיתים וענבים הוי כמותן. זין לערלה זין לתרומה. א"כ ה"ה לזרחה. דהא בזרחה (לה) אמרין דכל דהוה פרי זעלה ה"ה לזרחה. ואדרבא כיון דילפינן ז' המינין בגז"ש מארנך דבכורים. א"כ ילפינן טפי מהדדי. ועוד תדע דהא למסקנא בזרחה שם דאמרין דהאי קרא דקודש הלולים הוא אסמכתא בעלמא. א"כ קשה באמת להרשב"א מנ"ל דחייב לצרך זין על ענבים וזיתים זין על זין ושמן א"ו כמש"כ. ואין לומר דלמסקנא ילפינן מהא דתניא (ברכות מט ז) ואכלת ז' אכילה. ושבעת ז' שתיה וכו' ואיכא מרבותא דמפרשי דהא דאמרין ושבעת ז' שתיה מיירי בשתיית זין כמש"כ בענף א'. א"כ א"ל דמהכא ידעין דיין הוה כענבים. חדא דהא האי זרחה אחת כר"מ ולא כר"י כדאמרין שם. ועוד דהא זה הוא רק אסמכתא כמש"כ בענף א'. ועוד דגם לפוס האי דרשה הא ג"כ כתב הרמב"ן שם. דהאי קרא לא אחת להביא זרחה על היין אלא דהרי קרא לזרחה הלחם וז' המינין וכמו שהבאתי דבריו בענף א'. וע"פ דבריו יש לעיין גם כמש"כ בש"מ בזרחה שם דהאי דרשה דושבעת ז' שתיה אחת לזרחה דיין עי"ש:

ולפי דברינו דאי נימא דהאי ואכלת ושבעת וברכת קאי על כל ז' המינים ממילא ידעינן ברכה צין לזיתים וענבים צין ליינן ושמן. א"כ הדרא קושית הרשב"א לדוכתה. דל"ל לפי ההו"א למילף ברכה בכרם וציתים. אמנס להרמב"ם והסמ"ג דס"ל דוברכת לא קאי אלא על לחם גרידא א"ש. וגם בלא"ה מדאמרינן בגמרא קמה תוכיה. ולא אמרינן ז' המינים יוכיה. מכלל דדוקא בקמה חייב לברך. דהיינו לחם אבל כל ז' המינים לא. ומ"מ אינן להקשות מכאן על הבה"ג דס"ל דכל ז' המינים חייבים בצרכה לאחריהן מהאי טעמא שיתבאר עוד בענף ג':

והנה ראיתי בל"ח בצרכות שם שמתרץ קושית הרשב"א שהצ"ח שם דגאון אחד הקשה על הא דפרכינן בצרכות שם מה לכרם שכן חייב בעוללות. וע"ז הקשה הא קרא דקודש הלולים מיירי בכרם רבעי. וכרם רבעי פטור מן העוללות כדתנן פאה (פ"ז מ"ו) וע"ז תירץ הל"ח דמ"מ איכא למיפרך מה לכרם רבעי שכן חייב בעוללות בשאר השנים. וכתב ע"ז דמ"מ למדתי מדברי הגאון סברא אחת מרגניתא טבא. לתרץ קושית הרשב"א שהקשה דל"ל קרא לרבות כרם לצרכה. הא כל ז' המינים חייבין בצרכה וגפן מז' המינים הוא. אמנס לפי סברא זו א"ש משום דכרם רבעי א"ל ללמוד מגפן דכתיב צו' המינים דמה לגפן שכן הוא בעלמו חייב בעוללות תאמר בכרם רבעי שכן בשנה זו פטור מפרט ועוללות. וכ"ת שאר ז' המינים יוכיחו. איכא למיפרך מה לז' המינים שכן חייבים בשנה זו בצכורים תאמר בכרם רבעי שפטור בשנה זו מצכורים והאריך שם הרבה בזה:

והנה אילולי דקלסי' גברא רבה הל"ח ז"ל וקרא לה מרגניתא טבא. הייתי אומר דליתא לכל הני פרכי. דהדבר פשוט דברכת המזון נוהג אפילו כשאכל לחם של חוץ לארץ. וכן להני רבותא דס"ל דכל ז' המינים חייבין בצרכה שלאחריו נמי פשוט דזה הוא אפילו צו' המינים של חו"ל דהא ברכת המזון היא חובת הגוף שנוהג צין בארץ צין בחו"ל. ופירות של חו"ל אינן חייבים לא בפרט ועוללות ולא בצכורים לעולם. א"כ תו אפשר למילף כרם רבעי מגפן שבחו"ל שאינו חייב בפרט ועוללות וצכורים לעולם וכש"כ כרם רבעי. והדבר פשוט מאד דהא דפרכינן בצרכות שם מה לקמה שכן חייבת בחלה. היינו דפרכינן מה לקמה שכן מין קמה חייב בחלה. אבל פשוט דאפילו קמה שאינו חייב בחלה כגון קמה של חו"ל נמי חייב בצרכת המזון. והנה גבי קמה היה א"ל כיון דכל הסוגיא שם אזלא אליבא דר"ע. ור"ע ס"ל בחלה (פ"ז מ"א) דפירות חו"ל שנכנס לארץ חייב בחלה. א"כ א"ל דגם בקמה של חו"ל מ"ל דנוהג חלה. אבל הא דפרכינן שם במסקנא מה לז' המינים שכן חייבים צכורים ע"כ דפרכינן דמין של ז' המינים חייב צכורים דהא ז' מינים של חו"ל פטורים מצכורים. אלא דפרכינן דמין ז' חייב צכורים ואשכחן כיוצא בו ממש צב"מ (פ"ז ז) גבי פועל אוכל במחוצר דפרכינן שם ג"כ כה"ג מה לכרם שכן חייב בעוללות. קמה תוכיה, מה לקמה שכן חייבת בחלה. כרם יוכיה. ואף על גב דהא דכתיב כי תבא בכרם רעך ואכלת וכו' וכן הא דכתיב כי תבא בקמת רעך וכו' זה מיירי אפילו בחו"ל שהן פטורים מפרט ועוללות וחלה. מ"מ פרכינן מה לכרם שכן חייב בפרט ועוללות דהיינו דמין כרם חייב וה"ל הכא בצרכות גבי ברכה נמי פרכינן הכי. ומעתה מתורץ קושית אבות גאון שהקשה הא כרם רבעי פטור מפרט ועוללות דהא קושית הגמרא היא דמין כרם חייב בפרט ועוללות וזה פשוט. ומעתה דהרא ראיתנו לדוכתה. ובענף ג' יבואר עוד בזה:

ענף ג

והגה מ"מ אין להקשות מהסוגיא שהבאתי לשיטת הבה"ג דס"ל דכל ז' המינים חייבים מה"ת בצרכה שלאחריו. דהא אמרינן שם בגמרא בחר הכי. אלא דליף לה מז' המינים וכו' מה לז' המינים שכן חייבים צדיקוים וכו'. ולמאן דתני נטע רבעי תינה דצר נטיעה דלאו צר נטיעה כגון צשר צינה דגים מנ"ל אלא סברא הוא וכו' וצפשוטו כיון דאמרינן אלא דליף לה מז' המינים א"כ מצואר בהדיא דז' המינים חייבים בצרכה דלאחריו מה"ת. וכמדומה דהאחרונים מפרשים דהא דאמרינן אלא דליף לה מז' המינים. היינו דמשנינן דנימא דתנא דמשנתנו ס"ל כר"ג דס"ל בצרכות (מד ה) דכל ז' המינים חייבים בג' ברכות ולדידיה חייבים מה"ת. אך זה לא מסתבר כלל דנוקי משנתנו כר"ג. וגם בלא"ה הא כל הסוגיא שם אזלא אליבא דר"ע ור"ע גופא פליג על ר"ג כדתיבא (ברכות לו) גבי עובדא ציריחו שהציאו לפנייהם כותבת ואכלו ונתן ר"ג רשות לר"ע לצרך וקפץ וצרך ברכה א' מעין ג', א"ו דהסוגיא דהכא אזלא לכו"ע. וא"כ לכאורה מצואר בהדיא דכל ז' המינים חייבים בצרכה שלאחריהם מה"ת וזה הוא כוונת הב"י בטור או"ח (סימן יט) שכתב שם דמגמרא בצרכות (לה ה) מוכח דז' המינים צעי ברכה מה"ת. וגם בחדושי הרא"ש (ברכות מד ה) מייתי נמי ראיה זו:

אמנם מסתבר טובא דהא דאמרינן אלא דליף לה מז' המינים. היינו דהאי שינויא פליג על לישנא קמא. דבלישנא קמא אמרינן דמשנתנו ילפא ברכה מקודש הלולים וגם אמרינן דא"ל דס"ל כהאי תנא דהאי קרא דקודש הלולים מיירי בכרם רבעי ויליף ברכה לכ"ד צמה הזד מכרם וקמה דהיינו לחם וס"ל ללישנא קמא דהאי קרא דואכלת ושבעת וברכת לא קאי אלא על קמה גרידא. דהיינו על לחם גרידא דכתיב בקרא. וזה הוא כדאמרינן (ברכות מד) דלרבנן ארץ הפסק הענין דוברכת לא קאי אלא על לחם גרידא. ומשו"ה א"ש דללישנא קמא מיבע"ל קרא ברכה לכרם, אצל להאי שינויא דמשנינן אלא דילפינן מז' המינים לפום האי שינויא ס"ל דנימא דקרא וברכת קאי על כל ז' המינים, והאי שינויא לית ליה הא דאמרינן בצרכות שם, ורבנן ארץ הפסק הענין, אלא דגם לרבנן האי וברכת קאי על כל ז' המינים, וכמו שיצואר לפנינו, ולפום האי שינויא תו א"ש כלל לרבות ברכה לכרם, דהא כרם מז' המינים הוא, וא"ש טובא הא דמסקינן ולמ"ד נטע רבעי תינה דצר נטיעה וכו'. ולא מדכרינן כלל השתא כרם רבעי, וזה הוא מה"ט דכיון דס"ל השתא דכל ז' המינים טעונים ברכה לאחריהם מה"ת, א"כ תו אי נימא דמאן דליף ברכה מקודש הלולים הוא מה"ת, ע"כ דס"ל נטע רבעי ויליף ברכה אחת לאחרונה בכל הנטעים דלכרם א"ש קרא, וגם א"ש הא דאמרינן אלא דליף מז' המינים, ולא אמרינן אלא ז' המינים יוכיחו, כמו דאמרינן לעיל קמה תוכית, דהשתא לא ס"ל ברכה לכרם מקרא אחרינא:

והגה להאי לישנא דס"ל דכל ז' המינים טעונים ברכה לאחריהם מה"ת, וכבר כתבנו דהאי שינויא לית ליה הא דאמרינן (ברכות מד ה) ורבנן ארץ הפסק הענין, א"כ לפום האי שינויא הא דפליגי ר"ג ורבנן בז' המינים. דר"ג מחייב בג' ברכות, ולרבנן צעינן בהו ברכה אחת מעין ג', פליגי בהא כיון דצין לר"ג צין לרבנן האי קרא דוברכת קאי על כל ז' המינים, אלא דמה"ת יונא כשכוללן בצרכה אחת כמש"כ בענף ז'. אלא דמדרבנן צעי ג' ברכות חלוקות וס"ל לר"ג דצכל ז' המינים תקנו ג' ברכות חלוקות, ורבנן ס"ל דלא תקנו אלא בלחם דקבע אינש סעודתיה עלוהי, ואשכחן נמי דפליגי ר"ג ורבנן גבי לחם גופיה בכה"ג דהא בצרכות (לו) צ תיבא ר"י אומר משום ר"ג כל שהוא מין דגן ולא עשאו פת ג' ברכות, א"כ פשוט דעל לחמניות ופת הבאה בכסנין לר"ג הוא ג' ברכות, ולרבנן הא אמרינן (ברכות מצא) דעל לחמניות ופת הבאה בכסנין ברכה אחת מעין

ג' אף על גב דהוה לחס, מ"מ סגי לרצון זרחה אחת מעין ג' וכבר כתבנו בענף ז' מש"כ ה"כ ע"ז משום דמה"ת יולא אף בלחס זרחה אחת מעין ג' ולא תקנו ג' זרכות אלא על לחס שדרך לקצוע סעודתיה עליה, א"כ ה"נ א"ל דמה"ט גבי ז' המינים אף על גב דנימא דלרצון נמי טעוין זרחה מה"ת. מ"מ ס"ל לרצון דלא זעי אלא זרחה אחת מעין ג' כמש"כ. והא דאמרינן לרצון ארץ הפסיק הענין, ס"ל בגמרא הכא, דרצון דפליגי על ר"ג בדאורייתא פליגי, דלרצון ז' מינים א"ת מה"ת כלל, וזה הוא כהאי ליטנא דזרכות (לה) דקמה גרידא חייבת זרחה. מעתה א"ל דגם הבה"ג והרמב"ם דפליגי אי זרחה דז' המינים היא מה"ת, לא פליגי כלל בפירושא דשמעתא כמו שהבאתי בענף א'. דא"ל דגם הבה"ג מודה דמה דאמרינן ורצון ארץ הפסיק הענין היינו דזרחת לא קאי אלא על לחס, אבל כל ז' המינים פטורים מה"ת אלא דמדדבצן זעי זהו זרחה, אלא דבה"ג ס"ל כיון דזהא איכא פלוגתא בתרי ליטני זרכות (לה א) שהבאתי, נקטינן בדאורייתא לחומרא כהאי ליטנא דזרחה דז' המינים הוא מה"ת, והרמב"ם ס"ל כיון דסתמא דגמרא הכא ס"ל כליטנא קמא הכי נקטינן, וגם כיון דבלא"ה לא קיימא האי ליטנא בתרא דזרכות (לה א) במסקנא שם:

ומעתה מתורץ כל מה שהקשיתי בענף ז' לשיטת הבה"ג, ואדרבה עוד א"ש טפי הסוגיא דזרכות (לה ז) דפרכינן התם ואי יין סעיד נזרך עליו ג' זרכות, ומשנינן לא קבעי אינשי סעודתייהו עלוהי, ופרכינן שם ואי קבעי על היין מאי וכו', וע"ז הקשיתי הא זרחה אחת מעין ג' על היין, וג' זרכות על הלחס, הוא מה"ת, וא"כ איך שייך להקשות דנזרך על היין ג' זרכות, וקושיא זו לא קשה אלא לשיטת הרשב"א שהבאתי בענף א'. דס"ל דהא דאמרינן ארץ הפסיק הענין, היינו לומר דאין זרכותיהן שוות, דעל ז' מינים מזרך זרחה אחת מעין ג', ועל לחס מזרך ג' זרכות חלוקות, א"כ קשה טובא, איך מקשינן דנזרך על יין ג' זרכות כמו על לחס, אבל לפי מש"כ בדעת הבה"ג דהא דס"ל דזרחה דז' המינים היא מה"ת, הוא משום דס"ל דלית הלכתא כהא דאמרינן ורצון ארץ הפסיק הענין, אלא כהאי ליטנא דס"ל דזרחה דכל ז' המינים הוא מה"ת, דקרא דזרחת קאי על כולהו, ומה"ת זרחת כולן שוה דזכולן יולא זרחה אחת מעין ג', אלא מדדבצן קצעו ג' זרכות בלחס משום דסעיד וקבעי אינשי סעודתייהו עלוהי, א"כ א"ש טובא הא דפרכינן דאי יין נמי סעיד, נזרך עליו ג' זרכות, ומשנינן לא קבעי אינשי סעודתייהו עלוהי, ואדרבה א"ש טפי אי נימא דהאי סוגיא ס"ל כהאי ליטנא דזרחה דכל ז' המינים הוא מה"ת, וא"כ מה"ת זרחת היין וזרחת הלחס שוות, אלא דמדדבצן קצעו על הלחס ג' זרכות חלוקות, משום דסעיד וקבעי סעודתייהו עלוהי, א"כ ודאי אי נימא דגם יין סעיד וקבעי סעודתא עלוהי, הול"ל דנזרך עליו ג' זרכות, ומ"מ א"ל דסוגיא זו ס"ל ג"כ כהאי ליטנא דמה"ת אינו חייב לזרך אלא על לחס גרידא, אך כיון דמה"ת סגי בלחס זרחה אחת מעין ג' רק מדדבצן קצעו עליה ג' זרכות משום דסעיד וקבעי סעודתא עלוהי, משו"ה שפיר מקשה דאי יין נמי סעיד הול"ל דנזרך ג"כ עליו ג' זרכות וכמש"כ בענף ז':

ואפשר להציא ראייה דזרחה אחת מעין ג' דשבעת המינים היא מדדבצן, מהא דתניא (זרכות כז א) בעל קרי שאין לו מים לטבול, קורא ק"ש ואינו מזרך לא לפניו ולא לאחוריו, ואוכל פתו ומזרך לאחוריו אבל לא לפניו, וטעמא משום דזרחה דלפניו היא מדדבצן ולאחוריו היא מה"ת, ואי נימא דכל ז' המינים זעי זרחה מה"ת, א"כ מ"ט תני הכא ואוכל פת ומזרך לאחוריו, הול"ל ועל ז' המינים מזרך לאחוריו ואינו מזרך לפניו, וגם במשנתנו שם (כא ז) דתנן ועל המזון מזרך לאחוריו ואינו מזרך לפניו, והאי מזון הוא פת כדתנן (זרכות מה א) זרך על היין שלפני המזון וכו' וקשה נמי מ"ט לא תנן ועל ז' המינים מזרך לאחוריו ואינו מזרך לפניו, א"ו משום דזרחה דלאחוריו דז' המינים לאו דאורייתא, ובעל קרי א"ש לזרך אחריהן, ולהני רבותא דס"ל דזרחה דז' המינים הוא מה"ת, ז"ל דאורחא דמלתא קתני, דכיון דמה"ת א"ש לזרך אחריהן אלא כשאכל לשובע, וזה

הוא אורחא דמלחא צפת, אמנס להרמז"ס א"ש טפי, ואין להקשות הא לדברינו פליגי בזה תרי לישני בגמרא, וא"כ קשה להאי לישנא דס"ל דכל ז' המינים טעונין ברכה מה"ת, דזה ליתא, חדא דהא דאמרינן (בברכות לה א) אלא דליקף מז' המינים, זה אמרינן דתנא דמשנתנו הכי ס"ל, א"כ לא שייך להקשות עליו, ועוד דהא בלא"ה מקשינן שם על האי לישנא ולא קאי במסקנא:

גם אפשר להביא ראיה מהא דאמרינן בירושלמי ברכות (פ"א ה"א) ר' זירא בשם ר' ירמיה ספק בירך על מזונו, ספק לא בירך, כריך לצרך דכתיב ואכלת ושבעת וברכת, ספק התפלל, ספק לא התפלל, אל יתפלל, ומדאמר ספק בירך על מזונו, דזה הוא ברכת המזון, ולא אמר ספק בירך על ז' המינים, ספק לא בירך, משמע כדעת הרמז"ס דבברכת ז' המינים א"ל לחזור ולצרך מפני שהוא מדרבנן:

והגה להלכה בצרכה אחרונה דז' המינים אם נסתפק בה, ודאי דכריך לאכול עוד מאותו המין ולצרך אחריו לנחת ידי ספק וכמש"כ הט"ז שהבאתי בענף א'. ואם אין לו מאותו המין א"ל לחזור ולצרך. אמנס לדברינו גבי ברכה אחת מעין ג' דלחמניות ופת הבאה בכסנין אם אכלן לשובע, אף ע"ג דאין דרך לקבוע סעודתא עלייהו חייב לצרך מה"ת, אלא דמה"ת גם בלחם סגי בצרכה אחת מעין ג', וא"כ אם נסתפק בה כריך לחזור ולצרך, וכש"כ שיש לצרף בזה דעת הראב"ד דס"ל דצפת הבאה בכסנין אם אכלן לשובע, אף על גב דאחרים לא קבעי עלייהו, כריך לצרך אחריהו ג' ברכות, ולדידי' פשוט דברכה זו היא מה"ת:

סימן ו

שאלה בדין פת של תערובות דגן ושאר מינים. אם חייבים בברכת המזון מה"ת

תשובה הנה ה"י צטור או"ח (סימן כה) הביא בשם האבודרהם דפת מתערובת דגן ושאר מינים, אם יש זה דגן בכא"פ נריך לזרך אחריו ג' ברכות, וכ"פ צטור"ע או"ח שם, והמג"א שם (ס"ק ט"ו) כתב דמיירי שאכל הרבה עד שאכל כזית דגן בכא"פ, אמנם צטור"ת בית אפרים (סימן י"ג) כתב דמשום טכ"ע נתהפך כל הפת כפת דגן, ועל כזית אחד מאותו פת חייב לזרך ג' ברכות, ואף על גב שלא אכל כזית מדגן גרידא, וכמש"כ הרא"ש זה' חלה גבי העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש זה טעם דגן חייבת בחלה, ואדם יוצא זה ידי חובתו בפסח, שכתב הרא"ש דגם האורז מטטרף לכזית דמשום טכ"ע חשבינן כאילו כולו הוה עיסת חטים, אמנם לפי מה שכתב לקמן בתשובתנו דדיני מלה (סימן ס"ח) דגם הרא"ש לא כתב כן אלא בעושה עיסה מן החטים ומן האורז, דגם הרא"ש ס"ל ה"ט דגרירה המצואר בירושלמי חלה (פ"א ה"א) לחטים גוררים את האורז שתחמיץ ונקרא לחם עי"ש, ולדברינו דברי הבית אפרים לא יתכנו אלא לשיטת הטור שהבאתי שם ועי"ש מה שהארכנו הרבה מה דקשה טובא לשיטת הטור. גם מדברי האבודרהם שהביא ה"י מוכח כהמג"א שכתב דבעינן דגן שיאכל כזית בכא"פ, אלמא דהאי כזית בכא"פ קאי על אכילה דבעינן שיאכל כזית דגן שבתערובות בתוך שיעור אכילת פרס כהמג"א:

אמנם מה דקשה לי טובא, מהא דאיתא בירושלמי תרומות (פ"ג ה"ו) דהעושה עיסה מדגן ומשאר מינים בעינן שתהא רובה דגן הא בלא"ה א"ח בחלה, ולקמן בתשובתנו (סימן ע"ב) כתבנו שם טעמא דמלתא, משום דאי ליכא רוב דגן לא נקרא לחם, ואף על גב שיש זה טעם דגן, מ"מ אי רובה אינה דגן לא נקרא לחם, וא"כ גבי ברכת המזון דכתיב בקרא לחם הול"ל נמי דא"ח עד שתהא רובה דגן, ומ"ט סגי הכא גבי צרהמ"ז אי איכא דגן בכא"פ, והנה המג"א שם (ס"ק ט"ו) כתב דכמו גבי צרהמ"ז אי איכא בכא"פ חייב לזרך ג' ברכות ה"נ גבי חלה אי איכא בכא"פ חייב בחלה, וקשה טובא הא בהדיא מצואר להיפוך בירושלמי שהבאתי, וה"י צטור יור"ד (סימן שכ"ד) הביא דהרשב"א מביא האי ירושלמי להלכה, עוד קשה טובא על המג"א מאי שייך האי שיעורא דכזית בכא"פ גבי חלה, הא זה לא שמענו אלא גבי אכילה, שאם אכל כזית ולא שהה באכילתו יותר משיעור א"פ מטטרף ואם שהה יותר מכא"פ לא מטטרף והוה כאילו לא אכל יותר מחצי זית, וזה שייך ג"כ גבי אכילה דכתיב בצרהמ"ז, אבל בחיוב חלה לא שייך כלל הא מלתא, ותדע דהראב"ד (בפ"ו מה' חו"מ) גבי מלה כתב שם בעושה עיסה מחטים ואורז נריך שיהא כזית דגן בכא"פ, אבל (בפ"ו מה' ביכורים) גבי חלה כתב שם בעושה עיסה מחטים ואורז שנריך שיהא שיעור חיוב חלה מדגן, ולא הזכיר בכא"פ וזה הוא מה"ט דגבי חלה לא שייך הא מלתא, ועיין מש"כ בספרי מנחת ברוך חלק אמרי דעה דדיני טכ"ע. ושם יתבאר דגבי חיוב חלה לא שייך כלל האי שיעורא דכא"פ, והנה היה אפשר להסתפק ג"כ אי שייך הא מלתא דכא"פ גבי ברכת המזון. דא"ל דדוקא גבי איסורי אכילה איכא האי שיעורא דכא"פ. אבל בצרהמ"ז דכתיב ואכלת ושבעת. כל אכילה שיש בה שביעה חייבת בצרהמ"ז ומלאתי מי שהעיר בזה. אך מ"מ כיון דגבי צרהמ"ז כתיב אכילה בקרא. מסתבר דבעי לכה"פ שיאכל כזית אחד בכדי א"פ וכמו אכילה דכתיב גבי מלה דבעי כא"פ כדאיתא (פסחים קט"ו ז) אבל בחלה לא שייך כלל הא מלתא. והנה הקושיא הראשונה שהקשיתי מהירושלמי דתרומות מלאתי צפרמ"ג בפתיחה הכוללת שהביא שם מש"כ הרשב"א דבתערובות דגן ושאר מינים א"ח בחלה עד שתהא רובה דגן. וכתב שם דלדידיה ה"ה גבי ברכת המזון א"ח עד שתהא רובה דגן. ולדבריו פליג האבודרהם על הרשב"א, ולדברינו קשה על האבודרהם מהירושלמי שהבאתי:

והנה היה אפשר לומר שהאבודרהם דחה את הירושלמי מהלכה, משום דס"ל דהצבלי פליג. דהא צירושלמי דתרומות (פ"א ה"א) אמרינן דהא לתנן העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה, ואדם יואל זה י"ח בפסח דזה הוא משום גרירה. כלומר דטבע החטים לגרור את האורז שתחמיץ. ומשום"ה גם האורז שצתערובות נקרא לחם. אבל בצבלי (זבחים ע"ה) אמרינן דטעמא דמשנתנו משום דנ"ט צרוב מה"ת נראה לכאורה דהצבלי לא ס"ל כלל ה"ט דגרירה. וא"כ ממילא דה"ה דצתערובות דגן ושאר מינים נמי אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה משום דנ"ט צרוב הוא מה"ת. וא"ש דה"ה בצרכת המזון כן אלא דצברהמ"ז בעי שיהא בכא"פ משום דאכילה כתיב זה וצריך שיאכל כזית של דגן בא"פ. וגם מהא דצמנחות (כ"ג ז) גבי מזה שתבלה בקנח דאמרינן קס"ד דאפיש לה תבלין נראה לכאורה דאף ע"ג דתבלין רוב והדגן מיעוט מ"מ כיון דהדגן לא נחבטל יואל זה י"ח בפסח. חזינן דצתערובות דגן ושאר מינים נמי לא בעינן שיהא רובה דגן דלא כהירושלמי ומשום"ה דחה את הירושלמי מהלכה. אמנם גם אי נימא הכי. מ"מ כיון דהרשב"א הביא האי ירושלמי להלכה, ולקמן בתשובתנו צדיני מזה ומרור (סימן ע) הארכנו לבאר דגם הצבלי ס"ל ה"ט דגרירה וצררנו היטב הסוגיא דזבחים ומנחות שהבאתי. א"כ הול"ל להלכה צברהמ"ז לחוש לדעת הרשב"א דהא ספק ברכות להקל דמה"ת ודאי יואל בצרכה א' מעין ג' כמו שכתבנו בסימן הקדום דאפילו בלחם גמור יואל מה"ת בצרכה א' מעין ג'. אלא דמדרבנן בעינן ג' ברכות חלוקות. א"כ צתערובות דגן ושאר מינים היכא דליכא רובה דגן כיון דאיכא פלוגתא דרבותא. לכאורה הול"ל דספק ברכות להקל:

אמנם א"ל גם להירושלמי דאע"ג דצתערובות דגן ושאר מינים היכא דליכא רובה דגן. לא הוה לחם גבי חלה מ"מ חייב צברהמ"ז. דהנה בצרכות (לה"ז) פרכינן ואי יין סעיד נצרך עליו ג' ברכות. ומשנינן לא קבעי אינשי סעודתא עלוהי. ופרכינן ואי קבע מאי. ואמרינן לכשיבא אליהו ואמר אי הוי קביעות השתא בטלה דעתו אלל כל אדם. אלמא דאפילו על היין הו"ל לצרכי ג' ברכות אי הוי קביעות. והנה לכאורה קשה באמת על הגמרא דמ"ט פרכינן דאי יין סעיד נצרך עליו ג' ברכות. הא ג' ברכות דעל לחם הוא מה"ת וכדאמרינן ברכות (מד"ה) ארץ הפסיק הענין דהיינו על לחם גרידא מצרך אבל לא בכל ז' המינים. א"כ איך פרכינן דנצרך על היין ג' ברכות וכבר תי' קושיא זאת בסימן הקדום וצררנו טעמא דמלתא מ"ט גבי אחד מכל שצעת המינים אם היה סועד וגם אדם קובע סעודתיה עליה היה צריך לצרך ג' ברכות. מעתה א"ל גבי פת מדגן ושאר מינים דאע"ג דזה לא נקרא לחם מ"מ הוא סועד וגם אדם קובע סעודתיה עליה וא"כ צריך לצרך אחריו ג' ברכות כיון דהדגן שצתערובות לא נחבטל. וגם אכל כזית דגן בכא"פ א"כ אף על גב דזה לא הוה לחם מ"מ גם אחד מכל ז' המינים אם הוא סעיד ודרך לקבוע סעודתיה עליה חייב צברהמ"ז כמו דפרכינן גבי יין. אלא דביין לא קבעי אינשי סעודתא עלוהי וכש"כ על אחד מכל שאר ז' המינים דלא סעיד. אבל פת של תערובת דגן ושאר מינים א"ל דסעיד וגם קבעי אינשי סעודתיה עליהן. מעתה אף על גב דלחיוב חלה כתבנו לקמן (סימן ע) דצתערובות דגן ושאר מינים אינו מפריש חלה בצרכה עד שיהא רובה דגן וכן א"י משום אכילת מזה עד שיהא רובה דגן. מ"מ לענין צברהמ"ז א"ל גם לדברינו דכשיש בה דגן בכא"פ חייב צברהמ"ז מה"ט שכתבנו:

סימן ז

שאלה האוכל תמרים או לחמניות ופת הבאה בבסנין לאחר המזון אי חייב לברך
אחריהן

תשובה הנה זהה דאמרינן ברכות (מ"ג) לאחר הסעודה טעונין ברכה לפנייהן ולאחריהן. וכתבו בתוס' שם
דזה קאי על כל הדברים שבאין לאחר שמשכו ידיהן מן הפת. בין דברים שבאין מחמת הסעודה. בין
דברים שאינן באין מחמת הסעודה דכולן טעונין ברכה לפנייהן ולאחריהן. וכ"פ באו"ח (סימן קע"ז סעיף ב')
וכתב ע"ז במג"א (ס"ק ו') וזה לשונו. ותמרים ברהמ"ז פותרתן. וכוונתו לכיון דאמרינן בברכות (י"ב א)
דתמרים נמי מיזן זייני. ואם ברך לאחריהן ברהמ"ז דדיעבד יצא משו"ה ס"ל להמג"א דכשאכלן לאחר
הסעודה אף על גב דכ"ד הבא לאחר הסעודה טעון ברכה לאחריו. מ"מ בתמרים א"ל לברך לאחריהן. וסומן
על ברהמ"ז שיברך אח"כ על הפת כיון דדיעבד כשברך ברהמ"ז על תמרים נמי יצא:

והנה יש לעיין טובא בזה. חדא מהא דתניא (ברכות ל"א) מעשה בר"ג והזקנים שהיו מקובצין בעליה ביריחו
והציאו לפנייהם כותצות ואכלו. נתן ר"ג רשות לר' עקיבא לברך. קפץ ר"ע וברך ברכה אחת מעין ג'.
א"ל ר"ג עד מתי אתה מכניס ראשך בין המחלוקת א"ל רבינו אף על פי שאתה אומר כן וחברך אומרים כן
למדתנו רבינו יחיד ורבים הלכה כרבים. והגר"א בשנות אליהו בברכות (פ"ו מ"ה) תמה על ברייתא זו איך
אמר ר"ג לר"ע עד מתי אתה מכניס ראשך בין המחלוקת, הא גם אם היה ר' עקיבא מצדך עליהן ג' ברכות
כמו דס"ל לר"ג, ג"כ היה מכניס ראשו בין המחלוקת, ובהכרח צריך לכנוס בזה בין המחלוקת כיון דר"ג
סובר דז' המינין טעונין ג' ברכות, וחכמים ס"ל ברכה אח' מעין ג', א"כ איך שיעשה יכניס ראשו בין
המחלוקת, ולדידי עוד יותר קשה לפמש"כ המג"א באו"ח (סימן קנ"א סק"א) דמה"ת אפילו בברהמ"ז אם כלל
כל השלש ברכות בטופס ברכה אחת נמי סגי, אלא דמדרבנן צריך שלש ברכות חלוקות והציא שם ראייה לזה
ועי' מש"כ ע"ז בסומן ה'. מעתה ע"כ הא דס"ל לר"ג דז' המינין טעונין ג' ברכות זה הוא נמי מדרבנן
דמה"ת ודאי דסגי בצרכה אחת מעין ג' דהא טעמא דר"ג אמרינן בברכות (מד"א) משום דס"ל דקרא דואכלת
ושבעת וברכת קאי על כל שבעת המינין. ורבנן ס"ל דלא קאי אלא על לחם גרידא, מ"מ פשוט דשבעת המינין
לר"ג לא עדיפא מלחם לרבנן, וכיון דאפילו על לחם סגי בצרכה אחת מעין ג' מה"ת להמג"א א"כ ה"ה ז'
המינין לר"ג, וכיון דמדרבנן הוא א"כ הול"ל בזה ספק ברכות להקל, מעתה קשה איך אמר ר"ג לר"ע עד
מתי אתה מכניס ראשך בין המחלוקת, הא אדרבא כיון דמחלוקת הוא ומה"ת לד"ה סגי בצרכה אחת מעין
ג' א"כ שפיר עבד ר"ע שברך לכתחלה ברכה אחת מעין ג' כדין כל ספק ברכות להקל:

ומה שא"ל בזה דהנה בתוס' ברכות שם הקשו איך נתן ר"ג רשות לר"ע לברך להוציא את כולם, הא קיי"ל
(חולין קו) אינן מזמנין על הפירות, ומי' דלר"ג דס"ל דטעונין ג' ברכות לדידיה נמי מזמנין עליהן, ויש
לעיין בדצריהם דהא תינה להאי תנא דס"ל (ברכות מה) דברכת הזימון הוא מה"ת, ויליף לה מקרא דואכלת
ושבעת וברכת, א"כ שפיר מסתבר לומר דלר"ג דס"ל דהאי קרא קאי על כל ז' המינין ה"ה נמי דמזמנין
עליהן, אבל לפי מה דקיי"ל דברכת הזימון לאו דאורייתא אלא מדרבנן ואסמכוהו אקרא דכי שם ה' אקרא,
לפ"ז ברכת הזימון על שבעת המינין לא שייך כלל להאי פלוגתא דר"ג ורבנן דפליגי אי קרא דואכלת ושבעת
וברכת קאי על לחם גרידא או דקאי על כל ז' המינין, ומהיכא תיתי נימא דר"ג ורבנן פליגי נמי אי מזמנין על
ז' המינין. והנה הרשב"א ברכות שם הציא בשם הראב"ד שתי' קושית התוס' שכתב דהאי עובדא דר"ג
והזקנים מיירי שהציאו לפנייהם כותצת בסוף הסעודה שכבר נתחייבו בזימון ע"י פת, וכמו שמבדיל להן אחר

צרכת היין כך להן צרכה אחרונה עכ"ל. ומש"כ הראב"ד כמו שמצרך להן אחר צרכת היין כך להן צרכה אחרונה, מצואר דס"ל שצריך לצרך אחר יין כשצא לאחר הסעודה, וזה הוא דלא כדעת התוס' (פסחים קג) ד"ה אנה, גם בעיקר סצרת הראב"ד שכתב דכיון שכבר נתחייבו בזימון משו"ה מזמנין גם על הפירות אין צורך כ"כ, ובלא"ה דצרי הראב"ד תמוהים לי כמו שנצאר:

אמנם מה שא"ל צזה, דזה ודאי מסתבר דהאי עובדא דר"ג שהביאו לפנייהם כותבות מיירי לאחר הסעודה כהראב"ד שהצאתי, וכן מוכח מגופא דצרייתא דתניא מעשה בר"ג וזקנים שהיו מסובין בעליה ציריחו, ומלינו בש"ס בדוכתי טובא דתניא כה"ג, ומיירי שהיו מסובין בסעודה וכדתניא (פסחים ק) מעשה ברשב"ג ור' יהודה ור"י שהיו מסובין בעכו וקידש עליהן היום, ופליגי התם אי מקדשין באמנע הסעודה, אלמא דהאי מסובין היינו שהיו מסובין בסעודה. וכן שם (קג) תניא חברים שהיו מסובין ועקרו רגליהן, דמיירי נמי שהיו מסובין בסעודה ובעירובין (פה) אמרינן בני חבורה שהיו מסובין וקידש עליהן היום פת שעל השלחן סומך עליהן משום עירוב, דמיירי שהיו מסובין בסעודה, וה"נ הכא דתניא מעשה בר"ג והזקנים שהיו מסובין בעליה ציריחו מיירי נמי שהיו מסובין בסעודה, ועפ"ז מצאתי תי' מספיק על קושית התוס' באופן אחר ממש"כ הראב"ד וצזה ניחא ג"כ קושית הגר"א שהצאתי וקושייתו שכתבנו לעיל:

דהנה נראה דלר"ג דשצעת המינין טעונין ג' צרכות כמו פת, לדידיה כשאוכל פת וגם פירות משצעת המינין, פשוט דמצרך פעם אחת שלש צרכות על כולן, דכמו לרצנן מצרך פעם אחת צרכה אחת מעין ג' כשאכל הרצה מינין משצעת המינין, ה"נ לר"ג מצרך שלש צרכות פעם אחת על כולן, וא"כ כשהביאו להן כותבות לאחר הסעודה קודם צרהמ"ז, הול"ל להיפך דלר"ג א"ש לצרך אחריהן כלל כיון שכבר מחויב לצרך צרהמ"ז על הפת ועל הכותבת הא ג"כ צריך לצרך צרהמ"ז. א"כ צמה שיצרך צרהמ"ז פעם אחת סגי. אבל לרצנן צריך לצרך צרכה אחת מעין ג' על הכותבת, ואח"כ צרהמ"ז על הפת וכדין כל דצרים הצאים לאחר הסעודה שטעונין צרכה לפנייהם ולאחריהם קודם צרהמ"ז. ומעתה נחזי אנן אם היה ספק אי הלכה כר"ג או כרצנן נמי צכה"ג לא היה צריך לצרך על הכותבת לאחריהן, דהא כותבות תמרים יבשים הם דצדיעבד צרהמ"ז פוטרתן אפילו לרצנן כדאמרינן (צרכות יב) וא"כ אם היה ספק אי הלכה כר"ג או כרצנן הול"ל דספק צרכות להקל כש"כ הכא דלרצנן נמי הא צתמרים צדיעבד יוצא בצרהמ"ז שמצרך על הפת. מעתה נראה דהא דתניא ונתן ר"ג רשות לר"ע לצרך לאו דמיירי בצרכה אחרונה דכותבת דהא לר"ג א"ש לצרך צכה"ג אחריה כלל, וגם לא עלה על דעת ר"ג שר"ע יצרך אחריהן, דהא אפילו אם יהיה ספק אם הלכה כר"ג נמי א"ש לצרך אחריה צכה"ג מה"ט שכתבנו אלא דנתן לו רשות לצרך צרהמ"ז על הפת שכבר אכלו, אבל ר"ע דס"ל דודאי הלכתא כרצנן קפץ וצרך תחלה צרכה אחת מעין ג' על הכותבות, ואח"כ יצרך צרהמ"ז ואמר לו ר"ג עד מתי אתה מכניס ראשך בין המחלוקת דהיינו מה שאתה מכריע הלכה כרצנן, וע"ז השיבו למדתנו רבינו יחיד ורבים הלכה כרבים א"כ אתה בעמך הכרעת דהלכה כרצנן. ומעתה א"ש טובא דגם ר"ג ס"ל דאין מזמנין על הפירות והא שנתן לר"ע רשות לצרך, היינו שיצרך צרהמ"ז ומתוך קושית התוס', וגם ניחא דהאי ליטנא דתני קפץ ר"ע היינו שצרך תחלה צרכה אחת מעין ג' קודם צרהמ"ז וגם הוא היה הראשון שקפץ לעשות כן קודם כל המסובין דמנד דדין היה לכל או"א מהמסובין לעשות כן, וגם א"ש הא דאמר ליה ר"ג עד מתי אתה מכניס ראשך בין המחלוקת משום דאם זה היה מחלוקת גרידא ולא היה נקבע דהלכה כרצנן לא היה צריך לצרך כלל ומתוך קושית הגר"א וגם קושיתו, ותמהני על הראב"ד דאע"ג דקוצר דהאי עובדא הוה צמוך הסעודה מ"מ כתב דכיון שכבר נתחייבו בזימון משו"ה מזמנין ג"כ על הפירות הא כבר צרנו צכה"ג לר"ג א"ש לצרך לאחריהן כלל. מ"מ לפי מה שצרנו האי עובדא דר"ג וזקנים מצואר צהדיא להלכה

דהלכתא כרבנן א"כ גם בתמרים הבאים לאחר הסעודה נריך לצרך לאחריהם קודם צרהמ"ז כמי שעשה ר"ע ודלא כהמג"א:

והנה באבן העוזר (סימן ר"ח סעיף י"ז) פליג שם על המג"א שהבאתי והקשה עליו מהא דאיתא בירושלמי ברכות (פ"ו ה"ה) ר' הונא אכל תמרים עם פיסתא, א"ל ר' חייא בר אשי פליג את על רבך, שובקין בתר מזונך ואת מצרך עליהן תחלה וסוף, א"כ מבואר בהדיא שאם אכל התמרים לאחר המזון בעי ברכה תחלה וסוף דלא כהמג"א. ולכאורה קושיא גדולה היא על המג"א, וראיתי בהגהות לבושי שרד על המג"א באור"ח (סימן קעז) שכתב על מש"כ המג"א דתמרים לאחר המזון צרהמ"ז פוטרותן ז"ל א"כ צריך צרהמ"ז פוטרותן אצל לכתחלה מצרך על התמרים קודם צרהמ"ז שכן מוכח מהירושלמי שהביא הט"ז ר' הונא אכל תמרי וכו', וכ"כ המג"א (אור"ח סימן קצ"ז סק"ז) עד כאן לשונו. הנה סובר דכוונת המג"א הוא שאם צרך צרהמ"ז ינא אצל לכתחלה נריך לצרך תחלה על התמרים ואח"כ יצרך צרהמ"ז. אך באמת הדבר פשוט דכוונת המג"א הוא שא"כ כלל לצרך על התמרים אפילו לכתחלה דאלו דדיעבד כשכבר צירך לא היה נריך להמג"א לאשמועינן דהא זה מבואר באור"ח (סימן ר"ח סעיף י"ז) וגם במסכת ברכות (יבא) דכשצרך צרהמ"ז על תמרים ינא אצל הכא באור"ח (סימן קעז) אכן קיימינן דצרכים הבאים לאחר הסעודה נריך לצרך אחריהן וע"ז כתב המג"א דתמרים לאחר הסעודה צרהמ"ז פוטרותן דהיינו שא"כ לצרך אחריהן. ומה שהביא שכן כתב המג"א (סימן קצ"ז סעיף קטן ז) התם הוא מלתא אחרייתא דהתם מיירי בשניי שאכלו פת ואחד אכל תמרים שמטרפין לזימון, וע"ז כתב המג"א שזה שאכל תמרים יכוון שלא לנאת בצרכת המזון דהא הוא מחויב לצרך ברכה אחת מעין שלש, והתם אחי שפיר משום שמי שאכל תמרים גרידא אינו מחויב כלל בצרכת המזון משו"ה נריך לצרך ברכה אחת מעין שלש, ולא יכוון לנאת בצרכת המזון אצל הכא כיון דמי שאכל תמרים הוא בעצמו מחויב נמי לצרך צרהמ"ז על הפת בזה ס"ל להמג"א שא"כ לצרך כלל על התמרים, משום דצרהמ"ז שאח"כ פוטרותן, ומה שהקשה מהירושלמי שהביא, הא זה הוא באמת קושית האבן העוזר, אך באמת מהירושלמי שהביא אין שום התחלת קושיא על המג"א כמו שנבאר:

דהנה בצרכות (מא ז) אמתר התם, הביאו לפנייהם תאנים וענבים בתוך הסעודה, אמר ר"ה טעונין ברכה לפנייהן, ואין טעונין ברכה לאחריהן וכו' ור"ש אמר טעונין ברכה בין לפנייהן בין לאחריהן, שאין לך דבר שטעונין ברכה לפניו ואינו טעון ברכה לאחרי, אלא פת הבאה בכסנין בלבד. ופי' רש"י ותוס' דה"ט דפת הבאה בכסנין, משום שמאכלה מועט, אלא דרש"י ס"ל דאפילו כשאכל פת הבאה בכסנין שלא בתוך הסעודה ג"כ א"כ צרכה לאחריה. ובתוס' שם כתבו דדוקא בתוך הסעודה א"כ לצרך אחריה. אמנם בחידושי הרשב"א שם כתב טעם אחר בזה, שכתב כיון דפת הבאה בכסנין הוה לחם ודיעבד צרהמ"ז פוטרותו, אלא דלכתחלה נריך לצרך אחריה ברכה אחת מעין ג', משו"ה כשבא בתוך המזון לר"ש, או אפילו לאחר המזון קודם צרהמ"ז לדידן כיון דבלא"ה נריך לצרך צרהמ"ז סגי האי בצרכת המזון גם על הפת הבאה בכסנין. וכתב שם דה"ה כשאכל תמרים לאחר המזון נמי א"כ לצרך לאחריהן מה"ט גופא כיון דדיעבד צרהמ"ז פוטרותו כדאמרינן (ברכות יבא) וגם הרמב"ן במלחמות צפסחים (קגא) כתב גם כן כהרשב"א. והנה אף על גב דגם לפי פי' הרשב"א נמי היה אפשר לחלק, בין פת הבאה בכסנין הבא לאחר המזון, בין תמרים, דא"ל דשאני פת הבאה בכסנין, כיון דאם היה קובע סעודתיה עלייהו גם לכתחלה מצרך עליו צרהמ"ז, משו"ה כשבא קודם צרהמ"ז נפטר צרהמ"ז, אצל תמרים כיון דלעולם אין מצרכין עלייהם לכתחלה צרהמ"ז, א"ל דגם כשבא קודם צרהמ"ז מצרך לאחרי, מ"מ הרשב"א אינו מחלק בזה, והרשב"א שם הביא הירושלמי שהבאתי לעיל, שכתב שם, ואין להקשות מהא דאיתא בירושלמי רב הונא אכל תמרים עם פיסתא וכו' דמבואר דגם תמרים

הצאים לאחר המזון חייב לזכור אחריהן, משום דא"ל דר"ה ס"ל כהני אמוראי זירושלמי שם, דגם פת הצאה בכסנין שצא לאחר המזון נמי מזכר לאחריהן, וכונת הרשב"א מהא דזירושלמי שם לעיל פליגי אמוראי צפת הצאה בכסנין שהוצאה לאחר המזון אי צריך לזכור לאחריה, א"כ א"ל דרז הונא ס"ל כהאי מ"ד דגזי פת הצאה בכסנין לאחר המזון מזכר לאחריה וכש"כ צתמרים, אבל להאי מ"ד דס"ל זירוש' שם צפת הצאה בכסנין לאחר המזון דא"ל לזכר עליה ה"ה על תמרים מה"ט גופא, משום דבהני הא צרהמ"ז פוטרותן דדיעבד. ולכאורה מוכח בהדיא כן זירושלמי מדאמר ליה ר"א לר"ה פליג את על רזך שובקין צתר מזונך ואת מזכר עליהן תחלה וסוף, דהיינו ששאלו אם אתה פליג על רז דס"ל שם צפת הצאה בכסנין לאחר המזון מזכר לאחריה הא את לא תפלוג על רזך א"כ שובקין צתר מזונך ואת מזכר לאחריהן, מכלל דלר"י דס"ל זירושלמי שם גזי פת הצאה בכסנין לאחר המזון דאינו טעון זרכה לאחריה ה"ה צתמרים כן, אך מ"מ אינו מוכרח, דא"ל דמשו"ה אמר ליה פליג את על רזך משום דלרז ודאי דצריך לזכר לאחריהן, אבל לר"י א"ל צתמרים ג"כ א"ל לזכר לאחריהן אבל מ"מ א"ל דאע"ג דס"ל לר"י צפת הצאה בכסנין דא"ל לזכר לאחריה מ"מ צתמרים מודה מה"ט שכתבנו. מ"מ מצואר בהדיא בהרשב"א והרמב"ן במלחמות שהצאתי כדברי המג"א, והמג"א בעלמו כתב דהאי דינא הוא מהרשב"א והרמב"ן. וא"כ ודאי דכוונת המג"א הוא מהני דוכתי שהצאתי, א"כ תו לא קשה כלל עליו קושית האצן העוזר והלבושי שרד מהירושלמי כמש"כ הרשב"א בהדיא דר"ה זירושלמי ס"ל כרז, אבל לר"י שזירושלמי שם א"ל דגם תמרים לאחר המזון אינן טעונין זרכה לאחריהן:

מ"מ קשה על המג"א הא הרשב"א בעלמו שם חזר צו שהציא דהצה"ג כתב דתמרים לאחר המזון מזכר לאחריהן ומה"ט כשכתב הרשב"א שם פסקן של דברים לא הזכיר אלא צפת הצאה בכסנין לאחר המזון אינו מזכר לאחריה, ולא הזכיר תמרים. וכן ברשב"א שם צתר הכי ד"ה א"ה יין שכתב שם הרשב"א דיין לאחר המזון א"ל לזכר אחריו לא הזכיר כלל ה"ט משום דדיעבד צרהמ"ז פוטרותו, וזה הוא נמי משום דהרשב"א בעלמו חזר צו וס"ל דתמרים אף על גב דדיעבד צרהמ"ז פוטרותן מ"מ מזכר לאחריהן, וכש"כ לדעת רש"י ותוס' צצרכות שם שכתבו גזי פת הצאה בכסנין טעם אחר משום שמאכלה מועט, ולדבריהם לא שייך כלל ה"ט גזי תמרים. ולדבריהם הא דפליגי אמוראי זירושלמי צפת הצאה בכסנין לאחר המזון זה הוא ג"כ משום ה"ט דמאכלה מועט, אבל לכו"ע צתמרים לאחר המזון מזכר לאחריהן. וכמש"כ לעיל דא"ל ע"פ הירושלמי צתמרים לאחר המזון לד"ה מזכר לאחריהן וגם צתוס' פסחים (קג א) ד"ה אגא דעבדי, שכתבו דעל יין שלאחר המזון אינו מזכר לאחריו משום דיין לעולם הוה מחמת הסעודה, ולא הזכירו כלל ה"ט משום דדיעבד צרהמ"ז פוטרותו, ש"מ דלית להו האי סצרא כלל:

ולחלבה נראה, דצתמרים לאחר המזון צריך לזכר לאחריהן דנראה דהרשב"א בעלמו חזר צו כמש"כ, וכש"כ לפי מש"כ הוא מצואר כן בהדיא בעובדא דר"ג וזקנים שהיו מסובין בעליה זיריחו. אמנם צפת הצאה בכסנין ולחמניות, כיון דהני עדיפי דאי קצעי סעודתייהו עלייהו לכתחלה מזכרין עליהן צרהמ"ז, וגם הרשב"א כתב בהדיא דא"ל לזכר לאחריהן, וזירושלמי מצואר צפת הצאה בכסנין לאחר המזון א"ל לזכר לאחריה, משום הכי נראה דא"ל לזכר לאחריהן. ואף על גב דלפי רש"י ותוס' נראה דגם זלחמניות לאחר המזון טעון זרכה לאחריו, מ"מ ספק צרכות להקל, וראיתי להגרע"א בהגותו זאו"ח (סי' קעז) שמסתפק צפת הצאה בכסנין לאחר המזון, ולא הזכיר כלל שזה הוא פלוגתא זירושלמי, וגם דהרשב"א פסק דא"ל לחזור ולזכר, ולפענ"ד נראה כמש"כ:

סימן ח

שאלה אם בריך על היין קודם נטילת ידים בסעודה, אם הוא פוטר היין שבתוך הסעודה

תשובה הנה צהא דתנן (ברכות מצא) בריך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון, וכתבו שם בתוס' ד"ה ורצ שעת, דכש"כ שהוא פוטר היין שבתוך המזון, וכ"כ כל הראשונים, וכתבו עוד דאפילו כשאינו שותה לצמאו, אלא ששותה לפני המזון יין של מצוה, כמו יין של קדוש והצדלה נמי פטר את היין שבתוך המזון, וכדאמרין (פסחים קא) דס"ל לר' יוחנן התם כשקידשו צבית הכנסת אף ידי יין יא, כלומר שא"ל תו לצריך על יין שבסעודה ואף על גב דאיתחזר ר"י התם היינו משום דשינוי מקום צריך לצריך אבל כשקידשו צביתו פוטר היין שבתוך הסעודה, וכתבו עוד בתוס' שם ולאפוקי מהני דחולקין ואמרי דוקא קידוש פוטר משום דאין קדוש אלא במקום סעודה, אבל יין של הצדלה לא פטר, אפילו הצדיל לאחר נטילה דהכי מיירי הא דפסקין דין שלפני המזון פוטר היין שבתוך המזון דכבר נטל ידיו, והכי משמע בצמח מהצרייתא דכינוד סדר הסיצה עכ"ל, מצואר מדצריהם דהא דין שלפני המזון פוטר את היין שבתוך המזון דהאי לפני המזון היינו דוקא לאחר נטילה, וכ"כ המרדכי שם גבי הצדלה שאינו פוטר אלא כשהצדיל לאחר נטילה, ומהמרדכי היה א"ל דדוקא גבי הצדלה ס"ל הכי אבל בשותה יין לצמאו א"ל דאפילו שותה קודם נטילה ג"כ פוטר היין שבתוך המזון, אבל בתוס' מצואר דס"ל דהאי דינא דין שלפני המזון פוטר היין שבתוך המזון מיירי דוקא לאחר נטילה, אבל הרא"ש בצרכות שם סתם דין של הצדלה פוטר היין שבתוך המזון, משמע אפילו הצדיל קודם נטילה, וכ"כ הרא"ש צהדיא בפסחים (פ"י סי"ד) דאפילו הצדיל קודם נטילה פוטר היין שבתוך המזון, והצ"י בטור או"ח (סימן קעד) הביא מחלוקת זו ומה"ט כתב שם דטוב דכשמצדיל קודם נטילה יכוון שלא להוסיף היין שבתוך הסעודה, וכ"פ הפ"י צשו"ע (שם סעיף ב') והצ"ח בטור שם כתב דכמו דפליגי צהצדלה קודם נטילה ה"נ דפליגי בשותה יין לצמאו קודם נטילה, וצ"מ כה"ג צריך לכוון שלא להוסיף היין שבתוך הסעודה, אבל צמח"א צשו"ע (שם קעד ס"ק ה) עשה צוה שני פלוגתות שכתב דאיכא רבנותא דפליגי רק צהצדלה גרידא ואיכא נמי רבנותא דס"ל דאפילו כששותה יין לצמאו קודם נטילה נמי אינו פוטר ומה"ט כתב שם המג"א דאע"ג דגבי הצדלה כתב הצ"י דטוב שיכוון שלא להוסיף היין שבתוך המזון מ"מ בשותה יין לצמאו דעת הצ"י כהני רבנותא דאפילו יין של קודם נטילה פוטר היין שבתוך המזון וזה הוא דלא כהצ"ח:

והנה מש"כ בתוס' דהא היין שלפני המזון פוטר היין שבתוך המזון מיירי דכבר נטל ידיו, והכי משמע מהצרייתא דכינוד סדר הסיצה, כוונתם דתניא (ברכות מג) כינוד סדר הסיצה אורחין נכנסין ויושצין ע"ג ספסלין וע"ג קתדראות עד שיכנסו כולם, הביאו להם מים כל או"א נוטל ידו אחת הביאו להם יין כל או"א מצריך לעצמו, עלו והסבו וצא להם מים אף על פי שכל או"א נוטל ידו אחת חוזר ונוטל שתי ידי, צא להם יין אף על פי שכל או"א צריך לעצמו אחד מצריך לכולם, והא שמצרכין על היין פעם שנית לאחר שעלו והסבו אף על גב שכבר ברכו על היין כשהיו יושצין על הספסלין, כתבו בתוס' דה"ט משום דשינוי מקום צריך לצריך, מ"מ מצואר צהאי צרייתא דשתייתא היין דלאחר שעלו והסבו היתה לאחר נטילה, והא דתנן צמשנתנו צריך על היין שלפני המזון פוטר את היין שלאחר המזון. ע"כ דקאי על היין ששותים לאחר שעלו והסבו, דהא יין ראשון ששותים כשיושצים על ספסלין אינו פוטר אפילו יין שני, כש"כ שאינו פוטר שבתוך המזון, וכיון דאותו יין ששותין לאחר שעלו והסבו הוא אחר נטילה א"כ היין שלאחר נטילה תני דפוטר, אבל מה ששותין קודם נטילה, לא מצינו צוה שפוטר את היין שבתוך המזון, ואפילו כששתה צמקום סעודה, ולכאורה קשה מזה להני רבנותא דס"ל דאפילו יין של קודם נטילה פוטר:

ובפני יהושע בצרכות צמשתנו שם כתב על מש"כ רש"י זיין שלפני המזון דנוהגין היו להציא לפני אכילה כוס יין לשותת כדתניא לקמן (מג א) כיצד סדר הסיצה וכו' וכתב ע"ז דמפ"י רש"י משמע זיין הראשון שהיו מציאין לפנייהם פוטר היין שצתוך המזון, ואף על גב שהיה קודם נטילה ודלא כמש"כ בתוס' עכ"ל. והנה לא ציאר הרב הא בהדיא תניא בצרייתא דכיצד סדר הסיצה, זיין ראשון לא היה פוטר אפילו יין שני שהציאו מיד אחר נטילה, ואפשר לומר דכיון דטעמא דמילתא שאינו פוטר הוא מה"ט שכתבו בתוס' משום שהיין הראשון היו שותין כשהיו יושבים ע"ג ספסלין ואח"כ עלו והסבזו משו"ה הוה שינוי מקום וצריך לצרך. א"כ א"ל דדוקא לאורחין היו נותנים היין הראשון שלא במקום סעודה, וכדתניא בהאי צרייתא אורחין נכנסין ויושבים ע"ג ספסלין וכו' אבל בעה"כ כשהיה מסב לצדו היה שותה יין ראשון ג"כ במקום סעודה, וא"ש הא דתנן צמשתנו דפוטר היין שלאחר המזון, גם אי נימא דצמשתנו מיירי זיין ראשון שהיה לפני נט"י:

עוד א"ל טעם אחר בהא דתני צרייתא זיין ראשון לא היה פוטר היין שני, דמה שכתבו בתוס' משום שינוי מקום יש לעיין, הא אמרינן צפסחים (קא ב) הא דאמרת שינוי מקום צריך לצרך ל"ש אלא מצית לצית אבל ממקום למקום לא, ומהא דתניא הכא זיין ראשון היו שותין אותו כשהיו יושבים ע"ג ספסלין ואח"כ עלו והסבזו, אינו מוכרח שהיה שינוי מקום שצריך לצרך, אבל א"ל טעם אחר משום דאורחים שאני כדאמרינן (צפסחים קא) תינח צי ריש גלותא דהכי עבוד דספק מייתי לן ספק לא מייתי לן, אבל הכא הא מנח כסא קמן, ה"כ א"ל בהני אורחין דלא היו יודעין אם הצעה"כ יומינס לסעודה, משו"ה כשעלו והסבזו והציאו לפנייהם יין צריכים לצרך פ"א. ועפ"ז א"ש לתרץ מה שהקשה הפ"י בצרכות שם בתוס' ד"ה ורצ ששת דמ"ט לא פרכינן מהאי צרייתא דסדר הסיצה לר"י דס"ל צפסחים (קא) דשינוי מקום א"ל לצרך, והכא תניא זיין ראשון לא פטר יין שני, וכתבו בתוס' דזה הוא משום שינוי מקום אבל לדברינו א"ש דהכא א"ל טעמא אחרינא. ועפ"ז א"ל דבעה"כ צעממו אפילו יין ראשון ששתה ע"ג ספסלין פוטר היין שלאחר המזון, וא"כ א"ל דהא דתנן זיין שלפני המזון פוטר שלאחר המזון דזה קאי על יין ראשון שהיה לפני נט"י:

ענף ב

אמנם מסתבר טפי לומר בזה דהאי צרייתא דסדר הסיצה אתיא כצ"ש דהא בצרכות (בא) צמשתנו שם תנן צ"ש אומרים נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס, וצ"ה אומרים מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים, ופי' רש"י דצ"ש אומרים דנוטלין לידים ואח"כ שותים את הכוס ואוכלים סעודתם, וצ"ה אומרים דמוזגין את הכוס ושותין אותו ואח"כ נוטלין לידים, וטעמא דצ"ש וצ"ה מפרשינן בגמרא שם, א"כ האי צרייתא דסדר הסיצה דתניא עלו והסבזו חוזרין ונוטלין שתי ידיהן צא להם יין, ע"כ דזה אתיא כצ"ש דנוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס, ומעתה מכאן ראייה להיפך מדתנן צמשתנו צרך על היין שלפני המזון פוטר היין שלאחר המזון, ולצ"ה הא שותין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים, א"כ מצוואר להיפך דגם יין שלפני נטילה פוטר את היין שלאחר המזון, וכש"כ ליינ שצתוך המזון, וממילא אפילו לצ"ש נמי יין שלפני נטילה פוטר דהא דס"ל לצ"ש דנוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס, זה הוא משום טעמא אחרינא שלא יטמא הכוס מהידים כדאמרינן (צרכות נב) אבל בהא דמוכח לצ"ה יין שלפני נטילה פוטר בזה לא פליגי צ"ש, והאי צרייתא דסדר הסיצה אתיא כצ"ש כמש"כ, ותדע דהא צירושלמי צרכות (פ"ו ה"ו) תניא נמי צרייתא דסדר הסיצה. וצירושלמי שם תנא דנטילה לידים היתה לאחר ששתו, דתניא התם בהאי צרייתא הציאו להם יין כאו"א מצרך לעממו, הציאו להם לידים כאו"א נוטל ידו אחת, הציאו להם פרפרת כאו"א מצרך לעממו, עלו והסבזו

מודו נוטלין ואח"כ מוזגין, אך זה ליתא, דהא צברייתא דסדר הסיצה תניא דלאחר נטילה היו מביאין לפניהם יין וצרכות (נצצ) אמרינן דב"ה ס"ל תיכף לנט"י צרכה דהיינו שצריך לצרך המו"א, ואף אי נימא דשתיית יין גרידא לא הוי הפסק, ואף על גב דאמרינן צרכות שם דמזיגת הכוס הוי הפסק, ומה"ט ס"ל לב"ה דמוזגין ואח"כ נוטלין, א"ל דהתם מיירי למוזג היין ולשתות דזה הוה הפסק, אבל שתייה גרידא לא הוי הפסק, וכן מוכח מהמג"א (סימן קעד ס"ק יו) שכתב שם על מש"כ בשו"ע דהצדלה לאחר נטילה פוטר היין שבתוך המזון, וע"ז כתב המג"א וא"ת איך שרי להפסיק להצדיל בין נט"י להמו"א י"ל דלא הוה היסח הדעת כיון דדעתו לאכול עכ"ל, א"כ ס"ל דשתייה והצדלה לא הוי הפסק, ומהשו"ע ליכא הכרע לזה דא"ל דהצ"י ס"ל כהפרישה שהצאתי דמיירי שמצדיל לאחר המו"א ומ"מ זה הוה יין שלפני המזון. אמנם להמג"א ע"כ דשתייה גרידא לא הוה הפסק, א"כ לכאורה להרי"ף אפשר לאוקמי צרייתא דסדר הסיצה אפילו כב"ה, אך זה ליתא דמלבד שיש לעיין על המג"א, אך גם אי נימא כהמג"א מ"מ א"ל לומר דטעמא דצרייתא דסדר הסיצה הוא משום דשתייה לא הוה הפסק, דהא בתוספתא דפ"ו דצרכות וצירושלמי שהצאתי לעיל מצוהר צהאי צרייתא דסדר הסיצה דלאחר היין היו מביאין פרפרת א"כ ודאי דשתיית היין ואכילת הפרפרת הוי הפסק בין נט"י לצרכת המו"א, א"ו מחורתא דהאי צרייתא ב"ש היא דלית ליה תיכף לנט"י צרכה, ועיין עוד מש"כ בענף ג' מה שא"ל דצרייתא דסדר הסיצה מיירי בהסיצה דשתייה גרידא עיין שם:

ענף ג

ובמש"כ בענף הקודם דצרייתא דסדר הסיצה אתיא כב"ש, א"ש טובא לצרר מה שיש בזה עוד עיון גדול, דהנה צפסחים (קטו) אר"א אמר ר' אושעיא כל שטיבולו במשקה צריך נט"י, וכתבו בתוס' שם ד"ה כל שטיבולו דנטילה זו לא קבעוה חובה כמו לפת אלא דאוכלי טהרות גרידא צריכים נטילה לכ"ד שטיבולו במשקה, משום שמא יגעו במשקה וסתם ידיים מטמאים את המשקה להיות תחלה והמשקה מטמא את האוכל, אבל בזה"ז א"ל נטילה והציאו ראייה לזה מהאי צרייתא דסדר הסיצה דתניא הציאו להם יין כאו"א נוטל ידו אחת, וכתבו שם דנטילה זו היא ג"כ שמא יגע בידו להיין שצכוס ויטמאוהו וכשישתה היין יפסל גופו, וזה הוא לאוכלי טהרות גרידא וגבי יין סגי בנטילה דיד אחת שהוא שותה בה, אבל בטיבולי משקה נוגע בשתי ידיו עכ"ל, אבל הרשב"א בתו"ה בית ששי שער א' ס"ל שם דנטילה זו לדבר שטיבולו במשקה שהוא מטעם שמא יגע במשקה ויטמא המשקה קבעוהו חובה כמו נטילה דפת שהיא ג"כ משום סרך תרומה, ומה"ט כתב שם ג"כ דהשותה משקה צריך ליטול יד אחת ונטילה זו חובה מה"ט שמא יגע במשקין שצכוס, והציאו ראייה לדבריו ג"כ מההיא צרייתא דסדר הסיצה דתניא הציאו להם יין כאו"א נוטל ידו אחת. והנה הרשב"א ס"ל ג"כ בזה כדעת התוס' דהא דתניא צצרייתא דסדר הסיצה דכל או"א נוטל ידו אחת זה הוא משום חשש שמא יגע בידו ליין שצכוס ויטמא אלא דהתוס' ס"ל דנטילה זו היא רק לאוכלי טהרות גרידא דאזלי לטעמייהו דס"ל דנטילה לדבר שטיבולו במשקה שהיא ג"כ מה"ט זה נמי הוא לאוכלי טהרות גרידא, והרשב"א ס"ל בשניהם שהיא חובה:

והנה בתוס' שם הציאו ראייה דנטילה דיד אחת לשתיה לאו חובה מדלצריך אח"כ נט"י דשתי ידיים לאכילה כדתניא צהאי צרייתא, מכלל דנטילה הראשונה לא קבעוה חובה אלא משום טומאה גרידא, ולהרשב"א ע"כ ז"ל, או דאע"ג דנטילה ביד אחת לשתיה נמי חובה, מ"מ לאכילה צריך נטילה פעם אחרת, או דנימא דצאמת א"ל ליטול פ"א אותה יד שכבר נטל לשתיה, אלא דשאני הכא צצרייתא דסדר הסיצה משום

דכזר אסחי דעתייהו כמש"כ לעיל דאורחים שאני שלא היו יודעים כלל אם יזמינס הצעה"צ לסעודה, ולאחר ששמו אסחי דעתייהו, מ"מ מבואר בתו"ה דשתייה בעי נטילה. אבל הר"ן בפסחים שם כתב דנטילה לדבר שטיבולו במשקה היא חובה, וכתב שם והא דבעינן נטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה טפי מלשתות, משום דהתם לא עבוד דנגע במשקין בתוך הכוס, אבל הכא עבוד דנגע במשקין ע"י טיבול, מיהו צפ' כיצד מזרכין (מג א) משמע שצריך ליטול ידו האחת שהוא שותה בה עכ"ל הר"ן, מבואר דס"ל להלכה דלשתות א"ש נטילה כלל משום דאין דרך ליגע צידו במשקין שבכוס, אלא שנשאר בקושיא מההיא צרייתא דסדר הסיבה דתניא גבי יין כל או"א נוטל ידו אחת ונשאר בקושיא, ובתוס' בצרכות (מג א) כתבו טעם אחר לנטילה זו שכתבו דזה הוא מפני כבוד צרכה, ולא הבינותי מ"ש צרכה זו מצרכה דשאר פירות שא"ש נטילת יד אחת, ובתוס' חגיגה (יח) כתבו עוד טעם אחר בזה, דזה הוא משום נקיות גרידא וגם זה אינו מובן דמ"ט גבי פירות א"ש נטילה משום נקיות והצ"י בטור או"ח (סימן קנח) ובשו"ע שם פסק כהר"ן דנטילה של טיבולו במשקה היא חובה אבל לשתות א"ש נטילה מעתה צריך לדחוק הרבה בהאי צרייתא דסדר הסיבה כיון דלא עבוד דנגע ציין שבכוס כמש"כ הר"ן א"כ מ"ט צריך נטילה לידו אחת, וזו היא קושיא הר"ן:

אמנם לפי מש"כ דהאי צרייתא דסדר הסיבה אתיא כצ"ש א"ש טובא, דהא בצרכות (נב) אמרינן דטעמא דצ"ש דס"ל נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס הוא משום דס"ל דאסור להשתמש בסעודה בכוס שאחוריו טמאין ותוכו טהור, מה"ט שפירש רש"י שם (נב) וגם צ"ש חוששין לנלוות כלומר: שמה ישפך מהמשקה שבכוס לאחורי הכוס, וא"כ כשיטול הכוס בלי נטילה יטמאו הידים למשקה שאחורי הכוס, והמשקה יטמא אחורי הכוס ותו אסור להשתמש באותו כוס בסעודה, משו"ה צריך נטילה קודם, מעתה נחזי אן דלצ"ש גם כל היום כולו כשהיה רוצה לשתות, ע"כ, או, שנטל אותה יד שקבל בה את הכוס, או, שאח"כ הטביל את הכוס, דהא היד מטמאה את המשקין שאחורי הכוס, והמשקין מטמאין אחורי הכוס, ולצ"ש תו אסור להשתמש באותו כוס בסעודה, אלא דבכל היום כשרוצה לשתות א"ש אלא נטילה דיד אחת שמקבל בה את הכוס שלא יטמאו אחוריו, אבל כששותה יין קודם הסעודה נוטל שתי ידיו, כיון דכשיטול ידו אחת, ס"ס יצטרך עוד אח"כ ליטול פ"א לאותה יד לאכילה. משו"ה ס"ל לצ"ש שנוטל שתי ידיו קודם דאמרינן בצרכות (נב א) שנביא לפנינו, או משום דכשקובע לשתות דרכו ליגע בשתי ידיו בכוס כמו שיבואר לפנינו:

משו"ה א"ש טובא הא דתניא בסדר הסיבה דכל או"א נוטל ידו אחת ואח"כ הביאו להם יין דזה הוא מה"ט ככדי שלא יטמא אחורי הכוס. ולצ"ש תו אסור להשתמש באותו כוס בסעודה, ולדברינו, צין הא דתני בהאי צרייתא ברישא דכל או"א נוטל ידו אחת ואח"כ הביאו לפניהם יין. צין הא דתני בסיפא כשעלו והסבו דכל או"א נוטל שתי ידיו ואח"כ היו מביאין לפניהם יין, זה הוא מחד טעמא. דהאי צרייתא אתיא כצ"ש דנוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס כמו שכתבנו. אבל לצ"ה דס"ל דמותר להשתמש בכוס שאחוריו טמאין ותוכו טהור. וגם ס"ל דלא חיישינן לנלוות לדידהו כל היום מותר לשתות בלי נטילה כלל. דמשום שתיה א"ש נטילה כדעת הר"ן. וגם כשעלו והסבו היו שותין ואח"כ נוטלין לידים וממילא נמי דהא דתנן דיין שלפני המזון פוטר שלאחר המזון הוא אפילו כששותה קודם נטילה כמש"כ בענף א'. ומסתבר לי דזה הוא כונת רש"י בצרכות שם (מג) שכתב שם ז"ל נוטל ידו אחת לקבל בה כוס ששתה לפני המזון. והצ"י בטור או"ח שם רצה לומר מתחלה דדעת רש"י היא כהרשב"א דלשתיה בעי נטילה לידו אחת, ואח"כ הביא דרש"י כתב בהדיא להיפך דשתייה א"ש נטילה, וגם לשונו של רש"י "שנוטל לקבל בה את הכוס" אינו מובן. אבל לדברינו הוא כפשוטו דמשום קבלת הכוס גרידא צריך נטילה שלא יטמאו אחוריו של כוס. ולצ"ש תו אסור להשתמש בו בסעודה ויהיה צריך טבילה, משו"ה נוטל ידו דהצרייתא אתיא כצ"ש כמש"כ. והרשב"א בתו"ה הביא

שם עוד ראייה דשתייה צעי נטילה מהא דתניא (יומא ל) ת"ר הלכה בסעודה אדם יואל להשתין מים נוטל ידו אחת ונכנס. דבר עם חצרו והפליג נוטל שתי ידיו ונכנס. וכשהוא נוטל לא יטול מבחוץ ויכנס מפני החשד אלא נכנס ויושב במקומו ונוטל שתי ידיו ומחזיר הטפיח על האורחים, א"ר חסדא לא אמרן אלא לשמות אצל לאכול נוטל מבחוץ ונכנס מידע ידיע דאנינא דעתיה. מבואר דלשתייה צעי נטילה. והרשב"א שם דחה ראיתו ממש"כ רש"י שם דמה"ט צעי הכא נטילה לשתייה. דכיון דמיירי בסעודה חיישינן שלא יתן פרוסה לתוך פיו והרשב"א בעלמא דחה שם עוד ראייה זו מטעם אחר שכתב דא"ל דרב חסדא קאי על רישא דברייתא דתניא יאל להשתין מים נוטל ידו אחת ונכנס דהתם צעי נטילה אפילו לשתייה. וכוונת הרשב"א משום דהמשתין מים צריך לשפסף בידו כדאיתא (יומא לא) ויד מזוהמת הא פסולה לצרכה כדאיתא בצרכות (גג א) משו"ה צעי נטילה לשתייה משום ברכה. אצל סתם ידים דכשרות לצרכה א"ל דשותה בלי נטילה, והנה אף ע"ג דהרשב"א בתו"ה כתב דא"ל כן מ"מ במשמרת הבית שם הכריח הרשב"א דע"כ רב חסדא על רישא קאי, מדאמר רב חסדא אצל לאכול נוטל ידיו ונכנס מידע ידיע דאנינא דעתיה, וזה לא שייך אלא במשתין מים דמאוס ליה לאכול בלי נטילה באותה יד ששפסף, אצל ביואל לדבר עם חצרו אף על גב דהסתיח דעתו וידיו הוו סתם ידים מ"מ לא מאיס ליה לאכול בידיו בלי נטילה, ומה"ט כתב הרשב"א שם דעיקר ראיתו מההיא ברייתא דקדר הסיצה דתניא כל אר"א נוטל ידו אחת, וכבר כתבנו דלדברינו ליכא ראייה משם מה"ט שכתבנו, ואדרבה מוכח דלא חיישינן כלל שמה יגע בידו למשקין שבכוס מההיא סוגיא דצרכות (גג) דאמרין שם דטעמא דב"ש דאמרי נוטלין ואח"כ מוזגין משום שמה יטמאו משקין שאחורי הכוס מחמת ידיו ויחזרו ויטמאו את הכוס, ואי נימא דבשתייה חיישינן שמה יגע במשקין שבתוך הכוס, א"כ ל"ל ה"ט שמה יטמא אחורי הכוס הא מצעי למיחוש, שמה יטמאו המשקין שבתוך הכוס ויטמאו אח"כ תוך הכוס. וגם יקשה מ"ט דב"ה דאמרי מוזגין ואחר כך נוטלין, וכ"ת הא בשתייה סגי נטילה דידו אחת והתם הא מיירי בנטילה דשתי ידיו, זה ליתא דכמו דנימא דבשתייה סגי נטילה ליד אחת משום דבשתייה אין דרכו אלא לאחוז את הכוס ביד אחת מה"ט גופא הול"ל נמי בהאי גזרה דשמה יטמאו המשקין שאחורי הכוס מחמת ידיו דמ"מ סגי בנטילה דיד אחת מה"ט גופא שאין דרך לאחוז הכוס אלא ביד אחת. אלא ע"כ ל"ל דטעמא דב"ש דכיון דמ"מ צעי נטילה ליד אחת קודם מציגת הכוס, א"כ תו עדיף טפי שיטול שתי ידיו ויהיה רשאי ג"כ לאכול כיון דהכא מיירי בשתייה דקודם הסעודה, א"כ ל"ל נטילה דיד אחת קודם מציגת הכוס ואחר כך יהיה צריך ליטול שתי ידיו עוד פ"א, דהא נטילה דיד אחת קמייתא לא מהני לאכילה דכיון דלא היתה אלא בשביל טומאה גרידא לא מהני לאכילה, כמש"כ בה"ג בתוס' פסחים (קטו) שהבאתי לעיל, וכדמוכח כן מברייתא דקדר הסיצה, ומשו"ה ס"ל לב"ש דנוטל שתי ידיו ואח"כ מוזגין, או דנימא דכששותה בהסיצה דרכו ליגע בשתי ידיו להכוס משו"ה צעי נטילה דשתי ידים תחלה כמו שיבאר עוד לפנינו, א"כ הדרא קושיא דל"ל ה"ט דשמה יטמא אחורי הכוס הא איכא למיחוש למשקין שבתוך הכוס, וגם קשה מ"ט דב"ה. א"ו כהר"ן דאין דרך ליגע למשקין שבתוך הכוס. וכש"כ לפי אותו ד' שכתבנו לעיל דלהרשב"א כשנוטל ידו אחת לשתייה תו א"ל ליטול אותה יד עוד פ"א לאכילה. א"כ ודאי דקשה הא דתנן ב"ה אומרים מוזגין ואח"כ נוטלין לידים, הא להרשב"א צריך ליטול יד אחת קודם שתייה והשנייה לאכילה, וגם בפשוטו מדתנן מוזגין אח"כ נוטלין לידים מבואר דקודם מציגת א"ל שום נטילה כלל אפילו ליד אחת וקשה להרשב"א:

והגר"א בשנו"א במשנתנו דצרכות שם וכן בשו"ע או"ח (סימן קנה) בהגר"א שם (ס"ק י"ח) הביא דעת הני רבנותא דס"ל דשתייה צעי נטילה, וכתב ע"ז וכן במתניתין רפ"ח בש"א נוטלין ואח"כ מוזגין לא פליגי אלא במוזגין אצל לכו"ע צעי נט"י קודם שתייה, הנה הגר"א מפרש משנתנו דלא כפירוש רש"י

במשנתנו שם שפי' דהאי מוזגין היינו שתייה דלד"ה שותין את הכוס ואח"כ נוטלין, והגר"א מפרש דפלוגתא דב"ש וב"ה היא צמזיגה גרידא, אבל לכו"ע הנטילה היא קודם שתייה. והנה לצד מה שהגר"א בעצמו הקשה ע"ז מהא דאמרינן בגמרא שם דב"ה סברי תיכף לנט"י ברכה, ולפי' הגר"א הא גם לב"ה איכא הפסק שתייה, ועיין מש"כ בענף א' ע"ז. בלא"ה קשה הא בצרכות שם אמרינן דטעמא דב"ה דאמרי מוזגין ואח"כ נוטלין משום שאם אתה אומר נוטלין תחילה שמא יטמא משקין שצידים מחמת הכוס, ואי נימא דגם לב"ה הנטילת ידים היא קודם שתייה. עדיין הא איכא האי חששא שמא יטמא משקה שצידים מחמת הכוס, ולריך לדחוק ולומר דאי נימא דשתייה בעי נטילה ודאי שהוא מנגב ידיו היטב קודם השתייה ותו ליכא חששא משום משקין שצידו. אבל למזיגה גרידא כיון דמזיגה מצד עצמה לא בעי נטילה חיישינן שמא לא ינגב ידיו ויטמא משקין שצידים מחמת הכוס אבל לפי' רש"י דשתיית הכוס היא ג"כ קודם נטילה א"ש בפשיטות:

עוד העיר הגר"א שם דבצרייתא דסדר הסיצה לא תניא כיצד סדר הסיצה דפת א"כ א"ל דמיירי בהסיצה דלשתות יין, וא"כ מוכח דלשתייה נמי בעי נטילה דיד אחת וגם כשקובע לשתות בהסיצה בעי נטילה לשתי ידים וזה הוא כדעת הרא"ה, ולא הצינתי הא בכ"מ דתני הסיצה סתם מיירי בהסיצה דפת כדאמרינן עירובין (פה ג) בני חצורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום, פת שעל השלחן סומך עליהם משום עירוב, וכן בפסחים (קא ה) מעשה ברשב"ג ור"י ור' יוסי שהיו מסובין בעכו וקידש עליהם היום וכו' דמיירי צפת כדמוכח שם, וכן בפסחים (קד) חברים שהיו מסובין ועקרו רגליהן וכו', ומיירי נמי צפת כמבואר שם, ושם (קא ה) תניא חברים שהיו מסובין לשתות, אלמא בהסיצה דשתייה תני בהדיא מסובין לשתות, וצחוס' שם כתבו דל"ג "לשתות" אלא גרסינן מסובין סתם ומיירי צפת אלמא דהסיצה סתם מיירי צפת, וגם אי נימא דהאי צרייתא דסדר הסיצה מיירי בהסיצה דשתיית יין ג"כ היה מסתבר לומר דהאי צרייתא אתיא כב"ש ובעי נטילה ליד אחת בכדי שלא יטמאו אחורי הכוס כמש"כ ונימא נמי דכשקובע לשתות בהסיצה דרכו נמי שנוגע בכוס בשתי ידיו, וא"ש הא דלצ"ש דקובע לשתות בהסיצה בעי נטילה לשתי ידים שלא יטמא הכוס, ועפ"ז א"ש טפי הא דאמרינן בצרכות (נב ה) דלצ"ש נוטלין לידים ואח"כ מוזגין בכדי שלא יטמאו אחורי הכוס דהתם מיירי ששותה בהסיצה ודרכו ליגע בשתי ידיו בכוס משו"ה בעי נטילה לשתי ידיו תחלה, אך בלא"ה א"ש הא דלצ"ש בעי נטילה דשתי ידיו תחלה מה"ט שכתבנו, וכ"ז היה מסתבר לומר גם אי נימא דצרייתא מיירי בהסיצה דשתייה אבל ודאי מסתבר דהסיצה סתם מיירי בהסיצה דפת כמו בכל הני דוכתי:

ובאמת כיון דמההיא דיומא (ל ה) שהצאתי כבר כתב הרשב"א בעצמו דאין משם ראייה דשתייה בעי נטילה, אלא דעיקר ראיתו מצרייתא דסדר הסיצה, ולפי דצרינו דלצ"ש גם בשתייה דכל היום היו נוטלין יד אחת שלא ינטרכו להטביל הכוס וצרייתא דסדר הסיצה צ"ש היא כמש"כ, א"כ תו ליכא משם ראייה דשתייה בעי נטילה, והרשב"א בעצמו הקשה מהא דאמרינן (פסחים קו ג) הנוטל ידיו לא יקדש משום דכשנוטל ידיו תו אינו רוצה לקדש על היין, אלמא דשתיית יין לא בעי נטילה, והגר"א הקשה ג"כ מד' כוסות ששותין בליל פסח ולא הזכיר אלא שתי נטילות דכרפס ומרור, וכיון דמכל הני דוכתי משמע דשתייה לא בעי נטילה, א"ש טובא פירוש רש"י דלד"ה היו שותין את הכוס קודם נטילה, והצרייתא דסדר הסיצה ע"כ כב"ש כמש"כ. מעתה ממילא מבואר נמי דאפילו כששותה יין לפני נט"י נמי פוטרי היין שצתוך הסעודה כהמג"א, ודי להחמיר ביין של הבדלה גרידא שיכוין שלא לפטור היין שצסעודה:

סימן ט

שאלה העושה מלאכה בשבת במתעסק גרידא אם יש לה דין עושה מלאכה בשוגג לאוסרה לכו ביום

תשובה הנה איתא (צ"ק כו ב) אמר רבה, היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה, לענין נזקין חייב, לענין ארבעה דברים פטור, לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, וצ"ל הגרע"א (סימן ח') הקשה ע"ז דהא מדברי תוס' (שבת עג ב) תוס' ד"ה נתכוין, מבואר דצנתכוין לחתוך תלוש ונמצא שזה היה מחובר זה נקרא מלאכת מחשבת, כיון שהיתה כונתו לחתוך מה שחתך אלא שטעה דסבר שזה תלוש, ומ"מ פטור מחטאת משום דזה נקרא מתעסק שפטור בכה"ט כדילפינן בכריתות (יט א) מקרא דאשר חטא זה פרט למתעסק, כגון בשחוטי חוץ כה"ג ששחט בהמה קסבר שהיא חולין ונמצא שהיא קודש פטור משום מתעסק, אבל כשנתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחריו בכה"ג גבי שבת פטור דלא הוה מלאכת מחשבת, ובכה"ט כה"ג חייב, כגון קסבר לשחוט בהמת קדשים, אלא שנתכוין לשחוט בהמה זו ושחט אחרת חייב, וא"כ הכא גבי היתה אבן מונחת לו בחיקו, הא הכא איכא תרתי דלא הוי מלאכת מחשבת דהא לא כוון לעשות מלאכה זו וגם זה הוה מתעסק דכה"ט דהא לא נתכוין לעשות דבר אסור, א"כ מ"מ לא אמרינן הכא לענין שבת פטור דהוה מתעסק:

ומה"ט כתב שם דמתעסק דכה"ט אף על גב שפטור מחטאת מ"מ זה הוה שגגת איסור ולגבי שבת הוי שגגת מלאכה, אבל היכי דלא הוה מלאכת מחשבת, זה לא הוי מלאכה כלל, וא"כ א"ש דהא דאמר רבה גבי היתה אבן מונחת לו בחיקו ועמד ונפלה לענין נזקין חייב, לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, כוונתו בזה כגון שנפל האבן לר"ה ושבר את הכלים בשבת דפטור משום שבת וחייב בנזקין, וא"כ תו א"ל לומר דפטור משום מתעסק דהא זה הוי שגגת מלאכה, וא"כ קשה מ"מ חייב בנזקין הא הוי חייבי מיתות שוגגין שפטורין, מתשלומין, ומשו"ה אמר ה"ט דלא הוי מלאכת מחשבת ולא הוי מלאכה כלל, וא"כ לא הוי חייבי מיתות שוגגין:

והנה עפ"ז המציא שם בסוף תשובתו שני דברים מיוחדים שהקשה על הא דתנן (שזועות יד ב) דכשנכנס בטומאה לעזרה בהעלם מקדש חייב בקרבן, והקשה דכיון שנתעלם ממנו שזה מקדש, א"כ זה הוה מתעסק דזה דמי כמו גבי שחוטי חוץ ששחטה קסבר שהוא חולין ונמצא קודש דהוה מתעסק, ותירץ דמתעסק אינו פטור אלא מחטאת קבועה משום דהתם כתיב קרא למעט מתעסק, אבל בטומאת מקדש וקדשיו שחייבין בקרבן עולה ויורד אפילו מתעסק נמי חייב ועפ"ז כתב דלר"ע דפליג בשזועות שם וס"ל לר"ע דדוקא על העלם טומאה חייב ואינו חייב על העלם מקדש, דלר"ע אף על גב שאינו חייב בקרבן עולה ויורד כדיליף מקרא דכתיב גבי קרבן עולה ויורד ונעלם ממנו והוא טמא על העלם טומאה חייב וא"כ על העלם מקדש, דמ"מ הול"ל שהוא חייב ע"ז חטאת קבועה, כמו כל חייבי כריתות שוגגין שחייבין עליהן חטאת קבועה, אלא דמשו"ה פטור ג"כ מחטאת קבועה משום דהעלם מקדש הוה מתעסק, ומתעסק פטור מחטאת קבועה, ועפ"ז כתב דדוקא בהעלם מקדש ס"ל לר"ע דפטור, אבל כשאכל קודש בטומאה בהעלם קודש אף על גב שא"כ לר"ע בקרבן עולה ויורד דלר"ע אינו חייב אלא על העלם טומאה, מ"מ חייב ע"ז חטאת קבועה, דהכא אין לפוטרו משום מתעסק דהא נהנה וקיי"ל כריתות (יט ב) המתעסק בחלצים ועריות חייב שכן נהנה, וכתב שם דמה"ט א"ש הא דתנן התם בשזועות, ר"ע אומר ונעלם ממנו והוא טמא על העלם טומאה חייב, אבל לא על העלם מקדש, וקשה מ"מ שייר ר"ע העלם קודש, והול"ל אבל לא על העלם קודש

ומקדש, א"ו דזהעלם מקדש פטור לגמרי, אצל זהעלם קודש, אף על גב דא"ח בקרבן עולה ויורד מ"מ חייב חטאת קבועה, והנה גם בגליון המשניות בשבועות שם כתב ג"כ הגרע"א דברים אלו, וקילס אותם הרבה שכתב שזה נכון מאוד:

הנה הארכנו בדברי הרב, כי יש לי בזה עיון גדול בכל הני ארבעה דינים שכתב הגרע"א, חדא צמה דפשיטא ליה כולי האי דשוחט קדשים בחוץ קצבר חולין ונמלא קדשים דזה הוה מתעסק, וגם צמש"כ דגבי מלאכת שבת היכא דלא הוה מלאכת מחשבת לא הוה מלאכה כלל, וזה לא הוה חייבי מיתות שוגגין לפוטרו מתשלומין, וגם צמש"כ דבקרבן עולה ויורד אפילו מתעסק חייב, וגם צמה דס"ל דלר"ע שפוטרי זהעלם קודש ומקדש מקרבן עו"י, דמ"מ זהעלם קודש חייב חטאת קבועה:

והנה צמה שכתב דלר"ע דליף מקרא דונעלם ממנו והוא טמא, דעל העלם טומאה חייב וא"ח על העלם מקדש דדוקא מקרבן עו"י ממעט ליה משום דהאי קרא כתיב גבי קרבן עו"י, אצל מ"מ חייב חטאת קבועה, כמו כל חייבי כריתות שוגגין, כבר נחלקו בזה בתוס' שבועות (יט א) בד"ה הרי, דדעת ר"ת שם דאף ע"ג שהוא פטור מקרבן עו"י מ"מ חייב בחטאת קבועה כמו כל חייבי כריתות שוגגין, רק היכא דלא היה לו ידיעה בתחלה והי"ל ידיעה בסוף דממעטינן נמי מקרבן עו"י, בזה א"ח בחטאת קבועה כי היכי דלא יהיה חמור אין בו ידיעה מתחלה, מי שבו ידיעה בתחלה, אצל העלם קודש ומקדש לר"ע אף על גב דממעטינן מקרבן עו"י, מ"מ חייב בחטאת קבועה. ובתוס' שם חולקים ע"ז שכתבו דחטאת קבועה לא שייך גבי טומאת מקדש וקדשיו, משום דזה הוה דבר שהיה בכלל וי"א לידון בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו, ודעת הגרע"א שהבאתי היא מכריעה כר"ת, אלא שכתב דמ"מ זהעלם מקדש פטור מחטאת קבועה משום מתעסק, וזהעלם קודש חייב חטאת קבועה:

אמנם קשה לי אי נימא דלר"ע איכא חטאת קבועה כשאכל בטומאת הגוף זהעלם קודש, א"כ הול"ל דכי היכי דיחיד חייב ע"ז חטאת קבועה, ה"כ הול"ל ג"כ דצבור זהוראה בטומאת קודש דחייבין צפר העלם דבר של צבור, דהא קיי"ל כל שהיחיד מביא חטאת קבועה, לצבור מביאין ע"ז פר זהוראה וכדילפינן בהוריות (הג) מגז"ש דמלות ה' דכתיב גבי ציבור וגבי יחיד, ובהדיא תנן בהוריות שם גבי ציבור, אין חייבין לא על שמיעת קול, ולא על בטוי שפתיים, ולא על טומאת מקדש וקדשיו, והנשיא כיו"א בהן דברי ר' יונה ג, ר"ע אומר הנשיא חייב בכלן, חוץ משמיעת קול, אלמא דלר"ע ציבור זהוראה פטורין מטומאת מקדש וקדשיו, א"כ בהכרח דגם היחיד אינו מביא ע"ז חטאת קבועה, וביחוד קשה לפי מה שאבאר, דאי נימא זהעלם קודש לר"ע איכא חטאת קבועה, בהכרח דה"ה באומר מותר באכילת קודש בטומאה, איכא נמי חטאת קבועה, א"כ קשה ביותר הא ציבור זהוראה הוה אומר מותר, ויחיד ככה"ג חייב חטאת קבועה א"כ מ"ט ציבור פטור הא ילפינן בגז"ש מהדדי דבכ"מ דיחיד חייב חטאת קבועה לצבור זהוראה ג"כ חייבים, א"ו דבאמת גם יחיד פטור מחטאת קבועה מה"ט שכתבו בתוס' דטומאת מקדש וקדשיו ליכא כלל חטאת קבועה, משום דהוה דבר שהיה בכלל וי"א לידון בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו:

עוד קשה לי דאי נימא דזהעלם קודש לר"ע חייב חטאת קבועה. א"כ הול"ל דה"ה דעל לא הודע שלהן איכא אשם תלוי דהא קיימ"ל כל שהיבין על שגגתו חטאת, חייבין על לא הודע שלהן אשם תלוי ובהוריות (ה) ובהוריות (כג) ילפינן לה נמי מגז"ש דמלות ה', וקשה טובא הא משנה שלימה שנינו (כריתות ב א) על אלו חייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועל לא הודע שלהן אשם תלוי, חוץ מטומאת מקדש וקדשיו מפני שהן צעו"י, וכ"ת דמשנתנו אתיא כר' ישמעאל דס"ל דזהעלם קודש נמי איכא קרבן עו"י, אצל לר"ע באמת מ"ל

אשם תלוי באכילת קודש בטומאה כגון בהעלם קודש, זה לימא דהא בכריתות (ג א) פרכינן שם דמדתני מגדף
 זמשתנו ש"מ דאתיא כר"ע, א"כ גם רישא דמשנתנו נמי אתיא כר"ע, ואי נימא דהא דתנן חוץ מטומת
 מקדש וקדשיו מפני שהן צעו"י דזה אתיא דלא כר"ע לא הוה פרכינן מידי דהא ע"כ משנתנו דלא כר"ע, א"ו
 דבאמת גם לר"ע ליכא אשם תלוי בטומאת מקדש וקדשיו, וא"כ ע"כ דלא מ"ל ג"כ בהו חטאת קבוע בהעלם
 קודש אפילו לר"ע:

עוד קשה טובא דאי נימא דלר"ע גבי העלם קודש חייב חטאת קבוע, משום דלר"ע ליכא בהעלם קודש קרבן
 עו"י, א"כ הול"ל דבאומר מותר גבי טומאת מקדש וקדשיו דלד"ה חייב בחטאת קבוע, דהא פשוט
 דבאומר מותר ליכא קרבן עו"י לד"ה דהא ליכא שום העלמה, ואפילו לר' ישמעאל דליף בשבועות שם מקרא
 דונעלם ונעלם שתי פעמים, לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש, מ"מ צעינן העלמה, אבל כשידע
 שהוא טמא וזה קודש או מקדש, אלא דסבר דטמא מותר לכנוס לעזרת ישראל, או דסבר שהוא מותר בקדשים
 קלים, כיון דהכא ליכא העלמה כלל פטור מקרבן עו"י לד"ה, והול"ל דחייב בחטאת קבוע, דהא אומר מותר
 ג"כ חייב חטאת כדאמרין (סנהדרין סג א) ובשבת (עג ב) ואי נימא דבהעלם קודש לר"ע כיון דליכא קרבן עו"י
 חייב חטאת קבועה, א"כ כש"כ דהול"ל דבאומר מותר לד"ה חייב חטאת קבועה, דהא אומר מותר חמיר
 טפי דהא אומר מותר קרוב למזיד ופטור מגלות אלא דלגבי חטאת קבועה חייב מה"ט שכתבו בתוס' ב"ק
 (כז) וכן היכי דשגג באיסור כרת גרידא דגבי חטאת קבועה חייב כדאיתא (שבת סט א) וקרבן עו"י ודאי דליכא
 הול"ל נמי דחייב חטאת קבועה, וכ"ת דבאמת אומר מותר בטומאת מקדש וקדשיו חייב חטאת קבועה, קשה
 טובא דא"כ הול"ל דלד"ה מ"ל פר העלם דבר צניבור ואשם תלוי בטומאת מקדש וקדשיו כגון באומר מותר,
 ובהדיא תנן דליכא לא פר בהוראה ולא אשם תלוי בטומאת מקדש וקדשיו כמו שהבאתי, א"ו דבטומאת
 מקדש וקדשיו ליכא חטאת קבועה כלל מה"ט שכתבו בתוס' שבועות שהבאתי לעיל:

ואין לומר דהא דילפינן בהוריות (ח ב) דכל שהיחיד מביא חטאת קבועה חייבין עליו ג"כ באשם תלוי ופר
 בהוראת ציבור היינו דוקא בהני דכל חיוצן הוא רק חטאת קבועה, אבל טומאת מקדש וקדשיו אף על גב
 דנימא דמ"ל דזידהו ג"כ חטאת קבועה מ"מ כיון דאין כל חיוצן חטאת קבועה, תו אין חייבין עליהן לא פר
 בהוראה ולא אשם תלוי, אפילו בהני גווי דכיוצא בהו יחיד חייב בהו חטאת קבועה, זה לימא דמלכד דזה לא
 מסתבר כלל דהא ילפינן בהוריות שם מגז"ש דמלות ה' דכתיב גבי יחיד גבי ציבור ובאשם תלוי, א"כ ממילא
 כל מה שנכלל בקרא דיחיד ה"ה בהני, בלא"ה א"ל לומר כן דהא בהוריות (ט א) תנן בטומאת מקדש וקדשיו,
 ר"ל אומר נשיא מביא שעיר, ואמרין שם בגמרא אר"י מודה ר"ל שאינו מביא אשם תלוי, תני תנא קמיה
 דרב ששת אשם תלוי צא על טומאת מקדש וקדשיו, א"ל דאמר לך מני ר"ל היא, דאמר הואיל ונאמר בו כרת
 כקבוע מייית נשיא שעיר, והאמר ר"י מודה ר"ל שאינו מביא אשם תלוי קשיא, מ"מ חזינן דלר"ל דס"ל נשיא
 מביא שעיר, ואף על גב דגם לר"ל נשיא נכלל בקרא דקרבן עו"י כמש"כ רש"י שם, מ"מ כיון דקרבנו דומה
 לקרבן שלו דגבי חטאת קבועה, תו פליגי אמוראי אס הוא חייב ג"כ באשם תלוי, א"כ כש"כ אי נימא דבאומר
 מותר או בהעלם קודש יחיד מביא חטאת קבועה ממש, והוא נכלל בקרא דחטאת קבועה ודאי דהול"ל שהוא
 חייב ג"כ באשם תלוי:

עוד קשה טובא דאי נימא דבהעלם קודש לר"ע כיון דליכא קרבן עו"י חייב בחטאת קבועה א"כ הול"ל נמי
 דלר' יוה"ג דס"ל בהוריות (ט א) דנשיא ומשיח אינן חייבין בקרבן עו"י משום דממעט מקרא דכתיב
 גבי עו"י ואם לא תשיג פרט לנשיא ומשיח שאין באין לידי עניות דפטורים מקרבן עו"י, הול"ל נמי דלר'
 יוה"ג אף ע"ג דפטורין מעו"י מ"מ מחויבים להביא חטאת קבועה, ובהדיא תנן התם דלר' יוה"ג פטורין

לגמרי, א"ו דגזי טומאת מקדש וקדשיו ליכא כלל חטאת קבועה, מה"ט שכתבו בתוס' דהוה דבר שהיה בכלל וינא לידון בדבר החדש:

ובלא"ה קשה טובא הא בתוס' (שבוטות יט א) ד"ה הרי הביאו ראיה לדבריהם מהא דאמרינן (שבוטות כד ז) גזי יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה חמש חטאות, טמא שאכל את הקודש וכו' ואמרינן שם דלא מ"ל חטאת קבועה בטמא שאכל את הקודש אלא זנשיא ואליבא דר"א, וע"ז הקשו בתוס' דמ"ט לא מוקמינן בהעלם קודש ואליבא דר"ע, א"ו דלר"ע ליכא בהעלם קודש חטאת קבועה, ובאמת לדברינו עדיפא איכא להקשות, דהו"ל לאוקמי באומר מותר ולד"ה, דבאומר מותר ליכא קרבן עו"י לד"ה כמש"כ, או שהיה שוגג באיסור כרת גרידא דחייב חטאת ופטור מעו"י א"ו דליכא בטומאת קדשים חטאת קבועה, וגם בלא"ה הביאו בתוס' שם דכיוצא בו ממש אמרינן (שבוטות כה א) דהוה דבר שינא מן הכלל וא"א רשאי להחזירו לכללו עי"ש בתוס'. א"כ מכל הני ראיות שהבאתי מוכח בהדיא דבטומאת קודש ליכא חטאת קבועה כלל, וקשה טובא הא דפשיטא ליה להגרע"א להיפוך:

ענף ב

והו עתה נבוא למש"כ הגרע"א דהעלם מקדש הוה מתעסק, אלא דמתעסק נמי חייב בקרבן עו"י, וקשה לדבריו הול"ל דאי לאו האי קרא דחייביה רחמנא בטומאת מקדש קרבן עו"י הול"ל דבהעלם מקדש ליכא תו חטאת קבועה דהא מתעסק פטור מחטאת קבועה, וקשה טובא הא בשבוטות (ו א) אמרינן אשר חטא זה פרט לתרומה שאינו חייב קרבן עו"י כשאכלה בטומאת הגוף, ופרכינן שם ואימא זה למעוטי מקדש דלא סגי ליה בקרבן עו"י עד דמייתי קרבן קבוע, א"כ מבואר בהדיא דאי לאו קרא דקרבן עו"י הול"ל דבהעלם מקדש איכא חטאת קבועה אלמא דזה לא הוה מתעסק, ואין לומר דהא דאמרינן ואימא זה למעוטי מקדש דלא סגי ליה בקרבן עו"י עד דמייתי קרבן קבוע, היינו דוקא דבהעלם טומאה לגזי מקדש יהיה חייב בקרבן קבוע, אבל בהעלם מקדש לא, משום דהוה מתעסק, זה ליתא דמלכד דמכד הסבירא אי נימא דהעלם מקדש הוה מתעסק ה"ה דהול"ל נמי דהעלם טומאה לגזי מקדש נמי הוה מתעסק, דהא גזי העלם טומאה נמי אם היה כפי מה שחשב שהוא טהור ליכא איסור כלל וכמו שיבאר לקמן (סימן ז) דמה לי קסבר שהוא טהור ונמא טמא, או קסבר שזה חול ונמא מקדש, אך בלא"ה א"א לומר כן דהא האי דאמרינן בגמרא ואימא זה למעוטי מקדש דלא סגי ליה בקרבן עו"י עד דמייתי קרבן קבוע, ולא פרכינן בפשיטות ואימא זה למעוטי מקדש, ה"ט משום דבלא"ה הול"ל דמעטינן תרומה הקלה שאין בה כרת אבל לא מקדש שיש בו חיוב כרת, ומשו"ה אמרינן ה"ט דאימא למעוטי מקדש דלא סגי ליה בקרבן עו"י, היינו דאם נמעט מקדש יהיה חמור טפי שיהיה חייב קרבן קבוע, ומעתה אי נימא דלאחר שנמעט מקדש יהיה קל טפי דבהעלם מקדש יהיה פטור לגמרי א"כ לא הוה מקשינן מידי:

עוד קשה מהא דאמרינן (שבוטות חא) אמר מר יכול על ג' טומאות הללו יהא השעיר מכפר ת"ל מטומאות ולא כל טומאות מה מצינו שחילק הכתוב מכלל כל הטומאות, בטומאת מקדש וקדשיו אף כאן בטומאת מקדש וקדשיו, דברי ר"י, ופרכינן מאי חלק דמייתי זעו"י, ואימא עכו"ם ומאי חלק דמייתי שעירה ולא כשבה, א"ר כהנא אנו חלק להקל קאמרינן והאי חלק להחמיר הוא, אלמא מפורש אמרינן דטומאת מקדש ינא להקל לידון בקרבן עו"י, ואי נימא דבהעלם מקדש הוה מתעסק, א"כ הא ינא להחמיר דבלא קרא הוה פטור מחטאת קבועה, וכ"ת דהא דאמרינן אנו חלק להקל קאמרינן היינו דמ"ל נמי שינא להקל וכגון בהעלם

טומאה, אבל בהעלם מקדש באמת ינא להחמיר, דמלכד מש"כ לעיל דאי נימא דהעלם מקדש הוה מתעסק דה"ה דהול"ל דהעלם טומאה ג"כ הוה מתעסק, בלא"ה א"ל לומר כן דהא גבי עכו"ס דאמרינן שינא להחמיר נמי הא מ"ל שינא להקל, דהא כהן משיח חטאתו פר, ובעכו"ס מייתי שעיר וכדאמרינן (הוריות יט א) א"כ הא דאמרינן אפן חלק להקל קאמרינן היינו דלעולם ינא להקל, א"כ מוכח דאי לאו קרא הול"ל דבהעלם מקדש איכא חטאת קבועה. והנה טעמא דמלתא דמ"ט העלם מקדש לא הוה מתעסק הא דמי ממש לשוחט קדשים בחוץ קסבר חולין ונמנא קודש, באמת מה דפשיטא ליה להגרע"א דגבי שחיטת חוץ קסבר חולין ונמנא קודש דזה הוה מתעסק הנה בסומן הבא נבאר בארוכה מה שנלע"ד ברור דגם זה לא הוה מתעסק לד"ה, עי"ש מה שנבאר שם הא מלתא מה זה נקרא מתעסק בכל התורה:

גם במש"כ דגבי מלאכת שבת היכא דלא הוי מלאכת מחשבת, לא הוי מלאכה כלל ואי איכא צה נמי חיוב תשלומין על מלאכה זו חייב לשלם, דזה לא דיינינן כמו חייבי מיתות שוגגין משום דזה לא הוי מלאכה כלל. הנה בהשקפה נראה דזה הוה מחלוקת רש"י ותוס' צ"ק (לה א) דאמרינן שם דהא דתנן והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור מיירי בשוגג וכדתני דבי חזקיה דחייבי מיתות שוגגין פטורין, ופירש רש"י דזה מיירי אף על גב שא"ל לאפרה דהוה מקלקל מ"מ זה הוה חייבי מיתות שוגגין. ובתוס' שם כתבו, דאי מיירי שא"ל לאפרה הול"ל דחייב בתשלומין דלא דמי לחייבי מיתות שוגגין דכיון דא"ל לאפרה הוה מקלקל זה לא נחשב מלאכה כלל, ולא דמי לחייבי מיתות שוגגין, והנה הא דמקלקל פטור, הוה משום דזה לא הוי מלאכת מחשבת כדאיתא (חגיגה י) וכמש"כ בתוס' שם לעיל ד"ה חובל אלמא דכ"מ דלא הוי מלאכת מחשבת פליגי בזה רש"י ותוס' אי זה הוי חייבי מיתות שוגגין לפוטרו מתשלומין. אמנס א"ל דאפילו לדעת התוס' א"ל דדוקא התם גבי מקלקל כיון שאפילו אם היה מכוון להדליק במזיד, עדיין זה לא הוה מלאכת מחשבת דהא מקלקל הוא, אבל הכא גבי זרק אבן מחיקו צ"ק (כו ב) הא האי דלא הוי מלאכת מחשבת היינו משום שלא כוון למלאכה זו, אבל אם היה מכוון לאותה מלאכה היתה ג"כ מלאכת מחשבת, וכיון דשגגתם גרמה דלא הוי מלאכת מחשבת א"ל דזה הוי חייבי מיתות שוגגין ואין בזה הכרע כ"כ:

ובעיקר קושית הגרע"א דמ"ט לא אמרינן צ"ק שם גבי זרק אבן מחיקו דלענין שבת פטור משום מתעסק, א"ל בפשיטות כיון דאמרינן שם בתר הכי גבי נתכוון לזרוק צ' וזרק ד', וכן גבי נתכוון לזרוק ד' וזרק ח' אמרינן נמי צהו דלענין שבת פטור משום דלא הוי מלאכת מחשבת, והתם ליכא למימר ה"ט דמתעסק דצנתכוון לזרוק צ' וזרק ד' פליגי בזה אביי ורבא (שבת עג א) אם זה הוה מתעסק וצנתכוון לזרוק ד' וזרק ח' לד"ה לא הוה מתעסק וכיון דבהני תרתי א"ל לומר טעמא דמתעסק, אלא ה"ט דלא הוה מלאכת מחשבת, משו"ה אמרינן שם בכולהו ה"ט דלא הוה מלאכת מחשבת וזה פשוט:

אך מ"מ בעושה מלאכה בשבת היכי דלא הוי מלאכת מחשבת, אם יש לה דין עושה מלאכה בשוגג לענין שיהיה אסור לבו ציוס נלע"ד ברור דזה לא דמי כלל להא דפליגי רש"י ותוס', אם יש לה דין עושה מלאכה בשוגג לענין הא דחייבי מיתות שוגגין פטורין מתשלומין, דאפילו אי נימא דלדעת התוס' צ"מ דלא הוי מלאכת מחשבת, ג"כ לא הוי חייבי מיתות שוגגין וכמו דס"ל להגרע"א מ"מ זה הוה דוקא לענין דזה לא הוי חייבי מיתות שוגגין לפוטרו מתשלומין, דדבר זה דחייבי מיתות שוגגין פטורין מתשלומין זה הוה דבר תורה, דילפינן לה מהקישא דתנא דבי חזקיה וגז"ה הוה, וא"ש דס"ל לתוס' דמלאכת מחשבת היכי דלא הוי מלאכת מחשבת לא נכלל בהאי הקישא. אמנס הא דמבשל בשבת בשוגג שאסור לבו ציוס לאו משום שעשה איסור בשוגג משו"ה נאסר, אלא משום גזרה שוגג אטו מזיד כדאמרינן (גטין נג ב) א"כ צ"מ דצכה"ג במזיד אסור גזרינן אטו מזיד, וכמו בכל הני דגזרינן שוגג אטו מזיד בגטין שם כמו גבי נפלו ונתפצעו אחד שוגג

ואחד מזיד לא יעלו דברי ר"מ דאמרינן בגטין (נדז) דטעמא דר"מ משום דגזרינן שוגג אטו מזיד, ואין שום נ"מ בזה בין אם ידע שיש כאן איסור או לא דמ"מ גזרינן אטו מזיד כן הוא ג"כ במלאכת שבת דגזרינן שוגג אטו מזיד דכ"מ דמזיד אסור, וגזרינן שוגג אטו מזיד אין שום נ"מ אף על גב שלא כוון כלל לעשות המלאכה:

סימן י

לְבַאֵר בְּדִין מַה נִּקְרָא מִתְעַסֵּק דְּפִטוֹר מִחֻטָּאת בְּכַהֲ"ת, וּמַה נִּקְרָא מִתְעַסֵּק דְּשַׁבַּת,
דְּפִטוֹר מִשּׁוּם דְּלֹא הוּא מְלֹאכֶת מִחֻשְׁבַּת

תְּשׁוּבָה הֵנָּה בְּסִימָן הַקְּדוּם הַבְּחִי מַש"כ צְשׁו"ת הַגְּרַע"א (סִימָן ח'), דְּשׁוֹחֵט קְדָשִׁים בְּחוּץ קֶסֶר שֶׁהֵן חוֹלִין
וְנִמְלָא קְדָשִׁים, דְּזֵה הוּא מִתְעַסֵּק, וְעַפ"ז כְּתִב שֶׁ דְגַם בְּטֵמֵא שְׂנֵכְנֵס לְעִזְרָה צְהַלְס מִקְדָּשׁ, קֶסֶר
שֶׁהוּא צִית חוֹל וְנִמְלָא קוֹדֵשׁ, נְמִי הוּא מִתְעַסֵּק, וְכִזְר כְּתִבְנוּ שֶׁ מֵה דְקָשָׁה לְדַצְרִיו דְּס"ל דְּהַעֲלַם מִקְדָּשׁ הוּא
מִתְעַסֵּק. וּמַעֲתָה נַחְקוֹר בְּעִיקַר הַדִּין, מַה נִּקְרָא מִתְעַסֵּק בְּכַהֲ"ת:

דְּהֵנָּה אֵיחָא (שְׁבַח עַב צ) אֲתַמַּר נִתְכוּוֹן לְהַגְזִיָּה אֲתַתְּ הַתְּלוּשׁ וְחַתֵּךְ אֲתַתְּ הַמַּחוּזֵר פְּטוֹר, לְחַתוּךְ אֲתַתְּ הַתְּלוּשׁ וְחַתֵּךְ
אֲתַתְּ הַמַּחוּזֵר, רַבָּא אָמַר פְּטוֹר, אֲצִי אָמַר חֵיב, רַבָּא אָמַר פְּטוֹר דֵּהָא לֹא נִתְכוּוֹן לְחַתִּיכָה דְּאִיסוּרָא,
אֲצִי אָמַר חֵיב קִמְכוּוֹן לְחַתִּיכָה צְעֵלְמָא, וְצַחוּס' שֶׁס כְּתִבּוּ דֵּהֲכָא מִיִּירֵי בְּנִתְכוּוֹן לְחַתוּךְ תְּלוּשׁ, וְנִמְלָא שְׁזָה הִיא
מַחוּזֵר, וְחַתוּךְ מֵה שֶׁהִיא מְכוּוֹן לְחַתוּךְ אֲלֵא שְׁלֵא יָדַע שְׁזָה מַחוּזֵר לְרַבָּא פְּטוֹר, דְּס"ל דְּזֵה הוּא מִתְעַסֵּק
בְּכַהֲ"ת, דִּילְפִינָן (כְּרִיתוּת יט) מִקְרָא דְּאֲשֵׁר חֲטָא בֵּה פִרְט לְמִתְעַסֵּק דְּפִטוֹר מִחֻטָּאת, אֲבָל בְּמִכּוּוֹן לְחַתוּךְ מַחוּזֵר
זֶה וְחַתֵּךְ מַחוּזֵר אַחַר, גְּבִי שְׁבַת פְּטוֹר דְּלֹא הוּא מְלֹאכֶת מִחֻשְׁבַּת, אֲבָל בְּכַהֲ"ת כֵּה"ג חֵיב חֲטָאת, וְתַמְהוּ צַחוּס'
שֶׁס מֵה דְּמִשְׁמַע מִפִּי רַש"י דֵּהֲכָא מִיִּירֵי בְּמִכּוּוֹן לְחַתוּךְ תְּלוּשׁ זֶה וְחַתֵּךְ מַחוּזֵר אַחַר, דְּבְכַהֲ"ג הָא אֲפִילוּ
בְּמִכּוּוֹן לְחַתוּךְ מַחוּזֵר זֶה וְחַתֵּךְ מַחוּזֵר אַחַר פְּטוֹר, דְּלֹא הוּא מְלֹאכֶת מִחֻשְׁבַּת כְּדֵאִיתָא (כְּרִיתוּת יט ז). וְהֵנָּה אָף
עַל גַּב דְּרַש"י בְּכְרִיתוּת שֶׁס כְּתִב עַל הָא דְּס"ל לְשִׁמּוּאֵל הַתָּס דְּמִכּוּוֹן לְחַתוּךְ מַחוּזֵר זֶה וְחַתֵּךְ מַחוּזֵר אַחַר פְּטוֹר
דְּלֹא הוּי מְלֹאכֶת מִחֻשְׁבַּת. וְכַתִּב שֶׁס רַש"י דְּאֲצִי וְרַבָּא דְּפִלְיָגִי בְּנִתְכוּוֹן לְחַתוּךְ אֲתַתְּ הַתְּלוּשׁ וְחַתֵּךְ אֲתַתְּ הַמַּחוּזֵר
פְּלִיגִי עַל שְׁמוּאֵל, וְא"כ תו א"א לְהַקְשׁוֹת קוּשִׁית הַתָּס, מ"מ צַחוּס' בְּכְרִיתוּת שֶׁס ד"ה לְשׁוֹן הַקְּשׁוֹ עוֹד עַל
רַש"י דֵּהָא רַבָּא צְעֵלְמוּס' ל (כְּרִיתוּת כ) בְּמִכּוּוֹן לְכַזּוֹת אֲתַתְּ זֶה וְכִיבָה אַחֲרַת פְּטוֹר דְּלֹא הוּי מְלֹאכֶת מִחֻשְׁבַּת. עוֹד
הַקְּשׁוֹ בְּשְׁבַת שֶׁס הָא בְּכְרִיתוּת (יט ז) מִיִּיתִינָן הָאִי פְּלוּגָתָא דְּאֲצִי וְרַבָּא דְּפִלְיָגִי בְּמִכּוּוֹן לְחַתוּךְ אֲתַתְּ הַתְּלוּשׁ וְחַתֵּךְ
אֲתַתְּ הַמַּחוּזֵר. וְאִמְרִינָן שֶׁס בְּהִדִּיא דְּטַעֲמָא דְּרַבָּא דְּאֵע"ג דְּזֵה הוּא מְלֹאכֶת מִחֻשְׁבַּת, מ"מ זֶה הוּא מִתְעַסֵּק
דְּפִטוֹר בְּכַהֲ"ת, אֲלֵמָא דְּזֵה מִיִּירֵי שְׁחַתֵּךְ מֵה שֶׁהִיא מְכוּוֹן לְחַתוּךְ אֲלֵא שְׁטַעָה שְׁלֵא יָדַע שְׁזֵה מַחוּזֵר וְנִמְלָא
מַחוּזֵר, וְגַם הַצִּיאָו רֵאִיָּה מֵהָא דְּמַדְמִינָן שֶׁס בְּגִמְרָא קֶסֶר שׁוּמָן וְנִמְלָא חֲלָב, לְהָאִי פְּלוּגָתָא דְּאֲצִי וְרַבָּא
דְּפִלְיָגִי בְּמִכּוּוֹן לְחַתוּךְ תְּלוּשׁ וְחַתֵּךְ מַחוּזֵר, אֲלֵמָא דְּזֵה נְמִי מִיִּירֵי שְׁנִמְלָא שֶׁהוּא מַחוּזֵר, וְאֲפִשֵׁר לְהַצִּיא עוֹד
רֵאִיָּה לְזֵה מֵהָא דְּפִלְיָגִי אֲצִי וְרַבָּא (שֶׁס עג א) בְּקֶסֶר רַה"י וְנִמְלָא רַה"ר וְעַצְדִּינָן שֶׁס צְרִיכּוּתָא דְּל"ל דְּפִלְיָגִי
אֲצִי וְרַבָּא בְּהִנֵּי תַרְתִּי, אֲלֵמָא דְּפְלוּגָתִיָּהוּ גְּבִי מְכוּוֹן לְחַתוּךְ אֲתַתְּ הַתְּלוּשׁ, נְמִי מִיִּירֵי דְּקֶסֶר תְּלוּשׁ וְנִמְלָא
מַחוּזֵר, וְכ"כ הַמְגִיד מִשְׁנֵה (פ"א מֵה' שְׁבַת ה"ח) דְּזֵה הוּא עִיקַר הַפִּי' וְעִינָן מַש"כ עוֹד בְּסִימָן שֶׁאֲח"כ:

וּמַעֲתָה כִּיּוֹן דְּבְמִכּוּוֹן לְחַתוּךְ תְּלוּשׁ וְנִמְלָא שְׁזֵה הִיא מַחוּזֵר, הוּא מִתְעַסֵּק דְּפִטוֹר בְּכַהֲ"ת, א"כ לְכַאֲרֵה ה"ה
בְּשׁוֹחֵט קְדָשִׁים בְּחוּץ, קֶסֶר חוֹלִין וְנִמְלָא קְדָשִׁים נְמִי הוּא מִתְעַסֵּק דְּמ"ש, וְצִוִּיתָר מוּכַח כֵּן מִמַּש"כ צַחוּס'
בְּכְרִיתוּת שֶׁס שֶׁהַקְּשׁוֹ כִּיּוֹן דְּמִכּוּוֹן לְחַתוּךְ תְּלוּשׁ וְנִמְלָא מַחוּזֵר הוּא מִתְעַסֵּק, א"כ שׁוּגַג דְּחֵיב חֲטָאת הִיכִי מ"ל,
וְתִירָנוּ דְּכַשְׂאוֹמַר מוֹתַר הוּא שׁוּגַג, אֲבָל הֲכָא מִתְכוּוֹן לְדַצְרָה שֶׁהוּא הִיתַר לְכוּ"ע, אִם הִיא כְּפִי מֵה שֶׁהִיא סְצוֹר
מִשׁו"ה הוּא מִתְעַסֵּק, א"כ בְּשׁוֹחֵט קְדָשִׁים בְּחוּץ קֶסֶר שֶׁהוּא חוֹלִין וְנִמְלָא קוֹדֵשׁ, הָא ה"נ הָא מְכוּוֹן לְדַצְרָה
שֶׁהוּא הִיתַר לְכוּ"ע אִם הִיא כְּפִי מֵה שֶׁהוּא סְצוֹר, וְהוּל"ל דְּזֵה הוּא מִתְעַסֵּק, וְכ"כ בְּהִדִּיא הַמְהַרְש"א
בְּסַנְהֶדְרִין (סג ז) ד"ה רִישָׁא בְּעַכוּ"ס, דְּצַשְׁחוּטִי חוּץ הִיכִי דְּקֶסֶר שֶׁהֵן חוֹלִין וְנִמְלָא קוֹדֵשׁ הוּא מִתְעַסֵּק וּפְטוֹר
מִחֻטָּאת:

אמנם קשה דא"כ צעושה מלאכה בשגגת שבת דקסבר שהוא יום חול דחייב חטאת כדתנן (שבת קז ב) הא ה"נ הוא מכוון לדבר שהוא היתר לכו"ע אם היה כפי מה שהוא סובר, דמ"ש קסבר שהוא חול ונמלא קודש דהוה מתעסק גבי שחטוי חוץ, ומ"ש קסבר שהוא יום חול ונמלא קודש ללא הוה מתעסק, עוד קשה טובא דתנן (פסחים עא ב) ושאר כל הזבחים ששחטן לשם פסח, אם ראוין הן ר"א מחייב חטאת ור"י פטר, אלמא דכששחט בשבת בשוגג דקסבר שזה הוא קרבן פסח ואח"כ נמלא שהוא זבח אחר לא הוה מתעסק, דהא דפטר ר"י הוא משום דס"ל דטעה בדבר מנחה ועשה מנחה פטור, אבל לכו"ע זה לא הוה מתעסק, ואף על גב דהתם נמי הוא מכוון לדבר שהוא היתר לכו"ע אם היה כפי מה שהוא סובר, דהא אם היה זה קרבן פסח מותר לשוחטו בשבת לכו"ע, וגם בגמרא שם (עג ב) אמרינן בעי מניה רבא מר"נ שחט חולין לשם פסח מה לי אמר ר' מאיר, אלמא בשוחט בשבת כסבור שהוא קרבן פסח ונמלא חולין לא הוה מתעסק, ואף על גב דהוא מכוון לדבר שהוא היתר לכו"ע אם היה כפי מה שהוא סובר, דהא דקמבע"ל התם אי פטור לר"מ הוא מטעמא אחרינא כדאמרינן בגמרא שם, אבל מ"מ זה לא הוה מתעסק, אף על גב דזוה דמי לשוחט קדשים בחוץ כסבור חולין ונמלא קודש:

ואין לומר דשאני שוחט בשבת קסבר שזה פסח ונמלא חולין או זבח אחר, דכיון דשוחט בשבת חיובא משום דעושה חצורה והוה חובל, ובהדיא אמרינן (כריתות יט ב) הנח לתינוקות כיון דמקלקל בחצורה חייב מתעסק נמי חייב, א"כ לכאורה א"ש דבשוחט בשבת אף על גב דנימא דהוה מתעסק מ"מ חייב דהא מתעסק בחצורה חייב. אמנם זה ליתא כלל דלענ"ד ברור דהא דאמרינן בכריתות שם הנח לתינוקות הואיל ומקלקל בחצורה חייב, מתעסק נמי חייב, זה קאי דוקא על מתעסק דשבת גרידא דהיינו ללא הוי מלאכת מחשבת, דגם זה נקרא מתעסק בכריתות שם, ובמתעסק כי האי מיירי התם, דהתם מיירי במכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דפטור, משום דלא הוי מלאכת מחשבת, וצכה"ת כה"ג חייב כמש"כ בתוס' שהצאתי לעיל, ובמתעסק דשבת דהיינו ללא הוי מלאכת מחשבת א"ש הא דמשני הואיל ומקלקל בחצורה חייב מתעסק נמי חייב, דהא האי דמקלקל פטור גבי מלאכת שבת הוא מה"ט משום דלא הוי מלאכת מחשבת, כדאמרינן (הג"ה י) וכיון דמקלקל בחצורה חייב א"כ גבי חצורה לא צעין מלאכת מחשבת, משו"ה כל מתעסק דשבת גרידא דהיינו שאינו מלאכת מחשבת נמי חייב, כיון דלא צעין גבי חצורה מלאכת מחשבת, וכ"ז גבי מתעסק דשבת גרידא, אבל במתעסק דפטור צכה"ת דממעטין מקרא דכתיב גבי חטאת אשר חטא זה פרט למתעסק, בזה לא מהני כלל ה"ט הואיל ומקלקל חייב מתעסק נמי חייב, דהא צכה"ת נמי מקלקל חייב, דדוקא גבי מלאכת שבת מקלקל פטור משום דלא הוי מלאכת מחשבת, אבל צכה"ת מקלקל חייב, ומ"מ מתעסק פטור, וה"ה בחצורה בשבת דאע"ג דמקלקל חייב, מ"מ מתעסק כי האי דפטור צכה"ת, פטור נמי הכא ולפינו יתבאר עוד כל הסוגיא דכריתות, וא"כ הדרא קושיתנו בשוחט בשבת קסבר פסח ונמלא חולין הול"ל דזה הוה מתעסק דפטור צכה"ת דהא גם בחובל בשבת הול"ל דמתעסק כי האי פטור כמש"כ:

והנה אף על גב דבתוס' פסחים (עג א) צד"ה לדברי האומר, כתבו בפירוש דמשנתנו דפסחים שם ס"ל דמקלקל בחצורה חייב משו"ה מתעסק נמי חייב. הנה בתוס' שם דקדקו הרבה בלשונם הנהו שכתבו דמשנתנו דמחייב בשאינם ראויים, דהיינו מתעסק ששוחט זבח זה וסבור שהוא אחר לא אחיב כר"י דלדידיה מתעסק פטור כדאמרינן (כריתות יט ב) דקאמר הנח לתינוקות הואיל ומקלקל בחצורה חייב מתעסק נמי חייב, אלמא משמע דמאן דפטור מקלקל בחצורה פטור נמי מתעסק עכ"ל. הנה מבואר בהדיא שהקשו דמשנתנו דמחייב בשאינם ראויים דהיינו ששחט שור ונמלא שזה כבש, וצאמת זה הוה מתעסק דשבת גרידא, דהיינו ללא הוי מלאכת מחשבת כמו שמכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר, וזה הוא כוונת התוס' שם שכתבו

דהיינו מתעסק ששוחט זבח זה וסבור שהוא אחר וזה לא הוי מלאכת מחשבת, וא"כ שפיר כתבו דלמ"ד מקלקל חייב מתעסק כי האי חייב וכמש"כ, אבל מה דהכא איכא נמי האי מתעסק דפטור זכה"ת דהא הוא סובר לשחוט דבר המותר לשחוט לכל אדם, שסובר דזה קרבן פסח, מזה לא הקשו בתוס' כלל, וגם זזה לא שייך האי תירוץ דהואיל ומקלקל חייב, דהא זכה"ת נמי מקלקל חייב ומתעסק פטור כמש"כ וזאת היא קושינתו ולכאורה קשה מ"ט לא הקשו כן בתוס':

ענף ב

אמנם מה שנלע"ד זזה, דאע"ג דס"ל לרצא (שבת ע"ב) דמתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, דהיינו שנמצא שזה היה מחובר כמש"כ בתוס' דפטור, משום דזה הוה מתעסק דפטור זכה"ת, מ"מ ששוחט בחוץ קסבר שהן חולין ונמצא קודש, לא הוה מתעסק, וטעמא דמלתא דמתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, הא בזמנת אפילו חתיכה דמחובר נמי לא הוה מלאכה, דהא אפילו כשחתך מחובר כל היום, כ"ז שלא עקר דבר מגידולו בקרקע לא הוי מלאכה, א"כ המלאכה הוא מה שעוקר המחובר מגידולו, וגבי תלוש ליכא הא מלתא, א"כ כשמכוון לחתוך תלוש וחתך את המחובר הא לא קמכוון לעשות מלאכה שיש עליה איסור אפילו במחובר, דהא לא היה מכוון לעקור דבר מגידולו, אלא שהיה מכוון לחתוך גרידא, וחייתך גרידא הא אפילו במחובר אינו אסור מה"ת, משו"ה זה הוה מתעסק, דמתעסק הוה כשמכוון לעשות דבר שאין על דבר זה שם איסור ככ"מ, כמו לחתוך תלוש ונמצא מחובר דחייתך גרידא אינו אסור אפילו במחובר כמש"כ וזה הוה הא דאמרינן בגמרא שם, רבא אמר פטור דהא לא קמכוון לחתיכה דאיסורא דהיינו ללא מכוון לחתיכה שכיוצא בה אסור אפילו במחובר, וכה"ג גבי שחטי חוץ נמי הוה מתעסק, כגון דקסבר שזבחה זו כבר מתה ומכוון לחתוך בזו ארעה ונמצא שהיא היתה חיה ונשחטה, או דקסבר לחתוך בצשרה וחתך בסימנים ונשחטה זה הוה מתעסק דהא לא מכוון לשחוט שיש ע"ז שם איסור גבי קדשים, אבל כשמכוון לשחוט אלא דקסבר שזה חולין ונמצא קודש זה לא הוה מתעסק כיון שמכוון לשחוט א"כ מכוון לעשות דבר שיש ע"ז איסור בקדשים אלא דקסבר שזה חולין זה הוה שוגג זכה"ת, וכן הא דאמרינן (שבת ע"ב) דמתכוון לזרוק ב' זרק ד', או דמתכוון לזרוק זרה"י וזרק זרה"ה דמיירי שנמצא שזרק ד' או שנמצא שזה ר"ה, התם נמי שפיר הוה מתעסק דפטור זכה"ת, דהא הזריקה בעצמה לא הוי מלאכה כלל בשום מקום, אלא דזריקה מרה"י לרה"ה או מתחלת ד' לסוף ד' זה הוי מלאכה, וכשאינו מכוון אלא זריקה גרידא, אינו מכוון למלאכה שכיוצא בה אסור דזה אינו אסור בשום מקום, משו"ה זה דמי למתכוון לחתוך תלוש, וחתך את המחובר, וגם קסבר שומן ונמצא חלב דמי למכוון לחתוך את התלוש ונמצא מחובר, דהא לא מכוון לטעום אותו טעם שאסרה תורה אלא לטעום טעם אחר של היתר, דאע"ג דחלב ושומן הוה מצ"מ מ"מ אין טעמם אחד:

ובזה א"ש טובא דברי התוס' (שבת ע"ב) ד"ה "אלא" התמוהים מאד, שכתבו שם בתחלה דנוקמי שגג ולא מתכוון בקדשים כגון שמכוון לשחוט חולין ושחט זבחה אחרת של קדשים דחייב, משא"כ בשבת כה"ג כגון במכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר פטור ללא הוי מלאכת מחשבת, א"כ מבואר בהדיא דזבחה"הם דמכוון לשחוט חולין ונמצא שזה קודש אפילו כשנמצא שהיא אחרת של קדשים מ"מ חייב, ואח"כ כתבו ואין לומר דמיירי גבי שבת כגון שהיה צריך לחתוך מה שחתך אלא שהיה סבור שזה תלוש ונמצא שזה מחובר, דזכה"ג אס הוא פטור לענין שבת פטור לענין שחטי חוץ, משמע דבחוץ כה"ג שסבור שהוא חול ונמצא קודש פטור משום דהוה מתעסק, א"כ דזריהם סתרי להדדי, והמהרש"א בצנעא דרין (ס"ג) ד"ה

"רישא צעכו"ס" תמה בזה על התוס', וכתב שם דהא שכתבו בתחלה קאי לר' יהושע דס"ל דמתעסק חייב חטאת, ובשו"ת הגרע"א (סימן ה') תמה עליו הא מתעסק פטור לד"ה עי"ש. ומ"מ לא תירץ הגרע"א מה דקשה לדברי התוס' סתרי להדדי. אמנם לדברינו א"ש טובא דבשוחט בחוץ קסבר חולין ונמלא קודש לא הוה מתעסק מה"ט שכתבנו, והא שכתבו בתוס' בטר הכי דכסבור לחתוך תלוש ונמלא מחובר שפטור בשבת, כה"ג פטור ג"כ בשחטי חוץ, האי כה"ג היינו כגון שסבור לחתוך בלאר בהמה מתה ונמלאה שהיא חיה, או כסבור לחתוך בצער וחתך בסימנים ונשחטה, דזה דמי לכסבור לחתוך תלוש ונמלא שהוא מחובר, וכמש"כ לעיל. ואפשר לפרש ג"כ כוונת התוס' דכריתות שהבאתי לעיל שלא יהיו סותרים לדבריהם דהכא:

וגם מסוגיא דכריתות (י"ט ז) מוכח כדברינו, דאיתא התם אמר שמואל המתעסק בחלצים ועריות חייב שכן נהנה, המתעסק בשבת פטור מלאכת מחשבת אסרה תורה, וכתבו בתוס' סנהדרין (פ"ג ז) ד"ה להגביה דהא דאמר שמואל המתעסק בשבת פטור מלאכת מחשבת אסרה תורה, לא מיירי במתעסק דפטור בכה"ת, אלא דמיירי במתעסק דשבת גרידא, דהיינו דלא הוי מלאכת מחשבת כגון שנתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר כדאמרינן בכריתות שם, דבכה"ת כה"ג חייב, ובכריתות שם בטר הכי גרסינן, א"ל רבא לר"נ והא תינוקת דכי מתעסק דמי, ותנן היו לו שני תינוקות למול, אחד למול בשבת, ואחד למול לאחר השבת ושכח ומל את שלאחר השבת בשבת, ר"א מחייב חטאת ור"י פוטר, עד כאן לא פטר ר"י אלא משום דקסבר טעה בדבר מלוא ולא עשה מלוא פטור, אבל מתעסק בדבר דלאו מלוא אפילו ר"י מחייב, א"ל הנה לתינוקות, הואיל ומקלקל בחצורה חייב, מתעסק בחצורה נמי חייב. וקשה טובא הא גבי תינוקות התם הא איכא תרי גווי מתעסק, חדא מתעסק דשבת דלא הוי מלאכת מחשבת, דהא הוא מכוון למול את זה ומל אחר, ודמי למכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר, וגם לכאורה איכא נמי הכא האי מתעסק דפטור בכה"ת דהא הוא סובר למול למי שמתר למולו בשבת ומל למי שאסור למולו, והכא אס היה הדבר כפי מה שהוא סובר היה מותר לכו"ע, וזה דמי לשוחט קדשים בחוץ כסבור שהן חולין ונמלא קדשים לדעת הגרע"א זה הוה מתעסק, וא"כ קשה תרתי, חדא דמ"ט לא פרכינן מתינוקות לרבא דס"ל (שבת פ"ג ז) דנתכוון לחתוך תלוש וחתך את המחובר פטור דהוה מתעסק. ועוד דבזה לא שייך תירוץ הגמרא דמשנינן הואיל ומקלקל בחצורה חייב מתעסק בחצורה חייב, דזה לא שייך אלא לגבי מתעסק דשבת גרידא דלא הוי מלאכת מחשבת בזה א"ש דכיון דמקלקל בחצורה חייב אף על גב דכל מקלקל לא הוה מלאכת מחשבת כדאמרינן (ת"גיגה י) א"כ לא בעינן גבי חצורה מלאכת מחשבת, אבל במתעסק דפטור בכה"ת לא שייך ה"ט דהא בכה"ת נמי מקלקל חייב ומתעסק פטור וכמש"כ כ"ז לעיל. אבל לדברינו א"ש דבאמת גבי תינוקות לא הוה מתעסק דפטור בכה"ת, דכיון שמכוון למול דהיינו לעשות חצורה, אף על גב שהוא מכוון לחצורה של היתר מ"מ זה לא הוה מתעסק כמש"כ לעיל בשחטי חוץ דאפילו כסבור חולין ונמלא קודש לא הוה מתעסק, דלא דמי למכוון לחתוך תלוש ונמלא מחובר, דהתם לא קמכוון כלל לעשות המלאכה דהיינו לעקור דבר מגידולו, אלא שהיה מכוון לחתוך וחייתך גרידא לא הוה מלאכה אפילו במחבר כמש"כ לעיל, וא"כ א"ש הא דלא פרכינן בכריתות שם מתינוקת אלא למתעסק דשבת גרידא, ומשני שפיר:

ומה"ט א"ש נמי דברי הרמב"ם דפ"ב מה' שגגות כתב גבי תינוקת ה"ט דטעה בדבר מלוא עי"ש. ולכאורה להרמב"ם דפסק בפ"א מה' שבת דמקלקל בחצורה פטור, וא"כ מתעסק בחצורה נמי פטור, ולפ"ז הא איכא נמי גבי תינוקת ה"ט דמתעסק, אבל לדברינו א"ש דהא מתעסק דפטור בכה"ת ליכא גבי תינוקת, אלא דאיכא האי מתעסק דשבת, דזה דמי להא דאמר שמואל בכריתות שם דמתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר פטור, וכמו דפרכינן שם לשמואל ממשתנו דתינוקת, וכיון דהרמב"ם לא פסק

כשמואל, דהרמז"ס צפ"א מה' שבת פסק שם במכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר חייב, ועיין בלח"מ שם טעמא דהרמז"ס, וגם בסימן הבא נבאר טעם הרמז"ס, א"כ גבי תינוקת חו ליכא להרמז"ס אפילו מתעסק דשבת גרידא:

מעשה לדברינו א"ש כל הני דוכתי שהצאתי לעיל, דלדברינו דבשחטוי חוץ כסבור חולין ונמצא קודש לא הוה מתעסק א"כ א"ש דשוחט בשבת כסבור פסח ונמצא חולין, וכן העושה מלאכה בשגגת שבת כסבור שהוה יום חול ונמצא שבת דלא הוה מתעסק. ולדברינו טמא שנכנס לעזרה בהעלם מקדש נמי לא הוה מתעסק, דכיון שמכוון לכנוס לעזרה זו אלא שטעה שלא ידע שהיא עזרת ישראל, זה לא הוה מתעסק, דלדברינו אף על גב שמתכוון לדבר היתר דאם היה כפי מה שהוא סובר היה מותר לכ"ע, מ"מ לא הוה מתעסק. והנה להמהרש"א והגרע"א דס"ל גבי שחטוי חוץ כסבור חולין ונמצא קודש דהוה מתעסק, ועפ"ז כתב הגרע"א דגם העלם מקדש הוה מתעסק. ובאמת לפ"ז הול"ל דגם העלם טומאה לגבי מקדש דקסבר שהוה טהור ונמצא טמא נמי הוה מתעסק, וכבר בררנו בסימן ט' ראיות דהעלם מקדש נמי לא הוה מתעסק, ולענ"ד ברור הדבר כמש"כ:

סימן יא

עוד בענין הנ"ל

אמנם מה שיש לעיין ע"פ דברינו בסימן הקדום בהאי סוגיא דפסחים (לג א) דאמרינן שם מר בריה דרבינא אמר, הכי קאמר, לא א"א בשאר מצות שלא עשה בהן שאינו מתכוון כמתכוון, שאם נתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחוצר שפטור, תאמר במעילה שאם נתכוון להתחמם בגיזי חולין ונתחמם בגיזי עולה שמעל, רב נחמן בר"י אמר, הכי קאמר לא א"א בשאר מצות שכן לא מתחייב בהן שאינו מתעסק כמתעסק, שאם נתכוון להגזיה את התלוש וחתך את המחוצר שפטור, תאמר במעילה שאם הושיט ידו לכלי ליטול חפץ וסך ידו בשמן של קודש שמעל. ובתוס' שם ד"ה "נתכוון" כתבו ג"כ הכא דהא דאמרינן הכא שאם נתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחוצר שפטור, דזה מיירי שנתכוון לחתוך התלוש ונמצא שזה בעלמו היה מחוצר וכדבריהם בשבת (עג ז) שהבאתי בסימן הקדום. ולכאורה ממילא נמי דה"ה דהא דאמרינן הכא תאמר במעילה שאם נתכוון להתחמם בגיזי חולין ונתחמם בגיזי עולה שמעל דמיירי דומיא דנתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחוצר, מיירי נמי כגון שנתכוון להתחמם בגיזי חולין וא"כ נמצא שזה בעלמו היה גיזי עולה, וא"כ לכאורה קשה לדברינו בסימן הקדום שכתבנו בשוחט קדשים בחוץ כסבור שהן חולין ונמצא קודש ללא הוה מתעסק כיון שמכוון לשחיטה, ללא דמי לנתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחוצר, דהתם אינו מכוון כלל לעשות המלאכה דהיינו לעקור דבר מגידולו, אלא שהיה מכוון לחתוך וחיטוך גרידא לא הוי מלאכה אפילו במחוצר, א"כ ממילא לדברינו ה"ה במכוון להתחמם בגיזי חולין ונמצא שזה היה גיזי עולה הול"ל ללא הוה מתעסק, כיון דס"ס היה מכוון ליהנות מגיזה זו ונהנה ממנה, וזה דמי לשוחט קדשים בחוץ כסבור שהן חולין ונמצא קודש, לדברינו זה לא הוה מתעסק, ומה שיש עוד לעיין טובא בהאי סוגיא דפסחים שהבאתי יבואר לפנינו בענף ב', מ"מ לכאורה מוכח מהכא דכסבור שזה חולין ונמצא קודש הוה מתעסק:

אמנם זה ליתא, חדא דא"ל דאע"ג דנימא דהא דאמרינן שאם נתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחוצר, מיירי בנמצא שזה בעלמו היה מחוצר, מ"מ א"ל דהא דאמרינן תאמר במעילה שאם נתכוון להתחמם בגיזי חולין ונתחמם בגיזי עולה מעל מיירי כפירוש רש"י שנתכוון להתחמם בגיזי חולין ונתחלף לו גיזה אחרת של הקדש תחתיה. דהא בגמרא לא מדמינן הני תרתי להדדי אלא דאמרינן דגבי שבת שלא במתכוון פטור, וגבי מעילה שלא במתכוון חייב. וע"ז מייתינן דגבי שבת נתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחוצר פטור, וגבי מעילה נתכוון להתחמם בגיזי חולין ונתחמם בגיזי עולה מעל, דגבי שבת בנתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחוצר שפיר אף על גב שנמצא שזה בעלמו היה מחוצר ג"כ הוה שלא במתכוון מה"ט שכתבנו, אבל במתכוון להתחמם בגיזי חולין ונמצא שזה הוה גיזי עולה זה הוה שוגג, אלא היכי שנתכוון להתחמם בגיזה זו ונתחלף לו גיזה אחרת זה הוה שלא במתכוון, דהא גם רש"י הכא גבי נתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחוצר לא פירש רש"י דמיירי שחתך מחוצר אחר, רק גבי גיזי עולה האריך רש"י לבאר דמיירי שנתחלף לו גיזה אחרת, וגם בשבת שם לא פירש רש"י דמיירי שחתך מחוצר אחר. אך בתוס' שם כתבו דמשמע מפ"י רש"י שמפרש שחתך מחוצר אחר. ואין זה מוכרח כ"כ מפ"י רש"י שם, מ"מ ודאי א"ל דאע"ג דתוס' מפרשים הוה דנתכוון לחתוך את התלוש וחתך המחוצר דמיירי שנמצא שהוא מחוצר מ"מ גבי נתכוון להתחמם בגיזי חולין ונתחמם בגיזי עולה, א"ל דמיירי שנתחלף לו בגיזי עולה, וגם התוס' ס"ל כרש"י דרב נב"י דמשני בפסחים שם כגון שנתכוון להושיט ידו וכו' דהוה פליג על רבינא, דלרנב"י אפילו כשנתחלף לו גיזה של חולין בגיזה של הקדש נמי לא הוה מתעסק אלא דלרש"י אבי ורבא דפליגי בשבת (עג ז)

במתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר פליגי בזה, ולהתוס' פליגי אציי ורצא במלתא אחריתי, וא"כ מה שהקשו בתוס' בשבת (עג א) דנוקמי שגג בלי מתכוון, כגון שמכוון לשחוט חולין ושחט בהמה אחרת של קדשים, וא"כ ס"ל שם דאפילו כשנתחלפה לו אחרת נמי לא הוה מתעסק זה אצל כרנב"י דהכא בפסחים, ועיין מש"כ בסיומן הקדום לבאר דברי התוס' בשבת, כן היה א"ל בהאי סוגיא בפסחים:

אמנם מסתבר טפי לומר בזה לפי דעת הרמב"ם שפסק (בפ"א מה' שבת ה"ו) דמתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר חייב, לדלידיה במכוון לחתוך תלוש זה וחתך מחובר אחר נמי אין לפוטרו משום מלאכת מחשבת דפטור גבי שבת גרידא, כיון דבכה"ג גבי מחובר חייב אלא שיש לפוטרו משום מתעסק שפטור בכה"ת, ולדבריו הא דפליגי אציי ורצא במכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, א"ל דמיירי נמי אפילו כשחתך מחובר אחר, ואף על גב דודאי מיירי נמי אפילו כשנמלא שזה בעלמא היה מחובר, וכמש"כ המגיד משנה שם ה"ח דעיקר הפי' הוא כשנמלא שהוא בעלמא היה מחובר וכונתו דהא בשבת (עג א) פליגי אציי ורצא ג"כ כה"ג צורק בר"ה כסבור רה"י ונמלא ר"ה, ועבדין שם לריכותא צהני תרתי אלמא דהא דפליגי במתכוון לחתוך תלוש וחתך מחובר מיירי נמי בכה"ג דקסבר תלוש ונמלא מחובר. וגם מדמדמיין בגמ' שם, כסבור שומן ונמלא חלב להאי פלוגתא דאציי ורצא דפליגי במכוון לחתוך תלוש וחתך מחובר, מ"מ לדעת הרמב"ם א"ל דמיירי בכל גווני צין שנמלא שהוא מחובר צין שחתך מחובר אחר, דהא אפילו כשחתך מחובר אחר ג"כ אין לפוטרו אלא משום מתעסק דהא במחובר כה"ג שסבר לחתוך תאנה מחוברת זו וחתך תאנה אחרת הא להרמב"ם חייב, א"כ א"ל דלרצא דפוטור במכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, הוא פוטור אפילו כשנמלא שהוא מחובר מה"ט שכתבנו וכש"כ כשחתך מחובר אחר דאיכא בזה נמי ה"ט שהוא היה מתעסק בדבר היתר ונתחלף לו בדבר איסור, ואציי מחייב אפילו בכה"ג דלא הוה מתעסק, כיון דקא מכווין לשם חתיכה כדאמרין בשבת שם, ולפ"ז א"ש הא דהכא בפסחים משני מר בריה דרבינא תאמר בשאר מצות דמתכוון לחתוך תלוש וחתך את המחובר, היינו שחתך מחובר אחר דבכה"ג בשבת פטור אבל במעילה כה"ג שנתחלף לו בגיזי עולה מעל, אף על גב דהוה מתעסק, ורנב"י ס"ל כאציי דבכה"ג לא הוה מתעסק אפילו בשבת וכמו שהוא לפי פירוש רש"י:

והנה בהאי פלוגתא דפליגי הרמב"ם ותוס' והראב"ד, בהאי דינא דמתכוון לתלוש תאנה זו ותלש תאנה אחרת דלהרמב"ם בכה"ג חייב חטאת, והראב"ד ותוס' ס"ל דהלכתא כשמואל דס"ל בכריתות (יט ב) דזו לא הוה מלאכת מחשבת, והראב"ד והתוס' ס"ל דליכא בזה פלוגתא דאמוראי, נלע"ד דטעם הרמב"ם תליא בתרי מילתי, חדא בגירסת הספרים, דרש"י ותוס' גורסים בהצרייתא בכריתות (כ א) נתכוון לכבות את זו וכבה את זו פטור, והרמב"ם גורס חייב, כמש"כ הלח"מ (בפ"א מה' שבת ה"י) זה הוא חדא, ועוד נלע"ד דהרמב"ם ס"ל דהא דאמר רבא בכריתות שם להקדים א"ב, היינו דרצא משני דמתעסק בכה"ג בחד מינא, כגון מכוון לתאנה זו וחתך תאנה אחרת לד"ה חייב. אלא דבתרי מיני כה"ג כגון מכוון לחתוך תאנים וחתך ענבים פטור, ובלהקדים בתרי מיני פליגי הני תנאי דהתם, והראב"ד ותוס' מפרשים דרצא ס"ל כשמואל דמתעסק כה"ג בחד מינא נמי פטור, אלא בלהקדים בכה"ג בחד מינא פליגי. והנה סוגית הגמרא דשם א"ש בפשיטות טפי לפרש דפליגי בלהקדים בתרי מיני מלומר דפליגי בלהקדים דחד מינא עי"ש. וגם כיון דרצא גופיה פריך בכריתות שם על האי דינא דשמואל ואף על גב דהגמרא משני שם, מ"מ א"ש לומר דרצא דמשני להקדים א"ב פליגי באמת על שמואל, וע"פ דברינו כל דברי הרמב"ם מכוונים מאד, וגם סוגית הגמרא דכריתות שם א"ש טובא לדעת הרמב"ם. והלח"מ (בפ"א מה' שבת ה"י) כתב שם דהרמב"ם מפרש הא דפליגי אציי ורצא במתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, דהיינו שחתך מחובר אחר, ודלא כמש"כ המגיד

משנה דעיקר הפי' הוא שנמנח שהוא מחובר, אבל לדברינו גם הרמב"ם מפרש דמיירי שנמנח שהוא מחובר, אלא דלהרמב"ם א"ל דמיירי נמי אפילו כשתתן מחובר אחר, וכבר כתבנו לעיל דהסוגיא דפסחים שהבאתי א"ש טפי בפשיטות ע"פ דעת הרמב"ם:

ענף ב

והנה זהאי סוגיא דפסחים שהבאתי יש לעיין, חדא היכי אמרינן לא א"א בשאר מנות שכן לא עשה צו שאינו מתכוון כמתכוון תאמר במעילה שאם נתכוון להתחמם בגיזי חולין ונתחמם בגיזי עולה מעל, וקשה הא אכן קיימינן השתא דלא לכתוב רחמנא בשגגה גבי מעילה ונילף מחטאת, א"כ כי היכא דנילף מחטאת דא"ח אלא בשוגג ה"נ נילף דא"ח במתעסק. וכבר הקשה כן המהרש"א ותיירץ דכוונת הגמרא היא להיפך דמש"ה כתיב בשגגה גבי מעילה דאי נילף מחטאת אז נילף נמי דמתעסק פטור, ומה"ט כתיב בשגגה גבי מעילה דגלי קרא דלא ילפינן מחטאת, ומשור"ה מתעסק במעילה חייב. אך עדיין קשה יותר הא בשאר מנות נמי היכי דנהנה הא מתעסק נמי חייב וכדאמרינן בשבת (עג א) מתעסק בחלצים ועריות חייב שכן נהנה, א"כ בנתחמם בגיזי עולה, או כגוויי אחרניי דאמרינן בגמרא שם כגון שסך ידו בשמן של קודש הא גם אי נילף מעילה מחטאת ג"כ הול"ל דבהני גוויי דאמרינן בגמרא גם מתעסק חייב זהו משום דנהנה, וכבר העירו בזה הפ"י והל"ח:

אמנם היה מסתבר לומר דהא דמתעסק בחלצים ועריות חייב שכן נהנה, זה הוא דוקא בחלצים ועריות דבהני ליכא חיובא אלא כשנהנה, אבל מעילה הא איכא מעילה בזמנה גוויי שאינו נהנה כלל כמו בנותן הקדש לחבירו, וכדאמרינן (מעילה יח ז) דאיכא מעילה ע"י שינוי מרשות לרשות, משור"ה אי נילף מעילה מחטאת הול"ל תו דככל גוויי מעילה נמי מתעסק פטור ואפילו כשנהנה ע"י מעילה כיון דאין חיובן רק ע"י הנאה, אך בחוס' סנהדרין (סג ז) ד"ה להגביה כתבו שם אליבא דחד שינויא דגם בזמנא שבת היכא שנהנה ע"י מלאכתו תו א"א לפטור צו משום מתעסק משום דכ"מ שנהנה גם מתעסק חייב, א"כ הדרא הקושיא הא בנתחמם בגיזי עולה וסך ידו בשמן הול"ל דמתעסק חייב גם אי נימא דילפינן מעילה מחטאת:

עוד אפשר לומר דבנהנה מן הקודש אין לחייב מתעסק משום שנהנה כיון דאין חיובא משום הנאה גרידא דהא הנאה מן הקודש היכא דלא פגם בהקדש א"ח וכדתנן במעילה (יח א) נהנה ולא פגם לא מעל דכל דבר שיש לו פגם לא מעל עד שיפגום א"כ בנתחמם בגיזי עולה או סך ידו בשמן של קודש שמעל מיירי שפגם בהקדש וא"כ במתעסק אי אפשר לחייבו מה"ט שנהנה דהא אין חיובו משום הנאה גרידא אלא משום שפגם וכיון דהוה מתעסק לגבי פגם הול"ל שהוא פטור, אך יש לעיין בזה דהא האי דתנן נהנה ולא פגם לא מעל זה מיירי דוקא בקדשי דק הבית אבל בקדשי מזבח כיון שנהנה מעל וכדאמרינן במעילה (יט א) דהא דתנן הנאה מן החטאת כשהיא חיה לא מעל עד שיפגום, זה מיירי בצעלת מוס, אבל בתמימה כיון שנהנה מעל. מעתה קשה כיון דמיירי הכא בגיזי עולה שהיא קדושת הגוף, א"כ הול"ל דחייב בה בנהנה גרידא בלי פגם, ובשלמא בסך בשמן של קודש א"ל דמיירי בקדשי צ"ה, ואפילו אי נימא דמיירי בשמן דנסכים נמי הא כ"ז שלא נתקדשו בכלי לא הוה קדושת הגוף כדתנן (מנחות קא א) משור"ה ליכא זהו מעילה עד שיפגום, אבל גיזי עולה הוי קדוה"ג והול"ל כשנהנה מעל, ואף על גב דלדעת התוס' (בכורות כו א) ד"ה "תלש" שכתבו שם דלמך של עולה הוה כמקדש בע"מ מעיקרא ויש לומר של עולה פדיון, ולדידהו ודאי דהול"ל דנהנה מגיזה של עולה לא מעל עד שיפגום. אך כבר בררנו לקמן (סימן פ"ח) דגיזה של עולה הוי קדוה"ג ואפילו נתלש בחייה נמי מה"ת

זריקת הדם שאח"כ מתיר זמרה לכהנים, ואפילו למ"ד (זבחים פו א) דעצמות שפרשו, אין זריקת הדם מתיר אותן, מ"מ מתיר הגיזה לד"ה כמו שזכרנו שם כ"ז בארוכה, א"כ הול"ל דבגיזי עולה מעל בהנאה גרידא ואף על גב שלא פגם, א"כ הדרא קושיתנו לדוכתה. אך מ"מ א"ל דהאי גיזי עולה דהכא מיירי בגיזה של עולה בע"מ שיש להן פדיון, ועיין מש"כ לקמן (סימן פח) דצוה ודאי לא מעל עד שיפגום, וגם א"ל דמיירי שהקדיש גיזה לדמי עולה דהוי קדושת דמים ולא מעל עד שיפגום:

ועפ"ז א"ש טוּבא לתרץ תמיה עזומה, דהנה דעת התוס' זכורות (כה ז) ד"ה "שער" דאפילו גיזה של עולה תמימה אינה אסורה מה"ת, וכן הוא דעת הר"ש זעזלה (פ"ג מ"ג) וע"ז הביא המהרי"ט אלגזי בזכורות שם בשם תוספת ישנים שתמהו ע"ז מהא דאמרינן המתחמם בגיזי עולה מעל וזה מיירי במעילה דמה"ת, והמהרי"ט אלגזי שם כתב שלא מלא בשום מקום גמרא זו דהמתחמם בגיזי עולה מעל, והנה אגב שיטפיה כתב הרב כן, דהא כן הוא מצוהר בהדיא שהאי סוגיא דפסחים שהבאתי, וא"כ לכאורה איכא מזה תמיה גדולה לדעת התוס' בזכורות שהבאתי, אבל אי נימא דהכא מיירי במקדיש גיזה לדמי עולה לק"מ, אך בעיקר דעת התוס' בזה כבר הארכנו לקמן (סימן פ"ח) דגם התוס' סותרים א"ע בזה בכמה דוכתי, והבאתי שם כמה ראיות ברורות דגיזה של קרבנות אסורה מה"ת, וקדושת הגוף היא, שיש בה מעילה מה"ת, אך מ"מ גם לדברינו א"ל דהאי גיזה של עולה דאמרינן הכא לא מיירי בגיזה של קרבן עולה אלא שהקדיש הגיזה לצורך עולה דלא הוה אלא קדושת דמים, ואין מועלין בה בהנאה גרידא אלא עד שיפגום כמש"כ, א"כ א"ש דהול"ל דאף ע"ג דנהנה מכל מקום מתעסק פטור כיון דאין חיובו משום הנאה גרידא אלא משום פגם, אך עדיין קשה לפי מש"כ בתוס' (סנהדרין סז ז) דגם במלאכת שבת היכי שנהנה חייב אפילו במתעסק מה"ט דכיון דנהנה חייב, ואף על גב דבגיזי מלאכת שבת נמי אין חיובו משום הנאה גרידא, א"כ לדידהו הול"ל נמי במתעסק דמעילה אפילו היכי דאין חיובו משום הנאה גרידא אלא עד שיפגום מ"מ הול"ל דמתעסק חייב משום שנהנה, אך באמת בתוס' שם לא כתבו כן אלא אליבא דחד שינויא וגם בתוס' כריתות (יט ז) (שבת עז ז) שכתבו שם ג"כ כל מש"כ בסנהדרין ולא הביאו כלל האי שינויא דנהנה במלאכת שבת אין לפוטרו משום מתעסק, ואפשר דהדרי התוס' מסבירא זו ומסוגיא דפסחים דהכא איכא ראייה דבכה"ג אין לפוטרו משום מתעסק כמש"כ, והנה הפ"י והע"ח הקשו בסוגיא זו מ"ט לא ילפינן מעילה מחלצים ועריות שחייב בהן מתעסק והנה קושיא זו לא שייכה אלא אי נימא דמתחמם בגיזי עולה או דסך ידו בשמן של קודש זה הוה ג"כ נהנה כמו חלצים ועריות, א"כ ממילא קשה דהו"ל למילף מחלצים ועריות, אבל לפי דברינו דזה לא הוה נהנה כמו חלצים משום דמעילה חיובו הוא משום נהנה ופגם, או מטעמא אחרינא כמש"כ, תו לא שייך כלל קושיתם דאי לא הוה כתיב בשגגה גבי מעילה אלא דנילף מחטאת, הול"ל דכמו גבי חטאת כגון בשחוטאי חוץ ובשבת מתעסק פטור ה"נ במעילה, ואף על גב דמלינו בחלצים ועריות דמתעסק חייב, שא"ה משום דנהנה וחיובן משום נהנה, אבל במעילה ס"ס הוה מתעסק לענין פגם כמש"כ וא"ש הסוגיא דהכא:

סימן יב

שאלה אם מותר לערות מים חמין מכ"ר על "טהעע" בשבת

תשובה הנה צפמ"ג או"ח (סימן רמג ס"ק מ"א) כתב שם להחיר לערות מים רותחין מכ"ר על טהעע בשבת ואף ע"ג שהיד סולדת צהן, רק באופן אם כבר עירה עליהן רותחין צערצ שבת, שכתב שם דכיון שכבר עירו עליהן רותחין בע"ש ועירו מצשל כדי קליפה א"כ תו אין צשול אחר צשול, ומותר לערות עליהן בשבת, וכן תפסו היתר זה כמה אחרונים דבתפארת ישראל בהקדמתו לסדר מועד צדין צשול והטמנה כתב ג"כ היתר זה, אלא שהוסף שלא יהיו מים קרים צתוך הטהעע צשעה שמערה עליהן צשבת דצדצר לח יש צו צישול אחר צישול, וכן ראיתי צשו"ת צנין ליון (סימן י"ז יח"ט) שנתלצטו צזה כמה גדולים, וכתב שם לדצר פשוט דאי ליכא לחלוחית מים על הטהעע מותר לערות עליהן צשבת מה"ט דכיון שכבר עירו עליהן מאתמול ונתצשלו כדי קליפה א"כ בקליפה זו תו אין צישול אחר צישול:

ואנכי איני רואה היתר צזה, דהא מלתא דאין צשול אחר צשול והאי מלתא דעירו מצשל כדי קליפה, לא דמו להדדי דהא מלתא דאין צשול אחר צשול, מיירי דוקא היכא שנגמר כל צשולו כדאיתא (שבת קמה ז) גצי תרנגולתא דר' אבא, ואפילו היכא שכבר נתצשל כמאכל צן דרוסאי נחלקו הרשב"א והרא"ש, אם יש צזה צשול אחר צשול וכמו שהציא הצ"י צטור או"ח (סימן שיה) אבל היכא דלא נתצשל עדיין כמאכל צ"ד, אפילו היכא שנתצשל אלל האור ג"כ עדיין יש צזה צשול אחר צשול, וכמו שהציא הרא"ש צפ"ג צשבת ראה לזה מהא דאמרין (ביצה לד א) דהמגיס בקדרה חייב משום מצשל וצזה אין שום נ"מ צין לח ליצש, דדוקא כשנצטנן ואח"כ הרתיחה צזה איכא נ"מ צין לח ליצש, אבל צמגיס קדרה שאלל האש שחייב משום מצשל משום שקירצ צישולו צזה ליכא נ"מ צין לח ליצש דצכ"מ דעדיין לא נתצשל כמאכל צ"ד חייב עליו משום מצשל, וגם הרמב"ם (צפ"ט מה' שבת ה"ג) כתב המצשל על האור דצר המצשל כל צרכו וכו' פטור כתב ג"כ כהרא"ש דדוקא היכא שכבר נתצשל כל צרכו, הא לא"ה חייב, והרמב"ם הא אינו מחלק צין לח ליצש, וכ"ז הוא צהא מלתא דאין צשול אחר צשול, אבל צהא מלתא דעירו מצשל כדי קליפה, היינו שמצשל ואסור לצשל צשבת אף על גב שאינו גומר צישולו, אבל פשוט דאין עירו גומר לצשל כל צרכו צכל דצר, דהא עירו אינו מצשל אלא צשעת עירו, אבל כשפסק לערות תו אין המיס שכלי שני מצשל דהא כ"ש אינו מצשל, וא"כ איך א"ל דצרגע אחד הוא גומר צישולו כל צרכו, הא אפילו קדרה שאלל האש אינה גומרה צישול כל צרכו צרגע אחד אף על גב שהוא מצשלו, וא"כ כשמערה רותחין על טהעע בע"ש, אף על גב שמצשל כדי קליפה מ"מ עדיין לא נגמר צשולה כל צרכה, וא"כ עדיין יש צה צאותה קליפה צישול אחר צישול, וא"כ אסור לערות עליהן פעם אחרת צשבת. הן אמת דאיכא כמה דצרים דע"י עירו גרידא ג"כ מתצשלים כל צרכן, כמו מלוח הישן וקוליס האספנין כדתנן (שבת קמה ז) דצהני דחתן זו היא גמר צישולן אבל זה הוא דוקא צכל הני, אבל לא צשאר מינין דהא אפילו להני רצוותא דס"ל דעירו אינו מצשל כלל, מ"מ כל הני מתצשלין ע"י עירו, וגם איכא כמה דצרים שמתצשלין אפילו צכ"ש כדאיתא (שבת מצב ז) אבל ודאי שאר המינין אין מתצשלין כל צרכן בעירו גרידא:

ומה"ט אפילו היכא שנתן הטהעע צתוך כלי ראשון בע"ש ושפך אח"כ המיס שראיתי צשו"ת צנין ליון שם שכתב דזה הוא דרך המוצחר, גם צזה יש לאסור דמי יגיד לנו שיעור גמר צישול של טהעע דלמא עדיין לא נתצשל כל צרכו ויש צו עוד צישול אחר צישול, וראיתי צסדור נהורא השלם שהציא צשם יערות הדצש

על אותן שמצטלן הטהעע קצת בע"ש ואח"כ מצטלן בשצת שכתב ע"ז אל ירד בני עמהם, ולדברינו מדינא חסור כמש"כ:

והנה במג"א (סימן שי"ח ס"ק י"ד) כתב דאם נשרה בחמין בע"ש חסור לשרותן בשצת וטוב להחמיר, ולכאורה היה נראה דמיירי שע"י שרייתן בע"ש עדיין לא נגמר ביסולן, ומשום"ה חסור לשרותן אח"כ בשצת מה"ט שכתבנו, אמנם ע"ז לא היה כותב המג"א וטוב להחמיר, דזה חסור מדינא כמש"כ, אלא דהמג"א מיירי אפילו כשנגמר ביסולן מע"ש, וכ"כ הפמ"ג שם בכוונת המג"א, אמנם מה שהוסיף הפמ"ג שם שאם לא נגמר ביסולן מע"ש, איכא בזה נמי חיוב חטאת, לעג"ד לענין חיוב חטאת כששרה בשצת דבר שלא נגמר ביסולו, אינו חייב אלא היכא שע"י שרייתו בשצת נגמר ביסולו לכה"פ כדי מאכל ב"ד, הא לא"ה אפילו במצטל בתחלה בשצת נמי א"ח עד שיצטל כדי מאכל ב"ד, דמ"ש ביסול מאפיה וכמו דאמרינן בשצת (ד"ה) גבי הדציק פת בתנור מהו לרדותה קודם שיצוא לידי חיוב חטאת, אלמא דאינו חייב קודם שנאפה כדי מאכל ב"ד, וכן גבי ללי אמרינן (מנחות נו"ה) גבי המניח בשר ע"ג גחלים בשצת דכל כמאכל ב"ד מצד א' לאו כלום הוא, וכיון דגבי אפייה וללייה א"ח אלא עד שיתצטל כמאכל ב"ד, פשוט דה"ה נמי גבי ביסול, וכן הוא בהדיא בירושלמי (שבת פ"א ה"י) דאמרינן התם השופת קדרה ע"ג גחלים מתרין ביה כשיתצטל כמאכל ב"ד חייב, ולפ"ז ע"כ ז"ל דהא דאמרינן (שבת עד ג) גבי שדי סכתא, וגבי ארתח כופרא דחייב משום ביסול, דמיירי שזה הוא גמר מלאכתן, ועיין במגיד משנה (פ"ט מה' שבת ה"ז):

והנה להטיל הטהעע בשצת בכ"ש ג"כ יש לעיין בזה, דאע"ג דתנן (שבת מצ"ג) גבי תצלין, אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי משום דכ"ש אינו מצטל, א"כ הול"ל לכאורה דה"ה בטהעע, ואף על גב דבתוס' שבת (נט"ה) כתבו לחד שינויא דאפילו בכ"ש חסור לשרות משום דמחזי כביסול, וכ"פ במג"א (סימן שי"ח ס"ק טו) מ"מ הא גבי תצלין התירו מה"ט שכתבו שם, וא"כ ה"נ יש להתיר בטהעע דדמי להא מלתא דתצלין, מ"מ יש לעיין בזה דהא בטור או"ח (סימן שי"ח) הביא בשם ר"א ממיך שאסור ליתן דבר אפוי בכ"ש, וכתב שם הטור דכיון דאשכחן (שבת מצ"ג) לחד ליטנא דמלח מתצטל בכ"ש א"כ א"ל דה"ה דבר האפוי, והצ"י כתב שם דאפילו אי נימא דמלח אינו מתצטל בכ"ש, מ"מ כיון דחזינן דיש נ"מ בין דברים רכים או לא דהא איכא מ"ד דס"ל דמלח מתצטל בכ"ש א"כ אף על גב דנימא דלית הלכתא כוותיה מ"מ בשאר דברים הרכים א"ל דמתצטל בכ"ש ואין לנו בקיאים בדברים הרכים, ולפ"ז הו"ל למיחוש ג"כ גבי טהעע דדלמא הוא מדברים הרכים המתצטלים בכ"ש:

וכה"ג אשכחן נמי פלוגתא דהא דאיתא בשצת (מ"ג) א"ר יצחק בר אבדימי פ"א נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ ובקשתי להניח לו פך של שמן באמצטי, ואמר לי טול בכלי שני ותן, ש"מ תלת, ש"מ שמן יש בו משום ביסול וש"מ כלי שני אינו מצטל, וש"מ הפשרו זה הוא ביסולו, ופירש רש"י דאע"ג דהפשרו זה הוא ביסולו מ"מ אינו מצטל בכ"ש, ומשום"ה התיר רבי, אבל הגאונים והרי"ף שם כתבו דגרסינן וש"מ הפשרו לא זה הוא ביסולו דס"ל דאי נימא הפשרו זה הוא ביסולו הוא מצטל אפילו בכ"ש כמש"כ הר"ן שם, א"כ פליגי רבוותא גבי שמן אס הוא מתצטל בכ"ש אי נימא דהפשרו זה הוא ביסולו:

והנה לכאורה קשה טובא דאי נימא דלמ"ד הפשרו זה הוא ביסולו אפילו בכ"ש מתצטל, הא בשצת שם לעיל תניא ר' יהודה אומר מביאה אשה פך של שמן ומניחתו כנגד המדורה לא בשציל שיתצטל אלא בשציל שיפסיר, ואמרינן שם בגמרא דר"ג בר יצחק ס"ל דת"ק ורשב"ג דפליגי על ר"י ס"ל דהפשרו זה הוא ביסולו, וא"כ הול"ל דלת"ק ורשב"ג דס"ל הפשרו זה הוא ביסולו דאפילו בכ"ש מצטל. וקשה טובא הא בהדיא תנן

(מעשרות פ"א מ"ז) השמן משירד לעוקה אף על פי שירד נוטל וכו' ונותן לחמיטה ולתמחוי, אבל לא יתן לקדרה ולאלפס כשהן רותחין, ר' יהודה אומר לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ או זיר. והנה ת"ק ור"י הכא אזלי לטעמייהו דפליגי ג"כ כה"ג גבי שבת כדתנן (שבת מצב) האלפס והקדרה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין וכו' ר"י אומר לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ או זיר, ומה"ט דפליגי גבי שבת מה"ט גופא פליגי הכא גבי טבל, דקיי"ל דזישול קובע למעשר, דלת"ק דכלי ראשון מבשל גבי שבת ה"ה דהוה זישול לענין שיקבע למעשר, ולר"י דבעינן דוקא חומץ וזיר גבי שבת, ה"ה לענין זישול דקביעת מעשר, אבל מ"מ מבואר במשנתנו דמעשרות דשמן אינו מבשל כ"ש כדתנן ונותן לחמיטה ולתמחוי, אלמא דאפילו לת"ק דר"י נמי שמן אינו מבשל כ"ש, ולשיטת הגאונים הא מוכרח דת"ק דר"י דס"ל בשבת שם דגבי שמן הפשרו זה הוא זישולו, לדידהו שמן מתבשל כ"ש, ובהכרח ל"ל לדידהו ת"ק דר"י במעשרות שם לאו היינו ת"ק דר"י דשבת:

גם יש לעיין בהא דתנן במעשרות שם ונותן לחמיטה ולתמחוי, והרמב"ם מפרש חמיטה שם כלי ולדידיה א"ש דזה הוא כ"ש ואינו מבשל, אבל הר"ש מפרש חמיטה ריקק שנאפה באור וכדאיתא טב"י (פ"א מ"ז) וקשה מ"ט נימא דזה נחשב לכ"ש, ולכאורה לפי מש"כ הפמ"ג בא"ח (שיח) בט"ז ס"ק כ"ד דהא דס"ל לכמה רבותא דדבר גוש לעולם נחשב לכלי ראשון זה הוא דוקא לענין שהוא בולע אבל מ"מ אינו מבשל, א"כ היה א"ל נמי דריקק אף על גב שהוא גוש מ"מ נחשב כ"ש, אבל זה ליתא דזה לא שייך אלא בדבר גוש שנתבשל כ"ר ואח"כ נתנהו כ"ש, אבל ריקק שנאפה באור ואח"כ נסתלק מן האור ודאי דנחשב כ"ר וכמש"כ המג"א שם ס"ק מ"ה. אמנם הגר"א בשנות אליהו במעשרות שם פירש "חמיטה" עוגה דקה דחוס שלה אינו ממש דנוח להתקרר תיכף, א"כ אין ראייה מחמיטה לכ"ד הנאפה אלל האש:

מ"מ כיון דגבי דבר אפוי איכא פלוגתא אם הוא מתבשל כ"ש וכתב ע"ז הז"י משום דדברים רכים מתבשלים כ"ש, א"כ תו גבי "טהעע" יש לחוש שמא הוא מדברים הרכים המתבשלים כ"ש, אך מ"מ מסתבר דמותר לערות רותחין מכ"ש על "טהעע" דאפילו אי נימא שהטהעע מתבשל כ"ש, מ"מ ע"י עירוי מכ"ש אין לחוש, וכמש"כ המג"א ה' פסח (סימן תמו) ס"ק ט' גבי חמז"פ, דאע"ג דכ"ש אוסר בחמז"פ מ"מ יש להתיר ע"י עירוי מכ"ש, א"כ כש"כ שאין לחוש שעירוי מכ"ש יבשל, אבל עירוי מכ"ר לעג"ד אסור אפילו היכא שכבר עירו עליו רותחין צע"ש וכמש"כ:

סימן יג

שאלה אי שחיטת פסח וקדשים בעי שליחות מבעלים או לא

תשובה הנה בקדושין (מא ז) דילפינן התם דשלומו של אדם כמותו מגירושין לקדושין, ופרכינן שם ואלא הא דתנן חצורה שאצד פסחה, ואמרו לאחד לא וצקש ושחטו עלינו, והלך ומלא ושחט והן לקחו ושחטו, אם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו והן אוכלין עמו, מנ"ל ומשנינן נ"ל מדר' יהושע ז"ק, דאמר ר"י ז"ק מנין ששלומו של אדם כמותו, שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים, וכי כולם שוחטים והלא אין שוחט אלא אחד, אלא מכאן ששלומו ש"א כמותו. והנה בפ"י שם הקשה דאיך א"ל דשחיטת קדשים בעי שליחות, הא בחולין (יג ז) ילפינן מקרא דעכו"ם נודרין נדרים ונדבות כישראל, והא עכו"ם לאו בר שליחות הוא ומ"מ קרבנותיהן נשחטין ע"י ישראל, ותיריך דבאמת בשחיטת קדשים לא בעינן שליחות מצדעלים, דלא בעינן גבי קדשים שהבעלים בעצמם ישחטו, אלא דצפסח גרידא בעי שחיטת בעלים. וכן במקנה שם הביא בשם שו"ת פנים מאירות שהקשה קושית הפ"י וכתב שם המקנה ג"כ דמסתבר כמש"כ הפ"י דשחיטת קדשים לא בעי כלל שחיטת בעלים, אלא דבשחיטת פסח גרידא בעינן שחיטת בעלים או שלוחן, וגם הביא המקנה שם ד"ה מניין ששלומו של אדם, ראה לזה שהקשה שם דמ"ט לא ילפינן דבשחיטת קדשים סגי ע"י שליח מקרבנות של זב ומאורע דהבעלים א"י לשוחטן דהא אסורין ליתכנס לעזרה, אלא שהן נשחטין ע"י שליח, אלמא דשליח מהני בשחיטת קדשים, א"ו דבאמת לא בעינן כלל בשחיטת קדשים שחיטה ע"י בעלים, אלא דצפסח גרידא בעינן שחיטת בעלים:

והנה מה שהקשה המקנה דמ"ט לא ילפינן דשליחות מהני בשחיטת קדשים מקרבנות של זב ומאורע שהן נשחטין ע"י שליח, לפענ"ד לק"מ דמקרבנות של זב ודאי דלא ק"מ, דהא קרבנות של זב עופות הן וא"כ שחיטה אלא מליקה, ומליקה מעבודת הכהנים היא כמו זריקה, ואנן קיימ"ל (קדושין כג ז) דכהנים שלוחי דרחמנא נינהו, ולא בעינן בעבודתן שליחות בעלים, וגם מקרבנות של מאורע לק"מ, דהא בנדרים (לה ז) אמרינן דקרבנות של מחוסרי כפרה א"כ דעת בעלים ויכול אדם להפריש ולהקריב קרבנותיהן שלא מדעת בעלים, וילפינן התם מקראי, א"כ פשוט דה"ה דגבי מחוסרי כפרה נשחטין נמי בלי דעת בעלים וא"כ התם כלל שחיטת בעלים, ולקמן בסיימן י"ז יבואר עוד בזה בארוכה, ובלא"ה גבי מאורע אפשר נמי שהבעלים בעצמם ישחטו קרבנותיהן ע"י סכין ארוכה. ולפיניו בס"י י"ד יבואר דזהכרח אנו נריכס לומר דמאורע ג"כ יכול לשחטו קרבנותיו ע"י סכין ארוכה, דאי לא"ה קשה הסוגיא דמנחות (יט א) עיין שם, וגם שם יתבאר דמ"ט לא ילפינן דשליחות מהני בשחיטת קדשים מהא דערל וטמא משלחין קרבנותיהן, ולדעת התוס' ילפינן זה מקראי ע"י"ש:

והנה לכאורה קשה נמי מהא דקמצע"ל (חולין יג) בקטן בשחיטת קדשים היכא דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו ששחטה לשמה אי סגי במחשבה דידיה, וקשה נהי דנימא דמחשבתו הוי מחשבה, מ"מ הא קטן לאו בר שליחות הוא, ונשחט הקרבן בלי שליחות בעלים, וכ"ת דמיירי בקרבנו של קטן, הא קטן א"י להקדיש, והיה א"ל דמיירי בקטן שירש קרבנו של אביו וכדקיי"ל (זבחים ז) שהיורש מתכפר וזריך לשוחטו לשמו, וגם פשוט דהא דתנן (מנחות ג) דקטן אינו סומך, מיירי נמי בכה"ג. וגם א"ל דהסוגיא דחולין ס"ל כהאי תנא דס"ל (גדה מז ז) דמופלא הסמוך לאיש הוא מדאורייתא, וא"כ קטן יכול להקדיש מה"ת, אצל לענין שתהא מחשבתו מחשבה, בעינן דוקא שיביא שתי שערות, וכמו שזכרנו לקמן (סימן י"ד) משו"ה קמצע"ל אי מחשבתו הוי

מחשבה היכא דניכרת מתוך מעשיו, אבל משום שחיטת בעלים שפיר מ"ל שהקטן בעצמו הוא בעליו, ומנחתו בקונטרס שו"ת טיב גטין (סימן א') שכתב שם ג"כ כהפ"י דבשחיטת קדשים לא בעי שחיטת בעלים או שליחות, והביא ראיה מההיא דחולין שהבאתי, מדקמבע"ל בשחיטת קטן בקדשים, ש"מ דלא בעי לא שחיטת בעלים ולא שליחות דהא קטן א"י להקדיש וגם לאו בר שליחות הוא. והנה מלבד מה שאפשר לומר כמש"כ עוד יבואר לפנינו לקמן (סימן י"ד) תירוץ מרווח בזה:

והנה בשו"ת הנ"ל הוסיף דגם שחיטת פסח לא בעי לא שחיטת בעלים ולא שליחות, והא דילפינן מקרא דושחטו אותו כל קהל עדת ישראל וכי כולן שוחטין והלא אינו שוחט אלא אחד מכאן ששלוחו של אדם כמותו, היינו דילפינן מלשנא דקרא מדכתיב ושחטו אף על גב שאינו שוחט אלא אחד מ"מ לא בעינן כלל שישחטו הבעלים. והנה אין להקשות עליו מהא דפרכינן בקדושין שם על הא דתנן חבורה שאבד פסחה ואמרו לאחד לא ובקש ושחט עלינו, ופרכינן שם ע"ז מנ"ל משמע לכאורה דפרכינן מנ"ל דשליחות מהני בשחיטת פסח דזה לק"מ כמו שיבואר בענף ב':

והנה בשו"ת הנ"ל הביא ראיה לדבריו דבפסח לא בעינן כלל שחיטת בעלים, מהא דאיתא בירושלמי קדושין (פ"ב ה"א) א"ר אלעזר ושחטו אותו כל קהל וכו' והלא אינו שוחט אלא אחד מלמד ששלוחו ש"א כמותו, וויידא אמר ויקחו להם איש שה לבית אבות וכו' והלא א' הוא לוקח מלמד ששלוחו ש"א כמותו, א"ר יוסי שנייא היא, שאדם שוחט פסחו של חבירו שלא מדעתו, אין תימרא אדם מפריש פסחו של חבירו לית יכיל דאר"ז א"ר אליעזר אדם שוחט פסחו של חבירו שלא מדעתו, ואינו מפרישו שלא מדעתו [פי' דר' יוסי אמר דמהאי קרא דושחטו אותו כל קהל א"א ללמוד שליחות דהא מותר לשוחטו בלי דעת בעלים, א"כ א"א שליחות כלל, אבל מהאי קרא דויקחו שפיר ילפינן שליחות דהא בלי שליחות א"א להקדיש עבור חבירו] מ"מ מבואר בהדיא דמותר לשוחט פסחו של חבירו שלא מדעתו. והנה בפ"י בקדושין שם מוצא הירושלמי, אך שכתב שם דכיון דבבבלי ילפינן שליחות מהאי קרא דושחטו מוכח דבבבלי פליג על הירושלמי דבבבלי ס"ל דבפסח בעינן שחיטת בעלים או שליחות, אבל בשו"ת הנ"ל תמה על הפ"י הא בירושלמי נמי יליף ר"א שליחות מהאי קרא דושחטו ואף על גב דר' אליעזר גופיה ס"ל בירושלמי שם דאדם שוחט פסחו של חבירו שלא מדעתו אלא דר"א יליף מלישנא דקרא מדקרי ליה ושחטו, ובזה פליג ר"א על ר' יוסי בירושלמי שם דר' יוסי לא יליף מלישנא דקרא, אבל ר"א יליף מלישנא דקרא, א"כ א"ל דגם בבבלי ס"ל כר"א בזה, דהא בירושלמי שם ליכא שום פלוגתא על הא דאדם שוחט פסחו של חבירו שלא מדעתו. הנה הבאתי דעת האחרונים דבשחיטת קדשים לא בעינן שליחות ובשחיטת פסח פליגי, אבל רש"י ותוס' בסוגיא דקדושין שם כתבו בהדיא דבין בשחיטת פסח בין בשחיטת קדשים בעי שליחות, ומה שנלע"ד בזה יבואר עוד לפנינו:

ענף ב

אמנם בזה שהחליטו האחרונים שהבאתי דבשחיטת קדשים לא בעי שחיטת בעלים או שליחות, לענ"ד סוגיא מפורשת היא דבשחיטת קדשים בעינן דוקא בעלים, דהנה בפסחים (ו' א) פליגי התם אמוראי, אי מצרכין על ביעור חמץ או לבער חמץ. ופרכינן שם מהא דתניא גבי מילה דמברך על המילה, ומשנינן היכי לימא, לימא למול, לא סגי דלאו איהו מהיל, ופרכינן שם אבי הבן מאי איכא למימר, ומשנינן אין ה"כ, תו פרכינן מהא דתניא גבי שחיטה דמברך על השחיטה, ומשנינן נמי היכי לימא, לימא לשחוט, לא סגי דלאו איהו שחיט, ופרכינן שם פסח וקדשים מאי איכא למימר, ומשנינן אין הכי נמי, והא דפרכינן פסח וקדשים

מאי א"ל, לאו משום דשחיטתן מצוה, דהא מילה נמי מצוה היא, ומ"מ אמרינן לא סגי דלאו איהו מהיל, אלא דפרכינן משום דפסח וקדשים צעינן זהו דוקא שחיטת צעלים כמו שפירש רש"י, א"כ מצוה דזהדיא דצחיטת פסח וקדשים צעינן שחיטת צעלים או שלוחן דשליח של אדם כמותו, וא"כ הדרא קושיית האחרונים שהצאתי לעיל לדוכתה. וקודם שנתרץ קושיית האחרונים שהצאתי, נקדים לבאר מנ"ל הא מלתא מקרא דפסח וקדשים צעינן שחיטת צעלים:

והנה רש"י צפסחים שם כתב על הא דפרכינן פסח וקדשים מאי איכא למימר, זה לשונו דהצעלים נטוו כדכתיב וסמך ידו ושחט עכ"ל. והנה דברי רש"י צריכים ביאור דלכאורה הם תמוהים מאד מהא דאיתא (מנחות יט א) דר' שמעון דריש וסמך ושחט מה סמיכה צורים אף שחיטה צורים, וע"ז פרכינן ולימא מה סמיכה צעלים אף שחיטה צעלים וכו' ומשנינן גלי רחמנא גבי פר יוהכ"פ ושחט אהרן את פר החטאת אשר לו, מכלל דשחיטה צעלים לא צעינן צעלים, א"כ מצוה דהדיא דרבנן לא דרשי כלל וסמך ושחט, ואפילו ר"ש דמקיש שחיטה לסמיכה היינו דמה סמיכה צורים אף שחיטה צורים, אצל להא מלתא דנימא מה סמיכה צעלים אף שחיטה צעלים א"א לאקושי להדדי כדאמרינן בגמרא שם. וא"כ קשה לכאורה, מה שפירש רש"י דצעינן צעלים בשחיטה משום דכתיב וסמך ושחט, וכן קשה לכאורה על כל האחרונים שהצאתי לעיל דס"ל דשחיטת קדשים לא צעי צעלים, מ"ט לא הביאו ראיה לדצריהם מסוגיא דמנחות שהצאתי:

אמנם נדקו מאד דברי רש"י דלשונו הזהב תירץ קושיא זו, שכתב דהצעלים נטוו כדכתיב וסמך ידו ושחט, וכוונתו דהנ"ל דשחט קאי על הצעלים כדכתיב וסמך ידו ושחט, וכמו דהנ"ל דוסמך קאי על הצעלים, ה"נ האי נ"ל דשחט קאי על הצעלים וא"כ הא דצעינן שחיטה צעלים הוא מקרא דשחט גרידא דקאי על הצעלים, אצל לא משום היקשא דנימא מה סמיכה צעלים הכא נמי שחיטה צעלים משום שהוקשה לסמיכה, אלא דמקרא דשחט גרידא דקאי על הצעלים ידעינן שהצעלים נטוו ואיכא נ"מ גדולה בזה דאי נימא דהא דצעינן שחיטה צעלים הוא מקרא דשחט דקאי על הצעלים שהצעלים נטוו, א"כ לבתר דילפינן בקדושין (מא ב) דצכה"ת שלוחו ש"א כמותו א"כ ה"נ גבי שחיטת קדשים דכמו דגבי גירושין אף על גב דהצעלים נטוו כדכתיב ונתן בידה, מ"מ שלוחו כמותו ה"נ נמי בשחיטת קדשים, אצל אי נימא דילפינן מהקישא דוסמך ושחט מה סמיכה צעלים אף שחיטה צעלים הול"ל דלא מהני שליחות בשחיטה כמו דלא מהני שליחות גבי סמיכה וכדאמרינן (מנחות נג ב) וסמך ידו ולא יד שלוחו, וא"כ פשוט וברור דהא דפרכינן במנחות (יט א) לר"ש דנימא מה סמיכה צעלים אף שחיטה צעלים היינו דנימא דוקא צעלים אצל שליחות לא תהני בשחיטה כמו דלא מהני גבי סמיכה, וע"ז משני שפיר התם גלי רחמנא גבי פר יוהכ"פ ושחט אהרן את פר החטאת אשר לו דהתם צעינן דוקא צעלים אצל לא שלוחן וכדאמרינן (יומא מז א) אהרן וחוקה כתיב, אצל צעלים לא צעינן צעלים דשליח נמי מהני, אצל מ"מ הא מילתא דצעינן לכה"פ שחיטת צעלים או שלוחן, זה ידעינן בלי שום הקישא דשחיטה לסמיכה אלא מקרא דשחט גרידא דקאי על הצעלים שהצעלים נטוו, וזה הוא הא דאמרינן צפסחים שם, פסח וקדשים מאי איכא למימר, ומה"ט הוסיף רש"י שתי תיבות שהצעלים נטוו כדכתיב וסמך ושחט וזה ברור:

ואין להקשות לדברינו דמ"ט לא משנינן במנחות שם, על הא דפרכינן דנימא מה סמיכה צעלים אף שחיטה צעלים, מ"ט לא משנינן מהא דילפינן בקדושין (מא ב) שליחות גבי שחיטת פסח מקרא דשחט אותו כל קהל וכו' אלמא דשליחות מהני בשחיטת קדשים, אך זה ליתא דהא דפרכינן במנחות שם דנימא מה סמיכה צעלים אף שחיטה צעלים. זה לא פרכינן אלא דנימא דכל הני קרבנות הטעונין סמיכה דלצעי זהו נמי דוקא שחיטת צעלים מהקישא דסמיכה לשחיטה, אצל הני קרבנות דאינן טעונין סמיכה כמו פסח הני א"א

למילף מהאי הקישה, וא"כ לפי ההו"א מקשינן דלע"ג דליכא קרא גבי שחיטת פסח לרבות שליח, מ"מ נימא דלא נילף שאר קדשים מפסח, משום דבשאר קדשים איכא האי הקישה דוסמן ושחט מה סמיכה בצעלים אף שחיטה בצעלים, וע"ז משנינן גלי רחמנא גבי פר יוהכ"פ ושחט אהרן, משום דפר כה"ג נמי טעון סמיכה, וא"כ ל"ל קרא הא בלא"ה ידעינן מהאי הקישה דשחיטה לסמיכה, א"ו דלא הוקשה סמיכה לשחיטה בהא מלתא, ולמסקנא דלא מקשינן אף על גב דמ"מ שחיטת קדשים היא בצעלים משום דהצעלים נלטו כומו שבארנו לעיל, מ"מ תו שפיר ילפינן כל הקדשים משחיטת פסח לשליחות מהניא זהו דהא דמו להדדי דכמו בשחיטת קדשים הא דבעינן צעלים הוא משום דושחט קאי על הצעלים כמש"כ, מה"ט נמי פסח צעי שחיטת צעלים משום דושחטו דכתיב גבי פסח קאי על הצעלים, וכמו דמהני שליחות גבי פסח משום דשלוחו כמותו:
ה"ג גבי קדשים:

והנה ע"פ דברינו מתורץ היטב תמיהת התוס' קדושין (מא"ז) ד"ה נפקא ליה שהקשו מ"ט לא ילפינן שליחות בשחיטת קדשים מדגלי קרא גבי פר יוהכ"פ ושחט אהרן את פר החטאת אשר לו מכלל דבעלמא לא צעי צעלים, ונראה דכוונתם דהא הכי אמרינן בהדיא בזמנחות שם, דמכאן מוכח דלא צעי דוקא שחיטת צעלים, אבל לדברינן א"ש, דאין הסוגיות נוגעות חדא בחברתה כמו שאבאר דהא צפר יוהכ"פ כל הכהנים מתכפרים זו וכל הכהנים שותפים ביה כדאיתא (יומא נא"ז) דאפקריה רחמנא לגבי אחיו הכהנים, ואף על גב דכל הכהנים מתכפרים זו, מ"מ לענין סמיכה הכה"ג לצדו סומך. מעתה א"ש דזמנחות שם דפרכינן דנימא מה סמיכה בצעלים אף שחיטה בצעלים שפיר משנינן דל"ל קרא צפר כה"ג ושחט אהרן בלא"ה הול"ל דהשחיטה היא באהרן מהקישה דסמיכה לשחיטה, וסמיכה צפר כה"ג היא באהרן, א"ו דלא מקשינן סמיכה לשחיטה. אמנם בקדושין דפרכינן שליחות בשחיטת קדשים מנ"ל הוא משום דושחט דקרא קאי על הצעלים כמש"כ לעיל. וא"כ לפ"ז אף על גב דנימא דבשחיטת פסח וקדשים לא מרבינן שליחות, מ"מ צפר יוהכ"פ הול"ל דאחד מהכהנים יכול לשחטו דהא כל הכהנים הם נתכפרים זו וכולם הם צעלים, א"כ זה דמי כמו גבי פסח דאחד מבני החצורה יכול לשחטו עבור כולם אף על גב דנימא דלא אמרינן שלוחו של אדם כמותו כדאמרינן בהדיא הכי בקדושין (מ"א) א"כ ה"ג גבי פר יוהכ"פ, וא"כ א"ש הא דכתיב גבי פר יוהכ"פ ושחט אהרן, דאי לא"ה הול"ל דאחד מהכהנים ישחט, וא"כ א"א למילף מהכא דבשחיטת קדשים סגי בשליח בעלמא:

ואין להקשות כיון דבהדיא אמרינן בקדושין שם בפסח דהיכא דאית ליה שותפות בגויה יכול לשחוט אף על גב דנימא דשליחות לא מהניא בשחיטת פסח, א"כ מ"ט פרכינן לעיל מהא דתנן חצורה שאבד פסחה ואמרנו לאחד מהם לא ובקש ושחט עלינו הא התם השוחט אית ליה שותפות בגויה, הא מלתא כזר הקשו הפ"י והמקנה, והקשו עוד יותר, דהא מגופיה דקרא דכתיב בזמנחות נפשות תכוסו וכו' אלמא דהפסח הוא עבור כל החצורה, וע"כ אין כולם שוחטין דהא ס"ל לרשב"א בחולין (כ"ט) דאין שנים וזבחים זבח אחד בקדשים, ותי' דהא דפרכינן בגמרא מהא דתנן חצורה שאבד פסחה דמנ"ל דשלוחו כמותו, זה פרכינן מסיפא דמשנתנו דתנן התם ואם שלהם נשחט ראשון הוא אוכל עמהם, אלמא דבהפרשת פסח נמי מהני שליחות, וע"ז הקשו דמנ"ל שליחות בהפרשה, ומשנינן דילפינן שליחות בהפרשה משליחות דשחיטה, ומה"ט לא יקשה ג"כ מהכא לבעל שו"ת טי"ג שהבאתי בענף א'. דס"ל דלא צעינן כלל שחיטת צעלים או שליחות בפסח. והא דילפינן שליחות משחיטת פסח, לא ילפינן אלא מלשנא דקרא כמו שהבאתי לעיל, ולכאורה דבריו תמוהין דהא בהדיא פרכינן על משנתנו דחצורה שאבד פסחה, שליחות מנ"ל, אבל לפי מה דמוכח דעל סיפא דמשנתנו פרכינן, דמסיפא מוכח דבהפרשת פסח נמי מהניא שליחות א"ש, הנה בררנו דשחיטת פסח

וקדשים צעי זעלים מעתה הא דילפינן בקדושין שליחות לכה"ת משחיטת פסח אחיא בפשיטות דהא שחיטת פסח נמי צעיא שליחות:

ועדיין יש לעיין דא"ל דאע"ג דושחט קאי על הזעלים דהזעלים נטוו, מ"מ א"ל דכשנשחט ע"י אחרים לא צעי בזה דיני שליחות אלא דסגי בדעת זעלים גרידא כמו שזררנו בכה"ג בספרי מנחת ברוך חלק אמרי בינה בדיני גטין דאיכא מילי טובא דאע"ג דקרא קאי על הזעלים מ"מ כשנעשו ע"י אחרים סגי בדעת זעלים גרידא ולא צעי בזה דיני שליחות וגם כמה רבותא דמכשרי כתיבת הגט בחש"ו וגדול ע"ג נמי מה"ט הוא דאע"ג דוכתב דקרא קאי על הזעל מ"מ סגי בדעת הזעל גרידא, ולא צעי בזה שליחות ועיין מש"כ לקמן (סימן ט"ז). מעתה א"ל דאע"ג דאמרין בפסחים שהבאתי לעיל שחיטת פסח וקדשים מאי איכא למימר דמוכח דשחיטת פסח וקדשים היא זעלים כמש"כ מ"מ א"ל דלא צעי בזה דיני שליחות, וגם הא דאמרין בגמרא שם כה"ג גבי מילה אבי הבן מאי איכא למימר דמוכח דמילה נמי היא על אבי הבן בזה ג"כ יש להסתפק היכא שאל ע"י אחרים אי צעי בזה דיני שליחות, ומנא אתי דהאחרונים נחלקו בזה דהק"ו"ח כתב (סימן שפ"ג) דהאז לא יתן רשות לקטן שימול דאע"ג דקטן כשר למול מ"מ קטן לאו בר שליחות וכיון דמנ"ה על האז שימול היכא שאל ע"י אחרים צעי בזה דיני שליחות, ובספר קהלת יעקב בתשובותיו שם (סימן ז') כתב שהאז יכול ליתן רשות לקטן שימול משום דלא צעי בזה דיני שליחות, אלא דדעת האז גרידא סגי. וגבי מילה איכא עוד פלוגתא דרבותא אי מהני בזה שליחות דדעת הש"ך בחושן המשפט (סימן שפ"ג) דבמנ"ה מילה שהיא על האז ומנ"ה כסוי הדם שהיא על השוחט לא מהני בזה שליחות כלל, וכשהאז מל ע"י אחרים ציטל המנ"ה שעליו, והתב"ש זיור"ד (סימן כ"ה) פליג על הש"ך והאי פלוגתא דהאחרונים שהבאתי אי צעי בזה דיני שליחות אינהו ס"ל כהתב"ש. מ"מ א"ל נמי גבי שחיטת פסח וקדשים שהיא על הזעלים א"ל נמי דמ"מ לא צעי בזה דיני שליחות. אך זה ליתא דבשחיטת פסח ודאי צעינן שליחות דהא בקדושין (מא"ז) ילפינן שליחות לכה"ת משחיטת פסח ועיין מש"כ לקמן (סימן ט"ז) ולדברינו הא שחיטת קדשים דמי ממש לשחיטת פסח, דהא דשחיטת פסח היא זעלים ידעינן מקרא דושחטו דקאי על הזעלים וה"ה נמי דהא דשחיטת קדשים היא זעלים הוא משום דקרא דושחט קאי על הזעלים א"כ דמו להדדי דכי היכי דבשחיטת פסח צעי שליחות ה"נ בשחיטת קדשים, גם בלא"ה מסתבר כהק"ו"ח דגם במילה צעי דיני שליחות דבכ"מ דאמרין דהמשלח ילא ידי מנ"הו צעשיית השליח כמו מילה או שחיטת פסח בכה"ג צעי דיני שליחות, ובהני דוכתי דסגי בדעת זעלים גרידא לא דמו לזה. והנה לפי מה שזררנו דשחיטת קדשים צעי דיני שליחות הדרא קושיית האחרונים שהבאתי צענף א'. וזה יבואר בסימן הבא:

סימן יד

לבאר אי שליחות דגבי שחיטת פסח וקדשים מעבב, או לא

הנה בסימן הקדום בררנו דשחיטת פסח וקדשים צעי בעלים או שליחות, אך עדיין יש לעיין אי זה מעבב דיעבד, והאחרונים כתבו בפשיטות גבי שחיטת פסח דכשנשחט בלי שליחות בעלים הוא פסול כמו שנביא דבריהם בסימן הבא. אמנם לפענ"ד ברור דאע"ג דשחיטת פסח וקדשים צעינן שחיטה בצעלים או שלוחן, מ"מ אם נשחט ע"י אחרים שלא בשליחות בעלים ג"כ הזבח כשר דאינו נפסל בכך דאע"ג דכבר בררנו דקרא דושחט דכתיב בקדשים וכן קרא דושחטו דכתיב גבי פסח על בעלים קאי דהצעלים נטוו, מ"מ זה אינו מעבב דיעבד, אלא דזה הוא למצוה בעלמא כמו סמיכה ותנופה דאע"ג דמנחת הן מ"מ אינן מעבבות, ומלתא טובא איכא בקדשים דכתיב בהו למצוה בעלמא אבל לא לעיכוז עד דתני ביה קרא לעבב, וגם הא דאמרינן (חולין נט ז) תזבח, שלא יהיו שנים וזבחים זבח אחד, תזבחוהו, שלא יהא אחד שוחט שני זבחים, נמי כתבו בתוס' דזה הוא למצוה בעלמא, אבל מ"מ אין הזבח נפסל בכך, וכמו שהכריחו שם בראיות, וה"ה נמי גבי שחיטה בצעלים. ולפינו נביא ראיות ברורות לדברינו, ולדברינו הא דילפינן בקדושין שליחות זכה"ת משחיטת פסח. היינו כיון דמה"ת צעי שחיטה בצעלים למצוה, ומ"מ לכתחלה מצי לשווי שליח לשחוט, א"כ מוכח דשלוחו כמותו, וילפינן מכאן דזכה"ת נמי שלוחו כמותו, ולדברינו נמי הצבלי פליג על הירושלמי שהבאתי בסימן הקדום דהירושלמי ס"ל דלכתחלה אדם שוחט פסחו של חבירו שלא מדעתו א"כ לא צעינן שחיטה בצעלים אפילו למצוה, ומש"ה ס"ל לר"י יוסי בירושלמי שם דא"א למילף שליחות משחיטת פסח. אבל בצבלי ס"ל דצעי שחיטה בצעלים. וכמו שהבאתי נמי מההיא דפסחים (ו א) ומש"ה מצינו למילף שליחות משחיטת פסח:

ומעתה ממילא מתורץ מה שהקשו האחרונים שהבאתי בסימן הקדום מקרבנות של עכו"ם שהן נשחטין אף על גב דעכו"ם לאו זר שליחות הוא, וכן מהא דקמבע"ל בחולין (יג א) בשחיטת קטן בקדשים היכי שמשחבתו ניכרת מתוך מעשיו, וע"ז קשה הא בלא"ה קטן לאו זר שליחות הוא וצחיטה צעינן שליחות. אבל לדברינו א"ש. דמשום שליחות אין הקרבן נפסל. אבל אי נימא דלאו זר כוונה הוא ושחיטתו הוי מתעסק כמש"כ בתוס' שם, הא מתעסק פסול דיעבד כדילפינן (זבחים מז א) וכן גבי עכו"ם כיון שהוא א"י לשחוט ממילא שוחט ישראל בלי שליחות דגם שחיטה בלי שליחות נמי הזבח כשר. ובלא"ה לא ידעתי כלל מה שהקשו מקרבנות של עכו"ם. הא בהדיא מרבינן (חולין יג ז) מקרא דעכו"ם נודרים נדרים ונדבות כישראל, א"כ גזיה"כ הוא גבי קדשי עכו"ם דלאו צעינן בהו לא שחיטה בצעלים ולא שליחות דהא אין שליחות לעכו"ם, וכ"ת דהקושיא היא להיפך דנילף מהכא דשחיטת קדשים לא צעי לא בצעלים ולא ע"י שליחות, זה ליתא דהא גבי קרבנות ישראל איכא קרא דושחט דקאי על הצעלים דהצעלים נטוו כמש"כ רש"י שהבאתי לעיל וכמו שבררנו. ואין להקשות לדברינו דשליחות בשחיטת פסח אינה מעבבת מהא דפרכינן בקדושין (מא ז) על משנתנו דחבורה שאבד פסחה. דשליחות מנ"ל. ואף על גב דהתם מיירי שכבר נשחט הפסח. דהא כבר כתבנו דבלא"ה מוכח דעל כפא דמשנתנו פרכינן. דמוכח מהתם דאפילו בהפרשת הפסח נמי סגי שליח ושליחות בהפרשה ודאי מעבבת דיעבד דאין ההקדש חל. אבל שליחות בשחיטה אינה מעבבת:

ואפשר להביא ראיה לדברינו דשליחות בשחיטת קדשים אינה מעבבת דיעבד מהא דתנן (שקלים פ"ו) ומייתנין לה בזמנחות (נא ז) וכן גר שמת והניח זבחים אם יש לו נסכים קריבין משלו ואם לאו קריבין

משל ציבור. מ"מ מצואר דגר שמת ואין לו יורשים קרבותיו שהפריש מחיים קרבים. אף ע"ג ללא מ"ל זהו שחיטת צעלים או שליחות, אלמא דשחיטה בצעלים אינה מעכבת, ואין לומר דשאיני התם כיון דשעת הקרבה ליכא צעלים משו"ה לא צעינן זהו שחיטת צעלים או שליחות אבל בכ"מ דאיכא צעלים שחיטת צעלים או שליחות מעכבת דדיעבד. זה לימא דאי נימא דשחיטה בצעלים או שליחות הוא לעיכובא. הול"ל דאי מתו הצעלים וליכא נמי יורשים הול"ל דלא יקרב הזבח. וכמו דאשכחן גבי תנופה בנזיר דלרצ דס"ל (נזיר מו א) דתנופת קרבן נזיר מעכבת, היכא דא"א בתנופה כגון שנקטעה יד הנזיר התנופה מעכבת כדאמרין בנזיר שם. ה"נ הול"ל הכא אי נימא דשחיטה בצעלים או שליחות הוא לעיכובא הול"ל נמי דהיכא דא"א בצעלים ובשליחות נמי מעכבת, ומ"מ עדיין אפשר לחלק ולומר גבי שחיטה בצעלים דהיכא דליכא צעלים שאני מהיכא דאיכא צעלים ועיין מש"כ בסימן כ':

והנה קשה לי טובא בזה מהא דא"ר אלעזר (וצחים ה א) דמצינו צבאים לאחר מיתה שהן כשרין ואינן מרצין. ופרכינן שם (ה ב) ולימא להו ר"ל הני נמי לייתי ולרצי, פי' דהא היורש מתכפר בקרבן של אביו, וא"כ גם קרבות הנקרבין לאחר מיתה ג"כ מרצין דהא היורש מתכפר, וע"ז קא מהוינן זה טובא בסוגיא שם. וקשה טובא מ"ט לא מייתינן האי משנה דשקלים (פ"ו) דגר שמת קרבותיו נקרבים ואף על גב שאין לו יורשים, א"כ מצינו צבאים לאחר מיתה שהן קרבין אף על גב שאינם מרצים כלל וא"ל דכיון דר"א גופא מיייתי האי משנה דיוולדת שמתה יציאו יורשים עולתה, משו"ה פרכינן דמהאי משנה אין ראייה דא"ל דגם היורש מתכפר כדאמרין שם. ועדיין ז"ע:

עוד אפשר להציא ראייה מהא דתנן (מנחות נג א) הכל סומכין חוץ מחש"ו. ומדתנן אין סומכין מכלל דקרבותיהם קרבים ואף על גב דחש"ו א"י לשחוט קרבותיהם כדאמרין (חולין יג א) דקטן פסול בשחיטת קדשים אפילו כשמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו וגם שליח נמי לא מצי משוי דחש"ו לאו בני משוי שליח נינהו ומ"מ קרבותיהם קרבים. אלמא דשחיטת קדשים בצעלים או בשליחות אינה מעכבת. אמנם בלא"ה יש לעיין דמשנתנו הא חש"ו אין מקדישין א"כ מנ"ל קרבות, וצתוס' חדשים דמשניות שם כתב דמיירי שירשו מאביהם, ובלא"ה א"ל דמיירי בקרבות של מחוסרי כפרה דא"ל דעת ואחרים מפרישין קרבותיהן כדילפינן בנדריים (לה ב) מקראי, וא"כ א"ל דמשנתנו מיירי בקרבות מזרע דקיימ"ל כהאי תנא (וצחים לג א) דאשם מזרע טעון סמיכה וכן חטאת טעון סמיכה כדילפינן בתו"כ מקראי דחטאת חלב, וא"ש הא דתנן דחש"ו אין סומכין. אך אי נימא דמשנתנו מיירי בהני תרי גווני תו ליכא ראייה דשליחות בשחיטה אינה מעכבת, דהא כבר כתבנו בסימן הקדום דקרבות של מחו"כ לא צעי לא שחיטה בצעלים ולא שליחות. וגם כשירשו קרבות הא כבר כתבנו דהיכא דליכא צעלים שאני, ועיין במש"כ (סימן י"ח ע"ג ב') דירש לא הוה כצעלים ממש ע"ש. אמנם לפי מה שבארנו בתשובתנו שם דחרש ושומע שהפרישו קרבותיהן כשהיו פקחין ואח"כ נתחרשו או נשתטו קרבותיהם קרבים וצוה מיירי משנתנו דמנחות. עי"ש שהארכנו בזה הרבה, לפ"ז מוכח דמשנתנו דשחיטת צעלים או שליחות אינה מעכבת וכמש"כ. וראיה זו היא לפי מה שבארנו לקמן (סימן ט"ז) דשליחות בשחיטת קדשים צעי כל דיני שליחות וחש"ו לאו בני משוי שליחות נינהו עי"ש:

וכה"ג אפשר נמי להציא ראייה מהא דפליגי תנאי (נה מו ב) אי מופלא סמוך לאיש הוא מה"ת ולמ"ד דמופלא הסמוך לאיש הוא מה"ת מקדיש קרבות והם קרבים כדאמרין (נזיר כט ב) והתם נמי הא א"י לא לשחוט בעלמא ולא לעשות שליח דהא קטן הוא ומ"מ קרבנו קרב, אלמא דשחיטת צעלים או שליחות אינה מעכבת, אך יש לעיין בזה, כיון דלמ"ד מופלא הסמוך לאיש מה"ת, כוונתו כוונה ודעתו דעת מה"ת לענין שיכול להקדיש קרבות, א"כ ה"ה דהול"ל דכוונתו כוונה לענין שחיטתו, והא דאמרין (חולין יג א) דקטן

פסול לשחיטת קדשים ללאו בר כוונה הוא, ושחיטתו הוי מתעסק, א"ל דזה מיירי בקטן שלא הגיע לעונת נדרים, או למ"ד דמופלא הסמוך לאיש לאו דאורייתא, ואף על גב דזכה"ת היכא דצעי כוונה כמו כתיבת גט אשה וטוית זניית וכה"ג ודאי דצעינן בהו שיהיה גדול ממש, אבל מה שהגיע לעונת נדרים לא מהני אפילו למ"ד דמופלא הסמוך לאיש הוא מה"ת, כמו שהארחנו בזה בספרי מ"ב צדיני חליצה ובררנו שם דברי הרשב"א בחידושו בחולין (יב ג) עי"ש מ"מ לענין שחיטת קדשים הול"ל כיון דרבי רחמנא דמופלא הסמוך לאיש כוונתו ודעתו דעת שיכול להקדיש קרבנות, דה"ה דכוונתו כוונה לענין שחיטתו, תדע דהא בנדה (מו ג) פליגי אמוראי אי קטן לוקה על כל יחל דנדרים, דאע"ג דעל כל עונשין שצחורה א"ח מ"מ כל יחל שאני. כיון דרבי רחמנא דנדרו נדר, ואף על גב דאנן קיימ"ל דאינו לוקה על כל יחל, עיין מל"מ (צפ"י י"א) דנדרים, מ"מ לענין דשחיטה א"ל דאפילו לרב כהנא דס"ל התם דאינו לוקה על כל יחל, מ"מ א"ל כיון דרבי רחמנא דדעתו דעת שיכול להקדיש ה"ה דכוונתו כוונה שיכול לשחטן, אך אין הכרע דא"ל דאפילו לרב הונא דס"ל דלוקה על כל יחל דיליף בנדה שם דכל שישנו בהפלאה ישנו צבל יחל, מ"מ א"ל דלא הוה בר כוונה לשחיטה, והרמב"ם ה' פסוקה"מ (פ"א ה"ו) כתב דקטן אינו שחט קדשים אף על גב שגדול ע"ג וסתם קטן הוא קודם י"ג כמש"כ הרמב"ם בעלמא (פ"ב מה' אישות), ואף על גב דהרמב"ם בעלמא ס"ל (צפ"י י"א מה' נדרים וצפ"ג מה' נזירות) דמופלא הסמוך לאיש הוא מה"ת. והא ליכא למימר דשאני התם כיון דרבי רחמנא בהדיא דמופלא הסמוך לאיש נודר, א"כ גלי רחמנא דלא צעי בקרבנותיהם שחיטת בעלים וכמש"כ לעיל גבי קרבנות עכו"ם, דזה ליתא דבנזיר (סג א) מצואר דהא דילפינן דמופלא הסמוך לאיש הוא מה"ת זה ילפינן מקרא דכי יפליא דכתיב גבי ערכין אלא דממילא ידעינן דה"ה בנזירות ובקרבנות כדאמרינן שם ואי נימא דבקרבנות צעי דוקא שחיטת בעלים הול"ל דאע"ג דמופלא הסמוך לאיש מקדיש קדשי דק הבית מ"מ אינו מקדיש קרבנות משום דצעינן שחיטה בבעלים א"ו דשחיטה בבעלים היא מלוא בעלמא היכא דאפשר:

והנה עוד אפשר להביא ראיה דשחיטת בעלים או שליחות אינה מעכבת בקדשים דאי נימא דהיא מעכבת וצעינן דוקא שחיטת בעלים או שלוחן, א"כ הול"ל דבכ"מ שהשליח ששחט שינה מדעת הבעלים הול"ל דהשליחות בטלה, והוי כשחט בלי שליחות, כמו דאמרינן כן בכ"מ דצעי שליחות, שאם שינה השליח נחטלה השליחות, וקשה טובא הא בהדיא תנן (זבחים ג א) כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרין אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, ובגמרא זבחים (ד א) אמרינן נמי בשחט צעיניו בעלים דהזבח כשר אלא שלא עלה לבעלים לשם חובה, וקשה היכא שנשחט הקרבן ע"י שליחות הול"ל בהני תרתי דנחטל השליחות דהא השליח שינה מדעת בעלים, וכי יש לך שינוי גדול מזה דהבעלים שלחו שישחוט לשמו ושיהיה מרצה עליהם, והוא שחט שלא לשמו, ואלא לשם בעלים שאינו מרצה עליהם, וגם הא עקר השליחות ששחטו לשם אחרים, א"כ נשחט בלי שליחות ומ"מ הזבח כשר, א"ו דשחיטה בבעלים או בשליחות אינה מעכבת, ועיין מש"כ בזה לקמן (סי' כ') לענין הא דקמבע"ל בנדרים (לה א) אי כהנים שלוחי דידן נינהו עי"ש שסתרו שם ראיה זו, ועוד יבוארו ראיות לדברינו בסימן הבא:

ענף ב

והנה לדברינו בענף הקדום דשחיטת בעלים או שליחות בשחיטת קדשים אינה מעכבת א"ש מה דקשה לכאורה מ"ט לא ילפינן דשליחות מהני בשחיטת קדשים מהא דתניא (חולין ה א) אדם כי יקריב מכס, ולא כולכם להוציא את המומר לעכו"ם וילפינן שם דאין מקבלין קרבנות ממומר לעכו"ם ולחלל שבתות, ואי

נימא דזעינן דוקא שהזעלים ישחטו קרבנות אבל שליחות לא מהני א"כ ל"ל קרא דאין מקבלין ממנו קרבן, הא בלא"ה א"ל לו להקריב שא"ל לו לשחוט, דשחיטת מומר לעכו"ם ולחלל שבתות הוי נבלה, א"ו שאפשר לו לשחוט ע"י שליח, ומומר נמי בר משוי שליח הוא, משו"ה צעי קרא למעט מומר, אבל לדברינו א"ש כיון דשחיטת זעלים היא למצוה ואינה מעכבת, ובכ"מ שא"ל צבעלים שוחטין ע"י אחרים אפילו אי נימא דשליחות לא מהני, משו"ה א"ש דזעי קרא שאין מקבלין ממנו קרבן, אך עדיין קשה מההיא דמנחות (יט א) דפרכינן לר"ש דמקיש שחיטה לסמיכה, ופרכינן דנימא מה סמיכה צבעלים אף שחיטה צבעלים, וכבר כתבתי בסימן הקודם דפרכינן דהול"ל לר"ש דשליחות לא מהני בשחיטת קדשים, וקשה מ"ט לא משנינן דא"כ ל"ל קרא למעט שאין מקבלין קרבנות מומר הא בלא"ה שחיטתו נבלה, אך א"ל דמ"מ נריך קרא למעט שאין מקבלין ממנו אפילו עופות ומנחות דא"ש שחיטה, ולפי מה שהוצא בשלטי הגבורים בשם הרי"א ז' בחולין (ב א) דשחיטת מומר לעכו"ם וגע"ג מהני, א"כ בלא"ה לא קשה, אך כל הראשונים חולקים ע"ז, וגם לפי מה שרצה המל"מ (בפ"ג מה' שגגות) לחלק דמומר שאין מקבלין ממנו קרבנות הוא אפילו צפעס אחת, ומומר ששחיטתו נבלה הוא דוקא שהחזק בכך, ג"כ לא קשה, אך המל"מ לא קאי שם במסקנא הכי:

וגם א"ש מה דקשה לכאורה מ"ט לא ילפינן בקדושין שם דשליחות מהני בשחיטת קדשים מהא דאמרין בפסחים (סג א) דערל וטמא משלחין קרבנותיהן, וכתבו בתוס' (גטין כח ב) דזה ילפינן מקראי כמו שנביא דבריהם לפנינו וכיון דילפינן זה מקרא א"כ ממילא מוכח דאפשר לשחוט ע"י שליח, דהא הטמא בעצמו א"ל לו לשחוט דאסור לכנוס לעזרה, א"ו ששחוט ע"י שליח, אלמא דשליחות מהני בשחיטה דודאי לא מסתבר לומר דקרא אחי שישחוט הטמא בעצמו ע"י סכין ארוכה, ולקושיא זו העירני חכם אחד, ובהא מלתא דערל וטמא משלחין קרבנותיהן הארכנו הרבה לקמן (סימן כ"ב כ"ג) אם זה נוהג בכל הטמאים ע"ש, ואין זה נ"מ לענינו דסו"ס מוכח מכאן דיכול לשחוט ע"י שליח, וא"כ קשה מ"ט לא ילפינן בקדושין שם מהכא דשליחות מהני בשחיטה, אבל לדברינו דשחיטה צבעלים היא למצוה גרידא ובכ"מ שא"ל לשחוט ע"י זעלים שוחטין בלי שליחות א"ש דא"ל למילף שליחות אלא משחיטת פסח דמייתין בגמרא דאע"ג שאפשר צבעלים מ"מ שוחטין ע"י שלוחן, אך בלא"ה א"ל להקשות מהא דטמא משלח קרבנותיו כמו שנבאר דהנה בתוס' (גטין כח ב) ד"ה והא צעי סמיכה הקשו ע"ז, וז"ל וא"ת ערל וטמא דאינן ראויין לסמוך נהי דסמיכה אינה מעכבת, נימא כל שאינו ראוי לזילה זילה מעכבת, וי"ל מדדרשינן בת"כ וכי יטהר הזב מזובו ולא מנגעו ש"מ דטמא משלח קרבנותיו דזהבאת קרבן איירי ועוד מדמעטינן בפ"ק דהגיגה (ד ב) טמא מראה מוצאת שמה והבאתם שמה כל שיטנו צביאה ישנו בהבאה, ש"מ דשאר קרבנות משלח ולא חיישינן שיהא ראוי לסמיכה:

והנה דברי התוס' נריכים באור שכתבו דמדמעטינן מזובו ולא מנגעו ש"מ דטמא משלח קרבנותיו דזהבאת קרבן מיירי, וקשה טובא הא התם מיירי מקרבנות של זב שהן עופות וא"ש סמיכה, וכבר הקשה כן בטו"א (מגילה ח א) ולענ"ד דכוונת התוס' לתרץ קושיא אחרת שהקשו צמוע"ק (טו ב) על הא דדרשינן התם צבואו יקריב בזמן שראוי לציאה ראוי להקרבה, והקשו בתוס' שם הא טמא משלח קרבנותיו, ותיירו דהא דטמא משלח מיירי בטומאת מגע, אבל זב ומזרע שטומאתן יוצאה מגופן אינן משלחין, והקשו עוד מהא דבת"כ ממעטינן מזובו ולא מנגעו אלמא דמזרע נמי משלח קרבנותיו, ותי' שם כמה תירוצים, אמנם בצבחים (ע א) כתבו בתוס' שם דהא דדרשינן צמוע"ק צבואו יקריב בזמן שראוי לציאה, זה מיירי בקרבן דעשירית האיפה גרידא דכתיב בהאי קרא, אבל שאר קרבנות משלחין, ומעתה זה הוא ג"כ כוונת התוס' בגטין שכתבו דמעטינן מזובו ולא מנגעו, ש"מ דטמא משלח קרבנותיו, היינו דלכה"פ מוכח מהאי קרא דטמא מקריב, וא"כ הא דדרשינן צמוע"ק צבואו יקריב בזמן שראוי לציאה ע"כ דזה מיירי רק בעשירית

האיפה, ואח"כ הציאו האי ראייה מהאי דרשא דוצאת שמה והבאתם שמה דמוכח דטמא משלח נמי קרבנות
 בהמה הטעוין סמיכה, ומשו"ה דקדקו בלשונם דעל הראייה הראשונה מקרא דווצו כתצו, דמוכח דטמא
 משלח קרבנות, ועל הראייה השניה מקרא דוצאת שמה כתצו, דמוכח דסמיכה לא מעכבת, וכן דקדקו בלשונם
 ביצמות (קד ז) וצמנחות (סג ז) דקדקו בלשונם עוד יותר דמוכח דזה הוא כוונתם, וזריך לכוון בדבריהם
 (וצחים עה א) ג"כ על כוונה זו ע"ש:

אמנם יש לדון בראיות התוס', חדא דא"ל דהא דממעטינן חגיגה (ד ז) דטמא פטור מקרבן ראייה דכתיב
 וצאת שמה והבאתם שמה כל שישנו צביאה ישנו בהצאה היינו דילפינן מהאי קרא דטמא פטור מקרבן
 ראייה, וא"כ אפילו לאחר שיטהר נמי א"ל להציא וכדאמרין (חגיגה ט ז) דטמא ציוס ראשון פטור אף ציוס
 שני דכולן תשלומין דראשון הוא אבל בלאו האי קרא אף על גב דנימא דטמא אינו משלח קרבנו משום סמיכה,
 מ"מ גברא בר חיובא הוא, ולאחר שיטהר ציוס שני חייב להציא, ובלא"ה לדעת הרמב"ם (צפ"א מה' חגיגה)
 דס"ל דבעולת עוף נמי יוצא ידי קרבן ראייה, א"כ שפיר צעי קרא למעט טמא מקרבן ראייה דבלא"ה הול"ל
 שיציא עולת עוף שאינו טעון סמיכה, והנה לדברינו חו ליכא קרא דטמא משלח קרבן בהמה אלא דמסברא
 ידעינן דטמא משלח א"כ תו א"ל להקשות דנליף מזה דמהני שליחות בשחיטה:

עוד יש להקשות לדברי התוס' מהא דמנחות (יט א) דפרכינן לר"ש דמקיש שחיטה לסמיכה דנימא מה סמיכה
 בצעלים אף שחיטה בצעלים, וקשה דמ"ט לא משני מדאיכא קרא דטמא פטור מקרבן ראייה ש"מ דקרבן
 אחר משלח ואף על גב שאינו יכול לשחוט בעצמו דאסור לכנוס לעזרה, וזריך לומר לדעת התוס' כיון דמ"מ
 מ"ל דטמא ישחוט ע"י סכין ארוכה כדאיתא (וצחים לג א) משו"ה לא משני הכי, אבל לדברינו א"ש טפי. אמנם
 גם לדברינו יש להקשות כה"ג דמ"ט לא משנינן מקרבנות של מזרע שא"א נמי בשחיטת צעלים מה"ט
 דהצעלים טמאים, ואף על גב דבענף א' כתצו דמחוסרי כפרה לא בעינן לא שחיטת צעלים ולא שליחות
 דקיימ"ל (נדריס לה ז) דמחוסרי כפרה א"ל דעת צעלים, מ"מ זה הוא השתא דלא מקשינן שחיטה לסמיכה,
 אבל אי נימא דמקשינן שחיטה לסמיכה, דצעי שחיטה בצעלים הול"ל דקרבנות מזרע לצעי שחיטת צעלים
 דהא קיימ"ל כהאי מ"ד דס"ל (וצחים לג א) דאשם מזרע צעי סמיכה, וזריך ג"כ לומר ה"ט דמצי לשחוט ע"י
 סכין ארוכה, וא"ל נמי דשאני קרבנות של מזרע כיון דילפינן (נדריס לה א) שאדם מציא קרבנות על בניו
 הקטנים, א"כ מוכח מקרא שאינו טעון שחיטה בצעלים, ומ"מ אין הכרע דא"ל דשאני קרבנות של מזרע
 קטן כיון שא"ל סמיכה לא שייך לומר ביה מה סמיכה בצעלים אף שחיטה בצעלים, אבל קרבנות של מזרע
 גדול כיון שטעון סמיכה, א"כ הול"ל ביה מה סמיכה בצעלים אף שחיטה בצעלים וזריך לשחוט בסכין
 ארוכה:

[השמיטה: אמנם א"ל דגם הא דפרכינן (מנחות יט א) לר"ש דמקיש שחיטה לסמיכה דנימא נמי מה סמיכה
 בצעלים אף שחיטה בצעלים. היינו נמי דנימא הכי למזוה, אבל גם אי נימא הכי מ"מ אינו מעכב
 דיעבד. וא"ש דלא פרכינן מקרבנות של מזרע שא"א בצעלים דמקום שא"א אינו מעכב. אבל היכי דאפשר
 נקיש שחיטה לסמיכה. וע"ז משנינן התם דגלי רחמנא גבי פר אהרן ושחט אהרן מכלל דבעלמא לא בעינן
 שחיטת צעלים אפילו למזוה: ע"כ]

והנה לדברינו חזרה קושית התוס' דמ"ט ערל וטמא משלחין קרבנותיהן דאע"ג דסמיכה אינה מעכבת מ"מ
 נימא דכל שאינו ראוי לצילה בילה מעכבת צו, וקושיא זו אפשר להקשות ג"כ מתנופה דטמא א"ר
 לתנופה, אמנם א"ל דהאי כלל דכל שא"ר לצילה בילה מעכבת לא אמרינן אלא בכ"מ דליכא קרא שאינו

מעכב, אלא דמלך הסצרא ידעינן שאינו מעכב כמו זילה, וכן מקרא זיכורים בצבא צתרא (פא ז) וכן קריאה דחליצה זיצמות (קד ז) דהתם ג"כ ליכא קרא אלא גזי דצר שהוא מעשה שהוא מעכב, וכן זראוי לזיאת מים זנדה (סו ז) וכה"ג זדוכתי טובא, אבל סמיכה ותנופה דאיכא צהו קרא שאינן מעכבין וכדאמרינן (יומא ה א) סמיכה לדורות מנ"ל דלא מעכבא דתניא וכו', כי הדם הוא זנפש יכפר וכו', תנופה לדורות מנ"ל דלא מעכבא וכו', וכיון דאיכא קרא דלא מעכבי תו אין שום נ"מ זין שהוא ראוי לסמיכה ותנופה או לא, ובלא"ה הא צתוס' (מנחות יח ז) כתבו דזכ"מ דלא מסתבר לא אמרינן האי כללא דכל שא"ר לזילה זילה מעכבת, והזיאו ראייה לזה, גם אנחנו בצפרי מנחת זרוך חלק אמרי זינה זדיני חליצה הזאנו כמה דברים שהם למזוה ואפילו כשאינו ראוי ג"כ לא מעכב וגם הא שכתבנו לעיל דשחיטת קדשים צבעלים היא למזוה אבל אינה מעכבת, צזה ג"כ ליכא נ"מ זין שהוא ראוי לשחיטה או לא, אך צזה בלא"ה לא שייך הא מלתא דכל שא"ר לזילה, וא"כ תו לא שייך כ"כ להקשות קושיא זו גזי סמיכה ותנופה דנימא כל שא"ר לזילה זילה מעכבת צה, דכיון דמזינו כמה קרצנות דליכא צהו סמיכה ותנופה כלל א"כ א"ל דהכא נמי לא שייך הא מלתא דכל שא"ר לזילה זילה מעכבת, ומה שהקשו התוס' דלכה"פ הא לכתחלה צעי סמיכה, וא"כ ערל וטמא איך משלחין קרצנותיהן לכתחלה, קושיא זו תרצנו בצפרי מנחת זרוך חלק אמרי זינה זדיני חליצה צתי' מרווח, הנה הארכנו לצאר דשחיטת צעלים או שליחות צקדשים אינה מעכבא, ועוד יצואר צסימן הזא:

סימן טו

עוד בענין הנ"ל

והנה עוד אפשר להביא ראיה למש"כ בסימן הקדום דשליחות בשחיטת קדשים אינה מעכבת, דהנה תניא (ערכין כא ג) האומר חטאתו ואשמו של פלוני עלי, לדעת ינא, שלא לדעת לא ינא, ועולתו ושלמיו של פלוני עלי בין לדעת בין שלא לדעת ינא, ואמרינן בגמרא שם דשמואל מוקי לה דמיירי בשעת הקרבה דאיראי בשעת הפרשה, אבל בשעת הפרשה אפילו בעולה ושלמים ג"כ שלא לדעת לא ינא, ועולא מוקי לה בשעת הפרשה, אבל בשעת הקרבה בעולה ושלמים נמי שלא לדעת לא ינא, ואמרינן שם בגמרא לעיל דטעמא דשמואל דס"ל דבשעת הפרשה אפילו עולה ושלמים צעי דעת בעלים, דס"ל דזה לא הוה זכות מה שאחרים מפרישין קרבנותיו דזימנין דלא ניחא ליה דליכפר במידי דלאו דידיה, והא דפליגי שמואל ועולא בשעת הקרבה, כתבו בתוס' שם דשמואל ס"ל דהקרבת עולה ושלמים ניחא להו לצעלים ומשו"ה תו לא צעינן דעתו. ועולא ס"ל כיון דהני צעי סמיכה בצעלים, לא ניחא ליה שיקריבו בלא דעתו, אבל בחטאת ואשם לד"ה לא הוי זכות בשעת הפרשה משום דבחטאת ואשם לד"ה אין אדם רוצה להתכפר בשל אחרים, וגם לא הוי זכות בשעת הקרבה דחטאת ואשם צעי ווידוי בעלים בשעת הקרבה, זה הוא שיטת התוס':

אמנם הרמב"ם צה' מעשה הקרבנות (פי"ז ה"י) כתב שם האומר חטאתו ועולתו ואשמו ושלמיו של פלוני עלי אם רצה אותו פלוני ה"ז מניחו להקריבין ע"י ומתכפר לו, רצה בשעת הפרשה ולא רצה בשעת הקרבה אלא חזר בו, בעולה ושלמים מקריבין ומתכפר לו בהן אף על פי שאינו רוצה עתה שהרי רצה בשעת הפרשה, אבל בחטאת ואשם לא נתכפר לו עד שיתרצה מתחלה ועד סוף, וכתב שם הכ"מ דזה הוא כשמואל בערכין (כא ג) שהבאתי לעיל:

והנה דברי הרמב"ם לריכוס באור ארוך, ולא ידעתי למה שתקו מפרשי הרמב"ם, וגם לא מנאתי מי שהעיר בזה, דמדכתב הרמב"ם רצה בשעת הפרשה ולא רצה בשעת הקרבה אלא חזר בו, בעולה ושלמים מקריבין ומתכפר לו בהן. אף על פי שאינו רוצה עתה שהרי רצה בשעת הפרשה, לכאורה מבואר דאע"ג שאמר בפירוש שלא יקריבו מ"מ מקריבין ומתכפר לו אף על פי שאינו רוצה עתה כיון שרצה בשעת הפרשה, וזה קשה טובא, חדא דהא בהאי ברייתא דערכין שהבאתי תניא עולתו ושלמיו של פלוני עלי בין לדעת בין שלא לדעת ינא, וע"ז פליגי אמוראי שם דשמואל מוקי לה בשעת הקרבה, ועולא מוקי לה בשעת הפרשה, והנה לעולא דמוקי לה בשעת הפרשה ע"כ דהא דתניא דשלא לדעת ינא האי שלא לדעת היינו אף על גב שלא היה יודע, אבל פשוט דאם אמר בפירוש שאינו רוצה שיקדיש זה עצורו, הא פשוט דאין אדם יכול להקדיש עצורו בע"כ, וגם הא בהדיא אמרינן בגמרא שם לעיל דמשו"ה ס"ל לשמואל דעולה רכיבה דעת משום דזימנין דלא ניחא ליה דליכפר במידי דלאו דידיה, אלמא דהאי שלא מדעת היינו שאינו יודע, וא"כ הול"ל נמי דשמואל דמוקי לה בשעת הקרבה נמי האי שלא לדעת היינו שלא היה יודע דמ"מ ינא מה"ט שכתבו התוס' שהבאתי דס"ל דהקרבתן היא זכות, ומנ"ל הא מלתא דאפילו כשהוזר בו בפירוש ואמר לא יקריב נמי מתכפר לו:

ועוד קשה דאי נימא דאם רצה בשעת הפרשה אף על גב שאינו רוצה להקריב בשעת הקרבה מ"מ מתכפר, א"כ ע"כ דהא דתניא (ערכין כא א) יקריב אותו מלמד שכופין אותו יכול בע"כ ת"ל לרזונו הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, ע"כ דהאי ברייתא מיירי בשעת הפרשה אבל בשעת הקרבה הא מתכפר אף על גב שאינו רוצה. והנה לכאורה משמע כן בגמרא שם, דאמרינן שם אמר שמואל עולה רכיבה דעת שנאמר לרזונו,

מאי קמ"ל תנינא אף על פי שאין מתכפר לו עד שיתרצה שנאמר לרזונו, לא זריכה דפריש ליה חזריה מ"ד כי זעינן דעת מדידיה אצל מדחזריה לא, קמ"ל דזימנין דלא ניחא ליה וכו', אלמא דהא דאמר שמואל עולה זריכה דעת שנאמר לרזונו זה קאי על הפרשה, וגם במשנתנו שם דתנן חייבי עולות ושלמים ממשכנין אותם אף על פי שאינו מתכפר לו עד שיתרצה שנאמר לרזונו, א"כ משמע נמי דהאי קרא דלרזונו קאי על שעת הפרשה, אצל באמת זה ליחא דהאי קרא דלרזונו קאי על שעת הקרבה, אלא דהפרשה נמי אפשר למילף דזעי לרזונו כמו שאבאר:

דהנה בר"ה (ו א) תניא מוצא שפתיך זו מצות עשה, תשמור זו מצות ל"ת, ועשית אזוהרה לב"ד שיעשוך, ופרכינן שם מוצא שפתיך זו מ"ע ל"ל, מוצאת שמה והבאתם שמה נפקא, תשמור זו מצות ל"ת ל"ל מלא תאחר לשלמו נפקא, ועשית אזוהרה לב"ד שיעשוך ל"ל מיקריב אותו נפקא, דתניא יקריב אותו מלמד שכופין אותו, יכול בע"כ, ת"ל לרזונו הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, ומשנינן חד דאמר ולא אפריש, וחד אפריש ולא אקריב, וזריכא וכו'. והנה צטו"א שם האריך להביא ראיות דהאי קרא דמוצא שפתיך תשמור מיירי באמר ולא אפריש, והאי קרא דלא תאחר לשלמו מיירי באפריש ולא אקריב, חדא דהא מהאי קרא דלא תאחר לשלמו דרשינן בר"ה (ה ג) לשלמו הוא ולא חילופיו וחילופיו הא א"א אלא שהופרש הקרבן, וגם מהאי קרא דרשינן התם בך חטא ולא בקרבנך חטא דהקרבן אינו נפסל אף על גב שעבר בצל תאחר, א"כ ע"כ דמיירי שכבר הופרש הקרבן וגם מהאי קרא דרשינן התם דגם על צכור ומעשר ולקט שכחה ופאה עובר בצל תאחר, וכל הני הא כבר הופרשו וגם מהאי קרא ילפינן דהיורש אינו עובר בצל תאחר, ולמ"ד שעבודא לאו דאורייתא הא א"א כלל שהיורש מתחייב לשלם אלא שכבר הופרש, א"כ ע"כ דהאי קרא דלא תאחר מיירי שכבר הופרש, והאי קרא דמוצא שפתיך תשמור מיירי באמר ולא אפריש דהתם ליכא לכל הני דרשי. והנה במה שרצה הטו"א שם לסתור קצתם מהני ראיות יש לנו אריכות דברים צוה אכ"מ. והנה כפי המבואר דהאי קרא דמוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר וכו' מיירי באמר ולא אפריש א"כ מוכח דהאי קרא דיקריב אותו לרזונו מיירי באפריש ולא אקריב א"כ מוכח דעל הקרבה קאי האי קרא דלרזונו, ובלאו הני ראיות הא לפי מה שנביא לפנינו הא דאמרינן בהדיא (כרייתות ז א) אי דאמר לא תקריב כו"ע לא פליגי דאינה מכפרת דכתיב יקריב אותו לרזונו, א"כ מפורש דהאי קרא דלרזונו קאי על הקרבה, וגם בלא"ה מגופיה דקרא דכתיב אל פתח אהל מועד יקריב אותו לרזונו לפני ה' וסמך ידו וכו' אלמא דקרא דהקרבה מיירי:

וב"ת א"כ קשה הא דתנן בערכין שם חייבי עולות ושלמים ממשכנין אותן, אף על פי שאין מתכפר לו עד שיתרצה שנאמר לרזונו וכן בגמרא שם הא דאמר שמואל עולה זריכה דעת שנאמר לרזונו, ושמואל מיירי בהפרשה כמו שהבאתי לעיל, ולדברינו הא האי קרא דלרזונו דהקרבה מיירי, זה לא קשה דהנה בר"ה (ו א) דפרכינן התם ועשית אזוהרה לב"ד שיעשוך ל"ל מיקריב אותו לרזונו נפקא דתניא יקריב אותו מלמד שכופין אותו יכול בע"כ ת"ל לרזונו וכו' ומשנינן חד דאמר ולא אפריש חד דאפריש ולא אקריב וזריכה וכו'. והנה אף על גב דכתיב תרי קראי שב"ד כופין אותו מ"מ הא דזעי שיאמר רוצה אני ע"ז ליכא תרי קראי אלא חד קרא דיקריב אותו לרזונו, אצל דהאי קרא דועשית אזוהרה לב"ד שיעשוך התם לא כתיב לרזונו, וטעמא דמלתא כמש"כ משום דהאי קרא דיקריב אותו לרזונו מיירי בהקרבה, א"כ תו אפשר למילף בק"ו דכש"כ דבתחלת הקדש אינו קדוש עד שיאמר רוצה אני, דהא צוה ליכא האי זריכותא דאמרינן בגמרא סד"א דיצורא לאו כלום הוא דאדרבה כיון דדיצורא לאו כלום הוא כש"כ דזעי שיאמר רוצה אני, אלא דלגבי הא מלתא שב"ד כופין אותו א"ש הני זריכותי דגמרא, אצל דהא דזעי שיאמר רוצה אני כיון דזה כתיב גבי הקרבה כש"כ בהפרשה כמש"כ, וגם צרור דהא דלריך למילף דגבי הפרשה זעי נמי שיאמר רוצה אני זה הוא דוקא

צכה"ג דמיירי התם ועשית אזהרה לצ"ד שיעשך דמיירי שכבר נתחייב וצ"ד גוצין ממנו, דמ"מ זה אינו כשאר גציות חוב צע"כ אלא דמ"מ צעינן שיאמר רוצה אני, אבל היכא שלא נתחייב מכבר פשוט דא"א להקדיש דבר של חצירו בלי רצונו בלא שום קרא, ומעתה א"ש הא דתנן בערכין (כ"א א) חייבי עולות ושלמים ממסכנין אותן אף על פי שאינו מתכפר לו עד שיאמר רוצה אני שנאמר לרצונו, משום דמהאי קרא דלרצונו ילפינן נמי דבתחלת הקדש צריך לומר רוצה אני כמש"כ, וגם א"ש הא דתנן אף על פי שאינו מתכפר עד שיאמר רוצה אני, ולא תנן אף על פי שאינו קדוש עד שיאמר רוצה אני, משום דהאי קרא דלרצונו מיירי בהקרבה וממילא ידעינן בהפרשה כמש"כ, וגם א"ש הא דאמר שמואל התם עולה צריכה דעת שנאמר לרצונו אף על גב דשמואל בהפרשה מיירי כמש"כ. מ"מ מצואר דהאי קרא דלרצונו בהקרבה מיירי וא"כ קשה מש"כ הרמב"ם גבי הקרבה אף על פי שאינו רוצה עתה שהרי רצה בשעת הפרשה:

ועוד קשה טובא מהא דאיתא (כרימות ז א) האומר לא יתכפר לי חטאתי, אציי אמר אינה מכפרת, רצא אמר מכפרת, היכא דאמר לא תקריב כו"ע לא פליגי דאינה מכפרת דכתיב יקריב אותו לרצונו, א"כ מצואר צהדיא בגמרא דהיכא דאמר בשעת הקרבה לא תקריב דלכו"ע אינה מכפרת משום דכתיב לרצונו. והנה אף על גב דאציי ורצא מיירי בחטאת מ"מ מדמציא מהאי קרא דלרצונו דצריך שיאמר רוצה אני, והאי קרא הא מיירי בכל הקרבנות, וא"כ לכאורה קשה טובא על הרמב"ם שכתב דמתכפר, דא"פ שאינו רוצה עתה, הרי רצה בשעת הפרשה. ולכאורה קשה טובא הא כשאינו רוצה להקריבו ממעטינן מקרא דלרצונו שאינו מתכפר, ואין לומר דשאני הכא דא"ג שאינו רוצה להקריב קרבן זה שהפריש עליו חצירו מ"מ כיון שהוא רוצה להקריב קרבן אחר משלו, משו"ה אף על גב שהקריבו קרבן זה שאינו רוצה להקריבו ג"כ הוה לרצונו כיון שהוא רוצה להקריב קרבן אחר. אך זה ליתא כלל כיון דסו"ס אינו רוצה להקריב קרבן זה א"כ אותו קרבן שהקריבו לא הוה לרצונו ואין מתכפר בו. והנה היכא שהקריבו שלא לרצונו שאינו מתכפר בו, אם גוף הקרבן כשר או שהוא פסול זה צרכנו לקמן (סימן יח) וזה אינו נוגע לדברינו דמ"מ קשה על הרמב"ם שכתב שהוא מתכפר בו אף על פי שאינו רוצה עתה, ודברי הרמב"ם יבוארו בענף ב':

ענף ב

ואפשר לומר דמה שכתב הרמב"ם גבי האומר קרבנותיו של פלוני עלי, שאם רצה בשעת הפרשה ולא רצה בשעת הקרבה אלא חזר בו, בעולה ושלמים מקריבין ומתכפר לו בהן אף על פי שאינו רוצה עתה שהרי רצה בשעת הפרשה, כוונתו שאם רצה בשעת הפרשה ולא רצה בשעת הקרבה אלא חזר בו, דהיינו שחזר בו ואינו רוצה עתה לזאת י"ח משל אחרים, אבל מ"מ רוצה הוא שיקריבוהו אלא שאינו רוצה עתה לזאת בו י"ח, אלא רוצה להציא משלו לזאת י"ח דבזה מקריבין ומתכפר לו בהן, אף על פי שאינו רוצה עתה כיון שרצה בשעת הפרשה, וזה א"ש אפילו אי נימא דמיירי שאמר בפירוש שאינו רוצה להתכפר בהן, דמ"מ מקריבין ומתכפר בהן, וזה הו"א הרמב"ם מהאי סוגיא דכרימות שהבאתי היכא דאמר לא תקריב כו"ע ל"פ דאינה מכפרת דכתיב יקריב אותו לרצונו, כי פליגי היכא דאמר יקריב ולא אתכפר, וס"ל להרמב"ם דהיכא דאמר יקריב ולא אתכפר תו א"א למעט מהאי קרא דיקריב אותו לרצונו, דהא ע"ז לא פרכינן מקרא דלרצונו, ואציי ורצא דפליגי בזה, הא אינהו פליגי גבי חטאת, א"כ א"ש הא דאמרינן שם והדר ביה רצא דתניא צהדיא דבחטאות ואשמות אינו מתכפר אלא לשבין וזה הוא דוקא בחטאת וכמש"כ הרמב"ם שהבאתי דבחטאת צעינן שיתרצה בשעת הקרבה, אבל בעולה ושלמים כה"ג שאמר יקריב ולא אתכפר מתכפר בו, ואף

על גב דמרש"י זכריתות שם מוכח דגם הא דמסקינן דציקריז ולא אתכפר נמי אינו מתכפר דזה הוא נמי מקרא דלרנונו, א"ל דהרמב"ם פליג דס"ל דזה הוא דוקא בחטאת:

ואפשר להביא ראיה לדעת הרמב"ם מהא דאיתא בירושלמי יומא (פ"ח ה"ז) האומר אין עולה מכפרת, אין עולה מכפרת עלי, מכפרת היא, אי אפשרי שתכפר לי אינה מכפרת לו ע"כ, אין יוה"כ מכפר מכפרת היא, אי אפשרי שיכפר לי מכפרת היא ע"כ, והאי ירושלמי איתא נמי בירושלמי שזועות (פ"א ה"ו) ובירושלמי בשזועות שם אמרינן שם בחר הכי א"ר חנינא בי ר' הילל לא מסתברא דאלא חילופין וכו' פי' דר"ח ס"ל להיפוך דגבי עולה אף על פי שאמר אי אפשרי שתכפר לי מכפרת היא בע"כ, וגבי יוה"כ פ"א אמר אי אפשרי שתכפר אינה מכפרת מה"ט דאמרינן שם בירושלמי, א"כ א"ל דהרמב"ם פוסק כר"ח דגבי עולה אף על פי שאמר אי אפשרי שתכפר לי מ"מ מכפרת היא ע"כ, ובקרבן העדה בירושלמי שם הקשה על הא דר"ח מההיא דבבלי זכריתות שהבאתי דמסקינן דצאומר יקריז ולא יתכפר נמי אינה מכפרת, ולשיטת הרמב"ם לא קשה משום דהתם בחטאת מיירי אבל בעולה א"ל דמכפרת מה"ט שכתבנו:

וכש"כ אי נימא דהא שכתב הרמב"ם ולא רנה בשעת הקרבה אלא חזר בו, דהיינו שאינו רונה לנאת י"ח בשל אחרים אבל מ"מ לא אמר אי אפשרי שתכפר לי ורונה בכפרתה אלא שאינו רונה לנאת בה י"ח נדרו, דבזה ודאי א"ש הא שכתב הרמב"ם דמקריבין ומתכפר לו בהן, דבכה"ג מתכפר בראשונה וא"ל להביא משלו, וכמו דאמרינן כה"ג (זבחים ו' א) גבי כל הזבחים שנשחטו שלא לשמן כשרין אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, ואמרינן שם בגמרא דראשונה אינה מכפרת, דאי מכפרת שניה למה באה דא"ל לומר דאע"ג דמכפרת מ"מ לא עלתה לשם חובה ולא ינא ידי נדרו ה"נ דכוותיה ועפ"ז א"ל דגם הרמב"ם ס"ל כהאי מ"ד דבירושלמי דגם בעולה אם אמר אי אפשרי שתכפר לי אינה מכפרת, וכפי שמוכח מרש"י זכריתות שהבאתי דלמסקנא גם זה ממעטינן מקרא דלרנונו:

ענף ג

והנה מסתבר לי דמה"ט לא רנה הרמב"ם לפרש האי פלוגתא דערכין בהקרבה דעולה ושלמים שלא לדעת אם ינא, כמו שפי' בתוס' דשמואל ס"ל דניחא להו לבעלים, ועולא ס"ל דלא ניחא להו לבעלים בהקרבה שלא לדעת משום סמיכה, דקשה לשיטת התוס' חדא דמהיכא תיתי נימא דלשמואל ניחא להו לבעלים להקריז שלא לדעת, כיון דמה"ט בעי סמיכה ותנופה, ואמרינן ביומא (ה' א) שאם עשה לסמיכה ותנופה שירי מנזה מעלה עליו הכתוב כאלו לא כיפר, א"כ מהיכא תיתי נימא דזכות היא לבעלים להקריז שלא מדעת, וגם בלא"ה הא כל קרבן לכתחלה בעי דעת מטעם אחר כדאמרינן (סוטה ח' א) על הא דתנן דסוטה ויולדת ומזורע מעמידין בשער המזרה, ופרכינן בשלמא סוטה דכתיב והעמיד וכו' אלא יולדת מ"ט, אילימא משום דאיתין וקיימין על קרבנייהו דתניא אין קרבנו של אדם קרב אלא א"כ עומד על גביו, אי הכי זבין וזבות נמי, ומשני אין ה"נ אלמא דכל הקרבנות מזוותן שהבעלים יעמדו ע"ג, ורש"י בסוטה שם כתב, דזה ילפינן מקרא. ועיין מה שכתבנו לקמן (סימן יח) מה דקשה הא יולדת ומזורע וזבין וזבות הוּו מחוסרי כפרה, ובנדריים (לה' ז) אמרינן דהכל זריכינן דעת בעלים חוץ ממחוסרי כפרה ע"ש, מ"מ מזוחר דכל הקרבנות אינן קריבין אלא א"כ עומד ע"ג, ואף על גב דודאי דזה הוא רק למנזה בעלמא, מ"מ קשה איך נימא דזכות הוא להקריז שלא מדעת, ונריך לומר לשיטת התוס' דאע"ג דלכתחלה ודאי דלא הוי זכות להקריז שלא מדעת, מ"מ אם כבר קרבן ס"ל לשמואל דניחא להו לבעלים בכדי שינאו בהן י"ח, אף עדיין קשה להיפוך מש"כ בתוס' דלעולא לא

הוי זכות לבעלים להקריב שלא מדעת משום סמיכה, וקשה הא תינה עולת בהמה, אבל עולת עוף שא"ס סמיכה ותנופה מאי איכא למימר, וגם הא תינה קרבן אנשים, אבל עולות ושלמים של נשים שא"ס סמיכה ותנופה כדתניא (מנחות סג) דקרבנות של נשים הכהן מניף ע"י מאי א"ל, ונריך לדחוק ולומר לדעת התוס' דמש"כ דלא ניחא להו לבעלים משום סמיכה דחדא נקיט דבעולת בהמה איכא טעמא דסמיכה, אבל בלאו ה"ט ג"כ איכא טעמי אחריני כמו שכתבנו מההיא דסוטה דאין קרבנו של אדם קרב אלא א"כ עע"ג. והנה כ"ז היה קשה לו להרמב"ם:

ומה"ט מפרש הרמב"ם דודאי לד"ה לא ניחא להו לבעלים להקריב קרבנותיהן שלא לדעתן מה"ט שכתבנו, ומ"מ ס"ל לשמואל דבעולות ושלמים ינא, וה"ט דאע"ג שאינו רואה שיקריבו שלא מדעתו, כיון דמ"מ הוא רואה להקריב קרבן זה מדעתו דהא כבר אירצי בשעת הפרשה, משו"ה א"א למעט כה"ג מהאי קרא דיקריב אותו לרצונו, דדוקא היכא דאמר לא תקריב שאינו רואה להקריבו כלל ע"ז אמרינן בכריתות (ו) היכא דאמר לא תקריב כו"ע לא פליגי דאינו מכפר דכתיב יקריב אותו לרצונו, אבל היכא שהוא רואה להקריבו מדעתו ונקרב שלא מדעתו א"א למעט מהאי קרא דלרצונו, כיון דמ"מ הוא רואה להקריבו, ועולא ס"ל דאפילו בכה"ג א"כ ממעטינן מקרא דלרצונו כיון דסו"ס אינו רואה להקריבו שלא מדעתו, ולשמואל אף על גב שחזר בו בפירוש בשעת הקרבה שאמר שאינו רואה לזאת בו או להתכפר בו, כיון דמ"מ הוא רואה להקריבו מתכפר בו מה"ט שכתבנו לעיל דבכ"מ שהוא רואה להקריבו אין למעט מקרא דלרצונו, וא"ש כל דברי הרמב"ם בזה:

ומעתה נבוא לעניינו והנה מהא דס"ל לשמואל בערכין (כא) דעולה ושלמים שנקרבו שלא מדעת נמי ינא, אין להוכיח מכאן דשחיטת בעלים או שליחות בשחיטת קדשים אינה מעכבת דלכאורה כשנשחט בלי דעת בעלים א"כ נשחט בלי שליחות בעלים, אך זה ליחא דהא בתוס' שם כתבו דטעמא דשמואל משום דס"ל דניחא להו לבעלים, וכיון דניחא להו ממילא דהשוחט היה שלוחן אפילו שלא מדעתו, וכמו דס"ל לעולא אפילו בהפרשת עולה ושלמים דא"ס דעת מה"ט דהוי זכות. אמנם לדברינו ע"פ שיטת הרמב"ם דגם שמואל ס"ל דלא ניחא להו לבעלים איכא ראייה מכאן דשליחות בשחיטת קדשים אינה מעכבת, וגם מהא דאמרינן (כריתות ז) אי דאמר לא תקריב כו"ע ל"פ דאינה מכפרת דכתיב יקריב אותו לרצונו, ולא אמרינן דהיכא דאמר לא תקריב פסול הקרבן משום שנשחט בלי שליחות מוכח נמי דשליחות אינה מעכבת, וגם מהא דילפינן ברי"ה (ו) יקריב אותו מלמד שכופין אותו ויכול בע"כ ת"ל לרצונו וכו'. וכבר כתבנו לעיל דהאי קרא מיירי בשעת הקרבה, מזה"ג א"כ אפשר להביא ראייה דשליחות בשחיטת קדשים אינה מעכבת, דאלת"ה ל"ל האי קרא דלרצונו הא בלא"ה א"א בע"כ משום דבעינן שליחות בעלים בשחיטה, אך בזה א"ל דקרא אחי אף על פי שכפארוהו לשחוט בעצמו דמ"מ לא מהני משום דבעי רצונו, ועיינן מש"כ לקמן (סימן כ) דאין להביא ראייה מכל הני דוכתי דכהנים לא הוו שלוחי דידן עי"ש:

ולדברינו א"ש טובא כמה קושיות שהקשו האחרונים דבנוב"י מה"ק חלק אה"ע (סימן עו עו) הוצא שם מה שהקשו הגדולים דמ"ט קדשים שנשחטו קודם תמיד של שחר כשרין כמש"כ בתוס' מנחות (מט) א' ומ"ט לא אמרינן כיון דאין שליח לדבר עבירה נתבטלה השליחות, וא"כ נשחט בלי שליחות, והנוב"י שם מפלפל הרבה בזה, ולדברינו לק"מ דשליחות בשחיטת קדשים אינה מעכבת, וגם עפ"ז מתורץ הקושיא הגדולה שהקשו האחרונים בנוב"י מה"ת (פי' קיב) על הא דתנן (פסחים סג) אין שוחטין את הפסח על החמץ, וכתבו בתוס' שם בשם הירושלמי דמ"מ כשנשחט על חמץ הפסח כשר, וכן מוכח בצבלי בסוגיא שם, וע"ז הקשו האחרונים דהול"ל דמשום אין שליח לד"ע נתבטלה השליחות ונשחט בלי שליחות, וראיתי בקהלת

יעקב על פסחים שכתב שם דמכאן ראייה גדולה דמשום אין שליח לד"ע לא נתבטלה השליחות אצל לדברינו אף על גב דנימא דנתבטלה השליחות מ"מ הפסח כשר, דשליחות בשחיטת פסח וקדשים אינה מעכבת אלא שזה הוא מנזה בצעלים, וכבר בררנו בסימן הקדום הסוגיא דקדושין (מא) ואף על גב דבעיקר הדין אי משום שליח לד"ע נתבטלה השליחות או לא, כבר בררנו בספרי מנחת ברוך חלק אמרי בינה דיני קדושין בראיות ברורות כדעת החולקים על הנוב"י דס"ל דמשום אין שליח לד"ע לא נתבטלה השליחות, מ"מ מכאן אין ראייה מה"ט שכתבו דשליחות בשחיטת פסח וקדשים אינה מעכבת, אצל מ"מ ודאי דבעי שליחות בשחיטת קדשים למנזה וכמש"כ בתוס' קדושין (מא ב) ד"ה כריב"ק וברש"י שם, ודלא כהפ"י והמקנה שהצאתי דצריהם לעיל (סימן יג) דמחלקי בין שחיטת פסח לשחיטת קדשים, ולענ"ד הדבר ברור כמש"כ:

סימן טז

שאלה לבאר אי בשליחות דשחיטת פסח וקדשים בעינן כל דיני שליחות

תשובה הנה לפי מה דילפינן בקדושין (מא א) שליחות משחיטת פסח נראה פשוט דשליחות דשחיטת פסח וקדשים דמי לשליחות דכה"ת. אמנם במקנה בקדושין שם ד"ה "והא דתנן" כתב דנכרי זר משוי שליח בשחיטת קדשים, וכתב שם טעמא דמלתא דכיון דפרכינן בגמרא בקדושין שם דכה"ת א"א למילף משחיטת קדשים דשאני קדשים דרוז מעשיהם ע"י שליח, ושליחות דכה"ת ילפינן במה ה"ד דכל הני דהתם, והא דנכרי לא מצי משוי שליח הא זה ילפינן משליחות דתרומה דכתיב אתם גם אתם מה אתם בני זרית אף שלוחכם בני זרית וכיון דשליחות דשחיטת קדשים לא ילפינן משליחות דתרומה, וגם לא דמי לשליחות דתרומה דמה לקדשים דכל מעשיהן ע"י שליח משו"ה לא בעי בשחיטת קדשים דיני שליחות ואפילו נכרי זר משוי שליח. אמנם זה לא מסתבר כלל דאע"ג דעבדינן בקדושין שם נריכותא לכל הני קראי דכתיב זהו שליחות דא"א למילף חד מחזריה מ"מ לבתר דכתיב שליחות בכל הני קראי ודאי דילפא כולהו מהדדי, תדע דהא גבי גירושין נמי כתיב שליחות, ואמרינן שם דא"א למילף כה"ת מגירושין דמה לגירושין שכן ישנו בע"כ, וגירושין מתרומה א"א למילף דמה לתרומה שכן ישנה במחשבה, משו"ה כתיב בהני תרתי, והדבר פשוט דבתר דכתיב בהני תרתי ילפא חדא מחזרתה, דהא חש"ו לאו בני שליחות נינהו בגירושין כדתנן (גטין כג א) והא דחש"ו לאו בני שליחות נינהו ילפינן מקרא דאתם גם אתם, וכמש"כ הרא"ש ד"ד (צפ"ו מה' גירושין) ובתוס' גטין (סד ג) אלמא דילפינן גירושין מתרומה, וכן להיפוך הא האי דשליח מצי למעבד שליח אחר, זה לא כתיב אלא בגירושין גרידא כדאמרינן בקדושין שם, ומ"מ גם גבי תרומה ובכה"ת נמי שליח מצי משוי שליח אחר, א"ו דלבתר דכתיב שליחות בכל הני ילפא שליחות דכולהו מהדדי, וזה ברור מעתה ודאי דגם שליחות דכתיב בשחיטת קדשים ילפא משליחות דתרומה ובשליחות דשחיטת פסח בעי כל דיני שליחות, ומה שהוקשה לו להמקנה דא"כ איך נכרי מקריב קרבנות הא לאו זר שליחות הוא, הנה לצד מש"כ בסימן י"ד דשליחות דשחיטת קדשים היא למזוה גרידא אבל אינה מעכבת ובכ"מ שא"א בשחיטת בעלים או בשליחות שוחטין בלי שליחות, בלא"ה לק"מ מקרבנות נכרי מה"ט שכתבנו בסימן י"ד ע"ש:

אמנם מה שיש לעיין בזה דהמקנה הוכיח כן מהא דאר"א (גטין כג ג) דעבד כנעני לאו זר שליחות הוא משום דבעינן אתם גם אתם מה אתם ישראלים אף שלוחכם ישראלים, וע"ז הקשה במקנה שם מהא דתנן (פסחים פח ג) האומר לעבדו לא ושחוט עלי את הפסח, אלמא דעבד כשר לשליחות, ומכאן הביא ראייה דשליחות דשחיטת פסח לא בעי כל דיני שליחות משום דלא ילפינן האי שליחות משליחות דתרומה. והנה לדבריו הול"ל נמי דאפילו בשליחות דהפרשת פסח ג"כ לא בעי דיני שליחות כמו בתרומה דהא בהאי משנה דפסחים שם שנינו דעבד נעשה שליח גם בהפרשת הפסח. והנה גם אי נימא הכי עדיין לא יצאנו בזה י"ח דהא עדיין יש להקשות מהא דתנן (תרומות פ"ג מ"ד) אבל אם הרשה את בן ביתו או את עבדו או את שפחתו לתרום תרומתן תרומה, מפורש שנינו דעבד נעשה שליח אפילו בתרומה, ומ"ט לא פרכינן מהכא לר"א דס"ל עבד פסול לשליחות. והנה בשעה"מ (פ"צ מה' ק"פ) הקשה קושית המקנה מההיא דפסחים דתנן האומר לעבדו לא ושחוט עלי את הפסח, וכתב שם דא"א לומר דזה מיירי בעבד עברי דהא פרכינן בפסחים שם על האי משנה והא מה שקנה עבד קנה רבו אלמא דעבד כנעני מיירי, ותי' שם דאע"ג דנימא דעבד אינו נעשה שליח לאחרים מ"מ לרבו שלו נעשה שליח, משום דיד עבד כיד רבו כדאמרינן בב"מ (נא א) ולדבריו מתורצת ג"כ הקושיא מההיא דתרומות כיון דהתם מיירי שנעשה שליח לרבו. אמנם בשיטה מקובצת בב"מ שם כתב בהדיא דהא דאמרינן

בז"מ שם גבי שאילה בצעלים דיד עצד כיד רבו, זה לא אמרינן אלא בשאילה בצעלים אבל בז"מ גבי שליחות אין שום ג"מ בין עצדו לאחר, וכבר הביאו האחרונים כמה ראיות דבז"מ בשליחות אין שום ג"מ בין עצדו לאחר, וא"כ הדרא קושית השעה"מ לדוכתה:

אמנם מחזורתא כמש"כ השעה"מ בתחלה דא"ל דהאי עצדו דתנן היינו עצד עצרי, ומה שהקשה השעה"מ הא בגמרא בפסחים שם פרכינן מה שקנה עצד קנה רבו אלמא דבעצד כנעני מיירי, לא ידעתי הא בגמרא שם מסקינן, אמרי דבי ר' ינאי מה אתם בני זרית אף שלוחכם בני זרית היינו דעצד כנעני כשר לשליחות, והדבר פשוט דגם ר"א דר זביה, דהא ר"א פריך שם מאי לאו דאמרינן מה אתם ישראלים אף שלוחכם ישראלים וע"ז אמרי דבי ר' ינאי מה אתם בני זרית אף שלוחכם בז"מ א"כ למסקנא לד"ה עצד כנעני נעשה שליח, אלא דעיקר הקושיא היא מ"ט לא פרכינן לפי ההו"א דס"ל לר"א דעצד כנעני פסול לשליחות מההיא דפסחים א"כ ספיר א"ל דה"ט משום דא"ל דהאי עצדו מיירי בעצד עצרי כמו דמצינו כמה פעמים אף על גב דתנן עצד סתמא מ"מ מוקמינן בעצד עצרי כמו בז"מ (נט"ו) גבי שלח זיד עצדו וכו', וכן בתמורה (לא) גבי תלן שפחתך אלל עצדי, דמוקמינן התם להאי עצד בעצד עצרי, ומשו"ה לא פרכינן לפי ההו"א לר"א מההיא דפסחים משום דא"ל דמיירי בעצד עצרי, אבל למסקנא דעצד כנעני ג"כ כשר לשליחות ודאי דמיירי בעצד כנעני, וא"ש דפסחים שם מוקמינן משנתנו בעצד כנעני. ולכאורה האי משנה דתרומות א"א לאוקמי בעצד עצרי דהא התם תנן הרשה את עצדו או שפחתו ואי נימא דמיירי בעצד עצרי ובאמה עצריה, א"כ תקשי בזה קושית הגמרא (גטין סה"א) דפרכינן האי אמה העצריה ה"ד אי דאייתי שתי שערות מאי בעיא גביה, אלא ללא אייתי שתי שערות א"כ קטנה היא, וקטן לאו בר שליחות הוא, ומנא תי זמשינות החדשים צפי' מלאכת שלמה שהביא בתרומות שם (פ"ג מ"ד) בשם הר"ש שירילי"ו זה לשונו "האי עצדו ושפחתו עצריים נינהו דאית בהו שליחות ואף על גב דשפחה לא שייכא אלא בדלית בה שתי שערות וכו' ודלית בה שתי שערות קטנה היא ולית בה שליחות איכא לאוקמי בתרומת ירק דמדרבנן היא, והכי אוקימנא צפ' התקבל מתנייתא טובא דכוותה, ולמאי דא"ר ינאי וכו' אתיא כפשוטה בעצד כנעני גדול עכ"ל". ולענ"ד נראה דא"ל לאוקמי בתרומת ירק דאפילו בתרומה דאורייתא נמי ש"ד כמו שנבאר דלכאורה קשה עוד הא גם בלאו ה"ט דקטנה לית בה שליחות ג"כ קשה אי נימא דמיירי בשפחה עצריה קטנה והא קטן אינו תורם והיכי תנן תרומת תרומה:

אמנם א"ל דתנא דמשנתנו דתרומות שם ס"ל דמופלא הסמוך לאיש מה"ת ולדידיה קטן מופלא הסמוך לאיש תורם כדאמרינן (גדה מז"ג) וכדתנן (תרומות פ"א מ"ג) ר' יוסי אומר אם עד שלא הגיע לעונת נדרים אין תרומתו תרומה משבא לעונת נדרים תרומתו תרומה וכ"פ הרמב"ם (צפ"ד מה' תרומות) מעתה א"ש דאמה העצריה קודם שהביאה שתי שערות נמי יכולה לתרום מה"ת כשהגיעה לעונת נדרים, ועפ"ז א"ש נמי שהיא נעשית שליח מצעה"צ כמו שאבאר. דהנה לכאורה היה נראה דלמ"ד מופלא הסמוך לאיש מה"ת דלדידיה קטן הסמוך לאיש נעשה ג"כ שליח לתרום, וטעמא דמלתא דהא האי דקטן אינו נעשה שליח כתב הראב"ד (צפ"ו מה' גירושין) דזה ילפינן מקרא דאתם גם אתם דכתיב גבי תרומה דדרשינן בקדושין (מ"א ז) גם אתם לרבות שלוחכם ובז"מ (כ"א) דרשינן מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם א"כ דרשינן נמי מה אתם בני דעת דהיינו גדולים אף שלוחכם בני דעת דהיינו גדולים, ולפ"ז למ"ד מופלא הסמוך לאיש תורם א"כ נכלל בקרא דאתם אפילו מופלא הסמוך לאיש דהא תרומתו תרומה, וממילא דהא דדרשינן גם אתם לרבות שלוחכם, ודרשינן נמי שלוחכם בני דעת דומיא דאתם הול"ל דמופלא הסמוך לאיש נמי בכלל, ואין למעט מהאי קרא אלא קטן שאינו יכול לתרום דליתא בתרומה דנפשיה ואינו נכלל בקרא דאתם, ומ"מ גם לפ"ז הא

דילפינן מתרומה לכה"ת דקטן אינו נעשה שליח ודאי דאפשר למילף דכל קטן פסול אפילו מופלא הסמוך לאיש דכמו דגבי תרומה קטן דליתא בתרומה דנפשיה אינו נעשה שליח, ה"ה זכה"ת כמו בגטין וקדושין נמי קטן דליתא בגטין וקדושין דנפשיה אינו נעשה שליח, וזכה"ת הא אין שום נ"מ בין מופלא הסמוך לאיש ובין קטן ממש דדוקא גבי תרומה והקדשות ונדריים ילפינן בנדה שם מקרא דמופלא הסמוך לאיש הקדשו הקדש ונדרו נדר מ"מ גבי תרומה גופא הול"ל דמופלא הסמוך לאיש נעשה שליח לתרום, מה"ט שא"א למעטו מקרא דאתם גם אתם כמש"כ, אך עדיין אין הכרע דא"ל דאע"ג דנימא דמופלא הסמוך לאיש הוא מה"ת ותרומתו תרומה, מ"מ אינו נכלל בקרא דאתם גם אתם, וטעמא דמילתא דהא אף על גב דנימא דמופלא הסמוך לאיש הוא מה"ת מ"מ הא אינו נכלל עונשין ואינו מחויב במצות, ואפילו לזל יחל דנדריים גופא פליגי שם אמוראי בנדה (מו"ב) אי מופלא הסמוך לאיש נמי הוא בלא יחל למ"ד מופלא הסמוך לאיש מה"ת, או לא, אבל זה פשוט דלאו בר מצות הוא, וקרא דכן תרימו גם אתם כתיב בהאי פרשה שמצוה להפריש תרומת מעשר, א"כ האי קרא דגם אתם מיירי בגדולים בני חיובא, וכיון דדרשינן מה אתם גדולים אף שנוחם גדולים, ממילא ממעטינן נמי אפילו מופלא הסמוך לאיש דאע"ג דתרומתו תרומה מ"מ א"ל דאינו נכלל בקרא דאתם מה"ט שכתבנו. ובאמת אין הכרע לזה, דא"ל כיון דתרומתו שתורם בעלמנו הוי תרומה יכול להיות גם שליח לתרום, שהוא נכלל בקרא דכן תרימו גם אתם כיון דתרומתו תרומה:

ענף ב

והנה מסתבר לי טובא דזה הוא הפלוגתא דאמוראי בגטין (סד"ג) דרב חסדא ס"ל התם דקטן בן דעת זוכה לאחרים, ושמואל ס"ל דאינו זוכה לאחרים, והקשו בתוס' שם ד"ה "שאני" לרב חסדא דאמר זוכה לאחרים והא הזוכה לאחרים הוא משום שליחות ואין שליחות לקטן מאתם גם אתם, וי"ל דאין למעט קטן משליחות מקרא דתרומה אלא במלתא דליתא כגון תרומה דליתא בתרומה דנפשיה, אבל בזוכיה כמו שזוכה לעלמנו זוכה נמי גם לאחרים עכ"ל, ולדברינו זה א"ש טובא, דלדברינו רב חסדא ס"ל דמופלא הסמוך לאיש הוא מה"ת ומקרא דאתם גם אתם לא ממעטינן מופלא הסמוך לאיש מה"ט שכתבנו משום דנכלל בקרא דכן תרימו גם אתם דהא תרומתו תרומה, א"כ אפילו גבי תרומה לא ממעטינן קטן משליחות אלא קטן כי האי דליתא בתרומה דנפשיה אבל קטן דליתא בתרומה דנפשיה כגון מופלא הסמוך לאיש לא ממעטינן, א"כ זכה"ת דילפינן מתרומה נמי הכי הוא, משו"ה גבי זוכיה כיון דקטן בן דעת בר זוכיה הוא וליתא בזוכיה דנפשיה נעשה נמי שליח, אבל שמואל ס"ל דאפילו מופלא הסמוך לאיש דליתא בתרומה דנפשיה נמי ממעטינן מקרא דגם אתם מה"ט שכתבנו, א"כ הא דילפינן דזכה"ת אין קטן נעשה שליח זה הוא נמי אפילו במידי דליתא דנפשיה כמו זוכיה דאע"ג דליתא בזוכיה דנפשיה מ"מ אינו נעשה שליח דהא בתרומה כה"ג נמי אפילו מופלא הסמוך לאיש דליתא בתרומה דנפשיה מ"מ ממעטינן מקרא דגם אתם כמש"כ לעיל:

ולדברינו מתורץ היטב מה שתמה בפני יהושע בגטין שם על דברי התוס' שכתבו דמקרא דתרומה אין למעט אלא כגון תרומה דליתא בתרומה דנפשיה, וע"ז הקשה הא בתוס' גופא כתבו בגטין (כג"ז) ד"ה מה אתם דאע"ג דלר"ש נכרי ליתא בתרומה דנפשיה, מ"מ ילפינן מתרומה דה"ה זכה"ת עכו"ם אינו בשליחות, אפילו גבי זוכיה דליתא בזוכיה דנפשיה, ומ"ט הכא גבי קטן כתבו להיפך. ולכאורה זו היא תמיה עצומה, אבל לדברינו א"ש טובא דלרב חסדא בתרומה גופא מ"ל קטן דליתא בתרומה דנפשיה כגון מופלא הסמוך לאיש, ומקרא דגם אתם א"א למעט אלא קטן כי האי דליתא בתרומה דנפשיה, אבל מופלא הסמוך

לאיש איתא בשליחות גם בתרומה, וא"כ ממילא דה"ה זכה"ת זכ"מ דקטן איתא בזכיה דנפשיה נעשה נמי שליח, כן נלע"ד. אך זה ודאי פשוט מאד דלרב חסדא דס"ל דקטן זוכה לאחרים משום דאיתא בזכיה דנפשיה, דה"ה דלמ"ד מופלא הסמוך לאיש מה"ת כיון דאיתא בתרומה דנפשיה נעשה נמי שליח לתרום, וכן מתבאר בתוס' גטין (ס"ה) ד"ה "ופדו" דמופלא הסמוך לאיש יכול לפדות מע"ש של אחרים לרב חסדא מה"ט גופא כיון דאיתא בפדיון מע"ש שלו. מעתה פשוט דלרב חסדא אפשר לאוקמי האי משנה דתרומות (פ"ג מ"ד) דתנן או שהרשה את עצדו ושפחתו לתרום דמיירי בעבריים, ואף על גב דאמה עצריה קטנה היא, מ"מ מיירי שהגיעה כבר לעונת נדרים ותרומתה תרומה ויכולה היא להיות שליח, מעתה א"ש הא דלא מקשינן בגטין (כ"ג) לר"א דס"ל דעבד כנעני ליתא בשליחות ממשנתנו דתרומות, דא"ל דר"א ס"ל כר"ח ומלינן לאוקמי משנתנו בעבד עצרי. אמנם למסקנא בגטין שם, גם לר"א עבד כנעני איתא בשליחות, ומשנתנו דתרומות א"ל דמיירי בעבד כנעני גדול, וא"כ א"ל דר"א לא ס"ל כרב חסדא:

והנה בירושלמי תרומות (פ"ה ה"א) דקמבע"ל התם בקטן מהו שיביא קרבן זיבה וזרעת כיון שהוא מטמא בהן מביא, ואמרינן שם פשיטא שהוא מביא, וקמבע"ל תו מהו שיעשה בהן שליח כיון שמטמא בהן נעשה שליח בהן, או מאחר שאינו נעשה שליח לכל הדברים אינו נעשה בהן שליח, התיב ר' יודן הרי יש לו טבל דבר תורה אינו פוטר טבלו דבר תורה וכאן אף על פי שמטמא בהן אינו נעשה שליח עכ"ל הירושלמי. והנה בפשוטו נראה דקמבע"ל אי קטן נעשה שליח במידי דאיתא בנפשיה. אמנם בהאי ירושלמי יש לעיין חדא הא להקדיש קרבן זיבה עבור אחרים א"ש שליחות כדאיתא (נדרים לה א) הכל רריכין דעת חוץ ממחוסרי כפרה, וכן הוא מבואר בירושלמי פסחים (פ"ה ה"א) ועוד מאי קא פשיט מתרומה לזיבה הא בתרומה הקטן בעלמו אינו תורם, וכבר עמד המהרי"ט אלגזי בצכורות (ט א) והגיה הירושלמי, ולדבריו אין ראיה מהאי ירושלמי לעניננו, ולדברינו כה"ג הוי פלוגתא בצבלי כמש"כ מ"מ כפי מה שבארנו אין שום ראיה מסוגיא דגטין דשליחות דשחיטת פסח לא בעי דיני שליחות:

והנה בקלוה"ח (סימן קפ"ח סעיף א) הביא שם מש"כ הראב"ד דהא מלתא דקטן לאו בר שליחות הוא, ילפינן מקרא דגם אתם, מה אתם בני דעת אף שלוחכם בני דעת וכמש"כ לעיל, והביא שכ"כ רש"י צ"מ (ע"א ז) וכבר הבאתי לעיל שכ"כ ג"כ בתוס' גטין (ס"ד ז) וע"ז כתב הקלוה"ח שם דהראב"ד אזיל לטעמיה דס"ל מופלא הסמוך לאיש לאו דאורייתא א"כ קטן לא נכלל בקרא דאתם גם אתם דכתיב גבי תרומה, אבל לדעת הרמב"ם דמופלא הסמוך לאיש מה"ת ותרומתו תרומה לדידיה א"א למעט קטן מהאי קרא דהא מופלא הסמוך לאיש עדיין קטן הוא ונכלל בקרא דאתם גם אתם, ודבריו אינם מובנים, דהא אף על גב דהראב"ד ס"ל להלכה דמופלא הסמוך לאיש לאו דאורייתא, מ"מ הא מודה דאיכא זוה פלוגתא דתנאי ואמוראי בנדה (מו"ז) ובדוכתי טובא, ולדבריו של הקלוה"ח קשה טובא אטו נימא דלהראב"ד הא מלתא דקטן לאו בר שליחות הוא, זה הוי פלוגתא דתנאי ואמוראי, והא כל הש"ס מלא מזה דקטן לאו בר שליחות הוא, וליכא זוה שום פלוגתא, וגם לא ידעתי מאי קשיא ליה דאע"ג דנימא דקטן מופלא הסמוך לאיש נכלל ג"כ בקרא דגם אתם ונעשה שליח להפריש תרומה, מ"מ שפיר אפשר למעט זכה"ת קטן משליחות מהאי קרא דגם אתם משום דילפינן כמו דגבי תרומה ממעטינן מהאי קרא דמה אתם בני דעת אף שלוחכם בני דעת קטן כי האי שא"א לתרום וליתא בתרומה דנפשיה הכי נמי בכל התורה כמו גבי גטין וקדושין נמי קטן דליתא בגטין וקדושין דנפשיה אינו נעשה שליח, ובכל התורה הא אין שום נ"מ בין מופלא הסמוך לאיש לקטן גמור, משום הכי בכל התורה כל הקטנים נתמעטו, וכ"ת דמ"מ קשה דהול"ל דבכ"ד דקטן איתא בדנפשיה כמו גבי זכיה נהוי זוה שליח, הא כבר הבאתי דבאמת פליגי זוה אמוראי בגטין (ס"ד ז) דרב יהודה ס"ל דקטן זוכה לאחרים, וכתבו

בתוס' דטעמא משום דקטן איתא בזכיה דנפשיה איתא ג"כ בשליחות, וכבר כתבנו לעיל מה שנלע"ד דטעמא דרז יהודה הוא משום דס"ל דמקרא דאתם גם אתם דתרומה נמי ילפינן דקטן דאיתא בתרומה דנפשיה כמו מופלא הסמוך לאיש הוה שליח. וגם כתבנו לעיל דרז חסדא דפליג וס"ל דקטן אינו זוכה לאחרים ס"ל דגם גבי תרומה נמי מופלא הסמוך לאיש אינו נעשה שליח, ואף על גב דמופלא הסמוך לאיש מה"ת וא"כ יכול לתרום מ"מ ס"ל דממעטינן ליה מקרא דאתם גם אתם דאע"ג דתרומתו תרומה מ"מ לאו זר חיוצא הוא וקרא דגם אתם מיירי צבני חיוצא לתרום, ומשו"ה דרשינן מה אתם גדולים אף שלוחכם גדולים. והנה היה א"ל עוד דר"ח ס"ל דמופלא הסמוך לאיש לאו דאורייתא וא"כ ודאי דקרא דאתם גם אתם ע"כ בגדולים מיירי. אך אי נימא הכי ע"כ דגם ר"ח מודה דלמ"ד מופלא הסמוך לאיש מה"ת לדידיה קטן נעשה שליח צמידי דאיתא בדנפשיה, ולפ"ז קשה מאי פרכינן בגמרא שם על ר"ח מכמה דוכתי לישני דהאי תנא ס"ל מופלא הסמוך לאיש מה"ת, א"ו דלרז חסדא לד"ה קטן אינו נעשה שליח אפילו צמידי דאיתא בדנפשיה:

וגם צמה שכתב שם הקצוה"ח דהרמב"ם דס"ל מופלא הסמוך לאיש מה"ת ס"ל דהא דממעטינן קטן משליחות זכה"ת, זה ילפינן משליחות דגירושין וכמו שפירש רש"י בר"פ האיש מקדש דכיון דושלח דכתיב גבי גירושין זה מיירי בגדול א"כ ה"ה זכה"ת דוקא גדול. וכתב שם דמה"ט כתב הרמב"ם (צפ"ו מה' גירושין) דקטנה אינה עושה שליח לקבל גט מפני ששליח לקבלה צריך עדים ואין מעידין על הקטן. וכתב שם דהוקשה לו להרמב"ם, דאע"ג דקרא דושלח מיירי בגדול דקטן אינו מגרש, מ"מ קרא דושלח דילפינן מיניה שהאשה עושה שליח לקבל את הגט הא"ל דזה מיירי אפילו דקטנה דקטנה נמי מתגרשת משו"ה כתב הרמב"ם דהתם איכא ה"ט דאין מעידין לקטן, וכיון דשליחות דגבי גירושין בגדולים מיירי ה"ה בכל התורה דוקא גדולים עושים שליח כ"כ הקצוה"ח שם. אך עדיין אין זה מספיק דהא גם לדבריו ליכא קרא למעט קטנים משליחות אלא משום דשליחות דגירושין א"א אלא בגדולים א"כ עדיין קשה קושיתו דהול"ל גבי שליחות דתרומה דילפינן מקרא דאתם גם אתם הול"ל דגם קטנים בכלל דהא התם א"ל דבקטנים נמי מיירי אי נימא דמופלא הסמוך לאיש מה"ת והו"ל למילף נמי דה"ה זכה"ת קטן איתא בשליחות, דאע"ג דבקדושין (מא ז) אמרינן דא"א למילף שליחות לכה"ת מתרומה דאיכא למיפרך מה לתרומה שכן ישנה במחשבה, מ"מ בתר דכתיב שליחות בכל הני דהתם וילפינן שליחות לכה"ת צמה הנד כדאמרינן שם ודאי דילפינן דיני שליחות מתרומה לכה"ת משום דילפינן כולהו מהדדי כמש"כ בענף א' וגם צ"מ (כז א) ילפינן שליחות דכה"ת משליחות דתרומה דמה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם א"ו דאע"ג דמופלא הסמוך לאיש מה"ת מ"מ אפשר למעט קטנים משליחות מהאי קרא דגם אתם כמש"כ:

ובמש"ב הרמב"ם גבי שליח לקבלה דקטנה אינה עושה שליח משום דאין מעידין לקטן היה א"ל טעם אחר בזה, דלכאורה קשה לר' יהודה דס"ל גטין (מד ז) דקטן זוכה לאחרים, וכתבו בתוס' שם דס"ל דצ"ד דקטן איתא בדנפשיה נעשה שליח, וכבר כתבנו לעיל טעמא דמלתא. ולכאורה קשה לדידיה מ"מ קטנה אינה עושה שליח לקבל את הגט, הא קטנה איתא בגירושין דנפשיה שהיא מקבלת גט מצעלה וצפ"י בגטין שם הקשה קושיא זו, והציא שם מש"כ הרמב"ם בזה טעם אחר, א"כ א"ל דמה"ט כתב הרמב"ם טעם זה, ולא כתב דקטנים לאו צני שליחות נינהו משום דה"ט איתא אפילו לרז חסדא. אמנם לענ"ד לא קשה כלל קושית הפ"י דנראה דאע"ג דקטנה מקבלת גיטה, מ"מ א"א לומר בה דאיתא בגירושין דנפשיה, כיון שהיא מתגרשת בע"כ וכיון שאינו תלוי בדעתה, לא שייך בזה לומר הא מלתא דס"ל לר"י גבי קטן דבכל מידי דאיתא בקטן בדנפשיה נעשה שליח, דזה לא אמרינן אלא צמידי שדעת הקטן בהן דעת כמו גבי זכיה, שהקטן זוכה לעצמו לדעתו, וכשאינו רוצה אינו זוכה, ודכוותיה גבי תרומה אי נימא דמופלא הסמוך לאיש תורם היינו

נמי דילפינן מקרא דדעתו דעת, וסגי בנדריס ותרומה, אבל זהא דקטנה מתגרשת זה אינו תלוי בדעתה אלא לפי שמתגרשת בע"כ, א"כ א"ש שאין יכולה לעשות שליח מדעתה, כמו בכ"מ דקטן ליתא בשליחות מה"ט שכתבנו דממעטין מקרא דגם אחס. והנה הפ"י בגטין (סא א) במשנתנו שם הרצה להקשות דמ"ט קטנה אינה יכולה לעשות שליח לקבל גיטה, דעל טעם הרמב"ם הקשה דהול"ל כמו שהיא מתגרשת ואף על פי שצריך עדים ולא אמרינן אין מעידין לקטן, ה"כ הול"ל שהיא עושה שליח אף על פי שצריך עדים. ולדעת התוס' שכתבו דקטן אינו בשליחות משום דילפינן מקרא דאחס גם אחס, הקשה ג"כ כיון דאיתא בגט דנפשה שמקבלת גיטה הול"ל לר"ח דעושה שליח. ועוד הקשה הא שליחות בגירושין לא ילפינן כלל משליחות דתרומה. והנה מה שהקשה דהא קטנה איתא בגט דנפשה כבר תי' קושיא זו לעיל, ומה שהקשה הא שליחות בגירושין לא ילפינן משליחות דתרומה ג"כ לא קשה כלל דלצטרך דכתיב שליחות בגירושין ילפינן כולהו דיני שליחות מהדדי כמש"כ בענף א' וכו' ז' ברור. והנה רש"י בגטין (כג א) כתב שם דקטן ליתא בשליחות משום דכתיב ויקחו להם איש שה לבית אבות, וממעטין איש ולא קטן. ולכאורה זה אתיא כר' יונתן דליף בקדושין (מצ א) שליחות מהאי קרא, והשעה"מ (פ"א מה' פסח) רצה לומר דזה אתיא כד"ה, ויש לפלפל הרצה בדבריו ואכ"מ, מ"מ לדברינו אין שום ראייה מסוגיא דגיטין דשליחות דשחיטת פסח שאני משליחות דכה"ת, וממילא פשוט דשליחות דשחיטת פסח בעי דיני שליחות כמו שצברנו בענף א':

סימן יז

לבאר מש"כ בסי' הקודמים דשחיטת קרבנות מחוסרי כפרה א"צ שליחות בעלים

הנה צסי' הקודמים כתבנו דשחיטתן של קרבנות מחוסרי כפרה א"צ דעת בעלים, ויש לעיין בזה דמה שהצאתי ראיה מהא דקמבע"ל הני כהני שלוחי דידן הוו או שלוחי דשמיא וכו' ואמרינן שם, ת"ש דתנן ומקריב עליו קיני זבין, ואי אמרת כהנים שלוחי דידן קמהני ליה, ולטעמיך ליתני ומקריב עליו קרבנות, אלא מחוסרי כפרה שאני דאר"י הכל לריכין דעת חוץ ממחוסרי כפרה שהרי אדם מביא קרבן על זבני וזנותיו הקטנים, חזינן דצמחוסרי כפרה ודאי ללא הוו כהנים שלוחי דידן משום דילפינן דמקריבין אותן בלי דעת בעלים, וא"כ מה"ט גופא מוכח דגם בשחיטתן לא צעי זהו שליחות בעלים, מה"ט גופא כיון דילפינן דמקריבין אותן בלי דעת, א"כ לא צעי בהן דעת בעלים בשחיטה וזה לכאורה יש לעיין:

דהנה אף על גב דהרא"ש והר"ן מפרשים דהא דאמרינן אלא מחו"כ שאני, היינו דצמחו"כ ודאי כהנים לא הוו שלוחי דידן, דהא נקריבין בלי דעת בעלים, מ"מ רש"י פי' דכיון דצמחו"כ לא צעי דעת משו"ה שפיר מצי המדיר להקריב, דכיון דמקריב שלא מדעתו לא מהני ליה המדיר למודר, וכונת רש"י דאע"ג דקרבנות מחו"כ לא צעי דעת מ"מ אפשר לומר דהקרבנות הוי זכות לבעלים א"כ עדיין א"ל דכהנים שלוחי דבעלים נינהו, מ"מ ס"ל לרש"י דכיון שהן קריבין בלי דעת בעלים אף על גב דנימא דעדיין כהנים שלוחי דבעלים משום דהוה זכות מ"מ זה לא הוה מהנה, וטעמא דמלתא נלע"ד משום דצכה"ג אמרינן בנדרים (ו) גבי תרומה דאסור למדיר לתרום תרומתו של מודר, דכיון דקעביד שליחותיה קמהני ליה, ומ"מ אמרינן שם דאם אמר המודר כל הרוצה לתרום יבא ויתרום מותר למדיר לתרום, דאע"ג דעדיין קעביד שליחותיה מ"מ כיון שלא עשאו שליח בפירוש לא הוה מהנה, א"כ ה"ה הכא גבי כהנים שלוחי דידן אף על גב דנימא דגם צמחו"כ הוו כהנים שלוחי דידן משום דהקרבנות היא זכות, מ"מ כיון שקריבין בלי דעת בעלים ולא עשאו הבעלים שליח בפירוש לא הוה מהנה, מ"מ מצואר מפ"י רש"י דהקרבנות של מחו"כ א"ל דכהנים שלוחי דידן דאע"ג שהן קריבין בלי דעת מ"מ הקרבנות היא זכות ושפיר מצינן למימר דכהנים הוו שלוחי דידן, לפ"ז לכאורה לפי' רש"י א"ל ג"כ גבי שחיטתן של מחו"כ דאע"ג שהן נשחטין בלי דעת בעלים מ"מ שפיר הוה השוחט שליח דבעלים משום דהוה זכות:

אך זה ליתא דהא ר"י יליף דמחו"כ לא צעי דעת בעלים מהא דמקריב על זבני הקטנים אף על גב דלאו זבני דעה נינהו, ומכאן אפשר למילף דלא צעי דעת לא בהפרשת הקרבן ולא בשחיטה ובהקדשה, דהא אדם מפריש ושוחט ומקריב על זבני הקטנים, וגבי הפרשת קרבן ושחיטתו א"א לומר דהא דאדם מקריב על זבני הקטנים הוא משום דהוה זכות, דהא זכיה מטעם שליחות וקטן לאו זר שליח הוא וכדאמרינן (ב"מ עא) דקטן אף על גב דלית ליה שליחות אית ליה זכיה מדרבנן אבל לא מה"ת וכמש"כ הר"ן (קדושין מצ ב) ואפילו להני רבותא דלא גרסי ב"מ שם אית ליה זכיה מדרבנן אלא דגרסי זכיה סתם, וס"ל דמה"ת כמש"כ הר"ן שם מ"מ זה הוא דוקא היכי שגדול זוכה עצורם, אבל צכה"ג שהגדול מקדיש קרבן עצור קטן והקטן זוכה ממילא בקרבנו, המקדיש הוה שלוחו והול"ל דאין שליחות לקטן, וגם דאין זכיה לקטן ולא מצי לזכות בקרבן, וכמו שנבאר בארוכה לקמן (סימן יט) וכיון דגזו"כ הוא בקרבנות של מחו"כ שאדם מביא על זבני הקטנים וילפינן מיניה דה"ה שמביא על גדולים שלא מדעתן, ע"כ דילפינן דלא צעינן בזה שליחות דהא קטנים א"א לומר ה"ט דהוה זכות דלא שייך בקטן כמש"כ אלא ע"כ דלא צעינן שליחות, אבל בהקרבנות של מחו"כ א"ל דזה הוה

זכות בין בגדולים בין בקטנים וכהנים הווי שלוחי דבעלים דהא לקמן (סימן כ) בררנו דלגבי הא מלתא דכהנים שלוחי דידן גס חש"ו בני שליחות נינהו ללא ילפינן משליחות דתרומה כמש"כ שם, א"כ אף על גב דס"ל לרש"י גבי הקרבתן של קרבנות מחו"כ דא"ל דכהנים שלוחי דידן, ומ"מ מקריבין אותן שלא מדעתן משום דהוה זכות, זה לא שייך אלא בהקרבה דידהו אבל בהפרשה ושחיטה א"ל לומר ה"ט דזכות אלא דלא בעי זהו שליחות כלל כמש"כ:

אמנם עדיין א"ל לפי מה שבררנו (בסימן י"ד) דשליחות דשחיטת קדשים אינה מעכבת, והיכי שא"א בשליחות שוחטין בלי שליחות, ולקמן (סימן כ) בררנו דאפילו אי נימא כהנים שלוחי דידן זה הוא למזוה גרידא אבל שליחות זו אינה מעכבת, א"כ א"ל דהא דילפינן דקרבתות של מחוסרי כפרה גדולים א"ל דעת מהא דמזינו דמקריבין אותן על קטנים, מהאי ילפותא א"א למילף אלא דמזי להפריש קרבנות של מחוסרי כפרה שלא מדעת, דכיון דמפרישין אותן על קטנים ש"מ דלא בעי בהפרשתן דהני שליחות דאי נימא דבעי שליחות כמו בשאר קרבנות הא שליחות בהפרשה מעכבת א"כ איך מזי להפריש על קטן א"ו דלא בעי שליחות, אבל גבי שחיטה והקרבה א"ל דזאמת גס בהני קרבנות בעי שליחות והא דמקריבין אותן על קטנים, היינו משום דשליחות דהני אינן מעכבין משו"ה בקטן שא"א בשליחות שוחטין ומקריבין כך בלי שליחות, אבל בגדולים א"ל דבעי זהו שליחות למזוה כמו בשאר קרבנות, וא"ל דזה הוא טעמו של רש"י שכתב דהקרבה של מחו"כ ג"כ אפשר לומר דכהנים שלוחי דידן והא דמקריבין שלא מדעת משום דזכות הוא, וזה הוא מה"ט שא"א למילף מקרבנות של קטנים אלא בשליחות דהפרשה מה"ט שכתבנו, ולפ"ז א"ל דלרש"י ה"ה בשחיטת של קרבנות מחו"כ נמי בעינן שליחות והא ששוחטין שלא מדעת משום דהוה זכות, מ"מ אין להקשות על הרא"ש והר"ן שכתבו דכוונת הגמרא דקרבתות של מחו"כ כהנים לא הווי שלוחי דידן מדמקריבין על קטנים, ולדברינו הא אין ראייה מכאן, דא"ל דס"ל כיון דילפינן דבהפרשה דידהו לא בעינן שליחות, ואף על גב דשאר שליחות בהפרשה מעכבת בשאר קרבנות א"כ כש"כ דבהקרבה לא בעינן זהו שליחות, ואף על גב דבשאר קרבנות כהנים שלוחי דידן, ולדבריהם ה"ה דמה"ט מוכח דגם בשחיטתן א"ל שליחות ובסימן הבא נבאר ראיות לפי הרא"ש והר"ן ואין להוכיח דשחיטתן של קרבנות מחו"כ לא בעי שליחות דהא הצעלים בעצמן אינן יכולין לשחוט דהא אסורין לכנוס לעזרה א"כ הול"ל דמי איכא מידי דאיהו לא מצי עביד ושלח מצי עביד כדאמרינן בקדושין (כג ז) דמה"ט כהנים הווי שלוחי דרחמנא, דזה ליתא דהא גס אינהו יכולים לשחוט ע"י סכין ארוכה, והא מלתא דר"י דאמר דמחו"כ א"ל דעת עוד יבואר בסימן הבא בארוכה:

סימן יח

אמנם האי שמעתיא דר"י זריכה ביאור רחב, דהנה בפשיטות נראה דהא דאר"י בנדרים (לה 3) הכל זריכין דעת חוץ ממחוסרי כפרה שהרי אדם מביא קרבן על בניו הקטנים, היינו דר"י יליף דבין בהפרשה בין בהקרבה א"ש דעת מדאדם מפריש ומקריב על בניו הקטנים וכן גבי יולדת, בעלה מפריש ומקריב עליה אפילו כשהיא שוטה כדאמרינן בגמרא שם ש"מ ללא צעי זהו דעת, אבל בכל הקרבנות צעי דעת בין בהפרשה בין בהקרבה, דבהפרשה ודאי צעי דעת מסבא גרידא, תדע דהא ילפינן בקדושין (מז א) שליחות לכה"מ מקרא דויקחו להם איש שה מדמני להפריש פסח על חזירו אלמא דצעי זזה שליחות וכיון דזה לא הוי זכות לצעלים משו"ה לא מצי להקדיש עבורו בלי רצונו, וגבי הקרבה ודאי נמי דצעי דעת בעלים כמו דילפינן (ר"ה א) מקרא דיקריב אותו לרצונו שזריך לומר רוצה אני וכבר כתבנו (בסימן טו) דהאי קרא בהקרבה מיירי, א"כ א"ש מלתא דר"י, ואף על גב דגם בשאר קרבנות היכא דהפרשה או הקרבה הוי זכות לצעלים לא צעי תו דעתיה, וכדתניא (ערכין כא 3) עולתו ושלמיו של פלוני עלי בין לדעת בין שלא לדעת יא, חטאתו ואשמו של פלוני עלי, לדעת יא שלא לדעת לא יא, ופליגי התם אמוראי דשמואל מוקי לה בשעת הקרבה, אבל בשעת הפרשה אפילו עולה ושלמים צעי דעת, ואמרינן שם בגמרא דשמואל ס"ל דזה לא הוה זכות מה שמפריש חזירו עליו דזימנין דאדם רוצה להתכפר משלו ומשו"ה צעי דעת, ועולא מוקי לה דמיירי בשעת הפרשה דצעת הפרשה עולה ושלמים לא צעו דעת דהוה זכות, אבל בשעת הקרבה אפילו עולה ושלמים צעי דעת וכתבו בתוס' שם טעמא דפלוגתייהו דשמואל ס"ל דהקרבת עולה ושלמים שלא מדעת ניחא להו לצעלים, ועולא ס"ל דלא ניחא להו לצעלים, אבל בחטאת ואשם בין ההפרשה בין ההקרבה לא הוי זכות לצעלים והרמב"ם צ"ח מעשה הקרבנות (פ' י"ד ה"י) יש לו שיטה אחרת בסוגיא זו וכבר בררנו דצרינו לעיל (סימן ט"ו), מ"מ מצואר דבכל מקום דההפרשה או ההקרבה הוי זכות מקריבין שלא מדעתו ועוד יצואר כן בענף ג':

מעתיא הא דאר"י הכל זריכין דעת חוץ ממחוסרי דמוכח דגם עולה ושלמים זריכין דעת, ואף על גב דמדברי הר"ן ד"ה חוץ היה א"ל דר"י מיירי בכל החטאות מ"מ מדברי הר"ן (נדרים לו א) ד"ה גופא מצואר בהר"ן דהא דאר"י הכל זריכין דעת מיירי נמי בעולה ושלמים, וכן הוא מוכרח כמו שיצואר בענף ג'. וא"כ מסתבר דר"י ס"ל כשמואל צערינן שהבאתי לעיל דהפרשת עולה ושלמים צעי דעת דזה לא הוה זכות, ובהקרבה נמי אף על גב דס"ל לשמואל דבהקרבה עולה ושלמים אפילו שלא לדעת יא, הא זה הוה דוקא דציעד אבל לכתחלה פשוט דגם עולה ושלמים צעי דעת משום סמיכה אבל במחוסרי כ"גם לכתחלה א"ש דעת בהקרבה כמו שיצואר, אבל הא ליכא למימר דר"י ס"ל כעולא דערכין שהבאתי דא"כ קשה הא אפילו עולה ושלמים ג"כ א"ש דעת בהפרשה אפילו לכתחלה והא א"ל לומר דהא דאר"י הכל זריכין דעת דזה מיירי בהקרבה גרידא אבל לא בהפרשה כמו שנצאר בענף ג'. אבל אי נימא דר"י ס"ל כשמואל א"ש ובאמת הא הלכתא כשמואל כמש"פ הרמב"ם צ"ח מעשה הקרבנות (פ' י"ד ה"י):

והא דיליף ר"י דבמחוסרי כפרה לא צעי דעת מהא דאדם מביא קרבן על בניו הקטנים, א"ל לומר דטעמא דמלתא משום דהוה זכות דמלכד דקרבות של מחוסרי הוה חטאת ועולה, והפרשת חטאת לד"ה לא הוה זכות, בלא"ה גם אם נחלק בזה בין חטאות דמחוסרי לשאר חטאות ג"כ א"ל לומר דטעמא משום דהוה זכות, דהא ר"י יליף מדמביא על בניו הקטנים והא דמפריש על בניו הקטנים א"ל לומר משום זכות, דהא בהפרשה צעינן שליחות כמש"כ בסימן הקדום, וקטן לאו בר שליחות הוא א"ו דגוה"כ הוא, אמנם בהקרבתן של מחוסרי א"ל דטעמא דר"י דס"ל ללא צעי דעת דזה הוה משום דהוה זכות בין בגדולים בין בקטנים, דבזה לא שייך

לומר דקטן לאו בר שליחות הוא, דהא גבי הקרבה קיימ"ל דכהנים שלוחי דרחמנא, וגם אי נימא דכהנים שלוחי דידן נמי הא לקמן (סימן כ) בררנו דזוה גס חש"ו בני שליחות, וא"ל להקשות כיון דקרצנות דמחו"כ הוא חטאת ועולה והקרבת חטאת לד"ה לא הוה זכות כדאמרינן בערכין (כ"ג) דהא בתוס' שם כתבו דטעמא דמלתא משום דחטאת טעונה וידוי, וזה לא שייך בחטאות דמחו"כ שא"ל וידוי, ועוד דאפילו למ"ד בערכין שם דאפילו בהקרבת עולה ושלמים לא הוי זכות, הא כתבו בתוס' שם דה"ט משום דבעי סמיכה וזה לא שייך במחו"כ דקרצנותיהן עופות וא"ל סמיכה, וקרצנות דמזרע שהן בהמות יבואר עוד לפנינו, וא"כ גבי הקרבת של מחו"כ א"ל דטעמא משום זכות, וכבר הבאתי בסימן הקדום דזה הוא פי' רש"י בקוגיא דנדריס שם, וגם א"ל טעם אחר דכמו דגבי הפרשה זגה"כ היא דגבי קרצנות של מחו"כ א"ל דעת בעלים וא"ל שליחות, ה"נ בהקרבתן של קרצנות מחו"כ א"ל דעת, ואף על גב דנימא דזה לא הוה זכות, מ"מ גזה"כ היא וכבר הבאתי בסימן הקדום שזה הוא פי' הרא"ש והר"ן, כן היה נראה לפרש האי סוגיא:

אמנם קשה טובא, חדא דאיך א"ל דהא דאר"י הכל צריכין דעת חוץ ממחו"כ, דזה מיירי נמי בהקרבה, הא הקרבת קרצנות של מזרע בעי דעת מטעם אחר, דהא צריך ליתן דם האשם על הבהונות, ועוד דהא אכן קיימ"ל כהאי מ"ד בזבחים (ג"ה) דאשם מזרע טעון סמיכה. א"כ צריך נמי דעת בעלים בהקרבת משום סמיכה, ועוד קשה הא בסוטה (ח"ה) אמרינן על הא דתנן התם דיולדת ומזרע מעמידין אותן בשער המזרח. ופרכינן שם בשלמא סוטה דכתיב והעמיד וכו' אלא יולדת מ"ט. אילימא משום דאיתין וקיימין על קרצנייהו דתניא אין קרצנו של אדם קרב אלא א"כ עומד ע"ג, א"ה זצין וזבות נמי ומשנינן אין ה"נ, אלמא אמרינן מפורש בכל הני קרצנות של מחוסרי כפרה דבעינן שיעמדו על הקרבן, ורש"י בסוטה שם מפרש דזה ילפינן מקרא, א"כ הא בעי זהו לכתחלה דעת בעלים, ואין לומר דר"י מיירי דזיעבד, דא"כ קשה הא דזיעבד גס בעולה ושלמים ג"כ שלא לדעת יאל וכהאי צרייתא כשמואל דערכין שהבאתי דגם ר"י דהכא ס"ל הכי, ועוד קשה דלענ"ד כל הקרצנות של חרש ושוטה שהפרישו כשהיו פקחין ואח"כ נתחרשו או נשתטו קרבין, וא"כ קשה דאיך יליף ר"י מדמביא קרבן של יולדת שוטה ש"מ דהקרבה לא בעי דעת, הא כל הקרצנות של שוטה קרבים. והנה לפי שלא מצאתי דין זה מצוהר וגם לא מצאתי מי שהעיר בזה. ויש בזה דברים שצריכים עיון גדול. ע"כ נבאר מה שנלע"ד בזה ואח"כ נבא לענינו:

ענף ב

והנה צמח שכתבו דקרצנות של חרש ושוטה שהפרישו כשהיו פקחים ואח"כ נתחרשו או נשתטו קרבים, יש בזה עיון גדול דבסנהדרין (מ"א) אמרינן אר"י א"ר יוחנן אכל חלב והפריש קרבן ונשתטה וחזר ונשתטה הואיל ונדחה ידחה, ובפשוטו היה נראה דדוקא גבי חטאת א"ל להקריבו בשעה שהוא שוטה, משום דשוטה לאו בר חיוב להביא כפרה, וחטאת הא אינה צאה דורון בעלמא, דחטאת אינה קריבה אלא על מי שהוא מחויב להביא חטאת, וגם בלא"ה הא בעינן גבי חטאת שיהיה שז מידיעתו גס בשעת הקרבת חטאתו, דאפילו אם היה שז מידיעתו בשעת החטא, מ"מ אם אינו שז מידיעתו בשעת הקרבה אין מקריבין כמו שכתב המל"מ בפ"ג מה' שגגות, וגבי שוטה הא לא שייך גביה שז מידיעתו משו"ה א"ל להקריבו חטאתו של שוטה, אבל בכל הקרצנות כמו נדרים ונדבות שהפריש כשהיה פקח ואח"כ נשתטה הול"ל דקרצנו קרב, דאטו גרע צמח שנשתטה יותר מכשמת דהא אפילו גר שאין לו יורשין שהפריש קרצנו ואח"כ מת קרצנו קרב כדתנן (שקלים פ"ו) גר שמת והניח זבחים אם יש לו נסכים קרבים משלו וכו' אלמא דקרצנותיו קרבים כן היה נראה, אמנם

רש"י בסנהדרין כתב שם דמשו"ה שוטה לאו בר חטאת הוא דכתיב יקריב אותו לרזונו, והנה האי קרא מיירי בכל הקרבנות כדאיתא (ערכין כא א) אמר שמואל עולה זריכה דעת דכתיב לרזונו, ואף על גב דזערכין שם מיירי בהפרשה ורש"י מייתי האי קרא לרזונו על הקרבה, כבר בררנו לעיל (סימן ט"ו) דהאי קרא בהקרבה מיירי כפי' רש"י עי"ש שזררנו הסוגיא דערכין, מ"מ מצואר לכאורה מפיי' רש"י דכל קרבנות של שוטה אינן קרבין, וכן בזבחים (יב ב) פי' רש"י ג"כ על הא מלתא דר"י דמשו"ה חטאת של שוטה אינו קרב כדאיתא זערכין דזעינן דעת בשעת הקרבה וזה הוא כמו שפי' בסנהדרין וגם זנדרים (לו א) פי' רש"י ג"כ על האי מימרא דשוטה לאו בר קרבן הוא, מכ"ז לכאורה מוכח דדעת רש"י דגם נדרים ונדבות שהפריש ואח"כ נשתטה אינן קרבין, ולפ"ז ע"כ צריך לחלק בין נשתטה למת משום דהאי קרא לרזונו הא כתיב גבי קרבן שיש לו זעלים, ומשו"ה א"ש דקרבנו של שוטה אינו קרב דזעי לרזונו וליכא, אבל גר שמת קרבנו קרב כיון דהאי קרבן לית ליה זעלים לא זעי גביה לרזונו:

אך עדיין קשה מהא דתניא (ערכין כא ב) עולתו ושלמיו של פלוני עלי בין לדעת בין שלא לדעת ינא, ומוקי לה שמואל התם דמיירי בשעת הקרבה, וא"כ הול"ל דה"ה בקרבנות של שוטה אף על גב דליכא הכא דעת זעלים מ"מ קרבין, ואפילו לעולא דפליג התם וס"ל דהאי זרייתא מיירי בהפרשה אבל בהקרבה זעי זהו דעת זעלים הא כתבו בתוס' שם דה"ט דעולא משום דס"ל דכיון דזעי סמיכה לא ניחא להו לזעלים שיקריבו בלא דעתן, וה"ט לא שייך בחש"ו דאינן סומכין כדתנן (מנחות נג א) וא"כ לד"ה הול"ל דקרבן של שוטה קרב. ובאמת לפום האי טעמא דלרזונו הול"ל דאפילו חטאתו של שוטה תהיה קרבה. ואף על גב דבחטאת לד"ה שלא לדעת לא ינא כדאמרין זערכין שם, הא כתבו בתוס' דה"ט משום דזעי וידוי בשעת סמיכה, משו"ה לא ניחא להו לזעלים להקריב שלא מדעתן. וה"ט לא שייך בחטאתו של שוטה אלא בחטאת איכא טעמא אחרינא שא"ל להקריב כשנשתטה כמש"כ וכש"כ דקשה לשיטת הרמב"ם ז"ל מעשה הקרבנות (פי' י"ד ה"י) דס"ל דזעולה ושלמים כשרצה בשעת הפרשה, אף על גב שחזר בו בשעת הקרבה מ"מ מקריבין דלא זעינן שיהיה רוצה בשעת הקרבה. א"כ ודאי דקשה דמהי"ת נימא דעולה ושלמים של חרש ושוטה שהפרישו כשהיו פקחין לא יקרב מה"ט דלא הוה לרזונו, ואף על גב שכבר בררנו לעיל (סימן ט"ו) דגם לדעת הרמב"ם ז"ל זעי לרזונו בשעת הקרבה עי"ש שהארכנו בזה, מ"מ הא לדברינן שם לדעת הרמב"ם דדוקא כשאומר לא תקרב לעולם בין לדעתו בין שלא לדעתו ממעטינן מהאי קרא דלרזונו אבל בלא"ה א"ל למעט מהאי קרא דלרזונו עי"ש, וכש"כ דקשה דהא היכא דההקרבה היא זכות ודאי דזה הוה לרזונו וכדתנן (שקלים פ"ז מ"ד) בהמה שנמנאת מירושלים למגדל עדר זכרים עולות וכתבו רבותא דמשו"ה לא זעי הכא דעת זעלים בשעת הקרבה לד"ה משום דהקרבתן היא זכות לזעלים ולפנינו זענף ג' יתבאר עוד האי משנה דשקלים ויצואר שם ראה ברורה דבכ"מ דהוה זכות ודאי דזה הוה לרזונו וא"כ קשה דהול"ל בקרבנו של שוטה שיקרב דהא בכה"ג ההקרבה היא זכות כמש"כ והוה לרזונו:

ואין לומר דכיון דזכיה היא מתורת שליחות א"כ א"ל לומר דקרבנו של שוטה יקרב משום זכות דהא זכות הוא משום שליחות וחש"ו לאו בני שליחות נינהו. ומה"ט תו לא קשה ג"כ מההיא דערכין שהבאתי דס"ל לשמואל זעולות ושלמים שהקריבו שלא מדעת ינא, דהא לפי פי' התוס' שם ה"ט דשמואל דס"ל דניחא להו לזעלים בהקרבתן. א"כ זה הוא דוקא בכל אדם דאית ליה זכיה אבל שוטה דלית ליה זכיה לא. אבל זה ליתא דודאי מסתבר דהא דאמרין דחש"ו לית להו זכיה זה הוא דוקא בכ"מ דזעינן למימר שהמזכה הוא שלומו של זוכה דזכות הוא משום שליחות, אבל בהקרבה דכהניס הוי שלומו דרחמנא אלא דזעי שיהיה זכות דאי לא"ה לא הוה לרזונו, בזה הול"ל דגם חש"ו הוה בני זכיה דזה הוא עדיפא מהא דאמרין (כתובות יא א) דגר

קטן מטבילין אותו ע"ד זי"ד משום דהוי זכות וכתבו בתוס' (סנהדרין סח ז) דזכיה כזו אית ליה לקטן מה"ת, וכש"כ לפי מה שכתבתי (בסימן כ') דאפילו אי נימא כהנים הוו שלוחי דידן מ"מ בזה גס חש"ו בני שליחות עי"ש. אמנם אי נימא דבאמת כוונת רש"י בסנהדרין שהבאתי דשום קרבן של שוטה אינו קרב, בהכרח צריך לחלק דאע"ג דגבי גדול היבא דבהקדשה הוי זכות הוה לרזונו מ"מ בשוטה לא נקרא לרזונו:

עוד יש לעיין בזה טובא, דגם אי נימא דכל קרבנות של חרש ושוטה שהקדישו כשהיו פקחין ואח"כ נתחרשו או נשתטו שאין להקריבן משום דבעינן לרזונו. עדיין יש לעיין גם בקרבנות של כל אדם היבא דאמר בפירוש לא תקריב, והקריבו בע"כ של בעלים דלא הוה לרזונו חס מ"מ כשר הקרבן או לא, דהנה בכריתות (ו) א) אמרינן היבא דאמר לא תקריב כו"ע לא פליגי דאינה מכפרת דכתיב יקריב אותו לרזונו לא אמרינן שם אלא שאינה מכפרת אבל מ"מ מסתבר דהקרבן כשר מה"ט שנבאר לפנינו, וכן בערכין (כא א) תנן אף על פי שאינו מתכפר עד שיאמר רוצה אני, נמי לא תנן אלא שאינו מתכפר אבל מ"מ הקרבן כשר, ובגמרא בערכין שם אמרינן דעולא ס"ל שאם הקריבו עולה ושלמים שלא מדעת לא יבא דס"ל דהקדשה שלא מדעת לא הוי זכות, והנה טעמא דמלתא דלא יבא ודאי נמי הוא משום דכתיב לרזונו ומשו"ה לא יבא, אבל מ"מ הקרבן כשר אלא שלא יבא י"ת. וכן בב"ב (מח א) דילפינן שם דתלויה וזבין זביניי זביניי מהא דתניא יקריב אותו מלמד שכופין אותו יכול בע"כ ת"ל לרזונו הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, ופרכינן שם, ודלמא שאני התם דניחא ליה דתהוי ליה כפרה, חזינן דכשאינו רוצה אינו מתכפר. אבל מ"מ לא מדכרינן כלל שיהא הקרבן כשר דודאי אף ע"ג שאינו לרזונו מ"מ הקרבן כשר, וטעמא דמלתא משום דביתר האי קרא דלרזונו כתיב וסמך ידו וכו' ונראה לו לכפר עליו, משו"ה אמרינן דהיבא דלא הוה לרזונו אינו מכפר, ומה"ט הול"ל נמי דכשאינו סומך ג"כ אינו מכפר, ומשו"ה ילפינן ביומא (ה' א) מקראי דאע"ג שלא סמך מכפר וגבי סמיכה היבא קרא דאף ע"ג שעשה לסמיכה שירי מנזה מתכפר. אבל היבא דלא הוה לרזונו אינו מכפר, אבל מ"מ הקרבן כשר. ומעתה יש לעיין טובא בקרבנות של שוטה גם אי נימא דזה לא הוה לרזונו דהנה בזבחים (ב א) תנן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה. וע"ז אמרינן בזבחים (ה א) רמי ר"ל על מעוהי בי מדרשא ומקשי, אם כשרים הם ירזו. ואם אין מרזין למה זבין, א"ל ר"א מצינו בזבין לאחר מיתה שהן כשרין ואינן מרזין, דתנן האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשין עולתה, עולתה ומתה, לא יביאו יורשין חטאתה. א"ל מודינא לך בעולה דאתיא לאחר מיתה וכו', אלמא דמצינו בעולה ושלמים דאע"פ שאינן מרזין קרבין. וא"כ כיון דעולה ושלמים היבא דאמר לא תקריב אף על גב שאינן מכפרים מ"מ כשרים. א"כ הול"ל בעולה ושלמים של חרש ושוטה שהפרישו כשהיו פקחין דאע"ג דנימא דתו לא הוה לרזונו מ"מ הול"ל שהוא קרב לכתחלה אף ע"פ שאינו מרצה, וכמו דמצינו בזבחים לאחר מיתה שהן קרבין לכתחלה אף על פי שאינן מרזין. ודוקא בכל אדם א"א להקריב עד שיאמר רוצה אני בכדי שיכתפר וכדאמרינן בב"ב (מח א) בקרבן שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני. דודאי ניחא ליה בכדי שתהא לו כפרה. אבל גבי שוטה כיון דא"א לרזונו הול"ל שזבין ואינן מרזין כמו כל הגוי עולות ושלמים הבאים לאחר מיתה שהן זבין לכתחלה אף על פי שאינן מרזין. אך כ"ז הוא בעולות ושלמים אבל בחטאות ואשמות שאינן קריבין בעמנן לאחר מיתה כדאמרינן בסוגיא שם שאינן זבין אלא א"כ מרזין הול"ל דחטאתו ואשמו של שוטה אינו קרב גם מה"ט דלא הוה לרזונו גם בלאו הגוי טעמי שכתבנו לעיל:

והשתא דאתינא להכי א"ל ג"כ דזה הוא כוונת רש"י בסנהדרין (מח א) שפי' על הא דחטאתו של שוטה הוי דחוייה, ופי' רש"י דשוטה נמי לאו בר כפרה הוא דיקריב אותו לרזונו כתיב, א"ל נמי כיון דמהאי קרא ילפינן דכשאינו לרזונו אינו מכפר, א"כ ממילא גבי חטאת דכשאינה מרצה אינה קריבה, וא"כ זה הוא

דוקא בחטאת אבל בכל הקרבנות שמנינו שצאין אף על גב שאינן מרצין, א"ל דגם נדרים ונדבות שהפרישו כשהיו פקחין קרבין אף על פי שאינן מרצין:

ואפשר להביא ראיה דקרבנותיו של שוטה קרבים, מהא דאיתא בירושלמי גטין (פ"ה"א) נתחרש או נשתטה או נעשה מומר או שהורו צ"ד לאכול חלב. ר"י אמר נדחית חטאתו. ר"ל אמר לא נדחית חטאתו. וזה הוא כמו בצבלי בסנהדרין שם דס"ל לר"י דהפריש חטאתו ונשתטה וחזר ונשתפה הואיל ונדחה ידחה. ואמרין שם בירושלמי ר' יוסי בר בון אמר מיחלף שמועתא דלא תהא מלתא דר"י פליגא על מלתא דמר רבי שמואל בר אבא בשם ר' יוחנן הגוסס זורקין עליו מדם חטאתו ומדם אשמו [פי' דע"כ צריך להחליף דר"י ס"ל בשוטה דלא נדחית חטאתו דהא אר"י הגוסס זורקין עליו מדם חטאתו] והנה מדמדמה הירושלמי גוסס לשוטה ע"כ דזה הוא דוקא בחטאת. דבכל הקרבנות הא כמה משניות מפורשות דקרבנות שהפריש בחייו קרבין לאחר מיתה, וחדא מנייהו הא דתנן (שקלים פ"ו) גר שמת והניח זבחים וכו', וא"כ מ"ט לא פרכינן בירושלמי מכל הני דמ"ט קרבין לאחר מיתה. הא בשעה שהיה גוסס נדחה קרבנו ור"י הא ס"ל כיון שנדחה ידחה. א"ו דכל הקרבנות של שוטה קרבין וכש"כ של גוסס, אלא דחטאת של שוטה אינה קריבה מה"ט שכתבנו לעיל. משו"ה א"א להקשות אלא מהא דס"ל לר"י דחטאת של גוסס קריבה. והנה אף על גב דבמה שמדמה הירושלמי גוסס לשוטה. ודאי דהצבלי פליג דהא בצבלי (גטין ע"ג) לענין כתיבת גט אמרינן דגוסס לא דמי אפילו לקורדייקוס, והירושלמי לטעמיה אזיל דבירושלמי שם מדמינן גוסס לקורדייקוס גם לענין כתיבת הגט. והנה גם לפי מה דמדמה הירושלמי גוסס לקורדייקוס עדיין יש להאריך בזה דמ"מ הול"ל שאינו דומה לשוטה ואכ"מ. אבל מ"מ במה דמוכח מהירושלמי דשאר קרבנות של שוטה קרבין בזה לא פליג הצבלי:

וגם אפשר להביא עוד ראיה מהא דתנן (מנחות ג"א) אלו שאין סומכין החרש והשוטה והקטן וכו' ומדתנן שאין סומכין מכלל דקרבנן קרב. אלמא דשאר קרבנות של שוטה קרבין, ואף על גב דאי נימא דמשנתנו מיירי בקרבנות שירשו מאביהן, או דמיירי בקרבנות של מזורע כמש"כ לעיל (סימן י"ד) תו אין מכאן ראיה דבקרבנות שירשו א"ל דכיון דליכא בעלים לא בעי תו לרצונו כמש"כ לעיל וקרבנות מזורע הא קיימ"ל דבמחו"כ א"ש דעת ואחרים מפרישין עבורן, מ"מ מדתנן סתמא משמע דכל קרבנותיהן של חרש ושוטה קרבין אף על גב שהפרישו בעצמן בשעה שהיו פקחין ואח"כ נתחרשו או נשתטו, ולכאורה גם אי נימא דמיירי בקרבנות שירשו מאביהן, עדיין יש לדון דלרצ פנחס צריה דר' אמי דס"ל (זבחים ז') די ש שינוי בעלים לאחר מיתה. דהיינו שצריך להקריב לשם הירש הא לא"ה הוה שינוי בעלים ולא עלו לשם חובה וצריך להביא אחרת. א"כ הא חשבינן ליה לירש כמו בעלים א"כ הול"ל דבעי נמי לרצונו של יורש. א"כ עדיין יקשה דהיכא שהירש הוא חש"ו מ"ט קרב הא בעי לרצונו, אך מזה אין כ"כ הכרע. דהא ודאי גם רב פנחס צריה דר' אמי מודה להא דאמר ר"י (זבחים ז') הניח מנחה לשני בניו ומת קרבה ואין בה שותפות אלמא דלא חשבינן ליה לירש בעלים ממש דא"כ הא מנחה של שותפין אינה קרבה. אלא משום דהירש מקופיא מתכפר כדאמרין בזבחים שם משו"ה א"ל דלא בעי ג"כ לרצונו של יורש. אבל מ"מ לדברינו דשאר קרבנות של שוטה קרבין א"ש טפי. ואין להקשות דאי נימא דשאר קרבנות של שוטה קרבין, א"כ הו"ל למילף בכל ההקרבנות של עולה ושלמים דא"ש דעת, וכמו דיליף ר"י בנדריים שהבאתי דכל קרבנות של מחו"כ א"ש דעת מה"ט משום שאדם מביא על בניו הקטנים. וא"כ קשה לעולא דס"ל בערכין (כ"ג) דהקרבה של עולה ושלמים בעי דעת, אך זה ליתא דהא טעמא דעולא הוא משום דס"ל דהקרבנות עולה ושלמים שלא מדעת לא הוי זכות לבעלים משום סמיכה כמש"כ בחוס' שם. וזה לא שייך בקרבנות של חש"ו שא"ש סמיכה הוה הקרבנות זכות, ובלא"ה כיון דהא מלתא תליא

אם ההקרבה היא זכות או לא תו אין להציא ראייה מקרבנות של חש"ו לקרבנות של גדול. דא"ל דזחש"ו הוי ההקרבה זכות כיון שא"א להקריב לדעת, אבל בגדול לא הוי זכות. וכש"כ אי נימא דקרבות של חרש ושוטה אף על גב שקרבין מ"מ אינן מרצין. אלא דקרבין משום דמצינו בצאים לאחר מיתה שהן קרבין אף על גב שאינן מרצין וכמש"כ לעיל. א"כ תו א"א למילף קרבנות של גדולים מקרבנות של חרש ושוטה:

[השמיטה: והנה צירושלמי שם לעיל פרכינן לרשב"ל דס"ל התם באומר כתבו גט ונשתטה דאין כותבין כשהוא שוטה וע"ז פרכינן הא גבי מפריש חטאת ונשתטה ס"ל לרשב"ל דקרבה. והנה מהאי ירושלמי אפשר להציא ראייה לדעת רש"י שהבאתי שכתב צמפריש חטאת ונשתטה שאינה קריבה. דזה הוה משום דלא הוה לרצונו. ומשום"ה א"ש דהירושלמי מדמי להדדי. דהא באומר כתבו גט ונשתטה בעינן ג"כ רצון הבעל. ולפי דברינו דגבי חטאת א"א להקריב כשהוא שוטה משום דחטאת אינה באה אלא חובה ושוטה פטור או משום דלא הוה שב מידעתו בשעת הקרבה. לפ"ז אינו דומה כלל לאומר כתבו גט ונשתטה. מ"מ אינו מוכרח דא"ל דלמ"ד דס"ל צירושלמי דמפריש חטאת ונשתטה אינה קריבה. זה הוא מהני תרי טעמי אחרוני שכתבו אלא דלר"ל דס"ל צירושלמי שם דקרבה חטאתו א"כ בהכרח דס"ל דזה הוה נמי לרצונו כיון שהפריש בשעה שהיה שפוי. משום"ה פרכינן מ"ט גבי אומר כתבו ותנו ונשתטה ס"ל לר"ל דזה לא הוה לרצונו. והנה בגיטין (ע"ב) ס"ל לכו"ע באומר כתבו גט ונשתטה דאין כותבין. וכתבו האחרונים דטעמא דמלתא משום דכיון דנשתטה נתבטל השליחות. ובספרי מנחת ברוך ח' אמרי בינה צדיני גיטין הקשיתי ע"ז דא"כ מ"ט מדמה צירושלמי האי דינא למפריש חטאת ונשתטה הא גבי חטאת לא שייך לומר נתבטל השליחות. ועי"ש שהארכנו לבאר הא מלתא. וגם בררנו שם דעת הרמב"ם דס"ל להיפך דבאומר כתבו גט ונשתטה כותבין מה"ת אלא דמדרבנן פסול. וגבי מפריש חטאת ונשתטה ס"ל דמה"ת אין מקריבין כשהוא שוטה עי"ש: ע"כ]

ענף ג

ומעתה נבוא לסוגיא דידן דיליף ר"י דמחו"כ א"ש דעת דהא אדם מציא קרבן על בניו הקטנים. והנה בהפרשה ודאי דשפיר מצי למילף. דהא א"א לומר דהא דמפריש קרבנות של בניו הקטנים הוא משום דהוי זכות. אבל גבי גדולים זה לא הוה זכות דהא בהפרשה בעי כל דיני שליחות כמש"כ לקמן (סימן יט) וחש"ו לאו בני שליחות נינהו ולא בני זכיה נינהו. א"ו דהפרשה של קרבנות מחו"כ א"ש לטעמא דזכות אלא דלא בעי דעת כלל, ומשום"ה שפיר ילפינן דה"ה בגדולים א"ש דעת, ולענין הקרבה זה תלוי במש"כ בענף ב'. דאי נימא דקרבות של שוטה שהפריש כשהיה פיקח ונשתטה אינן קרבין, או דנימא דאע"ג דקרבין מ"מ אינן מרצין משום דלא הוה לרצונו, וכיון דחזינן דקרבות של מחו"כ קרבין ומרצין אפילו על חש"ו ש"מ דלא בעי זהו לרצונו. א"כ שפיר אפשר למילף דה"ה בגדולים לא בעי לרצונו במחו"כ. אבל אי נימא דגם שאר קרבנות של חרש ושוטה שהפרישו כשהיו פקחין קרבין ומרצין חוץ מחטאת ואשם מה"ט שכתבו בענף ב'. ומ"מ כתבו שא"א למילף הקרבת עולה ושלמים של גדולים מקטנים מה"ט דבגדולים א"ל דהקרבתן שלא לדעת לא הוי זכות לבעלים, א"כ ה"ג גבי מחו"כ א"א למילף בזה גדולים מקטנים מה"ט גופא שכתבו, אך מסבירא גרידא א"ל דהקרבת קרבנות מחו"כ הוי זכות בין בגדולים בין בקטנים מה"ט שכתבו בענף א':

והנה מהסוגיא דנדריים (להא) שהבאתי אין הכרע לכל מה שכתבו בענף הקודם. דהסוגיא אתיא שפיר בכל הני גווני שכתבו. דאי נימא דגם כל הקרבנות של חרש ושוטה שהפרישו כשהיו פקחין קרבין ומרצין.

ומ"מ א"א למילף דה"ה דמקריבין על גדולים שלא מדעתן משום דבגדולים לא הוי זכות להקריב שלא מדעתן והא דיליף ר"י דקרצנות של מחו"כ אין כריך דעת שכן אדם מביא קרבן על בניו וצנותיו הקטנים, ר"י לא יליף אלא על הפרשה גרידא מה"ט שכתבנו א"ש הסוגיא דגמרא דנדרים דפשטינן מהא דתנן ומקריב עליו קיני זבין וזבות ש"מ דכהנים שלוחי דרחמנא, וע"ז אמרינן שאני מחו"כ דאר"י הכל כריכין דעת חוץ ממחו"כ שהרי אדם מביא קרבן על בניו היינו דאמרינן מדחזינן דאפילו בהפרשה דקרצנות מחו"כ א"ש שליחות כש"כ דבהקדמה לא בעי שליחות. וזה הוא לפי הר"א ש והר"ן שפי' דהא דאמרינן אלא מחו"כ שאני היינו דבמחו"כ ודאי כהנים לא הוו שלוחי דידן. ולפי רש"י שפירש דכיון דמקריב שלא מדעתו לא מהני ליה וכוונתו דמ"מ א"ל דבמחו"כ כהנים הוו שלוחי דידן כמש"כ בסיומן הקדום ג"כ א"ש דרש"י ס"ל דאף ע"ג דר"י לא יליף אלא בהפרשה גרידא גדולים מקרצנות של קטנים, מ"מ הא דאר"י דמחו"כ א"ש דעת זה מיירי בהקדמה נמי, דמסבירא גרידא ס"ל דהקרצות של מחו"כ הוה זכות זין בגדולים זין בקטנים ומשו"ה א"ל דגזי הקרצות הוה כהנים שלוחי דידן וכמש"כ לקמן (סימן כ) דלענין הא מלתא דכהנים שלוחי דידן גם קטנים בני שליחות. ואי נימא דשאר קרצנות של שוטה אינן קרצין או שקרצין ואינן מרצין משום דלא הוה לרצונו, ור"י יליף מכאן דבהקרצות של קרצנות מחו"כ לא בעי לרצונו א"ש נמי הסוגיא דנדרים דהא דאמרינן אלא מחו"כ שאני, היינו דאמרינן כיון דלא בעי זהו לרצונו בשעת הקרצה לא בעינן זהו נמי הא מלתא דכהנים שלוחי דידן וזה הוא לפי פי' הר"א ש והר"ן. אך לפי זה קשה קצת לפירוש רש"י שפי' דגם למסקנא נמי אמרינן זהו דכהנים שלוחי דידן וק"ק דכיון דלא בעי זהו לרצונו בשעת הקרצה ודאי מסתבר דלא בעי בהקרצה דידהו שליחות דידן מ"מ הסוגיא א"ש, אך אי נימא דר"י לא מיירי אלא בהפרשה גרידא ולא בהקרצה ובגמרא לא דייקין אלא כיון דא"ש שליחות בשעת הפרשה כש"כ דלא בעי שליחות בהקרצה לא קשה כלל כל הני קושיות שהקשיתי בענף א'. אך אי נימא דר"י מיירי נמי בהקרצה כריך לתרץ מה שהקשיתי בענף א':

וא"ל דהא דאמרינן (סוטה ה') דגם במחו"כ בעינן שהבעלים יעמדו על קרצנם. כיון דזה הוא רק למנוה מן המוצחר דהא אפילו לכתחלה היו יולדות וזבות נותנין קיניהן לשופרות כדאיתא (עירובין ג א) משו"ה א"ש הא דאר"י דמחו"כ א"ש דעת בהקרצה לכתחלה, וגם מה שהקשינו הא קרצנות מזרוע כריכין דעת בשעת הקרצה משום סמיכה. א"ל דר"י ס"ל כהאי מ"ד (זבחים ג א) דאשם מזרוע אינו טעון סמיכה, ומה שהקשינו דהא כריך דעת משום מתן דם על הצהונות א"ל דמ"מ הקרצות דהיינו זריקת דם האשם על המזבח שהיתה קודם מתן צהונות כמש"כ הרמב"ם בה' מחו"כ (פ"ד ה"ב) א"ש דעת. אך אי נימא דר"י לא מיירי כלל בהקרצה אלא בהפרשת קרצנות של מחו"כ א"ש טפי:

ובאמת צירושלמי מבואר בהדיא דר"י לא מיירי אלא בהפרשת קרצנות של מחו"כ דצירושלמי פסחים (פ"ח ה"א) אמרינן אר"י ארבעה מחוסרי כפרה מפרישין עליהן חוץ מדעתן, ואלו הן זב וזבה יולדת ומזרוע שהרי אדם מפריש על זנו הקטן והוא נתון בעריסה. וכן איתא צירושלמי סוטה (פ"ב ה"א) סוטה מהו שיפריש עליה חוץ מדעתה ייבא כיי דר"י ארבעה מחו"כ מפרישין עליהן חוץ מדעתן וכו' הנה מבואר בהדיא דר"י מיירי בהפרשה גרידא. והנה מהא גופא דלא מדכרינן צירושלמי הקרצה דנילף דבהקרצה של מחו"כ לא בעי כלל לרצונו ואפילו בע"כ סגי מדאדם מקריב על זנו הקטן, היה נראה נמי ראייה דבאמת גם שאר קרצנות של שוטה קרצין וכמש"כ בענף ב'. וגם בצבלי מוכח דבהפרשה מיירי דבנדרים (לו א) אמרינן גופא אר"י הכל כריכין דעת חוץ ממחו"כ שהרי אדם מביא על בניו וצנותיו הקטנים. אלא מעתה יבא אדם חטאת חלב על חצירו שכן אדם מביא על אשתו שוטה. אלמה אר"א הפריש חטאת חלב על חצירו לא עשה ולא

כלום, ומדפרכינן מהא דאר"י על הא דאר"א הפריש חטאת חלב ש"מ דר"י בהפרשה מיירי. ומשו"ה מקשה דמה"ט הול"ל שיפריש ג"כ חטאת חלב, אלא דא"ל דמיירי זין בהפרשה זין בהקרבה:

וראייתי בתוס' בנדריים שם שהקשו על הא דאמרינן אלמה אר"א הפריש חטאת וכו' וע"ז הקשו תימה מ"ט לא פריך מדר"י גופא מדאר"י הכל צריכין דעת מוכח דאפילו חטאת חלב זעי דעת. ותיירו וי"ל דר"י מיירי זכהן המקריב שפריך דעת בעלים עכ"ל. ולא ידעתי כלל דאי נימא דר"י מיירי רק בהקרבה אבל בהפרשה מודה דזעי דעת, א"כ אין התחלה לקושית הגמרא אלמה אר"א הפריש חטאת חלב על חזירו הא בהפרשה לא יליף ר"י דא"ש דעת. וגם קשה דמה"ט נימא דגבי הפרשה לא יליף ר"י מקרבנות של הקטנים, ובעיקר קושיתם לא ידעתי הא ר"י גופא ס"ל (קדושין לד) דאין למדין מן הכללות אף על גב שנאמר בהן חוץ. וזה אמרינן אפילו בכללות שאמרו אמוראי כמש"כ בתוס' (שביעות כא א) ד"ה חוץ מנשבע ומימר, א"כ א"ל נמי דהא דאר"י הכל צריכין דעת חוץ ממחו"כ. מ"מ גם חטאת חלב א"ש דעת. והא דאר"י הכל צריכין דעת. קאי זה על עולות ושלמים ומנחות. משו"ה מייתי אלמה אר"א הפריש חטאת חלב דמזינו מפורש דגם חטאת חלב צריך דעת, וכבר הבאתי דצירושלמי מבואר בהדיא דר"י מיירי בהפרשה:

ומה"ט יש לעיין בהא דהר"ן בנדריים (לו א) הקשה על הא דאר"י הכל צריכין דעת. מהא דתנן שקלים (פ"ז מ"ד) בהמה שנמנחת מירושלים למגדל עדר זכרים עולות כלומר יקריבו עולות, אלמא דא"ש דעת, ולדברינו דר"י מיירי בהפרשה כפי המבואר בצירושלמי, תו אין להקשות מהאי משנה על ר"י, אך מכאן היה אפשר להקשות על הא דס"ל לעולת בערכין (כא ב) דבהקרבת עולה ושלמים שלא לדעת לא ינא, דלדידיה קשה מהאי משנה דתנן בהדיא דמקריבין שלא לדעת. אך גם בזה לפי מש"כ בענף ב'. דגם כשנקרב שלא לרצונו ג"כ הקרבן כשר אלא שאינו מכפר. וגם בכ"מ שא"א כלל להקריב לרצונו מקריבין לכתחלה מה"ט דאיתא בזבחים (ה א) דמזינו צבאין לאחר מיתה שהן קרבין ואינן מרצין א"כ תו ג"כ א"א להקשות ממשנה זו. דא"ל דהכא כיון דא"א להקריב לדעת קרבה ואינה מרצה והבעלים לא ינאו כן א"ל. אך מ"מ מה שתירץ הר"ן דהכא כיון דהקרבתו הוי זכות מקריבין שלא לדעת זה הוא ברור מאד, דודאי בכ"מ דהקרבתו הוי זכות הוי ג"כ לרצונו, וכדאמרינן בערכין (כא א) אמר שמואל עולה צריכה דעת שנאמר לרצונו פשיטא לא צריכא כגון דאפריש ליה חזירו מ"ד ניחא ליה וכו' אלמא דבכ"מ דניחא ליה הוה נמי לרצונו. א"כ בהאי משנה דשקלים דהוי זכות קרבה ומרצה לד"ה:

והנה עוד אחת ומעט היא. מה שיש לעיין בהאי שמעתייה דר"י דאמר ר"י הכל צריכין דעת חוץ ממחו"כ שהרי אדם מביא קרבן על בניו וזנותיו הקטנים, ולכאורה קשה דא"כ הול"ל נמי בקרבנות של נזיר דא"ש דעת דהא אדם מביא קרבנות של נזירות על בניו הקטנים וכדתנן (נזיר כא ב) האב מדיר את בנו בנזיר. ור' יוחנן גופא ס"ל בנזיר שם דזה הוא מה"ט דהלכה היא בנזיר. ובגמרא שם אמרינן בשלמא לר' יוחנן דאמר הלכה היא בנזיר אהכי מגלה ומייתי קרבן וכו' אלמא דמה"ט אדם מביא קרבנות של נזירות על בנו הקטן. ואף על גב דזה הוא דוקא על בנו ולא על בתו הקטנה היינו משום שא"א שתחול על בתו הקטנה נזירות, דאין אדם מדיר את בתו בנזירות דכן היא הלכה, אבל מ"מ הול"ל דכיון דמביא קרבנות על בנו הקטן ש"מ דא"ש דעת, וצויתר קשה דצירושלמי פסחים (פ"ה ה"א) אמרינן שם ג"כ אר"י ארבעה מחוסרי כפרה מפרישין עליהן חוץ מדעתן, ואלו הן, זב וזבה ומנורע ויולדת שהרי אדם מפריש על בנו הקטן, ומ"מ אמרינן שם בתר הכי ר' ירמיה בשם ר' יוחנן אדם קובע על חזירו קרבן נזיר שלא מדעתו, ואינו מפרישו אלא מדעתו, ר"ז בשם ר"י אדם קובע על חזירו חטאת חלב שלא מדעתו, ואינו מפרישו אלא מדעתו, מבואר בצירושלמי שאינו מפריש קרבנותיו של נזיר שלא מדעתו, וקשה הא גבי נזיר נמי אדם מפריש קרבנות נזיר על בנו הקטן:

והנהגה הא דאמרינן בירושלמי דאדם קובע קרבנות נזיר וחטאת חלב שלא מדעתו. פי' ע"ז בקרבן העדה שם דהיינו שמקריבו שלא מדעתו וקשה טובא חדא דבהדיא תניא בצבלי ערכין (כ"ג) דאם הקריב חטאתו שלא לדעת לא ינא, ועוד קשה טובא איך א"ל דמקריבין לכתחלה שלא לדעת הא בעיא סמיכה מה"ת, וראיתי בספר ניר על הירושלמי שם שכתב "האי קובע לא ידעתי מהו דאי אהקריב קאי הול"ל מקריב, ושמא רוצה לומר דאם אמר הפרש עלי קרבנות נזיר יכול לקובען על בהמות אלו", עכ"ל. ולענ"ד לא כדברי זה ולא כד"ז אלא הא דאמרינן בירושלמי דאדם קובע על חבירו קרבן נזיר שלא מדעתו היינו כשאומר קרבנותיו של נזיר עלי, הרי גברא מחויב להביא קרבנות נזיר אבל אינו מפריש אלא מדעתו דלאחר שרצה הנזיר יכול זה להפריש, ובמחכ"ת אישתמיטתא מנייהו הא דאמרינן בירושלמי נזיר (פ"ג ה"ה) על הא דתנן הריני נזיר ועלי לגלח נזיר, כלומר הרי עלי להביא קרבנות נזיר אחר, ואמרינן ע"ז בירושלמי שם הדא אמרה שאדם קובע לחבירו קרבן נזיר שלא מדעתו, ואינו מפרישו אלא לדעתו, א"כ מצוה כדברינו, סו"ס קשה דהול"ל שיכול להפריש שלא מדעתו, דהא מביא קרבנות נזיר על בנו הקטן:

אך זה ליתא דהא דיליף ר"י דמחוכ"כ א"ל דעת מהא דמביא על בניו הקטנים, זה הוא מה מצינו דיליף גדולים מקטנים, וזה שייך גבי מחוכ"כ אבל בקרבנות נזיר כיון דהא דמביא קרבנות נזיר על בניו הקטנים זה הוא הלמ"מ, והא אין דנין ק"ו מהלכה כדאיתא (שבת קל"ג א) וה"ה דלא ילפינן בנין אב מהלכה למ"מ כמש"כ בתוס' (חולין כ"ג) ד"ה פרה. ובלא"ה שאני התם גבי נזיר קטן כיון שגם הנזירות חלה עליו שלא מדעת, א"כ א"א למילף גדול שהנזירות חלה עליו מדעת. זה הוא מה שהשיגה ידי יד כהה לבאר האי שמעתתא דר"י באורחא דקשוט בעזרת ה' ית"ש:

סימן יט

לבאר מש"ב בסימנים הקודמים דהמקדיש עבור חבירו בעינין בזה דיני שליחות

ובמש"ב בסימנים הקודמים דהמקדיש קרבן עבור קטן אינו קדוש, חוץ מקרבנות של מחו"כ דגזה"כ היא אצל שאר קרבנות לא כמש"כ דאע"ג דנימא שהיא זכות לקטן מ"מ הא זכיה מטעם שליחות וקטן לאו בר שליחות הוא וכדאמרין צ"מ (ע"ג) קטן שצא לכלל שליחות תקינו ליה זכיה מדרבנן אלמא דמה"ת לא, ואפילו להני רבותא שהצ"ח הר"ן (קדושין מז"ה) דלא גרסי צ"מ תקינו ליה זכיה מדרבנן וס"ל דאע"ג דקטן לאו בר שליחות הוא מ"מ אית ליה זכיה מה"ת, מ"מ אינהו לא קאמרי אלא היכא שגדול זוכה עבור קטן אצל קטן בעצמו ודאי דלית ליה זכיה מה"ת וכדתניא (גטין לט"ה) גר שמת והניח עצדים אצ"ח שאלו אומר גדולים קנו א"ע בני חורין קטנים כל הקודם בהן זכה בהן וזה הוא מה"ט משום דקטנים לית להו זכיה ולא מנא לזכות בנפשייהו, ואפילו רבנן דפליגי על אצ"ח שאלו הא אמרינן בגמרא שם דרבנן ילפי שחרור מאשה שהיא יוראה במיתת הבעל אצל לכו"ע קטן לאו בר זכיה הוא, ואפילו כשדעת אחרת מקנה לו ג"כ צעי שיהא קטן בר דעת כדאמרין (גטין סד"ג) א"ר יהודה א"ר יוסי זרור וזרקו אגוז ונטלו זוכה לעצמו אצל קטן שאינו בן דעת כלל אינו זוכה לעצמו אפילו כשדעת אחרת מקנה לו. וא"כ היכא שמקדיש קרבן עבור קטן הא המקדיש אינו זוכה בעצמו עבור הקטן, וגם א"ר שזכה בעצמו משלו עבור אחרים אלא כשמקדיש עבור הקטן הקטן בעצמו זוכה בקרבן א"כ פשוט דקטן לית ליה זכיה לזכות אלא דבקרבנות של מחו"כ גזה"כ היא שיכול להקדיש עבור קטן בן יום א' שמטמא ביצה, והנה לכאורה נראה דגם להני רבותא דס"ל דזכיה מטעם שליחות וקטן לאו בר שליחות מ"מ כשמקדיש עבור הקטן לא שייך ה"ט דקטן לאו בר משוי שליח אלא ה"ט גרידא דקטן לאו בר זכיה הוא כמו שנבאר:

דהנה יש לעיין כשמקדיש בהמתו לעולה שיתכפר בו אחר, אם המקדיש הוא שלוחו של המתכפר או לא, דא"ל דהמקדיש לא הוה שלוחו כיון שהוה מקדיש בהמה שלו, והא אדם יכול להקדיש את שלו, ומה שמקדישה עבור אחר זה הוא כנותן לו במתנה, אלא דבכל מתנה לא זכה המקבל עד שיצא לידו או שיזכה לו איש אחר וזה שזכה לו הוה שלוחו, והכא לא בעינן זכיה כלל דכיון דההקדש חל משום אמירה לגביה ממילא זכה ג"כ המתכפר, מ"מ א"ל דהמקדיש לא הוה שלוחו של מתכפר דהא הוא לא זכה עבורו אלא דהוה כנותן מתנה למכפר, א"ד שאע"ג שאדם יכול להקדיש עולה או שלמים, מ"מ זה הוא דוקא כשמקדישה לעצמו אצל לא עבור אחרים, משום שעל המכפר חל להקדיש, וא"כ המקדיש לאחריים המקדיש הוה שלוחו של מכפר וגם נותן לו בהמתו במתנה. ואין להצ"ח ראה מהא דאמרין (ערכין כא"ה) אמר שמואל עולה זריכה דעת שנאמר לרצונו וכו' לא זריכה דפריש ליה חצריה מ"ד כי בעינן דעת מדידיה אצל מדחצריה לא, קמ"ל זימנין דלא ניחא ליה דליכפר במידי דלא דידיה, אלמא דהמקדיש לחצירו צעי דעת המכפר א"כ נראה דהוה שלוחו של מכפר, אך זה ליתא דאע"ג דנימא דהמקדיש לא הוה שליח של מכפר אלא דהוה כנותן לו מתנה, מ"מ צעי דעת המכפר דכיון דלאו זכות הוא לו להתכפר במידי דלאו דידיה, הא אין אדם זוכה שלא מדעתו במידי דלא הוה זכות, דבמידי דהוה זכות אמרינן דזכין לאדם שלא בפניו אצל מידי דלא הוה זכות א"כ שיזכה בלא דעתו, משו"ה צעי דעת המכפר, מ"מ א"ל דהמקדיש לא הוה שלוחו של מכפר אלא שנותן למכפר מתנה, וגם אין להצ"ח ראה מהא דילפינן בקדושין (מז"ה) שליחות מקרא דויקחו להם איש שה לזבית אבות ופרכינן ודלמא התם נמי, דאית ליה שותפות בגווייהו, אלמא דאי נימא דלית ליה שותפות מוכח מכאן דשלוחו כמותו, א"כ מוכח דהמקדיש קרבן פסח עבור חצירו צעי בזה שליחות. ולכאורה התם ע"כ מיירי שהמקדיש הקדיש

בהמתו דא"א לומר דמיירי שהקדיש בהמה של משלח דהא כבר כתב המהרי"ט (סימן קכ"ז) דא"א לשלוח שליח שיקדיש בהמה של משלח, וכיון דהכא מיירי בהמה של מקדיש ע"כ מוכח דככה"ג נמי צע"י שליחות, אך זה ליתא, חדא דקרא דויקחו להם איש שה מיירי בכל גווני אפילו כשקונה שה מן השוק לפסח, וככה"ג שהוא קונה עבורם ודאי דהוה שליח דידהו, תדע דהא האי דילפינן בקדושין שם מהאי קרא גופא איש זוכה ואין קטן זוכה מיירי נמי ככה"ג כשזוכה מאדם אחר עבור כולם, דקטן אין לו יד לזכות, ועיין בתוס' בקדושין שם. אמנם לרצ חסדא דס"ל (גטין סד ז) דקטן צר דעת בצרור וזרקו אגוז ונטלו זוכה לאחרים, וכתבו בתוס' והרשב"א שם דלרצ חסדא הא דילפינן מקרא דאיש זוכה ואין הקטן זוכה, זה מיירי שהקטן מזכה בהמה שלו אבל כשאדם אחר מזכה ע"י הקטן זוכה, אבל לרצ יהודה שם מיירי הקרא אפילו כשאדם אחר מזכה ע"י. ועוד גבי קרבן פסח אפילו כשמקדיש בהמה שלו עבור כולם נמי צע"י שליחות דפסח שאני מקרבן עולה דהא הפסח אינו צא נדבה וכל א"א מחוייב בפסח והמקדיש עבור חצירו הוא שליח דידהא אבל קרבן עולה שהיא צאה נדבה ואדם יכול להקדיש אפילו חלק עולות ציוס אחד כשמקדיש עבור חצירו א"ל דזה הוה מזכה לחצירו ולא הוה שלווחו דידהא, ועפ"י הול"ל דהמקדיש חטאת עבור חצירו ג"כ הוה שליח דידהא כיון דכל"א א"א להקדיש חטאת אלא מי שמחוייב חטאת יכול להקדיש ואם אדם אחר מקדיש עבורו ע"כ דהוה שליח דידהא אבל בעולה ושלמים א"ל דלא צע"י בזה שליחות:

והנה גם אי נימא דהמקדיש עולה עבור חצירו לא הוה שליח דידהא מ"מ בהא דקמבע"ל בנדריים (לה ז) בתורם משלו על של חצירו אי צריך דעת התם התורם הוה שליח של בעלים, ואף על גב דהתורם נותן תרומה משלו, מ"מ כיון דצמה שהוא תורם הוא מפקיע הטבל של בעלים מטבלם, משו"ה הוה שליח של בעלים דעל הבעלים להפריש תרומה ולהפקיע כרוי מטבלו, וגם גבי תורם הא א"א להתורם לעשות תצואתו תרומה אם לא כשיעשה זאת תרומה על טבל משו"ה הוה שליח של בעל הטבל, וכן בהא דקמבע"ל בצבורות (יא ה) גבי פודה פטר חמור של חצירו אי צע"י דעת, התם ג"כ כיון שמפקיע פטר חמור של זה מאיסורו הוה שלווחו משום דעל הבעלים לפדות פטר חמור שלו. ולדעת התוס' בצ"ק (סח ז) ד"ה הוה דס"ל שם דפ"ח הוה כהקדש דכל אדם יכול לפדותו לדידהו לא צע"י התם כלל שליחות ועיין מש"כ לקמן (סימן לה) בדברי התוס' הנ"ל. אמנם לכל הראשונים דס"ל דפדית פטר חמור הוא על הבעלים לדידהו הפודה פ"ח של חצירו א"ל דהוה שלווחו אף על גב דנימא במקדיש עולה עבור חצירו לא הוה שלווחו, וגם בהא דאמרינן (גטין סה ה) על הא דתנן אומר אדם לעצדו ושפחתו העצרים הא לכס מעות הללו ופדו בהן מע"ש זה ופרכינן שם האי שפחה ה"ד אי דחתיא שתי שערות מאי צע"י גציה אלא לאו דלא חתיא שתי שערות, ומדברי התוס' שם ד"ה ופדו מתצאר דהא דמוכח הכא דקטנים יכולים לפדות מע"ש מיירי צמופלא הסמוך לאיש, אלא דהגמרא מקשה איך יכולים לפדות עבור צעה"ב, ונראה מדבריהם דהפודה צמעותיו מע"ש של אחרים לצעה"ב, הוה שלווחו של צעה"ב זה א"ש גם אי נימא במקדיש עולה לאחר דלא הוה שלווחו מ"מ הכא שאני כיון דמפקיע מע"ש של זה שעליו לפדותו, הוה שלווחו אבל במקדיש עולה לאחר א"ל דלא הוה שלווחו מה"ט שכתבנו:

והשמיטה: והנה מצאתי למי שכתב דגבי פדיון מע"ש כשפודה משלו על של חצירו. ודאי דהפודה לא הוה שלווחו של צעה"ב. ומצא ראייה מהאי סוגיא דגטין (סח ה) שהבאתי דאמרינן שם דאמה העצריה שלא הביאה צ' שערות פודה. וכתב ע"י דא"כ מצואר דהפודה לא הוה שלווחו. דאי נימא דמה שאחר מחלל מע"ש של חצירו הוא מטעם שליחות הבעלים קשה הא קטנה לאו צת שליחות היא. ואף על פי שבתוס' שם כתבו דמתניתין חתיא כמ"ד הגיע לעונת נדריים תרומתו תרומה. מ"מ זה מהני רק לענין מה שהקשו הא אין מעשה קטן כלום. אבל לענין שליחות ודאי דלא מהני הגיע לעונת נדריים. ובעינן גדול ממש וא"כ היכי מהני

חילול של אמה העזריה. א"ו הפודה מע"ש של חזירו לאו משום שליחות הוא עכ"ד. וזה הוא ללא כדברינו שכתבנו להיפך דמדברי התוס' משמע דהפודה הוה שליח הצעלים. אמנם באמת מה שהקשה הא לענין שליחות בעינן גדול לא קשה כלל. דהא בגטין שם מיייתין מכאן ראייה לר"א דס"ל שם (סד) דקטן בר דעת זוכה לאחרים. ובתוס' שם ד"ה שאני הקשו לרז אסי איך קטן זוכה לאחרים הא זכיה משום שליחות ואין שליחות לקטן מאתם גם אתם. וכתבו וי"ל דאין למעט קטן משליחות מקרא דתרומה אלא במלתא דליתא כגון תרומה דליתא בדנפשיה. אבל בזכיה כמו שזוכה לעצמו זוכה לאחרים עכ"ל. מעתה לדבריהם למ"ד דקטן שהגיע לעונת נדרים דתרומתו תרומה מה"ת קטן כי האי כיון דליתא בתרומה בדנפשיה מצי למיעבד שליח. וכבר הבאתי לעיל (סימן ט"ז) מש"כ הקל"ה"ח בסימן קפ"ח מסבירא דנפשיה דאי נימא דהא דקטן אינו בשליחות ילפינן מתרומה א"כ אי עונת נדרים מה"ת. הול"ל דקטן שהגיע לעונת נדרים כיון דתרומתו תרומה ה"ה דיכול להיות שליח. וה"ה בכל התורה הול"ל דהוה שליח. וסתרנו שם דבריו דזכה"ת ודאי אפשר למילף מתרומה דכל קטן אינו בשליחות וגם בתרומה גופא זה תליא בפלוגתא דר"א ור"ח בגיטין שם. ומעתה יתבאר היטב מש"כ דמדברי התוס' משמע יותר דהפודה הוה שליח. היינו דלפ"ז א"ש טובא דמיייתין מכאן ראייה לרז אסי לכל דבריו דכמו דס"ל דקטן זוכה לאחרים. ואף על גב דזכיה מטעם שליחות לדעת התוס' מ"מ כיון דליתא בזכיה דנפשיה מצי למיעבד שליח ה"נ הכא גבי פדיון מע"ש כשהגיע לעונת נדרים כיון דליתא בפדיון דנפשיה מצי למיעבד שליח. אך לא כתבנו שזה מוכרח משום דאפשר לדחוק ולומר דלע"ג דנימא דהפודה לא הוה שליח של צעלים מ"מ מקשינן מכאן לר"ח דס"ל דקטן אינו זוכה לאחרים משום דלדידיה הול"ל דכמו דס"ל דקטן אף על גב דליתא בזכיה דנפשיה אפ"ה לא הוה שליח ה"ה דהול"ל גבי פדיון מע"ש דלע"ג דליתא בפדיון דנפשיה מ"מ לא מצי יהיב הפדיון מתנה לאחרים. דהא כשהוא פודה לאחרים נותן הפדיון בשביל אחרים והוה כמו מתנה לאחרים. אבל אי נימא דהפודה הוה שליח של צעלים א"ש טפי דדמי ממש לזוכה לאחרים דהוה משום שליחות לדעת התוס' כמו שהבאתי. ומשו"ה מדמינן הא מלתא בגמרא לפלוגתא דר"א ורז חסדא: ע"כ]

ואפשר להציא ראייה דהמקדיש עולה שיתכפר בה אחר לא בעינן כזה שליחות של מתכפר מהא דקמבע"ל תמורה (ב ז) נכרי מהו שימיר וכו' כי קמבע"ל בהקדיש נכרי ומתכפר ישראל. הנה מבואר בהדיא דנכרי יכול להקדיש שיתכפר בו ישראל אף על גב דנכרי לאו בר שליחות הוא אפילו במידי דליתא וכדאמרין (קדושין מא ז) דנכרי אינו נעשה שליח לתרום אפילו לרצון דס"ל דנכרי איתא בתרומה דנפשיה, א"כ מ"ט מקדיש בהמה שלו שיתכפר בו ישראל א"ו דהכא לא צעי שליחות אלא דצעי דעתיה של מתכפר מה"ט שכתבנו, וכה"ג אפשר להציא ראייה מהא דתניא (מנחות עג ז) דנכרי שהתנדב להציא שלמים נתנו לישראל ישראל אוכלן, ואמרין שם בגמרא דמיירי שאמר ע"מ שיתכפר בו ישראל וצפשיטות נראה דהיינו שהתנדב שלמים שיתכפר בהו ישראל, א"כ מבואר דנכרי יכול להקדיש שלמים עבור ישראל אלמא כשמקדיש בהמתו עבור אחרים לא צעי דיני שליחות מהמתכפר. והנה ראיתי להמהרי"ט אלגאזי בצבורות (יא ב) שהציא שם הא דאמרין (תמורה ב ז) כי קמבע"ל בהקדיש נכרי ומתכפר ישראל וע"ז הקשה והא נכרי לאו בר שליחות הוא, והציא שם ראייה דזכה"ג צעי דיני שליחות מההיא דערכין (כא א) שהבאתי דאמרין שם דלע"ג דפריש ליה חזריה צעי דעת המתכפר וכתב שם דכיון דצעי דעתו ע"כ דהוה שלוהו. וכמש"כ בשו"ת מחנה אפרים ה' שלוהין (סימן י"ב) דזכ"מ דצעינן דעתו הוה שלוהו. והנה כבר כתבנו לעיל דמההיא דערכין אין ראייה דמה"ט צעי שם דעת המתכפר דבלא"ה אינו קונה שלא מדעתו מה"ט שכתבנו לעיל, גם צמ"כ המ"ח א שהציא דזכ"מ דצעי דעת צעלים ע"כ דצעינן כזה כל דיני שליחות, הנה בספרי מנחת ברוך חלק אמרי בינה

צדיני גטין הצאתי דוכתי טוצא דצעי זהו דעת בעלים ומ"מ לא בעינן זהו דיני שליחות, וחדא מנייהו כתיבת
 הגט להני רבותא דכ"ל דלא צעי זזה דיני שליחות ומ"מ בעינן כתיבה מדעת הבעל. עוד הצאתי שם הרצה
 כיוצא בזה, והמהריט"א שם כתב דהיא דתמורה מיירי בקרצנות של מחו"כ דלא צעי זהו דעת בעלים
 ומשו"ה נכרי יכול להקדיש עבור ישראל. וקשה לי הא התם קמבע"ל אס הקרבן עושה תמורה, מעתה א"א
 לומר דמיירי בקרצנות של מחו"כ דהא קרצנות של רוב מחו"כ הן עופות ובלא"ה אין עוף עושה תמורה
 כדתנן (תמורה יג א) ונריך לדחוק ולומר דמיירי בקרצנות של מזורע גרידא או של יולדת עשירה וכל כה"ג לא
 הוה שתיק הגמרא אלא דהו"ל לפרש. ועוד הא ההיא דמנחות שהצאתי מיירי בשלמים. אמנם מדברי
 המהריט"א שם נראה שהוא מפרש ההיא דמנחות בגווי אחרניי דמהריט"א שם רמז על ההיא דמנחות
 שהצאתי. והנה אין להביא ראיה דצכה"ג צעי דיני שליחות מהא דאיתא (תמורה יא) א"כ מצינו ליצור ושותפין
 עושין תמורה כגון דשוו שליח לאקדושי והתם הא מיירי שהשליח הקדיש בהמתו עבור ליצור, אלמא דצכה"ג
 קרי ליה בגמרא דשוו שליח דמשמע דצעי זזה דיני שליחות, אך זה ליתא דכיון דצעי דעת המתכפר שפיר
 קרי ליה בגמרא שעשו שליח וכמו דאיתא בגטין בדוכתי טוצא דאמרינן שם בשליחות גבי כתיבת הגט ואף על
 גב דלכמה רבותא סגי זזה דעת הבעל ולא צעי זזה דיני שליחות. והנה אף על גב דנימא דהמקדיש עולה או
 שלמים שיתכפר בהן אחר לא צעי זזה דיני שליחות מ"מ א"א להקדישן עבור קטן מה"ט שהקטן אינו זוכה
 כמש"כ לעיל, וכ"ז בעולה או שלמים אבל בקרצנות של מחו"כ דאיכא זהו חטאת, הא כבר כתבנו לעיל דצזה
 המקדיש הוה שליח א"כ במקדיש עבור קטן הו"ל דאינו הקדש גם מה"ט דקטנים לאו בני שליחות נינהו,
 אלא דגזו"כ היא במחו"כ ומעתה א"ש כל מש"כ בסימנים הקודמים:

סימן כ

שאלה לבאר בהא מלתא דקמבע"ל אי כהנים שלוחי דידן, אם זה מעכב בדיעבד לומר שהזבח נפסל בשנקרב בלי שליחות או לא, ויש בזה ג"כ נ"מ לדינא כמו שיבואר לפנינו

תשובה הנה בנדריים (לה ז) איציעא להו הני כהנים שלוחי דידן הוו או שלוחי דשמיא, למאי נ"מ למודר הנאה, א"א שלוחי דידן הוו קא מהני ליה ואסור וא"א שלוחי דשמיא שרי, מאי ת"ש דתנן מקריב עליו קיני זבין וא"א שלוחי דידן קא מהני ליה, ולטעמך לתני מקריב עליו קרצנות, אלא מחוסרי כפרה שאני דאמר ר"י הכל כריכין דעת חוץ ממחו"כ וכו'. והנה יש לעיין בהא דאמרינן הני כהנים שלוחי דידן הוו, אם זה מעכב בדיעבד שאם נקריב הזבח בלי שליחות בעלים הזבח פסול, או דזה הוא מזותן לכתחלה, אבל מ"מ אם נקרב הזבח בלי שליחות ג"כ הקרבן כשר, ומסוגית הגמרא לכאורה אין הכרע דהא דאמרינן למאי נ"מ למודר הנאה, האי נ"מ א"ש גס אי נימא דשליחות בעלים אינה מעכבת בעבודת כהנים דמ"מ כיון דלכתחלה הכהנים הוו שלוחי דידן, תו א"א לכהן המדיר להקריב קרצנות של מודר דהא קא מהני ליה דעביד שליחותיה דהא מה דאמרינן דאי שלוחי דידן הא מהני ליה היינו משום דעביד שליחותיה אבל לא צמה שהבעלים מתכפרים דזה לא הוא אלא גרמא כמ"כ הר"ן שם וכדמוכח בסוגיא וא"כ נ"מ זו א"ש גס אי נימא דשליחות אינה מעכבת בדיעבד, והא דמייתינן בגמרא שם מהכהנים שפגלו יבואר לפנינו:

והנה בשיטה מקובצת בנדריים (לו א) ד"ה "וא"א שלוחי דידן" כתב שם בהדיא דאי נימא שלוחי דידן נינהו כל שעשו עבודתן בלי שליחות הזבח פסול, וראיתי דהאחרונים תפסו כן בפשיטות דנוב"י מה"ק חלק אה"ע (סימן עו עו) הקשה שם על הא דקמבע"ל אי כהנים שלוחי דידן מהא דתנן (זבחים פד א) דכל הפסולים שעלו למזבח לא ירדו, וע"ז הקשה דאי נימא כהנים שלוחי דידן הול"ל גבי פסולים שעלו כיון דדבר עבירה הוא, א"כ הא אין שליח לד"ע ונתבטלה השליחות והוא כנקרב בלי שליחות אלמא דס"ל דזה מעכב בדיעבד, ואף על גב דבעיקר קושית הנוב"י כבר כתבנו בספרי מנחת ברוך חלק אמרי בינה בדיני קדושין דזה לא קשה מידי דמלבד דא"ל דהא דקמבע"ל אי כהנים שלוחי דידן זה הוא דוקא בהני עבודות כהנים שהבעלים מתכפרים בהן כגון בקבלה והולכה וזריקה, אבל בהקטרת אימורים כיון שכבר נתכפרו הבעלים תו לא שייך לומר גבה שלוחי דבעלים, כיון שכבר נתכפרו, וההיא דזבחים דכל הפסולים שעלו למזבח לא ירדו הא מיירי בהקטרת אימורים, ובלא"ה כתבנו שם טעמא אחרינא דאין התחלה לקושיא זו, וגם בדרנו שם דבשליח לד"ע לא נתבטלה השליחות, מ"מ מזכיר דעת האחרונים בנוב"י שם דהא מלתא דכהנים שלוחי דידן היינו דשליחות בעבודת כהנים מעכבת:

וגם מזכיר כן מדברי התוס' (קדושין כג ז) ד"ה "דאמר רב הונא" שהקשו שם דלרב הונא שם פשיטא ליה דכהנים שלוחי דרחמנא נינהו ובנדריים קמבע"ל. ולא פשטינן מרב הונא ות"י דלא רצה לפשוט אלא ממשנה או מזרייתא, וכן אי' כל הראשונים, עוד תי' בתוס' דבנדריים קמבע"ל אי כהנים שלוחי דרחמנא נינהו אבל לא שלוחי דידן כלל, א"ד דהוה נמי שלוחי דידן, אבל מ"מ הוו נמי שלוחי דרחמנא, וכתבו בתוס' שם דנ"מ שאם היה כהן מקריב שלא לדעת הבעלים אי שלוחי דרחמנא נמי נינהו הוה קרבן כשר ואי הוה דוקא שלוחי דידן אינו כשר כיון שהקריב שלא מדעת הבעלים, אלמא דעת התוס' דאי נימא כהנים שלוחי דידן גרידא הוא השליחות מעכבת בדיעבד אלא דבתוס' ס"ל בהאי תירוצא דהא דאמרינן בנדריים דכהנים הם שלוחי דידן היינו גס שלוחי דידן. והנה יש לבאר דברי התוס' שכתבו דאיכא נ"מ שאם הקריב הכהן בני דעת

צעלים דאי הוו שלוחי דידן גרידא אינו כשר כיון שהקריב צלי דעת צעלים, וקשה טובא הא היכא שהקריב צלי דעת הצעלים איכא זזה פסולא אחרינא לצד מה שנקרב צלי שליחות דהא בערכין (כא ז) אמרינן דכל הקרבנות צעי דעת צעלים בשעת הקרבה וזה הוא משום דכתיב יקריב אותו לרצונו דבעינן דעתו בשעת הקרבה כמש"כ לעיל (סימן טו), ואפילו למ"ד בערכין שם דבעולה ושלמים א"ל דעת בשעת הקרבה, הא זה הוא משום דס"ל דהקרבתן הוי זכות לצעלים והוה לרצונו כמו שנקרב לדעתיה, וכמש"כ בתוס' שם אצל ודאי לד"ה צעי לרצונו בשעת הקרבה, והא דקמבע"ל צנדרים אי כהנים הוו שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא, היינו כשנקרב בדעת צעלים, ועיין בר"ן צנדרים שם ד"ה "אלא" וא"כ כשנקרב צלי דעת צעלים הול"ל שהוא פסול משום דלא הוה לרצונו וא"כ קשה מש"כ בתוס' שהוא כשר, וא"ל דמה שכתבו בתוס' דאי נימא דהווי נמי שלוחי דרחמנא אפילו כשקרב צלי דעת צעלים כשר, דכוונתם היא בהקרבת עולה ושלמים ואליבא דמ"ד דס"ל בערכין שם דהקרבת עולה ושלמים צלי דעת צעלים הוי זכות דהוה לרצונו, דא"כ הא אפילו אי נימא דכהנים שלוחי דידן גרידא נינהו נמי הול"ל דכשר דכ"מ דהוה זכות הא אפילו שלא מדעת צעלים נמי הוה הכהנים שלוחי דידן כיון שזה הוא זכות, וזה פשוט מאד וכמש"כ לעיל (סימן יח), אלא ודאי דכוונת התוס' היא אפילו היכא דהקרבה לא הוי זכות א"כ הדרא קושייתנו לדוכתה הא בלאו ה"ט דכהנים שלוחי דידן הו"ל למיפסל משום דצעי לרצונו. אך לפי מה שזכרנו לעיל (סימן יח) דהיכא שההקרבה היתה שלא לרצונו אף על גב שהצעלים לא נתכפרו, מ"מ הקרבן כשר, א"ש דברי התוס' דהיכא שנקרב שלא מדעת הוא כשר, רק אי נימא דכהנים שלוחי דידן גרידא נינהו יש לפוסלו משום שנקרב צלי שליחות, מ"מ מצואר דדעת התוס' דאי נימא שלוחי דידן גרידא נינהו דהשליחות מעכצת דדיעבד וכשנקרב בלא שליחות הקרבן פסול:

אמנם ציומא (יע ז) תוס' ד"ה "מי" כתבו שם ג"כ הכי דהא דקמבע"ל צנדרים אי כהנים שלוחי דידן היינו אי הוו נמי שלוחי דידן, אצל ודאי דהווי נמי שלוחי דרחמנא, וכתבו שם דאיכא נ"מ דאי נימא דשלוחי דידן גרידא נינהו, הול"ל דכשאומו לא יקריב כהן שצארתו משמר אלא כהן אחר הול"ל שאינו מקריב הכהן שצארתו משמר, אצל אי נימא דשלוחי דרחמנא נמי נינהו מקריב הכהן שצארתו משמר ולא הזכירו כלל האי נ"מ שאם הקריב דדיעבד צלי רצון הצעלים כמש"כ בקדושין, א"כ א"ל דהתוס' ציומא שם ס"ל דאפילו אי נימא דשלוחי דידן גרידא נינהו מ"מ השליחות אינה מעכצת דדיעבד מה"ט שנזכר לפנינו. והנה התוס' דקדושין דס"ל דאי נימא שלוחי דידן גרידא נינהו השליחות מעכצת מ"מ הא אינהו ס"ל דהא דקמבע"ל שלוחי דידן נינהו היינו אי הוו נמי שלוחי דידן ולפ"ז ודאי דדיעבד כשר כמש"כ בתוס' שם. ולפענ"ד נראה דגם לפי מה שפירשו שאר רבותא דהא דקמבע"ל אי כהנים הוו שלוחי דידן היינו שלוחי דידן גרידא, והא דלא פשטינן מדרב הונא זה הוא משום דלא רצה למפשט אלא ממשנה או מצרייתא מ"מ נלע"ד דדיעבד כשנקרב צלי שליחות כשר דהשליחות אינה מעכצת כמו שיצואר בהענפים שלפנינו:

ענף ב

והוא דהנה קשה לי על הא דקמבע"ל צנדרים (לה ז) אי כהנים שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא, ולכאורה אי נימא דכהנים הוו שלוחי דידן שליחות זו הוי ככל שליחות דעלמא, דחרש שוטה וקטן לאו בני שליחות, וא"כ הול"ל דאם הכהן המקריב הוא חרש או שוטה עבודתו פסולה, ומשנה שלמה שנינו (בכורות מה ז) גבי מומין היתרין דתנן התם הנגס והחרש והשוטה והשיכור, וצגמרא שם פרכינן והא שיכור מחלל עבודה ובהדי מומין דמחללי עבודה הו"ל למיתני, ומשנינן בשאר המשכרין ודלא כר"י וכו', אלמא דכל הני דמשנתנו לא

מחללי עצודה ועבודתן כשרה, וגם הרמז"ס צפ"ח מה' זיאת מקדש מנה כל אלו בין הני ללא מחללי עצודה, וקשה הא חרש ושוטה לאו בני שליחות נינהו א"כ הו"ל להגמרא למיפשט ממשנה זו דכהנים שלוחי דרחמנא נינהו, דאי שלוחי דידן הו"ל לזכהן חו"ש עצודתו פסולה דלאו בר שליחות הוא, א"ו דאפילו אי נימא שלוחי דידן מ"מ שליחות אינה מעכבת דיעבד דאין הקרבן נפסל אלא דמזותו לכתחלה הוא בשליחות מה"ט שיבאר עוד לפנינו. והנה זהאי משנה שהבאתי דחו"ש אין מחללין עצודה יש להקשות עוד, חדא דהו"ל לעבודתן הוה מתעסק משום דלאו בני כוונה נינהו, וכמו דפסלין בחולין (יג א) שחיטת קטן בקדשים משום דלאו בר כוונה הוא וכתבו שם בתוס' דמשו"ה זה הוה כמתעסק א"כ ה"כ הו"ל גבי עצודת חו"ש לעבודתן הוה מתעסק, ובזבחים (מז א) ילפינן מקרא דמתעסק בקדשים פסול, עוד קשה הא קטן ודאי מחלל עצודה וכדילפינן בחולין (כד ז) דתניא התם איש מזרעך לדורותם מכאן אמר ר"א קטן פסול לעבודה, וא"כ הו"ל דה"ה בחו"ש, דהא בכל מקום דממעטינן קטן ילפינן דחו"ש נמי הוה כקטן. והנה כל זה צררנו בתשובתנו לעיל (סימן ג' ענף א') עי"ש שצררנו הדברים ללא קשה כלל, מ"מ לכאורה מוכח מכאן דגם אי נימא דכהנים הוה שלוחי דידן מ"מ השליחות אינה מעכבת דיעבד וכמש"כ:

אמנם לאו ראייה היא דא"ל דאפילו אי נימא דכהנים שלוחי דידן נינהו, מ"מ א"ש דחרש ושוטה הוה שלוחים, דהא דזכה"ת חש"ו לאו בני שליחות נינהו, כתב הראב"ד (צפ"ו מה' גירושין) דה"ט משום דשליחות דכה"ת ילפינן משליחות דתרומה דדרשינן (קדושין מא ז) אתם גם אתם מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם א"כ צעינן בני דעת, וכ"כ בחוס' גטין (סד ז) ולעיל (סימן טו) הבאתי דאיכא רבותא דילפי הא מלתא דחש"ו לאו בני שליחות נינהו מדוכתא אחרת, מ"מ לד"ה הא דחש"ו לאו בני שליחות נינהו זה הוא דוקא צכה"ת, דילפינן שליחות דידהו משליחות דתרומה וגירושין ופסח או דדמו שליחות דידהו לשליחות דהני, אבל זהא דאמרינן בנדריים אי כהנים שלוחי דידן אפילו אי נימא דכהנים שלוחי דידן, מ"מ לא ילפינן האי שליחות משליחות דגירושין ותרומה ופסח, דהא הכא בהדיא כתיב בקרא דכהנים יקריבו קרבנות לישראל, א"כ לא צעינן כלל למילף משליחות דגירושין ותרומה ופסח, וגם לא דמי האי שליחות לשליחות דעלמא דצכ"מ הבעלים ודאי עושין אלא דילפינן מקרא דשליחות נמי מהניא דשלוחו כמותו, אבל הכא גבי כהנים אדרבה הא הבעלים אינם יכולים להקריב אלא הכהנים, וכיון דלא דמי האי שליחות לשליחות דתרומה ופסח, תו א"א למילף הכא מהתם דחש"ו לאו בני שליחות א"כ הכא גבי כהנים שלוחי דידן אפילו חש"ו נמי בני שליחות נינהו, א"כ א"ש דאפילו אי נימא דהא מלתא דכהנים שלוחי דידן מעכב דיעבד מ"מ א"ש הא דכהן חו"ש אינו מחלל העבודה כמו שהבאתי ממשנתנו דזכורות:

ובזה ניחא נמי מה דקשה לי מ"ט לא פשטינן דכהנים שלוחי דרחמנא מהא דתנן (מנחות ג א) הכל סומכין חוץ מחש"ו וכו', והנה מדתנן דחש"ו אינן סומכין מכלל דקרבתיהם נקריבים אלא שאינן סומכין עליהן, וא"כ מוכח דכהנים שלוחי דרחמנא דאי שלוחי דידן הא חש"ו לא מצי משוי שליח. אמנם לפי מש"כ א"ש דהכא גבי כהנים שלוחי דידן בין שהכהן הוא בעצמו חרש ושוטה, בין שהמקריבין הם חש"ו שייך שפיר לומר דכהנים הוה שלוחי דבעלים, דהכא לא צעי דיני שליחות מה"ט שכתבנו דלא ילפינן הכא משליחות דתרומה וגירושין, והכא אפילו חש"ו נמי הוה בני שליחות, וכש"כ דא"ש טפי אי נימא דהא דאמרינן דכהנים שלוחי דידן דזה הוא דוקא שכן הוא מצותיה לכתחלה אבל מ"מ כשנקרב בלי שליחות ג"כ הקרבן כשר, דלפ"ז גבי קרבנות של חש"ו שא"א בשליחות נקריבין בלי שליחות דבעלים. והנה זהא דמוכח ממשנתנו דמנחות דקרבתו של חש"ו נקריבין צררנו בתשובתנו לעיל (סימן י"ח ענף ב') היכי מ"ל שיהיו להם קרבנות כלל הא אינהו לא מצו להקדיש ולפי אותו נד שכתבנו שם דמיירי בקרבנות של מזרע דקרבתו של מחו"כ א"ש דעת בעלים ואחרים

יכולים להקדיש עצורן, לפ"א ח"א להציה ראייה מכאן דכהנים שלוחי דרחמנא, דהא בקרבנות של מחו"כ אמרינן בנדריים שם דודאי כהנים שלוחי דרחמנא, וכמו שנבאר עוד לפנינו, אבל כבר כתבנו בתשובתנו שם דמיירי נמי בקרבנות שהפרישו כשהיו פקחין ואח"כ נתחרשו או נשתטו א"כ נריך לומר כמש"כ, ולדעת התוס' שהצאתי בענף א' דס"ל דהא דקמבע"ל אי כהנים שלוחי דידן היינו דהווי נמי שלוחי דידן אבל מ"מ הווי דודאי שלוחי דרחמנא נמי, וא"כ בכ"מ דלא מ"ל שלוחי דידן ג"כ נקרבין בלא"ה א"ש, אך לדעת שאר רבנותא ז"ל כמש"כ:

ובזה א"ש נמי הא דפרכינן בנדריים שם (לה"ב) ת"ש דתנן מקריב עליו קיני זבין וא"א שלוחי דידן הא קא מהני ליה, ולטעמיה ליתני מקריב עליו קרבנות אלא מחו"כ שאני דאר"י הכל רריכין דעת חוץ ממחו"כ שהרי אדם מציא קרבן על בניו ועל בנותיו הקטנים שנאמר זאת תורת הזב בין גדול בין קטן וכו', וקשה מ"ט לא אמרינן אלא שאני מחו"כ כיון שמקריבין על הקטנים ש"מ דלא צעי שליחות דהא קטן לאו בר משוי שליח הוא, אבל לדברינו א"ש דצאמת גבי כהנים שלוחי דידן לא צעי דיני שליחות מה"ט שכתבנו ואפילו קטן משוי בזה שליח, והיכי דהוה זכות לקטן נעשה שלוחו בלי דעתו וכש"כ אי נימא דהא מלתא דכהנים שלוחי דידן היינו שזה הוא מנזוהיה לכתחלה אבל מ"מ כשנקרב בלי שליחות נמי כשר, ודאי א"ש דגבי קטן כיון דלאו בר משוי שליח הוא מקריבין אותו בלי שליחות, ומשום"ה מיייתי הא דאר"י הכל רריכין דעת חוץ ממחו"כ, דר"י לא מיירי כלל בזה מלתא דכהנים שלוחי דידן אלא דר"י מיירי בזה דבכל הקרבנות אין מקדישין אלא מדעת הצעלים ובשליחותן, אבל בלא"ה אינו קדוש כלל והוא חולין ופסול להקרבה, וגם דבכל הקרבנות אף על גב שהקדישו הצעלים מ"מ צעינן דעתו בשעת הקרבה כדילפינן בערכין (כ"ב) מקרא דיקריב אותו לרנונו ואם נקריב בלי דעתו אינו מתכפר כדאמרינן בערכין שם אלא דאיכא מ"ד בערכין שם דבעולה ושלמים הקרבנות זכות ואפילו כשקרב בלי דעת צעלים מכפר, וע"ז קאי ר"י דצמחו"כ א"ש דעת לא בשעת הפרשת הקרבן ולא בשעת הקרבה מדמציא האי קרבן על בניו הקטנים, אף על גב דלאו בני דעה נינהו, ש"מ דלא צעינן בזה שליחות בשעת הקדש ולא דעתו בשעת הקרבה, וא"כ ממילא מוכח מדר"י דלא צעינן בזה ג"כ הא מלתא דכהנים שלוחי דידן כיון דלא צעי בזה שליחות אפילו בשעת הפרשה כש"כ דלא צעי בזה שליחות בשעת הקרבה, וכבר בררנו לעיל (סימן י"ז י"ח) בארוכה מה דפליגי רש"י והרא"ש והר"ן צפי' הסוגיא ובררנו הדברים כשמלה:

ומה"ט א"ש נמי מה דקשה לכאורה מ"ט לא פשטינן דכהנים שלוחי דרחמנא מהא דתניא (חולין יג. א) איש איש לרבות שהנכרי נודרין נדרים ונדבות, ומדקרבן של נכרי קרב אף על גב דנכרי לאו בר שליחות הוא א"כ מוכח דכהנים שלוחי דרחמנא, אבל לפי מש"כ א"ש דהכא לא צעי דיני שליחות ואפילו גבי נכרי נמי שייך לומר דכהנים שלוחי דצעלים, וכש"כ אי נימא שזה אינו מעכב ודאי דא"ש דבכ"מ דא"א להקריב בשליחות מקריבין בלי שליחות. אמנם בלא"ה לק"מ מקרבנות עכו"ם כיון דאיכא קרא דקרבנות של עכו"ם קרבין, א"כ מוכח מקרא דקרבנות של עכו"ם לא צעינן שליחות בהקרבה, ואין לומר דנילף מקרבנות עכו"ם לקרבנות ישראל, דשאני קרבנות עכו"ם דאפילו בשחיטת קרבנותיהן לא צעינן ג"כ שליחות צעלים, אבל בשחיטת קדשים של ישראל הא צעי שחיטת צעלים או שלוחין, וזה ילפינן מקרא כמו שפירש רש"י (פסחים ז. א) וסמך ושחט שהצעלים נטוו, וכמש"כ בתשובתנו לעיל (סימן יג). והנה עדיין אין לנו ראייה דהא מלתא דכהנים שלוחי דידן דמ"מ שליחות אינה מעכבת דיעבד, ואף על גב דלפי מה שבררנו לעיל (סימן יד) דשליחות דגבי שחיטת קדשים אינה מעכבת א"כ הול"ל מסברא גרידא דה"ה דשליחות דהקרבה אינה מעכבת אף על גב דנימא דכהנים שלוחי דידן נינהו, אך מ"מ אין לנו ראייה לזה עדיין ויבאר עוד בענף ג':

ענף ג

אמנם אפשר להציא ראייה דאפילו אי נימא דכהנים שלוחי דידן מ"מ שליחות בהקרבה אינה מעכבת מכל הני ראיות שהבאתי לעיל (סימן יד) דשליחות בשחיטת קדשים אינה מעכבת, חדא מהא דמצינו דקרבות שאין להן בעלים כלל נקרצין וכדתנן (שקלים פו) ומייתנין לה בזמנחות (נא ז) גר שמת והניח זבחים אם יש לו נסכים קרצין משלו, ואם לאו קרצין משל זכור, מ"מ מבואר שקרצנו נקרצ ואף על גב דאין כאן בעלים כלל ולא שייך הכא לומר כהנים שלוחי דידן ואי נימא דשליחות בעלים מעכבת הול"ל דזכ"מ דלא שייך שליחות בעלים אינו קרב, וכמו דאמרינן (נוזר מו א) גבי נוזר דלמ"ד דתנופה בצעלים מעכבת אמרינן שם דזכ"מ שא"א בתנופה בצעלים כגון נקטעה ידו תו אינו קרב ה"נ הול"ל הכא, א"ו שליחות בעלים אינה מעכבת צין בשחיטה צין בהקרבה. אמנם כבר כתבנו שם שיש לפלפל בזה דעדיין יש מקום לומר דלע"ג דהיכא דליכא בעלים כלל הקרצן קרב מ"מ היכא דאיכא בעלים שליחותן מעכבת ואכ"מ להאריך:

וגם מה שהבאתי ראייה מהא דתנן (זבחים זא) כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, וכן אמרינן בזבחים (דא) ג"כ בשוחט בשינוי בעלים דהקרצן כשר אלא שלא עלה לשם חובה, וקשה היכא שנשחט הקרצן ע"י איש אחר שלא שחטוהו הבעלים, הול"ל בהני תרתי שנתבטלה השליחות דהא השליח שינה משליחותו ששחט בפירוש שיתכפר בו אחר, וגם שחט שלא לשמו, וכי יש לך שינוי גדול מזה, שהבעלים נתנו לו לשחוט לשמו ושיהא הקרצן מרצה עליו, והוא שחטו שלא לשמו ושלא לשם בעליו שאין הקרצן מרצה עליו א"כ הול"ל שנתבטלה השליחות והול"ל שהוא פסול א"ו שליחות בשחיטה אינה מעכבת, ומהכא איכא נמי ראייה דהא מלתא דכהנים שלוחי דידן נמי השליחות אינה מעכבת, דאלת"ה מ"ט לא פשטינן דכהנים שלוחי דרחמנא, מהא דשינוי בעלים בזריקה אינו פוסל הקרצן. והנה מצאתי במקנה (קדושין כג ז) שם ד"ה "דא"ר הונא" שהקשה כן דמ"ט לא אמרינן בשוחט ובזורק בשינוי בעלים שנתבטלה השליחות והול"ל שהקרצן פסול, ותי' שם דאין זה נקרא שינוי בשליחות כיון דמ"מ הקרצן כשר אלא שלא עלה לבעלים לשם חובה ובגוף השחיטה עשה שליחותו, וזה לא מסתבר כלל דאין לך שינוי גדול מזה כיון שהבעלים שלחוהו לשחוט לשמו שיעלה לחובתו והוא שחטו בפירוש שלא לשמו שאינו עולה לחובתו. אמנם לדברינו שבררנו לעיל (סימן יד) דשליחות בשחיטת קדשים אינה מעכבת, וכן לפי מש"כ דגם הא מלתא דכהנים שלוחי דידן אינו מעכב דהני שליחות רק למנוה גרידא אצל מ"מ אינן פוסלות הקרצן א"ש, אך בלא"ה א"ל דהכא גבי שלא לשמו ולא לשם בעליו אף על גב ששינה השליח מ"מ לא אמרינן שתבטל השליחות, כיון דאי נימא שנתבטלה השליחות גרע יותר עבור המשלח דהא הקרצן יפסל לגמרי, משו"ה אמרינן אף על גב ששינה השליח מ"מ לא ניחא להו לבעלים שתבטל השליחות, דלענין שיתחייב השוחט או הזורק לשלם אין שום נ"מ בזה שנתבטלה השליחות או לא, והנה כמו שיש להקשות גבי שינוי בעלים או שינוי קודש דנימא כיון ששינה תבטל השליחות, ה"נ יש להקשות כה"ג מכמה דוכתי כמו מהא דזבחים (כו א) דפליגי התם תנאי אי שלא במקומו כמקומו דמי קשה נמי דנימא דכשזרק הדם שלא במקומו נימא דהו שינוי בשליחות, ומ"ט לא פשטינן מהאי דרייתא דכהנים שלוחי דרחמנא וגם התם א"ש מה"ט שכתבנו:

וגם מה שהבאתי מהא דאיתא (כרייתות זא) האומר לא יתכפר לי חטאתי, אצ"י אמר אינה מכפרת, רבא אמר מכפרת, היכא דאמר לא תקרב כו"ע ל"פ דאינה מכפרת דכתיב יקריב אותו לרצונו, כ"פ דאמר תקרב ולא תכפר, וע"ז הקשיתי דהיכא דאמר לא תקרב הול"ל דפסול משום שנשחט בלי שליחות דבעלים, א"ו דזה אינו מעכב, לכאורה מכאן נמי ראייה דהא מלתא דכהנים שלוחי דידן ג"כ אינו מעכב דאי לא"ה הול"ל דפסול

משום שנקרב צלי שליחות בעלים דהא הבעלים אמרו לא תקרב, אך מזה אין ראיה דהא אן קיימינן השתא לדעת רוב הראשונים דס"ל דלהלכה כהנים שלוחי דרחמנא, כמו דס"ל לרוב הונא בקדושין (כג) אלא דלא רצה למפשט אלא מצרייתא וכמש"כ בענף א' א"כ אין ראיה מסוגיא דכריתות דהתם קאי ע"פ הלכה:

אמנם לפי מה שזכרנו לעיל (סימן טו) דהא דתניא (ר"ה ו א) יקריב אותו מלמד שכופין אותו יכול בע"כ ת"ל לרצונו הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני וזכרנו שם דהאי קרא קאי היכי דאפריש ולא אקריב דבעינן שיתרצה להקריב קרבנו, וקשה מ"ט לא פשטינן מהכא דכהנים שלוחי דרחמנא דאי שלוחי דידן א"כ כשאנינו רוצה להקריב הא בלא"ה פסול דהא נקרב צלי שליחות ול"ל קרא לרצונו א"ו דזה אינו מעכב, וזה ליתא דא"ל דבתר דכתיב קרא דבעינן שיתרצה להקריב קמבע"ל אי כהנים שלוחי דידן, ועיין ר"נ (נדריס לה ז) ד"ה "אלא" אך בסימן י"ח זכרנו גם אם אינו רוצה להקריב אם דבר זה מעכב דדיעבד והקרבן פסול, או דהבעלים לא נתכפרו, אצל מ"מ הקרבן כשר, עי"ש שהארכנו בזה:

וגם מהא דאמרינן (נדריס לה ז) הגי כהנים שלוחי דידן או שלוחי דשמיא, למאי נ"מ למודר הנאה וכו' וקשה מ"ט לא אמרינן דאיכא נ"מ שאם הבעלים אמרו שכהן זה יקריב ולא כהן אחר, והקריבו כהן אחר דאי נימא שלוחי דידן הול"ל דהקרבן פסול, א"ו דאע"ג שנקרב צלי שליחות ג"כ כשר אלא דקמבע"ל אם זה הוא מצותיה לכתחלה ונ"מ למודר הנאה:

ועפ"ז א"ש טובא הסוגיא דנדריס (לו א) דפרכינן התם, תנן הכהנים שפגלו במקדש, מזידין חייבין, הא שוגגין פטורין אלא שפיגולן פיגול. א"א בשלמא שלוחי דשמיא, היינו דפיגולן פיגול, אלא א"א שלוחי דידן הוו, אמאי פיגולן פיגול לימא ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, אמרי שאני גבי פיגול דא"ק לא יחשב לו מ"מ. והנה הר"ן שם כתב דהא דצמזיד הוה פיגולו פיגול לא קשה דכיון שמפגל צמזיד אינו עושה שליחות אלא אדעתא דנפשיה קא עביד, ויש לעיין הא צמזיד כיון דאינו עושה שליחות א"כ הא יש בזה גם האי פסול שנקרב צלי שליחות, ואן קיימ"ל (וזכירם כח ז) דגבי פיגול בעינן כהרצאת כשר כך הרצאת פיגול שלא יהיה צו פסול אחר, ונריך לדחוק ולומר דכיון דהאי פסול איכא בכל הפיגולין משו"ה שאני האי פסול שאינו מעכב גבי פיגול כמו שאר פסולין, ובשיטה מקובצת והרשב"א בנדריס שם כתבו דהא דפרכינן דנימא לתקוני שדרתיך וכו' היינו דנימא דהשליחות נתבטלה שנעשה צלי שליחות ולא חשיב עבודה כלל והול"ל שהוא פסול אצל מ"מ לא הוה פיגול לחייבו כרת ומ"מ כשר לא הוה. וקשה לי טובא דהא האי דתנן הכהנים שפגלו במקדש מזידין חייבין וכו' מוקמינן במנחות (מט א) דמיירי במחשבת חטאת לשם שלמים דליכא בזה חיוב כרת כלל אלא שהוא פסול, וא"כ מאי פרכינן על משנה זו דנימא שלא יתחייב עליו כרת, וגם סוגיא דשמעתא דנדריס קשה טובא, ומההיא דמנחות שהבאתי לא קשה כ"כ דלרש"י שם משנתנו מיירי צפיגול, אך סוגיא דשמעתין קשה. אמנם לדברינו א"ש טובא דפיגול דצמזיד לא קשה כלל דכיון כשמפגל צמזיד אינו עושה שליחותו כמש"כ הר"ן, ולדברינו אף על גב דנקרב צלי שליחות אין בזה שום פסול משום שליחות אלא משום פיגולו, וא"ש מה שפיגולו הוה פיגול גמור דהוה כהרצאת כשר. אמנם מה שמפגל צשוגג קשה משום דקס"ד דאי נימא כהנים שלוחי דידן הא דאסרה תורה מחשבת פיגול הוא דוקא בחד מהני תרי גווני, או דעבודתו וגם מחשבתו דפיגל שניהן היו צלי שליחות בעלים, כגון שפיגל צמזיד או דשניהן היו צלי שליחות בעלים שהבעלים אמרו לפגל, אצל היכא דעבודתו היתה ע"פ שליחות בעלים, ומחשבת פיגול היתה צלי שליחות בעלים, כגון שפיגל צשוגג בכה"ג לא אסרה תורה, דבכה"ג לא אלימא מחשבתו לפגל כיון דעבודתו ומחשבתו לא היו בחד גוונא וע"ז משני שאני גבי פיגול דרחמנא אמר לא יחשב מ"מ, דהיינו דמשני דבכה"ג נמי אסרה תורה, והא דחשבינן גבי פיגול צשוגג דעבודתו נעשתה בשליחות ולא אמרינן דכיון דשניה השליח נתבטלה כל השליחות

כבר כתבנו לעיל בכיוצא בזה דכיון דאי נימא דנתצטלה השליחות הוא גרע למשלח משו"ה לא נתצטלה השליחות, ומעתה אין להקשות ג"כ דמ"ט לא אמרינן צפיגל בשוגג דאדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י מעשה משום דקס"ד דצכה"ג לא אסרה תורה פיגול כמש"כ, ומסוגיא זו איכא נמי ראייה דכשנקרב צלי שליחות כשר אפילו אי נימא כהנים שלוחי דידן:

והנה מדברינו איכא נמי נ"מ לדינא, דהנה כל החולקים על הנוצ"י צמה"ק (סימן עו עז עח) דסבירא ליה דצליח לד"ע לא נתצטלה גוף השליחות, כולם הביאו ראייה לדצריהם מהא דקמבע"ל אי כהנים שלוחי דידן, ואף על גב דמצינו בדוכתי טובא דאע"פ שעשו עבודתן בעצירה עבודתן כשרה, ומ"מ לא פשטינן מהא דכהנים שלוחי דרחמנא דאי ס"ד שלוחי דידן הול"ל שנתצטלה השליחות כמו שהצאתי בענף א' מהא דזבחים (פד א) דכל הפסולין שעלו לא ירדו, ואף כי סתרונו שם ראייה זו מ"מ הביאו כיוצא בזה הרבה ראיות כמו מהא דקיי"ל (זבחים מה א) הדם שנטמא וזרקו בשוגג הורצה, וגם בשו"ת גבעת פנחס (סימן כט) הביא ג"כ הרבה ראיות כיוצא בזה, ולדברינו דאע"ג דנימא כהנים שלוחי דידן מ"מ זה הוא למנוה לכתחלה אצל מ"מ גס צלי שליחות כשר נסתרו כל הראיות, ואף על גב דכבר בררנו בספרי מנחת ברוך חלק אמרי בינה צדיני קדושין בראיות ברורות כדעת התולקים על הנוצ"י מ"מ מהא דכהנים שלוחי דידן אין ראייה ע"פ דברינו:

סימן כא

בדין שוחטין וזורקין על טמא שרץ

הנה בפסחים (5) אמרינן אר"י אמר רב שו"ז על טבול יום ומחוסר כפורים, ואין שו"ז על טמא שרץ. ועולא אמר שו"ז אף על טמא שרץ, ורב, מ"ש טבול יום דחזי לאורתא, טמא שרץ נמי חזי לאורתא, מחוסר טבילה וכו', מחו"כ נמי הא מחוסר כפרה, שקינו זידו, טמא שרץ נמי הרי מקוה לפניו, דלמא פשע וכו', ולרב מדאורייתא מחזי חזי ורבנן הוא דגזרו ביה אלמה א"ר מטמאין אחד מהן בשרץ, אלא לרב מדאורייתא נמי לא חזי דכתיב איש איש כי יהיה טמא לנפש מי לא עסקינן שחל ז' שלו להיות בערב פסח דהיינו טומאת שרץ ואמר רחמנא נדחי, וכ"ת ממאי דהכי סבר לה כרבי יצחק דאמר טמאי מת מנזה היו שחל ז' שלהן בע"פ שנאמר ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, ביום ההוא הוא דאינן יכולין לעשות אצל למחר יכולין לעשות, ואמר רחמנא נדחי:

והנה מדמדמינן טמא מת בשביעי לטמא שרץ משום דשניהם חזו לאורתא, ומה"ט יליף רב דכמו דטמא מת בשביעי נדחה ה"ט טמא שרץ, א"כ ממילא מוכח דכי היבא דס"ל לרב בטמא שרץ דלאחר שטבול שו"ז עליו דה"ה נמי בטמא מת בשביעי שטבול דשו"ז עליו, דאי נימא דטמא מת חמור דהא דרחמנא דחיה הוא אפילו כשיטבול וגזה"כ היא בטמא מת, א"כ היכי יליף רב טמא שרץ קודם טבילה מטמא מת כיון דע"כ ט"מ חמור, ומה"ט הקשו בתוס' שם דמ"ט דחה משה להני טמאי מתים לפסח שני הול"ל להו שיטבולו, ותי' בתוס' דבאמת לא היה מדחה אותם, אלא אמר להם שבאם לא יטבולו יעשו פסח שני. והראב"ד ד' בה"ק פ"פ (פ"ו ה"ג) הקשה ג' כ' קושית התוס' דמ"ט דחה אותן משה לפסח שני, ותי' דמיירי ששחטו פסחיהן קודם טבילה, וכששאלו כבר עבר זמן שחיטת הפסח. והא דלא תי' הראב"ד כמו שתי' התוס' נראה דהראב"ד ס"ל דמה"ת נמי ודאי כל טמא מת בשביעי שלו מחויב לכתחלה לטבול בכדי שיוכל לעשות פסח ראשון, א"כ חזרה הקושיא מ"ט אמר להן משה שיעשו פ"ש, וטעמא דהתוס' בזה יבואר לפנינו. והנה בין להתוס' בין להראב"ד ע"כ דהאי קרא דאיש איש כי יהיה טמא לנפש וכו' ועשה פסח בחדש השני דמוקמינן בגמרא דמיירי נמי אפילו בטמא מת בשביעי שלו, צריך לומר דהאי קרא מיירי שאם היה טמא בכ"ז עשיית הפסח ולא טבול א"ע יעשה פ"ש, וקמ"ל נמי קרא דאין שוחטין וזורקין עליו קודם שטבול:

והנה המהרש"א בפסחים (35) בתוס' ד"ה "אלו" הקשה על תי' התוס' הא טמא שלא טבול חייב כרת וכדתניא (פסחים ס"ג) יכול לא יהא ענוש כרת אלא טהור ושלם היה בדרך רחוקה ערל וטמא שרץ ושאר טמאים מניין ת"ל והאיש וכו', וא"כ האיך היה מדחה משה רבינו להני טמאי מתים שחל ז' שלהן בע"פ לפסח שני הול"ל דחייבים לטבול ולעשות פסח ראשון, וגשאר בקושיא, אך אפשר לומר בזה דר' יצחק דס"ל דהני טמאי מתים היה חל שביעי שלהן בע"פ ס"ל כר' חנניא בן עקביא וכדתניא (פסחים נ"ג א) רבי חנניא בן עקביא אומר אף על הראשון אינו חייב כרת אלא א"כ לא עשה את השני ולעולם ליכא חיוצ כרת כשעושה את השני, וא"ש הא דדחי להו לפסח שני, וכש"כ לדעת הרמב"ם (בפ"ו מה' פסח) דלדידיה לד"ה ליכא שום חיוצ כרת כשעושה את השני, והאי פלוגתא דתנאי בפסחים שם מוקי הרמב"ם דמיירי היכי שלא עשה את השני ע"י אונס כמ"ש כ"כ מ"מ שם, והא דתניא דטמא שלא טבול חייב מיירי נמי שלא עשה ג"כ השני, וא"ש לכו"ע הא דדחי רחמנא טמא שלא טבול לפ"ש, והנה הכ"מ (בפ"ו מה' פסח) הקשה עוד הא בקרא כתיב ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ולשיטת התוס' הא היו יכולים לטבול ולעשות הפסח באותו יום, ובתוס' יום טוב (בפ"ו

מ"ג) הקשה עוד למה נתעוררו הני טמאים לשאול ממה רצינו על ענמן, הא היה להם לטבול ולעשות הפסח, אמנם מדברי התוס' בפסחים שם (ג' ד"ה "שחל" מצורר דהא דאמרינן ולא יכלו לעשות הפסח ציוס ההוא הא למחר יכולים לעשות, היינו שלמחר היו יכולים לעשות בעצמם לכנוס לעזרה ולשחוט הפסח, וא"ש דבאותו יום לא היו יכולים לעשות בעצמם דהא גם כשיטבלו א"א לעשות בעצמם דטב"י אסור ליכנס לעזרה כדתנן כלים (פ"א מ"ח) מעתה א"ש ג"כ הא שנתעוררו לשאל ע"ע למה נגרע לבצתי הקריב וכו' היינו שא"א לעשות בעצמם, וע"ז השיבם דכשלא יטבלו א"א להם לעשות פסח ראשון אפילו ע"י אחרים רק שיוכלו לעשות בעצמם פ"ש וכשיטבלו אפשר להם לעשות פ"ר ע"י אחרים, כנ"ל לשיטת התוס':

אמנם הרמב"ם ז"ל ק"פ (פ"א ה"ג) פסק דאין שו"ז על טמא שרץ, אבל שו"ז על טבול יום דשרץ, אבל בטמא מת בשביעי אף על פי שטבול אין שו"ז עליו דהא רחמנא דחיא להני טמאי מתים שחל ז' שלהן בערב פסח, וע"ז השיג הראב"ד דאין דרך הלכה הולכת כן, דהא רב יליף טמא שרץ מטמא מת בשביעי, והנה אף על גב דלהתוס' והראב"ד קשו קראי כמש"כ מ"מ לכאורה קשה טובא קושיית הראב"ד על הרמב"ם דלכאורה מצוה דבהדיא בגמרא דטמא שרץ וטמא מת בשביעי דמו להדדי:

עוד תמה הלח"מ שם על הרמב"ם דהא בהדיא תניא (פסחים ס"ט ג) השיב ר"ע ואמר הזאת טמא מת תוכיח שחל ז' שלו להיות בשבת ע"פ שהיא מלוא והיא משום שצות ואינה דוחה את השבת, א"כ מוכח דאם היה דוחה את השבת היו מזיזין עליו ועושה פסחו ואף על גב שהוא טבול יום דטמא מת בשביעי, ודלא כהרמב"ם ולכאורה זו היא תמיה ענומה:

עוד תמה השעה"מ שם והל"ח (פסחים נ"ג) על הרמב"ם שפוסק כרב דאין שו"ז על טמא שרץ אבל שו"ז על טב"י, ומ"מ פסק הרמב"ם ז"ל דא"כ ביאת מקדש (פ"ד) דאם היו הקהל טמאי שרץ ונצלה בערב פסח אין עושין בטומאה, וע"ז תמהו הא בהדיא אמרינן (פסחים ס"ט ג) והא מדקא מהדר על טמא שרץ מכלל דס"ל דאין שו"ז על טמא שרץ ואף על גב דליחא בניבור, כלומר דבניבור לא צעין שיטבלו אלא עושין בטומאה דכל שביחיד נדחה בניבור עושין בטומאה, אלמא דלמ"ד אין שו"ז על טמא שרץ בניבור עושין בטומאה, עוד הקשו מהא דפרכינן (זבחים כ"ג ג) ואי קסברי זקני דרום אין שו"ז על טמא שרץ, ניבור ליעבדו בטומאה דכל שביחיד נדחה בניבור עושין בטומאה, אלמא מפורש אמרינן דלמ"ד אין שו"ז על טמא שרץ ניבור עבדי בטומאה, וא"כ קשה על הרמב"ם שפוסק בה' ק"פ דאין שו"ז על טמא שרץ, ומ"מ פסק בה' ביאת מקדש (פ"ד) דניבור טמאי שרץ אין עושין בטומאה, והשעה"מ והל"ח שניהם כוונו לדבר אחד שתי' דהא דאמרינן בזבחים ואי קסברי זקני דרום אין שו"ז על טמא שרץ ניבור ליעבדו בטומאה, היינו אי נימא דס"ל לזקני דרום דאין שו"ז על טמא שרץ אפילו כשטבול, אבל להרמב"ם דס"ל כרב דשו"ז על טב"י דשרץ לדידיה טמאי שרץ לא עבדי בניבור, והל"ח הוסיף להוכיח דגם רב מודה דאין שו"ז על טב"י דמת ובקושיא הראשונה דחקו א"ע הרבה, אמנם דבריהם תמוהים, חדא דא"כ מאי פרכינן בזבחים שם בחר הכי (כ"ג א) מהא דתנן נטמא הגוף וזרקו אין הניץ מרנה, וע"ז פרכינן אי דנטמא בשרץ הא קסברי שו"ז על טמא שרץ, ולדבריהם הא א"ל כגון שנטמא בשרץ ולא טבול לדבריהם בטמא שרץ קודם טבילה מצי קסברי זקני דרום דאין שו"ז עליו, ועוד תמוה הרבה הא בהדיא אמרינן (פסחים פ') היו ישראלים מחנה טהורים ומחנה טמאים רב אמר מטמאין אחד מהן בשרץ וכו' ועולא אמר משלחין אחד מהן לדרך רחוקה ופרכינן לעולא לטמא אחד מהן בשרץ, ומשינין קא סבר עולא שו"ז על טמא שרץ, א"כ מצוה דלרב דס"ל אין שו"ז על טמא שרץ לדידיה בניבור עבדי בטומאה, ואף על גב דרב גופיה ס"ל דשו"ז על טב"י דשרץ כמו שהבאתי דברי רב לעיל,

והזל"ח כתב ג"כ דרב ס"ל דאין שו"ז על טב"ו דמת, א"ו פשוט דלמ"ד אין שו"ז על טמא שרץ קודם טבילה
לדידה נמי טמאי שרץ צניבור כה"ג עבדי בטומאה:

גם צירושלמי פסחים (פ"ו ה"ו) אמרינן על הא דס"ל לרב דמטמאין אחד מהן בשרץ, וגרסינן שם אתיא דרב
כר"א, כמה דאמר ר"א היה הציבור מגע שרץ מגע נבלה עושין בטומאה שאין שם מים לטבול אבל אם יש
מים לטבול אין עושין בטומאה מפורש אמרינן לרב דס"ל דאין שו"ז על טמא שרץ, טמאי מגע שרץ צניבור
עבדי בטומאה, וגם מפורש ס"ל להירושלמי דמיירי שאין שם מים לטבול, אלמא דס"ל דשו"ז על טב"ו
דשרץ ומ"מ טמאי שרץ עבדי בטומאה, וזה הוא נמי דלא כהאחרונים שהבאתי שכתבו דאי נימא שו"ז על
טב"ו דשרץ תו לא עבדי טמאי שרץ בטומאה, א"כ לכאורה קשה מכל הנני דוכתי על הרמב"ם דס"ל דאין שו"ז
על טמא שרץ ומ"מ ס"ל דצניבור לא עבדי בטומאה:

אמנם הדבר פשוט דהרמב"ם ס"ל דמה"ת שו"ז על טמא שרץ, אלא דמדרבנן אין שו"ז עליו דלמא פשע ולא
טביל כדאמרינן בגמרא שהבאתי לעיל, וגם האחרונים שהבאתי כתבו דמלשון הרמב"ם משמע
דמה"ת שו"ז על טמא שרץ אלא מדרבנן אין שו"ז עליו, אלא שהקשו הא במסקנא בגמרא לא סלקא האי
שינויא, אך באמת זה ליתא דבגמרא פרכינן ורב מדאורייתא מחזי חזי ומדרבנן גזרו עליו, והא א"ר מטמאין
אחד מהן בשרץ א"כ לא פרכינן אלא לרב אבל סתמא דגמרא ודאי דס"ל דמדרבנן אין שו"ז על טמא שרץ
דלמא פשע ולא טביל, תדע דהא במסקנא בגמרא שם (ב) דמייתינן התם הא דתניא וזה שו"ז עליה בשמיני
שלה, ופרכינן שם מאי קמ"ל ומשנינן כגון דמחסי כפרה וקמ"ל כדרב שמעיה, דא"ר שמעיה חזקה אין צ"ד
מתעללין וכו' וכיון דצניבור גבי מחו"כ האי טעמא דרב שמעיה א"כ בהכרח דבטמא שרץ חיישינן דלמא פשע
ולא טביל אלא דבמחו"כ איכא ה"ט וכדאמרינן לעיל בגמרא לפי הה"א אליבא דרב, ותדע עוד דהא
הרמב"ם (בפ"ו מה"ק פ"ה ד) כתב שם דמחו"כ שו"ז עליהן וכגון שמסרינהו לקרבנותיו לכהנים דבלא"ה שמא
יפשע, וכיון דהרמב"ם כתב גבי מחו"כ ה"ט א"כ בהכרח דהרמב"ם ס"ל האי גזרה דלמא פשע ולא טביל
דאלת"ה לא צריך כלל שימסרו קרבנותיהן, ומעתה פשוט דגם להרמב"ם אי נימא דאין שו"ז על טמא שרץ
מה"ת, ודאי דצניבור עבדי בטומאה וכפי המבואר בכל הסוגיות, אלא דהרמב"ם ס"ל דהא כעולת דמה"ת
שו"ז על טמא שרץ ומשו"ה פסק בטמאי שרץ צניבור דלא עבדי בטומאה, ומתוראות קושיות השעה"מ
והזל"ח:

אך עדיין קשה לכאורה קושית הראב"ד דמ"ט פסק הרמב"ם דאין שו"ז על טב"ו דמת הא בגמרא מוכח
דמי לטב"ו דשרץ, ומה שנראה לענ"ד פשוט דהרמב"ם ס"ל דהא דאמרינן בפסחים שם דרב ס"ל
כרבי יצחק דאמר טמאי מת מנזה היו שחל ז' שלהן בערב פסח, לאו דאמרינן דרב ועולא פליגי בהאי פלוגתא
דתנאי, דרב ס"ל כר"י דטמאי מת מנזה היו שחל ז' שלהן בע"פ, ועולא ס"ל שהן היו טמאי מת בתוך ז' דלא
חזו לאכילה באורתא, אלא הכי אמרינן דרב ע"כ ס"ל כרבי יצחק דכיון דרב ס"ל דמה"ת אין שו"ז על טמא
שרץ אף על גב דחזי לאכילה באורתא, ומנ"ל הא אע"כ דס"ל כר"י דהני הוו טמאי מתים צו' שלהן דאע"ג
דחזו לאכילה באורתא מ"מ דחי להו רחמנא, ויליף רב טמא שרץ מטמא מת בשביעי שלו, אבל עולא מני סבר
ככולי תנאי דמני סבר כהאי תנא דהני טמאים היו בתוך ז' שלהן, אבל טמא מת בשביעי וכש"כ טמא שרץ
דהני חזו לאכילה באורתא שו"ז עליהן, וגם מני סבר כר"י דהני טמאים הוו טמאי מתים צו' שלהן, אלא דס"ל
דלא ילפינן טמא שרץ מטמא מת דס"ל דהא דחיא רחמנא טמאי מת צו' זה הוא גזיה"כ בטומאת מת גרידא
ולא ילפינן טמא שרץ מטמא מת, ולדידה אליבא דר"י טמא מת צו' בין קודם טבילה בין לאחר טבילה דחיא
רחמנא דגזיה"כ היא בטומאת מת ולא ילפינן טמא שרץ מטמא מת, וכש"כ דזה מוכרח לומר לפי שיבואר עוד

בסימן הבא דהרמב"ם ס"ל דאפילו בכל הקרבנות נמי טמא מת צו' שלו אינו משלח קרבנותיו, מעתה כיון דהרמב"ם ס"ל בהא כעולה דמה"ת שו"ז על טמא שרץ כמש"כ לעיל, וגם ס"ל כר"י דהני טמאים הוו טמאי מת צו' שלהן א"ש טובא מה דס"ל להרמב"ם דטמא מת צו' דחיא רחמנא אפילו לאחר טבילה כפשוטו דקרא וכעולא בפסחים שם דלא ילפינן טומאת שרץ מטומאת מת דכל הסוגיא דמדמה טומאת שרץ לטמא מת צו' שלו הא זה הוא לרצ דיליף טמא שרץ מטמא מת, ולפינו בענף צ' יבוארו ראיות לדעת הרמב"ם, ויבורר דמכל הני דוכתי שהקשו על הרמב"ם מהני דוכתי גופייהו יבוררו ראיות להרמב"ם, וגם כל הסוגיות אחיין בפשיטות להרמב"ם כפי פירוש רש"י בהסוגיא:

ענף ב

ואפשר להציא ראיה להרמב"ם דאין שו"ז על טב"י דטמא מת וצניבור עבדי בטומאה מהא דאמרינן (זכחים כג ז) אמרו זקני דרום ל"ש אלא טמא שרץ כלומר דדוקא כהן טמא שרץ מחלל עבודה בקרבן יחיד אבל טמא מת מתוך שמרצה צניבור מרצה נמי ביחיד, ואמרינן שם קסברי זקני דרום מכפרין כמתכפרין מה מתכפרין טמא מת אין, טמא שרץ לא, אף מכפרין טמא מת אין, טמא שרץ לא, כלומר דכהן המכפר הוא כצניבור המתכפרין מה צניבור בקרבן פסח דוקא בטומאת מת הותרו לעשות בטומאה, אבל טמא שרץ אמרינן שם דקסברי ז"ד דשו"ז על טמא שרץ וא"כ אפילו יחיד אינו נדחה אלא משלח פסחו ע"י טהור, וכל שיחיד אינו נדחה צניבור נמי לא עבדי בטומאה אלא משלחין ג"כ קרבנותיהן ע"י אחר וכיון דבמתכפרין דוקא טמא מת הותר אבל לא טמא שרץ, ה"נ כהן המכפר דוקא טמא מת הותר ולא טמא שרץ, וכתבו בתוס' שם ד"ה "אבל" דטמא מת צו' שלו דהוה כטמא שרץ דשו"ז עליו, א"כ לז"ד דילפי מכפרין ממתכפרין כהן טמא מת צו' שלו אינו עובד בקרבנות צניבור, והנה מלבד שדבר זה תמוה הרבה לומר דכהן טמא מת עובד בקרבנות צניבור כל ששת ימים של ימי טומאתו וציוס השביעי יהיה אסור בעבודה צין קודם טבילה צין לאחר טבילה, ובלא"ה קשה הא סתמא אמרינן אבל טמא מת מתוך שמרצה צניבור משמע אפילו טמא מת צו' שלו, אבל לדברינו הסוגיא אחיא כמין חומר, דכיון דס"ל לז"ד דשו"ז על טמא שרץ כעולא בפסחים (זכחים כג ז) ועולא נמי מצי סבר כר"י דטמאי מת צו' שלהן היו אלא דס"ל דגזה"כ הוא בטומאת מת דאפילו טמא מת צו' שלו נדחה צין קודם טבילה צין לאחר טבילה, וממילא כיון דיחיד נדחה צניבור עבדי בטומאה, וא"ש דכהן טמא מת צו' צין קודם טבילה צין לאחר טבילה כשר צניבור לז"ד אף על גב דילפי מכפרין ממתכפרין, ותדע עוד דהא הרמב"ם פסק בזה דטמא שרץ לא הותר צניבור כז"ד ומ"מ פסק (בפ"ד מה' ציאמ"ק) בסתמא דכהן טמא מת מותר בקרבן צניבור ואינו מחלק כלל צין בתוך ז' או צו' שלו, וזה הוא ג"כ מה"ט שכתבנו, והרמב"ם אזיל לטעמיה:

והנה לכאורה קשה גם לדברינו דהול"ל דכהן הטמא משום שנגע בטמא מת שיהא פסול בעבודת צניבור לזקני דרום דהא ודאי דהנוגע בטמא מת הוה כטמא שרץ דשו"ז עליו לעולא, דהא דוקא בטמא מת עלמו צו' שלו איכא גזה"כ וכיון דטמא מנגיעת טמא מת ליכא במתכפרין הול"ל דה"ה במכפרין, אבל זה ליתא דכבר ביררתי בתשובה לקמן (סימן ק"ז) דמצינו נגיעת טמא מת גבי מתכפרין דהא קיימ"ל (פסחים עט א) דבפסח הבא בטומאה דגם הטורין עושין ביחד עם הטמאין שאין קרבן צניבור חלוק א"כ אותן הטורין הא הם נטמאין בנגיעת טמאי מת ועושין פסחיהן, אבל טמא שרץ אינו עושה בטומאה אפילו בפסח הבא בטומאה כמש"כ הרמב"ם (בה' ציאמ"ק פ"ד):

והנה לדברינו עלינו החובה לתרץ עוד קושיא אחת שהקשו בתוס' (זבחים כג א) ד"ה "לא למעטי" לזקני דרום מהא דתניא לא הותרה טומאת התהום אלא למת בלבד, א"כ מוכח דדוקא טומאת התהום הותרה אצל טומאה ודאית של מת לא הותרה, וקשה לז"ד היכא מ"ל, הא לז"ד אפילו כהן טמא מת ודאי אינו מחלל עבודה אפילו בקרבן יחיד ובטומאת הגוף של עושה פסח ג"כ ס"ל לז"ד שם דבדיעבד הוראה אפילו ביחיד ואכילת פסח אינה מעכבת ותי' בתוס' שם דמ"מ מ"ל בכהן טמא מת בז' שלו דגם לז"ד מחלל עבודה דדמי לטמא שרץ, והנה לדברינו דטמא מת בז' שלו נמי הותר בקרבן ויצור לז"ד, א"כ לכאורה הדרא קושית התוס':

אמנם לא זכיתי לעמוד על כוונת התוס' דדבריהם תמוהים לי, חדא מש"כ דמ"ל בטמא מת בשביעי שלו שלא הותר בקרבן ויצור והוא תמוה, כיון דתניא לא הותרה טומאת התהום אלא למת בלבד דמוכח הא טומאה ודאית כה"ג לא הותרה, והלא טומאת התהום א"א כלל בטמא מת בז' שלו, דהא טומאת התהום היא שלא הכיר בה אפילו אחד בקוף העולם ונודע לו לאחר שחיטה, וכדאיתא (פסחים פ') א"כ הא לא הוזה עליו בשלישי ובשביעי, והוא טמא מת דא"א טמא מת בשביעי אלא כשהוזה עליו בשלישי, והדרא הקושיא הא אפילו טומאה ודאית כה"ג הותרה לזקני דרום, והיה א"ל דמ"ל כגון שנטמא טומאה ודאית אחד עשר יום קודם הפסח וגם נטמא טומאת התהום שבעה ימים לפני הפסח, וכשהוזה עליו הוזה דשלישי ושביעי לטומאה ודאית נמצא להזאה של שביעי היה ביום שלישי של טומאת התהום וכשנודע לו טומאת התהום לאחר זריקת הפסח נמצא שהיה בשעת זריקה טמא מת בשביעי, וא"ש דדוקא טומאת התהום הותרה אצל טומאה ודאית כה"ג בז' שלו לא הותרה, אצל גס זה ליתא דהא אמרינן (נויר סג) דטמא מת שנטמא טומאת התהום לא הותרה לו טומאת התהום, א"כ לא מ"ל כלל טומאת התהום שהותרה בציבור שיהיה טמא מת בז' שלו וי"ע:

והנה לדעת הרמב"ם (הק"פ פ"ו) דכשנטמא בטומאת ספק ע"י טומאת התהום אפילו כשנודעה לו הטומאה קודם שחיטת הפסח נמי עושה בטומאה, היה א"ל לכאורה דלפ"ז מ"ל שיהיה טמא מת בז' שלו כגון שנודעה טומאתו וכבר הוזה עליו בשלישי, מ"מ מלבד שלא ידענו מקור לדברי הרמב"ם, דהא רש"י (נויר סג) הציא תוספתא דכל שנודע קודם שחיטה לא הותרה טומאת התהום, בלא"ה הא גס הרמב"ם לא כתב כן אלא גבי טומאת בעלים, אצל לא גבי כהנים ולשיטת התוס' הא זה מיירי בטומאת כהנים, דלשיטתם כהן טמא מת בשביעי לא הותר לז"ד אצל בצעלים טמא מת בז' שלו שו"ז עליו לז"ד:

עוד תמוה לי בדברי התוס' שם, שתי' עוד דמיירי כגון שקבל הכהן הדם ונודע לו שנטמא בטומאת התהום, שאם היתה טומאה ידועה כיון שטומאה הודחה בציבור, מהדרינן אחר כהן טהור, אצל בטומאת התהום זורק לכתחלה, וקשה טובא הא האי מלתא דטומאה הותרה או הודחה, זה הוא דוקא בקרבן ויצור או בפסח שבה בטומאה, אצל טומאת התהום שהותרה מיירי בפסח הבה בטהרה, ומה שייך כאן הא מלתא דמהדרינן אחר כהן טהור דהכא הדבר פשוט דכהן טמא ששימש חייב מיתה:

עוד אפשר לומר דאע"ג דאמרינן בזבחים שם דלז"ד הא דכתיב איש איש כי יהיה טמא לנפש וכו' זה הוא למצוה אצל מ"מ אם הקריב את פסחו כשר, היינו דכשנזרק הדם הוא כשר, אצל מ"מ לכתחלה אין זורקין את הדם אף על גב שכבר נשחט אצל גבי טומאת התהום הא אמרינן בפסחים (פ"א ז) דאפילו נודע קודם זריקה מרצה, דהיינו שמותר לזרוק לכתחלה אף על גב שעדיין לא נתקבל הדם כדמוכח בסוגיא שם, א"כ גס לז"ד א"ש הא דתניא לא הותרה טומאת התהום אלא למת בלבד, כלומר דאע"ג דבטומאה ידועה אין זורקין לכתחלה מ"מ בטומאת התהום זורקין לכתחלה, וזה פשוט ועפ"ז מיירי האי ברייתא בטומאת בעלים:

והנה מה שנלע"ד עוד לתרץ קושיית התוס' לז"ד. דאפשר לומר דהא דתניא לא הותרה טומאת התהום אלא למת בלבד, דזה מיירי בקרבן נזיר דהא בזויר ג"כ הותרה טומאת התהום. וכדתנן (נזיר סג א) וזירושלמי פסחים (פ"ו ה"ו) אמרינן דמודו ז"ד בקרבן נזיר דכהן טמא מת מחלל עבודה. מה"ט דאמרינן שם. וא"כ א"ש הא דתניא דטומאת התהום הותרה אבל טומאה ודאית לא וזה מיירי בכהן, כמש"כ בתוס'. וכיון שתיירנו קושיית התוס' הדרינן לדברינו דכהן טמא מת בז' שלו מותר בניצור אפילו למאן דיליף מכפרין ממתכפרין כמש"כ וזה ברור:

ולדברינו א"ש טובא לתרץ מה שהקשה הלח"מ על הרמב"ם, מהא דתניא (פסחים סט א) הזאת טמא מת שחל ז' שלו בע"פ תוכיה שהיא מלוא והיא משום שבות ואינה דוחה את השבת, א"כ מוכח שאם היה דוחה שבת היו מזיז עליה ועושה פסחו, ולהרמב"ם הא טב"י דמת דחיא רחמנא. אבל לדברינו א"ש טובא דהא בגמרא פסחים שם מוקמינן האי ברייתא בתרי אוקימתא בקמייתא אמרינן דס"ל דאין שו"ז על טמא שרץ. ובאוקימתא בתרייתא מוקמינן דס"ל דשו"ז על טמא שרץ וה"ה על טמא מת בשביעי שלו. ולדברינו בענף הקדום הא באמת להני תנאי דס"ל דהני טמאים הוו טמאי מת בתוך ז' אבל טמא מת בז' שו"ז עליו, וכש"כ דשו"ז על טמא שרץ לדידהו ודאי כיון דאפילו טמא מת בשביעי לא דחה רחמנא כש"כ טב"י א"כ א"ש אוקימתא בתרייתא דמוקי להאי ברייתא כהני תנאי. וגם לדברינו בענף הקדום הא אפילו לר' יצחק דס"ל דטמאי מת מלוא היו שחל ז' שלהן בע"פ מ"מ אי נימא דילפינן טמא שרץ מטמא מת בז' שלו, וכרז דס"ל הכי בפסחים (ג ז) לדידה נמי כמו ששו"ז על טב"י דשרץ ה"נ על טב"י דמת, מעתה ניחא ג"כ אוקימתא קמייתא. אבל הרמב"ם פסק כעולא דשו"ז על טמא שרץ. ומ"מ ס"ל כר' יצחק דטמא מת בז' רחמנא דחיא. דגה"כ בטומאת מת ולה"ט גם טב"י דמת רחמנא דחיא:

ואדרבא מסוגיא זו איכא ראייה לדעת הרמב"ם דאמרינן התם קסבר ר"א שו"ז על טמא שרץ וה"ה על טמא מת בז' שלו, וקשה דל"ל למימר כלל וה"ה על טמא מת בז' שלו, ומ"ט לא אמרינן כן באוקימתא קמייתא דאמרינן דסבר אין שו"ז על טמא שרץ ולא אמרינן שם וה"ה בטמא מת בז' שלו. ואף ע"ג דזה הוא העיקר שם דטמא מת בז' נדחה משו"ה בניצור עבדי בטומאה, א"ו דה"ט משום דלמ"ד שו"ז על טמא שרץ איכא תרי טעמי, חדא דלא ילפינן טמא שרץ מטמא מת כמש"כ, ולפ"ז גם טב"י דמת נדחה, וגם איכא טעמי משום דטמאים דקרא מיירי בתוך ז' אבל בטמא מת בז' שו"ז עליו. ומשו"ה האריך בגמרא וה"ה לטמא מת בז' שלו דהיינו כטעמא בתרא שכתבנו, משום דלטעמא קמא לא מהני כלל הזאה דאפילו טב"י דמת נדחה וכמש"פ הרמב"ם:

והנה הרמב"ם (בה' ק"פ פ"ו ה"ו) שהביא האי דינא דהזאה שבות ואינה דוחה את השבת. מוקי לה שחל ז' שלו זי"ג בניסן שהיה שבת דא"א להזות למחר זי"ד בניסן משום דטב"י דמת נדחה, והנה הרמב"ם לטעמיה אזיל דס"ל להלכה דטב"י דמת נדחה והלח"מ שם וכן בתוס' יוס טוב בפסחים (פ"ו מ"ג) ס"ל דהרמב"ם מפרש דהאי ברייתא דתניא (פסחים סט א) השיב ר"א הזאת טמא מת שחל להיות בשבת בע"פ תוכיה, דהאי ע"פ מיירי זי"ג בניסן ודחקו א"ע מ"ט קרי לה ע"פ. אבל לדברינו האי ברייתא מיירי בע"פ ממש וכן מוכח בסוגיא, אלא משום דעל ברייתא זו אמרינן בסוגיא דר"א דאגמרי' לר"ע ס"ל חדא מהני תרי אוקימתא שהבאתי לעיל, ולהני תרתי אוקימתא טב"י דמת אינו נדחה כמש"כ, אבל הרמב"ם שסובר להלכה כעולא וכר' יצחק וא"כ טב"י דמת נדחה כמש"כ, וגם פסק כר"ע דמשנתנו דהזאה אינה דוחה את השבת. ולדידה הא זה לא מ"ל כשחל ז' שלו זי"ד דבכה"ג הוא נדחה משו"ה מוקי ליה דמ"ל כשחל ז' שלו זי"ג בניסן. וגם עפ"ז כתב שם הרמב"ם דמ"ט אוקמוהו להאי שבות במקום כרת עי"ש:

והנה במשנתנו (פסחים סה ז) דתנן ר"ע אומר והלא הזאה שבות ואינה דוחה את השבת, ולא הוזכר במשנתנו שחל בע"פ, ואפשר לפרש לר"ע בעצמו מיירי זה ב"ג בניסן, ובירושלמי שם מוקמינן גם להא דס"ל לר"א במשנתנו דהזאה דוחה שבת, דמיירי ב"ג בניסן אבל לא משום קושיא זו, דהא בלא"ה בטר"י דמת נדחה, דזה לא קשה דכבר בררנו דזה תליא בפלוגתא דתנאי ואמוראי כמש"כ, אלא דמקשינן בירושלמי שם מהא דר"א גופיה ס"ל בפסחים (ג ג) דדרך רחוקה הוי כל שאינו עומד בעזרה, א"כ קשה הא בכל טמא ב"ד בניסן הול"ל דהוה נמי בדרך רחוקה דהא אינו עומד בעזרה, וא"כ הוא פטור לגמרי מקרבן פסח ומשו"ה מוקי לה בירושלמי דמיירי ב"ג בניסן. וכ"ז הוא להירושלמי אבל לפוס ש"ס בצלי לא קשה קושיא זו כדאמרינן (פסחים נד ז) אמר אביי דרך רחוקה לטהור ואין דרך רחוקה לטמא, ולרצא בפסחים שם הא גם לר"א נמי העומד חוץ לעזרה לא הוה דרך רחוקה:

ובמש"כ דאיכא תנאי דפליגי על ר' ינחק דס"ל דטמאים דקרא היו בתוך ז'. אין להקשות ע"ז ממש"כ הריטב"א (סוכה כה ז) דכו"ע ס"ל כר' ינחק דהני טמאים היו טמאי מת שחל ז' שלהן בע"פ. וכתב שם דאע"ג דאמרינן (פסחים ז ט) דרב ס"ל כר"י. לאו דפליגי רבנן עליה עי"ש. דהדבר פשוט דכוונת הריטב"א על הני תנאי דפליגי שם בצרייתא על ר"י. כמו ריוה"ג דס"ל דנושאי ארונו של יוסף היו. ור"ע דס"ל דמישאל ואלצפן היו. וע"ז כתב הריטב"א דמ"מ מודים בזה לר"י דחל ז' שלהן בע"פ, וגם ע"ז פליגי בתוס' (פסחים נג א) ד"ה ר"ע אבל ודאי מודה הריטב"א דאיכא תנאי דס"ל דהני טמאים הוו טמאים בתוך ז'. דזהדיא אמרינן (פסחים סט ז) דר"א ס"ל דשו"ז על טמא שרץ וה"ה לטמא מת צו' שלו א"כ לדידיה ע"כ דטמאים דקרא מיירי בתוך ז' וזה פשוט:

ענף ג

והנה הרמב"ם (הק"פ פ"ז ה"ח) כתב דפסח הבא בטומאה לא יאכלו ממנו זבין ומזרעין אבל טמאין טומאת מגע זב ומזרע אובלין. וע"ז תמה הרבה הלח"מ שם (הלכה א) דהא הרמב"ם בעצמו שם (ה"א) כתב גבי עשיית הפסח דקרא טומאת מת בלבד הותרה וכן בה' ביאת מקדש (פ"ד) פסק הרמב"ם דהטמאין מנגיעת נבלה וזב לא יעשו בטומאה אפילו פסח שבא בטומאה, וא"כ מ"ש אכילת פסח בטומאה שהותרה להם יותר מעשיית פסח בטומאה. וכתב שם דאין לומר משום דקרא איש איש כי יהיה טמא לנפש ועשה פסח וכו' מיירי בעשיית הפסח ומשו"ה גבי עשיה ממעטינן מקרא דטמא לנפש כל שאר טומאות אפילו נוגע בזב, אבל מאכילה לא ממעטינן וע"ז תמה הא בצכורות (ג א) דס"ל לב"ש התם גבי צכור בע"מ דכתיב ביה הטמא והטהור יאכלנו וס"ל לב"ש שם דמ"מ זב ומזרע עצמן שהטומאה יולאה מגופן אסורין משום דאשכחן גבי אכילת פסח שבא בטומאה דלא יאכלו ממנו זבין ומזרעין. ואמרינן שם וב"ה שאני התם דכתיב איש איש כי יהיה טמא לנפש ועשה פסח וכו' אלמא דגם אכילת פסח דזבין ממעטינן מהאי קרא דכתיב גבי עשייה. א"כ כמו דגבי עשיה אפילו נוגעי זב ושרץ אסורין. ה"כ הול"ל גבי אכילה. ונשאר בתימה:

אמנם מה שנלע"ד ברור דודאי מהאי קרא דאיש איש כי יהיה טמא לנפש ועשה פסח וכו' א"א למעט אלא זב ומזרע עצמן שטומאה יולאה מגופן, א"כ טומאתן חמורה מטמא מת דלא הוה אלא טומאת מגע. ולא עוד. הא זב ומזרע מטמאין משכב ומושב. משא"כ בטמא מת. אבל כל טומאת מגע שבעולם א"א למעט מקרא דטמא לנפש דאדרבה ק"ו השתא טמא מת שטמא טומאת שבעה מותר כש"כ נוגע בזב ושרץ ונבלה. וזהדיא פרכינן בזבחים (כז א) לז"ד דס"ל דכהן טמא מת מרצה בקרבן ניצור אבל לא טמא שרץ. וע"ז פרכינן

טמא שרץ ליטי בק"ו ומה טמא מת שטעון הזאה ג' וז' מרלה טמא שרץ שאינו טעון הזאה ג' וז' אינו דין שמרלה, ומשנין התם דז"ד ילפי מכפרין ממתכפרין. וכבר כתבתי בענף ב'. דהרמב"ם פסק בהא כז"ד דכהן טמא שרץ אסור בקרבן זיבור שבא בטומאה מה"ט דליף מכפרין כמתכפרין ומתכפרין ליכא בטמא שרץ דהא שו"ז על טמא שרץ וכל שיחיד אינו נדחה זיבור לא עצדי בטומאה ולקמן (סימן ק"ו) בררנו בארוכה דדוקא מכפרין ילפינן ממתכפרין אבל בשר של קרבנות זיבור שנטמא בשרץ מקריבין אותו דבזה נשאר הק"ו השתא בשר שנטמא במת קרבן טמא בשרץ ובזב לא כש"כ, עי"ש שהארכנו הרבה לברר זה בראיות נכחות:

מצתה א"ש מש"פ הרמב"ם גבי עשית פסח דטמאי מגע שרץ ונבלה לא עצדי בטומאה דכיון דהיכא דרוב זיבור הווי טמאי שרץ ונבלה הא ודאי לא עצדי בטומאה דכיון דיחיד אינו נדחה דהא שו"ז על טמא שרץ א"כ זיבור לא עצדי בטומאה ומשו"ה אפילו בפסח הבא בטומאה כגון דרוב זיבור היו טמאי מת נמי טמאי שרץ ונבלה לא יעשו בטומאה משום דילפינן מכפרין ממתכפרין ואפילו כהן טמא שרץ פסול בקרבן זיבור הבא בטומאה כש"כ שישראל טמא שרץ אסור ליכנס לעזרה לשחוט פסחו. וכ"ז שייך בעשיה אבל באכילת פסח כיון דהכא לא שייך למילף ממתכפרין ואדרבה מטומאת בשר קדשים הו"ל למילף דמגע זב ושרץ הותרה בהן כמש"כ משו"ה זב הדרינן לכללן השתא טמאי מת אוכלין כש"כ טמאי מגע זב ושרץ כמש"כ. ומקרא דאיש דאיש כי יהיה טמא לנפש א"א למעט אלא זב ומזרע עזמן בין בעשית הפסח ובין באכילתו. אבל מגע זב א"א למעט מהאי קרא כמש"כ. וא"ש דברי הרמב"ם ומתורגמת תמיהת הלח"מ. ועיין מש"כ בסימן הבא:

סימן כב

בענין הנ"ל וגם לבאר בדין ערל וטמא שמשלחין קרבנותיהן אם טמא מת נמי בכלל

אמנם מה שיש לי עיון גדול בדברי הרמב"ם הוא מש"פ הרמב"ם צה' ביאת מקדש (פ"ג הי"ג) גבי שאר כל הקרבנות, ז"ל טמא שרץ וכיוצא בו והערל משלחין את קרבנותיהן ומקריבין עליהן חוץ מפסח וכו' אבל טמא מת אין מקריבין עליו קרבן כלל עד שיטהר וכתב ע"ז הכסף משנה שם דזה מצוהר בזבחים (כ"ג ז) דר"ל ס"ל התם דטמא שרץ משלח קרבנותיו אבל לא טמא מת ואף ע"ג דזקני דרוס ס"ל דגם טמא מת משלח משמע התם דלית הלכתא כז"ד וגם ז"ד לא אמרו אלא דזיעבד וא"כ ר"ל דפליג עלייהו דזיעבד נמי קאמר ומשו"ה כתב רבינו אין מקריבין עליו כלל ואפילו דזיעבד לא מהני ובכלל זה ג"כ לומר דאע"פ שטבל אין מקריבין עליו עכ"ל הכ"מ:

והנה אף על גב דהראב"ד לא השיג על הרמב"ם צזה וגם כל מפרשי הרמב"ם שתקו ולא מצאתי מי שהעיר על דברי הרמב"ם הללו. מ"מ הדברים תמוהים אללי הרבה. דמה שהביא הכ"מ דפליגי בזה ר"ל ז"ד בזבחים (כ"ג ז) הוא תמוה מאד דהתם פליגי גבי ק"פ כדפרכינן התם על ז"ד מקרא דאיש לפי אכלו תכוסו ומקרא דאיש איש כי יהיה טמא לנפש דכתיב גבי פסח. ומשינין דז"ד ס"ל דהני קראי הם למצוה בעלמא. והדבר פשוט דלהלכה גבי פסח האי קרא דאיש איש כי יהיה טמא לנפש ועשה וכו' הוא לעיכובא. וכ"ז הוא גבי פסח אבל בשאר קרבנות הא בהדיא תניא (פסחים ס"ג א) דטומאה אינה נוהגת בכל הקרבנות משום דבכל הקרבנות ערל וטמא משלחין קרבנותיהן חוץ מן הפסח. והתם מיירי בטמא מת. דטמא שרץ הא לכמה תנאי ואמוראי אפילו גבי ק"פ נמי שו"ז עליו. והול"ל בגמרא דס"ל להאי תנא אין שו"ז על טמא שרץ. וגם רש"י פירש שם דמשו"ה ערל וטמא משלחין קרבנותיהן חוץ מן הפסח משום דפסח צעי אכילה. אלמא ע"כ דמיירי בטמא מת דלא חזי לאורתא ומ"מ משלח שאר קרבנות. וכן בירושלמי פסחים (פ"ה ה"ו) דמייתינן התם האי פלוגתא דר"ל ז"ד. ואמרינן שם מתיב רשב"ל לדרומאי מה אס הבזעלים שיפית כותן בשאר כל הטומאות שצשנה. הורעת כותן בטמא מת בפסח עובד וכו'. א"כ מפורש אמרינן דבכל השנה אפילו טמא מת משלח חוץ מפסח שאינו משלח כדאמרינן בירושלמי הורעת כותן בטמא מת בפסח אבל בשאר כל השנה יפה כותן שמשלחין קרבנותיהן. וגם בתוספתא (פסחים פ"ו) תניא כל קרבנות הציבור והיחיד הניץ מרצה על טומאת הדם ועל טומאת הגוף חוץ מנזיר ועושה פסח וכו' כיצד אמרו ליה מת היה עמך צבית לריך לעשות פסח שני וכו' אלמא דגבי טומאת מת אמרינן דבכל הקרבנות הניץ מרצה חוץ מפסח. והא דתניא בהאי תוספתא דהניץ מרצה על טומאת הדם ועל טומאת הגוף חוץ מנזיר ועושה פסח דמשמע דבטומאת הגוף גבי שאר קרבנות צעי ריזוי ניץ ובגמרא תניא דערל וטמא משלחין קרבנותיהן לכתחלה. אלמא דבטומאת הגוף בשאר קרבנות לא צעי ריזוי ניץ. נראה דה"ט משום דבתוספתא הכא תניא הניץ מרצה על טומאת הדם ועל טומאת הגוף צהדי הדדי. וגבי טומאת הדם ודאי דצעי ריזוי ניץ. משו"ה תני האי ליטנא דהניץ מרצה. ועוד הא האי דערל וטמא משלחין קרבנותיהן היינו שמשלחין ע"י אחר. אבל הם צעמנן אסורין והכא בתוספתא הא מיירי שהטמא בעצמו הביא קרבנו ושחטו. כדתניא בהאי תוספתא כיצד אמרו ליה מת היה עמך צבית וכו' והיכא שהוא בעצמו שחט קרבנו ונטמא הדם והבשר ודאי דצעי ריזוי ניץ. משו"ה תני ריזוי ניץ גבי טומאת הגוף. ובלא"ה כיון דבהאי תוספתא מסיק שם דנזיר ועושה פסח אין הניץ מרצה על טומאת הגוף. משו"ה תני נמי האי ליטנא גבי שאר קרבנות דהניץ מרצה אבל ודאי דבשאר קרבנות אפילו לכתחלה נמי טמא משלח קרבנותיו

כדאמרין בגמרא. מ"מ קשה טובא על הרמב"ם דס"ל דטמא מת בשאר קרבנות אפילו צדיעבד לא הוראה כמו שהבאתי דבריו לעיל:

עוד קשה מהא דאיתא (פסחים 5) א"ר יהודה אמר רב שו"ז על טבוי ומחוסר כיפורים ואין שו"ז על טמא שרץ ואמרין שם דטעמא דרב דכתיב איש איש כי יהיה טמא לנפש מי לא עסקין דחל ז' שלו להיות בע"פ דהיינו טומאת שרץ ואמר רחמנא נידחי, ולהרמב"ם דס"ל דבכל הקרבנות ג"כ טמא מת אינו משלח ואפילו טמא מת צו' לאחר טבילה. אבל טמא שרץ משלח א"כ היכי יליף רב גבי פסח דכי היכא דדחי רחמנא טמא מת צו'. ה"נ נדחי טמא שרץ הא בכל הקרבנות הכי הוא דטמא שרץ משלח לכתחלה אבל טמא מת צו' ואפילו כשטבל אינו משלח ואפילו צדיעבד לא הוראה להרמב"ם כמש"כ הכ"מ שהבאתי. עוד קשה טובא הא אפילו גבי ק"פ ס"ל לכמה תנאי דשו"ז על טמא מת צו' שלו וכדאמרין (פסחים 5טו ז) אמר רבא קסבר ר"א שו"ז על טמא שרץ וה"ה לטמא מת צו' שלו וא"כ כש"כ שמשלח שאר קרבנות דודאי פסח לא גרע משאר קרבנות. ועד כאן ל"פ רבנן על ר"א אלא גבי ק"פ דכתיב גביה איש איש כי יהיה טמא לנפש וכו'. וס"ל דמייירי אפילו כשחל ז' שלו בערב פסח ג"כ דחיא רחמנא אבל גבי שאר קרבנות לא פליגי ולד"ה משלח שאר קרבנות. והדבר פשוט דבשאר קרבנות אין שום נ"מ בין טמא מת צו' שלו או בתוך ז' שלו דדוקא גבי פסח דאכילת פסחים מעכבת וטמא מת בתוך ז' לא חזי לאכילה באורתא אבל טמא מת צו' שלו חזי לאכילה באורתא משו"ה איכא נ"מ בין ז' לתוך ז' אבל בשאר קרבנות דאכילת בעלים אינה מעכבת אין שום נ"מ בין טמא מת צו' שלו או בין תוך ז' שלו א"כ מוכח דטמא מת משלח שאר קרבנות:

ועוד קשה טובא דבהדיא תניא בספרי בהעלותך גבי האי קרא דויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וכו' למה גרע א"ל אין קדשים קרבין בטומאה. אמרו ליה א"כ יזרק הדם על הטומאה והזשר נאכל לטהורים, והדין נותן ומה חטאת שהיא קדשי קדשים. דמה נזרק על הטמאים ובשרה נאכל לטהורים. פסח שהוא קדשים קלים וכו'. א"כ מפורש תניא דשאר קרבנות אפילו חטאת נזרק על טמאי מתים דטמאי מתים ג"כ משלחין קרבנותיהן, דהא הני טמאים דקרא טמאי מתים היו. ונראה דהספרי הכי ס"ל דהני טמאי מתים היו בתוך ז' שלא היו יכולים לאכול הפסח בטהרה. וראיתי לכמה מפרשי הספרי שרנו להעמיד גם בטמאי מתים צו' שלהן. ודבריהם דחוקים מאד ודבר זה אינו נוגע לענינו. מ"מ מצואר בספרי דטמאי מתים משלחין קרבנותיהן ומכל הני דוכתי שהבאתי קשה טובא על הרמב"ם ומה שנלע"ד לתרץ דברי הרמב"ם יצואר לפנינו:

והנה בפסחים (פא) אתמר היו ישראלים מחנה טהורים ומחנה טמאים, א"ר מטמאין אחד מהן בשרץ וכו' עולא אמר משלחין אחד מהן לדרכ רחוקה. ויטמאנו בשרץ, קסבר עולא שו"ז על טמא שרץ, ויטמאנו זמנת, מדחהו אתה מחגיגתו, והקשו בתוס' שם וא"ת הא קיי"ל ערל וטמא משלחין קרבנותיהן, ותי' ריב"א הואיל והיא חובה לצוא ברגל יש לה דין עולת ראייה דדרשינן (חגיגה ד ז) דטמא פטור מן הראייה שנאמר ובאת שמה והבאתם שמה, וכן איתא בירושלמי דאיתקש לעולת ראייה עכ"ד. הנה מצואר בהדיא דס"ל לתוס' דגם טמא מת משלח שאר קרבנות אלא שכתבו דמ"מ פטור מחגיגה משום דאיתקש לעולת ראייה דכל טמא פטור מקרבן ראייה וכמו שהביאו מהירושלמי, ובאמת לא ידעתי למה הונתו להביא מהירושלמי, הא בצבלי מצואר מדוכתי טובא דילפי מהדדי דהא בחגיגה (טו א) ילפינן דראייה יש לה תשלומין כל ז' מקרא דוחגותם דכתיב גבי חגיגה, וכן בחגיגה (ג א) שם ילפינן דחייגר פטור מראייה מקרא דשלוש רגלים דכתיב גבי חגיגה, אלמא דילפי מהדדי גס הרמב"ם (בפ"ב מה' חגיגה ה"ד) כתב כל שחייב בראייה חייב בחגיגה וכל הפטור מראייה פטור מחגיגה, ומה"ט יש לעיין על מש"כ בתוס' חגיגה (ז ב) ד"ה "שומע" דמדבר ואינו שומע חייב בחגיגה אף

על פי דפטור מראיה, וכבר עמד ע"ז בטורי ארץ שם, מ"מ מצואר בתוס' דגם טמא מת משלח קרבנות ודלא כהרמב"ם, וזה הוא ודאי מהני טעמי שצרכנו:

ואין להביא ראיה דטמא מת אינו משלח קרבנות מהא דתנן (נויר מו א) מי שנזרק עליו אחד מן הדמים ונטמא ר"א אומר סותר את הכל, וחכ"א מביא שאר קרבנותיו ויטהר, והביאו בתוס' שם מהירושלמי דיטהר תחלה ואח"כ מביא קרבנותיו, ולכאורה קשה כיון דס"ל לחכמים דאינו סותר הול"ל דמשלח שאר קרבנותיו אף על גב שהוא טמא דהא טמא משלח קרבנותיו אבל אי נימא כהרמב"ם דטמא מת אינו משלח קרבנותיו א"ש דהא האי טומאה מיירי בטומאת מת דשאר טומאות אינן סותרין בנזיר, אך זה ליתא דהא בתוס' שם ד"ה "וחכ"א" הביאו מהירושלמי דמה"ת נריך נזיר להביא קרבנותיהן בטהרה אפילו בכה"ג שהטומאה אינה סותרת את נזרו מה"ט המצואר בירושלמי שם, אבל בשאר קרבנות א"א לחלק בין טמא מת לטמא שרץ מכל הני טעמי ברורי שכתבנו, וקשה טובא על הרמב"ם:

ואין להקשות דהא אי נימא דטמא מת אינו משלח קרבנות, הול"ל שאין משלחין קרבנות מחו"ל דהא רבנן גזרו טומאה על ארץ העמים משום טומאת מת, ובהדיא תנן (גטין כה א) השולח חטאתו ממדינת הים מקריבין אותה בחזקת שהוא קיים, וכ"פ הרמב"ם (צפ"ד מפסו"ה) ובמנחות (סב ב) תניא וכן השולח קרבנותיו ממדינת הים כהן מניף ע"י, א"כ מצואר שמשלחין קרבנות מחו"ל א"כ לכאורה מוכח דטמא מת משלח קרבנות, אך זה ל"ק כמו שיצואר בענף ב' מ"מ מכל הני דוכתי שהבאתי לעיל קשה טובא ומה דקשה על הא מלתא דטמא משלח קרבנות מה שהקשו בתוס' גטין (כה ב) הא טמא א"א לו לסמוך על קרבנו דהא אסור לכנוס לעזרה, ואף על גב דסמיכה אינה מעכבת מ"מ גבי טמא שא"א לו לסמוך הול"ל כל שאינו ראוי לצילה צילה מעכבת בו, וזה תירצנו לעיל (סימן יד) עי"ש, גם מה שהקשו בתוס' שם עוד, דמ"מ איך טמא משלח קרבנותיו לכתחלה, הא לכתחלה ודאי דבעינן סמיכה. זה תירצנו בספרי מנחת ברוך חלק אמרי צינה צדיני חליצה, מ"מ קשה טובא על הרמב"ם כמש"כ וזה יצואר בענף ב' ובסימן הבא:

ענף ב

והנה אפשר לומר בדעת הרמב"ם דס"ל דטמא מת אינו משלח קרבנותיו דגם הרמב"ם מודה דלהני תנאי דס"ל דקרא דאיש איש כי יהיה טמא לנפש דכתיב גבי פסח מיירי בטמא מת בתוך ז' אבל טמא מת בז' שלו שו"ז עליו וכדאמרינן (פסחים סט ב) קסבר ר"א שו"ז על טמא שרץ וה"ה בטמא מת בז' שלו דלדידהו ודאי א"א למילף כל הקרבנות מפסח דשאני פסח דלריך אכילת צעלים וטמא מת בתוך ז' לא חזי לאכילה באורתא ואפילו לר' נתן דס"ל בפסחים (עא ב) דאכילת פסח אינה מעכבת מ"מ הא אמרינן שם דראוי לאכילה בעינן וטמא מת בתוך ז' הא אינו ראוי לאכילה ולזקני דרום דס"ל צובחים (כג א) דגם ראוי לאכילה לא בעינן הא ס"ל שם באמת דגם טמא מת בתוך ז' שהקריב פסחו שמרצה אלא לכתחלה לא יקריב משום דבעי אכילת צעלים למזוה וכ"ז שייך בפסח אבל בשאר קרבנות דלא בעינן אכילת צעלים פשוט דאפילו בתוך ז' מקריב לר"ה, וזה מוכרח דהא אי נימא דטמא מת בז' שלו מקריב פסחו א"כ חזינן דטמא מת משלח קרבנותיו דהא פסח לא גרע משאר קרבנות וכיון דמותר לשלח פסחו ה"נ שאר קרבנות, וגבי פסח איכא נ"מ בין טמא מת בתוך ז' דלא חזי לאכילה באורתא לטמא מת בז' שלו דחזי לאכילה באורתא אבל בשאר קרבנות דלא בעינן אכילת צעלים פשוט דאין שום נ"מ בין תוך ז' או בז' שלו וא"כ מוכרח דאפילו בתוך ז' משלח קרבנותיו כמו שמשלח בז' שלו. וגם לרבי יחזק דס"ל דטמאי מת מזוה היו שחל ז' שלהן בע"פ דלדידהו אין שו"ז על טמא

מת צו' שלו לדידיה נמי אי נימא כרצ בפסחים (ג) דילפינן מכאן דה"ה נמי אין שו"ז על טמא שרץ וכשטבלו שו"ז עליהן זין בטבו"י דמת זין בטבו"י דשרץ וכמש"כ בתוס' בפסחים שם, וכבר זכרנו בסימן הקדום דגם הרמב"ם מפרש הסוגיא כדעת התוס', לדידיה נמי א"א למילף שאר הקרבנות מפסח, דאע"ג דגבי פסח דחיא רחמנא לטמא מת צו' שלו ולטמא שרץ מ"מ שאר הקרבנות משלחין דשאני פסח כיון דצעי זיה אכילת בעלים וטמא מת צו' וכן טמא שרץ קודם טבילה הא אינהו הוו מחוסרי מעשה בגופן שהיו מותרין באכילת פסח לאורתא, משא"כ בשאר קרבנות דלא צעי זהו אכילת בעלים, ומה"ט א"א למילף שאר קרבנות מפסח דזה הוי פירכא מעליא, אבל למ"ד דשו"ז על טמא שרץ ומ"מ זכרנו בסימן הקדום דהוא מני סבר כר"י דטמא מת צו' רחמנא דחיא אלא דס"ל דזה הוא גזה"כ גבי טומאת מת ולא ילפינן טמא שרץ מניה, ולדידיה בטמא מת אפי' כשטבל נמי אסור בפסח דגזה"כ הוא בטומאת מת, וכבר זכרנו בסימן הקדום דהרמב"ם ס"ל הכי, ומש"כ הרמב"ם דאין שו"ז על טמא שרץ זה הוא רק מדרבנן דלמא פשע ולא טביל, א"כ לדידיה לכאורה הול"ל דילפינן כל הקרבנות מפסח דכיון דאפילו טבו"י דמת נמי אסור בפסח ואף על גב שהוא מותר באכילת פסח לאורתא ואינו מחוסר מעשה בגופו לענין היתר אכילה, ומ"מ דחיא רחמנא דגזה"כ הוא בטומאת מת א"כ ה"ה בשאר קרבנות, ולפ"ז א"ש מש"פ הרמב"ם דטמא מת אינו משלח שום קרבן וטמא שרץ משלח קרבנותיו חוץ מפסח, וזה הוא מה"ט משום דהא דאין שו"ז הפסח על טמא שרץ הוא מדרבנן דלמא פשע ולא טביל כמש"כ בסימן הקדום, וזה שייך רק בפסח דצעי אכילה אבל לא בשאר קרבנות, אבל טמא מת דאיכא גזה"כ דאפילו טבו"י דמת אינו משלח פסחו ואף על גב שמותר באכילה ילפינן נמי שאינו משלח ג"כ שאר קרבנות. ומעתה תו לא קשה מה שהקשינו בענף א' מדוכתי טובא דמוכח מנייהו דאפילו טמא מת משלח קרבנותיו לדברינו הא איכא זזה פלוגתא דכמה תנאי כמש"כ, כ"ז היה א"ל. אך מ"מ קשה לי הא א"א למילף שאר קרבנות מפסח דאיכא למיפרך מה לפסח שכן מלת זכריו ועבדיו מעכזין זיה אפילו בעשיית הפסח וגם השוחט את הפסח שלא לאוכליו ולטמאים ולערלים פסול כדילפינן בפסחים (סא ג) משא"כ בשאר קרבנות, וכיון דהא דחיא רחמנא לטמא מת צו' שלו גבי פסח כתיב תו א"א למילף שאר קרבנות מפסח דהא איכא כל הגני פירכי, ובסי' הבא נבאר עוד תירוץ אחר על הרמב"ם:

והנה לדעת הרמב"ם דטמא מת אינו משלח שום קרבן א"ש מה שנתעוררו הגני טמאי מתים דפסח מדבר ששאלו ממשה רבינו אנהנו טמאים לנפש אדם וכו', דקשה כיון דלא נאמרה עדיין האי פרשה דחיא רחמנא לטמאי מתים, א"כ לרבי יצחק דס"ל שח"ז' שלהן להיות צע"פ דחזו ג"כ לאכילה באורתא, א"כ מה עלה על דעתם לשאל מהיכא תיתי נימא דקרבן פסח יהיה חמור משאר כל הקרבנות דטמא משלח, ובסימן הקדום הבאתי דהתוס' יוס טוב הקשה קושיא זו לשיטת התוס' דס"ל דטבו"י דמת מותר א"כ למה שאלו היה להם לטבול, וכתב שם לדעת הרמב"ם דטבו"י דמת אסור א"ש. אמנם באמת להרמב"ם נמי קשה, כיון דעדיין לא נאמרה פרשה זו דחיא רחמנא לטמאים, א"כ מהיכא תיתי עלה דעתם דפסח שאני משאר הקרבנות, וכיון דהו"ז חזי לאכילה לאורתא הוה להו לשלוח את הפסח כמו שאר קרבנות דטמא משלח, אבל להרמב"ם דטמא מת אינו משלח שום קרבן א"ש שנתעוררו לשאל. אמנם אי נימא דטעמא דהרמב"ם משום דילפינן שאר קרבנות מפסח כמש"כ לעיל הדרא הקושיא הא עדיין לא נאמרה האי פרשה, ובסימן הקדום תירצנו זה בת"י אחר:

והנה גם להרמב"ם דס"ל דטמא מת אינו משלח שום קרבן מ"מ מסתבר טובא דזה הוא דוקא בטומאת מת שניזר מגלח עליה אבל אם נטמא בטומאת מת שאין הניזר מגלח עליה משלח קרבנותיו דהא אפילו גבי פסח כתב הרמב"ם (בפ"ו מה"ק פ"ה"ב) דבטומאת מת שאין הניזר מגלח עליה שו"ז את פסחו לאחר שטבלו,

וא"כ כש"כ שמשלחין שאר קרבנות, ואף על גב דגבי פסח כתב הרמב"ם שמשלחין פסחן לאחר שטבלו אבל קודם טבילה לא, היינו משום דגבי קרבן פסח הא ס"ל להרמב"ם דאין שו"ז אפילו על טמא שרץ משום דחיישינן דלמא פשע ולא טביל כמש"כ בסימן הקדום, אבל גבי שאר קרבנות אין שום נ"מ בזה ומה"ט א"ש מה שהקשינו בענף א' מ"ט שולחין קרבנות מחו"ל הא גזרו טומאה על ארץ העמים משום טומאת מת ולהרמב"ם טמא מת אינו משלח קרבנות, אבל לדברינו א"ש דהא על טומאת ארץ העמים אין הגזיר מגלח כדחתן (נויר נד א) מ"מ יש לעיין להרמב"ם איך משלחין קרבנות ממדינת הים ניחוש דלמא נטמאו הבעלים במת והיו טמאי מתים בשעת הקרבה, ולהרמב"ם הא אינו מרצה אפילו בדיעבד כמש"כ הכ"מ שהבאתי לעיל, וצריך לומר דמ"מ לא חיישינן לזה:

סימן כג

שאלה בענין הנ"ל לבאר אם טמאים שטומאתן יוצאה מגופן משלחין קרבנותיהן

תשובה הנה גרסינן במועד קטן (טו ז) מזרע מהו שישלח קרבנותיו, ת"ש דתניא ואחרי טהרתו אחר פרישתו מן המטא ו' ימים יספרו לו אלו ז' ימי ספירו, וציוס בואו אל הקדש אל החצר הפנימית לשרת בקדש יקריב מטאתו זו עשירית האיפה שלו דברי רבי יהודה, ר"ש אומר וציוס בואו יקריב בזמן שראוי לביאה ראוי להקרבה בזמן שאינו ראוי לביאה אינו ראוי להקרבה, ופי' רש"י על הא דתניא יקריב מטאתו זו עשירית האיפה שלו דברי רבי יהודה, וז"ל "אלמא שלא היה יכול להקריב קרבנו עשירית האיפה עד שנטהר מטומאת מת וה"ה מזרעתו", ומפי' רש"י נראה דר"י ור"ש לא פליגי בהא אלא דר"י מפרש דקרא מיירי בטומאת מת ומזרע ומיירי בקרבן דעשירית האיפה של מנחת חינוך, וע"ז אומר ר"ש דבזמן שראוי לבוא למקדש ראוי להקרבה וכשאינו ראוי לבוא למקדש אינו ראוי להקרבה, א"כ ר"ש מוסיף על דברי ר"י דה"ה בכל הקרבנות כשא"ר לבוא למקדש אינו ראוי להקרבה, ובתוס' שם ד"ה "אחרי" הקשה ע"ז מהא דקיי"ל (פסחים סג ב) דערל וטמא משלחין קרבנותיהן אלמא דאע"ג שאינן ראויין לבוא למקדש ראויין להקרבה, עוד הקשו, הא בגמרא הכא לא קמבע"ל אלא במזרע גרידא ולא בטמא מת, ומה"ט פי' בתוס' דר"י ור"ש דפליגי בהאי ברייתא בהא פליגי, דר"י דמוקי להאי קרא דציוס בואו יקריב מטאתו זו עשירית האיפה שלו ס"ל דהאי קרא מלתא באפי נפשיה ואתי למנחת חינוך, ור"ש ס"ל דהאי קרא דציוס בואו קאי על מזרע דלעיל מניה, וקמ"ל קרא דמזרע כ"ז שלא נטהר ואינו ראוי לבוא למקדש, אינו ראוי להקריב שום קרבן, עוד כתבו וז"ל ובתוספות פי' דערל וטמא משלחין קרבנותיהן בטומאת שרץ ולא בטומאה היוצאה מגופו, ונראה מדבריהם דכל שהטומאה יוצאה מגופו כמו זו וזבה ויולדת דמי למזרע שאינן משלחין קרבנותיהן:

והנה קשה לי טובא בהאי סוגיא דהא בהדיא תנן (זבחים ק"ב ז) אצל הזב והזבה והמזרע שהקריבו מטאתן ואשמך בחוץ פטור. עולתיהן ושלמיהן בחוץ חייב, וה"ט משום דמטאתן ואשמך א"ר להקריבן בפנים קודם שיטהרו דהא עדיין לא נתחייבו להביא מטאת ואשם, וכיון שא"ר להביא בפנים אינן חייבין עליהן משום שחוטי חוץ, אצל עולותיהן ושלמיהן הא ראוי להקריבן בפנים לשם נדבה משו"ה חייבין עליהן משום שחוטי חוץ, מ"מ מבואר דזב ומזרע מקריבין נדבה בפנים, ובגמרא שם (ק"ד ז) אמרינן דאשם מזרע ששחטו בחוץ לשם עולה חייב משום שראוי בפנים לשם עולה, א"כ מבואר דמזרע משלח קרבנות נדבה, וא"כ לכאורה תמוה הסוגיא דמוע"ק שם דקמבע"ל אי מזרע משלח קרבנות, ופשטינן מר"ש דאינו משלח, ומ"ט לא מיייתין האי משנה דזבחים שהבאתי דמוכח דמזרע משלח קרבנות:

אך בזה א"ל דהא דקמבע"ל אי מזרע משלח קרבנות, היינו אס משלח לכתחלה, אצל מ"מ כדיעבד אס הביא הוראה וגם הא דתניא ר"ש אומר וציוס בואו יקריב בזמן שראוי לביאה ראוי להקרבה זה נמי היינו שאינו ראוי להקריב לכתחלה אצל כדיעבד הוראה, וא"כ א"ש מה דחייבין על קרבנותיהן משום שחוטי חוץ, וגם אי נימא במזרע ששלח קרבנות דאפילו כדיעבד לא הוראו כמו שיבואר לפנינו לקמן דהרמב"ם ס"ל הכי, מ"מ א"ל דהקרבן כשר אלא שאינו מרצה על הצעלים, ודינו כמו שאר כל הקרבנות הנקרבין לאחר מיתת הצעלים שהן כשרין ואינן מרצין כדאמרינן (זבחים ה) מזינו בצאים לאחר מיתת שהן קרבין ואינן מרצין, א"כ א"ש נמי מה שחייבין עליהן משום שחוטי חוץ כיון שהן כשרין בפנים וגם אפילו אי נימא שהן פסולין בפנים עדיין לא דמו עולותיהן ושלמיהן של מזרע לחטאתן ואשמך, דהא חטאתן ואשמך עדיין לא נתחייבו הצעלים להביא

קודם טהרתן, משו"ה הקרבן הוה מחוסר זמן בצעלים, אבל עולותיהן ושלמיהן כיון שהן באין נדבה בכל זמן א"כ אפילו קרבן נדבה של מזרע לא הוה מחוסר זמן בצעלים, דהא פשוט דאם מתו הצעלים שהן קרבין כמו שאר קרבנות שבאין לאחר מיתה, אלא דדבר אחר גורם לפסול משום דמזרע אינו משלח קרבנות א"כ א"ל אף על גב דנימא שאפילו כשהקריב דיעבד נמי הקרבן פסול, מ"מ האי פסול הוה כשאר הקרבנות הפסולים שנפסלו בקודש שאם עלו למזבח לא ירדו כדתנן (זבחים פד ה) שכל שהיה פסולו בקודש אם עלה לא ירד, וכיון שאם עלה לא ירד ג"כ א"כ א"ש מה שחייבין עליהן משום שחוטאי חוץ. ויש לי ראייה גדולה לזה דכל שאם עלה לא ירד חייבין עליהן משום שחוטאי חוץ דבהדיא אמרינן בצבורות (טו ה) דלר"ע דס"ל דבעלי מומין בדוקין שבעין אם עלו למזבח לא ירדו, דלדידיה חייבין עליהן משום שחוטאי חוץ:

ובזה תמוהים לי מאד דברי התוס' זבחים (נט) ד"ה "עד שלא נבנה" שהקשו שם מ"ט אמרינן ציומא (סג) דשלמים ששחטן בחוץ קודם פתיחת דלתות ההיכל פטור, משום שא"ר צפנים, וע"ז הקשו דהא מ"מ צכה"ג הול"ל דכששחטן צפנים שאם עלו למזבח לא ירדו דהא הוה פסולו בקודש, וא"כ הול"ל דחייבין עליהן משום שחוטאי חוץ, ותי' בתוס' שם דדוקא כששחטן צפנים והעלה בחוץ בזה אמרינן בדוכתי טובא דכל שאם עלה לא ירד חייבין עליהן משום מעלה בחוץ, אבל בשוחט קרבנות בחוץ כל שא"ר צפנים ואף על גב שאם עלה לא ירד נמי א"כ עליהן משום שחוטאי חוץ, ותמוה לי הא בהדיא אמרינן (צבורות טו ה) בצעלי מומין בדוקין שבעין דלר"ע דס"ל אם עלו לא ירדו דלדידיה חייבין עליהן משום שחוטאי חוץ וע"ג:

ויש לי בזה עיון בדברי הרמב"ם (פי"ח מה' מעשה הקרבנות ה"ט) שכתב שם וכן מזרע ששחט חטאתו ואשמו בחוץ בחוץ ימי הספירה פטור שעדיין לא נראו צעלי הקרבנות האלו לכפרה, אבל אם שחטו עולותיהן בחוץ בחוץ ימי הספירה חייבין שהעולה דורון הוא, ויש להסתפק בצבורות הרמב"ם לפי מה שנבאר לקמן דדעת הרמב"ם דדוקא מזרע צימי חלוטו אינו משלח קרבנות אבל צימי סיפורו משלח קרבנות נדבה, א"כ א"ל דמה"ט כתב הרמב"ם אבל אם שחטו עולותיהן בחוץ בחוץ ימי הספירה משום דאז הן ראויין צפנים לנדבה, אבל צימי חלוטו כשהקריב עולתו בחוץ א"ל דפטור משום שא"ר לבוא לפניו, דהא מזרע אינו משלח קרבנות כמש"פ הרמב"ם (פי"ח מה' ביאת מקדש ה' י"א) גם א"ל דהא דכתב הרמב"ם צימי סיפורו היינו אורחא דמלתא שאז הוא מפריש קרבנות, אבל צימי חלוטו הא אינו יודע מתי יתפא שפריש קרבנות חובה שלו, אבל באמת גם כשהפריש עולה צימי חלוטו ושחטו בחוץ חייב מה"ט שכתבנו לעיל דאע"ג שאינו משלח קרבנות נדבה מ"מ אם הקריבין צפנים כשרה אף על גב שאינה מרצה לדעת הרמב"ם או מאיך טעמי שכתבנו וכן מסתבר יותר דדעת הרמב"ם, מ"מ בררנו מ"ט חייבין על קרבנות מזרע משום שחוטאי חוץ, אף על גב שאינו משלח קרבנות וא"כ א"ש נמי דחייב על קרבנות זב וזבה משום שחוטאי חוץ, אף על גב דנימא דכל שהטומאה יולאה מגופו אינו משלח קרבנות כמש"כ בתוס' שהבאתי לעיל:

אך עדיין קשה טובא, איך א"ל דמי שטומאה יולאה מגופו כמו זב וזבה אינו משלח קרבנות, הא בהדיא תנן (פסחים נא) גבי פסח, זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו זב' וכו', שומרת יום כנגד יום שוחטין עליה בשני שלה ובגמרא שם (נב) אמרינן, תנן זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו זב' שלו, מאי לאו דלא טביל וש"מ שו"ז על טמא שרץ, לא דטביל וכו'. והנה לפי ההו"א דמיירי שלא טביל פשוט דזב משלח שאר קרבנות נדבה, דהא ודאי א"ל לומר דמשלח אך פסחו, אבל שאר קרבנות לא, דמהיכא תיתי נימא דפסח קל בזה משאר קרבנות, כיון שאינו משלח שאר קרבנות משום דיליף מקרא דגבי מזרע, ה"נ הול"ל שאינו משלח פסחו, דהא קרבנות חובה ודאי דלא גרעו מקרבנות נדבה. וגם בהדיא כתבו בתוס' שם גבי מזרע שאינו משלח קרבנות חובה, ואי נימא דזב וזבה דמו למזרע, הול"ל שאינן משלחין פסחו, א"ו כשמשלחין פסחו ה"נ שמשלחין שאר

קרצנות, ואדרבה גבי פסח דוקא זצ צו' שלו משלה פסחו, אבל בחוץ ז' לא משום דלא חזי לאכילה באורחא ואכילת פסח מעכבת, אבל בשאר קרצנות הא אין שום נ"מ בין זצ צו' שלו או בחוץ ז', א"כ מוכח דזצ משלה קרצנות, ואפילו למסקנא דמייירי בטביל, הא זה לא אמרינן אלא לרצ דס"ל דגבי פסח אין שו"ז אפילו על טמא שרץ כדיליף שם מקראי דכתיבי גבי פסח, וזה הוא בפסח גרידא, אבל בשאר קרצנות כמו דטמא שרץ משלה ה"נ זצ, ולא עוד אלא לפי מה שכתבו בתוס' דצמו"ק (טו ז) דסתמא דטמא שטומאה יולאה מגופו אינו משלה הו"ל דגם טבוי"י דזצ שא"ר לצוא בעזרה אינו משלה, וא"כ קשה מ"ש שהוא משלה פסחו לד"ה מהיכא תיתי נימא דפסח קל משאר קרצנות ואף על גב דא"ל דבתוס' שם לא כתבו כן אלא לר"ש דדריש שם האי קרא דוביוס בואו, אבל לר"י אפילו זצ ומנורע משלחין שאר קרצנות מ"מ ודאי לא מסתבר לומר דהאי משנה דפסחים דזצ שו"ז עליו צו' אתיא דוקא כר"י, א"ו דלד"ה זצ משלה שאר קרצנות, ודוקא מנורע אינו משלה קרצנות כמו דילפינן מקרא דוביוס בואו דכתיב גבי מנורע וכמש"כ בתוס' שם דתירוצ הרש"ון, ואפילו במנורע נמי יבואר לפנינו לקמן מש"כ בתוס' בדוכתי טובא דמנורע נמי משלה שאר קרצנות אלא דעשירית האיפה שלו אינו משלה דע"ז קאי האי קרא דוביוס בואו, ולפינו לקמן יבוארו עוד ראיות דגם מנורע מוחלט משלה שאר קרצנות:

ענף ב

אמנם עדיין אפשר לומר כפי' רש"י שהבאתי שפירש דהא דא"ר יהודה וצואו יקריב חטאתו זה הוא עשירית האיפה אלמא שלא היה יכול להקריב קרצנו עשירית האיפה עד שנטהר מטומאת מת וה"ה מנרעתו, ולפ"ז הא דא"ר שמעון וצואו יקריב בזמן שראוי לביאה ראוי להקרבה, היינו דר"ש ס"ל דה"ה דכל הקרצנות אינו מקריב עד שיטהר מטומאת מת ומטומאת נרעת, ומה שהקשו בתוס' ע"ז מהא דקיי"ל ערל וטמא משלחין קרצנותיהן, א"ל דזה מייירי בשאר טמאים אבל בטומאת מת ומנורע שאני, דאיכא בהו האי קרא דוצואו יקריב, דהא האי קרא לא מייירי אלא בטומאת מת ומנורע כדדרשינן בגמרא שם רישא דהאי קרא בטומאת מת ומנורע, ואדרבה לפ"ז א"ש טובא מה שפסק הרמב"ם (בפ"ג מה' ביאת מקדש ה' י"א) דטמא מת אינו משלה קרצנותיו. וצמימן הקדוש בענף א' הקשיתי ע"ז אבל אי נימא דהרמב"ם מפרש הסוגיא דמוע"ק כפירוש רש"י לכאורה א"ש טובא, דבהדיא תניא הכא דמנורע וטמא מת אינם משלחין, וגם לפ"ז א"ש מה שכתב הכ"מ שם דלהרמב"ם כשהקריב על טמא מת אפילו בדיעבד אינו מרצה דהא לדברינו טמא מת ומנורע ממעטינן מחד קרא, וגבי מנורע ודאי דלהרמב"ם אפילו בדיעבד אינו מרצה, דהא הרמב"ם כתב שם וכן מנורע אינו משלה קרצנותיו כ"ז שאינו ראוי לצוא אל המחנה א"ר להקרבה, אבל המנודה יש צו ספק אם משלה אם אינו משלה, לפיכך אם הקריבו עליו נרצה, א"כ מוכח דבמנורע אפילו בדיעבד אינו מרצה. ולדברינו דטמא מת ומנורע ממעטינן מחד קרא א"ש דגבי טמא מת נמי אפילו בדיעבד אינו מרצה, כמש"כ הכ"מ, כ"ז היה א"ל לכאורה:

והנה גם אי נימא הכי מ"מ כריך לומר דאיכא בזה פלוגתא דתנאי דהא צמימן הקדוש בענף א' הבאתי דס"ל לכמה תנאי דטמא מת צו' שלו מביא אפילו פסחו כש"כ כשמקריב שאר קרצנות, וגם הבאתי צרייתות מפורשות דתניא בהו דטמא מת משלה שאר קרצנות, אך מ"מ תו א"ל להקשות מכל הני דוכתי על הרמב"ם, כיון דלדברינו הא בהאי צרייתא דמוע"ק (טו ז) פליג ר"ש וס"ל דטמא מת ומנורע אינן משלחין קרצנותיהן, משו"ה א"ש דהרמב"ם פסק כר"ש משום דמוע"ק שם פשטינן מהא מלתא דר"ש דמנורע אינו משלה

משו"ה פסק הרמב"ם כוותיה, וגם נריך לומר דרז דס"ל צפסחים (ג) דילפיין דטמא שרץ אינו משלח פסחו מהא דטמא מת צו' שלו אינו משלח פסחו דע"כ דרז לא ס"ל כר"ש דלר"ש א"א למילף טמא שרץ מטמא מת דהא טמא מת אינו משלח שום קרבן, והרמב"ם לשיטתו דלא פסק כרז אלא כעולא כמש"כ בסימן (כ"א ענף א'). וגם א"ל דהראב"ד ג"כ ס"ל זהא כהרמב"ם ומשו"ה לא השיג עליו על מש"פ זה' ביאת מקדש דטמא מת אינו משלח קרבנות. אך יש לעיין כיון שכתב הכ"מ דלהרמב"ם אפילו טבוי' דמת נמי אינו משלח, ואפילו צדיעבד לא הורגה, ולהראב"ד (פ"ו מה' פסח) הא טבוי' דמת משלח פסחו כש"כ שאר קרבנות. אמנם א"ל עוד דהאי דרשה דדרשינן צמוע"ק מקרא דייחזקאל דכתיב וציוס צואו וכו' זה הוא מדרבנן, ואף על גב דמצינו כיוצא בו בתענית (יז) דדרשינן מקראי דייחזקאל ואמרינן שם בגמרא, הא עד דאתי יחזקאל מאן אמרה. ומשינין גמרא גמירי להו ואתי יחזקאל ואסמכה אקראי, מ"מ הכא צמוע"ק לא אמרינן כן, וא"ל דזה הוא מדרבנן בעלמא, א"כ תו א"ל דכיון דמדרבנן הוא מחלקינן בזה בין קרבנות חובה כמו פסח, לבין קרבנות נדבה. אך מדברי התוס' צמוע"ק שם שכתבו דהא דדרשינן צמוע"ק (חא) מזובו ולא מנגעו, היינו דאע"ג שלא נטהר מנגעו מ"מ יכול לספור ז' נקיים, אבל מ"מ אינו מקריב קרבנות ויצה דהא מצורע אינו משלח קרבנות, א"כ מוכח דס"ל דזה הוא מה"ת. מ"מ לכאורה א"ל דהרמב"ם ס"ל כרש"י, וא"ש דברי הרמב"ם:

אך יש לעיין בזה דהרמב"ם בזה' ביאת מקדש (פ"ב ה' י"א) כתב וכן מצורע אינו משלח קרבנותיו, כ"ז שאינו ראוי לצוא אל המחנה אינו ראוי להקרבה. והנה מלישנא דהרמב"ם מצואר דדוקא כ"ז שאינו ראוי לביאה אל המחנה א"ר להקרבה א"כ מצורע צימי סיפורו שמותר לצוא אל המחנה ראוי ג"כ להקרבה, מעתה ע"כ דהרמב"ם ס"ל דהא דדרשינן צמוע"ק שם וציוס צואו כל מי שראוי לביאה ראוי להקרבה, היינו נמי שראוי לביאה לתוך המחנה, ואף על גב דבקרא כתיב וציוס צואו אל הקודש אל החצר הפנימית דמיירי צביאה לעזרה, מ"מ ס"ל להרמב"ם דמילי מילי דרשינן, וכמו דדרשינן רישא דקרא ואחרי טהרתו ז' ימים יספרו לו, דואחרי טהרתו מיירי בטומאת מת, וקרא דיספרו לו מיירי צמוע"ק דמילי מילי דרשינן ה"נ דרשינן רישא דקרא דוציוס צואו היינו שראוי לצוא לתוך המחנה ראוי להקרבה, וסיפא דקרא דאל הקודש וכו' מיירי בעשירית האיפה דמנחת חינוך כדאמרינן שם. ועיין מש"כ לעיל ענף א' דא"ל דמשו"ה מפרש הרמב"ם דהא דתנן (ובחים קיב) הזב והזבה והמצורע שהקריבו עולותיהן ושלמיהן בחוץ חייב דמיירי צמוע"ק צימי סיפורו משום שאז ראוי להקרבה צפנים ע"ש, מ"מ אי נימא הכי תו א"א למעט מהאי קרא דוציוס צואו טמא מת, דהא טמא מת מותר לצוא במחנה, וא"א למעט אלא מצורע צימי חלוטו שא"ר לצוא למחנה:

והגה מהא דקמצע"ל בגמרא צממא מצורע מהו שישלח קרבנותיו, אין להציה ראייה דמיירי בכל מצורע ואפילו צימי סיפורו דהא כל הני אצעות דקמצע"ל התם גבי מצורע כמו מצורע מהו צממא שלום, וצממא פורת, ושאר אינך, הא כל הני נמי מיירי רק צממא מוחלט דהא פשטינן להו מקרא דראשו יהיה פרוע וכו' דכתיב צממא מוחלט, לצר מחדא איציעא דקמצע"ל התם, מצורע מהו צממא המטה, ופשטינן מקרא דוישב מחוץ לאהל והאי קרא מיירי צממא צימי סיפורו, ומסתבר דגם בזה קמצע"ל צממא מוחלט, אלא דהגמרא ס"ל הכא כר' יוס' בר' יהודה דס"ל צמוע"ק (ג) ימי סיפורו וק"ו צימי חלוטו, דצימי חלוטו ודאי אסור צממא המטה ויליף לה מהאי קרא גופיה, וצממא יש לעיין מ"ט לא מיייתין הכא גבי האי איציעא דמצורע מהו צממא המטה האי פלוגתא דתנאי דפליגי בזה גבי מצורע מוחלט, מ"מ זה דס"ל להרמב"ם דהאי איציעא דמצורע מהו שישלח קרבנותיו מיירי צממא א"ש. אמנם צמוע"ק שם כתבו צממא דמהאי קרא דוציוס צואו דדריש ר"ש צממא שראוי לביאה ראוי להקרבה ממעטינן מצורע צימי סיפורו דכתיב לעיל בקרא, ויש לעיין לדצריהם אם גם ציוס הצאת קרבנותיו ג"כ אינו מציה שאר

קרצנות, כיון דעדיין אינו ראוי לצוא לעזרה, או דלמא כיון דצקרא כתיב וציוס צואו וכיון דצהאי יומא יהיה מותר לצוא יכול להקריב אף על גב שעדיין הוא מחו"כ, ומהא דתניא (פסחים נט א) ואין לך דבר שמתעכב אחר תמיד של בין הערבים אלא קטורת ונרות ופסח ומחוסר כיפורים בע"פ שטובל שנית ואוכל את פסחו בערב, ר' יוחנן צ"ב אומר אף מחו"כ בשאר ימות השנה שטובל ואוכל קדשים בערב, ומוקמינן התם בגמרא במחו"כ דמלורע, וצפשטו מוכח דמיירי כשכבר הביא את שאר קרצנותיו קודם תמיד של בין הערבים שאח"כ מביא כפרתו כמו שפירש רש"י שם, אלמא דמחו"כ דמלורע נמי משלח קרצנות, וגם בעיקר הדין גבי מלורע גופא דס"ל להרמב"ם וכתום' צמוע"ק שם שאינו משלח קרצנות. ולכאורה זה מצואר צהדיא צגמרא שם, הנה גס צזה איכא פלוגתא דרצוותא דכתום' וצחיס (עד צ) ד"ה "והא צעי" וצמנחות (סג צ) ד"ה "וכן" כתבו דהא דפשטינן צמוע"ק מהא דתניא יקריב חטאתו זו עשירית האיפה דצרי ר"י, ר"ש אומר צצואו יקריב צזמן שראוי לציהא ראוי להקרצה, היינו דלר"י קרא לא קאי על מלורע דרישא דקרא, ולר"ש קאי על מלורע, אבל מ"מ גס לר"ש דוקא עשירית האיפה שהיא מנחת חינוך אינו מקריב אבל כל הקרצנות גס מלורע משלח, וצענף הבא יבואר עוד צזה:

ענף ג

והנה מה דקשה לי על הא מלתא דמלורע אינו משלח קרצנותיו מהא דתנן (נויר נט צ) נזיר שהיה טמא צספק ומוחלט צספק אוכל צקדשים אחר ששים יום, ושותה יין ומטמא למתים אחר מאה ועשרים יום, וצגמרא שם (ס א) תניא עלה ומגלח ארבע תגלחיות, תגלחת ראשונה מביא צפרים וחטאת העוף ועולת צהמה וכו', ואמרין שם ע"ז דממ"נ שפיר קמייתי דאי ודאי מלורע הוא ולא טמא הוא, צפרים חוצתו, וחטאת העוף ספק אזלי לקצורה, ועולה היא נדבה, א"כ מצואר צהדיא דמלורע יכול לשלח עולה נדבה. ולכאורה היה נראה מזה ראה למש"כ צדעת הרמב"ם דדוקא מלורע מוחלט אינו משלח קרצנות אבל מלורע צימי סיפורו משלח. וא"כ התם שכבר הביא צפרים חו לא הוה מלורע מוחלט אלא דהוה צימי סיפורו, משו"ה מצי לשלח קרצנותיו נדבה, אבל זה ליתא דהא ע"כ הוא מקריב העולה תחלה ואח"כ מגלח את עצמו דהא א"ל לו לגלח תחלה דלמא נזיר טהור הוא ואינו ראוי לגלח אלא על אחד מקרצנותיו כדתנן (נויר מז צ) וכיון שמקריב את העולה קודם התגלחת א"כ אם הוא מלורע עדיין הוא מלורע מוחלט ואף על גב שהביא את הצפרים דהא התגלחת הראשונה צמלורע מוחלט מעכבת ואסור לצוא אל המחנה כדתניא צתו"כ וכמש"פ הרמב"ם והראב"ד (צפ' י"א מה' טומאת צרעת ה"ד) עי"ש, וא"כ מוכח דמלורע מוחלט נמי משלח קרצנות. אך צזה א"ל דהא צתום' צמוע"ק שם כתבו דלר"י מלורע משלח קרצנות, רק ר"ש קא ממעט מלורע מקרא דוציוס צואו, א"כ א"ל דהאי צרייתא ס"ל צהא כר"י, אבל לר"ש א"ל דצכה"ג צעינן שאדם אחר יציא עולה ויתנה אם נזיר טהור אתה העולה שלך תהא, ואם אתה מלורע תהא העולה שלי. אך לכאורה קשה על הרמב"ם שפסק דמלורע אינו משלח, ומ"מ פסק כהאי צרייתא. אך צאמת הא הרמב"ם (צפ"י מה' נזירות ה"ז) כתב שם דמתנה שאם הוא מוחלט תהא העולה ראשונה לחוצת מלורע, אף על גב דצרי הרמב"ם תמוהים כמו שחמהו הראב"ד והכ"מ הא מלורע מוחלט צתגלחת ראשונה אינו מביא שום קרבן, מ"מ לפי אותו נד שכתב שם הכ"מ שיכול להקדים העולה שהוא מחויב לאחר תגלחת השניה, א"ל דשאני עולה זו לפי שהיא צאה לחוצתו דמלורע משו"ה מייתי לה שפיר אפילו קודם תגלחת ראשונה אף על פי שאינו משלח שאר קרצנות. אך צאמת גוף דצרי הכ"מ תמוה ואכ"מ לצאר, אך מ"מ אפשר לומר כמש"כ:

אמנם קשה טפי מהא דתניא (נויר ס 3) שאלו תלמידי ר"ש צן יוחאי נזיר טהור ומצורע מהו שיגלח תגלחת אחת ועולה לו לכאן ולכאן, אמר להן אינו מגלח, אמרו לו למה, אמר להן אלו זה לגדל וזה לגדל זה להעביר וזה להעביר יפה אתם אומרים, עכשיו נזיר להעביר ומצורע לגדל, ולא תעלה לו לימי חלומו ותעלה לו לימי סיפורו ואמר להן וכו'. וקשה הא ר"ש צן יוחאי בעצמו ס"ל צמוע"ק שם דמצורע אינו משלח קרבנות א"כ ע"כ א"ל לומר דתגלחת אחת תעלה לכאן ולכאן דהא נזיר צריך להביא קרבנות קודם תגלחתו שאפילו אם גילה על הזבח ונמנע שהזבח פסול תגלחתו פסולה כדעתן (נויר מו 3) ומצורע קודם תגלחת הראשונה עדיין הוא מצורע מוחלט ואסור לבוא אל המזבח כמו שהבאתי לעיל וא"כ אינו משלח קרבנות ובהכרח צריך להטעה תחלה מצורעו ואח"כ מביא קרבנות נזיר, ואין לומר דהא דילפינן צמוע"ק שם דמצורע אינו משלח קרבנות זה הוא דוקא קרבנות נדבה, אבל כגון נזיר מצורע א"ל דנימא דמותא להביא קרבנות חובה של נזירות קודם שיטהר, זה ליטא דאין שום סבא לחלק בזה, תדע דהא בתוס' צמוע"ק שם כתבו דהא דדרשינן במגילה (הא) וכי יטהר הזב מזובו ולא מנגעו דהיינו דאע"ג שהוא מצורע מ"מ מונה ז' נקיים לזיבתו, אבל מ"מ אינו מביא קרבנות של זיבה עד שיטהר מצורעו מה"ט דמצורע אינו משלח קרבנות וא"כ ה"ה דנזיר והוא מצורע הול"ל שאינו מביא קרבנות נזירות עד שיטהר מצורעו וא"כ איך א"ל דתגלחת אחת תעלה לנזירות ולתגלחת הראשונה של ימי חלומו. אמנם לפי אותו דד שכתבנו לעיל דהא דילפינן מקרא דחזקאל דמצורע אינו משלח הוא מדרבנן תו לא קשה. אך כפי המבואר בתוס' שהוא מה"ט קשה והיה נראה מזה ראייה למש"כ בתוס' זבחים (ע ד 3) (מנחות ס 3) דהא דדרשינן צמוע"ק וזיבוס בואו דמצורע אינו משלח, זה קאי רק על קרבן של עשירית האיפה דמנחת חינוך דכתיב בהאי קרא, אבל שאר קרבנות משלח, וא"ש הסוגיא דנזיר שהבאתי, ולהרמב"ם שפסק דמצורע אינו משלח א"ל דס"ל שהוא מדרבנן, אך מדס"ל להרמב"ם דגם בדיעבד אינו מרצה משמע יותר שהוא מה"ט. אך מ"מ אין הכרע מזה. הנה צררנו דכל הטמאים כולם משלחין קרבנותיהן. ומה שקשה מסמיכה כתבנו צסימן הקדום ענף א'. ובמה שפסק הרמב"ם דטמא מת אינו משלח כבר כתבנו צסימן הקדום מה שיש לומר בדעת הרמב"ם, ומסתבר לי יותר מש"כ צסימן זה ענף ב' דהרמב"ם ס"ל דזה ילפינן נמי מקרא דחזקאל דבבואו דיליף ר"ש מהאי קרא דמצורע אינו משלח, וגם מסתבר יותר לומר דלהרמב"ם זה הוא מדרבנן בעלמא, ולא נצטרך לומר דכל הני תנאי ואמוראי שהבאתי צסימן הקדום פליגי על זה, ועל מש"כ בתוס' דטמאים שטומאה יוצאה מגופן אינן משלחין ולדבריהם זה הוא מה"ט כמש"כ בענף ב' כבר כתבנו מה דקשה טובא ע"ז, וגם צררנו ראיות לדעת התוס' זבחים (ע ד 3) דאפילו מצורע נמי משלח קרבנותיו:

סימן כד

שאלה בדין השוחט את הפסח לערלים ולטמאים שהוא פסול מאיזה טעם הוא פסול

תשובה בפסחים (סא א) תנן שחטו שלא לאוכליו ושלא למנוייו ולערלים ולטמאים פסול, לאוכליו ושלא לאוכליו למנוייו ושלא למנוייו ולמולים ולערלים ולטמאים ולטהורים כשר, ובגמרא שם פרכינן מנא ה"מ דת"ר במכסת מלמד שאין הפסח נשחט אלא למנוייו, יכול שחטו שלא למנוייו יהא כעובר על מצות וכשר, ת"ל במכסת תכוסו הכתוב שנה עליו לעכב וכו', אשכחן שלא למנוייו שלא לאוכליו מנ"ל, אמר קרא איש לפי אכלו תכוסו איתקש אוכלין למנויין, ובהא דתנן נמי במשנתנו לערלים ולטמאים פסול ע"ז לא פרכינן בגמרא מנ"ל, ובתוס' שם ד"ה לאוכליו כתבו אומר ר"י דלערלים ולטמאים כולהו נפקא מהאי קרא דאיש לפי אכלו דכיון דלא מנא אכלי ליה חשיבי כולהו שלא לאוכליו, וכן משמע (ובתוס' כג) דאמרינן קסברי זקני דרום טמא משלח קרבנותיו כלומר קרבן פסח, ופרכינן והא תניא במכסת נפשות מכאן שאין הפסח נשחט אלא למנוייו ואתקש אוכליו למנוייו מוכח בהדיא דטמא נפ"ל מאיש לפי אכלו עכ"ד, וכן פי' רש"י בגמרא (סא ב) ד"ה הואיל וטומאה פוסלת פי' רש"י דבעינן הראוי לאכילה דכתיב איש לפי אכלו ושם ד"ה הואיל וערלה פוסלת פי' רש"י מהאי טעמא דבעינן הראוי לאכילה, אלמא דגם רש"י ס"ל כדעת התוס' דטעמא דהשוחט לערלים ולטמאים פסול היינו משום דהני אינם ראויים לאכילה, והוה שוחט שלא לאוכליו דע"ז איכא קרא דאיש לפי אכלו תכוסו דאיתקש אוכלין למנויין כדאמרינן בגמרא:

והנה יש לעיין בזה טובא דמש"כ דטמא נ"ל מקרא דאיש לפי אכלו דטמא לאו בר אכילה הוא, קשה לכאורה הא מקרא מלא הוא איש איש כי יהיה טמא לנפש ועשה פסח בחדש השני, א"כ איכא קרא דטמא לא יעשה פסח ראשון, ותדע דהא למ"ד (פסחים 55) דאין שו"ז על טמא שרץ ויליף נמי מהאי קרא דאיש איש כי יהיה טמא לנפש ואף על גב דטמא שרץ חזי לאכילה באורתא מ"מ רחמנא דחיא אלמא דמקרא דאיש איש כי יהיה טמא ילפינן דדחי רחמנא לטמא, ומה שהביא בתוס' ראייה מההיא דזבחים (כג) לכאורה תמוה הא התם אמרינן דקסברי זקני דרום דהאי קרא דאיש איש כי יהיה טמא לנפש וכו' הוא למצוה בעלמא אבל אינו מעכב שאם הביא הפסח כשר, וע"ז שפיר פרכינן דמ"מ כיון דאינו ראוי לאכילה הוה שלא לאוכליו אבל לפי מה דקיי"ל דהאי קרא דאיש איש כי יהיה טמא הוא לעיכובא, א"כ ילפינן מניה דדחי רחמנא טמא מפסח, והיה א"ל דס"ל לתוס' דלמ"ד (פסחים 55) דשו"ז על טמא שרץ, דס"ל התם דקרא דאיש איש מיירי בטמא מת בתוך ז' דלא חזי לאכילה לאורתא, אבל ביום ז' שלו דחזי לאכילה באורתא לא דחי רחמנא לפסח שני, א"כ לדידיה ע"כ טעמא דדחי רחמנא לטמא מת הוא משום דלא חזי לאכילה באורתא, וקמ"ל קרא דיעשה פסח שני משו"ה כתבו בתוס' דטעמא דטמא הוא משום דהוה שלא לאוכליו שא"ר לאכילה, אך לפנינו יתבאר תי' מרווח דהאי קרא דאיש איש אינו נוגע לדינא דמשנתנו:

גם במש"כ בתוס' דשחטו לערלים נמי ילפינן מקרא דאיש לפי אכלו דערל א"ר לאכילה לכאורה יש לעיין בזה טובא, חדא דהא ערל יכול למול א"ע לאחר עשיית הפסח ודמי למחו"כ דאמרינן (פסחים 55) שמביאין את פסחן ואח"כ מביאין את כפרתן. וכן ביצמות (עא ב) גבי הא דמילת זכרין מעכבין אותן בפסח אמרינן שם שאם היה חבוש בצית האסורים שו"ז עליו את הפסח ואח"כ מל את בנו, אלמא דאע"ג דבשעת עשיית הפסח הוה מחוסר מעשה דמילת בנו. שאם לא ימול אותו אסור באכילת פסחו. מ"מ שו"ז עליו ולא הוה שוחט שלא לאוכליו. כיון שאפשר למול אותו אחר עשיית הפסח. ה"נ גבי ערל הול"ל דלא הוה שוחט שלא לאוכליו כיון

שאפשר לו למול אח"כ. והנה בתוס' (פסחים סט ז) ד"ה האי מחזי חזי. כתבו ז"ל דערל שמחוסר מעשה בגופו הוה שלא לאוכליו. נראה שמחלקים בין מחוסר מעשה בגופו או לא. ולפ"ז א"ל דגזי מילת זכריו כשהיה אציו חבוש צבית האסורים שפיר שו"ז עליו, משום שאפשר למול אח"כ כיון דלא הוה מחוסר מעשה בגופו. וכן מחו"כ לא הוה מחוסר מעשה בגופו. אבל ערל דמחוסר מעשה בגופו משו"ה כשנשחט עליו הוה שוחט שלא לאוכליו אף על גב דיכול למול א"ע אח"כ. אבל הא גופא קשיא טובא מאי נ"מ בזה אם הוא מחוסר מעשה בגופו או בגוף בנו כיון דמ"מ הא יכול לעשות אח"כ א"כ לא דמי לחולה:

ובלא"ה לכאורה קשה טובא דל"ל כלל גזי ערל ה"ט דהוה שלא לאוכליו. בלא"ה הא ערל אינו יכול לעשות הפסח. דכיון דאפילו מילת בנו מעכב דילפינן ביצמות (ע א) מקרא דהמול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו בגז"ש. דמילת בנו מעכב בין בעשיה בין באכילה. וזה הוא אפילו דזיעבד שאם נשחט הפסח קודם מילת בנו הוא פסול. אף על גב שמל אותו אח"כ. דאי לא"ה לא הוה מקשה בגמרא שם כיון דמעכב עשיית הפסח היכי מ"ל שיעכב אכילתו, דאין ה"נ מ"ל דזיעבד כשעשה הפסח קודם. א"ו שאם עשהו קודם הוא פסול. וכיון שמילת בנו מעכב מעשיית הפסח לא כש"כ שמילת עזמו מעכב עשיית הפסח. דבכה"ג ממש אמרינן ביצמות (ע ז) דילפינן מגז"ש דתושב ושכיר דערל אסור באכילת תרומה כמו שאסור באכילת פסח. ופרכינן ונימא מה פסח מילת זכריו ועבדיו מעכבין אף תרומה מילת זכריו ועבדיו מעכבין. אבל ערלות דעזמו לא. ומשנינן מי איכא מידי דערלות דגופיה אינו מעכב וערלות דאחרינא מעכב. לפ"ז ממילא גזי פסח דערלות דאחרינא מעכב כש"כ דערלות דעזמו מעכב. א"כ הול"ל דערל שעשה פסחו קודם שמל א"ע דהפסח פסול. וא"ל דערלות דעזמו א"א למילף דמעכב מק"ו דערלות בנו, אלא היכי שמחוייב למול א"ע. אבל ערל שמתו אחיו מחמת מילה א"א למילף מיניה, דגזי ערלות בנו כה"ג ג"כ אין מילת בנו מעכב. כדאמרינן ביצמות (ע א) שאם היה הבן חולה או כשהיה אציו חבוש צבית האסורים שו"ז עליו. דגזי מילת זכריו כתיב המול לו כל זכר וכו' דהיינו היכי שאפשר לו למול וגם מחוייב למולו כדאמרינן ביצמות שם. ומשו"ה א"ש מה שפיר רש"י ותוס' ה"ט גזי ערל דהוה שלא לאוכליו דמשנתנו מיירי אפילו בערל שמתו אחיו מחמת מילה. וערל כי האי א"א למילף דערלות מעכב מק"ו דערלות בנו. אבל טעמא דהוה שלא לאוכליו מהני אפילו בערל שמתו אחיו מחמת מילה דאסור ג"כ באכילת קדשים. כמו שהכריחו בתוס' (יצמות ע א) בראיות ברורות. ויש לי ג"כ ראיות לזה ואכ"מ, ועפ"ז מתורץ ג"כ קושיא הראשונה מ"ט הוה ערל שלא לאוכליו הא יכול למול א"ע אחר עשיית הפסח. דאין ה"נ דערל שמתו אחיו מחמת מילה הא אסור למול א"ע. והוה כמו חולה דהוה שלא לאוכליו בשעת שחיטה. וערל שמחוייב למול א"ע בלא"ה פסול מק"ו דערלות בנו

כמש"כ:

אמנם מש"כ דבערל שמתו אחיו מחמת מילה ודאי דהוה שלא לאוכליו כיון שא"ר למול א"ע. זה אינו ברור דא"ל דמ"מ כיון שאם עבר ומל מותר באכילת הפסח לא הוה שלא לאוכליו, כיון דגברא חזי אלא תיקוני הוא דלא מתקן נפשיה. וכדאמרינן כה"ג (פסחים סט ז) גזי טמא מת בז' שלו, דלר"א דס"ל דשו"ז עליו דה"ה אפילו אם חל ז' שלו בשבת ערב פסח ג"כ שוחטין עליו, ואף על גב דבשבת אסור להזות עליו וא"ר לאכילה והוה נשחט שלא לאוכליו. מ"מ אמרינן כיון דגברא חזי אלא תקוני הוא דלא מתקן נפשיה. משו"ה לא הוה נשחט שלא לאוכליו. ואכילת פסח לר"א אינו מעכב. וה"נ גזי ערל שמתו אחיו מחמת מילה א"ל דאמרינן כן. אף מ"מ יש לחלק דשאני התם דמה"ת מותר להזות עליו אפילו בשבת. אבל הכא גזי ערל שמחוסר מעשה בגופיה כי האי שא"ר לעשות זאת מה"ת. דמי לטמא מת בתוך ז' ולחולה דהוי נשחט שלא לאוכליו, וא"ל

דרש"י ותוס' ס"ל הכי ומה"ט כתבו דערל הוה שלא לאוכליו וערל דרשאי למול א"ע פסול מה"ט שכתבנו כן
היה נראה לכאורה:

אמנם בלא"ה א"ש דאע"ג דמקרא דאיש איש ידעינן דחיא רחמנא לטמא. וכן ערל אפשר למילף מק"ו
דערלות בנו כמש"כ. אפ"ה לא ידעינן מהכא. אלא דערל וטמא אינן עושין את הפסח לעצמן. וגם
כשמנוים בחזרה אינם יולאים באותו פסח. אבל מ"מ כששחט את הפסח במחשבה לערלים ולטמאים גרידא.
הול"ל דכשר לשאר בני חצורה. דהא ליכא קרא דמחשבת ערלים וטמאים בשחיטה פוסלת את הפסח לכל
החצורה. אך משום שא"ר לאכילה מיפסל דמחשבת שלא לאוכליו בשחיטה הא ילפינן בגמרא מקרא דהפסח
פסול לכל החצורה משו"ה פ"י רש"י ותוס' על הא דתנן השוחט לערלים ולטמאים פסול דזה הוא משום דהוה
מחשבת שלא לאוכליו. אמנם לפ"ז חזרה קושיתנו דמ"ט השוחט לערלים הוה מחשבת שלא לאוכליו הא ראוי
למול א"ע אח"כ. ובשלמא בערל שמתו אחיו מחמת מילה א"ל דהוה שלא לאוכליו כמש"כ. אבל ערל דיכול
למול א"ע מ"ט הוה שלא לאוכליו. וא"ל לומר השתא דערל כי האי בלא"ה פסול משום דילפינן מק"ו דערלות
בנו דהא מהאי ק"ו לא ידעינן שהפסח נפסל לכל החצורה:

ועדיין א"ל דהשוחט לערל שיכול למול א"ע הוה שלא לאוכליו מטעם אחר דהא אפילו כשימול א"ע מ"מ
אינו יכול לאכול מאותו פסח שכבר נשחט עליו כשהיה ערל. דערלות דעצמו מעכב מק"ו דערלות בנו
כמש"כ. אלא דכשימול ינטרך לעשות פסח אחר א"כ הוה נשחט שלא לאוכליו ואף על גב דמ"מ לא דמי לחולה
שא"ל לו לאכול כלל אפ"ה א"ל דצכה"ג נמי הוה שלא לאוכליו. ואדרבא עפ"ז א"ש טפי הא דתנן השוחט
לערלים ולטמאים בסתמא דמשמע כל טמאים. ולכאורה הא תינה טמא מת בתוך ז' דהוה מחשבת שלא
לאוכליו דאינו יכול לאכול כלל, אבל טמא שרץ למ"ד אין שו"ז על טמא שרץ הא כשיטבול עושה את פסחו
לד"ה. כדאמרינן (פסחים 35) וא"כ מ"ט הוה שלא לאוכליו הא יכול לטבול ולעשות פסחו. אך לפי דברינו ניחא
דלמ"ד אין שו"ז על טמא שרץ כששחט לשמו ואח"כ טבל. הא צריך לעשות פסח אחר דאותו שנשחט עליו קודם
שטבל א"ר לאכול דלדידיה טמא שרץ נמי דחיא רחמנא. ושפיר הוה נשחט שלא לאוכליו, אך מ"מ אין הכרע
ממשנתנו דא"ל דתנא דמשנתנו ס"ל דשו"ז על טמא שרץ וא"כ טמאים דמתניתין מיירי בטמא מת בתוך ז'
אבל טמא שרץ א"ל דגם למ"ד אין שו"ז על טמא שרץ מ"מ השוחט לשמו לא פסל את הפסח לכל החצורה, דזה
לא הוה שלא לאוכליו ואין הכרע דא"ל דהוה שלא לאוכליו מה"ט משום שא"ל לו לאכול מאותו פסח כמש"כ.
ולפ"ז הול"ל נמי דהשוחט לשם מי שיש לו בן ערל דהוה נמי שלא לאוכליו. מה"ט גופא דגם כשימול אח"כ
את בנו א"ר לאכול מאותו פסח וינטרך לעשות פסח אחר. ועפ"ז א"ש מה שפ"י רש"י ותוס' דמחשבת ערלים
הוה שלא לאוכליו דערל שמתו אחיו מחמת מילה שפיר מצינן למימר דהוה שלא לאוכליו מה"ט שכתבנו לעיל
וערל דיכול למול א"ע נמי הוה שלא לאוכליו דמ"מ אינו ראוי לאכול מאותו פסח כמש"כ אך מ"מ כ"ז אינו
מוכרח כמו שיבאר בענף ג':

אך מ"מ יש לעיין מה שהביאו בתוס' שהבאתי ראיה לדבריהם מהסוגיא דזבחים (כג) שהבאתי. וקשה הא
התם מיירי שהטמא בעצמו אינו יולא בפסח שעשה ולא מיירי כלל בשוחט במחשבה לטמאים. אמנם לא
קשה כלל דהא התם אמרינן דקצרי זקני דרום דקרא דאיש איש כי יהיה טמא הוא למנוה בעלמא אבל
בדיעבד טמא ששלח פסחו כשר וגם אמרינן שם דס"ל דאכילת פסח אינה מעכבת. וע"ז פרכינן
והתניא במכסת מלמד שאין הפסח נשחט אלא למנויו וכו' ואתקיש אוכליו למנויו. דהיינו דפרכינן דאף
ע"ג דנימא דאכילת פסח אינו מעכב מ"מ טמא הא הוה נמי נשחט שלא לאוכליו דזה פסול לכו"ע דהא גבירא
לא חזי לאכילה ובפסחים (עחג) אמרינן דאפילו לר"נ דס"ל דאכילת פסחים אינו מעכב מ"מ בעי גבירא דחזי

לאכילה א"כ מוכח מהאי סוגיא דנשחט לטמא הוה נשחט שלא לאוכליו ונ"מ גם לדידן דס"ל דקרא דאיש איש הוא לעיכובא דהיכי שנשחט במחשבה לטמאים דהוה נמי נשחט שלא לאוכליו והפסח פסול לכל החבורה כן אפשר לפרש דברי רש"י ותוספות:

ולפי דברינו מתורץ היטב תמיהת התוס' (פסחים סט ב) דאמרינן שם גבי טמא מת שחל ז' שלו בשבת ע"פ שא"ל להזות עליו, ואמרינן שם דקסבר ר"א שו"ז על טמא שרץ וה"ה לטמא מת צו' שלו, הזאה למאי לאכילה אכילת פסחים לא מעכבא, א"ל רב אדא בר אהבה לרבא א"כ נמא פסח נשחט שלא לאוכליו, א"ל שלא לאוכליו לחולה ולזקן דלא חזי, אבל האי מחזי חזי תיקוני הוא דלא מתקן, וע"ז כתבו שם ד"ה האי הקשה ריב"א א"כ אמאי אמר ר"א ערל שלא מל ענוש כרת, הא מחזי חזי אלא דלא איתקן, וי"ל דשא"ה דמתוסר מעשה בגופו וחסדינן ליה שלא לאוכליו עכ"ל, אך לדברינו א"ש טובא דערל שחייב למו"ל א"ע גברא לא חזי לעשות הפסח דילפינן דערלות דידיה מעכב מק"ו דערלות בנו כמש"כ, ולא דמי לטמא מת צו' שלו דס"ל לר"א דשו"ז עליו את הפסח ואח"כ טובל ואוכל. דהתם גברא חזי לעשיית פסח אלא דלאכילה בעי טבילה ואכילה לא מעכב לר"א. מ"מ מש"כ רש"י ותוס' שהבאתי דמחשבת ערלים וטמאים בשחיטה הוה מחשבת שלא לאוכליו לכאורה דבריהם מוכרחים כמש"כ אך עדיין יש לעיין בזה טובא כמו שיתבאר בענף ב':

ענף ב

אמנם מה שיש לעיין במש"כ רש"י ותוס' דמחשבת ערלים דפוסלת בפסח זה הוא משום דהוה שלא לאוכליו דקשה הא ילפינן מקרא דמחשבת ערלים פוסלת דשם (סא ב) אתמר שחטו למולין ע"מ שיתכפרו בו ערלים בזריקה ר"ח אמר פסול רבה אמר כשר וכו' אמר רבה מנה"מ דתניא יכול יפסול בני חבורה הבאין עמו וכו' ת"ל זאת ואמרינן שם דהכי קאמר יכול יפסול בני חבורה הבאין עמו ת"ל וכל ערל כולה ערלה פסלה מקנתה לא פסלה, וכ"ת ה"ה לזריקה ת"ל זאת, ופליגי התם רבה ור"ח דרבה סובר דממעט זריקה לקולא דאפילו כולה ערלה לא פסלה בזריקה, ור"ח סובר דממעט לחומר דאפילו מקנת ערלה פוסל בזריקה, ורב אשי מפרש דברייתא דבין בשחיטה בין בזריקה כולה ערלה פסלה מקנתה לא פסלה, וע"כ דזה מיירי במחשבת ערלים גרידא אבל מ"מ איכא בהאי חבורה מולין, דאי לא"ה א"ל לומר דאפילו כולה ערלה אינה פוסלת בזריקה דלמאן כשר הא ערלים לא חזו, א"ו דמיירי במחשבת ערלים א"כ ילפינן מקרא דמחשבת ערלה פוסלת וא"כ ל"ה ה"ט דהתוס' דשוחט לערלים הוה שוחט שלא לאוכליו:

אך ודאי דהתוס' לטעמייהו אזלי דהא שם (סא א) ד"ה שחטו למולין כתבו אומר ר"י דכמו דפליגי רבה ור"ח בשוחט למולין ע"מ שיתכפרו בו ערלים, ה"נ דפליגי בה"ג בשחטו לאוכליו ע"מ שיתכפרו בו שלא לאוכליו, דאע"ג דקרא דמייתי מיירי בערל, מ"מ מהד קרא דאיש לפי אכלו נפקא וילפי מהדדי לכל מילי, דהא לאוכליו ושלא לאוכליו דכשר משום דיליף ממולים וערלים דכשר עכ"ל, הנה ס"ל להתוס' דמקרא דאיש לפי אכלו דממעטינן שוחט שלא לאוכליו, ילפינן דה"ה דשוחט לערלים פסול דהוה נמי שלא לאוכליו, אלא דהול"ל דאפילו שוחט לאוכליו ושלא לאוכליו למולים ולערלים נמי פסול, משו"ה ילפינן מקרא דכל ערל דמקנת ערלה לא פסלה, וה"ה דילפינן מזה דמקנת שלא לאוכליו לא פסלה, ומקרא דזאת דממעטינן זריקה גבי ערלה לכל חד כדאית ליה, ה"ה דס"ל כה"ג גבי שלא לאוכליו דילפי מהדדי, כן הוא שיטת התוס' וא"ש מה שפי' דהא דשוחט לערלים פסול הוא משום דהוה שוחט שלא לאוכליו, דלדבריהם חדא טעמא בהני תרתי וילפי מהדדי, ומשו"ה כתבו בתוס' דהא דס"ל לר"ח דממעטינן זריקה לחומר דאפילו מקנת ערלה פסלה

זה דוקא בשוחט ע"מ לזרוק לערלים, אבל בשוחט סתמא ואח"כ זרק דמו לערלים כשר דהא קיימ"ל (זבחים ד'
 א) דשלא לאוכליו אינו פוסל בזריקה, וה"ה ערלה דהא ילפי מהדדי, אלא דשוחט ע"מ לזרוק גרע דזכה"ג
 לר"ח פסול בין במחשבת שלא לאוכליו בין במחשבת ערלה:

אמנם הרמב"ם (פ"ב מה' ק"פ) פסק דזורק לערלים או ששחט ע"מ לזרוק לערלים פסול, אבל שחט ע"מ לזרוק
 שלא לאוכליו כשר שאין מחשבת אוכלים בזריקה, הרי דמחלק בין הני תרתי גם בתוס' (זבחים יוד"א) ד"ה
 מקום כתבו ג"כ בהרמב"ם דשוחט ע"מ לזרוק שלא לאוכליו כשר, א"כ ממילא מוכרח דס"ל דמחשבת ערלה
 שאני ממחשבת שלא לאוכליו, דבמחשבת ערלה כה"ג ששוחט ע"מ לזרוק לערלים פוסלת לר"ח ולרב אשי
 בפסחים שם, והנה להרמב"ם והתוס' זבחים שהבאתי מחשבת ערלים ושללא לאוכליו תרי מילי נינהו, דשלא
 לאוכליו אינו פוסל אלא בשחיטה גרידא, ומחשבת ערלה פוסלת אפילו בזריקה, וטעמייהו א"ל בפשיטות,
 דמחשבת שלא לאוכליו דילפינן מקרא דאיש לפי אכלו דשחיטה מיירי משו"ה אינה פוסלת בזריקה, דלא
 מיציעא לרבי דדריש בפסחים שם איש לפי אכלו תכוסו, כאדם שאומר לחצירו כוס לי טלה זה, ודאי
 דשחיטה מיירי אלא אפילו לרבנן דפליגי עליה דרבי, נמי האי קרא בשחיטה מיירי כמש"כ רש"י שם ד"ה
 הואיל, משו"ה אינה פוסלת בזריקה, ואין חילוק בין שמחשב בשעת זריקה, או ששוחט ע"מ לזרוק שלא
 לאוכליו, דבכל גווני כשר, אבל מחשבת ערלה דילפינן בפסחים (ע"א א) מקרא דכל ערל ומקרא דזאת, ולר"ח
 ורב אשי שם האי קרא מיירי אפילו בזריקה, משו"ה מחשבת ערלה פוסלת אפילו בזריקה, ובזה ג"כ אין שום
 נ"מ בין מחשב בשעת זריקה, או ששוחט ע"מ לזרוק לערלים דפסול, וזתוס' פסחים שהבאתי שמחלקים בין
 מחשב בשעת זריקה לשוחט ע"מ לזרוק. זה הוא משום דס"ל דמחשבת ערלה ומחשבת שלא לאוכליו חדא היא,
 אבל לשיטת הרמב"ם אין אנו נריכים לחלק בזה ועיין מש"כ עוד בסימן הבא:

מעתה נריך לתרץ לדעת הרמב"ם והתוס' זבחים קושית התוס' דפסחים שהבאתי, שכתבו דע"כ מחשבת
 ערלים ומחשבת שלא לאוכליו חדא היא, דהא הא דלאוכליו ושללא לאוכליו כשר, הוא משום דילפינן
 מקרא דוכל ערל דמקנת ערלה לא פסלה, שאם שחט למולין ולערלים כשר, אלמא דילפי מהדדי, ולא הבינותי
 ראיה זו, חדא דא"ל דודאי דשוחט לערלים הוה שלא לאוכליו מה"ט שזררנו בענף א', וכיון דילפינן מקרא
 דמקנת ערלה לא פסלה ודאי דה"ה מקנת שלא לאוכליו נמי לא פסלה, דהא ערלה נמי הוה שלא לאוכליו, אבל
 ודאי בחומרא א"א למילף שלא לאוכליו ממחשבת ערלה, דאע"ג דבמחשבת ערלה איכא קרא לרבות אפילו
 בזריקה, מ"מ מחשבת שלא לאוכליו א"א למילף לחומרא ממחשבת ערלה, דהא ערל חמיר דאסור באכילת
 תרומה וקדשים משא"כ חולה, וגם לפ"ז א"ש נמי דנריכי כולהו קראי, דמקרא דאיש לפי אכלו ילפינן
 מחשבת שלא לאוכליו, וכיון דהאי קרא גבי שחיטה גרידא כתיב כמש"כ, משו"ה אינה פוסלת בזריקה ומהאי
 קרא גרידא הול"ל נמי דאפילו מקנת שלא לאוכליו פסול, אך כיון דכתיב קרא אחרינא גבי ערלה וכל ערל
 וכו' דילפינן מיניה שם (ס"א א) דדוקא מחשבת כולה ערלה פוסלת, אבל מקנת ערלה לא פסלה, א"כ ידעינן
 נמי דמחשבת מקנת שלא לאוכליו לא פסלה, דהא ערל נמי הוה שלא לאוכליו, אמנם האי קרא דוכל ערל לא
 כתיב גבי שחיטה והול"ל דמחשבת כולה ערלה פוסלת אפילו בזריקה, וכדאמרינן בגמרא שם יכול אף
 בזריקה כן, כתיב זאת למעט ופליגי אמוראי דלרבה ממעטינן לקולא דמחשבת כולה ערלה נמי אינה פוסלת
 בזריקה, ור"ח ס"ל דממעטינן זריקה לחומרא דאפילו מחשבת מקנת ערלה פוסלת בזריקה, ורב אשי דס"ל
 שם דמקרא דוכל ערל הול"ל דמקנת ערלה פוסלת בין בשחיטה בין בזריקה וכתב רחמנא זאת עד דאיכא כולה
 ערלה בין בשחיטה בין בזריקה לדידיה נמי הני קראי אתו למחשבת ערלה גרידא דפוסלת בזריקה ובזה א"א

למילף מחשבת שלא לאוכליו ממחשבת ערלה מה"ט שכתבנו, וכ"ז הוא לדעת החוס' דס"ל מחשבת ערלה הוה שלא לאוכליו:

אמנם כיון דאחינו להכי דגם אי נימא דמחשבת ערלה הוה שלא לאוכליו מ"מ מחשבת ערלה ומחשבת שלא לאוכליו תרי מילי נינהו דמחשבת ערלה פוסלת בזריקה ומחשבת שלא לאוכליו אינה פוסלת בזריקה כמו שפסק הרמב"ם שהבאתי, א"כ א"ל דבאמת מחשבת ערלה לא הוה שלא לאוכליו וכמש"כ בענף א'. דאפילו ערל שמתו אחיו מחמת מילה שא"ר למול א"ע מ"מ כיון דגברא חזי אלא תיקוני הוא דלא מתקן נפשיה שפיר הוה לאוכליו וגם מש"כ דערל שיכול למול א"ע הוה שלא לאוכליו כיון דאפילו כשימול א"ע א"ר לאכול מאותו פסח שנשחט עליו, אלא שצריך לעשות פסח אחר, הוה שלא לאוכליו ג"כ אינו מוכרח דמ"מ כיון דחזי לאכול לאורתא לא דמי לחולה ולזקן והא דתנן במשנתנו דהשוחט לערלים פסול זה הוא משום דילפינן (פסחים סא א) מקרא דוכל ערל דמחשבת ערלה פוסלת, ואדרבא עפ"ז א"ש טפי דלא נטרך לומר דהא דאמרינן בפסחים שם וכל ערל כולה ערלה פוסלת מקצתה לא פסלה דהאי קרא לא אחי אלא לדיוקא דמקצת ערלה אינה פוסלת אלא דמיבעי נמי לגופיה דכולה ערלה פוסלת משום דלא מצי למילף משלא לאוכליו דמחשבת ערלה לא הוה שלא לאוכליו, וכ"ת א"כ חזרה קושית החוס' דהיכי ילפינן דמקצת שלא לאוכליו אינה פוסלת כמו מקצת ערלה כיון דהני תרתי תרי מילי נינהו אך א"ל דהא בפסחים (סג ז) דפרכינן שם מ"ש לאוכליו ושלא לאוכליו דכשר ומ"ש לשמה ושלא לשמה דפסול, ומשני דלא דמו להדדי מכמה טעמי משמע מהגמרא דאם היו דמיין להדדי הוה ילפינן חד מחצריה משו"ה א"ש דילפינן בזה שלא לאוכליו מערלה, דכל הני מילי דאמרינן שם דאיכא גבי שלא לאוכליו איכא נמי בערלה, וכש"כ לר"ח דס"ל דמחשבת ערלה פוסלת בזריקה אפשר למילף מק"ו דמה ערלה שפוסלת בזריקה מקצת ערלה לא פסלה שלא לאוכליו דאינה פוסלת בזריקה א"ד דמקצת שלא לאוכליו אינה פוסלת אבל לחומרא א"א למילף מינייה מה"ט שכתבנו לעיל, ואי נימא הכי תו אינו מוכרח הא שכתבנו בענף א' דהשוחט לשם מי שיש לו בן למול הוה שלא לאוכליו וכן דלמ"ד אין שו"ז על טמא שרץ השוחט לשמו הוה שלא לאוכליו וכמו שיבאר בארוכה בסוף ענף ג'. ויבאר ראיות לדעת הרמב"ם דמחשבת ערלה ומחשבת שלא לאוכליו תרי מילי נינהו:

ענף ג

והנה אפשר להביא ראיות לדעת הרמב"ם דקשה טובא לדעת החוס' בפסחים דמחשבת ערלה הוה שלא לאוכליו גרידא ומה"ט כתבו דהא דילפינן מקרא דזריקה אפילו מקצת ערלה פוסלת, זה הוא דוקא בשוחט ע"מ לזרוק אבל בזריקה ענמה אפי' כולה ערלה אינה פוסלת, דהא קיימ"ל אין מחשבת אוכלים בזריקה, וקשה הא בגמרא אמרו דמה"ט ס"ל לר"ח דקרא אחי דמקצת ערלה פוסלת בזריקה, משום דזריקה חמורה דלא מיקבע צפיגול אלא בזריקה, וקביעת פיגול הוה בשעת זריקה ממש, א"כ ה"נ הא דמקצת ערלה פוסלת נמי בשעת זריקה ממש ואדרבא מסתבר דעיקר קרא אחי דמקצת ערלה פוסלת בשעת זריקה ממש, והא דאמרינן דשוחט ע"מ לזרוק לערלים פסול זה הוא משום דקיימ"ל (זכחים ט א) דכל המחשבות הפוסלות בקדשים מחשבין מעבודה לעבודה, ובסימן הבא נבאר זאת בארוכה, וגם הסברא בענמה לא הבינותי כלל איך א"ל דבשעת זריקה לא מהני מחשבת ערלה ובשחיטה נמי מחשבת מקצת ערלה אינה פוסלת ומ"מ כששוחט ע"מ לזרוק מקצת ערלה נמי פוסלת היכן מצינו כיוצא בזה בכל המחשבות הפוסלות בקדשים שיהא מחשב מעבודה לעבודה חמור ממחשב בעבודה ענמה:

עוד אפשר להציא ראייה לדעת הרמב"ם, לדעת התוס' הא איכא קרא גבי מחשבת ערלים ושלל לאוכליו דשוחט ע"מ לזרוק פוסלת וקשה הא בזבחים (י"ד א) פליגי התם אמוראי בשוחט ע"מ לזרוק שלל לשמן אם מחשבין מעבודה לעבודה או לא, וקא מהוינן בה טובא בהא מלתא, וקשה מ"ט לא מיייתין שם דפוסלת מק"ו ממחשבת ערלים ושלל לאוכליו שאינה פוסלת בזריקה עצמה מ"מ פוסלת בשוחט ע"מ לזרוק כש"כ שלל לשמה דפוסל בכל ד' עבודות א"ד שפוסל בשוחט ע"מ לזרוק א"ו דמחשבת שלל לאוכליו ומחשבת ערלים תרי מיילי נינהו ומחשבת שלל לאוכליו דליכא בזריקה, היינו לא בזריקה עצמה ולא בשוחט ע"מ לזרוק משום דקרא דמחשבת שלל לאוכליו גבי שחיטה כתיב, והא דס"ל לר"ח דקרא דזאת אחי לרבות דמחשבת מקנת ערלה פוסלת בזריקה, היינו נמי בזריקה עצמה אבל שוחט ע"מ לזרוק לא כתיב הכא כלל אלא כיון דילפינן בזבחים שם גבי שלל לשמה דמחשבין מעבודה לעבודה משו"ה אמרינן נמי גבי מחשבת ערלה לר"ח דשוחט ע"מ לזרוק פוסל כמו שפוסל בזריקה עצמה, וא"ש דלא מיייתין ראייה בזבחים שם דמחשבין מעבודה לעבודה ממחשבת ערלה ושלל לאוכליו ובסימן הבא נבאר בארוכה דרב אשי ס"ל באמת דמחשבת ערלה אין מחשבין מעבודה לעבודה עי"ש:

ועוד קשה טובא הא האי מלתא דאמרינן (זבחים ד' ופסחים ס א) דאין מחשבת אוכלין בזריקה הא זה לא ילפינן מקרא אלא דמסבירא ידעין הכי, משום דהאי קרא דאיש לפי אכלו דילפינן מינייה מחשבת אוכלין, גבי שחיטה כתיב משו"ה אינו פוסל אלא בשחיטה גרידא, מעתה אי נימא דמחשבת שלל לאוכליו ומחשבת ערלה חדא מלתא היא ובמחשבת ערלה הא איכא קרא לרבות מחשבת ערלה בזריקה א"כ מנ"ל לחדש הא מלתא לומר דקרא דמרבה מחשבת ערלה בזריקה מיירי כשמחשב בשחיטה ע"מ לזרוק ולא כשחשב בשעת זריקה עצמה, דאין מחשבת אוכלים בזריקה אדרבא כיון דע"ז ליכא קרא הול"ל באמת דמרבה אפילו בזריקה עצמה ויש מחשבת אוכלים בזריקה א"ו דבאמת מחשבת ערלה ומחשבת שלל לאוכליו תרי מיילי נינהו כדעת הרמב"ם כמש"כ:

עוד ראייה גדולה לדעת הרמב"ם מהא דקמבע"ל (פסחים ס א) בהא דתנן לשמו ושלל לשמו פסול אי מיירי בעבודה אחת או בשתי עבודות וכגון דמחשב בשעת שחיטה ע"מ לזרוק שלל לשמו, ופשטינן מהא דתנן לאוכליו ושלל לאוכליו כשר ה"ד אי נימא בשתי עבודות וטעמא דחשיב בזריקה דאין מחשבת אוכלים בזריקה וכו' אלמא בפירוש אמרינן דאפילו בשוחט ע"מ לזרוק שלל לאוכליו כשר דהא שתי עבודות דשם בהכי מיירי כדאמרינן בגמרא, ובתוס' שם כתבו דנראה לר"י דהכא מיירי אליבא דרבה דס"ל דשוחט ע"מ לזרוק לערלים כשר וכו' וכתבו מיהו לקמן משמע דלמסקנא גם לרבה פסול וכוונתם למה דמסקינן בפסחים (סא ז) דרב אשי ס"ל דבין לרבה בין לר"ח שוחט ע"מ לזרוק לערלים פסול ונשאר בקושיא וקושיא זו הוא ג"כ לשיטתם דס"ל דמחשבת ערלים ושלל לאוכליו חדא היא אבל לשיטת הרמב"ם א"ש דשלל לאוכליו לא ילפינן מערלה דשלל לאוכליו הוא דוקא בשחיטה גרידא אבל לא בזריקה אפילו כשמחשב בשחיטה ע"מ לזרוק:

גם ראייה לדעת הרמב"ם מהא שהביאו בתוס' (פסחים סא א) הא דתניא שם (עח ז) שחטו לאוכליו לזרוק דמו שלל לאוכליו כשר וכתבו בתוס' דלריך להגיה הצרייתא דהכי קתני זרקו שלל לאוכליו כשר, אך לשיטת הרמב"ם ותוס' זבחים א"ז להגיה כלל. ולדברינו דמחשבת אוכלים ומחשבת ערלים תרי מיילי נינהו תו א"ש ג"כ למה שהביאו בתוס' פסחים שם בשם ריב"א לחלק בין כשזרק להאכיל שלל לאוכליו ובין שזרק להתכפר שלל לאוכליו דכ"ז הוא לתרץ מ"ט שוחט ע"מ שיתכפרו זו ערלים פסול הא אין מחשבת אוכלים בזריקה:

ועפ"י אפשר לתרץ ג"כ מה שתמהו בתוס' (פסחים סא ז) על הא דילפינן מקרא דוכל ערל דמחשבת ערלה פוסלת, וע"ז אמרינן וכ"ת דה"ה בזריקה, והקשו בתוס' שם ז"ל תימה לריב"א כיון דזריקה קילא דאין מחשבת אוכלין בזריקה, היכי נילף משחיטה ואמאי אכטריך זאת ונשאר בתימה, ולענ"ד דתמיה זו היא ג"כ לשיטתם דס"ל דמחשבת ערלה ושלא לאוכליו חדא היא, א"כ קשה טובא ל"ל קרא גבי מחשבת אוכלין דשוחט ע"מ לזרוק לערלים כשר, מהיכא תיתי נימא דפסול הא קיימ"ל אין מחשבת אוכלין בזריקה דקרא דממעטין שלא לאוכליו גבי שחיטה כתיב, וכן לשיטת הריב"א שמחלק בין זורק להאכיל לערלים ובין זורק להחכר לערלים קשה ג"כ מה"ת נחלק בזה, אבל לשיטת הרמב"ם דס"ל דמחשבת ערלה ומחשבת שלא לאוכליו תרי מילי נינהו א"ש דגבי שלא לאוכליו כיון דקרא כתיב גבי שחיטה משו"ה אמרינן דאין מחשבת אוכלין בזריקה, אבל האי קרא דוכל ערל דאתי למחשבת ערלים כיון דהאי קרא לא כתיב גבי שחיטה משו"ה שפיר פרכינן וכ"ת ה"ה לזריקה, ואין להקשות דמ"מ הו"ל לאוקמא האי קרא בשחיטה משום דאשכחן דשחיטה חמורה גבי שלא לאוכליו, זה ליתא דהא אשכחן נמי דזריקה חמורה משחיטה גבי שינוי בעלים שאינו נוהג אלא בזריקה כדאמרינן (פסחים סא א) משו"ה שפיר מקשה וכ"ת ה"ה בזריקה:

ועוד היה נראה דהא דילפינן דמחשבת ערלה פוסלת בשעת עבודה מקרא דוכל ערל, ואף על גב דהאי קרא לא כתיב כלל גבי עשיית הפסח אלא גבי אכילת הפסח, דה"ט משום דכתיב לעיל מהאי קרא המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו וכו' וכל ערל לא יאכל בו ודרשינן מינייה ביצמות (ע א) דמילת זכריו מעכבין עשיית הפסח, לפ"ז א"ל דהכא דרשינן יקרב לעשותו וכל ערל לא יאכל דאם עשיית הפסח הוא עבור כל ערל ג"כ לא יאכל הפסח, ולפ"ז פשוט דהול"ל דמחשבת ערלה פוסלת בין בשחיטה בין בזריקה דשניהם בכלל עשייה וכדאמרינן (זבחים ז) גבי ועשית פסח דכל עבודות נכללו בכלל עשייה:

אך לכאורה יקשה מ"ט לא פרכינן יכול אפילו בקבלה והולכה כן דהא כל ארבע עבודות בכלל עשיית הפסח, ובלא"ה קשה ג"כ מ"ט לא פרכינן וכ"ת ה"ה בקבלה והולכה וזריקה דהא בכל המחשבות הפוסלות בקדשים אין שום נ"מ בין קבלה והולכה לזריקה חוץ ממחשבת שינוי בעלים שאינו אלא בזריקה מהטעם שפירש רש"י (פסחים סא א) ד"ה אבל בשינוי בעלים אבל בכל המחשבות אין שום נ"מ ביניהם ומ"ט לא פרכינן הכא אלא על זריקה גרידא, ובשלמא לרבה דממעט זריקה לקולא וכמו שפי' רש"י דדרש זאת דמשמע דבעבודה אחת הוא דפסלה ערלות, והיינו שחיטה דהוא תחלה לעבודה עכ"ל, א"כ ממילא דנתמעט מזה כל עבודות חוץ משחיטה וא"ש הא דפרכינן וכ"ת ה"ה בזריקה ת"ל זאת דהיינו דממעט אפי' זריקה כש"כ קבלה והולכה ואפילו לר"ח דממעט לחומר דאפילו מקצת ערלה פוסלת בזריקה נמי א"ל כיון דממעטין מואת דדוקא בעבודה אחת כולה ערלה פוסלת דהיינו בשחיטה כפי' רש"י אבל בזריקה אפילו מקצת ערלה פוסלת משום ה"ט דאמרינן בגמרא דזריקה חמורה דקובעת בפיגול והאי חומר דקביעת פיגול זה הוא בזריקה גרידא ג"כ ניחא דבקבלה והולכה לא פסלה כלל, אלא לרב אשי שמפרש כל ערל אפילו מקצת ערלה ת"ל זאת עד דאיכא כולה ערלה ל"ש בשחיטה ל"ש בזריקה, לכאורה קשה דנימא נמי דה"ה בכל עבודות, אך לפי מה שנזכר בסימן הבא דגם ר"א ס"ל דמסקנא דזאת אתי למעט זריקה לקולא או לחומר א"ש ג"כ לרב אשי מ"מ בדרבנן בראיות ברורות לדעת הרמב"ם דמחשבת ערלה ומחשבת שלא לאוכליו תרי מילי נינהו:

והגה לפי מה שזכרנו ראיות ברורות לדעת הרמב"ם דמחשבת ערלה ומחשבת שלא לאוכליו תרי מילי נינהו ולעיל בענף ב' כתבנו דלפ"ז א"ל דמחשבת ערלה לא הוה שלא לאוכליו והא דתנן במשנתנו השוחט לערלים פסול היינו משום דאיכא ביה קרא, מעתה אין שום הכרח למה שכתבנו בענף א'. דמה"ט הוה מחשבת ערלה שלא לאוכליו משום דאפילו כשימול א"ע אח"כ א"ר לאכול מאותו פסח, אלא שצריך לעשות

פסח אחר וא"כ הראשון הוה שלא לאוכליו דהא א"ר לאכול ממנו, דלדברינו עתה הא א"ל דמחשבת ערלה אין ה"נ דהוה לאוכליו משום דלא דמי לחולה דהא כשימול א"ע מותר לו לאכול באורתא, והא דתנן דמחשבת ערלים פוסל זה הוה מטעמא אחרינא כמש"כ, וא"כ ממילא הני תרי דיני שכתבנו בענף א'. דהשוחט לשם מי שיש לו בן למולו ג"כ הוה שלא לאוכליו וגם דלמ"ד אין שו"ז על טמא שרץ נמי השוחט לשמו הוה שלא לאוכליו מה"ט גופא דלא אפשר להו לאכול מאותו פסח שנשחט עליהם, מעתה א"ל דכל שאפשר לו לאכול באורתא לא הוה שלא לאוכליו, ובאמת גם לדעת רש"י ותוס' דמחשבת ערלה הוה שלא לאוכליו, אין הכרע דס"ל ה"ט שכתבנו, דא"ל כיון דבתוס' (פסחים ס"ט ז) שהבאתי לעיל ענף א' כתבו בפירושו דערל שמוסר מעשה בגופו הוה שלא לאוכליו, א"ל דהא דכתבו רש"י ותוס' הכא דמחשבת ערלה הוה שלא לאוכליו זה הוה נמי מה"ט. אבל בהני תרתי דיני שכתבנו כיון דלא הוה מחוסר מעשה בגופו וגם רשאים לאכול לאורתא לא הוה שלא לאוכליו ואף על גב שא"ר לאכול מאותו פסח שנשחט עליהם, ומהא דתנן במשנתנו השוחט לטמאים פסול דמשמע לכאורה אפילו טומאת שרץ א"כ מוכח דטומאת שרץ נמי הוה שלא לאוכליו אין ראיה כלל כמש"כ בענף א'. דא"ל דתנא דמשנתנו ס"ל דשוחטין וזורקין על טמא שרץ וכמו דס"ל לסתמא דמשנתנו ריש פרק מי שהיה, וא"כ טמא שרץ יש לו דין טהור והא דתנן לטמאים היינו טמאים דלא חזו לאורתא, אך מ"מ אין ראיה להיפך דא"ל דגם לדעת הרמב"ם דמחשבת ערלה ושלא לאוכליו תרי מילי נינהו מ"מ מחשבת ערלה הוה נמי שלא לאוכליו אלא דאנטריך קרא גבי ערלה דאפילו בזריקה נמי פוסלת כמש"כ לעיל בענף ב', א"כ א"ל דהרמב"ם נמי ס"ל האי סברא דכששוחט על מי שיש לו בן למול הוה שלא לאוכליו ואף על גב דחזי לאורתא מ"מ כיון שא"ל לו לאכול מאותו פסח שנשחט עליו דהא כשימול את בנו ינטרך לעשות פסח אחר משו"ה הוה שלא לאוכליו, ואין להקשות א"כ ל"ל קרא דשלא למנוייו פסול תיפוק ליה דהוה שלא לאוכליו דהא א"ר לאכול מאותו פסח דזה ליתא דהא חד קרא כתיב גבי שלא למנוייו אלא דאתקיש אוכלין למנויין כדאמרינן (פסחים ס"א א) ועוד הא שלא לאוכליו דקרא במנויין מיירי כמש"כ רש"י שם ד"ה כמי שאין ואין לזה

הכרע:

סימן כה

אמנם עדיין יש לעיין טובא בהאי סוגיא דשוחט ע"מ לזרוק לערלים, וגם במה שהקשה בזה הראב"ד על הרמב"ם, ולענ"ד דברי הרמב"ם ברורים, דהנה בפסחים שם (סא א) גרסינן שחטו למולין ע"מ שיתכפרו בו ערלים בזריקה ר"ח אמר פסול רבה אמר כשר וכו' אמר רבה מנא אמינא לה, דתניא יכול יפסול בני חצורה הבאין עמו וכו' ת"ל זאת וכו', ואמרינן שם דהכי קאמר יכול יפסול בני חצורה הבאין עמו ת"ל וכל ערל כולה ערלה פוסלת' מקנתה לא פסלה, וכ"ת דה"ה בזריקה ת"ל זאת ופליגי בזה רבה ור"ח דרבה סבר דממעטין זריקה לקולא דאפילו מחשבת כולה ערלה אינה פוסלת בזריקה, ור"ח סבר דממעטין לחומרא דאפילו מקנת ערלה פוסלת בזריקה ואמרינן שם מתקיף לה ר"א ממאי דהאי וכל ערל כולה ערלה משמע, דלמא כל דהו ערלה כתב רחמנא זאת דעד דאיכא כולה ערלה לא פסלה ל"ש בשחיטה ל"ש בזריקה, אלא אמר רב אשי ר"ח ורבה בהאי קרא קמיפלגי ונראה לו לכפר עליו עליו ולא על חצירו, רבה סבר חצירו דומיא דידיה מה הוא דבר כפרה אף חצירו דבר כפרה לאפוקי האי ערל דלאו בר כפרה הוא, ור"ח סבר האי ערל נמי כיון דבר חיובא הוא בר כפרה הוא, דאי בעי מתקן נפשיה, זה הוא סוגית הגמרא:

והנה הרמב"ם (פ"ג מה' ק"פ ה"ו) כתב שחטו למולין וזרק הדם לשם מולים וערלים פסול, שהזריקה חמורה שהוא עיקר הקרבן, שחטו למולים שיתכפרו בו ערלים פסול, שהרי יש מחשבת ערלים בזריקה, וע"ז השיג הראב"ד ז"ל א"א הא דלא כהלכתא דרב אשי דהוא בתרא קפסיק מקנת ערלה לא פסלה ל"ש בשחיטה ל"ש בזריקה, והכ"מ שם מתרץ דעת הרמב"ם דכיון דרב אשי אמר בלשון ודלמא האי וכל ערל משמע כל דהו ערלה וכו' א"כ ספוקי מספקא ליה לרב אשי, משו"ה פסק הרמב"ם כסתמא דגמרא דלא כרב אשי, וזה לא מסתבר דהא רב אשי בעצמו קאמר אלא אמר רב אשי ר"ח ורבה בהאי קרא קמיפלגי, א"כ חזינן דס"ל בהדיא לרב אשי דר"ח ורבה לא פליגי כלל אי מקנת ערלה פוסלת בזריקה, א"כ חזרה קושית הראב"ד מ"ט לא פסק הרמב"ם כר"א והלח"מ שם דחק א"ע הרבה מ"ט דחה הרמב"ם להא דרב אשי מהלכה, עוד קשה לי מה שלא עיינו בזה מפרשי הרמב"ם. דהרמב"ם עשה שני חלוקות שכתב זרק הדם למולים ולערלים פסול, ואח"כ כתב שאם שחט ע"מ שיתכפרו בו ערלים פסול שהרי יש מחשבת ערלים בזריקה, וקשה הא הני תרתי חד טעמא הוא, דבפסחים שם אמרינן דמה"ט ס"ל לר"ח דשחטו ע"מ שיתכפרו בו ערלים בזריקה שהוא פסול, משום דממעט מקרא דזאת דמחשבת מקנת ערלה פוסל בזריקה, וא"כ הול"ל דכשוחט ע"מ להתכפר בו מקנת ערלים בזריקה נמי פסול, ומה דפליגי בשוחט ע"מ שיתכפרו בו ערלים גרידא, זה הוא לרבותא דלרבה אפי' בכה"ג כשר, גם לדברי התוס' (פסחים סא א) ד"ה שחטו בהכרח הא דאמרינן דמקנת ערלה פסלה, היינו בשוחט ע"מ לזרוק, דהא לדבריהם בזריקה עצמה לא פסלה מחשבה אלא בשוחט ע"מ לזרוק, וממילא גם להרמב"ם דבזריקה עצמה נמי מחשבה פוסלת, והא דפליגי רבה ור"ח בשוחט ע"מ לזרוק היינו משום דקיימ"ל (וזכיר יוד א) דמחשבתין מעבודה לעבודה, מ"מ הול"ל דבשוחט ע"מ לזרוק למקנת ערלים נמי פסול, וא"כ קשה מ"ט פלגינהו הרמב"ם בתרתי, ומה שנלע"ד בזה יבואר לפנינו:

דהנה הסוגיא דפסחים שהבאתי תמוה הרבה דאמרינן אלא אמר ר"א ר"ח ורבה בהאי קרא קמיפלגי ונראה לו לכפר עליו, עליו ולא על חצירו, רבה סבר חצירו דומיא דידיה מה הוא בר כפרה אף חצירו דבר כפרה, לאפוקי האי ערל דלאו בר כפרה הוא, ור"ח סבר האי ערל נמי כיון דבר חיובא הוא בר כפרה הוא, והאיל דאי בעי מתקן נפשיה, ופי' רש"י דלר"א הא דפליגי רבה ור"ח בשוחט ע"מ שיתכפרו בו ערלים מיירי בערלים שאינם מנויין על הפסח, דבהני איכא פסול דמחשבת שינוי בעלים שפוסל בזריקה צפסח וחטאת,

והוסיף רש"י, אבל כשמחשב ע"מ לזרוק לערלים המנויין על הפסח, ודאי פסול לד"ה, ולכאורה דצרי רש"י מוכרחים דהא ר"א בעלמא סובר דמקרא דזאת ומקרא דוכל על ילפינן, דמחשבת ערלים פוסלת בזריקה, ובתוס' ד"ה כי לית ליה תמהו ע"ז דא"כ חמורה מחשבת ערלים מנויין ממחשבת ערלים שאינם מנויין, ונשאר בתמימה ע"ש ובמהרש"א הסביר תמיהת התוס' שהיא באמת תמיה עלומה מאד, כיון דר"א בעלמא יליף מקרא דזאת דמחשבת ערלה פוסלת לד"ה ל"ש בשחיטה ל"ש בזריקה א"כ מהי"ת נימא דזה הוא דוקא במחשבת ערלים מנויין, אבל ערלים שאינם מנויין, א"א לפסול מהאי קרא, ועוד קשה כיון דעיקר תי' של ר"א הוא דרצה ור"ח מיירי בערלים שאינם מנויין א"כ הול"ל אלא אמר ר"א רצה ור"ח בערלים שאינם מנויין עליו פליגי, וכיון דר"א סתמא אמר משמע דבהני ערלים דקא מיירי עד השתא מיירי נמי ר"א, ועוד קשה טובא היכי אמר ר"א דרצה ור"ח בהאי קרא פליגי ונרצה לו לכפר עליו, הא רצה בעלמא אמר לעיל מנא אמינא לה, דתניא יכול יפסול בני חצורה הבאין עמו וכו' ת"ל זאת, אלמא דרצה מביא האי קרא דזאת וא"כ היכי אמר ר"א להיפך דגם רצה ס"ל דמזאת ילפינן להיפך דמחשבת ערלה פוסלת, ומ"ט לא פרכינן בגמרא על ר"א הא רצה האי קרא דזאת קמייתי, ומכל הני קושיות נלע"ד דהרמב"ם מפרש הסוגיא שלא כפי' רש"י וכמו שנבאר בענף ב' פי' אחר ע"פ שיטת הרמב"ם דלפוס האי פי' כל הסוגיא אתיא כמין חומר וגם כל מה שפסק הרמב"ם הוא מצוה דהדיא בגמרא, ולדברינו אדרבא הרמב"ם פוסק כר"א:

ענף ב

אמנם מה שנלע"ד דהרמב"ם מפרש הסוגיא שלא כפירוש רש"י דהוא מפרש דהא דאמרינן מתקיף לה ר"א ממאי דהאי וכל ערל כולה ערלה משמע דלמא כל דהו משמע, כתב רחמנא זאת דעד דאיכא כולה ערלה לא פסלה ל"ש בשחיטה ל"ש בזריקה, דהיינו דר"א פריך על הא דאמרינן בגמרא דר"ח ס"ל דוכל ערל אחי דכולה ערלה פוסלת, יכול אף בזריקה כן ת"ל זאת דזריקה אפילו מקצת ערלה פוסלת, וע"ז פריך ר"א דנימא לר"ח דקרא אחי דכולה ערלה פוסלת ל"ש בשחיטה ל"ש בזריקה, דהא אי נימא הכי ג"כ א"ש הא דס"ל לר"ח דשחטו ע"מ שיתכפרו בו ערלים בזריקה פסול, דהא זה הוה כולה ערלה בזריקה, וא"כ קשה ל"ל בגמרא למימר דר"ח ממעט מקרא דזאת דאפילו מקצת ערלה פוסלת, כיון דר"ח מיירי בכולה ערלה א"כ סגי דנימא לדידיה דכולה ערלה פוסלת, אבל צמה דאמרינן בגמרא דרצה ס"ל דקרא דזאת אחי למעט דאפילו מחשבת כולה ערלה אינה פוסלת בזריקה ע"ז לא פריך ר"א דהא זה ז"ל לרצה כיון דרצה ס"ל דאפילו כולה ערלה אינה פוסלת בזריקה, וגם הא רצה טעמא קאמר, דמשו"ה ממעטין זריקה לקולא משום דאין מחשבת אוכלים בזריקה, ועוד הא רצה בעלמא קאמר דזאת אחי למעוטי זריקה לקולא, א"כ א"א להקשות דלמא נימא האי דרשא בגוונא אחרינא:

ובתוס' פסחים שם כתבו דר"א דפריך הכי משום דאשכחן תנאי בצבורות (ג) גבי כל צבור דדרשינן כל צבור ואפילו מקצת צבור. והנה התוס' בעלמא שם כתבו להיפוך, דאין לדמות הני דרשי להדדי וכמו שהוכיחו מדוכתי טובא, א"כ תו א"א להקשות לרצה, אבל על הא דאמרינן בגמרא לר"ח ע"ז פריך שפיר דמנ"ל דר"ח דריש מיעוטא דזאת למעט דמקצת ערלה פוסלת דלמא אינו ממעט אלא דכולה ערלה פוסלת דהא ר"ח בכולה ערלה פוסלת מיירי, וע"ז משני ר"א דרצה ור"ח פליגי במלתא אחרינא, וא"כ ע"כ מוכרח לומר דלר"ח ממעטין אפילו מקצת ערלה כמו שנבאר לפנינו:

והוא נלע"ד דהא דאמר ר"א דר"ח ורצה בהאי קרא קמיפלגי ונראה לו לכפר עליו וכו' היינו דר"א ס"ל דמהני קראי דוכל ערל ומזאת, בין אי נימא דקרא אחי למעט זריקה לחומרא דאפילו מקצת ערלה פוסלת בזריקה, בין דנימא דקרא אחי דכולה ערלה פוסלת ל"ש בשחיטה ל"ש בזריקה מ"מ מהאי קרא א"א למילף אלא דמחשבת ערלים פוסלת בשעת זריקה ממש, אבל מעבודה לעבודה כמו בשוחט ע"מ לזרוק לערלים זה א"א למילף מהאי קרא, וכן בדין דהא אפילו מחשבת שלא לשמו דפוסלת בפסח כדילפינן בזבחים (ז) מקרא דועשית פסח שיהא כל עשיותיה לשם פסח וזה הוא בכל ד' עבודות, מ"מ בשוחט ע"מ לזרוק שלא לשמה פליגי אמוראי בזבחים (ט) דאחמר שם שחטו לשמה לזרוק דמה שלא לשמה ר"י אומר פסולה ור"ל אמר כשרה, ובזבחים שם (יא) דפרכינן מ"ט דר"י דפוסל אמרינן ע"ז אלא אמר ר"א הכי קאמר ומה במקום שאמר הריני שוחט לשם פלוני שהוא כשר, לזרוק דמה לשם פלוני פסול, מקום שאמר הריני שוחט שלא לשמה פסול, שחטו ע"מ לזרוק שלא לשמה א"ד שהוא פסול, אלמא דר"א גופא ס"ל דהא דבשלא לשמה מחשבת פוסלת מעבודה לעבודה, הוא משום דיליף מק"ו משינוי בעלים, והאי ק"ו אינו שייך אלא בשלא לשמה, אבל במחשבת ערלים ליכא האי ק"ו דמה לשינוי בעלים שכן נוהג בכל הזבחים דלא עלו לשם חובה, וגם שינוי בעלים פוסל בחטאת, תאמר במחשבת ערלים שאינו נוהג אלא בפסח בלבד דככה"ג ממש פרכינן שם לעיל דילפינן שם דמחשבין מעבודה לעבודה גבי מחשבת שלא לשמה, וילפינן ממחשבת פיגול, ופרכינן מה לפיגול שכן נוהג בכל הזבחים, ומה"ט אמר ר"א התם דילפינן ממחשבת שינוי בעלים משום דמחשבת שלא לשמה נוהג בכ"מ ששינוי בעלים נוהג, א"כ ממילא במחשבת ערלים בפסח הול"ל לר"א דאין מחשבין זה מעבודה לעבודה דמחשבת ערלים א"א למילף משינוי בעלים מה"ט שכתבנו, וגדולה מזו כתבו בתוס' זבחים (יא) ד"ה והדר ביה, דלר"ש דס"ל דשינוי קודש אינו נוהג במנחות, ושינוי בעלים נוהג במנחות תו א"א למילף מק"ו דשינוי בעלים דמה לשינוי בעלים שכן נוהג במנחות, תאמר בשלא לשמה שאינו נוהג במנחות, ואף על גב דבדברי התוס' יש לעיין מטעמא אחרינא אכ"מ מ"מ ברור דא"א למילף שמחשבין מעבודה לעבודה גבי מחשבת ערלים מק"ו דשינוי בעלים מה"ט שכתבנו, א"כ א"ש טובא הא דר"א גופא קאמר הכא דר"ח ורצה דפליגי בשוחט ע"מ שיתכפרו בו ערלים בזריקה, דאינהו לא פליגי בהאי קרא דזאת וזה הוא מה"ט שכתבנו דלר"א אף על גב דילפינן מקרא דזאת דמחשבת ערלים פוסלת בזריקה, מ"מ אין מחשבין זה מעבודה לעבודה, משו"ה קאמר דפליגי בהאי קרא דונראה לו לכפר עליו ולא על חבירו דזה הוא מחשבת שינוי בעלים דמחשבת זו פוסלת מעבודה לעבודה וכדאמרינן בזבחים שם כמו שהבאתי לעיל וכמו שנבאר בדברי ר"א לפנינו. והנה כל דברינו בזה הוא לפי מה שזכרנו בס' הקדום דמחשבת ערלים ומחשבת שלא לאוכליו תרי מילי נינהו, דאע"ג דאין מחשבת אוכלים בזריקה, מ"מ איכא זה מחשבת ערלים דלשיטת התוס' שהבאתי שם ע"כ דקרא דזאת אחי לשוחט ע"מ לזרוק לערלים:

עוד נלע"ד דהא דאמר ר"א דרצה סבר כיון דערל לאו בר כפרה הוא אינו פוסל משום שינוי בעלים ור"ח סבר כיון דבר חיובא הוא בר כפרה הוא, דזה הוא בין בערלים המנויין על הפסח בין באינס מנויין, דערלים שאינם מנויין ודאי דהוה שינוי בעלים. אך גם ערלים המנויין על הפסח נמי נראה לענ"ד דהוה שינוי בעלים דהא כבר זכרנו בס' הקדום בענף א' דערלים עומן שבחזרה ודאי דאינס מתכפרין ואינס יולאים באותו פסח משום שאפשר למילף מק"ו דערלת בנו שמעכב עשיית הפסח וכדילפינן ביצמות (עא א) מקרא דהמוללו כל זכר, דמילת זכריו מעכבין לעשותו, והפסח נפסל כמו שזכרנו שם וכש"כ דערלות דעמנו מעכב דהערל בעמנו ודאי אינו יולא באותו פסח אף על גב שימול א"ע אח"כ וכמו שזכרנו שם, א"כ אם נזרק הדם לשם הערלים שבחזרה גרידא או שנשחט ע"מ לזרוק עליהם הוה שינוי בעלים בזריקה, דהא הני

ערלים לאו בעלים דהאי פסח נינהו לפי שאינם מתכפרין בו ואינם יואחים בו אף על גב שנמנו עליו, דהא שינוי בעלים ילפינן מקרא וכפר עליו ולא על חזירו דהיינו שיזרוק הדם על מי שמתכפר בו, ולא על מי שאינו מתכפר בו, וכיון דהאי ערל אינו מתכפר בו משו"ה אף על גב שנמנה עליו נמי לאו בעלים הוא, והזרוק לשמו הוא שינוי בעלים. אך מ"מ הא דשלא למנוייו פוסל בשחיטה ודאי דכל שנמנה עליו הוא מנוייו, אף על גב שאינו יואח בו, דהא זה ילפינן מקרא דמכסת נפשות, א"כ כל הנמנה עליו הוא מנוייו, אבל בשינוי בעלים דילפינן מקרא דוכפר עליו ולא על חזירו כל שאינו מתכפר בו הוא שינוי בעלים, ולפינו יתבאר דזה הוא דוקא במחשבת ערלים, אבל כשמחשב לזרוק הדם שלא לאוכליו, או לטמאים זין מנויין זין שאינם מנויין אף על גב דגם הני אינם מתכפרין בו מ"מ א"א לפסול משום שינוי בעלים:

מעשה א"ש בפשיטות הא דאמר ר"א ר"ח ורבה דהאי קרא קמיפלגי ונרעה לו לכפר עליו וכו', דר"א סובר כיון דרבה ור"ח פליגי בשוחט ע"מ שיתכפרו בו ערלים בזריקה תו א"א לומר דפליגי בהאי קרא דזאת דילפינן מיניה דמחשבת מקנת ערלה או כולה ערלה פוסלת בזריקה, דאפילו נילף מהאי קרא דמחשבת מקנת ערלה פוסלת בזריקה מ"מ זה הוא דוקא בזריקה עצמה, ומ"מ הול"ל דאין מחשבין בזה מעבודה לעבודה מה"ט שכתבנו, אלא דפליגי בהאי קרא דנרעה לו לכפר עליו ולא על חזירו, דהיינו מחשבת שינוי בעלים דפוסל בפסח במחשבה מעבודה לעבודה כדאמרין (זבחים י א) שהבאתי לעיל וא"ש טעמא דר"ח דפוסל במחשבת ערלה מעבודה לעבודה, וכבר בררנו דאפילו מחשבת ערלים המנויין על הפסח נמי הוא שינוי בעלים כיון דערלים שחצורה ודאי דאינם יואחים ולא מתכפרין בהאי פסח, משו"ה לאו בעלים הוא, ועפ"ז א"ש טובא ג"כ הא דאמר רבה מנא אמינא לה דתניא יכול יפסול בני חצורה הבאין עמו וכו' ת"ל וכל ערל כולה ערלה פוסלת מקנתה לא פסלה, וכ"ת ה"ה לזריקה ת"ל זאת, ומפרש רבה דממעט לקולא, דאפילו כולה ערלה לא פסלה בזריקה, ומציא מזה ראייה לדעתו כלומר דרבה מציא ראייה מדרשא דהאי קרא דמחשבת ערלים אינו פוסל משום שינוי בעלים, וזה מוכרח מהאי ברייתא מדמעט דמחשבת ערלים אינו פוסל בזריקה, כמו שפוסל בשחיטה, א"כ בהכרח דמחשבת ערלים א"א לפסול משום מחשבת שינוי בעלים, דאי לא תימא הכי, הא שינוי בעלים פוסל בזריקה ומ"ט ממעט האי תנא דמחשבת ערלים אינה פוסלת בזריקה ת"ל דפוסלת משום שינוי בעלים, דערלים מנויין נמי הוא שינוי בעלים כמש"כ, א"ו דמחשבת ערלים אינה פוסלת משום שינוי בעלים. אך משום דמ"מ הול"ל דמהאי קרא וכל ערל דמרבינן מניה דמחשבת ערלה פוסלת בשחיטה הול"ל דה"ה לזריקה משו"ה ממעט מקרא דזאת. והנה מקרא דוכל ערל דמרבינן מניה דכולה ערלה פוסלת בשחיטה א"א להציא ראייה דמחשבת ערלה לא הוא שינוי בעלים, דאי לת"ה ל"ל קרא לרבות דמחשבת ערלה פוסלת בשחיטה ת"ל משום שינוי בעלים, דזה ליתא דהא שינוי בעלים אינו פוסל בשחיטה, כדאמרין בזבחים שם שהבאתי לעיל, ועוד הא מדרשא דוכל ערל ילפינן נמי להיפך דמקנת ערלה לא פסלי בשחיטה, ואף על גב דמקנת ערלה הוא מקנת שלא לאוכליו קמ"ל קרא דמקנת שלא לאוכליו כשר כמש"כ בסימן הקדום ענף ב' אבל מדרשא דזאת מציא רבה ראייה לדבריו:

ומעשה א"ש טובא דגם לר"א ז"ל דר"ח ממעט זריקה לחומר דאפילו מקנת ערלה פוסלת בזריקה דכיון דלר"ח מחשבת ערלה פוסלת משום שינוי בעלים, וכבר כתבנו דאפילו ערלים המנויין נמי הוא שינוי בעלים, א"כ א"א לומר דמקרא דזאת ממעטין זריקה לקולא, דמחשבת ערלה לא פסלה בזריקה, דהא הוא פסול משום שינוי בעלים, וגם א"א לומר כאתקפתא דרב אשי דדלמא וכל ערל כל דהו ערל משמע כתיב זאת דעד דאיכא כולה ערלה לא פסלה ל"ש בשחיטה ל"ש בזריקה דל"ל קרא דכולה ערלה פוסלת בזריקה הא בלא"ה כולה ערלה פסלה בזריקה משום שינוי בעלים, דכיון דמוקמינן בכל הסוגיא, דמה דילפינן מדרשא

דוכל ערל הול"ל צין בשחיטה צין צוריקה א"כ ל"ל קרא דמחשבת כולה ערלה פוסלת צוריקה כיון דכלא"ה פסול לר"ה משום שינוי בעלים כמש"כ, א"ו דלר"ה ממעטין צוריקה לחומרא דמקנת ערלה פוסלת צוריקה, וא"ש דמשום שינוי בעלים אין לפסול אלא כשזורק בשינוי בעלים, אבל לצעלים ולאחרים כשר, כמו שיבאר לפנינו, וא"ש דמקנת ערלה א"א לפסול משום שינוי בעלים וקמ"ל קרא דמקנת ערלה פוסלת צוריקה, וא"כ לדברינו הא דאמרינן מתקיף לה ר"א ממאי דהאי וכל ערל וכו' כתב רחמנא זאת, דכולה ערלה פסלה וכו' אלא אמר ר"א רבה ור"ה בהאי קרא קמיפלגי ונרצה לו לכפר עליו היינו דר"א בעלמא מתרץ אתקפתא דיליה שהקשה ל"ל למימר אליבא דר"ה דמקנת ערלה פוסלת כמש"כ לעיל, וע"ז מתרץ ר"א דרבה ור"ה פליגי בקרא דונרצה לו, והא דרבה מיייתי ראייה מצרייתא דכל ערל היינו שמציא ראייה לסברתו דמחשבת ערלה אינה פוסלת משום שינוי בעלים כמש"כ, וא"כ ע"כ דלר"ה ממעטין דאפילו מקנת ערלה נמי פוסלת צוריקה כמש"כ, וא"כ להלכה דהלכתא כר"ה א"כ צורק לערלים גרידא או ששוחט ע"מ לצרוק לערלים גרידא פסול משום שינוי בעלים צין ערלים מנויין או שאינם מנויין, וזרק לשם מקנת ערלים פסול ממייעוטא דזאת דמרבינן דמקנת ערלה פוסלת צוריקה. וזוהו אין מחשבין מעבודה לעבודה, דאם שחט ע"מ לצרוק למולים ולערלים כשר כמש"כ. מעתה מצורר בהדיא כמש"פ הרמב"ם דצוריקה ענמה אפילו מקנת ערלה פוסלת, ובשוחט ע"מ לצרוק לערלים בעי כולה ערלה וכמו שהצאתי דצרי הרמב"ם לעיל, ולדברינו הנה הרמב"ם פוסק כרצו אשי כמש"כ ומתורץ קושית הראב"ד:

ודע דאע"ג דלר"ה מחשבת ערלה צוריקה הוה מחשבת שינוי בעלים, וכבר כתבנו דאפילו ערלים מנויין הוה נמי מחשבת שינוי בעלים, מ"מ מחשבת שלא לאוכליו או לטמאים א"א לפסול משום שינוי בעלים אפילו לר"ה, דהא טעמא דר"ה גבי ערל משום דערל דבר חיובא הוא בר כפרה מקרי אבל חולה שאינו ראוי לאכילה וכן טמא מת בתוך ז' שא"א לו לאכול לאורתא הא לאו בני חיובא נינהו כלל:

אמנם מי שיש לו למול את בנו שכתבנו בסימן הקדום דהשוחט לשמו א"ל דהוה שוחט שלא לאוכליו, משום דאע"ג שימול את בנו אח"כ מ"מ אינו רשאי לאכול מאותו פסח שנעשה קודם ודאי דהזורק לשמו גרידא או ששוחט ע"מ לצרוק לר"ה פסול משום שינוי בעלים דהא זה נמי בר חיובא הוא שמחויב למול את בנו א"כ זה דמי לערל, ולדברינו אפילו אם הוא מן המנויין נמי הוה שינוי בעלים מה"ט שכתבנו, וטמא שרץ הא כבר כתבנו לעיל דלהלכה שו"ז על טמא שרץ, א"כ דינו כמו טהור דאם הוא מן המנויין שו"ז לשמו, ואם הוא שלא מן המנויין פוסל בשחיטה משום שלא למנויין שפוסל בפסח וצוריקה פוסל משום שינוי בעלים. אמנם למ"ד דאין שו"ז על טמא שרץ, וכבר כתבנו בסי' הקדום דלדידיה א"ל דהשוחט לשמו פסול משום שלא לאוכליו, דאפילו כשיטבול אח"כ מ"מ אינו רשאי לאכול מהפסח שנעשה קודם, ולדידיה הול"ל כשזרק לשמו פסול משום שינוי בעלים אפילו כשהוא מן המנויין מה"ט שכתבנו, וטמא שרץ ודאי בר חיובא הוא שחייב לטבול ולעשות הפסח כ"ז נראה ברור, וצ"ל"ה בפסחים (סא א) ד"ה שחטו למולין כתב שם דהזורק שלא לאוכליו כשהוא אינו מן המנויין אינו פסול משום שינוי בעלים משום דלאו בר כפרה הוא, ואח"כ שם בד"ה רבה אמר כשר, חזר בו, ולדברינו הוא מוכרח דלא הוה שינוי בעלים דהא לדברינו אפילו הוא מן המנויין ג"כ לא הוה בעלים משום שאינו מתכפר בו, ובהדיא תניא בפסחים (עח) זרקו שלא לאוכליו כשר, אלמא דשלא לאוכליו לא מופסל משום שינוי בעלים, וגם זה ברור בצבא דהא לאו בר חיובא הוא, וכל היכי דלאו בר חיובא אינו פוסל משום שינוי בעלים כדאיתא בגמרא. הן אמת כי כפי שהתבוננתי מדברי רש"י (פסחים סא א) לעיל בגמרא בסוגיא שם דיש שינוי בעלים לאחר מיתה שכתב שם רש"י, ואני שמעתי שינוי בעלים אינו צוריקה כדאמרינן אין מחשבת אוכלים צוריקה וא"א לומר כן דמחשבת שלא לאוכליו מנויין עליו הן ובשחיטה הוה

דגלי רחמנא אצל לא בשאר עצודות, אצל מחשבת שלא למנוייו דהיינו שינוי בעלים עיקרה צוריקה כדיליף לקמן בשמעתי צוריקה וכפר עליו ולא על חזירו עכ"ל. והנה מה שפי' רש"י דיש שינוי בעלים צוריקה באמת מצוהר כן בפסחים (סג א) כמו שהביא רש"י. אמנם מה שכתב רש"י דמחשבת שלא לאוכליו שאינו פוסל צוריקה מיירי כשהן מנויין, דנראה אצל שאינם מנויין פוסל משום שינוי בעלים, וזה באמת צריך עיון גדול הא אפילו באינם מנויין א"א לפסול משום שינוי בעלים משום דלאו בני חיובא נינהו, וכפי שצברנו עפ"י שיטת הרמב"ם מוכרח לומר כן דחולה או זקן וכן טמא אינם פוסלים צוריקה משום שינוי בעלים מה"ט דלאו בני חיובא נינהו:

ענף ג

והנה במש"כ לעיל דשינוי בעלים צוריקה אינו פוסל אלא כששינה כל הצעלים כולם שצחצורה, אצל אם זרק לשם בעלים ולשם אחרים אינו פוסל משום שינוי בעלים, אף על גב דזה מסתבר מסבירא גרידא דהא זה דמי כמו למנוייו ושאינו מנוייו גבי שחיטה דכשר, כדמתן במשנתנו, מ"מ יש לעיין בזה דמדברי התוס' נראה להיפך דפסחים (סג ב) דפרכינן שם מ"ש לשמו ושלא לשמו מלאוכליו ושלא לאוכליו, ומשנינן לשמו ושלא לשמו פסולו בגופו, לאוכליו ושלא לאוכליו אין פסולו בגופו, לשמו ושלא לשמו א"א לזרר איסורו, לאוכליו ושלא לאוכליו אפשר לזרר איסורו, לשמו ושלא לשמו ישנו ד' עצודות, לאוכליו ושלא לאוכליו אינו ד' עצודות, לשמו ושלא לשמו ישנו צביצור כביחיד, לאוכליו ושלא לאוכליו אינו צביצור כביחיד, ופי' רש"י על הא דאמרין דאפשר לזרר איסורו דהיינו שאפשר לחלק הצער בין האוכלים, ועוד משום דאפשר להאכיל כל הצער לראויין, ונמצא מחשבתו בטלה למפרע, ולפ"ז כל הנך ד' טעמים דאמרין בלאוכליו ושלא לאוכליו דכשר, איכא נמי גבי שינוי בעלים צוריקה, דלא הוה נמי פסול בגופו של קרבן, אלא בצעלים כמו גבי שלא לאוכליו, וגם אינו נוהג צביצור ואינו ד' עצודות כדאמרין בפסחים (סא א) ואפשר לזרר איסורו לפי' רש"י לחלק או להאכיל הצער לראויין ונמצא מחשבתו בטלה, אצל בתוס' שם ד' פסולו בגופו כתבו שם אצל שינוי בעלים א"א לזרר איסורו ולהכי לא קחשיב להו לעיל וכוונתם דלעיל (פסחים סא א) דחשיבין שם דשלא לשמו חמור משינוי בעלים וקחשיב כל הני פרכי דהכא חוץ מהאי פרכא דא"א לזרר איסורו, א"כ לכאורה מוכח דזוה שוה שינוי בעלים לשלא לשמו, אצל באמת זה אינו מוכרח כלל, דהתם הא מיירי לחלק מ"ש שינוי בעלים שאינו מכשירו לאחר זמנו, משינוי קודם שמכשירו לאחר זמנו, א"כ לא שייך כלל לומר דצנוי בעלים אפשר לזרר איסורו דהא התם מיירי שחשב צנוי כל הצעלים, א"כ ליכא כשרים במחשבתו לזרר החלק לכשרים שחשב או להאכיל הצער להני כשרים שחשב עליהם, אצל הכא דמיירי דאיכא כשרים ופסולים בזה שייך הא מלתא שאפשר לזרר איסורו. והנה לשיטת התוס' גבי שינוי בעלים נמי כשחשב לצעלים ולאחרים צוריקה פסול, משום שאי אפשר למילף מלאוכליו ושלא לאוכליו. והמהרש"א שם הקשה על תוס' דמ"ש מלמנוייו ושאינו מנוייו דכשר בשחיטה ודחק א"ע בזה, אצל אי נימא דלצעלים ושלא לצעלים צוריקה כשר א"ש:

ועפ"ז מתורץ היטב מה שחמהו בתוס' שם ד"ה לשמו, ו"ל תימא לר"י מאי איריא שאינו נוהג צביצור תיפוק ליה דאפילו ביחיד אינו נוהג אלא בפסח, אצל דצברינו א"ש דמשו"ה אמרינן שאינו נוהג צביצור משום דצנוי בעלים צוריקה נמי לצעלים ושלא לצעלים כשר, ואף על גב דשינוי בעלים נוהג בכל הקרבנות אלא משום שאינו נוהג צביצור, משו"ה אמרינן דוקא ה"ט שאינו נוהג צביצור, ומנא תי פלוגתא בירושלמי דפסחים (פ"ה ה"ג) כה"ג שאם שחטו להתכפר צו חצי חצורה, אי זה הוא שינוי בעלים, מ"מ אין מזה ראייה

כשחושב להתכפר לכל הבעלים ולאחרים, והיה א"ל דלשיטת הירושלמי פסול משום דבירושלמי שם דפרכינן נמי מ"ש לאוכליו ושלל לאוכליו מלשמו ושלל לשמו, ומשנינן לאוכליו ושלל לאוכליו אינו נוהג אלא בפסח, וא"כ נראה דשינוי בעלים שנוהג בכל הזבחים דמי לשלל לשמו, אבל בצבלי אמרינן דשלל לאוכליו אינו נוהג בציצור, ושלל לשמו נוהג בציצור, א"כ שינוי בעלים שאינו נוהג בציצור דמי לשלל לאוכליו, וכבר כתבנו דמסוגיא דלעיל מוכרח דלבעלים ולאחרים כשר, דזה לא הוה שינוי בעלים אלא דגבי מחשבת ערלים גזירת הכתוב דמקצת ערלה פסול בזריקה, ומשו"ה א"ש הא דמדמינן בצבלי שינוי בעלים לשלל לאוכליו:

והנה כמה הלכתא גברותא איכא למשמע לפי שיטתנו בסוגית הגמרא ע"פ שיטת הרמב"ם, הלא דהא דאמרינן לר"ח דמחשבת מקצת ערלה פוסלת בזריקה, לדברינו דמחשבת זו אין מחשבין מעבודה לעבודה, וגם דמחשבת ערלים בזריקה אפילו ערלים מנויין הוה שינוי בעלים לר"ח, ומשו"ה כששוחט ע"מ להתכפר זו לערלים פסול משום שינוי בעלים, וגם דמחשבת שלל לאוכליו או לטמאים בזריקה אף על גב שאינם מנויין מ"מ א"א לפסול משום שינוי בעלים, ועוד כמה הלכות ברורות שכתבנו לעיל, וידעתי כי מרש"י ותוס' אפשר להקשות על דברינו הרבה, אך כל דברינו הוא ע"פ שיטת הרמב"ם דלפי מה שכתבנו כל דברי הרמב"ם בזה הוא מפורש בגמרא וגם הסוגיא אתיא בפשיטות כמין חומר כפתור ופרח:

סימן כו

והנה עוד יש לעיין בסוגיא זו דאמרין אלא אמר ר"א ר"ח ורצה בהאי קרא קמיפלגי ונרצה לו לכפר עליו עליו ולא על חזירו, רצה סבר חזירו דומיא דידיה מה הוא דבר כפרה אף חזירו דבר כפרה, לאפוקי האי ערל דלאו בר כפרה הוא, ור"ח סבר כיון דבר חיובא הוא בר כפרה הוא, ונ' מעתה לכו"ע היכי דלאו בר חיובא הוא אינו פוסל משום שינוי בעלים מה"ט דבעי חזירו דומיא דידיה, וצפשוטו כיון דמה"ט ס"ל לרצה דשוחט ע"מ להתכפר בו ערלים כשר, היינו ודאי דהבעלים יונאין באותו פסח וא"צ לעשות פסח שני, ויש לעיין בזה הא גבי שינוי בעלים שפוסל בחטאת, ג"כ אמרינן כה"ג צזכחים (ז) דאמרין שם והאמר רבא חטאת ששחטו על מי שמחויב חטאת פסולה, על מי שמחויב עולה כשרה, מ"ט וכפר עליו ולא על חזירו חזירו דומיא דידיה במחויב כפרה כמותו ומ"מ פסק הרמב"ם (צפ"ט ט"ו מהל' פסוה"מ ק"ז) דחטאת ששחטו לשם אדם אחר שמחויב חטאת אפילו חטאת שאינו קבוע פסולה, אבל אם שחטו לשם אחד שמחויב עולה כשרה ולא עלתה לבעלים, וכפר עליו ולא על חזירו שמחויב חטאת כמותו עכ"ל הרמב"ם. אלמא דהרמב"ם ס"ל דאע"ג דממעטין גבי שינוי בעלים דבעי חזירו דומיא דידיה הא לאו הכי כשרה, דמ"מ לא עלתה לבעלים לשם חובה. מעתה קשה מ"ט גבי פסח אמרינן דצכה"ג כשרה ועלתה נמי לבעלים לשם חובה, הא פסח וחטאת דמי להדדי, דבהני תרתי שינוי בעלים פוסל לגמרי וגם מחד דרשא דעליו ולא על חזירו דרשינן בהני תרתי, דבעינן שיהא חזירו בר כפרה דומיא דידיה, מעתה מ"ט גבי פסח כה"ג כשר ועלה נמי לשם חובה, וגבי חטאת אף על גב דכשר מ"מ לא עלה לשם חובה, ובהכרח דלהרמב"ם נריך לחלק בזה צין פסח וחטאת. ובאמת גם גבי חטאת לא ידעתי טעמא דהרמב"ם דמנ"ל דצכה"ג אף על גב שכשר מ"מ לא עלה לשם חובה, ומפרשי הרמב"ם לא העירו בזה כלל, ומנא תי בצפ"ר קרן אורה (זכחים ז) שהביא שם דברי הרמב"ם וכתב שלא מנא שום מקור לדברי הרמב"ם, ודחק שם דאפשר לומר דטעמא דהרמב"ם כיון דחטאת בא על חטא משו"ה כשלא נזרק הדם לשם כפרה דהאי גברא אינה מכפרת עליו, אף על גב שהיא כשרה ולה"ט א"ש לחלק בזה צין פסח לחטאת. אך טעם זה אינו ברור כ"כ, וכש"כ דקשה היכי שנשחט ע"מ לזרוק על מי שמחויב עולה ואח"כ זרקו לשם בעלים מ"ט אינה מכפרת, והיה א"ל טעם אחר לדעת הרמב"ם משום דצזכחים שם גבי חטאת מיייתין קרא דוכפר עליו דכתיב גבי חטאת וכיון דמהאי קרא גופיה ילפינן צזכחים (ח) דשינוי בעלים פוסל לגמרי בחטאת, א"כ שפיר א"ל דאע"ג דמהאי קרא ילפינן דבעי חזירו דומיא דידיה שחייב חטאת כמותו, היינו דכשאינו בר חיובא אינו פוסל לגמרי, אבל עדיין א"ל דאע"ג דכשר מ"מ אינו עולה לשם חובה, כמו שינוי בעלים דכל הקרבנות שהן כשרים ואינם עולים לשם חובה, אבל הכא צזכחים (סג) גבי פסח מיייתין קרא דונרצה לו לכפר עליו ולא על חזירו חזירו דומיא דידיה שיהא בר כפרה כמותו, ומהאי קרא ילפינן (זכחים ד) דשינוי בעלים בכל הקרבנות אינן עולין לשם חובה, א"כ ממילא דהאי דממעטין כשאינו בר כפרה היינו דעולה ג"כ לשם חובה, וא"כ שפיר אפשר לחלק בזה צין פסח לחטאת, אבל באמת זה ליתא דודאי גם צזכחים (י) גבי חטאת היה אפשר ג"כ להביא האי קרא דונרצה לו לכפר עליו דמיייתין הכא צזכחים גבי פסח, דהא פסח וחטאת תרויהו ילפי מקרא דונרצה לו דכתיב גבי שאר קרבנות דשינוי בעלים אינם עולים לשם חובה, כדאמרין (זכחים ז) גבי פסח ושם (ח) גבי חטאת, אלא משום דמהאי קרא א"ל למילף אלא למנא דעלמא משו"ה אמרינן צזכחים שם דצפסח וחטאת איכא בהו נמי קראי אחרינא לעיובא שפסול לגמרי, והא דמיייתין הכא צזכחים גבי פסח קרא דונרצה לו דכתיב בשאר קרבנות, היינו משום דמהאי קרא ידעינן כל הקרבנות ופסח למנא כדאמרין צזכחים שם וכיון דשינוי בעלים דלגבי מנא מייירי בחזירו בר כפרה, ממילא ה"ה דהאי קרא דילפינן מניה צזכחים (י) גבי פסח לעיובא, מייירי נמי דחזירו בר כפרה,

ומה"ט גופא הוה אפשר להציא גם גבי חטאת האי קרא דונרצה אלא משום דחטאת גם קרא דאתי לעיכובא, כתיב בהאי לישנא דוכפר עליו משו"ה מייתינן ליה בזבחים שם אבל בקרא דאתי לעיכובא גבי פסח דלא כתיב בהאי לישנא משו"ה מייתינן קרא דונרצה לו, אבל ודאי דגם גבי חטאת היה אפשר להציא האי קרא מעתה אין לנו בזה שום נ"מ בין פסח לחטאת:

גם קשה לי לשיטת הרמב"ם מהא דאמרינן (זבחים ד' א) דשינוי בעלים אינו נוהג בציבור, וכן אמרינן בפסחים (ס' א) ופי' רש"י בפסחים שם משום דציבור לא מ"ל שינוי בעלים דכל ישראל בעלים נינהו, ואי מחשב לשם נכרי הא נכרי לאו בר כפרה הוא ואינו פוסל משום שינוי בעלים, וכ"כ בתוס' בזבחים שם ואי נימא כדעת הרמב"ם דאע"ג דלאו בני כפרה אינם פוסלים בחטאת משום שינוי בעלים מ"מ לא עלה לבעלים לשם חובה א"כ מ"ל גבי ק"ל נמי שינוי בעלים כגון שחשב צשעירי הרגלים לשם נכרי דלהרמב"ם הול"ל דלא עלה לבעלים לשם חובה, ומנחתא בק"א בזבחים שם שהקשה ג"כ קושיא זו מ"מ נריך לחלק בזה בין פסח לחטאת:

ולדברינו צסימן הקדום דהזורק לשם מי שאינו יולא באתו פסח הוה נמי שינוי בעלים ואף על גב שהוא מן המנויין, והבאנו שם הא דתניא בפסחים (ע"ה א) שחטו לאוכליו ע"מ לזרוק שלא לאוכליו הפסח עצמו כשר ואדם יולא בו י"ח וכן אמרינן בעלמא דאין מחשבת אוכלין בזריקה, וכתבנו דא"ל לפוסלו משום שינוי בעלים כיון דשלא לאוכליו כמו זקן וחולה לאו בני חיובא ולא בני כפרה נינהו לד"ה משו"ה אינו פוסל משום שינוי בעלים, א"כ מוכח נמי בהדיא דצכה"ג כשר ועלה לשם חובה וכדתניא ואדם יולא בו. והנה הרמב"ם (צ"ב מה' ק"פ ה"ו) הציא האי ברייתא ז"ל שחטו לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו הפסח כשר ואין אדם יולא בו י"ח לפי שאין מחשבת אוכלין בזריקה, וטעות סופר הוא בהרמב"ם וז"ל ואדם יולא בו י"ח בפסח וכדתניא בהאי ברייתא, וגם בספר קרן אורה שם ובהקדמתו לזבחים הציא דברי הרמב"ם הללו, וכתב ג"כ שטעות סופר הוא, וזה מוכרח דהא הרמב"ם כתב שהוא כשר לפי שאין מחשבת אוכלין בזריקה א"כ בהכרח שיו"א בו י"ח ואף על גב דלדברינו דהזורק שלא לאוכליו הוה נמי שינוי בעלים בזריקה, והא דאינו פוסל משום שינוי בעלים, היינו משום דלאו בני כפרה נינהו, וגבי שינוי בעלים בעי חזירו דומיא דידיה. מעתה היה א"ל דהרמב"ם לשיטתו דס"ל גבי חטאת דהיכא דלאו בר כפרה הוא אף על גב דאינו פוסל משום שינוי בעלים והחטאת כשר מ"מ לא עלה לשם חובה, א"כ א"ל דס"ל ג"כ דגבי פסח נמי הכי הוא, וא"כ א"ש הא שכתב הרמב"ם גבי מחשבת אוכלין בזריקה דכשר ואינו יולא בו י"ח דלדברינו זה הוה שינוי בעלים דלאו בר כפרה הוא. אך מ"מ א"ל לומר כן דהא בהדיא תניא בפסחים שם ואדם יולא בו י"ח בפסח, ובגמרא שם אמרינן ע"ז לימא ר"נ היא דס"ל דאכילת פסח אינה מעכבת, ומשנינן רבנן היא וכו' א"כ מבואר בהדיא בגמרא דכשר וגם יולא בו י"ח בפסח, הרי בהכרח שטעות סופר הוא בהרמב"ם, וגם מלשון הרמב"ם מוכח הכי כמש"כ:

והנה בספר ק"א שם בהקדמתו לזבחים הקשה, איך א"ל גבי פסח דכשר ואין אדם יולא בו וכדאמרינן (זבחים ז' א) דשינוי קודש ושינוי בעלים ילפינן בפסח למזוה מהקישא דזאת התורה מכל הקדשים וקראי דגבי פסח הוא לעיכובא שפוסל לגמרי, וע"ז הקשה הא כיון דנילף גבי פסח שלא עלה לחובה, ממילא הוא פסול לגמרי דהא כיון שאינו יולא בו א"כ אינו רשאי לאכול ממנו, דהא הפסח אינו נאכל אלא למנוייו היו"אין בו, וכיון שאינו נאכל ממילא הוא פסול לגמרי, כמו דאמרינן (פסחים ס"ב א) דבפסח אם נטמא הבשר אינו זורק את הדם, אך זה לא קשה כלל דשינוי קודש ושינוי בעלים דילפינן בזבחים (ד) מקרא דמו"א שפתיך דהוה נדבה ולא עלו לחובה, זה הוא גזה"כ ואל"ל נמי האי גזה"כ בפסח שהוקשה לכל הקדשים דשינוי קודש ושינוי בעלים לא עלו לבעלים, והפסח הוה נדבה ואף על גב דלא מנינו פסח נדבה מ"מ שא"ה דגזה"כ הוא, תדע

דהא באשם מזורע נמי תניא (מנחות ה א) אשם מזורע שנשחט שלא לשמו וכו' ה"ז עולה ע"ג המזבח וטעון נסכים וכריך אשם אחר להכשירו, ואף על גב דלא מזינו אשם נדבה בכל התורה כש"כ באשם מזורע שבא להכשיר וכיון דבשינוי קודש לא עלה לבעלים ואינו מכשיר והבעלים אינם יוצאים בו א"כ למה הוא קרב הא לא מזינו אשם נדבה, מ"מ גזה"כ הוא בשינוי קודש. ה"נ הול"ל ג"כ כה"ג גבי פסח, וכמו דגבי אשם מזורע אמרינן שם שהוא טעון נסכים, ואף על גב דאשם א"כ נסכים מ"מ דיינינן ליה כמו אשם מזורע ממש, ואף על גב שלא עלה לחובתו, ה"נ הול"ל ג"כ גבי פסח בשינוי קודש דדמי לפסח שא"כ לא נסכים ולא תנופת חזה ושוק ונאכל כלילה כמו פסח ממש, אלא דמ"מ לא עלה לחובה דגזה"כ הוא בשינוי קודש ומשור"ה בעי קראי בפסח דשינוי קודש ושינוי בעלים פוסל הפסח. והנה בררנו סוגיא זו על פי שיטת הרמב"ם בעז"ה ופשמות הסוגיא מכרעת על אמיתת הדברים שכתבנו:

סימן כז

שאלה אי לוקין על לאו דבל יראה ובל ימצא

תשובה הנה הרמב"ם ז"ל חו"מ (פ"א ה"ג) כתב שם דאינו לוקה משום כל יראה וכל ימצא אלא כשקנה חמץ בפסח או כשחממו כדי שיעשה מעשה והמל"מ שם וכן בשו"ת חכם נבי ס"י מ"ב הקשו הא הני לאוי דכל יראה וכל ימצא הוי ניתק לעשה דתשציתו, והול"ל דאין לוקין עליהן וכדאמרין בפסחים (נה א) דקרא ללא תותירו ממנו עד בקר דכתיב גבי פ"ש אחי למעט דליכא גביה כל יראה וכל ימצא דדמו ללאו דלא תותירו וכתבו בתוס' שם דמשו"ה דמו לאוי להדדי משום דכל הני הוי לאוי הניתק לעשה, ובגירסת הספרים מפורש בהדיא דדמו להדדי דהוה ניתק לעשה, אלא מדברי התוס' מוכח דלא הי' גירסתם כן בגמרא וכן כתב המהרש"א דמדברי התוס' מוכח דלא היה מפורש כן בגמרא מ"מ מצוה דכל יראה וכל ימצא הוי ניתק לעשה וגם בתוס' פסחים (כט ז) ד"ה רב אשי ג"כ הוכיחו דכל יראה וכל ימצא הוי ניתק לעשה מהא דאמרין בגמרא שם דמאן דס"ל שם דהאכל חמץ של הקדש בפסח לא מעל ס"ל דחמץ בפסח אסור בהנאה ומאן דס"ל דמעל ס"ל כריה"ג דחמץ בפסח מותר בהנאה, וע"ז הקשו בתוס' הא אפילו אי מותר בהנאה מ"מ לאו בר דמים הוא דהא אסור לפדותו בפסח שלא יעבור עליו כל יראה, ומזה הוכיחו בתוס' דלאוי דכל יראה וכל ימצא הוה ניתק לעשה דתשציתו ומשו"ה מותר לפדותו ע"מ להשציתו ולריה"ג דס"ל דמותר בהנאה בר דמים הוא דפודה כדי ליתן לבהמתו דזוה יקיים השבתתו, מעתה קשה לכאורה על מה שפי' הרמב"ם ללוקין על כל יראה:

והנה הש"א בסימן ע"ז רצה לתרץ דאע"ג דכל יראה וכל ימצא הוי ניתק לעשה דתשציתו מ"מ הא אמרינן (תמורה ד ז) דלא אחי חד עשה ומנתק תרי לאוי, ועפ"ז כתב הש"א בסימן פ' דהא דס"ל לתוס' דאין לוקין על כל יראה וכל ימצא משום דהוי ניתק לעשה ואף על גב דאיכא תרי לאוי ולא אחי חד עשה ומנתק תרי לאוי דהתוס' אזלי לטעמייהו דס"ל בחולין (פ"א א) דדוקא כללאוי דסמיכי להדדי לא אחי חד עשה ומנתק להו, אבל אי לא סמיכי אפילו חד עשה מנתק תרי לאוי והני לאוי דכל יראה וכל ימצא לא סמיכי להדדי, אלא דהש"א שם הקשה על מה שבתוס' חולין שם הביאו ר"י ע"ז מהא דאמרין (חולין קמ"א א) דלאו דגזל הוה לאו הניתק לעשה, ואף על גב דאיכא תרי לאוי לא תגזול ולא תעשוק. וע"ז הקשה הש"א הא דב"מ (פ"א א) אמרינן להיפך דגבי עושק שכר שכיר איכא הני תרי לאוי, אבל בגזל ליכא תרי לאוי. אך מ"מ הביא הש"א ר"י אחרת מהא דתניא (ב"מ ס"ב א) גבי ריבית ר"נ ור"א פוטרין את המלוה ואת הערב מפני שיש בהן קום עשה, וע"ז הקשה הש"א הא גבי ריבית איכא כמה לאוין גבי המלוה ואמרין ב"מ (ע"א א) דהמלוה עובר בזולתו, ומ"מ אחי חד עשה ומנתק, א"ו דב"מ דלא סמיכי להדדי אחי חד עשה ומנתק להו:

אמנם באמת אין ראיה מכאן דהא האי עשה דאיכא גבי ריבית הוא שיחזיר הריבית להלוה, וכיון שמשלם תו א"א שילקה מטעם אחר כדאמרין (כחוצות לז א) כל המשלם אינו לוקה דהוה שתי רשעיות, וכ"ת דמ"מ מלישנא דברייתא ר"נ ור"א פוטרין את המלוה ואת הערב מפני שיש בהן קום עשה, משמע דמשום דהוה ניתק לעשה פטור דאי לא"ה הול"ל שפטורין משום שמשלם וכל המשלם אינו לוקה, וה"ט דכל המשלם אינו לוקה איכא בין במלוה בין בערב, דהא האי ערב דהכא מיירי בערב קבלן שכבר לקח הריבית מהלוה שיש עליו חיוב להחזיר, דאי לא"ה הא לא שייך גבי ערב ג"כ הא מילתא דניתק לעשה, א"ו דמיירי בכה"ג וכן כתב בשיטה מקובצת ב"מ דהאי ערב מיירי בכה"ג, וא"כ ל"ל למיתני מפני שיש בה קום עשה דמאי נ"מ איכא

אם הא דמחויב לשלם הוא משום דהוה מנזות עשה או לא, אבל זה לימא דמלכד דהא לאידך ליסנא בגמרא שם דאמרין מאי קום ועשה לקרוע שטרי הא לא מיירי כלל בטעמא דניתק לעשה ומ"מ תני האי ליסנא מפני שיש בה קום ועשה, בלא"ה לדברינו ע"כ ז"ל ה"ט דקום ועשה שהוא ניתק לעשה דתשלומין כמו שאבאר:

דהנה הרמב"ם ה' סנהדרין (פ' י"ח ה"ג) כתב דאין לוקין על לא תגזול ולא תגנוב משום דהוי לאוי שניתק לתשלומין והקשה בכ"מ שם מהא דאמרין (כתובות לז) דכל היכי דאיכא ממון ומלקות לוקה ואינו משלם ומ"ט לא אמרינן כן גבי גנב וגזלן ונשאר בז"ע ובספרי מנחת ברוך ח' אמרי משפט תירמתי קושיא זו מהא דאיתא בז"ק (סו א) אמר רבה שינוי קונה כתיבא ותנינא, כתיבא דכתיב והשיב את הגזלה אשר גזל מה ת"ל אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר ואם לאו דמיס בעלמא בעי שלומי. ובררתי בספרי שם דהא דאמרין ואם לאו דמיס בעלמא בעי שלומי זה ילפינן מהאי קרא גופיה דהא כתיב בהאי קרא והשיב את הגזלה אשר גזל וכו' ושלם אותו בראשו, ובתו"כ ויקרא דרשינן, דאם הגזלה בעין ע"ז נאמר והשיב את הגזלה וכשאינה בעין ע"ז נאמר ושלם אותו בראשו שזריך לשלם דמי הגזלה, ומזה יליף רבה דאפילו אם הגזלה בעין אלא שנשתנה דאינה כעין שגזל נמי דמיס בעלמא בעי שלומי. מעתה מפורש בקרא בהדיא דגזלן זריך לשלם דמי הגזלה וא"כ תו ליכא להקשות דנימא דלוקה ולא ישלם, ואין להקשות דנימא דקרא איירי כשלא התרו בו דליכא מלקות אבל היכי דאתרו ביה נימא דלוקה ולא ישלם וכדפרכינן בכה"ג כתובות שם גבי חובל בחבירו זה לימא דכיון דהאי קרא דושלם אותו בראשו אחי לתשלומין א"כ זה מנזות עשה על הגזלן כמו השבת הגזלה דהא בחד קרא כתיבי והשיב את הגזלה אשר גזל וכו' ושלם אותו בראשו וא"כ הל"ת דלא תגזול הוא ניתק ג"כ להאי עשה דתשלומין, וכיון שהוא מנזות עשה על הגזלן פשיטא דלעולם חייב הגזלן לקיים מנזות זו בין כשהתרו בו או לא דכל ל"ת שהוא ניתק למנזות עשה לעולם הבעלים מנזוים לקיים האי מנזות עשה ופטורין ממלקות, ומתורץ קושיא הכ"מ והא דלא זכר הרמב"ם דגזלה וגנבה הוה ניתק לעשה יבואר לפנינו. ומעתה א"ש נמי הא דאמרין גבי ריבית מפני שיש בה קום ועשה דכיון שהוא מ"ע לשלם הריבית, והוה ל"ת הניתק לעשה דתשלומין, א"כ לעולם חייב במנזות זו אפילו כשהתרו בו וכיון שמשלם אינו לוקה ממילא, ואין להקשות לדברינו שכתבנו דגם אי נימא דחד עשה לא מנתק תרי לאוי מ"מ א"א ללקות על רבית דכיון שמשלם ממילא אינו לוקה דאינו לוקה ומשלם. ולכאורה קשה דלפ"ז הול"ל דהיכי שהריבית שלקח הוא בעין, והוא מחזיר אותם, הול"ל שילקה דהא בזה לא שייך לומר כיון שמשלם אינו לוקה וכדאמרין בסנהדרין (עב א) גבי גונב כיס בשבת דאם הגזלה בעין חייב להחזיר ולא אמרינן דזה הוה מיתה וממון דכיון שהגזלה בעין זה לא הוה תשלומין דהא אינו משלם ממון וכש"כ גבי מלקות וממון ודאי דלד"ה דכל היכי דהגזלה בעין ומחזירה דאין לפוטרו ממלקות משום דהוה שתי רשעיות דזה לא הוה שתי רשעיות דהא אינו משלם משלו כלל, ונראה ברור דמה"ט אמרינן בחולין (קמא א) דר' יהודה ס"ל דלאו הניתק לעשה לוקין עליו דתניא גנב וגזלן ישנן בכלל מלקות דברי ר"י, והא הכא דלאו שניתק לעשה הוא דרחמנא אמר לא תגזול והשיב את הגזלה ש"מ דטעמא דר"י משום דקסבר לאו הניתק לעשה לוקין עליו עכ"ל הגמרא, אלמא מפורש אמרינן דאי נימא דלאו הניתק לעשה לוקין עליו, גם גנב וגזלן הוי בכלל מלקות, וזה הוה מה"ט דמה שמחזיר ג"כ הגזלה זה לא הוה שתי רשעיות, וא"כ לכאורה הול"ל ג"כ גבי ריבית כשהוא בעין ומחזירו דמ"מ לא הוה שתי רשעיות ואין לפוטרו ממלקות אלא מה"ט דהוה ניתק לעשה, אך זה לימא דבריבית כיון שהלוה נותן לו מדעתו קנה המלוה הריבית והוה ממון שלו, וכמו דפסקינן ביו"ד (סימן קסא) דהריבית הוא של מלוה ואין יורדין לנכסיו אלא שמנזות עליו לשלם, וכן הוא מבואר בתמורה (ו) דהריבית הוה של מלוה א"כ אפילו כשהריבית הוא בעין ומחזירו איכא נמי ה"ט דאינו לוקה ומשלם:

שוב ראיתי בשו"ת שואל ומשיב ח"ב (סימן קכ"ו) שהקשה על הא דתניא (חולין קמ"א א) דגנב וגזלן ישנן בכלל מלקות מהא דפסק הרמב"ם בפ"א מה' גנבה דאין לוקין על לאו דגנבה משום דניתן לתשלומין, וגם הציא שם קושית הכ"מ שהבאתי לעיל דמ"ט לא דאמרין גבי גנב וגזלן שילקה ולא ישלם, והציא מש"כ בפני יהושע בב"מ (ס"ג א) דגנבה וגזלה כיון דהני הוי הפקעת ממון של גזל אינו בדין לומר דהוה שילקה ולא ישלם. אמנם לפי דברינו בלא"ה הדברים מצוררים היטב דלאו דלא תגזול הוה ניתק לעשה דוהשיב את הגזלה, וכשאינה צעין הוא ניתק לעשה דתשלומין כדכתיב והשיב את הגזלה וכו' ושלם אותו בראשו, כמו שהבאתי מהא דב"ק (ס"ו א) דהאי ושלם אותו בראשו קאי כשאין הגזלה כמו שגזל, וכשהיא צעין דמי האי לאו דגזלה לכל ל"ת הניתק לעשה, אבל אין לפוטרו משום טעמא דכל המשלם אינו לוקה דילפינן בכתובות מקרא דכדי רשעתו מה"ט שכתבנו, ומש"ה א"ש הא דתניא בחולין שם דגנב וגזלן ישנן בכלל מלקות דמוקמינן שם דהאי ברייתא ס"ל דכל ל"ת הניתק לעשה לוקין עליו, אבל כשאין הגזלה צעין ונריך לשלם בזה איכא נמי ה"ט דכל המשלם אינו לוקה, וא"כ אפילו אי נימא דל"ת הניתק לעשה לוקין מ"מ בכה"ג אינו לוקה, וכבר כתבנו דאין להקשות דנימא כשהתרו בו ילקה ולא ישלם משום דלא תגזול הוא ניתק לעשה דתשלומין משו"ה מחוייב לקיים העשה אפילו כשהתרו בו, וגנב וגזלן חדא מלתא היא דילפי מהדדי בכל גווני דחייב תשלומין כדאייתא בב"ק, וגם מש"פ הרמב"ם בפ"א דגנבה וכן בפ"י דסנהדרין דאינו לוקה על גנבה וגזלה משום דהוה לאו שניתן לתשלומין, כוונתו ג"כ משום שניתק לעשה דתשלומין, ומה שלא כתב הרמב"ם בסתמא דהוה לאו שניתק לעשה, ובפני יהושע בב"מ (ס"ג א) הקשה על הרמב"ם מ"ט לא כתב ה"ט שניתק לעשה המבואר בגמרא, אך באמת דברי הרמב"ם ברורים דהרמב"ם (בפ"י מה' סנהדרין) כתב כל לאו שניתן לתשלומין כגון לא תגזול לא תגנוב אין לוקין עליו, וכל לאו הניתק לעשה כגון לא תקח האם על הבנים, לא תכלה פאת שדך אין לוקין עליו אלא אם לא קיים העשה שבהן. מעתה ההבדל מבואר, דגבי לאו שניתן לתשלומין לעולם פטור. וגבי לאו הניתק לעשה. פעמים חייב אם לא קיים את העשה שבהן כגון גבי שילוח הקן כשמתה האם, וטעמא דמלתא משום דל"ת שניתק לעשה דתשלומין לא מ"ל בזה כלל קיימו ולא קיימו, וכדאמרין במכות (ט"ו א) גבי גזלה דאפילו כששרף הגזלה מ"מ כיון דגברא בר תשלומין אינו לוקה ומשלם, משו"ה עשה הרמב"ם בזה שתי חלוקות ל"ת הניתן לתשלומין ול"ת הניתק לעשה משום דלא דמו להדדי כמש"כ אבל מ"מ האי ל"ת שניתן לתשלומין שכתב הרמב"ם היינו שניתק לעשה דתשלומין, ובפ"א מה' גזלה כתב הרמב"ם בהדיא גבי גזלה דהוה לאו הניתק לעשה, מעתה גם להרמב"ם היכי שהגזלה צעין א"ל לפוטרו ממלקות אלא משום דהוה לאו הניתק לעשה, וא"ש הא דאמרין בחולין שם דאי נימא דלוקין על לאו הניתק לעשה, גנב וגזלן בני מלקות נינהו, ומתורץ קושית השו"ם שהבאתי, ולדברינו האי ברייתא דחולין (קמ"א א) דגנב וגזלן ישנן בכלל מלקות מיירי שהגזלה צעין דליכא בזה ה"ט דכל המשלם אינו לוקה, ולפ"ז ז"ל דמיירי בגנב בהני גווני שא"ת כפל, וגם א"ל דהאי ברייתא מיירי בכל גווני, אלא דהאי ברייתא ס"ל דלוקה ומשלם דס"ל בזה כר"מ (כתובות ג' ב) כיון דסו"ס מסקינן בחולין שם דהאי ברייתא משבשתא היא. מ"מ בררנו דכשמחזיר את הריבית תו א"ל ללקות עליו מה"ט דכל המשלם אינו לוקה ונסתרה ראית הש"א:

ובלא"ה קשה טובא מש"כ הש"א דמשו"ה גבי ריבית אחי חד עשה ומנתק לכמה לאוין משום דהלואין לא סמיכי להדדי הא הני תרי לאוין דאת כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך דאמרין בב"מ (ס"א א) דלמה חלקן הכתוב לעבור בשני לאוין הא הני הוי תרי לאוין דסמיכי להדדי, ואין לומר דהש"א ס"ל דהא דאמרין בב"מ (ס"ב) ר"ג וראב"י פוטרין את המלוה ואת הערב מפני שיש בהן קום עשה זה לא קאי אלא על לאו דאל תקח ממנו נשך ותרבית שעובר בשעת קבלת הריבית, אבל הני לאוין דאת כספך לא תתן שהוא

עובר בשעת ההלואה זה לא הוי ניתק לעשה, דא"כ הא על קבלת הריבית ליכא אלא חד לאו דאל תקח, וכל שארי הלאוין דחשבינן צ"מ (ע"ג) כגון לפני עור, ולא תהיה לו כנושה הא בלא"ה אינו לוקה עליהן כמש"כ הראשונים, א"ו דגם הני לאוין דאת כספך לא תתן ג"כ הוה ניתק לעשה משום דשעת קבלת הריבית נגמר כל הני לאוין, וכמש"כ בתוס' צ"מ שם ד"ה לא, א"כ הדרא קושייתנו הא הני תרי לאוי הוי תרי לאוי דסמיכי להדדי, א"ו חדא מהני תרתי או דנימא כמש"כ כיון דמחזיר הריבית א"א ללקות עליו דכל המשלם אינו לוקה או כמה שנבאר עוד בענף ג' דגם תרי לאוי דסמיכי להדדי אתי חד עשה ומנתק להו. ומה שיש לבאר עוד בזה צ"ה דהרמב"ם ס"ל דגם הל"ת דלא תשימון עליו נשך הוה ניתק לעשה ומתוס' ומשאר הראשונים מוכח דהאי ל"ת לא הוה ניתק לעשה, וכבר הקשה הל"מ שם (צפ"ד מה' הלואה) אכ"מ לבאר זה:

ענף ב

אך מ"מ הדבר ברור דאתי חד עשה ומנתק תרי לאוי דלא סמיכי להדדי. ולפענ"ד אפשר להציא ראייה לזה מהא דבתמורה (ד) דאמרין דלאו דלא תותירו ממנו עד בוקר דפסח הוה לאו הניתק לעשה וכן אמרינן בצמח דוכתי והא גס התם איכא תרי לאוי דתניא (פסחים ע"ה) ולא ילין לבקר זבח חג הפסח, זבח זה חגיגה פסח כמשמעו, וילפינן דגם חגיגה אינה נאכלת אלא ללילה א' כמו הפסח, ולמ"ד דחגיגה נאכלת לב' ימים האי קרא אתי לפסח גרידא מ"מ לד"ה איכא עוד לאו שלא ילין בשר הפסח לבוקר, וגם הא דדרשינן (פסחים ע"ה) קרא דלא תלין מן הבשר אשר תזבח בערב ציום הראשון לבוקר, דזה אתי לחגיגת י"ד שנאכלת לשני ימים, וזה פשוט דהאי ברייתא אתיא כמ"ד דחגיגת י"ד מדאורייתא וגם נאכלת לשני ימים, אצל לאינך תנאי האי קרא נמי אתי לפסח גרידא מ"מ אתי חד עשה דוהנותר ממנו עד בוקר באש תשרפו דכתיב גבי פסח ומנתק לכל הני לאוי, אלמא דתרי לאוי דלא סמיכי אתי חד עשה ומנתק להו:

הן אמת דפסחים (נט"ז) מוכח דהאי קרא דלא ילין לבוקר זבח חג הפסח, מיירי באימורי פסח שמקטירן כל הלילה, דאמרין התם רמי ליה רב ספרא לרב כתיב לא ילין לבוקר זבח חג הפסח, הא כל הלילה ילין, והא כתיב עולת שבת בשבתו ולא עולת חול ציום טוב וכו', אך כבר הקשו בתוס' שם מהא דאמרין (פסחים ס"ג) דלא ילין לבוקר וכו' קאי על כל החבורה, אלמא דהאי ל"ת דלא ילין קאי על בשר הפסח. ותי' דהאי קרא קאי בין על בשר הפסח בין על אימורין, וחדוש הוא דמ"ט לא הביאו בתוס' שם ג"כ מהא שהבאתי מפסחים (ע"ה) דתניא זבח זה חגיגה פסח כמשמעו, א"כ מבואר נמי דהאי קרא קאי על בשר הפסח, מ"מ מבואר דאיכא ע"ז תרי לאוי והדרא ראייתנו, ואין לומר דשא"ה כיון דהאי ל"ת דלא ילין אתי נמי לאמורין ולא מייתר משו"ה א"ש הא דחד עשה מנתק הני תרי לאוין, דזה ליתא דהא גבי תמורה דאמרין (תמורה ד) דחד עשה לא מנתק תרי לאוי הא התם נמי הני תרי לאוי צריכא תרווייהו כדאמרין (תמורה ט"ה) לא יחליפנו בשלו ולא ימיר בשל אחרים, וצריכא וכו' אלא ודאי משום דהכא גבי פסח לא סמיכי הני תרי לאוין להדדי כמש"כ בתוס' חולין שהבאתי או כמו שיבאר עוד בענף ג' דצכה"ג אפילו תרי לאוי דסמיכי נמי אתי חד עשה ומנתק להו:

ומה"ט קשה לי על מש"כ המל"מ (צפ"א מה' ק"פ ה"ז) שחקר שם אי האי ל"ת דלא ילין לבוקר וכו' קאי על בשר הפסח או על האימורין והביא מש"כ בתוס' פסחים שהבאתי דהאי קרא קאי בין על הבשר בין על האימורין והמל"מ כתב ע"ז דמסתבר דפליגי בזה אמוראי דלרב ספרא האי קרא קאי על האימורין ולהסוגיא דפסחים (ס"ג) דאמרין שם דכל החבורה עוברין בלא ילין. האי סוגיא ס"ל דהאי קרא קאי על הבשר. וקשה על דבריו מהאי ברייתא דפסחים (ע"ה) שהבאתי דתניא בהדיא זבח זה חגיגה פסח כמשמעו

אלמא דקרא על צשר קאי, גם מש"כ שם דגרסת הרמב"ם צפסחים (נטז) רמי ליה רב ספרא כתיב לא ילין חלב חגי וכו'. וכתב ע"ז דא"כ לגירסת הרמב"ם ליכא שום אמורא דס"ל דהאי קרא דלא ילין וכו' מיירי באימורין ומשו"ה תמה על הרמב"ם שהביא אזהרה על אימורי פסח מקרא דלא ילין. וקשה טובא על המל"מ הא בתרגום אונקלוס מתרגם קרא דלא ילין לצוקר זבה חג הפסח לא יבית לזכרא בר ממדצחא תרצא דנכסת חגא וכו'. הנה מפורש בתרגום דקרא קאי על חלב, מעתה דברי התוס' שכתבו דקרא קאי על תרואייהו מוכרחים וממילא א"ש מה שהביא הרמב"ם מהאי קרא אזהרה על האימורין, גם מה שרצה המל"מ שם לעשות זריכותא זבני תרי לאוי דלא תותירו ולא ילין וכתב שם כיון דלא תותירו כתיב גבי פסח מזכרים לא ילפינן מיניה לדורות, קשה טובא דא"כ הני ל"ת דאל תאכלו ממנו נא וצשל מצושל וכו' דכתיב גבי פסח מזכרים מנ"ל לדורות, א"ו דכל הל"ת דכתיב גבי פסח מזכרים נהיגי נמי לדורות, וכ"כ הרמב"ם צפ' זא. והוא פשוט. מ"מ מצואר ראייתנו דמוכח מהכא דחד עשה מנתק תרי לאוי דלא סמיכי להדדי:

וגם מהא דאמרינן (מכות טו א) דלא תגזול הוה לאו הניתק לעשה ואף על גב דצגזולה איכא כמה ל"ת כמש"כ הרמב"ם (צפ"א מה' גזלה) דהגזול את חזירו עובר בג' ל"ת. משום לא תגזול, ולא תחמוד ולא תתאוה. וכתב הראב"ד שם דמשו"ה לא לקי על לא תחמוד משום דהוה ניתק לעשה. א"כ מוכח נמי דחד עשה דוהשיב את הגזולה מנתק תרי לאוי דלא סמיכי. והנה להרמב"ם דס"ל שם דעל לא תחמוד צלא"ה ליכא מלקות אין ראיה מכאן. אבל לשיטת הראב"ד גם מכאן איכא ראיה דחד עשה מנתק תרי לאוי. ואכ"מ לצאר שיטת הראב"ד ולשונו שם. ומהא דאמרינן במכות שם דלאו דלא תכלה פאת שדך הוה ניתק לעשה. ואף על גב דהאי ל"ת כתיב תרי זימני אין ראיה משום דככל חדא וחדא מהני ל"ת כתיב בתריה האי עשה דלעני ולגר תעזוב אותם. א"כ אין ראיה דחד עשה מנתק תרי לאוי:

ובלא"ה לא ידעתי מ"ט לא הביא הש"א מה שהביאו עוד בתוס' חולין ראיה דחד עשה מנתק תרי לאוי דלא סמיכי מהא דאמרינן (מכות יד א) דהבא אל המקדש טמא הוה לאו הניתק לעשה, ואף על גב דהתם איכא תרי לאוי לא יטמאו את מחניהם ואל המקדש לא תבוא, וגם זו היא ראיה גדולה:

ענף ג

והנה גם צהא דפשיטא ליה להש"א דחד עשה אינו מנתק תרי לאוי דסמיכי להדדי, קשה מ"ט לא הביא מש"כ עוד בתוס' (חולין פא א) ז"ל ועוד י"ל דהא דאמרינן (תמורה ד א) דלא אחי חד עשה ומנתק תרי לאוי זה הוא דוקא בתמורה משום דהאי ניתק לעשה דתמורה לא דמי לכל לאו הניתק לעשה, דגבי תמורה זה שעבר על הל"ת אין עליו שום חיוב לעשות מצות עשה, אלא מה שהצהמה נתקדשה ממילא, אבל צלאו הניתק לעשה דכל הש"ס אפילו חד עשה מנתק לתרי לאוי, ובתוס' תמורה שם הוכיחו ג"כ דהאי לאו הניתק לעשה דתמורה לא דמי ללאו הניתק לעשה דבכ"מ. מדפרכינן התם ע"ז וכל לאו הניתק לעשה אין לוקין עליו והרי אונס שגירש וכו', וצלאו הניתק לעשה גמור הוא פשוט דאין לוקין עליו, כדתנן (חולין קמא א) גבי שילוח הקן, א"ו משום דלא דמי האי ניתק לעשה דתמורה לכל לאו הניתק לעשה מה"ט שכתבו בתוס' חולין שהבאתי:

והנה בתוס' תמורה שם הקשו ע"ז דמ"ט מדמי הגמרא שם האי לאו הניתק לעשה דתמורה להא דמקדים תרומה לזיכורים הא במקדים תרומה לזיכורים הוה ניתק לעשה גמור כמו צכה"ת, ולענ"ד נראה פשוט דאע"ג דמקדים תרומה לזיכורים או מע"ר לתרומה, איכא צהו לקיים מ"ע ע"י עשיה, מ"מ אין חיוב המצוה על מי שעבר הל"ת, דהא מי שהקדים מע"ר לתרומה עבר צל"ת, והמצוה הוא על הלוי שקיבל

המעשר להפריש תרומה, אבל על מי שעצר הל"ת ליכא עליו שום מ"ע, ולא עוד הא במקדים תרומה לזיכורים ליכא שום מ"ע כלל, ומ"מ אינו לוקה עליו כיון דזהאי ל"ת דמלאתך ודמעך לא תאחר שנכלל ביה ג"כ מקדים מע"ר לתרומה איכא מ"ע על הלוי להפריש, משו"ה חשבינן להאי ל"ת לאו הנייתק לעשה שאין לוקין עליו כלל, וא"כ מה"ט דמי להאי ניתק לעשה דתמורה ושפיר מדמינן בגמרא להדדי:

ואדרבא מהסוגיא דתמורה שם מוכח בהדיא דלא דמי האי ל"ת הנייתק לעשה דתמורה לכה"ת, דהא פרכינן שם והרי אונס דחד לאו וחד עשה, ולא אתי חד עשה ועקר ללאו, דתניא אונס שגירש אס ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה, ואס כהן הוא לוקה ואינו מחזיר, וקשה דלפי מה דס"ד השתא דחד עשה לא עקר אפילו חדא ל"ת ומה"ט א"ש הא דתניא אס כהן הוא לוקה ואינו מחזיר, א"כ סו"ס קשה דמ"ט תניא בהאי ברייתא דאס ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה, דהא זה הוא נמי מה"ט משום דהוה לאו הנייתק לעשה כדאמרינן (מכות טז א), וכיון דהשתא ס"ל דחד עשה לא עקר חדא ל"ת, הו"ל אפילו בישראל דילקה. א"ו מהאי טעמא משום דבישראל הוה ל"ת הנייתק לעשה גמורה, דהא זה שעצר על הל"ת מחויב לעשות מ"ע וצוה ודאי אינו לוקה כמו דתנן (חולין קמא א) גבי שילוח הקן אלא שהקשה דלפי מה דאמרינן בתמורה שם, דגם מקדים תרומה לזיכורים הוה לאו הנייתק לעשה, ואף על גב דהתם ליכא שום מ"ע, אלא משום דזהאי ל"ת נכלל ג"כ מקדים מע"ר לתרומה, וצוה איכא מ"ע, משו"ה גס מקדים תרומה לזיכורים הוה לאו הנייתק לעשה, וע"ז הקשה דא"כ הו"ל נמי כה"ג גבי אונס שגירש דאפילו אס הוא כהן דליכא ביה מ"ע מ"מ לא ילקה דהא סו"ס האי ל"ת הוה ניתק לעשה גבי ישראל. מ"מ מצוה דלא דמי האי ניתק לעשה דתמורה לכל ל"ת הנייתק לעשה א"כ תו א"ל דגם הא דאמרינן גבי תמורה דלא אתי חד עשה ועקר לתרי לאוי, זה הוא דוקא בתמורה, אבל בכל ל"ת הנייתק לעשה אפילו חד עשה מנתק תרי לאוי, עוד היה א"ל דדוקא גבי תמורה דהני תרי ל"ת דהתם כל חד אתי למלתא אחרינא כדאמרינן (תמורה ט) דלא יחליפנו מיירי באומר תלא זו ותכנס זו, ולא ימיר מיירי באומר יכנסו שניהם, א"כ א"ל דדוקא בכה"ג לא אתי חד עשה ומנתק תרי לאוי. אבל היכי דשני הלאוין הוא על דבר אחד אפילו חד עשה מנתק להו. אך התוס' בחולין שם לא ס"ל לחלק בכך וחילקו מטעמי אחרינא:

אמנם לפי דברי התוס' (חולין פא א) דבכה"ת חד עשה מנתק תרי לאוי דסמיכי, חזרה קושית התוס' (ב"מ סא א) דאמרינן שם דלא תגזול מייתר, ואתי לעושק שכר שכיר לעבור עליו בשני לאוין והקשו בתוס' שם ולוקמיה על גזל גופיה ולעבור עליו בשני לאוין, ותי' כיון דלא לקי על גזל דהוה לאו הנייתק לעשה, משו"ה לא מוקמינן ללאוי יתירי גבי גזל, וע"ז הקשה בש"א (סימן פ"ב) הא עשק שכר שכיר נמי הוה ניתק לעשה כדכתיב והשיב את הגזלה אשר גזל או את העשק אשר עשק. ותי' דאי נימא דלא תגזול קאי על עשק שכר שכיר א"כ הוי תרי לאוי דסמיכי להדדי כדכתיב לא תעשוק את רעך ולא תגזול ולא אתי חד עשה ומנתק תרי לאוי. אבל אי נוקמי בגזל ולעבור בשני לאוין הא הני תרי לאוי לא סמיכי. ואפילו חד עשה מנתק. ואי נימא דלעולם חד עשה מנתק תרי לאוי חזרה קושית התוס'. אך בלא"ה הקשה ג"כ הש"א הא על עשק שכר שכיר אינו לוקה דהוה לאו שאין צו מעשה, עוד הקשה כמה קושיות עפ"ז בסוגית הגמרא דב"מ, אמנם לפענ"ד אפשר לתרץ קושית התוס' דב"מ שהבאתי, ונקדים לבאר שיטת הרמב"ם:

דהנה הרמב"ם ה' גזלה (פ"א ה"א) כתב כל הגזול את חזירו עובר בל"ת שנאמר לא תגזול. והמ"מ שם הקשה מהא דבבב"מ (סא א) אמרינן דלא תגזול אתי לעושק ש"ש אך בשו"ת ח"ל (סימן כ"ו) כתב ע"ז דדעת הרמב"ם דזהאי ל"ת דגזל נכללו שניהם גזל ועושק ש"ש, ולא ביאר הסוגיא דב"מ שם. וגם בפ"י בבב"מ שם הביא דברי הח"ל וכתב דמ"מ קשה סוגיא דשמעתין דב"מ. ולענ"ד היה נראה דהא דפרכינן בבב"מ שם לא ליכתוב רחמנא לאו בגזל ותייתי מריבית ואונאה, ומשני דאתי לעשק ש"ש ופרכינן והא בהדיא כתיב לא

תעשוק. ומשני לעצור עליו בשני לאוין, ולכאורה קשה הא מנינו בכמה ל"ת לאוי יתירי, ואפילו בהני ל"ת דלא לקי עלייהו, דהא שם בצ"מ גופיה אמרינן שם לעיל דנשך ותרצית חדא מלתא היא, ולמה חלקן הכתוב לעצור עליו בשתים, ואף ע"ג דאינו לוקה על ריבית כדתיא בצ"מ (סבא) וכמו שפסק הרמב"ם (בפ"ד מה' הלואה), אך א"ל דכ"ז הוא דוקא בהני דוכתי דלכה"פ צעי בהו חדא אזהרה, תו אמרינן דכתב ציה רחמנא לאוי יתירי לעצור עליו בשתים, אבל בצ"מ דא"ל אפילו אזהרה אחת משום דאפשר למילף מק"ו מאיסורא אחרניא ציה לא אמרינן כ"כ דאתי לעצור עליו בשתים כיון דא"ל ע"ז שום אזהרה וכמו דפרכינן כה"ג (מכות י"ז ב) ותרומת ידך אלו ביכורים מה צא הכתוב ללמדנו אם לאוכלן חוץ לחומה ק"ו ממעשר הקל, וכן בפסחים (כד ה) לא יאכל מה ת"ל אם א"ע לגופיה דהא נ"ל ממעשר הקל וכו' ואף על גב דאפילו צכה"ג אמרינן נמי בפסחים שם דכל היכי דליכא למידרש מוקמינן ללאוי יתירי מ"מ צכה"ג פרכינן דל"ל קרא. ומעתה א"ש דפרכינן ל"ל לאו בגזל נילף מק"ו דריבית ואונאה, ולא משנינן דאתי ללאוי יתירי כיון דלא צעי גזל גזל אפילו אזהרה אחת, ומשנינן דאתי לכובש ש"ש לעצור עליו בשתים כיון דהתם לכה"פ צעי אזהרה אחת, משו"ה א"ש טפי לומר התם דאתי לעצור עליו בשתים, ומעתה א"ש דעת הרמב"ם דכיון דבהאי ל"ת דגזל נכלל ג"כ כובש ש"ש וא"כ קרא לא מיתר א"כ תו א"ל דכש"כ דגזל ג"כ נכלל בהאי קרא וזה מוכרח דמלבד מה שהקטו בתוס' בצ"מ שם מהא דבצ"מ (קיא ה) ממעטין מרעך גזל עכו"ם אלמא דלא תגזול בגזל מיירי, וגם הש"א בתשובתו שם דחק א"ע הרבה צהא דאמרינן (חולין קמא ה) דל"ת דלא תגזול הוה ניתק לעשה דוהשיב את הגזלה, אלמא דבגזל מיירי, בלא"ה הא בתמורה (ו ה) מיייתין נמי האי לא תגזול לאזהרה על גזל והתם לא שייך כל הני שינויי דהש"א. מעתה שפיר א"ל דחד עשה מנתק אפילו תרי לאוי דסמיכי להדדי וכמו דס"ל בתוס' חולין שם, וא"כ ודאי א"א לומר דמשו"ה לקי על כל יראה דחד עשה לא דחי תרי לאוי:

ענף ד

אמנם מה שכתב עוד צ"מ שם דהרמב"ם מפרש דהא דאמרינן (פסחים נה) דבל יראה דמי ללאו דלא תותירו היינו דשניהם הוי לאו שאין בו מעשה, אבל כל יראה לא הוה ניתק לעשה דתשבימו. דזה הוה לאו שקדמו עשה דהא אפשר לקיים העשה דתשבימו קודם שיעצור על הל"ת דבל יראה, וזה דמי לצא אל המקדש טמא דאמרינן (מכות טו א) דלא הוה לאו הניתק לעשה מה"ט דהוי לאו שקדמו עשה, ועוד דהכא עדיפא דהא עשה דתשבימו הוא משש ולמעלה, ואזהרה דבל יראה הוא מאורתא, זה ברור מאד. וגם זה מסתבר דהא בכל ל"ת הניתק לעשה יש עליו חיוב העשה לעולם כמו גזל אס עבר על לא תגזול מחויב לעשות העשה דוהשיב את הגזלה לעולם כ"ז שהגזלה בידו וכן כה"ג בכל ל"ת הניתק לעשה. אבל הכא גזל כל יראה הא לאחר הפסח א"ח לקיים מ"ע דתשבימו. ואף ע"ג דכבר עבר על כל יראה, אלמא דהעשה דתשבימו לא אתי לניתוק הלאו דבל יראה:

ולענ"ד להביא ראיה מהא דתיא בתוספתא פ"ג דמכות המשייר חמץ בפסח והמקיים כלאים זכרם ה"ז עובר בל"ת ואין לוקין עליו וכו' והמ"מ (בפ"א מה' חו"מ) הביא מהאי תוספתא ראיה דאין לוקין על כל יראה כ"ז שלא עשה מעשה, ובאמת מהאי תוספתא גופיה איכא ראיה דזה לא הוי ניתק לעשה דהא בתוספתא שם תני ברישא כל הני ל"ת שאין בהן מעשה, ותני ע"ז זה הכלל כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, ואח"כ תני בתוספתא כל הל"ת שניתק לעשה ותני ע"ז דניתק לעשה אין לוקין עליו, ומשייר חמץ בפסח

תני שם בתוספתא בהדי הני לאוין שאין בהן מעשה, ולא תני להו בסיפא גבי לאו הניתק לעשה, אלמא דזה לא הוה ניתק לעשה:

ומה שהקשה בש"א שם מהא דאמרינן (ביצה ז) דל"צ"ש ילפינן שאור מק"ו מחמץ לבל יראה. וע"ז הקשה דאי נימא דלוקין על כל יראה כדעת הרמב"ם א"כ קשה הא אין מזהירין מה"ד ובקונטרס אחרון שם תי' דבכה"ג לא הוה אזהרה מק"ו כיון דכל שאור היה מתחלה חמץ. אלא שנתחממה יותר. א"כ אטו מפני שנתחממה יותר יהיה קיל מחמץ זה מסתבר. ואפשר להציא ראיה לדבריו מהא דפרכינן (קדושין עז ב) דל"ל קראי דאלמנה וגרושה וחללה זונה לא יקח גבי כה"ג נילף מק"ו מכהן הדיוט. ומ"ט לא משנינן הא אין מזהירין מן הדין. א"ו כיון דכל כה"ג היה מתחלה כהן הדיוט וכי בשביל שנתקדש יותר נימא דקיל מכהן הדיוט, ובכה"ג לא שייך אין מזהירין מה"ד, וה"ה גבי חמץ שנתחמץ יותר ונעשה שאור נמי לא שייך בזה אין מזהירין מה"ד, ומה שהוכיחו דכל יראה הוה ניתק לעשה מסוגיא דפסחים (כט ב) יתבאר בסימן הבא:

סימן כח

עוד בענין הנ"ל

הנה בסימן הקדום הבאתי מה שהביאו בתוס' ר"א דב"ל יראה הוי ניתק לעשה מסוגיא דפסחים (כ"ט א) וקשה מסוגיא זו על הרמב"ם דס"ל דלוקין על כל יראה, ולענ"ד מסוגיא זו אין הכרע כלל, דהנה בפסחים שם תניא האוכל חמץ של הקדש במועד מעל וי"א לא מעל מאן י"א אמר ר"י ר' נחוניא בן הקנה היא דתניא רנב"ה היה עושה יוהכ"פ כשבת מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין אף יוהכ"פ מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין וכו' רב אשי אמר דכו"ע אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ודבר הגורם לממון לאו כממון דמי, והכא בפלוגתא דריה"ג ורבנן קמיפלגי, והקשו בתוס' דאע"ג דס"ל לר' יוסי הגלילי דחמץ בפסח מותר בהנאה מ"מ הא"א לפדותן בפסח בכדי שלא יעבור עליו צבל יראה, א"כ גם לריה"ג חמץ של הקדש לא הוה בר דמים וכתבו בתוס' דמכאן מוכיח ר"י דהמשהה חמץ בפסח ודעתו לזערו אינו עובר וכו' וטעמא משום דב"ל יראה הוה ניתק לעשה ולכך אינו עובר כשמזערו לבסוף, וא"כ א"ש דלריה"ג פודין אותו ציום טוב ונותן לזהמתו, ולהרמב"ם דס"ל דב"ל יראה לא הוי ניתק לעשה קשה לכאורה קושיית התוס':

והיה א"ל דאע"ג דגם לריה"ג אסור לפדות החמץ בפסח משום כל יראה, מ"מ כיון שאם פדה אותו פדוי דהא בר דמים הוא דמותר בהנאה, אלא דאיסור אחר גורם שא"א לפדותו בפסח משום כל יראה משו"ה א"ש דמעל כיון דמ"מ בר דמים הוא, וזה דמי לנהנה מן ההקדש בשבת וציו"ט דאע"ג דאסור לפדותו בשבת מ"מ מעל מה"ט גופא כיון דמ"מ בר דמים הוא ואם פדה אותו פדוי, וא"ל דשא"ה משום שאפשר לפדותו לאחר שבת, דהא חמץ בפסח נמי אפשר לפדותו לאחר פסח, אלא דמ"מ מה"ט לא מעל, דזה לא הוה אלא גורם לממון כדאמרינן בגמרא שם. וגם אין לומר דשאני נהנה מן ההקדש בשבת דמה"ט מותר לפדותו בשבת, דהא בתוס' פסחים שם הוכיחו דהא דאין פודין קדשי צדק הצית להאכילן לכלבים הוא נמי מדרבנן מ"מ לא מעל א"ו הא דאיכא מעילה בשבת הוא מה"ט שכתבו וה"ה נמי בחמץ בפסח לריה"ג כן היה א"ל, אמנם יש לנו בזה תי' אחר מרווח מאד. וגם יתורצו כמה קושיות ותמיהות בסוגיא זו:

דהנה האחרונים תמהו הרבה בסוגיא זו דאמרינן מאן י"א אר"י רנב"ה היא דתניא רנב"ה היה עושה יוהכ"פ כשבת, וע"ז הקשו הא בהדיא אמרינן (כתובות 3) דמודה רנב"ה בגונב חלבו של חבירו ואכלו דחייב משום שכבר נתחייב בגנבה קודם שצא לידי איסור אכילה, ואמרינן שם דאפילו כשתחבו חבירו לתוך פיו נמי כיון שלעסו קניא וכת אינו חייב עד שבלעו, א"כ ה"נ הול"ל באוכל חמץ של הקדש בפסח דבשעה שהגביהו מעל וכת א"ח אלא בשעה שבלעו, דהא גבי הקדש נמי בשעה שמגביהו לעצמו מעל כדאיתא בדוכתי טובא, וחדא מנייהו הוא הא דתנן (מעילה כ"א א) הבא לי מן החלון והביא מעל. ולכאורה קושיא גדולה היא, עי' צ"ל"ח פסחים שם שהאריך הרבה בקושיא זו, ולפענ"ד אין שום מקום לקושיא זו כאשר נזכר דיני מעילה:

דהנה מעילה בהקדש הוא בתרי גוויי חדא כשנוטל דבר של הקדש לעצמו ומכוין להכניס לעצמו דבר שאינו שלו, וכהיהיא משנה שהבאתי דתנן הבא לי מן החלון כיון שהביא מעל, ובמעילה זו ההקדש יוצא לחולין בשעת הגזבה, ועוד איכא מעילה כשנהנה הנאת הגוף מהקדש ואף על גב שההקדש נשאר להקדש וכדתנן (מעילה י"א א) שמה בכוס של זהב כיון שנהנה מעל זיקע בקרדוס לא מעל עד שיפגום. והני תרתי מיירי שלא היה מתכוין להכניס את הכוס או הקרדוס לרשותו, משו"ה לא יצא לחולין בהגזבה דהכא מיירי שרצה להשתמש בהו וקסבר שהן שלו, כמש"כ בתוס' (קדושין נ"ה א) תוס' ד"ה אין מועל, ובכה"ג איכא נ"מ דגבי כוס

של זהב שדרך תשמישו הוא בלא פגם. גם צנהנה מן ההקדש מעל אף ע"ג שלא פגם, וגזי קרדוס שדרך תשמישו הוא ע"י פגם, גם צנהנה מן ההקדש לא מעל עד שיפגום. ובגמרא מעילה שם ילפינן כל הני דיני מקראי. והנה היכא שמעל משום שנטל דבר של הקדש לעצמו, או שנתן לאחרים דבשעת הגזבה מעל, גם ההקדש יוצא לחולין בשעת הגזבה, וכדפרכינן (קדושין נד א) לר' מאיר דס"ל דהקדש בשוגג אינו מתחלל, וא"י לחולין. וע"ז פרכינן ואלא מעילה לר"מ היכי מ"ל ומשנינן באוכל דהיינו דלר"מ דס"ל שהקדש אינו מתחלל, לדידיה ליכא תו מעילה בנוטל או שנותן דבר של הקדש, כיון שא"י לחולין אלא מעילה השניה איכא כגון שנהנה הנאת הגוף מהקדש, והא דאמרינן באוכל ה"ה בשאר הנאת הגוף כמש"כ בתוס' שם. והנה מה שיט לעיין דבקדשי מזבח דלד"ה א"י לחולין ע"י מעילה מ"ט איכא בהו מעילה בשנוטל לעצמו זה בארתי בארוכה בספרי מנחת ברוך ח' אמרי בינה בדיני קדושין ועיין מש"כ לקמן (סימן פ"ז):

ולבאורה היה נראה דאיכא נמי מעילה אם עשה שינוי בדבר של הקדש, וכדפרכינן במעילה (כא) על הא דתנן התם נטל אצן או קורה של הקדש וכו' צנה לתוך ביתו לא מעל עד שידור תחתיה בשוה פרוטה. ופרכינן ול"ל עד שידור תחתיה כיון דשניא מעל. ומשנינן כגון שנתנה ע"פ ארובה שלא עשה בה שינוי. א"כ משמע לכאורה דכשעשה שינוי בדבר של הקדש מעל, אך זה לימא דדבר פשוט שאם שובר קורה של הקדש לא מעל, וכדאמרינן (מעילה יח ג) דילפינן מעילה מתרומה דכתיב כי יאכל פרט למזיק, והכא מלתא אחרימא היא. דהא בגמרא שם פרכינן מ"ט לא מעל בשעה שנטל האצן או הקורה, וע"ז משנינן התם דמיירי בגזבר דכיון שהוא גזבר והאצן או הקורה מסורה ת"י, לא נעשה עלי' גזלן בשעת נטילה, כיון שהיא נריכה להיות בידו. וזה א"ש כ"ז שלא עשה בה שינוי, אבל אם עשה בה שינוי לזכרו גם הגזבר נעשה גזלן דאינו רשאי לשנות דבר של הקדש לזכרו, משו"ה מעל כמו כל אדם בשעת הגזבה, אבל לא משום שעשה השינוי, דאם שינה בה ולא נטלה פשוט דאינו מועל מה"ט שכתבנו:

ומה"ט ניחא טובא לתרץ תמיהת התוס' צ"ק (כ ג) דמייתינן התם הא דתנן נטל אצן או קורה של הקדש ובנאה לתוך ביתו לא מעל עד שידור תחתיו, ואמר שמואל והוא שהניחה ע"פ ארובה, ופי' רש"י אצל כשחזרו צנין שעשה שינוי מעל. וע"ז תמהו בתוס' שם דהא זה הוה שינוי החוזר לצרייתו דלא קנה, כדאימא (צ"ק נא ג) ולענ"ד דברי רש"י צרורים מאד דהכא גזי מעילה הא כשגזל דבר של הקדש מעל דבנטילה בעלמא מעל ויכא הקדש לחולין וכדפרכינן (אגיגה י ג) על האי משנה גופא מכדי משקל שקלי מה לי הוא מה לי חזירו, ומשנינן דמיירי בגזבר, דבנטילה גרידא לא הוה גזלן משום דסו"ס היא ת"י אלמא דבנטילה בעלמא כשגזלה מעל, ומשו"ה א"ש דאפילו גזבר אף על גב שאינו נעשה עליה גזלן דבנטילה בעלמא, מ"מ כשצנה הקורה בתוך ביתו וחיברה צנין נעשה עליה גזלן ומעל, והא דשינוי מעשה קונה גזי הדיוט זה הוה מלתא אחרימא דגזי הדיוט בגזלה גרידא לא קנה, אלא כשעשה שינוי כדילפינן צ"ק (סו א) מקרא, וזהו בעי שינוי שאינו חוזר לצרייתו. ונראה פשוט דאפילו להני תנאי דס"ל (צ"ק נד א) דשינוי מעשה לא קנה, מ"מ מודו בגזבר שנטל אצן או קורה של הקדש ובנאה בתוך ביתו דכיון דשניא מעל דנעשה עליה גזלן וגזי הקדש כיון שגזל מעל וליכא ביה האי דינא דשינוי מעשה קונה:

ועוד צריך לזכור דלעולם אין הקדש יוצא לחולין אלא או ע"י פדיון או ע"י מעילה אבל בלא"ה אפילו נשתמש בדבר של הקדש א"י לחולין וכדאמרינן (פסחים כז ב) גזי עצי הקדש שנשרפו דכיון דליכא אינש דלמעול לא נפיק לחולין וכן בר"ה (כח א) גזי שופר של עולה אמרינן עולה דבת מעילה היא נפק לחולין שלמים דלאו בת מעילה היא לא נפיק לחולין וטעמא דמלתא משום דבקרר לא כתיב אלא הני תרתי גוויי דפדיון כתיב. וגם מדכתיב גזי מעילה ושלם אותו ובראשו וחמשתיו יוסף עליו מבואר דהקדש כבר יצא לחולין וצריך לשלם

ומשום הכי א"א שתנא הקדש לחולין אלא זהני תרי גוויני, וגם זה פשוט דליכא מעילה אלא כשנהנה בשוה פרוטה כדתנן בב"מ (נה א) חמש פרוטות הן הנהנה מן ההקדש שוה פרוטה וכו', וזה הוא בין כשמעל ע"י הנאת הגוף וכדתנן (מעילה יח א) הנהנה מן ההקדש שוה פרוטה אף על פי שלא פגם מעל, ובין כשמעל ע"י שהוציא מרשות הקדש לרשותו בעי שוה פרוטה כדתנן (שם כא א) הנותן לו פרוטה ואמר הצא לי בחציה נרות ובחציה פתילות וכו', וממילא מוכח לדברינו דהיכי שנוטל חצי פרוטה של הקדש לעצמו לא יצאה לחולין, משום דאפילו אי נימא דיצאה לחולין מ"מ ליכא זה מעילה דהא אין זה פרוטה וכיון שלא מעל ממילא לא יצאה לחולין כמש"כ, והא דתניא (מעילה יח א) זירף את המעילה אפילו לזמן מרובה חייב, זה לא שייך אלא כשנהנה הנאת הגוף מהקדש כחצי פרוטה ואח"כ נהנה עוד כחצי פרוטה שמצטרפין, או כשהגזיה חצי פרוטה ואח"כ הגזיה עוד חצי פרוטה ועדיין הראשונה אלולו דשני חצאי פרוטות כאחת יוצאות לחולין ומעל, אבל אם החזיר חצי פרוטה הראשונה ואח"כ נטל חצי פרוטה שניה לא שייך בזה זירוף דהא חצי פרוטה הראשונה לא יצאת לחולין בשעת נטילה ועכשיו א"א שתנא לחולין דכבר החזירה:

ומעתה גבי חמץ של הקדש בפסח לרבנן דס"ל דחמץ"פ אסור בהנאה, ממילא דליכא בזה מעילה דהוא אלא מרשות לרשות מה"ט שכתבנו, דאפילו אי נימא שתנא לחולין מ"מ הא לא הכניס לרשותו פרוטה דהא אסור בהנאה לעולם, וממילא כיון דלא מעל אינו יוצא לחולין כמש"כ, ולא עוד אלא אפילו באוכל חמץ ג"כ א"א לומר דבשעה שלעסו קניא ומעל דבמה שעשה שינוי בהקדש לא מעל כמש"כ, אלא כיון דשניא נעשה עליו גזלן ויוצא לחולין ומעל, והכא כיון דאפילו אי נימא שיוצא לחולין מ"מ ליכא מעילה מה"ט שכתבנו, א"כ אפילו כשלעסו לא מעל ולא יצא לחולין, אבל בשעה שבלע ודאי מעל כיון שנהנה הנאת הגוף הנאה שכינא בזה בהיתר שוה פרוטה, ואין להעיר מהא דאכילת איסור לא הוה הנאה כדאמרין (בכורות לז א) דהא גבי הקדש מרבינן (מעילה יח א) דהנהנה הנאת הגוף מהקדש מעל ואף על גב דהוה הנאה מאיסור, וכן בקדושין (נד ז) אמרין דלר"מ דס"ל דהקדש בשוגג אינו מתחלל ואינו יוצא לחולין, דלדידה ליכא מעילה אלא באוכל בלבד שנהנה הנאת הגוף מהקדש, וגם בכריתות (כג א) אמרין דאוכל חלב של הקדש מעל. ומעתה א"ש הא דאמרין פסחים שם דמאן דס"ל דאוכל חמץ של הקדש בפסח לא מעל, ס"ל כרנב"ה שהיה עושה יוה"כ כשבת, משום דהכא לא מעל לא בשעת הגזיה ולא בשעה שלעסו אלא בשעה שבלעו כמש"כ, ובשעת בליעה איכא חיוב כרת דאכילת חמץ, והלל"ח שהבאתי תי' דהכא מיירי שתחב לו חזירו לתוך פיו במזיד וגם לא לעסו אלא שבלעו אך לדברינו א"ש לכל זה:

ובלא"ה אפשר לתרץ דלהאי שינויא ס"ל להני תנאי כר"מ בקדושין (נד ז) דאין מועל בהקדש אלא באכילה בלבד ומשו"ה לא מעל לא בשעת הגזיה ולא בשעת לעיסה אלא בשעה שבלע אך לפמ"ש"כ מקודם א"ש טפי, ועפ"ז מתורץ היטב קושית המהרש"א על רש"י שפי' האי אוקימתא דמשנינן דמאן דס"ל דלא מעל ס"ל כרנב"ה, ופירש"י אבל מאן דס"ל דמעל אף על גב דחמץ"פ אסור בהנאה מ"מ ההקדש היה משהה החמץ לאחר הפסח ודבר הגורם לממון כממון דמי, וע"ז הקשה המהרש"א דמ"ט לא פירש"י דהני תנאי ס"ל כריוה"ג דחמץ"פ מותר בהנאה וגם פודן להאכילן לכלבים כמו שפירש"י באידך אוקימתא, אך לדברינו ניחא טובא דלריוה"ג דס"ל דחמץ"פ מותר בהנאה, לדידה הא איכא נמי גבי חמץ של הקדש מעילה דהוא אלא מרשות לרשות, דלדידה כשיוצא החמץ לחולין הוא שוה פרוטה דהא מותר בהנאה, וא"כ חזרה הקושיא דהול"ל דמעל בשעת הגזיה וחיוב כרת דאכילת חמץ ליכא אלא בשעה שבלע, ומשו"ה פירש"י דלהאי אוקימתא ס"ל להני תנאי דחמץ"פ אסור בהנאה וא"כ ליכא מעילה אלא בשעה שבלע מה"ט שכתבנו, אך

הרו"ה בצעל המאור כתב דגם להאי אוקימתא ס"ל להני תנאי כריוה"ג דחמז"פ מותר בהנאה, ולדידיה ז"ל להאי אוקימתא ס"ל להני תנאי כר"מ (קדושין נד א) דליכא מעילה אלא באוכל אכל לפי פירש"י א"ש טפי:

והנה צמה דאמרינן (פסחים ע) רב יוסף אמר צפודין את הקדשים להאכילן לכלבים קמיפלגי, מ"ד מעל קסבר פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ומ"ד לא מעל קסבר אין פודין, ופירש"י דלהאי אוקימתא ס"ל להני תנאי כריוה"ג דחמז"פ מותר בהנאה, א"ל באמת דלמ"ד מעל היינו דמעל בשעה שהגזיה לאכול, והא דפליגי באוכל הוא לרבותא דמאן דס"ל דלא מעל דלדידיה ליכא מעילה בחמז"פ אפילו כשאכלו ונהנה בשעה פרומה דכיון דאין פודין להאכילן לכלבים לא הפסיד כלל להקדש, וממילא ליכא מעילה לא ע"י הוצאה מרשות הקדש ולא כשנהנה וכדאמרינן (מעילה יח א) דנהנה ולא פגם בדבר שיש לו פגם כמו קורדוס של הקדש לא מעל, וחמז"פ נמי דבר שיש לו פגם הוא כמו קורדוס כ"ז הוא לפירש"י, אכל הראב"ד דהשגותיו על הרו"ה בפסחים שם כתב דגם להאי אוקימתא דרב יוסף, ס"ל להני תנאי דחמז"פ אסור בהנאה, אלא דלמ"ד פודין להאכילן לכלבים יכולים ההקדש למכור החמץ לעכו"ם שיתן לכלבו, א"כ בר דמים הוא להקדש, וכ"כ המהרש"א בפסחים שם בתוס' ד"ה רב אשי דגם התוס' מפרשים כן, ולפ"ז גם להאי אוקימתא ליכא מעילה אלא באוכל בלבד אכל לא ע"י מה שהגזיה לעצמו מה"ט שכתבנו לעיל דכיון דאי נימא שינא ההקדש לחולין א"כ הוא אסור בהנאה לעולם, נמצא שלא הכניס לרשותו שו"פ וליכא מעילה, ובאמת לפי מה שנבאר בענף ב' דלדעת הרמב"ם הול"ל דלריוה"ג דס"ל חמז"פ מותר בהנאה איכא צו מעילה ע"י הוצאה מרשות הקדש לחולין אף על גב דנימא דאין פודין אותו לכלבים לפ"ז בהכרח צריך לפרש כפי' הראב"ד דלרב יוסף ס"ל להני תנאי דחמז"פ אסור בהנאה. הנה תי' קושיית האחרונים מ"ט ליכא הכא מעילה בשעת הגזיה:

ומצאתי למי שהקשה כינא צזה על הא דתניא (מכות כא א) המבשל גיד הנשה בחלב ציום טוב וכו' לוקה חמש ואמרינן שם דמיירי כגון שבשלה בעצי הקדש דעובר משום לא תעשון כן לה' וכו', והקשו בתוס' שם דילקה ג"כ משום הזיד במעילה. והריטב"א שם בשם הרמ"ה תי' כיון שלא נהנה בציסולו אין כאן הזיד במעילה, וע"ז ראייתי מי שהקשה הא בהגזיה לזד הוא מועל וינא לחולין והאריך צזה הרבה אך זה לק"מ דהא מעילה ליכא אלא בשוגג דבהגזיה הוא ינא לחולין, אכל התם הא מיירי במזיד והקדש במזיד אינו מתחלל כדתנן (קדושין נב) בהקדש במזיד לא קידש ואמרינן שם (נג ב) משום דהקדש במזיד אינו מתחלל א"כ בשעת הגזיה לא ינא לחולין, וקושיית התוס' היא דנימא דילקה על ציסולו גם משום הזיד במעילה וע"ז תי' הרמ"ה דליכא בשעת ציסול הזיד במעילה כיון דלית ליה הנאה וזה פשוט:

ענף ב

והנה לפי דברינו בענף א' אפשר לתרץ שתי קושיות התוס' ע"פ שיטת הרמב"ם, דהנה בפסחים שם אמרינן בתר הכי רב אשי אמר דכו"ע אין פודין ודבר הגורם לממון לאו כממון דמי והכא בפלוגתא דריוה"ג ורבנן קמיפלגי, מ"ד מעל כר' יוסי ומ"ד לא מעל כרבנן, והקשו בתוס' ד"ה ר"א כיון דאין פודין א"כ אפילו לריוה"ג הול"ל דלא מעל ומה"ט כתבו דאע"ג דאין פודין להאכילן לכלבים מ"מ פודין בכדי להסיקן תחת תבשילו, וגם רש"י שם מחלק הכי ואף על גב דפי' לעיל לרב יוסף דאמר נמי האי לינא דאין פודין להאכילן לכלבים דה"ה להסקה, מ"מ הכא מחלק רש"י בכך וזה הוא נמי משום קושיית התוס', ולפינו נביא דבירושלמי אמרינן דאין נ"מ צין לפדות לאכילת כלבים או להסקה:

והנה לפמש"כ בענף א' דלרבנן דס"ל דחמז"פ אסור בהנאה לדידהו ליכא בחמץ של הקדש האי מעילה דהנאה מרשות הקדש לרשות הדיוט, אלא מעילה שע"י איכילה משום שנהנה הנאת הגוף, אבל לריוה"ג דס"ל דחמז"פ מותר בהנאה לדידהו איכא נמי גבי חמץ של הקדש מעילה דהנאה מרשות לרשות, לכאורה א"ש הא דאמר ר"א דכו"ע אין פודין ודבר הגורם לממון לאו כממון דמי, ובפלוגתא דריוה"ג ורבנן קמיפלגי דמ"ד מעל כר' יוסי, דלדברינו לריוה"ג בשעה שהגזיה לאכול מעל כיון שיצא לחולין והכניס לרשותו שו"פ, ומעתה לא איכפת לן תו מה שאין פודין להאכילן לכלבים דאע"ג דאין פודין לכלבים מכל מקום זו שיצאה לחולין ע"י מעילה, ודאי שמותר אח"כ להאכילו לכלבים וזה פשוט, דהא אפילו אי פדה הקדש לאכילתו נמי מותר אח"כ להאכיל לכלבים, וכמש"כ בתוס' בכורות (ל"ג) וזה מוכרח מהא דתנן התם דכזור בע"מ מותר להאכילו לעכו"ם א"כ ה"נ כשיצא לחולין ע"י מעילה מותר להאכילו לכלבים, וא"כ א"ש הא דמעל לריוה"ג, וכבר כתבנו בענף א' מש"כ הרשב"ד דלרב יוסף דס"ל דפליגי בפודין את הקדשים להאכילן לכלבים, לדידהו נמי ס"ל להני תנאי כרבנן דחמז"פ אסור בהנאה. ולכאורה א"ל דלריוה"ג כיון דלדידהו מעל בשעת הגזיה משום שהוציאו לחולין ושוה פרוטה דהא יכול להאכיל לכלבים, א"כ אף על גב דנימא דאין פודין לכלבים מ"מ שפיר מעל משום שהכניס לרשותו שוה פרוטה, אבל זה ליתא דאע"ג דנימא שיצא החמץ לחולין ונכנס לרשותו שוה פרוטה מ"מ הול"ל דלא מעל כיון דליכא פסידא להקדש צמה שהוציאו לחולין, דהא אין פודין את החמץ בפסח להאכילן לכלבים, ומה שההקדש היו יכולים להשהות לאחר פסח הא דבר הגורם לממון לאו כממון דמי, ומה"ט נמי אפילו כשאכלו ונהנה הנאת הגוף נמי לא מעל כדאמרין בגמרא בפסחים שם, א"כ ה"ה דהול"ל לריוה"ג דלא מעל אף על גב שיוצא לחולין וחזרה לכאורה קושית התוס':

אמנם לשיטת הרמב"ם א"ש כל הסוגיא כמו שנבאר, דהנה נסתפקתי אי איכא מעילה בגיזה של קדשי בדק הבית דהא בחולין (קלה א) מבואר בהדיא דגיזה של קדשי צ"ה אין להן פדיון משום העמדה והערכה, והכ"מ צה' ביכורים (פ"ה ה"ב) כתב שכן פוסק הרמב"ם, מעתה יש להסתפק אי איכא צהו מעילה והארכתי צה הרצה לקמן סימן פ"ו ובררנו שם דגם אי נימא דהגיזה יוצאת לחולין ע"י מעילה אף על גב שאין לה פדיון משום העמדה והערכה, מ"מ כיון דליכא הכא פסידא להקדש דהא אין להן פדיון א"כ הול"ל דלא מעל, או דנימא דאע"ג דאין להן פדיון מ"מ הא לא פקע הקדש מהן כמש"כ שם א"כ כיון שלאחר שמעל ויצא לחולין היא שוה פרוטה הרי נכנס ממון של הקדש להדיוט שוה פרוטה והול"ל דמעל, ובתשובתי שם הבאתי דהרמב"ם והתוס' פליגי צה דדעת התוס' (מעילה טו א) דקדשי בדק הבית שמתו אין בהן מעילה כיון דאין להן פדיון משום העמדה והערכה משו"ה ליכא צהו מעילה לפי שא"י לחולין ע"י מעילה, ודעת הרמב"ם (פ"ג מה' מעילה ה"י) דדוקא קדשי מזבח שמתו אין בהן מעילה משום שפקע קדושתן אבל קדשי צ"ה שמתו יש בהן מעילה, גם הבאתי שם דצוה פליגי ג"כ בצבלי והירושלמי והארכתי שם להציא ראיות לדעת הרמב"ם ע"ש:

ומעתה לדעת הרמב"ם הדבר פשוט דלריוה"ג דס"ל דחמז"פ מותר בהנאה כיון דלדידהו הא איכא גזיה ג"כ האי מעילה דהנאה מרשות לרשות, א"כ הול"ל דכשנטלו לעצמו יוצא לחולין בשעת נטילה ומעל ואף על גב דנימא דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים וליכא פסידא להקדש, מ"מ כיון שלאחר שיוצא ההקדש לחולין ע"י מעילה שוה לו פרוטה דהא יכול להאכילו אח"כ לכלבים כמש"כ, א"כ נכנס מהקדש להדיוט שוה פרוטה משו"ה מעל, דלא גרע מגיזה של הקדש כמש"כ, אלא דלרבנן דס"ל דחמז"פ אסור בהנאה לדידהו לא שייך צוה מעילה דהנאה מרשות לרשות מה"ט שכתבנו בענף א' אלא האי מעילה

שנהגה מן ההקדש צשעה שאכלו, וכיון דלדידהו לא הו"א לחולין שוה פרוטה אלא שמעל משום שנהגה משו"ה צעי פגם להקדש כדתנן (מעילה יח א) נהגה ולא פגם לא מעל, ומה"ט אמרינן (פסחים סז) דאי פודין את הקדשים להאכיל לכלבים דאיכא פגם להקדש דהא ההקדש היו יכולים למכור לעכו"ם מועלין לרבנן, אבל אי אין פודין דליכא פגם אין מועלין, וכ"ז הוא לרבנן אבל לריוה"ג כיון דלדידהו איכא הכא האי מעילה דהו"א מרשות לרשות, ודאי דמועלין אף על גב דנימא שאין פודין לכלבים מה"ט שכתבנו, ונראה ברור דמה"ט כתב הר"ב דגם לרב יוסף דקמיפלגי, בפודין את הקדשים להאכילן לכלבים לדידהו נמי כולהו ס"ל דחמז"פ אסור בהנאה לדברינו לריוה"ג מעל אף על גב דנימא דאין פודין, וצאמת גם מפשטות הסוגיא נראה דלכל הני שינויי חמז"פ אסור בהנאה אלא דרב אשי גרידא מוקי דפליגי בפלוגתא דרבנן וריוה"ג:

מעשה ניחא טובא הא דאמר ר"א דכו"ע אין פודין ודבר הגורם לממון לאו כממון דמי, וקמיפלגי בפלוגתא דריוה"ג ורבנן, דלמש"כ א"ש הא דלריוה"ג מעל אף על גב דאין פודין וליכא הפסד להקדש. ומתורץ קושית התוס', והתוס' שהקשו כן לטעמייהו אזלי דס"ל דקדשי צ"ה שמתו אין בהן מעילה משום שאין להן פדיון, ודחקו א"ע הרבה במה שמצוה בהדיא (מעילה טו א) דקדשי צ"ה שמתו יש בהן מעילה, וכיון דלדבריהם כל שאין לו פדיון ליכא ציה מעילה משו"ה הוקשה להם ג"כ גבי חמז"פ לריוה"ג דנימא נמי כיון שאין פודין אותן לית בהו מעילה, ומשו"ה הוצרכו לחלק דאע"ג דאין פודין אותן לכלבים מ"מ פודין אותן להסקה, אך דקשה לי טובא הא בהדיא מצוה צירושלמי דאין שום נ"מ בזה דצירושלמי פסחים (פ"א ה"ד) איתא חזריא אמרינן חמישית לר' יהודה הקדישו מוקדש עשאו תרומה אינו תרומה אר"י לא מסתבר דלא חלופין הקדישו אינו מוקדש עשאו תרומה ה"ו תרומה, הקדישו אינו מוקדש דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים עכ"ל, אלמא דאע"ג דחמץ צשעה חמישית מותר בהנאה ומותר בהסקה, מ"מ אי נימא דאין פודין לכלבים אינו חל עליה הקדש, ולשיטת התוס' הו"ל שהוא מוקדש ויפדה אותו להסקה וע"כ צריך לומר לשיטתם דהצבלי פליג על הירושלמי, אך לשיטת הרמז"ס א"ש דאין צריך לעשות פלוגתא בזה:

הן אמת דגם לדברי התוס' מעילה שם היה אפשר לחלק דדוקא קדשי צ"ה שמתו שאין להן פדיון מה"ט משו"ה א"י לחולין ע"י מעילה וכמו שבררנו לקמן סימן פ"ו בצארכה אבל חמז"פ לריוה"ג דמה"ט יש לו פדיון דהא דאין פודין קדשי צ"ה לכלבים זה הוא מדרבנן כמש"כ בתוס' פסחים שם א"כ א"ל כיון שיו"א לחולין ע"י מעילה ואח"כ הוא שוה פרוטה מעל אף על גב דליכא פסידא להקדש. אך התוס' לא ס"ל לחלק בזה, אבל לדעת הרמז"ס דגם קדשי צ"ה שמתו איכא ציה מעילה ע"י הו"א מרשות לרשות א"כ כש"כ דחמז"פ לריוה"ג דאיכא ציה האי מעילה כמש"כ:

ומעשה ממילא מתורץ הקושיא השניה שהקשו בתוס' פסחים שם דהא אפילו לריוה"ג ג"כ א"א לפדות חמץ של הקדש בכדי שלא יעבור עליו צבל יראה וא"כ מ"ט מועלין, לדברינו הא דמועלין לריוה"ג הוא משום דצשעה שהגציה החמץ לאכילה י"א לחולין ונכנס לרשותו שוה פרוטה דלאחר שי"א לחולין ע"י מעילה מותר לו להאכיל לכלבים כמש"כ, וגם פשוט שעובר עליו צבל יראה אפילו כשאינו רוצה דהא כבר היא שלו שי"א לחולין ע"י מעילה, ומה שא"א לפדות החמץ משום צל יראה לא איכפת לן כלל דאפילו לא היה לה שום פדיון נמי איכא ציה מעילה, ואין להקשות לדברינו שכ' דלריוה"ג מעל צשעה שנטלה לאכלה, א"כ מ"ט תני האוכל חמץ של הקדש, זה ליתא כלל כמש"כ דזה תניא לרבנן דל"ת אפילו בכה"ג לא מעל. ומעשה מה שהכריחו בתוס' משום קושיא זו צבל יראה הוה ניתק לעשה, וקשה על הרמז"ס דס"ל צבל יראה לא הוה ניתק

לעשה, ולדזרינו א"ש דבלא"ה לא קשה קושיא זו לשיטת הרמב"ם, וכבר הבאתי צסימן הקדום ראייה ברורה
דבל יראה לא הוה ניתק לעשה כדעת הרמב"ם:

סימן כט

שאלה אי זוז"ג דחמץ בפסח וכן זוז"ג מבל האיסורין שאין להן בטול כמו הקדשות וקונמות מותרין או לא, ובסימן זה יבואר זוז"ג של הקדש ובסימנים הבאים יבוארו זוז"ג של כל האיסורין שאין להן ביטול

תשובה תנן (נדרים נו א) קונס פירות האלו עלי, קונס הן על פי, קונס הן לפי, אסור בחלופיהן ובגדוליהן, שאני אוכל ושאתי טועם מותר בחלופיהן ובגדוליהן בדבר שזרעו כלה וכו', והרמב"ם ז"ל נדרים (פ"ה ה"ג) פסק כן. והראב"ד ז"ל בהשגות שם (ה' ט"ז) כתב מיהו קשיא כל היכי דאמרינן אסור בגדוליהן אפילו בדבר שזרעו כלה, אמאי והא קיי"ל זוז"ג מותר, ואם נטע אגוז של ערלה מותר בפירותיו. והנה קושית הראב"ד הוא משום דאזיל לטעמיה שמפרש הא דתניא (ע"ז מט א) גבי אגוז של ערלה, ומודה ר' יוסי שאם נטע והצריך והרכיב מותר, ואמרינן שם דטעמא דר"י משום דס"ל זוז"ג מותר, ומפרש הראב"ד דר"י מיירי כשנטע אגוז ונעשה אילן פירותיו מותרין משום דהוה זוז"ג דהיינו הקרקע של היתר והאגוז של איסור, משו"ה שפיר מקשה מ"ט גבי קונמות לא אמרינן נמי דמה שנתגדל מאיסור הוה זוז"ג, אבל בתוס' ע"ז שם כתבו דהאגוז של איסור והקרקע של היתר לא הוה זוז"ג, משום שהם עושים פעולות חלוקות, והא דאר"י שאם נטע והצריך והרכיב מותר, מיירי שאם נטע אגוז ונעשה אילן, ואח"כ הצריך או הרכיב אז הפירות מותרין, אבל הפירות מאילן ראשון שנתגדל מאגוז של ערלה אסור, א"כ לדידהו לא קשה קושית הראב"ד. אמנם רוב ראשונים ס"ל בזה כהראב"ד וכן פ' ה"ז"י ציור"ד (סימן ר"ד) וגם בספרי מנחת ברוך ח' אמרי דעה בדיני זוז"ג הבאתי ראיות ברורות לדעת רוב ראשונים דזוז"ג ע"י פעולות חלוקות נמי הוה זוז"ג, א"כ חזרה קושית הראב"ד על משנתנו נדרים מ"ט גידולי קונמות אסור אפילו בדבר שזרעו כלה:

והנה הכ"מ ז"ל נדרים שם תי' קושית הראב"ד דשאני קונמות משום דהוה דבר שיש לו מתירין כדאמרינן (נדרים נט א) ולדבריו ז"ל דלפי ההו"א נדרים שם דלא ידעינן הא מלתא דקונמות הוה דשיל"מ, א"כ הא דתנן גבי קונמות דגדולין אסורין אפילו בדבר שזרעו כלה ע"כ הוא משום דאדם אוסר ע"ע דשז"ל וכמו שנבאר בארוכה לקמן סימן ל"ב אלא דלמסקנא דקונמות הוה דשיל"מ תו א"ל דשאני קונמות, ולכאורה נראה דדעת הכ"מ דגבי דשיל"מ כיון שאינו בטל ברוב לא אמרינן דזוז"ג מותר, וזה הוא כדעת הרש"ל בפסחים (כו א) דקמבע"ל התם תנור שהסיקו בע"זי הקדש ואפה בו את הפת מאי, א"ל אסור ומה בין זו לערלה אמר רבא הכי השתא ערלה בטלה במאחיים הקדש אפילו באלף לא בטיל, ופירש המהרש"ל דקמבע"ל אי זה וזה גורם מותר בהקדש כמו בערלה, ופשטינן דאסור משום דהקדש לא בטיל, ומהאי טעמא נמי פסק המג"א שם באורח חיים (סימן תמ"ה סק"ה) דגבי חמץ פ"ז זוז"ג אסור כיון דאינו בטל, ומה שהביא המג"א שם ראיה מהטור כבר השיגו הגר"א שם, והמהרש"א בפסחים שם פ"י הסוגיא דפסחים באופן אחר שאין משם ראיה דלא אמרינן זוז"ג באיסורין שאינן בטלין ברוב, והביא ראיה דזוז"ג מותר אפילו בהני איסורין שאינן בטלין מהא דאמרינן זוז"ג גבי עכו"ם, ואף על גב דעכו"ם אינה בטלה וראיה זו היא רק לפי מה שהאריך הש"ך בנקה"כ ציור"ד סימן קמ"ג דכל זוז"ג מותר בעכו"ם, אבל לדעת הט"ז שם דלא אמרינן זוז"ג בעכו"ם אלא כמו האי זוז"ג דאמרינן בע"ז (מט א) תו ליכא ראיה וכבר הארכתי בספרי שם להביא ראיות ברורות לדעת הש"ך דכל זוז"ג מותר בעכו"ם:

והנה בשו"ת אבני מלואים (סימן ו') הביא ראיה לדעת המג"א דכ"ד שאינו בטל גם זוז"ג דידיה אסור ממש"כ הר"ן בע"ז (מט א) דזוז"ג מדין ביטול הוא דכל היכי שהאיסור וההיתר גרמו ליה ה"ז כאלו

נתצטל האיסור, וזה הוא דאמרינן בסוטה (מג ג) ילדה שסיבכה בזקנה צטלה, ואף על גב דהטעם הוא משום דהוה זוז"ג. ועל מה שהקשה המהרש"א מהא דאמרינן זוז"ג גבי עכו"ם ואף על גב דעכו"ם אינה צטלה תי' ע"ז מהא דאמרינן (ע"ז עג ב) דהא דיי"נ אינו צטל מיירי שנפל היתירא לגו איסורא או שנפל מחצית אצל מנרצור קטן גם יי"נ צטיל, א"כ אשכחן ציטול גבי עכו"ם, אצל בדבר שיל"מ או חמצ"פ דלא מ"ל גבייהו ציטול גם זוז"ג אסור:

אמנם קשה לדבריו, חדא דהא הא מלתא דאמרינן גבי יי"נ דכשנפל מנרצור קטן צטל, זה הוא פלוגתא דאמוראי שם צע"ז, והא מלתא דזוז"ג צעכו"ם מותר זה הוא צרייתא צע"ז (מט ב) דתניא התם פרה שנתפטמה ככרשיני עכו"ם תשחט, ולדבריו דחדא תליא בחצרתה, א"כ מ"ט לא מיייתין צע"ז שם ראה מהאי צרייתא דאיכא ציטול ציי"ג, ובלא"ה קשה הא גם בדבר שיל"מ נמי מ"ל ציטול צמזשא"מ, וא"כ ע"כ צ"ל דכל זוז"ג חשבינן כמו תערובות מצ"מ ואפילו היכי דאין שני הגורמין ממין אחד, מ"מ כיון דאנו דנין על דבר שצא משני הגורמים משו"ה חשבינן זה כמו תערובות מצ"מ, וא"כ קשה טובא דלפ"ז הול"ל דלמ"ד דצכל איסורין מצ"מ לא צטיל א"כ הול"ל דלדידיה זוז"ג נמי אסור, וקשה הא שמואל דס"ל צע"ז (מט ב) דזוז"ג מותר, הוא צע"ז (עג ב) דמז"מ לא צטיל, וגם אשכחן צש"ס זוז"ג כששני הגורמים היו מין אחד כמו וילד הנוגחת בסנהדרין (פ ב) ואמרינן צזה דזוז"ג מותר לכו"ע אפילו למ"ד דמז"מ לא צטיל:

גם מה שהצ"ח מש"כ הר"ן צע"ז זוז"ג מדין ציטול הוא וזה הוא דאר"י (סוטה מג ב) דילדה שסיבכה בזקנה צטלה וזה הוא מטעמא דזוז"ג. הנה מלבד דצחוס' ע"ז (מט ב) כתבו דילדה שסיבכה בזקנה לא הוה זוז"ג ובפרי ח' א"ד צדיני זוז"ג צררתי ג"כ טעם אחר צרור מאד, דגבי ילדה שסיבכה בזקנה לא שייך כלל הא מלתא דזוז"ג, אלא הא מלתא דציטול איסורין, אך בלא"ה אף על גב דהר"ן כתב דזוז"ג הוה מדין ציטול, מ"מ לא דמי האי ציטול לציטול דאיסורין היכי שהאיסור מעורב בתערובות, וא"ל דגם צהני איסורין דלא מהני בהו ציטול היכי שהאיסור צע"ז מעורב, מ"מ זוז"ג מותר גבייהו. והנה גם לפי מש"כ הכ"מ שהצ"ח דגידולי קונמות אף על גב דהוה זוז"ג מ"מ אסור משום דהוה דשיל"מ, א"ל ג"כ דזה הוא דוקא גבי גדולין כמו שיצואר לקמן, אצל לא צשאר זוז"ג. אמנם צמגדל עוז צה' נדרים שם האריך צזה, וראיתי שכתב שם כמש"כ צשו"ת אצני מלואים שהצ"ח. והנה אי זוז"ג מותר בכל האיסורין שאינן צטילין זה תליא צפי' הסוגיא דפסחים שהצ"ח, דקמצע"ל צתנור שהסיקו צע"ז הקדש שנחלקו המהרש"ל והמהרש"א צפי' הסוגיא ולקמן צסימן ל"ו נצאר סוגיא זו בצארכה ועתה נצאר אי זוז"ג דהקדש מותר שנחלקו צזה המהרש"ל והמהרש"א שהצ"ח:

ענף ב

והנה לפענ"ד נראה דגבי הקדש לא שייך כלל הא מלתא דזוז"ג וגם לא כל זוז"ג שוים גבי הקדש דלפעמים הקדש קיל צזה מכל האיסורין שצתורה, דמצינו זוז"ג כי האי דצכל איסורין הוא אסור למ"ד דזוז"ג אסור, אצל גבי הקדש הוא מותר לכו"ע, ומצינו ג"כ להיפך דצכל האיסורין הוא מותר למ"ד דזוז"ג מותר, אצל גבי הקדש הוא אסור מה"ת דהוה הקדש גמור, כמו שאצאר, דהא הקדש הוה ממון גבוה והנהנה מן ההקדש צריך לשלם ואפילו המזיק דבר של הקדש חייב כדאמרינן צצ"מ (ט ב) וא"כ צזוז"ג מדבר של הקדש והדיוט צתחלה צריך לחקור אם אותו דבר צצא מגרמא דשניהם אם אותו דבר שייך להקדש או להדיוט, והדין צזה שוה כמו גבי הדיוט היכי צצא משני גורמים של שני אנשים, וכמו שאצאר צסימן שא"כ דכ"ד שמתהוה

מממון הקדש שייך להקדש כמו גבי הדיוט, וזו"ג כי האי דמה"ד שייך אותו דבר שצא משני הגורמים להקדש פשוט דזה הוא הקדש גמור מתחלת הוייתו ומועלין בו כמו שאבאר בסימן הבא, והיכי דמה"ד שייך אותו דבר שצא משני הגורמים להדיוט, אף על גב דודאי דפקע הקדש מניה לכו"ע כיון דמה"ד אותו דבר שייך לחולין, מ"מ הא צריך לשלם להקדש מה שנהנה מגרמא דהקדש, דהא גבי הדיוט והדיוט כיוצא בו נמי הא צריך לשלם מה שנהנה מהצירו אפילו כשנהנה ע"י זו"ג, וכיון שצריך לשלם להקדש א"כ תו אסור ליהנות מאותו דבר שצא ע"י זו"ג עד שיפדה אותו דבר בדמי התשלומין שהוא חייב להקדש כמו שיבאר לפנינו, וכל היכי דמה"ד שייך אותו דבר לחולין וליכא דזה ג"כ דין תשלומין ודאי דזה מותר לכו"ע כמו שאבאר, וגם יבאר לפנינו אם יש נ"מ בזה בין קדשי צ"ה לקדשי מזבח:

ונלע"ד צרור דזה הוא הא דתנן (תרומות פ"ט מ"ד) גדולי הקדש ומע"ש חולין ופודה אותן בזמן זרעם, וזה הוא מה"ט שכ' דהא הקדש ומע"ש שניהם הוי ממון גבוה ודנין בהו דין תשלומין לגבוה וכמו שיבאר לפנינו בענף ד' דגם דמע"ש דנין דין תשלומין לגבוה, משו"ה גדולי הקדש ומע"ש אף על גב שהגדולין חולין גמורין, דכמו גבי הדיוט כה"ג שאם זרע אחד שדהו של חצירו הא הגדולין שייך לבעל השדה, ה"נ אם זרע דבר של הקדש שדהו של הדיוט נמי הגדולין שייך לבעל השדה והגדולין המה חולין ממש, וגם הא זה הוה זו"ג שהוא מותר, מ"מ צריך לשלם להקדש מה שנהנה ממנה כמו גבי הדיוט כה"ג, אם זרע אחד שדהו של חצירו דהגדולין שייך לבעל השדה מ"מ צריך לשלם לזה דמי הזרע כדאמרינן בב"מ (קא"ה) ה"נ גבי ממון של גבוה כן, ומשו"ה צריך לשלם דמי הזרעים לגבוה, וזה הוא הא דתנן ופודה אותן בזמן זרעם, דהיינו בדמי אותה סאה שנזרע דהא דמים אלו חייב לשלם אפילו גבי הדיוט, ובירושלמי תרומות שם אמרינן דגבי הקדש דוקא בדבר שזרעו כלה פודה אותן בזמן זרעם אבל בדבר שאין זרעו כלה פודה את כל האוצר, ולדברינו א"ש בדבר שזרעו כלה הא ליכא כלל בגידולין תערובות הקדש וליכא הכא אלא הא מלתא שצריך לשלם מה שנהנה משו"ה סגי פדיון בהני דמים שנהנה, אבל בדבר שאין זרעו כלה כיון דאיכא בגידולין תערובות הקדש משו"ה החמירו מדרבנן לפדות בדמי כל האוצר:

והנה אם הני תשלומין הוא מה"ת או מדרבנן יבאר לפנינו בענף ד'. אמנם מהא דתנן ופודה אותן בזמן זרעם מוכח דצריך לפדותן בדמי אותה סאה שהוא חייב לשלם ולא אמרינן שהן חולין שיהא מותר לאוכלן בלא פדיון אלא שאח"כ ישלם להקדש כמו גבי תשלומי הדיוט, וזה הוא מה"ט דכיון דכשיזכה בהגידולין מחויב לשלם להקדש משו"ה החמירו עליהן קדושה שצריך לפדותן בדמי אותו תשלומין. ומאנתי מבואר כן בירושלמי בכורים (פ"ג ה"ג) דס"ל לר"י התם דהא דתנן הכא גידולי הקדש ומע"ש חולין אתיא כר"ש דס"ל צביכורים שם דגידולי מע"ש אוכלין חוץ לחומה בלי שום פדיון, וע"ז פרכינן בירושלמי שם הא תנינן גידולי הקדש ומע"ש חולין ופודה אותן בזמן זרעם, לאיזה דבר פודה אותם לא משום קדושה שיש בהן, אף הכא יטענו מחילה משום קדושה שיש בהן, דהיינו דפרכינן לר' יוחנן דס"ל דמותר לאכול אותן גידולין של מע"ש חוץ לחומה קודם פדיון, וע"ז פרכינן כיון דתנן ופודה אותן מכלל דבעי פדיון וצלי פדיון איכא קדושה עליהן מדרבנן כמש"כ ולקמן בסימן ל"ג יתבאר הא דפליגי רבנן ור"ש בגידולי מע"ש ע"ש ויתבאר שם טעם אחר בגידולי מע"ש ע"ש בענף ד':

ונראה דהא דתנן גידולי הקדש ומע"ש חולין וכו' דזה אתי אפילו כהאי תנא דס"ל דזו"ג אסור בכל איסורין, ואפילו אי נימא דהא מלתא דזו"ג אסור זה הוא מה"ת דלפענ"ד דצוה הקדש קיל מכל איסורין דהא כל איסורי' של הקדש צ"ה הוא משום דהוה ממון גבוה, משו"ה צ"מ דפקע ההקדש ממנה כיון דלא שייך להקדש פקע איסורה, וראיה לזה מהא דפליגי אמוראי (חולין קלט"ה) גבי תרנגול של צדק הבית

שמרדה, דהיינו שיצאת למדבר, דס"ל לרב התם דכמו גבי הדיוט כה"ג יצאת מרשות בעלים והוה הפקר ה"ג גבי קדשי ז"ה כן, ומשו"ה ס"ל התם שהיא מותרת בהנאה, וחיובים עליה משום שילוח הקן, ושמואל דפליג התם הוא משום דיליף מקרא דגבי הקדש אף על גב שמרדה מ"מ לא פקע הקדש ממנה, אבל זה פשוט לד"ה דאי נימא שיצאת מרשות הקדש והיא הפקר שהיא בעצמה מותרת בהנאה, מה"ט דכיון שפקע הקדש ממנה פקע איסורה, דכל איסורי של קדשי ז"ה הוא משום דשייך לגזיה, וכשפקע רשות הקדש מותר, וא"כ ה"ג גבי גידולי הקדש כיון דמה"ד הן חולין דשייכים להדיוט, משום דגבי הדיוט והדיוט כיוצא בזה כשזרע אחד שדהו של חזירו הגידולין שייך לבעל השדה כמו שיתבאר לפנינו, וכיון דפקעה קדושתן פקע איסורן מה"ט שכ' וליכא הכא אלא הא מלתא שצריך לשלם להקדש מה שנהנה כמש"כ:

ומה"ט ניחא לי מה שראיתי שהקשו על האי משנה דגידולי הקדש ומע"ש חולין דתרומות (פ"ט מ"ד) דזנועם ירושלמי דירושלמי תרומות שם הקשה מ"ט גידולי הקדש חולין לשיטת התוס' בע"ז (מט א) דס"ל התם גבי אגרו של ערלה שנטעה דהגידולין לא הוי זוז"ג, משום דזוז"ג ע"י פעולות חלוקות לא הוה זוז"ג, א"כ ה"ג גבי גידולי הקדש, אבל לדברינן א"ש דאפילו למ"ד זוז"ג אסור נמי א"ש הא דגידולין חולין מה"ט שכתבנו, הן אמת דבלא"ה לא קשה קושיא זו דהתוס' לא כתבו שם כן אלא דלר"י אסור, אבל מ"מ כתבו שם (מט א) ד"ה הא דלרבנן הגידולין שרי מטעם אחר, א"כ היה א"ל דמשנתנו אתיא כרבנן, אבל לדברינן א"ש לכו"ע:

עוד ראיתי מקשים על הא דתנן תרומות שם ופודה אותן בזמן זרעם מהא שכתב הר"ש (פ"ז דמע"ש) דתכלין של הקדש שנפל לקדירה דלא מהני בזה פדיון כיון שאין שם אלא טעם של הקדש, אבל גוף התבשיל לא הוה של הקדש, משו"ה לא מהני תו פדיון, וע"ז הקשו דמ"ט מהני פדיון לגידולי הקדש, אבל לדברינן א"ש דגידולי הקדש ליכא שום תערובות הקדש ולא טעם של הקדש שהן חולין גמורין כמו שיבואר עוד, אלא משום שצריך לשלם להקדש מה שנהנה מגרמיה דהקדש כמש"כ מה"ט צריך פדיון וכמש"כ לעיל:

והנה כ"ז הוא בגידולי הקדש, דהיינו שזרע תבואה של הקדש ז"ה בשדה של חולין, אבל להיפך כשזרע חולין בשדה של הקדש אף על גב דזה הוה זוז"ג מ"מ פשוט דכמו דגבי הדיוט הגידולין שייכים לבעל השדה ה"ג גבי הקדש כן, והגידולין הן הקדש גמור ומועלין בהן דהא קיי"ל דמועלין בגידולין וזה יבואר בסימן הבא:

ענף ג

והן עתה מזכיר ג"כ כל זוז"ג שאפשר לומר גבי הקדש כגון בהמה של חולין שנתפטמה בכרשיני הקדש דזה הוה זוז"ג כדאמרין בע"ז (מט א) דבהמה שנתפטמה בכרשיני עכו"ס הוה זוז"ג, דלדברינן גבי בהמה שנתפטמה בכרשיני הקדש צריך לפדות כל הבהמה דמי אותן כרשינין שאכלה, כיון דגבי ממון הדיוט צכה"ג צריך לשלם מה שנהנה, ה"ג כשאכלה דבר של הקדש וכמש"כ. והנה להיפך בהמה של הקדש שנתפטמה בהיתר בזה לא שייך כלל הא מלתא דזוז"ג דאפילו בהמה של איסור שנתפטמה בהיתר לא הוי זוז"ג משום דבהאי קרא דכתיב ביה איסורא דבהמה נכלל ג"כ מה שהיא מתגדלת אפילו באכילה של היתר, א"כ כל מה שנתגדלה באכילה זו הוה גוף האיסור שאסרה תורה וזה פשוט, וכן שדה של חולין שנודבלה בזבל הקדש דהוה זוז"ג כמו דאמרין בע"ז שם גבי שדה שנודבלה בזבל עכו"ס, לדברינן גבי זבל הקדש שאני וצריך לפדות הפירות דמי הזבל מה"ט שכ' משום דגבי הדיוט כה"ג צריך לשלם מה שנהנה מהזבל, ולהיפך בשדה של

הקדש שנודצלה בזבל הדיוט לדברינו הגידולין הן הקדש גמור ומועלין בהן, כיון דגבי הדיוט זכה"ג הגידולין שייכים לזבל השדה, ה"ג גבי הקדש הני גידולים שייכים להקדש, וכן זכה"ג של חולין שזא על זכה"ג הקדש וילדה דגבי איסורין זה הוה ז"ג כדאמרין (חולין נח א) גבי פרה טרפה, אבל הכא גבי הקדש פשוט דהולד שייך להקדש כמו דגבי הדיוט כה"ג הולד שייך לזבל הפרה ומועלין בה, ולהיפך היכי דזכה"ג של הקדש זא על זכה"ג הדיוט הולד הוה חולין גמורין דהוא שייך לזבל הפרה, וזוה א"ל דלא שייך כלל לומר שישלם להקדש מה שנהנה ממנה, דזה לא הוה הנאה דזר דמיס אפילו גבי הקדש שחמור תשלומין דידיה כמו שיתבאר בענף ד', וא"כ כיון דהוא חולין וגם ליכא זכה"ג תשלומין להקדש הוא מותר, ולדברינו אפילו למ"ד דז"ג אסור בכל איסורין מ"מ גבי הקדש שאני כיון דפקע הקדש פקע איסורה כמש"כ לעיל, אך מסתבר דלמ"ד ז"ג אסור אף על גב דנימא דגבי הקדש ס"ל זכה"ג פקע איסורה זה הוא דוקא בקדושת דמיס כמו קדשי ז"ה שהבאתי לעיל מההיא דחולין, אבל בקדושת מזבח לא ואכ"מ להאריך בזה, וכן כשאפה פת זע"ז הקדש וזע"ז חולין דזה הוה ז"ג, לדברינו נריך לפדות הפת זדמי ע"ז הקדש כיון דגבי הדיוט כה"ג נריך לשלם מה שנהנה, אך זה דוקא כשאפה זע"ז הקדש והדיוט, אבל אם אפה זע"ז הקדש גרידא זכה"ג יבואר לקמן (סימן ל"ו) דא"ל דלא מהני זכה"ג שום פדיון והפת אסורה ע"ש. והנה כ"ז הוה ז"ג של הקדש היכי דליכא שום תערובות הקדש, אבל שאור של הקדש ושאור של חולין שהחמיצו את העיסה אף על גב דזה הוה ז"ג מ"מ כיון דהכא איכא נמי תערובות של גוף ההקדש הא חנן קיי"ל דהקדש אפילו זאלף לא זבטיל:

והיה אפשר לומר דלע"ג דתנן תרומות גבי גידולי הקדש דפודה אותן בזמן זרען דזה הוא דוקא גבי גידולין אבל לא בשאר ז"ג דהקדש וטעמא דמילתא משום דגבי הדיוט כה"ג היכי שזרע שדה של חזירו הגידולין משועבדים לזבל הזרעים לחיוב תשלומין דידיה וכשזעל השדה אינו רוצה לזכות בגידולין אינו נריך לשלם לזבל הזרעים וא"כ א"ל דמשו"ה גבי הקדש נמי אסור ליהנות מאותן גידולין בלא פדיון כיון שהן משועבדין לתשלומי הקדש, אבל בשאר ז"ג אף ע"ג דגבי הדיוט כה"ג חייב לשלם מה שנהנה מ"מ גבי הקדש א"ל לפדותן זדמי חיוב התשלומין, אך מ"מ זרור דכל ז"ג אינו חמור מגידולי הקדש שהן חולין אלא שנריך לפדותן זדמי התשלומין, וגם מהירושלמי שנביא בסימן שאח"כ יבואר דכל ז"ג דהקדש שוה לגידולי הקדש:

והנה ראיתי למי שכ' דהזרע שדה של חזירו יש לו שותפות בגידולין, והביא ראיה לזה ממה שכתבו בתוס' (ר"ה יג א) ד"ה ולא קפיר עכו"ם, דלע"ג דא"י מוחזקת היא מ"מ יש להם לעכו"ם זמה שזרעו, א"כ ה"ה בזרע שדה של חזירו דיס לו חלק זמה שזרע, אבל זאמת אינו מהדומה כלל, דהתם אף ע"ג שא"י היתה מוחזקת מ"מ ניתנה לעכו"ם שיזרעו ויקצרו עד שעה שנכזשה א"י וכל מה שזרעו העכו"ם קודם זיבוש הגידולין היה שייך להם לזדס, וזה הוה ג"כ כוונת התוס' זמה שכתבו שם דהא דפרכינן זע"ז (נג א) גבי אשירה כיון דא"י מוחזקת היא הא אין אדם אסור דזר שאינו שלו, דזה קאי על האשירות מדורות הראשונים וע"ז תמה זטורי אכן שם הא זבהדיא אמרינן זע"ז שם דעל האשירות מדורות הראשונים לא קשה כלל, אבל לדברינו א"ש דהא דאמרינן זע"ז שם דהאשירות מדורות הראשונים ודאי אסור, כוונת הגמרא זבהאשירות שנעבדו קודם שניתנה הארץ לזברהם דאז ודאי אותן האילנות היו שייכים להם, אבל כוונת התוס' הכא זמה שכתבו דזגמרא שם לא פרכינן אלא מהאשירות מדורות הראשונים, היינו מאותן האילנות שנעטעו קודם שניתנה הארץ לזברהם ואח"כ נעבדו לאחר שניתנה הארץ לזברהם. דהא אילן שנעטעו ולבסוף עבדו ג"כ הוה אשירה כדאמרין (ע"ז מח א) דלר' יוסי עיקר האילן נאסר ולרבנן מה שניתוסף אח"כ אסור, וע"ז שפיר קשה כיון דזשעה שניתנה לזברהם היה שם אותן האילנות ונכללו זכלל המתנה לזברהם, וא"כ קשה דכשנעבדו

אח"כ ע"י עכו"ם מ"ט נאסרו הא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, וזה הוא כוונת התוס' בר"ה שהוקשה להם לפי מש"כ הכא דכל מה שזרעו העכו"ם קודם כיבוש היה שייך לעכו"ם, אח"כ מ"ט פרכינן בע"ז על האשרות מ"ט נאסרו הא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, דלפי דברי התוס' הכא הא המה שייכים לעכו"ם משו"ה כתבו דבגמרא פרכינן על האשרות מדורות ראשונים, היינו מאותן האילנות שהיו בא"י בשעה שניתנה לאברהם, אח"כ נכללו בכלל המתנה ואח"כ נעבדו וע"ז קשה הא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אבל מה דאמרינן בגמרא דמאשרות שמדורות הראשונים לא פרכינן, זה מיירי שנעבדו קודם שניתנה הארץ לאברהם, אח"כ מוכח דכוונת התוס' במש"כ שיש להם לעכו"ם צמה שזרעו, היינו דמה שזרעו וקצרו קודם כיבוש היה שייך להם לצדם משום שניתנה להם הארץ שיזרעו ויקצרו עד הכיבוש, וזה מוכרח ג"כ מהירושלאמי (חלה פ"ב מ"ה) שפרכינן אלא מעתה חייטין שבעליה אסורין עי"ש דכל מה שזרעו העכו"ם קודם כיבוש שייך להם לצדם, והנה צטו"א שם סובר ג"כ דמה שזרעו וקצרו העכו"ם היה להם שותפות משום זרעים שלהם אף על גב דהשדה אינה שלהם ופולל שם הרבה צדיני ברירה, אבל לדברינו זה ליתא דכל מה שזרעו וקצרו קודם כיבוש היה שייך להם לצדם וכ"ז שייך התם שזרעו העכו"ם קודם כיבוש שניתנה להם אח"י לזריעה עד הכיבוש, אבל הזרע שדה של חזירו פשוט דהגידולים שייכים לבעל השדה כמו שמוכרח מכל הסוגיא דצ"ק (קא א) גבי שטף נהר זיתיו עי"ש וכ"ז ברור:

ענף ד

ונראה להביא ראיה לכל מש"כ בענף ב' מהא דתנן צצ"ב (כו א) שרשי אילן שיוצא לתוך שדה חזירו קוצץ ויורד והעצים שלו, ובגמרא שם קמבע"ל אם השרשים שייכים לבעל האילן או לבעל השדה, ופשטינן מהא דתנן שרשי אילן של הדיוט הבאין בשל הקדש לא נהנין ולא מועלין א"א בשלמא בתר אילן אזלינן משו"ה לא מועלין, אלא אח"כ בתר קרקע אזלינן אמאי לא מועלין, ולכאורה קשה הא הכא הוה זוז"ג דשרשי אילן של הדיוט שיונקים משדה הקדש הוה כמו אגוז של ערלה שנטעו דהיינקה מקרקע הוה רק גורם אחד וכבר הבאתי בענף א' דלהלכה זה הוה זוז"ג. וא"כ קשה תרתי, חדא מ"ט אמרינן דאי בתר קרקע אזלינן הול"ל נמי דאיכא בה מעילה, וקשה מ"ט הא זה הוה זוז"ג, וגם קשה הא דאמרינן דאי בתר אילן אזלינן א"ש הא דתנן לא נהנין ולא מועלין, וקשה נמי דהול"ל שהוא מותר דהא הוה זוז"ג, ובשיטה מקובצת שם כתב דאי נימא בתר אילן אזלינן לא נהנין מדרבנן, וקשה נמי דמ"ט לא נהנין מדרבנן הא כל זוז"ג מותר ומנאמתי מי שהקשה כן והאריך בזה הרבה, אבל לדברינו א"ש דכל זוז"ג מהקדש והדיוט יש לעיין מתחלה אם אותו דבר שבא משניהם שייך להקדש או להדיוט, והדין בזה שוה כמו גבי הדיוט כיוצא בזה, וא"כ א"ש הא דאמרינן דאי בתר קרקע אזלינן אמאי לא מועלין, דכיון דגבי הדיוט כיוצא בו שייך לבעל הקרקע ה"ה דבהקדש שייך להקדש, וא"כ הוה הקדש גמור ומועלין בה, וגם א"ש הא דאמרינן דאי בתר אילן אזלינן לא נהנין ולא מועלין דהא כבר כתבנו בענף ב'. דאפילו היכי דמה"ד שייך להדיוט מ"מ כיון שצריך לשלם להקדש מה שנהנה מיניקת הקדש, משו"ה אסור מדרבנן וא"ש הא דאמרינן לא נהנין ולא מועלין:

והנה אף על גב דגבי הדיוט כה"ג בשרשי אילן של הדיוט שיוצא לתוך שדה חזירו, אי נימא דהם שייכים לבעל האילן פשוט דא"ש לשלם לחזירו מה שנהנה מיניקת הקרקע דהא זה דומה ממש להדר בחצר חזירו שלא מדעתו דבגברא דלא עביד למיגר וחצר דלא קיימי לאגרא דלד"ה אינו מעלה לו שכר כדאמרינן (ב"ק ב) מ"מ הא אמרינן שם (כא) דגבי הקדש כה"ג חייב לשלם בכל גווני דהקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת דמי,

וא"כ הכא גבי שרשי אילן של הדיוט הצא בשל הקדש צריך להעלות שכר וכיון שצריך לשלם חו אסור מדרבנן וא"כ מכאן ראייה לכל מש"כ:

גם אפשר להביא ראייה מהא דמתן מע"ש (פ"ז מ"א) נפל לתוכו דבש ותבלין והשביחו, השבח לפי השבון, דגיס שנתבשלו עם הקפלוטות של מע"ש והשביחו, השבח לפי השבון, אלמא דדיינין גבי מע"ש שהן ממון גבוה דין תשלומי ממון כמו גבי ממון הדיוט דכשהשביחו עם ממון הדיוט חולקין בשבח. א"כ ה"נ מה"ט גידולי מע"ש צריך לפדותן כשעת זרעם מה"ט משום דגבי הדיוט כה"ג צריך ג"כ לשלם מה שנהנה כשעת זרעם וכש"כ הא דבגידולי הקדש נמי, שצריך לפדותן כשעת זרעם זה הוא נמי מה"ט:

והנה אם התשלומין בכה"ג גבי הקדש הוא מה"ת או מדרבנן היה נראה דלר"ע הוא מה"ת דתניא (ב"ק א) מיטב שדהו ומיטב כרמו יתלם וכו' ר"ע אומר לא צא הכתוב אלא לגבות לזקין מן העידיה וק"ו להקדש, ובגמרא שם פרכינן מה להדיוט שכן יפה כחו בזקין, ומשנינן קסבר ר"ע כר"ש בן מנסיא דתניא רשב"מ אומר שור של הדיוט שנגח שור של הקדש בין תם בין מועד חייב, וכיון דליף ר"ע תשלומי הקדש מק"ו לתשלומי הדיוט, א"כ בכה"ג כיון דגבי תשלומי הדיוט חייב לשלם מה"ת מה שנהנה. איכא נמי האי ק"ו גופא גבי תשלומי הקדש. ועוד אי נימא דבכה"ג גרע תשלומי הקדש מתשלומי הדיוט, הו"ל למיפרך בצ"ק שם מה להדיוט שכן יפה כחו בתשלומין בכה"ג ש"י א"ו דלר"ע גם בהקדש בכה"ג חייב לשלם מן התורה:

הן אמת דבתוס' צ"ק שם הקשו בלא"ה כה"ג, דמ"ט לא פרכינן מה להדיוט שכן יפה כחו בזקין בור משא"כ בהקדש וכוונתם מהא דבצ"ק (נג א) ממעטינן מקרא דוהמת יהיה לו דבור פטור על שור פסולי המוקדשין. אמנם לענ"ד לא הבינתי קושית התוס' דהא הא דבור פטור על שור פסוה"מ זה הוא אפילו לאחר שנפדו מהקדש דגם לאחר פדיון כשמתו אסורין בהנאה כדילפינן בצכורות (טו א) ואכלת ולא לכלבך. ומשו"ה ממעטינן מקרא דוהמת יהיה לו דכתיב גבי בור מי שהמת שלו פרט לשור פסוה"מ, וכיון דגם בפסוה"מ לאחר פדיון נמי פטור גבי בור, ואף על גב דלאחר פדיון הוה ממון הדיוט מ"מ פטור. א"כ תו לא יפה כח הדיוט מכח הקדש גבי בור דבין בהדיוט בין בהקדש היכי שהנבלה אסורה בהנאה פטור גבי בור, ומתורץ קושית התוס', אך עדיין אפשר להקשות כה"ג דמ"ט לא פרכינן מה להדיוט שכן יפה כחו בשומרינן, וראיתי בפ"י בצ"ק שם שכתב דלר"ע גם גבי הקדש השומרים חייבים לשלם מהאי ק"ו גופיה, וא"כ לר"ע ודאי דהני תשלומין הוא מה"ת כמש"כ. אמנם לרבנן דס"ל דגרע כח הקדש מכח הדיוט וכתבו בתוס' שם דלרבנן אפילו אדם שהזיק הקדש פטור מן התשלומין מה"ת והא דאמרינן בצ"מ (נט ב) דמזיק הקדש חייב לשלם הקרן אלא שפטור מחומש זה הוא מדרבנן. ולדבריהם ליכא תשלומין מה"ת גבי הקדש אלא בגוונא דכתיב בקרא, דהיינו היכא דאיכא מעילה, אבל כשנהנה ע"י גורם לא. ולפ"ז א"ל דהני תשלומין שהוא חייב לשלם כשנהנה מן ההקדש ע"י גורם, זה הוא מדרבנן. אמנם בתוס' גופיה דזוכתי טובא כתבו להיפך דמזיק הקדש גם לרבנן חייב לשלם מה"ת, והא דממעטינן (מעילה יט א) כי יאכל פרט למזיק, לא ממעטינן אלא מחומש, ואין זה שום נ"מ לדברינו דבין דנימא דהני תשלומין הוא מה"ת או מדרבנן א"ש כמש"כ. כן נלע"ד

בזו"ג דהקדש:

סימן ל

שאלה אם כל דבר שמתהווה ונתגדל מהקדש שייך להקדש כמו בה"ג גבי הדיוט או לא

תשובה הנה בסימן הקדוש כתנתי דכ"ד שמתהווה מהקדש שייך להקדש כמו גבי הדיוט, והבאתי הא דאמרין בצ"ב (כו ז) גבי שרשי אילן של הדיוט הבאין בשל הקדש, דאי נימא דגבי הדיוט השרשים שייכים לצעל האילן ה"כ באילן של הקדש השרשים שייכים להקדש, ואי נימא דגבי הדיוט השרשים שייכים לצעל השדה ה"כ בשדה של הקדש השרשים שייכים להקדש אלמא דדמו להדדי:

אמנם מה שיש לעיין בזה מהא דאיתא בירושלמי ערלה (סוף פ"א) דגרסינן התם צינה של הקדש שנעשית אפרוח אר"י פליגי בה כהנא ור' יוחנן, כהנא אמר אסורה ור"י אמר מותרת, א"ר זעירא לר"י הא ר"י אמר מותרת אף הוא פודה אותה בזמן זרעה. פי' דלר"י דאמר מותרת, היינו שא"ל לפדות האפרוח בשוי' אלא בדמי הצינה, אבל לכהנא צריך לפדותה כפי שויה וכה"ג פליגי התם ג"כ בצינה של עכו"ם שנעשית אפרוח. והנה הא דפליגי גבי צינה של עכו"ם ונעשית אפרוח בארתי בספרי ח' א"ד בדיני וז"ל דמאן דמתיר ס"ל דזה הוה וז"ל כמש"כ שם, אבל הא דפליגי בצינה של הקדש שנעשית אפרוח, לכאורה קשה טובא דהול"ל דהאפרוח שנתהוה מצינת הקדש שייך להקדש כמו גבי הדיוט כה"ג בתרנגולת שיטצה על צינים של איש אחר ונעשו אפרוחים דפשוט ששייכים לצעל הצינים, דזה עדיפא מהא דתנן (ב"מ ק"ה ז) שתי גינות זו ע"ג זו והירק צינתים אר"מ רואין מהיכן ירק זה חי דכיון דהירק חי מנייקת הקרקע שייך לצעל הקרקע כש"כ הכא דהאפרוחים נתהוו מצינים של זה, וכיון דגבי הדיוט האפרוחים שייכים לצעל הצינים ה"כ הול"ל בהקדש כן, וא"כ קשה מ"ט דר"י בירושלמי שם, והרמב"ם לא הביא כלל הא מלתא דצינה של הקדש ונעשית אפרוח. וצריך לבאר טעמו של הרמב"ם בזה, ומה שנלע"ד בציאור האי פלוגתא שבירושלמי:

דהנה במעילה (י"ג ז) תנן חלב המוקדשין וביצי תורין לא נהנין ולא מועלין, בד"א בקדשי מוצת, אבל בקדשי צ"ה הקדיש תרנגולת מועלין בה וצצינתה, הקדיש חמורה מועלין בה ובחלבה, ובתה הכי תנן התם הקדיש אילן ואח"כ נתמלא פירות, שדה ואח"כ נתמלאה עשבים מועלין בהן ואין מועלין במה שצתוכה. רבי יוסי אומר המקדיש את השדה ואת האילן מועלין בה ובגידולה, והקשה בתוי"ט שם דמ"ט בהקדיש אילן ואח"כ נתמלא פירות פליגי תנאי אי איכא מעילה בגידולין ומ"ט גבי הקדיש תרנגולת מועלין בצינתה לא פליגי תנאי והתוי"ט שם כתב דבאמת הא דתנן הקדיש תרנגולת מועלין בה וצצינתה זה איתא כר' יוסי דס"ל בגידולי הקדש מועלין בהן, וקשה דצכה"ג הו"ל למיפריך בגמרא רישא ר' יוסי וסיפא ר' מאיר, ועוד דבתוספתא תניא הני תרתי בהדי הדדי צתי צבי וגבי הקדיש תרנגולת תניא דמועלין בצינתה ובהקדיש אילן ואח"כ נתמלא פירות תניא האי פלוגתא דר"י. א"כ מוכח דבהקדיש תרנגולת לד"ה מועלין בצינתה ואפילו לת"ק דס"ל דאין מועלין בגידולין:

ומה שאפשר לומר בזה, דהנה בטעמא דמלתא במאי דפליגי הני תנאי אי מועלין בגידולין נחלקו הראשונים, דהרשב"ם בצ"ב (עט א) כתב דמ"ד אין מועלין בגידולין ס"ל דמשום גרמא דקגריס ליה קרקע הקדש ליגדל אין לנו לעשותו הקדש, א"כ למ"ד אין מועלין בגידולין ס"ל דהגידולין לא שייך להקדש ואף ע"ג דגבי הדיוט הגידולין שייכים לצעל השדה מ"מ בהקדש לא, אבל הרמב"ם בצ"ב שם ובש"מ שם כתבו דכיון דהקדש

זכה ממילא בגידולין משו"ה אין מועלין בהן דאין מועלין אלא צמה שהוקדש אבל לא צמה שזכה ההקדש ממילא:

ואפשר להביא ראיה לדעת הרשב"ם, מהא דתניא (פסחים נו א) ששה דברים עשו אנשי יריחו וכו' ומתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה וכו', ובגמרא שם אמרינן מ"ט דאנשי יריחו אמרו אבותינו לא הקדישו אלא קורות ואנו נתיר גמזיות של חרוב ושל שקמה. ובגידולין הבאין לאחר מכאן עסקינן, וסברי לה כמ"ד אין מעילה בגידולין, וקשה טובא לדעת הרמב"ן דס"ל דגם למ"ד אין מעילה בגידולין מ"מ ההקדש זכה בגידולין דהם שייכים להקדש אלא דאין בהן מעילה, א"כ קשה איך לקחו אנשי יריחו הגידולין לעצמם הא גזלו דבר של הקדש במזיד, ואף על גב שאין בזה קרבן מעילה. הא בלא"ה במזיד ליכא מעילה. ובמזיד אין שום נ"מ בין הגידולין להאילן עצמו. אבל להרשב"ם א"ש דס"ל דלמ"ד אין מעילה בגידולין היינו דהגידולין אינם שייכים להקדש מה"ת, משו"ה שפיר לקחו הענפים, וגם א"ש הא דאמרינן התם ורבנן נהי דמעילה ליכא מ"מ איסורא איכא. דהיינו דאסורין מדרבנן. וקשה טובא לומר דבהא מלתא גופיה פליגי אנשי יריחו ורבנן דא"י ס"ל דאי אין מעילה בגידולין. הגידולין לא הוי הקדש ולרבנן הוי הקדש, דמה"ת נחדש מחלוקת תנאי בזה, וגם דלפ"ז הול"ל בגמרא ורבנן נהי דמעילה ליכא הקדש מיהו הוי. א"ו אי אין מעילה בגידולין לד"ה לא הוה הקדש מה"ת אלא דפליגי אי אסורין מדרבנן או לא:

עוד אפשר להביא ראיה מהא דתנן פאה (פ"ז מ"ו) המקדיש את כרמו עד שלא נודעו העוללות, אין העוללות לעניים, משנודעו העוללות לעניים ר' יוסי אומר יתנו שכר גידוליו להקדש, וטעמא דמלתא דמשנודעו העוללות לעניים, הוא משום שאין ההקדש שלו חל על העוללות דהא אין העוללות של הקדש אלא של עניים כמבואר הטעם בתוספתא. אבל מ"ט פליגי ת"ק ור"י צמה שניתוספו העוללות בגידוליו. היה נראה דר' יוסי לטעמיה אזיל דס"ל צמעילה (יג א) דמועלין בגידולין, א"כ מה שניתוספו העוללות זה שייך להקדש מה"ת, ומשו"ה ס"ל דהעניים נותנין שכר להקדש, ות"ק אזיל לטעמיה דס"ל דאין מועלין בגידולין, וראיתי דהגר"א בשנו"א כתב כן דר' יוסי אזיל לטעמיה ולשיטת הרמב"ן והש"מ דגם למ"ד אין מעילה בגידולין מעילה הוא דליכא, אבל הגידולין שייך להקדש מה"ת, קשה איך שרי לעניים לגזול את ההקדש כיון דמה"ת הוא של הקדש, אבל להרשב"ם ניחא. ובדברי הרמב"ן צ"ב שם היה אפשר לדחוק דלא פליגי על הרשב"ם. אבל בש"מ שם מבואר הדבר בארוכה דלד"ה הגידולים שייכים להקדש:

אמנם אפשר לומר טעם אחר בפלוגתא דהני תנאי. דת"ק ס"ל דהאילן משועבד להעניים לנייקת העוללות שבו דהא הבע"ב אינו רשאי להסירן קודם הבציר. וכיון שהן משועבדין לנייקת העוללות, משו"ה אף על גב שהקדישן הבעלים, אינו מפקיע שיעבודן דהא קיימ"ל קדושת דמים אינו מפקיע מידי שעבוד, וכי ינקי הני עוללות מדנפשייהו קא ינקי, דהא דבכה"ג סמכינן על ברירה, כדאמרינן (נדרים מה ב) גבי חצר השותפים שנדרו הנאה זה מזה דס"ל לר' אלעזר דכל או"א לתוך שלו הוא נכנס וכתב שם הר"ן דהאי ברירה לא דמי להא דאמרינן בכל הש"ס אין ברירה, ומה"ט כתב שם הר"ן דהמשכיר צית זה ואח"כ הקדישו רשאי השוכר לדור בו מה"ט דלתוך שלו הוא נכנס ואפילו להרא"ש דס"ל גבי משכיר ואח"כ הקדיש, שאין השוכר רשאי לדור בו מ"מ הא כתב הש"ך ציור"ד (סי' רכ"א ס"ק מ"ג) דה"ט דהרא"ש משום דהשוכר משתמש בכל הבית, א"כ משתמש בשל הקדש דהא ההקדש חל על הבית מה ששורה יותר מדמי שכירות אבל גבי עוללות דלא קא ינקי אלא חלקם המגיע להם כיון דבכה"ג סמכינן על ברירה מותרים אפילו להרא"ש וגם אפילו להרמב"ם דס"ל (בפ"ו מה' ערכין) דקדושת דמים נמי מפקיע מידי שעבוד ג"כ אפשר לפרש כן, ואין ראוני להאריך בזה כי הדברים ארוכים בדעת הרמב"ם, כ"ז הוא דעת ת"ק אבל ר' יוסי ס"ל דאע"ג דאין בעה"ב

רשאי להסיר העוללות קודם הצניר מ"מ זה הוא מצוה גרידא על צעה"ב, אבל אין גוף האילן משועבד לניקת העוללות, וכשהקדיש צעה"ב האילן ההקדש חל על כל האילן, וצירושלמי פסחים (פ"ד ה"ט) אמרינן הקדיש שדה אילן מהו שמשיר לו מן הגידולין, נשמענה מן הדא משנדעו העוללות העוללות לעניים שניא היא שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, א"כ נראה דהירושלמי רוצה לפשוט שאדם יכול להקדיש אילן ולשיר לעצמו גידולין מהא דתנן משנדעו העוללות העוללות לעניים דקס"ד דזה הוא מה"ט דהצעה"ב משיר היניקה הנריכה לאותן עוללות, וע"ז הקשה דשאני הכא שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו וזה הוא כמש"כ דכיון דגוף האילן משועבד לניקה דעוללות משו"ה אינו יכול להקדיש היניקה המשועבדת ולפי ה"ט א"ל דגם ת"ק ס"ל דמועלין בגידולין, אלא דפליגי הכא במלתא אחריתא, ומעתה לא קשה מכאן על הרמב"ן אבל הראיה הראשונה שהצאתי לעיל היא ראייה גדולה לדעת הרשב"ם:

מעשה לדעת הרשב"ם שהצאתי דלמ"ד אין מעילה בגידולין, היינו דמה"ת אין הגידולין שייך להקדש ואף ע"ג דגבי הדיוט הפירות שייכים לצעל השדה מ"מ הקדש אין לו זכיה בגידוליו, א"כ א"ל דזה הוא דוקא גבי גידולי שדה או אילן של הקדש, אבל בהמה של הקדש וילדה ודאי דהולד שייך להקדש. וטעמא דמלתא משום דילפינן קדשי צ"ה מקדשי מזבח, וגבי קדשי מזבח הא ילפינן (תמורה י"ז) מקרא דולד שלמים קרב שלמים, וכיון דילפינן מקרא דולדות קרבין למזבח. א"כ כש"כ קדשי צ"ה נמי הולד שייך להקדש, וא"כ א"ש הא דתנן (מעילה נ"ג) אבל בקדשי צ"ה הקדיש תרנגולת מועלין בה וצביא, הקדיש חמורה מועלין בה וצחלבה דביצה של תרנגולת הא דמי לבהמה שילדה דהולד שייך להקדש וה"נ הביצה שייך להקדש וכש"כ דחלב של חמורה דאחיא מגופה טפי מולד דודאי שייך להקדש. ומשו"ה מועלין בהן לד"ה ולא פליגי תנאי צוה. אבל צביאי תורין וחלב של קדשי מזבח תנן התם דליכא בהו מעילה וזה הוא מטעמא אחריתא, משום דכל קדשי מזבח דלא חזו להקרבה וגם אין להן פדיון ליכא בהו מעילה, משו"ה חלב המוקדשין וצביאי תורין אין מועלין בהן וכדאמרינן כן בהדיא (תמורה לא א) ובסימן הבא יבאר הסוגיא דתמורה הנ"ל ויבאר ראייה לכל דברינו:

ולדברינו א"ש נמי הא דאמרינן צ"ב (כו ז) הכא בגידולין הצאין לאחר מכאן עסקינן וס"ל דאין מעילה בגידולין, וכתב ע"ז צ"ב ש"מ שם דדוקא בענפים חדשים שהויא האילן ס"ל דאין מעילה בגידולין, אבל אותו ענף שהקדיש אף ע"ג שנחגל אה"כ הרבה מ"מ מועלין בכולה, ובמשנתנו (מעילה יג א) תנן נמי אילן ואה"כ נתמלא פירות שדה ואה"כ נתמלא עשבים מוכח דאם היו בה עשבים אף על פי שנחגלו הרבה מועלין בכולה, ולדברינו א"ש טעמא דמלתא דלדברינו כל ששייך להקדש ודאי איכא בה מעילה, א"כ אותו דבר עצמו שהקדיש אף ע"ג שנחגל הרבה ודאי דהכל שייך להקדש, דלדברינו צכה"ג הא ילפינן קדשי צ"ה מקדשי מזבח וגבי קדשי מזבח כשהקדיש בהמה ואה"כ נתמללה קרבה, דהא אפילו אם עבר עליה צבל תאחר מ"מ קרבה כדילפינן (זבחים כ"ט ז) והיה בך חטא ולא בקרבנך חטא, וכיון שהוא שייך להקדש משו"ה מועלין בכולה:

מעשה א"ש נמי הירושלמי דערלה (סוף פ"א) שהצאתי לעיל דפליגי אמוראי צביצת הקדש שנעשית אפרות, דהני אמוראי ס"ל דאין מעילה בגידולין וא"כ אין זכיה להקדש בכ"ד שנחגלה ממנה כמו הדיוט וכמש"כ לעיל. אך מ"מ ולד בהמה וכן ביצה של תרנגולת או חלב חמורה שייך להקדש מה"ט שכתבנו, א"כ א"ש הא דפליגי צביצה שנעשית אפרות. דמר מדמה לה לולד בהמה, ומר מדמה לה לשאר גידולי הקדש דלא שייכי להקדש. אמנם גם למ"ד דביצה של הקדש שנעשית אפרות דאין האפרות שייך להקדש מ"מ נריך לפדותו דמי ביצה וכמש"כ לעיל בסימן הקדום גבי גידולי הקדש בשדה הדיוט דאע"ג דגידוליהן חולין

מ"מ צריך לפדותן בדמי זרעם ובררתי שם דכל זוז"ג מהקדש והדיוט כיון דכיוצא בו גבי הדיוט צריך לשלם לחצירו מה שנהנה, משו"ה גבי ממון הקדש נמי צריך לשלם וצריך לפדותן בדמי התשלומין עי"ש משו"ה ה"ג גבי ביאת הקדש שנעשית אפרוח אף ע"ג דנימא דזה הוה זוז"ג וגם נימא דאינו שייך להקדש מ"מ צריך לפדותן בדמי התשלומין, ומשו"ה אמרינן בירושלמי דגם למאן דמתיר צריך לפדותן בדמי ביצה, ומהאי ירושלמי איכא נמי ראייה לכל מש"כ בתשובתנו שם. ומעתה א"ש נמי מ"ט לא הביא הרמב"ם הירושלמי הנ"ל, דלדברינו הא הני אמוראי בירושלמי ס"ל דאין מעילה בגידולין, אבל לפי מה שפסק הרמב"ם דיש מעילה בגידולין א"כ פשוט דביצה של הקדש שנעשית אפרוח שייך להקדש ומועלין בה וזה נכלל במה שפסק הרמב"ם בה' מעילה (פ"ה ה"ו) דמועלין בגידולין, מ"מ לדברינו מצורר דלהלכה דמועלין בגידולין יש זכיה להקדש במה שמתהוה ונתגדל מהקדש כמו כיוצא בו גבי הדיוט וכמש"כ בסיומן הקדום, ובסיומן שאח"כ יבואר ראייה לדברינו:

סימן לא

עוד בענין הנ"ל

והנה לפי מש"כ בסימן הקדום אפשר לזכור עפ"י הסוגיא דתמורה (לא ז) התמורה מאל. דהנה תנן בתמורה שם ויש בקדשי מזבח שאין בקדשי ז"ה ויש בקדשי ז"ה שאין בקדשי מזבח וכו' הקדש ז"ה חל על הכל ומועלין בגידוליהן וכו' ואמרינן ע"ז בגמרא שם ומועלין בגידוליהן לאתויי חלב המוקדשין וזיני תורין, דתנן חלב המוקדשין וזיני תורין לא נהנין ולא מועלין בד"א בקדשי מזבח, אבל בקדשי ז"ה הקדש תרנגולת מועלין בזיאתה, תמורה מועלין בחלבה. ואפילו למ"ד מועלין בגידולי מזבח ה"מ גידולין דחזי למזבח, אבל גידולין דלא חזי למזבח אין מועלין בהן עכ"ל הגמרא ורש"י פי' דגידולין דחזי למזבח היינו ולדות קדשים, וכתוס' שם הקשו על רש"י ולדות קדשים אינם קדושים מטעם גידולין אלא משום דאיכא קרא לרבות ולדות קדשים להקרבה כדאמרינן (תמורה יא ז) וכתוס' פי' דשמא א"ל דהיינו דם כדאמר זעירא (מעילה יב ז) המקיז דם לבהמות קדשים מועלין בו, ומה שהקשו בתוס' דבולדות קדשים הא איכא קרא לרבות להקרבה, היה א"ל דמ"מ כיון דטעמא דמלתא דרבי רחמנא ולדות להקרבה הוא משום שהן גידולי קודש וא"כ א"ש הא דאמרינן דקדשי מזבח מועלין בגידולין וכש"כ לדברינו בסימן הקדום דהא דלד"ה הקדש תרנגולת מועלין בזיאתה הוא משום דילפינן קדשי ז"ה מקדשי מזבח דהולד שייך להקדש:

אמנם מה דקשה לי טובא בין לפי רש"י בין לפי תוס'. חדא דהא בקדשי מזבח ליכא מעילה אלא בקדשי קדשים כדתנן (מעילה ז ז) וכל ק"ק שבתורה כולם זכרים הם אלא חטאת בלבד בזה נקבה, א"כ קשה טובא איך א"ל דהא דאמרינן בגמרא ואפילו למ"ד מועלין בגידולי מזבח דזה מיירי בולדי קדשים הא ולד חטאת למיתה אזלא וליכא בה מעילה כדתנן (מעילה י ז) ובולדות קדשים קלים הא בלא"ה ליכא מעילה בקדשים קלים ובשאר קדשי קדשים דאיכא בהו מעילה הא כולם זכרים הם ולא מ"ל בהו ולד כלל, ואי נימא דמיירי כגון שהקדש נקבה לעולה או לאשם ואח"כ ילדה זכר הא זכה"ג לא האס ולא הולד קרבין למזבח, כדתנן (תמורה יב ז) גבי מפריש נקבה לעולה ושם (יט ז) גבי מפריש נקבה לאשם דהני ולדות ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמיהן עולה או אשם. ואף על גב דודאי איכא בהו מעילה כיון דדמיהן קרב למזבח, מ"מ הא משנתנו מיירי בקדשי מזבח שהן בעצמן קרבים דאי לא"ה הא משכחת לה גידולין בכמה גוויי כגון שהקדש תרנגולת או תמורה לדמי עולה דודאי זכה"ג מועלין בזיאתה ובחלב כמו גבי קדשי ז"ה דתנן (מעילה יב ז) הקדש תרנגולת מועלין בזיאתה, והא דתנן התם זיני תורין לא נהנין ולא מועלין זה מיירי בתורין שהן עצמן קרבין וכיון דהזיאתה שלה אינה קרבה פקעה קדושתה ולית בה מעילה, אבל הקדש תרנגולת לדמי עולה שיש לה ולזיאתה פדיון זה דמי לקדשי ז"ה דמועלין בזיאתה א"כ מ"ל זכה"ג דמועלין בגידולין של קדשי מזבח, ומדלא מנינו בגמרא דזכה"ג מועלין ש"מ דמשנתנו מיירי בקדשי מזבח שהן עצמן קרבין, א"כ קשה מה שהקשינו, הא בהני קדשים שהן עצמן קרבין לא מ"ל בהו ולד שיהא קרב ושיהא צו מעילה כמש"כ. מ"מ עדיין אפשר לומר דמיירי במפריש נקבה לעולה או לאשם וילדה דאע"ג דמשנתנו לא מיירי בהני דדמיהן קרב ה"ט משום דתנן קדשי מזבח והמקדש תרנגולת לדמי עולה זה לא הוה קדשי מזבח אלא קדושת דמים, אבל המקדש נקבה לעולה וילדה הא זה הוה קדושת הגוף דהא אינן נפדין תמימין ועושין תמורה כדתנן (תמורה כ ה) א"כ זה הוה קדשי מזבח, ונהי דלר' שמעון דס"ל (תמורה יט ה) דמפריש נקבה לאשם תימכר שלא במום לדידיה המקדש נקבה לאשם לא הוה אלא קדושת דמים. אבל לרבנן הוה קדושת הגוף ושפיר מקרי קדשי מזבח, א"כ א"ל דמשנתנו מיירי זכה"ג. אך מ"מ קשה דהא תנן התם קדשי. מזבח חייבים עליהם משום פגול

ונותר וטמא. אלמא דמשנתנו מיירי בקדשי מוצח שהן קרבין, ובלא"ה מדאמרין בגמרא ה"מ גידולין דחזי למוצח משמע דמיירי בגידולי מוצח שהן קרבין, אך א"ל דהא דאמרין דחזי למוצח, היינו שעומדין לפדותן ודמיהן קרבים למוצח וכ"ז הוא דוחק. וזה ודאי לא מסתבר לומר דהסוגיא אזלא כר' אליעזר דס"ל (תמורה יח ג) דולד עולה קרב עולה א"כ לדידיה שפיר מ"ל ולדות שיש בהו מעילה וגם הוא בעצמו קרב דזה ללא כהלכתא. אך א"ל דהסוגיא אזלא אליבא דרבא דס"ל בתמורה שם דולד תמורת עולה לד"ה קרב. א"כ שפיר מ"ל ולדות שיש בהן מעילה והן קרבין בעצמן. גם א"ל דמ"ל בעולה הקרבה בצמה וכהאי מ"ד דס"ל בע"ג (כד ג) דעולת נקבה כשרה בצמה, א"כ משכחת לה ולד שיש בו מעילה והוא קרב. ואין לומר דמיירי בולדות קדשים קלים ואף על גב דאין בהן מעילה מחיים מ"מ הא לאחר שחיטה וזריקה מועלין באימורין כדתנן (מעילה ז) דלא מסתבר כלל לומר דזה מקרי מועלין בגידולין דהא כבר נתקדש הזבח בעזרה בשחיטה וזריקה. עוד קשה לי דמדאמרין תמורה שם ואפילו למ"ד מועלין בגידולי מוצח, א"כ מוכח דאיכא מאן דפליג וס"ל דאין מועלין. וגבי ולדות קדשים לא מנאחתי שום פלוגתא לענין מעילה דככל הני שהבאתי במפריש נקבה לעולה או לאשם וילדה. אף על גב דפליגי תנאי אס הוא קרב או שירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו עולה או אשם, מ"מ לד"ה מועלין ביה, וגם הא דתנן (תמורה יח א) ר"א אומר ולד שלמים לא יקרב שלמים. הא זה הוא מדרבנן בעלמא שלא יגדל מהם עדריס עדריס כדאמרין בגמרא שם. ולד"ה בולד שלמים ליכא מעילה בחייה ומועלין באימורין שלו לאחר זריקה, וקושיא זו קשה לי גם לפי' התוס' שפי' דמיירי בדם קדשים, הא גם בזה לא מנינו שום פלוגתא. וזו היא הלכה פסוקה כדאמרין (ברכות לא א) אין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה, כגון מאי אמר אביי כי הא דאר"ז המקיז דם בצהמות קדשים אסור בהנאה ומועלין בה. וגם לא ידעתי מ"ט קרינן לה גידולי הקדש הא במעילה (יב ג) מבואר דזה תליא אס דם הוה כגוף הבהמה ובענף ב' נבאר מה שקשה עוד בסוגיא זו ומה שנלע"ד בזה:

ענף ב

והנה לולא דמסתפינא הייתי אומר דבר פשוט וברור, אשר לפ"ז יבואר הסוגיא דתמורה שהבאתי בפשיטות. דהנה במעילה (יא א) תנן התם הקדיש אילן מלא פירות שדה מלאה עשבים מועלין בהן ובמה שבתוכה וכו' אילן ואח"כ נתמלא פירות שדה ואח"כ נתמלאה עשבים מועלין בהן ואין מועלין במה שבתוכן ר' יוסי אומר המקדיש את השדה ואת האילן מועלין בהן ובגידולין וכו' וכתב שם רש"י אמר לי רבי דהאי אילן הוא גפן וראוי למוצח לניסוך היין ואינו ראוי לצדק הבית. וכוונת רבותיו של רש"י, דהא דתנן הקדיש אילן מלא פירות קאי על רישא דמשנתנו שם דתנן כל הראוי למוצח ולא לצדק הבית. והא דתנן שדה מלאה עשבים קאי על הא דתנן התם כל שאינו ראוי לא למוצח ולא לצדק הבית, ולכאורה קשה הא כשהקדיש הגפן בין שהוא מלא פירות או שנתמלא אח"כ הא בודאי לא הקדישו לנסכים, אלא לדמי נסכים דהא האילן בעצמו אינו ראוי לנסכים. וא"כ הו"ל דהיין של אותו גפן אינו קרב בעצמו דהא לא הוקדש אלא לדמיו. אך זה לימא דהא אמרין (תמורה יט ב) הקדיש זכר לדמי עולה הוא בעצמו קרב עולה, וכתבו בתוס' שם דה"ה בנסכים א"כ א"ש דאע"ג שהקדיש האילן והפירות לדמי נסכים מ"מ אותו היין בעצמו קרב למוצח:

והנה בתוס' תמורה שם הקשו על הא דאמרין שם זאת אומרת הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף, ז"ל ותימה למו"ה הר"ש מ"ש ממקדיש לדמי נסכים דאמרין בפ"ק דשבועות (יא) דאינו קדוש קדושת הגוף, ושם י"ל וכו' ולענ"ד לא הבינותי דבריהם, ואני תמה על תמיהתם הא בשבועות שם מיירי לענין

פדיון שאם הקדיש בהמה תמימה לדמי עולה היא בעצמה קרבה, ואינה נפדית שלא צמוס, אבל אם הקדישה לדמי נסכים נפדית, ולענין פדיון האפילו נסכים עצמן שהוקדשו לנסכים ממש אף על פי שהן קדשי מזבח מ"מ יש להן פדיון קודם שנתקדשו בכלי כדתנן (מנחות ק ג) המנחות והנסכים שנטמאו קודם שנתקדשו בכלי נפדים, דאין להם קדושת הגוף לענין פדיון קודם שנתקדשו בכלי, א"כ פשוט דאם הקדיש בהמה לדמי נסכים שהיא נפדית, דאטו תהא חמורה מנסכים ממש, אבל כשהקדיש בהמה לדמי עולה כיון שהיא בעצמה קרבה עולה, א"כ יש לה דין עולה שאינה נפדית תמימה, וכן אפילו במקדיש נקבה לדמי עולה או אשם נמי למ"ד דחל עליו קדושת הגוף של עולה או אשם אין לה פדיון כמו עולה ואשם. מ"מ צין לפי מש"כ בתוס' צין לדברינו פשוט דהמקדיש יין לדמי נסכים דהיין בעצמו קרב למזבח וא"ש דברי רבותיו של רש"י:

והנה לדברי רבותיו של רש"י שמפרשים דהא דתנן הקדיש אילן מלא פירות דזה מיירי בגפן שראוי לנסכים לדבריהם הא דתנן בתר הכי המקדיש אילן ואח"כ נתמלא פירות נמי ע"כ דמיירי בכה"ג, שאם הקדיש גפן לדמי נסכים ואח"כ נתמלא פירות לת"ק אותו יין לא הוה נסכים וליכא בהו מעילה, ור' יוסי ס"ל שהן נסכים ומועלין בהן:

מעשה א"ש הא דאמרין (תמורה לא ג) ואפילו למ"ד מועלין בגידולין מזבח דזה הוא ר' יוסי דס"ל בהקדיש אילן ואח"כ נתמלא פירות מועלין בו והתם מיירי בראוי למזבח שהיין בעצמו קרב למזבח וכמש"כ וע"ז אמרין ה"מ דחזי למזבח, דהיינו כמו יין אבל דלא חזי למזבח כגון ביני תורין לא מועלין בהן. ועפ"ז כל הסוגיא דתמורה שם אחיא כמין חומר:

דהנה בלא"ה קשה טוּבא כסוגיא דשם דתנן התם קדשי צדק הבית מועלין בגידולין, אבל בקדשי מזבח אין מועלין בגידולין, וקשה הא בקדשי צ"ה פליגי תנאי אי מועלין בגידולין או לא, כדתנן (מעילה יג א) הקדיש שדה ואח"כ נתמלאה עשבים מועלין בהן ואין מועלין במה שבחוכן, ר' יוסי אומר המקדיש את השדה והאילן מועלין בהן ובגידולה מפני שהן גידולי הקדש, א"כ הול"ל הכא בתמורה דמשנתנו אחיא כר' יוסי, אבל לדברינו א"ש טוּבא דכזר כחצונו בסימן הקדוש דהא דפליגי תנאי בהקדיש שדה ואח"כ נתמלאה עשבים אי מועלין בגידולין, היינו דפליגי דמר סבר דגידולי השדה שייכים להקדש והן הקדש, ומר סבר דאין שייכין להקדש ומה"ת הן חולין גמורין, אבל לד"ה גידולי הקדש שהן שייכין להקדש כגון הקדיש בהמה לצדק הבית וילדה מועלין בולדה, גם לכר"ע מ"ל גידולי הקדש שאינו שייך להקדש כגון שאם זרע הקדש בשדה של הדיוט וכדתנן (תרומוט פ"ט מ"ד) גידולי הקדש ומע"ש חולין ובהני לד"ה אין מועלין, מעשה א"ש דהא דתנן תמורה שם דקדשי צ"ה מועלין בגידולין זה מיירי בגידולין השייכין להקדש ואחיא משנתנו כד"ה דלכו"ע אותן גידולי הקדש ששייך להקדש מועלין בהן, ואדרבא למ"ד דגידולי שדה אינו שייך להקדש א"ש טפי משנתנו דתמורה שם דתנן קדשי צ"ה מועלין בגידולין אבל לא בקדשי מזבח, משום דגבי קדשי מזבח לא מ"ל כלל שום גידולין שיהא קרב למזבח אבל למ"ד דגידולי שדה שייך להקדש קשה הא גם בקדשי מזבח מ"ל שאם הקדיש גפן לדמי נסכים שהגידולין בעצמן קרבין למזבח כמש"כ, ולדברינו הא זה הוא דפרכינן בגמרא דאפילו למ"ד מועלין בגידולי מזבח ה"מ גידולין דחזי למזבח וכו' היינו דמשנינן דאע"ג דלדידיה מ"ל נמי גבי קדשי מזבח שמועלין בגידולין מ"מ דוקא בהני דחזי למזבח אבל בהני דלא חזי למזבח כגון ביני תורין לא אבל בקדשי צ"ה לעולם מועלין בכל הגידולין ששייך להקדש. וממולא הדברים תשכיל דמה שהביא בכ"מ (בפ"ה מה' מעילה ה"ו) בשם הר"י קורקוס רחיה דמועלין בגידולי שדה ואילן מהא דתנן (תמורה לא) דמועלין בגידולי קדשי צדק הבית לדברינו אין רחיה כלל דמשנתנו אחיא כד"ה כמש"כ אבל שארי ראיות שהביא הכ"מ שם בשם הר"י קורקוס הן ראיות מכריעות:

ולדברינו אין הכרע אם ולדות קרבנות מקרי גידולי הקדש כדעת רש"י או לא, לדעת החוס' דס"ל דזה לא מקרי גידולי הקדש, ודאי דא"ש מה דלא מקשינן בגמרא מולדי קרבנות. אמנם גם אי נימא דזה הוה נמי גידולי הקדש, ג"כ א"ש מה דלא מקשינן מולדי קרבנות כמש"כ לעיל, דזה לא מ"ל אלא ע"י איסור כמו במפריש נקבה לעולה או בולד תמורה או בצמה כמש"כ לעיל, משו"ה מקשו יותר מהאי דהקדיש אילן כמש"כ שזה הוא גידולין כמלותן ולפי מה דמשנינן בגמרא אתי נמי שפיר לתרץ גם על ולדי קרבנות משום דכל ולדי קרבנות דאיכא בהו מעילה או שהן ענמן קרבין או דמיהן קרבים משו"ה איכא בהו מעילה, אבל ביצי תורין וחלב המוקדשין דלא חזו למזבח לא בענמן ולא דמיהן שאין להן פדיון משו"ה אין מועלין בהן זה הוא מה שנלע"ד בזה:

סימן לב

שאלה אי אמרינן גבי נדרים נמי זוז"ג מותר או לא

תשובה הנה לפי מה שזכרנו בסימן כ"ט דהא דתנן (תרומות פ"ט מ"ד) גידולי הקדש ומע"ש חולין ופודה אותן בזמן זרעם, וזכרנו שם טעמא דמלתא דמ"ט לא אמרינן דהני גידולין מותרין משום זוז"ג כמו גידולי ערלה, מעתה א"ל נמי דמשום ה"ט נמי גידולי קונמות אסורין דכיון דכשאוסר הפירות ע"ע או על חזירו בקונם כיון דשוניהו עליו או על חזירו כהקדש תו אמרינן דכל מה שכיולא בו אסור בהקדש אסור נמי בקונמות ומתוך קושית הראב"ד ה' נדרים (פ"ה ה' ט"ז) דמ"ט לא אמרינן בגידולי קונמות דזוז"ג מותר כמו בגידולי ערלה. והנה על הא דתנן (נדרים נ"א) קונם פירות האילן עלי וכו' אסור בחלופיהן ובגידוליהן כתב שם הר"ן שכיון שפרט הדברים הנאסרים עליו שוניהו עליו כהקדש ומשום"ה מתסר בחלופיהן ובגידוליהן כי היכי דחלופי הקדש וגידוליו אסירי וכו', ולכאורה נראה דכונת הר"ן הוא דכזרינו, אך לפנינו יתבאר דכונת הר"ן הוא מלתא אחריתא וצ"ה הרא"ש בנדרים שם כתב דאסור בחלופיהן כמו בכל חלופי א"ה שאסורין לבתחלה וגידולי קונם אסורין כגידולי הקדש, הנה כונת הרא"ש הוא כמש"כ וכמו שיתבאר:

והנה הצ"י בטור יו"ד (סימן רטו) וכן בכ"מ הל' נדרים (פ"ה ה' י"ג) הביא דברי הר"ן שהבאתי וכתב ע"ז ונראה מדבריו דמדאורייתא אסור בחלופיהן ובגידוליהן דה"ל כחלופי וגידולי הקדש, וקשה לי הא גידולי הקדש שאסורין מה"ת ומועלין בהן הא זה הוא מלתא אחריתא דזה הוא הא דתנן (מעילה י"ג א) ר' יוסי אומר המקדיש את האילן ואת השדה מועלין בה ובגידולה, וכבר כתבנו לעיל סימן ל' דהתם ה"ט משום דס"ל לר' יוסי דכל מה שנתגדל מאילן או משדה הקדש שייך להקדש כמו כה"ג גבי הדיוט ומשום"ה מועלין בה, אבל פשוט שאם זרע חטים של הקדש בשדה של הדיוט כיון דמה"ד הגידולין שייך לבעל השדה תו ליכא זהו מעילה, וזה הוא הא דתנן (תרומות פ"ט מ"ד) גידולי הקדש ומע"ש חולין ופודה אותן בזמן זרעם וכבר זכרנו בתשובתנו שם (סימן כט) דמ"ט לא שריין לגמרי משום זוז"ג עי"ש גם מ"ט לא נריך פדיון אלא כשיעור דמי זרעם וזכרנו שם דלע"ג שהן חולין מ"מ אסורין מדרבנן. ומעתה באומר קונם פירות אלו עלי וזרעו בשדה של היתר אף על גב דנימא דהוה כגידולי הקדש מ"מ פשוט דאין לאסור יותר מכה"ג גבי הקדש כשזרעו בשדה הדיוט שאין הגידולין אסורין מה"ת, ולפינו יתבאר טעם אחר שאפשר לאסור גידולי קונם מה"ת:

גם מש"כ הצ"י דחלופיהן אסור מה"ת דהוה כחלופי הקדש, קשה לי טובא, הא הא דחלופי הקדש אסור מה"ת הוא משום שהקדש מתחלל ויואלא לחולין והקדושה חלה על חלופיהן דהא להקדש מהני פדיון, ובסוכה (מ"ג) אמרינן דהקדש מתחלל בין דרך מקח בין דרך חילול, ומשום"ה כשמחליף דבר של הקדש ההקדש נפדה והקדושה חלה על פדיונו, דהיינו על חלופיהן, אבל פשוט דגבי הקדש גופא היכי שאין ההקדש מתחלל כגון בקדושת הגוף כמו עופות ומנחות לאחר שנתקדשו בכלי דלא מהני להו פדיון כדתנן (מנחות ק"ג) פשוט דאם החליפין שהחליפין מותרין וכדתנן (תמורה י"ג א) העופות והמנחות אין עושין תמורה שלא נאמר אלא בהמה, דהיינו דדוקא בבהמה של קדשי מזבח כתיב והיה הוא ותמורתו יהיה קדש, וגם בקדשי צ"ה דמהני בהו פדיון שהחליפין אסורין, מ"מ נמי היכי שההקדש לא נתחלל החליפין מותרין, כמו אם היה בהמה של הקדש ושל הדיוט לפנינו ואמר זו תמורת זו וכדתיא (תמורה כ"ג) גבי קדשי צ"ה אמר חליפה זו תמורה זו לא אמר כלום תחת זו מחוללת על זו דבריו קיימים, ומה"ט אמרינן בעלמא (קדושין נ"ה. סוכה מ"ג) אי מה הקדש תופסת דמיה ויואלא לחולין דכ"מ דהחליפין אסורין ההקדש יואל לחולין, א"כ גבי קונם פירות האלו עלי

דהוה קונס פרטי ללא מהני ליה פדיון לכו"ע כדאמרינן (נדריס לה א) א"כ כשהחליפין כיון שהאיסור לא פקע הול"ל דחליפין מותרין, דהא אפילו בהקדש כה"ג חליפין מותרין, ונראה ברור דמה"ט כתב הרא"ש במשנתנו נדריס שם בחלופי קונמות דחלופיהן אסורין לכתחלה כמו חלופי שאר איסורי הנאה וגבי גידוליהן כתב הרא"ש דהוה כגידולי הקדש וזה הוא מה"ט דגבי חליפין א"א לומר דהוה כחלופי הקדש דחלופי הקדש נמי כה"ג היכי שלא נתחלל ההקדש ג"כ חלופיו מותרין, והר"ן שכתב שאסור בחלופיהן וגבי גידוליהן כי היכי דחלופי הקדש וגידוליו אסור, לכאורה היה א"ל דטעמא דהר"ן דאע"ג דחלופי הקדש כה"ג נמי שרי ה"ט משום דגבי הקדש זכ"מ שההקדש לא נתחלל א"כ לא נעשה ג"כ החליפין דהא ההקדש נשאר הקדש כמו שהיה והחולין בידי הדייט, אבל גבי קונמות אף על גב דהאיסור לא נתחלל מ"מ הא החליפין הוי חליפין גמורין דכל או"א קנה מה שהחליף וכיון דבהקדש כה"ג היכי דהוה חליפין גמורין החליפין אסורין מה"ת דהא ההקדש נתחלל משו"ה גבי קונס ג"כ אסור אף על גב שהאיסור לא נתחלל דהא אין לו פדיון, אך אי נימא הכי תו א"א לומר דחליפין אסורין מה"ת כמו בהקדש כיון דהכא לא נתחלל האיסור א"כ תו מה"ת לא דמי להקדש, אך לפענ"ד כונה אחרת בדעת הר"ן כמו שאבאר:

דהנה הריטב"א על הלכות הרמב"ן בנדריס (מ א) כתב שם במשנתנו והא דאסור חליפין בדיעבד מסתברא דאיסורא דאורייתא וכו' שכך היה דעתו מתחלה לאסור עליו דמיו וחליפיו והבא מחמתו וכשם שאסור בגידולין בדבר שזרעו כלה וכו', ויש בזה פי' אחר וזה הנראה לי הנכון עכ"ל הריטב"א. הנה מבואר דדעת הריטב"א דמשו"ה אסור בחלופיהן וגבי גידוליהן משום דבשעה שאסר ע"ע הפירות ע"י קונס היה בדעתו לאסור ע"ע חלופיו וגידוליו, ובאמת ה"ט אמרינן בהדיא בגמרא (נדריס מו א) ואף על גב דהתם לא אמרינן ה"ט אלא על חלופיו, מ"מ פשוט דה"ט גופא איכא נמי בגידוליו דמתחלה היה בדעתו לאסור גם גידוליו, ואדם אוסר ע"ע דשלב"ל, וכמו שיבאר לפנינו, וגם יבאר מ"ט לא הביא הרא"ש במשנתנו נדריס שם ה"ט. והנה לפי ה"ט אין לנו זריכים לומר דכיון שאסר ע"ע הפירות בקונס יש עליהן דין הקדש וכמו דגבי הקדש חלופיו וגידוליו אסורין. ה"נ הכא דאדרבא הא דגבי הקדש חלופיו אסורין הוא משום דההקדש מתחלל והקדושה חלה על הפדיון, וזה לא שייך הכא בקונס וגם הא דגבי הקדש גידוליו אסורין הוא משום דהגידולין שייך להקדש והוה כמו הקדש וגם זה לא שייך הכא, וגבי הקדש נמי זכ"מ דאין הגידולין שייך להקדש כגון שנזרע הקדש בשדה הדייט באמת הגידולין חולין אלא שאסורין מדרבנן, וזריכים לפדותן בדמי זרען כמו שהבאתי לעיל, ולהיפך נמי לא שייך בהקדש כלל לומר דמתחלה כוון להקדיש חלופיו וגידוליו דאפילו אם היה אומר בפירוש חלופי וגידולי פירות אלו יהיו הקדש אין ההקדש חל דאין אדם מקדיש דשלב"ל כדאמרינן (כחובות נט) וכש"כ אם אמר חלופי וגידולי פירות של פלוני יהיה הקדש לא אמר כלום דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו וגם אינו מקדיש דשלב"ל, אבל בקונמות הא אמרינן (נדריס מו א) מתוך שאדם אוסר פירות חזירו ע"ע אדם אוסר דשלב"ל ע"ע, משו"ה אי נימא דכונתו היה לאסור ע"ע חלופיו וגידוליו הקונס חל, ונראה דמש"כ הר"ן במשנתנו נדריס על הא דתנן קונס פירות אלו עלי אסור בחלופיהן וגידוליהן, וכתב הר"ן משום שפרט הדברים הנאסרים עליו שוינהו עליו כהקדש ומשום הכי מיתסר בחלופיהן וגידוליהן כי היכי דחלופי הקדש וגידוליו אסירי דכונת הר"ן נמי הוא דכיון דשוינהו עליו כהקדש ע"כ דכונתו היה בתחלת הנדר לאסור על עצמו חלופיהן וגידוליהן כמו דבהקדש אסורים ואף על גב דחלופי הקדש וכן הני גידולין שאסורין מה"ת הוא מטעמא אחרת דלא שייך כלל הכא, מ"מ כיון דסו"ס חלופי וגידולי הקדש אסורין, א"כ אמרינן כיון דשוינהו עליו כהקדש היה בדעתו לאסור ע"ע ג"כ החלופין והגידולין וכיון שהיה בדעתו לאסור ממילא אסורין משום נדר דהא אדם אוסר ע"ע דשלב"ל. מעתה אף על

גב דגידולי הקדש זכה"ג כשנורע בשדה הדיוט אינס אסורים מה"ת מ"מ הכא כיון דאמרינן דמתחלה אסר
 ע"ע הגידולין אסורין מה"ת מדין נדר, וזה מוכרח לומר זכונת הר"ן דהא הר"ן כתב שם דמשנתנו וכן כתב
 בנדרים (מז) זה לשונו דאע"ג דטעמא דמשנתנו משום זכונת הנודר וזה שייך דוקא בנודר ע"ע אבל במודר לא
 מ"מ זריך שיאמר אלו ע"ש א"כ מצואר מדבריו דטעמא דמשנתנו הוא משום דבתחלת הנדר היה זכונתו
 לאסור ע"ע חלופיו וגידוליו ומש"ה זה שייך דוקא גבי נודר שיכול לאסור ע"ע דבר שלב"ל אבל במודר
 שאינו יכול לאסור על חזירו דשלב"ל לא, ואי נימא דזכונת הר"ן משום דאיסור קונס הוה כדין הקדש וזריך
 לאסור ביה כמו בהקדש א"כ הול"ל נמי דכשאסר על חזירו בקונס דהוה כהקדש א"ו זכונת הר"ן כמש"כ.
 מעתה מה שכ' הב"י שהבאתי לעיל דלהר"ן אסור בחלופיהן ובגידוליהן מה"ת, זה ברור אלא דמה שכ' הב"י
 דהו"ל כחלופי וגידולי הקדש קשה כמש"כ דלה"ט א"א לאסור מה"ת אלא כמש"כ דאמרינן דבתחלת הנדר
 היתה זכונתו לאסור חלופיו וגידוליו ואדם אסר ע"ע דשלב"ל וא"כ זה הוא מה"ת וכמש"כ הריטב"א
 שהבאתי לעיל, ולפינו יתבאר מ"ט דהרא"ש דלא ס"ל הכי:

מעשה מצואר דמש"כ הרא"ש דמשנתנו דהא לאסור בגידולין הוא משום דהוה כגידולי הקדש לא דמי
 למש"כ הר"ן שם דהוה כגידולי הקדש, דהרא"ש שכ' גבי חלופיהן דאינן אסורין אלא לכתחלה כמו
 שאר חלופי א"ה א"כ לא ס"ל להרא"ש דזכונתו היה לאסור מתחלה חלופיהן וגידוליהן א"כ ע"כ הא שכ'
 הרא"ש גבי גידולין דהוה כגידולי הקדש, היינו משום דדין קונס כדין הקדש א"כ אין שום נ"מ בין בנודר
 בין במודר, וגם א"ש מה שלא פ"י הרא"ש ג"כ גבי חלופיהן ה"ט דהוה כחלופי הקדש כמש"כ לעיל, וגם ע"כ
 הא דגידולין אסורין הוא מדרבנן, דזה דמי לגידולי הקדש בשדה הדיוט כמש"כ, אבל דעת הר"ן הוא משום
 דשוניהו עליו כהקדש והיה זכונתו בתחלת נדרו לאסור ע"ע בחלופין ובגידולין דאדם אסר ע"ע דשלב"ל,
 וא"כ זה הוא דוקא במדיר ולא בנידר וגם זה הוא מה"ת:

והנה לפי מש"כ עפ"י דעת הרא"ש דחלופי קונמות א"א לאסור מה"ט משום דהוה כחלופי הקדש, אבל
 בגידולין שייך ה"ט, א"ש טובא הסוגיא דנדרים (מז) דגרסינן התם בעי רמב"ה האומר קונס פירות
 אלו על פלוני מהו בחלופיהן, מי אמרינן גבי דיליה הואיל ואדם אסר פירות חזירו ע"ע אדם אסר דשלב"ל
 ע"ע, גבי חזירו הואיל ואין אדם אסר פירות חזירו על חזירו, אין אדם אסר דבר שלב"ל על חזירו, א"ד
 משום דחלופין כגידולין דמי ל"ש הוא ול"ש חזירו. הנה מצואר דגבי גידולין פשיטא לן דאפילו בקונס על
 חזירו נמי אסור בגידולין, אלא דבחלופיהן קמבע"ל וכ"כ כל הראשונים וגם הראש"ד דזה נדרים (פ"ה ה'
 ט"ו) דבגידולין פשיטא לאסור, ולפינו בענף ג' יצואר דגם לדעת הרמב"ם להאי נד דאמרינן א"ד חלופיהן
 כגידולין דמי ע"כ דבגידולין פשיטא לן אלא דבחלופיהן קמבע"ל, וקשה מ"ט פשיטא לן בגידולין טפי
 מחלופין הא גידולין נמי הוה דשלב"ל כמו שיצואר בענף ג', ולהני רבנותא דס"ל דגידולין של איסורי הנאה
 מותרין משום זוז"ג, קשה מ"ט פשיטא לן הכא גבי קונמות שהן אסורין, אבל לפי מה שכ' עפ"י דעת הרא"ש
 א"ש טובא דגבי גידולין דאיכא טעמא דקונס יש לו דין הקדש, וא"כ ל"ש כשאסר ע"ע ל"ש כשאסר על
 אחרים יש לו דין הקדש דגידוליו כה"ג אסור מדרבנן כמש"כ, אבל בחלופין הא א"א לומר ה"ט דהוה כהקדש
 משום דגבי קונמות הא אין האיסור מתחלל כמש"כ לעיל משו"ה קמבע"ל דטעמא דמשנתנו דתנן שאסור
 בחלופיהן אי נימא דטעמא משום דבתחלת הנדר היה זכונתו לאסור ע"ע חלופיהן, א"כ זה הוא דוקא בנודר
 שיכול לאסור ע"ע דשלב"ל, אבל באסור על אחרים לא, א"ד משום דחלופין אסורין משום דדמו לגידולין
 א"כ באסור על חזירו נמי אסור, ובענף ז' יתבאר כל הסוגיא עפ"י ז"ג יתבאר מה דלכאורה קשה טובא מ"ט
 הרא"ש בנדרים (מז) כתב שם דחלופיהן אסורין כשאר חלופי א"ה ומ"ט לא הביא הרא"ש ה"ט דאמרינן

בגמרא משום שכונתו לאסור חלופיהן ואדם אוסר ע"ע דשלז"ל וכבר הבאתי להריטב"א כתב ה"ט וגם כונת הר"ן ג"כ הכי הוא:

והנה לה"ט דאמרינן בגמרא לאסור בחלופיהן משום דבתחלת נדרו כונתו לאסור חלופין ואדם אוסר ע"ע דשלז"ל, פשוט דה"ה דא"ל ה"ט גופא ג"כ גבי גידולין שהוא אוסר ע"ע דשלז"ל אלא כיון דגבי גידולין איכא נמי טעמא אחרינא כמש"כ, ולה"ט אין שום נ"מ בין כשאוסר ע"ע או על אחרים, משו"ה לא קמבע"ל גבי גידולין כיון דסו"ס איכא טעמא אחרינא לאסור גם באוסר על חצירו, אלא דבחלופין קמבע"ל דאי נימא דטעמא דמשנתנו משום שאוסר ע"ע דשלז"ל א"כ באוסר על חצירו מותר, ומשו"ה א"ש הא להריטב"א והר"ן שהבאתי לעיל כתבו ה"ט נמי גבי גידולין:

והנה הרשב"א בחידושיו על נדרים (מז א) הקשה קושיא זו דמ"ט פשיטא ליה יותר בגידולין מחליפין וכתב שם קשיא לי אדרבא הול"ל דחלופי קונס מיהו עדיפא מגידולין, דקונס כהקדש והקדש תופס את דמיו מה"ת וגידולי הקדש אינו כהקדש וכו' כדתנן אילן ונשא פירות מועלין בהן ואין מועלין בגידולין וי"ל דשאני קונמות דאין להן פדיון ואינו כהקדש וכו' אבל גידוליו אסורין אפילו בדבר שזרעו כלה שעשו כגידולי תרומה עכ"ל מבואר דס"ל דקונס לא הוה כהקדש לענין לאסור הגידולין אלא משום שעשאו כגידולי תרומה, ולא הביטתי הא גידולי תרומה הוא מי"ח דבר (שבת יז ב) משום גזרה שמא ישהה דלא שייך הכא, וגם מה דמדמה גידולי קונמות דהכא לגידולי הקדש כגון אילן ונשא פירות דפליגי תנאי אי איכא מעילה בגידוליהן, וכבר כתבתי בגידולין דהכא דמי לזורע הקדש בשדה הדיוט דלד"ה הוה חולין מה"ת. והנה להרא"ש שהבאתי מתורן קושית הרשב"א כמש"כ:

והנה מהא דאמרינן דבקונס על חצירו נמי הגידולין אסורין והכא הא מיירי בגידולין שזרעו כלה כמו שיבאר בענף ג' א"כ מכאן קשה נמי על מש"כ בשו"ת אבני מלואים (סימן ו') שהבאתי לעיל (סימן כ"ט) מש"כ דמשו"ה גידולי קונמות אסורין אף על גב דהוה זוז"ג משום דדבר שיל"מ לא אמרינן זוז"ג מותר וכ"כ הכ"מ שהבאתי לעיל (סימן כ"ט) וקשה הא בקונס פירות אלו על חצירו הא זה לא הוה דשיל"מ כמש"כ בשו"ת מהרי"ט (סימן ה') ובלח"מ צפ"ה מה' נדרים (ה' ט"ז) וכבר מנלתי מי שהעיר בזה, ובלא"ה כיון דהרשב"א והמאירי בנדריים (מז א) כתבו דהא דאמרינן א"ד חלופיהן כגידוליהן דמי משום דגידולין ודאי אסור משום דעשו כגידולי תרומה, וגם הרא"ש כתב דמשנתנו דנדריים דטעמא דגידולין אסורין משום דקנמות הוה כהקדש וכמו שבארנו דבריו לעיל מכלל דלא ס"ל ה"ט, דדבר שיל"מ לא אמרינן דזה וזה גורס מותר:

ענף ב

והנה בזה דבעי רמב"ח בנדריים (מז א) אי חלופי קונמות אסורין על המודר משום דחלופיהן כגידולין דמי, פירש הר"ן וכמה רבותא דה"ה דקמבע"ל בחלופי שאר איסורי הנאה. תדע דהא צמסקנא בעי למיפשט מהא דתנן המקדש בערלה אינה מקודשת מכרן וקידש בדמיהן מקודשת, אלמא דלא מחלקינן בין חלופי שאר איסורי הנאה לחלופי קונמות, ולכאורה קשה הא תינח לדעת התוס' בע"ז (מט א) ד"ה שאס, שכתבו דגידולי ערלה אסורה, משום דזוז"ג ע"י פעולות חלוקות לא הוה זוז"ג, א"כ א"ש דה"ט גופא דאמרינן דדילמא חלופי קונמות אסורין משום דחלופיהן כגידוליהן דמי ה"ט גופא איכא נמי בחלופי שאר איסורי הנאה, ומשו"ה שפיר פשטינן מחלופי שאר א"ה, אבל לדעת הני רבותא דס"ל דגידולי ערלה מותרין וכמו דפסקינן

ציו"ד (סימן נד) א"כ קשה הא כבר כתבנו בענף א' דמ"מ גידולי קונמות אסורין כמש"כ הרא"ש דהוה כגידולי הקדש, א"כ הא דקמבע"ל בחלופי קונמות דלמא חלופיהן כגידוליהן דמי הא ה"ט לא שייך אלא בקונמות דגידוליו אסורין אבל לא בשאר איסורי הנאה א"כ היכי פשטינן מחלופי שאר א"ה:

והיה אפשר לומר דמ"מ כיון דלהני תנאי דס"ל בע"ז (מט א) דז"ו"ג אסור הא לדידהו ודאי גם גידולי ערלה אסורין כדאמרינן בע"ז שם וא"כ לדידהו שפיר א"ל גם בחלופי שאר א"ה דלמא חלופיהן כגידולין דמי כמו דאמרינן גבי קונמות, א"כ א"ש דהא דבעי למפשט מהא דתנן המקדש בערלה אינה מקודשת מכרן וקידש בדמיהן מקודשת, דהיינו מדלח פליגי ע"ז רבנן כמו דפליגי בשאר ז"ו"ג ש"מ דלא אמרינן דחלופיהן כגידולין דמי, ולפ"ז להלכה דז"ו"ג מותר הו"ל דחלופי שאר א"ה ודאי מותר דא"א לומר בהו חלופיהן כגידוליהן, אבל בחלופי קונם הא לא נפשטה האי איבעיא, וזוה א"ש טובא לתרץ מה שמתה הלח"מ בה' נדרים (פ"ה ה' ט"ז) על הרמב"ם דמ"מ גבי נדרים פסק שם דחלופי קונמות הוה ספק וצפ"ח מה' מאס"ו פסק דחלופי א"ה מותרין הא בסוגיא דנדרים מוכח דדמו להדדי דלדברינו להלכה דז"ו"ג מותר לא דמי להדדי כמש"כ כן היה א"ל. אמנם התבוננתי בדברי הראשונים ומנאתי דבלא"ה א"ש האי סוגיא דנדרים כמו שנבאר:

דהנה גרסינן שם בתר הכי, א"ר אחא בר מניומי ת"ש, האומר לאשתו קונם שאני נהנה לך, לזה ובע"ח באין ונפרעין מ"ט בע"ח נפרעין לאו משום דחלופיו לאו כגידולין דמי, אמר רבא דלמא לכתחלה הוא דלא ואי עבד עבד, אלא ת"ש המקדש בערלה אינה מקודשת מכרן וקידש בדמיהן ה"ז מקודשת, ה"נ לכתחלה הוא דלא ואי עבד עבד, ולכאורה קשה טובא, מאי מדמה הא דתניא האומר לאשתו קונם שאני נהנה לך לזה ובע"ח נפרעין לחלופי קונמות, הא כה"ג אפי' בחלופי שביעית ועכו"ם שהן אסורין מה"מ כה"ג שרי דזה לא הוה חליפין וכדאמרינן בע"ז (פג ז) דבי ר"י מיזופי פירות שביעית מעניינים ופרעי להו בשמינית, אתו אמרו לר' יוחנן א"ל יאות הן עבדין וכנגדן באתנן מותר וכו' דלא הוה חליפין אלא כשמחליפין זע"ז, דשניהם איתא בהדי הדדי אבל בלא"ה לא, ובתוס' שם כתבו דמה"ט כשמכר עכו"ם או יי"נ בהקפה ואח"כ נתן הדמים נמי לא הוה חליפי עכו"ם, וכן פסקינן ציו"ד (סימן קמ"ד) גבי עכו"ם ויי"נ היכי דכבר ליכא האיסור ציד הקונה, א"כ ה"נ כשלוטה ואכלה ואח"כ נפרע מדבר האסור לה הו"ל דזה לא הוה חליפי איסור כמו התם:

אמנם על הא דאמר רבא דלמא לכתחלה הוא דלא ואי עבד עבד, פירש הר"ן כלומר כשהוא צא להחליף איסור בהיתר לכתחלה צידים אסור והחליפין אסורין, אבל זו בשעה שלותה אף על פי שהבעל מתחייב אין כאן חליפי איסור ממש, הלכך יכולה היא ללות ולאכול, ואף על פי שאח"כ נפרעין מן הבעל דיעבד הוא שנעשה חליפין ומה שאכלה עכ"ל, וא"כ א"ל דבאמת כונת הגמרא הוא למש"כ דככה"ג לא הוה חליפין מה"ט שכתבנו. אמנם הרשב"א והמאירי והרא"ש שם בנדרים כתבו צפשיטות דלמא לכתחלה הוא דלא, דהיינו דלמא הא דמבעיא ליה לרמב"ם אי חליפין כגידולין דמי זה הוא אי שרי ליהנות לכתחלה, אבל האי צרייתא דקונם אשתי נהנית מיירי צדיעבד, והקשו עוד הא תניא לזה ובע"ח באין ונפרעין א"כ מוכח דמיירי לכתחלה, והרא"ש בנדרים שם תי' קושיא זו שכתב דחשיב צדיעבד כיון שהמלוה נותן לה המעות קודם שקיבל תמורתו, וכונתו דאי נימא דחלופי קונמות אסור אפילו צדיעבד דהוה כשאר איסורי הנאה דרבנן, הו"ל דכשלוטה תהא אסורה ליהנות ממה שלותה, כיון דבדאי יגבה אח"כ הבע"ח מהבעל ע"פ דין, א"כ יהיה נעשה למפרע כל מה שלותה חלופי קונמות, א"כ זה עדיפא ממה דאמרינן (נדרים יד ז) קונם שלא אישן היום אם אישן למחר שאסור לישן היום שמה יישן למחר כש"כ הכא דבדאי כל מה שלותה יהיה נעשה למפרע חליפי קונם, אבל לפי מה דמשני דלכתחלה הוא דלא אבל צדיעבד לא, א"כ א"ש כיון דשעשה שנהנית עדיין

לא הוה חליפין ומה שנעשה אח"כ חליפין למפרע לא איכפת לן דהא זה הוא דיעבד שכבר נהנית אח"כ לדבריהם קשה מה שהקשיתי הא בלא"ה הול"ל באשה שלותה דזה לא הוה חליפי איסור מה"ט שכ"י:

אך באמת לק"מ דדוקא בחלופי עכו"ם ושביעית שהן מה"ת ע"ז אמרינן בע"ז (סב ז) דכיון דיזפי בשביעית ופרעי בשמינית לא הוה חלופי שביעית מה"ת, אבל בהא דקמבע"ל הכא בשאר איסורי הנאה או חלופין אסורין משום דחילופיהן כגידולין דמיא, בזה אין שום נ"מ דאפילו בכה"ג הוה חליפין דהא גידולין נמי בכה"ג הוה דלאחר שזרעו כלה נתגדל, ומשו"ה שפיר מקשה מהא דאשה שלותה, וזה ברור מאד דהא הרא"ש בע"ז (פ"ה סימן ז') כתב דאע"ג כשמכר עכו"ם ואח"כ פרע לא הוה חלופי עכו"ם מ"מ אסורין על המחליף מדרבנן כדאמרינן גבי ערלה מוכר וקידש בדמיהן מקודשת, אבל לכתחלה אסור על המחליף מדרבנן, אלמא דלענין הא דקמבע"ל בנדריים גבי חלופי קונס ליכא שום נ"מ בין שהחליפין זכ"ז או שנעשו אח"כ חליפין, והש"ך זיו"ד (סימן קמ"ד סעיף ז') נסתפק להלכה בכה"ג שנעשה חליפין אח"כ אם אסורין על המחליף מדרבנן, ולענ"ד זה תלויה בסוגיא דשמעתין דפרכינן מהא דאשה שלותה אף על גב שנעשה חליפין אח"כ וכמש"כ:

והנה לכל הפי' שהבאתי הנה לא אפשרתי הא ביעיא דרמב"ם בחלופי קונמות, אלא דפליגי רבותא אי נקטינן בהאי ביעיא לחומר או לקולא. אמנם בנמו"י בהלכות הרמב"ן על נדרים שם (נז א) כתב שם בהאי ביעיא דרמב"ם אי חליפין כגידולין דאיפשטא בגמרא דחליפין לאו כגידולין דמי, ולכאורה דבריו תמוהים, דהא בסוגיא דנדריים (מז) לא איפשטא האי ביעיא דרמב"ם. אמנם לפענ"ד נראה דכונת הנמו"י דהא דאמר רבא דלמא לכתחלה הוה דלא, ואי עבד עבד, היינו דגם רבא ס"ל דלפי מה דבעי רמב"ם אי חלופיהן כגידוליהן דמי, הא לה"ט הול"ל דאפילו דיעבד אסור דהגידולין הא הוה כשאר איסורי הנאה מדרבנן כמש"כ הרא"ש דהגידולין אסור דהוה כגידולי הקדש וכמש"כ בענף א', א"כ אי נימא דחלופין כגידולין, הוה נמי ככל א"ה מדרבנן אלא דרבא הכי קאמר דלמא לכתחלה הוה דלא ואי עבד עבד, היינו דאע"ג דשפיר איפשט מהאי צרייתא דחלופין לאו כגידולין דמי, מ"מ עדיין אפשר למבעיא האי ביעיא דרמב"ם דלמא לכתחלה החליפין אסורין, ולא משום ה"ט דחלופין כגידולין דמי, אלא א"ל לכתחלה כל חלופי א"ה אסורין דהא האי צרייתא דאשה שלותה הא מיירי דיעבד שכבר נהנית קודם שנעשה חליפין למפרע וכמש"כ הרא"ש שהבאתי לעיל, וע"ז אמרינן שפיר אלא מהא דתנן המקדש בערלה אינה מקודשת מוכרן וקידש בדמיהן מקודשת, דהשתא דאמרינן דלמא לכתחלה אסור משום דכל חלופי א"ה אסורין לכתחלה, משו"ה פשטינן מחלופי שאר א"ה, וא"ש טובא הא דעד השתא לא פשטינן ממשנה זו. מעתה מה שהקשיתי לשיטת הני רבותא דס"ל דגידולי ערלה מותרין משום זו"ג וכמו דנקטינן להלכה, א"כ היכי פשטינן מחלופי ערלה לחלופי קונמות, הא גבי חלופי קונס איכא ה"ט דחלופין כגידולין דמי משא"כ בערלה, אבל לפי הנמו"י א"ש טובא דודאי רמב"ם לא קמבע"ל אלא בחלופי קונמות דהתם איכא ה"ט דחלופיהן כגידולין דהתם הגידולין אסורין כמש"כ בענף א', אבל לבתר דאמר רבא דלמא לכתחלה הוה דלא, דהיינו דלמא גם חלופי שאר א"ה אסורין לכתחלה בלאו ה"ט דחלופין כגידולין משו"ה שפיר מייתי ראייה מחליפי ערלה:

מצתה א"ש נמי הא דהרא"ש בנדריים (מז א) כתב דהא דתנן בקונס פירות אלו עלי אסור בחלופיהן, הוא משום דהוה כשאר חלופי א"ה שאסור לכתחלה, דהרא"ש מפרש משנתנו לפוס מה דס"ל לרבא דלמא הא לכתחלה ואי עבד עבד, דס"ל דהא דבעי רמב"ם אי חלופיהן כגידוליהן דמי הוה לענין שיהיו אסורין לכתחלה כשאר חלופי א"ה, ולה"ט תו א"ש לומר במשנתנו גבי חלופיהן דמתחלת נדרו היה כונתו לאסור ע"ע

חלופיהן ואדם אוסר ע"ע דשלז"ל, אבל הר"ן הא כתב בנדריים (מז א) דגם לפי ה"ט דחלופיהן כגידוליהן דמי, מ"מ ס"ל נמי דאיכא במשנתנו ה"ט דאדם אוסר ע"ע דשלז"ל, וכבר כתבנו בענף א' דגם כגידולין איכא ה"ט דאדם אוסר ע"ע דבר שלז"ל, וא"כ א"ש הא דמפרש הר"ן במשנתנו שם דחלופיהן וגידוליהן אסורין משום כונת הנודר וכפי שזררתי דברי הר"ן בענף א', וגם הריטב"א שהבאתי שם כתב ג"כ הכי, ולהלכה הו"ל למנקט לחומרא כדעת הנמו"י שהבאתי דבעי' איפשטא דחלופיהן לאו כגידולין דמי וא"כ ע"כ טעמא דמשנתנו משום שאדם אוסר ע"ע דשלז"ל, וא"כ כשאוסר ע"ע יהיה אסור בחלופיהן ובגידוליהן מה"ת כדעת הר"ן והריטב"א וכשאוסר על אחרים יהיה אסור כגידוליהן מדרבנן דהוה כגידולי הקדש כמש"כ בענף א' וחלופיהן הוה כחלופי שאר א"ה דזה הוא בעי' דלא איפשטא, והנמו"י בנדריים (מז א) על משנתנו שם כתב דאסור בחלופיהן מדרבנן, אף על גב שכתבתי דטעמיה משום כונת הנודר שאוסר ע"ע דשלז"ל הנה ע"כ או דפליג על הריטב"א שכתב דלפוס ה"ט הוא מה"ת דהנמו"י ס"ל כיון שלא אסרן בפירוש הוה נמי מדרבנן או דמש"כ במשנה הוא מש"כ שם בשם רבינו יונה וא"ל דר"י ס"ל כטעמא דהרא"ש:

ענף ג

והנה הרמב"ם ה' נדרים (פ"ה ה' ט"ו) כתב שם דכאוסר על אחרים ה"ז ספק אם אסור בחלופין ובגידולין לכתחלה, והראב"ד השיגו דהא גידולין פשיטא לן שאסור אלא בעי' דרמב"ם הוא בחלופין. והכ"מ והלח"מ שם דחקו א"ע הרבה בזה, ולענ"ד דדעת הרמב"ם אתיא בפשיטות דודאי גם הרמב"ם מודה דלפי מה דאמרינן א"ד חלופין כגידולין דמי, א"כ בגידולין ודאי אסורין מה"ט שכ' בענף א' אלא דבחלופין קמבע"ל, אלא דהרמב"ם ס"ל דלאידך נד דאמרינן דחלופין לאו כגידולין דמי, וטעמא דמשנתנו משום שאדם אוסר ע"ע דשלז"ל, הא כמו דא"ל דהא דאסור בחלופין הוא משום שאדם אוסר ע"ע דשלז"ל הא ה"ט גופא א"ל נמי כגידולין, א"כ לה"ט הא א"ל דזה דוקא כשאוסר ע"ע אבל לאחריים דאין אדם אוסר על אחרים דשלז"ל אפילו כגידולין שרי דלא מחמרינן כלל כגידולי קונמות כמו כגידולי הקדש אלא דהוה כגידולי שאר א"ה דגידוליו מותרין כמש"כ הרמב"ם בה' מע"ש (פ"י ה"ב) אלא דלה"ט דאמרינן דחלופין כגידולין דמי לה"ט אמרינן כגידולין אסורין משום דהוה כגידולי הקדש, אבל גבי חליפין א"ל לומר דהוה כחליפי הקדש כמש"כ בענף א' כיון דאין הקונם מתחלל, א"כ אפילו בהקדש כה"ג חלופיו מותרין, אלא משום דחלופיו כגידולין דמי, א"כ שפיר כתב הרמב"ם דגם כגידולין איכא ספק, ומש"כ הלח"מ דהרמב"ם מפרש א"ד חלופיו כגידוליו, היינו כגידולין שאין זרעו כלה, תמוה, חדא דלא דמי להדדי כגידולין שאין זרעו כלה איכא תערובות איסור, כדאמרינן (נדריים נט א) אבל בחלופין ליכא תערובות, ועוד הא רישא דמשנתנו מיירי כגידולין שזרעו כלה, גם מה שהקשה הלח"מ דמ"ט בחליפי שאר א"ה פסק הרמב"ם (בפ"ה מה' מא"ס) דהחליפין מותרין, ומ"ט הכא גבי חליפי קונמות ס"ל להרמב"ם דחלופיו אסורין הא בגמרא מדמינן להדדי, כבר כתבנו בענף ב' דהרמב"ם ס"ל מדאמרינן א"ד חלופיו כגידוליו דמי, א"כ ע"כ זה הוא דוקא בחלופי קונמות דאיכא טעמא לאסור בגידולין, אבל בשאר א"ה דגידוליו מותרין משום וז"ג כמש"כ הרמב"ם (פ"י מה' מע"ש) כש"כ דחלופיו מותרין. והא דפשטינן בגמרא מחליפי ערלה, היינו מדלא פליגי רבנן ע"ז דס"ל וז"ג אסור דלדידהו גם גידולי שאר א"ה אסורין עי"ש. אמנם מה שיש לעיין על הרמב"ם מה שכלל בהאי צבא זין כשאוסר על אחרים בנדר זין בשבועה דמש"כ בשבועה זריך ביאור היכי מיירי ואכ"מ להאריך בזה:

והנה לדברינו באומר קונם פירות אלו על פלוני כיון דאין אדם אוסר על חבירו דשלב"ל, והא דאסור בגידוליו הוא משום ה"ט דקונם יש לו דין הקדש וגידולי קונמות הוה כגידולי הקדש וכבר כתבנו בענף א' דאפילו בגידולי הקדש כה"ג אינם אסורים אלא מדרבנן, וא"כ קשה על מה שכו' המל"מ ה' נדרים (פ"ה ה' ט"ו) דלהראב"ד גם באוסר על אחרים גידוליו אסורין מה"ת, וקשה דליכא שום טעם לאסור מה"ת, והכ"מ כתב שם דלהרמב"ם הוה החלופין והגידולין ספק אסור מה"ת, וע"ז תמה הלח"מ שם הא להרמב"ם אינם אסורים אלא לכתחלה כמש"כ הרמב"ם, והמל"מ כתב שם דמ"מ להראב"ד דס"ל דגידוליו פשיטא לן שאסורין היינו שאסורין מה"ת, וקשה נמי דליכא שום טעם לאוסרין מה"ת:

והיה א"ל דלהראב"ד נפרש דהא דבעי רמב"ח בנדרים שם גבי חליפין הואיל ואין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו אין אדם אוסר דשלב"ל, א"ד דחלופיו כגידולין דמי ל"ש הוא ול"ש חבירו, היינו דנימא דגידולין לא הוה דבר שלב"ל ואפילו באוסר על חבירו נמי כונתו לאסור עליו הגידולין, וגם מצי לאסור עליו הגידולין, אלא דבחליפין דהוה דשלב"ל קמבע"ל. וגם עפ"ז א"ש נמי כל הסוגיא דשם וכפי מה שבארנו בענף ב', וגם מדברי הכ"מ בפ"ה דה' נדרים שכתב שם דהא דאמרינן בגמרא א"ד חלופיהן כגידולין דמי, היינו דטפי חשובין הגידולין דבר שבא לעולם מחליפין, נראה ג"כ דלה"ט דחלופיו כגידולין דמי ס"ל דגידולין הוה דבר שבא לעולם, והיה א"ל טעמא דמלתא משום דאמרינן בב"ב (קמ"ז) דקל לפירותיו אני מוכר לך דהפירות לא הוה דבר שלב"ל, א"כ א"ל דבאוסר פירות על חבירו כונתו נמי דפירות לגידוליו יהיה נמי אסור עליו א"כ זה לא הוה דבר שלא בא לעולם, אבל באמת א"א כלל לומר כן דודאי גידולין הוה דשלב"ל, חדא דאפילו במכר דוקא דקל לפירותיו לא הוה דשלב"ל משום דאם היה מוכר לו כל הדקל פשוט דהגידולין היו שייכין ללוקח, משו"ה נמי אם מכר לו דקל לפירותיו דקיי"ל (נדרים מה"א) דאדם יכול ליתן לחבירו חפץ לדבר אחד, א"כ הדקל מכור לפירות גרידא, משו"ה הפירות שייכים ללוקח אבל אם היה מוכר חטים לגידוליו, ואח"כ זרעם בשדה שלו ודאי דהגידולין הוה דשלב"ל דהא אפילו כשהיה מוכר לו החטים לגמרי ואח"כ זרעם המוכר בשדה שלו ג"כ לא היו הגידולין שייכין ללוקח, ועוד בלא"ה הא גבי חליפין נמי כה"ג גבי מכר לא הוה דשלב"ל, שאם אמר לו חטים לדמיהן אני מוכר לך לא הוה דמי חטים דשלב"ל וכמו שכו' בתוס' גטין (מ"ג) גבי מוכר עבדו לקנס ושם (ס"א) ד"ה דמי חמרא, שכתבו דאם חמרא לדמיו תו לא הוה הדמים דשלב"ל, וכיון דהכא בנדרים גבי קונמות אמרינן דחלופין הוה דשלב"ל כש"כ גידולי פירות. ומסוגיא זו קשה על מש"כ ה"ב צטור יו"ד (סימן רל"ד) דלהרמב"ם קונמות חלין אפילו על דבר שלב"ל וכן משמע נמי מתוס' קדושין (ס"ג) ד"ה וידיים, דהא בצוגיא דהכא מבואר בהדיא דקונם על חבירו א"א לאסור דשלב"ל, וכבר הקשה כן הש"ך בנקוה"כ צו"ד שם עיי"ש, ובלא"ה א"א לומר כן להראב"ד דא"כ אין התחלה למה שהקשה הראב"ד דמ"ט לא שריין הגידולין משום זוז"ג דאי נימא דדעתו לאסור על חבירו הגידולין וגם זה לא הוה דשלב"ל, א"כ ודאי דהן אסורין מה"ת, א"ו דלהראב"ד הגידולין אינן אסורין אלא מדרבנן כה"ל השני שבמל"מ שם וזה ברור:

ולדברינו מבואר היטב דברי הראב"ד דצה' נדרים (פ"ה ה' י"ג) כתב שם הרמב"ם דינא דמשנתנו דקונם פירות אלו עלי אסור בחלופיהן ובגידוליהן, ולא הקשה הראב"ד הא גידולין הוה זוז"ג ומ"ט אסור, אך שם ה' ט"ז שהביא הרמב"ם דבאוסר על חבירו הגידולין ספק, ביאר הראב"ד דבגמרא מבואר דהגידולין ודאי אסורין, והקשה באמת מ"ט אסור הא זה הוה זוז"ג, וקשה מ"ט לא הקשה הראב"ד גם באוסר ע"ע אבל לדברינו א"ש דבאוסר ע"ע הא איכא נמי טעמא דאדם אוסר ע"ע דשלב"ל כמו שהבאתי

צענף א' א"כ א"ש דהגידולין אסורין מדינא מה"ת, אצל באוסר על אחרים כיון דאינו אוסר דשלז"ל ואינו אוסר אלא משום שנתגדל מאיסור הנאה, משו"ה מקשה הא זה הוה זוז"ג כמו גידולי ערלה:

הנה בררנו דמהא דגידולי קונמות אסורין אין ראייה דזוז"ג אסור בדבר שיל"מ דהכא איכא טעמא אחרת, ואדרבא כיון דגם באוסר על חבירו נמי הגידולין אסורין ואף על גב דלא הוה דבר שיל"מ, אלמא דטעמא דאיסורא לא הוה משום דשיל"מ, וגם מדכתבו הרשב"א והמאירי שהבאתי דעשו גידולי קונמות כגידולי תרומה וגם הרא"ש כתב משום דהוה כגידולי הקדש מוכח דלא ס"ל ה"ט דשיל"מ. והנה אי גבי נדרים גם שאר זוז"ג אסור כמו גידולין או לא אין כ"כ הכרע בזה וכמש"כ לעיל (סימן כ"ט) גבי זוז"ג דהקדש עי"ש:

סימן לג

שאלה אי גבי דשיל"מ זוז"ג אסור או לא

תשובה הנה צקימן הקדום הבאתי מש"כ הכ"מ צה' נדרים (פ"ה ה' ט"ו) דמשו"ה גידולי קונמות אסורין משום דהוה דשיל"מ, ולדבריו בכל דשיל"מ הגידולין אסורין ואף על גב דהוה זוז"ג, וכבר בררנו שם דבגידולי קונמות איכא טעמא אחרינא, וגם הבאתי בשם כמה ראשונים שכתבו דזוה טעמא אחריני, אמנם מלאתי פלוגתא דתנאי דזוה, בירושלמי ביכורים (פ"ב מ"ב) דתנן דביכורים שם יש דמעשר וביכורים משא"כ בתרומה וכו' ואוקרים בכ"ש וגידוליו אסורין מלאכול בירושלים ור"ש מתיר, ואמרין ע"ז בירושלמי שם, רבנן אמרין ירושלים עשו אותה כדשיל"מ כמה דתימר דשיל"מ אוקרין בכ"ש ודכותהון ירושלים אוקרין בכ"ש [פי' דמשו"ה אסור לאוכלן חוץ לירושלים משום דהוה דשיל"מ שאפשר לאוכלן בירושלים] מה פליגי ר"ש ורבנן בגידולין, אבל בעירובין אף ר"ש מודה, מה בין עירובין מה בין גידולין, עירובין בעינן הן, גידולין כבר בטלו [פי' דר"ש לא פליג דתערובות מע"ש אינו בטל דהא הוה דשיל"מ, אלא דבגידולין פליג דס"ל דלע"ג דהוה דשיל"מ מ"מ כיון דליכא בגידולין תערובות אסור בעין מותר] כמה ר"ש מודה לרבנן בעירובין מעשר אבל בעירובין ביכורים כגידולין הן [פי' דמעשר הוה דשיל"מ לד"ה אבל ביכורים לר"ש לא הוה דשיל"מ כיון דאין להן פדיון וגם בירושלים אסורין לזרים] ומסיק שם בירושלמי ר' ירמיה ר' אמי בשם רשב"ל הן דתימר גידולין אסורין אסור מחינה הן דתימר גידוליהן מותרין היתר זרות פי' הר"ש דהא דתנן (תרומות פ"ט מ"ד) דגידולי ביכורים חולין זה הוא לענין שמותר בזרים דזוה לא הוה דשיל"מ, אבל הא דתנן הכא בתלה דגידולי ביכורים אסור זה הוא שאסור לאוכלן חוץ לירושלים דזוה הוה דשיל"מ שאפשר לאוכלן בירושלים מ"מ מבואר בהדיא דהא דגידולי ביכורים ומע"ש אסורין לרבנן הוא משום דהוה דשיל"מ שאפשר לאוכלן בירושלים ור"ש פליג דלע"ג דהוה דשיל"מ מ"מ כיון דליכא בגידולין תערובות אסור בעין מותרין, אם כן לכאורה איכא דזוה פלוגתא דתנאי בירושלמי, וחדוש הוא שלא ראיתי מי שהעיר דזוה. והנה כל דברינו הוא לפי פי' הר"ש דמשנתנו דביכורים, וכבר העיד הפר"ח ביו"ד (סימן קב) דבירושלמי מבואר בהדיא כהר"ש ושיטת הרמב"ם יבואר עוד לפנינו:

אמנם קשה לי דאפילו אי נימא דדשיל"מ גידולין אסורין כמש"כ הכ"מ מ"מ פשוט דזוה הוא דוקא גבי איסורי הנאה כמו קונמות והקדשות, אבל באיסורי אכילה פשוט דאפילו דשיל"מ גידוליו מותרין, כדתנן תרומו' (פ"ט מ"ד) דגידולי טבל חולין ואף על גב דטבל הוה דשיל"מ וכן תנן (נדרים נ"א) קונס שאני אוכל שאני טועם מותר בגידולין בדבר שזרעו כלה, אלמא אף על גב דקונמות הוה דשיל"מ כדאמרין שם (נ"א) מ"מ כיון דלא אסר ע"ע אלא באכילה משו"ה מותר בגידוליו בדבר שזרעו כלה, וא"כ קשה מ"ט גידולי ביכורים אסורים משום ה"ט דדשיל"מ הא ביכורים לא הוה אלא איסור אכילה. וכל הני גידולי ביכורים הא ע"כ הוה גידולין שזרעו כלה דביכורים אינו נוהג בדבר שאין זרעו כלה:

והנה טעמא דמלתא דמ"ט באיסורי אכילה ולחי גידוליהן מותרין כתבו בתוס' (ע"ז מט א) דאפילו למ"ד דזוז"ג אסור מ"מ גידולי איסורי אכילה מותרין דכיון שאינן אסורין בהנאה אלא באכילה, משו"ה כשאוכל הגידולין אינו אוכל האיסור עצמו ועיין מש"כ לקמן שהקשיתי שם מדוכתי טובא דאפילו דבר הבא מגרמי' דאיסור אכילה נמי אסור באכילה וכתבתי שם טעם אחר משום דכ"ד שאינו אסור אלא באכילה הא כשנפסל מאכילת כלב פקע איסורו כדאמרין (ע"ז סח) ומה"ט אמרין (תמורה לא א) דאפרוח שנוגד מצינה

טרפה מותרת כדאמרינן שם אימת גדלה לכי מסרחא וכי מסרחא עפרא בעלמא הוא וא"כ האפרוח נתגדל מהיתר, דהא כבר פקע האיסור מהבינה כשנעשה עפר, וה"ט גופא איכא נמי גבי גידולין מדבר שזרעו כלה דכיון דהגידולין לא נתגדל אלא לאחר שכלה הזרע ונעשה עפר א"כ פקע איסורן ומהיתר נתגדל דזה דמי ממש לאפרוח מבינת טרפה וכ"ז באיסורי אכילה. אבל בא"ה כיון דאפילו עפרן אסור א"כ הגידולין נתגדל מאיסור, משו"ה זה תליא אי זוז"ג אסור או לא. מ"מ צין לה"ט שכ' בתוס' צין לדברינו קשה מ"ט גידולי ביכורים אסורין הא ביכורים לא הוה אלא מאיסורי אכילה. אמנם כיון דצירושלמי מצוהר דהגידולין אינם אסורים אלא חוץ לחומה משום דהוה דשיל"מ שאפשר לאוכלן צירושלים. וביכורים חוץ לחומה יש לעיין אי זה הוה איסורי אכילה אי איסורי הנאה. ומנא תי פלוגתא בזה צין רבותינו האחרונים וצסימן שאח"כ נבאר מה שנלע"ד בזה ולפי מה שיבאר שם שאסור ליהנות מגופן חוץ לחומה א"ש מה שהגידולין אסורין, אי נימא דצדצר שיל"מ הגידולין אסורין, ולפי מה שכתבנו דטעמא דמלתא הא דגידולי איסורי אכילה מותרין משום דצשעה שכלה הזרע ונעשה עפר פקע איסורן וכי מתגדל מהיתרא מתגדל וכההיא דאפרוח מבינה טרפה (תמורה לא א) לפי זה צריך לומר כיון דגידולי ביכורים אסורין ע"כ דביכורים אף ע"ג שנסרחו ונעשה עפר אסור ליהנות חוץ לחומה:

ואין להקשות מהא דאמרינן צירושלמי מע"ש (פ"ג ה"א) ר' יודן צעי שמן של מע"ש שנסרח א"ר מנא מכיון שנסרח פקע ממנו קדושתו, אלמא דכשנסרח פקע קדושתו, זה ליתא דהתם מיירי לענין שאינו חייב לאוכלו כמש"פ הרמב"ם צה' מע"ש (פ"ג ה"י"א) אבל מ"מ אפשר לומר דאסור ליהנות מגופן חוץ לחומה:

והנה אף על גב דנימא דכ"ד שיל"מ גידוליו אסורין מ"מ מש"כ לעיל (סימן כט) דהא דגידולי הקדש אסורין זה הוה משום חיוב תשלומין זה הוה מוכרח דא"א לומר שהן אסורין משום דכ"ד שיל"מ גידוליו אסורין כמו גידולי ביכורים דא"כ מ"ט לא פליג ע"ז ר' שמעון כמו דפליג על גידולי ביכורים. אבל בגידולי מע"ש א"ל ה"ט דשיל"מ דהא צביכורים שם פליג ר' שמעון על גידולי מע"ש, וא"ל דגבי מע"ש לא שייך חיוב תשלומין כמו גבי הקדש, וגידולי קונמות דמי לגידולי הקדש כמש"כ (צסימן לז). ומשו"ה לא פליג ע"ז ר"ש:

אך כ"ז הוא לשיטת הר"ש. אבל הרמב"ם פי' דהא דתנן ביכורים (פ"ג מ"ג) ואסורין בכ"ש וכו' וגידוליהן אסורין מלאכול צירושלים אף לזרים אף לבהמה ור"ש מתיר. דהיינו שאם נתערב ביכורים או מע"ש ואח"כ זרע התערבות דהגידולין אסורין, וגידולי ביכורים אסור לזרים כמו ביכורים, וגידולי מע"ש אסור לבהמה כמו מע"ש עכ"ל, ולדבריו א"ל צפשיטות דבעיקר הטעם דגידולי ביכורים ומע"ש אסורין בזה לא בעי ה"ט דשיל"מ אלא דה"ט דביכורים צירושלים הא יש להן דין תרומה, וגם נכלל בזה שגזרו צ"ח דצר דגידולי תרומה תרומה ובגידולי מע"ש א"ל ה"ט שכ' (צסימן כט) לפי שהן ממון גבוה ויש להן פדיון דיינינן בזה דין ממון, ואף על גב דהרמב"ם (פ"ו ה' מע"ש) מחלק דכשנזרע המע"ש צירושלים הגידולין מע"ש וכשנזרע בגבולין סגי כשפודה הגידולין צדמי זרעם, מ"מ א"ל דטעמא דגידולין אסורין צין כשנזרעו צירושלים צין שנזרעו בגבולין הוא מחד טעמא דחיוב תשלומין, כמש"כ לעיל (סימן כט), ובאמת הרמב"ם ה' ביכורים (פ"ד ה' טו) ובה' מע"ש (פ"ו) לא כתב שם ה"ט דשיל"מ אלא להא מלתא דאינם צטלים בתערובתן, אבל בהא דפקק שם דהגידולין אסורין לא כתב שם ה"ט וא"כ א"ל דה"ט דשיל"מ לא מהני כלל לאסור הגידולין לד"ה כמש"כ, והנה לשיטת הרמב"ם א"ש טובא לתרץ מה שתמה הר"ש צביכורים וצתוס' (פסחים לד צ) על הא דתנן צמשנתנו דביכורים מה שאין כן בתרומה. וע"ז הקשו הא בתרומה ג"כ קיימ"ל דגידולי תרומה תרומה, אבל להרמב"ם דמיירי הכא בגידולי תערובות ביכורים ומע"ש א"ש דגבי תרומה הא תנן

תרומות (פ"ט מ"ד) גידולי דמוע חולין. אמנם צירושלמי ציכורים שם מצואר צהדיא כפי" הר"ש וכבר הגייה הגר"א בשנו"א הירושלמי דשם ע"פ שיטת הרמב"ם:

והט"ז ציור"ד (סי' ק"צ סק"י) הביא שם ראייה דגם צאיסור בלוע אמרינן הא מלתא דשיל"מ מהא דגידולי ציכורים אסורין משום דשיל"מ, וכתב שם דזה הוא ע"פ שיטת הרמב"ם ודלא כהר"ש שדחה שיטת הרמב"ם ע"פ הירושלמי עכ"ל, ובאמת אדרבא לדעת הרמב"ם במשנתנו שם אין ראייה כלל, וכמש"כ דלהרמב"ם א"ל דהא דגידולי ציכורים אסורין זה הוא משום דציכורים צירושלים יש לה דין תרומה ונכלל בזה דגזרו על גידולי תרומה תרומה, והרמב"ם לא כתב ה"ט דשיל"מ אלא גבי תערובות ציכורים כמש"כ ולשיטת הר"ש איכא ראייה לדברי הט"ז דהאי טעמא דשיל"מ מהני אפילו גבי בלוע:

והנה לשיטת הר"ש מצואר דטעמא דרבנן דס"ל גידולי ציכורים אסורין הוא משום דהוה דשיל"מ, א"כ ה"ה בכ"ד שיל"מ מאיסורי הנאה גידוליהן אסורין, אך מ"מ אין הכרע מכאן דגבי דשיל"מ לא אמרינן הא מלתא דזוז"ג מותר, דא"ל גידולין שאני כמש"כ לעיל (סימן כט) גבי גידולי הקדש וגם אי נימא דבדבר שיל"מ זוז"ג אסור, אין ראייה מכאן לומר דבכל איסורין שאינן בטלים ברוב זוז"ג אסור, דאפשר לומר דשיל"מ שאני וכ"ז הוא לשיטת הר"ש. אבל לשיטת הרמב"ם אין ראייה מכאן דבדבר שיל"מ הגידולין אסורים וכמש"כ וכבר כתבנו לעיל (סימן לב) גבי גידולי קונמות שכתבו הראשונים כמה טעמי בזה ולא הזכירו כלל ה"ט דבדבר שיל"מ גידולין אסורין אלמא דלא ס"ל הכי:

סימן לד

לבאר מש"כ בסי' הקדום דביכורים ומע"ש בגבולין אסורין בהנאה, ומ"מ לא דמו לשאר איסורי הנאה

הנה בקדושין (לה א) תניא רשב"י אומר וכו' ומה חדש שאין איסורו איסור עולם ואין איסורו איסור הנאה ויש היתר לאיסורו נוהג בין בארץ בין בחו"ל. כלאים שאיסורן איסור עולם וכו' א"ד שינהגו בין בארץ בין בחו"ל וה"ה לערלה בשמים. וכתבו בתוס' שם דהאי ערלה מיירי בכרם רבעי שהן אסורין איסור עולם ואסורין בהנאה, והמהרי"ט בחידושו שם הקשה ע"ז וכתב דפשיטא דכרם רבעי אינו אסור בהנאה קודם חילול דדוקא ערלה אסורה בהנאה כדילפינן (פסחים כג ז) אצל כרם רבעי לא מנינו ביה א"ה, ותדע דבקדושין (נד ז) ילפינן כרם רבעי ממע"ש בגז"ש דקודש קודש ובמע"ש לית ביה א"ה עי"ש. אמנם בשאגת אריה (סימן 12) כתב שם דמע"ש אסורה בהנאה. והביא ראיה מהא דפרכינן (בכורות ט) על הא דס"ל לר"י דפטור חמור אסור בהנאה משום דהקפידה עליו תורה לאפקועי איסורו בשה. וע"ז פרכינן והרי מעשר שהקפידה תורה בכסף זרי, ותנן ר"י אומר במזיד קידש ומשני בפי"ה נמי מיקדשא כדר"א דאר"א אשה יודעת שאין מע"ש מתחלל ע"י, ועולה ואוכלתו זירושלים, ה"נ אשה יודעת דפי"ה איסורא אית ביה ופרקא ליה בשה ומקדשה בהך דציני וציני, מ"מ מצוה דמע"ש הוה כפי"ה דאסור בהנאה. והנה במקנה (קדושין נד ז) ד"ה וכו"י במעשר לא תני הקשה הא בקדושין שם אמרינן בהדיא דלר"י דאמר מע"ש ממון הדיוט נותנה במתנה, ובכורות אמרינן דלר"י מע"ש הוה כפי"ה דאסור בהנאה, והאריך שם הרבה דבקדושין לא מיירי במע"ש אלא בלקוח במע"ש, וגם בשו"ת עמק יהושע (סימן טו) האריך בזה וכתב שם ג"כ דלר"י מע"ש אינו במכירה משום שאסור בהנאה כפי"ה, אלא במכירה דככה"ג המע"ש נפדה מכירה כזו מותרת. ואף על גב שהביא שם דזירושלמי מצוה בהדיא דמותר במכירה, אף על גב שאינו נפדה כתב שם דהירושלמי פליג על צבלי דלהירושלמי מע"ש לא דמי לפי"ה, אמנם לענ"ד זה לא קשה כלל וגם בעיקר הדין אי מע"ש אסור בהנאה, נראה ודאי דאסור בהנאה לד"ה, אפילו לר"ש דס"ל דפי"ה מותר בהנאה, אך מ"מ לא דמי האי א"ה לכל שארי א"ה כמו שאבאר:

והוא דודאי מסתבר דכ"ד שטעון מחילה כמו מע"ש וכרם רבעי וביכורים דכולן אסורין בהנאה חוץ לחומה, וטעמא דמלתא דהא כל הני קודש הן אלא שהן נאכלין זירושלים וכשנטמאו שאינן ראויין לאכילה הא אסורין בהנאה מה"ת, דגבי מע"ש כתיב קרא ולא בערתי ממנו בטמא וציבמות (עג ז) ילפינן נמי ביכורים להא מלתא ממע"ש, וכן כרם רבעי הא ילפינן (קדושין נד ז) קודש קודש ממע"ש, וכיון דכשנטמאו אסורין בהנאה משום שהן קודש, אלא דכשהן טהורין נאכלין זירושלים, ממילא חוץ לחומה כיון שאינן נאכלין אסורין ג"כ בהנאה מה"ט שהן קודש דבחוץ לחומה הא ליכא נ"מ בין כשהן טהורין או טמאין, וכי היכי דכשהן טמאין אסורין בהנאה ה"נ כשהן טהורין, ובמש"כ דמע"ש זירושלים לא ניתנה אלא לאכילה גרידא, גם בזה יש לעיין דבז"מ (ה ט) אמרינן דלר"י דס"ל מע"ש ממון בעלים לדידיה זה מקרי דישו שלו ובפרות הדשות במע"ש זירושלים איכא משום לא תחוס, וא"כ לכאורה מוכח דמה"ת מותר להאכיל מע"ש זירושלים לבהמה, דאי לת"ה הול"ל דליכא בה לא תחוס כמו דליכא לא תחוס גבי תרומה וכדאמרינן בגמרא שם, וכבר הקשו כן בתוס' (יצמות עג א) ד"ה נכסי דמכמה משניות מוכח בהדיא דמע"ש זירושלים לא ניתנה אלא לאכילה גרידא, ומההיא דב"מ נראה שמותר להאכילה לבהמה, ובתוס' שם רצו לומר דלר"י דס"ל מע"ש ממון בעלים מותרת זירושלים גם בשארי הנאות, אמנם לקמן (סימן קג) הבאתי דכל הראשונים

כתבו בפירוש דלד"ה מע"ש צירושלים לא ניתנה אלא לאכילה, ושם צררנו האי סוגיא דצ"מ כמין חומר, מעתה פשוט כיון דאפילו צירושלים אסורה בכל שארי הנאות כש"כ דבגבולין שאסורה שם באכילה שאסורה בשאר הנאות ולפנינו יתבאר עוד ראיות לדברינו:

אך מ"מ פשוט דלא הוה כשאר א"ה שאסור למוכרן, וגם כשמכרן אינו מכור כדאמרינן (צ"ק מה א) גבי שור הנסקל מכרו אינו מכור, דהא בכל הני כיון שיש לבעלים זכות לאוכלן צירושלים, הא ודאי דיכול למכור זכותו שיש לו בהן כיון שהן שלו ויש לו זכות בהן, ודאי דיכול למוכרן, תדע דהא קדשים קלים לר' יוה"ג דס"ל ק"ק ממון בעלים אמרינן (פסחים 5א) דלר' יוה"ג יכול למוכרן אף ע"ג דקדשים קלים אסורין בהנאה מה"ת, דהא דאמרינן גבי קדשים קלים דלא נהנין ולא מועלין פי' רש"י (פסחים 3ב) דהן אסורין בהנאה מה"ת וכ"כ בתוס' (תמורה 2א) ומ"מ שרי למוכרן מה"ט דזכות שיש לו בהן הוא מוכר כיון שהן ממון, ה"ג גבי ביכורים כיון שהן נכסי כהן כדתנן ביכורים (פ"ב מ"א) ודאי דיכול למוכרן, וה"ה מע"ש או כרס רבעי לר"י דס"ל דהן ממון הדיוט יכול למוכרן, א"כ לדברינו איכא נ"מ, דליהנות מגופן חוץ לחומה אסור מפני שהן קודש. אבל מ"מ יכול למוכרן חוץ לחומה שזכותו שיש לו בהן הוא מוכר, אמנם לר"מ דס"ל דמע"ש וכרס רבעי ממון גבוה הוא א"י למכור דהא לאו ממון הוא. והנה מש"כ דמע"ש וכרס רבעי לר"י דס"ל דהוה ממון הדיוט יכול למוכרן, היינו דליכא בזה איסור הנאה משום דזכותו הוא מוכר כמו קדשים קלים לריוה"ג כמש"כ. אבל מ"מ אסור למוכרן מטעם אחר כדאמרינן צירושלמי מע"ש (פ"א ה"א) ר' יוסי בשם ר' אחא ד"ה הוא כדי שיהא הכל זקוקים למחירתן פי' דלד"ה אפילו לר"י דס"ל מע"ש ממון הדיוט נמי אסור למוכרו כדי שכל או"א יעלה בעצמו לירושלים דאי נימא דשרי למכור ימכרו כולם ולא יעלו לירושלים ובס"י שאח"כ יתבאר דבצבלי איכא טעמי אחרינא שאסור למכור מע"ש אבל מ"מ לא משום לתא דאיסור הנאה, וגם הני טעמי הוא רק במכירה אבל לא במתנה, גם מה"ת ודאי דיכול למוכרן:

ומה"ט א"ש טובא הא דבפסחים (כג א) דפליגי אמוראי בכ"מ דכתיב לא יאכל אי איסור הנאה נמי צמשמע, ומייתנין התם מקראי טובא, דכתיב לא יאכל ומ"מ שרי בהנאה, ומשנינן, ובמסקנא שם פרכינן מאי צינייהו. ולכאורה קשה מ"ט לא מייתנין נמי האי קרא דלא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויבכרך וכו' ותרומת ידך אלו הביכורים, אבל לדברינו א"ש דליהנות מהן חוץ לחומה ודאי אסור אפילו למ"ד דלא יאכל איסור אכילה צמשמע, מה"ט שכ' דחוץ לחומה אין שום נ"מ בין שהן טהורין או טמאין וכמו דכשהן טמאין אסורין בהנאה בכ"מ ה"ה בטהורין דאסורין בהנאה חוץ לחומה כמש"כ, ולמכור אותן ודאי שרי אפילו למ"ד דלא יאכל איסור הנאה צמשמע דשאני הני כיון שזכתה לו תורה לאוכלן צירושלים, יכול למכור זכותו שיש לו בהן, דזה דמי לקדשים קלים לריוה"ג דס"ל דממון בעלים הוא, ומשו"ה לא מייתנין כלל הני קראי. והנה לדברינו גם לקוח צמע"ש אסור בהנאה חוץ לחומה דהא לקוח צמע"ש נמי קודש הוא וכשנטמא אסור בהנאה וכדתנן מע"ש (פ"ג מ"י) הלקוח צמקף מע"ש שנטמא יפדה ר"י אומר יקבר, ומדאמר ר"י יקבר אלמא אסורין בהנאה, וחכמים לא פליגי אלא דס"ל דמהני ליה פדיון אבל בלא"ה אסור בהנאה. א"כ לדברינו ה"ה כשהן טהורין אסורין בהנאה חוץ לחומה מה"ט שכתבנו, ממילא ה"ה נמי פדיון של מע"ש גופיה דהוה נמי קודש, וכ"ז הוא דלא כהמקנה שהבאתי לעיל שמחלק שם בין מע"ש לכסף מע"ש דס"ל כיון דאמרינן בצבורות שם והא מעשר שהקפידה תורה בכסף זכרי וכו' א"כ בפדיון דמע"ש דליכא ה"ט מותר בהנאה. אבל לדברינו הא דמע"ש אסורה בהנאה הוא משום שהוא קודש וכמש"כ א"כ אין שום נ"מ בין מע"ש לפדיונו והסוגיא דצבורות יבואר לפנינו:

וראיה לדברינו מהא דתנן מע"ש (פ"א מ"ו) הלוקח בהמה שוגג יחזרו דמים למקומן מזיד תעלה ותאכל במקום, ואם אין מקדש תקצר ע"י עורה, ומדלריך קצורה ע"י עורה ש"מ שאסורה בהנאה. והדבר פשוט דחוץ לחומה לא עדיף מירושלים בלא מקדש וכמו דצירושלים אי ליכא מקדש שאסור לאוכלה אסורה בהנאה, ה"נ חוץ לחומה שאסורה באכילה שם אסורה ג"כ שם בהנאה, מה"ט דזה הוה קודש אלא שניתנה לאכילה צירושלים אי איכא מקדש:

ולבאורה קשה לדברינו מהא דפליגי רב ושמואל (שבת כד א) גבי נר חנוכה אי מדליקין מנר לנר ואמרינן שם מתיב רב אחיאי סלע של מע"ש אין שוקלין כנגדו דיגרי זהב ואפילו לחלל עליו מע"ש אחר, ולדברינו דכסף מע"ש אסור בהנאה. א"כ מאי פריך דלמא לעולם ליכא בזה ביזוי מלוא אלא דשא"ה דכסף מע"ש אסור ליהנות ממנו מגוף הסלע כמש"כ, אך באמת לק"מ דהא תניא התם אין שוקלין כנגדו אפילו לחלל עליו מע"ש אחר וזה לאו הנאה היא דמזות לאו ליהנות ניתנו, ומה"ט אמרינן (חולין פט א) דמכסין בעפר עיר הנידחת אפילו לכתחלה משום דמזות לאו ליהנות ניתנו. ומה שהביא המגיה במל"מ (ה' אשוח פ"ה) מחלוקת אי משום מזות לאו ליהנות ניתנו שרי לכתחלה לא מיירי בכה"ג אכ"מ. והנה לאחר שזררנו דמע"ש אסור ליהנות ממנו לד"ה, ומ"מ מותר למוכרו למ"ד דהוה ממון בעלים נבוא לבאר הסוגיא דצכורות שהבאתי כי תמוה לי מה שראיתי בזה מה שפירשו האחרונים:

ענף ב

והוא דצכורות שם דפרכינן לר"י דס"ל דפ"ח אסור בהנאה הואיל דהקפידה עליו תורה לאפקועי איסורו בשה, וע"ז פרכינן והרי מעשר שהקפידה תורה בכסף זורי, ותנן ר"י אומר במזיד קידש, ומשני דפ"ח נמי מיקדשא, כדר"א דאר"א אשה יודעת שאין מע"ש מתחלל ע"י ועולה ואוכלתו צירושלים ה"נ אשה יודעת דפ"ח איסורא אית ציה ופרקא ליה בשה ומקדשה בהך דציני וציני, ולפענ"ד הא דפרכינן ממע"ש הוא משום דס"ד דהא דאר"י דפ"ח אסור בהנאה, היינו ככל איסורי הנאה דעלמא שא"י למכור זכותו שיש לו בהאי פ"ח, וגם אם מכרו אינו מכור כמו דאמרינן בב"ק (מה א) גבי שור הנסקל, ומשו"ה פריך ממע"ש שהקפידה עליו תורה בכסף זורי, א"כ הול"ל נמי אם מכרו אינו מכור ומ"מ תנן במזיד קידש, וע"ז משני דבפ"ח נמי מיקדשה, כלומר דהא דס"ל לר"י דפ"ח אסור בהנאה היינו דוקא ליהנות מגופו דפ"ח כגון גיזה ועבודה, אבל מ"מ אינו כשאר א"ה ומה"ת מותר למכור אותו, שזכותו שיש לו בו הוא מוכר וכמש"כ לעיל בקדשים קלים לר' יוה"ג, דפ"ח נמי הוה ממון בעלים אפילו לר"י דאמר דאסור בהנאה, משו"ה יכול למוכרו מה"ת ומכירתו מכירה וה"ה דיכול לקדש אשה, והא דאמרינן דאשה יודעת שאין מע"ש מתחלל ע"י ועולה ואוכלתו צירושלים וכן אמרינן גבי פ"ח, היינו שאם לא היתה יודעת הול"ל דאינה מתקדשת משום דהיא סברה דמע"ש נאכל בגבולין, וגם דפ"ח א"צ פדיון א"כ שוה הרבה, נמצא שהיתה קידושיה קדושי טעות, משו"ה אמרינן דאשה יודעת, והדבר פשוט דהקדושין חלין לאלתר בשעה שקידשה כיון דמע"ש ופ"ח שניהן הוו ממון בעלים כמש"כ ויכול ליתנס במתנה, מעתה הא דליף ר"י דפ"ח אסור בהנאה מדהקפידה עליו תורה לאפקועי איסורו בשה, היינו דמה"ט אסור ליהנות מגופו דפ"ח כמו גיזה ועבודה, אבל מ"מ ממון בעלים הוא כיון שיש לו בו זכות לפדותו בשה ויכול למכור זכותו שהלוקח יפדנו ודמיו מותר כמו שיבאר עוד בארוכה בסימן שאח"ז:

ומה"ט קשה לי טובא על מה שראיתי בפ"י בקדושין (גג ז) בתוס' ד"ה איהו לא ניחא ליה שכ' צפשיטות דהא דאמרין בצכורות אשה יודעת שאין מע"ש מתחלל ע"י ועולה ואוכלתו צירושלים, דהיינו דהקדושין חלין אח"כ צירושלים וכן גבי פ"ח הקדושין חלין לאחר פדיונו אבל לא לאלתר משום שאקורין בהנאה וכ"כ המקנה בקדושין שם. ומה"ט תמהו הפני יהושע והמקנה על דברי התוס' ועל פי' רש"י בלשון השני שם, ולענ"ד הדבר ברור מאד כמש"כ וכמו שנביא עוד ראיות לדברינו, גם מש"כ בפ"י שם דהסוגיא בקדושין שם לעיל קאי ללישנא אחרינא בצכורות שם דלית ליה לר"י ה"ט דהקפידה תורה עליו, ולהאי לישנא באמת א"ל דמע"ש מותר בהנאה, קשה טובא דאדרבא להאי לישנא אחרינא דצכורות שם כו"ע ס"ל ה"ט דהקפידה תורה אלא דמשנין דהא דס"ל לר"ש דפ"ח מותר בהנאה הוא משום דיליף מקרא להתיירא, אבל הא דס"ל לר"י שאסור בהנאה הוא מה"ט דכיון דהקפידה עליו תורה בשה. אלא דללישנא קמא אמרינן דר"ש פליג על האי סברא וללישנא בתרא אמרינן דר"ש יליף היתרא מקרא:

עוד נלע"ד ברור דגם אם נפרש דהא דאמרין בקדושין שם איהו לא ניחא ליה משום אונסא דאורחא כמו שפירש רש"י בלישנא קמא דחיוז אונסין הוא על הצעל, מ"מ זה הוא דוקא התם דמיירי שקידשה צמע"ש בשוגג ששניהם לא ידעו שזה הוא מע"ש, א"כ פשוט דא"א לומר דהקדושין חלין לאלתר בגבולין דהא ודאי הוה קדושי טעות, דאיהי סברה שמותר באכילה ונמלא שאסור באכילה והוה קדושי טעות אלא דהו"א דמ"מ כשהעלתה המע"ש לירושלים דנהוי השתא קדושין, כיון דהשתא מותר באכילה, וע"ז אמרינן דמ"מ לא הוה קדושין משום דבשעת קדושין הוה קדושי טעות, משום דאיהי לא ניחא לה משום טרחא דאורחא ואיהו לא ניחא ליה משום אונסא דאורחא. משום דצכה"ג הול"ל שהצעל יתחייב באונסא דאורחא, אבל כשקידש צמע"ש צמיד כששניהם ידעו שהוא מע"ש ואסור בגבולין, לית דינא ולית דיינא דאי נימא דמע"ש בגבולין ממון בעלים, הול"ל שהקדושין חלין לאלתר דהא נתרצתה להתקדש ליה צמע"ש, והיא זכתה צמע"ש שהוא שוה פרוטה אפילו בגבולין. ומה שהעירו האחרונים מההיא דצכורות דפ"ח אסור בהנאה ומדמינן מע"ש לפ"ח כבר כתבנו דהא דפ"ח אסור בהנאה זה הוא כגון גיזה ועבודה אבל מ"מ כשקידש צפ"ח מקודשת לאלתר ומע"ש ג"כ אסור ליהנות ממנו כמש"כ ומ"מ למ"ד דהוה ממון בעלים נמי מקודשת, ולדברינו הא דאמרין בסנהדרין (ק"ב ז) דמע"ש בגבולין א"ח בחלה אפילו לר"י ודאי דזה הוא רק מה"ט משום דס"ל התם דמע"ש בגבולין לד"ה הוה ממון גבוה, א"כ לא הוה עריסותיכם כמש"כ בתוס' ומשו"ה הקשו בתוס' שפיר מסוגיא דסנהדרין על האי סוגיא דקדושין דחשבינן מע"ש בגבולין ממון בעלים לר"י, ואנחנו בתשובתנו לקמן (סימן ק"ב) תי' קושיא זו בתי' מרווח וברור עי"ש, והנה לדברינו גם פ"ח לפני פדיונו הוה ממון בעלים אלא שאסור ליהנות מגופו כמו גיזה ועבודה, אבל מ"מ רשאי למוכרו מה"ת ואם קידש בו אשה מקודשת לאלתר ודלא כהני אחרונים שהצאתי לעיל. וזה יבואר עוד בסימן שאח"כ:

סימן לה

לבאר מש"כ בסימן הקדום דפ"ח קודם פדיונו נמי הוה ממון בעלים

הנה כבר הבאתי בסימן הקדום הא דאמרינן (בכורות ט ז) דהמקדש צפ"ח מקודשת דאשה יודעת דפ"ח איסורא אית ציה ופרקא ליה צשה ומקדשה צהך דציני וציני, והבאתי דהאחרונים ס"ל דהקדושין אינן חלין לאלתר בשעת קדושין דהא פ"ח אסור בהנאה אלא שלאחר פדיון חלו הקדושין ואנחנו כתבנו שם דהקדושין חלין לאלתר דהא דס"ל לר"י דפ"ח אסור בהנאה, היינו ליהנות מגופיה כגון גיזה ועבודה, אבל מ"מ הוה ממון בעלים שמותר מה"ת למכרו שזכותו הוא מוכר וזה דמי לקדשים קלים אליבא דר' יוה"ג, דס"ל דהוה ממון בעלים והוא נמכר ואף ע"ג שאסור ליהנות ממנו מה"ת, ונריך לבאר זה. דמנינו בזה פלוגתא דאמוראי בירושלמי קדושין (פ"ז ה"ח) דאיתא התם. פ"ח ר"א אמר מקדשין צו את האשה. ר' יוחנן אמר אין מקדשין צו את האשה וכו' מה נפק מן ציניהון עבר ופדאו שלא מדעת בעלים ר' אלעזר אמר אינו פדוי ר' יוחנן אמר פדוי [פי' דלר"א דס"ל דפ"ח קודם פדיון הוה ממון בעלים אין אדם יכול לפדותן צלי דעת בעלים, אבל לר"י דס"ל דלא הוה ממון בעלים זה דמי להקדש דכל אדם יכול לפדותן צלי דעת המקדיש] מתניתא מסייעה לר"א ופליגא עלוי מתניתא מסייעה לר"א הגונז פ"ח של חצירו משלם תשלומי כפל וסיפא פליגא עלוי אף על פי שאין לו עכשיו יש לו לאחר זמן [פירוש דמדתניא דהגונז פ"ח חייב כפל ש"מ דפ"ח הוה נמי ממון בעלים קודם פדיון כר"א אמנס מדתניא בסיפא דהאי צרייתא אף על פי שאין לו עכשיו יש לו לאחר זמן מוכח דקודם פדיון אין להן לצעלים צו, וקשה לר"א דס"ל דאפילו קודם פדיון נמי הוה ממון בעלים, דהא ס"ל דהקדושין חלין לאלתר, וא"כ מבואר צהדיא בירושלמי דהקדושין חלין לאלתר לר"א, ונראה לענ"ד פשוט כיון דצבצלי נמי אמרינן כר' אלעזר דהמקדש צפ"ח מקודשת זה הוה נמי דהקדושין חלין לאלתר. גס צבצלי (בכורות יא) תניא הגונז פ"ח של חצירו חייב כפל אף על פי שאין לו עכשיו יש לו לאחר זמן ומדחייב כפל ש"מ דקודם פדיון נמי הוה ממון בעלים וצבצלי לא פרכינן כלל הא דפרכינן בירושלמי על האי ליטנא דתניא אף על פי שאין לו עכשיו כמו שהבאתי לעיל, וא"ל כיון דמ"מ קודם פדיונו אסור ליהנות ממנו צגיזה ועבודה משו"ה שפיר תני האי ליטנא אף על פי שאין לו עכשיו ואף ע"ג דהוה ממון בעלים. וכש"כ דא"ש לפי מה שנצטרך לפנינו דלפוס ש"ס צבצלי צלא"ה לא קשה קושיא זו משום דלפוס ש"ס צבצלי אסור למכור פ"ח מטעם אחר משו"ה שפיר תני אף על פי שאין לו עכשיו אבל מ"מ הוה ממון בעלים לקדש צו את האשה וליטנו צמתנה ואם מכרו מכור, וראיה לדברינו מהא דפרכינן (בכורות יז) על הא דתנן המקדש צפ"ח אינה מקודשת ופרכינן דלר"ש מתקדש צכולו ולר"י מתקדש צהנך דציני וציני. ואי נימא דלר"י קודם פדיון לא הוה ממון בעלים וכשקידש צו אשה אינה מקודשת לאלתר א"כ לק"מ דשפיר תנן המקדש צפ"ח אינה מקודשת, דהיינו דאינה מקודשת לאלתר א"ו דלר"י נמי המקדש צפ"ח מקודשת לאלתר דהוה ממון בעלים כמש"כ:

ומה"ט קשה לי על מש"כ צתום' (צ"ק סח ז) ד"ה והנלוועין דפודין פ"ח צלי דעת בעלים דכיון שאסור בהנאה הוה נמי כמו הקדש דכל אדם יכול לפדותו. דהא לדברינו פ"ח קודם פדיון הוה ממון בעלים וגס הא צהדיא מבואר צהירושלמי שהבאתי דלר"א דס"ל דפ"ח מקדשין צו את האשה דלדידיה עבר ופדאו שלא מדעת בעלים אינו פדוי, והצבצלי הא ס"ל כר"א כמש"כ, הן אמת דאיכא טעם אחר לוומר שאפשר לפדות פ"ח צלי דעת בעלים, היכי דפודה משלו א"כ זה הוה זכות לצעלים ואפילו גצי הפרשת תרומה דצעי שליחות בעלים נמי קמבע"ל צנדריס (לז) צתורס משלו על של חצירו אי צריך דעת בעלים, והרמב"ם (פ"ד מה' תרומות

ה"ב) פסק דא"ל דעת, וזה הוא משום דהוה זכות ועי"ש במל"מ ובתוס' (בכורות יא א) ד"ה הפודה ובמהרי"ט חלגזי מה שהאריכו בזה. אבל מ"מ ה"ט שכ' בתוס' משום איסור הנאה יש לעיין בזה, דלדברינו פ"ח הוה ממון בעלים ורשאי למוכרו מה"ת, אלא דליהנות מגופו אסור כמש"כ. וא"ל דגם מש"כ בתוס' שאסור בהנאה, היינו שאסור ליהנות מגופו. אבל מ"מ הוה ממון בעלים ואין כוונת התוס' לדמותו להקדש לגמרי, אך מ"מ קשה לדבריהם מהירושמי שהבאתי:

אמנם מה שיש לכאורה להעיר בדברינו מהא דאמרינן (בכורות יב) רישא וסיפא מחיים, רישא בהנאת דמיו סיפא בהנאת גופו ונריכא וכו' אלמא מפורש אמרינן דאפילו הנאת דמיו של פ"ח אסור אך זה ליתא דרש"י פי' שם הנאת דמיו כגון שהשכירו לאחרים, ולענ"ד צרור דה"ט דרש"י משום דקשה הא פ"ח הוה ממון בעלים ורשאי למוכרו מה"ת, אלא דליהנות מגופו כגון גזיה ועבודה אסור, משו"ה פי' כגון שהשכירו לאחרים, דהיינו שהשכירו למלאכה, וזה אסור מה"ת ודמי השכירות נמי הוה חילופי א"ה, ורש"י לטעמיה דס"ל (חולין ד א) דחילופי א"ה אסור. וראיתי בספר עמק יהושע (סימן טו) שהביא דברי רש"י וכתב דכוונתו משום דפ"ח נפדה בשויו כדאמרינן (בכורות יא א) וכשמכרו הול"ל נפדה ע"י מכירה, וינא לחולין, משו"ה פי' כגון שהשכירו, ולא מסתבר כלל, דודאי הא דאמרינן דפ"ח נפדה בשויו, היינו כשרו"ה ליתן דמי הפדיון לכהן אבל כשמכרו שיהא הפ"ח בחזקתו באיסורו והדמים יהא לעצמו, ודאי שאינו נפדה בכך דאפילו הקדש כה"ג ג"כ אינו נפדה כמו שיבואר לפנינו. א"ו דכוונת רש"י כמש"כ, תדע דהא הרא"ש בבכורות שם ובטור יור"ד (סימן שכה) כתבו דהא דהנאת דמיו אסור מיירי שלא הודיעו ללוקה שזה הוא פ"ח א"כ לא יפדנו משו"ה אסרו מדרבנן דמי המכירה, אבל כשהודיעו ללוקה ודאי דדמי המכירה מותרים, ולדברינו א"ש דפ"ח הוה ממון בעלים ומותר למוכרו מה"ת, ועוד הא הרמ"א ביו"ד ד שם פסק דכשהודיעו המוכר ללוקה רשאי למוכרו לכתחלה, א"כ מצואר דפ"ח הוה ממון בעלים דלא הוה כשאר א"ה. והנה אף על גב שיש לי עיון במש"פ הרמ"א דרשאי למוכרו לכתחלה דלענ"ד יש בזה איסור מטעם אחר, כמו שיבואר לפנינו מ"מ משום הא דפ"ח אסור בהנאה לית לן בזה דזה הוא דוקא בהנאת גופו כמש"כ:

ועדיין יש לעיין דהא הרמב"ם (פי"ב מה' ביכורים) סתם וכתב גבי פ"ח דדמי המכירה אסור בהנאה, ולפי מש"כ הא פ"ח לא הוה כשאר א"ה לאסרו במכירה, אך בלא"ה קשה להרמב"ם דאפילו אי נימא דפ"ח הוה כשאר א"ה, מ"מ קשה הא הרמב"ם ס"ל (פ"ח מה' מ"א) דחילופי א"ה מותרים, וכבר הקשה זאת בנוב"י מה"ק ח' יור"ד (סימן פה) ודחק א"ע הרבה בזה שכתב דזה הוה משום פסידא דכהן כדי שיפדנו, והנה גם לפ"ז א"ש דהא דדמיו אסורים לאו משום טעמא דא"ה אלא שאסרו מדרבנן דמי מכירה בכדי שיפדנו שלא יפסיד הכהן, אך מדבריו שם מוכח דמשום ה"ט יש לאסור הדמים מה"ת. וזה תמוה לדרוש מעצמו טעמא דקרא ולבדות איסורי הנאה מה"ת. עוד הקשה שם על הרמב"ם מהסוגיא דקדושין (טו) ומה שנלע"ד בדעת הרמב"ם יבואר בענף ב':

ענף ב

אמנם אפשר לתרץ דעת הרמב"ם בפשיטות, דבקדושין (נו א) תניא אין לוקחין בהמה במעות מע"ש, ואם לקח בשוגג יחזרו דמים למקומם במזיד תעלה ותאכל במקום, א"ר יהודה דב"א במתכוין ולקח תחלה לשם שלמים, אבל במתכוין להוציא מעות מע"ש לחולין בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמים למקומם, ופרכינן והא תנן ר"י אומר במזיד קידש, אר"א אשה יודעת שאין מעות מע"ש מתחלל ע"י ועולה ואוכלתו צירושלים,

והתוס' והרשב"א שם הכריחו דהא דלר"י אלז צמתכוין להו"א מעות מע"ש לחולין צין צשוג צין צמוזד יחזרו דמים למקומם, מיירי אף על פי שאמר הלוקח צפירוש שהמעות לא יתחללו על הצהמה, אלא שיהיה צקדושת מעשר והמוכר יעלה אותם לירושלים, והמוכר נתראה, מ"מ ס"ל לר"י דקנסינן למוכר שיחזיר הדמים, משום חששא שמא לא יעלה המוכר המעות לירושלים שיצבור כבר נתחללו המעות, ומשו"ה שפיר פרכינן מ"ט גבי קדושין לא חיישינן, ומשני דאשה יודעת שאין מע"ש מתחלל ע"י קדושין, אלא דוקא גבי מכר חיישינן שיצבור כבר נתחלל, ולפ"ז גבי מכירה דמע"ש גופיה נמי איכא ה"ט וכבר הבאתי צסימן הקדום הא דאמרינן צירושלמי דמע"ש (פ"א ה"א) דאפילו לר"י דס"ל מע"ש ממון בעלים ואם קידש צו אשה מקודשת ונותנה צמתנה מ"מ מודה שאסור למוכרו, והצבלי ג"כ ס"ל הכי, אלא דצירושלמי שם אמרינן ע"ז טעמא אחרינא כמש"כ:

ומעתה א"ש דצרי הרמב"ם דה"ט גופיה איכא נמי גבי פ"ח דהוא נמי נפדה צשויו כמו מע"ש וכדאמרינן (צבורות י"א א) ומשו"ה ס"ל להרמב"ם דהא דאמרינן (צבורות י"ד ז) רישא צהנאת דמיו סיפא צהנאת גופו, זה הוא כפשוטו דכשמכרו, הדמים אסורים צהנאה למוכר, דאע"ג דמדינא מותר למוכרו דממון בעלים הוא כמש"כ, מ"מ הא מע"ש וכסף מע"ש נמי הוה ממון בעלים לר"י, וס"ל צקדושין (נו) דקנסינן למוכר שיחזיר הדמים כדי שלא יצבור שכבר נתחללו על המעות, ה"ג גבי פ"ח איכא האי חששא אלא דגבי מע"ש קנסינן ליה שיחזיר הדמים, והכא גבי פ"ח קנסינן שיהא הדמים אסורים צהנאה למוכר, וא"ל דזה הוא משום שאינם אסורים צהנאה אלא עד שיפדה הלוקח, ומשו"ה לא אמרינן הכא שיחזרו דמים למקומם כמו התם, וקגי שיהא אסורים צהנאה עד שיפדה הלוקח, ונראה דאפילו לרש"י שמפרש הנאת דמיו כגון שהשכירו לאחרים וכבר כתבנו דלרש"י דמי מכירה מותר מ"מ א"ל שאסור למוכרו לכתחלה אף על פי שמודיעו ללוקח שצריך לפדותו מה"ט שכתבנו דהא מע"ש וכסף מע"ש נמי אסור למוכרו אף על פי שמודיעו, והכא איכא נמי ה"ט דהתם, ועפ"ז א"ש הא דאמרינן (צבורות ט א) דפ"ח נמי מיקדשא מ"ט אשה יודעת דפ"ח איסורא אית ציה ופרקא ליה, וקשה מ"ט לא אמרינן דמיקדשא צו משום שיכולה למוכרו, א"ו משום דצאמת אינה רשאה למוכרו מה"ט שכתבנו וגם א"ש הא דאמרינן שם (י"א א) דפ"ח לר"י קנוי להך דציני ציני וזה הוא כמש"כ דהוה ממון בעלים ויכול ליתנו צמתנה ולקדש צו את האשה אצל מ"מ א"ר למוכרו מה"ט שכתבנו והרמ"א ציור"ד (סימן שכ"א) פסק דכשמודיעו ללוקח מותר למוכרו לכתחלה, ולדברינו זה צ"ע דלא עדיף מכסף מע"ש לר"י:

והנה צשו"ת נוב"י שם (סימן פ"ה) וצשו"ת הגרע"א (סימן קס) הקשו על הרמב"ם מהא דתנן (קדושין נו ז) המקדש צפ"ח אינה מקודשת מכרן וקידש צדמיהן מקודשת אלמא דדמיו מותרים, ואפילו אי נימא דלאחר עריפה מודה הרמב"ם דהוה כשאר א"ה דדמיו מותרים, מ"מ קשה הא צקדושין שם צעי לאוקמא משנתנו דמיירי צחיים וכו"י דס"ל דפ"ח אסור צהנאה, אלמא דגם מחיים דמיו מותרים, והגרע"א שם כתב דכיון דקיי"ל (צבורות י"א א) דפ"ח נפדה נמי צשויו צכ"ד כמו הקדש, א"כ אמרינן נמי דכמו הקדש מתחלל צין דרך מקח צין דרך חילול כדאמרינן (סוכה מ ז) ה"ג פ"ח ולפ"ז הול"ל דכשמכרו נפדה צדמי המקח, מעתה א"ל דהרמב"ם מיירי כשמכרו צפחות משויו, ומשנתנו דקדושין שם מיירי שנמכר צשויו, וא"כ נפדה צדמי המקח, והגרע"א מסתפק שם דא"ל דגם צהקדש אינו מתחלל דרך מקח אלא כשהלוקח יודע דזה הקדש, ועי' מה שהבאתי לעיל ענף א' דגם העמק יהושע כתב צכה"ג:

אמנם לענ"ד פשוט דהא דהקדש מתחלל דרך מקח, היינו כשהמוכר רוצה למכור ההקדש ולהכניס המעות להקדש, אצל כשהמוכר רוצה לגזול דבר של הקדש ומוכרו ליקח הדמים לעצמו אינו פדוי, ואשכתן

כיוצא בזו גבי מעות מע"ש שלקח בהן בהמה דאמרינן (קדושין נו א) אר"י בד"א במתכוין ולקח תחלה לשם שלמים אצל מתכוין להוציא מע"ש לחולין בין שוגג בין מזיד יחזרו דמים למקומם, וכתבו בתוס' שם ד"ה אצל דמשמע מפירש"י דאפילו כשלקחו במזיד לעצמו לאכלה חוץ לירושלים מ"מ נתפסת בקדושת מע"ש משום שלקחה בכסף מעשר, והקשו על פירש"י וצפ"י שם כתב דודאי מש"כ רש"י דהמוכר יודע שהמעות מתחללין על הבהמה, לאו משום דקושטא דמלתא מתחללת שיתפוס הבהמה בקדושה, דמהיכא תיתי נימא שיתחלל בע"כ כיון שאינו רואה בכך, ולכאורה בכל דיני חילול דהקדש ומעשר לא אשכחן חילול בלא כונה עכ"ל הפ"י, וכש"כ לפי שיטת התוס' בקדושין שם ודאי ללא אשכחן דיתחלל מעשר בלא כונה, ופשוט דהקדש ודאי אינו מתחלל בלא כונה. ונראה דזה הוא הא דתניא (מעילה כא א) נזכר בעה"ז ולא נזכר שליח שליח מעל נזכרו שניהם חנוני מעל לכשיוצא, אלמא אף על גב דבשעה שלקח החפץ מהחנוני ידע דהמעות של הקדש, מ"מ לא נתחלל והחנוני מעל אח"כ כשיוצא המעות של הקדש, והיה א"ל דשא"ה משום דהחנוני לא ידע שהמעות הם של הקדש, אך גם אי נימא הכי מ"מ נפשטה ספיקת הגרע"א דלכה"פ מוכח דבכה"ג אינו מתחלל, וא"כ כש"כ גבי פ"ח דמה"ת יש להן לבעלים זכות למוכרו וכמו שפסק הרמ"א ביו"ד שם דכשמודיעו שהוא פ"ח רשאי למוכרו הרי מבואר בהדיא שיש לבעלים זכות זו, א"כ ודאי דכשמכרו הבעלים ע"מ ליקח הדמים לעצמו והלוקח לא ידע שהוא פ"ח שאינו מתחלל בכך, והדבר פשוט דהא דפ"ח נפדה בשויו, היינו כשפודה אותו או מכרו ע"מ ליתן הדמים לכהן. ומה שיש לעיין מ"ט הקדש נפדה דרך מקח, הא קיי"ל דהקדש אינו נפדה אלא בשלשה ובסנהדרין (פ"ח א) גבי זניורא דהקדש מוכח שזה מעכב דדיעבד אכ"מ לבאר זה:

ובעיקר קושיתם א"ל בפשיטות ללא מיבעיא אי נימא דהא דפסק הרמב"ם דדמי פ"ח אסורים בהנאה זה הוא דוקא למוכר, ודאי דא"ש הא דתנן מוכרין וקידש בדמיהן מקודשת, כיון דהמעות מותרין לאשה, וכמש"כ המל"מ (פ"ה מה' אישות) בכה"ג, וכש"כ אי נימא דהכא יש לבעלים זכות בדמים הללו דלאחר פדיון הפ"ח הדמים מותרין כמש"כ, ודאי דא"ש הא דמקודשת. אך גם אי נימא דכונת הרמב"ם דאם מוכר בחייו הדמים אסורים לעולם לכל אדם ג"כ א"ש, דהא הא דאמרינן (בכורות י"י) רישא וסיפא מחיים רישא בהנאת דמים סיפא בהנאת גופו וכו' זה לא אמרינן אלא לר"נ דס"ל התם דלאחר עריפה גם ר"ש מודה שאסור בהנאה וע"ז פרכינן הא מדפליגי בסיפא בחיים מכלל דרישא מיירי לאחר עריפה, וע"ז משנינן רישא וסיפא מחיים רישא בהנאת דמים אצל לר"י דס"ל התם דלאחר עריפה נמי פליגי לדידיה א"ש כדאמרינן התם רישא לאחר עריפה וסיפא מחיים וא"ל דהנאת דמים מותר, ולפ"ז א"ל דלפי מה דבעי לאוקמא בקדושין (נו א) הא דתנן המקדש בפ"ח אינה מקודשת דמיירי בחיים וכו"י, היינו דנימא דבאמת הנאת דמים שרי ולבתר דמסקינן שם דמשנתנו מיירי לאחר עריפה ואפילו ר"ש מודה מוכח מהאי צרייתא דבכורות דהנאת דמים מחיים לר"י אסור. והנה לפי מה דבעי לאוקמא דמיירי בפ"ח מחיים וכו"י דס"ל דאסור בהנאה, ע"כ דמיירי שאינו שוה יותר מכדי פדיונו כדאמרינן כן בהדיא (בכורות י"י) דאי לא"ה גם לר"י מקודשת כמו שהבאתי לעיל וכ"כ הרשב"א. הנה בררנו דפ"ח לר"י נמי הוה ממון בעלים ורשאי למוכרו מה"ת אלא דליהנות מגופו אסור, וזה מוכרח נמי מהא דאמרינן (בכורות ט א) דמע"ש לר"י דמי לפ"ח ובכל הסוגיא דקדושין (נד א) מבואר דלר"י מע"ש ממון בעלים ונתנו במתנה וכבר הבאתי צסימן הקדוש דהאחרונים הקשו ע"ז מההיא דבכורות אך לדברינו א"ש. הנה הארכנו בזה כי לא עמדתי כלל על מש"כ האחרונים בזה כמש"כ:

סימן לו

לבאר אי זוז"ג מותר גבי חמב"פ וכן בכל האיסורין שאינן בטלין ברוב

הנה להלכה אי זה וזה גורם מותר בהני איסורין שאינן בטלין ברוב, זה תליא בסוגיא דפסחים (כ"ז) דגרסינן התם צעי מניה רמב"ח מר"ח תנור שהסיקו צעלי הקדש ואפה צו את הפת לרבנן דשרו בקמייתא מהו, א"ל הפת אסורה, ומה בין זו לערלה. אמר רבא הכי השתא ערלה בטלה במאתים הקדש אפילו באלף לא בטיל, והקשה המהרש"ל הא הא דרבנן מתירין הפת שנאפה צעלי ערלה זה הוא משום דס"ל דחוס הבא מהעצים שנשרפו הוה כמו אפרן, ואפרן של ערלה מותר. דהא כל הנשרפין אפרן מותרין, א"כ ממילא הול"ל גבי הקדש כיון דאפרן אסור וכדתינא בפסחים שם, דה"ה דחוס העצים נמי אסור, וא"כ מ"ט פרכינן בגמרא ומה בין זו לערלה, ותי' המהרש"ל דקמבע"ל היכי שנאפה הפת בתנור ישן, דהתנור הוה גורם דהתירא והוה זוז"ג אי שרי או לא, ופשטינן דכיון דהקדש אינו בטל משו"ה גס זוז"ג אסור, וע"ז הקשה המהרש"ל הא רבי ורבנן לא פליגי כלל בזוז"ג וא"כ מאי קאמר לרבנן מהו, ועוד הקשה הא זוז"ג מותר אפילו באיסור עכו"ם, כדאמרין (ע"ז מט א) אלמא דאפילו בהני איסורין שאין להן ביטול נמי זוז"ג מותר. והנה מלבד קושית המהרש"ל על המהרש"ל בלא"ה לפי מה שזכרנו בספרי מנחת ברוך ח' אמרי דעה צדיני זוז"ג דגס תנור ישן שהסיקו צעלי איסור ואפה צו את הפת, נמי לא הוה זוז"ג, דלא חשבינן לתנור גורם דהתירא, משום דהפת לא נאפה אלא מחוס העצים, והתנור לא הוה אלא גורם תשמיש עי"ש דזה הוה דעת רוב ראשונים, לפ"ז א"א לפרש פי' המהרש"ל, וגם מה שתי' המהרש"ל דבגמרא לא ידעו מהאי צרייתא דאפר הקדש לעולם אסור, מלבד שזה דוחק גדול ועדיפא הו"ל למימר דרב"ח חור"ח תרווייהו ס"ל דהא דתינא אפר הקדש לעולם אסור, מיירי בתרומת הדשן וכמו דמוקים לה רב שמעיה להאי צרייתא בגמרא שם, אך באמת גס זה ליתא דודאי לד"ה אפר הקדש לעולם אסור, ורב שמעיה דמוקים לה בתרומת הדשן, זה הוא משום קושית הגמרא והלא מעל המסיק, אבל ודאי דמודה דבהני גוויי דלא מעל המסיק דהאפר אסור, ולכאורה נראה דזה הוה ג"כ משנה שלמה צבי"ה (לט א) דתנן התם גחלי הקדש מועלין בהן, וגחלים הוה כאפר כדאמרין פסחים שם גבי גחלי ערלה, ואפילו בגחלים לוחשות פליגי שם אמוראי אי הוה כאפר, ואין לומר דהאי גחלי הקדש מיירי בגחלי המזבח, דהא גחלי המזבח שפקעו אין מועלין בהן כמש"פ הרמב"ם (פ"ג דמעילה) והכא סתמא תנן, אך מ"מ א"ל דמיירי בגחלי המזבח שלא פקעו, תדע דהא לא פרכינן על משנתנו והלא מעל המסיק כמו דפרכינן על האי צרייתא דאפר הקדש לעולם אסור, מכלל דמשנתנו אפשר לאוקמי בגחלי המזבח, אך מ"מ פשוט דלד"ה אפר הקדש אסור היכי דלא מעל המסיק, דהא לא מצינו פלוגתא בזה, וחזרה קושית המהרש"ל, עוד הקשו האחרונים מ"ט קמבע"ל צעלי הקדש ולא קמבע"ל צעלי אשרה לרבנן מהו, דכיון דקמבע"ל בהני איסורין דאפרן אסור א"כ הו"ל למיבעי ג"כ צעלי אשרה:

והנה קודם שנבאר האי שמעתתא נקדים לבאר האי צרייתא דפסחים שם, דתינא אפר הקדש לעולם אסור, דמ"ט האפר אסור הא הקדש לאו מן הנקברין הוה שאפרן אסור, אלא דהוה ממון גבוה ובר פדיון הוה, וראיתי במחנה לוי בחידושו על פסחים, שכתב שם שזה הוה מדרבנן בעלמא, ואחריו נמשכו כמה אחרונים, ולא מסתבר דלענ"ד נראה דה"ט דכיון דהקדש הוה ממון גבוה, משו"ה דיינינן גבי הקדש כמו גבי ממון הדיוט וכי היכי דגבי הדיוט כשנשרפו העצים האפר שייך לבעל העצים, ה"ג גבי עצי הקדש שנשרפו דהאפר שייך להקדש, וממילא הוה ככל דבר של הקדש שיש לו פדיון ומועלין בו, דהא אפר נמי בר מעילה הוה כדתנן (מעילה יא א) המקדיש דישון לכתחלה מועלין בו, ואפי' לפי מה שזכרנו לעיל סימן כ"ט דהא דפליגי תנאי

צמעילה (יג א) אי מועלין בגידולי הקדש דהני תנאי פליגי אי כ"ד המתהוה מהקדש הוא שייך להקדש כמו גבי הדיוט או לא, מ"מ הכא גבי אפר הקדש ודאי דלכו"ע האפר שייך להקדש. דזה עדיף מהא דתנן (שם יב ב) הקדיש תרנגולת מועלין בה וצביצמה, דזררנו שם דזה אחיא לד"ה דלכו"ע שייך הציצה להקדש, כש"כ הכא גבי אפר הקדש שמתהוה מעצים של הקדש ודאי דשייך להקדש ויש בו מעילה מה"ת, ולכאורה היה א"ל דהא דאפר הקדש אסור הוא משום שנתהוה מדבר האסור בהנאה, דהא הא דכל הנקבצין אפרין אסור הוא ג"כ מה"ט ועיין לקמן (סימן ס"ו) אלא דנשרפין גרידא אפרין מותר מה"ט שכתבו בתוס' תמורה (לג ב) ד"ה הנשרפין דכיון דכתיב זהו שרפה ונשרפו, א"כ איתעביד מנותיה ופקע איסורן. אמנם לענ"ד נראה דגבי הקדש צ"ה שאיסורן הוא משום שהן ממון גבוה וכשנפדו שפקע הקדשן מותרין א"א לומר זהו ה"ט וראיה לדברינו מהא דאמרינן (חולין קט א) גבי תרנגולת של הקדש שמרדה כלומר שיצאת למדבר דס"ל לרב התם דכמו דגבי הדיוט הוה הפקר ה"נ בהקדש כן והיא מותרת ושמואל ס"ל דלא הוה הפקר דכל היכי דאיתא בי גזא דרחמנא איתא, אצל לד"ה אמרינן גבי קדושת דמים דאי פקע ההקדש פקע איסורן א"כ פשוט דאפר של הקדש אי נימא דאינו שייך להקדש ופקע הקדש מניה הול"ל דפקע איסורן א"ו משום שיש להקדש זכיה צאפר שמתהוה מעצי הקדש כמו גבי הדיוט וכמש"כ. מעתה לדברינו אף על גב דאפר הקדש אסור, א"ל דחוס האצוקה של עצי הקדש צ"ה מותר, דצשלמא גבי אפר איכא ה"ט שכתבנו שיש להקדש זכיה צ"ד שמתהוה מהעצים משו"ה שייך האפר להקדש דהא אפר צר פדיון הוא, אצל חוס האצוקה כיון שאין בו ממש, וכ"ד שאין בו ממש אין לו פדיון כמו שיבאר צסימן שאח"כ, א"כ א"ל דלא שייך הכא לומר שיש להקדש זכיה צחוס האצוקה כיון שאינו שוה להקדש כלום, והול"ל לכאורה דפקע הקדש מניה ומותר, וממילא לדברינו א"ל דאע"ג דרצנן מדמו חוס האצוקה לאפר, דזה הוא דוקא גבי עצים של שאר א"ה, דהתם א"ש לומר דכמו דאפרן של הנקבצין ושל עצי אשרה אסורין משום שנתהוה מאיסור, ה"נ חוס האצוקה שלהן אסור מה"ט גופא, וכן גבי נשרפין נמי כמו דאפרן מותר משום שכבר איתעביד מנותיה ה"נ חוס אצוקה מותר מה"ט גופא דהא לרצנן חוס האצוקה לא הוה שצח עצים לפי שזה צא מדבר שכבר נשרף כמש"כ בתוס' פסחים (כו ב) ד"ה חדש משו"ה דמי לאפר, אצל בעצי הקדש צ"ה א"ל דאע"ג דאפרן אסור משום שיש להקדש זכיה צאפר, זה הוא דוקא צאפר דבר דמים הוא להקדש דבר פדיון הוא, אצל חוס האצוקה כיון שאינו צר פדיון א"ל דאין להקדש זכיה צו:

ומעתה א"ש הא דבעי רמב"ח צתנור שהסיקו בעצי הקדש ואפה צו את הפת מהו, דאע"ג דידע האי צרייתא דאפר הקדש אסור, מ"מ א"ל דחוס האצוקה מותר כמש"כ, וגם א"ש הא דלא קמצע"ל בעצי אשרה, דהתם כיון דאפרן אסור מה"ט לפי שנתהוה מאיסור א"כ ודאי דחוס האצוקה ג"כ אסור מה"ט גופא, אלא דגבי הקדש דליכא ה"ט קמצע"ל כמש"כ, ומתורץ היטב קושית הרש"ל והאחרונים כאחד, ועדיין צריך לצאר דברינו. דהנה מצאתי גבי הקדש שני דינים מחולקים, דהיכא שהקדיש דבר שאין לו פדיון אין ההקדש חל עליו כלל, אך דבר ששייך להקדש מכבר, אלא שאירע צו דבר שפקע פדיון ממנו שא"א לפדותו, צכה"ג אף על גב דפקע ממנו פדיון מ"מ לא פקע הקדש ממנו ואסור מה"ת, והדין הראשון מצאתי צירושלמי פסחים (פ"א ה"ד) דאיתא התם צברייתא אמרין חמישית לר"י [כלומר חמץ צשעה חמישית] הקדישו מוקדש עשאו תרומה אינו תרומה, אר"י לא מסתבר דלא חלופין, הקדישו אינו מוקדש דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים וכו', אלמא דחמץ צשעה חמישית לר"י, אף על גב דמותר בהנאה, מ"מ אי נימא שאין לו פדיון משום דאין פודין לכלבים, משו"ה כשהקדישו אין ההקדש חל, והדין השני מצאתי צבבלי (חולין קלה) דאמרינן שם דגיזה של קדשי צ"ה אסור מה"ת ליתן לכהן, דלפדותן א"א משום העמדה והערכה, אלמא דאע"ג דלאחר

שגזון פקע הפדיון מהגזיה, מ"מ לא פקע הקדש מינה, ומעתה בחוס אצוקה של עצי הקדש, יש לדון בזה הא מלתא, דאי נימא דאע"ג דהעצים הם של הקדש מ"מ הא חוס האצוקה נתהוה עתה ולרצנן חוס אצוקה לא הוה שבח עצים אלא דהוה דבר חדש כמו אפר אלא שאנו דנין בו שהקדש תחול עכשיו על אותו חוס, וא"כ א"ל דאין ההקדש חל משום שאין לו פדיון, אך אי נימא דכיון דדיינינן גבי עצי הקדש שהן ממון גבוה כמו גבי עצי הדיוט, א"כ ממילא כמו דגבי עצי הדיוט חוס האצוקה שייך לבעלים, ממילא ה"ה דגבי הקדש כן. וא"כ אף על גב שאין לחוס האצוקה פדיון מ"מ אסור מה"ת כמו ההיא דגזיה של הקדש שהבאתי, ומסתבר לומר דמה"ט פשט ר"ח דהפת אסורה משום דדיינינן בחוס עצי הקדש כמו גבי הדיוט וכמש"כ, והא דפריך רמב"ח מה בין זו לעצי ערלה וא"ל רבא הכי השתא ערלה בטלה במאתים הקדש אפילו באלף לא בטיל זה יבואר לפנינו אך מקודם נריך לבאר מה דקשה עוד בסוגיא זו:

והוא דבתוס' פסחים שם הקשו על הא דא"ר הכי השתא ערלה בטלה במאתים הקדש אפילו באלף לא בטיל, וע"ז הקשו מה חומרא היא זו, הא הא דהקדש לא בטיל הוא משום דהוה דשיל"מ, ובמלחמות פסחים שם הביא בשם הראב"ד דהא דס"ל לרצנן גבי עצי ערלה דהפת מותרת משום ביטול נגעו זה, דהנחת העצים בטלה בפת. ולדבריו א"ש דכיון דהקדש אינו בטל מאיזה טעם שיהיה, א"כ הול"ל דהפת אסורה, אך התוס' לא ס"ל כהראב"ד דהתוס' ס"ל דאי נימא דלרצנן חוס היוצא מעצי ערלה אסור, הול"ל דהפת אסורה כיון שנאפה ונגמר ע"י אסור, וכמו דאסרינן בע"ג (מט ז) בצגד שארגו בכרכר של עכו"ם דהצגד אסור כיון שנגמר ע"י אסור, ה"נ בפת שנאפה ע"י חוס של אסור נמי אסור ולא שייך בזה דיני ביטול, וא"כ ע"כ הא דשרי רצנן הפת, הוא משום דס"ל דחוס היוצא מעצי ערלה מותרת כמו אפרן וכמש"כ בתוס' פסחים (כו ז) ד"ה חדש יותן וכן פי' רש"י שם, וא"כ שפיר הקשו דמה מהני גבי הקדש ה"ט דאפילו באלף לא בטיל, דנימא דמשום ה"ט החוס שלו אסור, הא אדרבא הא דהקדש אינו בטיל משום דקיל דהוה דבר שיל"מ, ובאמת אפילו אי נימא דמה"ת אינו בטיל, ג"כ היה אפשר להקשות כן דמ"מ מאי מהני האי חומרא לומר דמשו"ה גם החוס של עצים אסור, הא לא דמו הני תרי חומרי להדדי, אלא דבתוס' הקשו קושיא חזקה דזה לא הוה חומרא כלל, וע"פ מש"כ בכונת התוס' נסתר כל מה שתי' המפרשים בפסחים שם לקושיא התוס', והגר"א בא"ח (סימן תמ"ה) כוון בדעת התוס' כמש"כ ובאמת לא הבינתי דעת הראב"ד שכ' דטעמא דרצנן שמתירין פת שנאפה בעצי ערלה משום ביטול אסור נגעו זה, וקשה דא"כ מאי פרכינן (פסחים כז ז) לרצנן עצים דאיסורא היכי מ"ל לישני דמ"ל שאסור להתחמם כנגד מדורה של עצי ערלה כיון דלרצנן חוס של עצי ערלה אסורה, אלא דפת שרי משום ביטול הנאה בפת, א"כ ודאי הול"ל שאסור להתחמם כנגד מדורה של עצי ערלה, וגם זה הוה כדרך הנאתו וא"כ זה אסור מה"ת, א"ו דלרצנן חוס העצים של ערלה מותרת כמו אפרן וכמש"כ בתוס', וא"כ חזרה קושיא התוס' לדוכתה, ומה שנראה לענ"ד לתרץ קושיא התוס' יבואר בענף ב' ובענף ג':

ענף ב

דהנה תנן (מעילה כא ז) נפלה פרוטה של הקדש לתוך כיסו וכו' כיון שהוציא הראשונה מעל דברי ר' עקיבא וחכמים אומרים עד שיוציא את כל הכיס, וכתבו בתוס' שם דהא דאמר ר"ע מעל לאו דחייב קרבן מעילה, דהא ספק הוא שמא הוציא את של הקדש, אלא דכונת ר"ע שחייב אשם תלוי, ור"ע אזיל לטעמיה דס"ל דעל ספק מעילה מציא אשם תלוי ורצנן אזיל לטעמייהו דס"ל דעל ספק מעילה אינו מציא אשם תלוי, עוד הקשו בתוס' שם דמ"ט לא אמרינן דהסלע של הקדש תצטל ברוב, ואף על גב דהקדש אינו בטיל דהוה

דבר שיל"מ, הא זה הוא מדרבנן אבל מה"ת הול"ל ללצטיל צרובא, ותי' דמטבע הוה דבר חשוב שאינו צטיל צרוב, וקושיית התוס' הוא רק לפי מה שפי' דהא דאמר ר"ע מעל, היינו דחייב אשם תלוי. אמנם לפי מה שפי' בתוס' סוטה (י"א) תוס' ד"ה חזר דהא דאמר ר"ע כיון שהוציא את הראשונה מעל, היינו משום דר"ע ס"ל דצכה"ג אמרינן ברירה, דהוצרר הדבר שהסלע הראשון שהוציא הוא של הקדש, א"כ לא שייך קושיית התוס' ללצטיל צרוב, כיון דמשום ברירה אמרינן דהראשונה היתה של הקדש, אך בתוס' סוטה שם הקשו ע"ז הרבה, ובלא"ה לא הבינותי דמנחת הדבר מצוהאר בתוספתא דתניא בתוספתא פ"ג דמעילה נפלה פרוטה של הקדש בחוך הכיס, כיון שהוציא את הראשונה מביא אשם תלוי וכו' דברי ר"ע, וחכמים אומרים אינו מביא אשם תלוי, הנה מצוהאר בהדיא בתוספתא כמש"כ בתוס' מעילה שם, מעתה חזרה קושיית התוס' דמעילה ללצטיל צרוב, ומה שתי' בתוס' דמטבע הוה דבר חשוב ולא צטיל, ע"ז הקשה המל"מ (פ"ו דמעילה) הא הא דדבר חשוב אינו צטיל הוא מדרבנן, עוד הקשה במל"מ שם כה"ג על הא דתנן (שקלים פ"א מ"ד) שהכהנים דורשין מקרא זה לעזמן, וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל, הואיל ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו, היאך נאכלין, וע"ז הקשה דמ"ט לא נימא דמנחת השקלים של כהנים יתצטלו צרוב מחצית השקלים של ישראלים, ותי' דכונת המשנה דמדרבנן הול"ל ללא יצטלו שקלי כהנים דהוה דבר חשוב, וקשה טובא דהא צירושלמי שקלים שם פרכינן באמת היאך הם נאכלים ואמרינן שם דילפינן מנחות כהנים מחטאות המתות שאינו נוהג ציצור, וגם ילפינן שם מקראי דהכהנים שוקלין אלמא דמה"ת הול"ל שאסורין באכילה וחזרה קושיית המל"מ דמן התורה הול"ל שיצטלו צרוב:

אמנם בשב שמעתתא שמעתא ו' פ"ד הקשה דמאי תמהו בתוס' ללצטיל פרוטה של הקדש צרוב, הא אמרינן (בי"ה לה) דאיסורא צטיל ממונא לא צטיל, א"כ הול"ל דכמו דכשנפלה פרוטה של הדיוט בשל חזירו ללא צטיל, ה"נ בהקדש כן והביא מזה ראיה למה שכ' שם ללא דיינינן גבי ממון הקדש דין ממון כמו גבי ממון הדיוט, אלא דגבי ממון הקדש דיינינן דין איסור גרידא שתמה שם על הא דאמרינן ביצמות (פ"א) דע"א נאמן באיסורין כמו בהקדשות וכו' ופרכינן שם הקדש נמי אי קדושת דמים משום דבידו לפדותו, וע"ז תמה הא הקדש הוה ממון גבוה א"כ הול"ל דע"א אינו נאמן להוציא מהקדש להדיוט כמו כה"ג גבי ממון הדיוט דע"א אינו נאמן, וכתב שם ז"ל ולכן נלע"ד מוכרח מזה דנהי דצמעיד להוציא ממון מרשות הדיוט לרשות גבוה, הו"ל משום הוצאת ממון אין ע"א נאמן בו, אבל להיפוך להעיד מרשות גבוה לרשות הדיוט לא איכפת לן בהקדש משום תורת ממון שבו, אלא משום תורת איסור שיש בו, לכן אמרינן ביה ע"א נאמן באיסורין היכי דבידו עכ"ל, וקשה לי טובא הא אמרינן צ"ב (קע"ד) א"ר הונא שכ"מ שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין אדם עושה קנויניא על הקדש ואמרינן ע"ז (שצועות מצ"ב) דדוקא שכ"מ דאין אדם חוטא ולא לו אבל בריא חיישינן שמא עשה קנויניא על הקדש, אלמא דע"א אינו נאמן להוציא משל הקדש, ואף על גב דבידו לפדותו או לשאל על נדרו וכן פסק הרמב"ם (פ"ה ה' ערכין ה' י"ח) ז"ל וכן אינו נאמן לומר אחר שהקדיש מנה לפלוני חוב עלי או כלי זה של פלוני הוא שמא יעשה קנויניא על הקדש, ואפילו היה שטר ביד בע"ח אינו גובה עפ"ז וכו' ובשצועות שם פרכינן על הא דתנן אבל נשבעין להקדש תנינא מנכסים משועבדים לא יפרעו אלא בשצועה, ומה לי משועבדים להדיוט מה לי משועבדים לגבוה אצטריך וכו' אלמא דע"א אינו נאמן להוציא מהקדש, וגם דיינינן בהקדש כמו בהדיוט, ומה שתמה על הא דפרכינן ביצמות גבי ע"א הקדש נמי אי קדושת דמים משום דבידו לפדותו, נראה דהתם לא מיירי להוציא מהקדש אלא אי שרי ליהנות מהקדש כגון אם אמר ספסל זה של הקדש כבר נפדה, מותר לי שב עליו דאיסור הנאה מהקדש הוא ככל האיסורין דע"א נאמן כשהוא בידו, אבל להוציא מהקדש להדיוט ודאי דע"א אינו נאמן כמו גבי הדיוט. ומעתה חזרה

קושייתו דבנפלה פרוטה של הקדש הול"ל דלא שייך בזה ציטול דממונא לא צטיל, וראיתי כמה אחרונים שתי' קושיית התוס' מה"ט אלא שהעירו הא גם צממון אמרינן במסקנא בציצה שם דצטיל וגם העירו דהא בהדיא תניא (גדרים נח א) דהקדש אינו צטיל משום דהוה דשיל"מ א"כ ע"כ דלא שייך לומר בזה דממונא לא צטיל:

אמנם צירורן של דברים, נלע"ד דאע"ג דאמרינן בציצה שם באשה ששאלה מים ומלח לעיסתה, דמה"ד הול"ל דצטיל ואף על גב דאיסורו מחמת ממון הוא צטיל, מ"מ הא אמרינן שם במסקנא וטעמא מאי אציי אמר גזירה שמא תעשה עיסה בשותפות א"כ חזינן לכה"פ בעיסה של שותפות ודאי דאין חלק הקטן צטיל ברוב, ופשוט דמה"ט פרכינן שם לעיל הרי שנתערבה לו קב חטים בעשרה קבין חטים של חזירו יאכל הלה וחדו משום דכשנתערב חטין שלו בשל חזירו הא שניהם שותפים בתערובת, דאין אחד יכול לסלק לחזירו דממילא אלא שמחוייב ליתן לו חלקו מהתערובת וכיון דשניהם שותפים לא שייך בזה ציטול אלא דוקא באשה ששאלה מים ומלח לעיסתה כיון דכל העיסה שייך לה, אלא דאיסור תחומין הוא בא משום ממונא צכה"ג אמרינן דצטיל ברוב, וכן היכי שהאיסור אינו בא משום ממון כגון שנתערב חתיכה של נבלה דאחד, בהיתר של חזירו צכה"ג נמי צטיל. מעתה גם בהקדש נמי אמרינן הכי דצכ"מ שיש להקדש שותפות בתערובות אינו צטיל מה"ט וכמו כה"ג גבי הדיוט, וצכ"מ דאין להקדש שותפות בתערובות מה"ט הוא צטיל ברוב, אלא דמדרבנן לא צטיל משום דהוה דשיל"מ. ולדברינו אס נתערב דבר של הקדש בשל הדיוט כל זמן שלא החזיר אחד מן התערובות להקדש אינו צטיל מה"ט דהא גבי הדיוט כה"ג הוי שניהם שותפות בתערובות, אבל לאחר שהחזיר אחד מן התערובות להקדש אף על גב שלא חללו על של הקדש חו מה"ט מותר כל התערובות, כיון דאין להקדש חו שותפות בתערובות אלא דמדרבנן הקדש אינו צטיל משום דשיל"מ, וכן אס דבר של הקדש נתן טעם בקדרה ג"כ מה"ט הול"ל דצטיל, דהא אפילו בהדיוט צכה"ג אין לו שותפות בתצטיל, אלא משום דשיל"מ אינו צטיל דצטעס גרידא נמי אמרינן דשיל"מ אינו צטיל כמש"כ הש"ך צסימן ק"צ. מ"מ מתורץ קושיית התוס' דבנפלה פרוטה של הקדש לתוך כיסו כ"ז שלא החזיר אחד להקדש מה"ט א"א לומר שיתצטיל ברוב, וכש"כ דמתורץ היטב קושיית המל"מ שהקשה דצעומר ושתי הלחם נימא דהשקלים של כהנים יתצטלו בשקלי ישראלים, דהא עומר ושתי הלחם כיון דשייך לכולם כולם שותפים בו והוה ממש עיסה של שותפות דצכה"ג חלק הקטן אינו צטיל ברוב כדאמרינן בהדיא בציצה שם, ומש"כ דכשנפל דבר של הקדש בשל הדיוט שיש להקדש חלק בתערובות, זה פשוט ואינו דומה למה שחקרו כמה אחרונים גבי תערובות איסור בהיתר צכה"ג כשנתערב איסור של אחד ברוב היתר של חזירו, אס הלה מחוייב להחזיר לו אחד מהתערובות או דסגי שישלם לו דמי איסור, דהתם איכא טעמא שאינו מחוייב להחזיר לו חתיכה ששוה יותר מחתיכה שלו וכיון דהחתיכה שלו היה של איסור, א"א להחזיר לו של היתר, אבל הכא גבי הקדש אין דמי הקדש בזול יותר משל הדיוט, דהא נמכר להדיוט וגם אין רוח להקדש כשמחזיר לו של היתר וזה דומה ממש כמו גבי הדיוט כשנתערב חתיכה של היתר בכמה חתיכות של חזירו שצריך להחזיר לו חתיכה אחת, ה"ג גבי הקדש בהדיוט כן, ולדברינו קודם שהחזיר להקדש אסור ליהנות מהתערובות מה"ט דהא האיסור הוא משום שיש להקדש שותפות בתערובות ודבר של שותפות אין חלק הקטן צטיל ברוב, אבל לאחר שהחזיר להקדש אף על גב שלא חללו על של הקדש חו מה"ט מותר כל התערובות אלא דמדרבנן אסור משום דדבר שיל"מ אינו צטיל ברוב:

וראיה ברורה לדברינו מאותה משנה עצמה דתנן פרוטה של הקדש שנפלה לכיסו כיון שהוציא את הראשונה מעל דברי ר"ע, וקשה מאי נ"מ איכא בין ראשונה לשניה או שלישית הא כל או"א מהם ספק הקדש והול"ל כיון שהוציא אחת מהן מעל, ולכאורה היה א"ל כיון דר"ע מחייב אשם תלוי כמה שהצאתי לעיל

מהתוספתא, ואשם תלוי הא א"ח אלא היכי דאתחזק איסורא, משו"ה א"ש דבראשונה דודאי איכא אחד של הקדש בתוך כיסו הוה אתחזק איסורא, אבל בשניה לא הוה אתחזק איסורא. אמנם קשה הא ר"ע בעמנו ס"ל דלא בעינן אתחזק איסורא כדתנן (כריתות כג ז) גבי ספק מעילה גופא אכל אחד את הראשונה ובא אחר ואכל את השניה זה מביא אשם תלוי וזה מביא אשם תלוי דברי ר"ע וכו' וא"כ קשה מ"ט נקיט הכא ר"ע דוקא הראשונה:

אמנם מה עמקו דצריהם דברי חכמים וחידותם, דהכא גבי פרוטה של הקדש שנפלה לכיסו א"ח אשם תלוי אלא על הראשונה אבל לא על השניה ואף על פי דנימא דלא בעינן אתחזק איסורא דהנה בצכורות (יח ג) גבי בכור בהמה שנתערב באחר ומת אחד מהן, תנן ר"ע אומר המוציא מחצירו עליו הראיה ואמרינן שם משל דר"ע למה הדבר דומה לאחד שהפקיד אצל זעה"ב שהמוציא מחצירו עליו הראיה, אלמא דהמפקיד טלה אלא חצירו ונתערבה בטלאים שלו ומת אחד מהן יכול הצעה"ב לומר שלך מת, מעתה לדברינו כה"ג גבי הקדש שנתערב בשל הדיוט ומת אחד מהן מה"ת יכול הצעה"ב לומר של הקדש מת, ולדברינו תו כל התערובות מותר מה"ת דמה"ת גבי הקדש נמי חד בתרי בטיל היכי שאין להקדש חלק בתערובות וכיון שיכול לומר מה"ת של הקדש מת תו אין להקדש שותפות בתערובות אלא דמ"מ אסור מדרבנן משום דהקדש הוה דבר שיל"מ ואינו בטיל מדרבנן, אבל כל זמן שלא מת אחד מהם גם מה"ת אינו בטל משום שיש להקדש שותפות בתערובות וצבילה (לח ז) אמרינן דבעיסה של שותפות לא שייך ביטול וכן אמרינן התם כשנתערב קב חטין שלו בעשרה קבין של חצירו לא שייך ביטול וה"ה גבי הקדש, מעתה בפרוטה של הקדש שנפלה לכיסו כל זמן שלא הוציא את הראשונה ויש להקדש שותפות בכיס לא נתבטלה מה"ת משו"ה כשהוציא הראשונה חייב אשם תלוי אבל לאחר שהוציא את הראשונה תו אין להקדש שותפות בכיס דפשוט דכמו שיכול לומר להקדש שלך מת ה"ה דיכול לומר שלך יצאת ראשונה וא"כ כל התערובות מותר מה"ת משו"ה א"ח אשם תלוי כשהוציא השניה דהא מה"ת מותרת וכ"ז שייך גבי פרוטה של הקדש שנפלה לכיסו, אבל בכריתות דמיירי התם בשתי חתיכות אחד של הקדש ואחד של חולין שנתערבו דהתם אינו שייך לומר שיתבטל הקדש ברוב, משו"ה שפיר תנן אכל אחד את הראשונה ובא אחר ואכל את השניה זה מביא אשם תלוי וזה מביא אשם תלוי דברי ר"ע משום דר"ע לא בעי אתחזק איסורא והתם לא שייך ה"ט דבטל ברוב דהא נתערבה אחת באחת וזה ראייה לכל דברינו.

ענף ג

ומעתה א"ש נמי הא דאמרינן הכא בפסחים ומה בין זו לעזי ערלה אמר ליה רבא הכי השתא ערלה בטלה במאחיס הקדש אפילו צאלף לא בטיל, דכבר כתבנו בענף א' דרמב"ח ס"ל דאין זכיה להקדש בחום היוצא מהעצים משום דלא שייך ביה פדיון ופקע הקדש מאותו חום. ור"ח ס"ל יש זכיה להקדש בחום העצים כמו זכה"ג גבי הדיוט חום העצים אינו יוצא מרשות בעלים ה"ג גבי הקדש כן דדיינינן גבי הקדש שהן ממון גבוה כמו גבי ממון הדיוט, משו"ה א"ש הא דאמר רמב"ח ומה בין זו לעזי ערלה דלדידה חום עזי הקדש מותרת כמו חום מעזי ערלה, וע"ז אמר רבא ערלה בטלה במאחיס הקדש אפילו צאלף לא בטיל, היינו דאינו בטיל מה"ת, כל זמן שלא החזיר אחד להקדש, וכמש"כ בענף ב' דזכה"ג אינו בטל מה"ת משום דדיינינן גבי ממון הקדש כמו גבי ממון הדיוט, וזכה"ג דבדר של שותפות גבי ממון הדיוט אינו בטל מה"ת, וכיון דחזינן דלגבי ביטול דיינינן לממון הקדש כמו הדיוט א"כ ה"ש יש להקדש זכיה בחום העצים כמו כה"ג גבי הדיוט:

ואפשר להציא ראייה לדברינו מהא דאמרין פסחים שם אמר רבא אי קשיא לי הא קשיא לי והא מעל המסיק וכיון שמעל המסיק יצא לחולין, וקשה מ"ט לא משנינן דמיירי בעמי המערכה לאחר ששיפן בכלי שרת, דלא מהני זהו פדיון מה"ת כמו דאמרין (מנחות קא א) וכיון דאין להן פדיון הא אין יוצאין לחולין ג"כ ע"י מעילה, וכדתנן (מעילה יט ב) רבי אומר כל דבר שאין לו פדיון יש בהן מועל אחר מועל, וגם הא אפשר לאוקמי בעמי קרבן וכדאמרין במעילה שם רבי אומר עמים קרבן הן וטעוניהן קמינה וכו' ואמרין שם דלרבי א"י לחולין ע"י מעילה, אבל לדברינו א"ש דדוקא בעמים של קדשי ז"ה או בעמים שהוקדשו לדמי שלמים, דהוה קדושת דמים דזדיהו שייך שפיר לומר דדיינינן זהו כמו גבי ממון הדיוט כמש"כ, אבל בזכ"ד דהוה קדושת הגוף הא קיימ"ל (מעילה ב א) קדשי מזבח שמתו יצאו מידי מעילה ד"ת, דכ"ד שקדוש קדושת מזבח כשנפסל למזבח עד שאפילו אם עלו ירדו פקע קדושתן, א"כ ה"ה בעמי המערכה לאחר ששיפן בכלי שרת או בעמי קרבן לרבי, אם נשרפו להדיוט פקע קדושה מחוס העמים, ואף כי עדיין יש לעיין בהני אי מ"מ חוס העמים אסורין מדרבנן מ"מ א"ש דלא מוקמינן בהני אלא בקדושת דמים דזדיהו דיינינן דין ממון כמו גבי הדיוט כמש"כ, ובמש"כ דעמי המערכה ששיפן בכלי שרת א"י לחולין ע"י מעילה עוד נבאר זאת בארוכה לקמן (סימן פ"ו). והנה אף על גב דאמרין דפת שנאפה בעמי הקדש אסורה עדיין יש לעיין בזה אי מהני פדיון לאותו פת כמו דמהני פדיון להקדש או לא וזה יבאר בסימן הבא:

והנה לדברינו דהא דאמרין הכא דפת שנאפה בעמי הקדש אסורה לא מיירי כלל בזו"ג דלא כהמהרש"ל א"כ חזרה ראיית המהרש"ל דאפילו בהני איסורין דלא מהני זהו ביטול נמי זו"ג מותר מהא דזו"ג מותר אפילו בעכו"ם שאין לה ביטול ולעיל בסימן כ"ט הבאתי מש"כ על זה בשו"ת אבני מלואים (סימן ו') לסתור ראייה זו ועי"ש מש"כ בזה גם הבאתי שם עוד ראיות דזו"ג מותר אפילו בהני איסורין דאינן בטלין ברוב, ומה שהציא שו"ת אבני מלואים ראייה מהא דגידולי קונמות אסורין אף על פי דהוה זו"ג זה תירצנו בארוכה בסימן ל"ב ושם הבאתי מש"כ כמה ראשונים טעמים אחרים בההיא דגידולי קונמות ש"מ דכולהו ס"ל דזו"ג מותר אפילו בהני איסורין שאין להן ביטול, ומה שיש לעיין בזה הוא מה שהבאתי בסימן ל"ג דהא דגידולי ביכורים אסורין הוא משום דהוה דבר שיל"מ, אלמא דגבי דבר שיל"מ לא מהני זו"ג, וכבר כתבתי שם דאין ראייה מגידולין לשאר זו"ג, וגם אין להציא ראייה מדבר שיל"מ לשאר איסורין שאינן בטלין, וגם גבי גידולי ביכורים גופא זה הוא דוקא לשיטת הר"ש אבל לשיטת הרמב"ם אין שום ראייה כלל. והנה המג"א באו"ח (סימן תמ"ה ס"ק ה') ס"ל דזו"ג גבי חמץ בפסח אסור, והציא ראייה ממה שכ' הטור בשם הרמ"ה דפת שנאפה בעמי אשירה אפילו בתנור ישן אסורה, אלמא זו"ג לא מהני בהני איסורין שאין להן ביטול. והנה המג"א ס"ל כהט"ז ביו"ד (סימן קמב) שכתב שם דלאו כל זו"ג מותר גבי עכו"ם אבל הש"ך שם ס"ק י' ובנקודת הכסף שם ס"ק ד' השיג על הט"ז וכתב דטעמא דהרמ"ה הוא משום דס"ל יש שבח עמים בפת אבל בלא"ה כל זו"ג מותר גבי עכו"ם, וממילא נסתרה ראיית המג"א ובהפסד מרובה אפשר להקל בכל זה וזה גורם דחמץ בפסח, אך זה פשוט דבכל זו"ג דאיכא ביה תערובות חמץ כגון שהחמיצו מי דבש בשמרי יין ובשמרי חמץ אף על גב דזה הוה זו"ג מ"מ אסורה, דל זו"ג מהכא, הא כיון שנתנו בו שמרי חמץ א"כ איכא נמי תערובות חמץ דחמץ בפסח במשהו, ומה שכ' המג"א (סימן תמ"ז ס"ק ט') דאם העמיד בשמרי שכר ובשמרי דבש הוה זו"ג ומותר, זה מיירי קודם פסח דבפסח פשוט שאסור אפילו אי נימא דזו"ג מותר בחמץ בפסח מ"מ הא הכא איכא משהו חמץ בתערובות וזה פשוט:

סימן לז

לבאר מה שב' בסימן הקדום אי מהני פדיון לפת שנאפה בעצי הקדש

הנה כבר הצאתי בסימן הקדום שיש לעיין אי מהני פדיון לפת שנאפה בעצי הקדש, וראיתי בשו"ת אבני מלואים (סימן ז') שהביא דהאחרונים ס"ל דמ"מ מהני פדיון להפת, והוא ז"ל חולק ע"ז, מתרי טעמי, חדא מהא דהביא הר"ש צמע"ש (פ"ג מ"א) בשם הירושלמי דתבלין שנתנו טעם בקדרה דלא מהני פדיון לתבשיל, משום דאין הפדיון חל על דבר שאין בו ממש, ה"נ צפת שנאפה מעצי הקדש הא ליכא ממשו של הקדש, ועוד הא כל פדיון הוא דמעכשיו יצאת לחולין וגבי פת כיון דהעצים איי לחולין, א"כ סו"ס נאפה הפת מאיסור, ויש להשיב ע"ז דדוקא גבי תבלין שנתנו טעם בקדרה דטעם התבלין שייך להקדש וכיון דלא מהני ליה פדיון משום דאין בו ממש משו"ה התבשיל אסור ועי' מש"כ בסימן הקדום דה"ה בחום של עצים אי נימא דלא יצא מרשות גבוה, תו לא מהני להו פדיון, אבל הכא צפת שנאפה הא ליכא שום תערובות הקדש בהאי פת לא טעמו ולא ממשו, אלא דהפת אסורה משום שנאפה מאיסור וכיון שנגמר ע"י איסור אסור מדרבנן, כמו בגד שנארג בזכר של עכו"ם דהבגד אסור בע"ז (מט ז), והא הפת שאסור מדרבנן הא יש בו ממש וא"ל דלא אסרוהו מה"ט יותר מהקדש גופיה דמהני ביה פדיון, תדע דהא תנן (תרומות פ"ט מ"ד) גידולי הקדש ומע"ש חולין ופודה אותן בזמן זרען, אלמא דמהני פדיון להני גידולין וכבר כתבנו לעיל (סימן כ"ט) דה"ט משום דבהני גידולין ליכא תערובות הקדש לא טעמו ולא ממשו אלא דאיסורן הוא משום דחייב לשלם להקדש כמו דגבי הדיוט בכה"ג חייב לשלם עי"ש, מ"מ חזינן דמהני להו פדיון, א"כ א"ל דה"ה הכא גבי פת. אמנם גם אי נימא דמהני פדיון לפת מסתבר דלריך לפדות בדמי כל הפת, ולא סגי בפדיון דמי עצים, דלא גרע ממה דתנן בע"ז (מט ז) גבי עצי אשרה דתנן התם אפה בו את הפת אסורה נתערבה באחרות כולן אסורות ר"א אומר יוליך הנאה לים המלח, וס"ל לרוז ראשוני דלריך להוליך דמי כל הפת לים המלח, ולא סגי בדמי עצים, וכן הוא צירושלמי שם דזה לא דמי לגידולי הקדש דסגי לפדותן בדמי זרען, דלא דמי טעמא דאיסורא דהני תרתי להדדי דהכא גבי בעיא דרמב"ח צפת, אי נימא דפקע הקדש מחום עצי הקדש מה"ט שכ' בסימן הקדום הפת מותר לגמרי בלי שום פדיון דהא לא נאפה מהקדש, ור"ח דס"ל דהפת אסורה דלא פקע הקדש מחום העצים כמש"כ א"כ נאפה הפת מאיסור וכיון דנגמר מאיסור גרידא כולו אסור כמו בגד שנארג בזכר של עכו"ם, והכא ליכא זוז"ג דכיון שנגמר ע"י איסור גרידא משום אותו גמר נאסר, אבל התם בגידולי הקדש לכו"ע איכא זוז"ג כמו דפסקינן ביו"ד (סימן ר"ד) דגידולי ערלה מותר משום זוז"ג ה"נ גבי גידולי הקדש הא איכא זוז"ג לד"ה, דהזרעים של הקדש הוה גורם דאיסורא לד"ה דאע"ג דכלו הזרעים ונעשה עפר מ"מ לא פקע הקדש מינייהו דלא יהא אלא דאקדיש עפר ההקדש חל, וקרקע המותרת הוה גורם דהתירא לד"ה, וכיון דהכא גבי גידולי הקדש ליכא ה"ט דנגמר מאיסור גרידא, דהא איכא זוז"ג והא דאינו מותר לגמרי משום זוז"ג הוא כמש"כ בסימן כ"ט משום דחייב לשלם להקדש משו"ה סגי פדיון בדמי התשלומין שהוא חייב, אבל הכא כיון דהפת כולו נאסר משום שנגמר מאיסור גם אי נימא דמהני פדיון מ"מ צעי פדיון בדמי כולו. ולדברינו אין כ"כ ראייה דמהני פדיון לפת מהא דתנן דמהני פדיון לגידולי הקדש דהא לדברינו הני תרתי לא דמו להדדי מה"ט שכ', ואין להביא ראייה דמהני פדיון לפת מהא דתנן בע"ז שם גבי פת שנאפה בעצי אשרה דאמר ר' אלעזר יוליך הנאה לים המלח אמרו לו אין פדיון לעכו"ם א"כ לכאורה מוכח הא להקדש דמהני ביה פדיון באמת מהני פדיון לפת שנאפה בעצי הקדש, אך זה לימא דגבי עכו"ם א"ש דאי

נימא שיש פדיון לעכו"ם כש"כ מה שנאסר ע"י שנגמר מעכו"ם אבל גבי הקדש א"ל דהקדש אלים לתפוס פדיונו אבל מה שנאסר משום שנגמר מהקדש לא אלים למיתפס פדיונו:

ואין להקשות על מש"כ דפת שנאפה בעצי הקדש ליתא ביה תערובות הקדש כלל מהא דקיי"ל כרבי דיש שבה ע"ם צפת וכתב ע"ז הר"ן (פסחים כו"א) דכיון שיש שבה ע"ם צפת השבינן כמו איסור בעין, א"כ לכאורה הול"ל דזה הוה כמו תערובות הקדש צפת אבל זה ליתא דהר"ן בעצמו בירר הדברים בשו"ת הר"ן (סימן ע"ג) שכתב שם דגם אי נימא דיש שבה ע"ם צפת מ"מ זה לא נחשב תערובות איסור דהא אין תערובות ע"ם צפת, ומה"ט כתב שם שאם היה וזו"ג מעליא כגון שנאפה בעצי ערלה ובעצי היתר צכה"ג מותר ולא אמרינן דיש שבה ע"ם צפת אלא גבי תנור שהסיקו בעצי ערלה ואפה בו את הפת כיון דגורם דתנור לא הוה גורם מעליא משו"ה אמרינן על גורם דע"ם דיש שבה ע"ם צפת וכש"כ לפי דעת רוב ראשונים שזיררתי בספרי מ"ב ח' א"ד דדיני וזו"ג ודאי דמשום שבה ע"ם צפת לא השבינן לתערובות איסור. והנה בירושלמי מע"ש (פ"ב ה"א) ובבבלי (פ"ה ה"ד) אמרינן על הא דתנן האשה ששאלה מים ומלח לעיסתה הרי היא כרגלי שתיהן וגרסינן ע"ז בירושלמי א"ר בא תחומין עשה למדת הדין [פי' כיון דאיסור תחומין הוא בשביל ממנו של זה, דהיינו המים והמלח משו"ה דיינינן דין ממון דאינו בטל ברוב, וזה הוא כפי ההו"א בצבלי שם] תדע לך שהוא כן דתמן אמרינן בשם ר"ח ולא ידעינן אי משום שמיע אי מן מתניתא אפילו ע"ם [פי' דאפילו אם אפה פת בע"ם של חבירו ג"כ הוא כרגלי שניהם] סברינן מימר ע"ם אין בהם ממש, אלמא דאמרינן בירושלמי דע"ם אין בהן ממש צפת מ"מ נריך לבאר דמ"ט ס"ל להירושלמי דגבי תחומין הוא כרגלי שניהן הא ה"ט דעשו אותו כמדת הדין אינו שייך צפת. ומעתה אין מהירושלמי כל כך הכרע. והנה לדברינו מסתבר טפי לומר דפת שנאפה בעצי הקדש מהני ליה פדיון בדמי כולו דכיון דליכא ביה תערובות הקדש א"כ זה דמי לגידולי הקדש דתנן (תרומו פ"ט מ"ד) דפודה הגידולין בדמי זרעם ואף על גב דהתם סגי בפדיון מדמי זרען מ"מ הכא גבי פת נריך לפדותו בדמי כולו כמש"כ לעיל, אך מ"מ אין כל כך הכרע שאפשר לחלק מה"ט שכתבנו לעיל:

סימן לח

שאלה שאור שנפסל מאכילת כלבים אי עוברין עליו בבל יראה

תשובה הנה צפסחים (מהצ) תניא הפת שעטיפשה חייבים לצער מפני שהיא ראויה לשוחקה ולחמע זה כמה עיסות, רשצ"א אומר צד"א במקוימת לאכילה, אבל כופת שאור שיחדה לשיצה צטלה, עוד תניא התם ת"ר הפת שעטיפשה ונפסלה מלאכול לאדם והכלב יכול לאוכלה, מטמאה טומאת אוכלין בכזיזה ונשרפת עם הטמאה צפסה, ומהאי זרייתא מוכח דאם נפסלה ג"כ מאכילת כלב א"ח לצער, וכן כתבו כל הראשונים, והקשה הר"ן דכשנפסלה מאכילת אדם גרידא נמי מ"ט חייב לצער, הא קיי"ל דנבלה שא"ר לגר לא שמה נבלה, ותי' דשאני הכא כיון שהיא ראויה לשוחקה ולחמע זה כמה עיסות כדתניא צרייתא קמיייתא דהא שאור לא חזי לאכילה, ואפילו הכי אסרי רחמנא מה"ט מפני שהיא עומדת לחמע זה עיסות כדתניא צמכילתא עכ"ל. ולכאורה נראה דכיון דגם חמץ ראוי לשוחקה ולחמע זה עיסות כמו שאור, א"כ כמו דגזי חמץ היכי שנפסל מאכילת כלבים א"ח לצער ה"נ גזי שאור כן, אך זה ליתא דא"ל דחמץ כשנפסל מכלבים תו א"ר לחמע זה עיסות אבל שאור אף על גב שנפסלה מכלבים מ"מ עומדת לחמע זה עיסות, וכ"כ הפר"ח צסימן תמ"צ ועי' מש"כ על דעת הר"ן לקמן צסימן הצא:

והרמב"ם זה' חו"מ (פ"א ה"ב) כתב ואיסור החמץ ואיסור השאור שמחמילין ציה אחד הוא, וכתב ע"ז הראב"ד דדוקא לשיעוריהן, אבל לענין זיעור ולענין אכילה יש הפרש ציניהם, שהחמץ אס נפסל מאכילת כלב אין זקוק לצער והשאור אף ע"פ שנפסל חייב לצער וכו', ומה ששנינו צתוספתא הפת שעטיפשה חייב לצער מפני שהיא ראויה לשוחקה ולחמע זה עיסות צפת של שאור קאמר דאי צחמץ לא היה צריך לזה הטעם עכ"ל הראב"ד, הנה ס"ל להראב"ד דהאי צרייתא קמיייתא דתניא הפת שעטיפשה חייב לצער מיירי צפת שאור שנפסל אפילו מאכילת כלב, וכתב דא"א לומר דמיירי צחמץ וכשלא נפסל אלא מאדם דא"כ לא היה צריך לה"ט שראוי לחמע זה, ולכאורה קשה הא ע"כ צעי ה"ט דאי לא"ה קשה הא נבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה וכמש"כ הר"ן, אמנם א"ל כמש"כ לקמן (סימן מ) או דהראב"ד ס"ל דנבלה שא"ר לגר הוה נבלה או כמש"כ שם דגם למ"ד דנבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה דליף צע"ז (סחא) מקרא דלגר אשר צשעריך תתננה ואכלה, מ"מ לא ילפינן חמץ מנבלה וכמש"כ צספרי מ"צ ח' א"ד דגם שרפת נותר לא ילפינן מנבלה ועי' מש"כ שם על הא שהקשו מ"ט גזי קדשים אפילו כלי שאינו צ"י צעי מריקה ושטיפה שהארכנו שם צזה, מ"מ מצואר דעת הראב"ד דשאור שנפסלה מכלב חייב לצער, וצדעת הרמב"ם נחלקו רצוותא דהמ"מ והכ"מ והלח"מ שם כולם כתבו דהרמב"ם חולק וס"ל דשאור שא"ר לכלב אינו חייב לצער, אבל צמגדל עוז שם כתב דגם הרמב"ם אינו חולק ע"ז ומש"כ הרמב"ם דאיסור החמץ ואיסור השאור שמחמילין ציה אחד הוא, היינו דעל שניהם עוברין צבל יראה וחייבין כרת על אכילתן, אבל מה הוה חמץ ומה הוה שאור זה לא ציאר הרמב"ם דשאור שנפסל מכלב נמי הוה שאור, והמג"א צאו"ח (סימן תמצ"ס ק"י"ד) כתב שם צפשיטות דצין חמץ צין שאור שא"ר לכלב א"ח לצער דלא כהראב"ד, אבל הפר"ח שם כתב דמסתבר כהראב"ד דגם הרמב"ם אינו חולק עליו:

והנה לא הבינתי איך א"ל דהרמב"ם חולק על הראב"ד הא הסמ"ג צל"ת ע"ז כתב ג"כ כלשון הרמב"ם ממש ואח"כ כתב דשאור אף על פי שנפסלה מכלב חייב לצער, כדתניא צתוספתא דציזה פ"א איזהו שאור זה שמחמץ לאחרים ואיזה שאור זה שנפסל מאכילת כלבים, אלמא דמהאי ליטנא שכתב הרמב"ם אין שום

הכרח לומר דשאר ש"ר לכלז א"ח לצאר כמו חמץ. דהא הסמ"ג כתב האי ליטנא ממש אף ע"ג דכתב בפירוש דשאר ש"ר לכלז חייצין לצער. וגם מנאמתי לכמה ראשונים שהציאו להאי תוספתא דצינה שהציא הסמ"ג, דהצה"ג ה' פסח גבי הא דלצית שאור לא מהני הגעלה כתב שם ג"כ דשאר הוא ש"ר אפילו לאכילת כלבים, וגם בצעל העיטור ה' יום טוב הציא ג"כ האי תוספתא וגם בהגהות מיימוני הציא האי תוספתא. וכיון דליכא שום חולק ע"ז בתוספתא שם, וגם בצבלי לא מצינו פלוגתא בזה. והראשונים הציאו האי תוספתא להלכה מהי"ת נימא דהרמב"ם פליג ע"ז כיון דליכא שום הכרח בדבריו. ובלא"ה לענ"ד הדברים מוכרחים:

דהנה לכאורה קשה טובא על האי תוספתא דצינה דתניא איזה שאור זה שנפסל מאכילת כלבים, דמוכח הא לא"ה לא הוי שאור, וקשה וכי בשביל שהיא ראויה לכלבים מגרע גרע, אבל דברי התוספתא ברורים דהנה צינה (ו) אמרינן דאי כתב רחמנא חמץ משום דראוי לאכילה, אבל שאור ש"ר לאכילה אימא לא זריכא. וע"ז הקשיתי בסימן שאח"כ הא כל שאור מתחילתו היה חמץ אלא דכשנתחמץ יותר הוה שאור וא"כ קשה למ"ד בע"ז (סח א) דנבלה ש"ר לגר הוה נבלה, הול"ל נמי לדידיה דחמץ ש"ר לאכילה הוה חמץ צלי שום קרא דשאר, וא"כ היכי אמרינן דאי כתב רחמנא חמץ משום דראוי לאכילה, הא אפילו אם נפסל מאכילה נמי הוה חמץ וחייב לצער צלי שום קרא דשאר, וביותר תמוה לדידיה דהאיך א"ל דחמץ שנעשה מר עד ש"ר לאכילה עדיין לא פקע החמץ מיניה משום דנבלה ש"ר לגר הוה נבלה, וחמץ שנתחמץ ביותר עד ש"ר לאכילה נימא דפקע חמץ מיניה אטו גרע מה שנתחמץ ביותר עד ש"ר לאכילה, מאלו היה נעשה מר עד ש"ר לאכילה, ועי"ש שבררתי דא"ל לומר דחמץ שנפסל מאכילה קודם פסח כיון שאין חל עליו איסור, נימא דזה דומה לנבלה סרוחה מעיקרא דלא הוה נבלה לד"ה עי"ש, ותי' דלמ"ד נבלה ש"ר לגר הוה נבלה לדידיה פרכינן מה לחמץ שכן ראוי לאכילת כלבים תאמר בשאר ש"ר לכלבים דהא נבלה ש"ר לכלבים לד"ה לא הוה נבלה. מעתה מזכיר הא דתניא בתוספתא ואיזהו שאור זה שנפסל מאכילת כלבים דכ"ז שלא נפסל מאכילת כלבים עדיין לא פקע החמץ מיניה דהאי תוספתא אחיא כר' מאיר דס"ל ע"ז שם דנבלה ש"ר לגר הוה נבלה וה"ה חמץ ש"ר לאכילה הוה חמץ, מעתה אם נתחמץ ביותר כ"ז שהיא ראויה לכלבים לא פקע חמץ מיניה סו"ס מוכח דלמ"ד נבלה ש"ר לגר הוה נבלה דע"כ שאור דקרא מיירי ש"ר לכלבים אלמא דשאר ש"ר לכלבים נמי הוה שאור, ואפילו למ"ד נבלה ש"ר לגר לא הוה נבלה מ"מ בהא לא פליג על ר"מ דשאר ש"ר לכלבים נמי הוה שאור, ולפי מש"כ שם דדעת הראב"ד דחמץ לא ילפינן מנבלה דאפילו למ"ד נבלה ש"ר לגר לא הוה נבלה ש"ר דאיכא קרא, אבל חמץ לא ילפינן מנבלה ומש"ה צעי שיפסול מכלבים דבכה"ג גבי נבלה א"ל קרא למעט, א"כ האי תוספתא דתניא איזהו שאור זה שנפסל מכלבים אחיא ככו"ע וכבר כתבנו שם דלפ"ז ז"ל נמי דהא דאמרינן צינה אבל שאור ש"ר לאכילה לא, היינו ש"ר לאכילה כלל אפילו לכלבים מ"מ מוכח דשאר ש"ר לכלבים הוה שאור:

ובמבדילתא צא תניא מה אם חמץ שאינו מחמץ לאחרים חייבים עליו שאור שהוא מחמץ לאחרים א"ד שחייצין עליו כרת לא א"ל בחמץ שכן ראוי לאכילה תאמר בשאר ש"ר לאכילה, הנה התם א"ש גם אי נימא דהא דאמרינן שאור ש"ר לאכילה, היינו ש"ר לאכילת אדם גרידא אבל ראוי לכלז ואפילו אי נימא דנבלה ש"ר לגר הוה נבלה נמי א"ש דכיון דהמכילתא מיירי לענין חיוב כרת על אכילה, הא בזה כתבנו בסי' הבא דלחייב על אכילה אפילו למ"ד נבלה ש"ר לגר הוה נבלה, מ"מ אם אכלה כן א"ח על אכילתה וא"כ א"ש דצעי קרא לחייב על אכילתה אם אכלה כן, אבל לענין כל יראה כתבנו שם דאי נימא דנבלה ש"ר לגר הוה נבלה וה"ה בחמץ הול"ל דחמץ ש"ר לאכילה חייב לצער אף על גב דנימא ש"ח על אכילתה אם אכלה

כך עי"ש. ופי' המלצ"ם צהאי מכילתא תמוה כי נתחלף לו ז"ל שיאור שהוא נוקשה שא"ח על אכילתו כדאמרינן בפסחים (מג א) בשאור דקרא דחייב על אכילתן כרת:

והנה הכ"מ שם תמה על הראב"ד שכתב דבשאור שא"ר לכלבים חייבין על אכילתו, וע"ז תמה מ"ש שאור מחמץ כיון דחמץ שא"ר לכלבים א"ח על אכילתו ה"ה שאור, ומשו"ה הגיה דברי הראב"ד דהראב"ד ג"כ לא אמר אלא לענין זיעור וקשה טובא הא צהדיא אמרינן (ב"מ ז א) א"ר זירא פתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ לומר לך זה הוא שאור זה הוא חמץ, היינו האי קרא דשאור לא ימצא צתיכס כי כל אוכל מחמץ ונכרתה, ומזה יליף ר"ז דחייב כרת על אכילת שאור. א"כ צהכרח דכל שאור שעוברין עליו צבל ימצא חייבין על אכילתו כרת, ובעיקר תמיהת הכ"מ לא ידעתי כלל כיון דצהדיא רבינהו קרא דחייב כרת על אכילת שאור, א"כ מאי קשיא ליה מ"ש שאור מחמץ הא גזיה"כ הוא גבי שאור שמחמץ לאחרים שחייבין על אכילתו כרת אצל חמץ כשאין ראוי לכלבים דאין מחמיצין זה וכמש"כ לעיל א"ח עליו כרת, ותדע דהא גם לדבריו קשה דהא ע"כ דשאור א"ר לכה"פ לאכילת אדם כדאמרינן ב"מ דשאור א"ר לאכילה, וצכה"ת כה"ג נמי א"ח על אכילתו כמש"פ הרמב"ם (פי"ד מה' מ"א) מ"מ הכא גבי שאור חייב דגזיה"כ הוא ה"ג גם אי נימא דשאור שא"ר לכלבים ג"כ הוה שאור א"ש נמי דחייב על אכילתו דגזיה"כ הוא, ואף על גב דבחמץ כה"ג א"ח. ובסימן הבא נבאר בחמץ שא"ר לאכילה אס חייב על אכילתו, וכ"ת דאי נימא דשאור א"ר לאכילת אדם גרידא א"ש לומר דגזיה"כ הוא גבי שאור דחייב על אכילתו ואף על גב דצכה"ת כה"ג א"ח, משום דמצינו ג"כ בשאר איסורין גזיה"כ צכה"ג כמו גיד הנשה למ"ד אין בגידין צנותן טעם דא"ר לאכילת אדם כדאמרינן (פסחים כג א) דלמ"ד אין בגידין צנו"ט לא קרינן גביה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה, מ"מ גזיה"כ הוא גבי גיד הנשה דעץ הוא והתורה אסרתו, אצל אי נימא דשאור א"ר אפילו לאכילת כלבים, לכאורה לא מצינו צכה"ג שיהיה חייב. וא"ל דמשו"ה הוקשה להכ"מ דלא שייך צכה"ג לומר גזיה"כ הוא. אצל זה ליתא דהא מצינו גזיה"כ גם צכה"ג כדאמרינן (זבחים מו א) והצטר לרבות עניים ולצונה דהיינו שחייב על אכילת עניים ולצונה משום נותר וטמא ואף על גב שא"ר אפילו לכלבים. וצנוזר (לה צ) פרכינן דנימא דקרא דמכל אשר ילא מגפן היין אחי לרבות שבשי, דהיינו הענפים של גפן ויהא חייב ג"כ על אכילת ענפים, מעתה א"ש טובא לומר ג"כ גבי שאור אף על גב שא"ר לכלבים דמ"מ כיון דצהדיא ריבחה תורה שחייב על אכילתו א"כ גזיה"כ הוא כמו בעצים ולצונה שהצאתי לעיל, ולפענ"ד הדבר פשוט מאד שחייב כרת על אכילת שאור שא"ר לכלבים לד"ה דהא כבר הוכחנו לעיל דגם הרמב"ם אינו חולק על הראב"ד:

והנה בלח"מ וצשה"מ שם (פ"א מה' חו"מ) הקשו ג"כ על הראב"ד לדבריו מ"ט לא משנינן צבינה (ו א) דפרכינן שם ל"ל למכתב חמץ ול"ל למכתב שאור, דמשו"ה לא דמי להדדי דחמץ שנפסל מכלב א"ח לצער ושאור אף ע"ג שא"ר לכלבים חייבים לצער, ולא ידעתי קושיתם כלל כמו שאבאר בסימן הבא, דאדרבא מסוגיא דשם מוכח כהראב"ד וגם הרמב"ם לא פליגי עליה כמש"כ:

ענף ב

אמנם מה שיש לעיין לכאורה דאי נימא דשאור הוא שא"ר אפילו לכלבים, וכדתניא בתוספתא דביצה שהצאתי בענף א'. הול"ל דשאור לא יקבל טומאה וכדתנן טהרות (פ"ח מ"ו) כל המיוחד לאוכל אדם מטמא עד שיפסל מאכילת כלב, ה"נ הול"ל בעיסה שנעשית שאור שא"ר לכלבים דלא יקבל טומאה, ואף ע"ג דבסימן הבא יבואר דלענין איסור אכילה כגון עיסה של תרומה שנעשית שאור דלא פקע איסורא ואף על גב

שא"ר לכלבים כיון שעומד ליתן טעם, דהיינו לחמע זה כמה עיסות והוה כמו פלפלים ושום שא"ר לכלבים, מ"מ כיון שעומד ליתן טעם בקדירה לא פקע איסורא, מ"מ זה שייך גבי איסור אכילה, אבל גבי קבלת טומאה הא באמת כ"ד שנותן טעם בקדירה ואינו נאכל בפ"ע אינו מקבל טומאה, וכדתנן עוקלין (פ"ג מ"ה) הפלפלין וכו' אינו מקבל טומאה וצנדה (נ"א ז) אמרינן דנמנו וגמרו דכל מלתא דעבידא לטעמא אינו מקבל טומאה, וא"כ לכאורה דאי נימא דשאר א"ר אפילו לכלבים ואינה נאכלת בפ"ע, אלא שעומדת ליתן טעם בעיסה הול"ל שלא יקבל טומאה, ומשנה שלמה שנינו כלים (פ"ח מ"ו) בית שאור מוקף נמיד פתיל וכו' השאר והשרץ בחוכו וכו' אם יש שם פותח טפח הכל טמא, אבל אי נימא דשאר לא נפסל מאכילת כלב א"ש, כדתנן דכ"ד המיוחד למאכל אדם מטמא עד שיפסל מכלב, אבל זה ליתא דא"כ אכתי תקשה לדעת הרמב"ם דס"ל בה' טו"א (פ"ג ה' י"ד) דלענין לקבל טומאה לכתחלה כשנפסל מאכילת אדם גרידא ג"כ אינו מקבל טומאה, רק היכי שנטמא מבצר לא פקע טומאתו עד שיפסל לכלב, א"כ עדיין קשה מ"ע שאור מקבל טומאה. הא פשוט דשאר א"ר לאכילה כדאמרינן (ביצה ז טז). והנה לצרר מ"ט שאור מקבל טומאה נתרץ תחלה קושיא עלומה שתמהו הראשונים ויצורר הדבר בצירור:

דהנה בעירובין (כ"ח ז) אמרינן דזרע גרגיר חייב צמעשר וע"ז פרכינן שם זרע גרגיר למאי חזי, ומשנינן שכן הראשונים שלא היה להם פלפלין שוחקין אותן ומטבילין זו את הנלי. וע"ז תמהו בתוס' שם הא גם פלפלין בעצמן א"ח צמעשר כדתנן (נדה נ"א) כל שחייב צמעשר מטמא טו"א וכיון דפלפלין אינן מטמאין טו"א כדתנן עוקלין (פ"ג מ"ה) א"כ ממילא א"ח צמעשר. ומעתה תימה איך א"ל דפלפלין בעצמן א"ח צמעשר זרע גרגיר חייב צמעשר, אף על גב דלא חזי, משום דמי שאין לו פלפלין משתמש ביה במקום פלפלין, הא כיון דפלפלין בעצמן פטורין כש"כ זרע גרגיר משתמש ביה במקום פלפלין, וקושיא זו הקשה גם הר"ש בעוקלין שם ובתוס' (יומא פ"א) ובדוכתי טובא:

ולענ"ד אפשר לתרץ תמיה זו בפשיטות. דהנה כה"ג פרכינן צנדה (נ"א ח) על הא דאמרינן שם דשבת חייב צמעשר, וע"ז פרכינן ומדחייב צמעשר מטמא טו"א, אלמא כל מידי דעביד לטעמא מטמא טו"א, דהאי שבת לטעמא עבידא. ורמינהו הקושט וכו' והפלפלין אינו מטמא טומאת אוכלין, ומשנינן א"ר חסדא כי תניא ההיא בשבת העשוי לכמך. ופי' רש"י דכותשין אותו ונותנין אותו בכותח, דכיון שהשבת שזכותה נאכל בתערובות הכותח, משו"ה מקבל טומאה. ואמרינן שם בתר הכי א"ר אשי אמרינא לשמעטא קמי' דרב כהנא לא תימא שבת העשוי לכמך הא סתמא לקדירה אלא סתם שבת לכמך עשויה. והנה מסוגיא זו ש"מ תרתי חדא דכ"ד שנאכל בתערובות מטמא טו"א, וגם מוכח דדבר שסתמא עומד ליתן טעם בקדירה אף על גב דלפעמים הוא נאכל בתערובות מ"מ אינו מקבל טומאה, כדאמרינן לא תימא שבת העשוי לכמך הא סתמא לקדירה. אלא סתם שבת לכמך עשויה, אלמא דאי נימא דסתם שבת לקדירה קאי תו אינו מקבל טומאה אלא א"כ כשיחדו לכותח, מעתה א"ש הא דאמרינן בעירובין שם דזרע גרגיר חייב צמעשר משום דהראשונים שלא היה להם פלפלין שוחקין ומטבילין זו את הנלי, דכיון שמתבילין ביה את הנלי א"כ הזרע גרגיר בעצמו נאכל ע"י תערובות, ומשו"ה א"ש שמקבל טומאה וחייב צמעשר, דכ"ד שנאכל ע"י תערובות חייב צמעשר כמו שבת, ואף ע"ג דפלפלין אינן מקבלין טומאה ואף על גב שנאכל עם הנלי, היינו משום דסתם פלפלין לקדירה עומד, וכיון דסתמא לקדירה עומד, אף ע"ג דלפעמים נאכל ע"י תערובות שהוא נאכל עם הנלי ג"כ אינו מקבל טומאה, ועפ"ז א"ש טובא לישנא דגמרא דאמרינן שכן הראשונים שלא היה להם פלפלין היו מטבילין זו את הנלי. ולא אמרינן שלא היה להם פלפלין והיו משתמשין ביה במקום פלפלין, א"ו משום דפלפלין בעצמן אינו מקבל טומאה שסתמן לקדירה עומד אלא דזרע גרגיר שעומד רק לטבול ביה את הנלי,

א"כ הוא בעצמו נאכל ע"י תערובות ולא היה עומד ליתן טעם בקדרה, משו"ה מקבל טומאה וחייב במעשר כמו שבת, וא"ל דעת התוס' דשבת שנאכל עם הכותח הוה השבת עיקר והכותח טפל משו"ה השבת מקבל טומאה, אבל זכה"ג כמו גבי זרע גרגיר שנאכל עם הלחי שהוא טפל אינו מטמא טו"א, וגם א"ל דהתוס' ס"ל דזרע גרגיר הנאכל עם הלחי אינו נאכל משום הנאת גופו אלא מפני שנו"ט בצלי, וזכה"ג ס"ל להתוס' דאינו מקבל טומאה כמו שביא לפנינו דעת הרמב"ם בזה, מ"מ נראה לענ"ד ברור כמש"כ:

ואפשר להציא ראייה דכ"ד שמתבטלין בו את הלחי מטמא טו"א, מדאמרינן (חולין כד ז) התורה העידה על כלי חרס ואפילו היא מלאה חרדל, אלמא דחרדל מקבל טומאה, ואף על גב דחרדל אינו נאכל בפ"ע אלא שנאכלת עם הבשר וכדאמרינן (חולין קלג ז) אמר רב חסדא מתנות כהונה אינן נאכלות אלא צלי ואין נאכלות אלא בחרדל, ומ"מ החרדל מקבל טומאה, אלמא דכ"ד הנאכל עם הלחי מקבל טומאה, וכן הא כל מיני מרור שאדם יולא בהן י"ח בפסח הם מקבלים טומאה וכדאמרינן (פסחים לט א) מנה ומרור מה מנה ניקח בכסף מעשר אף מרור שניקה בכסף מעשר וכל שניקה בכסף מעשר הא מטמא טו"א כדאמרינן (גדה נא א) ועי' בתוס' (סוכה יג ז) ד"ה אמר שמואל, ואף על גב שכמה מיני מרור אינן נאכלין בפ"ע אלא עם הבשר, אך א"ל דחרדל וכן כל מיני מרור נאכלין נמי ע"י כבישה או טיגון וכן משמע ברמב"ם (הל' טו"א פ"א) דחרדל הוא ג"כ נכבש, ושם (בה"ו) כתב דמלתא דעבידא לטעמא הוא שאינו נאכל להנאת גופן אלא מפני שנו"ט במאכלות או מפני הריח או המראה וכו' נראה מזה דכל שהוא נאכל להנאת גופן דהיינו לטעמן הוא מקבל טומאה ואף ע"ג שאינו נאכל בפ"ע אלא עם הלחי, ואין להקשות לדברינו שכ"ד כ"ד שנאכל ע"י תערובות מקבל טומאה ממה שפ' הרמב"ם (פ"א ה' טו"א) דחרגנים אינם מקבלים טומאה, וזה הוא מצוואר בתוספתא כמו שכ"ה הכ"מ שם. וחרגנים הא נאכלים עם התערובות כדאמרינן (שבועות כג א) גבי שבועה שלא אוכל חרצן דכיון דמתאכיל ע"י תערובות דעתו אכזית, דזה ליתא דהא דאמרינן בשבועות שם דחרגנים נאכלים ע"י תערובות היינו כשהן עדיין בתוך ענבים, והא דתניא בתוספתא דחרגנים אינם מקבלים טומאה מיירי כשהן מופרשין מן הענבים דתו אינן עומדין לאכילה בין בפ"ע או על ידי תערובות:

מ"מ מצורר מ"ט שאור מקבל טומאה ואף ע"ג שא"ר לכלבים דכיון דשאור שמחמיצין זה היא מתערבת עם העיסה ונאכלת כמו כל העיסה כולה משו"ה הוה אוכל ומקבל טומאה, וזה עדיף מדבר שנאכל ע"י תערובות דהא כשנאפית היא כמו העיסה כולה, וזה לא הוה מלתא דעבידא לטעמא לד"ה, מ"מ בררנו דשאור שא"ר לכלבים עוברין עליו בצל יראה ובל ימלא, ומה"ט לא עמדתי על מש"פ המג"א שהבאתי דשאור שא"ר לכלבים א"ח לצער, והפר"ח שם כתב. דמסתבר דחייב לצער ולפענ"ד הדברים מוכרחים לד"ה מה"ט שכ' לעיל. וגם עוד יצוואר בסימן הבא:

סימן לט

בענין הנ"ל וגם לבאר הסוגיא (דביצה ז ב)

הנה צפ"א דצינה (ז) אמרינן צ"ש אומרים שאור צכזית וחמץ צככותצת מ"ט דצ"ש א"כ לכתוב רחמנא חמץ ולא בעי שאור, ואנא אמינא ומה חמץ שאין חימונו קשה צכזית שאור שחימונו קשה לא כש"כ, שאור דכתב רחמנא ל"ל לומר לך שיעורו של זה לא כשיעורו של זה, וצ"ה צריכא דאי כתב רחמנא שאור הו"א משום דחימונו קשה אצל חמץ דאין חימונו קשה אימא לא צריכא, ואי כתב רחמנא חמץ משום דראוי לאכילה אצל שאור שא"ר לאכילה אימא לא צריכא, ולכאורה קשה הא כל שאור מתחלתו היה חמץ אלא כשנתחמץ ציותר הוה שאור ואי נימא דהו"א דכל שנתחמץ ציותר עד שא"ר לאכילה פקע איסור חמץ מינייה משו"ה בעי קרא דשאור, א"כ קשה מ"ט שאור של כלאי הכרס או של תרומה אסורין כדתנן ערלה (פ"צ מ"ד) הא צהני ליכא שום קרא לאסור שאור שלהן, א"כ נימא נמי כיון שא"ר לאכילה פקע איסור תרומה או כלאי הכרס מני, א"ו דאע"ג דנצלה שא"ר לגר אינה קרויה נצלה כדאמרינן (ע"ו סה א), ומנצלה ילפינן לכל איסורין שבתורה דכשאינו ראוי לאכילה פקע איסור מינייה, מ"מ זה הוא דוקא היכי שנפסלה מאכילה וגם אינו עומד ליתן טעם בקדרה אצל שאור אף על גב שא"ר לאכילה מ"מ הא עומד לחמץ ביה עיסות. וגם כשמחמץ צו עיסה השאור בעצמו מתערב עם העיסה ונאכל. משו"ה לא פקע איסורא מינייה מסצרא גרידא, דזה עדיפא מפלפלין של ערלה דאף על גב דפלפלין יבשין א"ר לאכילה כדאמרינן (צרכות לו ז) מ"מ לא פקע איסורא כיון שהן עומדין ליתן טעם בקדרה, כש"כ שאור שהוא בעצמו נאכל בעיסה, ומה"ט כתבנו לעיל דשאור מטמא טו"א אף ע"ג דפלפלין אינן מטמאין טו"א, א"כ הול"ל נמי הכא גבי צל יראה דכיון דכל שאור תחלתו היה חמץ דאע"ג שנתחמץ ציותר ונעשה שאור, מ"מ עדיין לא פקע איסור חמץ מינייה מסצרא גרידא כמו דאמרינן כה"ג גבי שאור של תרומה וכה"כ:

אבל זה ליתא דבתרומה וצכה"כ לא כתיב בקרא לא שאור ולא חמץ. וכמו דחמץ של תרומה נכלל באזהרה דקרא דוכל זר לא יאכל קדש, ה"נ שאור של תרומה נכלל באזהרה גופייה, וכן צכה"כ צין שאור וצין חמץ שניהם נכללו בקרא דפן תקדש המלאה, משו"ה א"ש דשאור שלהן אסורין דאע"ג שא"ר לאכילה מ"מ כיון דלא דמי לנצלה שא"ר לגר מה"ט שכ', תו א"א למילף מנצלה להיתר אצל הכא גבי צל יראה, חמץ כתיב ושאור לא נכלל בכלל חמץ דשאור מקרי ולא חמץ, וזה יתבאר עוד בענף צ' אלא דאמרינן דנילף מק"ו מחמץ אצל לא אמרינן שהוא נכלל בקרא דחמץ משו"ה א"ש הא דאמרינן ואי כתב רחמנא חמץ דראוי לאכילה אצל שאור שא"ר לאכילה לא, דזה ודאי פירכא מעליא דא"א למילף מהדדי וא"ל דצ"ש דלית ליה האי פרכא זה הוא משום דס"ל דשאור אף על גב שא"ר לאכילה וגם מקרי שאור מ"מ לא פקע ממנו שם חמץ מה"ט שכתבנו:

אך יש לעיין גבי מנחה דכתיב כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ וכתיב לא תאפה חמץ חלקם אי שאור ג"כ נכלל צהני ל"ת דכתיב צהו חמץ או לא, וראיתי בצספר דברי אמת צקונטרס ששי בענין לאוין שכתב שם דהא דכתיב כל שאור וכל דבש לא תקטירו האי קרא אתי לרבות שאור דמהני קראי, דלא תעשה חמץ ולא תאפה חמץ הוה אמינא חמץ ולא שאור, וכמו דאמרינן כה"ג גבי צל יראה. והנה לפי דברי הגאון בעל ד"א, הול"ל דהתם נמי איכא פלוגתא דצ"ש וצ"ה כמו דפליגי גבי צל יראה אמנס לענ"ד מסצבר דדוקא הכא גבי חמץ פ אמרינן ואי כתב רחמנא חמץ דראוי לאכילה אצל שאור שא"ר לאכילה לא, דצין באכילה

דחמץ בין לצל יראה יש לחלק ולומר דאע"ג דחמץ הראוי לאכילה אסרה תורה מ"מ שאור שא"ר לא, אבל התם גבי הקטרה אין שום סכר לא לחלק בין דבר הראוי לאכילה או לא דהא מ"מ הוא ראוי להקטרה דהא לצונה וקטרת אף על גב שא"ר לאכילה מ"מ קרבין, א"כ התם לכו"ע שפיר איכא למילף מק"ו דמה חמץ שאין חימומו קשה אסור שאור שחימומו קשה לא כש"כ, וכבר כתבנו לעיל (סימן כו ענף ד') דבזה לא שייך לומר אין מזהירין מה"ד, א"כ ממילא בהני ל"ת דלא תעשה חמץ ולא תאפה חמץ דמיירי בעשיה דמנחה קודם הקטרה כדאמרין (מנחות נה ב), איכא למילף שאור מק"ו דחמץ, כיון דגבי הקטרה אין שום נ"מ בין דבר הראוי לאכילה או לא כמש"כ, ואפילו לפי מה דאמרין במנחות שם דבהאי אזהרה דלא תאפה חמץ נכלל ג"כ שירי מנחה הנאכלין מ"מ באפיה דידיהו ג"כ אפשר למילף שאור מק"ו דחמץ כיון דבאכילה דמנחת חמץ ליכא אזהרה אלא דאסורה משום דהוה מנחה פסולה ובה ודאי אין שום נ"מ בין חמץ לשאור דמ"מ הא הוה מנחה פסולה שכבר נפסלה בשעה שנתחמנה, וגבי אפיה דשירי מנחה א"א לחלק בין חמץ הראוי לאכילה לשאור שא"ר לאכילה כמש"כ:

והיה א"ל נמי כיון דאמרין בינה שם אר"ז פתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ לומר לך זה הוא שאור זה הוא חמץ, והיינו האי קרא דשאור לא ימנא בצתיכס כי כל אוכל מחמנת ונכרתה וכו', א"כ א"ל דלבתר דילפינן מקרא דכל אוכל מחמנת ונכרתה לכת דאכילת שאור, תו ילפינן דשאור ג"כ נכלל בכלל חמץ, ומ"מ לא קשה דא"כ ל"ל קרא דלא יראה לך שאור כמו שאבאר בענף ג' דכיון דגבי כל ימנא צריך לכתוב שאור תו ע"כ בעי נמי האי קרא דלא יראה לך שאור, מעתה א"ל דילפינן נמי דבהני קראי דחמץ דגבי מנחה דה"ה שאור נכלל בכלל חמץ, וכמו דאמרין (מנחות נג א) גבי שיאור דלר"מ דס"ל דלוקה על אכילתו בפסח לדידיה הוה נמי חמץ גבי מנחה ולקמן (סימן מ"ה) בררתי דה"ט דכיון דלר"מ מרבינן מקרא דכל מחמנת לא תאכלו לרבות נוקשה וס"ל דלוקה ע"ז, ש"מ דזה מקרי מחמנת וה"ה דמקרי חמץ גבי מנחה, ואף על גב דר"מ מודה שא"כ כרת עי"ש שהארכתי בזה, מעתה א"ל נמי ג"כ גבי שאור לבתר דילפינן שהוא נכלל בקרא דכל אוכל מחמנת ונכרתה הוה נמי בכלל חמץ דכתיב גבי מנחה, אך אין זה מוכרח דרש"י פי' הא דאר"ז לומר לך זה הוא שאור זהו חמץ כזה כן זה פי' מדפתח בשאור וסיים בחמץ דחייב על שאור כמו על חמץ, אבל מ"מ לא אמרין שזה נכלל בכלל מחמנת דקרא, הן אמת דבמכילתא בא מבואר בהדיא דמקרא דכל אוכל מחמנת ונכרתה, ילפינן כרת לאכילת שאור בלאו ה"ט דפתח בשאור וסיים בחמץ, אמנם הא ע"ז פליג הבבלי וא"כ תו אינו מוכרח לומר דשאור נכלל בכלל מחמנת דקרא, ובלא"ה ג"כ א"ש דגבי מנחה הוה שאור כמו חמץ מה"ט שכתבנו. והנה גבי חמץ שצתודה דכתיב על חלת לחם חמץ פשוט דהתם דוקא חמץ ולא שאור דהא הן באין לאכילה, ובעינן חמץ הראוי לאכילה אבל לא שאור. ובהני קראי דלא תזבח על חמץ דס' זבחי פשוט דשאור הוה כמו חמץ כמו שיבאר בענף ג'. ולדברינו צמנחה חייב על שאור כמו על חמץ מה"ט שכ' א"כ האי קרא דכל שאור וכל דבש לא תקטירו לא אתי ללמד על שאור, ואכ"מ לבאר אם קרא אתי להקטרה או לתערובות שאור כדאמרין (מנחות נח ב) או שזה הוא אזהרה כפולה כמש"כ הרמב"ם בספר המצות ל"ט א"כ מ"מ בזה:

ענף ב

והנה בזה דאמרין בביצה (ו א) ואי כתב רחמנא חמץ דראוי לאכילה אבל שאור שא"ר לאכילה לא, הקשה הנ"ל"ח במשנה שם ד"ה וראיתי, דהא אפילו חמץ שנפסל מאכילה נמי הא חייב לבטלו, א"כ היכי אמרין חמץ דראוי לאכילה. ודחק הרבה בזה, אך זה לק"מ דהא הר"ן בפסחים (מה ב) כתב על הא דתניא

הפת שעפשה חייב לצערו משום שראוי לשוחקו ולחמם צו עיסות, וכחז הר"ן דמשו"ה צעי ה"ט שראוי לשוחקו. דבלא"ה הול"ל דא"ח לצערו, דנבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה וה"ה חמץ אלא דמה"ט שראוי לשוחקו חייב לצערו כמו שאור שא"ר לאכילה ואפ"ה אסרו רחמנא מה"ט, א"כ זה הוא לצתר דאסר רחמנא שאור הא בלא"ה הול"ל דחמץ שא"ר לאכילה א"ח לצער, א"כ א"ש הא דאמרינן ואי כתב רחמנא חמץ דראוי לאכילה אבל שאור שא"ר לאכילה לא דאי לא כתיב שאור הול"ל דדוקא חמץ הראוי לאכילה כמש"כ וזה פשוט:

אמנם קשה הא תינה למ"ד (ע"ז סה א) דנבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה אבל לר"מ דס"ל דהוה נבלה הול"ל דה"ה בחמץ, וא"כ קשה מ"ט אמרינן דאי כתב רחמנא חמץ הראוי לאכילה אבל שאור שא"ר לאכילה לא הא אפילו חמץ שא"ר לאכילה נמי הול"ל דחייב לצערו ועיין מש"כ לקמן (סימן מג) דחמץ שנפסל מאכילה אפילו קודם פסח דמי לנבלה שא"ר לגר ולא לנבלה סרוחה מעיקרא דלא הוה נבלה לד"ה כדאמרינן בע"ז שם, דגבי חמץ לא מקרי סרוח מעיקרו אלא כשנפסל מאכילה קודם שנתחמץ אבל נפסל לאחר שנתחמץ דמי לנבלה שא"ר לגר וכמש"כ הר"ן שהבאתי לעיל בפירוש דחמץ שא"ר לאכילה הוה נבלה שא"ר לגר, וא"כ קשה הא אפילו חמץ שא"ר לאכילה נמי חייב לצער מסבא גרידא בלי קרא דשאור. וביותר קשה כיון דשאור מתחלה היה חמץ א"כ איך א"ל דכשנתחמץ ביותר עד שא"ר לאכילה פקע חמץ מיניה ושאור מקרי, אטו גרע מה שנתחמץ ביותר מאלו היה נעשה מר עד שא"ר לאכילה דכיון דלדידיה חמץ שנפסל מאכילה לא פקע חמץ מיניה הול"ל דה"ה שאור שא"ר לאכילה לא פקע חמץ מיניה. ואין לומר דהא אף על גב דנימא דחמץ שא"ר לאכילה הוה חמץ משום דנבלה שא"ר לגר הוה נבלה מ"מ הול"ל שאינו לוקה על אכילתו, משום דצטלה דעתו אלל כל אדם וכמו שנבאר בארוכה בסימן שאח"כ, וא"כ א"ל דהא דאמרינן ואי כתב רחמנא חמץ דראוי לאכילה אבל שאור לא. היינו משום דהו"א דאינן עוברין בצל יראה אלא על חמץ שחייבין באכילתו משו"ה כתיב שאור ולצתר דכתב רחמנא שאור וגם רבי קרא דחייב על אכילת שאור כדאמרינן בצ"ה שם א"כ ה"ה נמי בחמץ שא"ר לאכילה וכמש"כ הר"ן שהבאתי לעיל דחמץ שא"ר לאכילה יש לו דין שאור משום דראוי לשוחקו ולחמם צו, דזה ליחא כלל כמו שנבאר בסימן שאח"כ בארוכה דכל דבר שנכלל בכלל חמץ איכא ציה בל יראה ואף ע"ג דנימא דאינו לוקה על אכילתו משום דצטלה דעתו אלל כל אדם ע"ש א"כ חזרה קושיתנו:

אמנם כבר הבאתי בסימן הקדום הא דתניא בתוספתא פ"א דצ"ה איזוהו שאור כל שנפסל מאכילת כלבים וכחצנו שם דהאי תנא ס"ל כר"מ דנבלה שא"ר לגר הוה נבלה, א"כ שאור כ"ז שלא נפסל מכלבים אף ע"ג שא"ר לאכילה עדיין נכלל בכלל חמץ, אלא דכשנפסל מכלבים כיון דנבלה שא"ר לכלבים לא הוה נבלה לד"ה משו"ה תניא איזוהו שאור כל שנפסל מכלבים דפקע חמץ מיניה, מעתה א"ש לד"ה דאי כתב רחמנא חמץ הו"א דוקא חמץ שראוי לאכילת כלבים אבל שאור לא והא דאמרינן צ"ה שם אבל שאור שא"ר לאכילה לא, אס נפרש שא"ר לאכילת אדם ע"כ דאחיא כמ"ד דנבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה ואס נפרש שא"ר לאכילה אפילו לצהמה אחיא כד"ה. וע"כ צריך לפרש כן לשיטת הראב"ד שהבאתי בסימן הקדום שכתב דחמץ שנפסל מאכילה חייב לצערו בלאו ה"ט שראוי לחמם צו עיסות, וכחצנו דטעמא דהראב"ד או דס"ל דנבלה שא"ר לגר הוה נבלה או דס"ל דחמץ לא ילפינן כלל מנבלה ודוקא כשנפסלה מכלבים דהוה עפרא בעלמא מסבא גרידא א"כ ה"ה הכא גבי חמץ כשנפסל מכלבים ידעינן מסבא גרידא דלא הוה חמץ, אבל כשנפסל מאכילת אדם גרידא, אף על גב דגבי נבלה איכא קרא בע"ז (סח א) דלא הוה נבלה מ"מ בחמץ דליכא קרא לא ילפינן מנבלה, ועוד יבואר זאת לקמן (סימן מ"ב) א"כ לדידיה הא דאמרינן בצ"ה אי כתב רחמנא חמץ דראוי לאכילה אבל שאור שא"ר לאכילה לא, היינו שא"ר אפילו לכלבים וכפי המבואר בתוספתא שהבאתי:

ומה שהקשו הלח"מ והשעה"מ (פ"א מה' חו"מ) על הראצ"ד דס"ל דשאר ש"ר לכלבים ג"כ חייב לצער, אף על גב דבחמץ כה"ג פטור, דא"כ מאי פרכינן צבינה דנילף מהדדי הא לא דמו להדדי, לא ידעתי כלל, איך שייך להקשות דלשני בגמרא דמשו"ה א"א למילף חמץ משאר דהו"א דחמץ ש"ר לכלבים ג"כ חייב לצער, כיון דבחמץ אי כתב רחמנא שאר הול"ל דחמץ א"ח כלל לצער כמו דמשני בגמרא, וכן להיפך דלשני אי כתב רחמנא חמץ הו"א דשאר ש"ר לכלבים א"ח לצער, כיון דבחמץ הול"ל דאפילו כשראו לכלבים ג"כ א"ח לצער מה"ט דפרכינן בגמרא משום ש"ר לאכילה וכמש"כ הר"ן שהבאתי דכיון דנבלה ש"ר לגר לא הוה נבלה הול"ל דה"ה גבי חמץ כן ובלא"ה לשיטת הראצ"ד ז"ל דהא דאמרינן בגמרא אכל ש"ר לאכילה, היינו אפילו לכלבים כמש"כ:

ענף ג

ובהא דאמרינן צבינה שם ואי כתב רחמנא שאר שחימונו קשה וכו' ואי כתב רחמנא חמץ דראוי לאכילה וכו' אף על גב דזה קאי על הני לאוין דלא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור, דהתם קשה ל"ל תרווייהו חד בחמץ וחד בשאר נילף מהדדי, אבל בהא דכתיב תשביטו שאור מבתיכם וכן שאור לא ימצא צבתיכם וכן הא דכתיב צפ' ראה ולא יראה לך שאור בכל גבולך, בכל הני לא קשה מ"ט כתיב שאור משום דבית דכתיב לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור תו ילפי מהדדי, וכדתניא במכילתא בא לא יראה לך שאור ולא יראה לך חמץ, הוקש חמץ לשאר מה זה צבל ימצא אף זה צבל ימצא, ופשוט דה"ה מה שאור בהשבתה אף חמץ בהשבתה, וכיון דתו ילפי מהדדי א"כ א"ש הא דכתיב בכל הני חדא מהני תרתי, דהיינו שאור וה"ה לחמץ וגם מדכתיב שאור גבי צל ימצא ילפינן בגמרא שם דחייב כרת על אכילת שאור, ומשו"ה לא קשה אלא צבינה תרתי דלא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור, וזה פשוט, מ"מ הא דאמרינן ואי כתב רחמנא חמץ דראוי לאכילה אכל שאור לא ע"כ דכוונת הגמרא ואי כתב רחמנא חמץ בכל הני דוכתיב דכתיב שאור דא"א לומר דזה קאי רק על צל יראה אכל צבל ימצא ובהשבתה יכתוב שאור, חדא דא"כ הא לא הוה ידענא דין השבתה ובל ימצא גבי חמץ, דהא חמץ משאר א"א למילף, ועוד הא לא הוה ידענא דגבי צבתי נמי שלך א"א רואה אכל אתה רואה של אחרים ושל גבוה וצבולין נמי אסור להטמין, וכדאמרינן (פסחים ה) יכול צבתי עובר צבל יטמין אכל צבולין שלך א"א רואה אכל אתה רואה של אחרים ושל גבוה ת"ל שאור שאור לגז"ש, אבל אם נכתוב גבי צל ימצא שאור וגבי צל יראה חמץ לא הוה ידענא הא מלתא, א"ו דכוונת הגמרא ואי כתב רחמנא חמץ, היינו דבכל הני דוכתיב יכתוב רחמנא חמץ, א"כ לכה"פ גבי חמץ הוה ידענא לכל הני מלתא ואח"כ נילף שאור מחמץ מק"ו לכל הני להשבתה ולצל יראה ובל ימצא וגם לאכילה, וע"ז משני דא"א למילף שאור מחמץ, ומשו"ה כתיב גבי צל יראה תרתי שאור וחמץ וממילא א"ש כל הני קראי:

ולפ"ז ז"ל דלצ"ש דס"ל דשאר מחמץ אחיא מק"ו היינו נמי דאפשר למילף מק"ו צין להשבתה צין לצל יראה ובל ימצא צין לאכילה, אך מ"מ אי נימא דלאיסור אכילה נמי מציינו למילף שאור מחמץ היינו שאפשר למילף מק"ו שאסור באכילה וכשהשביחה ונעשה ראוי לאכילה ואכלה חייב כרת, אבל אם אכלה כך ודאי הא אפשר לפוטרו משום דבטלה דעתו אלל כל אדם, ובזה לא מהני האי ק"ו דשאר חמור מחמץ, אך מ"מ שפיר מציינן למילף מק"ו דעובר עליו צבל יראה ובל ימצא ואף על גב דנימא דא"ח על אכילתו וכמש"כ צסימן שאח"כ, וכיון דלצ"ש אפשר למילף מק"ו גבי צל יראה ובל ימצא א"ש הא דאמרינן למה חלקן הכתוב לומר לך שיעורו של זה לא כשיעורו של זה, וכ"ת כיון דגם לצ"ש צריך למכתב שאור גבי צל ימצא דהא מהאי קרא ילפינן

בגמרא דחייב על אכילת שאור מדפתה בשאור וסיים בחמץ, ממילא נמי אצטריך כל הני קראי דשאור כמש"כ לעיל, זה ליתא כיון דלאיסור כל יראה וכל ימנא ולהשצתה אפשר למילף שאור מחמץ תו לא שייך לומר דמשו"ה חלקן הכתוב גבי כל יראה וכל ימנא למילף לאיסור אכילה ולא לגופיה, הו"ל למכתב שאור גבי אכילה ולמה חלקן הכתוב גבי כל יראה וכל ימנא הא אפשר למילף מק"ו א"ו לומר לך דשיעורו של זה לא כשיעורו של זה:

ועפ"ז א"ש הא דאמרינן בגמרא דב"ש נמי ס"ל הא דאר"ז פתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ לומר לך זה הוא שאור זה הוא חמץ דר"ז יליף מהכא דחייב כרת על אכילת שאור וכמש"כ בתוס' שם, ולדברינו א"ש לב"ש נמי צריך למילף דחייב כרת על אכילת שאור כשאכלו כך. והנה מה שהבאתי הא דתניא במכילתא לא יראה לך שאור ולא יראה לך חמץ הוקש חמץ לשאור מה זה בצל ימנא אף זה בצל ימנא, זה אתיא בין לב"ש בין לב"ה דאפי' לב"ש דשיעורו של זה לא כשיעורו של זה, מ"מ הוקשו זל"ז דמה שנוהג בזה נוהג בזה, וגם פשוט דמה"ט איכא בתרווייהו נמי האי עשה דתשציתו וזה פשוט, ולא ידעתי מה שפלפל בצל"ח שם אי איכא עשה דהשצתה גבי חמץ וגם פשוט דהאי ל"ת דלא תשחט על חמץ דם וצחי איכא נמי גבי שאור כיון דהוקשו להדדי גבי חמץ"פ, וגם בלאו ה"ט אפשר למילף מק"ו כמש"כ בענף א' גבי מנחה ועי' בירושלמי פסחים (פ"ה ה"ד) בזה דקמבע"ל התם בשוחט על חמץ לב"ש אי שיעורו בכזית כמו שיעור דאכילת חמץ או ככותבת כמו גבי ציעור חמץ:

ובהא דאמרינן בגמרא שם דב"ה יליף ציעור מאכילה ע"ז הביא הל"ח שם מה שהקשה המהר"ם שיק דל"ל לב"ה למילף ציעור מאכילה, כיון דלדידיה צריכי הני קראי דכל יראה בשאור וחמץ, א"כ ממילא בתרווייהו שיעורו כזית והל"ח האריך שם בזה, ולא ידעתי דודאי צריך למילף ציעור מאכילה דכלא"ה אף על גב דודאי בתרווייהו חד שיעור הוא מ"מ מנ"ל דבתרווייהו שיעורו כזית דלמא ככותבת, דבשלמא גבי אכילה הא סתם אכילה כזית אבל בצל יראה מנ"ל האי שיעורא משו"ה אמרינן דיליף ציעור מאכילה דסתם אכילה בכזית, וה"ה בצל יראה מ"מ מסוגיא דביצה נמי מוכח דשאור שא"ר לכלבים הוה שאור לכ"ד וכמו שכתבתי בסימן הקדום:

סימן מ

לבאר אי חמץ שנפסל מאכילת אדם גרידא שחייבין לבערו אי חייבין על אכילתו
ברת אי לא

הנה כבר הבאתי מש"כ הר"ן בפסחים (מה א) דהא דתניא הפת שעטיפשה חייבין לבערו מפני שראוי לשוחקה ולחמעה בה כמה עיסות, דמשו"ה בעי ה"ט, דבלא"ה הול"ל דחמץ שא"ר לאכילה לא הוה חמץ דהא קיי"ל נבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה, אלא דהכא גבי חמץ איכא ה"ט דראוי לשוחקו והוה כמו שאור דחייבו רחמנא לבערו אף על גב שא"ר לאכילה, ולדברי הר"ן הול"ל דמה"ט נמי חייב על אכילתו כמו על שאור וכדילפינן (ביצה א) וכ"כ הפמ"ג והמקו"ח בסיומן תמ"ב בפשיטות דחמץ שנפסל מאכילה חייבין על אכילתו, והל"ה צריש ביצה ד"ה וראיתי כתב שם דאע"ג דחייב לבערו מ"מ א"ח על אכילתו, ובאמת לדברי הר"ן כיון שיש לו דין שאור לענין זיעור, ה"נ הול"ל שיש לה דין שאור לאכילה כהפמ"ג והמקו"ח, וגם בכ"מ (פ"א מה' חו"מ) שהבאתי בסיומן הקדום מבואר כן, אך כ"ו הוא לשיטת הר"ן:

אמנם לשיטת הראש"ד (בפ"א מה' חו"מ) שכתב דחמץ שא"ר לאכילה חייב לבערו בלאו ה"ט שראוי לשוחקו, והא דתניא הפת שעטיפשה חייב לבער מפני שראוי לשוחקה, מיירי בשאור שעטיפשה, וכבר כתבנו דטעמא דהראש"ד או משום דס"ל דלהלכה נבלה שא"ר לגר הוה נבלה, או דס"ל דאע"ג דגבי נבלה איכא קרא דנבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה מ"מ חמץ לא ילפינן מניה דלד"ה חמץ שא"ר לאכילה הוה חמץ, ולקמן (סיומן מ"ג) בררנו דגם הרי"ף והרמב"ם ס"ל כהראש"ד, ולדידהו א"ל דחמץ שא"ר לאכילה אף על גב שחייב לבערו שנכלל בכלל חמץ, מ"מ א"ח על אכילתו דבטלה דעתו אלל כל אדם, ודוקא בשאור גרידא רבי רחמנא דחייב על אכילתו דגזה"כ הוא גבי שאור, אבל לא בחמץ דלכל הני רבנותא לא מצינן דחמץ יש לה דין שאור, וזה תליא בהא מלתא אי למ"ד נבלה שא"ר לגר הוה נבלה אי נימא דלדידיה נמי לוקה על אכילתו, או דנימא דמה דס"ל דהוה נבלה, היינו דלא פקע נבלה ממנה, ואם השביחה ואכלה חייב אבל אם אכלה כך פטור דבטלה דעתו אלל כל אדם וכמו דאמרינן כה"ג (מנחות ע א) גבי תרומה במחוזר דאפילו אי נימא דלא פקע תרומה ממנו מ"מ אי גחין ואכיל בטלה דעתו אלל כל אדם ואי תלש ואכל חייב עי"ש, גם בפסחים (מד) אמרינן גבי כותח הצבלי דאם משטר שטר בטלה דעתו אלל כל אדם, א"כ א"ל נמי גבי נבלה שא"ר לאכילה אף על גב דנימא דהוה נבלה, וכבר הארכתי בזה הרבה בספרי מנחת ברוך חלק אמרי דעה צדיני נבלה ובררנו שם דא"ל דגבי נבלה שא"ר לגר לא שייך כלל הא מלתא דבטלה דעתו אלל כל אדם, וגם הא מלתא דאינו לוקה שכד"א עי"ש. אמנם הבאתי שם מש"כ הרמב"ם (פי"ד מה' מ"א) כשכתב שם דאינו לוקה שכד"א כתב שם כשאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם ה"ז פטור נראה דס"ל דנבלה שא"ר לגר הוה נבלה, וכן מוכח מדבריו (בפ"א מה' אה"ט) מ"מ פסק שאם אכלו כך פטור, הן אמת דגם דדברי הרמב"ם גדולים חקרי לב דהמל"מ (בפי"ד מה' א"ב) כתב בהדיא דהרמב"ם ס"ל דנבלה שא"ר לגר הוה נבלה ומ"מ פטור על אכילתו אבל כל מפרשי הש"ע ציו"ד (סיומן ק"ג) הפר"ח והפמ"ג והחות דעת כולהו ס"ל דדעת הרמב"ם דנבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה, גם בנוצ"י מה"ק חיו"ד (סיומן כ"ו) הביא דברי הרמב"ם וכתב שם דדעת הרמב"ם הוא דנבלה שא"ר לגר הוה נבלה, וגם אנחנו בספרי שם בררנו ג"כ הכי וגם כתבנו טעם לדברי הרמב"ם ולדידיה ממילא גבי חמץ נמי אף על גב דנימא חמץ שא"ר לאכילה הוה חמץ וחייב לבערו, מ"מ אינו לוקה על אכילתו כיון דלדעת הרמב"ם והראש"ד חמץ אין לו דין שאור ממילא אף על גב דגבי שאור איכא קרא דחייב על אכילתו אף על גב שא"ר לאכילה מ"מ גבי חמץ פטור ולא ילפינן משאור:

והנה צעיקר המחלוקת שבין הראב"ד והר"ן היה אפשר להציא ראייה לדעת הראב"ד דחמץ אין לו דין שאור דהא לב"ש דס"ל שאור בכזית וחמץ בככותבת הא לדלידיה ע"כ דחמץ אין לו דין שאור ואף על גב דחמץ ראוי לשוחקו ולחמע בו א"כ מהיכא תיתי נימא דב"ה פליג ע"ז, ולהר"ן ז"ל דלב"ש דילפי מקראי דשיעורא דשאור לא דמי לשיעורו דחמץ לדלידיה מוכח דחמץ אין לו דין שאור אבל לב"ה אמרינן דגם חמץ יש לו דין שאור ולפ"ז ז"ל דלב"ש חמץ שא"ר לאכילת אדם גרידא א"ל לצער כיון דלדידיה אין לחמץ דין שאור א"כ חמץ שא"ר לאכילה הוה כנבלה שא"ר לגר כמש"כ הר"ן אבל להראב"ד א"ש דליכא בזה שום פלוגתא דב"ש וצ"ה:

עוד היה אפשר להציא ראייה לדעת הראב"ד דס"ל דהאי צרייתא דהפת שעטיפשה חייב לצער משום שראוי לשוחקה מיירי בשאור שא"ר לכלבים, ואף על פי שעטיפשה חייב לצער מה"ט שראוי לשוחקה, דהנה בתוספתא פ"ג דפסחים תניא חלות צנץ שעופשו או שיצשו חייב לצער, ולכאורה קשה מ"ט תני חלות צנץ שעופשו הא אפילו כשנאפו החלות ואח"כ עיפשו עד שא"ר לאכילה ג"כ חייב לצער, ואי מיירי שעופשו עד שא"ר לכלבים קשה מ"ט חייב לצער, ונראה דה"ט דטבע הצנץ כ"ז שמונח יותר הוא מתחמץ ביותר עד שנעשה שאור, וכדאמרינן (במסכת מנחות נב א) ר"מ אומר השאור בודה להן מתוכן דהיינו שמניחה עד שנעשה שאור, וא"כ בחלות צנץ שעופשו ודאי שנעשו שאור משו"ה חייב לצער, ואף על פי שא"ר לכלבים דשאור שא"ר לכלבים חייב לצער, ולפ"ז צרייתא דפסחים דהפת שעטיפשה מיירי נמי כהתוספתא צפת שעטיפשה קודם שנאפה דהיינו חלות צנץ, וא"ש עפ"ז הא דתניא בסיפא אמר רשב"א דב"א במקוימת לאכילה אבל כופת שאור שיחדה לשיצה, כיון דצרישא מיירי בחלות צנץ שעשוין לאכילה, משו"ה ארשב"א אבל כופת שאור שיחדה לשיצה, גם מהא דתניא במכילתא בא לא אס אמרת בשאור שמחמץ לאחרים חייבין עליו כרת, תאמר בחמץ שאינו מחמץ לאחרים, משמע מהאי ליטנא דחמץ א"א שיחמץ לאחרים ולהר"ן ז"ל דהא דתניא תאמר בחמץ שאינו מחמץ לאחרים, דהיינו שאינו עומד לכך אבל מ"מ ראוי לשוחקו ולחמע בו, וגם מהא דצפסחים שם תניא הפת שעטיפשה חייב לצער משום שראוי לשוחקה וכו', ובאידיך צרייתא שם תניא הפת שעטיפשה ונפסלה מלאכול לאדם והכלב יכול לאוכלה וכו' ונשרפת עם הטמאה צפסה. הנה בראשונה לא תני והכלב יכול לאוכלה ובשניה לא תני הטעם שראוי לשוחקה, ולהראב"ד א"ש דבשניה דתני בהדיא והכלב יכול לאוכלה משו"ה חייב לצער בלי שום טעמא, אלא משום דלא פקע חמץ מניה כמש"כ לעיל, ובקמייתא לא תני והכלב יכול לאוכלה משום דמיירי בשאור שא"ר לכלבים משו"ה תני ה"ט דראוי לשוחקה ובסימן הקדום צררנו דגם הרמב"ם ס"ל כהראב"ד דשאור שא"ר לכלבים חייב לצער, וגם צרור מאד דהרמב"ם ס"ל כהראב"ד דזוה דחמץ שא"ר לאכילה יכול לאכול דחמץ שא"ר לצער בלא טעמא דראוי לשוחקו, אלא משום דלא פקע חמץ מניה, דכבר צררנו בספרי שם דהרמב"ם ס"ל דנבלה שא"ר לגר הוה נבלה, וה"ה בחמץ שא"ר לאכילה דהוה חמץ כמש"כ הר"ן בעלמא דפסחים שם וממילא מוכח דהרמב"ם נמי ס"ל דצרייתא קמייתא מיירי בשאור שא"ר לכלבים משו"ה צעי טעמא שראוי לשוחקה, ובשניה דתני בהדיא שראוי לכלב לא תני ה"ט כמש"כ מעתה גם להרמב"ם אף על גב דחמץ שא"ר לאכילה חייב לצער משום דלא פקע חמץ מניה מ"מ אין לו דין שאור וא"ח על אכילתו אס אכלו כן קודם שהשציתו כמש"כ ודוקא בשאור גזה"כ דחייב על אכילתו אבל בחמץ שא"ר לאכילה לא:

ובן מוכח בהדיא מהא דכתב הרמב"ם (פי"ד מה' מ"א) דכל איסורין שנפסלו מאכילה אין לוקין עליהן חוץ מצער בחלב וכה"כ, וקשה מ"ט לא הו"א הרמב"ם גס חמץ"פ, וראיתי בצמ"ג (סימן תמ"ג) שהקשה כן אבל לדברינו א"ש דצאמת בחמץ"פ כה"ג אינו לוקה, ואין להקשות דמ"מ מ"ט לא הו"א הרמב"ם שם שאור

מכלל כל האיסורין, דזה הוא משום דצשארור לא שייך לומר שנפסל מאכילה דהא כל שאור א"ר לאכילה, וכבר פסק הרמב"ם (פ"א מה' חו"מ) דחייבין על אכילת שאור, ותדע דהא ג"ה נמי חייבין עליו אף על פי שא"ר לאכילה, ולא הו"א הרמב"ם שם ג"ה מכלל כל האיסורין, וזה הוא נמי מה"ט. וזוהי מתורץ נמי מה שהקשה במקו"ח בסימן תמ"ב על הא דאמרינן (פסחים כד א) אמר אביי הכל מודים בכה"כ שלוקין עליהן שכד"א וע"ז הקשה מ"ט לא אמרינן שם דחמץ פ"פ ושאור ג"כ לוקין עליהן שכד"א דהא חייבין על אכילתו אף על גב שא"ר לאכילה, ולדברינו א"ש דאע"פ דחייבין על אכילת שאור ואף על פי שא"ר לאכילה מ"מ אם אכלו שכד"א כגון שהוא רותח עד שגרנו נכוית פטור כיון דחיוצא דאכילת שאור ילפינן מקרא דכל אוכל מחמץ ודאי דבעי כד"א, אלא דבהא לחוד ג"ה הוא דאע"פ שא"ר לאכילה מ"מ חייבין על אכילתו, תדע דהא ג"ה ג"כ חייבין על אכילתו אף על גב שא"ר לאכילה דהא קיי"ל אין בגדין בכו"ט, ומ"מ לא אמרינן בפסחים שם דג"ה לוקין עליו שכד"א וזה הוא נמי מה"ט דצאמת גם בג"ה אינו לוקה שכד"א כמש"כ גבי שאור, וכן הוא מצא"ר ג"כ בתוס' פסחים (כה א) ד"ה מה לכלה"כ דצחמץ פ"פ אינו לוקה שכד"א:

ענף ב

והנה לפי מה שזכרנו דלהרמב"ם חמץ שנפסל מאכילת אדם גרידא אף על פי שחייבין לצערו מ"מ אינו לוקה על אכילתו, לכאורה יש לעיין דמ"ט איכא ציה בל יראה, דאע"ג דלדברינו כ"ז שלא נפסל מכלל לא הוה עפרא וחמץ מקרי וא"כ א"ל דנכלל בקרא דלא יראה לך חמץ, אך ממש"כ הר"ן ריש פסחים ז"ל וצדיקת חמץ הוא משום דלא בדילי אינשי מניה וחמיר איסורא טפי דאית ציה כרת, ואפשר עוד דמפני טעם זה החמירה תורה זו לעבור עליו בצל יראה עכ"ל, חזינן דלהר"ן בל יראה תליא בחיוב כרת דאכילה, א"כ חמץ שנפסל מאכילת אדם כיון דא"ח על אכילתו הול"ל דליכא ציה נמי בל יראה, אך זה ליתא דאע"ג דאם אכלו כמות שהוא פטור משום דצטלה דעתו אלל כל אדם, מ"מ כיון דכשהשציתו ואכלו חייב כרת, משו"ה אף על גב דנימא דבל יראה תליא בחיוב דאכילה מ"מ איכא ציה בל יראה כיון דמ"ל גציה חיוב כרת על אכילתו כשהשציתו, ומה"ט א"ש נמי מש"כ הר"ן (פסחים מה א) דמשו"ה תניא גבי חמץ שנפסל מאכילה שחייב לצערו משום שראוי לשוקרו וכו' דבלא"ה הול"ל שאינו חייב לצערו דקיי"ל נבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה, דמוכח מדבריו דלמ"ד הוה נבלה א"ש כלל לה"ט ואף על גב דלעיל צענף הקדום הבאתי דלהרמב"ם גם למ"ד הוה נבלה א"ח על אכילתו כשאכלו כך משום דצטלה דעתו אלל כל אדם, ומ"מ חייב לצערו בלאו ה"ט שראוי לחמץ זו וזה הוא ג"כ מה"ט דכיון דלדידיה אף על גב שא"ר לאכילה מ"מ חמץ מקרי וכשהשציתו ואכלו חייב כרת משו"ה נכלל בקרא דלא יראה לך חמץ כמש"כ ותדע עוד דהא כוסס שעורים חמוצים כמות שהם, לכאורה מסתבר דא"ח עליהם דהוה שכד"א דהא ציומא (פ"א א) אמרינן א"ר ירמיה אר"י זר שכוסס שעורים של תרומה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש, כי יאכל פרט למזיק, וכיון דלא מקרי אכילה לגבי חומש מסתבר דהוה שכד"א גבי איסורין, ומ"מ ודאי דחייב לצערן מה"ת, וגם באוכל עיסה לכאורה הוה נמי שכד"א מ"מ עוברין עליה בצל יראה, כדחנן (פסחים מו ב) גבי כי"צ מפרישין חלה בטומאה, ואף על גב דא"ל דשא"ה גבי עיסה ושעורים שעומדים לאכילה העיסה לכשתאפה והשעורים כשאכלן כדרך כל אדם, משא"כ בחמץ שנפסל מאכילה, וכמש"כ בה"ג לעיל (סימן ל"ט) למ"ד נבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה. אך זה ליתא דלמ"ד הוה נבלה כיון דלדידיה חמץ שא"ר לאכילה נמי חמץ מקרי תו א"א לחלק ציה:

אמנם מש"כ דעיסה ושעורין הוה שכד"א אינו פשוט כ"כ דזהדיא תניא (מנחות ע ה) התבואה והקמחים והבצקות מטטרפין וע"ז ואמרין שם שמטטרפין לכזית ללקות צדש ובחמז"פ ובמע"ש שאכלן חוץ לחומה, א"כ מבואר לכאורה דשעורים וגם עיסה הוה כד"א אך מ"מ אין ראייה דא"ל דהאי תבואה מיירי בשאר מיני דגן ולא בשעורים או דמיירי בקליות אבל בצנץ מפורש זהדיא דהוה כד"א, ועדיין א"ל דהאי בצקות דמנחות שם הכונה לחם, וכמו ההיא דבצקות של כותים בפסחים (מ א) ולא מסתבר כן, והרמב"ם (פי"ד מה' מ"א) סתם דכל חמשה מיני דגן והקמחין שלהן והבצקות שלהן מטטרפין מסתבר לכאורה, דכונתו דאפילו כוסם השעורים לוקה. ולפ"ז נריך לחלק דאע"ג דגזי תשלומי חומש לא מקרי אכילה מ"מ לגזי איסורין הוה כד"א, והיה אפשר להביא ראייה לזה דהא גזי תשלומי חומש, מצינן בירושלמי תרומות (פ"ו ה"א) דפליגי התם רבי ורבנן גם בכוסם חטים דלרבנן פטור מחומש ולרבי חייב, ובכוסם חטים גזי איסורין הוה כד"א, כמו דמוכה מההיא דמנחות שהבאתי. אמנם מדברי הכ"מ (פ"י מה' תרומות) מבואר זהדיא דכוסם שעורים הוה שכד"א דהרמב"ם פסק שם דכוסם חטים חייב בחומש כרבי, ובכוסם שעורים פטור כמו דמבואר ביומא שהבאתי, וע"ז תמה הראב"ד הא הלכה כרבי מחזירו אבל לא מחזריו ומשו"ה פסק הראב"ד דכוסם חטים נמי פטור מחומש ואף על גב דגזי ברכה אמרינן (ברכות לז א) דכוסם חטים מזכך ברכה שאני כן כתב הראב"ד, ולדבריו הא דאמרין ביומא שם דכוסם שעורים פטור זה הוא לאו דוקא דה"ה דכוסם חטים נמי פטור, והכ"מ שם בשם הר"י קורקוס האריך לתרץ קושית הראב"ד והביא ראייה להרמב"ם מהא דאיתא בירושלמי שם אר"י זר שכסם חטים של תרומה לוקה, וכתב הכ"מ מדלוקה על אכילתו ודאי דחייב חומש, וכונתו דאי נימא דפטור מחומש משום דכתיב כי יאכל פרט למזיק אלמא דכוסם חטים לא הוה אכילה, והול"ל נמי דהוה שכד"א גזי איסורין, והמראה פנים בירושלמי שם לא ירד לכונת הכ"מ, הרי דמבואר מדברי הכ"מ דאי נימא דא"ח חומש על אכילתו ה"ה דאינו לוקה באיסורין וכיון דכוסם שעורים פטור מחומש א"כ א"ח על אכילתו מלקות:

אך קשה לי טובא על הכ"מ דהא זהדיא אמרינן בירושלמי יומא (פ"ח ה"ג) ר' אבהו בשם ר"י המגמע חומץ של תרומה לוקה, המגמע חומץ של תרומה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש, הרי דמבואר זהדיא דאע"ג דלא מקרי אכילה לגזי חומש מ"מ לוקין על אכילתו ואף על גב שאין להביא ראייה להלכה מהירושלמי, דא"ל דהירושלמי לא ס"ל כלל הא מלתא דאר"י בצבלי פסחים (כד א) דכל האיסורין אין לוקין עליהן שכד"א, דבירושלמי לא מיייתין האי דינא, וא"ל דלהבבלי כל מה שלא מקרי אכילה לגזי חומש לא מקרי ג"כ אכילה למלקות, מ"מ נסתר דברי הכ"מ שכתב דמדאר"י בירושלמי תרומות דכוסם חטין של תרומה לוקה, מוכח דחייב חומש דלהירושלמי ודאי דלא דמי להדדי, וגם להבבלי אין הכרע:

גם תמוה לי על הראב"ד ועל הר"י קורקוס והכ"מ, דקא מהוי זה טובא לתרץ דעת הרמב"ם, וקשה הא מסוגית הש"ס דבבלי מוכח זהדיא כדעת הרמב"ם, דהנה במנחות (ע א) גזי שבולת שמרחה בכרי ושתלה וקרא עליה שם במחוזר, דקמבע"ל אי פקע טבלא מניה או לא, ופרכינן והתניא לא מצינו תרומה במחוזר לקרקע, ומשנינן כי תניא ההיא לענין אחיזי מיתה וחומש, דאי תלש ואכל תלוש הוא ואי גחין ואכיל בטלה דעתו אלל כל אדם. ופשוט דתבואה במחוזר אינה מצושלת, וזה שאכלה במחוזר הא הוה כוסם את החטים, מ"מ אי לאו דבמחוזר לא עבידי אינשי דאכלי הוה חייב עלה מיתה וחומש, אלמא דכוסם שאר מיני דגן חייב חומש אלא דכוסם שעורים גרידא פטור מחומש כדאיתא ביומא שהבאתי, חזינן דהבבלי לא ס"ל כהירושלמי, ונריך לדחוק הרבה לתרץ דעת הראב"ד ולומר דהבבלי ג"כ ס"ל כהירושלמי דרבי ורבנן פליגי בהא מלתא, אלא דהבבלי מוקים האי ברייתא כרבי ואף על גב דלית הלכתא כוותיה, ואף על גב דלא מדכרינן

כלל האי פלוגתא בצבלי. מ"מ להכ"מ דס"ל דכוסס שעורים אינו לוקה, לדידיה אס אכל שעורים חמוצים כמות שהם נמי פטור, ומ"מ איכא צהו צל יראה, וה"ה בחמץ שנפסל מאכילה אי נימא דחמץ מקרי וכשהשביחו ואכלו חייב הול"ל דאיכא ציה נמי צל יראה צלאו ה"ט שראוי לשוחקו ולחמע צו עיסות, וצלא"ה מוכרח לומר כן דהא ודאי חמץ רותח הרצה עד שאס אכלו גרונו נכוית, אס אכלו כך פטור, דהוא שכד"א וכמש"כ הרמב"ם (פי"ד מה' מ"א) דאיסור רותח הוא שכד"א וכבר כתבנו צענף א' דצחמץ"פ נמי שכד"א פטור, מ"מ פשוט דאיכא ציה צל יראה אף על פי שהוא רותח:

ובלא"ה גם צעיקר דצרי הר"ן יש לעיין טובא דמנ"ל הכא לדרוש טעמא דקרא, הא אפילו לר"ש דדריש טעמיה דקרא מ"מ היכא דדריש דריש, אצל אנן ודאי דלא דרשינן מעלמנו טעמא דקרא, ומסתבר דגם הר"ן לא כתב למילף הלכה מטעם זה אלא שנתן טעם כולל לצל יראה, כמש"כ כמה רצותא טעמים צכמה מצות, ותדע דהא הר"ן ריש א"ע כתב דכותח הצבלי ושכר המדי אף על גב שא"ח על אכילתן לרבנן, משום דגבי אכילה ליכא צבא"פ מ"מ עוברין עליהן צבל יראה, דכל החמץ שצתערובות מצטרף לכזית ואף על גב שלגבי אכילה אינו מצטרף, אלמא דאיכא צל יראה אפילו היכא דא"ח על אכילתו, ואפילו להני רצותא דס"ל דצכותח הצבלי ליכא צל יראה זה הוא מטעמא אחרתא כמו שיבורר לקמן (סימן נ"צ). הנה צררנו דחמץ שא"ר לאכילת אדם גרידא אי נימא דחמץ מקרי איכא ציה צל יראה צלאו ה"ט שראוי לשוחקו. אך למ"ד נצלה שא"ר לגר לא הוה נצלה לדידיה איכא פלוגתא דרצותא דלדעת הר"ן כמו דגבי נצלה לא הוה נצלה ה"ה גבי חמץ לא הוה חמץ ומשו"ה צעי ה"ט דראוי לשוחקו, ולדעת הרמב"ם והראצ"ד מקרי חמץ ואיכא ציה צל יראה צלאו ה"ט דראוי לשוחקו ואף על גב דנימא דכשאכלו כך פטור משום דצטלה דעתו, ולדצריהס ה"ט שראוי לשוחקו קאי על שאור שנפסל מכלבים וכמו שנבאר צסימן מ"ג בצארוכה:

סימן מא

שאלה אי שמרי שבר שלנו יש להם דין שאור, ואם עבר עליהם הפסח והחמיצו בהן עיסה אסורה או לא

תשובה הנה המג"א (סימן תמ"א וס"ק מ"ה) הביא בשם מהר"ם לובלין (סימן קכ"א) שאם חמץ עיסה בשמרי שבר שעבר עליו הפסח אסור דהוי כאלו הוא בעיניה, פי' דאע"ג דחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור התערובות מ"מ כשהחמץ עיסה דהוה מילתא דעבידא לטעמא הוי כמו חמץ בעין. אמנם בשו"ת פני יהושע ח"ב (סימן י"ג) כתב שם דא"ל דאע"ג דאמרינן (חולין ו' א) גבי דמאי דאע"ג דלא גזרו על תערובות דמאי מ"מ אס' החמץ עיסה בשאור של דמאי אסור דהוה כאיסור בעין, וכן אמרינן בע"ז (לה"א) גבי גזירות עכו"ס דכ"ד המעמיד הוה כמו איסור בעין, מ"מ דחמץ שעבר עליו הפסח דאמרינן (פסחים ל"א) כי קניס ר"ש בעינא אכל בתערובות לא, א"ל דהכא כיון דאיסורא משום קנסא הוא דדוקא כשהוא בעין ממש אכל ע"י תערובות לא אפילו ככה"ג שהחמץ העיסה בשאור שעבר עליו הפסח:

ואפשר להביא ראייה ברורה דבחמץ שעבר עליו הפסח נמי אמרינן דכיון דשאור הוה מילתא דעבידא לטעמא הוה כמו חמץ בעין, מהא דתניא בתוספתא פסחים פ"ב והוצא צירושלמי ערלה (פ"ב ה"ו) חמץ של כותים מאימתי מותר אחר הפסח, של בע"ז אחר ג' שבתות של אפיה ושל נחתומין בכפרין עד ג' ימים ובכרכים עד ג' תנורים וכו', ותניא התם ר"ש אומר אף כשאמרו של נחתומין בכרכים עד ג' תנורים אסור עד ג' ימים מפני שבשחרית הוא בודק לו שאור כל אותו היום, כד"א בזמן שלא עשו פסחיהן עם ישראל וכו', אלמא מפורש אמרינן דפת שהחמיצו משאור שעבר עליו הפסח אסור, ואפילו כשלקחו שאור מהעיסה שניה והחמץ בו גם כן אסור אלא כשלקחו שאור מעיסה שליטת והחמיצו בו מותר, ומשו"ה תלינן בנחתומין של כרכים לאחר שאפו ג' תנורים לאחר הפסח דודאי השאור שלהן הוא מעיסה שליטת, ור"ש פליג משום דבשחרית לוקח הנחתום שאור על כל היום כולו, ומשו"ה אפילו אפה הרבה פעמים ציוס אחד לא תלינן שהשאור הוא מעיסה שליטת מ"מ מבואר בהדיא דר"ש בעצמו דס"ל דחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור בתערובות, דמ"מ אסור הפת שהחמיצו בשאור שעבר עליו הפסח, ומהירושלמי אין כ"כ ראייה משום דהירושלמי לא ס"ל כהצבלי כהא דחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור תערובתו לר"ש דצירושלמי פסחים (פ"ב ה"ג) אמרינן מודה ר"ש שהוא אסור, איסורו מהו ר' ירמיה אמר איסורו ד"ת ר' יונה ור' יוסה תריהון אמרינן איסורו מדצריהם דר' ירמיה ס"ל דמהעשה דתשציתו ילפינן שצריך להשצית החמץ קודם פסח ושלא לאוכלו עד עולם אפילו לאחר פסח משו"ה ס"ל דגם לר"ש אסור מה"ת, מ"מ א"ל דלד"ה דגם לר"ש אסור תערובתו, אכל מ"מ כפי המצואר בש"ס צבלי דלר"ש אינו אסור תערובתו ומ"מ ס"ל בתוספתא דאס' החמץ עיסה בשאור שעבר עליו הפסח אסור, א"כ מוכרח כדעת המהר"ם לובלין דזה הוה כאיסור בעין:

עוד אפשר להביא ראייה מהא דאמרינן (חולין ד' ג) חמץ של עוברי עברה אחר הפסח מותר מיד מפני שהן מחליפין ומוקמינן שם כר"ש דס"ל דחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מדרבנן, משו"ה תלינן לקולא דדרבנן שהחליפו בשל עכו"ס, ובתוס' שם הקשו דאפילו כשהחליפו בשל עכו"ס נמי הא פת עכו"ס אסור באכילה. אמנם בתוספתא פ"ב דפסחים תניא בהדיא חמץ של עוברי עברה מותרין לאחר הפסח מפני שמחליפין את השאור, וא"כ מיירי שידוע שאפאה לאחר פסח אלא דחיישינן שמא החמץ העיסה בשאור שעבר עליו הפסח, וע"ז אמרינן שהחליף את השאור בשאור של עכו"ס, ומתורץ קושית התוס' מ"מ מדמוקמינן כר"ש אלמא דגם לר"ש כשהחמץ בשאור שעבר עליו הפסח אסור, ומלאתי במשכנות יעקב (סימן

קמ"ט) שכתב ג"כ הכי אלא שהקשה שם א"כ לפי מה דאמרינן שם דהאי זרייתא אתיא כר' יהודה דס"ל חמץ שעבר עליו הפסח אסור מה"ת, ומיייתין מכאן ראה דגם בדאורייתא תלינן לקולא, וע"ז הקשה דאי נימא דהכא ליכא חששא אלא משום השאור בלבד, א"כ גם לר"י ליכא הכא איסורא מדאורייתא. אמנם נראה דא"ל בזה דלא מיבעיא לפי מה שבארתי בספרי חא"ד דיני תערובות דכמה רבותא ס"ל דשאור שהחמץ הוא טכ"ע ואסור מה"ת עי"ש מש"כ בזה דא"כ ודאי דא"ש דזה היה דאורייתא לר"י. אך גם אי נימא דעיסה שנתחממה בשאור של איסור אינה אסורה אלא מדרבנן ג"כ א"ש דהא דמוקמינן בחולין כר' יהודה, היינו נמי בזה דס"ל לר"י דמז"מ אינו בטיל מה"ת ושאור בעיסה הוה מז"מ כדתנן (עלה פ"ג מ"ו) ולמה אמרו כל המחמץ והמתבל והמדמע להחמיר מז"מ וכו' כיצד שאור של חמץ שנפל לתוך עיסה של חמץ וכו' ועיין בר"ן בע"ז (סו"א) בזה דפליגי התם בחמרא חדתא בענבי אי הוה מז"מ שביאר שם דשאור בעיסה הוה מז"מ לד"ה וא"כ א"ש דהא השאור נו"ט בעיסה והוה נמי תערובות לח בלח וא"כ לר"י דס"ל דמז"מ אינו בטיל מה"ת ממילא העיסה אסורה מה"ת, ומעתה מוכח נמי מהכא דהמחמץ בשאור שעבר עליו הפסח אסור אפילו לר"ש כהמהר"ם לובלין:

אך מה שיש לעיין בזה הוא מה שראיתי בצעל העיטור ה' זיעור חמץ שמבאר שם זמן השבתה ואיסור אכילה ומציא הא דאמרינן (פסחים א) ואזדא רבא לטעמיה דא"ר כי הוינן זי רב נחמן כי הוה נפקא ז' יומי דפסחא אמר לן פוקו וזבינו חמירו דבני חילא, ופי' רש"י דרבא דס"ל דהלכתא כר"ש דחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר, אזיל לטעמיה שאמר רבא משמיה דר"נ דמותר לקנות לאחר הפסח פת עכו"ם שעבר עליו הפסח, וע"ז הקשה הצעל העיטור איך התיר ר"נ לקנות פת עכו"ם הא הוא גופיה אמר בע"ז (לה צ) לא תשתעו מניה דאיבו דקאכיל לחמא דארמאי, עוד הקשה דחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח דשרי, היינו בהנאה אבל באכילה אסור, דכן ס"ל לצעל העיטור דחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח אסור באכילה, וע"ז מציא שם מה שפי' רבותא קמאי דהא דאמרינן ואזדא רבא לטעמיה קאי על הא דס"ל לרבא דחמץ שעבר עליו הפסח ע"י תערובות מותר, ואזיל לטעמיה דר"נ דשרי לקנות חמירא דבני חילא, היינו שאור לחמץ זו את העיסה ש"מ דע"י תערובות לא קניס ר"ש, וע"ז הקשה עוד דמ"מ לכתחלה אסור לערב, ומי' דחמירא דבני חילא פת שאפו בני חילא הוא ונתערב בו השאור של א"י וע"י תערובות בין דישראל בין דנכרי מותר עכ"ל ודבריו ז"ע הא בכה"ג הוה פת עכו"ם, וראיתי מי שהגיה בצעהע"ט דמיירי צפת שאפה ישראל ונתערב ביה השאור של א"י וא"ל נמי דכונת הצעהע"ט שכתב פת שאפו בני חילא, היינו שאפאוו לבני חילא, דהישראלים אפו לבני חילא ונתערב השאור שלהם שעבר עליו הפסח בעיסה והוה תערובות חמץ דדיעבד, וגם זה לא הוה פת עכו"ם דהישראל אפה וכמש"פ ציו"ד (סימן קי"ג), והציא שם הצעל העיטור שכ"כ רבינו חננאל שכתב נראין הדברים דחמירא דבני חילא ברשות ישראל היו ואף על גב דכדידהו דמי הוה שרי ר"נ דהא ע"י תערובות הוא, וכן הוא באמת צפי' ר"ח על פסחים שם, א"כ מצואר מכל הראשונים דגם שאור שהחמץ העיסה חשבינן לתערובות חמץ ולא מלאתי מי שהעיר בזה, ולכאורה זה תמוה כמו שהבאתי מהתוספתא:

והנה לפי מש"כ הטור באו"ח (סימן תמ"ח) שכל הראשונים לא ס"ל בצעהע"ט דחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח אסור באכילה, לפ"ז גם אי נפרש דהא דאמר ר"נ פוקו וזבינו חמירא דבני חילא, היינו שאור לחמץ בו עיסה א"ש ג"כ על פי פי' רש"י דאזדא רבא לטעמיה קאי על הא דס"ל לרבא דחמץ של עכו"ם שעבר עליו הפסח מותר, דמדהתיר ר"נ לקנות שאור של עכו"ם שעבר עליו הפסח לחמץ בזה עיסות ש"מ דס"ל דמותרין, ובאמת זה הוא פי' רי"ז גאות שהציא הצעהע"ט שם, וגם הב"י בטור יו"ד (סימן קי"ג) מפרש ג"כ הכי

מ"מ זהה דמוכה מצע"ט דשאר שהחמיץ הוה נמי תערובות חמץ הא לכאורה לא מצינו דפליגי בזה ומפי' ר"ח שהבאתי שכתב סתם דחמירא דבני חילא ברשות ישראל היו ומ"מ שרי דהא ע"י תערובות הוא א"ל דאין כונת ר"ח שהחמיץ הפת בשאר שעבר עליו הפסח, אלא שהיה תערובות חמץ בגוויי אחרינא דנראה דכונת רבינו חננאל לתרץ קושית הראב"ד דהשגות (פ"ד מה' מו"מ) שהקשה דצפסחים (ה'ב) אמר רבא זיערו חמירא דבני חילא דחשבינן כשל ישראל, וצפסחים (ל'א) א"ר זבינו חמירא דבני חילא וחשבינן להו כחמץ של עכו"ם שעבר עליו הפסח ומשו"ה תי' ר"ח דאע"ג דחשבינן ליה כחמץ של ישראל מ"מ זה היה חמץ ע"י תערובות, וחיודש הוא דהראב"ד והמ"מ והכ"מ שם כולם לא הביאו פי' ר"ח, שתי' לקושית הראב"ד בגוויי אחרינא עי"ש, אך מדברי בעה"ט מוכח דהדיא דשאר שהחמיץ הוה תערובות חמץ מ"מ להלכה כיון דהאחרונים לא הביאו דברי בעה"ט וכבר הבאתי דבתוספתא מצואר דהדיא דגס ר"ס ל"א שם החמירו בשאר שעבר עליו הפסח שהפת אסורה וזה הוא כהמהר"ם לובלין. אמנם מה שמדמה המהר"ם שמרי שבר לשאר יש לעיין בזה כפי שיבואר בענף ב':

ענף ב

אמנם יש לעיין בשמרי שבר שלנו אם יש להן דין שאור, דצפמ"ג (סימן תמ"ב) גבי יי"ש הנעשה משמרי שבר העיר שם על שמרים שלנו דהא נפסלו מאכילת כלבים, ולהרמב"ם שאור שנפסל מאכילת כלבים א"ח לבער, אך כבר כתבנו לעיל (סימן ל"ח) דגם להרמב"ם חייב לבער וגם עוברין עליו בצל יראה, ובשו"ת משכנות יעקב (סימן ס"ה) הקשה על מש"כ הט"ז ביו"ד (סימן ר"ג) דעיסה שנתחממה בשמרי שבר של חדש אסורה, והקשה הא שמרים א"ר לאכילת כלבים ופקע איסורן. אך באמת זה לא קשה כלל כמש"כ לעיל (סימן ל"ט) דמשו"ה שאור של תרומה וכה"כ אסורין אף על פי שא"ר לכלבים משום דכ"ד העומד ליתן טעם אף על פי שא"ר לאכילה לא פקע איסורו, ומה שהעיר בשו"ת משכנות יעקב שם עוד דשמרי שבר הוה כמו סובין של תרומה זה אינו מן הדומה כמו שיבואר לפנינו. עוד ראיתי בשו"ת צנין עולם (סימן כ"ב) שכתב דשמרי שבר שהחמירו בהן לא הוה דבר המעמיד משום דכח העמדה הוא ע"י כישות שנתנו בשכר וכו' וא"כ הוה וזו"ג שמותר עכ"ד, אבל באמת זה אינו דומה לזו"ג, דהדבר פשוט דזו"ג לא הוה אלא היכי דדבר של היתר ודבר של איסור גרמו דבר אחד, כמו שאור של תרומה ושאור של חולין לא בזה כדי להחמיץ ולא בזה כדי להחמיץ ונכטרפו וחמרו, אבל אם שאור של תרומה לבדו החמיצה אלא שאותו השאר הוכשר להיות שאור ע"י דבר היתר פשוט דזה לא הוה וזו"ג, כיון דלאחר שהוכשר הא האיסור צפ"ע מחמיץ, ותדע דהא כל שאור של תרומה לא נעשה שאור אלא כשנתחמץ ע"י מים, מעתה פשוט בשמרי שבר של חדש אי נימא דהשמרים צפ"ע אסורין כמו שיבואר, א"כ מה שהוכשרו ע"י כישות זה לא הוה וזו"ג, אולי כונתו ז"ל דגוף הכישות מעורב בשמרים ואם היו נוטלים הכישות שבתוכו לא הוה מחמיץ, ומי חכם ויבין את אלה:

אמנם מה שיש לעיין על שמרי שבר שלנו, הוא מה שהביא בחק יעקב באו"ח (סימן תמב ס"קד) מה ששאל השואל שם דמ"ש שמרי שבר משמרי יין דאמרינן בצ"צ (ז'א) דשמרי יין של תרומה ראשון ושני אסור שלישי מותר, אלמא דגוף השמרים מותרים אלא שאסורין הן משום לחו"ח יין שבתוכו, וע"ז השיב החו"י דשמרי יין הוא מהפסולת שבזגין, ומעולם לא חלה התרומה על הפסולת, אבל שמרי שבר שעורים, הם גוף הקמח של שעורים הנלללין למטה שהן אסורין משום חמץ, ובשו"ת משכנות יעקב שהבאתי לעיל כתב ג"כ דשמרי שבר הוה כמו שמרי יין, גם מדמה שם שמרי שבר לסובין, אבל לפי מה שכתב הח"י שהבאתי אינו דומה כלל דסובין

או שמרי יין הן פסולת שלא חלה עליהן האיסור כלל, אבל שמרי שכר הן גוף הקמח הנלכלל למטה, וצשו"ת פני יהושע (ח"צ סימן יב) שהבאתי לעיל כתב ג"כ שמרי שכר שעורים מותרין בפסח, והביא כן בשם הגהת אשר"י פ"ב דע"ז (סימן כד) שכתב שם דשמרי שכר אי לית ביה נחלוחי שכר מותרין בשתייה בפסח, ובשערי תשובה באו"ח (סימן תמח ס"ק ד) הביא דברי הגהת אשר"י ותמה ע"ז וגם כתב כהחק יעקב שהבאתי דשמרי שכר אינו דומה לשמרי יין, משום דשמרי שכר הן גוף הקמח הנלכלל למטה. ומצאתי צשו"ת או"ז הגדול (סימן תשע"ט) דמדמה שמרי שכר לשמרי יין כהפני יהושע שהבאתי, ובאמת עיקר הסברה שכ"ח הי"ד שמרי שכר שעורים הן גוף הקמח של שעורים שנלכלל למטה בחצית, אינו צורך כ"כ שאומרים דשמרי שכר שעורים, הוא דבר חדש שמתהווה מעצמו בשכר כמו תולעים המתהווים מעצמן בגזינה או בצפר, ואם הדבר כן א"כ אין עליהן לא דין חמץ ולא דין שאור כיון דלא הוה מחמשה מיני דגן וכדתיבא במכילתא ברא ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור מה חמץ מחמשה מיני דגן אף שאור וכו' וזה ודאי לא מסתבר כלל לומר דכיון שהן מתהוין משכר יש עליהן דין חמץ, דזה ודאי גרע מהא דתנן בזהלות (פ"ב מ"ב) גבי רמה הבאה מצפר המת שאינו מטמא דאין עליהן דין צפר, ואף על גב שנתהווה מצפר כש"כ הכא שא"ל לומר דדבר שמתהווה משכר שיש עליהן דין דגן, וא"כ נדקו דברי הגהת אשר"י והאו"ז שכתבו דשמרי שכר שאין בהן נחלוחי שכר מותרין בפסח, ומ"מ גם לפ"ז גבי שמרי שכר שעורים מחדש עדיין אפשר לאסור כמש"כ הט"ז ביור"ד (סימן רנ"ג). להנהיב צבר בארתי בספרי מנחת ברוך צדיני נבלה דכ"ד שמתהווה מאיסור אסור וכמש"כ המג"א באו"ח (סימן רט"ז ס"ק ג) דנבלה שנתהפכה לדבש אסורה א"כ ה"נ כ"ד שמתהווה משמרי שכר של חדש, שהן אסורין, ומ"מ אפשר לחלק דהשמרים שמתהווה משכר של איסור, כיון דהשמרים בעצמן אינן ראויין לאכילה אף ע"ג שמתחילין בהן העיסה מ"מ א"ל שהן פרשא בעלמא ואינן אסורין ואף על גב שכ"ל לעיל גבי שאור של תרומה דאע"ג שא"ר לכלבים מ"מ אסורין מפני שהן עומדין לחמץ בהן עיסה מ"מ הכא בשמרי שכר גרע אי נימא שהן מתהוין מעצמן וגם א"ר לאכילה גרע טפי שאפשר לומר בהן שהן פרשא בעלמא, והנה כ"ז הוא בשמרי שכר של חדש, אבל שמרי שכר שנתהווה קודם פסח אי נימא דשמרים לא הוה גוף קמח השעורים אלא דבר חדש שמתהווה מעצמו, תו ודאי כיון דאין עליהן דין חמץ או שאור משום דלא הוה מחמשה מיני דגן וגם מהיתר נתהווה א"כ הול"ל שמותרין בפסח היכי דלית בהו נחלוחי שכר וכמש"כ בהגהת אשר"י, אך באמת מצינו כמה ראשונים דפליגי על האו"ז לא ידעתי מ"מ לא הביאן הפ"י בתשובתו שם כל הני רבנותא דהא צשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (סימן ל"ז) שהביאו המג"א באו"ח (סימן תמ"ב) שאוסר חומץ שנתחמץ בשמרי שכר קודם פסח, וכן הביא שם המג"א דהראב"ן אוסר מי דבש שנתחמץ בשמרי שכר וכתב שם הראב"ן דכל החכמים אסרוהו, וא"ל שאסרוהו משום נחלוחי שכר שבתוכו. דהא המג"א שם כתב שאם נתחמץ בשמרי שכר ובשמרי מי דבש מותר דהוה זוז"ג ואי נימא דגוף שמרי שכר מותר א"כ לעולם הול"ל דמותר דנחלוחי שכר לצד לא היה מחמיצו וגוף השמרים מותר א"ו דכל החכמים שאסרוהו ס"ל דגוף השמרים הוה חמץ ולענ"ד זה תליא רק בזה אם השמרים הם קמח השעורים הנלכלל למטה כמש"כ הח"י או דזה הוה דבר חדש וכמש"כ:

והנה צשו"ת פני יהושע שם לפי מה דס"ל לדבר פשוט דשמרי שכר שעורים בעצמן מותרין אלא משום הנחלוחי שכר שבתוכו אסורין, כתב שם דאם העמידו בשמרי שכר שעבר עליו הפסח שכר חדש ודאי דמותר, דהא השכר שבתוך השמרים לא היו מחמיצין השכר החדש וגוף השמרים הא מותר. אמנם אם החמיצו עיסה אפשר דאסור דגם שכר אפשר דמתחמץ לחוד כיון שיש בו מים וטעם שכר שהוא מי פירות, אבל אם אפשר דשכר אין מחמיץ לצד כלל אין נראה לאסור עכ"ל, הנה דקדק הרב בזה שכתב דאם אפשר דשכר אין מחמיץ לצד משום דדוקא היכי שא"ל שהשכר לצד החמיץ היה לנו לאסור אבל אם א"ל שהחמיצו

לצדן אלא בצירוף השמרים מותר משום וז"ג וכש"כ היכי דהשמרים נלצדם היה צהם כדי להחמיץ ובשכר לצד לא היה כדי להחמיץ צכה"ג מותר לד"ה אפילו למ"ד וז"ג אסור וכדתנן ערלה (פ"ג). והנה מה שלא העיר הפ"י לומר דגוף השמרים נעשה נבלה משום לחזוהי השכר שצתוכו זה פשוט ללא מיבעיא לדעת הני רבנותא שהביא המג"א באו"ח (סימן תמו) דס"ל דתערובות חמץ שאין בו צכא"פ שעצר עליו הפסקה מותר א"כ ה"נ הא ליכא צכא"פ, אלא אפילו להני רבנותא שאוסרים, מ"מ צשמרים כיון שא"ר לאכילה תו א"ה צביעור משום לחזוהי שכר שצתוכו כמש"כ באו"ח (סימן תמ"ג) דתערובות חמץ שא"ר לאכילה א"ה לצער, משו"ה כתב שפיר שאם יש בשכר לצדו להחמיץ אסור דשכר שעצר עליו צפסקה ודאי אסור כמש"כ בטור או"ח (סימן תמ"ג) אבל אם א"ה שיחמיץ מותר דשמרי שכר לצדם מותרים וכ"ז לדעתו דס"ל דזה לא הוה חמץ:

ובמה שפסקה הצ"י ציור"ד (סימן קכ"ג) דהמחמץ עיסה צשמרי י"ג צתוך זמן איסורן שהעיסה אסורה, התם קשה נמי כיון דגוף השמרים של י"ג מותרים לאחר י"ג חודש ועיקר איסורם הוא משום לחזוהי יין שצתוכו וכיון דהיין אינו מחמיץ אלא השמרים א"כ הול"ל דהעיסה מותרת וכבר הקשה כן צשו"ת פ"י שם וכתב שם דר"ת שאוסר א"ל דס"ל דהשמרים נעשים נבלה וס"ל נמי כהני רבנותא דס"ל דמלח ותבלין שבלעו איסור אוסרין אפילו בצאלף מה"ט דנעשו נבלה והנאסר חמור מן האוסר כמו שהביא בטור יור"ד (סימן ק"ה) ותמה הפ"י שם על הצ"י שפסק ג"כ הכי, וגם הביא דצהגהת אשר"י צע"ז (פ"ג סימן כ"ה) פסק צהדיא להיתר מה"ט משום שאין היין מחמיץ אלא השמרים והשמרים צפ"ע מותרים, אמנם מסתבר צזה דר"ת וכל הני רבנותא האוסרים ס"ל דשמרים לחים של י"ג גוף השמרים אסור כיון דצע"ז (לד' ה) אמרינן האי דורדיא דחמרי דארמאי צתר תריסר ירחי שתא שרי א"ל דלפני זמן זה גוף השמרים אסור, והש"ך ציור"ד (סימן קכ"ג ס"ק כ"ו) אסר גם אפרן של שמרים שנשרפו תוך י"ג חודש, מכלל דס"ל נמי דגוף השמרים אסור צתוך י"ג חודש, והש"ך לא הביא כלל דעת רצו הפ"י שהצאתי לעיל, ולהלכה כשהחמיצו צשמרי שכר שעצר עליהם הפסקה כיון דרוצ ראשונים ס"ל דשמרי שכר הוה חמץ א"כ יש להם דין שאור וכבר הצאתי צענף א' ראיה מהתוספתא ומגמרא דכשהחמיצו צשאור שעצר עליו הפסקה הפת אסורה, אמנם כיון דאיכא רבנותא דס"ל דשמרי שכר אין להם דין חמץ וגם הצאתי צענף א' מה שיש להעיר מכמה רבנותא על עיקר הדין דמחמיץ צשאור שעצר עליו הפסקה מה"ט נראה לי דמחמיץ צשמרי שכר היכי דאיכא עוד דד היתר אפשר להקל:

סימן מב

שאלה בצק שנפסלה מאכילת אדם גרידא קודם שנתחמצה אם חייבין לבערה או לא

תשובה הנה המג"א (סימן ממ"ב ס"קא) כתב דחמץ נוקשה, היינו שאינו חמץ גמור וכו' ורש"י והר"ן פ"י חמץ רע שא"ר לאכילה וכ"כ הסמ"ג וז"ל שמעולם לא היה ראוי לאכילה דאם היה חמץ גמור הראוי לאכילה חסור עד שיפסל מכלב וכו' וז"ל דעכ"פ ראוי לאכילה קצת דהא כתב הר"ן דגזרינן דלמא אחי למיכל מניה עכ"ל המג"א. הנה ס"ל להמג"א דכשנפסל מאכילה קודם שנתחמץ ואח"כ נתחמץ הוא חמץ נוקשה, מ"מ היכי שראוי לאכילה קצת חייב לבער משום גזירה דלמא אחי למיכל מניה וכשא"ר לאכילה כלל א"ל לבער אפילו מדרבנן, והנה אי זה הוא חמץ נוקשה יבואר עוד (בסימן מ"ד), אמנם אפשר לומר דאפילו למאן דס"ל דעל חמץ נוקשה ג"כ עוברין בכל יראה מה"מ מ"מ היכי שנפסל מאכילה קודם שנתחמץ א"ח לבער ואף על גב דעדיין ראוי לכלבים כמו שנבאר:

דהנה בפסחים (מה ז) תניא הפת שעיפשה ונפסלה מלאכול לאדם והכלב יכול לאוכלה מטמאה טומאת אוכלין ונשרפת עם הטמאה בפסה, והרי"ף והרא"ש שם הביאו הא דתניא בתוספתא (פסחים פ"ג) הקילור והאספלגית והרטיה שנתן לתוכה קמה א"ל לבער, מלוגמא שנסרחה א"ל לבער. והרמב"ם (פ"ד מה' חו"מ ה"ח) כתב אבל דבר שיש בו תערובות חמץ וא"ר לאכילה ה"ז מותר לקיימו בפסת, כי"ד וכו' וכן הקילור והאספלגית והתריא"ק שנתן בתוכו חמץ מותר לקיימן בפסת שהרי נפסדה לורת חמץ, הפת עצמה שעיפשה ונפסלה מלאכול לכלב ומלוגמא שנסרחה א"ל לבער, הנה ביאר הרמב"ם דטעמא דהאי תוספתא דקילור והאספלגית א"ח לבער הוא משום דכל תערובות חמץ שא"ר לאכילה א"ח לבער. אבל פת עצמה שעיפשה דהוה חמץ בעין צעי שיפסל אפילו מכלב, והראב"ד בהשגות שם השיג על מש"כ הרמב"ם וכן הקילור, ז"ל הראב"ד זה שיבש דמאחר קבל ומטעם אחר ולא מטעמו, והמגיד משנה שם כתב דדברי הרמב"ם מפורש בתוספתא שהבאתי, ועל השגות הראב"ד כתב דאין דדברים אלו טעם, וגם הלח"מ שם דחק א"ע הרבה בדעת הראב"ד, ובחק יעקב (סימן ממ"ב) כתב דודאי טעות סופר איכא בדברי הראב"ד:

אמנם מה עמקו דברי הרמב"ם והראב"ד, דהרמב"ם החליף תיבה א' מהתוספתא, דבתוספתא תניא הקילור והאספלגית והרטיה שנתן לתוכה קמה, וכן הוא ברי"ף ורא"ש, אבל הרמב"ם כתב הקילור וכו' שנתן לתוכו חמץ, הנה החליף תיבת קמה וכתב תיבת חמץ, וזה הוא עיקר המחלוקת, דהרמב"ם והראב"ד, דשניהם ס"ל דקילור והאספלגית לא נפסלה מכלב אלא שא"ר לאכילה, אלא שנחלקו בטעמא דהתוספתא, דהרמב"ם ס"ל דאע"ג דגזי פת בעינן שיפסל מכלב, מ"מ בתערובות חמץ סגי כשנפסל מאכילת אדם כמו שיבואר לפנינו טעמא דמלתא. ומש"ה כתב אבל תערובות חמץ שא"ר לאכילה מותר לקיימו בפסה וכו' וכן הקילור והאספלגית וכו' שנתן בתוכו חמץ דאע"ג דבתוספתא תניא קמה, מ"מ כיון דטעמא דמלתא משום דהוה תערובות חמץ, א"כ אין שום נ"מ בין שנתן בתוכו קמה או חמץ, אבל הראב"ד ס"ל דאין שום נ"מ בין חמץ בעין לתערובות חמץ, אלא דהנ"מ הוה, דפת שנתחמץ כבר בעינן שיפסל מכלב, אבל קמה שנפסל מאכילת אדם קודם שנתחמץ ואח"כ נתחמץ א"ח לבער, כמו שיבואר לפנינו טעמא דמלתא, ומש"ה תניא בתוספתא שנתן לתוכה קמה, ומש"ה כתב הראב"ד על מש"כ הרמב"ם וכן קילור וכו' שנתן בתוכו חמץ זה שיבש דמאחר קיבל ומטעם אחר, דהיינו דמש"כ הרמב"ם חמץ, זה שיבש דהלכה זו קיבל מהרי"ף ומטעם אחר דהרי"ף כתב הקילור שנתן לתוכה קמה. ומה"ט גופא יתבאר בהשגה השניה שם

שהשיג הראצ"ד על מש"כ הרמב"ם מלוגמא שנסרחה א"ל לצער וכתב ע"ז הראצ"ד זירושלמי מחלק דדוקא נסרחה ואח"כ נתחמנה, וזה הוא נמי מה"ט דהראצ"ד ס"ל דהאי מלוגמא שנסרחה דתניא בתוספתא, מיירי נמי שא"ר לאכילה אבל מ"מ לא נפסלה מכלבים, אך כיון שנסרחה קודם שהחמינה א"ח לצער דאזיל לטעמיה, והרמב"ם שאינו מחלק בכך כתב מלוגמא שנסרחה בהאי צבא דפת שנפסלה מכלבים, דבעינן ביה שיפסל מכלבים כיון שהוא חמץ בעין, והירושלמי שהביא הראצ"ד יתבאר צימן שאח"כ גם יתבאר שם טעמא דהרמב"ם דדחה הירושלמי מהלכה:

ומעתה נבוא לבאר מה שמחלק הרמב"ם דצתערובות חמץ סגי כשנפסל מאכילה, דלכאורה קשה מאי נ"מ בזה, כיון דצתערובות חמץ טעם החמץ נרגש צתערובות וכש"כ היכי דאיכא צבא"פ דודאי לא בטיל, א"כ מ"ש מחמץ בעין וצאו"ח (סימן חמב) שכתב הב"י שם כלשון הרמב"ם כתב המג"א שם דהוה כנוקשה ע"י תערובות, וקשה הא המג"א בעלמא כתב שם בס"ק א' דכל שנתחמץ מתחלה ואח"כ נפסל לא הוה נוקשה ובעינן שיפסל מכלב, ובפמ"ג שם חקר הרבה בזה, וכתב דצתערובות חמץ א"א לחמץ עיסות אחרות אבל בחמץ בעין אפשר לחמץ. והנה ה"ט הוא לפי מש"כ הר"ן (פסחים מה א) דכמו דנבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה ה"נ הול"ל גבי חמץ, אלא כיון דחמץ ראוי לחמץ ביה כמה עיסות משו"ה הייב לצער עד שיפסל מכלב וכבר הבאתי לעיל (סימן נט) דהרמב"ם והראצ"ד ס"ל שא"ל הכי וכן יבאר עוד לפנינו, וגם להר"ן הול"ל דאין שום נ"מ בין תערובות לצעין אלא דבשניהם הול"ל שא"ר לחמץ א"ח לצער:

אמנם מה שנלע"ד בזה דהנה הרשב"א צתו"ה (בית ד' שער א') כתב שם דשרצים שנמחו בתוך ההיתר אינו אוסר תערובות וכתב שם ז"ל, ואני תמה מאחר שיש צו צבא"פ אף על פי שההיתר נפגם מ"מ הרי הוא טועם את האיסור בעלמא כענין שאסרו הכתוב ולמה הותר ע"י תערובות, ויש לי לומר וכו' שהאיסור המועט בטיל אלל היתר המרובה, ואי משום שטעם האיסור נרגש צו וכו' אדרבא הוא פוגמו, והרשב"א שם יליף האי דינא מהא דתנן (ע"ז סו ז) חומץ שנפל ע"ג גריסין מותרין משום נו"ט לפגם ואף על גב שהחומץ נרגש צתערובות, ובספר האשכול להראצ"ד ה' תערובות איסור (סימן ל"ה) הביא שם האי דינא דהרשב"א צבוב שנמחה בהיתר וטעמו נרגש, והביא שם מחלוקת הראשונים בזה וביור"ד (סימן ק"ד ס"ג) הביא דברי הרשב"א להלכה, מעתה להרשב"א נבלה שא"ר לאכילה הול"ל דאפילו למ"ד דס"ל דנבלה שא"ר לגר הוה נבלה מ"מ אם נמחה בהיתר בטיל צרוב, כיון שא"ר לאכילה ואף על גב דטעמו נרגש צתערובות, מ"מ כיון שאינו טעם לשבח בטיל צרוב, וכש"כ אם גם ההיתר א"ר לאכילה דבטיל צרוב, דדוקא היכא שטעם האיסור הוא טעם לשבח צתערובות בזה אמרינן דנו"ט צרוב אסור מה"ת, אבל אם האיסור הוא שא"ר לאכילה בטיל צרוב אף על פי שטעמו נרגש צתערובות ואפילו אי איכא צבא"פ כמש"כ הרשב"א, ומעתה פשוט דחמץ שא"ר לאכילה שנתערב צרוב היתר בטיל צרוב מה"ת, ואף על פי שטעמו נרגש צתערובות וגם איכא צבא"פ, וא"ש מה שפי' הרמב"ם דקילור וכו' שנתן בתוכו חמץ כיון שא"ר לאכילה דהחמץ נפסל מאכילה א"ח לצער, וזה הוא משום דבטיל צרוב, ומ"מ לענין אכילה פשוט דאסור, חדא כיון דבשעת נתינת החמץ צתערובות קודם שנפסל מאכילה הא לא נתבטל א"כ זה דומה להשביח ולצקוף פגם, דאמרינן בע"ז (ס"א) שאסור באכילה, וגם בלא"ה הא אפילו בחמץ שחרכו קודם זמנו, כתבו הראשונים דמ"מ אסור באכילה כיון דלכלי אחשבה, כש"כ הכא, אלא דלגבי זיעור נתבטל צרוב מה"ט שכתבנו, וא"כ ז"ל דדוקא היכא שהחמץ אינו ניכר צתערובות בטל, אבל היכא דניכר הא לא שייך ביטול, וזה הוא מש"כ הרמב"ם הני תרי טעמי שא"ר לאכילה וגם שהרי נפסקה נורת החמץ דמה"ט בטיל צרוב ומותר לקיימו בפסקא, והראצ"ד דפלגי אי משום דס"ל כהני רבותא שהביא בספר האשכול דגם שרץ שנמחה בהיתר אף על גב שא"ר לאכילה מ"מ אינו בטיל צרוב, או דס"ל דהתוספתא

דקילור מיירי אפילו כשהקמח ניכר בתערובות משו"ה מפרש טעמי אחרונא לפי שנפסלה מאכילה קודם שנתחמנה כמו שיבואר בענף ב':

ולכאורה יש לעיין להרשב"א דס"ל דשרץ פגום שנמחה בהיתר דבטיל ברוב אף על פי שטעמו נרגש, ולכאורה קשה מהא דתנן (תרומות פ"ח מ"ב) גזי היה אוכל את התרומה וכו' או שטעם טעם שפפש לתוך פיו ה"ז יפלוט, והא אין לך טעם פגום יותר מפשפש וא"כ מ"ט לא יתבטל ברוב היתר ואף ע"פ שטעמו נרגש, וא"ל דכשיפליט יהיה ניכר הפשפש בפ"ע, וכ"ד הניכר אינו בטיל ברוב, והרמב"ם צפי' המשניות מפרש דה"ז יפלוט הוא משום דמאיים ליה לאכול, וא"ל דמה"ט אינו מפרש שהוא מחויב להפליט משום איסור אכילה משום דבטיל ברוב כשאינו ניכר וכמש"כ דהרמב"ם ס"ל כהרשב"א:

והנה לדברינו יבורר דברי הט"ז ציור"ד (סימן ק' ס"ק ה') שהקשה על הצ"י צמה שפסק דגיד הנשה שנמחה צריך ס' כנגדו. וע"ז הקשה כיון דאין בגידין צנו"ט הול"ל דבטיל ברוב, וע"ז השיב צמות דעת שם דהא דאמרין אין בגידין צנו"ט. היינו שאין להן טעם לשבח לאסור את התבשיל, אבל מ"מ נרגש ביה טעם מה וכשנמחה הגיד וניכר טעמו של גיד הרי אוכל הגיד בטעמו שאסר רחמנא, ולכן צריך ס' כנגדו לבטל טעמו עכ"ד, ולפי מש"כ גם לפי דבריו הול"ל שבטל ברוב ואף על גב שטעם הגיד נרגש בתערובות והוא אוכלו בטעמו שאסר רחמנא וכמו שרץ שנמחה בהיתר דאע"פ שטעמו נרגש ואיכא בכא"פ מ"מ בטיל ברוב כמש"כ הרשב"א וכמו שפסק ציור"ד (סימן ק"ד) וזה פשוט:

והנה הרמב"ם שם כלל הא דאמרין (פסחים מה ב) עריבת העדנין שנתנו בתוכו קמח וכו' א"ח לבצר, צהאי צבא דתערובות חמץ שא"ר לאכילה א"ח לבצר, אבל הצעה"ג ה' פסח כתב שם ע"ז. דהקמח נפסל ג"כ מאכילת כלבים, ומ"מ א"ל דהצעה"ג ג"כ מודה בת"ח שא"ר לאכילה שאם החמץ אינו ניכר דא"ח לבצר, אלא דמה"ט כתב שהקמח נפסל אפילו מכלבים, דלה"ט אפילו כשהקמח רבה וגם ניכר בתערובות מכל מקום א"ח לבצר:

ענף ב

מעשה נבאר טעם הראצ"ד שכתבנו דס"ל דכשנפסל החמץ מאכילה קודם שנתחמץ א"ח לבצר. דהנה צע"ג (סח ב) דפליגי התם ר"מ ור"ש אי נבלה שא"ר לגר הוה נבלה ואמרין שם ור"ש מנ"ל דתניא לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תחננה כל הראויה לגר הוה נבלה שא"ר לגר אינה קרויה נבלה, ור"מ הוה למעוטי סרוחה דמעיקרא, ור"ש סרוחה מעיקרא לא נריכא מיעוטי עפרא בעלמא הוה. והנה אף על גב דס"ל לר"מ דנבלה שא"ר לגר הוה נבלה, מ"מ כשנפסלה מכלבים גם לר"מ פקע נבלה מינה כדאמרין (בכורות כג ב) דנבלה שא"ר לכלבים אינה מטמאה לד"ה צלי שום קרא, וזה הוה מסברא גרידא דכשא"ר לכלבים הוה עפרא בעלמא לד"ה, מעתה חזינן דהיכא שנפסלה הנבלה מכלבים פקע נבלה מסברא גרידא דהוה עפרא. אבל כשנפסלה מאכילת אדם גרידא מסברא הול"ל דלא פקע נבלה, אלא דר"ש יליף מקרא דנבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה, ור"מ פליג דס"ל דקרא אחי לסרוחה דמעיקרא דהיינו שנפסלה מאכילה קודם שחל עליה שם נבלה, גם חזינן דבסרוחה מעיקרא לר"ש הוה עפרא בעלמא מסברא גרידא צלי שום קרא וכדאמרין בגמרא. והנה כל איסורין שבתורה ילפינן מנבלה לר"מ כדאית ליה ולר"ש כדאית ליה:

אמנם אי גס חמץ בפסח ילפינן מנבלה מנאחתי בזה מחלוקת הראשונים, דהר"ן בפסחים (מה"ב) הקשה דמ"ט חמץ שא"ר לאכילה חייב לצער הא קיימ"ל דנבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה וכו"ט לפגם שרי אפילו בחמץ"פ, ותי' הר"ן דשא"ה שהוא ראוי לחמץ בו כמה עיסות, והכי איתא בגמרא דהא שאור לא חזי לאכילה ואפ"ה אסרו רחמנא מה"ט וכו'. הנה ס"ל להר"ן דהול"ל גבי חמץ"פ כמו גבי נבלה דכשא"ר לאכילה פקע חמץ מיניה, ומה"ט תניא בצרייתא בפסחים שם הפת שע"פשה חייב לצער משום שראוי לשוחקה ולחמץ בה כמה עיסות דלר"ך ה"ט דבלא"ה הול"ל דכשא"ר לאכילה הוה כמו נבלה שא"ר לגר, אבל הראב"ד (פ"א מה' חו"מ ה"ב) הביא האי צרייתא וכתב דהאי צרייתא מיירי בשאור שנפסל מכלבים, אבל בחמץ א"ל לזה הטעם כלל, הנה בפירוש כתב הראב"ד דבחמץ שא"ר לאכילה א"ל ה"ט שראוי לחמץ, ולכאורה קשה על הראב"ד דלמא האי צרייתא ס"ל כר"ש דנבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה וא"כ הול"ל הכי בחמץ שא"ר לאכילה, א"ו דהראב"ד ס"ל חדא מהני תרתי או דלא ילפינן כלל חמץ מנבלה, דשאני חמץ כיון שחייב להשציתו ועוברין עליו בצ"י א"ל למילף מנבלה וכבר כתבתי בספרי דדיני נבלה דגם שרפת נותר לא ילפינן מנבלה דנותר שא"ר לאכילה חייב לצער. וה"ה בחמץ ועי"ש במה שנסתפקתי גם בשאר א"ה אי ילפינן מנבלה או לא וכתבנו שם טעמא דמלתא מה שיש בזה לחלק בין איסורי אכילה לא"ה. ובאמת הר"ן ג"כ היה מחלק בין חמץ לנבלה אלא שהביא ראיה מהא דנו"ט לפגם שרי בפסח ולטעמיה אזיל שכתב בע"ז (ס"ה) דהא מלתא דנו"ט לפגם מותר תליא בהא מלתא אי נבלה שא"ר לגר הוה נבלה. אמנם הנוביה"ו בח' יור"ד ס' כ"ו האריך שם לבאר דהרמב"ם ס"ל דנבלה שא"ר לגר הוה נבלה לפגם. ומ"מ ס"ל דנו"ט לפגם שרי וכמש"כ שם טעמא דמלתא. וגם בספרי דדיני נבלה הארכתי ג"כ בזה והבאתי דהרמב"ם וכמה רבנותא ס"ל דנבלה שא"ר לגר הוה נבלה. ומ"מ נו"ט לפגם שרי והבאתי ראיות לזה עי"ש. וכבר כתבנו ג"כ לעיל (סימן מ') דגם הרמב"ם ס"ל כהראב"ד דשאור שא"ר לכלבים ג"כ חייב לצער (ובסימן ל"ט) בדרנו דהרמב"ם ג"כ ס"ל כהראב"ד דהא מלתא דהא דחמץ שא"ר לאכילה חייב לצער הוא בלאו ה"ט שראוי לחמץ בו. וגם הרמב"ם ס"ל דהא דתניא הפת שע"פשה חייב לצער מפני שראוי לשוחקה, דזה מיירי בשאור שא"ר לכלבים שע"פשה. עי"ש שהארכנו בזה:

מעשה א"ש דחמץ שא"ר לאכילה חייב לצער בלי שום טעמא דראוי לחמץ ביה, אלא דאע"ג דנבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה, התם קרא כתיב, אבל חמץ לא ילפינן מינה כמש"כ, אבל כשנפסל מכלבים דגבי נבלה זכה"ג א"ל קרא אלא דמסבירא ידעינן דהוה כעפרא, ה"ה בחמץ איכא האי סברא דהוה כעפרא וא"ל לצער. מעשה יבא לנו מחלוקת התנאים גבי חמץ שנפסל מאכילה קודם שנתחמץ דלר"ש דס"ל בע"ז (ס"ה) דנבלה סרוחה מעיקרא הוה עפרא מסבירא וא"ל קרא למעט, א"כ ה"ה דגבי חמץ סרוח מעיקרא קודם שחל עליו שם חמץ הוה עפרא וא"ל לצער, אבל לר"מ דס"ל (ע"ז שס) דנבלה סרוחה מעיקרא בעי קראי למעט, וגבי נבלה הוה דממעט מקרא אבל חמץ לא ילפינן מיניה א"כ גבי חמץ חייב לצער, מעשה זה הוא הפלוגתא דהרמב"ם והראב"ד, דהרמב"ם דס"ל נבלה שא"ר לגר הוה נבלה כמש"כ הנו"ד צ"ה"ל וכמו שבארתי בספרי שם לדידיה הא לסרוחה מעיקרא בעי קרא למעט וכמש"כ הרמב"ם (פ"א מה' אבות הטומאה הי"ג) דנבלה נבלה שהיה סרוח מעיקרא וא"ל למאכל אדם ה"ז טהור שנאמר לגר אשר בשערך תתננה ואכלה עד שתהיה תחלתה ראויה לגר, א"כ התם כתיב קרא אבל חמץ לא ילפינן מנבלה, משו"ה גבי מלוגמא שנכרחה (פ"ד מה' חו"מ) אינו מחלק בין סרוחה דמעיקרא או לא ובעי דוקא שיפסל מכלבים דזה הוה עפרא מסבירא גרידא, וגבי קילור כתב הרמב"ם ה"ט דבתערובות חמץ סגי כשא"ר לאכילה כמש"כ בענף א' טעמא דהרמב"ם, אבל הראב"ד ס"ל כר"ש דנבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה כמש"כ כמה רבנותא ולדידיה סרוחה דמעיקרא

הוה עפרא מסצרא א"כ ה"ה גבי חמץ, משו"ה מחלק הראב"ד גבי מלוגמא בין סרוחה מעיקרא או לא, וכן גבי קילור כתב ג"כ ה"ט כמש"כ בענף א', והראב"ד הביא דבירושלמי מחלק הכי וצסימן שאח"כ יבואר דזהדיא מבואר בהירושלמי דנבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה, וא"כ סרוחה מעיקרא הוה עפרא מסצרא וה"ה גבי חמץ, אבל הרמב"ם הא פסק כר"מ בצבלי, והנה אי להראב"ד דמי גבי נבלה שא"ר לגר דין טומאה כמו לאיסור אכילה בררתי בספרי שם ע"ש:

עוד א"ל דהראב"ד ס"ל דילפינן חמץ מנבלה אלא דס"ל נבלה שא"ר לגר הוה נבלה, ומשו"ה כתב (פ"א מה' חו"מ) דחמץ שא"ר לאכילה חייב לצער בלי שום טעם דראוי לחמע ציה, ומשו"ה א"ש דבסרוחה מעיקרא שפיר ילפינן חמץ מנבלה דאינה קרויה נבלה לד"ה כדאמרינן בע"ז שם וה"ה גבי חמץ, ומשו"ה מחלק הראב"ד גבי חמץ בין סרוחה מעיקרא או לא, ולפ"ז ז"ל דלהראב"ד למ"ד נבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה לדידיה ה"ה גבי חמץ א"ח לצער מה"ת אלא מדרבנן דהראב"ד הא לא ס"ל ה"ט שראוי לחמע ציה, אבל הרמב"ם ס"ל דחמץ מנבלה לא ילפינן מה"ט שכתבנו, משו"ה ס"ל דנבלה דאיכא קרא למעט סרוחה דמעיקרא ממעטינן אבל בחמץ ל"ש סרוחה מעיקרא ל"ש אח"כ צעי שיפסל מכלבים דהוה עפרא בעלמא מסצרא גרידא בלי שום קרא וכמש"כ, וכפי שיבואר בסימן הבא, הנה מהירושלמי איכא ראייה ברורה דלא ילפינן חמץ מנבלה:

מעשה לדברינו בחמץ שנפסל מאכילה קודם שנתחמץ לדעת הרמב"ם צריך לצער, ולהראב"ד א"ש לצער, והול"ל דקודם פסח חייב לצער אך צדיעבד כשעבר עליו הפסח מותר וזה הוא בלאו ה"ט דנוקשה שהביא המג"א דבאמת יש לעיין בה"ט כמו שיבואר (בסימן מ"ד) ע"ש:

סימן מג

בענין הנ"ל. גם לבאר בחמץ שנפסל מכלב בתוך הפסח, אם חייבין לבערו

הנה צסימן הקדום הצאתי דהרמז"ס והראב"ד נחלקו גבי מלוגמא שנכרחה, דהרמז"ס (פ"ד מה' חו"מ הי"א) כתב הפת ענמה שעטיפשה ושנפסלה מלאכול הכלב ומלוגמא שנכרחה א"ל לבער, וע"ז כתב הראב"ד בהשגות צירושלמי מפרש צשנכרחה ולצוקף נתחממה עכ"ד, והנה קושיא זו קשה ג"כ על הרי"ף שהביא צפסחים (מ"ב) האי תוספתא דמלוגמא שנכרחה א"ל לבער, ולא הביא מה שמפורש צירושלמי דמיירי שנכרחה ואח"כ נתחממה, אבל הרא"ש והטור (צסימן מ"ב) הביאו הירושלמי, וקודם שנבאר מה שנלע"ד צדעת הרי"ף והרמז"ס נביא דצרי הירושלמי:

דהנה צירושלמי פסחים (פ"ב ה"ו) אמרינן מלוגמא שנכרחה אית תנויי תניא זקוק לבער ואית תנויי תני אינו זקוק לבער, מ"ד זקוק לבער שנתחממה ואח"כ נכרחה מ"ד אינו זקוק לבער שנכרחה ואח"כ נתחממה עכ"ל הירושלמי, וטעמא דהירושלמי שמחלק צין נתחממה ואח"כ נכרחה לנכרחה ואח"כ נתחממה כתב הרי"ף צפסחים שם על מש"כ הרי"ף דמלוגמא שנכרחה א"ל לבער וכתב ע"ז הרי"ף ודוקא שנכרחה קודם פסח אבל כשנכרחה צפסח אס נתחממה ואח"כ נכרחה חייב לבער דכיון דחל עליה איסור לא פקע, אבל אס נכרחה ואח"כ נתחממה הוה כחרכו קודם זמנו דהא לא חל עליה איסור ומשו"ה א"ל לבער והכי איתא צירושלמי עכ"ל הרי"ף, וגם המ"מ שם פי' להאי ירושלמי כמו שפי' הרי"ף. הנה מצואר מדצריהם שמפרשים דהא דאמרינן צירושלמי מלוגמא שנכרחה מיירי שנפסלה מכלבים, וא"כ קשה אטו מלוגמא שנכרחה חמור מפת שנפסלה מכלבים שא"ל לבער ומה"ט פי' דזה מיירי צפסח ומשו"ה אס נתחממה קודם כיון דחל עליה חובת ציעור תו לא פקע אף על גב שנפסלה אח"כ מכלבים. וכן פי' כל מפרשי הירושלמי, ומה"ט הקשה הגר"א (צאו"ח סימן מ"ב) על הרא"ש והטור שם שהביאו הירושלמי צסתם ולא פי' דמיירי צפסח וע"ז תמה הגר"א אטו מלוגמא שנכרחה יהיה חמור מפת שאס נפסלה מכלבים א"ל לבער, והצ"ח שם כתב דודאי דגם הרא"ש והטור מפרשים הירושלמי דמיירי צפסח כמש"כ הרי"ף דאי לא"ה הא ודאי לא גרע מלוגמא מפת. והנה כ"ז הוא משום שמפרשים האי מלוגמא שנכרחה, היינו שנפסלה מכלבים:

אמנם א"ל דהרי"ף לטעמיה אזיל דס"ל דכמו נבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה ה"ג גבי חמץ כן כמש"כ הרי"ף פסחים שם דמה"ט תניא הפת שעטיפשה חייב לבער משום שראוי לשוחקה וכו' משום דצלאו ה"ט הול"ל שא"ל לבער דהא נבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה, אלא משום ה"ט הוה כמו שאור, מעתה תו א"ל כלל לחלק צין שנפסלה מאכילה קודם שנתחממה או אח"כ, דממנ"פ אס הוא א"ר כלל לשוחקו ולחמע ציה, הול"ל דגם כשנתחממה ואח"כ נכרחה דא"ל לבער דנבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה, ואס ראוייה עדיין לשוחקה ולחמע צה הול"ל דאפילו כשנכרחה ואח"כ נתחממה חייב לבער, ומה"ט מוקי לה כשנפסלה מכלבים דא"כ ודאי א"ר לשוחקה ולחמע צה אלא דמיירי צפסח, ומשו"ה א"ל שאפשר לחלק צין נכרחה ואח"כ נתחממה מה"ט שכ' הרי"ף:

אבל להראב"ד שכ' (פ"א מה' חו"מ) דצרייתא דתניא מפני שראוי לשוחקה ולחמע צה, מיירי צשאור שא"ר לכלבים, אבל צחמץ שא"ר לאכילה א"ל לה"ט וצררנו לעיל (סימן מ"ב) דצרי הראב"ד צתרי טעמי חדא דס"ל דחמץ לא ילפינן מנבלה ומשו"ה אף על גב דגבי נבלה איכא קרא דנבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה מ"מ לא ילפינן חמץ מינייה, אלא דכשנפסל מכלבים דכה"ג צנבלה מצצרא גרידא אמרינן דעפרא צעלמא הוא,

ה"ג גבי חמץ"פ אמרינן הכי, וכתבנו שם דמזה יצא לנו פלוגתא בחמץ שנסרחה קודם שנתחממה דנצלה
 צכה"ג פליגי תנאי בע"ז (סחא) דר"ש ס"ל דנצלה סרוחה מעיקרא עפרא בעלמא הוא וא"ל קרא למעט, א"כ
 לדידיה כיון דמסברא גרידא ידעינן דעפרא בעלמא הוא ה"ה גבי חמץ כה"ג א"ל לצער, אבל לר"מ דס"ל
 בע"ז שם דנצלה סרוחה מעיקרא זריך קרא למעט, וכיון דחמץ לא ילפינן מנצלה ממילא גבי חמץ כה"ג חייב
 לצער. וזררנו שם דהרמב"ם ס"ל כר"מ והראב"ד ס"ל כר"ש. מעתה ממילא בין להרמב"ם בין להראב"ד
 א"ש הירושלמי שהבאתי שמחלק במלוגמא שנסרחה בין שנתחממה ואח"כ נסרחה או סרוחה מעיקרא,
 דהירושלמי מיירי קודם פסח והאי נסרחה, היינו שנפסלה מאכילה גרידא ולא לכלבים, ומש"ה כשנתחממה
 ואח"כ נסרחה חייב לצער, אבל סרוחה מעיקרא א"ח לצער, דהירושלמי ס"ל כמו דס"ל לר"ש בצבלי בע"ז
 שם דנצלה סרוחה מעיקרא עפרא בעלמא הוא וא"ל קרא למעט, א"כ ממילא ה"ה גבי חמץ דא"ח לצער.
 והראב"ד דס"ל כר"ש פסק ג"כ כהירושלמי אבל הרמב"ם דס"ל כר"מ דחה הירושלמי מהלכה, ומש"ה
 א"ש דהרמב"ם כתב האי דינא דמלוגמא שנסרחה בהאי צבא דהפת שעייפשה דזעינן בהו שיפסל מכלבים,
 דלהרמב"ם כל שלא נפסל מכלבים אפילו סרוחה מעיקרא לא הוה עפרא, אלא דנצלה ממעטינן לה מקרא,
 ומלאתי מבואר בהדיא דהירושלמי ס"ל כר"ש דצבלי בע"ז שם דסרוחה מעיקרא הוה עפרא מסברא גרידא,
 וא"ל קרא למעט אלא דממעטינן נצלה שנסרחה, דזניזר (נא) דקמבע"ל התם אי יש נצל לנצלה וע"ז פרכינן
 הניחא למ"ד טומאה חמורה עד לגר, אלא למ"ד טומאה חמורה עד לכלב, מאי א"ל, וזירושלמי שם גרסינן
 רבי אמי זעי אי מה הנצלה אם נסרחת טהורה אף המת אם יהיה נסרחה טהור מעתה אין נצל, א"כ חזינן
 דהירושלמי ס"ל דאין נצל לנצלה דכיון שנפסל מאכילה פקע נצלה, וזה הוא כר"ש דמעט נצלה שא"ר לגר
 משום דסרוחה מעיקרא הוה עפרא, וא"ל קרא למעט, ומש"ה א"ש ג"כ מה דמחלק הירושלמי גבי חמץ בין
 סרוחה מעיקרא או לא וכמש"כ:

גם לפי מה שכ' בסיומן מ"ב עוד טעם אחר דהראב"ד ג"כ ס"ל דילפינן חמץ מנצלה אלא דס"ל נצלה שא"ר
 לגר הוה נצלה מש"ה כתב הראב"ד דחמץ שא"ר לאכילה חייב לצער זלי שום טעם שראוי לחמע. א"ש
 ג"כ דהראב"ד מחלק גבי חמץ בין סרוחה מעיקרא או לא דכיון דהראב"ד ס"ל דילפינן חמץ מנצלה, וגבי נצלה
 סרוחה מעיקרא הא איכא קרא למעט בע"ז שם א"כ ה"ה בחמץ, ומש"ה כתב הראב"ד דבחמץ סרוח
 מעיקרא קודם שנתחמץ א"ח לצער, והביא דזירושלמי מחלקינן הכי דס"ל דהירושלמי אתיא כהלכתא, אבל
 הרמב"ם ס"ל דלא ילפינן כלל חמץ מנצלה, והירושלמי אזיל לטעמיה דס"ל דזירושלמי נזיר (פ"ז) דנצלה שא"ר
 לגר לא הוה נצלה, וא"כ ממילא דנצלה סרוחה מעיקרא א"ל שום קרא למעט אלא דמסברא ידעינן דהוה
 עפרא כמו דאמרינן בצבלי בע"ז שם דנצלה סרוחה מעיקרא לר"ש א"ל קרא למעט, מש"ה ס"ל להירושלמי
 ג"כ בחמץ סרוח מעיקרא דהוה עפרא אבל להלכה כר"מ בע"ז שם דנצלה סרוחה מעיקרא זעי קרא למעט,
 אבל חמץ לא ילפינן מינה, מש"ה דחה הירושלמי מהלכה, וכתב האי דינא דבתוספתא דמלוגמא שנסרחה
 בהאי צבא דפת דזעינן שתפסל מכלב, אבל הרמב"ם מודה דלהירושלמי אפילו כשנסרחה מאכילת אדם
 גרידא ואח"כ נתחממה א"ח לצער, וזה הוא נמי טעמא דהרי"ף שהשמית הירושלמי, וממילא מוכח דהרי"ף
 ג"כ ס"ל דנצלה שא"ר לגר הוה נצלה וגם דלא ילפינן חמץ מנצלה, והיה א"ל דהראב"ש והטור שהביאו
 הירושלמי ולא כתבו כלל דהירושלמי מיירי בפסח ס"ל כהראב"ד שהבאתי. אמנם הראב"ש הא מפרש האי
 ברייתא דהפת שעייפשה חייב לצער מפני שראויה לחמע בה בחמץ ולא בשאור, ולהראב"ד מוכרח לומר
 דמיירי בשאור דבחמץ לא זעי ה"ט, וגם א"ל לפרש דמלוגמא שנסרחה שזירושלמי מיירי דלא הוה חמץ

צעין אלא ת"ח, דהא צתערובות חמץ כתב הרמב"ם שם דסגי כשנפסל מאכילת אדם ואפילו נתחממה ואח"כ נסרחה:

ואפשר להציא ראייה ברורה למש"כ דהאי מלוגמא שנסרחה שבירושלמי פסחים (פ"ג ה"ו) זה הוא שנפסל מאכילת אדם גרידא ולא שנפסלה מכלבים, דתנן (חלה פד) נוטל אדם כדי חלה מעיסה וכו' להיות מפריש עליה והולך חלת דמאי עד שתסרח וגרסינן ע"ז בירושלמי שם מה הוא עד שתסרח, מאוכל אדם, או עד שתפסל מאכילת כלב, נשמעינה מן הדא, נסרחה מטמאה טומאת אוכלין ושורפין אותה בטומאה, מטמאה טומאת אוכלין ואת אמרת מאוכל כלב אלא מאוכל אדם עכ"ל הירושלמי, וכיון דהירושלמי מציא ראייה דמדהאי ליסגא שתסרח דתני בהאי ברייתא מיירי שנפסל מאכילת אדם גרידא, דה"ה דהאי ליסגא שתסרח דתנן בחלה מיירי נמי שנפסל מאכילת אדם גרידא, א"כ בהכרח דלהירושלמי בכ"מ דתני נסרחה מיירי שנפסל מאדם גרידא, וגם האי ירושלמי דנוזר (פ"ז) שהבאתי דפרכינן שם אי מה נבלה אם נסרחת טהורה הא התם נמי מיירי שנפסל מאדם גרידא. והנה בפני משה בירושלמי לחלה שם מפרש דהאי ברייתא שמציא בירושלמי דתניא נסרחה מטמאה טומ"א קאי על משנתנו לחלה שם, ולפ"ז תו"א להציא ראייה דבכ"מ דתניא האי ליסגא שתסרח דמיירי שנפסל מאדם גרידא. אמנם באמת זו היא ברייתא אחרת והיא שנויה בתוספתא (דפ"ט) דתרומות ע"ש, והירושלמי מציא ראייה מכאן דבכ"מ דתני ליסגא שתסרח מיירי שנפסל מאדם, א"כ ממילא ה"ה הא דתני גבי חמץ נסרחה ואח"כ נתחממה מיירי שנפסל מאדם גרידא, אבל ראויה לכלבים. והנה בצבלי מצינו האי ליסגא שתסרח פעמים היכי כשנפסל מאדם גרידא, כמו בע"ז (סח) גבי נבלה סרוחה מעיקרא, וג"כ מצינו האי ליסגא היכי שנפסלה אפילו מכלבים, כמו בפסחים (יח) גבי פרה ששתתה מי חטאת וכו' דאמרינן שם אמר ר"א משום דהוה משקינן סרוחין, והתם מיירי לענין דפקע טומאת אוכלין דבעי שיפסל מכלבים, ובמנחות (כג א) דאמרינן גבי נבלה דכשתסרח פקע טומאה מינה, התם נמי הא קיימ"ל (בכורות כג ב) דנבלה נמי לא פקע טומאה עד שתפסל מכלבים, וא"ש הא דהר"ף והרמב"ם מפרשים התוספתא דמלוגמא שנסרחה דמיירי שנפסלה מכלבים:

עוד אפשר להציא ראייה מהירושלמי פ"ב דפסחים גופא דפרכינן שם מלוגמא שנסרחה תני חדא זקוק לבער ותני חדא אינו זקוק לבער מ"ד זקוק לבער כשנתחממה ואח"כ נסרחה, ומ"ד אינו זקוק לבער שנסרחה ואח"כ נתחממה, וקשה טובא לפי"ה ר"ן שמפרש דהאי נסרחה, היינו שנפסלה מכלבים אלא דזה מיירי בפסח גופא, א"כ מ"ט לא משנינן בירושלמי דהא דתני אינו זקוק לבער מיירי קודם פסח, אבל לדברינו ע"פ הרמב"ם והראב"ד דהאי נסרחה שבירושלמי מיירי שנפסלה מאדם גרידא א"ש טובא כמש"כ:

והנה מהא דאמרינן בירושלמי כגון שנסרחה ואח"כ נתחממה מוכח דסרוחה מעיקרא גבי חמץ הוא דוקא כשנסרחה קודם שהחמיאה, דזה דמי לנבלה שנסרחה מעיקרא קודם שחל עליה שם נבלה, אבל אם החמיאה ואח"כ נסרחה אף על גב שנסרחה קודם פסח קודם שחל עליה האיסור, מ"מ כיון שכבר חל עליה שם חמץ ואח"כ נפסלה מאכילה זה דמי לנבלה שא"ר לגר, וכ"כ הר"ן בהדיא בפסחים (מה ב) דחמץ שא"ר לאכילה הול"ל דא"ח לבער דקיימ"ל דנבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה, אלמא דהר"ן מדמה לנבלה שא"ר לגר, ומה"ט לא ידעתי מה שפלפלו הגאונים בשו"ת רע"א (סימן קפ"ג) שהקשו דמ"ט ס"ל לרב (פסחים לא) קדרות בפסח ישצרו, וע"ז הקשו הא הצלוע בקדרה קודם פסח דמי לנבלה סרוחה מעיקרא דלד"ה נ"ט לפגם כזה מותר ע"ש, ולענ"ד פשוט דכל שנתחממה ואח"כ נפסלה מאכילה זה לא הוה סרוחה דמעיקרא אלא דזה הוה נבלה שא"ר לגר וכמש"כ הר"ן בהדיא:

והנה במקו"ח (סימן תמ"ב) הקשה על מש"כ הר"ן (פסחים מה) דחמץ שא"ר לאכילה הול"ל דאינו חייב לצער
 דהא קיי"ל נבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה, וצחמץ נמי הא נו"ט לפגם מותר, וע"ז הקשה הא בצ"ח
 וכה"כ ג"כ נו"ט לפגם מותר, ומ"מ לוקין עליהן שכד"א, כדאמרינן (פסחים כד) א"כ א"ל דה"ה צחמץ אף
 על גב שא"ר לאכילה לוקין עליו ומ"מ נו"ט לפגם שרי, וזה תמוה דודאי גם בצ"ח וכה"כ כשא"ר לאכילה
 פקע איסורן כמו נבלה שא"ר לגר, והא דלוקין עליהן שכד"א זה הוא כשאכלן שכד"א בגווי אחרינא, כגון
 שאכלן רותחין עד שגרוננו נכוית וכיוצא בזה, אבל כשא"ר לאכילה פקע איסורן דילפינן מנבלה שא"ר לאכילה
 לכה"ת, ומה"ט גופא דהא נו"ט לפגם שרי זהו ובע"ז (פסח א) אמרינן דזה תליא בזהאי נבלה שא"ר לגר הוה
 נבלה, וראיתי כי הרב בעלמנו דעת זיו"ד (סימן ק"ד) כתב בפשיטות דאע"ג דבצ"ח וכה"כ לוקין שכד"א
 מ"מ אם א"ר לאכילה פקע איסורן כמו נבלה שא"ר לגר, והביא ראיה דהא נו"ט לפגם שרי ג"כ בצ"ח וכה"כ.
 אמנם לפי מה שבארתי בספרי ח' א"ד, דדיני נבלה דהרמב"ם ושאר רבותא ס"ל דנבלה שא"ר לגר הוה נבלה
 ומ"מ ס"ל דנו"ט לפגם שרי, ובררנו שם לדצריהם הסוגיא דע"ז (פסח) באמת נסתפקתי שם אי גבי איסורי
 הנאה נמי אמרינן דכשא"ר לאכילה פקע איסורן כמו נבלה שא"ר לגר. דמסבא א"ל דכל א"ה לא ילפינן
 מנבלה ע"ש. גם מש"כ במקו"ח שם דצחמץ סרוח מעיקרא הול"ל דא"ח לצער כיון דאפילו גבי טומאה
 אמרינן (בכורות כג א) דנבלה סרוחה מעיקרא אינה מטמאה ואף על גב דגבי טומאה לא כתיב אכילה, א"כ
 כש"כ גבי חמץ סרוחה מעיקרא לא שמה חמץ וא"ל לצער. אמנם דצריו תמוהין דא"כ לבר פדא דס"ל
 בכורות שם דנבלה שא"ר לגר ג"כ פקע טומאה, א"כ הול"ל לדידיה דחמץ שא"ר לאכילה א"ל לצער ואף
 על גב שראוי לכלבים והדבר פשוט בכל הסוגיא בפסחים (מה ב) דחמץ שראוי לכלבים חייב לצער, א"ו דשאני
 טומאת נבלה משום דכתיב בה קרא כדילפינן בכורות שם, גם לפי טעם הר"ן שהבאתי לעיל שאני חמץ מפני
 שראוי לשוחקו ולחמם ביה כמה עיסות ובעיקר הדין אי חמץ סרוח מעיקרא חייב לצער זה תליא במש"כ
 לעיל:

והנה הר"ן שפי' הירושלמי מלוגמא שנסרחה ואח"כ נתחממה, דמיירי שנסרחה בפסח וגם שנפסלה
 מכלבים, וא"כ מוכח מכאן דחמץ שנפסל מכלבים בתוך הפסח חייב לצער, וכמש"כ הר"ן בדהיא כן.
 אך לפי מה שצירתי לדעת הרמב"ם והראב"ד דהאי נסרחה שבירושלמי מיירי שנפסלה מאדם גרידא וקודם
 פסח, א"כ ליכא נמי ראייה להאי דינא שכ' הר"ן דחמץ שנפסל מכלבים בפסח חייב לצער, ומהא דאמרינן
 (פסחים כא ב) חמץ שחרכו קודם זמנו מותר בהנאתו לאחר זמנו דמוכח דכשחרכו בתוך זמנו אסור בהנאה,
 והאי חרכו מיירי שנפסל מכלבים כמש"כ בתוס' שם. ומהתם ליכא ראייה אלא שאם חרכו בפסח אסור בהנאה,
 וזה פשוט דהא אפילו עפרן של חמץ בפסח אסור בהנאה. אבל דנימא דאע"ג שנפסל מכלבים בפסח. מ"מ
 עדיין מחויב לצער משום עשה דתשבייתו אינן ראייה מכאן וזה פשוט. וא"ל דגם להר"ן זה הוא מדרבנן
 גרידא. אמנם ממש"כ הר"ן האי סברא בשלהי ע"ז גבי שריפת נותר דכיון שחל עליו חיוב מריקה ושטיפה תו
 לא פקע חיובו ואף על גב שנפסל מאכילה, משמע דס"ל להר"ן דהאי סברא מהני אפילו מה"ת. וא"כ ה"ה
 גבי חמץ פ"פ, ועיין מש"כ בספרי ח' אמרי דעה, דדיני נבלה גם לענין נותר שנפסל אח"כ ע"ש, וראיתי בצ"ח
 באו"ח (סימן תמ"ב) שהביא ראיה דחמץ שנפסל מכלבים בפסח חייב לצער מהא דאמרינן (פסחים מה ב) עריבת
 העבדנין שנתן בתוכה קמח תוך ג' ימים חייב לצער, וכתב הב"ח הא ודאי יהיה הקמח נפסל מכלבים בתוך
 הפסח ומ"מ חייב לצער, וע"כ שזה הוא מה"ט דכיון שחל עליו חיוב ציעור תו לא פקע האי חיוב אף על גב
 שנפסל אח"כ מכלבים, אמנם לא הבינותי כלל ראיי' זו הא אפשר לומר דבאמת לאחר שנפסל מכלבים פקע

חיוצ ציעור, והא דתניא גבי עריצת העצדנין שנתן לתוכה קמח שחייב לצער זה הוא צכדי שלא יעבור צבל יראה עד ארתו זמן שיפסל מכלצים אצל לאחר שנפסל מכלצים מנ"ל שחייב לצער וזה פשוט:

סימן מד

לבאר מה הוא חמץ נוקשה

הנה זהה דתנן (פסחים מצ"א) ואלו עוברין בפסח כותה הצבלי וכו' וזומן של צבעים ועמילן של טבחים וקולן של סופרים ר"א אומר אף תכשיטי נשים, ופרכינן ע"ז בגמרא שם (מג) מאן תנא דחמץ דגן גמור ע"י תערובות ונוקשה בעיניה בלאו, א"ר יהודה אמר רב ר"מ היא דתניא שיאור ישרף ונתנו לכלבו והאוכלו בארבעים, ומוקמינן שם בגמרא דהא דתניא והאוכלו בארבעים, קאי על שיאור דר"מ לר"מ, אלמא דס"ל דנוקשה בעיניה בלאו וכש"כ בחמץ גמור ע"י תערובות, ופי' רש"י שם ד"ה מאן תנא וז"ל חמץ נוקשה רע ואיתא בעיניה וכו' ותכשיטי נשים בעיניה היא אבל נוקשה הוא דאינו ראוי לאכילה, וכ"כ הר"ן במשנתנו שם וז"ל ושלשתן נוקשה בעיניה כלומר חמץ שא"ר לאכילה, וכ"כ בסמ"ג ל"ת ע"ט שכתב נוקשה פי' רע וקשה לאוכלו, משמע לכאורה מכל הני רבותא דחמץ שא"ר כ"כ לאכילה הוה נוקשה, והמג"א (סימן תמצ"א) כתב ז"ל וחמץ נוקשה היינו שאינו חמץ גמור, כמו אותן שהסופרים מדבקין בו ניירותיהם שעושין מקמח ומים, או עיסה שהכסיפה פניה שלא נעשה חמץ גמור, ורש"י ור"ן פי' חמץ רע שא"ר לאכילה וכ"כ הסמ"ג, וז"ל דמעולם לא היה ראוי לאכילה, דאם היה חמץ גמור ראוי לאכילה איסורו עד שיפסל מכלבז כמו"ש סעיף ב'. וזריך לומר דעכ"פ ראוי לאכילה קצת, דהא כתב הר"ן דגורין דלמא אחי למיכל מיניה עכ"ל המג"א. והנה מדברי המג"א מוכח דלרש"י והר"ן אף על גב שנתחמץ חימוץ גמור אלא שלא היה ראוי לאכילה קודם שנתחמץ מטעם אחר משום שהקמח מר או מעופש הוה נוקשה. ועפ"ז כתב הפמ"ג בפתיחה הכוללת (חלק ב' פרק ב') וז"ל נמצא למדין ששלשה מיני נוקשה הם, חדא שלא החמיץ כל זרבו כשיאור שהכסיף פניה. והב' חמץ גמור אלא שמעולם לא היה ראוי לאכילה עיין מג"א (סימן תמצ"א), ואפשר דהני דחסיב במשנה קולן של סופרים הם מזה המין, והג' חמץ גמור שהיה ראוי לאכילה ואח"כ נפסל מאוכל אדם לגמרי, וזוהי ע"כ עכ"ל הפמ"ג. והנה צמה שנסתפק הפמ"ג במין השלישי יבואר לפנינו בענף ד' אך הני תרי גווני חדא שלא החמיץ כל זרבו והב' חמץ גמור שמעולם לא היה ראוי לאכילה, זה הוא מה"ט משום דהמג"א כתב דנוקשה היינו שאינו חמץ גמור ורש"י והר"ן פי' חמץ רע שא"ר לאכילה משו"ה כתב הפמ"ג דתרווייהו הוה נוקשה וכן תפסו כמה אחרונים כמו שנביא דצריהם:

אמנם יש לעיין צמה שעשה המג"א פלוגתא בנוקשה, דמסתבר דגם לרש"י והסמ"ג והר"ן נמי דוקא כל שלא נתחמץ כראוי הוה נוקשה דכיון שלא נתחמץ כראוי לא מקרי חמץ ואינו נכלל בחמץ דקרא. ומה שכתבו הני רבותא בנוקשה דמשנתנו שא"ר לאכילה. כוונתם משום שלא נתחמץ חימוץ הראוי לאכילה משו"ה א"ר לאכילה נמצא דחימוץ גרם להם להיות נוקשה, דמשום שלא נתחמץ בחימוץ הראוי הוה נוקשה, ותדע דהא שם בגמרא גבי שיאור כתב רש"י ז"ל דנוקשה הוא שא"ר לאכילה הואיל והחמיץ קצת ולא גמר עכ"ל. הרי ביאר רש"י בהדיא דמש"כ שא"ר לאכילה זה הוא לפי שלא נגמר חימוצו, מעתה פשוט דגם מש"כ רש"י בהני נוקשה דמשנתנו שא"ר לאכילה זה הוא נמי לפי שלא נתחמץ כראוי, אלא דשיאור לא נתחמץ כראוי משום שלא נשתהה העיסה ולא גמרה עדיין חימוצה, והני נוקשה דמשנתנו כיון שלא נעשו עיסה. אפילו כשנשתהו הרבה א"א להם להתחמץ כראוי. אבל מ"מ יכולהו חד טעמא איכא לפי שלא נתחמץ כראוי, משו"ה לא מקרי חמץ. ואף ע"ג שכבר יצאו מתורת מנה. וראיתי בשו"ת בית אפרים (סימן ל') שהעיר ג"כ דא"ל דמש"כ רש"י שא"ר לאכילה כוונתו שלא נעשו חמץ גמור. ולפי מה שהבאתי מש"כ רש"י גבי שיאור הדברים מצוירים בהדיא בכוונת רש"י. אמנם מלאתי בשו"ת הריב"ש (סימן ג') שכתב שאין נוקשה אלא ג' מיני אומניות

הנוכחים במשנתנו דא"ע שא"ר לאכילה, או מה שעדיין אינו ח"ג כמו שיאור. הנה מלשונו נראה דכשא"ר לאכילה אף על גב שנתחמץ חימוץ גמור הוה נוקשה. אמנם לפנינו יתבאר שא"ל לומר כן. ונריך לפרש דכוונתו במש"כ שא"ר לאכילה היינו שלא נתחמץ בחימוץ הראוי לאכילה כמו כל הני דמשנתנו. ומש"כ או מה שאינו עדיין ח"ג כמו שיאור כוונתו דאף ע"ג דשיאור מתחמץ בחימוץ הראוי לאכילה דעיסה מעליא היא, מ"מ כיון שלא גמרה חימוצה לא הוה חמץ, ומשו"ה עשה הריב"ש שתי חלוקות. ותדע דהריב"ש כתב שם עוד או מי פירות עם מים, אלמא דחשיב כולהו גוויי דנוקשה ואף על גב דבהני כולהו חד טעמא משום שלא נתחמרו כראוי, אבל מ"מ מודה הריב"ש דעיסה שנעשה כתיקונה אלא שהקמה מר שא"ר כ"כ לאכילה הוה חמץ גמור כמו שנבאר, והיה אפשר לישב דברי המג"א על כוונה זו אלא שקשה לישב לשונו. וגם א"ל דהמג"א ס"ל דאם הקמה א"ר כ"כ לאכילה א"א שיתחמץ חימוץ גמור אבל קשה מנ"ל דבר חדש כזה וגם אינו מבואר בראשונים:

ונראה להציא ראייה דאם נתחמץ חימוץ גמור אלא שמעולם לא היה ראוי לאכילה משום שהקמה מר וכיוצא בו הוה חמץ גמור. חדא דהא ע"כ נוקשה אינו נכלל בכלל חמץ דקרא. דהא פסקינן באו"ח (סימן תמו סעיף י"ב) דגבי נוקשה ליכא כל יראה ולקמן בתשובתנו (סימן מ"ה) נברר דגם רש"י שפי' במשנתנו דא"ע שעוצרין עליהן צבל יראה לא כתב כן אלא לתנא דמשנתנו דאיתא בר"מ דמרבנן נוקשה למלקות מקרא דכל מחממת, וס"ל לרש"י דלדידיה ה"ה דאיכא בהו כל יראה ואף על גב שא"ח עליהן כרת באכילה. כמו שנברר שם טעם ברור מאד. אבל לרבנן דלא מרצו נוקשה למלקות ודאי דגם כל יראה ליכא ביה אפילו לרש"י, הרי מבזרר דנוקשה לרבנן אינו נכלל בכלל חמץ ומה"ט גופא כתב המג"א דלנריך לומר דמעולם לא היה ראוי לאכילה דאם היה ח"ג הראוי לאכילה אסור עד שיפסל לכלב כמש"פ בסעיף ב' עכ"ל המג"א. וכונתו דהא בהדיא תניא (פסחים מה ב) הפת שעייפשה והכלב יכול לאוכלה חייב לבער וכן פסקינן בשו"ע שם סעיף ב' ונוקשה הא א"ח לבער מה"ת. א"כ ע"כ ל"ל דנוקשה לא הוה אלא שמעולם לא היה ראוי לאכילה. מ"מ מבואר דנוקשה לרבנן אינו נכלל בכלל חמץ לד"ה מסבא גרידא, והנה עיסה שנתחממה כראוי אלא שבשעת חימוצה לא היתה ראויה כ"כ לאכילה משום שהקמה מר מהי"ת נימא דמסבא גרידא ידעינן דלא הוה חמץ ודאי דמסבא כל שנתחמץ כראוי מקרי חמץ ומה שא"ר כ"כ לאכילה, אטו חמץ קל מכל איסורין שבתורה שהאיסור חל אפילו על דבר שא"ר כ"כ לאכילה, דהא בע"ז (פ"ה) ילפינן מקרא דנבלה סרוחה מעיקרא לא הוה נבלה, א"כ לא ממעטינן אלא היכי שהבשר נפסל לגמרי מאכילה קודם שנתנבלה, אבל היכי שלא נפסל לגמרי מאכילה כגוונא דידן דמיירי שראוי לאכילה קצת כמש"כ המג"א שהבאתי, גם בענף ב' יבואר דע"כ הני נוקשה דמשנתנו לא נפסלו לגמרי מאכילה, ודאי דנבלה חל וכן כל האיסורין שבתורה, ומהי"ת נימא מסבא גרידא דגבי חמץ קיל, ועוד הא אפילו תרומה וחלה חלים על דבר שא"ר כ"כ לאכילה, כל זמן שלא נפסל לגמרי מאכילה, וכדתנן חלה (פ"ד מ"ו) נוטל אדם כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה לעשותה בטרהרה להיות מפריש עליה והולך חלת דמאי עד שתסרה, ואמרינן צירושלמי עד שיפסל מאכילת אדם אבל קודם שנפסל לגמרי מאכילה נעשית חלה, והא דתנן במשנתנו להיות מפריש חלת דמאי, היינו משום דצלא"ה א"ר להפריש לכתחלה שלא מן המוקף, וא"ר להפריש לכתחלה מן הרעה על היפה כמבואר צירושלמי שם, הא דיעבד אפילו חלה דאורייתא חלה עליו כ"ז שלא נפסלה לגמרי מאכילה, ומהי"ת נימא דחמץ קיל שאינו חל על דבר שא"ר לאכילה כ"כ ואף על גב שלא נפסלה לגמרי מאכילה:

והנה גבי חמץ היכא שנפסלה העיסה לגמרי מאכילה קודם שנתחממה יש לעיין בזה דאע"ג לדברינו זה לא הוה נוקשה כיון שנתחממה כראוי מ"מ אפשר לומר דילפינן חמץ מנבלה דממעטינן נבלה סרוחה

מעיקרא וכזר בררנו דבר זה בארוכה לעיל סימן מ"ב אצל כ"ו שלא נפסלה לגמרי מאכילה קודם שנתחמנה ונתחמנה כראוי אלא שא"ר כ"כ לאכילה משום שהקמח מר ודאי דהול"ל דהוה חמץ גמור:

עוד ראיה לדברינו דהא בפסחים (מ"ג) אמרינן דמשנתנו אתיא כר"מ דאמר לוקין על שיאור, ולדברינו דהני נוקשה דמשנתנו הוא לפי שלא נתחמנו כראוי א"ש דמדמינן להו לשיאור דהוה נמי נוקשה מה"ט שלא גמר חימונו ולא הוה חמץ כראוי ואף על גב דבכל חדא מינייהו איכא טעמא אחרינא מ"ט לא מקרי חימוץ כראוי, ומה"ט כתבנו לפנינו בענף ג' דאפשר לומר דשיאור הוה מנה מעליא או חמץ גמור ומ"מ הני נוקשה דמשנתנו הוה נוקשה, מ"מ בהכרח דזוה דמי להדדי דלר"מ דס"ל דשיאור הוה נוקשה דהא ס"ל דא"ח עליו כרת א"כ לא הוה חמץ גמור, ומדלוקה עליו ג"כ לא הוה מנה, אלמא דמרבה מכל מחממת כל שנתחמץ וינא מידי מנה ואף על גב דלא נתחמץ כראוי דלא הוה חמץ, א"כ ה"ה דמרבה כל שנתחמץ וינא מידי מנה ואף על גב דלא הוה ח"ג ומשו"ה א"ש דאמרינן דמשנתנו דתנן בהו הרי אלו באזהרה ואין זו כרת אתיא כר"מ, אצל להפמ"ג דהני נוקשה דמשנתנו הוה חמץ גמור אלא שא"ר כ"כ לאכילה ושיאור הא לא נגמר חימונו א"כ ודאי דלא הוה חמץ גמור ובענף ב' יבואר צביאור דשיאור לא הוה ח"ג, א"כ קשה איך מדמינן להדדי, ולהפמ"ג צריך לומר חדא מתרי אנפי או דנימא כיון דלהפמ"ג הני נוקשה דמשנתנו אף על גב דהוה חמץ גמור מ"מ כיון דמעולם לא היו ראויין לאכילה אינם נכללים בכלל חמץ, א"כ א"ל דאמרינן דכמו דר"מ מרבה שיאור אף על גב שאינו בכלל חמץ ה"ה דמרבה הני דמשנתנו אף על גב שאינם בכלל חמץ מטעמא אחרינא, או דנימא כמו שכתב הפמ"ג בעמנו שם דצביאור איכא תרתי חדא שא"ר לאכילה כמו כל הני נוקשה דמשנתנו, וגם שלא נתחמץ כראוי ומשו"ה אמרינן כיון דר"מ מרבה שיאור למלקות דאיכא תרתי כש"כ דמרבה הני דמשנתנו, ולכד דכ"ז אינו במשמע בפשט הגמרא עוד יבואר בענף ג' מה דקשה ע"ז:

עוד ראיה גדולה לדברינו דהא בהדיא אמרינן בירושלמי פסחים (פ"ג ה"א) על כל הני נוקשה דמשנתנו שאין חימוצן חימוץ ברור, ועיין עוד מש"כ בסימן שאח"כ על הירושלמי הנ"ל, וגם בירושלמי תרומות (פ"י ה"א) גבי תפוח שרסקו ונתנו בתוך העיסה אמרינן שם ג"כ האי לינא שאין חימוצו חימוץ ברור, ולינא שאין חימוצו חימוץ גמור, אלמא דבכל הני נוקשה חד טעמא שלא נתחמנו כראוי, ובלא"ה כיון דבמנחות (נד א) אמרינן גבי תפוח שרסקו ונתנו בתוך העיסה דהוה נוקשה, וגם רש"י (פסחים ל"ה א) ס"ל דעיסה שנלושה ביין שמן ודבש הוה נוקשה, והני הא ודאי דחזי לאכילה אלא לפי שלא נתחמנו כראוי הוה נוקשה, א"כ מנ"ל לומר דהא דאמרינן (פסחים מג א) דהני ג' מיני אומנות הוי נוקשה, דזה הוא מטעמא אחרינא ודאי דמשום שלא נתחמנו כראוי הוא כמש"כ:

עוד יש לעיין במש"כ המג"א שהבאתי דאם לא היה ראוי כלל לאכילה קודם שנתחמנה א"ח לצער אפילו מדרבנן משום דבנוקשה כי האי אין לגזור שמא יבוא לאוכלס דא"כ בפסחים (מה ב) שהביא הר"ן שם הא דמחלקינן בירושלמי גבי מלוגמא שנסרחה בין נסרחה קודם חימוצה או לאחר חימוצה והאריך שם הר"ן הרבה לפרש דזה מיירי שנסרחה בתוך הפסח, ולהמג"א הא אפשר להר"ן לפרש בפשיטות דמיירי קודם פסח אלא דמיירי שנפסלה מאכילת אדם גרידא וא"כ א"ש שאם נסרחה קודם שנתחמנה דהוה נוקשה שא"ר לאכילה כלל א"ח לצער אפילו מרבנן כמש"כ המג"א אצל כשנתחמנה ואח"כ נסרחה חייב לצער כיון דלא הוה נוקשה בעינן שיפסל מכלב וכמש"כ המג"א שהבאתי, אצל לדברינו דכ"ד שנתחמץ כראוי אף ע"ג דא"ר לאכילה לא הוה נוקשה א"ש דצרי הר"ן וכמו שבררתי דבריו בסימן הקדום ועי"ש מש"כ מה שנלע"ד בדברי הירושלמי:

ענף ב

והנה עוד ראיתי לכמה אחרונים שכתבו ג"כ דחמץ גמור שא"ר לאכילה הוה נוקשה ולא חלקו כלל אם מעולם לא היו ראויים לאכילה או אח"כ, אלא שכתבו דנוקשה הוה באמת חמץ גמור לד"ה ועוברין עליו בצל יראה לד"ה, ור"מ ורצנן דפליגי בנוקשה לא פליגי אלא באכילה דרצנן סברי דאע"ג דהוה חמץ מ"מ האוכלו פטור דהוה שלא כד"א, ואמרינן (פסחים כד א) דכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא כד"א, ור"מ מרצה לה מקרא דכל מחמנת למלקות אבל לא לכרת, כן כתב צפ"י פסחים שם במשנתנו דא"ע, ועפ"ז תי"מ שמתהוה בתוס' על רש"י שפי' עוברין בצל יראה והקשו הא ר"מ אינו מרצה אלא לאכילה ומנ"ל צל יראה, ותי"מ הפני יהושע דאדרבא צל יראה איכא לד"ה משום דנכלל בכלל חמץ אלא דבאכילה פליגי משום דהוה שלא כד"א וכ"כ צפ"י בגמרא (שם מג א) צפ"י רש"י ד"ה מאן תנא, ושם במשנתנו כתב הפ"י דמסבא גרידא ידעינן דנוקשה הוה חמץ ואח"כ בגמרא שם כתב דכיון שכתבו בתוס' דבתודה ומנחה איכא קראי לרבות נוקשה, וגם הביא הפ"י הא דבמנחות (נו ב) מרצה ריוה"ג מנחת נסכים לחימוץ ואף על גב דמנחת נסכים הוה מי פירות עם מים דהוה נוקשה, אלמא דבמנחה ידעינן מקרא דנוקשה הוה חמץ וכתב דמכאן אפשר למילף נמי לחמץ"פ, אלא דלאכילה צריך ריבויא משום דהוה שלא כד"א עי"ש, גם הגר"א באו"ח (סימן תמז ס"ק ב' ובסימן תמ"ז ס"ק מ"א) כתב ג"כ כהפ"י, גם באור חדש בפסחים במשנתנו דא"ע כתב ג"כ הכי, ועפ"ז כתבו דמה"ט לא פרכינן פסחים שם מאן תנא דנוקשה ותערובות עוברין עליהן בצל יראה, אלא דפרכינן על סיפא דמשנתנו הרי אלו באזהרה ואין בהן כרת דמייירי באכילה, וכתבו שזה הוא מה"ט משום דלד"ה עוברין עליו צל יראה בנוקשה אלא דבאכילה פליגי, והנה הני אחרונים פליגי על המג"א שהבאתי בענף א' דהמג"א כתב ע"פ הלכתא דבנוקשה ליכא צל יראה, וכבר כתבנו שם דגם רש"י שפירש עוברין בצל יראה כוונתו דלתנא דמשנתנו דמרצה נוקשה למלקות לדידיה עוברין עליו בצל יראה וכמש"כ לקמן (סימן מ"ח) טעם ברור לזה, אבל לרצנן ליכא צל יראה בנוקשה דלא נכלל בחמץ דקרא, אבל הני אחרונים כתבו דצריהם לדעת רש"י שפי' עוברין בצל יראה והם הוסיפו לומר דלרש"י גם לרצנן עוברין עליו בצל יראה דנוקשה בכלל חמץ כמו שהבאתי דצריהם:

אמנם לענ"ד לא שייך גבי נוקשה ה"ט דשכד"א גם מש"כ הפ"י שאפשר למילף מתודה ומנחה דנוקשה הוה חמץ זה תמוה הרבה, אך מקודם נבאר מה שיש להעיר לכאורה צמה דפשיטא להו דבבב"פ א"ח שלא כד"א ובמקו"ח (סימן תמ"ב) כתב בפשיטות להיפך דבחמץ בפסח חייבין אפילו שלא כד"א והביא ראיה מהא דילפינן (ביצה א) דחייבין על אכילת שאור ואף על גב שא"ר לאכילה אך כבר כתבנו לעיל (סימן מ') דגם באכילת שאור א"ח שלא כד"א כגון שאם אכלו כשהוא רותח עד שגרוננו נכוה פטור, דלא רבי רחמנא אלא הא מלתא גרידא דאף ע"ג שא"ר לאכילה חייבין עליו גם בררנו שם דדוקא בשאור רבי רחמנא אבל לא בחמץ, ואף ע"ג דהר"ן בפסחים (מה ב) כתב דכל חמץ יש לו דין שאור משום שראוי לשוחקו ולחמע צו עיסות, ומה"ט חמץ שנפסל מאכילה חייבין לבערו דהא רבי רחמנא שאור, ולהר"ן הול"ל נמי דחמץ שנפסל מאכילה חייבין על אכילתו כמו על אכילת שאור מ"מ הא הר"ן לא כתב אלא בחמץ כי האי שראוי לשוחקו ולחמע צו, אבל נוקשה הא א"ר לחמע צו עיסות וכמש"כ רש"י בפסחים (מג א) גבי שיאור א"כ אין להם דין שאור, מעתה לכאורה א"ל דצריהם דמשום שא"ר לאכילה הוה שכד"א וכש"כ לדצרינו לעיל (סימן מ"ג) דלשאר רבותא כל חמץ אין לו דין שאור ודאי דא"ל דזה הוה שלא כד"א, ואף על גב דהני נוקשה דמשנתנו לא נפסלו לגמרי מאכילה כמש"כ בענף א' וכמו שיבאר עוד לפנינו, מ"מ לכאורה א"ל דגם זה הוה שכד"א וכמש"כ הני אחרונים שהבאתי, גם מה שהעיר ע"ז באור חדש במשנתנו דא"ע שכתב שם דאפילו אי נימא דנוקשה הוה חמץ אלא

דבאכילה גרידא הוה שכד"א ג"כ הול"ל דאינו עוצר עליו צבל יראה דהא כתב הר"ן ריש פסחים דבל יראה הוה משום לתא דאכילה וכיון דנוקשה א"ח עליו משום שכד"א הול"ל דליכא ציה בל יראה, זה ליתא כמו שזררתי לעיל (סימן מ') דכל דבר דהוה חמץ גמור ונכלל בחמץ דקרא איכא ציה בל יראה אפילו להר"ן:

מ"מ מש"כ בסתמא דנוקשה הוה חמץ גמור לד"ה אלא דהוה שכד"א דמשמע דצבל נוקשה מיירי, א"א כלל לומר כן דזהדיא אמרינן (חולין כג א) גבי תודה אי שיאור דר"מ לר"מ מדלקי עליו חמץ הוה אלא שיאור דר"י לר"י מאי ספיקא הוה א"ד צריה הוה וכן אמרינן (מנחות נד א) ודלמא לא תאפה חמץ אלא שיאור, ופרכינן אילימא שיאור דר"מ לר"מ מדלקי עליו חמץ הוה אלא שיאור דר"י לר"י, מצואר דשיאור דר"י לר"י לא הוה חמץ גמור וגם לר"מ אמרינן מדלקי עליו חמץ הוה, דהיינו מדמרבה ליה למלקות מקרא דכל מחמנת הא לא"ה לא, מצואר דהדיא דשיאור לא הוה חמץ גמור וכן אמרינן (מנחות נד א) גבי תפוח שרסקו ונתנו בתוך העיסה נהי דחמץ לא הוה נוקשה מיהא הוי, אלמא דנוקשה אינו נכלל בצבל חמץ ואף על גב דבתוס' (פסחים מג א) ד"ה מאן תנא כתבו דכשהחמירו בתפוחים נמי כשרה דיעבד, מ"מ הא לא כתבו כן אלא לר"מ דמרבה נוקשה למלקות וכמש"כ בהדיא בתוס' מנחות שם ד"ה אין מחמטין ועוד יתבאר זאת לפנינו, והנה צפמ"ג בפתיחה הכוללת (חלק ב' פ"ב) ר"ה ג"כ לומר כהפ"י דנוקשה הוה ח"ג אלא דלאכילה נריך לרבותו משום דהוה שכד"א, וסתר שם דזריו מהאי סוגיא דחולין שהבאתי, ובאמת קשה טובא על הפ"י דפסחים שם דמשמע מדזריו דכל נוקשה הוה חמץ גמור אלא דהוה שכד"א ואפילו שיאור לרבנן וזה א"א:

מ"מ עדיין א"ל דהני אחרונים ס"ל ג"כ דתרי גווי נוקשה איכא וכהפמ"ג שהבאתי בענף א' שכתב דהני נוקשה דמשנתנו הוה חמץ גמור אלא לפי שא"ר לאכילה אינם נכללים בצבל חמץ וליכא צהו בל יראה, והני אחרונים ס"ל דהני נוקשה דמשנתנו הוה ח"ג ואיכא צהו בל יראה לכו"ע, אלא דלאכילה נריך לרבותו משום שכד"א, וראיתי באצן העוזר באו"ח (סימן תמז) שכתב בהדיא כן ופשוט דזה הוה ג"כ כוונת הגר"א שהבאתי לעיל, ולדידהו נריך ג"כ לומר כמש"כ הפמ"ג דהא דאמרינן בגמרא דמשנתנו אתיא כר"מ דלוקין על שיאור, היינו משום דשיאור איכא תרתי, חדא שא"ר לאכילה והוה שכד"א ועוד דלא נתחמץ חימוץ גמור ומדס"ל לר"מ דלוקין על שיאור כש"כ דלקי על כל הני דמשנתנו, מ"מ מוכרח לומר לדבריהם דשיאור ג"כ א"ר לאכילה והוה שכד"א, מדמייטינן מיניה ראייה להני נוקשה דמשנתנו דאע"ג שא"ר לאכילה והוה שכד"א מ"מ לקי עלייהו וכ"כ בהדיא הפ"י פסחים שם ד"ה ובדרך דנריך לומר דשיאור א"ר לאכילה אלא למי שדעתו יפה א"כ עדיין א"ל כמש"כ הני אחרונים שהבאתי:

אמנם קשה טובא לדבריהם הו"ל באוכל לחם של חדש או זר שאכל לחם של תרומה, דאם הלחם נאפה בשעה שהעיסה היתה שיאור דאינו לוקה, לדבריהם שיאור הוה שכד"א, אלא דלר"מ רבי רחמנא גבי חמץ"פ, וגם הול"ל צבל איסור שנעשה רע לאכילה עד שקצתם אינם אוכלים דהוה שכד"א, ואנו לא שמענו אלא היכי שנפסל לגמרי מאכילה איכא פלוגתא דתנאי בע"ז (סא א) אי נבלה שא"ר לגר הוה נבלה, ולתנא דס"ל דלא הוה נבלה יליף לה מקרא דפקע איסורו ממנו, ובפשוטו היה נראה דלמ"ד נבלה שא"ר לגר הוה נבלה, דלדידה לקי על אכילתו וכבר הארכנו לעיל (סימן מ') בזה דא"ל דלמ"ד נבלה שא"ר לגר הוה נבלה היינו דלא פקע נבלה ממנו וכשישצחנה ויאכלנה לוקה, אבל מ"מ אם אכלו כמות שהוא אינו לוקה, משום דצטלה דעתו אלא כל אדם עי"ש, אך ה"ט לא שייך אלא היכי שנפסל מאכילת אדם לגמרי, אבל כשלא נפסל לגמרי פשוט דלד"ה לוקה וגם הרמב"ם (פי"ד מה"מ א) כתב או שאכל אוכל האסור אחר שהסריח וצטל מאכל אדם פטור, מוכח הא כשלא נפסל לגמרי חייב א"כ ע"כ דזה לא הוה שכד"א, וטעמא דמלתא בררתי בספרי מנחת ברוך ח' א"ד דדיני נבלה דדוקא חלב חי הוה שכד"א, משום שדרך כל אדם לאוכלו מצושל ולא חי, אבל

איסור שנעשה רע לאכילה מ"מ המקצת שאוכלים אותו, אוכלים אותו כמות שהוא, א"כ הרי אכלו כד"א וכה"ג כתבו לקמן (סימן ס"א) דזה הוא טעמא דאזיי דס"ל (פסחים נד ז) דמי פירות הוה כד"א, ונתבאר שם דגם ר"ז הודה לאזיי עי"ש, ולדברינו גבי נוקשה לא שייך כלל ה"ט דשכד"א, ועיסה של שאור דמי לעיסה של חמץ צין קודם אפיה צין לאחר אפיה ואם עיסה הוה שכד"א צרנו לעיל (סימן מ') וכן צהני נוקשה דמשנתנו כגון קולן של סופרים ועמילן של טבחים שהם פת תבואה שלא הביאה שליט שמניחין ע"פ הקדרה נמי כשאפאן ואכלן הוה כד"א, דהא ע"כ כל הני לא נפסלו לגמרי מאכילה וכמש"כ המג"א שהבאתי בענף א' שהן ראויין לאכילה קצת מה"ט שכתב שם המג"א, ובלאו ה"ט הוה להני אחרונים שהבאתי ע"כ דשאור ג"כ לא חזי לאכילה והוה שכד"א כמש"כ הפ"י שהבאתי לעיל, ועינינו רואות דכשנאפה העיסה קודם שנתחממה חימוץ גמור עדיין לא נפסלה לגמרי מאכילה וכמש"כ הפ"י בעצמו שהיא נאכלת למי שדעתו יפה, ועוד הוה להר"ן (פסחים מה ז) חמץ שנפסל מאכילה הוה"ל שפקע איסורו דקיימ"ל נבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה אלא משום דחמץ ראוי לשוחקו ולחמע בו עיסות, משו"ה יש לו דין שאור דרבי רחמנא שאור לביעור אף על גב שנפסל מאכילה, מעתה אי נימא דהני נוקשה דמשנתנו נפסלו לגמרי מאכילה, א"כ ממנ"פ אי חזי לשוחקו ולחמע בו, הוה כמו דאמרינן דהני נוקשה הוה חמץ הוה"ל נמי שיש להן דין שאור כמו כל חמץ שראוי לשוחקו ולחמע בו, ולא שייך בהו כלל מש"כ דהוה שכד"א, דהא שאור חייבין על אכילתו כדאמרינן (ביצה ז א) ואף על גב שא"ר לאכילה, ואי נימא דהני נוקשה לא חזי לחמע בהן, א"כ הוה"ל להר"ן דפקע איסורו, א"ו דהני לא נפסלו לגמרי מאכילה ומשו"ה לא פקע איסורו, וראיה זו היא אף לדעת הר"ן ועיין מש"כ לפנינו בענף ד', מ"מ כיון דהני נוקשה לא נפסלו לגמרי מאכילה, לא שייך בהו הוה מלתא דהוה שכד"א, ותדע עוד דאי נימא דהני תנאי דפליגי בנוקשה אינהו פליגי אי לוקה עלייהו אף ע"ג דהוה שכד"א, א"כ מ"ט לא מיייתין האי פלוגתא בפסחים (נד ז) דפליגי התם אמוראי אי לוקין בכה"ת שכד"א, א"ו דהכא ליכא ה"ט דשכד"א, וא"כ ע"כ דנוקשה הוה מה שלא נתחמץ כראוי משו"ה לא נכלל בכלל חמץ כמש"כ בענף א':

ובמש"כ הפ"י צמשנתנו דא"ע דנוקשה הוה חמץ מסבא, לא ידעתי כיון דנוקשה הוה מה שלא נתחמץ כראוי, א"כ מה סבא לומר דנוקשה הוה חמץ, ומה שהביא שם דברי התוס' הוה בתוס' (פסחים מג א) ד"ה מאן תנא לא כתבו אלא אליבא דר"מ כמו שיבאר לפנינו, ומש"כ דאפשר למילף דנוקשה הוה חמץ ממנחה ותודה, דאיכא בהו קראי לרבות נוקשה כמש"כ בתוס' שהבאתי, דבריו תמוהין דהתוס' לא כתבו כן אלא על הוה דאמרינן (חולין נג) ואי שאור דר"מ לר"מ מדלקי עליו חמץ הוה וע"ז הקשו דלמא גס ר"מ אינו מרצה אלא בחמץ"פ למלקות, וע"ז תי' דשמא איכא נמי יתור קרא גס בתודה ומנחה, וכוונתם דר"מ דמרצה נוקשה בחמץ"פ, מרצה נמי גבי תודה ומנחה משום יתור דקרא, א"כ זה הוה לר"מ צתר דרבי נוקשה בחמץ"פ, אבל לרבנן פשוט ללא מרבי נוקשה בתודה ומנחה, וכן מבואר בהדיא בתוס' (מנחות נד א) דזה הוה כוונתם ולפנינו בענף ג' יתבאר דזה מוכרח לומר דלרבנן נוקשה לא הוה חמץ בתודה ומנחה, ומה שהקשו בתוס' פסחים שם מהא דאמרינן במנחות (נג ז) גבי אין מחמיצין בתפוחים נהי דלא הוה חמץ מ"מ נוקשה מיהו הוי, והקשו הוה נוקשה נמי הוה"ל דכשר, ותי' דכוונת הגמרא במנחות הוה לכתחלה אבל אין ה"נ דדעיבד כשר, ולא תי' דסוגיא זו אתיא כרבנן כבז תי' המהר"ם לובלין פסחים שם דהתוס' ס"ל דהסוגיא דמנחות אתיא כד"ה, דבהדיא כתבו (מנחות נד א) ד"ה אין מחמיצין דנוקשה לר"י פסול במנחות, ואף על גב דמדברי התוס' (מנחות נג א) ד"ה אלא נראה לכאורה דס"ל דנוקשה הוה חמץ לגבי מנחה לד"ה, מ"מ א"א לומר דכן כוונתם, דבהדיא כתבו שם (נד א) ד"ה אין מחמיצין דנוקשה לר"י לא הוה חמץ לגבי מנחה, גס מוכח בהדיא מסוגיא דחולין (נג ז) וכן בפ"י בפסחים (נג א) בתוס' ד"ה מאן תנא סובר דכוונת התוס' שם דנוקשה

הוא חמץ לגבי מנחה אפילו לר"י, ומה"ט הרצה לתמוה שם על התוס', אבל צאמת פשוט דכוונתם אליבא דר"מ, אבל לר"י ודאי ללא הוא חמץ גבי מנחה, וכמש"כ בהדיא במנחות שהצאתי, ומה שהביא הפ"י הא דמרבה ריוה"ג מנחת נסכים לחימוץ במנחות (נז"א) ואף על גב דהוה נוקשה ורואיה זו היא להני רבנותא דס"ל דמי פירות עם מים היה נוקשה, פשוט דלהני רבנותא ע"כ דריוה"ג ס"ל כר"מ דנוקשה דאורייתא גם בחמץ"פ, וכ"כ הנוב"י מה"ק (סימן כ"א) דריוה"ג ע"כ או דס"ל נוקשה דאורייתא, או דס"ל דמי פירות עם מים היה ח"ג, וכן מתבאר ג"כ מדברי התוס' (מנחות נד"א) וזה פשוט, והנה כ"ז הוא לדבריהם דמנחת נסכים א"ל להיות חמץ גמור:

אך גם מה דפשיטא להו דמנחת נסכים א"ל להיות חמץ גמור יש לעיין ג"כ, ונקדים לבאר דבריהם לפי שמצאתי למי שהקשה על הנוב"י הא א"ל דמרבינן מנחת נסכים לחימוץ כשיחמיצנה קודם נתינת השמן למנחה. אך זה לק"מ דבהדיא אמרינן (מנחות ח"ב) ור"ה אמר לא זו קדושה בלא זו ולא זו קדושה בלא זו כלומר דמנחת נסכים אינה מתקדשת קדושת הגוף בלי שמן א"כ לדידיה הא דמרבה ריוה"ג מנחת נסכים לחימוץ בהכרח דמיירי כשיחמיצנה לאחר נתינת השמן, אך מ"מ א"ל הא גם לר"ה כשנתן השמן לתוך הסולת מתקדשת כל המנחה כולה ואף על גב שנתן השמן בנז' אחד שלא נתפשטה בנז' השני וא"כ אפשר שיחמיץ הסולת במקום שלא נתפשטה השמן, והני רבנותא דס"ל תרתי חדא דלית הלכתא כר"מ בנוקשה, וגם ס"ל דמי פירות עם מים היה נוקשה אינה מוקמי ההיא דריוה"ג ככה"ג כי היכי דלא תהוי לבד מהלכתא:

גם מש"כ דמה"ט לא פרכינן בגמרא מאן תנא דנוקשה בעיניה בצל יראה משום דצל יראה איכא לד"ה, לא ידעתי אטו תנן במשנתנו שעוברין בצל יראה, ורש"י שפי' כן זה הוא לפי האמת, דס"ל דלתנא דמשנתנו דתנן הרי אלו באזהרה לדלידיה עוברין עליו בצל יראה, משו"ה לא פרכינן אלא על סיפא דמשנתנו דתנן הרי אלו באזהרה וזה פשוט, גם מש"כ הגר"א (בסימן תמו"ס"ק מ"א) דאיכא ראייה ממש"כ הרמב"ם (פ"ד מה' חו"מ) בצבגים שכבסו בחלב חטה וזניירות שדבקו בחמץ דליכא בהו כל יראה, לפי שאין צורת החמץ עומדת ולא כתב מפני שהן נוקשה מכלל דנוקשה בצל יראה לד"ה, לא ידעתי ודאי אי נימא דדיוק זה מוכרח, ע"כ צריך לומר דהרמב"ם ס"ל כהני רבנותא שפסקו כר"מ וכרש"י לדידיה עוברין עליו בצל יראה, וראיתי לכמה אחרונים דס"ל דהרמב"ם פוסק כר"מ מטעם אחר לפי שהרמב"ם (פ"ה מה' חו"מ הי"ג) כתב ואם הכסיפו פניו כאדם שעמדו שערוותיו ה"ו אסור לאוכלו וא"ה עליו כרת, מכלל דמלקות אית ביה כר"מ, אך מ"מ שני הדיוקים אינם מוכרחים דא"ל דמש"כ הרמב"ם לפי שאין צורת החמץ עומדת ולא כתב דנוקשה משום דנוקשה חייב לבצר מדרבנן, ואיכא ביה כל יראה מדרבנן וכמש"כ הלח"מ שם, גם ממש"כ א"ה עליו כרת א"ל למידק הא מלקות איכא כיון שהרמב"ם בעצמו כתב מתחלה ה"ו אסור ולא כתב לוקה מכלל דגם מלקות ליכא, וזה מסתבר יותר בכדי להשוות דעת הרמב"ם לדעת הרי"ף כמו שיבאר לקמן (סימן מ"ו) אך אין לנו כ"מ מזה דזה ודאי מוכרח דלרבנן ליכא בנוקשה כל יראה דאינו נכלל בכלל חמץ כמש"כ:

ענף ג

והנה יש להוכיח ג"כ מהא דאמרינן (חולין כג"ב) בעי ר"ז האומר הרי עלי לחמי תודה מן החמץ או מן המצה והביא שיאור מהו, שיאור דמאן אי שיאור דר"מ לר"י מנה מעליתא היא, אי דר"י לר"מ חמץ הוא, ואי דר"מ לר"י מן מדלקי עליו חמץ הוא, אלא דר"י לר"י מאי ספיקא הוא ונפיק ממנ"פ א"ד צריה היא ולא נפיק ע"כ סוגית הגמרא. והנה יש לבאר שמעתתא זו כי לא עמדתי על מש"כ האחרונים בזה דנראה פשוט דהא

דאמרינן אלא דר"י לר"י מאי ספיקא הו"א ונפיק ממנ"פ כלומר דהוה ספק חמץ ספק מנא ומשו"ה ינא ידי נדרו ממנ"פ כיון דזשעת נדרו אמר מן החמץ או מן המנא, נראה פשוט דהאי ספק חמץ לר"י לא דמי להא דאמרינן דשיאור דר"מ לר"מ מדלקי עליו חמץ הוא דשיאור דר"מ לר"מ אף על גב דלקי עליה מ"מ לא הוה חמץ גמור דהא א"ח עליו כרת לר"מ, ומה"ט הקשו בתוס' שם דמנ"ל דלר"מ שיאור הוה חמץ גבי תודה כיון דגבי חמץ"פ ג"כ אינו מרצה ר"מ אלא למלקות. ותי' בתוס' דנראה שיש שום יתור בתודה ומנחה דמרצה דנוקשה הוה חמץ וכוונת התוס' הוא דלר"מ דמרצה נוקשה למלקות בחמץ"פ, לדידיה אמרינן דמרצה נמי גבי מנחה ותודה משום יתור דקרא אצל לר"י דאינו מרצה נוקשה בחמץ"פ ודאי ללא הוה חמץ בתודה ומנחה, וכן מתבאר מדברי התוס' (מנחות נד א) וזה מוכרח דהא אמרינן בתי' הכי אלא שיאור דר"י לר"י, מאי ספיקא הו"א ונפיק ממנ"פ, א"ד זריה הוה ולא נפיק, כלומר דשיאור הוה זריה משום שנתחמץ מעט וינא מכלל מנא, וחמץ ג"כ לא הוה דעדיין לא נתחמץ כראוי, אלא דהוה זריה זפ"ע, ומשו"ה אינו ינא צו לא ידי מנא ולא ידי חמץ, והנה שיאור דר"מ לר"מ ג"כ הכי הוא שנתחמץ מעט וינא מכלל מנא ולא נתחמץ כראוי, ומשו"ה זריך קרא לרבותו למלקות, וגם א"ח עליו כרת, ומ"מ אמרינן דשיאור דר"מ לר"מ מדלקי עליה חמץ הוא, וזה הוא מה"ט כיון דלר"מ הא לכה"פ מרבינן שיאור למלקות וכיון דמרבינן ליה מכל מחממת למלקות, א"כ נכלל בכלל חמץ למלקות, משו"ה אמרינן דה"ה דהוה חמץ בתודה ומנחה כמש"כ בתוס' דה"י מרצה ליה בתודה ומנחה, אצל לר"י כיון דאינו לוקה עליו זפסקה ודאי ללא מרבי ליה בתודה ומנחה, ומשו"ה א"ש דלר"י אי נימא דזריה הוה לא נפיק זיה, והנה אנחנו תי' לקמן קושית התוס' וזכרנו שם דגם לר"מ ליכא שום יתורא לרבות נוקשה בתודה ומנחה אלא מהא גרידא מדמרצה נוקשה למלקות מקרא דכל מחממת, בהכרח דהוה חמץ לגבי תודה ומנחה עי"ש שהארכנו בזה, מ"מ זין לדעת התוס' זין לדברינו ע"כ דלר"י לא מרבינן נוקשה בתודה ומנחה, מעתה בהכרח הא דאמרינן לר"י אי ספיקא הוה ונפיק ממנ"פ האי ספיקא הוה היינו או מנא או חמץ גמור שחייבין עליו כרת דא"א לומר חמץ נוקשה דהא לר"י נוקשה לא הוה חמץ בתודה ומנחה, וזה פשוט ולא עמדתי כלל על מש"כ הפ"י זפסחים (מג א) ד"ה וניתני וזשו"ת בית אפרים (סימן ל') דמספקא להו שם דלמא הא דאמרינן לר"י ספיקא הוה היינו או מנא או חמץ נוקשה וא"א כלל לומר כן מה"ט שכתבנו, והנה עוד כתבו האחרונים הפ"י זפסחים שם ד"ה וניתני וזשו"ת חס ספר דאף על גב דבחולין מספ"ל דשיאור דר"י לר"י אי ספיקא הוה או זריה מ"מ זמנחות (נד א) פשיטא להו להגמרא דשיאור דר"י לר"י הוה זריה דאמרינן שם ודלמא לא תאפה חמץ אלא שיאור ופרכינן שם שיאור דמאן אילימא שיאור דר"מ לר"מ מדלקי עליו חמץ הוא אלא שיאור דר"י לר"י אלמא דשיאור דר"י לר"י לא הוה ספק חמץ מדאמרינן שיאפה שיאור ודזריהם זרוזים בזה:

והנה זבאי שמעתתא דחולין יש להסתפק בתתי' חדא אי הא דקמבע"ל דשיאור דר"י לר"י אי ספיקא הוה א"ד זריה היא, אי האי איבעיא הוא דשיאור גרידא או דכלל חמץ נוקשה כמו קולן של סופרים וכיוצא זיה נמי קמבע"ל לר"י אי זריה הוה אי ספיקא הוה, דהא זפסחים (מג א) אמרינן דמשנתנו אתיא כר"מ דאמר לוקין על שיאור אלמא דמדמי הגמרא כל נוקשה לשיאור א"כ ה"נ הול"ל דלר"י נמי כל נוקשה דמי לשיאור וזכלל נוקשה קמבע"ל וכש"כ לפי מש"כ לעיל דזכלל נוקשה איכא חד טעמא שלא נתחמץ כראוי משו"ה לא נכלל זכלל חמץ א"כ לכאורה הול"ל דזכלל נוקשה קמבע"ל וכן כתב זפ"י זפסחים שם ד"ה וניתני וגם זשו"ת בית אפרים שם כתב ג"כ דכמו דקמבע"ל דשיאור דר"י לר"י ה"נ איכא האי איבעיא זכלל נוקשה לר"י:

אמנם לענ"ד דזשיאור גרידא קמבע"ל דאף ע"ג דזכר כתבנו דזכלל נוקשה איכא חד טעמא שנתחמץ מעט וינא מכלל מנא וגם לא נתחמץ כראוי משו"ה לא נכלל זכלל חמץ מ"מ הדבר פשוט דזכלל או"א ממני

נוקשה איכא טעמא אחרינא מ"ט לא הוה נתחמץ כראוי דגבי החמילה בתפוחים דאמרינן (מנחות נד ה) דהוה נוקשה התם אף על גב שנעשה העיסה כראוי גם שנשתהה הרבה בחימומה מ"מ כשנתחממה בתפוחים חימוץ דידה משונה מחימוץ מעליא וגבי שיאור אף על גב שחימומה חימוץ מעליא וגם נעשית העיסה כראוי מ"מ כיון שהתחיל להחמיץ ולא נשתהה בחימומו לא נגמר חימומו, ובקולן של סופרים התם אף על גב שנשתהה מ"מ לא נעשתה עיסה ואי אפשר בכה"ג להתחמץ כראוי וכיון דבכל חדא איכא טעמא אחרינא ודאי דא"ל דשיאור הוה ח"ג אבל קולן של סופרים הוה נוקשה או להיפך ותדע דהא גבי שיאור איכא פלוגתא בזה טובא דר"מ סבר דמשהכסיף פניו יאל מתורת מנה"ו ר"י סבר דמנה"ו הוא ובקרני חגבים ס"ל לר"מ דהוה חמץ גמור ור"י סבר שזה הוא שיאור ואף ע"ג דפליגי גבי שיאור מ"מ בקולן של סופרים לא פליגי ולכו"ע נוקשה הוה וזה הוא מה"ט משום דלא דמי להדדי וכן במנחות (נד) דלפי ההו"א דשם ודאי דפליגי הני תנאי דהתם גבי החמילה בתפוחים אי הוה חמץ או לא ומ"מ בקולן של סופרים ובשיאור לא פליגי וזה הוא מה"ט דלא דמו להדדי. והא שכתבנו דבכל גווי נוקשה איכא חד טעמא שלא נתחמץ כראוי היינו דבכ"ד דאמרינן שזה נוקשה איכא בזה ה"ט שלא נתחמץ כראוי אבל ודאי דא"ל דזה הוה נוקשה וזה לא הוה נוקשה. וא"ש הא דאמרינן (פסחים מג ב) דמשנתנו אתיא כר"מ כלומר דהא ר"מ ס"ל דהכסיפה פניו הוה נוקשה דמדלוקה עליו ש"מ שיאל מכלל מנה"ו ומדסבר שא"ח עליו כרת ש"מ דלא הוה ח"ג אלמא דס"ל דהוה נוקשה ומ"מ מרבה למלקות מקרא דכל מחממת א"כ כל מה שלא נתחמץ כראוי מרבה למלקות דבכולהו נוקשה איכא האי טעמא אבל מה הוה חמץ נוקשה בזה ודאי דא"ל לדמות להדדי מה"ט שכתבנו. מעתה אף על גב דקמבע"ל בזה דס"ל לר"י בפסחים (מח ב) שיאור ישרף והאוכלו פטור אי זה הוה ספק חמץ, דהיינו דא"ל שזה הוה חמץ מעליא או ברירה מ"מ בשאר נוקשה לא קמבע"ל דודאי א"ל בזה דודאי לא הוה חמץ גמור אלא דבריה הוה וכן מסתבר דהא האי איבעיא דמי למה דקמבע"ל התם לעיל גבי פלגס אי ספיקא הוה או ברירה הוה והתם מספ"ל לר"ז משום שעדיין לא הגיע זמנו להיות איל וה"נ מספ"ל מה"ט גופיה גבי שיאור שעדיין לא הגיע זמנו להיות חמץ. והנה מה דאיכא נ"מ בזה אי בשיאור גרידא קמבע"ל יבואר בסימן הבא:

עוד יש להסתפק בהאי שמעתתא דאמרינן בשיאור דר"מ לר"מ מדלקי עליו חמץ הוא אלא בשיאור דר"י לר"י קמבע"ל והא איכא עוד תנאי דפליגי בשיאור דהא בזה דתנן (פסחים מח ב) וחכ"א איזהו שיאור משהכסיפו פניו דס"ל כר"מ מ"מ ס"ל דלא לקי עליה כמש"כ הרמב"ן במלחמות ריש א"ע. מעתה יש להסתפק אי בשיאור דרבנן לרבנן ג"כ מספ"ל אי ספיקא הוה א"ל ברירה הוה. והנה בשו"ת בית אפרים (סימן ז') ובשו"ת ח"ס כתבו דבשיאור דרבנן לרבנן לא קמבע"ל דדוקא בשיאור דר"י דהוה כקרני חגבים שנתחמץ כבר הרבה משו"ה מספ"ל דלמא ספיקא הוה אבל שיאור דרבנן לרבנן א"ל לומר דכשהכסיפו פניו יהיה ח"ג, והביאו ראיה לזה מדלא אמרינן בגמרא אלא שיאור דרבנן לרבנן קמבע"ל מכלל דלדידהו לא קמבע"ל, אמנם אין זו ראיה כלל דהא במנחות (נד ה) דאמרינן שם כה"ג ודלמא לא תאפה חמץ אלא שיאור ופרכינן ג"כ שיאור דמאן אי לימא שיאור דר"מ לר"מ מדלקי עליו חמץ הוא אלא שיאור דר"י לר"י והתם ודאי דהוה מצי למימר ג"כ שיאור דרבנן לרבנן ומ"מ לא אמרינן כן, וזה הוא או משום דכיון דאמרינן ברישא שיאור דר"מ לר"מ משו"ה מסיק אלא שיאור דר"י לר"י דהוא הוה בר פלוגתא דר"מ, ואף על גב דהוה מצי לומר נמי לרבנן, או משום דהא ממשנתנו דפסחים שם אין הכרע דחכמים ס"ל דלא לקי על שיאור, דהא דתנן התם ברישא שיאור ישרף והאוכלו פטור, זה הוא מדברי ר"י כמש"כ באמת כן הבעה"מ ריש א"ע משו"ה לא אמרינן שיאור דרבנן לרבנן משום דא"ל דרבנן דהתם זה הוא ר"מ גופיה דס"ל דלקי עליה, וכמש"כ הבעה"מ והני תרי טעמי איכא נמי בהאי שמעתתא דחולין דלא אמרינן שיאור דרבנן לרבנן, אבל ודאי דכמו

דקמבע"ל זשיאור דר"י לר"י ה"נ קמבע"ל זשיאור דרבנן לרבנן להרמב"ן שהזאתי ותדע דהא אמרינן אי שיאור דר"מ לר"מ מדלקי עליו חמץ הוא, מכלל דאי הוה ס"ל לר"מ דלא לקי עליו הוה מצע"ל נמי לר"מ, והא להרמב"ן הא רבנן ס"ל זשיאור כר"מ וגם ס"ל דלא לקי עליה א"כ ודאי דקמבע"ל גם זשיאור דרבנן לרבנן, והנה הני אחרונים שהזאתי שכתבו דלרבנן לא קמבע"ל, תי' זוה מה דקשה מ"ט לא הביאו הראשונים דשיאור הוה ספק חמץ ומשו"ה כתבו דלהלכה דקיימ"ל לרבנן לדידהו לא קמבע"ל, אבל באמת המחזור זוה מש"כ השואל זשו"ת ח"ס שס דטעמא דהראשונים דאף ע"ג דבחולין קמבע"ל זשיאור דר"י לר"י מ"מ מסוגיא דמנחות (נדא) שהזאתי לעיל מזואר דשיאור דר"י לר"י לא הוה ספיקא אלא זריה וכזר הזאתי דגם זפני יהושע כתב כן אבל ודאי לפום סוגיא דחולין הול"ל דגם לרבנן קמבע"ל:

ז"מ כיון דהכא מזואר דשיאור עדיין לא נתחמץ כראוי וזפסחים (מג א) אמרינן דלר"מ דס"ל דלוקין על שיאור ה"ה דלוקין על כל הני נוקשה דמשנתנו, א"כ ע"כ דזכל הני חד טעמא שלא נתחמץ כראוי כמש"כ זענף א'. ומש"כ הפמ"ג שהזאתי שס דזשיאור איכא תרי טעמי חדא שא"ר לאכילה וחדא שלא נתחמץ כראוי, וכיון דלר"מ לקי על שיאור כש"כ זנהי נוקשה דמשנתנו דליכא אלא חד טעמא שא"ר לאכילה, הנה מלכד דלכאורה יש לעיין דא"כ מנ"ל באמת לר"מ לרבנן מחד דרשא דכל מחמץ אפילו הני נוקשה דאיכא זבו תרי טעמי, אך זוה א"ל כמש"כ המל"מ (פ"א מה' חו"מ) דמדדשא דכל מחמץ אפשר לרבנן מילי טובא, אך מ"מ קשה, הא מה שפסקו הראשונים דאין לוקין על נוקשה, הא טעמא דידהו הוה משום דתנן (זפסחים מג ז) שיאור ישרף והאוכלו פטור, אלמא דלית הלכתא כר"מ וכמש"כ הרמב"ן זמלחמות ריש א"ע, מעתה אי נימא דשיאור קיל מכל נוקשה דזשיאור איכא תרי טעמי לפטור, הא א"ל דאף ע"ג דלרבנן אין לוקין על שיאור מ"מ ס"ל דמרבינן מכל מחמץ שאר מיני נוקשה, וראיתי זאצן העוזר או"ח (סימן חמז) שחמה זאמת כן על כל הראשונים אבל לדברינו דזכל מיני נוקשה ליכא אלא חד טעמא שלא נתחמץ כראוי משו"ה לא נכללו זכלל חמץ, והא מלתא שא"ר לאכילה לא מעלה ולא מוריד כמו זזררנו, תו לא קשה קושית האצן העוזר דלרבנן דס"ל דאין לוקין על שיאור ודאי לדידהו אין לוקין על כל נוקשה, וכזר הזאתי זענף א' שכן הוה מזואר זבהדיא זירושלמי דהני נוקשה דמשנתנו לא הוה חמץ זרור:

ענף ד

והנה מש"כ עוד הפמ"ג שהזאתי דאיכא עוד מין ג' דהוה נוקשה היכי שנתחמץ כראוי ואח"כ נפסל לגמרי מאכילה, וזיאר שס כוונתו דהנה זפסחים (מה ז) תניא הפת זעיפשה חייב לזער מפני שראוי לשוחקו ולחמע זו כמה עיסות, וזה מיירי שנפסל לגמרי מאכילה וראוי לזלזל וכדתיניא שס זתר הכי, וע"ז הקשה הר"ן שס הא קיימ"ל זכה"ת דנזלה שא"ר לגר לא הוה נזלה כדאיתא (ע"ז סח ז), ותי' דמה"ט תניא הוהיל וראוי לשוחקו ולחמע זו, דכיון שראוי לחמע זו יש לו דין שאור, דרבי רחמנא אף ע"ג שא"ר לאכילה, ועפ"ז כתב הפמ"ג דזחמץ כי האי שאינו ראוי לשוחקו ולחמע זו, הול"ל דהיכי שנפסל לגמרי מאכילה דפקע איסורו מה"ת דהוה נזלה שא"ר לגר, אך מ"מ ס"ל הפמ"ג דזכה"ג אסור מדרבנן, משו"ה חשיב ליה למין ג' זזנוקשה, והפמ"ג לטעמיה אזיל דס"ל זיור"ד (סימן קג) דנזלה שא"ר לגר אסור מדרבנן, ולהפר"ח דס"ל זיור"ד שס דאפילו מדרבנן שרי, הול"ל דזכה"ג זחמץ"פ א"ח לזער אפילו מדרבנן, אלא דזאכילה גרידא הו"ל לאסור כמו שהחמירו הראשונים אפילו זחמץ שחרכו קודם זזמנו כמזואר זאו"ח (סימן חמז), אך מ"מ לא ידעתי אפילו להפמ"ג מה דמיון יש לזה לחמץ נוקשה דנוקשה לא הוה אלא מה שלא נתחמץ כראוי

ואיכא צוה פלוגתא דתנאי אי מרבינן ליה מקרא דכל מחממת, אבל ח"ג שנפסל לגמרי מאכילה וא"ר לחמע
 זו עיסות, הא להר"ן זה תליא בפלוגתא דתנאי (ע"ז סה א) אי נבלה שא"ר לגר הוה נבלה או לא:

והנה בעיקר הדין בחמץ שנפסל לגמרי מאכילת אדם וא"ר לחמע זו עיסות, שהפמ"ג כתב דמה"ת א"ח
 לבער, אף ע"ג שהביא זה מכמה אחרונים ולא העירו כלום, ובאמת כן מוכח מהר"ן (פסחים מה א) גבי
 פת שעטיפשה, מ"מ כבר כתבנו לעיל (סימן מ"ג) שנלע"ד דכמה ראשונים פליגי על הר"ן וס"ל דלא ילפינן כלל
 חמץ מנבלה, דאע"ג דגבי נבלה איכא קרא דאי א"ר לגר לא הוה נבלה, לא ילפינן ציעור חמץ מיניה וגם
 צררנו דנבלה גופא איכא כמה רבנותא דס"ל כר"מ דנבלה שא"ר לגר הוה נבלה, גם צררנו אי לדידיה לוקין
 ע"ז או לא, וכ"ז כשנפסל אח"כ אבל אם נפסל לגמרי קודם שנתחמץ צררנו שם דזה תליא בפלוגתא דתנאי
 (ע"ז סה א) אי נבלה סרוחה מעיקרא הוה עפרא מסברא גרידא בלי שום קרא ע"ש שהארכונו צוה, אבל מ"מ
 אפילו להר"ן חמץ שנפסל מאכילה וא"ר לחמע זו לא הוה נוקשה כמש"כ ומה"ט לא ידעתי ג"כ מש"כ הפ"י
 בפסחים (נג א) ד"ה למה מני דאיכא כמה מיני נוקשה שמוטריין כגון חמץ שנפסל מכלב ועריצת העצדנין
 שנתן לחוכה קמח, תמהני מה דמיון יש להני לנוקשה הא חמץ שנפסל מכלב הוה עפרא לא חמץ ולא נוקשה
 הוה, ועריצת העצדנין כבר הבאתי לעיל (סימן מ"ב) דאיכא צוה פלוגתא דרבנותא דלצה"ג הקמח נפסל מכלב
 והוה עפרא ולהרמב"ם הקמח אינו נפסל מכלב אלא מאדם, מ"מ כיון שהוא ע"י תערובות א"ח לבער,
 וצררנו שם טעם הרמב"ם, אך מ"מ לא הוי נוקשה, והנה לפי שהפ"י סובר דנוקשה הוה מה שא"ר לאכילה,
 משו"ה כלל גם הני, אבל באמת נוקשה לא הוה אלא מה שלא נתחמץ כראוי כמש"כ:

בללא דמלתא לדברינו כל חמץ שא"ר לאכילה כ"כ משום שהקמח מר וכיוצא בו ולא נפסל לגמרי מאכילה
 ליכא נ"מ דאפילו אם מעולם לא היה ראוי הוה ח"ג ועוברין עליו צבל יראה לד"ה וחיביבין על אכילתו
 כרת, והיכי שנפסל לגמרי מאכילת אדם גרידא זה תליא בהאי פלוגתא שהבאתי דלהר"ן אי ראוי לחמע זו
 עיסות יש לו דין שאור בין לציפור בין לאכילה וגם ליכא שום נ"מ אם נפסל אח"כ או קודם שנתחמץ ואי א"ר
 לחמע זו פקע איסורו, אבל לדברינו שהבאנו לעיל (סימן מ"ג) דשאר רבנותא פליגי על הר"ן וס"ל דלא ילפינן
 חמץ מנבלה, לדידהו חמץ שנפסל אח"כ מאכילה הוה חמץ ועובר עליו צבל יראה אפילו א"ר לחמע ציה
 דלדידהו כל חמץ א"ר לחמע ציה וליכא ציה דין שאור, ולענין אי לוקין על אכילתו צררנו לעיל (סימן מ"ג) ע"ש
 וכ"ז שנפסל אח"כ אבל אם נפסל קודם שנתחמץ זה תליא בפלוגתא דתנאי בע"ז אי נבלה סרוחה מעיקרא
 הוה עפרא מסברא גרידא בלא שום קרא וכמו שהארכונו צוה לעיל (סימן מ"ג) וכל הני גווני לא הוו נוקשה
 דנוקשה לא הוה אלא מה שלא נתחמץ כראוי כמש"כ, ומה שיש להסתפק צוה עוד אי לרבנן דלא מרצו נוקשה
 למלקות אי מ"מ אסור מה"ת או לא וגם אי הלכתא כר"מ או כרבנן ואי איכא כל יראה בנוקשה לר"מ גם אי
 אסור בע"פ משש ומעלה כמו חמץ כ"ז יבואר בסימנים הבאים ועיין מש"כ לקמן (סימן נ"ח) גבי מאלץ אי זה
 מקרי ח"ג או נוקשה ע"ש, וכל מש"כ הוא ברור:

סימן מה

שאלה לבאר אם לפי מה דקיימ"ל דאין לוקין על נוקשה אי איבא ביה איסור מה"ת
או לא

תשובה הנה צפסחים (מג א) תנן וא"ע צפסח כותח הצבלי ושכר המדי וכו' עמילן של טבחים וכו' ושם (מג א) פרכינן, מאן תנא דחמץ גמור ע"י תערובות ונוקשה בעיניה בלאו, אר"י אמר רב ר"מ היא, דתניא שיאור ישרף וכו' והאוכלו בארבעים, וכתבו בתוס' שם דמשמע צשמעתין דאי לאו דאיתרצאי נוקשה למלקות אפילו איסור לא היה ציה, ופי' הפני יהושע דכוונת התוס' דאיסור דאורייתא אין צו אצל מ"מ מדרבנן אסור, וכתב שם דראית התוס' הוא מהא דתניא התם כל מחמנת לא תאכלו לרצות כותח הצבלי וכו' ופרכינן בגמרא ואלו נוקשה בעיניה לא קאמר, אלמא דאפילו לר"א דמרצה תערובות מקרא דכל מחמנת מ"מ נוקשה אינו מרצה, וכש"כ דרבנן דפליגי עליה אפילו בתערובות ודאי דלא מרצו נוקשה, והקשה הפ"י שם על התוס' דעדיין א"ל דרבנן נמי מרצו חמץ נוקשה מקרא דכל מחמנת, אלא דלא מרצו אלא לאיסורא גרידא ולא למלקות, וכמו דאשכחן ביומא (עד א) דמרבינן מכל חלב חזי שיעור לאיסורא גרידא, וא"כ א"ל דבהא מלתא לחודא פליגי רבנן עליה דר"א ור"מ דר"מ מרצה מקרא דכל מחמנת נוקשה למלקות, ור"א ג"כ מרצה מהאי קרא תערובות למלקות כדאמרין שם, אצל לרבנן דס"ל התם דלא לקי עלייהו לא מרצו אלא לאיסורא גרידא כמו ההיא דיומא, ומנ"ל להתוס' דלרבנן לא מרבינן כלל נוקשה אפילו לאיסורא גרידא ונשאר בקושיא, ולענ"ד לא קשה כלל דבהיא אמרינן שם (מג ב) ולרבנן דלא דרשי כל לרצות נשים מנ"ל, חזינן דרבנן לא דרשי כלל קרא דכל מחמנת לא לאיסורא ולא למלקות, וברור דזה הוא כוונת התוס' צמש"כ דמוכח צשמעתין דאי לא איתרצאי נוקשה למלקות אפילו איסורא לא היה צו משום דמבואר צסוגיא דרבנן לא דרשי כלל האי כל מחמנת לנוקשה, וא"כ ליכא איסורא מה"ת כיון דליכא קרא ע"ז, וכן פסק בטור אור"ח (סימן תמג) והב"י (סוף סימן תמו) פסק ג"כ הכי, אמנם בתוס' מנחות (נד א) ד"ה אין מחמנינן צקוף דצריהם כתבו דנוקשה לר' יהודה אפשר דאפילו איסורא דאורייתא ליכא, הנה נסתפקו שם בזה ויש לעיין על דצריהם דהא מהאי סוגיא דפסחים מוכח דלר"י ליכא ציה איסורא מה"ת צמש"כ:

והנה צסו"ת משכנות יעקב (סימן קמג) תמה על הראשונים דס"ל דצנוקשה ליכא איסורא מה"ת, מהא דאיתא צחולין (כג ב) צעי ר"ז האומר הרי עלי לחמי תודה מן החמץ או מן המצה והציא מן השיאור מהו, ופרכינן אילימא שיאור דר"מ לר"מ מדלקי עליו חמץ הוא אלא שיאור דר"י לר"י מאי ספיקא הוא ונפיק ממנ"פ א"ד צריה הוה ולא נפיק ולא איפשטא האי צעיא, מעתה אי נימא דשיאור לר"י ספיקא הוא א"כ נוקשה הוה ספק חמץ וככל ספיקא דאורייתא דלחומר, ומ"ט נקטו רצוותא לקולא דנוקשה אינו אסור אלא מדרבנן, אך צסימן הקדום הבאתי מש"כ ע"ז השואל צסו"ת חתם ספר דהראשונים סמכו על הסוגיא דמנחות (נג א) דאיתא התם מתקיף לה ר"ח דלמא לא תאפה חמץ אלא שיאור ופרכינן שיאור דמאן אילימא שיאור דר"מ לר"מ מדלקי עליה חמץ הוא אלא שיאור דר"י לר"י, מוכח דהיא דשיאור דר"י לר"י הוה צריה דא"ל לומר דהוה ספק חמץ ספק מנה, דא"כ איך א"ל דלמא לא תאפה חמץ אלא שיאור כיון דשיאור ספק חמץ הוא א"כ אי נימא דשרי לאפות שיאור ע"כ דשיאור לא הוה חמץ, א"ו דהסוגיא דהתם ס"ל דשיאור לר"י הוה צריה לא חמץ ולא מנה, וא"כ מתורץ קושיית המשכנות יעקב דהראשונים סמכו על הסוגיא דמנחות שהבאתי ואף ע"ג דצחולין קמצע"ל:

אך מ"מ כיון שהבאתי להסוגיות חלוקות בזה אי שיאור דר"י לר"י הוה ספק חמץ או דהוה צריה, א"כ חזרה קושית הפני יהושע שהבאתי דלמא רבנן נמי דרשי קרא דכל מחממת לרבות נוקשה לאיסורא גרידא וכמו דאשכחן דמרבינן חזי שיעור מקרא דכל חלב לאיסורא גרידא, ומה שתי' ע"ז לעיל דזהדיא פרכינן פסחים שם ולרבנן דלא דרשי כל לרבות נשים מנ"ל אלמא דרבנן לא דרשי כלל האי קרא דכל מחממת, א"ל דהסוגיא דפסחים ס"ל דשיאור לר"י הוה ספק חמץ ותו א"ל לומר דקרא אחי לרבות נוקשה לאיסורא גרידא, דאטו אנטריך קרא לרבות ספיקא כדפרכינן הכי בעלמא, וגם הא ודאי א"ל לומר דלרבנן האי כל מרבי תערובות לאיסור גרידא, דבלא"ה תערובות אסור מה"ת משום חזי שיעור כמו שזררנו לקמן (סימן נד), א"כ ע"כ לרבנן דס"ל בפסחים דאינו לוקה על תערובות חמץ וגם אינו לוקה על שיאור שהוא נוקשה, ע"כ דלא דרשי קרא דכל מחממת ושפיר פרכינן ולרבנן דלא דרשי כל וכו', אבל לפום סוגיא דמנחות דשיאור לר"י הוה צריה שפיר א"ל דלרבנן נמי מרבי נוקשה מקרא דכל לאיסורא גרידא, וכדאשכחן כיוצא בזה ממש (יומא עד ה) דדרשינן כל חלב שור וכו' לרבות חלב כוי וחזי שיעור, ופרכינן כוי ספיקא הוא אינטריך קרא לאחויי ספיקא ומשנינן דקסבר כוי צריה בפ"ע הוא, אלמא דאי כוי צריה הוא א"ש דמרבינן מקרא דכל חלב לאיסורא גרידא, אבל אי ספיקא הוא א"ל לומר דמרבה חלב כוי לאיסורא גרידא, וה"נ גבי נוקשה דאי נוקשה הוה ספק חמץ תו א"ל לומר דאחי קרא דכל לרבות נוקשה, אבל אי צריה בפ"ע הוא א"ל דקרא מרבה ליה לאיסורא גרידא, וא"ל דמה"ט מספקא להו בתוס' מנחות שהבאתי אי נוקשה לר"י אסור מדאורייתא:

אך כ"ז הוה רק לפי מש"כ האחרונים שהבאתי בסימן הקדום דכמו דקמבע"ל בחולין בשיאור דר"י לר"י ה"נ קמבע"ל בכל נוקשה אליבא דר"י אבל לפי מש"כ שם דבשיאור גרידא קמבע"ל, אבל שאר נוקשה ודאי דהוה צריה לא חמץ ולא מזה, א"כ תו א"ל לומר דמשום דהסוגיא דהכא ס"ל כהסוגיא דחולין דשיאור הוה ספק, משו"ה א"ל לומר דרבנן נמי דרשי כל מחממת לרבות נוקשה לאיסורא גרידא, דהא לא אינטריך קרא למעוטי ספיקא, כיון דלדברינו לפום סוגיא דחולין ג"כ הוה מני למימר דאחי לרבות שאר נוקשה דהוה צריה לכאורה ע"כ מוכח מסוגיא דפסחים, דהכא לא דרשי רבנן כל מחממת לרבות נוקשה אפילו לאיסורא גרידא, מ"מ הרוחנו הרבה דכיון דלפי הסוגיא דמנחות (נד ה) ודאי נוקשה לר"י הוה צריה ושפיר א"ל דרבנן נמי מרבי נוקשה מקרא דכל מחממת לאיסורא גרידא וכמו דמרבי חלב כוי דהוה צריה מקרא דכל חלב, מעתה א"ל דאע"ג דצסוגיא דפסחים אמרינן דרבנן לא דרשי כל מ"מ א"ל דלית הלכתא בזה כהאי סוגיא לפי מה שנבאר לפנינו דצירושלמי מבואר זהדיא דמרבינן נוקשה מקרא דכל מחממת לאיסורא גרידא, וגם לקמן (סימן מ"ז) נבאר דרבי יוחנן צבצלי ס"ל דנוקשה אסור מה"ת אלא שאין לוקין עליו וע"פ דצרינו א"ש דא"ל דר' יוחנן ס"ל בצמת דרבנן נמי דרשי כל לרבות לאיסורא גרידא וכמו ההיא דחלב כוי דמרבינן מדרשא דכל לאיסורא גרידא וכהירושלמי שהבאתי, גם בסימן שאח"כ נבאר דא"ל דנוקשה אסור באכילה מה"ת גם בלאו האי דרשא דכל:

אמנם מנחת בזה מחלוקת צירושלמי דהירושלמי ריש א"ע פליג על הצבלי, דצבצלי (פסחים מג ה) אמרינן דכותח הצבלי וכל ארבעה מיני מדינה הוי תערובות חמץ גמור, ועמילן של טבחים וכן כל ג' מיני אומניות הוי חמץ נוקשה, וצירושלמי שם ס"ל דכל הני דמשנתנו הוי חמץ נוקשה, דאמרינן שם על כל הני דמשנתנו שא"ח עליהן כרת דה"ט משום דאין חימוץ חימוץ צרור, אלמא דהירושלמי ס"ל דכל הני דמשנתנו לא הוי חמץ צרור, ומה"ט נמי א"ש דצבצלי שם אמרינן על האי צרייתא דתניא כל מחממת לא תאכלו לרבות כותח הצבלי ושכר המדי וכו' יכול יהא ענוש כרת ת"ל וכו' דהאי צרייתא לית לה נוקשה מדלא תני נמי נוקשה בעיניה ופליג על משנתנו, אבל צירושלמי שם מיייתין מהאי צרייתא רחיה על כל הני דמשנתנו ולא מיייתין

שום פלוגתא על האי ברייתא, ולקמן (סימן נח) כתבנו דמה"ט פליגי ג"כ הצבלי והירושלמי דצבצלי (פסחים מז א) אמרינן דכותה הצבלי נותנין בו פת אצל בירושלמי אמרינן בגין דיהיב ציה מלמולין דליש וזה הוא מה"ט דהירושלמי סובר דכותה הוה נוקשה ולא תערובות חמץ גמור משו"ה אמרינן בגין דיהיב ציה מלמולין דליש דהיינו צק קודם שנתחממה, והיא מתחממת בתוך הכותה דהוה נוקשה, כמו במחמץ בתפוחים כדאיתא (מנחות נד א) וכן מבואר ג"כ מהירושלמי שגביא לפנינו:

תו גרסינן בירושלמי שם מהו שילקה [פי' דקמצע"ל אי לוקין על כל הני דמשנתנו] ר' ירמיה בשם ר"א ר' לא בשם רשב"ל אף ללקות אינו לוקה, הא תני על חמץ ברור חייב כרת על עירובו סופג את הארבעים רב אמר זה שיאור ואמר זה הוא כותה הצבלי ושכר המדי [פי' מדאמר רב זה שיאור זה כותה הצבלי דלוקין עליהן אלמא דלוקין על כל הני דמשנתנו] א"ר בון בר כהנא קומי ר' לא תפתר בחמץ ומנה שנתערבו [פי' דרשב"ל דס"ל דאינו לוקה מפרש דהא דתניא דעל עירובו סופג את הארבעים מיירי בתערובות חמץ גמור ולא מיירי בכותה הצבלי כמו שאמר רב דלהירושלמי כותה הוה נוקשה כמש"כ לעיל] ובירושלמי שם פרכינן א"ה נחייב עליו כרת וכו' ע"ש, והנה המפרש בירושלמי שם רנה להגיה ולהפוך הגרסא דלרב אינו לוקה על שיאור ולא הזכיר הא דבירושלמי פסחים (פ"ה ה"ד) מבואר בהדיא דרב ס"ל דלוקין על שיאור. מ"מ מבואר בירושלמי דרשב"ל ס"ל דלא מרבינן נוקשה מכל אלא לאיסורא גרידא וא"כ א"ל דהצבלי נמי ס"ל הכי אליבא דרבנן ואף ע"ג דבפסחים (מג ז) אמרינן דרבנן לא דרשי כל כזר כתבנו לעיל מה שא"ל בזה:

והנה יש לעיין לכאורה במה דס"ל לרשב"ל בירושלמי דלתנא דמשנתנו דא"ע נמי אינו לוקה עליהן, ולכאורה קשה הא תנן שם הרי אלו באזהרה ואין בהן כרת, א"כ מוכרח לכאורה דלכה"פ לוקה עליהן אלא שא"כ כרת, וצבצלי דפרכינן על משנתנו מאן תנא דחמץ גמור ע"י תערובות ונוקשה בעיניה בלאו, הקשה ע"ז הנ"ל ח"מני"ל להגמרא דלתנא דמשנתנו איכא בהו לאו, דלמא ליכא אלא איסורא גרידא, ואף על גב דתנן הרי אלו באזהרה הא מניינו כה"ג (יומא עד א) גבי חזי שיעור דתניא התם אזהרה מנין ת"ל כל וכו' ואף ע"ג דאין בזה לאו, ותי' דכיון דתנן במשנתנו ואין בהן כרת משמע כרת אין בהן אצל לכה"פ לוקה עליהן, אמנם באמת גם מזה אין שום ראייה דהא ביומא שם תניא גבי רחיצה ונעילת הסנדל ביו"כ דאין בהן כרת, ואף על גב דמלקות ג"כ ליכא בהו, ועוד הא אפילו בספק איסור דאורייתא מניינו האי לישנא הרי אלו באזהרה ואין בהן כרת וכדאמרינן ביומא שם גבי חלב כוי אזהרה מנין ואף ע"ג דלרשב"ל שם זה הוה ספיקא, וגם בצבורים (פ"ז) תנן גבי חלב כוי דא"כ עליו כרת, ואף על גב דתנא דמשנתנו שם ס"ל דהוה ספק, מעתה קשה מני"ל להגמרא דלתנא דמשנתנו לוקין על נוקשה ותערובות ואתיא כר"מ, דלמא גם לתנא דמשנתנו אינו לוקה אלא שאסור מה"ת ואתיא אפילו כר"י דהא בתערובות ודאי דלרבנן אסור מה"ת כמש"כ הר"ן במשנתנו דא"ע וכמו שיבזכר לקמן (סימן נ"ד) וגבי נוקשה נמי ממנ"פ אי נימא דבריה הוה הא א"ל דרבנן נמי דרשי כל לרבות נוקשה לאיסור גרידא כמש"כ לעיל, ואי נוקשה ספיקא הוה הא בספק אסור מה"ת ג"כ שייך האי לישנא דהרי אלו באזהרה ואין בהן כרת כמו שהבאתי, וא"ל כיון דתנן הכא בפסחים הני תרי לישני הרי אלו באזהרה ואין בהן כרת בהדי הדדי, ולא מנינו הני לישני בהדי הדדי דדבר שאין בו אלא איסור גרידא, משו"ה ס"ל צבצלי הכא וגם בירושלמי לרב דלתנא דמשנתנו לוקין עליהן, אצל מ"מ רשב"ל בירושלמי פליגי ע"ז וס"ל דגם לתנא דמשנתנו אין בהן אלא איסור גרידא ועיין לקמן (סימן מז) מש"כ דא"ל דגם ר"י צבצלי ס"ל כרשב"ל שבירושלמי. מ"מ בררנו טעם ברור מה שא"ל דנוקשה לר"י ג"כ אסור מה"ת ובסימן שא"כ יבואר עוד

בזה:

סימן מז

בענין הנ"ל

והנה א"ל עוד טעם אחר דנוקשה לרבנן אסור מה"ת, דהנה בשו"ת משכנות יעקב (סימן קמ"ג) העיר די ש מקום לומר דנוקשה אסור מה"ת בלאו הבא מכלל עשה, דכתיב מצות תאכלו אצל שאינו מנה לא תאכלו וכו', ולא דמי לשאר מינין דלא שייך בהו חמץ ומנה כלל, אצל במין דגן צותה תורה שנאכל מנה עכ"ד, הנה קישר בזה הרבה, דודאי לא מסתבר לדרוש מעצמו דרשות שלא הוזכרו בגמרא, ועוד הא לא דמי האי דרשא לכל לאו הבא מכלל עשה, דזה לא דמי להא דדרשינן (חולין סו ב) גבי דגים אותם תאכלו פרט לדגים טמאים, דהתם א"ש דממעטינן מקרא כל אשר יש לו סנפיר וקשקשת אותם תאכלו, אצל כל שאין לו סנפיר וקשקשת לא, אצל הכא הא א"ל לומר כה"ג מצות תאכלו דוקא מנה אצל שאינו מנה לא, דאף שאר מינין מותרין וצריך עוד להוסיף כמש"כ במשכנות יעקב דבמין דגן שאפשר להיות מנה, ומנ"ל לדרוש מעצמו לאו הבא מכלל עשה כי האי, וגם אי נימא דזה הוה לאו הבא מכלל עשה דלמא אינו ממעט אלא חמץ גרידא, אצל לא נוקשה, והנה מה"ט גם במ"י שם כתב דאפשר לומר כן, אמנם באמת האי דרשא שכתב המ"י בדרך א"ל, מבואר בהדיא בירושלמי, דהרשב"ץ בזההר הרקיע מ"ע מ' כתב שם, ואני לענ"ד מוסיף מנה אחרת והיא לפרוש מאכילת חמץ כל ז' ימי הפסח, וכן אמרו בגמרא דבני מערבא ז' ימים תאכלו מצות ולא חמץ ולא הבא מכלל עשה עשה עכ"ד, והנה ודאי דכוונתו על הא דאמרינן בירושלמי פסחים (פ"א ה"ד) ר' יהודה אית ליה עשה ול"ת על אכילתו, עשה ול"ת על זיעורו, עשה על אכילתו ז' ימים תאכלו מצות ולא חמץ כל ל"ת שבאה מכח עשה עשה, ל"ת על אכילתו לא תאכל עליו חמץ, עשה על זיעורו תשביחו שאור, ל"ת על זיעורו שבעת ימים שאור לא ימנא צבתיכם, מבואר בהדיא בירושלמי דדרשינן מצות תאכלו ולא חמץ, מעתה יש לעיין בזה בתרתי חדא אי גם הצבלי ס"ל כהירושלמי, וגם אי ממעטינן מהאי קרא דמצות תאכלו ולא חמץ, נמי מצות תאכלו ולא חמץ נוקשה, ובמש"כ הרשב"ץ שיש למנות עשה זו בכלל תרי"ג מצות זה הוא ענין אחר, עיין מש"כ הרמב"ן בספר המצות שורש ו' בכיולא בזה ואכ"מ להאריך בזה:

והנה לענ"ד גם הצבלי ס"ל כהירושלמי דדרשינן מצות תאכלו ולא חמץ, ולפ"ז יבואר היטב הסוגיא דפסחים (כט א) דאמרינן שם אמר רב אחא בר יעקב לעולם ר"י היא, ויליף שאור דאכילה משאור דראיה, מה שאור דראיה שלך א"ל רואה אצל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, אף שאור דאכילה שלך א"ל אוכל אצל אתה אוכל של אחרים ושל גבוה, וצדין הוא דאיבעי ליה למיתני דאפילו באכילה נמי שרי, ואידי דתנא דישראל אסור בהנאה תני נמי דעכו"ס מותר בהנאה, וצדין הוא דאיבעי ליה למיתני דאפילו בתוך זמנו מותר, ואידי דתנא דישראל לאחר זמנו, תנא נמי דעכו"ס לאחר זמנו, ופי' רש"י דלפ"ז חמץ של עכו"ס מותר אפילו באכילה בפסח מה"ת, ובתוס' שם הקשו ע"ז דהא א"ל שלא יהיה החמץ שלו בשעת אכילה, דממנ"פ אס העכו"ס נתן לו במתנה הרי הוא שלו, ואס גזל מן העכו"ס א"ל כהיב באחריותו דהוה כשלו לגבי כל יראה ובל ימנא, ומה"ט פי' בתוס' דהא דאמרינן וצדין הוא דאיבעי לי' למיתני דאפילו בתוך זמנו מותר דהיינו בהנאה, ולא הבינותי קושית התוס' הא בפשוטו מ"ל חמץ של עכו"ס בשעת אכילה, כגון שהעכו"ס פטרו בפירוש מאחריות שאמר לו כ"ז שהגזילה תהיה בעין תחזיר לי ואין עליך שום חיוב אחריות על הגזילה, ועוד בכמה גווני. והנה האחרונים הביאו ראיה לדעת התוס', מדלא אמרינן בגמרא וצדין הוא דאיבעי ליה למיתני דאפילו באכילה בתוך זמנו שרי, ואידי דתנא דישראל וכו' ומ"ט פלגינהו בגמרא בתרתי דמעיקרא קאמרינן צדין הוא דאפילו באכילה שרי, ואכ"מ אמרינן צדין הוא דאפילו בתוך זמנו

מותר, הרי מוכח דהאי מותר היינו בהנאה, ומשו"ה פלגינהו בתרתי, אך באמת קשה דכיון דילפינן שאור דאכילה משאור דראיה הול"ל נמי דשרי באכילה מה"ת אפילו בפסח:

אמנם לפי הירושלמי דפסחים (פ"א ה"ד) שהבאתי לעיל דאמרין ר"י אית ליה עשה ול"ת על אכילתו וכו' עשה על אכילתו ז' ימים תאכלו מצות ולא חמץ כל ל"ת שבאה מכח עשה עשה, א"ש טובא דהא האי עשה דתאכלו מצות ולא חמץ זה הוא דוקא בתוך הפסח, כדכתיב בקרא, ואף על גב דל"ת דחמץ לר"י הוא אפילו לאחר זמנו, כדאמרין (פסחים כה א) דתלתא ל"ת כתיבי חד לפני זמנו וחד לאחר זמנו וחד בתוך זמנו, מ"מ האי עשה דז' ימים תאכלו מצות ולא חמץ בפסח הוא, וגם פשוט דמהאי עשה לא ידעינן אלא איסור אכילה תאכלו מצות ולא חמץ, אבל איסור הנאה ליכא למילף מינה, וא"כ א"ש דאע"ג דנימא דלר"י ילפינן שאור דאכילה משאור דראיה, מה שאור דראיה שלך א"א רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה אף שאור דאכילה שלך א"א אוכל אבל אתה אוכל של אחרים, הא מכאן א"א למילף אלא דל"ת דחמץ לא קאי על חמץ של עכו"ם כמו שפי' רש"י, וזה הוא משום דאתקיש השבת שאור לאכילת חמץ כדאמרין (פסחים ה א) אבל מ"מ עדיין הול"ל דחמץ של עכו"ם איסור באכילה בפסח משום עשה דתאכלו מצות ולא חמץ דאמרין בירושלמי. אמנם מהאי עשה לא ידעינן אלא איסור אכילה גרידא בתוך הפסח כמש"כ, אבל מ"מ הול"ל דשרי בהנאה בתוך הפסח ובאכילה לאחר הפסח ומשו"ה פלגינהו בגמרא בתרתי דהול"ל דבתוך זמנו מותר בהנאה ולאחר זמנו באכילה ורש"י ותוס' שלא הביאו הירושלמי שהבאתי אפשר שדחו הירושלמי מהלכה, ולא הבינותי כיון שהוא מפורש בירושלמי ולא מנינו שהבבלי חולק ע"ז וסוגיא דשמעתא א"ש טובא ע"פ הירושלמי ועדיין יש לעיין גם להירושלמי דדרשינן תאכלו מצות ולא חמץ אי ממעטינן ג"כ מצה ולא חמץ נוקשה:

ולבאורה אפשר להביא ראיה מהא דאמרין (מנחות נג א) מתקיף לה ר"ח ואימא לא תאפה חמץ אלא שיאור וכו' ומשנינן כתיב מצה תהיה א"כ בהדיא אמרין דממעטינן מצה ולא שיאור דהיינו חמץ נוקשה, ואף ע"ג דמקרא דלא תאפה חמץ א"ל דוקא חמץ אבל שיאור שהוא נוקשה לא אפ"ה מקרא דמצה תהיה ממעטינן אפילו שיאור, מעתה ה"ה בחמץ"פ לר"י דאע"ג דס"ל בשיאור דהאוכלו פטור שלא נכלל בכלל חמץ, מ"מ הא דממעט ר"י בירושלמי מקרא דתאכלו מצות ולא חמץ הול"ל דכמו דממעט חמץ ה"ה דממעט שיאור, א"כ מוכח דנוקשה לר"י איסור באכילה מה"ת, ואין להקשות הא במנחות שם ממעטינן נמי מצה תהיה ולא חלוט, ואף על גב דשרי בפסח, זה ליתא דבהדיא אמרין (יבמות מ א) דחלוט הוה מצה בכ"מ חוץ ממנחה דתני ביה קרא, אך עדיין יש לחלק דגבי מנחה דכתיב מצה תהיה. הא התם בעינן דוקא מצה אבל לא שאינו מצה, וא"ש דממעטינן שיאור שאינו מצה, אבל הא דממעטינן בפסח מצות תאכלו ולא חמץ הא התם לא בעי דוקא מצה דאפילו מיגי דגן נמי שרי למיכל קליות וחלוט קודם אפיה, אף על גב דודאי לא הוה מצה, א"כ א"ל דאינו ממעט אלא חמץ שזה הוא דבר והיפוכו מצה ולא חמץ, וגם כיון דאיכא ל"ת על חמץ ילפינן מכאן לעשה, אבל מ"מ א"ל דאינו ממעט נוקשה כמו דאינו ממעט קליות, אך גם זה אינו מוכרח דא"ל כיון דחמץ נוקשה יצאת מכלל מצה לפי שנתחמץ, א"כ ספיר מימעט מקרא דמצות תאכלו דלא דמי לקליות וחלוט כיון שיצא מכלל מצה לפי שנתחמץ. מ"מ בררנו דא"ש הא דצחוס' (מנחות נד א) מספקא להו בנוקשה לר"י אי איסור מה"ת, דלדברינו א"ל בזה תרי טעמי לאיסור חדא דא"ל דגם לר"י מרבין נוקשה מקרא דכל מחמצת לאיסור גרידא מה"ט שכ' בסימן הקדום, ועוד א"ל ה"ט דממעטינן מקרא דמצות תאכלו ולא שיאור כמש"כ. והנה אף ע"ג דבררנו דגם לר"י א"ל דנוקשה איסור מה"ת אף ע"ג דס"ל שאינו לוקה עליו, מ"מ להא מלתא שנברר בסימן מ"ח דלוקין על נוקשה לדידיה זה מקרי חמץ בכל התורה כולה, לגבי מנחה ולגבי כל יראה ובל ימצא ולעשה דתשביחו כ"ו הוא דוקא אי נימא דלוקין עליו, אבל אי נימא שאסור מה"ת

מה"ט שכתבנו אבל מלקות א"ח עליו אינו אסור אלא באכילה גרידא, וליכא זיה לא עשה דתשציתו ולא כל יראה כיון שאינו נכלל בכלל חמץ, ולענין אם הוא אסור בהנאה מה"ת, זה תליא בהא דאי נימא דאיסורו מה"ת הוא משום ה"ט שכתבנו אינו אסור אלא באכילה גרידא דכתיב מנות תאכלו ומזה ממעטינן ולא חמץ נוקשה, ולה"ט דמקרא דכל מחמצת מרבינן לנוקשה לאיסור גרידא, א"כ למ"ד דס"ל דכ"מ דכתיב לא יאכל אפילו איסור הנאה במשמע הול"ל שיהיה אסור ג"כ בהנאה ועיין במש"כ בזה בסימן מ"ח וסימן נ':

גם במש"כ המג"א בשם המהרי"ל (סימן תמו סק"ה) דחמץ נוקשה בטיל בס' משום דנוקשה הוא מדרבנן, לדברינו דגם לר"י אסור מה"ת א"כ הול"ל לכאורה להחמיר בזה, אך בתר הכי הביא שם עוד המג"א דאפילו אי נימא דהוא מה"ת נמי בטיל בס' כיון שאין בו כרת, וכוונתו דגם להני רבונתא דהלכתא כר"מ דלוקין על נוקשה אפ"ה בטיל בס' כיון שאין בו כרת, לפ"ז כש"כ לר"י דאף ע"ג דנימא דאסור מה"ת מ"מ בטיל בס':

סימן מז

לבאר פלוגתא דרבוותא אי הלכתא בר"מ דלוקין על נוקשה ותערובות חמץ

הנה בפסחים (מג א) אמרינן על הא דתנן א"ע בפסח וכו' מאן תנא דחמץ דגן ע"י תערובות ונוקשה צעיניה בלאו, אר"י אמר רב ר"מ היא, וכו' מצואר דמשנתנו ס"ל דלוקין על נוקשה ותערובות, והרז"ה צבעל המאור פסק כתנא דמשנתנו בהני תרתי דסתם משנה היא, אבל הרמב"ן במלחמות שם כתב דלית הלכתא כסתמא דמשנתנו בהני תרתי, וכתב שם טעמא דמלתא דצנוקשה ודאי דלית הלכתא כמשנתנו, דהא הוה סתם ואח"כ מחלוקת דפסחים (מג ב) תנן שיאור ישרף והאוכלו פטור וכו' איזהו שיאור וכו' דצרי ר"י, ושיאור הוה נוקשה וקתני האוכלו פטור, וכתב שם עוד דמה"ט אדחי לה נמי האי סתמא דא"ע לגבי תערובות חמץ, והציא ראייה דהא צהדיא אמרינן (פסחים מג ב) א"ר יוחנן כל האיסורין שבתורה אין היתר מנטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר, ולא פרכינן כלל הא אמר ר"י הלכה כסתם משנה, ובמשנתנו תנן דלוקה על תערובות חמץ דהיתר מנטרף לאיסור, א"ו דהאי סתמא אדחי לה. והנה מה דהרז"ה לא חש לה להני טעמי שכתב הרמב"ן, ציאר צבעל המאור שם, דהצעה"מ והרמב"ן שניהם ס"ל דהא דתנן שיאור ישרף והאוכלו פטור זה הוא מדצרי ר"י שצמשתנו שם, ואף ע"ג דצפשוטו היה נראה דזה הוא סתמא לד"ה, ור"י וחכמים דפליגי התם לא פליגי אלא מה מקרי שיאור, אמנם מ"מ ס"ל שזה הוא מדצרי ר' יהודה, והיה אפשר להציא ראייה לדצריהם מהא דבחולין (כג ב) ובמנחות (נד א) אמרינן אי שיאור דר"מ לר"מ מדלקי עליה חמץ הוא אלא שיאור דר"י לר"י, ולא אמרינן אלא שיאור דר"י לר"י ושיאור דחכמים לחכמים, דאי נימא דחכמים שצמשתנו שם נמי ס"ל להא דתנן צרישא שיאור ישרף והאוכלו פטור, הוה מצי למימר נמי התם ושיאור דחכמים לחכמים, אבל אי נימא דזה הוא מדצרי ר' יהודה א"ש דלא אמר אלא שיאור דר"י לר"י, משום דלחכמים א"ל דס"ל דלוקה על שיאור, מ"מ אין הכרע מכאן מה"ט שכתבנו לעיל (סימן מד עקב ג'), אף הרז"ה והרמב"ן ס"ל הכי ומה"ט דחי הרמב"ן משנתנו דא"ע מהלכה מדצרי ר"י גרידא, דכיון דר"י סובר דאינו לוקה על שיאור ופליג על סתמא דא"ע, הו"ל האי סתמא סתם ואח"כ מחלוקת ואין הלכה כסתם, ומה"ט גס הני חכמים דפליגי על ר"י צשיאור ס"ל נמי צהא כר"י דאינו לוקה על שיאור, והרז"ה כתב צבעה"מ שם דא"ע דר"י פליג מ"מ הני חכמים שצמשתנו דאמרי איזהו שיאור משהכסופו פניו דס"ל צהא כר"מ ס"ל נמי צהא כר"מ דלוקה, והני חכמים הוה ר"מ ומדשנה רבי לדצרי ר"מ בלשון חכמים הלכתא כוותיה, ולפנינו יתצאר שא"ל דהני תרי משנה לא פליגי אהדדי, וצמה שהציא הרמב"ן מהא דאמר ר"י כל האיסורין שבתורה אין היתר מנטרף לאיסור, כתב ע"ז צבעה"מ דר"י לא אמר אלא לרבנן דר"מ, ולית הלכתא כוותיהו דסתם לן תנא כר"מ וכמו דאמר ר"ז בגמרא דגס צחמב"פ היתר מנטרף לאיסור:

והנה מצינו עוד פלוגתא בזה דהראב"ד צתמים דעים כתב דהלכה כסתמא דא"ע, צחדא דלוקין על נוקשה, אבל לא צתערובות דהא אמר ר' יוחנן כל האיסורין שתורה אין המנ"ל, ש"מ דלית הלכתא צהא כהאי סתמא דא"ע משום דהוה סתמא דיחידאי דר' אלעזר גרידא ס"ל צפסחים (מג א) הכי, והא דפשיטא ליה להראב"ד דלית הלכתא כסתמא דיחידאי ודאי דכוונתו על הא דאמרינן צב"ק (ס"ט) דא"ע ג דאמר ר"י הלכה כסתם משנה מ"מ צסתמא דיחידאי לא אמר, והא דלא חש הראב"ד גבי נוקשה להאי משנה דשיאור ישרף והאוכלו פטור, א"ל דזה הוא מטעמא דהרז"ה שהצאתי לעיל, ועוד א"ל דהראב"ד מפרש להא דתנן גבי שיאור והאוכלו פטור, היינו דפטור מכרת אבל מ"מ לוקין עליו, ואף על גב דפטור משמע לגמרי מ"מ כיון דקתני צתר הכי סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת, א"ל דפטור דגבי שיאור היינו מכרת, וצהכרת צריך לומר

כן להירושלמי, דצירושלמי פסחים (פ"ג ה"א) לא מיייתין שם כלל פלוגתא דתנאי אי לוקין על נוקשה כמו דמיייתין בצבלי, אלא דאמוראי פליגי התם כדאמרין שם מהו ללקות ר' ירמיה בשם ר"א וכו' אף ללקות אינו לוקה וכו' ואמר רב זה שיאור זה כותח הצבלי, כלומר דעל שניהם לוקה וא"ח כרת, וכן אמרין צירושלמי פסחים (פ"ה ה"ד) שחטו על שיאור מהו מאחר דאמר רב הונא בשם רב מותר להאכילו לכלבו פטור, או מאחר דרב אמר לוקין על אכילתו חייב, כלומר דקמבעי בשוחט את הפסח על שיאור לרב דאמר לוקין על אכילתו, אי זה חשיב כמו שוחט על חמץ, ועיין מש"כ לקמן (סימן מ"ח) ע"ז, וקשה מ"ט לא פרכין צירושלמי על רב ממשנתו דשיאור ישרף והאוכלו פטור, ואדרבא צירושלמי (פ"ג ה"א) פרכין מצרייתא דמיייתתא התם על ר"א דס"ל דאינו לוקה ומשנין לה, ומ"ט לא פרכין לרב ממשנה זו, א"ו דרב סובר דהא דתנן שיאור ישרף והאוכלו פטור היינו מכרת, ולכאורה א"ל דגם הצבלי ס"ל הכי, אך קשה דא"כ מ"ט אמרין (פסחים מג"א) על הא דתניא שיאור ישרף ונותנו לפני כלבו והאוכלו בארבעים ואמרין שם דהא דתניא והאוכלו בארבעים מיירי בשיאור דר"מ לר"מ זין בשיאור דר"י לר"י, א"ו משום דבהדיא תנן שיאור ישרף והאוכלו פטור וכו' דצרי ר"י, אלמא שיאור דר"י לר"י אינו לוקה, אבל אי נימא דא"ל דהאי פטור הוא מכרת גרידא, א"כ מנ"ל דשיאור דר"י לר"י אינו לוקה, ועדיין היה א"ל כיון דהא דתניא בהאי צרייתא ונותנו לפני כלבו ע"כ דמיירי בשיאור דר"מ לר"י כדאמרין בגמרא שם, משו"ה מפרש סיפא דצרייתא דקתני והאוכלו בארבעים, דמיירי בהאי שיאור גופיה דהיינו שיאור דר"מ לר"מ, וכן משמע מפ"י רש"י, אבל קשה יותר מהא דאמרין (חולין כג"ז) ומנחות (נד) אי שיאור דר"מ לר"מ מדלקי עליה חמץ הוא, אלא שיאור דר"י לר"י, א"כ פשיטא להו להגמרא דשיאור דר"י לר"י אינו לוקה, וזה הוא ודאי מהא דתנן שיאור ישרף והאוכלו פטור וכו' דצרי ר"י, ולומר דכוונת הגמרא כיון דמוקמינן בפסחים (מג"א) האי צרייתא דקתני גבי שיאור והאוכלו בארבעים כר"מ וכיון דמיייתין שם צרייתא אחרייתא דלית לה נוקשה כדאמרין ואלו נוקשה בעיניה לא קתני, משו"ה ודאי דבר פלוגתא דר"מ הוא ר"י לא מסתבר כלל לומר כן, ועדיפא לומר דהראב"ד ס"ל כהר"ז"ה שהצאתי, ועוד יתבאר לפנינו טעם אחר בהני תרי מתניתא דלא פליגי אהדדי, ועדיין יש לעיין על הראב"ד כיון דס"ל דלוקין על נוקשה, הול"ל דכש"כ בתערובות חמץ, וכדאמר רב יהודה אמר רב (פסחים מג"א) מדאמר רב נוקשה בעיניה בלאו כש"כ ח"ג ע"י תערובות ותניא שם כוותיה, וא"ל דהא דתניא כוותיה דרב הוא רק בהא מלתא דאע"ג דס"ל לר"א תערובות חמץ בלאו מ"מ נוקשה בעיניה לית ודלא כר"מ, אבל מ"מ א"ל דאף ע"ג דתנא דמשנתנו ס"ל דהני תרי בלאו מ"מ בתערובות לית הלכתא כמשנתנו מדא"ר יוחנן כל האיסורין איין המנ"ל אבל בנוקשה הלכה כמשנתנו, או דנימא דהראב"ד מפרש הא דתניא כוותיה דרב כמו שפ"י המל"מ (פ"א מה' חו"מ) דלדבריו למסקנא א"ל

דנוקשה חמיר מתערובות עי"ש:

אמנם מסתבר טובא לומר דהראב"ד צעזמו תי' לקושיא זו, במש"כ שם דר"מ דמרבה נוקשה אינו מרבה מדרשא דכל מחממת, אלא מלישנא דמחממת גופיה, דעפ"ז ע"כ צריך לומר דהא דאמרין תניא כוותיה דר"י אמר רב כל מחממת לא תאכלו לרבות כותח הצבלי וכו' מאי שמעת ליה על עירובו בלאו ר"א ואלו נוקשה בעיניה לא קאמר, דראיה זו היא רק לפי הו"א בגמרא דר"א דמרבה תערובות מרבה מלישנא דמחממת דלפ"ז א"ש דאי נימא דר"א מרבה נמי נוקשה, מ"ט לא חשיב אלא תערובות גרידא, אבל למסקנא דאמרין דר"א דמרבה תערובות מרבה מדרשא דכל, לפ"ז תו לא קשה מ"ט לא חשיב הכא נוקשה משום דהכא לא חשיב אלא מה דילפי מדרשא דכל, אבל נוקשה הא יליף מלישנא דמחממת, וא"כ למסקנא א"ל כר"נ דר"א אית ליה נוקשה ומשנתנו כר"א, ומסתבר לומר דזה הוא ג"כ דעת הטור שכתב ב"ח (סימן חמ"ב)

דלר"א נוקשה ותערוכות בלאו, וע"ז תמה הרצה הב"י שם הא תניא כוותיה דרב דר"א לית ליה נוקשה, ומשום האי קושיא האריך המל"מ (פ"א מה' חו"מ) לפרש הא דתניא כוותיה דרב צאופן אחר ממה שפי' רש"י, אבל אי נימא דהטור סובר בזה כהראב"ד א"ש בפשיטות כמש"כ, ובעיקר דברי הראב"ד שכתב דר"מ מרצה נוקשה מלישגא דמחמלת יש להאריך בזה דקשה ע"ז מסוגיא דפסחים שם, ולא ראיתי להאריך משום דכל הראשונים כתבו דר"מ דמרצה נוקשה מרצה מדרשא דכל דמרצה תרתי נוקשה ותערוכות מכל וסוגיא דפסחים שם בהכי אולא:

והנה מצינו עוד פלוגתא בזה, דבאו"ח (סימן תמצ) פסק הב"י דעל כותח הבבלי ושכר המדי עוברין צבל יראה, וכתב שם המג"א צסק"א וצחק יעקב שם, דטעמא דהב"י משום דפסק כר"א דלוקין על תערוכות חמץ, וס"ל כרש"י דלדידיה עוברין צבל יראה אבל בנוקשה פסק הב"י (בסימן תמו סעיף יב) דאינו עובר עליו צבל יראה, וזה הוא להיפך מדעת הראב"ד שהצאתי, ויש לתת טעם לדעת הב"י דנוקשה לא פסק הב"י כמשנתנו דא"ע, משום האי משנה דשיאור ישראל והאוכלו פטור כמש"כ הרמב"ן שהצאתי, אך צמה דכתב הרמב"ן דכיון דאדחי לה האי סתמא בנוקשה אדחי לה ג"כ בתערוכות בזה לא פסק הב"י כוותיה, אמנם הפר"ח שם וכן הגר"א (סימן תמו ס"ק ל"ט) כתבו דצאתם לא פסק הב"י בתערוכות חמץ כר"א, אלא דהב"י ס"ל כמו שכ' הר"ן ריש א"ע וכן כתב המ"מ (פ"ד מה' חו"מ) בשם רמ"ך דלענין אכילה גרידא פליגי ר"א ורבנן גבי תערוכות חמץ, דר"א סבר דגם ההיתר מנ"ל ולוקין על כזית מתערוכות, ורבנן ס"ל דאין המנ"ל, א"כ ממילא א"א ללקות עליו דהא בחמץ גרידא שבתערוכות ליכא כזית בא"פ, אבל כל יראה איכא לכו"ע משום שהחמץ שבתערוכות שאינו בטל מנטרף לכזית לצל יראה, ולפ"ז דעת הב"י כהרמב"ן ורוב ראשונים דלית הלכתא כמשנתנו דא"ע בהני תרתי, הנה בררנו מה דאיכא פלוגתא דרבותא בזה:

אמנם הרי"ף בפסחים שם הביא משנתנו דא"ע, וגם הביא האי צרייתא דפליגי ר"א ורבנן בתערוכות חמץ ומסיק דא"ע ג דאמר רבנן ועל עירובו בלא כלום, מ"מ איסורא איכא, ואי אית ביה כבא"פ לוקה, ולפ"ז פסק הרי"ף כרבנן. גם הביא הא דתנן (פסחים מה א) שיאור ישראל והאוכלו פטור, וע"ז תמה הר"ז"ה הרצה הא הגי דיני סתרי להדדי, דמשנתנו דא"ע ס"ל דלוקין על נוקשה ותערוכות חמץ ואתיא כר"מ, ואיך פסק הרי"ף כרבנן דר"מ, והרמב"ן במלחמות שם, וגם הרא"ש בפסחים שם כתבו דא"ע ג שהביא הרי"ף משנתנו דא"ע מ"מ מדחה אותה מהלכה, משום הני טעמי שכתב הרמב"ן שהצאתי לעיל, אמנם באבן העזר (סימן תמצ) הקשה ע"ז דא"כ הול"ל להרי"ף לכתוב דלית הלכתא כמשנתנו דא"ע, ומדהביא המשנה בסתמא ודאי דס"ל דכהלכתא היא, והנה מלכד מה דקשה על הרי"ף קשה נמי בסוגיית הגמרא (פסחים מג ב) דאמרין שם אמר ר' יוחנן כל האיסורין שבתורה אין היתר מנ"ל חוץ מאיסורי נזיר, וקשה מ"ט לא פרכינן הא אמר ר"י הלכה כסתם משנה ובסתמא דמשנתנו דא"ע תנן דלוקין על תערוכות חמץ אלמא דבחמץ"פ נמי היתר מנ"ל, והנה לעיל הצאתי מה שתיירו בזה הראב"ד והרמב"ן, דהראב"ד כתב דמשנתנו הוא סתמא דיחידאי והרמב"ן כתב דכיון דאדחי לה האי סתמא בנוקשה ה"ה דאדחי נמי בתערוכות חמץ, אבל מ"מ קשה דכ"מ צכה"ג פרכינן בגמרא ומשנינן לה ומ"ט לא פרכינן הכא כלל:

אמנם נראה ליישב סוגיית הגמרא ודעת הרי"ף בפשיטות, דהא כבר הצאתי לעיל סימן מ"ה הא דאיתא בירושלמי פסחים (פ"ג ה"א) מהו שילקה ר"י בשם ר"א ר' לא בשם רשב"ל אף ללקות אינו לוקה, כלומר דקמבע"ל על משנתנו דא"ע דתנן הרי אלו באזהרה ואין בהן כרת אי לוקה עליהן או לא, וע"ז מייטינן בירושלמי דרשב"ל סבר דאינו לוקה, וגם מייטינן שם דרב סובר דלוקה עליהן ולעיל (סימן מ"ה) בררנו האי פלוגתא, כמו שהצאתי שם מכמה דוכתי דתנא בהן אין בהן כרת וגם דוכתי דתנא בהן אלו באזהרה ומ"מ

גם מלקות ליכא זהו אלא איסורא גרידא מה"ת, אך משום דמשנתנו דא"ע תנא הני תרי לישני בהדי הדדי הרי אלו באזוהרה ואין בהן כרת משו"ה ס"ל לרב דמלקות איכא זהו, ור"א ורשב"ל ס"ל דגם לתנא דמשנתנו ליכא זהו מלקות, ובירושלמי שם לא מייתינן בזה פלוגתא דתנאי כמו דמייתינן בצבלי:

מעשה הא בפשיטות א"ל דגם בצבלי פליגי אמוראי בזה, דהא דאמרינן (פסחים מג א) מאן תנא דחמץ דגן גמור ע"י תערובות ונוקשה בעיניה בלאו אמר ר"י אמר רב ר"מ היא וכו' ר"נ אמר ר"א היא, היינו משום דרב בצבלי ס"ל כמו דס"ל לרב ע"מ דירושלמי דלתנא דמשנתנו לוקה עליהן, וכן ס"ל לר"נ משו"ה ע"כ דמשנתנו לא איתא אלא או כר"מ או כר"א, אבל לרבי יוחנן דאמר דכל איסורין שבחורה אין היתר מנ"ל ס"ל כרשב"ל בירושלמי, דגם לתנא דמשנתנו אינו לוקה עליהן אלא דאית זהו איסורא גרידא, משו"ה לא פרכינן לר' יוחנן ממשנתנו דא"ע, אך לפ"ז מוכח דלר' יוחנן נוקשה ות"ח אית זהו איסורא דאורייתא, לרבנן דהא תנן הרי אלו באזוהרה, ולדידיה משנתנו איתא כרבנן, והנה בת"ח כבר כתב הר"ן במשנתנו דא"ע דגם לרבנן אית זהו איסורא דאורייתא, וגבי נוקשה ג"כ בררנו בסימנים הקודמים דגם לרבנן אית ביה איסורא מה"ת, ולפ"ז פשוט דמשנתנו דא"ע אינה סותרת המשנה דשיאור ישראל והאוכלו פטור דלתרווייהו לית זהו מלקות:

והנה ע"פ דברינו א"ש מה שהביא הרי"ף האי משנה דא"ע בסתמא, וגם פסק דהלכתא כרבנן דר"א דאינו לוקה על ת"ח, והביא נמי משנתנו דשיאור ישראל וכו' דאינו לוקה על נוקשה, משום דלר' יוחנן משנתנו דא"ע איתא כרבנן וגם לדברינו א"ש להלכה כדעת רוב ראשונים דס"ל דאינו לוקה על נוקשה ות"ח דהרי"ף והרמב"ן והרא"ש כתבו בהדיא כן והרמב"ם והב"י צ"ע אף על פי דס"ל דעל כותח הצבלי איכא בל יראה מ"מ הא כבר הבאתי מש"כ הפר"ח והגר"א דזה איתא אפילו כרבנן דר"א דאינו לוקה על ת"ח, וגם בנוקשה הא דעת השו"ע דליכא ביה בל יראה, ולעיל (סימן מד ע"ג ב') כתבנו שגם דעת הרמב"ם כן ולדברינו א"ש דהא לר' יוחנן גם משנתנו דא"ע ס"ל הכי ועפ"ז סרה תלונת האבן העוזר (בסימן תמצ) עי"ש:

וב"ת כיון דצבלי לעיל בגמרא ליכא האי פלוגתא דרשב"ל כמו דאיתא בירושלמי תו לא מסתבר לומר דר"י דצבלי ס"ל כרשב"ל בירושלמי, דזה ליתא דאשכתן בדוכתי טובא כיוצא בזה, דבסנהדרין (עד א) דא"ר פפא במפותה וד"ה וכתבו בתוס' דאף ע"ג דבהדיא אמרינן (כתובות לז א) דמפותה יתומה מחלה הקנס מ"מ רב פפא הכא ס"ל כמ"ד שבירושלמי שפליג ע"ז דבירושלמי כתובות (פ"ג ה"א) איכא בזה פלוגתא, ואף על גב דצבלי ליכא שום פלוגתא בזה, מ"מ אמרינן דרב פפא ס"ל כמ"ד שבירושלמי דפליגי וכן בזבחים (לו א) דפרכינן שם ור' ישמעאל האי קרא מפיק ליה הכי ומפיק ליה הכי, תרי תנאי ואליצא דר' ישמעאל, וכתב רש"י שם דלפוס סוגיא דהכא, הא דתנן (פסחים קטו א) צירך על הפסח פטר את הזבח דברי ר' ישמעאל, זה הוא משום דפסח עיקר וזבח טפל וכמו דאיתא בירושלמי פסחים שם (ה"ט) עכ"ל, והנה בצבלי פסחים שם ליכא ה"ט מ"מ אמרינן דהסוגיא הכא ס"ל כמו ה"ט המבואר בירושלמי, כש"כ הכא דפשוט דא"ל דר"י ס"ל כמו רשב"ל שבירושלמי ועיין מש"כ כיוצא בזה לקמן (סימן ז'). ולדברינו א"ש כל דברי הרי"ף כמין חומר וגם להלכה דדקו דברי רוב ראשונים דס"ל דאין לוקין על נוקשה ועל ת"ח אלא דאסור מה"ת אפילו לרבנן וכבר בררנו בסימנים הקודמים תרי טעמי בזה עי"ש:

סימן מח

שאלה להני רבוותא דס"ל דלוקין על חמץ נוקשה, אם עוברין עליו ג"כ בבל יראה
ובל ימצא

תשובה הנה צהא דתנן (פסחים מצ) אלו עוברין צפסח כותח הצבלי ושכר המדי וכו' הרי אלו באזהרה ואין
צהן כרת פי' רש"י דעוברין עליהן צבל יראה ובל ימצא, וצתוס' שם הקשו על רש"י דהא כל הני
דמשנתנו דהוה חמץ נוקשה או ת"ח גמור, אמרינן (שם מג א) דלתנא דמשנתנו ילפינן כל הני מקרא דכל
מחממת, ומתאי קרא הא א"א למילף אלא איסור אכילה דלוקה על אכילתו, אצל לא לצבל יראה ובל ימצא,
ומה"ט כתבו צתוס' דצחמת ליכא צכל הני צל יראה ובל ימצא, והא דתנן אלו עוברין, היינו שעוברין מעל
השלחן שאסור באכילה וכדמסיק צמשנתנו הרי אלו באזהרה ואין צהן כרת, והמ"מ (פ"ד מה' חו"מ ה"ח) העיד
שכל הגאונים פי' כפי' רש"י, א"כ לכאורה קשה עלייהו קושית התוס':

והר"ן צפסחים שם הקשה ג"כ קושית התוס', אך כתב דצמה דס"ל לרש"י דת"ח איכא ציה משום צל יראה
א"ש דאף ע"ג דכל הני דת"ח דמשנתנו מיירי שאין צהן צכא"פ, מ"מ כיון שטעם החמץ נרגש
צתערובות אינו צטיל מה"ת, ממילא כל החמץ צתערובות מצטרף לכזית לעצור עליו צבל יראה, ואף על גב
דלאכילה א"א שיצטרף דכיון דליכא צכא"פ, א"כ כשאכל כזית חמץ צתערובות כצר שהה באכילתו יותר
מכדי אכילת פרס, ומה"ט צעינן קרא דכל מחממת לא תאכלו לרצות דאפילו על כזית אחד מהתערובות לוקה,
דגם ההיתר מצטרף לאיסור, כדאמרינן צגמרא (שם מד א) א"כ דוקא לאכילה צעי קרא לרצות דגם ההיתר
מצ"ל, אצל לצבל יראה א"א שום קרא, דמצצרא ידעינן דכיון דהחמץ צתערובות לא נצטטל ממילא כל החמץ
צתערובות מצטרף לכזית לעצור עליו צבל יראה, אמנם צמה דס"ל לרש"י דגם על נוקשה עצור צבל יראה,
ע"ז קשה כיון דמצצרא הול"ל דנוקשה לא הוה חמץ, אלא דמקרא דכל מחממת לא תאכלו ילפינן דאסור
באכילה, א"כ הול"ל דלאכילה דרצי קרא רצי, אצל לא לצבל יראה, ומה"ט כתב הר"ן דצחמת ליכא צל יראה
צנוקשה אפילו לר"מ דס"ל דלוקה על אכילתו ודלא כרש"י:

והנה להר"ן פשוט דגם לרצון דר"א דלא דרשי כל מחממת לת"ח וס"ל דאינו לוקה עליו אי ליכא צכא"פ,
דמ"מ גס לדידהו עוברין עליו צבל יראה, מה"ט גופא שכ' הר"ן דזה ידעינן מצצרא, וכ"כ המ"מ שם
צשם יש מי שאומרים, והמג"א (סימן תמ"צ ס"ק א') הציאו, ומה שיס לעיין צדעת הר"ן, דהא תינה צכותח
הצבלי ושכר המדי דצהני איכא ממשו של חמץ צתערובות אלא שנמחה וחמץ שנמחה הוה חמץ כדאמרינן
(חולין קכא) א"כ שפיר איכא ה"ט שכ' הר"ן דהחמץ צתערובות מצטרף לכזית, אצל צחומץ האדומי דאמרינן
(שם מצ א) דלא היה יינן מחמץ עד דרמי ציה שערי. וכיון דצדידיה ליכא ממשו של חמץ, אלא שנתחמץ ע"י
חמץ א"כ זה הוה מלתא דעצידא לטעמא ולפ"ז תו ליכא צצרת הר"ן דהחמץ צתערובות מצטרף לכזית,
וא"כ תו קשה דאף ע"ג דלוקה על אכילתו משום דילפינן מקרא דכל מחממת לא תאכלו כדאמרינן (שם מג א)
מ"מ הול"ל דאינו עצור עליו צבל יראה, ועיין מש"כ (סימן ג"ו) דמשום טכ"ע ליכא צל יראה, וכש"כ משום
מלתא דעצידא לטעמא וא"ל דצחמת צחומץ האדומי ליכא צל יראה מה"ת לצצרת הר"ן, וגם צלא"ה אינו
מוכרח כ"כ מש"כ דצחומץ האדומי ליכא ממשו של חמץ דא"ל דהשעורים נמחו צתוכו ועיין מש"כ צזה (סימן
ג"ו) מ"מ גס הר"ן תמה על רש"י צמש"כ דצנוקשה איכא צל יראה למ"ד דלוקין על אכילתו כמו שהצחתי
דצרי הר"ן:

והנה צעה"ט ה' פסח כשמזכר שם זמן השבתה ואיסור אכילה הציא מחלוקת דרש"י ור"ת, וכתב דמסתבר דעובר צבל יראה, דקיימ"ל כז"ה (צ"ה 3) דיליף ציעור מאכילה, ועוד דאתקיש השבתת שאור לאכילת חמץ, הנה ס"ל דאף ע"ג דהאי קרא דכל מחמנת לא תאכלו דמרבינן מיניה נוקשה ותערובות כתיב גבי אכילה, אפ"ה ילפינן נמי השבתה מאכילה משום דאתקיש השבתת שאור לאכילת חמץ, וצפני יהושע פסחים שם וגם כמה אחרונים כוונתו ג"כ לתי' של צעה"ט, אלא דהפני יהושע הקשה ע"ז, הא הא דאתקיש השבתת שאור לאכילת חמץ, זה הוא מהאי קרא דשאור לא ימצא צבתיכם כי כל אוכל מחמנת ונכרתה כדאמרין (פסחים ה' וצ"ה 1) א"כ הא דאתקיש השבתה לאכילת חמץ שחייצין עליו כרת, ולפ"ז הול"ל דצנוקשה ותערובות כיון דלית בהו כרת אפילו למ"ד דמרובה להו למלקות מקרא דכל מחמנת לא תאכלו, משו"ה א"ח לצער, והנה לצעה"ט א"ש הא דאפילו בחומץ אדומי איכא צל יראה ואף ע"ג דצדידיה ליכא ממשו של חמץ דמ"מ כיון דילפינן מקרא דלוקין על אכילתו, תו אמרינן דאתקיש השבתת שאור לאכילה וחייב לצער וזה הוא צל"ה ה"ט משום דצכה"ת כולה נמי אמרינן דטכ"ע דזה לא מהני לצבל יראה כמש"כ (בסימן נ"ו) אלא דכיון דגבי חמץ"פ לר"א לוקין על חומץ אדומי כדיליף מקרא, משו"ה לדידיה עובר עליו צבל יראה ועיין מש"כ בתשובתנו שם, דה"ה דהול"ל לצעה"ט דעל טכ"ע איכא צל יראה לר"א משום דמהאי קרא דיליף דלוקה על חומץ האדומי א"ל נמי דה"ה דעל כל טכ"ע עי"ש:

אמנם מה שיש לעיין על צעה"ט הוא, דהיכי א"ל גבי תערובות חמץ דכיון דרבי רחמנא דלוקין על אכילתו, דה"ה דחייב ציעור משום דילפינן ציעור מאכילה, הא הא דילפינן מקרא על ת"ת, היינו דילפינן דגם ההיתר מצטרף לאיסור כדאמרין (פסחים מד א) ומה"ט נמי אפילו כשצלע חצי זית חמץ וחצי זית מנה צב"א לוקה כמו שפ"י רש"י בפסחים שם, וא"כ איך א"ל דה"ה דחייב צבל יראה, הא פשוט דהחצי זית של מנה א"ח לצער, א"כ האי דינא דהיתר מצטרף לאיסור אינו שייך אלא באכילה גרידא ולא בהשבתה והיה א"ל דהצעה"ט ס"ל כמש"כ בחוס' (פסחים מג) ד"ה כמאן כר' אליעזר, דמשמע דאין המצ"ל אס לא שנתערב ההיתר והאיסור ביחד, א"כ תו א"ל לכאורה דצכה"ג נמי ילפינן ציעור מאכילה דחייב לצער כל התערובות, אך א"כ קשה לרש"י ולרוב ראשונים דס"ל דהא דילפינן מכל מחמנת דהיתר מצטרף לאיסור זה הוא אפילו שכל או"א הוא צפ"ע אלא שאכלן ביחד, א"כ תו לא שייך בזה לומר דיליף ציעור מאכילה, ובאמת לשיטת התוס' דס"ל דלא אמרינן המצ"ל אלא כשנתערב ההיתר והאיסור ביחד, קשה טובא דא"כ מאי פרכינן בפסחים (מה 3) דל"ל קרא צנזיר דחרגניס וזגין מצטרפין כיון דאפילו איסור והיתר מצטרפין איסור ואיסור לא כש"כ ומשנינן איסור והיתר צב"א איסור ואיסור בזה אחר זה, הרי מצוה דאיסור והיתר צב"א מצטרפין ועיין בספרי מנחת ברוך צדיני טכ"ע מה שתי' ע"ז, ובאמת גם לשיטת התוס' יש לעיין אי שייך לומר גבי תערובות חמץ דילפינן ציעור מאכילה, דהא כבר בררנו בספרי שם צדיני טכ"ע, דאפילו בכל הני איסורין דאמרין בהו המצ"ל, מ"מ אפשר לסוחרו מותר אמרינן גבייהו, שאס נסחט החמץ מהתערובות הוא מותר אלא דכשאוכלן יחד ההיתר מצ"ל, א"כ האי סברא לא שייך אלא גבי אכילה, אצל לא לצבל יראה כיון דסו"ס ההיתר כשהוא צפ"ע מותר הול"ל שאין עוברין עליו צבל יראה, ולשיטת רש"י ורוב ראשונים דהמצ"ל הוא אפילו אס כל או"א הוא צפ"ע, ודאי דא"ל לומר תי' הצעה"ט:

אמנם מ"מ כיון דגבי נוקשה שייך תי' הצעה"ט, וגבי ת"ת הא איכא תי' הר"ן שהבאתי א"כ סו"ס מתורץ דעת רש"י דצנוקשה ות"ת איכא צל יראה משום הני תרי טעמי דצעה"ט והר"ן, אך עדיין קשה מה שהקשה הפ"י שהבאתי דצזה לא שייך לומר דיליף ציעור מאכילה כיון דא"ח על אכילתו כרת, א"כ עדיין

קשה דגבי נוקשה הול"ל דאף ע"ג דלוקה על אכילתו אפ"ה לית ציה בל יראה, ומה שנלע"ד בזה תי' צרור יבואר בענף ב':

ענף ב

והנה קודם שנחרץ דעת הגאונים ורש"י, נקדים לתרץ מה שתמהו עוד בתוס', דאיתא בחולין (כג) צעי ר"ז האומר הרי עלי לחמי תודה מן החמץ או מן המנחה והציא שיאור מהו, ופרכינן שיאור דמאן וכו' אילימא דר"מ לר"מ מדלקי עליה חמץ הוא, והקשו בתוס' שם, הא הא דס"ל לר"מ דלוקין על אכילתו בפסח, הוא משום דיליף בפסחים (מג) מקרא דכל מחמצת לא תאכלו, א"כ מנ"ל דהוה נמי חמץ לגבי קרבן תודה, וכן הקשו על הא דאמרין (מנחות נג) דשיאור דר"מ לר"מ כיון דלקי עליה הוה נמי חמץ גבי מנחה דכתיב לא תאפה חמץ, והקשו ג"כ קושיא זו דמנ"ל דהוה נמי חמץ לגבי מנחה, וכחצו שם עוד וכ"ת דילפינן חמץ דכתיב גבי תודה מחמץ פ. דלמא מחמץ גמור דחייב עליו כרת גמרינן, אצל נוקשה לר"מ אף על גב דלוקה עליה מ"מ הא א"ת עליו כרת א"כ הול"ל דלא הוה חמץ לא לגבי תודה ולא לגבי מנחה, ותי' דדילמא איכא שום קרא לרבות נוקשה גבי מנחה ותודה:

ונראה לענ"ד דקושית התוס' הוא לשיטתם (פסחים מג) דתניא התם כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבצלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי יכול והא ענוש כרת ת"ל כי כל אוכל חמץ ונכרתה על חמץ גמור חייב כרת ועל עירובו בלאו, ומדברי התוס' שם ד"ה ההוא מבואר דהא דתניא יכול יהא ענוש כרת, ת"ל כי כל אוכל חמץ, לאו דההוא קרא מייתר למעט שא"ת כרת על ת"ת, אלא דממילא ידעינן כיון דגבי לאו איכא ריבוי לרבות חמץ נוקשה, ובקרא דכרת ליכא ריבוי לרבות, משו"ה לוקה וא"ת עליו כרת, וכמו שציאר המהרש"א צפ"י רש"י שם לדברי התוס' ולפ"ז ממילא נמי לר"מ שם דמרבה ג"כ נוקשה מקרא דכל מחמצת למלקות וא"ת עליו כרת, ג"כ הוא מה"ט דכיון דגבי לאו איכא ריבוי לרבות נוקשה, ובכרת ליכא ריבוי משו"ה לוקה וא"ת כרת, ומשו"ה א"ת נמי מה שהקשו דמנ"ל דנוקשה לר"מ הוה חמץ גבי תודה ומנחה, דכיון דגבי פסח גופא נמי הא לא ילפינן חמץ דגבי כרת מחמץ דגבי לאו, א"כ מנ"ל לומר דחמץ דכתיב בתודה ומנחה ילפינן מחמץ דפסח דכתיב גבי לאו, נילף מחמץ דכתיב גבי כרת, וכ"ז א"ת לשיטת התוס', אצל הרז"ה והר"ן פי' דהא דתניא יכול יהא חייב עליו כרת ת"ל כי כל אוכל חמץ, היינו דהאי קרא מייתר, ואתי למעט דא"ת כרת על ת"ת לר"א, ולר"מ דמרבה ג"כ נוקשה למלקות לדידיה אתי האי קרא יתירא דכרת דכתיב בחמץ למעט שא"ת כרת על נוקשה ותערובות, וכמו שפי' הרז"ה שם דצלא"ה הול"ל כיון שהוה נכלל בלאו דה"ה דנכלל ג"כ בחמץ דכתיב גבי כרת, א"כ ממילא א"ת דנוקשה לר"מ כמו שנכלל בכלל חמץ בחמץ פ' למלקות דה"ה נמי שהוא בכלל חמץ דכתיב גבי תודה ומנחה. ואף ע"ג שאינו נכלל בכלל חמץ דכרת, שא"ת דאיכא קרא למעט, ואדרבא מדבעינן קרא למעט מכלל דכ"מ נכלל בכלל חמץ דקרא, ובסימן הבא יבואר שיטת הרז"ה והר"ן בצארכה ויתבאר שם דגם רש"י ס"ל הכי, וממילא מתורץ קושית התוס':

ובש"כ דזה א"ת טפי לפי מש"כ בסימן שאח"כ דמנינו בדוכתי טובא. דכ"ד דמרבה מכל לוקה עליו, ומנינו ג"כ שאינו מרבה מכל אלא לאיסור גרידא, וכחצו דאיכא נ"מ בזה דכ"מ דמרבה מכל לומר שזה ג"כ נכלל בקרא, א"כ פשוט דלוקה עליו כמו במנחות (נז) כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ לרבות מנחת נסכים לחימוץ, דהיינו דאי לאו קרא דכל הו"א דקרא לא מיירי אלא במנחה הנאכלת, כתב קרא לרבות כל המנחות, א"כ מנחת נסכים נמי נכלל בקרא דכל המנחה וכו' לא תעשה חמץ וכה"ג לוקה, אצל דכ"מ שא"ת

לומר שזה ג"כ נכלל בקרא כמו ציומא (עד ה) דאמרינן שם כוי וחזי שיעור הואיל ואינו צעונש יכול דאינו באזהרה ת"ל כל חלב, דהתם א"א לומר שגם חלב כוי נכלל בקרא, דהא בקרא כתיב צדהיא כל חלב שור וכשב, וכוי צריה צפ"ע הוא, וכן חזי שיעור א"א לומר שנכלל בקרא, דהא בקרא לא תאכלו כתיב, ואכילה בצוית וצכה"ג לא מרבינן אלא לאיסור גרידא, וצוה א"ש טובא הא דאמרינן שם בחולין (כג) (מנחות נג ה) אילימא שיאור דר"מ לר"מ, מדלקי עליה חמץ הוא, כלומר כיון דר"מ מרצה שיאור למלקות מקרא דכל מחמנת, מכלל דס"ל שזה נכלל בקרא דמחמנת שזה הוה חמץ, דאי לא"ה דאי נימא דשיאור לר"מ הוא צריה לא מנה ולא חמץ, תו א"א לרבות מכל מחמנת למלקות אלא לאיסור גרידא כמו חלב כוי, וכיון דס"ל לר"מ דלוקה עליו ע"כ שנכלל בכלל חמץ דקרא, וא"כ ממילא דזה נכלל נמי בקרא דחמץ דכתיב בתודה ומנחה, ומה שא"ח עליו כרת צפסח הוא משום דצדהיא ממעטו רחמנא כמש"כ לעיל:

וראיה גדולה לדברינו מהא דאיתא בירושלמי פסחים (פ"א ה"ד) גבי שוחט על חמץ ואמרינן שם שחטו על שיאור, מאחר דאמר רב הונא בשם רב מותר להאכילו לכלבו פטור, או מאחר דרב אמר לוקה על אכילתו חייב, הנה מצוה צדהיא דאמרינן דכיון דרב ס"ל דלוקין עליו דה"ה דנכלל נמי בקרא דלא תשחט על חמץ, ולא פרכינן כלל מהא דא"ח עליו כרת, וכמו דאמרינן בירושלמי פסחים (פ"ג ה"א) כל מחמנת לא תאכלו לרבות כותח הצבלי וכו' יכול יהא ענוש כרת ת"ל כי כל אוכל וכו' ואמרינן שם בירושלמי רב אמר זה שיאור זה כותח הצבלי, ומ"מ לא פרכינן בירושלמי מהא דא"ח עליו כרת, וזה הוא מה"ט שכ' דשאני כרת צדהיא קא ממעט ליה קרא, אבל מ"מ כיון דלוקה עליו משום מחמנת ע"כ שנכלל בכלל חמץ דקרא, והול"ל דה"ה דנכלל בקרא דלא תשחט על חמץ, אלא דבירושלמי מקשה מהא דאמר רב הונא א"ר שמואל בהנאה, דמזה באמת קשה דאי נימא דהוא נכלל ג"כ בקרא דלא תשחט על חמץ, הול"ל שהוא ג"כ נכלל בקרא דלא יאכל חמץ דילפינן מיניה דאסור בהנאה, ומשו"ה פרכינן מהא דאמר רב דשיאור מותר בהנאה אבל לא מהא דא"ח עליו כרת מה"ט שכתבנו. והנה כ"ז לשיטת הירושלמי דס"ל לרב דאע"ג דלוקה על שיאור מ"מ מותר בהנאה, אבל לפוס הצבלי דשיאור אסור בהנאה וכדפרכינן (פסחים מג ה) שיאור ישרף ואת אמרת נותנו לפני כלבו, ומשינן דשיאור דר"מ לר"י נותנו לפני כלבו אבל שיאור דר"מ לר"מ אסור בהנאה, ופשוט דלר"מ דס"ל דלוקין עליו דאסור בהנאה מה"ט כמו שיצוה עוד, וא"כ לפי הצבלי פשוט דנוקשה נכלל ג"כ בקרא דלא תשחט על חמץ, דהא צדהיא מצוה בירושלמי דאי נימא דלוקין על שיאור וגם דאסור בהנאה, דממילא נכלל ג"כ בקרא דלא תשחט על חמץ, ואף על גב שא"ח עליו כרת, ומעתה א"ש נמי הא דלפוס ש"ס צבלי שיאור לר"מ נכלל נמי בקרא דחמץ דכתיב גבי תודה ומנחה:

ועפ"ז א"ש טובא לתרץ ג"כ מה שתמהו עוד בחוס' פסחים (כג ז) על הא דפרכינן שם על חזקיה ור"א דפליגי בכ"מ דכתיב לא יאכל אי אסור אכילה דוקא אי ג"כ אסור הנאה במשמע, וע"ז פרכינן מכדי שנייהו כל הני קראי, מאי ציינייהו, ותמהו בתוס' מ"ט לא אמרינן דא"צ נוקשה ות"ה, דילפינן להו מקרא דכל מחמנת לא תאכלו וכ"ת כיון דמרבינן לאכילה ה"ה בהנאה א"ה כרת נמי ליחייב, ונשאר צתימה, אבל לדברינו א"ש טובא דלר"מ דיליף נוקשה מקרא דכל מחמנת דלוקה עליה, לדידיה בתי דרבי רחמנא נוקשה למלקות, ע"כ שזה הוא חמץ ונכלל בכל הני קראי דכתיב חמץ זין לתודה זין למנחה, זין להאי קרא דלא תשחט על חמץ, א"כ פשוט דנכלל ג"כ בקרא דלא יאכל חמץ דילפינן מיניה נמי א"ה לד"ה, לפ"ז נוקשה לר"מ אסור בהנאה מה"ט, אפילו לחזקיה, אלא דלחיוב כרת גרידא מיטעו קרא צדהיא כמש"כ לעיל. והנה תי' זה הוא רק על נוקשה. דצוה שייך לומר דכיון דהוה חמץ שלוקין עליו ה"ה דנכלל בקראי דחמץ צכה"ת. אבל בת"ח דילפינן מקרא דכל מחמנת. דגם מנה מצטרפת לחמץ להשלימו לכזית כמש"כ בענף א'. צוה הא א"א לומר

דהמנה נכלל בכלל חמץ וזה לא שייך אלא לאכילה דמשלים לכזית חמץ, מעתה לכאורה עדיין קשה קושית התוס' מת"ת. אמנם לא הבינותי כלל קושיא זאת. דנראה פשוט דבת"ת לענין איסור הנאה מה"ת. אין שום נ"מ לכו"ע בין למ"ד דלוקין על ת"ח בין למ"ד דאין לוקין עליו. ובין לחזקיה ובין לר"א. דלד"ה הול"ל דמה"ת אסור למכור כולו וליטול דמים גם עבור החמץ שבתערובות. דכיון דטעם החמץ נרגש בתערובות ואינו בטיל מה"ת. א"כ לכה"פ החמץ שבתערובות אסור בהנאה. וגם פשוט דלד"ה הול"ל דמה"ת מותר למכרו חוץ מדמי חמץ שבתוכו, דהא בזה לא שייך לומר המצ"ל כיון שאינו נוטל אלא דמי היתר והמצ"ל אינו שייך אלא באכילה כשאכלו בצ"א. אבל ודאי דמותר מה"ת למכור היתר שבתערובות, וכבר כתבנו בענף א' דגם בחמץ"פ אפשר לסוחטו מותר. וזה פשוט מאד, אך כ"ז הוא מה"ת אבל מדרבנן הא כבר החמיר הרמ"א (סימן תמ"ז) דגם במשהו חמץ בתערובות אסור למכרו חוץ מדמי חמץ מדרבנן, וגם בזה הדברים ארוכים אכ"מ. וכ"ת דאכתי אפשר להקשות קושית התוס' לפי מש"כ לעיל (סימן מ"ה) דלרבנן נמי א"ל דמרבין נוקשה מקרא דכל מחמץ לאיסורא גרידא, ולדידהו נוקשה אינו נכלל בכלל חמץ, א"כ הדרא קושית התוס' דהול"ל דנוקשה לרבנן א"צ בין חזקיה לר' אבהו. אבל זה ליתא דכבר כתבנו שם דלפוס סוגיא דחולין (ג) וסוגיא דפסחים (מג) לרבנן לא מרבין כלל נוקשה מהאי קרא. אלא דלפוס סוגיא דמנחות אפשר לומר דרבנן נמי דרשי כל לאיסורא גרידא עי"ש:

מעשה מבואר היטב דעת כל הגאונים ורש"י ז"ל דס"ל דלר"מ דלוקין על נוקשה עוברין עליו ג"כ צבל יראה. דלדברינו נוקשה לר"מ נכלל בכלל חמץ בכה"ת. בין בקרא דחמץ דכתיב גבי תודה ומנחה, בין להאי קרא דכתיב לא תשחט על חמץ וכו' וממילא דנכלל ג"כ בקרא דלא יראה לך חמץ וכו'. וזה הוא כדעת הגאונים ורש"י, אלא דלענין כרת גרידא. מיעטו רחמנא כמש"כ ות' זה הוא על נוקשה גרידא ובמה דס"ל להגאונים ורש"י דעל ת"ח איכא בל יראה כבר הבאתי בענף א' מה שתי' הר"ן בזה:

ולהלכה הנה לדעת הרז"ה (פסחים מג) והראב"ד דס"ל דהלכתא דלוקין על נוקשה כר"מ. א"כ לדברינו ה"ה דעוברין עליו צבל יראה. אבל לדעת רוב ראשונים דס"ל דלית הלכתא כר"מ וכמש"כ הר"מ (סימן תמ"ז). אינו עובר עליו צבל יראה ואם עבר עליו הפסח מותר ואפילו לדברינו שכ' בסימנים הקודמים שאפשר לומר דגם לר"י א"ל דנוקשה אסור מה"ת. אלא שאין לוקין עליו. ג"כ אינו עובר עליו צבל יראה כמש"כ לעיל (סימן מ"ו) ואם עבר עליו הפסח מותר:

סימן מט

בענין הנ"ל

והנהגה זאת דאיתא (פסחים מג. ז) אר"א א"ר יוחנן כל האיסורין שבחורה אין המצ"ל חוץ מאיסורי נזיר שהרי אמרה תורה משרת וזעירא אמר אף שאור כל תקטירו. ופרכינן כמאן כר"א דדריש כל, א"ה אפילו חמצ"פ נמי, אין ה"נ וכו' ובתוס' שם כתבו אצל ר' יוחנן לא דריש כל. וע"ז הקשו וא"ת והא צפ' בתרא דיומא (עד) דריש ר"י מכל חלב דחצי שיעור אסור מה"ת. ואור"י דלא דריש אלא לאיסורא אצל להתחייב מלקות כמו בכשיעור לא וכן לענין חמץ. ויש לעיין במש"כ בתוס' וכן לענין חמץ. הא גבי חמץ לא דריש ר"י כלל מכל מחממת. והל"ל כחז דכוונת התוס' דגם בחמץ דריש ר"י כל לתערובות חמץ לאיסור גרידא, וקשה דבת"ח בלא"ה אסור מה"ת כיון דטעם החמץ נרגש בתערובות ואינו בטל ממילא אסור. ואף ע"ג דהכא מיירי שאין בו כזית בכ"ה פ"ה א"ה הא אפילו חצי שיעור ע"י תערובות נמי אסור מה"ת כמנ"כ לקמן (סימן נ"ד) דחצי שיעור ע"י תערובות בחמץ אסור לד"ה ע"ש. והפני יהושע פי' דכוונת התוס' בקושיתם הוא דכיון דר"י דריש מכל חלב לחצי שיעור. לפ"ה ה"נ הול"ל גבי כל מחממת דאחי לת"ה למלקות. ואף על גב דגבי חצי שיעור לא דריש מכל חלב אלא לאיסורא גרידא. שא"ה דא"ל לדרוש למלקות דהא אכילה כתיב בקרא ואכילה בכזית. אצל הכא הול"ל דלוקה על כזית ת"ח. ועוד כיון דהכא לאיסור גרידא א"ל לשום דרשא דכל דהא בלא"ה אסור משום חצי שיעור כמש"כ משו"ה הול"ל דהאי כל למלקות אחי, וע"ז תי' בתוס' דס"ל לר"י דלעולם אין לוקין על מה דילפינן מדרשא דכל. ואף על גב שאפשר לדורשו למלקות. וזה כוונת התוס' במש"כ וכן לענין חמץ, דהיינו דאע"ג דאפשר הכא למדרשה למלקות. מ"מ לא דרשינן ליה משום דאין לוקין על מה דילפינן מדרשא דכל ולאיסורא גרידא לא כריך וע"כ דאחי לשום דרשא כן כתב צפ"י:

וראיתי לכמה אחרונים שכ' כן דא"ל ללקות על מה דילפינן מדרשא דכל. ועפ"ז פי' דרבנן ור"מ ור"א פליגי רק בזה. דר"מ ור"א דמרבי נוקשה ות"ח למלקות מדרשא דכל מחממת ס"ל דלוקין על מה דילפינן מדרשא דכל. ורבנן דפליגי עליהו ס"ל דאין לוקין על מה דילפינן מדרשא דכל:

אמנם קשה טובא דאשכחן בדוכתי טובא דלוקין על מה דילפינן מדרשא דכל כמו הא דילפינן (חולין סו) כל השרץ השורץ לרבות התולעת שבעיקרי זיתים. וזה ילפינן מכל כמש"כ הרמב"ן בספר המצות שורש ט' וכן דרשינן שם ג"כ. הולך על גחון זה הנחש וכל הולך לרבות השלשול והדומה לדומה וכן בזבחים (פג) וכל חטאת אשר יוצא מדמה לרבות חטאת ציבור וכן (מנחות נו) כל המנחה אשר תקריבו לה' לרבות מנחת נסכים לחימוץ. ובכל הני לוקין על מה דילפינן מדרשא דכל כמש"כ הרמב"ם בכל הני וגם בכריתות (ד) יליף ר"י כרת בדם התמזית מקרא דוכל דם. וזה דפליגי הכא רבנן ור"מ ור"א. דרבנן לא דרשי כל מחממת לנוקשה ותערובות. ופרכינן נמי בגמרא כמאן כר"א דדריש כל, כתבו בתוס' פסחים (מג) ד"ה כמאן כר"א. דלכו"ע צכה"ת דרשינן כל וכדאמרין (סוכה כו א) כל האזרח לרבות נשים אלא דוקא הכא פליגי משום דלא מסתבר להו לרבנן לדרוש נוקשה ותערובות מקרא דכל מחממת. וכל הני תלתא דרשי דכל דמייתין פסחים שם, דמי להדדי מסברא. משו"ה מדמינן להו בגמרא שם כ"כ בתוס', ובאמת אשכחן נמי כיוצא בו דפליגי רבנן ור"י (כריתות ד) אי מרבינן דם מדרשי דכל או לא. ומעתה היה נראה דלכו"ע לוקין על דרשי דכל בכ"מ דדרשינן ליה אלא דהכא פליגי אי מרבינן נוקשה ותערובות מכל או לא דלרבנן לא מסתבר לרבות הני כמש"כ בתוס':

ונראה נמי דאיכא נ"מ בזה דבכ"מ דמרבינן מכל לומר שגם זה נכלל בגופיה דקרא כמו בכל הני שהבאתי ודאי דלקי אצל ציומא (עד ה) דמרבינן מכל חלב חלב כוי וחזי שיעור. הא הני תרתי א"א לומר שנכללים בקרא דבקרא כתיב חלב שור או כשב וכוי בריה בפ"ע הוא. וגם לא תאכלו כתיב ואכילה בכזית. משו"ה לא מרבינן להו אלא לאיסורא גרידא. וכבר כתבתי בסימן הקדום דמה"ט א"ש טובא הא דקמבע"ל (חולין כג ה) בשיאור אי בריה בפ"ע או ספק. וע"ז פרכינן אי שיאור דר"מ לר"מ מדלקי עליה חמץ הוא. וזה הוא מה"ט דכיון דר"מ מרצה שיאור מכל מחמנת למלקות. ע"כ דס"ל שנכלל בגופיה דקרא ונקרא מחמנת ולפ"ז ה"ה דנכלל נמי בחמץ דכתיב גבי תודה. דא"א לומר דשיאור לר"מ הוה בריה בפ"ע. דא"ה תו א"א לרבותו למלקות אלא לאיסורא גרידא כמו דמרבינן חלב כוי דהוה בריה בפ"ע מכל חלב לאיסור גרידא כמש"כ. וכש"כ דא"א לומר דלר"מ הוה ספק חמץ. דא"כ א"א ללקות עליו וא"ש נמי קרא לרבותו וכמו דפרכינן (יומא עד) אינטריך קרא לרצוי ספיקא. וכ"ז לר"מ אצל לרצון דס"ל דאין לוקין על שיאור. לדידהו א"ש הא דקמבע"ל בשיאור אי הוה בריה או ספק. וכבר כתבנו (בסימן מ"ה) דאי נימא דשיאור לרצון הוה בריה בפ"ע א"ל דרשי נמי כל מחמנת לרבות נוקשה לאיסור גרידא. וכמו דמרבינן חלב כוי דהוה בריה בפ"ע לאיסורא גרידא מדרשא דכל חלב:

ומעתה א"ש דברי התוס' שהבאתי שהקשו הא ר"י נמי דריש כל חלב לחזי שיעור. דכוונתם לפי מש"כ התוס' בעצמם שהבאתי לעיל דכו"ע דרשי כל. אלא דהכא לא מסתבר לרצון לומר דכל מחמנת אחי לת"ח. ובכ"מ דלא מסתבר לא דרשי, וע"ז הקשו הא ר"י דריש מכל חלב חזי שיעור. אף על גב דודאי א"א לומר שנכלל בקרא כמש"כ. וכש"כ דהו"ל למדרש ג"כ האי כל מחמנת לת"ח. וע"ז תי' דבאמת הא התם לא דריש מה"ט אלא לאיסורא גרידא. וכן הכא גבי חמץ. דהיינו דגם הכא לא מסתבר למדרש ת"ח א"כ א"א לרבותו למלקות. וא"ל דהכא כיון דלאיסור גרידא א"ש קרא תו לא דריש ר"י כלל האי כל לת"ח כמש"כ הפ"י, וגם א"ל דגם הכא דריש ר"י האי כל לאיסור גרידא. אצל לא כמש"כ הנ"ל דזה אחי לת"ח. דבזה לא צריך לרבות לאיסור כמש"כ לעיל. אלא דאתי לנוקשה לאיסור גרידא וכמש"כ (בסימן מ"ה) דאי נימא דשיאור בריה בפ"ע הוא. שפיר א"ל דגם רצון דרשי כל מחמנת לנוקשה כמו ר"מ. אלא כיון דלדידהו שיאור בריה בפ"ע הוא, משו"ה א"א לרבותו למלקות רק לאיסורא גרידא וכמו דדריש ר"י בעצמו (יומא עד ה) גבי חלב כוי מקרא דוכל חלב לאיסור גרידא מה"ט משום דהוה בריה בפ"ע וא"א לומר שנכלל בקרא כמש"כ לעיל:

ענף ב

והן עתה נבוא למה שהבאתי בסימן הקדום בענף ב' הא דפליגי רבותא בזה דתניא (פסחים מג) כל מחמנת לא תאכלו לרבות כותח הבצלי וכו' יכול יהא ענוש כרת ת"ל כי כל אוכל חמץ ונכרתה על חמץ גמור חייב כרת ועל עירובו בלאו, דהתוס' ס"ל דהא דאמרין יכול יהא ענוש כרת ת"ל כי כל וכו' לאו דהוא קרא מיותר למעט ת"ח מכרת, אלא דממילא ידעינן כיון דגבי קרא דאזהרה איכא ריבוי לרבות ת"ח ובקרא דכרת ליכא ריבוי, משו"ה פטור מכרת, ומה"ט הקשו בתוס' דנרצו נמי ת"ח מכי כל דכתיב גבי כרת דחמץ, אצל הרז"ה והר"ן מפרשים בפשיטות דקרא דכרת בחמץ מיותר כיון דכתיב כל אוכל מחמנת ונכרתה, א"כ מיותר כרת דחמץ, ואתי למעט ת"ח לר"א ונוקשה לר"מ, ולדידהו מתורץ קושית התוס' דא"א לרבות מכי כל ת"ח, דאדרבא הא עיקר קרא מיותר למעט כמש"כ הרז"ה והר"ן דרשינן כי כל אוכל וכו' כל האוכל הוא בכרת

ואין כל החמץ זכרת, וכבר הצאתי צסימן הקדום ראיות מצבלי וירושלמי לפי' הרז"ה והר"ן וכתבנו שם דכל הגאונים ורש"י ס"ל הכי:

והגה המהרש"א צפי' רש"י פסחים שם תמה על שיטת הרז"ה והר"ן, דהא צהדיא אמרינן (פסחים כח) דלר"ש צריכא הני קראי דלא תאכל עליו חמץ וכל מחמצת לא תאכלו דקרא דחמץ אתי לנתחמץ מאליו וקרא דמחמצת לנתחמץ מחמת ד"א ופרכינן שם ור"י נתחמץ מחמת ד"א מנ"ל, ומשנינן מדאפקיה רחמנא בלשון מחמצת, לפ"ז מוכח דלר"ש אי הוה כתיב קרא דמחמצת גרידא, הוה מוקמינן לנתחמץ מאליו, וא"כ הול"ל נמי הכא גבי כרת דאי כתב רחמנא כרת דמחמצת גרידא לא הוה ידעינן כרת בנתחמץ מחמת ד"א, אמנס אפשר לתרץ בפשיטות דהא להרז"ה והר"ן הא דבעינן קרא למעט ת"ח מכרת, ע"כ דאי לא"ה הול"ל כיון דאיתרבי למלקות ה"ה לכרת א"כ פשוט דה"ט איכא נמי בנתחמץ מחמת ד"א, כיון דגבי אזהרה איכא תרי קראי וכבר איתרבי נתחמץ מחמת ד"א למלקות, משו"ה אי כתב רחמנא כרת דמחמצת גרידא נמי הול"ל דצין נתחמץ מאליו צין מד"א חייב, אך זה דוקא אי הוה כתיב כרת דמחמצת, אבל אם היה כתוב כרת דחמץ גרידא, הול"ל להיפך כיון דאזהרה דמחמצת אתי לנתחמץ מחמת ד"א ול"ת דחמץ לנתחמץ מאליו, כדאמרינן (פסחים כח ב) וא"כ אי הוה כתיב כרת גבי חמץ גרידא הול"ל דאתי למעט נתחמץ מחמת ד"א, אבל מכרת דמחמצת גרידא ידעינן הני תרתי כמש"כ, וזה הוא הא דתניא (פסחים ס) גבי כרת דמחמצת אין לי אלא שנתחמץ מאליו, מחמת ד"א מנין ת"ל מחמצת דמהאי קרא ידעינן הני תרתי, ובאמת הא חזינן דחמץ דכתיב בתורה ומנחה מיירי נמי אפילו כשנתחמץ מחמת ד"א דהא בזמנחות (נ"ד א) דפליגי התם תנאי אי מחמיצין בתפוחים או לא לא פליגי אלא אי זה הוה נוקשה, אבל לד"ה מה שנתחמץ מחמת ד"א לא איכפת לן וזה הוא מה"ט משום דילפינן מחמץ"פ לכה"ת:

עוד הקשה המהרש"א מהא דפרכינן פסחים שם ומאי חזית דהאי כל אתי לרצויי נשים, ומפקת עירובו, אימא לרצויי עירובו, ולהרז"ה והר"ן קשה הא א"א לרצות עירובו, דצהדיא מיעטו קרא, וכה"ג אפשר להקשות עוד מהא דאמרינן שם אלא טעמא דר"א מכל, ופרכינן התם נמי הא כתיב כל, וכן צמסקנא דפרכינן ור"א אימא כל לרצות הנשים כי כל לרצות עירובו, דקשה נמי כה"ג, הא א"א לרצות עירובו דצהדיא מיעטו רחמנא, א"ו דלהרז"ה והר"ן ע"כ דפרכינן, כיון דכהאי ריבויא דאיכא גבי קרא דאזהרה, איכא נמי גבי קרא דכרת, לפ"ז תו לא הול"ל דכרת יתירה אתי למעט והו"ל למדרש לדרשא אחרינא, וזה הוא נמי כוונת רש"י צמש"כ שם דגבי כרת לא כתיב כל מחמצת, דהיינו דאי היה כתוב כל מחמצת כמו גבי אזהרה תו לא הול"ל דקרא ממעט ליה, והמהרש"א כתב כי יש לכוןן צדעת רש"י צדעת התוס' וכבר כתבנו צסימן הקדום דצדעת רש"י כהרז"ה והר"ן:

והגה אפשר להקשות על הרז"ה והר"ן שכ' דכרת דחמץ מייתר דהא כבר כתיב כרת גבי מחמצת, ולכאורה קשה הא צמכילתא צא דרשינן להני תרתי קראי, דכרת דמחמצת אתי לשאור וכרת דחמץ אתי לחמץ, וצריכא וכו' אמנס צאמת הצבלי חולק ע"ז דהא צביצה (י) ילפינן כרת לאכילת שאור מהא דאר"ז פתח הכתוב צשאור וסיים צמחמצת לומר אך זה הוא שאור זה הוא חמץ, דהיינו דחייב על אכילת שאור כמו על אכילת חמץ כמש"כ בתוס' שם, ולפי שיטת הצבלי מייתר האי קרא דכרת דכתיב גבי חמץ:

סימן נ

שאלה אי חמץ נוקשה אסור בע"פ משש שעות ולמעלה

תשובה הנה כבר חקרו בזה האחרונים אי חמץ נוקשה אסור בע"פ משש ולמעלה כמצואר בנוב"י מה"ק (סימן כה) והנה יש להסתפק בזה בכמה גווני, חדא לר"מ דס"ל (פסחים מג) דלוקין על אכילתו ויליף לה מקרא דכל מחמנת, אי נימא דלדידיה נוקשה הוה כמו חמץ גמור, וממילא קודם פסח תליא נמי בהאי פלוגתא דר"י ור"ש (פסחים כה) דפליגי גבי חמץ גמור דר"י אית ליה דתלתא ל"ת כתיבי גבי חמץ, חד לתוך זמנו וחד לפני זמנו וחד לאחר זמנו, ור"ש ס"ל דליכא ל"ת אלא לתוך זמנו, אבל לפני זמנו ליכא אלא עשה דתשציתו שאור, וכתבו בתוס' שם דלר"ש נמי לפני זמנו אסור באכילה מה"ת משום דחייב להשציתו וכשאכלו אין זה השצתה, וא"ל דנוקשה לר"מ נמי תליא בהאי פלוגתא א"ד דוקא גבי חמץ גמור דאיכא הני תלתא ל"ת לר"י ועשה דתשציתו לר"ש, אבל לר"מ דיליף נוקשה מקרא דכל מחמנת לא ילפינן אלא לתוך הפסח גרידא, וגם לרבנן דפליגי עליה דר"מ וס"ל דבנוקשה ליכא אלא איסורא גרידא נמי אפשר להסתפק, בין לפי מש"כ בסימנים הקודמים, דא"ל דנוקשה לרבנן אסור מה"ת אלא שאין לוקין עליו, וגם א"ל דלדידהו אינו אסור אלא מדרבנן, בכל גווני אפשר להסתפק אם הוא אסור בע"פ משש ולמעלה וכמו שיצואר לפנינו:

והנה בתוס' פסחים ד"ה אור, כתבו שם דלא אסר ר"י חמץ אחר פסח אלא חמץ גמור דאיכא תלתא קראי לתוך זמנו ולפני זמנו ולאחר זמנו, אבל בנוקשה דליכא אלא חד קרא אפילו ר"י מודה עכ"ד. והנה ודאי מש"כ בתוס' אבל נוקשה דליכא אלא חד קרא אפילו ר"י מודה, אין כוונתם דלר"י ליכא בנוקשה אלא חד קרא, דבאמת אפילו חד קרא ליכא לדידיה בנוקשה דהא תנן (פסחים מ"ב) שיאור ישרף והאוכלו פטור וכו' דברי ר"י, אלמא דר"י ס"ל דאין לוקין על נוקשה, אלא כוונתם דגם אי נימא דר"מ דס"ל דלוקין על נוקשה ס"ל בהא כר"י דבחמץ גמור איכא תלתא קראי לאסור לפני זמנו ולאחר זמנו ותוך זמנו אפ"ה בנוקשה דליכא אלא חד קרא אינו אסור אלא בתוך זמנו:

וגם א"ל דהתוס' הכא ס"ל כמש"כ (מנחות נד א) שהבאתי לעיל (סימן מ"ה) דא"ל דגם לר"י נוקשה אסור מה"ת וכתבו שם דטעמייהו דא"ל דר"י נמי מרבה נוקשה מקרא דכל לאיסורא גרידא, א"כ גם לר"י איכא קרא בנוקשה, והרא"ש בפסחים (פ"ב סימן ב') כתב ג"כ דגם לפי מה דמרבינן לקמן נוקשה למלקות, מ"מ אינו אסור מה"ת בע"פ כיון דליכא ביה אלא חד קרא וכמש"כ בתוס', מ"מ מצואר דעת התוס' דנוקשה לר"מ אינו אסור מה"ת אלא בתוך זמנו, ובנוב"י שם הביא דברי התוס' וכתב דדברי התוס' פשוטים. דודאי גם לר"מ כיון דבנוקשה ליכא אלא חד קרא אינו אסור אלא בתוך זמנו:

אמנם לענ"ד ברור דהתוס' שכתבו כן לטעמייהו אזלי. דס"ל דנוקשה לר"מ אף על גב דלוקין על אכילתו מ"מ אינו עובר עליו בצל יראה. דהא דמרבה נוקשה מקרא דכל מחמנת אינו מרבה אלא לאכילה גרידא דכתיב בהאי קרא. אבל לדעת רש"י דס"ל דנוקשה לר"מ עובר עליו בצל יראה. וכבר כתבנו (בסימן מח) טעמא דרש"י דכיון דר"מ מרבה נוקשה מכל מחמנת למלקות. ע"כ דס"ל דרבי רחמנא דנוקשה נכלל בכלל מחמנת. דאי לא"ה לא היה לוקה עליו. ובתר דרבי רחמנא דנוקשה מיקרי מחמנת. ממילא נכלל בכלל חמץ צכה"ת כולה בין בקראי דכתיבי גבי תודה ומנחה דכתיב בהו חמץ. ובין בקרא דלא תשחט על חמץ וכו' וה"ה דנכלל בכלל חמץ דכתיב גבי כל יראה. א"כ פשוט דה"ה בכל הני תלתא קראי דאיכא גבי חמץ גמור לר"מ נכלל נמי נוקשה ואסור ג"כ בין לפני זמנו ולאחר זמנו ותוך זמנו. וגם כמו דחמץ גמור חייב בהשצתה. ה"ה

נוקשה לר"מ. ולפ"ז דינו כמו חמץ גמור. וכיון שהבאתי שם דהמ"מ (פ"ד מה' חו"מ ה"ח) העיד דכל הגאונים ס"ל כרש"י והבאתי ראיות לדבריהם. מעתה נפשטה האי ספיקא לחומר דנוקשה לר"מ דינו כמו חמץ גמור לכ"ד. אמנם לרבנן דס"ל דנוקשה ליכא אלא איסורא גרידא. לדידהו יש להסתפק אם הוא אסור בע"פ משש ולמעלה:

והנה לעיל (סימן מ"ה מ"ו) בררנו דא"ל דנוקשה לרבנן נמי אסור מה"ת אלא שאין לוקין עליו. ולכל הני טעמי שכתבנו שם א"ל לומר שהוא אסור מה"ת אלא בתוך הפסח גרידא. דלה"ט שכתבנו דאפשר למילף דנוקשה אסור מה"ת מקרא דז' ימים תאכלו מצות ולא חמץ. ונתמעט אפילו נוקשה. וכמו דדרשינן כה"ג (מנחות נד א) מקרא דמצות תאפה דכתיב גבי מנחה. מצות ולא שיאור. דהיינו נוקשה. א"כ כיון דקרא דז' ימים תאכלו וכו' מיירי בפסח. ממילא א"ל למילף מינייה לנוקשה אלא דאסור בתוך הפסח גרידא גם לפי מש"כ שם דרבנן נמי דרשי כל מחממת לרבות נוקשה. אלא דלא מרבו רק לאיסורא גרידא ולא למלקות. ג"כ לא מרבו לאיסורא גרידא אלא לתוך הפסח. דהא כתבנו שם גם (בסימן מ"ט ע"פ א') דא"ל לרבות נוקשה לאיסורא גרידא מכל מחממת. אלא להאי לישנא דאמרינן (חולין כג ב) דשיאור שהוא נוקשה הוא צריה צפ"ע לא חמץ ולא מצה. דא"ל דמרבינן ליה מכל מחממת לאיסורא גרידא וכמו דמרבינן (יומא עד א) חלב כוי שהוא צריה צפ"ע מקרא דכל חלב לאיסורא גרידא. וכתבנו שם דממילא נוקשה לרבנן אינו נכלל בכלל חמץ לא בהני קראי דחמץ דכתיב בתורה ומנחה. ולא בקרא דלא יראה לך חמץ. וממילא מבואר נמי דאינו נכלל בעשה דתשביחו דהאי עשה הוא רק לשאור ולחמץ דילפי מהדדי. כמש"כ לעיל (סימן לט) וא"כ לר"ש דבחמץ לפני זמנו ליכא אלא האי עשה דתשביחו. ממילא לא ידעינן איסור לנוקשה קודם פסח. ואפילו לר"י דס"ל דתלתא ל"ת כתיבי גבי חמץ חד לפני זמנו וחד לאחר זמנו וחד בתוך זמנו נמי כיון דבהני ל"ת חמץ כתיב. ונוקשה אינו בכלל חמץ אלא דמחד קרא מרבינן ליה לאיסורא גרידא הול"ל דלא מרבינן ליה אלא לתוך זמנו. כיון דליכא אלא חד קרא כמש"כ בתוס' ריש פסחים שהבאתי לעיל. ואף ע"ג דהתוס' והרא"ש כתבו כן גם למ"ד דלוקין עליו. ע"ז כתבתי לעיל דלדעת רש"י והגאונים אי נימא דלוקין על נוקשה הוא נכלל בכלל חמץ מ"מ לרבנן א"ש דברי התוס' גם לרש"י ואפילו אי נימא דנוקשה אסור מה"ת. אך הסברה בעצמה שכ' בתוס' אינו מוכרח כ"כ דא"ל דצתה דכתיבי תלתא ל"ת גבי חמץ ללפני זמנו ולאחר זמנו ולתוך זמנו תו אמרינן כיון דאיתרבי נוקשה לאיסורא צדד מהני ל"ת אחרבי וכולהו. אך כ"ז הוא לר"י ואנן קיימ"ל דלית הלכתא כר"י דלאחר זמנו כדאמרינן (פסחים ל א) וגם דלפני זמנו דעת הרז"ה והר"ן וכמה רבותא דלית הלכתא כר"י. ולר"ש ודאי דא"ל לומר דנוקשה לרבנן אסור בע"פ מה"ת אפילו אי נימא דבתוך הפסח אסור מה"ת שכתבנו. ואליבא דר"י זה תליא בצברת התוס' שהבאתי לעיל. אך מ"מ א"ל דנוקשה לרבנן בע"פ אסור מדרבנן. וכ"ת דאי נימא דנוקשה בתוך הפסח אסור מה"ת אפילו לרבנן מהני תרי טעמי שכתבנו. א"כ אין לנו שום הכרח לומר דגזרו על נוקשה מדרבנן ומהי"ת נימא דאיכא ציה איסורא מדרבנן בע"פ. זה ליתא דאפילו אי נימא דנוקשה בתוך הפסח אסור באכילה מה"ת. מ"מ הא דחייבין לבטרו אליבא דרבנן כמו שיבאר לפנינו. זה הוא מדרבנן בעלמא וא"ל דבע"פ נמי אסוריהו. וגם אי נימא דנוקשה לרבנן אפילו בתוך הפסח אינו אסור אלא מדרבנן. א"ל נמי דאסוריהו מדרבנן כמו חמץ ואפילו בע"פ אסור:

והנה בנוב"י שם (סימן כ"א) כתב דלרבנן נוקשה בע"פ שרי. וגם לר"מ דס"ל דלוקין עליו נמי הול"ל דשרי בע"פ. אלא דלר"מ א"ל דגזרו עליו מדרבנן בע"פ דלמא אתי למיכל בתוך הפסח. אבל לרבנן דבתוך הפסח אינו אסור אלא מדרבנן לא גזרו. והנוב"י לא העיר כלל מה שא"ל דנוקשה לרבנן בתוך הפסח אסור מה"ת כמש"כ. והנה במש"כ הנוב"י דלר"מ נמי הול"ל דבע"פ שרי כבר כתבנו לעיל מה שנראה לענ"ד

דלר"מ נוקשה בע"פ הוה כמו חמץ גמור שאסור מה"ת וחייב להשציתו מה"ת מה"ט שכתבנו. ולפלא בעיני מה דלא העיר כלל הנוב"י דנוקשה לר"מ לרש"י עוברין עליו בצל יראה. וה"ה דלרש"י איכא זיה לכה"פ עשה דתשציתו. וא"כ מ"ט כתב שם הנוב"י בסוף דבריו. ובאמת מאד אני תמה על הרמ"א דעכ"פ לשום דעה ליכא דנוקשה השש איסור תורה בע"פ ולמה השש וכו' עכ"ד ובאמת הא כמה רבנותא ס"ל דהלכתא כר"מ דנוקשה כמו הראב"ד והר"ז"ה ועוד כמה רבנותא שהבאתי לעיל (סימן מ"ז) ולשיטת רש"י תו איכא זיה כל יראה. ועשה דהשצתה בע"פ. כש"כ לדברינו דנוקשה לר"מ נכלל בכלל חמץ זכה"ת כולה בתודה ומנחה כמש"כ:

גם כמ"ש דנוקשה לרבנן שרי בע"פ וכתב שם דלא מיבעיא לרב נחמן אמר רבה בר אבוא (יבמות קיט א) דאמר שם רישא איסור כרת חששו סיפא איסור לאו לא חששו. א"כ ודאי ה"ה הכא גבי נוקשה נמי אמרינן הכי דבתוך הפסח דחמץ באיסור כרת חששו לגזור דנוקשה אכל בע"פ דלאיסור לאו לא חששו. אלא אפילו לרבא דאמר יבמות שם (קיט) וגם (פז א) מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת. רבא נמי לא פליג על ר"נ אלא היכי דליכא אלא איסור לאו אכל היכא דליכא אלא איסור עשה. גם רבא מודה דלא אמרינן מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא. וחמץ בע"פ לר"ש ליכא זיה אלא עשה דתשציתו וכמה רבנותא פסקו כר"ש גם בלפני זמנו עכ"ד. וגם חקר שם אי הלכתא כרב נחמן או כרבא דיבמות, אמנס לענ"ד הוא להיפך דאדרבא עד כאן לא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא רישא איסור כרת חששו סיפא איסור לאו לא חששו אלא זיהא חששי דהתם דזהדיא תנן ברישא דחיישינן שמא ילדה זרתה וצסיפא תנן דלא חיישינן שמא ילדה חמותה א"כ קשיין אהדדי. וע"ז משני ר"נ שפיר רישא איסור כרת חששו סיפא איסור לאו לא חששו וכן דיבמות (פז א) דפרכינן שם נמי כה"ג רישא דברייתא על סיפא דברייתא. ומשנינן הכי. ורבא דפליג לא מסתבר ליה לחלק בין איסור כרת ללאו. וכה"ג אשכחן נמי בזינא (יז ב) דפרכינן שם מ"ש אופה מיו"ט לחול ממזבל בשבת. ומשנינן שאני איסורא דשבת דחמיר. וכן בעלמא בשאר חששי. היכי דאמרינן בגמרא דזהדיא כן דלא חששו אלא לאיסור החמור כמו בסנהדרין (פ"ד) דאמרינן אחר שגגת לאו זנו שגגת חנק. אכל הכא דתנן סתמא שיאור ישרף אין לנו לצדות דלא גזרו אלא בתוך הפסח דאיסור חמץ בכרת אכל בע"פ דאיסורו בלאו או בעשה לא. אטו לא מצינו בדוכתי טובא כמה מילי דגזרו באיסורי דלאוי או דעשה כמו ביום טוב ובשביעית ה"נ הכא גבי נוקשה. וכה"ג מצינו ג"כ גבי יוהכ"פ דתנן (יומא פא א) אכל אוכלין שא"ר פטור. אטו נימא התם דלא גזרו באוכלין שא"ר אלא ביוהכ"פ שאיסורו בכרת. אכל בתוספת יוהכ"פ דליכא לא כרת ולא אזהרה אלא עשה כדאמרינן (יומא פא ב) לא גזרו. ואוכלן לכתחלה עד שחשך. פשוט דלא אמרינן כן דבתוספת יוהכ"פ נמי גזרו. ולדידיה דזר פשוט דגזרו על נוקשה בכ"מ דחמץ אסור מה"ת כמו בע"פ. וה"ה זיהא ל"ת דלא תשחט על חמץ נמי מדרבנן אסור לשחוט אפילו על נוקשה. וכבר הבאתי לעיל (סימן מ"ח) דלר"מ דלוקין על נוקשה הוא נכלל ג"כ זיהא אזהרה. וגבי מנחה דכתיב לא תאפה חמץ התם פשוט דמה"ת נוקשה אסור כדאמרינן (מנחות נד א) דלר"י נמי אמרינן מזה תאפה ולא שיאור. ואפשר להציא ראיה לדברינו. דהא מלבד דגזרו דנוקשה לאכילה הא ג"כ חייבין לצערו כמש"כ בתוס' ריש פסחים ד"ה אור וכדתנן שיאור ישרף. וכ"פ בשו"ע או"ח (סימן תמ"ז) דנוקשה שעצר עליו הפסח מותר. מכלל דלכתחלה זריך לצער. ובציעור חמץ ליכא אלא עשה גרידא, ובצל יראה ג"כ ליכא כרת מ"מ גזרו דנוקשה. וה"ה דגזרו דנוקשה בע"פ. וראיתי לכמה אחרונים שכתבו דהא דנוקשה חייבין לצער זה הוא משום גזירה לאכילה. ואף על גב דלאכילה גופיה אינו אלא מדרבנן מ"מ גזרו זיה כמו בחמץ דלא פלוג, ומסתבר יותר דחייבין לצערו דגזרו דנוקשה

כמו בחמץ שחייבין לזערו מה"ת. וה"ט שכתבו האחרונים משום גזירה דאכילה מיבעי נמי לומר דלא סגי לנוקשה צביטול גרידא כמו שיבאר לפנינו:

והנה צטור או"ח (סימן תמ"ג) כתב לנוקשה ותערובות חמץ לרבנן מותר להשהותם עד לאחר הפסח. וע"ז הקשה המג"א שם ס"ק א' מהא דתנן (פסחים מה) שיאור ישראל אלמא לנוקשה לריך לזער, ותי' המג"א דלהטור משנתנו מיירי ביום טוב. דא"ל לאפותה בשעה שהוא שיאור כיון שאסור באכילה מדרבנן. ואם יניחו כך יחמץ משו"ה ישראל. והקשה הפמ"ג שם הא אסור לשרוף חמץ ביום טוב כמבואר (בסימן תמ"ו) וצמג"א (שם ס"ק ה'). וציתור קשה דגם אי נימא דהטור ס"ל כהני רבותא שהצ"א המג"א שם דמותר לשרוף ביום טוב מ"מ שיאור דמה"ת אין חייב לשורפו, ודאי דלד"ה אסור לשרפו ביום טוב. וצמנתנו תנן שיאור ישראל דמשמע ששורפין אותו בשעה שהוא שיאור קודם שנתחמץ חימוץ גמור. וצ"ו"ט ודאי דאסור לשורפו לד"ה. ומסתבר לי לומר דמש"כ הטור דלרבנן מותר להשהותו. כוונתו דקודם פסח סגי לרבנן שיצטלנו. וישהה אותו עד לאחר פסח דהא אפילו חמץ גמור מדאורייתא צביטול בעלמא סגי כדאמרינן (פסחים ד) והא דחמץ גמור לריך לזער כתבו בתוס' ריש פסחים ד"ה אור שזה הוא או משום גזירה דשמא יבוא לאכלה או משום כיון דהחמירה בו תורה צבל יראה החמירו מדרבנן לזערו וכ"ז שייך בחמץ גמור, אבל נוקשה לרבנן כיון דליכא ביה צל יראה מה"ת וגם באכילה אינו אסור אלא מדרבנן כמש"כ הטור שם. משו"ה סגי ליה צביטול וכיוצא בזה כתב הרא"ש ריש א"ע. וכ"ז הוא קודם פסח דמהני ציטול. אבל לאחר זמן איסורו שא"ל לצטלו כדאמרינן (פסחים ו) גם להטור לריך לזערו מדרבנן כיון שהוא חמץ מדרבנן. מעתה א"ש הא דתנן שיאור ישראל. דזה מיירי לאחר זמן איסורו שא"ל לצטלו א"כ גם להטור נוקשה חייבין לזערו וכש"כ שאסור באכילה צע"פ, והדבר פשוט מאד דגם להטור נוקשה צע"פ אסור באכילה כמו שנבאר לפנינו:

דהנה בפסחים (ז) אמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף אמר רב המקדש משש שעות ולמעלה אפילו בחיטי קורדנייתא אין חוששין לקדושין. וכתבו בתוס' שם דחיטי קורדנייתא הוה נוקשה. וא"כ מבואר לנוקשה צע"פ אסור בהנאה והנוצ"י שם כתב ע"ז דהתוס' ס"ל דרב גידל ס"ל כר"מ דלוקין על נוקשה, משו"ה שייך לגזור ביה דלמא יאכל בפסח. אבל לרבנן דבתוך הפסח אינו אסור אלא מדרבנן א"ל לגזור ע"פ אטו תוך הפסח. והצ"א ראה לדבריו ממש"כ בתוס' ריש פסחים לנוקשה נמי חייב לזערו מדאמרינן שיאור ישראל. ואם איתא ישהה אותם לאחר הפסח ויהא מותר אפילו לר"י דלא אסר ר"י חמץ אחר הפסח אלא חמץ גמור דאיכא תלתא קראי עכ"ל. וע"ז הקשה דמ"מ הול"ל לנוקשה אחר פסח לר"י אסור מדרבנן גזירה אטו חמץ, א"ו דלא גזרו לנוקשה אלא בתוך הפסח דאית ביה כרת. ולפ"ז ה"ה דצע"פ לא גזרו על נוקשה. אבל אין מכאן ראה כלל, דמלכד דא"ל כיון לנוקשה לאחר פסח. א"ל לגזור אטו חמץ גרידא אלא לריך לגזור אטו חמץ שעבר עליו הפסח וזה לא שכיח דהא אסור להשהות חמץ משום צל יראה. א"כ לא דמי לגזירה לנוקשה אטו חמץ דאיכא בתוך הפסח וקודם פסח. צל"ה באמת א"ל דהתוס' ס"ל לנוקשה לאחר פסח לר"י אסור אטו חמץ, ומ"מ שפיר כתבו בתוס' דמדאמרינן שיאור ישראל ש"מ דלריך ציעור מדרבנן. דאי נימא דא"ל ציעור ישהה אותו לאחר הפסח ויהא מותר. דהיינו דאי נימא דא"ל ציעור. א"כ לא גזרו לנוקשה מדרבנן משום צל יראה ומשום עשה דתשציתו אטו חמץ. א"כ הול"ל נמי דלאחר הפסח נמי לא יגזרו באכילה אטו חמץ. ויהא מותר באכילה. ומדאמרינן שיאור ישראל ש"מ דגזרו עליו השצתה אטו חמץ. וא"כ א"ל דה"ה דלאחר פסח נמי אסור לר"י אטו חמץ שאסור לר"י מה"ת. ולהלכה דקיימ"ל כר"ש דחמץ גמור לאחר הפסח נמי אינו אסור אלא משום קנסא. גבי נוקשה דליכא קנסא מותר כמש"כ צשו"ע או"ח (סימן תמ"ז). אבל פשוט

דנוקשה קודם פסח אסור לרצנן. תדע דהא הרא"ש והטור והצ"י בזה"ע (סימן כ"ח) הביאו האי שמעתא דרב גידל להלכה אף ע"ג דס"ל כרצנן דנוקשה אין לוקין עליו:

והנה לפי מש"כ לעיל דלרש"י והגאונים נוקשה בע"פ לר"מ הוה כחמץ גמור. לדידהו אס נפרש האי שמעתא דרב גידל כשיטת התוס' דחיטי קורדנייתא הוה נוקשה. ע"כ דרב גידל לא ס"ל כר"מ. מדאמר אפילו חיטי קורדנייתא דהוה נוקשה. מכלל דנוקשה לא הוה מה"ת כרצנן. אך מ"מ אין זה מוכרח דהא הצעה"ט שהביא הרא"ש בפסחים פ"ג (סימן ג) מפרש דעיקר הרבותא דרב גידל הוא משום דס"ל כר"ש דחמץ קודם פסח אינו אסור מה"ת אלא באכילה. וקמ"ל דמדרבנן אסור בהנאה. א"כ שפיר איכא רבותא אפילו חיטי קורדנייתא דהוה נוקשה אפילו אי נימא דס"ל כר"מ דנוקשה הוה כחמץ. וכ"ז הוא לשיטת התוס'. אך מפיי' רש"י (פסחים כא א) ד"ה משש נראה דס"ל חיטי קורדנייתא לא הוה נוקשה. וכבר העיר הנוצ"י שם דא"ל דלרש"י חיטי קורדנייתא לא הוה נוקשה ומדברי רש"י שהבאתי נראה כן. והנה גם לדברינו דנוקשה אסרוהו מדרצנן כמו חמץ גמור ואפילו בע"פ מ"מ מה שהביא המג"א (סימן תמ"ז ס"ק ה') דפליגי רבותא אי נוקשה בטיל בששים. זה א"ש גם לדברינו כיון דגבי ביטול הא זכה"ת בטל בס' אלא דבחמץ"פ אסרוהו אפילו במשהו. א"כ א"ל דלא אסרו במשהו אלא חמץ שהייבין עליו כרת. אבל נוקשה אפילו לר"מ בטיל דמ"מ לא חמיר מכל איסורי תורה. תדע דהא אפילו חמץ בע"פ שאסור מה"ת מ"מ בטיל צרוב כמש"כ בשו"ע או"ח (סימן תמ"ז) א"כ א"ל דה"ה נוקשה בתוך הפסח:

וגם מהא דקמבע"ל (חולין כג) בשיאור דר"י לר"י אי זריה הוה או ספיקא. מוכח ג"כ דאפילו בע"פ נמי אסור. דהא ודאי אי נימא דשיאור הוה ספק חמץ פשוט דאסור אפילו בע"פ. א"כ ה"ה נמי אי נימא דזריה הוה ג"כ דאסור בע"פ. ועי' מש"כ לעיל (סימן מ"ה) דלהלכה נוקשה הוה זריה ולא ספק חמץ:

והנה בפסחים (מג א) תנן ואלו עוברין בפסח כותח הצבלי ושכר המדי וכו' עמילן של טבחים וכו' וכתבו בתוס' שם שאלו עוברין מן השולחן שאסורין באכילה. וכתב ע"ז הל"ח שם דמשו"ה תנן ואלו עוברין בפסח משום דבע"פ נוקשה שרי אפילו באכילה וא"ש הא דתנן בפסח. וזה הוא כמו דס"ל בתשובתו שהבאתי דנוקשה בע"פ שרי. אבל באמת זה ליתא דע"כ כריך למיתני בפסח דהא תנן בסיפא דהאי משנה הרי אלו באזהרה ואין בהן כרת. וכרת אפילו בחמץ גמור ליכא אלא בפסח וזה פשוט. ומש"כ שם עוד הל"ח דת"ח נמי מותר בע"פ זה תמוה מאד אין רלוני להאריך בזה:

מ"מ צררנו דנוקשה בע"פ אסור לד"ה. ולר"מ דס"ל דלוקין על נוקשה דינו בע"פ כמו חמץ גמור. ולרבנן הוא אסור מדרצנן כמו בתוך הפסח. אמנם גם אי נימא דבתוך הפסח לרבנן נוקשה אסור מה"ת מה"ט שכתבנו. מ"מ בע"פ אינו אסור אלא מדרצנן כמש"כ. מעתה מתורץ מה שתמה הנוצ"י על הרמ"א שפסק באו"ח (סימן תמ"ד) דמלכה עשירה אסור בע"פ וע"ז תמה הא אפילו נוקשה הול"ל דשרי בע"פ. אבל לדברינו צרור דנוקשה אסור. וא"ש מה שהחמיר הרמ"א במלכה עשירה לדעת רש"י זה הוה נוקשה וכ"ז הוא צרור:

סימן נא

שאלה תערובות חמץ שיש בו בכא"פ אי חייבין על אבילתו ברת

תשובה הנה הרמב"ם (פ"א מה' חו"מ ה"ו) כתב אין חייבין כרת אלא על אכילת ענמו של חמץ אבל עירוב חמץ כגון כותח הצבלי וכו' אם אכלן בפסח לוקה ואין בהן כרת שנאמר כל מחממת לא תאכלו. דכ"א כשאכל כזית חמץ בתוך התערובות בכדי אכילת ג' זינים. והמ"מ שם הקשה על הרמב"ם דמ"ט א"ח על אכילתו כרת, הא הא דאמרינן (פסחים מג א) גבי כותח הצבלי יכול יהא חייב עליו כרת ת"ל כי כל אוכל חמץ, הא זה מיירי כשאין בכא"פ. וכדאמרינן (שם מד א) אבל בכא"פ מ"ט לא יהא חייב עליו כרת, והכ"מ שם נסתפק בדעת הרמב"ם אי דוקא בחמץ"ס"ל להרמב"ם דא"ח עליו כרת משום דממעטו מקרא אבל גבי חלב ודס גם הרמב"ם מודה דכא"פ חייבין עליו כרת, א"ד גם זכה"ת ס"ל להרמב"ם דא"ח על ג' דכא"פ לוקין עליו מ"מ א"ח עליו כרת, ובספר המנוחות ל"ת קצ"ח כתב הרמב"ם ג' כ"ד דכ"א"פ על ג' דאיכא בכא"פ מ"מ א"ח עליו כרת, והרמב"ן שם הקשה ג' כ"ד עליו קושיא זו דמ"ט א"ח עליו כרת, ובמגלת אסתר שם כתב בפשיטות דודאי זכה"ת ג' כ"ד הכי הוא דא"ח עליו כרת:

והנה במגלת אסתר שם הביא ראייה לדעת הרמב"ם מהא דפרכינן (פסחים מד א) ואי בכא"פ דאורייתא מ"ט פליגי רבנן עליה דר"א זכותה הצבלי, וע"ז הקשה מ"ט לא פרכינן ג' כ"ד על ר"א ואי בכא"פ דאורייתא מ"ט ס"ל לר"א דא"ח עליו כרת. א"ו דלחיוז כרת לא מהני הא מילתא דכא"פ מדאורייתא. וכתב שם שזו הוא ראייה מכרעת. וגם הפר"ח (בסימן תמ"ז) הביא ראייה זו וראיתי כמה אחרונים שהביאו ראייה זו, ולא ידעתי כלל מה ראייה היא זו, דהא הא דס"ל לר"א זכותה הצבלי דלוקין עליו היינו דאפילו על כזית א' מכותח. אף על גב שאין בו רק חמץ מעט, מ"מ לוקה עליו כדיליף ר"א מקרא דכל מחממת לא תאכלו דהיתר מנטרף לאיסור וכדאמרינן בפסחים שם. וזכה"ג אין שום נ"מ בין שיש בתערובות בכא"פ או לא כיון שהוא לא אכל אלא כזית א' מתערובות ולא אכל כזית חמץ. א"כ א"ש הא דס"ל לר"א דלוקה וא"ח עליו כרת. כיון שלא אכל כזית חמץ אלא כזית תערובות משו"ה לוקה דרבי קרא דכל מחממת למלקות גרידא. כדאמרינן בגמרא. ומשו"ה לא פרכינן מ"ט דר"א דא"ח עליו כרת. אלא דפרכינן מ"ט פליגי רבנן עליה דר"א זכותה הצבלי. היינו דרבנן דס"ל צרייתא שם דעל עירובו ולא כלום וע"ז קשה דלכה"פ הול"ל שאם אכל הרבה עד שאכל כזית חמץ שבתוך התערובות דחייב. וע"ז משנינן דליכא בכא"פ. ומשו"ה אפילו כשאכל הרבה עד שאכל כזית חמץ ג' כ"ד פטור משום דהחמץ אמ"ל לכזית ביותר משיעור אכילת פרס. וזה פשוט דפלוגתא דהרמב"ם והרמב"ן הוא כשאכל כל הפרס עד שאכל כזית חמץ שבתערובות בתוך שיעור אכילת פרס. כמבואר דצרייהם:

ענף ב

והנה קודם שנבאר מה שנלע"ד בדעת הרמב"ם זכה"ת מילתא דס"ל דכ"א"פ א"ח עליו כרת. נקדים לבאר עוד דעת הרמב"ם זכה"ת שמתהו עליו הרבה. דהנה תניא (פסחים מג א) כל מחממת לא תאכלו לרבות כותח הצבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתוס המצרי יכול יהא ענוש כרת. ת"ל כי כל אוכל מחממת ונכרתה על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו וכו' ואמרינן שם דהאי צרייתא אתיא כר"א דס"ל שם דתערובות חמץ בלאו וטעמו משום דדריש כל. אבל רבנן לא דרשי כל. תו גרסינן (שם מג ז) א"ר אבהו א"ר

יוחנן כל האיסורין שבתורה אין היתר מנ"ל חוץ מאיסורי נזיר שהרי אמרה תורת משרת, וזעירא אמר אף שאור בל תקטירו כמאן כר"א דדריש כל א"ה לענין חמץ בפסח נמי. אין הכי נמי וכו'. וכזית בא"פ דאורייתא א"ל אין. א"ה אמאי פליגי רבנן עליה דר"א ככותח הבצלי וכו'. אלא הנח לכותח הבצלי דלית ביה כזית בא"פ. הנה מבואר בהדיא בגמרא דהא דמרבה ר"א כותח הבצלי מקרא דכל מחמצת מיירי שאין בו כזית חמץ בא"פ ור"א מרבה מקרא דאפילו אם אכל כזית אחד מתערובות לוקה משום דההיתר שבתערובות מנ"ל. ורבנן דלא דרשי כל לדידהו אין ההיתר מנ"ל גם מבואר בהדיא דאם היה בתערובות כזית חמץ בא"פ. גם לרבנן חייב לכה"פ אם אכל הרבה מתערובות עד שאכל כזית חמץ שבתערובות. וזה הוא משום דכזית בא"פ מדאורייתא בכל האיסורין שבתורה. בלאו דרשי דכל. והנה הרמב"ם שהבאתי הביא האי דרשי דכל מחמצת. שבה לרבות שאם היה כותח כזית חמץ בא"פ. וגם אכל כזית חמץ שבתערובות לוקה. ומלכד שזה הוא להיפך ממה שמבואר בגמרא. קשה עוד הא הרמב"ם בעצמו (בה' מ"א פט"ו ה"ג) כתב דבכל איסורין שבתורה נמי בכא"פ לוקה עליו. וא"כ ל"ל הכא גבי חמץ האי דרשי דכל. והנה הכ"מ וכל מפרשי הרמב"ם דחקו א"ע הרבה בזה לפרש הסוגיא בפסחים דלא כפי' רש"י ותוס' והמעייין יראה כי א"א כלל להוציא הסוגיא מפשוטה. ונלע"ד דגם הרמב"ם מפרש כל הסוגיא דפסחים שם כפי' רש"י ותוס' ומ"מ לא קשה מסוגיא זו על הרמב"ם:

דהנה בפסחים (מד' ז) תניא משרת לתן טכ"ע שאם שרה ענבים במים ויש בהם טעם יין חייב. מכאן אתה דן לכה"ת וכו' אבל הרמב"ם בה' נזירות (פ"ד ה"ה) כתב נזיר ששרה פתו ביין והיה רביעית יין בתוך אכילת פרס מן הפת ואכל כדי פרס הרי זה לוקה. וע"ז וכיוצא בו נאמר בתורה וכל משרת וכו' והוא שיהיה טעמו וממשו כשאר איסורין עכ"ל. וגם ע"ז תמה הלח"מ שם. דזה נגד הסוגיא דפסחים שהבאתי. ולא עוד שלא מנינו כלל האי דרשא דרמב"ם דמשרת אתי לכא"פ. ותי' הלח"מ דהרמב"ם ס"ל דאע"ג דבפסחים דרשינן האי משרת לטכ"ע מ"מ הא בע"ז (סז) אר"א א"ר יוחנן כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזה הוא שאמרו בכא"פ. טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו. אלמא דלר"י בע"ז בטעמו ולא ממשו שהוא טכ"ע אין לוקין עליו. ועל טעמו וממשו כבא"פ לוקין. ומה"ט ס"ל להרמב"ם דר"י בע"ז מוקי ליה להאי קרא דמשרת דגבי נזיר לכא"פ. ומשונה כתב הרמב"ם (פ"ה ה' נזירות) דמשרת אתי לבכא"פ וכ"כ הפר"ח (בסימן תמ"ז) וזה דבר המבואר בהדיא מלשון הרמב"ם שהבאתי:

והנה עפ"ז נסתעף לנו עוד מחלוקת בין סוגיא דע"ז שהבאתי לסוגיא דלפוס סוגיא דע"ז ע"פ שיטת הרמב"ם גם הא מילתא דלוקין על תערובות איסור בכא"פ נמי צריך קרא. וכמש"כ הרמב"ם דמשרת אתי לתערובות יין בכא"פ אבל לפוס סוגיא דפסחים דס"ל נמי דבכא"פ דאורייתא בין בחמץ"פ בין בשאר איסורין כדאמרין התם גבי מקפה של חולין ושמן של תרומה דזר לוקה עליו בכא"פ. ובפסחים אמרינן האי דינא דבכא"פ דאורייתא בלי שום קרא. דהא בפסחים שם מוקמינן האי קרא דמשרת לטכ"ע. שאם שרה ענבים במים או להמנ"ל ולא מדכרינן כלל דמיבעי כשיש יין בכא"פ כמש"כ הרמב"ם. אלמא דלפוס סוגיא דפסחים זה ידעינן מסברא גרידא דכיון שטעם האיסור נרגש בתערובות אינו בטיל. וכיון דאינו בטיל ממילא כשיש כזית איסור בתוך אכילת פרס של תערובות הא אכל כזית איסור בתוך צירופו. משו"ה חייב מסברא גרידא. ומה שרנה הפר"ח (בסימן תמ"ז) לחדש דלדעת הטור בכא"פ במין בשא"מ הוא מה"ת. ואף על גב שאין טעם האיסור נרגש בתערובות ומה"ט הקשה על הטור הנה זה יבואר לקמן (סימן נ"ה) דזה ליתא דלד"ה לא אמרינן בכא"פ מה"ת אלא כשטעם האיסור נרגש בתערובות ואינו בטיל ע"ש. מ"מ בררנו דלפוס סוגיא דפסחים הא דבכא"פ הוא מה"ת זה הוא מסברא גרידא:

ומעתה א"ש הא דפסקהיס שם אמרינן דהאי זרייתא דכל מחמנת לא תאכלו לרבות כותח הצבלי וכו' אתיא כר"א דס"ל שם דלוקה על ת"ח דגם ההיתר מנ"ל. דלפוס סוגיא דפסקהיס א"א לומר דאתיא כרבנן דס"ל דאין לוקין על ת"ח ונימא דהכא מיירי דאיכא חמץ כבא"פ. וכשאכל התערובות אכל כזית חמץ כבא"פ דצכה"ג א"א קרא דכבא"פ צכה"ת הוא מדאורייתא מסבירא גרידא כמש"כ. וגם א"ש הא דאמרינן שם דרבנן דפליגי עליה דר"א לא דרשי כל דלפוס סוגיא דפסקהיס לרבנן א"א לדרוש האי כל מחמנת להיכי דאיכא כבא"פ דזה ידעינן מסבירא, והיכי דליכא כבא"פ ג"כ אינו חייב כיון דלרבנן אין ההיתר מנ"ל, ועל האיסור גרידא א"א לחייבו דהא אינו אוכל כזית בתוך שיעור זירופו. א"כ ודאי דפטור משו"ה אמרינן דרבנן לא דרשי כל, וכ"ז הוא לפוס סוגיא דפסקהיס. אבל לפוס סוגיא דע"ז (פו) שהבאתי דע"פ שיטת הרמב"ם גם הא מלתא דכבא"פ בתערובות נמי צעי קרא וכמש"כ הרמב"ם צפ"ה דנזירות דמשרת אתי לכבא"פ, ולפנינו יתבאר דמקרא דמשרת גרידא. דגבי נזיר א"א למילף דה"ה צכה"ת. א"כ להאי סוגיא ודאי א"ל דהא דתניא כל מחמנת לא תאכלו לרבות כותח הצבלי אתיא כרבנן אלא דהאי קרא אתי היכי דאיכא כבא"פ. דאפילו כבא"פ נמי הא צעי קרא גבי נזיר. וכיון דמנזיר גרידא א"א למילף לחמץ ולכה"ת משו"ה צעי קרא דכל מחמנת לכבא"פ גבי חמץ. ומהני תרתי ילפינן תו לכה"ת כמו שיתבאר לפנינו. ומעתה א"ש מש"כ הרמב"ם (פ"א מה' חו"מ) דכל מחמנת דאתיא לכותח הצבלי מיירי כבא"פ דזה אתיא כרבנן. ולפוס סוגיא דע"ז כמש"כ. וזה דומה ממש למש"כ הרמב"ם (פ"ה דנזירות) דמשרת אתי לכבא"פ. ואף על גב דבסוגיא דפסקהיס שם אמרינן דאתי לטכ"ע שאם שרה ענבים צמים וכו' מ"מ דחה הרמב"ם סוגיא דפסקהיס משום האי סוגיא דע"ז. ה"נ מה"ט גופא אף על גב דבסוגיא דפסקהיס אמרינן דהאי זרייתא דכותח מיירי דליכא כבא"פ ואתיא כר"א. דחה הרמב"ם סוגיא זו מהלכה משום האי סוגיא דע"ז. דלדברינו צהני תרתי חדא טעמא הוא כמש"כ. ובמש"כ הרמב"ם בכותח והוא דאיכא כבא"פ. ובגמרא פסקהיס שם אמרינן הנח לכותח הצבלי דליכא זיה כבא"פ כבר כתב המ"מ שם דאף על גב דסתמא דמלתא ליכא בכזית בא"פ בכותח מ"מ הא אפשר כשמרבה בו חמץ עד דאיכא כבא"פ:

ובמש"כ דמנזיר גרידא א"א למילף לכה"ת, הנה אף על גב דפסקהיס (מד ה) אמרינן בהדיא דמשרת אתי לטכ"ע ומכאן אתה דן לכה"ת וכו'. וכן מסקינן בסוגיא שם דמנזיר אפשר למילף לכה"ת. מ"מ בסוגיא דנזיר (נז ג) אמרינן בהדיא דמנזיר גרידא א"א למילף טכ"ע לכה"ת דמה לנזיר שכן אפילו חרנגים אסורין לו. וכבר כתבו בתוס' (פסקהיס מהא) ד"ה ורבנן דהני תרתי סוגיות פליגי בזה דלפוס סוגיא דנזיר א"א למילף טכ"ע מנזיר גרידא אלא צמה הנד דנזיר וקדשים. ומה"ט ס"ל להסוגיא דנזיר דיקדש דכתיב בקדשים אתי לטכ"ע משום דא"א למילף מנזיר גרידא אלא מהני תרתי ילפינן לכה"ת צמה הנד. וכן כתבו בתוס' (חולין נט ה) דלפוס סוגיא דנזיר יקדש אתי לטכ"ע דמנזיר גרידא א"א למילף. ומעתה להרמב"ם דס"ל דמשרת אתי לכבא"פ נמי לפוס סוגיא דנזיר א"א למילף מנזיר גרידא לכה"ת, ומה"ט א"ש דהרמב"ם ס"ל דכל מחמנת דגבי חמץ נמי אתי לכבא"פ, א"כ תו מהני תרתי אפשר למילף לכה"ת צמה הנד דכי פרכת מה לנזיר שכן חרנגים אסורין ליה חמץ תוכיח. מה לחמץ שכן כרת נזיר תוכיח. ומהני תרתי ילפינן לכה"ת ומה"ט אמרינן צע"ז שם דצכה"ת לוקה על כבא"פ. וא"ש דהרמב"ם צפ"ד דנזירות מביא קרא לכבא"פ בנזיר וצפ"א מה' חו"מ מביא קרא לכבא"פ בחמב"פ. וצפ"א מה' מ"א ס"ל דצכה"ת לוקה כבא"פ דמהני תרתי ילפינן לכה"ת כמש"כ:

ועפ"ז א"ש נמי מה דפסק הרמב"ם (פ"ה מה' איסורי המזבח) דהמקריב תערובות שאור לוקה והקשה הלח"מ שם הא דפסקהיס (מג ג) אמרינן דהאי זרייתא אתיא כר"א דדריש גבי חמץ"פ כל מחמנת לת"ח. אבל

לדברינו א"ש לפוס סוגיא דע"ז גם רבנן דרשי כל מחמנת לכבא"פ. וכמש"כ הרמב"ם שהצאתי א"כ ה"ג דרשי כל שאור לא תקריבו לתערובות שאור. ובהקטרה הא לא בעי כזית להרמב"ם. והנה לדברינו גם הרמב"ם מפרש הסוגיא דפסחים כמו שפי' רש"י ותוס' אלא שדחה הסוגיא מהלכה מה"ט שכתבנו. כן נראה לי. דתמוה לי מה שכ' הכ"מ והפר"ח זזה גם מש"כ במקו"ח ובשו"ת משכנות יעקב (סימן קי"ח) דהסוגיא דפסחים במסקנא חזרה מכל מה דס"ל לגמרא מעיקרא ג"כ תמוה דהמעין בסוגיא יראה כי אי אפשר לפרש הסוגיא רק כפי' רש"י ותוס'. אמנם לדברינו גם הרמב"ם מפרש הסוגיא כפי' רש"י ותוס' ומ"מ א"ש כל דברי הרמב"ם כמש"כ:

והנה לדברינו ממילא מזוהר להרמב"ם כי היכי דבחמנ"פ א"ח כרת בכבא"פ ה"ג גזי חלב ודס דהא הא דאמרין כבא"פ זכה"ת לדברינו נמי הוא משום דילפינן מנזיר וחמץ כמש"כ א"כ כיון דבחמץ להרמב"ם מעטו רחמנא מכרת ממילא דה"ה זכה"ת:

ולפ"ז מזוהר דהא דס"ל להרמב"ם דכבא"פ א"ח עליו כרת משום דאזיל לטעמיה דס"ל (זה' נזירות פ"ה וזה' חו"מ פ"ח) דהא מלתא דכבא"פ מה"ת ילפינן מקראי והני קראי הוא למלקות. אבל מכרת זבהדיא מיעטו רחמנא גזי חמץ בפסח לדעת הרמב"ם. אבל כל הראשונים דס"ל דליכא שום קרא על הא מלתא דכבא"פ מה"ת דלא מיבעיא להני רבנותא דס"ל דטכ"ע מה"ת וכתבו דאע"ג דאר"י בע"ז (פ"ז) טעמו ולא ממשו אין לוקין עליו מ"מ אסור מה"ת כדילפינן מקרא דמשרת אלא דאין לוקין. או כמש"כ ר"ת בתוס' בע"ז שם דר"י בע"ז מיירי במז"מ. אבל במין זשא"מ אסור מה"ת דטכ"ע מה"ת כדילפינן ממשרת. א"כ פשוט דקרא דמשרת אחי לטכ"ע. ועל הא מלתא דכבא"פ ליכא שום קרא אלא אפילו לרש"י בחולין (נח) שכתב ג"כ כהרמב"ם דטכ"ע לאו דאורייתא. מ"מ זכה"ל לא ס"ל כהרמב"ם (פ"ה דנזירות) דקרא דמשרת אחי לכבא"פ אלא שכתב בחולין שם דמשרת אחי להמנ"ל או שהוא אסמכתא. והא מלתא דכבא"פ לדידהו ידעינן מסבא גרידא כמש"כ. דכיון דממשו של איסור נתערב וטעמו נרגש בתערובות אינו בטיל והוא כמו שהוא בעין. וגזי איסור בעין הא הלמ"מ דכזית איסור מנטרף בכדי שיעור אכילת פרס כדאיתא (כריתות י"ג ז) וא"כ כשנתערב האיסור בהיתר וטעמו נרגש ויש כזית איסור בתוך פרס של היתר דכשיאכל פרס של היתר מנטרף כזית איסור שבו. משו"ה חייבין עליו. וכן הוא מזוהר מדברי רש"י (ע"ז סז א) (פסחים מד א). והנה כמה אחרונים כתבו דהא מלתא דכבא"פ בתערובות זה הוא הלמ"מ. וזה יתבאר לקמן (סימן נ"ג) מש"כ ע"ז. ולכל הראשונים דס"ל דכבא"פ ידעינן מסבא א"כ פשוט דכמו דמסבא ידעינן שאינו בטל ולוקין עליו ה"ג דחייבין עליו כרת. והא דתניא פסחים (נג א) גזי כותח הבצלי יכול יהו חייבין עליה כרת ת"ל כי כל וכו' הא התם מיירי דליכא כבא"פ אלא דלר"א גם ההיתר מנ"ל גזי חמץ למלקות אבל לא לכרת. וכדאמרין בפסחים שם. ומה"ט השיג הרמב"ן על הרמב"ם וכתב בפשיטות דכבא"פ חייבין עליו כרת. וטעם הרמב"ם דפליג ע"ז כבר כתבנו לעיל. והנה לפי מה שאבזרר בספרי צדיני טכ"ע טעם ברור ומרוח דאע"ג דאר"י בע"ז טעמו ולא ממשו אין לוקין עליו. מ"מ ס"ל דטכ"ע ילפינן ממשרת יבורר ממילא כדעת רוב ראשונים דהא מלתא דכבא"פ בתערובות ידעינן מסבא גרידא שאינו בטיל וממילא חייבין עליו כרת. והנה לשיטת ר"ת דס"ל דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור ולוקה על כזית אחד מהתערובות. וכן לשיטת רבינו חיים כהן שהציא הרא"ש בקוף ה' חלה דכ"מ דאיכא כבא"פ גם ההיתר נהפך לאיסור ולוקה על כזית אחד מהתערובות. אי לדידהו זכה"ג חייב נמי כרת הנה מדברי התוס' (זבחים נג ז) מזוהר דחייב עליו ג"כ כרת ועיין בתוס' יוס טוב זבחים (פ"י מ"ז) אך זה אינו נוגע לדברינו ועיין מש"כ בספרי שם דרוב ראשונים ס"ל דמשום טכ"ע אין ההיתר נהפך לאיסור וכל דברינו הוא כשאכל הכזית איסור שבתערובות בתוך אכ"פ

כמש"כ הרמב"ם ולדברינו גם להרמב"ם לפוס סוגיא דפסחים דס"ל להאי סוגיא דהא מלתא דכצא"פ זה ידעינן מסבא גרידא כמש"כ לעיל הול"ל דה"ה דחייבין עליו כרת אלא דהרמב"ם דחה סוגיא זו מהלכה כמש"כ לעיל:

והנהגה בזה דאמרין (פסחים מד) הנח לכותה הבבלי דליכא ביה כצא"פ. קשה דלכאורה היה נראה דלר"מ דפליג בכריתות (יבא) על האי שיעור דאכילת פרס. כדחנן התם כמה ישאח באוכלין כאלו אוכל קליות דברי ר"מ. והכ"א עד שישהה מתחלה ועד סוף כא"פ. א"כ הול"ל דבתערובות איסור כ"ז שטעמו נרגש ואינו בטל דלר"מ יהא חייב עליו ואף על גב שאין בו כצא"פ. ומשנתנו דא"ע הא מוקמינן בפסחים (מג א) כר"מ. וא"כ הול"ל בכותה הבבלי דאע"ג דאין בו כצא"פ מ"מ אס אכל הרבה עד שאכל כזית חמץ שיהא חייב כרת. ובמשנתנו שס תנן סתמא דא"ח עליו כרת. ומצאתי למי שהקשה כיוצא בזה. אבל באמת זה ליתא דהא אמרין כריתות שס. דגם ר"מ מודה שאס הפסיק בתוך אכילתו דאמ"ל אלא ביהאי שיעורא דכצא"פ. א"כ כש"כ בתערובות איסור והיתר שהוא מפסיק באכילת היתר וכש"כ גבי כותה שא"ח אלא כשאכלו ע"י פת כדאמרין (פסחים מד א) א"כ הוה הפסק ואין מטטרף לד"ה אלא בכצא"פ:

ענף ג

והנהגה להרמב"ם דכצא"פ נמי א"ח עליו כרת. ע"כ דהא דאמרין בחולין (קד א) המחיה וגמעו אס חמץ הוא ענוש כרת. מיירי דאפילו לאחר שנמחה במים איכא רובה חמץ. או דמיירי דלאחר שנמחה במים מ"מ עדיין החמץ ניכר בפ"ע דלא בטיל. אבל כשנמחה במים עד שאינו ניכר כלל וגם איכא רובה מים להרמב"ם א"ח עליו כרת. וכן ז"ל נמי לשיטת רש"י בע"ז (סז א) דס"ל שס דחלב שנמחה במים מיקרי טעמו ולא ממשו א"כ ע"כ הא דהמחהו את החמץ וגמעו חייב מיירי בחדא מהני תרי גווי:

והיה אפשר להביא ראיה דכצא"פ חייבין עליו כרת מהא דאמרין (חולין פז ב) אר"י אמר שמואל כל מראה אדמומית מכפרין ומכשירין וכו' מאי קמ"ל וכו' כגון שנתמדו מאליהם. רב אסי מנהרבזיל אמר בצללת דדמא ר' ירמיה מדיפתי אמר ענוש כרת והוא דאיכא ביה כזית. בזמניתא תנא מטמאה באהל והוא דאיכא רביעית. אלמא דדס שנתערב במים כ"ז שיש בו מראה דס מכפר וחייבין עליו כרת אי איכא כזית דס ואף על גב דרובה מים. וז"ל לדעת הרמב"ם דשא"ה כיון דאיכא נמי חזותא דאע"ג דכצא"פ אף על גב דאיכא טעמו וממשו דלא בטיל מ"מ א"ח עליו כרת להרמב"ם אבל גבי דס במים ככה"ג דאיכא נמי חזותא דדס חייבין עליו כרת. והנה הרמב"ם לא הביא כלל הא דאר"י מדיפתי דענוש כרת והוא דאיכא כזית. ובפ"ג מה' מ"א כתב הרמב"ם דדס הוה כ"ז שיש בו מראה אדמומית. וראיתי בשו"ת ח"ס שמפרש דברי הרמב"ם הנ"ל דהרמב"ם ס"ל דהא דאר"י מדיפתי דענוש כרת והוא דאיכא כזית. היינו דצללת דדמא כ"ז שהוא אדום גם המים מטטרפין לכזית דהכל נחשב דס. ולפ"ז פליג הרמב"ם על פי' רש"י ותוס'. וא"כ להרמב"ם הכא לא מיירי כלל בתערובות דס במים. ואין משס ראיה לתערובות דס במים:

עוד אפשר להביא ראיה מהא דליתא בירושלמי (פסחים פ"ג ה"א) דתניא התם על חמץ ברור ענוש כרת ועל עירובו סופג את הארבעים וכו'. א"ר בון בר כהנא קומי ר' לא תיפתר בחמץ ומנה שנתערבו [פי' דבתערובות חמץ ומנה לוקה וא"ח כרת] א"ר יוסי קשייתא על הדא דר' בון בר כהנא מהן קיימין אי כשרובו חמץ חייב עליו כרת. אי כשרובו מנה אדס יוצא בה י"ח בפסח. וקשה טובא להרמב"ם דס"ל דכצא"פ לוקה וא"ח כרת הול"ל בפשיטות דמ"ל בתערובות חו"מ מלקות וא"ח כרת כגון שנתערב מין בשא"מ. דאיכא ביה

טעמו וממשו כזא"פ. דלהרמב"ם לוקה וא"ח כרת. א"כ לכאורה מוכח דזכה"ג ג"כ חייב כרת מדלח משני הכי זירושלמי:

מ"מ אין ראיה מהירושלמי שהזאתי דאע"ג דזבבלי בע"ז (פזא) ובפסחים (מדא) אמרינן דכזא"פ דאורייתא וכן אמרינן בזבחים (עא א) דנו"ט זרוב מה"ת. מ"מ מוכח דזירושלמי איכא פלוגתא בזה דהא זבבלי בזבחים שם אמרינן דמה"ט תנן העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייב זחלה. משום דנו"ט זרוב הוא מה"ת. וזירושלמי (חלה פ"ג) פליגי אמוראי בזה במשנתנו דהעושה עיסה. דחד אמר והוא דאיכא רובה דגן. וחד אמר דלא צעי רובה דגן א"כ מ"ד דצעי רובה דגן ס"ל דנו"ט זרוב לאו דאורייתא. ולקמן סימן ס"ח נביא עוד מה דמבאר בהדיא זירושלמי דזנו"ט זרוב אינו לוקה ור' יוסי גופיה דפריך זירושלמי פסחים שהזאתי מה נן קיימין אם שרובו חמץ חייב עליו כרת. הוא בעלמא ס"ל זירושלמי דחלה שם גבי עושה עיסה מן החטים ומן האורז דצעי רובה דגן, א"כ ס"ל דנו"ט זרוב לאו דאורייתא. משו"ה א"ש דפריך אי רובה דגן דלדידיה אפילו בתערובות מין זשא"מ זכזא"פ נמי אינו לוקה. וכיון דתניא דלוקה ע"כ מיירי זרובה דגן ומה"ט א"ש נמי הא דפרכינן שם זירושלמי לעיל על כל הגי דתנן זא"ע דא"ח כרת וע"ז פרכינן והני הואיל ורובן חמץ יהא חייב עליהן. פרכינן ג"כ הואיל ורובה חמץ הא לא"ה לא. ואף על גב דהרמב"ן ס"ל דזכזא"פ נמי חייב כרת כמו שהזאתי לעיל אלא דזירושלמי הכא לא ס"ל דכזא"פ מה"ת. כמו שהזאתי דאיכא בזה פלוגתא זירושלמי:

ומה שהזיא זמגלת אסתר זספר המנות ל"ת קל"ח והפר"ח זסימן תמ"ז הזיא ראיה לדעת הרמב"ם דזכזא"פ א"ח עליו כרת מהא דאמרינן (פסחים מד א) גבי מקפה של חולין ושמן של תרומה הואיל וזר לוקה זכזא"פ ולא אמרינן דחייב מיתה וכן בע"ז שם אמרינן כל שטעמו וממשו לוקין עליו וזה הוא שאמרו זכזא"פ. ולא אמרינן דחייב עליו כרת אלא דלוקה אינו ראיה כלל דאשכחן טובא כיוצא בזה דהא זמכות (יט ז) גבי כהן שעלתה בידו תאנה של טבל ואכלה לוקה. אף על גב דלהרמב"ם גופיה יש ע"ז חיוז מיתה. דלדידיה תאנה הוה טבל מדאורייתא. מ"מ לא תניא דחייב מיתה. וכן בזבחים (לז ז) גבי טמא שהכניס ידו למקדש לוקה אף על גב דלכמה אוקימתות זגמרא שם חייב ג"כ כרת מ"מ תניא לוקה. דדוקא היכי דעיקר הרבותא הוא דלוקה וא"ח מיתה בזה דייקין זכה"ג כמו (סנהדרין פג ז) גבי זר שאכל תרומה לוקה דהתם עיקר הרבותא הא דא"ח מיתה. אבל זכ"מ דקמ"ל דחייב. בזה לא דייקין כלל מדתניא לוקה ש"מ שא"ח מיתה וכש"כ בע"ז דאמרינן דכזא"פ לוקין דהתם קאי על כל איסורין שזתורה. משו"ה אמר סתם לוקין ואף על גב דמ"ל ג"כ כרת זכמה איסורין מ"מ אמר האי לישנא דלוקה דאיתא בכל האיסורין. וזה פשוט. וכבר זררנו דהא דס"ל להרמב"ם דזכזא"פ א"ח עליו כרת. לטעמו אזיל אצל לרוב ראשונים חייבין עליו כרת וכמש"כ הרמב"ן:

סימן נב

שאלה תערובות חמץ שאין בו כבא"פ אי עוברין עליו בבל יראה או לא

תשובה הנה הרמב"ם (ה'ח"פ"ד"ה"ח) כתב ת"ח עוברין עליו משום כל יראה וכל ימלא כמו המורייס וכותח הצבלי וכו' וכתב שם הרמב"ם כיון דהרמב"ם ס"ל כפ"א מה' חו"מ דאינו לוקה על כותח הצבלי אלא כשיש בו כזית חמץ כפ"פ. ולפ"ז ה"נ גבי ת"ח דאינו עובר בכל יראה עד דאיכא כזית כפ"פ. אבל יש מן הגאונים שסוברים דאע"ג שאין בו כבא"פ ואינו עובר באכילתו. מ"מ חייב צביעור שהרי יש כזית בתערובת. וכן פי' הרמ"ך לדברי הרמב"ם וז"ע עכ"ל הרמ"מ. ובכ"מ שם הסכים להרמ"ך. והמג"א בסיומן תמ"צ הביאו:

והנה טעמו דהרמ"ך מבואר בהר"ן ריש א"ע שהביא מה שהקשו בתוס' לשיטת רש"י שמפרש דהא דתנן (פסחים מצ"ה) א"ע כפסקא כותח הצבלי וכו' עמילן של טבחים וכו' ופי' רש"י שעוברין עליהן צבלי יראה. וע"ז הקשו בתוס' הא אפילו לאכילה מרבינן כל הני מקרא דכל מחמת א"כ מנ"ל בכל הני כל יראה. וע"ז כתב הר"ן דבכל הני מינין דאיכא בהו תערובות חמץ א"ש. דאע"ג דמשנתנו מיירי שאין בו כבא"פ. מ"מ כיון דטעם החמץ נרגש בתערובות ואינו בטל. א"כ ממילא כל החמץ שבתערובות מנטרף לכזית ועוברין עליו צבלי יראה. ודוקא לאכילה בעי קרא לרבות דעל כזית א' מתערובות לוקה דגם ההיתר מנטרף לאיסור. אבל צבלי יראה בלא"ה עובר. ולפי טעם דהר"ן ה"ה דגם לרצון דפליגי על ר"א בגמרא שם וס"ל דבת"ח אין המנ"ל. ואינו לוקה אלא בכבא"פ. דמ"מ זה הוא דוקא באכילה דכיון דליכא בתערובות כבא"פ תו א"א שנטרף לכזית לאכילה. דבעינן שיאכל הכזית בתוך שיעור א"פ. אבל לצבלי יראה כל החמץ שבתערובות מנטרף לכזית כיון שלא נתבטל דטעמו נרגש בתערובות. והפר"ח בסיומן תמ"צ והפמ"ג בפתיחתו לסיומן תמ"צ הקשו דאיך א"ל לדעת הרמב"ם אפי' דליכא כבא"פ נמי עובר. הא הרמב"ם פסק (פט"ו מה' מ"א) דתערובות איסור היכי דליכא כבא"פ אינו אסור אלא מדרצון. וכיון דמה"ת מותר באכילה איך א"ל שעוברין עליו צב"י. ובשו"ת ח"ס סיומן ק"ט כתב דאע"ג שפסק הרמב"ם בתערובות איסור כשאין בו כבא"פ דאינו אסור מה"ת מ"מ האיסור אינו בטיל מה"ת כיון דטעמו נרגש אלא כיון שא"א לרפ"ו לכזית א"כ הוה חזי שיעור ע"י תערובות ומשו"ה ס"ל להרמב"ם שאינו אסור מה"ת. אבל מ"מ אם אכל כחזי זית איסור בעין ואח"כ אכל התערובות שהאיסור שבתערובות משלים לכזית א"כ מנטרף לכזית בתוך שיעור א"כ"פ. וכיון דאינו בטיל תו א"ש דעוברין עליו צב"י. והנה לפי מה שזכרתי לקמן סיומן נ"ה דגם הרמב"ם ס"ל דבתמ"צ אף על גב דליכא כבא"פ מ"מ אסור באכילה מה"ת בלא"ה לק"מ. ומש"כ בשו"ת ח"ס שם דלהני רבנותא דחזי שיעור ע"י תערובות אסור מה"ת לדידהו פשוט דאפילו ליכא כבא"פ נמי עובר. יש לעיין הא בהדיא כתב הרא"ש ריש א"ע דאי ליכא כבא"פ אינו עובר. ואף על גב דהרא"ש ס"ל דטכ"ע מה"ת אלמא דאינו תליא זצ"ז וכמו שיבואר עוד:

והנה הפמ"ג בפתיחתו שם העיר עוד. דלענין כל יראה הול"ל דהחמץ בטיל ברוב היתר. ואף על גב שיש בו כבא"פ דדוקא לאכילה שטועם טעם האיסור. בזה א"ש דאיכא נ"מ דמב"מ בטיל ברוב. כיון שאין טעמו נרגש. ובמבש"א מ"מ כיון דטעמו נרגש בתערובות וכשאוכל טועם טעם האיסור משו"ה אינו בטיל ברוב. אבל לענין איסור כל יראה הול"ל דאין שום נ"מ בין תערובות מב"מ לשא"מ ובכל גווי הול"ל שצטל ברוב. ומה"ט הקשה שם על הלח"מ שכתב דהיכי דאיכא כבא"פ ודאי עוברין עליו צבלי יראה. דלהפמ"ג הול"ל

דאפילו אי איכא כבא"פ נמי אינו עובר בצל יראה דמה"ת צטיל צרוב. אבל באמת כל הראשונים כתבו בפשיטות דכשיש כבא"פ עוברין בצל יראה. ולכאורה קשה קושיית הפמ"ג. וזיותר קשה קושיא זו לשיטת ר"ת והרא"ש שהקשו על רש"י שמפרש א"ע בצל יראה וע"ז כתבו בתוס' וברא"ש דדוקא לאכילה רבי רחמנא מכל מחמנת לא תאכלו. אבל כל יראה ליכא. ולפ"ז ס"ל דאפילו לר"א דמרבה מכל מחמנת דלוקה על כזית אחד מתערובות דגם ההיתר מצ"ל. דמ"מ זה הוא דוקא לאכילה. אבל לא לצל יראה וגם לא ס"ל כלל האי סברה שכתב הר"ן דכיון שטעם החמץ נרגש בתערובות ואינו צטיל משו"ה כל החמץ שבתערובות מצטרף לכזית לעבור עליו בצל יראה. וא"כ מ"ט מודו דהיכי דאיכא כבא"פ דעוברין עליו בצל יראה כמש"כ הרא"ש ריש א"ע דבשכר שעורים שלנו איכא כבא"פ ועוברין עליו. הול"ל ג"כ דאע"ג דכבא"פ לוקה על אכילתו אפילו לרבנן. מ"מ זה הוא לאכילה גרידא אבל לצל יראה הא נתבטל צרוב ולאיסור כל יראה אין שום נ"מ בזה דטעמו נרגש כמש"כ הפמ"ג. דהא ר"ת והרא"ש בעצמם ע"כ דס"ל האי סברה דאי לא"ה מ"ט פליגי היכי דליכא כבא"פ. הא התם נמי איכא האי סברה דכיון שטעמו נרגש בתערובות ואינו צטיל משו"ה עוברין עליו כמש"כ הר"ן:

והנה מה שנלע"ד לתרץ קושיית הפמ"ג. דהא מציינו כיוצא בזה גבי טומאה דאם נתערב דבר המקבל טומאה בדבר שאינו מקבל טומאה בטל צרוב. אפילו בתערובות מין בשא"מ כדאמרינן (בכורות כג א) הלוקח זיר מע"ה משיקו צמים וטהור. ממ"נ אי מיא רובה נינהו. כיון דעביד להו השקה טהרי להו. ואי רובה זיר נינהו זיר לאו צר קבולי טומאה הוא. מאי איכא משום הנך מיעוטי דמיא הנך בטלו להו צרובא. אלמא דהמים צטלים בציר ואף על גב דהוה מבשא"מ. ומ"מ תנן טבול יום (פ"ג מ"ג) השום והשמן של תרומה והמקפה של חולין ונגע טבוי"י במקנתו לא פסל אלא מקום מגעו. ובפסחים (מד א) פרכינן על משנה זו מקום מגעו אמאי פסול לצטיל צרובא. אר"י הואיל וזר לוקה עליו בכזית באכ"פ. אלמא דכיון שהשמן של תרומה שנתערב במקפה לא נתבטל לאכילה. דזר לוקה עליו בכבא"פ ה"ה דלא נתבטל לענין טומאה ונפסל במגע טבוי"י. א"כ כש"כ הכא בת"ח בפסח דאמרינן כיון דזר לוקה עליו בכבא"פ. ולא נתבטל לאכילה. דה"ה דלא נתבטל לצל יראה. ואף על גב דנימא כסברת הפמ"ג דלענין כל יראה הול"ל דאפילו בתערובות מבשא"מ נמי בטל צרוב. דהא גבי טומאה בהדיא אמרינן דאפילו במבשא"מ נמי צטיל צרוב. מ"מ גבי שמן של תרומה שנתערב במקפה. אמרינן כיון דלא נתבטל לאכילה דזר לוקה עליו בכבא"פ לא נתבטל ג"כ לטומאה. וכש"כ דאמרינן כה"ג הכא גבי כל יראה. ורש"י בפסחים שם גבי שמן של תרומה ומקפה של חולין כתב דכיון דשם תרומה עלה שזר לוקה עליה בכזית. הלכך לגבי טומאה נמי שם תרומה עלה ומיהו לא חמירא כתרומה לפסול את כולה. ולכאורה לפ"ז כיון דמ"מ לא חמירא כתרומה עצמה. א"כ תו אין כ"כ ראייה דגבי חמץ כה"ג שצבינן מה"ת דהחמץ שבתערובות הוה כצעין לצל יראה. אמנם הר"ש בטבוי"י שם כתב דאע"ג דהשמן אינו צטיל גם לטומאה והוה כצעין. מ"מ הא אין השמן מחובר יחד דהא הוא נבלל בתוך המקפה. ומפסיק בין זל"ז ולא הוה חיבור. משו"ה לא פסיל אלא מקום מגעו. וה"ט לא שייך הכא גבי חמץ דאע"ג שאינו מחובר ג"כ עובר. ואפילו חצי זית צזוית זו וחצי זית צזוית זו עובר. ונראה פשוט דגם רש"י ס"ל כהר"ש דהא רש"י לא כתב הא מילתא דלא חמירא כתרומה עצמה. אלא לפי ההו"א בפסחים דס"ד דגם על כזית אחד ממקפה לוקה. דגוף המקפה של חולין מצטרף לשמן של תרומה ללקות בכזית. דא"כ קשה דהול"ל דכל המקפה כולה ביחד תפסיל בטבוי"י. וע"ז כתב רש"י דאפ"ה לא חמירא כתרומה עצמה. דהיינו דהמקפה לא הוה כתרומה. וכ"ז הוא לפי ההו"א אבל במסקנא דאמרינן הואיל וזר לוקה עליו בכבא"פ דאינו לוקה אלא על השמן שבמקפה. א"כ

א"ש דאע"ג דהשמן אינו בטיל והוא כתרומה בעין מ"מ א"א שתפסיל כל השמן שבמקפה. דהא השמן אינו מחובר ביחד דהמקפה מפסיק כמ"כ הר"ש א"כ הדרא ראינו לד"ה:

אמנם פשוט דראיה זו היא לשיטת רש"י ור"ש שמפרשים להא דתנן השום והשמן של תרומה והמקפה של חולין. דמיירי שנבלל השמן בתוך המקפה. והא דפרכינן מקום מגעו אמאי פסול לטביל ברובא. היינו כמו ביטול ברוב שכלל הש"ס. אבל לפי ר"ת בתוס' (נויר לו א) שמפרש דמיירי שהשמן נ"ף ע"ג המקפה. והא דפרכינן ולטביל ברובא. היינו לטביל השמן אגב מקפה. א"כ תו א"א להציא ראייה דגם כשהשמן מעורב בתבשיל דאמרינן ג"כ. כיון דלא בטיל לאיסור אכילה. לא נתבטל לקבלת טומאה. אמנם הר"ש בטב"י שם הרבה לתמוה על פי ר"ת. חדא דהאי דינא שהשמן נ"ף ע"ג מקפה זו היא משנה אחרת שם. וגם הציא דמה שהקשה ר"ת על משנתנו לפי פי' רש"י. קושיא זו הוא מצואר בתוספתא על משנתנו דשם. א"כ פי' רש"י מצואר בתוספתא. עוד הציא שם הרבה ראיות לפי' רש"י ונשאר בתימה על פי' ר"ת ועי' מש"כ בספרי דדיני טב"ע דר"ת לשיטתו דס"ל לטב"ע מה"ת. ומשום טב"ע ההיתר נהפך לאיסור ולוקה עליו בכזית. מוכרח לפרש כן עי"ש. מ"מ כפי מה שהכריח הר"ש כפי' רש"י חזרה ראינו:

והגה מדאמרינן גבי שמן של תרומה ומקפה של חולין דמה"ט אינו בטיל השמן במקפה. משום דזר לוקה עליו בכזא"פ היה נראה דדוקא שיש שמן במקפה כזא"פ וכן כחצו בתוס' שם ד"ה דאיכא. דהכא קים ליה דעסקינן בדאית ביה כזא"פ. א"כ מוכח הא אי ליכא כזא"פ השמן בטיל במקפה ואינה נפסלת בטב"י. ואף על גב דלענין איסור אכילה ודאי אף על גב דליכא כזית שמן של תרומה בתוך אכ"פ. מ"מ המקפה אסורה לזרים מה"ת. דכיון דטעם השמן נרגש בתערובות דליכא ס' א"כ אינו בטל מה"ת. ואף על גב שא"א ללקות עליו משום שא"א שיאכל כזית איסור כזא"פ. מ"מ הא אפילו חזי שיעור אסור מה"ת וכמש"כ הר"ן שהבאתי לעיל ובסימן שא"כ וכן לקמן סימן נ"ד יצואר דכל הראשונים כולם מלבד הרמב"ם ס"ל דבתערובות איסור והיתר היכי דאיכא טעמו וממשו אף על גב דליכא כזא"פ נמי אסור מה"ת מה"ט שכתב הר"ן. וא"כ קשה דהול"ל אף על גב שאין שמן במקפה כזא"פ נמי תפסיל בטב"י. מה"ט דהא אינה בטילה לאכילה מה"ת. ולכאורה נ"ל דזה דשאני קבלת טומאה מאיסור אכילה כיון דגבי קבלת טומאה הול"ל דאפילו תערובות מין בשא"מ. אף על גב דטעמו נרגש נמי בטלה ברוב. כמו שהבאתי מההיא דכורות (כז א) אלא דהכא גבי שמן של תרומה במקפה. אמרינן דכיון שאינו בטיל לאכילה אינו בטל גם כן לקבלת טומאה. משום הכי היכי דאיכא כזאכילת פרס כיון שאינו בטיל אפילו למלקות דזר לוקה עליו אינו בטיל נמי לטומאה. אבל אי ליכא כזא"פ כיון דלגבי איסור אכילה א"א ללקות עליו משום תרומה אף על גב דעדיין אינו בטיל לאיסור גרידא. מ"מ לגבי קבלת טומאה בטיל. וא"ש שאינה נפסלת בטב"י כן נ"ל לכאורה. אך אי נימא הכי א"כ לדברינו דגם בתערובות חמץ לבל יראה נמי הול"ל דאפילו מין בשא"מ בטל ברוב. אלא משום ה"ט דכיון שאינו בטל לאכילה. ה"נ דאינו בטל לבל יראה. כמו דאמרינן כה"ג גבי טומאה. א"כ הול"ל נמי דדוקא היכי דאיכא כזא"פ. אבל אי ליכא כזא"פ לא אמרינן הכי כמו דמוכח מההיא דמקפה. וא"כ קשה לכאורה להני רבותא דס"ל דת"ח אף על גב דליכא כזא"פ נמי עוברין עליו בצל יראה:

וא"ל דלהני רבותא דס"ל דאפילו היכי דליכא כזא"פ נמי עובר בצל יראה מה"ט שכתב הר"ן דכיון שאינו בטל לאכילה. ממילא עובר עליו בצל יראה. דלדידהו נמי הא דאמרינן גבי שמן במקפה הואיל וזר לוקה עליו בכזא"פ. נמי לאו דמיירי שיש שמן כזא"פ אלא דאמרינן מדזר לוקה עליה בכזא"פ. ש"מ דנו"ט ברוב אינו בטיל מה"ת וא"ש שנפסל בטב"י. ואפילו אי ליכא כזא"פ דסו"ס אינו בטיל מה"ת ולקבלת טומאה א"ש כזית. וכן נראה מפי' רש"י בגמרא שם. ואדרבא עפ"ז מתורץ מה שהקשו בתוס' שם מהא דאמרינן בחולין

(לד ז) הגח לנויד הדמע דלית זיה כזא"פ. אלמא דסתמא דמלתא דשמן במקפה ליכא כזא"פ. אזל אי נימא דהא דאמרינן הואיל וזר לוקה עליו כזא"פ. היינו דאמרינן כיון שאם היה בו כזא"פ היה לוקה ש"מ דלא בטיל מה"ת דנו"ט כרוז אינו בטיל. ואפילו אי ליכא כזא"פ נמי נפסלת בטבו"י א"ש. ובסימן שאח"כ יבואר עוד בארוכה. אמנם אפילו אי נימא דגבי שמן במקפה אף על גב דליכא כזא"פ נמי נפסלת בטבו"י מה"ט כיון שאינו בטיל לאכילה אינו בטיל נמי לענין טומאה. מ"מ עדיין היה א"ל דבת"ח היכי דליכא כזא"פ אינו עובר דשאני שמן במקפה דלקבלת טומאה א"ש שינורף השמן שבתערובות לכזית. דמשקה מקבלת טומאה כז"ש. אזל הכא גבי ת"ח הא א"ל זזה דאע"ג שהחמץ שבתערובות א"ל שינורף לכזית לאכילה מ"מ מנטרפת לזל יראה:

מ"מ א"ש טובא הא דבת"ח היכי דליכא כזא"פ עוברין עליו לזל יראה לד"ה. ולא אמרינן שיבטיל כרוזא וכמו שהקשה הפמ"ג משום דזזה ודאי אמרינן מדזר לוקה עליו כזא"פ. ה"נ דאינו בטיל לזל יראה. וכמו דאמרינן כה"ג גבי טומאה כמש"כ לעיל. אזל אי ליכא כזא"פ א"ל דכיון דגבי טומאה זכה"ג כגון שמן במקפה לא אמרינן חו כיון שאינו בטיל לאיסור אכילה ה"נ לזל בטיל לענין טומאה. ה"ה דגבי זל יראה נמי לא אמרינן כן. וגם אי נימא דשמן במקפה אפילו אי ליכא כזא"פ נמי נפסלת בטבו"י. מה"ט דכיון שאינו בטיל לאיסור אכילה ה"נ לטומאה. מ"מ שאני הכא גבי זל יראה דהא חזי שיעור א"ח לזער מה"ת. כמש"כ בתוס' (פסחים מה א) ד"ה כאן וכן העלה בשאגת אריה (סימן פ"א) וכיון דבת"ח היכי דליכא כזא"פ הא א"ל שהחמץ שבתערובות ינטרף לכזית לאכילה. א"כ הול"ל דאע"ג דאסור באכילה משום דחזי שיעור נמי אסור מה"ת מ"מ כיון לזל יראה חזי שיעור אינו אסור מה"ת. וגם הא דזעינן כזית לזל יראה ילפינן בזינה (ז) זיעור מאכילה א"כ כל שא"ל שינורף לכזית לאכילה חו ליכא ג"כ זל יראה. ולהני רבוותא דס"ל דעוברין עליו ע"כ ז"ל דס"ל דאע"ג שא"ל להחמץ שבתערובות להנטרף לכזית לאכילה מ"מ מנטרף לזל יראה:

עוד א"ל טעם אחר זזה דס"ל לכמה רבוותא דתערובות שאין בו כזא"פ עוברין עליו זל יראה וא"ל זזה הוא משום ה"ט שכתב הבע"ט שהזאתי לעיל (סימן ח') דמסתבר כרש"י דכיון דמרבינן תערובות לאכילה מקרא דכל מחממת חו אמרינן דאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ ועוברין עליו זל יראה. אמנם טעם זה הוא דוקא לר"א דדריש כל מחממת לרבות ת"ח שלוקין על כזית אחד מתערובות חמץ משום דגם ההיתר מ"ל. אזל לרבנן לא שייך ה"ט. ולקמן הזאתי דרוז ראשונים ס"ל דלית הלכתא כר"א. וזל"ה ע"י מש"כ לעיל (סימן מח) מה שיש לעיין טובא על ה"ט דבע"ט ע"י ש ומסתבר מש"כ זזה לעיל:

והנה לפי מה שפי' הגאונים ורש"י דהא דתנן וא"ע זפסח כותח הבזלי וכו'. דהיינו שעוברין עליהן זל יראה. והזאתי לעיל מש"כ הר"ן על מה שהקשו בתוס' ע"ז הא אפילו לאכילה מרבינן כל הני מקרא דכל מחממת ומנ"ל להו זל יראה. ותי"ן דלאכילה זריך קרא לרבות דגם ההיתר מנטרף לאיסור. אזל לזל יראה זלאו האי קרא הול"ל כיון שהחמץ שבתערובות אינו בטיל. ממילא עוברין עליו זל יראה. לפ"ז מוכח דגם לרבנן דפליגי על משנתנו וס"ל דההיתר אמ"ל לאיסור. מ"מ הול"ל דמודי דעוברין עליו זל יראה מה"ט שכתב הר"ן. וכיון דמשנתנו מיירי שאין בו כזא"פ כדאמרינן (פסחים מד א). מוכח דאפילו זכה"ג עובר זל יראה. אמנם כיון דסו"ס הא דחי הר"ן פי' רש"י משום דגבי נוקשה דתנן בזמניתין א"ל לומר דעוברין עליו זל יראה. ומשו"ה כתב הר"ן דהא דתנן וא"ע. היינו שעוברין מן השלחן שאסור באכילה כמש"כ בתוס'. וא"כ תו ליכא ראייה ממשנתנו דעוברין זל יראה על ת"ח שאין בו כזא"פ. אמנם אנחנו זבתשנתנו לעיל (סימן מח) תירצנו תי' מרווח מאד דמ"ט לתנא דמשנתנו איכא זל יראה גבי נוקשה. ולדברינו א"ש טובא פי' רש"י והגאונים שמפרשים א"ע זל יראה. מעתה הדרה הראיה ממשנתנו דגם זבתערובות דליכא

כבא"פ עוברין צבל יראה. אך מ"מ גם לדברינו אינו מוכרח. דהא א"ל דאע"ג דלתנא דמשנתנו איכא צל יראה צנוקשה מ"מ הא דתנן וא"ע היינו שעוברין מעל השלחן שאסור באכילה כדעת התוס'. משום דצת"ח ליכא צל יראה. מ"מ כיון דלרש"י והגאונים מוכח דאיכא צל יראה צת"ח אף על גב דליכא כבא"פ. וגם הרמ"ך שהביא המ"מ כתב ג"כ הכי. והט"ז והמג"א הביאו להרמ"ך. א"כ הו"ל למנקט הכא לחומר. והו"ל שאם עבר עליו הפסח אסור כיון דאיכא צזה צל יראה. והו"ל נמי דאי איכא צזה עוד צד קולא אפשר להקל. כיון דלדעת התוס' והרא"ש שמפרשים א"ע שאסורין באכילה לדידהו ליכא צזה צל יראה כן היה נראה. אמנם יש לי צזה עיון גדול כמו שיבאר צסימן הצא:

סימן נג

בענין הנ"ל. גם לבאר מה זה נקרא בבא"פ בתערובות

והנה יש לי בזה עיון גדול. מה מיקרי כבא"פ בתערובות. בין זהא דאמרינן בע"ז (סז א) אר"י כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזה הוא שאמרו כבא"פ. וגם זהא דאמרינן (פסחים מד א) גבי שמן של תרומה במקפה של חולין הואיל וזר לוקה עליו בכבא"פ. דהרמב"ם (פ"טו ה' מ"א) כתב כגון שהיה מן החלב כזית בכל ג' ביצים מן התערובות וכ"כ הרמב"ם (פ"א מה' חו"מ) דכתב שם כד"א שאכל כזית חמץ בתוך התערובות בכדי ג' ביצים. וכן נראה לכאורה דעת רש"י בע"ז שם שכתב שאם יש בשיעור פרס של תבשיל כזית מן האיסור וכו' וכמה היא אכילה כדי אכ"פ והוא ארבעה ביצים. הנה מש"כ רש"י ארבעה ביצים והרמב"ם כתב ג' ביצים זה הוא פלוגתא דתנאי בעירובין (פג א) דפליגי כמה היא פרס. אבל מ"מ רש"י והרמב"ם שניהם מפרשים דאי איכא צפרס מן התבשיל כזית איסור. זה הוא כבא"פ. וכן פי' הרמב"ן בחולין (נט א) וכן פי' הרא"ש בסוף ה' חלה וכן פי' כמה רבנותא:

אמנם יש לביין הא הא שיעור דאכ"פ הא זה היה שיעור זמן של אכילת פרס. שאם אכל כזית איסור ולא אכלו כבא"פ אס לא שהה באכילתו משהתחיל לאוכלו עד שגמר יותר משיעור זמן של אכילת ג' או ד' ביצים של אדם בינוני. ה"ז מטטרף וכדתנן (כרייתות יב ב) כמה ישאח באוכלין כאלו אוכל קליות דברי ר"מ. ואכ"א עד שישהא מתחלה ועד סוף כא"פ. וא"כ כשנתערב חלב בתבשיל או שמן במקפה אפילו כזית בתוך עשרים ביצים. וזא אדם ואכל כל התערובות במהירות בתוך שיעור זמן של אכילת ג' או ד' ביצים מאדם בינוני. הול"ל שהוא לוקה כיון דאיכא טעמו וממשו של איסור בתערובות ואינו צטיל צרוב מפני שטעמו נרגש בתערובות וזה אכלו להכזית איסור שבתבשיל בתוך שיעור אכ"פ הול"ל שמטטרף לכזית ולוקה עליו. ולפ"ז הול"ל דהא דאמרינן בע"ז שם כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזה הוא שאמרו כבא"פ. היינו דאי איכא בתערובות טעמו וממשו של איסור אסור ולוקין עליו. וזה הוא שאמרו כבא"פ שזריך שיאכל הכזית איסור שבתערובות בכדי זמן אכ"פ של אדם בינוני. אבל אין שום נ"מ כמה היתה שיעור של היתר שבתערובות. וכן הא דאמרינן בפסחים שם גבי שמן במקפה הואיל וזר לוקה עליו בכבא"פ נמי כה"ג שאם אכל כזית שמן שבמקפה בתוך שיעור זמן של אכילת פרס. אבל אין שום נ"מ כמה היה שם מקפה. וכ"ת שאם אכל במהירות הול"ל דצטלה דעתו אכל כל אדם וכדאמרינן (פסחים מד א) גבי כותח הצבלי הגח לכותח הצבלי דליכא ביה כבא"פ. דאי משרף קשריף ואכל צטלה דעתו אכל כל אדם וכו'. זה ליתא דהא אמרינן (פסחים פט) דאדאכל רב הונא בר"י חדא אכל רבינא תמניא. וא"כ כשנתערב כזית בחמשים זיתים אכלן רבינא בתוך שיעור אכ"פ של ר"ה. ואטו גברא דאכל כרבינא תו אינו לוקה על כל איסורין שבתורה. וגם הא בהדיא אמרינן (כרייתות יד א) דכשבלע שני זיתים של איסור חייב שני חטאות. אלמא דמה שאכל במהירות יותר מכל אדם לא אמרינן ע"ז דצטלה דעתו אכל כל אדם וא"ת. א"כ הדרא קושייתנו. והנה חפשתי הרבה ומלאתי לי רב. דהר"ש צטבו"י (פ"ב מ"ג) הביא שם הסוגיא דפסחים (מד א) דהואיל וזר לוקה עליו בכבא"פ וכתב שם דלע"ג דאין בתערובות כבא"פ כדרך סתם אכילה. מ"מ אס אכלן כבא"פ עד שאכל כזית תרומה בשיעור זמן של אכ"פ לוקה. וזה הוא ממש כדברינו. ולפנינו יתבאר דגם דעת רש"י וכמה רבנותא כן. ובענף ב' יתבאר מה שנלע"ד ראיות בזה:

והנה להרמב"ם דס"ל דהא דלוקין על תערובות איסור כבא"פ דבר זה ילפינן מקראי. כמש"כ הרמב"ם בפ"ה דנזירות דמשרת דכתיב גבי נזיר אחי לתערובות יין כבא"פ. וכ"כ הרמב"ם (פ"א מה' חו"מ) דכל

מחממת אחי לת"ח בכבא"פ ועי' מש"כ ע"ז לעיל (סימן נ"א) לדידיה א"ל דלא ילפינן מהני קראי אלא כשיש כזית של איסור בתוך פרס של היתר. שאפשר להטטרף לכזית כדרך אכילתו דכיון דזה ילפינן מקראי. א"ל גזה"כ הוא. ועפ"ז א"ש מש"פ הרמב"ם (פט"ו מה' מ"א) דאי ליכא כבא"פ אינו אסור באכילה מה"ת. דזה הוא מה"ט כיון דלא ילפינן מקראי אלא דכבא"פ אינו בטל ברוב. אבל אי ליכא כבא"פ אף על גב דטעמו נרגש בטיל ברוב מה"ת. אך גם זה אינו ברור כמו שהבאתי בסימן הקדום מש"כ הח"ס דהרמב"ם ג"כ מודה דכ"ז שטעם האיסור נרגש בתערובות אינו בטל ואם אכל כחצי זית איסור בעין ואח"כ אכל התערובות. שהאיסור שבתערובות משלים לכזית אם הוא מטטרף בתוך שיעור אכ"פ. ומש"כ הרמב"ם דאי ליכא כבא"פ מותר מן התורה זה הוא משום דס"ל דחצי שיעור ע"י תערובות מותר. אך דבריו אינם מוכרחים דא"ל כמש"כ דלהרמב"ם אי ליכא כבא"פ בטיל מה"ת. מעתה דברי הרמב"ם א"ש דבעינן כזית של איסור בתוך פרס של היתר. וכן לרבינו חיים כהן שהביא הר"א ש בסוף ה' חלה דס"ל דאי איכא כבא"פ גם ההיתר נהפך לאיסור ולוקין על כזית אחד מתערובות. וטעמו של רבינו חיים ראיתי כי נחלקו האחרונים דהפר"ח באו"ח סימן תמ"ג כתב דר"ח ס"ל דהא דאמרינן (פסחים מד ה) משרת ליתן טכ"ע שאם שרה ענבים צמים ויש בהם טעם יין חייב דהאי יש בהם טעם יין מפרש הר"ח שיש בו טעם של כזית יין בתוך פרס של מים דחייב על כזית אחד מהמים שנהפך לאיסור. והפני יהושע בפסחים (מד ה) כתב דרבינו חיים ס"ל דזה הוא הלכה למ"מ דאם נתערב כזית איסור בתוך פרס של היתר ההיתר נהפך לאיסור. מ"מ בין להפר"ח בין להפ"י א"ל דכ"ז הוא רק היכי שיש כזית איסור בתוך פרס של היתר אבל בלא"ה לא:

אמנם לדעת רוב ראשונים דס"ל דזהא מילתא דכבא"פ ליכא קראי אלא דממילא ידעינן דכיון שטעמו וממשו של איסור מעורב בהיתר אינו בטל מה"ת. והוא כבעין. וממילא אי איכא כזית איסור בתוך פרס של היתר. הא כשאכל פרס של היתר אכל כזית איסור בשיעור זירופו. אבל אי ליכא כבא"פ לא אכל הכזית בתוך שיעור זירופו ופטור. ומה"ט כתבו כולם דאע"ג דליכא כבא"פ וא"א לזרפו לכזית מ"מ אינו בטיל והוא כבעין וחצי שיעור נמי אסור מה"ת כן כתב הר"א ד"ז (פ"ה דזירות) והביא שם שכ"כ הבה"ג וכן כתבו גם בתוס' (חולין לד ז) ד"ה והשלישי דאי ליכא כבא"פ אסור מה"ת משום דזה הוא חצי שיעור. וכ"כ הרשב"א בתו"ה שער א' ז"ל כשאין ממשו של איסור כבא"פ הלכך אין לוקין עליו. אבל איסורא מיהו איכא דחצי שיעור אסור מה"ת. וכ"כ הר"ן ריש א"ע ובחולין (סח ז) וגם לרש"י דס"ל טכ"ע לזו דאורייתא מ"מ היכי דאיכא טעמו וממשו אינו בטיל מה"ת ולוקה בכבא"פ וכשאין בה כבא"פ אסור מה"ת משום חצי שיעור כמו שמבאר כ"ז מרש"י (ע"ז סז ה). מעתה הדרא קושיתנו דאפילו אי ליכא כבא"פ נמי הול"ל שאם אכלן במהירות בתוך שיעור זמן אכ"פ דלוקה:

והנה כמה אחרונים כתבו על הא מילתא דכבא"פ בתערובות שזה הוא הלכה למ"מ. גם במגלת אסתר בספר המנחות ל"ה קצ"ח כתב דהרמב"ם דס"ל דכבא"פ א"ח כרת הוא משום דכך היתה הלכה למ"מ דלוקה וא"ח כרת. ולא ידעתי למה כתב כן על הרמב"ם. הא הרמב"ם בה' נזירות (פ"ה ה"ה) כתב דמקרא דמשרת ילפינן הא מלתא דלוקה על כבא"פ. וטעמו של הרמב"ם דס"ל דא"ח כרת כבר זכרנו לעיל (סימן נ"א) גם בפני יהושע בפסחים (מה ה) צפ"י רש"י ור"ע אית ליה ג"ע. כתב שם הפ"י דמרש"י ד"ה וכבא"פ משמע דס"ל דזה הוא הלמ"מ. אמנם דבריו אינם מוכרחים. ופשוט דכוונת רש"י על שיעור שהיה של אכ"פ דאמרינן גבי איסור בעין שאם שהא מתחילת אכילתו עד סוף כא"פ מטטרף דזה הוא הלמ"מ. וממילא ידעינן היכי שטעם האיסור נרגש בהיתר שאינו בטיל מסבבא גרידא. א"כ הוה כבעין ומטטרף לכזית בא"פ. וזה הוא ג"כ כוונת רש"י בע"ז (סז ה) שכתב שם ועל כגון זה נאמר שיעור כבא"פ הלכה למ"מ. דהיינו דשיעור שהיה דכבא"פ

באיסור בעין הוא הלכה למ"מ. כדתנן כריתות וקמ"ל ר"י דה"ה צתערובות דאינו בטיל מה"ט שכתבנו חבל ליכא בזה הל"מ מ צפ"ע:

והנה הפ"י שם מפרש דהא דאמרינן בפסחים (מד ה) וכבא"פ מדאורייתא היינו דפרכינן על כבא"פ צתערובות. ולא פרכינן על האי שיעור דכבא"פ דאיכא גבי איסור בעין וזה מסתבר. אמנם גם לפ"ז כוונת הגמרא להקשות אי הא מלתא דנו"ט צרוב טעמו וממשו שאינו בטיל אם זה הוא מדאורייתא. וראיה לדברינו דליכא בזה הל"מ. דהא בזבחים (ע"ה) פרכינן על הא דאמרינן שם דנו"ט צרוב לאו דאורייתא והאי נו"ט צרוב דזבחים. היינו טעמו וממשו דלא בטיל לד"ה אפילו לרש"י דס"ל טכ"ע לאו דאורייתא. וכמש"כ הרמב"ן והר"ן (חולין נ"ה) בשמעתא דזרוע בשלה ומייתנין בזבחים שם מהא דתנן העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בו טעם דגן חייב בחלה. ואדם יוצא בה י"ח מה"ת. אלמא דבזה ליכא הל"מ. ועוד אם היה בזה הל"מ לא היה שייך למפרך ע"ז דנשער מצ"מ כמצשא"מ. ועי' מש"כ בספרי מנחת ברוך דדיני טכ"ע. מ"ט לא מייתנין בפסחים ראייה דכבא"פ מה"ת ממשתנתו דהעושה עיסה מן החטים ומן האורז עי"ש. עוד אפשר להביא ראייה לדברינו דהא כבר הבאתי לעיל (סימן נ"ה) ולקמן (סימן ס"ה) דבירושלמי פליגי אמוראי אי כבא"פ צתערובות מה"ת. ולא מייתנין שם כלל דאיכא בזה הל"מ. וגם אי נימא כמש"כ האחרונים שהבאתי דזו היא הל"מ מ צפ"ע. מ"מ ודאי דא"א לומר דהל"מ"ה היתה דוקא אם יש צפרס של היתר כזית של איסור דאינו בטיל. דא"ה הול"ל דאי ליכא כבא"פ בטיל. והא כבר הבאתי מש"כ הראשונים דגם אי ליכא כבא"פ אסור מה"ת דמ"מ הוה חזי שיעור. א"ו דל"ל דהל"מ"ה היתה דכ"ו שטעמו נרגש אינו בטיל. ולדידי זה הוא מסבא גרידא. מ"מ קשה כיון דאפילו אי ליכא כבא"פ נמי אסור מה"ת משום דהאיסור שצתערובות שטעמו נרגש אינו בטיל. הול"ל שאם אכלו במהירות עד שאכלו הכזית איסור שצתערובות בתוך זמן של אכילת פרס דלוקה. וכבר כתבתי דלהרמב"ם ולשיטת ר"ח שהביא הרא"ש דכבא"פ גם היתר נהפך לאיסור. לא קשה ג"כ. אלא דלרוב ראשונים יש לעיין כמ"ש. וגם לפי מה שזררתי בספרי מ"צ דדיני תערובות. דצתערובות יבש ציבש צמבשא"מ כמו חטין קלופות בשעורין קלופות נמי איכא האי דינא דכבא"פ. והתם לא שייך הא מילתא דהיתר נהפך לאיסור. לפ"ז צכה"ג יש לעיין גם לשיטת ר"ח ור"ת דאע"ג דליכא כבא"פ. מ"מ הול"ל דכ"ו שטעם האיסור נרגש צתערובות ואינו בטיל. שאם אכלן במהירות עד שאכלו כזית איסור שצתערובות בתוך שיעור אכ"פ דלוקה כמ"ש:

וכבר הבאתי דהר"ש צט"ו (פ"צ מ"ג) מפרש כן דעל הא דאמרינן בפסחים (מד ה) גבי שמן צמקפה הואיל וזר לוקה כבא"פ. ופי' הר"ש דאע"ג דבסתם אכילה ליכא כבא"פ אפשר דאכיל מיניה טובא צב"א. ובאמת מוכח דגם רש"י ס"ל הכי דצפסחים שם ברש"י ד"ה ואי משטר שטר כתב ושכר המדי נמי אף על גב דשתי לי' צעיני' מיהו אין לך שותה צ' וג' כוסות שלא יפסיק וישהה צינתים. הלכך בכדי שהיית אכ"פ לא שתי כזית מן החמץ לצד מן המים ושאר תערובות. שסתם שכר עיקרו מן התמרים או מן תאנים, אלא שבמדי מערב עמהם מי שעורין קלת עכ"ל. וקשה כיון דליכא אלא מי שעורים קלת. א"כ למה צריך עוד רש"י לומר שאין לך שותה צ' וג' כוסות שלא יפסיק וישהה, וגם כיון שהזכיר רש"י ג' כוסות הא זה הוה יותר משיעור פרס דאפילו אם כל אחד מהכוסות לא היה מחזיק אלא רביעית ג"כ הוא יותר משיעור פרס לד"ה. א"כ למה צריך עוד ה"ט שהוא שוהה צינתים. א"ו דאע"ג שכזית איסור מעורב בהיתר ביותר מפרס. מ"מ אם אכלן בתוך שיעור זמן של אכ"פ לוקה. ומה"ט דקדק רש"י וכתב הלכך בכדי שהיית אכ"פ לא שתי כזית, דהיינו דא"א לשחות כזית איסור לצד, בתוך שיעור זמן של אכ"פ וכדאמרינן בגמרא כה"ג גבי כותח, ומה שפי' רש"י שם לעיל וכן בע"ז (ס"ה) דכבא"פ הוא דכזית איסור מעורב צפרס מן התבשיל. ה"ט משום דהתם קמייירי בגמרא

דאי איכא כבא"פ חייב. משו"ה מפרש האי דינא כדרך סתם אכילת אדם. אבל הכא קאי רש"י לפרש כגון שאין בו כבא"פ משו"ה הולך לומר דלא מ"ל זה האי דינא דכבא"פ. וביותר מוכח כן מפ"י רבינו חננאל על פסחים שם שמפרש דאיכא כבא"פ. כגון דאיכא במקפה שאכל הזר באותה אכילה כזית מן השום והשמן וכו' ושיעור אכילה שמצטרפת כבא"פ. דקדק הרבה דעיקר הקפדה שיאכל הכזית של איסור שבתוך המקפה בתוך שיעור זמן של אכ"פ. אבל כמה מקפה יש שם לא איכפת לן. וא"ל דכונת כמה ראשונים הוא ג"כ הכי אלא שפי' האי דינא דכבא"פ כדרך סתם אכילה. והנה לענין כל יראה יהי' נ"מ גדולה בדברינו כמצואר בענף ב':

ענף ב

ואפשר להביא ראיה לדעת הר"ש שהבאתי בענף א'. חדא ממה שהקשו בתוס' פסחים שם על הא דאמרינן גבי שמן במקפה הואיל וזר לוקה עליו בכבא"פ. הא בחולין (לד' ג) אמרינן הנה לנוזר הדמע דליכא צ"י כבא"פ. אלמא דאין דרך ליתן שמן במקפה כבא"פ. אבל להר"ש א"ש וכמ"ש הר"ש על קושיא זו דודאי שמן במקפה ליכא כזית בתוך אכ"פ של תבשיל כדרך סתם אכילה. אבל מ"מ כשאכל במהירות כבא"פ כזית תרומה בשיעור אכ"פ לוקה. ועי' מש"כ בס"י הקדום על קושיית התוס':

עוד אפשר להביא ראיה מהא דפרכינן בפסחים שם על הא מילתא דכבא"פ מדאורייתא מהא דתניא שתי קדירות אחת של חולין ואחת של תרומה, ולפניהן שתי מדוכות אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו לתוך אלו מותרין שאני אומר תרומה לתוך תרומה נפל. וכן מהא דתניא שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה, ולפניהם שני סאין אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו לאלו מותרין. שאני אומר חולין לתוך חולין נפל. ועי' פרכינן אי כבא"פ מה"ת אמאי אמרינן שאני אומר. וקשה טובא מ"ט לא משנינן כגון דליכא כבא"פ. ומנא אתי בתוס' נוזר (לז' ג) שכתבו דלא מסתבר לאוקמי שאין בו כבא"פ. ולא ידעתי הא סתם קופה יש בה ששה סאין, וכן תבלין בקדירה בסתמא ליכא כבא"פ. אבל לשיטת הר"ש א"ש טובא. דלעולם כ"ז דאיכא טעמו וממשו בתערובות. מ"ל ג"כ בזה כבא"פ כמו שהבאתי בענף א' מהא דפסחים (פט"ה) דמדאכל ר"ה בר"י חדא. אבל רבינא תמניא. ולפ"ז כשנתערב אחד בחמשים היה רבינא אוכלן בתוך שיעור זמן של אכילת פרס של ר"ה. תו בכה"ג לא אמרינן דבטלה דעתו. וכיון דבתבלין ובקופות ע"כ מיירי דאיכא טעמו וממשו. דאי לא"ה בטיל ולא שייך כבא"פ. דהא זה מיירי במצוא"מ כמ"ש בתוס' דאי לא"ה בטיל ברוב מה"ת. א"כ כל היכי דאיכא טעמו וממשו. מ"ל נמי כבא"פ. אלא דבכוחה גרידא ליכא כבא"פ מה"ט דאמרינן בגמרא שם דאי משרף קשריף בטלה דעתו אלל כל אדם. ואי משטר קשטיר ליכא כבא"פ. דכיון דכוחה קאכיל ע"י טיבול תו לא מ"ל כלל כבא"פ. וכן שכר המדי כתב רש"י ג"כ כיון דאין בו אלא מי שעורין קלח. ודרך השותה שכר להשהות בין הכוסות דאי לא"ה בטלה דעתו אלל כל אדם. ובהני א"ש דלא מ"ל כבא"פ אבל בשאר תערובות כ"ז דאיכא טעמו וממשו אם אכלן במהירות עד שאכל כזית איסור בתוך שיעור אכ"פ לוקה:

עוד אפשר להביא ראיה מהא דאמרינן בחולין (נח"ה) ההוא פלגא דזיתא דתרבא דנפיל לדיקולא דבשרא. סבר מר בר ר"א לשיעורי' בתלתין פלגא דזיתא. א"ל אבוא לאו אמינא לך לא תזלזל בשיעורי דרבנן. ועוד האמר ר"י חזי שיעור אסור מה"ת. וקשה טובא מאי נ"מ בין כשנפל כזית לתוך ל' זיתים או חזי זית הא אפילו כשנפל כזית נמי הא הוה חזי שיעור דהא בכל כזית של תבשיל ליכא אלא משהו של איסור, וכשאכלה כולה הא נמי אמ"ל לכזית דהא הוה יותר משיעור אכ"פ. ואפילו אם אכל כה"ג כזית חלב צעין ביותר משיעור אכ"פ

נמי הוה חזי שיעור. וכמ"ש רש"י בע"ז (פז א) דכשאל כל כזית ביותר מכבא"פ הוה חזי שיעור וזה פשוט מאד. וכמדומה שמנאחתי קושיא זו בשו"ת ח"ס ודחק שם הרבה. אבל לשיטת הר"ש א"ש דאם נפל כזית חלב לתוך ל' זיתים איכא איסור דאורייתא. שאם אכלן במהירות בתוך שיעור זמן של אכ"פ לוקה. והנה קושיא זו הוא רק לשיטת רוב ראשונים דס"ל דמשום טכ"ע אין ההיתר נהפך לאיסור. ולשיטת ר"ת דס"ל דההיתר נהפך לאיסור קשה להיפך דהא אפילו כשנפל חזי זית חלב בתוך ל' זיתים הול"ל שילקה על כזית אחד מתבשיל. וכבר הקשה הר"ש בטבו"י (פ"ג מ"ג) קושיא זו על ר"ת ואכ"מ:

עוד אפשר להביא ראיה דהא קשה טובא לר"ל דס"ל דחזי שיעור מותר מה"ת. א"כ היכי ס"ל לדידי' טכ"ע מה"ת. הא כשנפל חלב זו דם כזית לתוך עשרה זיתים. תו הול"ל דהתבשיל מותר מה"ת. דהא לעולם זה יהיה חזי שיעור כיון דאיכא הכא בתבשיל יותר משיעור פרס. א"כ תו א"א לזרף הכזית והוה חזי שיעור. וקושיא זו היא ג"כ לרוב ראשונים דס"ל דמשום טכ"ע אין ההיתר נהפך לאיסור. וכבר הקשה הרשב"א בתשובה (סי' תרעו) קושיא זו אבל לשיטת הר"ש א"ש. דאי איכא כזית או טעם של כזית בתבשיל. אפילו ביותר משיעור פרס. מ"מ אם אכל במהירות בתוך שיעור זמן של אכ"פ אכל כזית שלם או טעם של כזית שלם. ואם הוא לוקה על טכ"ע גרידא אי ליכא ממשו רוב ראשונים ס"ל דאינו לוקה ע"ז ואכ"מ:

עוד אפשר להביא ראיה מהא דאמרין בירושלמי גזיר (פ"ו ה"ו) כזית יין שנפל לקדרה אינו לוקה עד שיאכל כל הקדרה ומהאי ברייתא מיייתין שם ראיה דבגזיר ג"כ אין היתר מנ"ל מדאינו לוקה על כזית אחד. מ"מ מבואר שאם אכל כל הקדרה לוקה. וסתם קדרה היא גדולה יותר מג' או מד' זינים ולשיטת הר"ש א"ש דמ"מ אם אכל בתוך שיעור זמן של אכ"פ לוקה:

גם אפשר להביא ראיה מהא דתנן חלה (פ"ג מ"ז) העושה עיסה מן החטין ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת ואלם יואל צו י"ה בפסח. וע"ז תמה הרמב"ן בצכורות ד"ה חלה. הא אפילו אי איכא טעם דגן מ"מ הא צעינן כזית בא"פ. אבל לשיטת הר"ש א"ש דכיון דאיכא טעמו וממשו. תו מ"ל נמי אכ"פ ואם אכל שיעור כזית דגן שבתערובות בתוך שיעור זמן של אכ"פ יאל. והנה במשנה זו איכא פלוגתא דרבותא אם האורז משלים לשיעור כזית מכמה טעמי ולקמן (סי' ע') כתבנו בזה באורך ושם יתבאר ראיה זו:

והנה לדברינו מש"כ המ"מ (פ"ד מה' חוה"מ ה"ה) גבי כותח הבצלי ושכר המדי דפליגי הגאונים אי איכא בל יראה כשאין צו כבא"פ. לדברינו זה שייך דוקא בכותח ושכר. דהתם בגווי דליכא כבא"פ תו לא מ"ל כלל כבא"פ. כדאמרין בגמרא דאי משרף קשריף בטלה דעתו. וכן גבי שכר כמ"ש רש"י שם. אבל בשאר ת"ח בתבשיל אף על גב דליכא צפרס מן התבשיל כזית חמץ. מ"מ היכי דאיכא טעמו וממשו ואכלן במהירות בתוך שיעור אכ"פ. לדברינו הול"ל דלוקה, ותו עובר ג"כ בצל יראה וכמו שכתבתי בסי' הקדום ראיה מהא דאמרין פסחים (מד א) גבי שמן במקפה דכיון דזר לוקה בכבא"פ תו אינו בטיל אפילו לקבלת טומאה. דה"נ אמרין כה"ג בל יראה דכיון דזר לוקה בכבא"פ. תו אינו בטיל לצל יראה. וההיא דשמן במקפה הא הבאתי מש"כ הר"ש דא"פ דליכא כבא"פ כדרך אכילתה מ"מ אינו בטיל. מה"ט שכתבנו א"כ ה"ה כה"ג בצל יראה:

אמנם מלבד שלא מנאחתי מי שהעיר בזה. ראיתי כי מדברי האחרונים מוכח להיפך. דהנה הכ"מ (פ"א מה' חו"מ ה"ו) כתב שם אחד שינויא דאפילו לר"א דיליף בפסחים (מד א) מקרא דכל מחממת דלוקין על כותח הבצלי. נמי אין היתר מנ"ל. ואריך שיאכל כזית חמץ. אלא דלר"א אף ע"ג דמשרף קשריף ל' לכותח דהול"ל דבטלה דעתו מ"מ לוקה. ולרבנן אינו לוקה משום דבטלה דעתו. וע"ז כתב בדרישה (בטור או"ח סי' תמ"ג)

דכשנתערב חמץ ביותר מס' דמ"ל לר"א ג"כ כבא"פ. שאכלה בתוך זמן אכ"פ. ולרצון אינו עובר משום דבטלה דעתו עי"ש. ומבואר שם מדבריו בהדיא דכבא"פ דחייב לרצון הוא לוקא כשיש כזית חמץ צפרס מן התבטיל וזה הוא שלא כדברינו. והנה בלא"ה דברי הדרישה תמוה מאד איך א"ל דאע"ג שנתבטל בששים. מ"מ ינטרף האיסור לזית. הא כיון שהחמץ נתבטל היה כמו דליתא ומה לירוף שייך זי' וכל דברינו לעיל הוא כשהאיסור לא נתבטל. גם מש"כ בדרישה שם דבכותח איכא ס' נגד החמץ קשה טובא דודאי אס היה ס' תו אין האיסור נרגש ובטיל מה"ת, א"ו דמיירי שטעם החמץ נרגש בתערובות. ומש"כ הטור שם דבכותח ליכא טעם אלא קיוהא דחמץ. זה יבואר לקמן (סימן נ"ד) באורך ובעיקר מש"כ הכ"מ דלר"א ג"כ לא אמרינן המז"ל. ורעה עפ"ז לתרץ דעת הרמב"ם עי' מש"כ לעיל (סימן נ"א) לתרץ דעת הרמב"ם בפשיטות. דגם הרמב"ם מודה דלר"א המז"ל. וגם הרמב"ם מפרש הסוגיא דפסחים כפי' רש"י עי"ש. ובכו"פ ביו"ד (סימן ק"ט) כתב ג"כ בפשיטות דכבא"פ הוא דאיכא צפרס מן התבטיל כזית איסור ולא העיר שם כלל ממש"כ:

גם מש"כ הכ"מ שם דא"ל דהא דאמרינן (פסחים מד ה) בכותח הבבלי דאי משרף קשריף בטלה דעתו אלל כל אדם דהיינו דברייתא לא מיירי בהכי. אבל מ"מ א"ל דאע"ג דבטלה דעתו מ"מ לוקא על אכילתו. קשה לי ע"ז הא אשכחן כה"ג ממש במנחות (ע א) גבי תרומה במחוצר דאמרינן שם אי גחין ואכיל בטלה דעתו אלל כל אדם וא"ת. אלמא דכיון דבטלה דעתו תו א"ת ועיין מש"כ בספרי בדיני נבלה. דלא דמי ה"ט להא דאמרינן בפסחים (כד ה) דכל איסורין שבתורה אינו לוקא שכד"א. ובעיקר קושית הכ"מ על הרמב"ם שכתב על כותח ושכר דזעי כבא"פ ובגמרא אמרו הגח לכותח הבבלי דליכא זיה כבא"פ. כבר כתב המ"מ שם דמ"מ אפשר להיות כזית כבא"פ אפילו בכותח גם אי משטר שטר ואכל. וכגון שהרבה לתת לתוכו חמץ הרבה וזה פשוט. ולהלכה. כיון דבלא"ה הבאתי בסימן הקדום מש"כ הכ"מ דמסתבר כהרמ"ך דאפילו אי ליכא כבא"פ נמי עובר עליו בכל יראה. והט"ז והמג"א (בסימן תמ"ב) הביאו דברי הכ"מ. וכיון דבכל ת"ח לבר מכותח הבבלי ואיך הא איכא נמי טעמא דידן דכל זמן דאיכא טעמא וממשו בתוך התערובות. אפילו כזית איסור בתוך עשרים או שלשים זיתים של היתר נמי עדיין יש בה דינא דכבא"פ. א"כ ודאי דמסתבר להחמיר וכשעבר עליו הפסח אסור בהנאה כמש"כ:

סימן נד

שאלה תערובות חמץ שאין בו כבא"פ. וכן הני ארבעה מיני מדינה אי אסורין באכילה
מה"ת או לא

תשובה הנה הב"י והט"ז (בסימן תמ"ז) פליגי בזה, דהב"י ס"ל דזכותה הצבלי ושכר המדי אף על גב שאין
בהן כבא"פ אסורין באכילה מה"ת. ומה"ט תמה שם על מש"כ הטור באו"ח (סימן תמ"ז) דזכותה
הצבלי ושכר המדי וכו' לרבנן אין בהן אלא איסורא בעלמא ומותר להשהותן בפסח. והקשה הב"י הא גם
לרבנן הן אסורין מה"ת. וכתב הב"י שכן משמע מהטור עצמו. וא"כ מ"ט מותר להשהותן בפסח. והט"ז
בשו"ע שם הרצה לתמוה על הב"י. וכתב שם דודאי כותה הצבלי וכו' לרבנן אינן אסורין אלא מדרבנן. וכ"כ
הפר"ח שם כהט"ז. והנה צמה שתמה הב"י על הטור יבאר בסימן שאח"כ. מה שנלע"ד בדעת הטור. אמנם
צמה דס"ל להב"י דזכותה הצבלי ושכר המדי וכו' גם לרבנן אסורין מה"ת. נראה דזה פשוט וברור ולענ"ד
דבין להני רבנותא דס"ל טכ"ע דרבנן בין להני רבנותא דס"ל דזכותה הצבלי וכל אינך ליכא טעם חמץ אלא
קיוהא דחמץ כמש"כ הרז"ה והטור שם. מ"מ לד"ה הן אסורין באכילה מה"ת. ואפילו לדעת הרמב"ם (פ"א
מה"מ"א) דאית ליה תרתי דטכ"ע לאו דאורייתא. וגם דתערובות איסור טעמו וממשו אי ליכא כבא"פ אינו
אסור מה"ת. מ"מ נראה דגבי חמץ"פ מודה דזכותה הצבלי וכל אינך אף על גב דלית בהו כבא"פ מ"מ
אסורין מה"ת אפילו לרבנן כמו שנבאר:

ונקדים לתרץ מה שתמה הט"ז שם (סימן תמ"ז סק"א) על הב"י דזה לשון הט"ז. וצויתר יש לתמוה על הב"י
במש"כ דת"ח לרבנן אסור מה"ת, מהיכן אנו לומדים זה. הא לר"א רריך לימוד מקרא דכל מחמץ
לרבות תערובות. ורבנן לא דרשי כל. א"כ לרבנן היכי רמיזא איסור דאורייתא. ותו תימה גדולה עליו.
דאמאי מוקמינן בגמרא שם מתניתין דא"ע כר"א. מ"ט לא מוקמינן נמי כרבנן הא דמשנתנו לא תנן דלוקה,
על כותה הצבלי וכו' ותו הא בהדיא כתבו בתוס' (פסחים מג"א) ד"ה מאן תנא דאי לא מרבין נוקשה מכל
מחמץ. ליכא ביה נמי איסור מה"ת. וא"כ ה"ג הול"ל גבית"ת. עוד הקשה הט"ז הא צטור שם כתב צתר הכי
דתערובות ונוקשה לחכמים אינו אסור אלא מדרבנן:

והנה לא הבינותי כלל כל מה שהקשה הט"ז. הא פשוט דר"א דדריש כל מחמץ לרבות ת"ת. היינו דעל כזית
אחד מתערובות לוקה. דגם ההיתר מנ"ל. וכדאמרין בפסחים (מד"א) ורבנן לא דרשי כל משו"ה אין
המנ"ל. מ"מ בלי שום קרא כיון דליכא ס' וטעם החמץ נרגש בתערובות אינו בטיל מה"ת והוא כבעין. ואף
ע"ג דליכא ביה כבא"פ ואי אפשר שיצטרף החמץ שבתערובות לכזית. בתוך שיעור צירופו. מ"מ הא חזי
שיעור נמי אסור מה"ת. ולפינו יתבאר דעת כל הראשונים דחזי שיעור ע"י תערובות נמי אסור מה"ת.
וא"כ א"ש טובא דאע"ג דרבנן לא דרשי כל מחמץ. מ"מ ת"ח שאין בו כבא"פ אסור מה"ת. מעתה מתורץ
מה שהקשה הט"ז דמנ"ל לרבנן איסור גרידא גבית"ת כיון דלא דרשי כל. ולדברינו הא איכא טעם ברור בזה.
וגם מתורץ הקושיא השניה שהקשה הט"ז ממש"כ בתוס' דלרבנן דלא דרשי כל לרבות נוקשה אינו אסור כלל
מה"ת. א"כ ה"ג הול"ל גבית"ת. ולדברינו אינו מן הדומה. דגבי נוקשה כיון דליכא לרבות א"כ מנ"ל
בזה איסור מה"ת. הא נוקשה לא הוה חמץ. אבל הכא גבי תערובות לא איצטריך קרא לאיסורא מה"ט שכתבו
ועיין מש"כ לעיל (סימן מ"ה) גם צמה שכ' בתוס' דבנוקשה ליכא איסור מה"ת. וממילא מתורץ הקושיא
השלישית שהקשה הט"ז הא הטור בעצמו כתב דתערובות ונוקשה לחכמים אינו אלא מדרבנן. דזה קאי על
נוקשה גרידא דנוקשה לחכמים הוא מדרבנן. תדע דהא לעיל צטור שם שלא הזכיר נוקשה אלא תערובות כתב

שם דתערובות לרצנן אינו בלאו. אלמא דאסור מה"ת אלא שאינו לוקה. וזה הוא כוונת הב"י מש"כ דמשמע מהטור בעצמו שאסור מה"ת. ומה שהקשה הט"ז דמ"ט לא מוקמינן משנתנו דא"ע כרצנן דהא לא תנן במשנתנו דלוקה עליהן כבר תמה ע"ז בחו"י הא תנן הרי אלו באזהרה ואין בו כרת ש"מ שלוקה עי"ש ועיין מש"כ לעיל (סימן מ"ה):

ובשו"ת פני יהושע ח"א (סימן ט"ו) כתב ג"כ כהט"ז. וכתב שם דכיון דליכא כבא"פ לא חשבינן חזי שיעור דע"י תערובות נחטבל צרוצ. וזה תמוה. דכל הראשונים כתבו דחזי שיעור ע"י תערובות אסור מה"ת כמו שנביא לפנינו. ובפסחים (מג"א) דתניא התם כל מחממת לא תאכלו לרצות כותח הצבלי וכו' ואמרינן שם מאן תנא דת"ח בלאו ר"א. והקשה ע"ז הל"ח דלמא אתיא כרצנן אלא דמרבי מכל מחממת לאיסור גרידא. וקושיא זו היא ג"כ רק לפי דעת הט"ז דלדעת הב"י דכותח הצבלי לרצנן אסור מה"ת בלא שום דרשא. תו א"ל לומר דמרבי כותח הצבלי לאיסור. דע"ז לא צריך ריבויא דבלא"ה אסור מה"ת מה"ט שכתבנו:

ובהאי דינא דחזי שיעור ע"י תערובות אם הוא מה"ת. הנה לדעת ר"ת דס"ל דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור ולוקה עליו בכזית. כמו שהביא הרא"ש משמו בחולין פ"ז (סימן ל"א) לדידיה הא בכל תערובות מבשא"מ אף על גב דליכא כבא"פ. נמי הא ההיתר נהפך לאיסור ולוקין על כזית ממנו. א"כ תו לא שייך בזה האי דינא דחזי שיעור ע"י תערובות. כיון דגם ההיתר נהפך לאיסור. ולשיטת ר"ת הא דאמרינן (ע"ז ס"א) אר"י כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזה הוא שאמרו כבא"פ. זה מיירי בתערובות מב"מ. דליכא טעמו כמש"כ בתוס' שם. ולדידיה אין להסתפק בזה אלא בהני גווני שאין ההיתר נהפך לאיסור כמו בכותח הצבלי ושכר המדי וכו' שכתב הטור דבהני ליכא טעם חמץ אלא קיוהא דחמץ. ובהני אין ההיתר נהפך לאיסור. אבל מ"מ טעם החמץ שבתוכו נרגש בתערובות ואינו בטיל כמו שיבאר בסימן הבא. בזה ג"כ יש להסתפק לפי דאע"ג שאין בו כבא"פ. מ"מ כיון שהחמץ אינו בטיל בתערובות. ואף על גב שא"א לרפרו לכזית. הא חזי שיעור נמי אסור מה"ת. וכן כה"ג יש להסתפק לפי מה שזררתי בספרי דניני תערובות דגם בתערובות יבש ציבש מין בשא"מ כגון שנתערב שעורין קלופות בחטין קלופות שאינו ניכר. דבכה"ג נמי אמרינן דלוקה בכבא"פ. דאע"ג דההיתר לא קיבל טעם מאיסור מ"מ כיון דטעם האיסור נרגש בתערובות. אינו בטיל וכדאמרינן (זבחים ע"א) גבי פיגול נותר וטמא שבללן דנו"ט צרוצ דאורייתא. בזה נמי יש להסתפק דהיכא דליכא כבא"פ. וא"א לרפרו לכזית מ"מ כיון שטעם האיסור נרגש בתערובות ואינו בטיל. א"כ הא אכל חזי שיעור. וכ"ז הוא לשיטת ר"ת. אבל לשיטת הרמב"ן בחידושי (חולין נ"ח) ובמלחמות (פסחים מד"א) ושאר רבותא דס"ל דמשום טכ"ע אין ההיתר נהפך לאיסור. וא"ה עד שיאכל כזית איסור או טעמו של כזית איסור שבתערובות כבא"פ. לדידהו יש להסתפק בכל גווני דהיכא דליכא כבא"פ מ"מ הא אכל חזי שיעור ע"י תערובות. אי זה אסור מה"ת. וכש"כ לדעת רש"י ושאר רבותא דס"ל דטכ"ע לאו דאורייתא. אך מ"מ מודים דהיכא דממשו של איסור מעורב בהיתר במבשא"מ וטעמו נרגש דאינו בטיל. וזה הוא הא דאמרינן (ע"ז ס"א) אר"י כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזה הוא שאמרו כבא"פ. וכמ"ש רש"י והרמב"ן והר"ן בחולין שם. לדידהו איכא נמי האי ספיקא דהיכא דממשו של איסור מעורב ואין בו כבא"פ. אי נימא דאע"ג שא"א להצטרף לכזית. מ"מ הא הוה חזי שיעור ואסור מה"ת:

ענף ב

והנה נקדים תחלה לזכר בכל תערובות איסור שאין בו כזא"פ. אם הוא אסור מה"ת מה"ט שהבאתי בענף א'. דכיון דטעמו נרגש בתערובות אינו בטיל. והוא כזעין. אלא שא"א לזרפו לכזית וממילא יש לו דין חזי שיעור שאסור מה"ת. ובסימן הזה יבואר אי גזי כותח הצבלי ושכר המדי דלדעת הטור ליכא זיהוי אלא קיורא דחמץ. אי התם נמי אף על גב שאין בו כזא"פ אסור מה"ת. והנה כבר הבאתי בסימן הקדום מש"כ הראב"ד (פ"ה דזירות ה"ו) בשם ה"ג דגם אי ליכא כזא"פ אסור מה"ת. וכתב ע"ז שיש ע"ז ראיות רבות. וגם הבאתי שכן כתבו בהדיא בתוס' (חולין לד ז) ד"ה והשלישי דאי ליכא כזא"פ הוה חזי שיעור שאסור מה"ת. וגם הרשב"א בתו"ה צית ד' שער א' כתב דאי ליכא כזא"פ איסורא מיהו איכא דחזי שיעור מדאורייתא. ומלאתי בר"ש בטב"י (פ"ג מ"ג) שכתב גזי תערובות שאין בו כזא"פ, ז"ל, ואף על גב דחזי שיעור אסור מה"ת שמא ה"מ זענא אצל ע"י תערובות לא. מיהו בחולין (נ"ח א) גזי הוה פלגא דזיתא דתרצא דנפיל לדיקולא משמע דע"י תערובות נמי אסור עכ"ל. מבואר דהר"ש ס"ל דכשאין בו כזא"פ אסור מה"ת משום חזי שיעור כמו שהביא מהסוגיא דחולין. ובסימן שאח"כ נתרץ דעת הרמב"ם דס"ל דחזי שיעור ע"י תערובות מותר. וזה תמוה מאד מההיא דחולין שהביא הר"ש דמבואר בהדיא דחזי זית חלב שנפל לקדרה אסור מה"ת משום חזי שיעור. וגם יבורר דגם הרמב"ם מודה דבחמץ"פ כה"ג אסור מה"ת. וגם רש"י זע"ז (פ"ח א) כתב בהדיא דכשאין בו כזא"פ הואיל ושוהה באכילת כזית יותר מכא"פ הוה כשתי אכילות של שני ימים. הנה אף ע"ג דס"ל לרש"י (חולין נ"ח א) דטכ"ע גרידא לאו דאורייתא. מ"מ בתערובות איסור היכא דאיכא טעמו וממשו. דגם רש"י מודה דאיכא כזא"פ לוקין עליו. כתב רש"י בהדיא דאי ליכא כזא"פ א"א שיאכל כזית בתוך שיעור זירופו. והוא חזי שיעור. אלמא דלכה"פ אסור מה"ת. וגם הר"ן ריש א"ע כתב שם על כותח הצבלי ושכר המדי דלר"א לוקה עליהן בכזית דס"ל המז"ל. ואנן לא קיימ"ל כוותיה. ומיהו כל חמץ דגן גמור ע"י תערובות שלא נתבטל איכא איסורא דאורייתא. דחזי שיעור אסור מה"ת עכ"ל. וזה הוא נמי מה"ט שכתבנו. וראיתי בקרבן נתנאל בהרא"ש שם (סימן א') שהביא דברי הר"ן. ומפרש דכוונת הר"ן דלרבנן נמי אסור מה"ת דגם רבנן דרשי כל מחממת לאיסורא גרידא. ועפ"ז הקשה שם על הר"ן. והדבר פשוט דכוונת הר"ן הוא בפשיטות. דכיון דהאיסור לא נתבטל והוא כזעין. א"כ אף על גב שאין בו כזא"פ וא"א לזרפו לכזית. מ"מ הא איכא חזי שיעור. ותדע דהא הר"ן בחולין בשמעתיא דזרוע צלה. כתב ג"כ גזי כל איסורין וזה פשוט. וקשה טובא דהט"ז הקשה על הצ"י על מש"כ דכותח הצבלי לרבנן נמי אסור מה"ת. דמ"ט לא הביא כלל דברי הר"ן ריש א"ע שכתב בפירוש כהצ"י. וגם בשו"ת פ"י שהבאתי לעיל כתב ג"כ בפשיטות כהט"ז דכותח הצבלי לרבנן אינו אסור מה"ת. וכתב שם דחזי שיעור ע"י תערובות מותר מה"ת. ומ"ט לא הביא כל הני רבנותא שהבאתי שכתבו בפירוש שאסור מה"ת. וכבר כתבנו בענף א' דגם להני רבנותא דס"ל דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור. לדידהו איכא נמי כמה גווני שאין ההיתר נהפך לאיסור ושייך בהו לומר חזי שיעור ע"י תערובות:

אמנם מה שיש לעיין לפי שיטת רש"י דטכ"ע גרידא לאו דאורייתא. אלא היכא דאיכא טעמא וממשו לוקין עליו בכזא"פ. ואי ליכא כזא"פ אף על פי שאינו לוקה. מ"מ אסור מה"ת כמו שהבאתי מדברי רש"י ע"ז שם. ויש לעיין בשכר המדי וזיתוס המזרי דליכא ביה חמץ זעין. אלא שהחמץ נמחה במים. אי זה הוה טעמו וממשו או דוה הוה טכ"ע. דזע"ז שם בהא דאר"י טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו. פי' רש"י כגון חלב שנמחה בתבשיל. וכיון דלרש"י חלב שנמחה בתבשיל הוה טכ"ע גרידא. א"כ הול"ל נמי דחמץ שנמחה במים ורובה מים. דהוה נמי טכ"ע גרידא. והנה הרמב"ם (פ"ט"ו מה' מ"א) כתב בהדיא דחלב שנמחה

לתוך גריסין הוה טעמו וממשו. ולוקה בכבא"פ. ומה"ט כתצו האחרונים הפר"ח (בסימן תמ"ג) והפמ"ג בפתיחה הכוללת דזה הוא מחלוקת רש"י ורמב"ם. ועפ"י תמה הפר"ח שם על מש"כ רש"י (פסחים מד א) דנשכר המדי ליכא כבא"פ. הא לרש"י הול"ל דשכר המדי הוה רק טכ"ע גרידא. וכן הקשה על מה דאמרינן בפסחים שם דזכותה הצבלי ליכא כבא"פ דלשיטת רש"י הול"ל דזכותה הצבלי ליכא טעמו וממשו אלא טכ"ע גרידא. אמנם בספרי צדיני טכ"ע זררתי שם דליכא שום מחלוקת בין רש"י ורמב"ם בזה. דגם רש"י מודה דחלב שנמחה בתצטיל הוה טעמו וממשו ולוקה בכבא"פ. וכמו שהבאתי שם מש"כ רש"י צפירוש צזבחים (נו) ש"ס התיך שומן של חטאת וסך בהן את הצלי דזה לא הוה טכ"ע אלא דהוה טעמו וממשו עי"ש. מפורש להיפך ממש"כ בע"ז שם. וזררנו שם דרש"י לא חזר ביה. ובע"ז פי' רש"י ע"פ הסוגיא דנזיר (לז) עי"ש בספרי מש"כ בזה. וא"כ א"ש מה שפי' רש"י בפסחים דנשכר המדי ליכא כבא"פ. ש"ס היה כבא"פ היה לוקה דהחמץ שנמחה הוה טעמו וממשו. וכש"כ דא"ש הא דאמרינן דזכותה הצבלי ליכא כבא"פ. דודאי הוה טעמו וממשו. וא"כ היה כבא"פ הול"ל דלוקה. ומעתה לדברינו גם אי ליכא כבא"פ נמי אסור מה"ת:

והפר"ח שם הביא ראיה דזכותה הצבלי ושכר המדי לא הוה רק טכ"ע גרידא. ממש"כ רש"י (פסחים מה ב) דרצנן דפליגי עליה דר"א דזכותה הצבלי ס"ל דטכ"ע לאו דאורייתא. אלמא דזה הוה טכ"ע. ודבריו תמוהים. דהא פשוט דאי ליכא טכ"ע ואיכא נמי ממשו של איסור ודאי דלא גרע מטכ"ע גרידא. וא"כ א"ש מש"כ רש"י דרצנן לית להו טכ"ע. דהא לשיטת רש"י משום טכ"ע גרידא ההיתר נהפך לאיסור ולוקה על כזית אחד ממנו. כמש"כ רש"י בהדיא (פסחים מד ב). וא"כ לרצנן דס"ל דאינו לוקה על כותה הצבלי אף על גב דאיכא ביה טכ"ע ואיכא נמי צו ממשו של איסור. ע"כ דס"ל דטכ"ע לאו דאורייתא. ומשו"ה א"ש דאינו לוקה משום טכ"ע. ומהא דאיכא צו נמי ממשו של איסור א"א ללקות עליו. כיון דזכותה הצבלי ליכא ביה כבא"פ כדאמרינן שם (פסחים מד) וזה פשוט מאד. מעתה לדברינו דזכותה הצבלי ושכר המדי אף על גב דליכא כבא"פ וא"א ללקות מ"מ אסור מה"ת מה"ט שכתבנו:

והגה צסו"ת פני יהושע שם הביא ראיה דזכותה הצבלי וכו' החמץ בטיל צרוז ממש"כ צטור יור"ד (סימן קט) דתערובות מין צשא"מ יבש ציבש בטיל צרוז. ולכאורה מהתם איכא קושיא גדולה דהא בתערובות מין צשא"מ יבש ציבש נמי הא דכשהוא אוכלם ציחד. טעם האיסור נרגש בתערובות. מ"מ ס"ל להטור דהאיסור בטיל צרוז. אלמא דצכ"מ שההיתר לא קיביל טעם מאיסור. אף על גב שטעם האיסור נרגש בתערובות בטיל צרוז. א"כ דזכותה הצבלי ושכר המדי דס"ל להטור צאו"ח (סימן תמ"ג) דבהני ליכא טכ"ע שאין בהן טעם חמץ אלא קיוהא דחמץ. א"כ הול"ל שהחמץ יתבטל צרוז. דאע"ג דאיכא ביה כבא"פ נמי הול"ל דצטיל צרוז כמו בתערובות מין צשא"מ יבש ציבש. וכבר הקשה כן הכו"פ שם ציור"ד (סימן ק"ט) עוד יותר הקשה דהא בהדיא אמרינן (זבחים ע"א) גבי פיגול נותר וטמא שבללן שנו"ט צרוז מדאורייתא. ואף על גב דהתם הוה תערובות יבש ציבש מין צשא"מ. והכו"פ שם רצה לחלק בזה בין היכא דאיכא כבא"פ או לא. וקשה דהא צטור יור"ד שם מצואר דצטיל צרוז אלמא דאע"ג דאיכא כבא"פ בטיל. אמנם המחורר מש"כ בזה בחוות דעת שם דמש"כ הטור דמין צשא"מ יבש ציבש בטיל צרוז. זה הוא דוקא כשאוכלם אחת אחת דאמרינן על כל או"א דמרוצא פריש. כמו בתערובות מצ"מ דמ"ש. אבל כשאוכלם כולם ציחד. כיון דטעם האיסור נרגש בתערובות אינו בטיל ואסור מה"ת. ולדברינו בכה"ג אי ליכא כבא"פ לוקה ואי ליכא כבא"פ אסור מה"ת. וכבר הארכתי בזה בספרי צדיני תערובות עי"ש וגם עיין מש"כ לעיל (סימן נ"ג) מה שנסתפקתי בהאי מלתא דכבא"פ וזה שייך ג"כ בתערובות מין צשא"מ יבש ציבש:

גם מהא דאמרינן בפסחים שם על כותח הצבלי וכו' דלר"א ההיתר מנ"ל. מוכח נמי דהאיסור לא בטיל בתערובות מה"ת. ואף על גב דליכא כבא"פ. וא"ש האי ליסנא דההיתר מנ"ל. דאי נימא דמה"ת הול"ל שהוא מותר לגמרי. דהאיסור בטיל מה"ת. לא שייך בזה ליסנא דהמנ"ל. ולדברינו דאף ע"ג דליכא כבא"פ נמי אסור מה"ת. וגם דצכותה הצבלי ושכר המדי הוה טעמו וממשו. א"כ אפילו להני רבואתא דטכ"ע לאו דאורייתא. מ"מ כותח הצבלי וכו' אסורין מה"ת אפילו לרבנן דפליגי עליה דר"א כמש"כ. ובחומץ האדומי דאמרינן בפסחים (מנצ) דלא היה יינן מחמיץ עד דרמו ביה שרי. אי נימא דגם התם החמץ נמחה ביה הוה נמי טעמו וממשו. ואי נימא דהחמץ לא נמחה ביה אלא שהיה מחמיץ. א"כ זה הוא רק מלתא דעבידא לטעמא ולרבנן דר"א זה דמי לכל מלתא דעבידא לטעמא. דבזה איכא רבואתא דס"ל שאינו אסור אלא מדרבנן. כמש"כ הש"ך ציור"ד (סימן ז"ח) ועיין מש"כ לעיל (סימן מ"ח) בחומץ האדומי אי מיירי שהחמץ נמחה בתוכו או לא:

עוד קשה לי על מש"כ הט"ז כ"כ בפשיטות דצכל הני ליכא איסור מה"ת. דהנה אף על גב דהטור כתב על כותח הצבלי ושכר המדי וכו' דליכא ביה טכ"ע. דאין נותנין ביה החמץ אלא לקיחא בעלמא. מ"מ כמה רבואתא פליגי ע"ז. דבעל ה"ג ה' פסח כתב בפירוש על כל הני ז"ל. ואף על גב דרבנן ס"ל דעל עירובו ולא כלום. היינו דלא לקי אצל איסורא איכא וכו' דמין בשא"מ בנו"ט. וגם הר"ש בטב"י (פ"ב מ"ג) כתב ג"כ דצכותה הצבלי וכל אינך איכא טכ"ע מה"ת. וגם הראב"ד בהשגותיו על צעה"מ בפסחים שם כתב ג"כ דצכל הני דמשנתנו איכא טכ"ע. וגם הרמב"ן במלחמות שם כתב ג"כ דצכל הני איכא טכ"ע. אלא שכל או"א כתב טעמא דמלתא דלא לקי עלייהו לרבנן. אי משום דעל טכ"ע אינו לוקה. או דבטכ"ע צעי נמי טעם של כבא"פ כמש"כ הרמב"ן. והנה הצ"י לא הביא האי פלוגתא בטור משום דלדידיה גס להטור כל הני הן אסורין מה"ת אפילו לרבנן. אצל להט"ז קשה הא הלכה רווחת דטכ"ע מה"ת. ולכל הני רבואתא הא צכותה הצבלי וכל אינך איכא טכ"ע. ולדברינו פשוט כהצ"י דגם להטור אסור מה"ת ואפילו להרמב"ם דס"ל דחזי שיעור ע"י תערובות מותר מה"ת מ"מ בחמץ"פ מודי כמו שאבאר בסימן שאח"כ:

סימן נה

בענין הג"ל

והנה בטור או"ח (סימן תמ"ב) כתב על כותח הצבלי ושכר המדי וכו' ז"ל ודוקא שאין בתערובות טעם חמץ כגון כל אלו שאין נותנין אותו בו אלא לקיוהא בעלמא. אבל אם יש בו טעם חמץ חייבין עליו דטכ"ע מה"ת. והיה א"ל דאע"ג שהצאתי בסימן הקדום מש"כ הראשונים דבתערובות איסור אף על גב שאין בו כבא"פ נמי איסור מה"ת. דכיון דטעם האיסור נרגש בתערובות אינו בטיל והוא כמו שהוא בעין. וא"כ אף ע"ג שא"א להאיסור שבתערובות להצטרף לכזית כיון שא"א לאוכלו כבא"פ מ"מ הא חזי שיעור נמי איסור מה"ת. והיה א"ל דזה הוא בשאר תערובות אבל כותח הצבלי וכו' לדעת הטור כיון שאין בו אלא קיוהא דחמץ א"ל דכשאין בו כבא"פ אינו איסור מה"ת:

אבל זה ליתא דמש"כ הטור דבכותח ליכא טעם חמץ אלא קיוהא בעלמא. לטעמיה אזיל דס"ל כדעת אביו הרא"ש בפ"ז דחולין (סימן לא) דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור ולוקה על כזית ממנו. וא"כ אי נימא דבכותח איכא טכ"ע מ"ט דרבנן דאינו לוקה על כותח הצבלי. משו"ה כתב הטור דליכא בכותח טכ"ע שאין נותנין אותו אלא לקיוהא בעלמא. וא"ש הא דהכותח לא נהפך לאיסור משום טכ"ע כיון שלא קיבל טעם האיסור. אבל מ"מ מודה הטור דהחמץ בעצמו שכותח דטעמו נרגש בכותח ומשו"ה אינו בטיל. דאי נימא דטעם החמץ אינו נרגש בתערובות. הול"ל שצטיל ברוב. ואפילו אי איכא כבא"פ נמי דאינו לוקה. דהאיסור בטיל ברוב. דהא הא דמב"מ בטיל ברוב ומין בשא"מ אינו בטיל. זה הוא משום ה"ט דמין בשא"מ טעמו נרגש בתערובות. ונו"ט ברוב אינו בטיל מה"ת. כדאמרינן (זבחים עה ה) אבל אי נימא דטעם החמץ אינו נרגש בכותח הול"ל דצטיל ברוב. והפר"ח (בסימן תמ"ב) הקשה על הטור דכיון דליכא טכ"ע מ"ט אינו בטיל ברוב. והביא הא דתנן חלה (פ"ג מ"ז) העושה עיסה מן החטין ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה. ואדם יולא בה י"ח בפסקא. אלמא דבעינן טעם דגן. הא לא"ה בטיל ברוב. ואף ע"ג דאיכא כבא"פ. והאריך שם. אבל לדברינו לק"מ דודאי גם הטור מודה דהחמץ שכותח טעמו נרגש בכותח. ומה"ט אינו בטיל ברוב אלא שהכותח לא קיבל טעם חמץ. אלא קיוהא דחמץ. ומשו"ה א"ש מ"ט לא נהפך הכותח לאיסור ואינו לוקה על הכותח בעצמו. אבל טעם החמץ נרגש בתערובות ואינו בטיל. ומ"מ א"א ללקות על החמץ שכותח כיון דליכא ביה כבא"פ וא"א שיצטרף לכזית. ואי איכא כבא"פ באמת לוקה על החמץ שכתוכו כמש"כ הטור. וכיון דגם גבי כותח הצבלי החמץ אינו בטיל ברוב משום דטעמו נרגש ואי איכא כבא"פ לוקה משום שאכל הכזית בתוך שיעור צירופו. אבל אי ליכא כבא"פ לא אכל הכזית בתוך שיעור צירופו. א"כ גם להטור הול"ל שאסור מה"ת. דהוא חזי שיעור על ידי תערובות. וכבר הצאתי בסימן הקדום דכל הראשונים כתבו דחזי שיעור ע"י תערובות איסור מה"ת:

אמנם יש לעיין לדעת הרמב"ם (פט"ו מה' מ"א ה"ג) שכתב שם גבי טעמו וממשו שאם אין בה כבא"פ אף על פי שיש טעם חלב ואכל כל הקדרה אינו לוקה אלא מכת מרדות מדבריהם. וכ"פ שם דאפילו אי איכא כבא"פ אלא שלא אכל כ"כ מהתערובות שיהא בו כזית איסור אינו לוקה אלא מכת מרדות מדבריהם. א"כ מצוהר בהדיא דהרמב"ם ס"ל דחזי שיעור ע"י תערובות אינו איסור מה"ת. ופליג בזה על כל הני רבותא שהצאתי בסימן הקדום. ולכאורה לדבריו הול"ל דה"ה בחמץ"פ לרבנן דבכותח הצבלי כיון דליכא כבא"פ אינו איסור מה"ת:

אמנם נראה דגם הרמב"ם מודה דבחמב"פ חזי שיעור על ידי תערובות נמי אסור מה"ת. ולא משום האי דרשי דכל מחמנת. דהא הרמב"ם (פ"א מה' חו"מ) כתב דדרשי דכל מחמנת אתי להיכי דאיכא כבא"פ. ועיין מש"כ לעיל (סימן נ"א) לתרץ דברי הרמב"ם הנ"ל מה דקשה ע"ז מקוגיא דפסחים (מד"ה) אך גבי חמב"פ איכא טעמא אחרינא לאסור חזי שיעור ע"י תערובות. דהנה מסתבר דטעמא דהרמב"ם דס"ל דחזי שיעור ע"י תערובות אינו אסור מה"ת. דלטעמיה אזיל דס"ל דהא דאר"י בע"ז (ס"ה) כל שטעמו וממשו אינו בטיל משום דכל עליו וזה הוא שאמרו כבא"פ. לאו דמסברא גרידא ידעינן דכיון דאיכא טעמו וממשו אינו בטיל משום דכל שטעמו נרגש בתערובות אינו בטיל והוה כאיסור בעין וכמו דס"ל לכל הראשונים. דלה"ט ה"ה דהול"ל נמי בחז"י שיעור דכיון דטעמו נרגש אינו בטיל והוה כבעין ואסור מה"ת. אבל הרמב"ם (פ"ה מה' נזירות ה"ה) כתב דזה ילפינן מקרא דמשרת. וכיון דגזה"כ הוא. א"ש דס"ל להרמב"ם דאע"ג דציומא (עד"ה) ילפינן מכל חלב דחזי שיעור אסור מה"ת זה מיירי כשהוא בעין. ואם נתערב א"ל למילף מכזית שלם שאינו בטיל כיון דאיסור דחזי שיעור ילפינן מדרשא דכל. לא ילפינן אלא כשהוא בעין ולה"ט היה א"ל דלפי מש"כ לעיל (סימן נ"א) דגם הרמב"ם מודה דלפוס סוגיא דפסחים (מד"ג) דאמרינן שם דמשרת אתי לטכ"ע ומ"מ כבא"פ לוקה. דלהאי סוגיא כבא"פ ידעינן מסברא גרידא. א"כ א"ל דלסוגיא זו חזי שיעור ע"י תערובות אסור מה"ת. ועפ"ז א"ש נמי דלא קשה על הרמב"ם הא דהר"ש בטב"י (פ"ג מ"ג) הביא ראיה דחזי שיעור ע"י תערובות אסור מה"ת. מהא דאמרינן (חולין נ"ח) גבי ההוא פלגא דזיתא דנפיל לדיקולא דחזי שיעור אסור מה"ת. ואף על גב דהתם מיירי ע"י תערובות. אבל לדברינן א"ש דא"ל דהסוגיא דחולין ס"ל כסוגיא דפסחים דכזית בא"פ ידעינן מסברא גרידא. אבל הרמב"ם ס"ל כסוגיא דע"ז (ס"ה) וכמו שבררנו לעיל (סימן נ"א) דהרמב"ם ס"ל דלפוס סוגיא דע"ז קרא דמשרת אתי לכבא"פ ע"ש. וממילא א"ל דחזי שיעור ע"י תערובות מותר מה"ת. והנה כ"ז בחז"י שיעור דכל איסורין שצתורה דלא ילפינן איסורא דידהו אלא מדרשא דכל חלב. אבל בחמב"פ הא כתב הרמב"ם (פ"א מה' חו"מ ה"ז) האוכל מן החמץ ע"מ דפסח כל שהו ה"ז אסור מה"ת. שנאמר לא יאכל וכיון דחזי שיעור דידיה ילפינן מגופיה דקרא לא יאכל חמץ. א"כ כי היכי דכזית על ידי תערובות אינו בטיל בתערובות. ה"נ חזי שיעור דידיה אינו בטיל בתערובות ועיין מש"כ לעיל (סימן נ"א) לבאר דל"ל להרמב"ם דרשא דכל מחמנת לכבא"פ. הא גם בכל האיסורין פסק הרמב"ם (פ"טו מה' מ"א) דכבא"פ לוקה אס כן מ"ט גבי חמב"פ בעי קרא ע"ש:

ובן מוכח בהדיא ממש"כ הרמב"ם (פ"א מה' חו"מ) דת"ח שאין זו כבא"פ אף על פי שאסור אינו לוקה. וגבי שאר איסורין כתב הרמב"ם (פ"טו מה' מ"א) דכשאין בהן כבא"פ לוקין מכת מרדות מדצריהם. וכיון דגבי חמב"פ כתב הרמב"ם אסור ואינו לוקה. משמע שאסור מה"ת משום חזי שיעור אלא שאינו לוקה. וכבר הקשה בשו"ת מהרל"ח (סימן פ"ה) דברי הרמב"ם אהדדי דמ"ש חמב"פ משאר איסורין. וגם הוא החליט דגבי חמב"פ אף על גב שאין זו כבא"פ נמי אסור מה"ת. אלא שדחק שם בטעמא דמלתא אבל לדברינן שכתבנו לעיל א"ש. וא"כ מוכח דגם להרמב"ם צכותח הבבלי ושכר המדי אפילו בגוויי דליכא זהו כבא"פ נמי אסור מה"ת להרמב"ם. ועפ"ז א"ש מה שמתמה הפר"ח (בסימן תמ"ג) על מש"כ המ"מ (פ"ד מה' חו"מ ה"ח) דהרמב"ם סובר דצכותח הבבלי ושכר המדי אף על גב שאין בהן כבא"פ עובר עליהן צבל יראה. כיון דמ"מ איכא בהאי כותח כזית חמץ שלא נתבטל. וע"ז תמה הא להרמב"ם אי ליכא כבא"פ מותר באכילה. ואיך א"ל שעובר עליהן צבל יראה. אבל לדברינן דגם הרמב"ם מודה בחמב"פ דאף ע"ג דליכא כבא"פ מ"מ אסור מה"ת א"ש. וגם עפ"ז א"ש טובא מש"כ הרמב"ם (פ"טו מה' מ"א) דבחמב"פ החמירו שאוסר במשהו משום דכתיב כל מחמנת. וע"ז ג"כ תמה הפר"ח מאי חומר א"כ בחמב"פ יותר משאר איסורין. אבל לדברינן

א"ש דהא הרמב"ם (פ"א מה' חו"מ) כתב דהאי קרא דכל מחמלת אתי לת"ח ככבא"פ ללוקה. ולדברינו מהאי קרא גופיה אפשר למילף דאפילו אי ליכא כבא"פ נמי אסור מה"ת כדין חזי שיעור כמש"כ וזה הוא בחמב"פ גרידא. אבל לא בשאר איסורין משו"ה א"ש מש"כ הרמב"ם דמה"ט החמירו מדרבנן דאע"ג שאין טעמו נרגש נמי אינו בטיל מדרבנן דהא להרמב"ם חמב"פ חמור מכל איסורין שבתורה דאף ע"ג דליכא כבא"פ נמי אסור מה"ת:

והנה לדברינו דכוחה הצבלי ושכר המדי וכו' אף ע"ג דליכא כבא"פ מ"מ אסור מה"ת אפילו לרבנן. א"כ חזרה קושית הצ"י שהצאתי צסי' הקדום שהקשה על הטור דמ"ט כתב הטור דכוחה הצבלי וכל אינך לרבנן מותר להשהותן בפסקא. אמנם מה שנלע"ד בדעת הטור. דהנה כבר הצאתי לעיל (סימן נב) דהמ"מ (פ"ד מה' חו"מ ה"ה) הביא פלוגתא דרבותא גבי כוחה הצבלי ושכר המדי וכו' היכי דליכא זהו כבא"פ. דאיכא דס"ל דעוברין עליהן צבלי יראה. ואף על גב דלרבנן אין לוקין על אכילתן. וטעמייהו דגבי אכילה א"ש דאינו לוקה, כיון דרבנן ס"ל דאין ההמנ"ל והאיסור שבתערובות הא"א לאכלו כזית בא"פ משו"ה אינו לוקה. אבל לצל יראה כיון שהחמץ שבתערובות אינו בטל מה"ת דטעמו נרגש בתערובות. ממילא כל החמץ שבתערובות מנטרפת לכזית. ואיכא רבותא דס"ל דאין עוברין עליו צבלי יראה. וכתבנו שם דא"ל דטעמייהו משום דהא דבעינן כזית לצל יראה זה הוא מדילפינן בציצה (ו) ביעור מאכילה. לפ"ז א"ל דבכ"מ שא"א שינטרף הכזית לאכילה. תו אינו מנטרף ג"כ לצל יראה. ומ"מ באכילה אסור מה"ת דאע"ג שאמ"ל לכזית מ"מ הא חזי שיעור אסור מה"ת. אבל לצל יראה הא חזי שיעור אינו מה"ת. כמ"ש בשו"ת חכם נבי (סי' פו) ובשאגת אריה (סי' פא). והטור דס"ל דכוחה הצבלי מותר להשהותו. ע"כ דס"ל כהני רבותא דליכא זהו צל יראה. אלא דמ"מ קשה על הטור קושית הצ"י דהול"ל דמדרבנן חייב לבערו. וזה קשה גם לדברינו דאע"ג דנימא שהחמץ שבתערובות אמ"ל לכזית מ"מ הא חזי שיעור נמי חייב לבער מדרבנן. אמנם כיון דחזי שיעור לביעור אינו אלא מדרבנן. שפיר אפשר לחלק בין חזי שיעור שהוא בעין לחזי שיעור ע"י תערובות. כדאמרין חולין (לד) א) אמר עולא האוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה נפסל גופו מלאכול בתרומה וכו' והשלישי נאכל כנזיד הדמע וא"א נפסל גופו ספינן לי' מידי דפסיל ליה לגופי'. א"ל הנח לנזיד הדמע דליכא צי' כבא"פ. והקשו בתוס' שם הא אף על גב דליכא כבא"פ. מ"מ הוה חזי שיעור ע"י תערובות. וא"כ איך הוה אוכל חזי שיעור של תרומה בטומאת הגוף. ותי' כיון דטומאת הגוף מדרבנן לא גזרו בחזי שיעור ע"י תערובות. לפ"ז ה"ה א"ל נמי כה"ג גבי חזי שיעור לענין ביעור דכיון דמדרבנן הוא מחלקינן בין כשהוא בעין או ע"י תערובות. ואף על גב שאפשר לחלק בין האי אסור דרבנן דהתם דאפילו בכשיעור לא הוה אלא מדרבנן להכא דכשיעור הוא מדאורייתא. מ"מ א"ש דהטור ס"ל דלענין ביעור נמי בחזי שיעור ע"י תערובות לא גזרו. ובלא"ה הא לא מצינו בפירוש בגמרא דחזי שיעור חייב לבער מדרבנן. ואדרבא הא מסוגיא דפסחים (מה) משמע דגם מדרבנן א"ח לבער וכמ"ש הש"א (סי' פא) ואיכא זהו מחלוקת דרבותא. והנה כמו שהקשה הט"ז (סי' חמב"פ ס"ק א) על כוחה הצבלי דאי נימא שאסור באכילה מה"ת הול"ל דאסור להשהותן משום גזירה דילמא אתי למיכל. וכה"ג הקשה שם (ס"ק ה) על מש"כ הטור דלביעור נריך כזית. והקשה הא חזי שיעור אסור באכילה מה"ת א"כ הו"ל למגזר דילמא אתי למיכל. ולדברינו זהני תרתי חד טעמא הוא דגם כוחה הוה חזי שיעור מה"ט שכתבנו. והנה אף על גב דהאחרונים הסכימו להט"ז דכל הני ארבעה מיני מדינה אינן אסורין מה"ת באכילה. מ"מ דעת הצ"י ברור מאד שאסור מה"ת מה"ט שכתבנו:

סימן נו

שאלה אי משום טכ"ע גרידא דחמץ איכא נמי בל יראה או לא

תשובה הנה האחרונים נחלקו בזה דבחו"י (סי' תמצ ס"ק א) כתב דמשום טכ"ע אינו עובר עליו צבל יראה. וגם הצ"ח עוצדא דהוה בחמאה שנשרה בה חמץ ושהה תוך הפסח. דהתירה מהר"ד אופענהיים לאחר הפסח דמשום טכ"ע גרידא ליכא בל יראה. וכן בשו"ת בית אפרים (סי' לד) הצ"ח ג"כ בשם שו"ת פני יהושע כת"י דמשום טכ"ע גרידא ליכא בל יראה. אמנם הפר"ח (בסי' תמצ) כתב דלהני רבנותא דס"ל לטכ"ע מה"ת א"ל דעוברין עליו צבל יראה. ובשו"ת ח"ס (סימן קח) כתב בפשיטות דמשום טכ"ע גרידא איכא בל יראה מה"ת. והצ"ח שם בשם הלבוש וכמה אחרונים דס"ל דמשום טכ"ע גרידא איכא בל יראה וכ"כ הפמ"ג בפתיחתו (לסימן תמצ) דמשום טכ"ע גרידא איכא בל יראה. והאחרונים הנ"ל נחלקו עפ"י זכונת הטור דהטור (באו"ח סי' תמצ) כתב שם על כותח הצבלי וכו' ז"ל ודוקא שאין בתערובות טעם חמץ כגון כל אלו שאין נותנין אותם בו אלא לקיחא בעלמא. אבל אם יש בו טעם חמץ חייבים עליו דטכ"ע מה"ת. ומיירי נמי שאין בו כבא"פ אבל אם יש בו כבא"פ חייבים עליו. וע"כ השכר שבאשכנזי ששעושין מחיטין ושעורים חייבים לבערו עכ"ל. והחו"י שם מפרש דמש"כ הטור אבל אם יש בו טעם חמץ חייבים עליו דטכ"ע מה"ת. היינו דחייבין על אכילתו אבל מ"מ אינו עובר צבל יראה משום טכ"ע גרידא אי גוף החמץ לא נמחה בתערובות. אבל בח"ס שם כתב זכונת הטור דחייבין לבערו שעוברין עליו צבל יראה. וזמה דמסיק הטור דהשכר שעושין באשכנזי חייבין לבערו כתב הצ"ח שם דבשכר שלנו איכא בחמץ שנמחה במים כבא"פ כמ"ש הרא"ש. והרלנ"ח שם בטור כתב דבלא"ה שכר שלנו חייב לבערו דאיכא בו טכ"ע הנה דברי הרלנ"ח הוא כהה"ס דמשום טכ"ע עובר צבל יראה:

אמנם מה שנלע"ד בזה וגם דעת הטור הוא כמו שאבאר. דהנה אי איכא בל יראה בטכ"ע גרידא. מלכד דזה נריך לזרר לכל השיטות שנחלקו בהא מילתא דטכ"ע מה"ת. דעת ר"ת והרא"ש בפ"ז דחולין (סי' לא) ובסוף ה' חלה דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור ולוקה על כזית אחד ממנו. ודעת הרמב"ן בחולין (נח) ובמלחמות בפסחים ריש א"ע דאע"ג דטכ"ע מה"ת מ"מ אין ההיתר שקיבל טעם האיסור נהפך לאיסור ואינו לוקה עד שיאכל כ"כ מן ההיתר עד שאכל טעם של כזית איסור בתוך שיעור זירופו דהיינו בתוך אכ"פ. ודעת הראש"ד דלעולם אינו לוקה על טעם של כזית אם לא אכל ממשו של איסור. והא דילפינן טכ"ע לכה"ת מקרא דמשרת זה הוא לאיסור גרידא. והראש"ד ס"ל ג"כ דההיתר נהפך לאיסור אלא שאין לוקין עליו. ואיכא נמי רבנותא דס"ל בזה כהראש"ד דאינו לוקה עליו. וגם ס"ל כהרמב"ן דההיתר לא נהפך לאיסור. ואי אכל כזית מהיתר שקיבל טעם האיסור לא חשיב כזית איסור אפילו לאיסורא גרידא. ובספרי צדיני טכ"ע הארכתי בזה עי"ש. ולענין אי איכא בל יראה בטכ"ע א"ל דאיכא נ"מ בין הני רבנותא וכמו שיבאר עוד. גם יש לעיין עוד אי טכ"ע בחמץ"פ חמור טפי דהא בפסחים (מג א) תניא כל מחמצת לא תאכלו לרבנות כותח הצבלי ושכר המדי וכו' ואמרינן שם (מד א) דלתיא כר"א דדריש כל ומרבה דבחמץ"פ גם ההמז"ל. ורבנן פליגי על ר"א. והנה לרבנן פשוט דחמץ"פ דמי לכל איסורין. אבל לר"א א"ל דגם טכ"ע בחמץ"פ ילפינן מהאי קרא כמו שיבאר לפנינו:

והנה רש"י פסחים (מה א) ס"ל דבכותח הצבלי ושכר המדי איכא טכ"ע דחמץ. ומה"ט כתב שם דרבנן לית להו טכ"ע מדס"ל דאינו לוקה על כותח הצבלי. ורש"י לטעמי' דס"ל דמשום טכ"ע הול"ל דההיתר

נהפך לאיסור ולוקין על כזית ממנו. אבל להראב"ד דס"ל דאינו לוקה על טכ"ע. וכן להרמב"ן דס"ל דאינו לוקה עד שיאכל טעם של כזית איסור בתוך אכ"פ. לדידהו א"ש הא דס"ל לרובן דאינו לוקה על כותח הבצלי ושכר המדי. אף על גב דאיכא זהו טכ"ע דמ"מ ליכא זהו כבא"פ. וכ"כ הרמב"ן במלחמות בפסחים שם והראב"ד בהשגותיו על צעה"מ שם. דהראב"ד שם כתב דעל טכ"ע אינו לוקה משו"ה אינו לוקה בהני. והרמב"ן שם כתב משום דבכל הני ליכא טעם של כזית בא"פ. וכל או"א כתב לפי שיטתו שהבאתי לעיל. וגם לדידהו א"ש הא דר"א צעי קרא דכל מחממת לרבות ללוקה על כל הני, דמשום טכ"ע א"א ללקות עליהן. אמנם לר"ת והרא"ש דס"ל דלד"ה טכ"ע מה"ת. וגם דצט"ע ההיתר נהפך לאיסור ולוקין על כזית אחד ממנו. לדידהו לכאורה קשה א"כ מ"ט פליגי ר"א ורובן בכותח הבצלי. אמנם באמת מה"ט כתב הטור שהבאתי לעיל ודוקא שאין בתערובות טעם חמץ כגון אלו שאין נותנין אותם בו אלא לקיוהא בעלמא. אבל אם יש בו טעם חמץ חייבים עליו דטכ"ע מה"ת. דהטור ס"ל כדעת אביו הרא"ש דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור ולוקין עליו בכזית. ומה"ט כתב דכותח ובכל הני ליכא טכ"ע שאין נותנין החמץ אלא לקיוהא. וזהו צרור בכונת הטור. ובסימן הקדום כתבתי דגם הטור מודה דהחמץ צפ"ע שבחך הכותח טעמו נרגש בתערובות. דאי לא"ה הו"ל דצט"ל. אלא דס"ל דההיתר לא קיבל טעם חמץ אלא קיוהא דחמץ. דמשו"ה א"ש. דאין ההיתר נהפך לאיסור ואינו לוקה על כזית ממנו משום טכ"ע. ומשו"ה פליגי ר"א ורובן אי לוקה על כל הני משום דרשא דכל מחממת:

מעשה מש"כ הפר"ח והח"ס שהבאתי דכיון דמרובן דטכ"ע מה"ת ה"ה דעוברין עליו צבל יראה. יש לעיין דלשיטת ר"ת והרמב"ן שהבאתי דס"ל דלוקין על טכ"ע. לדידהו הא דילפינן ממשרת דטכ"ע. זה הוה גילוי מילתא דהוה כאיסור צעין היה א"ל דה"ה דעוברין עליו צבל יראה. וגם א"ל להיפך דגבי איסור אכילה דרבי רחמנא רבי. אבל לצל יראה דלא רבי רחמנא לא רבי. ואין להקשות הא היכי דאיכא טעמו וממשו של איסור כבא"פ הא בזה כתבנו לעיל (סי' יג) בפשיטות דאמרינן דכמו דאינו צט"ל לאכילה ה"נ דאינו צט"ל לצל יראה. והבאתי שם ראיות ע"ז. שא"ה דא"ל לומר אלא הא מילתא דכיון שאינו צט"ל הוה כמו שהוא צעין. אבל גבי טכ"ע גם אי נימא דטעמו אינו צט"ל והוה כצעין. מ"מ הא צטעם גרידא ליכא למימר שהוא כזית. אלא שנריך להוסיף כיון דילפינן גבי אכילה דטכ"ע הוה ככזית א"כ תו א"ל. דגבי איסור אכילה דרבי רחמנא רבי אבל לא צכה"ת. והנה כ"ז הוא לשיטת הני רבנותא. אבל לדעת הראב"ד ורוב ראשונים דס"ל דאפילו גבי איסור אכילה נמי אינו לוקה על טכ"ע. א"כ לדידהו הא א"א לומר דזה הוה גילוי מילתא דטכ"ע הוה כצעין דהא אפילו גבי אכילה גופה. נמי לא הוה כצעין למלקות. א"כ פשוט דלאיסור דרבי רחמנא שהוא אסור מה"ת רבי. אבל לא לצל יראה, דזה גרע טפי מחזי שיעור אף על גב דלאיסור אכילה רבי רחמנא שאסור מה"ת מ"מ ליכא בזה צל יראה מה"ת אפילו לאיסורא גרידא כמ"ש בשו"ת חכם נבי (סימן פו) ובש"אגת אריה (סימן פא) וכתב הש"א שם שזה מוכרח מכל הסוגיא דפסחים (מה"ז) וכש"כ גבי טכ"ע להני רבנותא דס"ל דאינו לוקה דאיכא למימר הכי:

ונראה דגם לר"ת ורמב"ן דס"ל דלוקין על טכ"ע. מ"מ זה הוה דוקא לאיסור אכילה דרבי רחמנא. אבל לא לצל יראה. תדע דהא אף על גב דס"ל לר"ת בהיתר שקיבל טעם האיסור שלוקין על כזית ממנו. מ"מ ודאי מודה בהיתר שקיבל טעם של איסור שהיה אסור בין באכילה בין בהנאה. דאע"ג דלוקה על אכילת כזית של אותו היתר משום טכ"ע. מ"מ מותר בהנאה מה"ת. מה"ט דלאיסור אכילה דרבי רחמנא רבי אבל לא לאיסור הנאה. וזה מוכרח דהא אמרינן בע"ז (סא"ז) ההוא כריא דחטי דנפיל עליה חציתא דיין נסך שריה רבא לזבוגי לעכו"ס. והתם הא מיירי שיש בהן טעם יין. דאי לא"ה שרי באכילה דמצשא"מ ציין נסך צנו"ט.

כדתנן שם (עג) יין צמים צנו"ט. אלמא דאע"ג דהחטין קצלו טעם יין והל"ל דלר"ת דהיתר נהפך לאיסור. מ"מ שרי בהנאה וזה הוא מה"ט דדוקא באיסור אכילה אמרינן דהיתר נהפך לאיסור. כדילפינן מקרא. אבל לא לאיסור הנאה. וכן בע"ז (לה) גבי שלקות שידוע שנתן לתוכן יין נסך ס"ל לר"י דמותר בהנאה. ואפילו לחזקיה שם דאסר בהנאה. מ"מ הא כתב הרשב"א שם דגם לדידיה שרי למוכרו לעכו"ם חוץ מדמי יי"ג שצו. והראב"ד והריטב"א שחולקים על הרשב"א. הא כתבו שם טעמא דמילתא דיין בשלקות הוה מילתא דעבידא לטעמא ומשו"ה ס"ל לחזקיה דאסורין בהנאה מדרבנן. אבל פשוט דלד"ה לא אמרינן דמשום טכ"ע היתר נהפך לאיסור לאסור בהנאה מה"ת. וזה הוא מה"ט דלא אמרינן הא מילתא דהיתר נהפך לאיסור אלא לאכילה גרידא כדיליף מקרא. ועי' מש"כ לקמן (סימן ט) שהבאתי שם דאיכא רבנותא דס"ל ביי"ג ממש שנתן טעם בהיתר דאסור בהנאה מדרבנן. כמו יין ציין. ולד"ה לא אמרינן דמשום טכ"ע הוה היתר כגוף האיסור לאסרו בהנאה מה"ת. כמו דאמרינן כן לגבי אכילה לר"ת. והבאתי שם עוד ראיות רבות דהא מילתא דטכ"ע הוא באיסור אכילה גרידא אבל לא בכה"ת. והארכתי שם הרבה לבאר מש"כ הרא"ש בה' חלה על הא דתנן (חלה פ"ג י"ז) העושה עיסה מן החטין ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה. וכתב הרא"ש דמשום טכ"ע חשבינן דהאורז שקיבל טעם חטין הוה כמו חטין. לחייבו בחלה מה"ת עי"ש שהארכנו בזה. ולפי מה שצברנו שם דהא מילתא דטכ"ע לר"ת לא אמרינן כן אלא גבי איסור אכילה גרידא. אבל לא בכה"ת. פשוט דה"ה דליכא ביה נמי כל יראה דלא כהפר"ח והח"ס. אמנם מלבד ה"ט שהבאתי מהפר"ח והח"ס א"ל דצטכ"ע איכא כל יראה משום תרי טעמי אחרינא ויבואר בענף ב':

ענף ב

אמנם א"ל דאיכא כל יראה צטכ"ע מטעמא אחרינא. דהנה צכותא הצבלי לר"א דס"ל דלוקה על אכילתו נחלקו רבנותא אי לר"א עובר נמי עליו צבל יראה או לא. דהגאונים ורש"י צפסחים (מצ) מפרשים דהא דתנן שם וא"ע צפסח כותח הצבלי וכו'. היינו דעוברין עליהן צבל יראה. וצתוס' שם הקשו דהא כל הני מרבינן מקרא דכל מחממת לא תאכלו. א"כ לא מרבינן להו אלא לאכילה. אבל לא לצבל יראה. ולעיל (סימן סח) תי' דעת רש"י צמה דס"ל דלהאי תנא דלוקין על נוקשה ה"ה דעוברין עליו צבל יראה עי"ש. וצמה דקשה לרש"י דמנ"ל צבל יראה צכותא הצבלי ושכר המדי דהוה ת"ת. הבאתי שם מש"כ הר"ן ע"ז דלאכילה נריך קרא לרבות דאפילו על כזית א' מתערובות לוקה. דגם היתר מנטרף לכזית. אבל לצבל יראה א"ש שום קרא לרבות. דכיון דהחמץ שצתערובות טעמו נרגש ואינו צטיל. ממילא כל החמץ שצכותא מנטרף לכזית. ואף על גב דלאכילה א"א להנטרף דא"א לאוכלו בתוך אכ"פ. ולפי ה"ט דוקא היכי דאיכא ממשו של חמץ בהתערובות. אבל צטכ"ע ליכא ה"ט כמש"כ שם. אמנם עוד הבאתי שם מה שתי' בצהע"ט דמשו"ה עובר עליו צבל יראה משום דילפינן צבינה (זצ) שאור דאכילה משאור דראיה. וכיון דלר"א לוקין על אכילתו. כדיליף מקרא דכל מחממת ה"ה דעובר עליו צבל יראה דאיתקש השצתה לאכילה. ולפוס ה"ט ה"ג הול"ל על טכ"ע. דלהני רבנותא שלוקין על אכילתו דעוברין עליו ג"כ צבל יראה. ולפ"ז גם לרבנותא דס"ל דלית הלכתא כר"א. מ"מ הא כתב הטור שהבאתי בענף א' דדוקא צכותא הצבלי פליגי רבנן דאין צו טעם חמץ שאין נותנים צו חמץ אלא לקיוהא בעלמא. אבל אם יש צו טעם חמץ חייבין עליו דטכ"ע מה"ת. וכיון דצטכ"ע גם לרבנן חייבין על אכילתו. תו הול"ל לצהע"ט דה"ה דעובר עליו צבל יראה משום דילפינן שאור דראיה משאור דאכילה. ומעתה מצורר היטב דצרי הטור שהבאתי בענף א' שכתב אבל אם יש צו טעם חמץ חייבין עליו דטכ"ע מה"ת. וסתם וכתב חייבין עליו ולא ביאר אי מיירי באכילה או בציעור. דזה הוא מה"ט דבאכילה ודאי חייב

דטכ"ע מה"ת. וכמש"כ לעיל דהטור ס"ל כהרא"ש דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור ולוקין על כזית אחד מתערבות. אבל לענין כל יראה הא זה תליא בפלוגתא דבהע"ט. ולהזהע"ט דס"ל דזכותא הצבלי לר"א איכא נמי כל יראה כיון דלוקין על אכילתו. א"כ ה"ה בטכ"ע לרבנן נמי עובר צבל יראה. ולתוס' והרא"ש דס"ל דזכותא לר"א ליכא כל יראה אף על גב דלוקין על אכילתו. ה"ה בטכ"ע לרבנן ליכא כל יראה. וא"ש נמי הא דמסיק הטור אבל כשיש בו כבא"פ חייבין עליו. וע"כ השכר שעושיין באשכנו חייבין לצערו. וכתב ה"ט דכבא"פ דחייבין לצערו לד"ה. וא"ש טובא מה דהרא"ש זריש א"ע כתב נמי בשכר של אשכנו ה"ט דיט כו כבא"פ. ולא הזכיר כלל טכ"ע משום דס"ל דזכותא הצבלי לר"א אף על גב דלוקין עליו מ"מ ליכא כל יראה. וא"כ ה"ה דבטכ"ע לרבנן ליכא כל יראה ומשו"ה כתב ה"ט דכבא"פ:

והנה גם לה"ט דבהע"ט דזכותא הצבלי לר"א איכא כל יראה משום דאיתקש השצתה לאכילה. מ"מ בטכ"ע לרבנן א"א לומר ה"ט אלא להני רבותא דס"ל דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור ולוקין על כזית אחד ממנו. וכמו דס"ל להטור. אבל להרא"ש דס"ל דאינו לוקה על טכ"ע כש"כ אי נימא דההיתר לא נהפך לאיסור. תו ליכא ה"ט דאיתקש השצתה לאכילה. כיון דבאכילה ג"כ אינו לוקה וכמש"כ לעיל. וכיון דהאחרונים הפר"ח והפמ"ג בפתיחה הכוללת הביאו שם דרוז ראשונים ס"ל דאינו לוקה על טכ"ע. וגם דעת הצ"י הוא כן א"כ תו ליכא נמי ביה כל יראה. וכש"כ כפי מש"כ בספרי דזיני טכ"ע טעם אחר בזה דמ"ט ליכא מלקות בטכ"ע. ולפוס ה"ט שכתבנו שם ליכא ביה נמי כל יראה עי"ש וגם כ"ז הוא לדעת הבהע"ט. ועי' לעיל (סימן מח) מש"כ מה שיש לעיין הרבה על הבהע"ט:

אמנם א"ל עוד טעם אחר דבטכ"ע איכא כל יראה. דמסתבר דלר"א דדריש מכל מחמנת לרבות כותח הצבלי ושכר המדי וחומץ האדומי. דה"ה דאפשר לרבות מהאי קרא כ"ד שיש בו טעם חמץ שלוקין על כזית ממנו. ואף על גב דנימא דצכה"ת אין לוקין על טכ"ע. וגם דאין ההיתר נהפך לאיסור. מ"מ חמץ"פ לר"א שאני דילפינן ביה דהמז"ל. א"כ ה"ה דבכ"ד דאיכא טעם חמץ נמי ההיתר מז"ל ולוקין על כזית ממנו. ואף על גב דהרמב"ן במלחמות בפסחים שם כתב דהמז"ל לא הוה טכ"ע. וכונתו שם דהמז"ל הוא היכי דאיכא ממשו של איסור. מ"מ הא הרמב"ן שם קאי על הקרא. דאי לאו קרא דטכ"ע הול"ל דבכל הני דילפי ביה דהמז"ל. היינו דוקא דמז"ל לממשו של איסור. כגון בתערובות דאית ביה ממשו של איסור. אבל מ"מ א"ל דלצת דילפינן טכ"ע. א"כ בכל הני דילפינן ביה מקראי דהמז"ל א"ל דה"ה נמי דהמז"ל אי איכא טעמו של איסור גרידא. וכן מסתבר דהא בחומץ האדומי ליכא ממשו של איסור כדאמרינן (פסחים מג א) שאין יינס מחמין עד שנותנין ביה שעורין. א"כ הא השעורין שהחמיצו לא הוה אלא מילתא דעבידא לטעמא וצכה"ת הא מילתא דעבידא לטעמא הוא מדרבנן וטכ"ע מה"ת כמש"כ האחרונים. ואף על גב דמדרבנן החמירו טפי במילתא דעבידא לטעמא כדאיתא (הולין ו א) דמילתא דעבידא לטעמא הוה כבעין מ"מ מה"ת טכ"ע חמור א"כ איך א"ל דבחמץ"פ לר"א הוא להיפך א"ו דבטכ"ע דחמץ"פ נמי לוקה על כזית ממנו לר"א. ואפילו להני רבותא דצכה"ת אינו לוקה על טכ"ע. ומעתה להני רבותא דס"ל דהלכתא כר"א הול"ל דבחמץ"פ לוקין על טכ"ע אפילו על כזית אחד. ולדברי הבהע"ט שהצאתי דס"ל דזכותא הצבלי לר"א עוברין עליו צבל יראה כיון דלוקין על אכילתו. הול"ל דה"ה דעל טכ"ע עוברין צבל יראה לר"א מה"ט גופיה. אך מש"כ דבחומץ האדומי ליכא ממשו של איסור אינו מוכרח. דלפי מש"כ הכ"מ (פ"א מה"ה חו"מ ה"ו) לתרץ דעת הרמב"ם מוכרח ג"כ לומר דבחומץ האדומי איכא ממשו של חמץ כבא"פ. גם לפי מש"כ לעיל (סימן נ"א) לתרץ דעת הרמב"ם דהא דתניא (פסחים מג א) כל מחמנת לא תאכלו לרבות כותח הצבלי ושכר המדי וכו'. מיירי היכי דאיכא כבא"פ. א"ש טפי לומר דבחומץ האדומי גוף החמץ נמחה ומ"ל כבא"פ דאי לא"ה נטרך לומר

להרמז"ס דחומץ האדומי הוא מדרבנן אלא דתניא הכא אגב שאר איניך. והרמז"ס (פ"א מהחומ"מ) כתב שם כותח הצבלי ושכר המדי אבל חומץ האדומי לא הזכיר. וא"ל דזה הוא מה"ט דלא מ"ל גביה כבא"פ. ולפי' רש"י בסוגיא דפסחים ודאי דא"ל לומר דבחומץ האדומי איכא ממשו של חמץ. אך מש"כ כיון דר"א מרבה חומץ האדומי דליכא ביה ממשו של חמץ ה"ה דמרבה כל טכ"ע דחמץ אינו מוכרח כ"כ:

מ"מ גם אי נימא כדצרינו דלר"א בטכ"ע דחמז"פ ג"כ היתר מ"ל ולוקין על כזית אחד. אפ"ה מסתבר להלכה דכל יראה ליכא ביה משום דא"ל לומר דגם כל יראה איכא ביה. אלא או דנימא דהלכתא כר"א דדריש כל מחמת לרבות כותח הצבלי ונימא דמרבה נמי דבטכ"ע דחמז"פ ג"כ היתר מ"ל. וגם נימא דהלכה כבה"ט דהא. דלר"א איכא כל יראה בכותח הצבלי משום דכיון דלוקין על אכילתו תו ילפינן שאור דראיה משאור דאכילה. וה"ט איכא נמי בטכ"ע. וגם א"ל עוד טעם אחר דנימא דהלכתא כר"ת דבטכ"ע דצכה"ת נמי לוקה על כזית אחד מהתבשיל. וכצעל העיטור דבכ"מ דלוקין על אכילתו ילפינן שאור דראיה משאור דאכילה. והנה מלמד מה שהבאתי לעיל (סימן מה) דכל הראשונים פליגי על בה"ט. וכתבו דגם לרש"י דס"ל דאיכא כל יראה בכותח הצבלי זה הוא משום דהחמץ שצתערובות מנטרף לכזית לכל יראה. ואף על גב שלאכילה אמ"ל דגבי אכילה בעינן כבא"פ. וה"ט ליכא אלא היכי דאיכא ממשו של חמץ דתערובות אבל לא בטכ"ע. ועי"ש מש"כ מה שיש לעיין על ה"ט דבה"ט וגם מלמד מש"כ האחרונים הפר"ח בסימן תמ"ב והפמ"ג בפתיחה הכוללת דלית הלכתא כר"ת דס"ל דבטכ"ע לוקה על כזית אחד מהתבשיל. בלא"ה הא ר"ת בעמ"ל לית ליה הא מילתא דבה"ט דהא בתוס' ריש א"ע כתבו דבכותח הצבלי ליכא כל יראה אפילו לר"א דאינו מרבה אלא לאכילה. ולא לכל יראה. לפ"ז ס"ל דצכה"ג לא ילפינן שאור דראיה משאור דאכילה. וגם להיפך הא דבה"ט לית ליה הא דר"ת דבטכ"ע לוקה על כזית אחד מהתבשיל כמש"כ בעיטור. מעתה ודאי דא"ל להחמיר בהפסד מרובה גבי טכ"ע משום טעם השני. וגם להטעם הראשון כיון דלה"ט נמי ז"ל כבה"ט דצכה"ג ילפינן שאור דראיה משאור דאכילה. וכבר הבאתי דהראשונים פליגי ע"ז. גם אינו ברור כ"כ לומר דר"א מרבה טכ"ע דחמז"פ. ובלא"ה הא רוב ראשונים ס"ל דלית הלכתא כר"א. וכבר הבאתי לעיל (סימן מז) מש"כ הפר"ח והגר"א דמה שפסק הב"י דכותח איכא כל יראה. לאו שפסק כר"א דהמז"ל. אלא משום דהחמץ גרידא שצתערובות מנטרף לכזית לכל יראה. אבל ודאי דלית הלכתא כר"א. ולפ"ז במקום הפסד יש להקל דבטכ"ע ליכא כל יראה. ובהוראת מהר"ד שהביא בחק יעקב. הן אמת דעל החו"י גופיה יש לעיין מ"ט הקיל בטכ"ע הא הוא גופיה ס"ל דמש"פ הב"י דכותח איכא כל יראה ה"ט משום דהלכה כר"א. וגם כתב שם דבחומץ האדומי איכא נמי כל יראה. א"כ מ"ט הקיל בטכ"ע יותר מבחומץ האדומי. וז"ל או דנימא דבחומץ האדומי גוף החמץ נמחה. או דנימא דר"א אף על גב דמרבה מילתא דעבדא לטעמא מ"מ לא מרבה טכ"ע. ולדצרינו ודאי דאפשר להקל בהפסד מרובה בטכ"ע דליכא ביה כל יראה וכשעבר עליו הפסקה מותר. ועוד נבאר בסימן הבא מה שיש לעיין בזה:

ולדברינו דבטכ"ע גרידא ליכא כל יראה א"כ הא דתנן (פסחים מז) מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שהן מחמיצין אין הכונה שהמים קבלו טעם חמץ אלא משום פירורים שצתוך המים. והא דתנן משום שהן מחמיצין. היינו לפי שבשעה שהנחתום מניח ידו במים הצלף שעל ידיו אינו מחומץ רק כשמתהיין במים יתחמזו ואף על גב דמים זוננים אינם מחמיצין וכדתנן (פסחים מהז) תפח תלטוש בלונן. מ"מ מי תשמישו של נחתום דאינו זוננין מחמיצין. וזה הוא כוונת המשנה דתנן מפני שהן מחמיצין. ובז"ל"ח (פסחים מזא) במשנתנו דא"ע הביא משנה זו. והקשה מזה על הרא"ש שכתב דתערובות חמץ כמו כותח מותר להשהותו בפסח. וע"ז תמה הא מי תשמישו של נחתום הוה תערובות חמץ. ותנן ישפכו. ומה"ט כתב דמשום טכ"ע איכא כל יראה.

אבל זכותה ליכא טכ"ע כמש"כ הטור שהזאתי לעיל. אך גזי מי תשמישו של נחתום דליכא טכ"ע איכא כל יראה. אמנם קושיתו על הרא"ש לק"מ דכל דבר שהוא ניכר במים לא הוה תערובות חמץ אלא חמץ בעין. וכש"כ הכא הא כשהמים משתהין הפירורין יורדין למטה וניכרין בפ"ע. ודאי דזה הוה חמץ בעין. וזה פשוט ולהרא"ש דדאי דליכא כל יראה בטכ"ע. דאע"ג דס"ל בטכ"ע כר"ת מ"מ כיון דלא ס"ל כזהע"ט דזכה"ג ילפינן שאור דראה משאור דאכילה דהא הרא"ש פסק דזכותה ליכא כל יראה אפילו לר"א. א"כ ודאי דבטכ"ע ליכא כל יראה ודעת הטור כבר בררנו לעיל ועוד נבאר בסימן שאח"כ:

סימן נז

בענין הנ"ל

והנה במש"כ בסימן הקדום דטכ"ע הוא לאיסור אכילה גרידא אצל לא לענין זיעור ולצל יראה. לכאורה יש לעיין בזה הא דזיעור דשביעית משום טכ"ע גרידא חייב לזער וכדתנן (שביעית פ"ט מ"ה) הכוזב ג' כבשים בחצית אחת רא"א אוכלין על הראשון ר"י אומר על האחרון ר' גמליאל אומר כל שכלה מינו מן השדה יזער מן החצית. וכתב שם הר"ש דטעמא דר"א כיון שאותו מין שכלה נתן טעם בכולן משו"ה זריך לזער כולן. וכתב שם דגם ר"ג מודה דמשום נתינת טעם זריך לזער. אלא דמיקל גבי ירק גרידא. דס"ל דמה"ת זיעור אחד לכולן. והזריך שם לזאר טעמא דר"י עי"ש. מ"מ מזאר לכאורה דמשום טכ"ע חייב לזער ובתוס' פסחים (נ) ד"ה הכוזב כתבו דר"א ור"י פליגי בקראי כמו שמזאר בתו"כ. והקשו שם דל"ל לר"א קרא דכשכלה מין אחד חייב לזער כולן. בלא"ה הול"ל דמשום טכ"ע חייב לזער כולן. ותי' דשא"ה דלא דמי איסור דזיעור לשאר איסורין דהא שרי לעניים והו"א דנחשבים כמזוער. כיון שאין כאן אלא הטעם עכ"ל. וכתבו שם דר"ג דס"ל דא"ח לזער הוא מה"ט דטכ"ע הוה כמזוער. וה"ט דטעם הוה כמזוער לא שייך אלא בשביעית כמש"כ בתוס'. א"כ לכאורה הול"ל דבחמז"פ חייבין לזער משום טכ"ע גרידא. והראב"ד (פ"ז מה' שמיטה ויובל ה"ג) כתב שם ז"ל ור"ג סבר אין הולכין בזה אחר נו"ט שאין כאן איסור אכילה אלא מנות זיעור בלבד. הלכך דין הוא שיזער אותו המין בלבד, וזהו עיקרן של דברים הללו עכ"ל. ולכאורה מזאר מדברי הראב"ד ה"ט שכתבנו בסימן הקדום דטכ"ע לא אמרינן אלא לאיסור אכילה גרידא. ולא למנות זיעור. ולדבריו זה הוא פלוגתא דתנאי:

אמנם באמת זה ליתא דהא פירות שביעית לאחר הזיעור אסורין באכילה. זין להרמב"ם דס"ל (פ"ז מה' שמיטה) דזיעור דשביעית הוא בשריפה. וזין לשיטת התוס' והר"ש דזיעור הוא בהפקר. מ"מ אם לא הפקירן אסורין באכילה. וכמש"כ בתוס' פסחים (נ) ד"ה מתזערינן. וא"כ קשה תו מ"ט דר"ג דס"ל דא"ח לזער כולן ושרי לאכולם לאחר זמן זיעור. הא לגבי אכילה הול"ל דטכ"ע דאפילו לדברינו דבחמז"פ א"ח לזער מה"ת משום טכ"ע. מ"מ פשוט דאסור באכילה מה"ת בתוך הפסח. אך באמת זה הוא טעמא דהר"ש ותוס' דס"ל דשביעית הול"ל דמשום טכ"ע חייב לזער. דהיינו שאסורין באכילה אם לא יזערין. דגבי אכילה איכא ה"ט דטכ"ע. ולכאורה קשה על הראב"ד שכתב שאין הולכין בזה אחר נו"ט שאין כאן איסור אכילה אלא מנות זיעור. דמ"מ איך שרי לאכול אחר הזיעור. וא"ל דהראב"ד ס"ל כיון דהא דאסור לאכול אחרי זיעור לא ילפינן אלא מהאי קרא גופא דזיעור. דכתיב ולזהמתך ולחיה אשר בארצך וכו' דהיינו שחייב להפקירן ולא יאכלם בלי הפקר. משו"ה ס"ל לר"ג דכל שמן הדין א"ח לזער א"א לאוסרו נמי באכילה. ולא דמי לחמז"פ דאע"ג דנימא דטכ"ע א"ח לזער. מ"מ אסור באכילה דכתיב לא יאכל חמץ וגבי אכילה הא טכ"ע. אצל בשביעית כיון דטכ"ע א"ח לזער תו א"א לאוסרו באכילה. ולהראב"ד ה"ט דר"ג ובמה דס"ל להר"ש דלר"ג משום טכ"ע חייב לזער ואינו מיקל אלא זירק גרידא. לכאורה קשה מהא דתנן (שביעית פ"ז מ"ו) וורד חדש שכבשו בשמן ישן ילקוט את הוורד. אלמא דאע"ג דהוורד נו"ט בשמן מ"מ א"ח לזער השמן. ובתוס' יוס טוב שם הקשה מהא דמלינו דשביעית אוסרת בנו"ט. וזה לא קשה דאע"ג דשביעית אוסרת בנו"ט שיהא זריך לאכול בקדושת שביעית. מ"מ משום נ"ט א"ח לזער וכמש"כ בתוס' פסחים שהבאתי דהטעם הוה כמזוער. או כמו שהבאתי בשם הראב"ד. ומלאתי שכבר הקשה הגרע"א בגליון המשניות על תויו"ט. אמנם להר"ש קשה לכאורה ואין כאן מקומו להאריך בזה:

ומעתה להיפך היה אפשר להציא ראייה לדברינו ממש"כ הראב"ד גבי זיעור דשביעית שאין הולכין בזה אחר נו"ט שאין כאן איסור אכילה אלא מצות זיעור. דה"ה נמי גבי זיעור חמץ אין הולכין אחר נו"ט שאין כאן איסור אכילה אלא מצות זיעור. ומה שיש לעיין דגבי זיעור חמץ הא א"ל דאיתקש השבתה לאכילה דכ"ד שאסור באכילה חייב להשביטו הא זה בררנו בסימן הקדום. וכל דברינו הוא במש"כ האחרונים דכיון דטכ"ע. ממילא דחייב לזערו ועוברין עליו בצל יראה. ומדברי הראב"ד איכא ראייה לדברינו דטכ"ע לא אמרינן אלא לאיסור אכילה. ואף דמסבירא אין לדמות זיעור דשביעית לזיעור דחמץ. דזיעור דשביעית יליף מדכתיב ולבהמתך ולחיה אשר וכו' תהיה כל תזוהתה לאכול. וזה לא שייך על טכ"ע. ובהא איכא נמי סברת התוס' דטעם גרידא הוה כמזוער. משא"כ גבי חמץ. מ"מ מדכתב הראב"ד שאין הולכין בזה אחר נו"ט שאין כאן איסור אכילה. נראה דדוקא לאיסור אכילה אמרינן טכ"ע כדברינו. ובהא דמצינו גבי זיעור דמע"ש ונטע רבעי דתנן (מע"ש פ"ה מה"ה) התבשיל ב"ש אומרים צריך לזעור. וב"ה אומרים הרי הוא כמזוער. לכאורה נראה דב"ה ס"ל כר"ג דגבי שביעית נמי משום טכ"ע גרידא א"ל לזעור. וה"ה בזיעור דמע"ש. וראיתי בתפארת ישראל במשניות שם שכתב כן דב"ה כר"ג. אמנם מסתבר דלא דמי להדדי. והא דפליגי ב"ש וב"ה בתבשיל מיירי אפילו שיש בו תערובות מע"ש. ומדברי הרמב"ם (פי"א מה' מע"ש) נראה דאפילו כל התבשיל הוא של מע"ש ג"כ א"ל לזעור. וטעמא דמילתא נראה דהא זיעור דמע"ש הוא שלא לאחר אכילת מע"ש. וזירושלמי שם פרכינן ויתודה ביום טוב ראשון של פסח ומשנינן כדי שיהיה לו מה לאכול ברגל אלמא דאע"ג שהוא מאחר זמן אכילתו. מ"מ מקיים הא דכתיב בקרא כי תכלה וכו' דהא חזינן דבשכיל שיהא לו מה לאכול ברגל אחרת עד יום טוב אחרון של פסח ומה"ט ס"ל לב"ה דאפילו כשהגיע יום טוב אחרון אס כבד נתבשל א"ל לזעור:

והנה מנא תי בשו"ת ר"י מגא"ש (סימן ר"ד) שכתב דהא דאמרינן (פסחים ז) דקדרות של חמץ מותר לקיימן בפסח. דזה הוא משום דבקררה ליכא אלא טעמו ולא ממשו וטעמו ולא ממשו א"ל לזעור. ולא הבינותי דאע"ג דנימא דמשום טכ"ע חייב לזעור. מ"מ הא לא עדיף מחמץ זעין ובחמץ זעין נמי אמרינן (פסחים מה ז) כופת שאור שיחדה לשיצה וטח פניו בטיט א"ל לזעור. וטעם שבקדרה א"ל דדמי לשאור שטח פניו בטיט. מ"מ מדבריו יש ללמוד דמשום טכ"ע א"ל לזעור. וגם בזהע"ט זב' פסח מציא ג"כ דר"ת הקשה לשיטת רש"י דס"ל דכותח הצבלי לר"א חייב לזעור. דא"כ מ"מ פרכינן בפסחים שם קדרות בפסח מ"ט ישצרו. והנה מדמקשה ר"ת על רש"י ואף על גב דרש"י ס"ל דטכ"ע לאו דאורייתא היה נראה מכאן ראייה למש"כ בסימן הקדום דלר"א דס"ל המצ"ל ודריש כל מחמנת לרבות חומץ האדומי דה"ה נמי דבטכ"ע בחמץ"פ לוקה מ"מ אפשר לתרץ קושית ר"ת מההוא דקדרות לשיטת רש"י. מה"ט שכתבנו. וגם א"ל נמי דבטכ"ע אפילו לרש"י א"ל לזעור דלא דמי לכותח הצבלי מה"ט שכתבנו בסימן הקדום:

ומהא דאיתא בזירושלמי פסחים (סוף פ"ז) ר"ש בר רב ינחק היה לו יין קוסס יהיב בגו שעורין בגין דיחמע. שאל לר' אחי א"ל צריך אתה לזעור. הנה לכאורה מבואר דמשום טכ"ע חייב לזעור. אך זה ליחא חדא דא"ל דזה הוא מדרבנן שלא יבוא לאוכלה. וכמש"כ בתוס' פסחים (זא) דחמץ נוקשה נמי חייב לזעור מדרבנן שלא יבוא לאוכלם. וגם א"ל דס"ל כר"א דדריש כל מחמנת. וכבר כתבנו בסימן הקדום דלר"א היה א"ל דחייב לזעור מה"ת ושם בררנו דזה הוא רק לשיטת הבהע"ט. אבל לשיטת התוס' והרא"ש גם לר"א א"ל לזעור. ולדידהו ז"ל שזה הוא מדרבנן. אמנם לשיטת ר"ת דס"ל דנוקשה ותערובות א"ל לזעור אפילו מדרבנן קשה מהאי ירושלמי וכבר הקשה בזהע"ט שם על ר"ת מהאי ירושלמי:

והנה לדברינו גבי טכ"ע גרידא טעמו ולא ממשו שעבר עליו הפסח בהפסד מרובה יש לסמוך על האחרונים
המקילים דאינו עובר ע"ז בצל יראה. וממילא דמותר לאחר הפסח דדמי לנוקשה שעבר עליו הפסח
שפסק הב"י בסימן תמ"ז דלאחר הפסח שרי:

סימן נח

שאלה אי מאלץ שלנו הוה חמץ גמור ואם עבר עליו הפסח אסור בהנאה. או דהוה
חמץ נוקשה ואם עבר עליו הפסח מותר

תשובה הנה האחרונים נחלקו בזה כמו שהביא בשו"ת בית אפרים (סימן ל"ד) דבשו"ת פני יהושע כת"י כתב
דמאלץ הוה חמץ נוקשה. כיון שאינה עומדת ללוש ממנה עיסה ולאפותה. ובשו"ת חכם לבי (סימן כ')
כתב דעל מאלץ עוברין צבל יראה. והצ"א כתב ע"ז דא"ל דלא פליגי דאם נשתהה המאלץ עד שנעשה רע
לאכול הוה נוקשה לד"ה. וקודם שנשתהה שראוי לאכול הוה חמץ גמור עכ"ל. ולענ"ד נראה דמאלץ הוה
חמץ גמור ולא מהני בזה כלל הני טעמי מה שאינו עומד ללוש ממנו עיסה ולאפותו. וגם לא ה"ט מה שנשתהה
עד שנעשה רע לאכול. ונבוא מקודם לה"ט שכתב הפ"י דכיון שאינו עומד ללוש ממנו עיסה ולאפותה הוה
נוקשה. דלה"ט א"ל דאע"ג שהוא טוב לאכול מ"מ הוה נוקשה. דהא עיסה שנלושה ביין שמן ודבש דלרש"י
(פסחים לו א) הוה נוקשה ולשיטת התוס' שם (לה צ) ד"ה מי פירות דהיכי כשנלושה במים וביין שמן ודבש הוה
נוקשה. ואף על גב שטוב לאכול וכן במנחות (נד צ) אמרינן דעיסה שנתחממה בתפוחים הוה נוקשה ואף על גב
שהיא טובה לאכול. וטעמא בכל הני לפי שלא נתחממו חימוץ ברור וכמו דאיתא בהדיא בירושלמי תרומות
(פ"י ה"א) ועי' מש"כ ע"ז לעיל (סימן מ"ד) א"כ היה א"ל לכאורה ג"כ דאותו חימוץ שנתחממו השעורין עד
שנעשה מאלץ. דגם חימוץ זה לא הוה חימוץ ברור. כיון דבחימוץ כזה אינה עומדת ללוש ממנה עיסה
ולאפותה. ואח"כ נבוא לה"ט שכתב צ"א מה שנשתהה עד שנעשה רע לאכול:

ואפשר להביא ראייה דמאלץ הוה חמץ גמור. מהא דאמרינן פסחים (מג א) תניא כוותיה דר"י כל מחממת לא
תאכלו לרבות כותח הצבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המזרי. יכול יהא ענוש כרת ת"ל כי
כל אוכל וכו' מאן שמעת ל"י על עירובו בלאו ר"א ואילו נוקשה בעיניה לא קתני. אלמא דמפורש אמרינן דכל
הני דתניא בהאי ברייתא הוה חמץ גמור ע"י תערובות. אבל נוקשה לא תני בהאי ברייתא. ואם בפסחים (מג
א) אמרינן מאי זיתום המזרי תני רב יוסף תלתא שערי ותלתא קורטמא ותלתא מלחא וכו' תרי להו וקלי להו
וטחני להו וכו' א"כ בזיתום המזרי ליכא שום חמץ אחר. אלא מה ששרו השעורין במים ואח"כ קלו השעורין
אלמא דזה הוה חמץ גמור ולא נוקשה והא עשית המאלץ שלנו הוא כן. ששורין השעורין במים ואח"כ קולין
אותן בתנור בצית המאלץ ע"י האש שמסיקין תחת התנור א"כ זה הוה חמץ גמור:

הן אמת דבירושלמי פסחים (פ"ג ה"א) מוכח בהדיא דכל הני דמשנתנו אפילו כותח הצבלי ושכר המדי וזיתום
המזרי נמי הוה נוקשה. דהא פרכינן שם על כל הני דמ"ט א"ח עליהן כרת ומשנינן שאין חימוץ חימוץ
ברור. וגם בירושלמי שם פרכינן למ"ד דס"ל דגם ללקות אינו לוקה עליהן. מהא דתניא על חמץ ברור חייב
כרת ועל עירובו בלאו ואמר רב זה שיאור זה כותח הצבלי. היינו דעל שניהן לוקין אף על פי שאינו חמץ ברור
ושיאור הוא נוקשה כדאמרינן בצבלי בפסחים שם. וע"ז משנינן בירושלמי תפתר בחמץ ומנה שנתערבו.
היינו דמשני דלמ"ד דס"ל דאינו לוקה. לדידי' האי ברייתא לא מיירי בכותח הצבלי אלא דמיירי בת"ח גמור.
אלמא דגם כותח הצבלי להירושלמי הוה נוקשה. ובזה א"ש נמי מה דהירושלמי פליג על הצבלי דבצבלי
פסחים (מג א) אמרינן דכותח הצבלי יש בו קומניתא דאומא ופי' רש"י עיפושא פת. ובירושלמי שם אמרינן
דכותח הצבלי דו דיהיב זה מלמולין דליש. וזה הוא מה"ט דהירושלמי סובר דכותח הוה נמי נוקשה. א"כ
א"א לומר שמערבין זה פת דזה הוא חמץ גמור. ומשו"ה אמרינן דו דיהיב זי' מלמולין דליש. דהיינו צ"ק
קודם שנתחמץ והיא מתחממת בכותח. משו"ה הוה נוקשה כמו חיממה בתפוחים מנחות (נד) דהוה נוקשה.

אצל צבלי דס"ל דכותה הוה חמץ גמור ע"י תערובות. משו"ה אמרינן דנותנין זה פת. ועי' מה שכתבתי לעיל (סימן מה) על האי ירושלמי. מ"מ לפי שיטת הירושלמי דכל הגי דמשנתנו הוה נוקשה א"ל דגם מאלץ הוה נוקשה. אצל לפוס ש"ס צבלי דזיתוס המלרי הוה חמץ גמור ע"י תערובות מוכרח דמאלץ הוה חמץ גמור כמ"ש:

ובלא"ה נראה דכל דגן שנתחמץ משום שנתבקע ע"י מים הוה חמץ גמור. ומלאתי צפמ"ג בהקדמתו (לסי' תסו) שנתפק בזה והציא רחיה ממה שפסק הרי"ף דספק מצוקעות אסורות. אלמא דזה הוה ספיקא דאורייתא א"כ מוכרח דהוה ח"ג. וגם הציא רחיה מהא דפסחים (א' א) דלמר רב גידל אמר רב המקדש בחמץ משש שעות ולמעלה אפילו בחטי קורדנייתא אין חוששין לקידושין. וכתבו בתוס' שם דחטי קורדנייתא מתוך שהן קשין הוה חמץ נוקשה. א"כ מוכח דשאר חטים שנתבקעו ע"י מים הוה חמץ גמור. ולענ"ד אפשר להציא עוד רחיה מהא דאמרינן פסחים (ג' א) ודלא היתה לה שעת הכושר היכי מ"ל כגון שהחמץ במחוצר. וחמץ במחוצר הא א"ל אלא שהתבואה שצבצלים נתבקעו או נמחו ע"י גשמים. אלמא דהוה חמץ מה"ת. דהא התם מיירי מה"ת. וגם צמנחות (ע' ב) תניא התבואה והקמחים והצנקה מצטרפין ואמרינן שם דזה מיירי בחמץ פ. אלמא דלוקה על תבואה שנתחממה ותבואה שנתחממה הוה שנתבקע קודם שנעשה קמח. אלמא דזה הוה ח"ג מה"ת. דודאי לא מסתבר לאוקמי כל הגי כר"מ דס"ל נוקשה דאורייתא. ועוד רחיה מהא שהבאתי לעיל דצפסחים (מג' א) אמרינן דחומץ האדומי הוה חמץ גמור ע"י תערובות וחומץ האדומי הא אמרינן שם (מג' ב) דלא היו יינן מחמין עד דרמו צי' שערי. ואמרינן ע"ז בירושלמי וכולן ע"י מים. ונסתפקו בתוס' פסחים (לה' ב) ד"ה מי בכונת הירושלמי אי שהיו נותנים מים ציין ואח"כ רמו צי' שערי. או שמתחלה שרו השעורין במים עד שנתחממו חמץ גמור ואח"כ נתנו השעורין ציין. מ"מ מוכח דשעורין ששרו במים עד שנתבקעו ונתחממו הוה חמץ גמור. לפ"ז ממילא צמאלץ שלנו הא תחלת עשייתם ששורין השעורין במים עד שמתבקעים וע"כ הא נעשו חמץ גמור:

ומעתה נבוא למ"ש צבית אפרים שם דכשנתהה המאלץ עד שנעשה רע לאכילה הוה נוקשה. וקשה טובא דגם אי נימא דרע לאכילה הוה נוקשה. פשוט דזה הוה דוקא היכי דבשעה שנתחממה הוה רע לאכילה. אצל אס נתחמץ חמץ גמור ואחר כך נעשה רע לאכילה. תו לא פקע חמץ מיני' עד שיפסול מאכילת כלבים. וכדתניא פסחים (מה' ב) הפת שעייפשה ונפסלה מלאכול לאדם. והכלב יכול לאכלה וכו' ונשרפת עם הטמאה צפסה. וכ"כ בהדיא המג"א (צסי' תמצ' ס"ק א'). והנה טעמא דמילתא דמ"ט גבי פת שעייפשה לא סגי כשנפסלה מאכילת אדם גרידא. ואף על גב דצכל איסורין שצתורה קיימ"ל דנבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה. הא כבר כתב ע"ז הר"ן שם דשאני חמץ משום שראוי לשוחקו ולחמע צי' כמה עיסות. כדתניא בהאי צרייתא וה"ט איכא נמי צמאלץ שעומד לעשות ממנו שמרים לחמע צי' עיסות. והראב"ד (פ"א מהו"מ) כתב דגבי פת שנפסל מאדם א"ל כלל לה"ט שראוי לשוחקו ולחמע צי'. וכבר בררתי לעיל (סימן מג) דעת הראב"ד עיין שם. מ"מ מבואר בגמרא לכל השיטות. שאם נפסל מאכילת אדם גרידא חייב לצער מה"ת. וכ"ז הוה אפילו כשנפסל לגמרי מאכילת אדם. וכש"כ כשנעשה רע לאכילה דזה לא מיקרי נפסל מאכילת אדם כמ"ש המג"א שם. דזוה לית דינא ולית דיינא דצכה"ג לא פקע חמץ. דהא צכה"ג לא פקע איסורא. ובעיקר הדין מש"כ המג"א דכשהוה רע לאכילה בשעה שנתחמץ הוה נוקשה. עי' מש"כ לעיל (סימן מד). מעתה גבי מאלץ כיון שצברנו דבשעה שנתבקעו ונתחממו השעורין הוה ח"ג א"כ מה שנתהה אח"כ עד שנעשה רע לאכילה לא מעלה ולא מוריד כמ"ש:

וראייתי במקו"ח (סי' תמצ ס"ק ז) שהביא הברייתא דפסחים (מה ז) הפת שע"פשה חייב לזער. וכחז שס ע"ז דדוקא פת שע"פשה. דאף ע"ג שנפסלה מאכילת אדם. מ"מ חייב לזער כיון דשע"פשה שהיתה פת הי' אוכל גמור. אבל צ"ק שנפסל מאכילת אדם הוה חמץ נוקשה. ונוקשה שנפסלה לגמרי מאכילה דליכא למיגזר דילמא אחי למיכל מיני' א"ח לזער אפילו מדרבנן. והביא רח"ה מדל"ה תני צ"ק שע"פשה אלא פת שע"פשה. ולדבריו היה א"ל דגבי צ"ק אף על גב שלא נפסלה לגמרי מאכילה אלא שנעשה רע לאכול. הוה נמי נוקשה. ועפ"ז היה א"ל דה"ה במאלץ שנעשה רע לאכילה. אבל קשה טובא דמלכד דהמג"א כתב בהדיא להיפך. דהא במג"א שס (סי' תמצ ס"ק ז). כתב על קילון של סופרים דדוקא שהיה רע לאכול בשעת חימוץ. הא לא"ה צעי שיפסל מכלבים כמו פת שע"פשה. א"כ המג"א אינו מחלק כלל בין פת לצ"ק. בלא"ה לא ידעתי מה נ"מ מה"ת בין פת לצ"ק. הא על צ"ק ג"כ עוברין צבל יראה כמו על הפת כדתנן פסחים (מו ז) גבי כי"ד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב. וגם צ"ק הוה אוכל לקבלת טומאה. א"כ מהי"ת נימא מה"ת דפת שנפסלה מאכילת אדם לא פקע חמץ ממנה. וצ"ק שנפסל פקע חמץ ונעשה נוקשה. מה נ"מ בזה בין שנפסלה קודם אפייה או לאחר אפייה. אפייה זו מה היא עושה. ומה שמדקדק מדתני פת ולא תני צ"ק. לא ידעתי דיוק זה הא אורחא דמילתא קתני ועוד הא גם בברייתא השנוי' בפסחים שס בטר הכי דמיירי נמי בטומאה. תני נמי הפת שע"פשה. ואף על גב דגבי טומאה ודאי דאין נ"מ בין צ"ק לפת. ועוד הא בהדיא תניא בתוספתא פסחים (פ"ז) חלות צ"ק שע"פשה אסורא ותניא התם עוד שעורין שנתצקעו אסורין. ומדתני הני תרתי בהדדי ושעורין שנתצקעו הא אסור מה"ת כמ"ש לעיל. ה"נ חלות צ"ק דתני בהדדי ולא עוד אלא גם הא דתניא גבי ביעור. הפת שע"פשה חייב לזער. לפמ"ש לעיל (סי' מ) הא להראב"ד זה מיירי בצ"ק מה"ט שכ' שס. ובלא"ה מהי"ת נימא דחמץ קל מכל איסורין הא חזינן דארבא דצכה"ת אף על גב דקיימ"ל נבלה שא"ר לגר לא הוה נבלה. מ"מ בחמץ פ"פ צעי שיפסל מכלבים מה"ט שכתבנו לעיל. א"כ מהי"ת נימא דצוה קיל חמץ דצ"ק שנפסל פקע חמץ מיני' ועי' מה שכתבתי לעיל (סי' מד) דגם מש"כ המג"א דשא"ר לאכילה בשעת חימוץ הוה נוקשה הוא ג"כ מה"ט שאין חימוץ חימוץ ברור. וכדאיתא בהדיא בירושלמי דנוקשה הוה מה שלא נתחמץ כהוגן דלא הוה חימוץ ברור ולא נכלל בכלל חמץ דקרא. אבל כשנתחמץ חימוץ ברור לא פקע חמץ מינה עד שתפסל מכלבים:

ועוד אפשר להביא רח"ה מהא דאיתא בירושלמי פסחים (פ"ז ה"ו) מלוגמא שנסרחה אית תנויי תני זקוק לזער ואית תנויי תני אינו זקוק לזער. מ"ד זקוק לזער כשנתחמץ ואח"כ נסרחה ומ"ד אינו זקוק לזער כשנסרחה ואח"כ נתחמץ. ולפי מה שזררתי לעיל (סי' מג) דלהרמב"ם והראב"ד האי ירושלמי מיירי קודם פסח אלא דהאי נסרחה מיירי שנפסלה מאדם גרידא עי"ש שהארכנו בזה. א"כ מוכח בהדיא דכשנתחמץ ואח"כ נסרחה חייב לזער. אף על גב דלא מיירי בפת אלא במלוגמא וכש"כ בצ"ק או מאלץ כיון דהוה ח"ג כמ"ש"כ. א"כ אף על פי שנשתהה אפילו עד שנפסלה לגמרי מאכילת אדם גרידא. כ"ז שעוד ראוי לבהמה חייב לזער מה"ת. וכש"כ כשלא נפסלה מאדם אלא שנעשתה רע לאכילה. וראיתי בשו"ת בנין עולם (סי' כו) שמיקל ג"כ בשו"ת צ"א שהצאתי דמאלץ שנעשה רע לאכילה הוה נוקשה ואם עבר עליו הפסח מותר. ולענ"ד דזה הוה ח"ג ואסור בהנאה מה"ט שכתבנו וזה ברור:

סימן נט

שאלה אי יי"ש הנעשה מדגן עוברין עליו בבל יראה, או דהוה זיעה בעלמא

תשובה הנה האחרונים נחלקו בזה הרבה. דאיכא רבנותא דס"ל דיי"ש הנעשה מדגן הוה חמץ גמור. ואיכא רבנותא דס"ל דזה הוה תערובות חמץ. ואיכא דס"ל דצוה יש לדון דינא דטכ"ע מה"ת. גם איכא דס"ל דזה לא הוה אלא זיעה בעלמא ומחלקותן תליא צפי' סוגיא דשמעתא דחולין (ק). והנה מלבד האי דינא עוד כמה וכמה הלכתא גברותא איכא למשמע מהאי סוגיא וכמו שיבאר לפנינו. לזאת אמרתי לברך בארובה מה שנלע"ד בסוגיא זו:

הנה בחולין (ק) תניא הקפה את הדם ואכלו או שהמחה את החלב וגמעו חייב. בשלמא הקפה את הדם ואכלו כיון דאקפיה אחשובי אחשביה. אלא המחיה את החלב וגמעו אכילה כתיבא צי' והא לאו אכילה היא. אמר ריש לקיש אמר קרא נפש לרבנות את השותה. תניא נמי גבי חמץ כה"ג המחיה וגמעו אס חמץ הוא ענוש כרת וכו' אלא אס חמץ ענוש כרת אכילה כתיבא צי'. אמר ר"ל אמר קרא נפש לרבנות את השותה. ותניא נמי גבי נבלת עוף טהור כה"ג המחיה באור טמא בחמה טהור. והוינן בה אכילה כתיב צי'. אמר ר"ל אמר קרא נפש לרבנות השותה. אי הכי בחמה נמי. בחמה אסרוחי מיסרת. וצריכא וכו' והא דתניא הטמאים לאסור זיבן ורוטבן וקיפה שלהן. ל"ל ליגמר מהני צריכא וכו' והא דתניא הטבל והחדש וההקדש והשביעית והכלאים כולן משקיין היוצאין מהן כמותן מנ"ל וכו' ת ליגמר מהנך מה להנך שכן איסור הבא מאליו. תינח היכי דאיסור הבא מאליו היכי דלאו איסור הבא מאליו מנ"ל וכו' אלא אתיא מתרומה ומחדא מהנך. או מזיכורים וחדא מהנך עכ"ל הגמרא. ותרומה וזיכורים גופייהו ילפינן בגמרא שם מקרא דאשר תציה דמציא זיכורים משקה. ותרומה אתקיש לזיכורים:

והנה האחרונים תמהו הרבה בסוגיא זו. חדא על הא דאמרינן אלא אתיא מתרומה וחדא מהנך או מזיכורים וחדא מהנך. דקשה טובא הא גבי תרומה וזיכורים גופייהו נמי פליגי תנאי במשקה היוצא מהן. אי הוה כמותן או לא. וכמו דמייתנין שם בגמרא בזה הכי. הא דתנן דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ סיתונית ושאר מיני פירות של תרומה. רבי אליעזר מחייב קרן וחומש. ור' יהושע פוטר וכו' וכן מייתנין שם הא דתנן אין סופגין את הארבעים משום ערלה אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים. ומוקמינן שם האי משנה כרבי יהושע. ואמרינן שם בגמרא דפליגי נמי גבי זיכורים. וא"כ איך אמרינן דאפילו באיסור שלא בא מאליו נמי המשקיין היוצאין מהן הוי כמותן. משום דילפינן מתרומה או מזיכורים וחדא מהנך. הא לר' יהושע בתרומה וזיכורים גופייהו נמי לא הוה משקיין כמותן. והנה מה דקשה עוד בסוגיא זו ללכאורה סותרת להסוגיא דפסחים (כד ז) דבפסחים שם אמרינן דטעמא דר' יהושע דפוטר בשאר משקיין היוצאין מן הפירות. הוא או משום דס"ל דזה הוה שלא כדרך אכילתן. או משום דסובר דמשקיין היוצאין מן הפירות הוה זיעה בעלמא. ובחולין שם אמרינן דר"א ור"י פליגי בקראי. דר"א סובר דון מינה ומינה ור"י סובר דון מינה ואוקי באתרה, כלומר דגבי זיכורים כתיב ריבויא דאשר תציה מארנך לרבנות משקיין. ותרומה ילפינן מזיכורים דאיתקש תרומה לזיכורים. ור"א סבר דון מינה ומינה כלומר כמו דבזיכורים דכתיב פרי סתם וממילא הול"ל דכלל הפירות מרבינן דמשקיין כמותן ה"ג גבי תרומה כן. ור"י סובר דון מינה ואוקי באתרה כיון דגבי תרומה כתיב תירוש וינהר. משו"ה אמרינן בתרומה דאוקי באתרה. דבזיתים וענבים גרידא הוה משקיין כמותן. ואח"כ ילפינן ג"כ זיכורים מתרומה דמה דרבי רחמנא גבי זיכורים משקה ג"כ לא רבי. אלא בזיתים

וענבים גרידא וערלה ילפינן פרי פרי מציכורים. א"כ סתרי הני תרי סוגיות להדדי. וכבר הקשו כן בתוס' פסחים שם. ובהר"ש תרומות (פי"א מ"ג). אמנם הרשב"א בחידושו (ברכות לה א) תי' צפשיטות דכיון דילפינן מקרא דצביכורים משקה כמותן. ומשום הא מלתא דאיתקש תרומה לצביכורים ודון מינה ואוקי באתרה. מוכח דדוקא צזיתים וענבים גרידא רבי רחמנא. אבל לא במשקין של שאר פירות. משו"ה אמרינן דזה לאו גזה"כ הוא. אלא טעמא דמלתא הוא דקמ"ל קראי. דמשקין של זיתים וענבים הוה כמותן. ומשקה של פירות הוה זיעה בעלמא. וזה הוא דאמרינן בפסחים דהוה זיעה דזה ילפינן מקראי דמשקין של שאר פירות הוה זיעה. אבל מ"מ קושיא קמייתא שהקשו האחרונים עומדת בתקפה:

והנה בשו"ת חכם נצי (סימן כ') ובפני יהושע בקונטרס החדש בסוף קדושין ובשו"ת שאגת אריה החדשות (סימן י"א). כולם כתבו דבאמת הא דאמרינן בחולין דגם באיסור דלא בא מאליו נמי הוה משקה כמותן. דילפינן מציכורים ומחדא מהנך דזה אחיא כר"א. דס"ל גבי צביכורים דמשקה כמותן. אבל לר"י דגם צביכורים לא הוה משקה כמותן אלא צזיתים וענבים, לדידיה א"א למילף מציכורים. אלא דהני רבנותא פליגי בהא. דבחכם נצי כתב דלר"י נמי דוקא צביכורים ותרומה וערלה לא הוה משקה כמותן. מה"ט דאמרינן בגמרא שהבאתי. אבל מ"מ בכל איסורין שבתורה הוה משקה כמותן דילפינן במה ה"ל מחמץ ומחלב ומשרצים. ולכאורה הסוגיא דחולין בהכי אזלי, מדפרכינן על הא דתניא הטבל והחדש וההקדש והשביעית והכלאים כולן משקין היוצאין מהן כמותן מנ"ל. וכ"ת לגמור מהנך מה להנך שכן איסור הבא מאליו. תינה איסור הבא מאליו איסור דלא בא מאליו מנ"ל. וע"ז משנינן דילפינן מציכורים וחדא מהנך. א"כ מוכח דלכה"פ דכל איסור הבא מאליו א"ל לגמור מציכורים. אלא דילפינן מהנך. וא"כ כל איסור הבא מאליו גם לר"י הוה משקה כמותן. ומה"ט כתב החכ"מ דשכר שעורין של חדש אסור מה"ת. ולכאורה נראה כן דהא חדש הוה איסור הבא מאליו. ואפשר לגמור מהנך. אמנם צפ"י ובשו"ת ש"א שם כתבו כיון דלר"י גבי ערלה לא הוה משקה כמותן משום דיליף פרי פרי מציכורים א"כ תו א"א למילף מכל הנך דהתם. דא"ל ערלה תוכית. דלע"פ דהוה איסור הבא מאליו. מ"מ לא הוה משקין כמותן ומה"ט כתבו דבכל האיסורין לא הוה משקה כמותן. אלא דדוקא בהנך איסורין דמרבינן להו בחולין שם מקרא. דנפש לרבות השותה. אבל שכר שעורין של חדש אינו אסור מה"ת. ובשו"ת משכנות יעקב ח' יור"ד (סימן לו) כתב ג"כ כהפ"י והש"א. והנה מלבד דקשה טובא לחלק בין איסורי תורה. לומר דשכר שעורין מתרומה אינו אסור מה"ת. ובכל איסורין כה"ג אסור מה"ת. וכש"כ לפי מש"כ צפ"י ובשו"ת ש"א דצכה"ת כה"ג אינו אסור מה"ת. אלא בהני איסורין דכתיב בהו קרא דנפש לרבות השותה. בלא"ה קשה טובא הסוגיא דחולין דאמרינן צפשיטות דיליף מציכורים ומחדא מהנך ולא פרכינן כלל הא לר"י גם צביכורים לא הוה משקה כמותן. ולומר דהסוגיא אזלא דלא כהלכתא כר"א כמש"כ האחרונים תמוה טובא:

עוד הקשה בשו"ת חכם נצי שם דל"ל קראי צחמץ וחלב שהמחהו וגמעו דחייב. בלא"ה קיי"ל דטכ"ע מה"ת. ותי' דהו"א דטכ"ע הוא דוקא ממאכל למאכל. אבל לא ממאכל למשקה וכדפרכינן בחולין שם אלא חלב שהמחהו אכילה כתיבא ציה. אלמא דמשו"ה הול"ל דאם שותהו א"ת. ואין להקשות עליו הא צפסחים (מד ז) ילפינן טכ"ע מקרא דמשרת שאם שרה ענבים צמים ויש בהם טעם יין חייב. והתם הא הוה נו"ט מאוכל למשקה. דזה ליתא דענבים ששרה צמים ויש בהם טעם יין א"ח על אותן מים משום אזהרה דענבים לא יאכל. אלא משום אזהרה דחומץ יין לא ישתה דזה הוה כיון או מהאי אזהרה גופיה דמשרת ענבים לא ישתה. אבל א"ל דצ"מ דכתיב לא יאכל דהו"א דאם המחהו ושתי פטור. דכש"כ צנו"ט למשקה שהוא פטור. אמנם בתר דיליף מקרא דהמחהו ושתי חייב ה"ה גבי טכ"ע אין שום נ"מ בין נו"ט למאכל או למשקה. והנה להחכ"מ

דערלע ותרומה שאני מכל איסורין דזהני אפילו המחאו וגמעו פטור. לדידיה הול"ל דזערלה ותרומה לא אמרינן טכ"ע אלא ממאכל למאכל. אצל ממאכל למשקה לא. ובתוס' פסחים (כד ז) הקשו על הא דאמרינן שם דלר"י משקין היוצאין מערלה הוה זיעה. והקשו והא איכא בזה טכ"ע. ולהחכ"ל א"ש דגבי ערלה נו"ט במשקה מותר. אך באמת קשה טובא לחלק בזה בין ערלה לשאר איסורין:

והנה בחוות דעת ביור"ד (סימן ק"ה ס"ק ז') כתב שם ג"כ לחלק גבי טכ"ע בין ערלה ותרומה לשאר איסורין. והוא מיקל יותר שכתב דזערלה ותרומה לא אמרינן כלל טכ"ע. ואפילו ממאכל למאכל שכתב שם דהא דילפינן טכ"ע ממשרת שאם שרה ענבים צמים ויש בהם טעם יין. היינו משום דגבי ענבים הא אמרינן בחולין (קכ ז) דלכו"ע הוה משקין היוצא מהן כמותן. ומשו"ה לא ילפינן אלא בכה"ת היכי דמשקה היוצא מהן אסור כמו בחלב וחמץ דילפינן בחולין שם מקראי דנפש לרבות השותה. וכן בכה"ת דילפי מינייהו אצל זערלה ותרומה דלר"י לא הוה משקה כמותן. זהני באמת טכ"ע לאו דאורייתא. דהא לר"י אפילו המחאו את הערלה או את התרומה עצמה ושתה פטור כש"ר בטכ"ע דידהו. וכתב שם דגם דגים טמאים דאמרינן בחולין (נט) דליר דגים זיעה בעלמא הוא. ואינו אסור מה"ת דה"ה בטכ"ע דידהו ג"כ אינו אסור מה"ת. ועפ"ז כתב דהא דתניא בפסחים (מד ז) דזערלה טכ"ע דמשקין היוצאין מהן כמותן. אמנם קשה לי טובא איך א"ל דטכ"ע בתרומה לאו דאורייתא הא בזבחים (נו ז) דתניא התם קודש קדשים הוא יכול שאני מרבה את התרומה ת"ל אותה פרט לתרומה. ופרכינן ותרומה לא בעי מריקה ושיטפה. והתניא קדרה שזישל זה בשר לא יבשל זה חלב ואם זישל בנו"ט. זישל זה תרומה לא יבשל זה חולין ואם זישל בנו"ט. מבואר דאפילו פליטת כלים של תרומה אסור מה"ת. וא"כ איך א"ל דטעם של תרומה אינו אסור. וגם במש"כ דדגים טמאים לא אמרינן דטכ"ע מה"ת. כיון דליר היוצא מהן מותר ה"ה טעמן. קשה הא בחולין שם (נט ז) אמרינן דכיון דליר הוה זיעה בעלמא משו"ה בטיל אפילו במצ"מ לר"י. וגבי טעם דגים אמרינן בחולין שם דאינו בטיל במצ"מ לר"י. אלמא דלא דמי להדדי. וגם הש"ך ביור"ד (סימן פ"ג וסימן ק"ז) כתב ג"כ דאע"פ דליר דגים מדרבנן מ"מ אמרינן זהו דטכ"ע מה"ת:

והנה מלכד מה דקשה על ההיא סוגיא דחולין שהבאתי כל הני קושיות שהבאתי לעיל. עוד הקשה החכ"ל שם מהא דאמרינן בפסחים (כד ז) אר"י כל האיסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא כד"א. אר"ז אף אנו נמי תנינא אין סופגין את הארבעים משום ערלה אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים בלבד. ואלו מתותם תאנים ורמונים לא מ"ט לאו משום דקאכיל להו שכד"א. וע"ז הקשה מ"ט לא מביא להיפך מהא דתניא (חולין קכ ז) הטבל והחדש וכו' משקה היוצא מהן כמותן. אלמא דלקי על משקה מכל איסורין. ותי' דר"ז לא ידע האי ברייתא. וקשה טובא דמ"מ מ"ט לא מיייתין בגמרא האי ברייתא. עוד הקשה דבבבכות (לט א) אמרינן דעל דבש תמרים מצרכין שהכל ומיייתין ראייה מהא דתנן גבי ערלה אין סופגין את הארבעים אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים בלבד. והקשה הא בכל איסורין כה"ג לוקה על משקה היוצא מפירות. אלא דזערלה גרידא פטור וא"כ מ"ט מדמינן ברכה לערלה ולא לשאר איסורין. ודחק א"ע הרבה בזה ומה שנלע"ד בכל זה יבואר בענף ב':

ענף ב

אמנם נראה פשוט מאד דגם לר"י דס"ל גבי ערלה דאין סופגין את הארבעים אלא על היוצא מן הזיתים וענבים בלבד. דמ"מ ודאי מודה שאם המחאו את הפרי עצמו צמים. שלוקה עליו כמו בכל האיסורין.

וכן גבי תרומה אף על גב דאינו חייב חומש על דבש תמרים. מ"מ ודאי נמי תרומה שהמחהו צמים דחייב עליו חומש. אפילו לר"י. וטעמא דמלתא דהא דאמרין בחולין שם דר"י ס"ל דאיתקש תרומה לביכורים. מה ביכורים משקין כמותן אף תרומה ודון מינה ואוקי באתרה. דבתרומה תירוש וינהר כתיב. ואח"כ ילפינן ביכורים מתרומה דהא דרבי רחמנא צביכורים דמשקה כמותן. בזיתים וענבים גרידא הוא. וערלה ילפינן פרי פרי מביכורים. כ"ז מיירי במשקה הנסחט מהפרי. דבזה איכא ה"ט דאמרין בפסחים (כד ז) דר"י סבר דמשקין של שאר פירות הוה זיעה בעלמא. ופי' רש"י דלא אכל הפרי. וכוונתו דאותו מוהל הנסחט מפרי לא הוה גוף הפרי. וזה דמי להא דאמרין (חולין נט ז) דליר דגיס הוה זיעה בעלמא. דהיינו נמי דאותו ניר לא הוה גוף הדג. אלא דהוה לחלוחית שבדג בעלמא. ונראה דלר"י זה דומה נמי להא דאמרין (חולין פז ז) דללל דדמא א"ח עליהן. דהיינו המים שנמצא צדס דזה לא הוה גוף הדם. אלא לחלוחית שבצדס ה"י ס"ל לר"י דמשקין הנסחטין משאר פירות לא הוה גוף הפרי אלא לחלוחית של פרי. והנה הא דבפסחים אמרין דטעמא דר"י הוא דס"ל דהוה זיעה. ובחולין אמרין ה"ט דדון מינה ואוקי באתרה. כבר הבאתי מש"כ הרשב"א דחד טעמא הוא דלר"י ילפינן מקראי דיין ושמן הוה כפרי אכל לא שאר מי פירות וה"ט דקמ"ל קרא דשאר משקין הוה זיעה בעלמא (ובסימן ס') יבואר דלמסקנא בפסחים שם גס ר"ז מודה לאצ"י. דטעמא דר"י הוא משום דהוה זיעה. אמנא אף על גב דיין ושמן לא הוה זיעה מ"מ לא עדיף מגוף הפרי עצמו. וכי היכי דלוקה על יין ענבים של תרומה משום זר לא יאכל קודש. ומשלם עליו חומש ואף על גב דהוה משקה ה"י לוקה על לחם של תרומה שהמחהו צמים דגוף התרומה שהמחהו לא גרע מיין אלא דשאר מי פירות הוה זיעה:

ועפ"ז מתורץ כל הקושיות שהבאתי בענף א'. דהא דאמרין בחולין שם גבי כל האיסורין דמשקין היוצאין מהן כמותן. מיירי כשנמחה גוף האיסור. כמו שכר שעורין שפי' רש"י וע"ז אמרין דילפינן מתרומה או מביכורים וחדא מהנך. וזה אתיא כד"ה דאפילו לר"י דס"ל בתרומה וביכורים דלא הוה משקין כמותן אלא דיין ושמן בלבד. מ"מ כיון דענבים שעשאן יין חייב כש"כ היכי שנמחה גוף האיסור בעצמו. אלא דשאר מי פירות פטור לר"י משום דהוה זיעה בעלמא. דהיינו שהן לחלוחית הפרי ואינן נכללין בכלל הפרי עצמו כמש"כ. ולר"א גס שאר מי פירות נכלל בכלל הפרי. וא"ש טובא דלא מיייתין כלל ע"ז האי פלוגתא דר"י ור"א. וגם מתורץ הקושיא השניה שהקשה החכ"ס. דמ"ט בפסחים (כד ה) אר"ז אף אן נמי תנינא אין סופגין את הארבעים משום ערלה אלא על היוצא מן הזיתים וענבים אכל תותים ורמונים לא מ"ט לאו משום דקאכיל להו שכד"א. וע"ז הקשה מ"ט לא מיייתי ראיה להיפך. מדתניא בחולין שם הטבל וחדש וכו' משקין היוצאין מהן כמותן. אלמא דאפילו שכד"א נמי חייב. ובפי' בקונטרס החדש הקשה בפשיטות דהכא תנן דפטור על משקין. והכא תניא דמשקין היוצאין מהן כמותן. אכל דלדברינו א"ש טובא. דבחולין מיירי כשנמחה גוף האיסור. כדאמרין שם דילפינן מחמץ שהמחהו. משו"ה חייב והוה נמי כד"א כמו שכר שעורין. ועיין בענף ג' מה שבאר דעת הר"ש שהביאו בתוס' ד"ה היכי. וגם ההוא דחמץ שהמחהו מיירי נמי בחמץ שדרכו להמחותו צמים. אכל הא דאין לוקין על משקין היוצאין משאר פירות מיירי במשקין הנסחטין. דשאר פירות אינן דרכן לסוחטן והוה נמי זיעה בעלמא כדמסקין בפסחים שם. ותדע עוד דבחולין תניא משקין היוצאין מהן כמותן ובתרומות (פ"א מ"ז) תנן ושאר כל מי פירות של תרומה ולא קרי להו משקה אלא מי פירות וכן בפסחים שם לא קרי להו משקה מה"ט דמיירי במשקה הנסחט דהוה זיעה וקרי להו מי פירות וממילא מתורץ נמי מה דהקשה החכ"ס דמ"ט אמרין בצרכות (לט ז) דבבש תמרים דמבצרכין עליו שהכל ומיייתין ראיה מדאין לוקה עליו בערלה. והקשה הא בכל איסורין כה"ג לוקה. ומ"ט מדמינן צרכה לערלה דוקא.

ולדברינו א"ש דודאי זכה"ת ג"כ אינו לוקה דהוה זיעה בעלמא. והא דתניא בחולין גבי טבל וחדש וכו' דמשקה היואל מהן כמותן. מיירי במשקה שנמחה בהן גוף האיסור דבזה מיירי בחולין שם:

ומה שהקשו בתוס' פסחים שם על הא דאמרין דזיעה בעלמא הוא הא איכא בהן טכ"ע. הנה כוונת התוס' ג"כ הוא דאע"ג דמשקה היואל מהפרי הוה לחלוטית בעלמא. ואינו נכלל בכלל הפרי. מ"מ הא ודאי קיבל טעם מהפרי וטכ"ע מה"ת. אמנם הרא"ש בצרכות (לט א) שהקשה שם מ"ט על דבש תמרים מצרכין שהכל ועל שלקות מצרכין זפה"ע. ותי' דמשקין היואלין מן הפרי אין בהן טעם הפרי כלל. ולדבריו מתורץ ג"כ קושית התוס'. מ"מ מבואר בהדיא כדברינו דאותו משקה היואל מן הפרי אינו נכלל בכלל פרי. והרא"ש כתב שלא קיבל אפילו טעם של פרי. והנה עיקר קושית התוס' הוא להני רבנותא דס"ל דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור ולוקין על כזית ממנו. משו"ה שפיר קשה דללקי על מי פירות משום טכ"ע. אבל להני רבנותא דס"ל דמשום טכ"ע אינו לוקה לא קשה כלל. כיון דמי פירות בעצמן לא נכללו בכלל הפרי. אלא דהוי זיעה בעלמא. משו"ה אף על גב שקיבלו טעם מהפרי הא זה הוה טעמו ולא ממשו שאין לוקין עליו לדעת רוב ראשונים. ולדעת הני רבנותא דס"ל דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור ולוקין עליו בזכית ע"כ ז"ל כדעת הרא"ש דמי פירות אין בהן טעם הפרי כלל:

וע"פ דברינו מתורץ היטב מה שהקשו בתוס' ז"ק (קא א) על הא דתניא וערלתם ערלתם את פרי. מכאן שלא יזבע ביה וכו' והקשו בתוס' הא מי זבע לא עדיף ממי פירות עצמן. דס"ל לר"י דאין לוקין על שאר מי פירות. אבל לדברינו א"ש. דמיירי היכי דקליפי ערלה בעצמן נמחו במים וזבע בהן. דזכה"ג ערלה שנמחה במים חייב וה"ה לדברינו זכה"ג כשזבע בהן נמי אסור בהנאה:

והנה מלבד מה שהבאתי מה שפ"י רש"י בפסחים דמשקין הנסחטין לא הוי פרי. וגם הרא"ש בצרכות כתב דאין בהן אפילו טעם של פרי. בלא"ה מוכח ג"כ הכי מפ"י רש"י בסוגיא דחולין. דאמרין שם ור"א ס"ל דון מינה ומינה. והקשה רש"י הא תרומה אינו נוהג אלא דדגן תירוש וינאה. א"כ בתרומה היכי מ"ל משקין של שאר פירות מה"ת. ואי נימא דבתרומה גם אי הנמחה את הדגן במים פטור לר"י כהחכ"ל וכמש"כ בחוות דעת שהבאתי בענף א'. א"כ מ"ל ג"כ בתרומה שאר משקין חוץ מיין ושמן כגון שכר שעורין. ובתוס' בכורות (נד ב) תי' קושית רש"י שכתבו דמ"ל מה"ת משקין של שאר פירות בתרומה. כגון מלילות שריסקן. וכדאיתא שבת (יט) מלילות שריסקן מצעוד יום וכו' חזינן דגם בתוס' לא מצאו משקין של שאר פירות בתרומה אלא זכה"ג שנסחטו המלילות ויאל הלחלוטית שבהן, א"כ מוכח דגוף הדגן שנמחה ודאי דחייב לד"ה כמש"כ. והנה בתוס' חולין שם ד"ה דון מינה. כתבו דמ"ל משקין של שאר פירות בתרומה כגון דגן שהמחהו. א"כ לכאורה מבואר בהדיא בתוס' כדברי האחרונים שהבאתי בענף א' דגם דגן שנמחה אינו אסור מה"ת בתרומה. אמנם כבר הוגה בהגהה בתוס' שם על מש"כ כגון דגן שהמחהו. והוגה כגון מלילות שריסקן כדברי התוס' בכורות (נד א) שהבאתי והגהה זו היא לודקת. ועיין עוד מה שנבאר בענף ג' בדברי ר"ש שהביאו בתוס' חולין שם ד"ה היכי:

והנה בשו"ת חכם נצי שם הביא ראיות דאין לחלק בין משקה הנסחט מהפרי. בין גוף האיסור שנמחה. חדא מהא דפרכין בחולין שם ואלא הא דתניא הטמאים לאסור לירן ורוטבן ל"ל לגמור מהני. אלמא דגם ליר ורוטב שהן משקה היואל מבשר. נמי אפשר למילף מקראי דכתיב בחמץ וחלב שהמחהו. ש"מ דאין שום נ"מ בין משקה הנסחט בין כשהמחה גוף האיסור. וגם מהא דתניא שם הטבל והחדש וכו' משקה היואל מהן כמותן ופי' רש"י כמו שכר שעורין ומ"מ אמרין דילפינן מהני אלמא דמשקה הנסחט שוה לחמץ שהמחהו.

וגם מדמשנין אלא גמיר מציכורים וחדא מהני. וגבי זיכורים הא מיירי במשקה הנסחט. אלא דזה דמי לחלב שהמחה ומה"ט ס"ל דאין שום נ"מ בזה:

אמנם לא ידעתי כלל הני קושיית. דהא הא דפרכינן אלא הא דתניא הטמאים לאסור זיין ורוטבן ל"ל קרא וכו' הא בהדיא כתבו ע"ז תוס' חולין (ק"ג ז) ד"ה ורוטבן דזיר ורוטב הן שני דברים חלוקין. והאי רוטב דהכא מיירי בשומן של שרצים שנמחה. וכתבו שם דמה"ט מדמינן הכא לחלב שהמחהו. דפריך ל"ל למילף רוטב מהכא הא אפשר למילף מחלב שהמחהו וצחוס' שם הקשו עוד דאיך ילפינן מקרא דהטמאים הני תרתי זיר ורוטב. כיון דלא דמי להדדי ותי' על קושיית התוס' יצואר (בסימן ס') מ"מ מצואר בהדיא בתוס' דלא כהחכ"ס דהכא נמי מיירי בגוף האיסור שנמחה. וגם מה שהקשה דרש"י פי' גבי טבל וחדש דמשקה כמותן דמיירי בשכר שעורין. לא ידעתי מאי קשה ליה הא בשכר שעורין ג"כ גוף האיסור נמחה. ודמי לחמץ שהמחהו תדע דהא הרא"ש זריש א"ע. כתב דעל שכר שעורין עוברין צבל יראה שיש בה כצא"פ. וגם מה שהקשה הא ילפינן מציכורים וחדא מהנך אף ע"ג דזיכורים מיירי במשקה הנסחט לק"מ. דממנ"פ לר"י דס"ל דזיכורים מיירי זיין ושמן. א"כ הא ילפינן נמי מכאן דיין ושמן הוה גוף הפרי. וקודם שנסחט כשהיה בגוף הענבים הוה אוכל. ולצטר שנסחט הוה משקה א"כ דמי ממש לחמץ שהמחהו. ולר"א דס"ל דזה מיירי צבל שאר משקין. הא ר"א לית ליה הא סברא דשאר משקין הוה זיעה דהא ס"ל דלוקין עליהן בערלה א"כ לדידיה נמי כל שאר משקין מפירות הוה גוף האיסור. משו"ה דמי לחמץ שהמחהו:

גם מה שהביא בחכ"ס שם ראה מהא דתנן תרומות (פ' י"א) אין סופגין את הארבעים אלא על היוצא מן הזיתים וענבים. וכתב שם מדתנן סתמא. משמע דמיירי נמי ע"י זישול. ומ"מ אינו לוקה על משקה היוצא מהן. הנה מלכד דהתם לא מיירי בזישול דהא תנן ואינו מטמא משום משקה וע"י זישול הא המים מקבלים טומאה. וע"כ דמיירי במשקה הנסחט. צלא"ה גם אי נימא דמיירי ע"י זישול. ג"כ א"ש לדעת רוב ראשונים דס"ל דעל טכ"ע גרידא אינו לוקה. אלא כשנמחה גוף האיסור כצא"פ ועיין מש"כ לעיל (סימן נ"ד) דאיסור שנמחה צמים לד"ה דזה הוה טעמו וממשו ולוקה עליו כצא"פ. והנה מלכד מה שהצאתי דמפורש צראשונים דאיכא נ"מ זין היכי שנמחה גוף האיסור למשקה הנסחט דהוה זיעה. מנאצי בהאחרונים נמי שרצו לפרש כן עיין בשו"ת חתם סופר ובשאלות תשובות פני יהושע בצוק תשובות (סימן ט') אלא שלא פי' סוגיא דשמעתא. ובשו"ת פ"י הרצה להקשות קושיות החכ"ס. אבל לדברינו הסוגיא אתיא בפשיטות וגם הסוגיא דחולין אתיא כהסוגיא דפסחים:

ובהא דאמרין חולין שם דערלה יליף פרי פרי מציכורים. נראה דלצטר דילפינן דלוקה על יין ושמן של ערלה דה"ה דילפינן בעלמא צמה הנד מערלה ותרומה דיין ושמן הוה כגוף הפרי. וצוה א"ש מש"כ הרמב"ם (פ"י מה' מ"א) דלוקין על יין של כלה"כ. והלח"מ הקשה שם על הרמב"ם דמנ"ל הא. אבל לדברינו א"ש ויתר דברי הרמב"ם יצואר בסימן ס'. וצלא"ה כ"ז הוא לפי מש"כ בתוס' פסחים (כ"ד ז) ד"ה אלא דצלאו הני קראי דזיכורים ותרומה דילפינן מינייהו דיין ושמן הוה כענבים. הול"ל דיין ושמן ג"כ הוה זיעה בעלמא. וכתבו שם דמה"ט צריך למילף פרי פרי ערלה מציכורים. דלמעט שאר משקין הנסחטין א"ש למילף דמסצרא ידעין דהוה זיעה. אבל לפי מה שהצאתי לעיל מש"כ הרשב"א (צרכות לח א) דמהא דילפינן גבי זיכורים דמשקין כמותן ותרומה איתקיש לזיכורים. ודון מינה ואוקי בצתרה. דדוקא ציתים וענבים מיירי וערלה יליף פרי פרי מציכורים דמהני קראי ידעין הא מילתא דכל שאר משקין הוי זיעה. ומשו"ה אמרינן בצרכות ובפסחים ה"ט דזיעה. לפ"ז היה א"ל להיפך דמסצרא גרידא ידעין דיין ושמן הוה גוף הפרי. והא דצריך לרבותן גבי זיכורים ותרומה היינו משום דא"ל למילף מחמץ וחלב שהמחהו דהא זיכורים ותרומה

לא הוה איסור הצא מאליו. וצחולין שם אמרינן צהדיא דכל איסור דלא צא מאליו א"ל למילף מהני. מעתה א"ל דהא דאמרינן גבי ערלה דיליף פרי פרי מציבורים. היינו דילפינן דדוקא זיין ושמן לוקה. אבל לא צאאר משקין. ולישנא דהגמרא צחולין שם מוכח הכי. אמנס לצתר דילפינן ערלה מציבורים אפשר למילף צמה הנד מערלה ותרומה לכה"ת דמשקין משאר פירות הוי זיעה בעלמא. ולפ"ז א"ל דהא דלוקה על יין ושמן של ערלה הוה אפשר נמי למילף מחמץ וחלב שהמחהו. דהא ערלה הוה איסור הצא מאליו ויין ושמן מסצרא גרידא ידעינן שהן גוף הפרי. ולא הוה זיעה וא"כ ודאי א"ש הא דלוקה ג"כ על יין של כה"כ דאפשר למילף מחלב שהמחהו ומתרומה:

והנה אין להקשות לדברינו שכתבנו. דכיון דיין ושמן הוה כגוף הפרי. גבי ציבורים ותרומה. כש"כ היכי שנמחה גוף הפרי ודאי דהוה כהפרי. ולכאורה לפ"ז הול"ל דכמו שיכול להציא ציבורים מיין ושמן ה"נ אם נמחה הפרי צמים יהא ראוי לציבורים. אך זה ליתא דהא צפרי שנמחה צמים איכא תערובות מים ומים פסולין לציבורים וזה פשוט:

ענף ג

אמנם מה שיש לעיין בזה לכאורה מהא דפרכינן שם צחולין על הא דתניא הטבל והחדש וכו' משקה היוצא מהן כמותן מנ"ל וכ"ת לגמור מהנך מה להנך שכן איסור הצא מאליו. תינה היכי דאיסור צא מאליו. איסור דלא צא מאליו מנ"ל. ופי' רש"י דפריך על הקדישות דתניא צהאי צרייתא דמשקין היוצא מהן כמותן דהקדש לא הוה איסור הצא מאליו. וצתוס' הקשו ע"ז. חדא הא צהקדש לא כתיב אכילה. א"כ צלא שום ילפותא הול"ל דמשקין כמותן. דהא גבי חמץ שהמחהו פרכינן והא אכילה כתיב. מוכח דאי לא"ה לא צעי קרא לרבות. ועוד הקשו דגבי הקדש ל"ל לשנויי דיליף מתרומה וחדא מהנך. הא הקדש אפשר למילף מתרומה גרידא דהא הקדש ילפינן חטא חטא מתרומה. וצסימן שאח"כ אצאר מה שנלע"ד לתרץ קושית התוס' צתי' מרווח. מ"מ צתוס' סתרו פי' רש"י מה"ט. ומשו"ה פי' צתוס' דכוונת הגמרא להקשות על כה"כ ואף ע"ג דלא כתיב ציה אכילה. מ"מ הול"ל מסצרא דלא אצרה תורה אלא כשהאיסור צעין. והא דאמרינן לעיל גבי חמץ וחלב שהמחהו אכילה כתיב ציה. צלא"ה הוה מצי למיפרך עכ"ל. אמנס לפי מה שהצאתי צענף א' שהקשה החכ"ז דל"ל קראי צחמץ וחלב דכשהמתן וגמען חייב. הא צלא"ה טכ"ע מה"ת. ותי' דהו"א דטכ"ע אינו חייב אלא ממאכל למאכל אבל לא ממאכל למשקה. כיון דאכילה כתיב צהני וכמו דאמרינן בגמרא חולין שם. לפי ה"ט הול"ל דדוקא צהני דכתיב צהו אכילה צעי קרא לרבות. אבל צהני דלא כתיב צהו אכילה הא לא גרעו מטכ"ע. אך צאמת קושית החכ"ז אינו שייך אלא להני רבותא דס"ל דלוקין על טכ"ע. אבל להנך דס"ל דאינו לוקה על טכ"ע עד שיאכל ממשו של איסור לדידהו היה א"ל כצצרת התוס' דהו"א דכשנמחה האיסור תו אינו לוקה עליו ואף על גב דלא כתיב ציה אכילה משו"ה צעי ריבויא דקרא. וא"ל דצתוס' הכא ס"ל כהני רבותא:

עוד הציאו צתוס' שם צשם רצינו שמואל דגבי חלב וחמץ שהמחהו כיון דגוף האיסור נמחה. הול"ל דחייב צלי ריבוי אי לאו דכתיב אכילה. אלא כיון דכתיב אכילה צעי ריבויא. אבל משקה היוצא מכלאים אף ע"ג דלא כתיב ציה אכילה. מ"מ צעי ריבויא לפי שאין זה גוף הפרי. הנה מצואר מדצרי ר"ש שמפרש דהא דתניא גבי טבל וחדש וכה"כ דמשקה היוצא מהן כמותן מיירי אפילו כשלא נמחה גוף האיסור אלא דמיירי צמשקה הנסחה. ולדצריו צ"ל דהא דאמרינן בגמרא וכ"ת נילף מהנך כמו שפי' המהרש"א שם. דס"ל לר"ש דכי היכי

דמהטמאים דגבי שרצים זירן ורוטצן אלמא דמרצינן זין רוטצן. דהיינו שנמחה גוף האיסור כמש"כ
 בענף ז'. זין זירן דזה הוה משקה הנסחט. ה"נ הא דמרצינן כה"ג גבי חלב וחמץ שהמחהו מרצינן נמי הני
 תרתי זין כשנמחה גוף האיסור זין משקה הנסחט. וא"ש הא דאמרינן וכו"ת ניגמור מהנך עכ"ל המהרש"א.
 ויש לעיין מה שייך גבי חמץ משקה הנסחט הא בחמץ ליכא משקה הנסחט. וכמש"כ רש"י שהבאתי בענף ז'
 דגבי תרומת דגן ליכא משקה. ה"כ לא שייך נמי גבי חמץ. ובתרומה הבאתי לעיל מש"כ בתוס' זכורות דמ"ל
 במלילות שריסקן שיש בהן לחלוהית מלד עזמן. אבל גבי חמץ לא שייך כ"כ לומר דמלילות שיש בהן לחלוהית
 כזר החמילו במחוצר. וכיוצא בזה יש לעיין דלהר"ש הא דתניא הטבל והחדש וכו' משקה היוצא מהן דלדידיה
 מיירי במשקה הנסחט. מה שייך גבי חדש משקה הנסחט. אם לא במלילות שרסקן כמש"כ התוס' גבי תרומה.
 אך מהאי זרייתא לא קשה כ"כ דא"ל דלהר"ש מיירי האי זרייתא זין כשנמחה גופן זין במשקה הנסחט. וגבי
 חדש מיירי שהמחהו כמו שזר שעורין. וגבי כה"כ מיירי זין כשהמחהו זין במשקה הנסחט דשניהם משקין
 כמותן. וע"ז פרכינן מנ"ל דמשקה הנסחט הוה כמותן. אבל מחמץ קשה דלא שייך זיה כ"כ משקה הנסחט.
 וא"ל דבאמת גבי חמץ לא מרצינן מנפש לרבות השותה אלא חמץ שהמחהו. אך דמהני קראי דמרצינן גבי
 נבלת עוף וחלב לרבות השותה. בזה א"ל דמרצינן נמי זירן וכמו דמרצינן גבי שרצים מקרא דהטמאים לרבות
 זירן ורוטצן כמש"כ המהרש"א וא"כ א"ש הא דאמרינן וכו"ת לגמור מהנך כמש"כ המהרש"א:

מ"ז להר"ש שפירש דהא דפרכינן איסור דלא זא מאליו מנ"ל. ומשנינן דליף מציכורים וחדא מהנך. דזה
 מיירי במשקה הנסחט. א"כ הדרא הקושיא. דהא תינתן לר"א דס"ל דכל שאר משקין הוי כפרי אבל לר"י
 דגם בציכורים ותרומה משקה הנסחט לא הוי כמותן. אלא בזיתים וענבים בלבד. קשה היכי ילפינן מציכורים
 דמשקה הנסחט הוה כמותן. ואי נימא דבאמת זרייתא זו אתיא כר"א א"כ הדרא הקושיא דהול"ל לר"י
 דאפילו ערלה ותרומה שהמחהו נמי פטור. דהא בערלה ותרומה אכילה כתיב והיכי שהמחן בעי קרא לרבות
 כמו בכל הני דאמרינן בגמרא. וגם א"ל לומר זכו דנגמור מחלב וחמץ ונבלת עוף ושרצים דכתיב זכו קראי
 לרבות כשהמחן דשאני כל הני דלהר"ש הא בכל הני אפילו משקה הנסחט מהן הוה כמותן משא"כ בערלה
 ותרומה. וא"כ לכאורה להר"ש הדרא כל הקושיות שבענף א'. אך זה ליתא דלהר"ש שמפרש דהא דפרכינן
 בגמרא איסור דלא זא מאליו מנ"ל קאי על כלאים דתניא בזהאי זרייתא. פשוט דא"ל לומר דכלאים דתניא
 הכא מיירי בכלאי זרעים. דהא כלאי זרעים מותרין באכילה כדאמרינן (חולין קטוא). א"ו דמיירי בכלאי הכרם
 וא"ש דהא דפרכינן מנ"ל. היינו מנ"ל דיין הנסחט מענבים של כה"כ הוה כמותן. וע"ז משנינן דילפינן
 מציכורים או מתרומה וחדא מהנך. ומעתה גם הר"ש ס"ל דלר"י דממעט משקין של שאר פירות זה הוא
 מה"ט משום דגלי קרא דמי פירות הוה זיעה בעלמא. וכדאמרינן פסחים וכמש"כ בענף א'. אלא דיין ושמן
 גרידא רבי רחמנא דהוה כגוף האיסור. אלא דהר"ש סובר דה"ה הא דרבי רחמנא גבי שרצים זירן ורוטצן.
 לאו דגוה"כ הוא שזירן דהני אסורין ואף על גב דהוה זיעה בעלמא. אלא דאמרינן דגלי קרא דזירן דהני לא
 הוי זיעה אלא גוף האיסור ודמי לזין של ענבים דהוה כגוף האיסור. וכן אי נימא דמהני קראי דמרצינן בחלב
 ונבלת עוף לרבות השותה דילפינן נמי זירן כמש"כ המהרש"א. היינו נמי דזירן דהני לא הוה זיעה בעלמא
 אלא דהוי כגוף האיסור ודמי לזין ושמן. ולפ"ז א"ש הא דאמרינן דילפינן מתרומה וחדא מהנך. דהיינו
 דילפינן דיין של כה"כ הוה כמותן מתרומה דרבי זיה רחמנא דיין ושמן הוה כפרי. וכי פרכת מה לתרומה
 שכן במיתה. שרצים יוכיחו מה לשרצים שכן איסור הבא מאליו תרומה יוכיח. מ"מ זה הוא דוקא זיין ושמן
 אבל שאר מי פירות הא ממעטינן מקרא ומה"ט אמרינן דהוה זיעה בעלמא. ומעתה א"ש דאפילו לר"י אפשר

למילף תרומה שהמחהו ללוקין עליו דכיון דלוקין על יין של ענבים מתרומה. כש"כ אם נמחה גוף התרומה וכמש"כ בענף ב' והאי ברייתא דמשקין של טבל וכו' מיירי בנמחה גופן או יין ושמן דהני דלא הוי זיעה:

מ"מ לרבינו שמואל שהביאו בתוס' שפי' דהא דאמרין דאיסור דלא בא מאליו ילפינן מתרומה וחדא מהנך דזה מיירי במשקה הנסחט. וא"כ כל הנך דמרבינן לעיל מקראי דאם המחהו וגמעו חייב ה"ה נמי דמרבינן זהו ג"כ דצירן אסור כגופן וכמש"כ המהרש"א שהבאתי. וממילא כיון דילפינן כל האיסורין שצתורה מכל הני ה"ה נמי דצירן של כל האיסורין שצתורה אסור כגופן. לבר ממי פירות דמיעטו קרא דחולין שם דהוה זיעה בעלמא כמש"כ. אמנס התוס' בעצמם פליגי בזה על ר"ש דדעת התוס' (חולין ק"ב א) ד"ה ורוטבן דהא דמרבינן גבי שרצים צירן ורוטבן. הני שני דרשות חלוקות זו מזו. דרוטבן היינו שומן שלהן שנמחה. משו"ה מדמינן להו שם (ק"ב א) לחמץ שהמחהו. אבל צירן מלתא אחרייתא הוא דקמ"ל קרא דציר היוצא משרצים אסור. וגם ס"ל לתוס' דאע"ג דצחולין שם ילפינן כל האיסורין שצתורה שהמחהו וגמעו מכל הני דהתם. מ"מ במה דרבי רחמנא דציר שרצים אסור זה הוא בשרצים גרידא או בכ"מ דאיכא קרא לרבות צירן. ומה"ט כתבו בתוס' שם (ט"א א) ד"ה שאני ציר דבתו"כ איכא ג"כ קרא לרבות ציר בהמה טמאה. וצדגים דליכא קרא לרבות צירן אינו אסור מה"ת. ותמהו שם דמנ"ל בגמרא התם דציר טרפה אסור מה"ת. אבל להר"ש הול"ל דציר של כל איסורין שצתורה אסורין מה"ת משום דליף מכל הני דצחולין שם. וכ"ת א"כ קשה ל"ל קרא בצהמה טמאה לרבות ציר כמו שהביאו בתוס' מהתו"כ זה יבואר לקמן (סימן ס') בארוכה. ונראה דס"ל נמי דאפילו ציר דגים אסורין מה"ת. דהא פשוט דדגים טמאין שהמחן וגמען חייב וע"כ משום דילפינן דגים מכל הני ולהר"ש הא ככולהו צירן אסור דילפינן מהני קראי גופייהו וא"כ אפשר למילף מינייהו דצירן נמי אסור. ובתוס' (ע"ז א) ד"ה מחלוקת ס"ל התם נמי דצירן של דגים אסור מה"ת וא"ל דהר"ש ג"כ ס"ל הכי. אלא דקשה קצת לשיטת הר"ש הא כמו דאמרין (פסחים כ"ד א) גבי מי פירות דהוה זיעה. ה"נ אמרינן האי לישנא דצחולין (ט"א א) גבי ציר דגים דהוה זיעה. ואי נימא דהר"ש ג"כ ס"ל דציר דגים דרובן ע"כ דזה ידעינן מסברא גרידא דלא הוה כגוף האיסור אלא זיעה בעלמא ולא דמי לציר של חלב ושרצים. ואף על גב דילפינן דג שנמחה מחלב ושרצים שהמחן מ"מ לאסור צירן לא ילפינן מינייהו דמסברא גרידא אמרינן דלא דמי להדדי. אמנס א"ל דלהר"ש ציר דגים אסור מה"ת וכדעת התוס' בע"ז שהבאתי. הנה צרנו הסוגיא לדעת הר"ש ולעיל ענף ב' צרנו הסוגיא לדעת רש"י ותוס'. אמנס להרמב"ם יש שיטה אחרת בשיטה זו ודעת הרמב"ם מרווח טובא בסוגיא. וכמו שנבאר לקמן (סימן ס') ושם יבואר דאפילו חגבים שהמחן וגמען חייב ואף ע"ג דציר חגבים ודאי מותר עי"ש שהארכתי בדעת הרמב"ם ובסוגיא דחולין:

פלגא דמלתא לדברינו היכי שנמחה גוף האיסור ודאי דלוקה בכל האיסורין שצתורה לכו"ע. משום דילפינן מכל הני דצחולין שם כדאמרין בהדיא בגמרא וזה הוא כד"ה. וגם דטכ"ע איכא בכל איסורין שצתורה ואין נ"מ בין נתן טעם לאוכל או למשקה. ואם לוקה על טכ"ע או לא. זה תליא בפלוגתא דרבותא שהבאתי לעיל (סימן י"ו). אך במשקה היוצא מן האיסור איכא פלוגתא דמשקה היוצא מכל הפירות. הוה פלוגתא דתנאי דלר"א הוה כפרי ולוקין עליהן. ולר"י הוה זיעה בעלמא חוץ מיין ושמן. וכדאמרין (פסחים כ"ד א) והלכתא כר"י. ולדעת התוס' ליכא צמי פירות איסור מה"ת אלא מדרבנן. וכן בציר היוצא מבשר לדעת התוס' אינו שוה בזה כל האיסורין שצתורה. דדוקא שרצים ובהמה טמאה דאיכא זהו קראי לרבות צירן אסורין. אבל גבי דגים דליכא קרא לא. ומה"ט תמהו דמנ"ל בגמרא בציר של טרפה שאסור מה"ת. אבל להר"ש הול"ל דציר של כל האיסורין אסור מה"ת כמש"כ. ולהרמב"ם יש בזה שיטה אחרת כמו שיבאר לקמן (סימן ס') בארוכה. ולדידיה גם במשקין היוצאין מן האיסור אין שום נ"מ בין כל איסורין שצתורה דצחולין

אסור מה"ת. אלא שאין לוקין עליו. וגם בררנו דלדידיה מי פירות נמי אסור מה"ת אלא שאין לוקין עליו. חוץ
מליר חגבים גרידא שמותר משום דאיכא קרא למעט. והיכי שנמחה האיסור במים ואינו ניכר וגם איכא רוב
מים. בררנו לעיל (סימן נ"ו) ובספרי מנחת ברוך ח' אמרי דעה בדניי טכ"ע. דזה הוה טעמו וממשו. ואי איכא
כזית בא"פ לוקין עליו לד"ה. מעתה שכר של שעורין בין של תרומה בין של חדש זה תליא בהא מילתא. דאי
נימא דנמחה זה שעורים כבא"פ לוקה עליהן לד"ה וכמש"כ הרא"ש (פסחים סג) דמה"ט איכא גבי שכר כל
יראה. ואי ליכא כבא"פ אסור מה"ת. ועי' לעיל (סימן נ"ג) מה שהארכנו בזה לבאר מה הוא כבא"פ. ודברי
הפ"י בקונטרס החדש והש"א בשו"ת ש"א החדשות שהתירו שכר של חדש מה"ת. וגם החכ"ל שאוסר בשכר
של חדש מ"מ מודה דשכר שעורין של תרומה מותר מה"ת כמו שהבאתי לעיל. לענ"ד המה דברים תמוהים
מאד כי הדבר ברור כמש"כ. והנה מה שיש ללמוד מזה לענין י"ש הנעשה מתבואה אי הוה זיעה או לא יבואר
בארוכה בסימן ס"א עי"ש:

סימן ס

לבאר אי לוקין על משקין היוצאין מפירות של הקדש ב"ה

הנה בסימן הקדוש הבאתי הא דתניא (חולין ק"כ) הטבל והחדש והשביעית והכלאים כולן משקין היוצאין מהן כמותן מנ"ל וכ"ת לגמור מהנך מה להנך שכן איסור הבא מאליו. תינה היכי דאיסור בא מאליו. היכי דלא בא מאליו מנ"ל. גמרינן מזיכורים ופי' רש"י דעל הקדש פריך דלא הוה איסור הבא מאליו. אבל טבל חדש ושביעית וכלאים הוי איסור הבא מאליו. ובתוס' ד"ה היכי הקשו לפי' רש"י הא גבי הקדש לא כתיב אכילה א"כ א"ל שום קרא לרבות משקין היוצאין מהן. דהא לעיל גבי חלב וחמץ שהמחן אמרינן בגמרא סד"א אכילה כתיב בהו. א"כ מוכח הא לא"ה לא בעי קרא לרבות. עוד הקשו הא הקדש ילפינן חטא חטא מתרומה א"כ הא אפשר למילף דמשקין כמותן מתרומה גרידא. ובגמרא מוקמינן דילפינן מתרומה וחדא מהנך ומה"ט סתמו בתוס' פי' רש"י וכתבו דעל כלאים פרכינן. דכלאים נמי לא הוה איסור הבא מאליו דהא ע"י זריעה נאסר. ולכאורה קושיות התוס' עלומות על פי' רש"י:

אמנם מה שנלע"ד בזה דבלא"ה תמוה טובא. איך א"ל דפרכינן על הקדש דמנ"ל דמשקין כמותן. דאע"ג דאין להקשות הא גבי הקדש הול"ל כיון שמעל הא יבא לחולין. וכדפרכינן כה"ג (חגיגה י"א) גבי נטל קורה של הקדש לא מעל עד שידור תחתיו. נתנה לחצירו מעל. ופרכינן מכדי משקל שקלי מה לי הוא מה לי חצירו. ומשנינן ה"ע בגזבר א"כ ה"נ כשנטל דבר של הקדש והמחהו במים או שסחטו. הא הול"ל דבשעה שנטלו מעל זה ויבא לחולין. ותו ליבא מעילה במשקין. והכא א"ל לומר דמיירי בגזבר דאפילו בגזבר שנטל דבר של הקדש ועשה בו שינוי מעל. וכדאמרינן (מעילה כ"א) גבי גזבר שנטל קורה של הקדש דכיון דשניא מעל. וכבר בררנו זה לעיל (סימן כ"ח) דהא דמעל בשינוי לאו משום דשינוי מעשה מהני בהקדש. אלא דאיכא בזה טעמא אחרינא עי"ש. מעתה לכאורה קשה נמי הכא דהול"ל שמעל. אך זה לא קשה דא"ל דמיירי בזמיד שידע שזה הקדש. או דמיירי שנעשה המשקה מעצמו דככה"ג ליבא מעילה. וכה"ג משנינן נמי (פסחים כ"א) גבי הא דתניא אפר הקדש לעולם אסור. ופרכינן נמי והלא מעל המסיק ומשני דמיירי בזמיד או שנפל דליקה מעצמו. אך מה דקשה טובא הא הקדש איסורו הוא משום דהוה ממון גבוה. וליבא שום נ"מ צין שהקדיש פירות או מים ואשפה דכ"ד שהקדיש הוה הקדש. ואיכא בהו מעילה בשוגג ובמיד לוקה. והנה זה פשוט כשהקדיש תאנים או תמרים להקדש ויבא מהן דבש. ודאי דהדבש שייך להקדש כמו כה"ג גבי ממון הדיוט דבש היובא מתמרים של אחד. דהדבש שייך לבעל התמרים ה"נ גבי הקדש כן. ואפילו לפי מש"כ לעיל (סימן ל') דהא דפליגי תנאי אי מועלין בגידולין או לא. דפליגי אי יש להקדש זכיה בכ"ד שמתהוה מהקדש כמו גבי הדיוט או לא. מ"מ הכא ודאי לכו"ע הדבש שייך להקדש דהא כשהקדיש התמרים חל ההקדש על הכל. וכן אם נמחה הפרי במים או שהמחהו אדם בזמיד. נמי פשוט דהמחוי שייך להקדש. דנהי דגבי הדיוט כה"ג היכי שבא אדם אחד וגזלן והמתן במים. איכא בזה דינא דגזלן קונה בשינוי מעשה או ביאוש ושינוי רשות. אבל הכא גבי הקדש ליבא האי דינא ועי' לעיל (סימן ל'). וא"כ פשוט דכל מה שנמחה מהפרי שייך להקדש כמו גבי הדיוט היכי שלא גזלן אלא שעשה כן מדעת צה"ב. וכיון דמשקה של הקדש שייך להקדש. א"כ מסבירא גרידא ידעינן דהוה כמותן דבשלמא גבי ערלה ותרומה וחלב וחמץ. שפיר בעי קרא לרבות משקין היוצאין מהן. דבלא"ה הו"א שא"ח אלא כשכלל ממשו של איסור אבל הכא גבי הקדש דאיסורו משום ממונא הוה כיון דשייך להקדש ודאי דאיכא בה מעילה בשוגג ומלקות כשמעל בזמיד כמו בכ"ד השייך להקדש ולפ"ז קשה תרתי. חדא דל"ל למילף הקדש מתרומה הא מסבירא גרידא ידעינן דמשקין כמותן. ועוד מאי משנינן דילפינן מתרומה וחדא

מהנך. הא אי נילף מתרומה א"א למילף אלא יין ושמן או שהמחה גוף הפרי במים. אבל משקין של שאר פירות הו זיעה בעלמא. וכמש"כ בסימן הקדום. אבל גבי הקדש אפילו דבש תמרים נמי הול"ל דהוה כמותן ומעל בהן מה"ט שכתבנו:

ומה"ט היה נלע"ד דהא דתניא בהאי ברייתא וההקדש דמיירי נמי בקדשי מזבח. כגון שירי מנחות וצשר של חטאות ואשמות שאסורין לזרים. כדילפינן מקרא דכל זר לא יאכל קדש. דבהני נמי משקה היוצא מהן כמותן שאסורין לזרים. ומעתה א"ש דפרכינן מנ"ל ומשני דילפינן מתרומה וחדא מהנך משום דקדשי מזבח הוה איסורי אכילה. ודמי ממש לאיסור של חלב ושרצים ותרומה דקדשי מזבח אין איסורן משום ממון גבוה אלא ככל שאר איסורין שבתורה. ועפ"ז מתורץ היטב שתי קושיות התוס' חדא מה שהקשו הא בהקדש לא כתיב אכילה דבקדשי מזבח הא כתיב צהו אכילה כמו שהבאתי. ומה שהקשו עוד דהקדש אפשר למילף מגז"ש דחטא חטא מתרומה ג"כ לא קשה דדוקא קדשי צ"ה אמרינן (מעילה יבג) דילפינן חטא חטא מתרומה דהתם כתיב האי גז"ש. אבל לא בקדשי מזבח הנאכלין. מ"מ גס לדברינו א"ל כדעת התוס' דהא דפרכינן בגמרא ואלא איסור דלא צא מאליו מנ"ל דזה קאי על כלאים כמש"כ בתוס' משום דא"ל דהקדש דהכא מיירי רק בקדשי צ"ה. ותו א"א להקשות מנ"ל דמשקין כמותן חדא משום דאפשר למילף חטא חטא מתרומה. ועוד מה"ט שכתבנו דבהקדש ודאי משקין כמותן:

אמנם מה שיש לי לעיין בזה דהרמב"ם (פ"י מה' מה' א) כתב שם הטבול והחדש וההקדש וספיחי שביעית וכו' משקין היוצאין מפירותיהן אסורין כמותן. ואין לוקין עליהן חוץ מיין ושמן של ערלה ויין של כלאי הכרם שלוקין עליהן כדרך שלוקין על הזיתים ועל הענבים שלהן. והנה צמח דס"ל להרמב"ם גבי כל איסורין שבתורה דמשקין היוצאין מפירותיהן אין לוקין עליהן. זה יבואר בסימן שאח"כ. אך מה דכלל הרמב"ם הקדש בתוך שאר איסורין. קשה טובא דלפי מש"כ לעיל הול"ל גבי הקדש דצין משקה הנסחט ממנו צין שנמחה גופו דאיכא בזה מעילה מה"ט ובמזיד לוקין עליהן דכיון דהנסחט ממנו שייך להקדש ממילא יש בו מעילה. ואין לומר דכונת הרמב"ם במש"כ וההקדש דקאי על קדשי מזבח גרידא דקשה טובא דהא סתם הקדש הוא קדשי צדק הבית ול"ע:

מ"מ מש"כ לעיל דקדשי מזבח כמו שירי חטאות ומנחות הוי כמו כל איסורין שבתורה. דאם המחן וגמען חייב עליהן וגם ציר היוצא מהן הוה כמו ציר היוצא מכל איסורין שבתורה זה ברור מאד. דהא בחולין שם ילפינן כל איסורין שבתורה אפילו הני דאיסורן דלא צא מאליו דמשקין כמותן מתרומה או מביכורים וחדא מהנך. וא"כ קדשי מזבח ג"כ אפשר למילף מינייהו. ואין להקשות מהא דתנן (זבחים לה א) העור והרוטב והאלל והעצמות וכו' א"ח עליהן משום פיגול נותר וטמא. משמע לכאורה דגבי קדשי מזבח לא הוה רוטבן כמו גוף האיסור. ואף על גב דגבי שרצים אמרינן בחולין שם הטמאים לרצות צירן ורוטבן. אך זה ליתא כלל. דהאי רוטבן דהכא לא דמי כלל לרוטבן דגבי שרצים. דרוטבן דגבי שרצים מיירי בשומן שנמחה כמש"כ בתוס' שהבאתי בסימן הקדום אבל רוטבן דהכא דגבי פיגול לא מיירי בשומן שנמחה. ולא ברוטב שבתבשיל שהוא נאכל. דהא כל הני דתנן התם העור והרוטב והקיפה וכו' מיירי שאינן נאכלין תדע דהא כל הני תנן נמי בחולין (ק"ו א) שאינן מטמאין טומאת אוכלין כדתנן התם העור והרוטב והקיפה והאלל וכו' אינן מטמאין טומאת אוכלין. ואמרינן ע"ז שם (קכ א) דהאי רוטב מיירי בחלב דאקריש שאינו נאכל. והאי רוטב דגבי פיגול מיירי נמי שאינו נאכל אבל אם נמחה גוף האיסור פשוט דגבי קדשי מזבח נמי לוקה עליהן. וכן דצירן הוה כמו ציר של כל איסורין שבתורה. וברוטב שע"י בישול יש בו משום טכ"ע. אך אי לוקה על צירן של כל איסורין.

זה יבואר בסימן הבא ויבואר ג"כ לאפילו גבי חגבים לזירן מותר כדתנן (עדיות פ"ז) מ"מ א"ס נמחה גופן
חייבין עליהן וכ"ז ברור:

סימן סא

בענין הג"ל

והנה הרמב"ם (פ"י מה' מ"א הכ"ז) כתב הטבל והחדש וההקדש וספיחי שביעית והכלאים והערלה משקין היוצאין מפירותיהן אסורין כמותן ואין לוקין עליהן חוץ מיין ושמן של ערלה ויין של כה"כ שלוקין עליהן כדרך שלוקין על זיתים וענבים שלהן. והכ"מ שם כתב דאע"ג דבחולין (קכ"ה) ילפינן דכלל הני משקין כמותן מתרומה וחלב שהמתן מ"מ ס"ל להרמב"ם דזה הוה אסמכתא וכדתנן (תרומות פ"א מ"ג) אין סופגין משום ערלה אלא על היוצא מן הזיתים וענבים בלבד וה"ה לכל הני. והלח"מ שם תמה על הרמב"ם שדבריו המה כנגד הסוגיא דחולין ודחק א"ע הרבה בזה:

ומש"כ הלח"מ שם כיון דבפסחים (כד"ה) אמרינן אר"ז אף אגן נמי תנינא אין סופגין את הארבעים אלא על היוצא מן הזיתים וענבים בלבד ואלו תותים תאנים ורמונים לא. מ"ט לאו משום דקאכיל שכד"א. א"ל אציי בשלמא אי אשמעינן פירא גופיה דלא קאכיל ליה דרך הנחתו שפיר. אלא הכא משום דזיעה בעלמא הוא. וכתב הלח"מ דהרמב"ם פסק כר"ז דמשקה הוה שכד"א. משו"ה ניחא מש"כ הרמב"ם דאין לוקין על משקה של טבל וחדש דלר"ז דס"ל דזה הוה שכד"א ע"כ הא דתניא בחולין שם דטבל וחדש וכו' משקין כמותן. היינו לאיסורא גרידא. וא"ל לומר למלקות דלר"ז זה הוה שכד"א. והסוגיא דחולין אזלא כאציי דמשקין הוה כד"א. אלא דבערלה גרידא פטור דבערלה גרידא חשבינן שאר משקין זיעה בעלמא. וכדילפינן בחולין שם מג"ז ש דפרי פרי מציכורים. משו"ה א"ש הא דבחולין שם מרבינן משקה של טבל וחדש וכו' למלקות דזה אזלא כאציי. אבל הרמב"ם פסק כר"ז. אך מ"מ הקשה הא בכה"כ לוקה אפילו שכד"א ומ"ט פסק הרמב"ם דאפילו במשקה של כלאים שאינו לוקה:

אמנם דברי הלח"מ תמוהין. דמלכד מש"כ בסימן נ"ח ענף ז' דהא דתנן אין סופגין את ארבעים אלא על היוצא מן הזיתים וענבים בלבד. דזה מיירי במשקה הנסחט מהפרי. וזוה ס"ל לר"ז דבאשר פירות שאין דרך לסוחטן הוה שכד"א. ובחולין שם דמיירי במשקין הנעשין מגוף האיסור כמו שכר שעורין שגוף איסור נמחה. וזה הוה נמי כד"א כמש"כ שם. ועוד כתבנו שם דכמו דגבי ערלה משקה הנסחט מכל הפירות הוה זיעה בעלמא. ה"נ בכל איסורין כן. ולהיפך נמי דאם המחה את הערלה ושתאו חייב. א"כ כ"ז הוה דלא כהלח"מ בלא"ה מש"כ הלח"מ דהרמב"ם פסק כר"ז דזה לא הוה זיעה. אלא דהוה שכד"א. קשה טובא הא אמרינן בצרכות (ל"ה) ואמר מר בר רב אשי דבשאר דתמרי מצרכינן עליו שהנ"ז מ"ט זיעה בעלמא הוא כמאן כי האי תנא דתנן דבש תמרים וכו' ר"י פוטר אלמא דמר בר רב אשי הכי ס"ל. וכן פסק הרמב"ם (פ"ה מה' צרכות) כמר בר רב אשי וציתת נראה פשוט דגם ר"ז בתר דא"ל אציי בשלמא אי אשמעינן פירא גופא וכו' אלא הכא משום דזיעה בעלמא הוא. גם ר"ז קבל מיניה דאציי. ומה"ט א"ש טובא דצרכות שם וכן בחולין (קכ"ה) לא מייתינן כלל דטעמא דר"י דפוטר בשאר משקין מפירות משום דהוה שכד"א. אלא דצרכות אמרינן דזיעה בעלמא הוא כמו דאמרינן בפסחים ובחולין ממעט ר"י מקראי. וכבר הבאתי בסימן נ"ח מש"כ הרשב"א דמהני קראי ילפינן הא מילתא דשאר משקין הוי זיעה ולא מדכרינן כלל ה"ט דשכד"א. א"ו דגם ר"ז קבל מאציי כמש"כ. ומה"ט קשה לי ג"כ על מה שראיתי בשו"ת פני יהושע בסוף ספרו (סימן ט') ובפני יהושע בקונטרס החדש שכתבו דלאציי נמי דס"ל דר"י דפוטר בשאר משקין הוה משום דס"ל דהוה זיעה. מ"מ גם אציי מודה לר"ז דהוה נמי שכד"א. אלא דס"ל דאיכא בזה תרי טעמי. ה"ט דזיעה וגם דהוה

שכד"א. וקשה טוצא דא"כ קשה להיפך הא ר' אלעזר פליג על ר"י במשנתנו דתרומות. וגם בחולין (קכ ז) אמרינן דלר"א גם בערלה לוקה על שאר משקין היוצאין מערלה. א"כ מוכח דר"א ס"ל דלוקין אפילו שכד"א. א"כ איכא תיובתא לר' יוחנן מדברי ר"א דמחייב בשאר משקין ולאציי א"א לומר דר' יוחנן ס"ל כר"י. דהא לאציי ה"ט דר"י פטור הוא משום דהוה זיעה. א"כ מנ"ל דר"י חולק על ר"א בשכד"א א"ו צרור דלאציי גם משקה הנסחט לא הוה שכד"א וכמש"כ בספרי מנחת ברוך ח' א"ד צדיני נבלה וטרפה דשכד"א לא הוה אלא היכי דהשתא אפשר לאוכלן כד"א ואכל שכד"א. אבל היכי דהשתא א"א לאוכלו באופן אחר. זה לא הוה שכד"א. ומה"ט ס"ל לאציי דמשקה הנסחט אף על גב שאין דרכו לסוחטו. מ"מ כיון שלאחר שנסחט דרכו לשותתו כך הוה כדא"כ. ולפי מש"כ דגם ר"ז קבל מיניה דאציי לפ"ז במסקנא גם ר"ז ס"ל הכי. ועי' בתשובתנו שם כמה ראיות לזה:

ענף ב

אמנם דברי הרמב"ם צרורים מאד כמו שנבאר. דגם הרמב"ם אינו מודה האי סוגיא דחולין (קכא) מהלכה. וגם הרמב"ם מפרש הסוגיא כמו שפי' רש"י. ואלדרא לדעת הרמב"ם אחיא האי סוגיא בפשיטות כמין חומר. ונקדים להביא מה שקשה עוד על הרמב"ם דבפ"ג מה' מ"א ה"א כתב שם. ז"ל כל מאכל היוצא ממין מין המינין האסורין שלוקין על אכילתן. הרי אותו המאכל אסור באכילה מה"ת. כגון חלב בהמה וחייה הטמאים וציצי עוף ודג הטמאים. שנאמר ואת צת היענה זו ביצתה. וה"ה לכל האסור כיענה. ולכל הדברים הדומין לביצה. ושם ה"ו כתב אף על פי שחלב בהמה טמאה וציצי עוף טמא אסורין מה"ת. אין לוקין עליהן שנאמר מבשרם לא תאכלו. על הצפר הוא לוקה ואינו לוקה על הביצה ועל החלב. והרי האוכל אותן כאוכל חצי שיעור שהוא אסור מה"ת עכ"ל. הנה מבואר דהרמב"ם ס"ל דהא דאמרינן חולין (סד ז) אמר חזקיה מנין לביצת טמאה שהיא אסורה מה"ת. שנאמר ואת צת היענה וכי צת יש לה ליענה אלא איזו זו ביצה טמאה. דזה לא הוה גזה"כ גבי ביצה גרידא. אלא דמזה ילפינן לכה"ת כולה דכ"ד היוצא ממין מן המינין האסורין אסור מה"ת. וגם הרמב"ם ס"ל דאע"ג דרבי רחמנא דביצה אסורה מ"מ אינו לוקה על אכילתה משום שנאמר מבשרם לא תאכלו על הצפר הוא לוקה ואינו לוקה על הביצה. והנה בתוס' פליגי על הרמב"ם בהני תרתי דדעת התוס' הוא שלוקין ג"כ על ביצה טמאה. כמו דמוכח ממש"כ בתוס' (חולין סד א) ד"ה שאם ריקמה שהקשו שם כיון דאינו לוקה על ביצת השרץ קודם שריקמה. מכלל דלא ילפינן ביצת השרץ מביצת עוף טמא א"כ מ"ט ילפינן ביצה של עוף טריפה מביצה טמאה. ותי' דביצה של עוף מביצה של עוף שפיר ילפינן. מ"מ מבואר דס"ל לתוס' דלוקין על ביצה טמאה. וגם דלא ילפינן מינה לכה"ת כולה אלא דביצת עוף מביצת עוף גרידא ילפינן. לפ"ז פליגי בתוס' על הרמב"ם בהני תרתי:

ולבאורה קשה על הרמב"ם במש"כ דחלב בהמה וחייה טמאה ילפינן מהאי קרא דצת היענה. מהא דאמרינן (בבב"ב ז) ורצנן האי גמל גמל מאי עבדי ליה. חד לאסור עזמו. וחד לאסור חלצו. ור"ש לאסור חלצו מנ"ל נפקא ליה מאת הגמל ובגמרא שם פרכינן טעמא דרצנן בגמל גמל. ור"ש מאת הגמל. הא לא"ה הו"א חלב דבהמה טמאה שרי מ"ש מהא דתניא הטמאים לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן. איצטריך סד"א הואיל דבהמה טהורה נמי חידוש הוא וכו' קמ"ל. הנה מבואר בהדיא בגמרא דחלב טמאה ילפינן מקרא דגמל. ועוד קשה מהא דפרכינן דל"ל קרא דגמל תיפוק ליה מקרא דהטמאים דאחי לאסור צירן ורוטבן. ולא

מדכרינן כלל האי קרא דבת היענה. ועוד קשה להרמב"ם ל"ל למילף צירין מקרא דהטמאים. הא כמו שאפשר למילף חלב דטמאים מקרא דבת היענה. ה"נ צירין של טמאים דהא חזינן דהגמרא מדמה להו להדדי:

אמנם דקדו דברי הרמב"ם דהנה פשוט דמש"כ הרמב"ם דחלב טמא ילפינן מביצת עוף טמא. ואף על גב דחלב הוה משקה מ"מ ילפינן מביצה שהוא אוכל. פשוט דזה הוא דוקא לבתר דרבי רחמנא דצכה"ת היכי שהמחה גוף האיסור למשקה וגמעו חייב. וכמו דילפינן (חולין קכא) מקראי דגבי חלב וחמץ ונבלת עוף ושרצים. ועצדינן שם כריכותא ומכל הני ילפינן לכה"ת. מעתה א"ש דכיון דחזינן גבי גוף האיסור אף על גב דכתיב ציה אכילה מ"מ אס המחהו למשקה וגמעו לוקה. דה"ה ציה דילפינן מקרא דבת היענה לכל אוכל היוצא מן האיסור שאסור כמו ביצת עוף טמא. נמי אין שום נ"מ בין אוכל שיוצא מהאיסור למשקה. אבל אי נימא דצגוף האיסור נמי אס המחהו למשקה א"ח עליו משום דאכילה כתיב ציה. פשוט דהול"ל נמי דמשקה היוצא מאיסור א"ח למילף מביצת עוף טמא מה"ט גופיה משום דאכילה כתיב ציה. ועפ"ז א"ש טובא לתרץ מה שצתוס' (חולין קי"ג ז) ד"ה ורוטבן תמהו דהיכי ילפינן מהאי קרא דהטמאים לאסור הני תרתי צירין ורוטבן. הא הני תרתי הוי שני דרשות חלוקות. דהא האי רוטבן דתנא הכא ע"כ דמיירי בשומן שרצים שנמחה. דהא בחולין שם מדמינן ליה לחלב וחמץ שהמחן. וצירין הוה המשקה היוצא ממנו. וכיון דלא דמי הני תרתי להדדי היכי ילפינן להו מחד קרא. אבל להרמב"ם א"ש. דמקרא דהטמאים ילפינן חדא מלתא דאע"ג שנעשה מהאוכל משקה. מ"מ צמלתא קאי. וממלא ידעינן הני תרתי היכי שהאיסור בעצמו נמחה למשקה וגמעו דהוה כמו שאכל האיסור עצמו ולוקין עליו. וגם ידעינן דמשקה היוצא מהאיסור הוה כמו אוכל היוצא מאיסור. ואוכל היוצא מאיסור הא כבר ילפינן לאיסורא גרידא מקרא דביצת עוף טמא. כמש"כ הרמב"ם וה"ה למשקה היוצא מן האיסור דאסור. וממלא יתבאר דהא דילפינן מהטמאים לאסור צירין ורוטבן. דלא דמי הני תרתי להדדי. דרוטבן שהוא שומן שנמחה לוקין עליו דהוה בשומן עצמו. אבל צירין אסור ואין לוקין עליו. דאף ע"ג דהוה כמו אוכל היוצא מן האיסור. הא גם עליו אינו לוקה כמש"כ הרמב"ם שהצאתי דקרא דבת היענה הוא לאיסור גרידא. ועפ"ז א"ש טובא הא דגבי שרצים אמרינן לאסור צירין ורוטבן. אבל בכל הני קראי דמייתינן בחולין שם דאחי לאיסור שנמחה. לא מדכרינן צהו כלל צירין. וזה הוה מה"ט דבחולין שם דפרכינן מנ"ל על חלב וחמץ שהמחן שחייב עליהן כרת. לא מדכרינן צירין דודאי א"ח כרת אלא על גוף האיסור שנמחה. אבל פשוט דגם ציר של חלב אסור מה"ת. מה"ט דהא כבר ילפינן דכל אוכל היוצא מן האיסור אסור מקרא דבת היענה. וכיון דחלב שהמחהו וגמעו חייב משום דמשקה הוה כאוכל. א"כ ציר היוצא הוה כאוכל היוצא ואסור אלא שאין לוקין עליו. וכן צהא דאמרינן בחולין שם גבי נבלת עוף טמא המחהו באור טמא. וילפינן מקרא. התם נמי דוקא שהמחה לגוף הנבלה. ולא מדכרינן כלל צירין. כיון דהתם מיירי שאם אכלו נטמא גופו כדכתיב בקרא. נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה צה. התם צעינן שיאכל גוף האיסור. וה"ה כשהמחה גוף האיסור וגמעו טמא. אבל צירין דלא הוה כגופו ללקות. ודאי שאם אכלו אינו טמא. דזה דומה לאוכל משלל של ביצים של נבלת עוף טמא שאינו טמא כדאיתא (ביצה זא) משום דצעינן שיאכל גוף הנבלה. אלא דגבי שרצים דתניא הטמאים לאסור צירין ורוטבן כיון דהתם מיירי לאיסור גרידא. שפיר תניא נמי צירין דלאיסור גרידא אפילו צירין אסור וזה שפיר מצי למילף מהאי קרא מה"ט שכתבנו:

ומעתה יתבאר היטב מ"ט בצבורות (ו ז) אמרינן דחלב של טמאה אפשר למילף מקרא דהטמאים דאחי לאסור צירין ורוטבן. והרמב"ם (פ"ג מה' מ"א) כתב דחלב של טמאה ילפינן מקרא דבת היענה דאחי לביצת עוף טמא. דלדברינו הני תרתי קראי צעינן. דמקרא דבת היענה לא ידעינן אלא אוכל שיוצא מן האיסור. אבל משקה לא ידעינן. אלא לבתר דילפינן מקרא דהטמאים דאוכל שנמחה למשקה חייב דהוה כאוכל.

ילפינן נמי דה"ה דמשקה היוצא מאיסור אסור. כאוכל היוצא מאיסור. ומקרא דהטמאים גרידא ודאי דלא הוה ילפינן זיר מיניה דקרא אחי כשהמחה גוף השרץ. אלא דלבתר דילפינן מקרא דצת היענה דאוכל היוצא מן האיסור אסור. ממילא ילפינן נמי מהאי קרא דמשקה היוצא מן האיסור הוה כאוכל כמש"כ ומעתה א"ש הא דצכורות מיייתין קרא דהטמאים. והרמב"ם מיייתי קרא דצת היענה. וכ"ת סו"ס קשה הא צכורות שם אמרינן דחלב א"א למילף מקרא דהטמאים כיון דחלב חידוש הוא דאע"ג דאתי מדם ושריא רחמנא. הו"א דאפילו של טמאה נמי שריא, משו"ה ילפינן מקראי דגמל גמל. וא"כ מ"ט מיייתי הרמב"ם קרא דצת היענה. זה לא קשה דהא לבתר דכתיב הגי קראי דגמל גמל לחלב חו אמרינן דחלב הוה כמו כ"ד היוצא מהאיסור דילפינן מקרא דצת היענה. וממילא אפילו בחלב כי האי שא"א למילף מקראי דגמל. כגון חלב של שרצים נמי אסור. משו"ה שפיר מיייתי הרמב"ם גבי חלב האי דרשא דצת היענה כן נלע"ד. והנה אף ע"ג דמאינו כמה פעמים דהרמב"ם מביא דרשי אחריתי ממה דמיייתי בגמרא. מ"מ הכא שאני. דהא האי דרשא דצת היענה שהביא הרמב"ם איכא נמי בגמרא. מ"מ לא מיייתין ליה גבי חלב. אמנם לדברינו א"ש טובא כל דברי הרמב"ם:

ועפ"ז נראה דמה דפליגי ר"א ור' יהושע גבי דבש תמרים ושאר מי פירות. דלר"א הוה כפרי זין לזיכורים זין לערלה ותרומה. ור"י ס"ל דלא הוה כפרי. וטעמא דפלוגתייהו כבר בררנו לעיל (בסימן נ"ח) בארוכה. והנה לדברינו נראה פשוט דגם ר"י לא פליג אלא דאינו לוקה עליהן ואינו משלם עליהן קרן וחומש ואינו מביא מהן זיכורים דלאו פרי נינהו. אבל מ"מ מודה דמי פירות של ערלה אסורין מה"ת. וה"ט דהא גבי ערלה נמי אם המחה הפרי במים חייבין עליו כמש"כ (בסימן נ"ח). דכיון דחייב על יין של ערלה משום דיין הוה גוף הפרי כש"כ אם המחה הפרי עצמו וכמש"כ שם. וכיון דגם בערלה הוה משקה כאוכל. א"כ ממילא שאר מי פירות אף על גב דלא הוה פרי אלא זיעה בעלמא. מ"מ הא מקרא דצת היענה ילפינן לכל איסורין שצחורה דאוכל היוצא מן האיסור אף על גב דלא הוה גוף האיסור מ"מ אסור מה"ת כמש"כ הרמב"ם שהצאתי. וכיון דמשקה הוה כאוכל ה"ה דמשקה היוצא מערלה הוה כאוכל היוצא ואסור. ולפ"ז הא דתניא בחולין שם הטבל והחדש וההקדש והשביעית והכלאים כולן משקה היוצא מהן כמותן. מיירי נמי בתרי גווי משקה. חדא שאם נמחה גוף האיסור או יין של ענבים מכה"כ שהן פרי. דכל הגי משקין כמותן ולוקין עליהן. וגם מיירי במשקה היוצא מהן כמו דבש תאנים של שביעית או מלילות של טבל וחדש וירקות של כה"כ שריסקן. דכל הגי מי פירות. אף על גב דלא הוה גוף הפרי מ"מ אסורין מה"ת כמותן. אלא שאינו לוקה עליהן וע"ז פריך מנ"ל. וכ"ת לגמור מהנך מה להנך שכן איסור הבא מאליו תינה היכי דאיסור בא מאליו. היכי דלאו איסור הבא מאליו מנ"ל. ומשנינן דילפינן מזיכורים או מתרומה וחדא מהנך. ולדברינו א"ש דהא כבר כתבנו לעיל דהא דאמרינן גבי שרצים לאסור זירן ורוטבן. היינו זירן לאיסור גרידא. ורוטבן שהוא שומן שנמחה למלקות. וגם כתבנו דה"ה בכל הגי דמרבינן שם שאם המחן וגמען חייב. דזירן נמי אסור. משו"ה א"ש הא דאמרינן על כל הגי דזרייתא. וכ"ת לגמור מהנך. דהא אפשר למילף הגי תרתי. דאם נמחה גופן לוקה ומשקה היוצא מהן אסור ואינו לוקה. אלא דפרכינן דזהני דתני בהאי זרייתא דלא הוה איסור הבא מאליו כגון הקדש לרש"י וכלאים לתוס' כמש"כ בסימן הקדום. א"א למילף מכל הגי דהתם. ומשנינן דילף מזיכורים או מתרומה וחדא מהנך. דבתרומה וזיכורים נמי אם המחן הוה כמותן כמש"כ (בסימן נ"ח) וממילא דמי פירות שלהן אסורין מה"ת. אלא שאין לוקין עליהן מה"ט שכתבנו. ובענף ג' יתבאר עוד מה שיש לעיין במשקה של פירות שביעית. ואתיא הסוגיא כפשוטה וגם כל דברי הרמב"ם יבואר עפ"ז באר היטב:

מעשה א"ש טובא כל מש"כ הרמז"ס בזה דצפ"י מה' מ"א ה' כ"צ כתב. הטבל והחדש וההקדש וספיחי שביעית והכלאים והערלה משקין היוצאין מפירותיהן אסורין כמותן ואין לוקין עליהן חוץ מייין ושמן של ערלה ויין של כה"כ. ולדברינו א"ש דזה מיירי במשקין הנסחטין מהן ללא הוה כגוף הפרי אלא דהוה זיעה בעלמא. ומ"מ אסורין מה"ת אלא שאינו לוקה עליהן כמש"כ. והאי דינא היכי שנמחה גוף האיסור לא ביאר הרמז"ס הכא. ולענ"ד דהרמז"ס סמך א"ע על מש"כ (פט"ו מה' מ"א) דבר האסור שנמערב בדבר היתר וכו' כגון חלב שנפל לתוך גריסין ונמחו וכו' אם נמלא בהן טעמו והיה בהן ממשו איסור כבא"פ לוקה עליו. הנה פשוט דמש"כ כגון חלב שנפל לתוך גריסין שזה הוא דוגמא דה"ה כל האיסורין שבתורה. וגם לאו דוקא שנפל לתוך גריסין ונמחו. דה"ה כשנפל למים ונמחו. ולפ"ז כבר ביאר הרמז"ס דאיסור שנמחה וגמעו חייב עליו. כן נלע"ד ברור. ולפי מה שבררנו הסוגיא דחולין. דברים הללו מצוירים שם בהדיא. והנה מש"כ הכ"מ (פ"י מה' מ"א) דהרמז"ס ס"ל דמשקה מכל פירות האסורין אינו אסור אלא מדרבנן. לפענ"ד אינו כן וכש"כ מש"כ בפני יהושע בקונטרס החדש דלהרמז"ס אפילו אם המחה כל האיסורין בעצמן למשקה. ג"כ אינו אסור אלא מדרבנן. לפענ"ד דבר זה מרפס איגרא ונראה ברור כמש"כ:

ולדברינו להרמז"ס דכ"מ דמרבין ביה שאם המחהו וגמעו שחייב עליו. ממילא ידעין דליר היוצא אסור מה"ת ואין לוקין עליו מה"ט שכתבנו. מעשה כיון דבחולין (קכז) אמרינן לכל איסורין שבתורה ילפינן במה ה"ד מכל הני דהתם. דככה"ת אם המחה האיסור וגמעו חייב וכבר בררנו האי סוגיא דחולין לעיל (סימן נ"ח) א"כ ממילא נמי דליר של כל האיסורין שבתורה אסורין מה"ת. ולפ"ז מתורץ היטב מה דבתוס' (חולין נ"טז) ד"ה וזירן הקשו על הא דאמרינן שם (קכז) דליר טרפה אסורה ומייתין קרא דהטמאים דכתיב גבי שרצים דאחי לרבות זירן ורוטבן. וע"ז תמהו דהיכי יליף טרפה משרצים. וקושיא זו הוא משום דהתוס' אזלי לטעמייהו שכתבו (חולין קכז) ד"ה ורוטבן. דהא דילפינן זירן ורוטבן מקרא דהטמאים הוי שני דרשות חלוקות. דהא רוטבן מיירי בשומן שנמחה וזירן הוה משקה היוצא מהן. ולדבריהם אף ע"ג דרוטבן דהיינו שומן הנמחה בזה ודאי דככה"ת נמי הכי הוא דאיסור שנמחה וגמעו חייבין עליו. דהא בחולין (קכז) ילפינן להא מלתא כל האיסורין שבתורה מחלב וחמץ ושרצים ונבלת עוף. מ"מ בהא מלתא דלירן אסור דכתיב גבי שרצים גרידא. א"א למילף לכה"ת משרצים גרידא משום האי פירכא דאמרינן בחולין שם דשאני שרצים שאסורין בכעדשה. משו"ה הוקשה להם שפיר מ"ט מייתין בחולין קרא דהטמאים לזיר טרפה. וגם מה"ט כתבו בחולין (נ"טז) דהא דאמרינן שם גבי זיר דגים שאני זיר דזיעה בעלמא הוא. היינו שאינו אסור אלא מדרבנן. וכתבו דאע"ג דבתו"כ איכא קרא גבי דגים טמאים לאסור זירן. זה הוא אסמכתא בעלמא. וגם הביאו שם דגבי בהמה טמאה דרשינן נמי בתו"כ מקראי דלירן אסור. וזה הוא מה"ת מ"מ שפיר הקשו כיון דגבי טרפה ליכא קרא א"כ מנ"ל שאסור מה"ת. אבל להרמז"ס א"ש טובא הא דמייתין גבי זיר טרפה האי קרא דהטמאים דכתיב בשרצים. כיון שבררנו דהאי קרא דהטמאים אחי לחדא דרשא דמשקה הוה כאוכל. וממילא ידעין הני תרתי. רוטבן וזירן. דרוטבן שהוא שומן שנמחה הוה כשומן עצמו. ואם גמעו חייב עליו. וגם ידעין דליר היוצא מבשרו. אף על גב שאינו גוף האיסור אלא זיעה בעלמא. מ"מ הוה כאוכל היוצא מן האיסור היכי שאינו גוף האיסור שאסור מה"ת. אלא שאין לוקין כדילפינן מקרא דבת היענה דזיזה של עוף טמא אסור מה"ת וכמש"כ הרמז"ס (פ"ג מה' מ"א ה"ה) דה"ה ככה"ת כה"ג אסור ואין לוקין עליו. וכיון דבחולין (קכז) ילפינן כל האיסורין שבתורה שאם המחן וגמעו חייב במה ה"ד דשרצים וחמץ וחלב ה"ה דככה"ת זירן אסור. וכבר בררנו לעיל מ"ט גבי הני דרשי דדרשינן מינייהו חלב וחמץ שהמתן לא מדכרינן כלל זירן. אלא בשרצים גרידא מדכרינן ליה ובררנו דה"ה בחלב וחמץ ידעין נמי זירן לאיסור גרידא מה"ט

שכתבנו. וממילא דבכה"ת דילפינן מינייהו דלירן נמי אסור אלא שאין לוקין עליו. ולהרמב"ם הא דאמרין (חולין נט ג) גבי זיר דגיס שאני זיר דזיעה בעלמא הוא היינו שאינו גוף האיסור ואין לוקין עליו. משו"ה לא חמיר כאיסור ענמו. אבל מ"מ דגיס לא שאני משרצים. דהא כל האיסורין ילפינן משרצים וחלצ וחמץ דמשקה כמותן כמש"כ. וא"ש טובא הא דבחולין (ק"ג ז) מיייתנן זליר טרפה קרא דהטמאים דכתיב בשרצים. דמייניהו ילפינן לכה"ת כמש"כ. והא דבתו"כ איכא דרשי לרבות זיר בהמה טמאה וזיר דגיס. יבואר בענף ג' דלהרמב"ם זה הוא אסמכתא. דבלא"ה ילפינן משרצים. ולדברינו זיר דגיס אסור מה"ת וכ"כ בתוס' (ע"ו מ א) ד"ה מחלוקת דליר דגיס אסור מה"ת. והנה ציור"ד (סימן פ"ג) פסקין דליר דגיס אינו אסור אלא מדרבנן. ולענ"ד להרמב"ם אסור מה"ת. וכן מסתבר טובא כמו שיבואר בענף ג' ראיות ברורות לזה. וראיתי בשאלת יעב"ץ חלק שני (סימן קפ"ח) שהביא דברי התוס' דחולין (נט א) דס"ל דליר דגיס דרבנן. וע"ז כתב שם דלא מסתבר דברי התוס' דכיון דבתו"כ איכא דרשא לרבות זיר דגיס כמו שהביאו בתוס' א"כ מנ"ל לתוס' שזה הוא אסמכתא בעלמא. והנה לדבריו נמי דוקא דהני איסורי דאיכא בהו קרא לרבות זירן. אבל בכ"מ דליכא קרא אינו אסור מה"ת. וא"כ חזרה קושית התוס' מזיר טרפה. וגם השאלת יעב"ץ דחק א"ע הרבה במה דאמרין גבי זיר דגיס זיעה בעלמא הוא. אבל לדברינו א"ש דודאי האי דרשא דתו"כ דמרבין זיר דגיס הוא אסמכתא. כמש"כ בתוס' ומ"מ זיר דגיס וכן של כל האיסורין אסור מה"ת. מלבד זיר חגבים שמוחר מה"ת כמו שיבואר בענף ג'. והנה בסימן נ"ח בררנו דגם לרבינו שמואל שהביאו בתוס' חולין (ק"ג ז) נמי זיר של כל האיסורין אסור. מ"מ לר"ש כל שאר מי פירות של ערלה אינו אסור מה"ת מה"ט שכתבנו שם. אבל להרמב"ם גם מי פירות אסורין מה"ת כמש"כ. וגם לר"ש לוקין על זיר של כל האיסורין דהוה כגוף האיסור כמש"כ שם אבל להרמב"ם אינו לוקה על זיר דהוה זיעה וכמש"כ:

והנה ראיתי בצ"ח בטור יור"ד (סוף סימן ק"ה) שכתב שם אליבא דהרמב"ם דליר של חלב אינו אסור מה"ת. דבשרצים דאיכא קרא לרבות זירן. התם אסור מה"ת. אבל לא בחלב. וכתב שם אבל זליר של נבלה אסורה מה"ת להרמב"ם. דהא בחולין (ק"ב א) אמרין דגם נבלה איכא קרא לרבות. וכל דבריו בזה תמוהין חדא דהא נבלה דאמרין בחולין שם דאיכא ביה קרא לרבות. התם מיירי בנבלת עוף טהור לענין טומאה. ועוד דהתם מיירי לענין שאם המחה גוף העוף וגמעו. ובכה"ג גם בחלב איכא קרא לרבות כמבואר בסוגיא שם. וגם לדברינו להרמב"ם כל איסורין שלוקין על אכילתן זיר דידהו אסור מה"ת ואין לוקין עליו מה"ט שכתבנו וכ"ז ברור. ובאמת לדעת התוס' דס"ל דבכ"מ דליכא קרא לרבות זירן אינו אסור מה"ת ולא ילפינן משרצים. א"כ לדבריהם הול"ל דליר של חלב ושל גיד הנשה ושל שאר האיסורין כמו שור הנסקל ופיגול ונותר וטמא דבכל הני זירן אינו אסור מה"ת. אמנם אין להחליט כן גם לדבריהם. דהא זיר טרפה מבואר בחולין (ק"ב א) שאסור מה"ת ואף על גב דהתם ליכא קרא לרבות וכבר נשאר בתוס' שהבאתי בתימה דמנ"ל דליר טרפה אסור. אבל להרמב"ם ודאי דליר של כל האיסורין שבתורה אסור מה"ת. מה"ט שכתבנו לזר מזיר חגבים כמו שיבואר בענף ג' ועי"ש במש"כ עוד בזה בפירות שביעית. וכבר כתבנו בסימן הקדום דהא דתנן (זבחים לה א) גבי פיגול העור והרוטב וכו' א"ה עליהן משום פיגול נותר וטמא. דהאי רוטב דהתם אינו ענין לזיר וגם לטכ"ע עי"ש. אבל פשוט דליר של כל הני אסור מה"ת. וכבר כתבנו בסימן נ"ח דגם לדעת רבינו שמואל ג"כ זיר של כל האיסורין אסור. ולעיל בררנו דמ"מ פליג ר"ש על הרמב"ם. והנה בענף ג' יבואר ראיות לדעת הרמב"ם:

ענף ג

והנה לפי מה שזכרנו בענף הקדום לדעת הרמב"ם מהני קרא דצת היענה דדרשינן (חולין סד א) להציא צינת עוף טמא. ומקרא דהטמאים דגזי שרצים דאתי לרבות דמשקין הוה כאוכל. ומרבינן זירן ורוטבן. מזה ילפינן דצכה"ת זיר של איסור אסור. מעתה חל עלינו לתרץ מה שהציאו בתוס' חולין (נט ב) דצתו"כ דרשינן גזי דגים טמאין שקץ הם לכס לאסור זירן ורוטבן. וכן דרשינן גזי דהמה טמאה טמאים הם לכס לרבות זירן ורוטבן. דלהרמב"ם ל"ל הני קראי הא צכה"ת ילפינן משרצים וחמץ וחלב כדאמרינן (חולין קב ב) וכמש"כ בענף הקדום. אך זה לא קשה כלל דהא גם בתוס' כתבו דהאי דרשא דגזי דגים טמאים הוא אסמכתא א"כ להרמב"ם א"ל דזין האי דרשא דגזי דגים טמאים וזין דרשא דגזי דהמה טמאה הוה אסמכתא אלא דלהתוס' גזי דגים הוה אסמכתא דאינו אסור מה"ת. ולהרמב"ם דהני תרתי הוה אסמכתא משום דלא צעי דצחולין (קכ א) פרכינן אלא הא דכתיב הטמאים לאסור זירן ורוטבן ל"ל לילף מהנך וכו'. וקשה מ"ט לא מיייתנן נמי הני דרשות דתו"כ דכתיב גזי דגים ובהמה טמאה לאסור זירן ורוטבן וליפרוך דהוה נמי ל"ל קרא לילף מהנך. א"ו דהני תרתי דרשות הוה אסמכתא. ועוד ראייה גדולה דבצכורות (ו ב) פרכינן גזי חלב דהמה טמאה דל"ל קרא דגמל גמל נילף מקרא דהטמאים דשרצים דאתי לרבות זירן ורוטבן. אלמא דגם חלב של דהמה טמאה הוה אפשר למילף מהאי קרא דהטמאים דאתי לרבות זירן ורוטבן. ולדעת התוס' שהבאתי הא אפילו זיר של דהמה טמאה לא ילפינן מהאי קרא. אלא משום דצתו"כ דרשינן גזי דהמה טמאה טמאים הם לכס לרבות זירן ורוטבן. וא"כ הו"ל בגמרא בצכורות להציא האי קרא דתו"כ. א"ו משום דזה הוה אסמכתא משום דזירן של דהמה טמאה נמי ילפינן משרצים כדעת הרמב"ם:

עוד ראייה לדעת הרמב"ם דלדידיה מתורץ היטב מה שהקשו בתוס' חולין (קיב ב) דהיכי ילפינן מקרא דהטמאים זירן ורוטבן שני דרשות חלוקות. וגם מה שהקשו בתוס' חולין (נט ב) דמנ"ל להגמרא דזיר טרפה אסור כליר שרצים. ולפ"ד הרמב"ם מתורץ היטב הני שני קושיות התוס' כמש"כ בענף הקדום. וגם כתבנו שם דלהרמב"ם א"ש טובא מ"ט דהני קראי דילפינן מינייהו חלב וחמץ שהחמץ וכן נבלת עוף טהור שנמחה לא מדכרינן כלל זירן. רק דהאי דרשא דהטמאים אמרינן דאתי לרבות זירן ורוטבן ע"ש. ומכ"ז מוכח כדעת הרמב"ם:

ועוד ראייה לדעת הרמב"ם דהא בעדיות (פ"ז מ"ב) תנן העיד ר' זדוק על זיר חגבים שהן טהורין וצתו"כ שמיני ילפינן לה מקראי דתניא התם שקץ הוא פרט לעירובו. מכאן אמרו חכמים חגבים טמאים שנכבשו עם חגבים טהורים לא פסלו את זירן. אלמא דהתם צעינן קרא להתיר זירן. אבל בלא"ה הו"ל שהוה אסור. וזה הוה כדעת הרמב"ם דמשרצים יליף לכה"ת כולה שכל משקין הנסחטין מכל האיסורין אף על גב דהוה זיעה בעלמא מ"מ אסור מה"ת. אלא שאינו לוקה עליו. א"כ הו"ל נמי דזיר חגבים אסור. משו"ה צעי קרא להתיר. וגם לא מצינו להרמב"ם שמחלק בציר של איסור רק דבחגבים גרידא כתב (פ"ג מה"מ א"ה) דזיר חגבים שרי אבל בכל איסורין זירן אסור מה"ת ואינו לוקה. ובכולן הוה מה"ת מה"ט שכתבנו:

והנה כ"ז בציר אבל אם נמחה גוף האיסור ליכא בזה שום פלוגתא בין הראשונים. דבכל איסורין שבתורה הוה כגוף האיסור. וכדאמרינן בהדיא (חולין קב ב) דילפינן צכה"ת מתרומה ומחדא מהנך. אך בזה יש לעיין דהא בסומן נ"ח כתבנו דבחגבים אף על גב דזירן מותר. מ"מ אס נמחה גופן אסור. דילפינן מתרומה ומחדא מהנך וכמש"כ שם וזה שייך לדעת התוס' שס"ל דמשקין של שאר פירות לר"י אינו אסור מה"ת. אבל

להרמז"ס דגם משקין של שאר פירות אסור מה"ת. אלא דבחגזים גרידא צירן מותר. א"כ לכאורה קשה היכי אפשר למילף חגזים שהמתן מכל הני. הא איכא למיפרך מה לכל הני שכן כל היוצא מהן אסור מה"ת. תאמר בחגזים דזהדיא מיעטו רחמנא דמותר. אך זה ליתא דבלא"ה הקשו בתוס' חולין (קכ ז) ד"ה היכא הא שביעית א"א למילף מכל הני. דמה לכל הני שהן בל"ת. תאמר בשביעית שבעשה. ותי' דמ"מ אפשר למילף מנבלת עוף טהור שהמחהו דהתם מיירי לענין טומאה. דליכא בזה לאו. וכבר כתבנו לעיל בענף א' דנבלת עוף לענין טומאה גם להרמז"ס אינו מטמא אלא גופן שהמחהו. אבל אם שחה ציר נבלת עוף אינו טמא. א"כ תו שפיר אפשר למילף חגזים מנבלת עוף דגם התם צירן אינו מטמא. וגופן שהמחהו מטמא ה"נ בחגזים אף על גב דצירן מותר מ"מ אם המחה גופן לוקה מה"ת. ובלא"ה לפי מה שמחלק הרמז"ס (פ"ג מה"מ א) דציר חגזים לא דמי מזד הסברא לשאר ציר היה אפשר לתרץ נמי באופן אחר עי"ש:

אמנם להרמז"ס יש לעיין להיפך דמנ"ל גבי פירות שביעית דמשקין הנסחטין מהן אסורין מה"ת. דבשלמא היכי שנמחה גופן כבר הבאתי מש"כ בתוס' דלפינן מנבלת עוף טהור דגבי טומאה. אף על גב דליכא בזה ל"ת מ"מ הוה כמותן. אך כ"ז כשהמחה גופן אבל משקה הנסחט הא כבר כתבנו בענף ב' דבאמת גבי נבלת עוף טהור אם שחה את הציר אינו טמא. וכיון דשביעית ילפינן רק מנבלת עוף הול"ל דמשקה הנסחט מהן אינו אסור מה"ת. כיון שא"א למילף משרצים ומקרא דבת היענה דאתי לביצת עוף טמא דהני הוה בל"ת. ופירות שביעית לא הוה אלא בעשה. ואי נימא דבאמת להרמז"ס משקין הנסחטין מפירות שביעית אינן אסורין מה"ת אלא יין ושמן בלבד משום דהני הוה כגוף הפרי. אבל שאר מי פירות אף על גב שכתבנו דלהרמז"ס גבי ערלה מי פירות אסורין מה"ת. כמו ציר של איסור. אלא שאין לוקין עליהן. מ"מ גבי שביעית אינו אסור מה"ת מה"ט משום שא"א למילף מקרא דבת היענה. אי נימא הכי. א"ש טובא מש"כ הרמז"ס (פ"ג מה"מ א"ה א) ז"ל כל מאכל היוצא ממין מן המינין שלוקין על אכילתן הרי אותו המאכל אסור באכילה מה"ת. דקדק הרמז"ס וכתב מן המינין שלוקין על אכילתן. משמע הא פירות שביעית שאין בהן מלקות. באמת המי פירות שלהן כיון דלא הוה גוף האיסור אינו אסור מה"ת. ומ"מ א"ש הא דתניא (חולין קכ ז) דשביעית משקין היוצאין כמותן כיון דאם המחה גוף הפרי הוה כמותן. מ"מ בדרנו דהיכי שהמחה גוף האיסור וגמעו לד"ה חייבין עליו. ומה שיש נ"מ מזה ליי"ש הנעשה מדגן יבואר בסימן שאח"כ:

סימן סב

בענין הנ"ל לבאר אי י"ש הוא זיעה

והנה לאחר שזררנו צסימנים הקודמים דהא דאמרינן (פסחים כד) דמשקין של שאר פירות הוי זיעה בעלמא. זה הוא דוקא במשקה הנסחט מפירות. משום דזה לא הוא גוף הפרי אלא לחלוטית של פרי. אבל אי נמחה גוף הפרי. ודאי דחייבין עליו בכל האיסורין שבתורה. מעתה הדבר פשוט דביי"ש הנעשה מדגן א"א לומר הא מילתא דהוא זיעה בעלמא דעשית היי"ש הוא באופן זה שמצלין הדגן הרבה לאחר שנתחממו וכמה חלקים מהדגן נמחין במים ונעשין הבל. ועוליין דרך הסמפוניות ביחד עם הבל העולה מהמים. ולכשיצטנן נתהוה יי"ש. א"כ מה שנמחה מהדגן יש לו דין חמץ שהמחהו. וכבר כתבנו דמאלץ לא הוא נוקשה אלא חמץ גמור. א"כ ה"ה דדגן שנתחממו לעשות מהן יי"ש הוא נמי ח"ג מה"ט גופא שכתבנו שם גבי מאלץ. וממילא מה שנמחה מהן יש לו דין חמץ שהמחהו. ולא שייך כלל לומר בזה ה"ט דזיעה בעלמא. שכתב בשו"ת פני יהושע בקוף ספרו (סימן טו). גם מש"כ שם דזה הוא שכד"א. הנה מלבד מש"כ צסימן נ"ח דהא דאר"ז בפסחים (כד) דשאר משקין הוה שכד"א דזה לא קאי רק על משקה הנסחט מפרי. אבל כשנמחה גוף האיסור אם דרכו בכך הוה כד"א. בלא"ה הא כתבנו לעיל צסימן הקדום דלמסקנא בפסחים שם גם ר"ז מודה דמשקה הנסחט הוה כד"א. וגם מש"כ שם דהחמץ שנעשה ממנו היי"ש נפסל מאכילת אדם. קשה טובא דלע"ג שהפסולת שנשאר לאחר עשיית היי"ש אינו ראוי לאכילת אדם. מ"מ מה שנמחה מהחמץ שמזה נתהוה היי"ש הא זה ראוי לשתייה ותחלת עשייתו הוא לשתייה. גם מה שראיתי מש"כ בשו"ת משכנות יעקב ח' יור"ד (סימן ל"ו) שאותו ההבל העולה שממנו נתהוה היי"ש. הוה כעשן העולה מחמץ שנשרף. וא"כ זה דמי לחמץ שחרכו קודם זמנו. דאמרינן (פסחים כא) דחמץ שחרכו קודם זמנו מותר בהנאה אפילו לאחר זמנו. הנה לענ"ד אינו מן הדומה כלל. דחמץ שנשרף הא החמץ כלה והעשן הוא דבר אחר. אבל הכא הא ההבל שעולה זה הוא החמץ בעלמא שנמחה וחמץ שהמחהו יש לו דין חמץ גמור שחייבין עליו כרת. כדאמרינן (חולין קכ) ואף על גב דשם מיירי שנמחה למשקה והכא לאחר שנמחה הדגן נתהוה מזה הבל. מ"מ אין שום נ"מ בזה. דהא אותו ההבל משקה הוא אלא שנקלש ביותר ולכשיצטנן נעשה ממנו משקה. ודינו כמו חמץ מחוי רותא. וכמש"כ הריב"ש בתשובה (סימן רנ"ה) דזיעה העולה ממשקין חמין הוה כמשקה עצמה. וכדחנן מכשירין (פ"ה מ"א) האשה שהיו ידיה טהורות ומגיסה בקדרה טמאה. אם הזיעו ידיה טמאות. עוד הביא הרבה ראיות לזה. ובלא"ה זה מזכיר בחוש. דזיעה העולה ממשקה הוה המשקה עצמה. אלא שנקלש ביותר א"כ אינו מהדומה כלל לחמץ שחרכו קודם זמנו. דהא התם מיירי שנפסל מאכילת כלבים כמש"כ בתוס' פסחים שם ד"ה חרכו. וכיון שנפסל מאכילת כלבים פקע שם חמץ מיניה. אבל הכא אותו ההבל הא הוה חמץ מחוי שראוי לשתייה ולא פקע שם חמץ מיניה וזה פשוט:

מ"מ גם לדברינו דביי"ש איכא האי דינא דחמץ שהמחהו ודאי דא"א לומר די"ש הוה חמץ גמור. דהא פשוט דבהבל העולה דרך הסמפוניות אף על גב שיש בו באותו ההבל ממה שנמחה החמץ. מ"מ הא איכא ביה נמי הבל העולה ממים לפ"ז יש בו תערובות חמץ. דהיינו חמץ ומים. ומה"ט קשה לי על מש"כ בחו"י ובפמ"ג צסימן תמ"ב די"ש הוה חמץ גמור דודאי לא הוא אלא חמץ ע"י תערובות מה"ט שכתבנו. ודינו מזכיר גבי כותח הבל וסכר המדי דאי איכא כבא"פ עוברין עליו צבל יראה לד"ה. כמ"ש הטור צסימן תמ"ב ואי ליכא כבא"פ לדעת התוס' והרא"ש והטור ליכא ביה צל יראה. אך לדעת הר"ן ריש פ' א"ע ולדעת הרמ"ך שהביא המגיד משנה (פ"ח מה' חו"מ) אפילו אי ליכא כבא"פ נמי איכא ביה צל יראה. וכן הסכים הצ"י

והמ"א. וכבר הארכנו בזה לעיל (סימן נ"ב) ע"ש. והנה גבי י"ש איכא עוד חומרא דהא גבי כותח הצבלי ושכר המדי כתב הטור בסימן תמ"ב דליכא זהו טעם חמץ אלא קיוהא דחמץ. וכבר בררנו דברי הטור לעיל (סימן נ"ה) אבל הכא גבי י"ש הא איכא נמי טעם חמץ כמו שיתבאר עוד לפנינו ואף על גב דלעיל (סימן נ"ו) כתבנו דמשום טכ"ע גרידא אפשר להקל בהפסד מרובה. מ"מ הכא הא איכא ביה נמי תערובות ממשו של חמץ שנמחה. ודעת הב"י והמג"א דבת"ח אפילו אי ליכא כבא"פ נמי עוברין עליו. משו"ה יש להטריף נמי מה דאיכא ביה טכ"ע. וגם הכא החמץ שבי"ש הוה מלתא דעבידא לטעמא. ובסימן שאח"כ יבואר דאיכא בזה חומרא. ומעתה אפילו אי נימא דבי"ש ליכא כזית חמץ מחוי בתוך אכילת פרס. מ"מ יש להחמיר וכש"כ דמסתבר דבי"ש איכא כבא"פ. ועוברין עליו בצל יראה לד"ה. אך כ"ז הוא בי"ש הנעשה מדגן גרידא. אבל בנעשה מדבר אחר אלא דאיכא ביה תערובות חמץ. זה יתבאר בסימן שאח"כ:

ואין להעיר בזה. במה שאומרים דגוף הדגן הוא מורכב מכמה יסודות. ובעשיית הי"ש אינו נמחה אלא יסוד אחד ממנו. וא"כ אפשר לומר דזה לא הוה חמץ שהמחהו. ונראה דזה הוה כונת הצית מאיר על או"ח (סימן תמ"ז סעיף ה') שכתב שם על י"ש כיון דכל טעמו מכח היסודות הנפרדין מן החמץ וכו' אך יפול ע"ז בהגיע פסח שם איסור חמץ וכו'. וכתב שם דזה דמי לחמץ שחרכו קודם זמנו. כיון דינא מתורת פת קודם פסח תו לא חל עליו איסור חמץ. וה"ה ביי"ש כבז ינא מתורת חמץ קודם שיחול ביה איסור חמץ ע"ש. אמנם אינו מהדומה דנראה פשוט דצבל איסור שנמחה. וכן חמץ בפסח שנמחה. אין שום נ"מ בין שנמחה כמו שהוא או שנתפרד ליסודותיו. ונמחה יסוד אחד ממנו. דכל היסודות מחלבו מיקרי חלב. וכל היסודות מחמץ מיקרי חמץ. דהא לוקין על כזית אחד ממנו וכל היסודות שבו מנטרפין לכזית. א"כ ע"כ דכל אחד מהיסודות הוה איסור עצמו. וכשנמחה אחד מהיסודות יש לו דין חמץ שהמחהו. ומשו"ה אף על פי שנמחה יסוד אחד ממנו קודם פסח לא פקע חמץ מיניה. וכשהגיע פסח חל עליו איסור חמץ. ואפשר להביא ראיה לזה דאע"ג שנתפרד ליסודותיו קודם פסח בשעה שמותר באכילה. מ"מ כל אחד מהיסודות מיקרי חמץ וכשהגיע פסח חל עליו שם איסור. דהא אשכחן כיונא בזו גבי ביסול בשר בחלב דאע"ג שנתפרד החלב ליסודותיו. מ"מ אפילו יסוד אחד ממנו אסור לבשל עם בשר מה"ת. וזה הוה ביסול בשר בחלב. דהא כמו שאסור לבשל בחלב. ה"נ אסור מה"ת לבשל עם גבינה. כדאמרינן (חולין קד א) ואף על גב שכתב נפרד כמה יסודות מהחלב. וגם במי חלב דאמרינן שם (קיד א) המבשל במי חלב פטור. גם בזה איכא פלוגתא דרבותא דדעת הרא"ש בחולין שם דזה ילפינן מקרא וגזה"כ הוא דבלא"ה הול"ל דמה"ת אסור לבשל אפילו במי חלב. דהיינו בהמים הנמנאים בחלב. והרא"ש שם הביא דכמה רבותא ס"ל דמסבא גרידא נמי ידעין הא מילתא. ונראה פשוט דטעמייהו דהני רבותא משום דס"ל דמי חלב אינו נכלל בכלל חלב. שאינו נחשב ליסוד אחד מהחלב אלא דהוה לחלוטית שבתוך החלב. וכמו דאמרינן (פסחים כד א) דמי פירות הוי זיעה בעלמא וכבר כתבנו לעיל (סימן נ"ח) דהיינו דמי פירות לא הוה גוף הפרי. אלא דהוה לחלוטית שבפרי. שאינן בכלל הפרי. וכן אמרינן (חולין ט"ז) דליר דגיס הוה זיעה בעלמא. וזה הוה נמי מה"ט שהציר אינו גוף הדג. וה"נ ס"ל דמי חלב אינן נכללין בכלל חלב. ובאמת מסתבר טובא דהמים הנמנאים בחלב. דומה ממש למים הנמנאים בדם. שאינן נכללין בכלל דם כמו דמבואר שם (פז) דא"ח עליהן אלא א"כ היה בו כזית דם. א"כ ה"נ הול"ל דמי חלב אינן נכללין בכלל חלב. והרא"ש ס"ל דכיון דמי חלב הוה כחלב לענין שמכשירין כמו חלב. ה"נ לענין ביסול בשר וכו' וכו' להאריך במחלוקת זו שאינו נוגע לעניננו:

אבל מ"מ בין למר בין למר הא דמותר לבשל במי חלב. או דגזה"כ הוא או משום דזה לא הוה גוף החלב. אבל בלא"ה הול"ל שאסור לבשל במי חלב. אלמא דגם יסוד אחד שנפרד מחלב הוה כחלב. וה"ה כה"ג בחמץ

קודם פסח. שאם נמחה יסוד אחד מגוף החמץ הוה כחמץ שהמחהו. וגם הרא"ש ריש א"ע והטור צסימן תמ"ז כתבו צפשיטות דצשכר שעורין איכא כל יראה. אף על גב דגם התם לא נמחה צשכר אלא איזה יסודות ממנו. וזה לא דמי כלל לחמץ שחרכו קודם זמנו דהתם כשחרכו עד שנפסל מכלבים הוה עפרא ולא מקרי חמץ. אבל הכא כל או"א מהיסודות שצחמץ כ"ז שלא נפסל מאכילת כלבים הוה חמץ. ומש"כ צ"מ שם דזי"ש אינו נרגש טעם חמץ פשוט דטעם החריפות שזי"ש זה הוא טעם החמץ המחוי אלא שנשתנה טעמו מכמות שהיה. וגוף האיסור שנשתנה טעמו לאו כלום הוא דצמלתא קמייתא קאי. כמו שיבאר עוד. ונראה מלשון הצית מאיר שם דסובר דזי"ש לא נמחה מגוף החמץ. אבל באמת הדבר ברור דכמה חלקים מהחמץ נמחין זי"ש גם מסתבר דאיכא כזא"פ:

והנה צשו"ע של הגר"ז צסימן תמ"ז כתב דגם יי"ש הנעשה מתערובות חמץ הוה ח"ג. משום דכל היכי דאיכא כזא"פ. גם ההיתר נהפך לאיסור ולוקין על כזית ממנו. משו"ה חשבינן כאלו הוא כולו חמץ. ויש לדון בדבריו הרבה. חדא מה דפשיטא ליה דמשום טכ"ע היכי דאיכא כזא"פ ההיתר נהפך לאיסור ולוקין על כזית ממנו. וזה הוא כדעת הר"ח שהביא הרא"ש בה' חלה אבל כבר כתב הפר"ח צאו"ח (סימן תמ"ז) והפמ"ג בהקדמתו הכוללת דזי"ש טכ"ע. דלרוב ראשונים אין לוקין אלא היכי דאיכא כזא"פ ואכל כל הפרס כולו שנמצא שאכל כזית איסור וכבר בררנו דבר זה בצפרי ח' אמרי דעה דזי"ש טכ"ע. ועוד הא גם להרא"ש ור"ת דס"ל דאפילו משום טכ"ע גרידא נמי ההיתר נהפך לאיסור ולוקין על כזית אחד ממנו. מ"מ כתבו צפסחיס (מז צ) דעל תערובות חמץ אינו עובר בכל יראה אלא היכי דאיכא כזא"פ. משום דס"ל דלע"ג דלאכילה לוקה על כזית אחד מתערובות מ"מ זה הוא דוקא לאכילה אבל לא לכל יראה. ועוד בלא"ה גבי יי"ש לא שייך הא מלתא. לפי מש"כ האחרונים דיי"ש הנעשה מכל המינין הוה מצ"מ עם יי"ש הנעשה מדגן. משום דקרובין צטעמן. כמו שנביא דבריהם צסימן שאח"כ. א"כ תו לא שייך כזה כלל הא מילתא דכזא"פ. דהא מצ"מ צטיל צרוז מה"ת. והנה בהגה"ה היקל שם הגר"ז הרבה צי"ש היכי דאיכא הפסד מרובה. שכתב שם דזי"ש ליכא טעם חמץ אלא קיוהא דחמץ. וגם א"א לשמות פרס ממנו צלי שיהוי צינתים. וצכה"ג היקל הטור. ויש לסמוך עליו צהפס"מ. ויש לדון כזה הרבה. דכבר בררנו לעיל (סימן נ"ה) דמש"כ הטור דצכותה הצצלי ליכא אלא קיוהא דחמץ. היינו דהכותה לא קבל אלא קיוהא דחמץ אבל מ"מ החמץ שצתוך הכותה טעמו טעם החמץ. דעל גוף האיסור א"א לומר דאין לו טעם אלא קיוהא. א"כ ה"נ החמץ שנמחה שממנו מתהוה הי"ש. אף על גב שנתהפך טעם של חמץ לטעם חריפות. מ"מ זה הוא טעם ממשו של איסור. וע"ז לא שייך כלל לומר שהוא קיוהא דחמץ אלא שזה הוא טעם ממשו של חמץ. ואף על גב שנתהפך טעמו מ"מ צמילתיה קאי כמו שיבאר עוד. גם צמש"כ דאין דרך לשמות פרס צצ"א צלי שיהוי. מלצד שיש לדון אולי צשיעור חצי פרס של יי"ש איכא כזית חמץ מחוי. בלא"ה מש"כ דאין דרך לשמות פרס צצ"א אף על גב דגם הט"ז כתב כן (סימן ר"י סק"א) דאין מצרך צרכה אחרונה על יי"ש משום שאין דרך לשמות שיעור כזית ומחלה צצ"א. אף עינינו רואות דכמה אנשים מקדשים על יי"ש ושותין רביעית אפילו לפי מה שמחמירין לעשות רביעית כפול שמחזיק ג' צינים שלנו שהוא שיעור פרס להרמז"ס:

והיה אפשר להעיר ולומר דיי"ש שהוא משקה אין הכזית חמץ שנמחה מצטרף לכזית אלא צתוך שיעור רביעית כמו שפסק הרמז"ס (פי"ד מה' מ"א ה"ט) וגם (צפ"י מה' תרומות) ובאמת ל"ע צמש"כ הרמז"ס (פ"א מה' חו"מ ה"ו) גבי כותה הצצלי ושכר המדי צד"א שאכל כזית חמץ צתוך התערובות צכדי אכילת ג' צינים וכו'. וקשה הא לדידה הול"ל גבי שכר המדי שאין הכזית חמץ מצטרף אלא כשיעור שתיית רביעית כמש"כ הרמז"ס גבי חמץ וחלב שהמחהו ולפי דבריו (צפ"י מה' מ"א) הול"ל גבי יי"ש שאין הכזית חמץ מחוי מצטרף

לכזית אלא בשיעור שתיית רביעית. אך גם לפ"ז אין שום קולא בזה דהא כבר הכריח הלח"מ (פ"ב מה' שביחמ העשור) דגם להרמז"ס דס"ל דלירוף דגבי משקה הוא בכדי שתיית רביעית. היינו שיעור שתיית רביעית של אדם בינוני ואם שתי יותר מרביעית משקה בשיעור זה מצטרף. וא"כ גבי י"ש אי נימא שיש בו כבא"פ דהיינו בשיעור של ג' ביצים שהן שני רביעיות מ"ל נמי שילקה כשישתה בתוך שיעור שתיית רביעית של אדם בינוני וכיון דמ"ל מלקות באכילה תו איכא בל יראה לד"ה. גם כבר תמה הגר"א בא"ח (סימן תרי"ב) על שיטת הרמז"ס דס"ל דלירוף דגבי משקה בשתיית רביעית דצגמרא מצואר בהדיא כדעת הראב"ד דלירופו הוא ג"כ בכבא"פ. ובלא"ה גם אי נימא דבי"ש ליכא כבא"פ כבר כתבנו דא"ל להקל כיון דהב"י והמג"א (בסימן תמ"ב סק"א) פסקו כהרמ"ך דבכוחא הצבלי אף על גב דליכא כבא"פ שא"ל להצטרף לאכילה למלקות איכא נמי בל יראה כיון דאיכא בתערובות כזית חמץ שלא נתבטל. וכש"כ גבי י"ש דאיכא ביה נמי טכ"ע ומלתא דעבידא לטעמא כמש"כ לעיל:

ובהא דאמרינן (חולין קכ"א) המחהו את החמץ וגמעו חייב כתב ע"ז בשו"ת ח"ס א' יור"ד (סימן ע') דחמץ שהמחהו דמי לחמץ שנשתנה אלא לפי שלא נשתנה לדבר המותר חייב עליו כרת. וכונתו למה שחקרו האחרונים בסימן תר"ז בקמח שנשתנה לדבש. אם הדבש אסור משום שנתהוה מחמץ או שמותר כיון שנשתנה לדבר היתר וס"ל להח"ס דחמץ שהמחהו נמי הא החמץ נשתנה אלא שכתב דמ"מ לא דמי לחמץ שנהפך לדבש דהתם נשתנה לדבר היתר. אבל הכא אף על גב שנשתנה מ"מ לא נשתנה לדבר היתר. אך דבריו תמוהים דהא חמץ שהמחהו חשבינן כמו חמץ צעין דחייב עליו כרת. כמו דאמרינן (חולין קכ"א) דמה שנמחה החמץ למשקה. לא מקרי חמץ שנשתנה. ולא דמי לחמץ שנתהפך לדבש דהתם החמץ נשתנה לדבר אחר אבל הכא חמץ שנמחה במלתא קמייתא קאי כמש"כ בה"ג הח"ס (סימן כ') גבי מאלץ דמה שנשתנה טעמו לטעם אחר לאו כלום הוא דבמלתא קמייתא קאי. דהא כמה פירות משתנה טעמן ע"י צישול. ובעיקר הדין גבי חמץ שנהפך לדבש ע"י מש"כ בזה לקמן (סימן ס"ה). ובספרי מנחת ברוך ח' אמרי דעה בדיני נבלה צררנו דאין שום נ"מ באיסור שנשתנה לדבר היתר או לדבר חדש. וגבי כל האיסורין בה"ג כגון נבלה שנתהפכה לדבש אסורה. אך בחמץ שנתהפך קודם פסח שרי ע"ש. מ"מ צררנו דבי"ש הנעשה מחמץ גרידא ועבר עליו הפסח שאסור בהנאה ואם נעשה מת"ח יתבאר בסימן שאח"כ:

סימן סג

שאלה י"ש שעבר עליו הפסח אי אסור בהנאה

תשובה הנה צי"ש הנעשה מדגן גרידא כבר כתבנו בסימן הקדום דאיכא ציה בל יראה. וכשעבר עליו הפסח אסור בהנאה. אך צי"ש הנעשה מת"א ומחמילין אותו במאלץ של שעורין כמו שעושין עכשיו. ציה יש לעיין טובא דלכאורה היה אפשר להקל אם נכרך ציה שלשה קולות שכבר הקילו האחרונים כמו שנבאר דצריהם. חדא מש"כ האחרונים דתערובות י"ש הנעשה מת"א עם י"ש הנעשה מדגן הוה תערובות מצ"מ דקרובים בטעמם. וכמו שנביא דצריהם לפנינו. עוד איכא קולא מש"כ המג"א בסימן תמ"ז (ס"ק מ"ב) דת"ח מצ"מ כיון שנתבטל ברוב מה"ת. משו"ה אם עבר עליו הפסח מותר דדמי לחמץ נוקשה שעבר עליו הפסח שמוחר מה"ט לפי שאינו אלא מדרבנן. ועוד איכא קולא מש"כ הפמ"ג (בסימן תמ"ב סק"ט) גבי גבינה שהעמידה בחמץ דאע"ג דחייב לבערה כמש"פ בשו"ע שם. מ"מ כשעבר עליו הפסח אפשר להקל דכיון דדבר המעמיד אינו אלא מדרבנן א"ל דדמי לנוקשה שעבר עליו הפסח שמוחר. מעתה צי"ש הנעשה מת"א ונתחמץ ע"י מאלץ יש להקל לכאורה דמה שנתחמץ ע"י מאלץ הא לא הוה אלא דבר המעמיד דאינו אלא מדרבנן וכבר הקיל בזה הפמ"ג שהבאתי. ומה שיש בתוך הי"ש תערובות חמץ דהיינו י"ש הנעשה מהמאלץ ויש הנעשה מת"א. הא כבר כתבו האחרונים שהבאתי דזה הוה תערובות מצ"מ ולהמג"א כשנתבטל ברוב ועבר עליו הפסח מותר. ומה שיש להעיר ע"ז יבואר לפנינו:

והנה בעיקר הדין שכתב המג"א דתערובות מצ"מ שנתבטל ברוב ועבר עליו הפסח מותר מה"ט דלא הוה חמץ אלא מדרבנן. ע"ז העיר בשו"ת עטרת חכמים (סימן ה') שאפשר לחלק דנוקשה כיון דלא הוה אלא חמץ דרבנן לא גזרו ע"ז בל יראה. אבל חמץ דאורייתא שנתבטל מה"ת במצ"מ כיון דמדרבנן לא בטיל א"ל דגזרו ע"ז ג"כ משום בל יראה ואם עבר עליו הפסח אסור. אך לענ"ד נראה להיפך דחמץ דאורייתא שנתבטל ברוב מצ"מ הול"ל דקיל טפי מחמץ בעין דרבנן. תדע דאשכחן כיוצא בזה ממש גבי תרומה דתרומה דרבנן נפסלת בטב"י כדתנן טב"י (פ"ג מ"ב) ירק של תרומה ונגע ציה טב"י וכו' אבל תרומה דאורייתא שנתבטל ברוב במצ"מ תו אינה נפסלת בטב"י אפילו מדרבנן. וכדתנן טב"י (פ"ג מ"ד) עיסה שנדמעה או שנתחמאה בשאר של תרומה אינה נפסלת בטב"י. ואף על גב דתערובות מצ"מ ברוב שאינו בטל מה"ת נפסלת נמי בטב"י. וכדתנן שם (פ"ג מ"ג) המקפה של חולין והשום והשמן של תרומה ונגע טב"י במקלתן לא פסל אלא מקום מגען וכו' ופרכינן ע"ז (פסחים מד א) מקום מגעו אמאי פסול לטביל ברוב ומשנינן כיון דזר לוקה עליו בכבא"פ דלא בטיל לאכילה מה"ת ה"ה דאינו בטיל לטומאה. ועי' מש"כ ע"ז לעיל (סימן נ"ב) סו"ס הא חזינן דתרומה דאורייתא שנתבטלה במצ"מ ברוב קיל מתרומה דרבנן בעין. לפ"ז גבי חמץ"פ כיון דאפילו חמץ דרבנן בעין שעבר עליו הפסח מותר כש"כ דהול"ל היכי שנתבטלה חמץ מצ"מ ברוב דכשעבר עליו הפסח מותר כדעת המג"א שהבאתי ובענף ב' יבואר עוד ראה זו:

ומעתה נבוא למה שהבאתי בשם האחרונים שכתבו דיי"ש של דגן הוה מצ"מ עם י"ש של שאר מינין וכן מבואר בנז"ב י"ש מה"ת (סימן ס"ו) ובשו"ת ח"ס (סימן ק"ח) ובפמ"ג (סימן תמ"ב) וגדולה מזו כתבו דיי"ש של חמץ הוה מצ"מ עם י"ש של פסח. דכיון דלאחר שנעשה י"ש קרובים הם בטעמם משו"ה הוה מצ"מ. דצכה"ג הוה מצ"מ צכה"ת דבטיל ברוב. אך הנוב"י שם כתב ע"ז דאף אי נימא דצכה"ת כה"ג הוה מצ"מ מ"מ חמץ"פ שאני שהרי ארבעה מיני מדינה החמץ שבהם הוא לקיחא כמש"כ בטור או"ח (סימן תמ"ב). ואפ"ה נחלקו

ר"א ורצנן והרמז"ס והשו"ע (סימן תמ"ב) פסקו כר"א עכ"ל. ודצריו ל"ע דמלכד מש"כ דהרמז"ס והשו"ע פסקו כר"א הא בזמנת כבר כתב המ"מ (פ"א מה' חו"מ) דהרמז"ס ס"ל כרצנן וגם הפר"ח בסימן תמ"ב והגר"א בסימן (תמ"ז ס"ק ל"ט) האריכו הרבה לזכר דגם הב"י בשו"ע פסק כרצנן. וכבר הבאתי דצריהם לעיל (סימן מ"ז) גם בזה שהביא הנוב"י ממש"כ הטור דהחמץ שבכותח הוא לקיחא בעלמא. כבר כתבנו לעיל דהטור לטעמיה אזיל דס"ל דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור ולוקין על כזית ממנו. אבל שאר רבנות ס"ל דבכל הני ארבעה מיני מדינה איכא טכ"ע וכמו שהבאתי לעיל (סימן נ"ד) דבה"ג ורש"י והראב"ד והר"ש והרמב"ן במלחמות (פסחים מז א) כולם כתבו דבכותח איכא טכ"ע. אך בלא"ה הא גם לדעת הטור דס"ל דבכותח ליכא טכ"ע אלא קיחא דחמץ הא זה הוא כמש"כ לעיל (סימן נ"ה) דהיינו דהכותח לא קיבל טעם חמץ אלא קיחא דחמץ משו"ה לא נהפך לאיסור אבל מ"מ מודה הטור דטעם החמץ בעלמא שבכותח נרגש בתערובת ואינו בטל מה"ת. ומשו"ה א"ש מש"כ הטור דהיכי דאיכא כבא"פ לוקה על אכילתו. דהחמץ אינו בטל בכותח דהוה מצשא"מ דטעמו נרגש. גם בהדיא אמרינן כן בפסחים (מד א) ואי כבא"פ מדאורייתא מ"ט פליגי רצנן עליה דר"א בכותח הבבלי אלמא דאי איכא כבא"פ גם לרצנן לוקה על אכילתו. ואף על גב דלרצנן ודאי אין שום נ"מ בין חמץ"פ לשאר איסורין. וזה הוא מה"ט משום שטעם החמץ נרגש ואינו בטל. אבל גבי י"ש שאנו דנין בו שזה הוא מצ"מ א"כ פשוט דאע"ג שהיה ביה כבא"פ נמי בטיל מה"ת. ולפ"ז לא דמי לכותח הבבלי. ולענ"ד פשוט דבתערובת מצ"מ אין שום נ"מ בין חמץ לכה"ת בין לרצנן בין לר"א. דאינהו לא פליגי אלא בכ"מ שמה"ת אינו בטיל דס"ל לר"א דבחמץ"פ גם ההיתר מנ"ל ללקות בזכות מתערובות. כדיליף מקרא דהיתר מנ"ל. אבל במצ"מ דבטיל מה"ת הא האיסור בטיל לד"ה ברוב. וגם פשוט דליכא נ"מ מה שמקרי מצ"מ בין חמץ"פ לכל האיסורין דכל שאין טעם האיסור נרגש ברוב היתר הוא בטיל מה"ת. וכל שטעמו נרגש ברוב אינו בטיל. והא דאמרינן דמצ"מ אף על גב שאין טעמן שוין ממש אלא דקרוצים להיות שוין בטעמן הוה מצ"מ. היינו משום שאין טעם האיסור נרגש ביה ברוב היתר. ואי נימא דתערובות י"ש צי"ש הוה מצ"מ בכה"ת ה"ה נמי דבחמץ"פ הוה מצ"מ. ולא דמי לכותח הבבלי דהתם אפילו לרצנן לוקה היכי דאיכא ביה כזית חמץ כבא"פ כדאמרינן בגמרא שהבאתי אלמא דהחמץ אינו בטיל ברוב משום דטעמו נרגש בתערובות. וע"ז פליג ר"א וס"ל דבכותח גם ההיתר מצטרף לאיסור אבל בכ"מ דהאיסור בטיל ברוב לרצנן ה"ה דלר"א בטל וזה ברור דלא כהנוב"י שהבאתי וא"כ הול"ל גבי י"ש מת"א עם מאלץ דהי"ש שנתהוה מהמאלץ בטיל ברוב י"ש של היתר:

וגם מה שהעיר בשו"ת ח"ס (סימן ק"ח) גבי י"ש של פסח שנתבטל ביורה של י"ש חמץ שכתב שם דכיון דבשעת צישול קודם שנתהוה הי"ש הוה מצשא"מ. תו לא מהני מה שנעשה אח"כ מצ"מ. וכן ראיתי בשו"ת עטרת חכמים (סימן ה') גבי י"ש הנעשה ממאלץ ות"א שהעיר ג"כ בזה. אמנם לענ"ד פשוט דאם היה נעשה בפסח הו"ל לחלק בזה כיון שחמץ"פ"א תו לא פקע. דדמי להא דאמרינן (ע"ז סח א) דהשביח ולצקוף פגם אסור. אבל אם נעשה הי"ש קודם פסח אף על גב דבשעת צישול לא נתבטל דהוה מצשא"מ. מ"מ כיון שנעשה אח"כ מצ"מ קודם פסח הול"ל דעכשיו יתבטל ברוב. וכש"כ דמה"ת בטל כיון שאין טעם איסור נרגש בתערובות. ואפילו להני רבנות דס"ל דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור ולוקה עליו. זה הוא בהיתר שקיבל טעם מאיסור דלפינן מקרא דלוקה על ההיתר. אבל מ"מ היתר בהיתר מצשא"מ ואח"כ נעשו מצ"מ קודם שחל עליו איסור. הול"ל דליכא הכא איסור מה"ת דהאיסור בטיל ברוב מצ"מ. וכש"כ לרוב ראשונים דס"ל דמשום טכ"ע אין ההיתר נהפך לאיסור. וכבר כתבנו ג"כ בסימן נ"ו דבחמץ"פ אפילו להני רבנות דס"ל דמשום טכ"ע גרידא ההיתר נהפך לאיסור. זה הוא דוקא לאיסור אכילה. אבל לא לזבל יראה ולביעור עי"ש.

עוד העיר צשו"ת עטרת חכמים שם דאע"ג דנימא די"ש של דגן הוה מצ"מ עם י"ש של ת"א. מ"מ הא איכא נמי מים צהי"ש והוה תערובות מצ"מ וש"מ שהחמיר הש"ך ציור"ד (צ"ח) ללא בטיל מה"ת. אך כבר הסכימו האחרונים צשו"ע שם כט"ז וכמש"פ צשו"ע שם דבתערובות מצ"מ וש"מ האיסור בטל צרוב מה"ת. וכמו שהציא צכו"פ שם הא דאמרינן (חולין נט) גבי זרוע בשלה דמה"ת צרובה בטיל. והרוטב ג"כ מותר אלמא דתערובות מצ"מ וש"מ מה"ת בטיל צרוב. וכבר הארכתי בזה בספרי מנחת ברוך ח' אמרי דעה צדיני תערובות דצכה"ג בטיל צרוב מה"ת:

עוד העיר שם כיון דמתחלת עשיית הי"ש היה ע"י תערובות ח"ל דדמי למש"כ המרדכי בחולין דכל שהאיסור מעורב בהיתר בתחלת צרייתו אינו בטיל. אך באמת לא דמי כלל דהא המרדכי בעלמא הקשה ע"ז מהא דאמרינן (גדה כו א) גבי שליח דדס הולד נצטל דדס לידה. ואף על גב דהוה תערובות בתחלת צרייתו. ותי' המרדכי דשא"ה דהעובר היה ניכר פ"א צפ"ע. ח"כ כש"כ הכא דהת"א והמאלץ היה כל או"א צפ"ע ואח"כ נעשה משניהם י"ש דבטיל. ובלא"ה כבר הארכתי בספרי שם צדיני תערובות דהמרדכי בעלמא לא ס"ל להלכה כן. ובררנו שם צראיות ברורות דתערובות מתחלת צרייתו נמי בטיל צרוב מה"ת:

מצתה גבי י"ש הנעשה מדגן ות"א כיון די"ש המתהוה מהחמץ בטל צרוב מה"ת מה"ט שכתבנו תו הול"ל דכשעבר עליו הפסח מותר כמש"כ המג"א שהבאתי. וכש"כ גבי י"ש דאפילו אי נימא דהוה מצשא"מ נמי ליכא הכא כצ"פ. ולכמה רבנות שאין בהן כצ"א פ"א ליכא בל יראה מה"ת וכמו שהציא המג"א צסימן (תמ"צ סק"א) ח"כ לכאורה הול"ל לסמוך בזה על מש"כ האחרונים דזה הוה מצ"מ ומה שהעירו מטעמים אחרים כבר כתבנו מה שנלע"ד:

ענף ב

מצתה נבוא למה שהבאתי בענף ח' מש"כ הפמ"ג צאו"ח (סימן תמ"צ סק"ט) גבי גבינה שהעמידה בחמץ שחייב לצערה שאפשר להקל כשעבר עליו הפסח דכיון דדבר המעמיד אינו אלא מדרבנן. דמי לנוקשה שעבר עליו הפסח דמותר כמש"פ צשו"ע (סוף סימן תמ"ז). ויש לציין בזה דבחו"י צשו"ע שם כתב להיפך גבי גבינה דה"ה כשעבר עליו הפסח אסורה. והציא ראייה דהא עיסה שנתחממה ע"י שאור שעבר עליו הפסח נאסרת. ואף על גב דליכא בזה אלא הא מלתא דמלתא דעבידא לטעמא שאינו אלא מדרבנן. אך באמת ליכא הכרע מזה כלל. דשא"ה דהשאור ודאי אסור בהנאה דצוה ודאי קניס ר"ש דהא עוברין עליו בצל יראה. משו"ה ח"ש דכשהחמץ צה לאחר הפסח נאסרת העיסה. דמדרבנן מלתא דעבידא לטעמא הוה כצעין כדאמרינן (חולין א), אצל הכא שהעמיד הגבינה בחמץ קודם פסח הא יש להתיר מטעם אחר דאע"ג דהוה כמו צעין אפ"ה כיון דאינו אלא מדרבנן דמי לנוקשה כמש"כ. אמנם כיון דהאי דינא דגבינה שהעמידה בחמץ שפסק הב"י דחייב לצערה הציא בשם הראצ"ן. וראיתי בתו"ח צע"ז (לד א) שהציא לשון הראצ"ן ומצואר בהדיא מדצריו כדצרי החו"י שגם לאחר פסח אסורה. שכתב שם דגם בזה קניס ר"ש. אך עדיין ח"ל דהראצ"ן סובר דגם חמץ נוקשה שעבר עליו הפסח אסור. אצל לפמש"כ הב"י צסוף (סימן תמ"ז) כהריצ"ש דנוקשה שעבר עליו הפסח מותר אפשר לומר דה"ה נמי דדבר שנאסר ע"י מעמיד של חמץ נמי מותר:

ולבאורה אפשר להציא ראייה להפמ"ג מהא דמצינו גבי תרומה דאע"ג דתרומה דרבנן נפסלת בטבו"י. מ"מ דבר שנאסר ע"י העמדה דתרומה או ע"י מלתא דעבידא לטעמא מתרומה דאורייתא אינה נפסלת בטבו"י כדתנן טבו"י (פ"ג מ"ד) שהבאתי בענף ח' אלמא דאע"ג דמלתא דעבידא לטעמא הוה כצעין.

מ"מ קיל טפי מתרומה דרצנן שהוא צעין. לפ"ז גבי חמץ כיון דאפילו בחמץ דרצנן צעין לא קניס ר"ש להריצ"ש. הול"ל דכש"כ דדצנן שנאסר ע"י מלתא דעבידא לטעמא מחמץ דאורייתא דלא קניס ביה ר"ש. כן היה נראה. אך מצינו ג"כ להיפך דהחמירו מדרצנן גבי מלתא דעבידא לטעמא יותר מתערובות שיש בו כוית צא"פ. כדאמרינן (חולין א) גבי תערובות דמאי הנח לשאור ותבלין דלטעמא עבידי, אלמא דאע"ג דלא גזרו על תערובות דמאי אף על פי שיש בו כבא"פ. מ"מ גזרו דצנן שנאסר ע"י מלתא דעבידא לטעמא מדמאי. א"כ א"ל כיון דגבי חמץ"פ היכי דאיכא כבא"פ ודאי דקניס ר"ש דהא מה"ת עובר עליו צבל יראה כמו שזכרנו לעיל (סימן נ"ד). ה"ה דקנסו נמי צכ"ד שנאסר ע"י מלתא דעבידא לטעמא מחמץ דאורייתא:

והגה טעמא דמלתא דמצינו בזה סברות הפוכות דלענין טומאה בתערובות תרומה היכי דאיכא כבא"פ נפסל בטצו"י. כדאמרינן (פסחים מד א) גבי מקפה של חולין והשום והשמן של תרומה שנגע בו טצו"י שפוסל מקום מגעו ואמרינן שם דכיון דזר לוקה עליה בכבא"פ משו"ה נפסל בטצו"י. ועי' מה שזכרנו לעיל (סימן נ"ב) טעמא דאינו נפסל אלא מקום מגעו בצכד עי"ש. ודבר שנאסר ע"י מלתא דעבידא לטעמא דתרומה אינו נפסל בטצו"י כמו שהבאתי וגבי דמאי הוא להיפך דמלתא דעבידא לטעמא מדמאי נאסר. והיכי דאיכא כבא"פ מדמאי לא גזרו. מסתבר לי דה"ט דכיון דאמרינן צביצה (ז א) אפוי טומאה מדרצנן לא מפשינן משו"ה בתערובות תרומה אוקמהו על ד"ת דהיכי שאינו צטל מה"ת שאפשר ללקות עליו נפסל בטצו"י אבל דצנן שנאסר ע"י מלתא דעבידא לטעמא כמו עיסה שנתחמנה בשאור של תרומה כיון שגוף השאור צטל בעיסה מה"ת דמצינו מה"ת צטיל צרוצ משו"ה אינו נפסל בטצו"י. ולא עוד אלא אפילו אי נימא דמלתא דעבידא לטעמא הוא מה"ת ושאר בעיסה אסורה מה"ת כמו טכ"ע מ"מ כיון דממשו של השאור נחצטל צרוצ ואין שם אלא איסור אכילה גרידא משום טכ"ע. תו אינו נפסל בטצו"י. וכן מצוה צהר"ש בטצו"י (פ"ג מ"ד) גבי עיסה שנתחמנה בשאור של תרומה דס"ל דשאור בעיסה אסור מה"ת כמו טכ"ע. וכ"ז הוא בטומאה דאפוי טומאה מדרצנן לא מפשינן. אבל לאיסור אכילה גבי דמאי כיון דאיסורא דרצנן גזרו במלתא דעבידא לטעמא יותר מדבר שיש בו כבא"פ. מ"מ כיון שמצינו צכ"ס שגזרו במלתא דעבידא לטעמא יותר מתערובות כבא"פ תו א"ל דגבי חמץ כשנאסר ע"י מלתא דעבידא לטעמא מחמץ דאורייתא קניס ביה ר"ש כשעבר עליו הפסח:

אך מ"מ א"ל להציא ראיה מדמאי להכא דהא גבי דמאי אפילו דצנן שא"ח בתרומות ומעשרות אלא מדרצנן גזרו משום דמאי כמו דאמרינן בחולין שם גבי האי עובדא דאכל רבי ירק צבית שאן. אבל הכא גבי חמץ כיון דר"ש לא קניס גבי חמץ דרצנן א"ל דה"ה דלא קניס דצנן שנאסר ע"י מלתא דעבידא לטעמא. כמו דמצינו גבי טומאה. אך מ"מ כיון דגבי דמאי החמירו במלתא דעבידא לטעמא יותר מתערובות כבא"פ להיפך ממה דמצינו גבי טומאה. תו א"ל דלא ילפינן במלתא דעבידא לטעמא מטומאה דא"ל לדמות בהא מלתא כולי האי. כיון דחזינן דמאי נמי לא דמי בהא מלתא לטומאה. אבל מ"מ גם לדברינן א"ש מש"כ בענף א' דמכאן איכא ראיה לדעת המג"א דתערובות מצ"מ שנתצטל צרוצ קיל טפי מחמץ דרצנן כיון דגבי תערובות מצ"מ צרוצ לא מצינו צסום דוכתא שיהא חמור מתערובות מצשא"מ כבא"פ:

והגה להלכה גבי צבינה כיון דלא מצינו ראיה לדעת הפמ"ג אף על גב דמסתבר טעמו מ"מ יש להחמיר בזה כדעת החו"י כיון דצהראצ"ן מצוהר כדצרינו כמו שהבאתי אין לנו לחדש ולומר דפליג על הריצ"ש גם בנוקשה. וכש"כ דגבי י"ש מת"א שנתחמץ מחמץ א"ל דגם להפמ"ג אסור וכמו שיצוהר בענף ג':

ענף ג

והנה גם אי נימא כהפמ"ג שהבאתי דגבינה שהעמידה בחמץ שאם עבר עליה הפסח אפשר להקל בה ללא עדיף מחמץ נוקשה. וגם באינך תרי קולות שהקילו האחרונים שהבאתי לעיל. נמי נימא דנקטינן כוותייהו. מ"מ א"ל ד"ש הנעשה מת"א שנתחמץ במאלץ שאם עבר עליו הפסח אסור. דהנה יש לחקור בזה מלתא שמחמיצין הת"א במאלץ לעשות הי"ש. אם המאלץ הוה דבר המעמיד. או דהוה מלתא דעבידא לטעמא. ומסתבר דהמאלץ הוה מלתא דעבידא לטעמא. כיון דע"י המאלץ נתפרדו כמה חלקים מהת"א ונתחמזו. א"כ נתחמזו ע"י המאלץ וזה הוה מלתא דעבידא לטעמא כמו שאור בעיסה כדאמרינן בהדיא בחולין שם הנח לשאור ותכלין דלטעמא עביד. ואף על גב דהכא אינן נאכלין באותו טעם שקבלו דהטעם שנשתנה אח"כ מ"מ הא אותו טעם גופא שקבל הוא בעצמו שנשתנה אח"כ לפ"י סו"ס המאלץ נתן בו טעם:

ואיין להעיר ע"ז מהא דמתן (חלה פ"ג מ"י) הנוטל שאור מעיסת חטים ונתן לתוך עיסת אורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה וכו' אלמא דהא מלתא דשאור הוה מלתא דעבידא לטעמא. לא נאמר אלא בחמשה מיני דגן. אבל אם נתן שאור לעיסת אורז או לשאר מינין אם אין בהן טעם דגן אף על גב שנתחמזו לאו כלום הוא. דזה ליתא דהתם מיירי שמחמיץ בשאור עיסה של אורז לאכילה. ובזה א"ש דאמרינן דדוקא בעיסה של חמשה מיני דגן הוה שאור מלתא דעבידא לטעמא. אבל מה שמחמיצין עיסה של שאר מינין בשאור לא הוה עבידא לטעמא. משום שאין דרכן לבוא לידי חימוץ. והחימוץ בזה לא הוה לטעמא אבל מה שמחמיצין הת"א במאלץ לעשות הי"ש כיון דע"י הי"ש נתפרדו כמה חלקים מהת"א ומתחמזין ועי"ז נעשין יפה לשתייה הול"ל דהמאלץ הוה בהן מלתא דעבידא לטעמא:

והנה לכאורה אין שום נ"מ אי המאלץ הוה דבר המעמיד או מלתא דעבידא לטעמא דתרווייהו מדרבנן ניניהו. וכמש"כ הש"ך ציור"ד (סימן נח ס"ק כט). ובאמת גם אי נימא דהוה מה"ת מ"מ פשוט דהא דחשבינן דמלתא דעבידא לטעמא ומעמיד דהוה כבעין. כדאמרינן (חולין ו' א) הנח לשאור ותכלין דלטעמא עבידי. ודאי דזה הוה מדרבנן בעלמא אבל מה"ת לא עדיף מטכ"ע. וא"כ זה תליא במה שבררנו לעיל (סימן נו) אי משום טכ"ע איכא בל יראה עי"ש. מ"מ לפי האמת דתרווייהו הוה מדרבנן לכאורה אין שום נ"מ בין דבר המעמיד בין מלתא דעבידא לטעמא. אך באמת גבי חמז"פ אפשר לחלק בין הני תרתי כמו שנבאר. דהא בפסחים (מג א) תניא כל מחמזת לא תאכלו לרבות כותח הבצלי ושכר המדי וחומץ האדומי וכו' והנה בחומץ האדומי ליכא ת"ח אלא שנאסר ע"י מלתא דעבידא לטעמא כמו דאמרינן שם (מג א) דלא היו יינן של אדומים מחמיץ עד דרמו ביה שערי והשעורין החמוצין החמיצו ליינן. ודבר זה הוה מלתא דעבידא לטעמא כמו שאור בעיסה. א"כ מוכח דע"ג דמלתא דעבידא לטעמא בשאר איסורין אינו אלא מדרבנן כמש"כ הש"ך ציור"ד (סימן נח ס"ק כט) מ"מ גבי חמז"פ אליבא דר"א דדריש כל מחמזת לרבות חומץ האדומי לדידיה לוקיין על כזית אחד של חומץ האדומי דבכה"ג נמי אמרינן גבי חמז"פ דהיתר מנ"ל שלוקיין על החומץ והנה לעיל (סימן נו) הבאתי דבעה"ט ס"ל בזה תרי מילי לחומר א חדא שפוסק כר"א דדריש כל וגם ס"ל דבזה ילפינן שאור דראיה משאור דאכילה ולדידיה בחומץ האדומי איכא בל יראה א"כ ממילא הול"ל דגבי י"ש דהוה מלתא דעבידא לטעמא איכא נמי בל יראה וממילא כשעבר עליו הפסח אסור:

והנה היה א"ל לכאורה דהמאלץ לא הוה לא מעמיד ולא מלתא דעבידא לטעמא משום דלא מצינו מעמיד ומלתא דעבידא לטעמא. אלא היכי שהדבר הנאסר הוא נאכל באותו טעם שקבל מן האיסור. כמו דאמרינן בחולין שם דשאור ותכלין לטעמא עבידי. דהעיסה נאכלת באותו טעם שקבלה מן השאור. וכן גבי

מעמיד כמו גבינה שהעמידה בעור קיבת נבלה דהוה מעמיד כדאיתא (ע"ג להא) הא התם נמי הגבינה נאכלת כפי שנעשית ע"י איסור אבל הכא שמחמיצין הת"א במאלץ הא אינן נאכלין באותו טעם שקבלו מן האיסור אלא שהוכשרו ע"י חימוץ לעשות הי"ש. א"כ א"ל לכאורה דצכה"ג לא הוה לא מעמיד ולא מלתא דעבידא לטעמא ואין לומר כיון שאם לא היו מחמיצין אותן א"א שיעשו מהן י"ש א"כ בהכרח דהמאלץ הוה דבר המעמיד. דהא אשכחן כה"ג ועוד עדיפא מינה דלא הוה מעמיד. וכדאמרין (נדריס נז א) דגידולי איסור מעלין את האיסור אפילו בדבר שאין זרעו כלה. אלמא דאף ע"ג דאותן הגידולין לא נתגדלו אלא משום האיסור מ"מ האיסור לא הוה מעמיד. א"כ ה"נ לכאורה א"ל ג"כ הכא. אבל מסתבר דהכא הוה המאלץ מלתא דעבידא לטעמא כיון דע"י המאלץ נתפרד כמה חלקים מהת"א ונתחמצו ע"י המאלץ הוה מלתא דעבידא לטעמא ואף על גב דאינן נאכלין באותו טעם שקבלו דהא הטעם נשתנה אח"כ מ"מ כיון דאותו טעם בעצמו משתנה אח"כ א"כ סו"ס המאלץ הוה ביה מילתא דעבידא לטעמא ולצעהע"ט איכא ביה כל יראה ואם עבר עליו הפסח אסור:

והנה אף על גב דלעיל (סימן נד וצ"מ נז) הצאתי דרוז ראשונים פליגי על צעהע"ט. חדא דס"ל דלית הלכתא כר"א אלא כרבנן וכמו שהארכנו בזה לעיל (סימן מ"ז) וגם דס"ל דאפילו לר"א דדריש כל מחמץ זה הוא לאכילה גרידא אבל לא לצל יראה. ואפילו לדעת רש"י דלר"א איכא כל יראה. מ"מ לפי מה שבררנו לעיל (סימן נד) גם לרש"י ליכא כל יראה לר"א אלא היכי דממשו של חמץ מעורב ביה אבל לא גבי מלתא דעבידא לטעמא. וגם לעיל (סימן נז) בררנו דלכמה רבנותא בחומץ האדומי איכא נמי ממשו של חמץ. ולכאורה מכל הני טעמי הול"ל דעת הצעהע"ט הוה דעת יחיד. כנגד כל הני רבנותא. ומה"ט כתבנו לעיל (סימן נז) דצטכ"ע גרידא ליכא כל יראה. ואף על גב דלצעהע"ט היה א"ל דצטכ"ע איכא נמי כל יראה. מ"מ אין להקל גבי י"ש כיון דאיכא הכא עוד כמה טעמים לאיסורא. דהא להראצ"ן שהצאתי הא גם גבינה שהעמידה בחמץ כשעבר עליה הפסח אסורה. ואף ע"ג דהתם ודאי ליכא כל יראה מה"ת מ"מ משום דמעמיד הוה כבעין איכא בזה קנסא דר"ש. וה"ט איכא גבי י"ש הנעשה מת"א שנתחמץ במאלץ וגם אין הדבר ברור כ"כ ד"ש של ת"א הוה מצ"מ עם י"ש הנעשה מדגן. ואי נימא דזה לא הוה מצ"מ. ולא נתצטל הי"ש שנתהוה ממאלץ ברוב היתר. א"כ איכא בזה עוד טעם לאיסור להני רבנותא דס"ל דצת"ח אף ע"פ דליכא כצא"פ נמי איכא כל יראה. משו"ה גבי י"ש של ת"א מסתבר לנרף דעת הצעהע"ט לחומר א דכשעבר עליו הפסח אסור. מ"מ כיון דחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מדרבנן וגם צ"ש של ת"א הא איכא ביה כמה טעמים להתיירו מסתבר דהיכא דאיכא עוד נד היתר בזה מטעם אחר אפשר להקל בהפסד מרובה:

סימן סד

שאלה מי דבש שהחמיצן בשמרי מי דבש של כל השנה והמי דבש הראשונים היו מחומצין בשמרי שכר אי מותרין בפסח או לא וכן אם עבר עליהן הפסח אי מותרין לאחר הפסח

תשובה הנה הא מלתא היא עובדא דהראב"ן שהביא המג"א (בסימן תמצ סק"ט) דמעשה היה באלה שבישל דבש והחמיצה בשמרי דבש של כל השנה והמי דבש הראשונים היו מחומצין משמרי שכר. וזה היה רביעי או חמישי לו. והתיר רבינו יעקב להניחו עד אחר הפסח וכו' וכתב ע"ז הראב"ן ז"ל ונפלאתי על דבריו. הא מעמיד הוא כבעין וכו' והמג"א שם כתב דמיירי שלא היה שום מעמיד אחר. אבל אם היו שם ג"כ שמרים של היתר. הו"ל זוז"ג ומותר. והנה הא דמתיר המג"א אם היו שם ג"כ שמרים של היתר משום זוז"ג פשוט משום דהכא מיירי קודם פסח. דבתוך הפסח הא ס"ל להמג"א (בסימן תמ"ה) דזוז"ג אסור. ובלא"ה כיון דזוז"ג דהכא מיירי שנתערב שמרי חמץ צמי דבש וכתוך הפסח הא חמץ"פ צמשהו. א"כ אסור משום ת"ח. וזוז"ג בחמץ"פ שאוסר המג"א מיירי דליכא ביה ת"ח כגון שהסיקו תנור בחמץ ובעלים ואח"כ אפו בו מלה. ועיין מש"כ ע"ז לעיל (סימן לו) אבל אי איכא בזה ת"ח ודאי אסור. וע"כ דהכא גבי שמרים מיירי קודם פסח. דמשום תערובות ליכא דהא תערובות לח בלח או טעם חמץ בטיל צמ"ק קודם פסח. אלא דהכא אסור משום מעמיד משו"ה הקיל המג"א אי איכא נמי מעמיד דהיתר ונמטרפו שניהם והחמיצו דהוה זוז"ג קודם פסח ושרי וזה פשוט:

אמנם במקו"ח תמה ע"ז הא אפילו אי ליכא שמרים של היתר נמי הא זה הוה זוז"ג כדתנן (תמורה יב א) אין המחומץ מחמץ אלא לפי חשבון ואמרינן שם בגמרא דזה אחיה כרובן דס"ל זוז"ג מותר. ופי' רש"י דאם החמץ עיסה בשאור של תרומה ואחר כך החמץ מעיסה זו עיסה שניה. דאם אין לפי חשבון משאור הראשון כדי להחמץ העיסה השניה היא מותרת משום זוז"ג. א"כ ה"נ הו"ל דאם החמץ בשמרי שכר למי דבש ואח"כ החמץ בשמרי מי דבש זו למי דבש אחרת אם אין באתן שמרים משמרי שכר כדי להחמץ הוה זוז"ג. ולכאורה קושיא גדולה היא. ובשו"ת שב"י ח"ב (סימן ט"ו) הביא דהפנים מאירות הקשה ג"כ על האי דינא דהראב"ן ממש"פ הב"י בטור יור"ד (סימן קטו) הביאו בש"ך זיור"ד שם דאם העמיד גבינה בחלב של עכו"ם או החמץ עיסה בשאור של עכו"ם ואח"כ העמידו מגבינה זו או שהחמיצו מעיסה זו לאחרת וכן משניה לשלישית וממנה לרביעית דצכה"ג משלישית ואילך מותר לחמץ לכתחלה. והב"י הביא ראיה לזה מהא דתניא בירושלמי ערלה (פ"ב ה"ו) מאימתי חמץ של כותים מותרין לאחר הפסח וכו' ושל נחתומין בכפרים לאחר שלשה תנורים וה"ט דאף ע"ג דמה שאפה בתנור הראשון החמץ משאור שעבר עליו הפסח. אפ"ה כיון שהחמץ מעיסה זו לשניה ומשניה לשלישית משו"ה משלישית ואילך מותר. וכיון דבירושלמי מבואר בהדיא דצכה"ג משלישי ואילך מותר. א"כ ה"נ הו"ל גבי שמרי שכר שהחמיצו בו מי דבש ואחר כך החמיצו ממנה למי דבש אחר וממנה לשלישית דמשלישית ואילך הו"ל דמותר. ומ"ט אוסר המג"א אפילו הרביעי או החמישי. והנה גם על הב"י בטור יור"ד שם קשה קושיית המקו"ח. דהא מגמרא דתמורה שהבאתי מבואר דעיסה השניה הוה זוז"ג א"כ הו"ל דעיסה השניה מותרת ולכאורה קשה קושיא זו ג"כ על הירושלמי שהבאתי דמ"ט התנור השני אסור הא איכא בזה זוז"ג:

אמנם באמת בירושלמי שם פרכינן קושיא זו דגרסינן התם בירושלמי ערלה (פ"ב ה"ו) אותה עיסה שניה לא מאיסור והיתר היא מתחמצת [פי' הא העיסה השניה הוה זוז"ג מה"ט שכתבנו] ר' ירמיה בשם

מעשה נראה דמה דאמרינן בירושלמי ערלה ר' הילא אמר רש"ל ירדו בחמץ של עכו"ם כר"א היינו דוקא בחמץ של עכו"ם שנתחממו משאור של איסור גרידא שעבר עליו הפסח. וחשבינן כאלו כל העיסה אסורה. ומש"ה גם העיסה השניה שחיממו מהראשונה אסורה כר"א. אבל ודאי דגם להירושלמי כשנפל שאור שעבר עליו הפסח ושאר של היתר ונלטפו וחיממו דמותת משום זוז"ג. דהירושלמי ג"כ סובר כהצבלי דזוז"ג מותר אפילו באיסורי הנאה. וכן מסתבר דהא בערלה (פ"ג מ"ד) תנן דזוז"ג מותר בשאור של כה"כ ושאר של תרומה. אף על גב דכה"כ אסור בהנאה. והדבר פשוט דהירושלמי אינו מדחה משנתנו מהלכה. ועפ"ז א"ש טובא מה דמסקינן בירושלמי שם. האיך דאת אמר הלכה כר"א. אף הכא הלכה כר"א א"ל ולכל דבר. פי' דמצע"ל כיון דגבי חמץ של עכו"ם עיסה שניה אסורה כר"א. אם הלכה כמותו גם בכל זוז"ג. וע"ז א"ל ולכל דבר בתמיה. דבחמץ של עכו"ם שפיר הלכה כר"א. מה"ט שכתבנו. אבל בזוז"ג הלכה כרבנן. והיה א"ל עוד דהא דאמרינן ירדו בחמץ של עכו"ם כר"א. דזה קאי על איך דר"א דס"ל לר"א בתרומות (פ"ה מ"ו) דהמדומע מדמע כתרומה ודאית. וע"ז אמר דבחמץ של עכו"ם ס"ל נמי דעיסה שנתחממה באיסור נחשבת כאיסור צעין. ומעתה א"ש מה שפסק הב"י דהחמץ בשאור ומעמיד בחלב של עכו"ם דגם עיסה שניה אסורה. לדברינו זה לא הוה זוז"ג. בין להירושלמי בין להצבלי. וגם א"ש הא דהראב"ן אוקר המי דש שהעמידו בשמרי מי דש דזה לא הוה זוז"ג. ומתוך תמיהת המקור"ח:

אך עדיין קשה קושית הפ"מ דהול"ל דהמי דש הרביעי מותר. וכדאמרינן בירושלמי שהבאתי גבי חמץ של עכו"ם דהחמץ מעיסה שלישית ואילך מותר. וא"ל דהא האי ברייתא בירושלמי ס"ל כר"ש בצבלי (פסחים לא) דחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא משום קנסא. ודוקא כשהוא צעין אבל ע"י תערובות מותר כדאמרינן בפסחים שם. תדע דהא האי ברייתא היא תוספתא פסחים (פ"ג) ותניא התם חמץ של כותים בזמן שאינן עושין פסחיהן עם ישראל. וזה הוא כר"ש דלר"י לא הוה צריך לזמני חמץ של כותים דלידיה אפילו חמץ של עכו"ם שעבר עליהן הפסח אסור. כדאמרינן פסחים שם. וגם בהדיא תניא בתוספתא שם ר"ש אומר וכו' וכיון דלר"ש חמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא כשהוא צעין. אבל ע"י תערובות מותר. וכבר הכריחו הפר"ח והגר"א (בסימן תמ"ז) דאפילו כשהוא נותן טעם בתערובות מותר. משו"ה א"ש מה שמחלק בירושלמי. דמשלישי ואילך מותר משום דתו לא הוה כצעין אלא דהוה כנו"ט גרידא דמותר לאחר פסח ע"י תערובות. אבל קודם פסח כה"ג שאוקר בנו"ט אפילו משלישי ואילך אסור. כן היה א"ל ומ"מ א"ש מה שהתיר הב"י בטור יור"ד (סימן קט"ז) בשאור של עכו"ם משלישי ואילך. דהתם ג"כ ע"י תערובות מותר כמו חמץ שעבר עליו הפסח. וכמש"כ הב"י (בסימן קמ"ג) וכן היה אפשר ללמוד מזה כה"ג בשאור של דמאי. דהתם נמי לא גזרו על תערובות דמאי כדאמרינן (חולין ו') אלא דלפ"ז יקשה מ"ט הקיל הב"י כה"ג גבי חלב של עכו"ם. מ"מ כן היה אפשר לכאורה לתרץ דעת הראב"ן והמג"א:

אמנם אף על גב דצבלי (פסחים לא) אמרינן בהדיא דלר"ש חמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מקנסא וע"י תערובות מותר. מ"מ נראה דהירושלמי לא ס"ל צוה כהצבלי. דבירושלמי פסחים (פ"ג ה"ג) אמרינן על הא דפליגי ר"י ור"ש בחמץ שעבר עליו הפסח אי איכא ל"ת על אכילתן. ואמרינן ע"ז בירושלמי מודה ר"ש שהוא אסור איסורו מהו ר"י אמר איסורו מה"ת. ר' יונה ור' יוסי תרוויהון אמרינן איסורו מדצריהם. והנה לר"י דס"ל דגם לר"ש אסור מה"ת לאחר פסח דס"ל דמעשה דתשביח חמץ ילפינן דלעולם אסור. לדידיה פשוט דהוה ככל איסור שאוקר בנו"ט בתערובות. ומ"מ ס"ל לר"ש גבי חמץ של עכו"ם דמשלישי ואילך מותר. א"כ תו הוה אפשר למילף מהירושלמי דה"ה קודם פסח כה"ג גבי מי דש דמשלישי ואילך מותר. אף מ"מ אפשר לחלק דלשתותן צפסח כיון דחמץ"פ זכרת החמירו אפילו זכה"ג דמשלישי

ואילך נמי אסור לשתות. אבל מ"מ אם נשתהה עד לאחר הפסח ודאי דמסתבר להקל משלישי ואילך דהא בלא"ה גם בגבינה שהעמידה בחמץ הבאתי בסימן הקדום מש"כ הפמ"ג דאם עבר עליו הפסח אפשר להקל. ואף על גב דהחור"י חולק ע"ז מ"מ משלישי ואילך דמוכח מהירושלמי דתו לא חשבינן כמעמיד. וגם בלא"ה ס"ל לכמה אחרונים דמה שמחמץ המי דבש בשמרים. זה לא הוה מעמיד א"כ לכה"פ כשעבר עליו הפסח. מסתבר טובא להקל משלישי ואילך:

סימן סה

שאלה בדין דבש בפסח שנהגו בו איסור אי מהני מה שמסננין אותו קודם פסח להתיר
בפסח

תשובה הנה צטור או"ח (סימן תס"ז) כתב דבש של כותים אין מחזיקין ביה איסור לומר מזויף הוא. והז"י שם
הביא דהראצ"ה אוסר משום שרגיליו לערוז בו קמח או סלת. גם הביא מש"כ הרא"ש בתשובה כלל
כ"ד דבש בפסח לא ראיתי אדם נוהג בו איסור. משום חשש דעירוב קמח. ללא שכיחא וגם נמצטל קודם
הפסח. ואם באלו לאסור דבש משום חשש תערובות נאסור אותו כל השנה די"א שנותנין לתוכו צער נבלה
ומתהפך לדבש. והר"י יונה כתב שאפילו נותנין בו צער נבלה. כיון דנימוח ונהפך לדבש מותר. דבתר השתא
אזלינן ושרי עכ"ל. ובשו"ע פסק הב"י כהטור. והרמ"א כתב דהמנהג שלא לאכול דבש. והנה פשוט דמש"כ
הרא"ש דנמצטל קודם פסח ודאי דס"ל ללא אמרינן חוזר וניער בפסח. וכמש"פ הטור בסימן תמ"ז. דלדין
דאמרינן חוזר וניער הול"ל דחוזר וניער דקמח דבש לא היה לה בלה. דאפילו למש"כ הט"ז בסימן תמ"ז
והמג"א בסימן תנ"ג דקמח בקמח היה לה בלה. מפני שמתערב יפה. וא"כ וניער בפסח. מ"מ בקמח דבש
לא שייך ה"ט. והול"ל דחוזר וניער. מעתה אין להתיר דבש בפסח אלא מה"ט שכתב הרא"ש מתחלה. ללא
שכיח לערוז בו קמח. ואין לנו לחוש לזה. ובחו"י (סימן תמ"ז ס"ק י"ח) הקיל דבש מטעם אחר. שכתב שם דכמו
דס"ל לרבינו יונה דנבלה שנתהפך לדבש מותר. ה"נ חמץ שנתהפך לדבש מותר. ומה"ט כתב שם דאפילו
בידוע שנתן בתוכו קמח. נמי שרי לקיימו בפסח. ואי נפל לתבשיל אי איכא ביטול שמחת יום טוב. יש להתיר
אף על גב דליכא ס' עכ"ד:

אמנם נראה דגבי חמץ דבש. לא שייך כלל האי פלוגתא דרבותא דפליגי בנבלה שנתהפכה לדבש. דממ"נ
אם נתהפך לדבש קודם פסח לד"ה מותר. דאע"ג דנימא בנבלה שנתהפכה לדבש לאסור. התם איכא
טעמא דכ"ד שמתהוה מאיסור אסור. וכמו שהביא המג"א (סימן רט"ז ס"ק ג') הא דאמרינן (בכורות ו') חלב
חידוש הוא דכל חלב מדם קאתי ושרי. ובספרי מנחת ברוך צדיני נבלה הארכתי הרבה צראיות צרורות דנבלה
שנתהפכה לדבש הול"ל דאסורה. מה"ט דכ"ד שמתהוה מאיסור אסור אלא דגבי נבלה שנתהפכה לדבש
איכא עוד ה"ט שכתב הר"ן בע"ג (לט ז) דקודם שנתהפכה לדבש היא נפסלת מאכילה. ופקע נבלה מינה. וכ"ז
שייך גבי איסור. אבל חמץ קודם פסח שנתהפך לדבש הא מהיתר נתהוה ומותר. וכיון שפקע שם חמץ מיניה
תו א"א לאוסרו בפסח ללא חמץ הוא. וכ"ז אם נתהפך לדבש קודם פסח. אבל אם נתהפך בתוך הפסח לד"ה
הדבש אסור. ללא התיר ר"י אלא נבלה שנתהפכה לדבש. דנבלה לא היה אלא איסור אכילה גרידא. אבל
חמץ פ' דאסור בהנאה. ודאי דאסור ליהנות מכ"ד שמתהוה מהן. תדע דהא בע"ז (מט א) אמרינן גבי אגוז
של ערלה דגידוליו אסורין. ואף על גב דאגוז היה דצר שזרעו כלה. דנרקב קודם שמנמיח כמו שהביא הר"ן
שם בשם הירושלמי. מ"מ האילן שנתהוה מהן אסור בהנאה. וכן תניא שם דבהמה שנתפטמה בכרשיני עכו"ס
תרזה דמה שנתגדלה ונתפטמה מאיסור הנאה נאסר משום שבה מא"ה. א"כ ה"נ דכוותיה ואפילו למאן
דמתיר התם זה הוא משום דהתם היה זוז"ג וס"ל דמותר. אבל היכי דלא היה זוז"ג פשוט דכ"ד שמתהוה
מא"ה אסור בהנאה. ועוד ראיה דהא כל הנקברין עפרן אסור. ואף על גב שנשתנה האיסור לדבר המותר.
ואפילו גבי נשרפין דקיי"ל (תמורה לג ז) דכל הנשרפין אפרן מותר הא כתבו בתוס' שם דה"ט כיון דהתורה
זותה לשרפו ונשרף נעשה מזותיה ומשו"ה אפרו מותר. ופשוט דגם כל הנשרפין אם לא שרפן אלא שהרקיבו
דעפרן אסור. מעתה בחמץ שנתהפך לדבש בפסח פשוט דהדבש אסור בהנאה:

מ"מ אס היה צרור דהחמץ שצדש נתהפך לדבש. היה אפשר להתיר מטעם אחר. דאע"ג דנימא דהדבש שנתהוה מחמץ אסור בהנאה. מ"מ א"ל דבטל צרוב. ואין עליו חומרא זו דחמץ"פ במשהו. וראיתי דהאחרונים נחלקו בהא דפסקינן בסימן תמ"ה דחמץ"פ עפרן אסור. אס ארתו עפר בטל צרוב. או שיש עליו חומרא דחמץ"פ במשהו. והמקור"ח שס פסק דאינו בטל צרוב. ואין דבריו מוכרחים. ואי נימא דאותו דבש בטיל צרוב. א"כ א"ל דלאחר שנתהפך לדבש. בטל צדש של היתר. ואין לאסור צכה"ג דנימא כיון שכבר נאסר כל הדבש קודם שנתהפך החמץ. תו לא פקע איסורו. דהא כ"ד שלא נאסר משום נו"ט אלא משום משהו לא אמרינן ביה חתיכה נ"ג. א"כ אפשר לדון בזה דין אפשר לקוחטו שנסחט איסור חמץ מאותו דבש. ואין לזה ענין במה שנחלקו הט"ז והש"ך ביור"ד (סימן נ"ב) בכ"ד שנאסר ע"י משהו חמץ אי אסור אה"כ במשהו. דגם לדעת הש"ך בנקה"כ שס והמג"א (סימן תס"ז ס"ק י"ג) שאוסרים הוא משום שנפלט ג"כ משהו חמץ בתערובות השניה. אבל צכה"ג שנסחט איסור חמץ לא אמרינן ביה חתיכה נ"ג. כ"ז היה אפשר לדון אס היה צרור שכבר נתהפך החמץ לדבש:

אך לא הבינותי מ"ט לא נסתפק החו"י כלל. שמא לא נתהפכה הסלת לדבש. ועדיין החמץ צדש הא הרא"ש לא הזכיר כלל מהאי היתרא דקמח צדש. דאולי נתהפך לדבש. כמו שהזכיר לענין איסור דבש של כל השנה משום תערובות נבלה. א"י דזה הוא מה"ט דאין להחזיק שכבר נתהפך הקמח לדבש. חדא דדלמא אין טבע כל הדברים שזה בזה. ואולי אין דרך הקמח להתהפך לדבש. וגם אי נימא דמתהפך לדבש מ"מ פשוט דלזה צריך שיהוי זמן. ואיך נתיר צדש סתם דחיישינן דלמא אתמול עירב צו סלת. משו"ה לא הזכיר הרא"ש האי היתרא. ועוד דהא בירושלמי פסחים (סוף פ"ב) גרסינן ר' חנינא בר חייה הוה ליה דבש מזויף בסלת. אחי שאיל לר' מנא א"ל חייב אתה לבער. ולהחויי שהתיר בפשיטות לקיימו בפסח לרבינו יונה. קשה טובא איך א"ל דרבינו יונה מדחי הירושלמי מהלכה. במקום שלא מצינו בזה פלוגתא בצבלי. אלא בדבר פשוט דלא מחזקינן שנתהפך הסלת לדבש. אבל אס היה מחזקינן שנתהפך לדבש כבר כתבנו לעיל שאס נתהפך קודם פסח מותר לקיימו לד"ה. ומה"ט נלע"ד פשוט דאס ידוע שנתן בתוכו סלת אין להקל כלל בין לענין ציעור בין אס נפל לתבשיל:

אמנם בסתם דבש מחצית אפשר להקל אס התיכו הדבש במים קודם פסח וסננו אותן ע"י צגד עב. דאח"כ מותר להשתמש באותן המים בפסח. דאע"ג דהמג"א בסימן תמ"ז ס"ק ז' לא התיר שס אלא לעשות משקה מדבש קודם פסח כמש"כ שס דאע"ג דניחוש שמא היה צו מעט קמח בטיל צס' בשעת צישול. ולא הזכיר שס שאפשר להתיר ג"כ כשהתיך הדבש במים וסננו בצגד עב. מ"מ אפשר לומר דהמג"א מתיר אפילו צכה"ג מה"ט גופיה דאפילו אי נימא שנמחה הקמח למים ונתערב צמי דבש הא זה הוה לח צלה. דאינו חוזר וניעור בפסח. ואף על גב דבסימן תמ"ז ס"ק י"ג גבי פת שנפל ביין כתב שס המג"א דדוקא ביין מהני סינון ע"י צגד עב. אבל אס נפל למי דבש לא מהני סינון כיון שהוא עב קתא. מ"מ מסתבר דלא החמיר המג"א אלא התם דידיעין שנפל פת לתוך מי דבש. אבל גבי סתם דבש מחצית אין להחמיר בזה. וכ"ז דוקא גבי דבש מחצית. אבל מאותן הכלים שזכר המג"א שס שיש לחוש דלמא ליכא ס'. בזה ודאי לא מהני סינון דאע"ג דנימא שנמחה הקמח במים והוה לח צלה. מ"מ היכי דליכא ס' אסור אך בסתם דבש מחצית היה אפשר להקל אס התיכו במים וסננו בצגד עב:

סימן סו

שאלה פרות הניזונות מחמץ בפסח כמו מבראגע וכיוצא בו אם חלב שלהן מותר בפסח

תשובה הנה בע"ג (מט"ו) תניא שדה שנזדללה בזבל עכו"ם. וכן פרה שנתפטמה זכרשיני עכו"ם. תני חדא שדה תזרע פרה תשחט. ותניא אידך שדה תצור פרה תרזה. ואמרין שם דפליגי בזו"ג אי מותר או לא. והנה פשוט דכמו דחשבינן מה שנתפטמה מאיסורי הגאה זו"ג. היינו דהבהמה עצמה נחשבת לגורם דהתירא. ומה שאכלה זה הוה גורם דאיסורא. ה"נ דחלב מבהמה הניזונת מא"ה. הוה נמי זו"ג מה"ט גופא. ואי נימא דזו"ג מותר גבי חמז"פ ודאי דהחלב שרי. אמנס לפי מש"פ המג"א דחז"ל (סימן תמ"ה) דזו"ג אסור בחמז"פ. יש להסתפק בזה. וכבר הקרו האחרונים הרבה בזה. וזחי אדם ה' פסח נגשמת אדם שם. העיר בזה מהא דפרכינן (בכורות ו) אלא מעתה טעמא דרובן מגמל גמל ור"ש מאת הגמל. הא לא"ה הו"א דחלב בהמה טמאה שרי. מ"ש מהא דתניא הטמאים לאסור זירן ורוטבן וקופה שלהן. אנטריך סד"א הואיל דבהמה טהורה נמי חידוש הוא. דאמר מר דם נעכר ונעשה חלב. וכיון דחידוש הוא בבהמה טמאה נמי לשחרי קמ"ל. הניחא למ"ד דם נעכר ונעשה חלב. אלא למ"ד אצרים מתפרקין וכו' מאי איכא למימר. אנטריך סד"א הואיל וליכא מידי דאתי מן החיה ושריא רחמנא. והאי חלב כי אצר מן החי הוא ושרי. והלכך אפילו בבהמה טמאה לשחרי קמ"ל. א"כ מפורש בגמרא דכיון דחלב חידוש הוא הול"ל דאפילו חלב של בהמה טמאה שרי. ומשו"ה צריך קרא לאסור. ומה"ט כתב בה"א דחלב של בהמה טמאה דאיכא קרא לאסור אסור. אבל בחלב שנתהוה מאיסור אחר כמו מחמז"פ. אף על גב דנימא דזו"ג אסור בחמז"פ מ"מ שרי. דהואיל וחיידוש הוא דאתי מדם ושרי ה"ה הכא גבי חמז"פ דשרי. דליכא קרא לרבות איסור. ולכאורה דצריו תמוהין דהא פשוט דלצטר דילפינן מקרא דחלב בהמה טמאה אסור. תו אמרינן להיפך דחלב טהורה דשרי רחמנא אין לך בו אלא חידוש. אבל בכ"מ דאיכא עוד איסור אחר החלב אסור. תדע דהא חלב של בהמה טרפה אסורה. ואף על גב דליכא קרא לרבות חלבה. מ"מ לא אמרינן הואיל וחלב חידוש הוא אפילו של טרפה נמי. ובחולין (סט"ו) קמבע"ל התם גבי עובר שהויא את ידו מהו לגמוע את חלבו. חלב דעלמא לאו כאצר מן החי הוא ושרי. האי נמי ל"ש. א"ד התם אית ליה תקנתא לאיסוריה בשחיטה. הכא לית ליה תקנתא לאיסוריה בשחיטה. אלמא דאפילו גבי הויא העובר את ידו. שאין על אותו אצר שום איסור אחר אלא איסור דבשר מן החי. דזה איכא נמי בכל בהמה דעלמא. אלא דלאותו אצר לא מהני שחיטה תו קמבע"ל על החלב הבא מאותו אצר. ולא אמרינן כלל כיון דחלב חידוש הוא ה"נ האי חלב שרי. וזה הוה מה"ט שכ' דלצטר דרבי רחמנא חלב טמאה. תו אמרינן גבי חלב טהורה דאין לך בו אלא חידושו בלבד. אבל היכי דאיכא איסור אחר אסור. ועד כאן לא קמבע"ל בחולין שם גבי הויא העובר את ידו אלא משום דאותו איסור שיש על אותו אצר. איכא נמי בכל בהמה דעלמא. אלא דמהני לה שחיטה וגבי הויא העובר את ידו לא מהני שחיטה. אבל פשוט דבכ"מ דאיכא איסור אחר דהחלב אסור. א"כ לכאורה הול"ל נמי גבי חלב שבא מבהמה הניזונת מחמז"פ דאי זו"ג אסור החלב אסור. ולא מהני בזה כלל ה"ט דחלב חידוש הוא משום דאין לך בו אלא חידוש וכמש"כ:

אמנם עדיין א"ל כיון דחלב טמאה אפשר לאסור מקרא דהטמאים לאסור זירן וכדפרכינן (בכורות) גבי חלב טמא מ"ש מהא דתניא הטמאים לאסור זירן. וע"ז משני סד"א חלב חידוש הוא ואפילו דטמאה שריא. ומשו"ה צעי קרא. א"כ א"ש דלצטר דרבי רחמנא דחלב טמאה אסור. ילפינן נמי דה"ה בכ"מ שאפשר לאסור החלב מהאי קרא דהטמאים לאסור זירן. כמו בחלב טרפה או גבי הויא העובר את ידו. דבכל הני אפשר נמי

לאסור החלב כמו צירן. דהא ציר טרפה נמי אסור מהאי קרא דהטמאים. וכמו דאמרינן (חולין קי"ג) גבי צשר טרפה דאימלח בהדי צשר שחוטה. וכן גבי הו"א העובר את ידו נמי פשוט דהציר של אותו אבר אסור. ועי' מש"כ לעיל (סימן ס"א) דבכה"ת ציר של איסור אסור וילפינן נמי מהאי קרא דהטמאים עי"ש. אבל בחלב מצהמה הניזונת מחמץ"פ הא א"א לאסור החלב משום דהוה ציר דחמץ. דהחלב לא הוה ציר של חמץ. אלא דהאיסור הוא משום שצא מגורם דחמץ. דזה דמי לבהמה שנתפטמה מכרשיני עכו"ס. דמה שנתפטמה בצשר אסור למ"ד דזו"ג אסור וה"ג גבי חלב שצא מזו"ג דחמץ"פ. לפ"ז תו"א ל"ל למ"ד דס נעכר ונעשה חלב כיון דכל חלב דעלמא צא מאיסור שמתהוה מדס. א"כ מה לי צא מחד איסור מה לי מתרי איסורי. וכש"כ דהאי איסור דגורם מחמץ הוה זו"ג. וכמו שנביא לפנינו דאשכחן כה"ג דפרכינן בגמרא. מה לי צא מגורם דחד איסור. או מגורם דתרי איסורי. ובזה לא שייך תו לומר הא חלב טמא אסר רחמנא. ומזה ילפינן נמי לחלב בהמה טרפה. דשאני חלב טמאה שאיסורו מחמת עצמו הוא. דהוה ציר של בהמה טמאה. וה"ה נמי בכה"ג גבי חלב טרפה או צעובר שהו"א את ידו כמש"כ לעיל:

אמנם ה"ט א"ש טפי למ"ד דס נעכר ונעשה חלב דבזה שייך ה"ט כיון דכל חלב מתהוה מאיסור דס. א"כ א"ל דה"ה כשצא נמי ע"י גורם דאיסור אחר. אבל למ"ד דלאצריס מתפרקין וכו' דלדידיה האי חידוש דחלב הוא רק משום שהוא ציר של אבר מן החי. שיש לו היתר בשחיטה. ולבית דרבי רחמנא דחלב טמאה אסור אמרינן תו דחלב מכל איסורין שצירן אסור חלבן נמי אסור. אלא דגוזה"כ הוא בחלב טהורה. א"כ אי איכא בהאי חלב עוד איסור שצא מגורם דחמץ"פ. לא שייך תו כ"כ לומר כיון דסו"ס חלב נתהוה מאיסור דלדידיה חלב נתהוה מדבר שיש לו היתר בשחיטה. והנה להלכה אי הלכתא כמ"ד דס נעכר ונעשה חלב צב האריך בזה בשו"ת נוב"י מה"ת (סימן ל"ה). ולכאורה להאי מ"ד דס"ל דס נעכר ונעשה חלב. אפשר להעיר דה"ה ג"כ אס החלב צא מזו"ג דאיסור הנאה שרי. אפילו למ"ד דזו"ג אסור אך עדיין יש לעיין בזה:

דהנה צפוגא דצבורות שהצאתי קשה טובא. דאמרינן סד"א הו"א חלב חידוש הוא וכו' וכיון דחידוש הוא אפילו בהמה טמאה נמי. וקשה חדא איך אפשר למילף טמא מטהור. אדרבא כיון דחלב טהורה חידוש הוא מחידוש לא ילפינן. ואשכחן כיו"א ביה (צבורות זא) דר"א יליף שם מקרא דולד קלוט שצא על הפרה הוא מותר. וע"ז פרכינן הא ר"א ס"ל דזו"ג אסור. ומשנינן שא"ה דאיכא קרא. ומ"מ ס"ל לר"א גופא בחולין (נח"א) גבי ולד טרפה צנטרפה ואח"כ עיברה. שהולד אסור משום דזו"ג אסור. ולא יליף ר"א גופא ולד טרפה דהוה זו"ג מולד קלוט דמותר דהוה נמי זו"ג. א"ו מה"ט דלר"א ולד קלוט דהתיר רחמנא חידוש הוא. ולא יליף איסור טרפה מאיסור קלוט. ה"נ הו"ל הכא דאע"ג דחלב טהורה שרי רחמנא. אף על גב דהוה ציר של אמ"ה. מ"מ חלב טמאה דהוה ציר טמאה אסור. דמחידוש לא ילפינן. וגם אי נחלק דהכא גבי חלב שייך טפי לומר דילפינן חלב טמאה מחלב טהורה עדיין קשה דאשכחן כיו"א צו ממס:

דהנה בחולין (ס"א) קמבע"ל בהו"א עובר את ידו ואח"כ צא על בהמה דעלמא. ואמרינן שם דהכי קמבע"ל בהמה דעלמא לאו מכח חלב ודס קאתי ושרי"ה ה"נ ל"ש. א"ד תרי איסורי אמרינן תלתא לא אמרינן. ובמסקנא שם אמרינן כל מכח לא אמרינן. וכבר בררתי בצפרי צדיני זו"ג הא מלתא דכל מכח לא אמרינן. מ"מ חזינן דלפי הו"א דס"ל דכל שצא מכח איסור אסור. דגם לפ"ז אף על גב דכל בהמה צאה מכח חלב ודס ושרי"ה רחמנא מ"מ גבי בהמה שצאה ג"כ מכח איסור יו"א אסור. משום דאע"ג דהתירה תורה בהמה שצאה מכח תרי איסורי. מ"מ אי צאה מכח עוד איסור אחר אסורה. משום דתרי איסורי אמרינן תלתא לא אמרינן. וקשה מ"ט לא אמרינן בצבורות (ו) גבי חלב דאע"ג דכל חלב מדס אתי"ה ושרי רחמנא מ"מ בחלב טמאה דאיכא תרי איסורי דהחלב צא מדס וגם דהוה ציר טמאה. אסור. מה"ט גופא דחדא אמרינן תרתי

לא אמרינן. וצבהמה טמאה הא איכא תרי איסורי דדס הא נוהג ג"כ בטמאה כדתנן (כריתות כ ז) נהי דלמסקנא דאמרינן שם דחלב יש צו איסור משום דאחי מחי. היה א"ל דבחלב טמאה ליכא איסורי טפי מחלב טהורה. דהא צבהמה טמאה ליכא איסור דאמרינן (חולין קא ז) דאמ"ה אינו נוהג בטמאה כדאמרינן (מעילה טו א) א"כ גבי טהורה איכא איסור דמדס קאתי. וגם דהוה זיר של אמ"ה. וגבי טמאה נמי הוה תרתי דאחי מדס והוה זיר טמאה. דאמ"ה אינו נוהג בטמאה. מ"מ לפי ההו"א מ"ט לא פרכינן הכי. וגם למסקנא הו"ל למיפרכך הניחא למ"ד אמ"ה אינו נוהג בטמאה. אלא למ"ד דאמ"ה נוהג בטמאה הכא תרתי איסורי והכא תלתא:

והמחזור בזה דהא דאמרינן בצורות סד"א כיון דחלב חידוש הוא דטמאה נמי לשתרי קמ"ל. היינו משום דהא דחלב שרי ילפינן בצורות שם מקרא דזבת חלב ודבש. וזהאי קרא לא כתיב חלב טהורה. ומשו"ה אמרינן כיון דגם חלב טהור חידוש הוא. א"כ הו"ל כיון דקרא סתמא כתיב דה"ה חלב טמאה נכלל בקרא. וכה"ג אשכחן בכמה דוכתי דבקדושין (כא א) קמבע"ל עבד עברי כהן מהו שימסור לו רצו שפחה כנענית. חידוש הוא ל"ש כהנים ול"ש ישראלים מותרין. א"ד שאני כהנים הואיל דריצה בהן הכתוב מנות יתירות. ומסקינן שם דגבי עבד עברי כהן מותר בשפחה. והתם נמי מה"ט הוא כיון דקרא סתמא כתיב אס אדוניו יתן לו אשה. אלא שאפשר לאוקמיה בישראל. משו"ה אמרינן כיון דחידוש הוא דהא שפחה אסורה מלא תהיה קדשה. אמרינן תו דקרא מיירי נמי אפילו ככהן. אף על גב דאיכא ביה תרתי איסורי דאסור נמי בשפחה משום זונה. וכן שם בתר הכי דקמבע"ל כהן מהו זיפת תואר חידוש הוא ל"ש כהנים ול"ש ישראלים. א"ד שאני כהנים. והתם נמי מה"ט הוא כיון דקרא סתמא כתיב. ואף על גב שאפשר לאוקמיה בישראל. מ"מ כיון דאפילו בישראל הוה חידוש. דהא זיאה ראשונה אסורה מה"ט כמש"כ בתוס' שם ד"ה אשת. א"כ תו אמרינן דגם כהן נכלל בזהאי קרא. ואף על פי דאיכא ביה עוד איסורא דזונה כדאמרינן (תמורה כט ז) דזונה כותית כהן לוקה עליה. אלא דגבי יפ"ת כיון דלגבי ישראל ליכא חידוש אלא זיאה ראשונה. וגבי כהן אפילו זיאה שניה איכא איסורא. משו"ה פליגי שם אמוראי גבי יפ"ת ככהן אפילו זיאה ראשונה. כדאמרינן בגמרא שם ובתוס' ד"ה זיאה שניה. וגם כיונא בזה כתבו בתוס' חולין (סד א) ד"ה שאם רקמה. דמשו"ה בעי קרא לאסור זינה של טמאה. דהו"א כיון דהא דשרי רחמנא זינה חידוש הוא דאחי מן החי ושרי. ואפילו דטמאה נמי. דהתם נמי ככה"ג דהו"א דהאי קרא דשרי רחמנא זינה. דהיינו קרא דגבי שילוח הקן דכתיב והאם רוצת על הביצים. הו"א דמיירי אפילו בטמאה ע"ש. מעתה הא דאמרינן בצורות גבי חלב סד"א הואיל דצבהמה טהורה נמי חידוש הוא. אפילו דטמאה נמי לשתרי היינו דנימא דקרא דזבת חלב ודבש מיירי אפילו בחלב דטמאה. ואין להקשות הא בגמרא שם פרכינן וחלב טהורה מנ"ל דשרי. ומייתינן קראי דבב"ה ומדוכתי טובא דמיירי בפירוש בחלב טהורה. דזה ליתא. דהא דאמרינן סד"א חלב חידוש הוא על מסקנא דגמרא סמכינן. דפרכינן שם על כל הני קראי אלא דיליף דחלב מותר מהאי קרא דזבת חלב ודבש:

מעשה לדברינו תו א"א להקשות מ"ט לא פרכינן בצורות שם גבי חלב תרי איסורי. והכא תלתא איסורי. כמו דפרכינן כה"ג (חולין סט א) משום דלא ילפינן כלל חלב טמאה מחלב טהורה. אלא דאמרינן כיון דסו"ס חידוש הוא. נימא דקרא מיירי אפילו בחלב טמאה כמש"כ. ומעתה תו ג"כ לא שייך להתיר בחלב שבא מזוז"ג דאיסור הנאה. למ"ד דרז"ג אסור. מה"ט דכיון דחלב מדס קאתי מה לי מחד איסור מה לי שבא מזוז"ג מאיסור אחר. דהא ככה"ג פרכינן בחולין שם דאע"ג דאחיין מכח שני איסורין שרי רחמנא מתלתא לא. ה"ג גבי חלב כיון דהכא לא שייך לומר דגם זה נכלל בקרא. אמנם מ"מ כיון דבחולין שם קמבע"ל ככה"ג כדאמרינן בהמה בעלמא לאו מכח חלב ודס קאתיין ושרי. ה"ג ל"ש. א"ד תרי איסורי

אמרינן תלמא לא אמרינן. אלמא דצכה"ג הוה ספיקי. ואף על גב דאמרינן שם כל מכא לא אמרינן. היינו דכ"ד הבא מכא איסור לא הוה אפילו גורס דאיסורא. וכבר בררנו זאת בצפרי מ"ב ח' אמרי דעה דדיני זוז"ג. מ"מ חזינן דלפי הור"א כה"ג ספיקא הוה א"כ הכא גבי חלב הבא מפרות הניזונות מחמז"פ. כיון דאפילו להמג"א דס"ל זוז"ג אסור דחמז"פ הוה מדרבנן בעלמא. משום דחמז"פ אינו בטל מדרבנן. א"כ גבי חלב הור"ל למנקט האי ספיקא לקולא. ולומר כיון דכל חלב דעלמא מאיסור נתהוה ושרי. ה"נ ל"ש. וכבר כתבנו לעיל דאפילו בתר דרבי רחמנא דחלב טמאה אסור. ג"כ שפיר מצינן למימר הכי. והנה אף על גב דשהיה אפשר לחלק דהכא גבי חלב יש לחלק בין איסור אחד לשני איסורין טפי מההיא דחולין שם. מ"מ כיון דמצינו סברא זו בגמרא א"כ שפיר העיר הח"א בהיתר זה. וגם אי נימא דגבי חלב אף על גב שבא מזוז"ג דאיסור הנאה שרי. אפילו למ"ד זוז"ג אסור. הוה א"ש טפי הא דבע"ז (מט א) גבי פרה שנתפטמה בכרשיני עכו"ם דתני חדא פרה תשחט. ותני חדא פרה תרוה. ואמרינן שם דפליגי בזוז"ג. וקשה מ"ט לא פליגי הני תנאי גבי חלב של אותה פרה. אבל אי נימא דחלב מותר לד"ה מה"ט שכתבנו א"ש. אך מ"מ אין הכרע דא"ל דה"ה דפליגי נמי בחלב:

עוד העיר בח"א שם מהא דאמרינן (זבחים לב ז) כיון דאשתרי לזרעתו אשתרי לטומאתו. ה"נ נימא כיון דאשתרי האי איסור מה שהחלב בא מדם. אשתרי נמי הא מלתא שבא מחמז"פ אבל אינו מהדומה. דמלבד דבתוס' יצמות (הא) ד"ה רבא אמר הכריחו דלרבא לא אמרינן הא מלתא הואיל דאשתרי אשתרי. אלא היכי דשני איסורין הוה חדא מלתא. כמו בטומאת זרעת וטומאת קרי דבשניהם הוה חד אזוהרה. דלא יטמאו את מחניהם. דזוה א"ש כיון דאשתרי האי אזוהרה גופא משום טומאת זרעת אשתרי נמי בטומאת קרי. אבל בלא"ה לא אמרינן כיון דאשתרי אשתרי. א"כ זה לא שייך כלל הכא גבי חלב שבא מזוז"ג דחמז"פ. אבל בלא"ה לא אמרינן הואיל ואשתרי אשתרי. אלא היכי דאיסור אחד הוה משום מזוה. כמו גבי מזוה שהוה לו להכניס ידו לעזרה למתן בהונות. וכן ביצמות (הא) גבי יבוס וזבחים שם גבי טמאי מתים שנעשו זבין ומזוהרין לענין עשיית הפסח. דכלל הני הוה איסור משום מזוה. בזה שייך שפיר כיון דמשום מזוה זו אשתרי האי איסורא. אשתרי נמי מאחרינא. אלא דבזבחים שם פליגי אמוראי אי זה דוקא היכי דהוה איסור משום מזוה. אמרינן הכי. אבל היכי דהודחה האיסור לא אמרינן הכי. או להיפך. וכ"ז שייך היכי שהוה משום מזוה. אבל בעלמא היכי דליכא שום איסור לכל אדם. אלא שחידוש הוה שהתורה התירתו. צכה"ג לא אמרינן הכי דאי נימא גבי חלב כה"ג. הול"ל דגם אם לאחר שיצא החלב מהצהמה נאסרה החלב מחמת איסור אחר. נמי נימא דמותר. דזה דמי למזוה שראה קרי ביום השמיני. א"ו דהכא לא שייך כלל לומר כן מה"ט שכתבנו אלא דחלב דמי להא דאמרינן (חולין סט א) כל בהמה נמי מכא חלב ודם אחיא ושריא ה"נ ל"ש וכמש"כ לעיל:

ענף ב

והנה אין להורות היתר משום דהצהמות הניזונות מחמז"פ הם של נכרי ולנכרי הא שרי להאכיל לבהמתו חמץ. וראיתי בשו"ת בית אפרים (סימן ל"ה) שכתב כן. ומדמה זה לחמץ שחרכו קודם זמנו שמוותר. ומה"ט כתב שם דחמץ של נכרי שנשרף דהאפר מותר בהנאה. מה"ט דזה דמי לחמץ שחרכו קודם זמנו. ולא ידעתי כלל מה דמיון יש בזה. הא חמץ שחרכו קודם זמנו בשעה שחרכו היה החמץ מותר באכילה. ואם היה שורפו לגמרי ודאי דהאפר מותר. דהא האפר נתהוה מהיתר משו"ה כשחרכו עד שא"ר לכלבים והוה

כעפרא בעלמא. נמי הוה כאפר והוא מותר. דהא לאו חמץ הוא וגם נתהוה מהיתר. אבל חמץ של נכרי צפסח. הא החמץ אסור בהנאה לישראל דאפילו חמץ של נכרי אסור לישראל בהנאה כמש"כ הריב"ש שצתוצבה (סימן ת') וכן הוא מצוהר זירושלמי פסחים (פ"ב ה"ג) א"כ כשנשרף החמץ של נכרי צפסח. הא האפר נתהוה מדבר שאסור בהנאה. וגם כשאכלה הבהמה הא החלב בא מזו"ג של דבר האסור בהנאה. שאסור להמג"א בחמץ"פ. ובסימן הבא נבאר טעם אחר מה שיש להתיר אפרין מחמץ של נכרי צפסח. ובכו"פ זיור"ד (סימן ס') כתב שם דהא דבהמה שנתגדלה מכרשיני עכו"ם אסורה. היינו משום דכשאוכל הבהמה הוא נהנה למפרע מכרשיני עכו"ם. ואף על גב דזה הוה שלכד"ה, מ"מ הא כרשיני עכו"ם אסורין שלכ"ה. אבל כשנתגדלה ע"י חמץ צפסח מותרת. דזה הוה שלכד"ה עכ"ד. ולדבריו הו"ל להתיר החלב משום דזה הוה שלכד"ה. אמנם כבר בררתי בצפרי מ"ב ח' אמרי דעה בדיני נבלה דהא דבהמה שנתפטמה בכרשיני עכו"ם אסורה למ"ד זו"ג אסור. היינו משום דגוף הצער שניתוסף ע"י אכילתה משל אסורי הנאה אסור. גם בררנו שם דלא שייך כלל ה"ט שנהנה למפרע מכרשיני עכו"ם. ולדברינו דגוף הצער אסור והוא אוכלו זה הוה כד"א. גם בלא"ה הא כבר כתבנו לעיל (סימן ס"א) דשכ"א הוה כל שאפשר לאוכלו כד"א. והוא אוכל שכד"ה. אבל אם עכשיו הוא נהנה כד"ה אלא שמתחלה לא היה עומד האיסור לכן. זה הוה כד"א. א"כ לא שייך ג"כ טעמו של הכו"פ. ובלא"ה קשה הא שלכד"ה ג"כ אסור מדרבנן. ובפמ"ג זיור"ד שם צ"ק ס"ק ה' העיר על חלב מבהמות הניזונות מחמץ"פ מטעם אחר. כיון דאיכא פלוגתא דרבותא אי חמץ"פ הוא מהנשרפין דאפרין מותר. או מהנקצרין דאפרין אסור. וכתב שם דאי נימא דאפרין מותר. היה אפשר להקל ג"כ בחלב. ולבסוף מסיק דלא תלי זצ"ז. והנה מש"כ דאיכא רבותא דס"ל דחמץ"פ הוא מהנשרפין דאפרין מותר. הנה הרב שם בעמ"ו העיר ע"ז דהא דהנשרפין אפרין מותר הוא דוקא כשנשרפו. אבל אם נקצרו והרקצו עפרין אסור. א"כ תו לא שייך ה"ט. וכבר בררתי בצפרי בדיני נבלה דכן הוא האמת דכל הנשרפין שנקצרו עפרין אסור:

אמנם מה שנלע"ד בזה הוא דהש"ך זיור"ד (סימן ס') כתב שם דבהמה שנתגדלה כל ימיה מא"ה אסורה. אבל אם נתגדלה מאיסורי אכילה מותר. והאריך שם בטעמא דמילתא. ובצפרי מנחת ברוך שם כתבתי ע"ז טעם אחר מהא דאמרין (תמורה לא ב) הכל מודים באפרוח מזיכה טרפה שמתרת. מ"ט אימת גדלה לבי מקרחא וכי אסרחא עפרא בעלמא הוא. אלמא דאפרוח מזיכה טרפה מותר. משום שצשעה שמתהוה האפרוח מזיכה כבר נפסלה הזיכה לאכילה. דהוה כעפרא ופקע איסור מינה. דכל איסורי אכילה שנפסלו מכלבים פקע איסורין לד"ה. כדאמרין בע"ז (סח ב). א"כ צשעה שמתהוה האפרוח הוא מתהוה מהיתר. וה"ט שייך ג"כ בבהמה שנתגדלה מאיסורי אכילה דהא צשעה שמתגדלה הבהמה ממה שאכלה. הא כבר נפסל האוכל והוה עפרא ופקע איסורין. ומהתירא מתגדל. וכ"ז שייך באיסורי אכילה גרידא. אבל בא"ה הא אפילו עפרין אסור בהנאה. ואפילו הנשרפין דעפרין מותר זה הוא דוקא כשנשרפו. אבל אם נקצו עפרין אסור. א"כ כשנתגדלה הבהמה ממה שאכלה הא מאיסור נתגדלה. ולדברינו הא דאמרין בע"ז (מט ב) למ"ד זו"ג אסור דבהמה שנתפטמה מא"ה תרזה. וכן אנו דנין על החלב של בהמה זו. זה הוא דוקא משום דא"ה עפרין אסור. אבל אם היה עפרין מותר. א"כ צשעה שנפסל המאכל מאכילה והוה עפרא. הו"ל דפקע איסורין. וכי מתגדלה הבהמה מהתירא מתגדלה. וכמו ההיא דאפרוח מזיכה טרפה שהבאתי. מעתה יש לעיין בדין עפרין של חמץ"פ אי מותר או לא. אבל לא מה"ט שהבאתי בשם הפמ"ג. שכתב דלמ"ד חמץ צפסח כל הנשרפין עפרין מותר. דהא זה הוא דוקא כשנשרפו אבל אם נקצו עפרין אסור כמש"כ. אלא שיש לעיין בזה מטעם אחר כמו שנבאר בסימן הבא. ולפי שיבאר דאפרין של חמץ נכרי צפסח מותר. לפ"ז ממילא ה"ה דחלב של בהמת נכרי הניזונת מחמץ"פ מותר:

וכש"כ צנהמות הניזונות מצראגע שרובו מתפוחי אדמה. רק כחלק עשירי נמלא בו חמץ. מסתבר דמה"ת מותר להאכילה לצהמה. דמה"ת החמץ בטיל צרוב. וכמש"כ לעיל (סימן מ"ג) דגם תערובות מצשא"מ כשנפסל מאכילה בטיל צרוב מה"ת. כמו תערובות מצ"מ. ובאיסורי הנאה נמי שייך ביטול צרוב בתערובות לח בלח. ליהנות מכולן בצ"א. ואף על גב דמהרי"ט בח"א (סימן ה') נסתפק בזה. כבר בררנו דבר זה בספרי מנחת ברוך ח' א"ד כדיני תערובות והול"ל דמה"ת בטיל צרוב. אלא דמדרבנן חמץ"פ צמשהו אפילו לאיסור הנאה. כמבואר בשו"ע (סימן תמ"ז) וכש"כ היכי שנעשה הצראגע בפסח. דכיון שנאסר בשעה שנתבשל יחד החמץ והת"א. שהיה ראוי לאכילה ונאסר ע"י טכ"ע. א"כ ודאי דתו לא פקע איסורן. דזה עדיף מהשביח ולבסוף פגם דאמרינן בע"ג (פ"א) שאסור. וכיון דמדרבנן הוא א"ל דאפילו המג"א דס"ל בסימן תמ"ה דזו"ג בחמץ"פ אסור. מ"מ בזה שאינו אסור אלא מדרבנן א"ל דגם המג"א מתיר. וגם אפילו אי נימא דהחמץ שבצראגע אינו בטל מה"ת. מ"מ הא פשוט דבזה לא שייך לומר שכולו נעשה נבלה. ואפילו אי אפשר לסוחטו. תהיה כל הצראגע של היתר אסור בהנאה. וא"כ ממילא אף על גב דנימא דהחלב שנתהוה מהחמץ שבתערובות יהיה אסור. מ"מ הא שאר החלב שנעשה מהיתר מותר. וא"כ בחלב גופא איכא תערובות איסור צרוב היתר וצטל צרוב מה"ת. וכמו שבררתי בספרי מנחת ברוך שם כדיני תערובות דגם תערובות מתחלת צרייתו צטל צרוב. אלא דמדרבנן הול"ל דאינו בטיל. דבלח בלח חמץ"מ צעי ס'. וכיון דמדרבנן הוא והכא איכא נמי זו"ג דאפילו להמג"א איכא בזה פלוגתא דרבותא. א"ל דצכה"ג מותר גם להמג"א:

ובלא"ה הא כ"ז הוא לדעת המג"א דס"ל דזו"ג בחמץ"פ אסור. וכבר הארכנו בזה הרבה לעיל (סימן ל"ו) והבאתי שם לדעת רוב ראשונים זו"ג מותר אפילו בהני איסורין שאינן צטלין צרוב א"כ גבי חלב מפרות הניזונות מחמץ"פ. דבלא"ה איכא קולות להיתר אפילו לדעת המג"א כמש"כ. מסתבר דיש להתיר החלב. והנה הפמ"ג ביור"ד (סימן ס') העיר דלקנות לכתחלה החלב מהנכרי הול"ל דאסור אפילו אי נימא דזו"ג מותר. משום דלקנות מנכרי זה הוה לכתחלה. ולכתחלה הא אפילו זו"ג נמי אסור. וקשה טובא הא בהדיא חנן בע"ג (לט"א) דבש של נכרי מותר. ואמרינן בגמרא אי משום גיעולי כלים נו"ט לפגם מותר. אלמא דאע"ג דנו"ט לפגם אסור לכתחלה. מ"מ כיון שכבר נעשה ציד עכו"ם זה הוה כדיעבד. ה"כ גבי זו"ג כיון שכבר נעשה ציד עכו"ם הוה דיעבד. ומלאתי שכבר הקשו על הפמ"ג בכיוצא בזה:

סימן סז

שאלה אי עפרן של חמץ עכו"ם בפסח אסור בהנאה

תשובה הנה תנן (פסחים כא א) ר"י אומר אין זיעור חמץ אלא שרפה וחכ"א אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים. וכתב הטור באו"ח (סימן תמ"ה) אבל ליהנות באפרו אחר ששרפו. זה תליא בפלוגתא דר"י ורבנן דלר"י שזרפה מותר. דקיי"ל (תמורה לד א) כל הנשרפין אפרן מותר. ולרבנן אסור דכל הנקצרין עפרן אסור. ובשו"ע באו"ח שם (סימן תמ"ה) פסק כחכמים ואפרן אסור. וכתב שם המג"א ס"ק א' דא"כ הול"ל דלרבנן אסור לשרוף חמץ בפסח דהא קיי"ל בתמורה שם דכל הנקצרין לא ישרפו. וזה הוא מה"ט דלא נטעה לומר דאפרן מותר. ותמה המג"א על הרמב"ם שפסק בחמז"פ שורפן או משציתן בכ"ד עי"ש:

אמנם במקו"ח שם וכן הגרע"א בהגותיו על שו"ע שם. הקשו ע"ז הא טעמא דמלתא דכל הנשרפין אפרן מותר כתבו בתוס' תמורה (ג ב) דכיון שזוה הכתוב לשורפן. ושורפן אתעביד מלכותיה. ומשו"ה האפר מותר אח"כ. ולפי ה"ט הול"ל בחמז"פ אפילו למ"ד דהשצתתו בכ"ד. מ"מ כיון דהתורה זותה להשציתו. וכשהוא משציתו אתעביד מלכותיה. וא"כ הול"ל דכשהרקיב החמץ דאתעביד מלכותיה דעפרן מותר. וכתב עוד הגרע"א שם ע"ז דמה לי השצתה ע"י שרפה לר"י או השצתה ע"י קצורה לרבנן. ומיושב דברי הרמב"ם עכ"ל:

אמנם לענ"ד לא נתברר טעמן. דאיך א"ל דנימא נמי גבי השצתת חמץ דלאחר שנתקיים השצתה. פקע איסורא מינה כמו דאמרינן גבי נשרפין לאחר שנסרפו. הא מלכות עשה דתשציתו מקוים ג"כ. כשהוא מפרר וזורה לרוח. וכדתנן במשנתנו שהצאתי. וכשהוא מפרר וזורה לרוח. הא לא נשתנה החמץ מכמות שהיה. ופשוט דכל פירור צפ"ע אסור באכילה ובהנאה מה"ת. כדין חזי שיעור שאסור מה"ת. וכשהוא מכניס מן הפירורין כזית ואכלן חייב כרת. דהא הוא חמץ שלא נשתנה כלל. א"כ א"א כלל לומר גבי השצתה דכשקיים השצתה אתעביד מלכותיה ופקע איסורן. דהא אפשר לקיים מלכות עשה דהשצתה. ועדיין לא נשתנה החמץ כלל מכמות שהיה. ודוקא גבי נשרפין שייך לומר הכי משום דלאחר שרפה ליתא לאיסורא. וכן בחמז"פ לר"י דס"ל דאין זיעור חמץ אלא שרפה שייך ג"כ לומר הכי. דלאחר שנתעביד מלכותיה ששרפו ליתא לאיסורא. אבל לחכמים כיון דאפשר לקיים מלכות עשה דהשצתה. אף על גב דהחמץ לא נשתנה כלל. תו א"א לומר כיון שנתעביד מלכותיה פקע איסורו וממילא אפילו כששרפו ג"כ האפר אסור. כיון דלרבנן לא שייך לומר גבי השצתה כיון דאתעביד מלכותיה פקע איסורו כמש"כ. ודקו דברי הטור:

אמנם מעתה חזרה קושית המג"א על הרמב"ם שפסק בחמז"פ אפשר לשורפו. וקשה כיון דהלכה כרבנן דחמץ בפסח הוא מהנקצרין. הא קיי"ל (תמורה לז ב) כל הנקצרין לא ישרפו. אך לפענ"ד לק"מ דהא הא דקיי"ל דכל הנקצרין לא ישרפו. הא זה הוא מחששא בעלמא דשמא יטעה להחיר האפר. א"כ זה לא שייך אלא בשאר הנקצרין. כמו שור הנסקל או צב"ח וכיוצא בהן. שאין בהן מלכות עשה מה"ת להשציתו. אלא שאסורין בהנאה וממילא קוצרין. אבל חמז"פ כיון דמה"ת הוא חייב להשציתו וכל רגע ורגע שאינו משצית עובר עליו בעשה. כדאמרינן (פסחים כז ב) אמרו ליה וכו' לא מלא עניס לשורפן יהא יושב וצטל והתורה אמרה תשציתו שאור מצתיכם בכ"ד שיכול להשציתו. בזה ודאי מסתבר דככל מה שאפשר לו להשציתו במהרה מחויב להשציתו. ואם אפשר לו לשורפו ישרוף. ולא ימתין להרקיבו או לפרר ולזורה לרוח. ואם אין לו עניס לא ימתין על עניס. אלא מפרר וזורה לרוח כיון דחייב להשציתו בכ"ד מה"ת. א"כ לא שייך הכא לומר כל הנקצרין לא

ישרפו. דזה הוא משום הששא בעלמא כיון דהכא גבי חמץ מחויב מה"ת להשציתו בכל מה שאפשר לו. והיכי דאפשר לו לשורפו לאלתר אסור לו מה"ת להמתין ולהשציתו בשאר דברים. דהא הא דפליגי ר"י ורצנן גבי חמץ אס השצתתו בכ"ד הא אינהו פליגי לאחר זמן זיעורו כדברי ר"ת וכל הראשונים. וכמו שמבואר בירושלמי שהציאו בתוס' פסחים (יג ז) ד"ה אימתי ולאחר זמן השצתה הא איכא עשה דתשציתו. והיכי דאפשר לשורפו בכל רגע ורגע שאינו משציתו עובר בעשה. והא דמתן בתמורה שם כל הנקצריין לא ישרפו אף על גב דנימא דזה הוא כלל על כל הנקצריין כולן. הא ודאי ללא קשה דהא תנא דמשנתנו שם ס"ל דחמץ"פ הוא מהנשרפין כמו דמתן התם. אמנס לרצנן דס"ל חמץ"פ הוא מהנקצריין. ודאי דהאי כללא דכל הנקצריין לא ישרפו לא שייך גבי חמץ"פ מה"ט שכתבנו ונדקו דברי הרמב"ם:

אמנם א"ל טעם אחר להתייר אפרין של חמץ"פ דהא כבר בירתי בצפרי מ"ב ח' אמרי דעה צדיני נבלה דהא דקיי"ל כל הנקצריין עפרין אסור. לאו משום דכשנהנה מעפרין נהנה מאיסורי הנאה למפרע. אלא משום דכ"ד שמתהוה מאיסורי הנאה אסור בהנאה. כגון צשר שור הנסקל שנרקב ונעשה עפר אף על גב שא"א לומר דאותו עפר נכלל בהאי קרא דכתיב גבי שור הנסקל ולא יאכל את צשרו דהא כבר נעשה עפר. מ"מ כיון שאותו עפר הא נתהוה מא"ה משו"ה אסור בהנאה. ושם בירתי שזה הוא מה"ת וגם הצאתי שם דזה ילפינן מקרא דכל מה שנתהוה מאיסור אסור. והארכתי שם מאי דאיכא נ"מ בזה בין איסורי אכילה לא"ה. מעתה זה לא שייך לומר אלא בכל א"ה שהן אסורין איסור עולם כמו שור הנסקל ועגלה ערופה וליפורי מזרוע וכה"ג. אבל חמץ"פ שאיסורו אינו איסור עולם. א"כ איך א"ל דכ"ד שמתהוה מחמץ אסור הלא לאחר הפסח הוא בעצמו מותר. ותו א"א לומר בו דכ"ד שמתהוה ממנו אסור כיון דהוא בעצמו יתהפך מאיסור להיתר כש"כ שא"א לאסור דבר שנתהוה ממנו. וא"כ כיון שנעשה עפר ופקע חמץ מיניה הול"ל שהוא מותר. ולר"י דס"ל (פסחים כח א) דחמץ שעבר עליו הפסח אסור מה"ת. היה א"ל דחמץ"פ שיה לכל איסורי הנאה ואי נימא דזהא הלכתא כרצנן דחמץ"פ השצתתו בכ"ד. ובהא הלכתא כר"י דחמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה מה"ת הול"ל דאפרין אסור אבל כיון דקיי"ל כר"ש צפסחים שם דחמץ שעבר עליו הפסח מותר. א"כ לא דמי חמץ"פ לשאר הנקצריין מה"ט שכתבנו. אמנס הא גם לר"ש נמי חמץ שעבר עליו הפסח אסור מדרצנן. א"כ חמץ"פ הוה איסור עולם לכה"פ מדרצנן והול"ל דאפרין אסור מדרצנן מ"מ אין בזה כ"כ הכרע דא"ל כיון דלר"ש חמץ שעבר עליו הפסח לא קנסו מדרצנן אלא כשהוא בעין אבל לא ע"י תערובות כדאמרינן (פסחים כט א) א"ל דה"ה דבעפרין לא קנסו ואפילו כשנרקב צפסח. אך גם אי נימא דעפרין אסור מדרצנן. מ"מ לדברינו הול"ל דחמץ של נכרי שנשרף צפסח דאפרין מותר. דהא חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר וכיון שאינו אסור איסור עולם והוא בעצמו יתהפך מאיסור להיתר כש"כ דכ"ד שמתהוה ממנו מותר לאחר שפקע שם חמץ מיניה. וכבר הצאתי בסימן הקדום דגם צשו"ת צ"א מתיר אפרין של חמץ נכרי. אך טעמו של הרב לא נתבררה כמש"כ שם אבל לדברינו א"ש וממילא לדברינו חלב של פרות עכו"ם הניזונות מחמץ"פ הול"ל דמותר כמש"כ שם דחדא תליא בחצרתה:

אך מה שיש להעיר בזה הוא דהא גם צ"ח הוא מהנקצריין כדתנן (תמורה לג ז) וע"ז תניא כל הנקצריין עפרין אסור. וקשה למ"ד דס"ל בחולין (קט א) דצ"ח אפשר לסוחטו מותר א"כ הא הבשר אינו אסור איסור עולם ומ"ט עפרין אסור. אבל באמת גבי צ"ח למ"ד אפשר לסוחטו מותר יותר קשה. דהא כשנשרף ממילא נקחט החלב. והול"ל שהאפר מותר. ומצאתי בפמ"ג בה' צ"ח שהעיר בזה. ולענ"ד פשוט דלמ"ד אפשר לסוחטו מותר ודאי דס"ל דעפרין של צ"ח נמי מותר. תדע דהא למ"ד דס"ל אפשר לסוחטו מותר לא בעינן שיסחוט החלב מהבשר לגמרי. אלא אפילו כשיש בו חלב אלא שאינו נו"ט צבשר. ג"כ הבשר מותר כמו שמבואר

זכל הסוגיא דחולין שם. וא"כ אם היה אפשר לשרוף החלב שבתוך הצער הול"ל דהצער מותר באכילה כיון שלא נרגש בו טעם חלב. וא"כ איך א"ל דכשנשרף הצער עם החלב דאפרו של צער אסור. א"ו דלדידיה עפרין של צ"ח מותר. והאי תנא דתמורה דס"ל גבי צ"ח דאפרין אסור ס"ל נמי דאפשר לסוחטו אסור. דהא זה הוא מחלוקת התנאים בחולין שם. והא דלא מיייתין שם האי צרייתא דתמורה דתניא כל הנקצריין עפרין אסור. אלמא דאיכא תנא דס"ל צ"ח אפשר לסוחטו אסור. משום דצלא"ה מיייתין בחולין שם פלוגתא דתנאי בזה. מ"מ לדברינו דאפר של חמץ נכרי בפסח מותר ממילא דחלב של פרות הניזונות מחמץ נמי מותר כמש"כ בסימן הקדום דחדא תליא בחצרתה. ושם צררנו עוד כמה טעמים להתירא:

סימן סח

שאלה בדין העושה עיסה מחטים ואורז אי אדם יוצא י"ח מצה בפסח בבזית אחד מעיסה זו. וכן אם האורז מצטרף לחטים להשלים שיעורו לחיוב חלה

תשובה הנה לא עמדתי בהלכה זו על דעת רבותינו הראשונים לזאת נבאר בארוכה דעת הראשונים בזה. ובסימן שאח"כ נבאר מה דתמוה לי בזה. ואח"כ בסימן ע' נבאר מה שנלע"ד בזה. דהנה בחלה (פ"ג מ"ו) תנן העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה ואדם יוצא בה י"ח בפסח. ותניא ע"ז בתוספתא (פ"ג דחלה) העושה עיסה מן החטים ומן האורז. רש"ג אומר א"ח בחלה עד שיהיה דגן כשיעור. ואין אדם יוצא בו י"ח בפסח עד שיהיה בו כשיעור. הנה מבואר בתוספתא דהאורז אינו מצטרף לחטים להשלים שיעורו. אלא דבעינן שיהא בחטים גרידא שיעור חיוב חלה. וכן גבי מנה שאכל כזית מחטים. וזירושלמי בחלה שם במשנתנו דהעושה עיסה מן החטים ומן האורז גרסינן ע"ז מתניתא רש"ג. דרש"ג אומר לעולם א"ח בחלה. עד שיהא בה דגן כשיעור. ר' יעקב בר אידי בשם רש"ל הלכה כרש"ג. והרש"ג הביאו הב"י בטור יור"ד (סימן שכ"ד) גורם זירושלמי מתניתא דלא כרש"ג. ומפרש דכיון דתנן במשנתנו סתמא אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה. ואדם יוצא בו י"ח בפסח. משמע דגם האורז מצטרף לחטים בין לשיעור חיוב חלה בין לכזית דמנה. משו"ה אמרינן זירושלמי מתניתא דלא כרש"ג. מ"מ להלכה כתב הרש"ג דכיון דאמרינן זירושלמי דהלכה כרש"ג א"כ אין האורז מצטרף לשיעור. והרמב"ם (פ"ו מה' חו"מ) הביא משנתנו בסתמא דהעושה עיסה מחטים ואורז אם יש בה טעם דגן יוצא בו י"ח מנה. והשיג ע"ז הראב"ד וכתב דוקא כשיש בו כבא"פ. וכן (בפ"א מה' ביכורים) גבי חלה הביא ג"כ הרמב"ם משנתנו בסתמא והשיג ע"ז הראב"ד וכתב דבעינן שיהא דגן גרידא שיעור חיוב חלה. ובשו"ע זיור"ד (סימן שכ"ד) גבי חלה ובאו"ח (סימן תנ"ג) גבי מנה סתם כהרמב"ם:

אמנם הרמב"ן בה' חלה פ"ד דזכורות מפרש התוספתא בגווי אחרינא. דתמה שם מ"ט האורז מצטרף לחטין בין לחיוב חלה בין לאכילת מנה. ות"י ע"ז מהא דאמרינן זירושלמי חלה (פ"א ה"א) וכמה דאח"כ אמר אין לך בא לידי חמץ ומנה אלא חמשת המינין בלבד. ה"נ אין לך נגרר עם כולן אלא חטין ושיעורין בלבד. ר' הילא בשם רש"ל לא שנינו אלא העושה עיסה מן החטין ומן האורז. ואינו נגרר אלא עם החטין בלבד. אלמא דטעמא דמשנתנו בעושה עיסה מן החטין ומן האורז משום דהחטין גוררין את האורז דגוף האורז מתהפך וצא לידי חמץ ומנה. ולחם מיקרי בין לחלה בין למנה דבהני תרתי לחם כתיב. ואמרינן זירושלמי שם ובבבלי פסחים (לה א) דדבר הבא לידי חמץ מיקרי לחם. וכיון דבעושה עיסה מן חטין ואורז. גם האורז נגרר אחר החטין. ומשום הכי גם האורז שצתערובות מיקרי לחם. אלא דהני אמוראי זירושלמי פליגי דמ"ס דשיעורין ג"כ גוררין את האורז. ומ"ס דדוקא חטין גוררין. אבל שיעורין לא. מ"מ לתרווייהו טעמא דמשנתנו משום גרירא. ומה"ט מפרש הרמב"ן דהא דתניא בתוספתא רש"ג אומר א"ח בחלה עד שיהיה בו דגן כשיעור. היינו דס"ל לרש"ג דאין בטובע החטין לגרור את האורז עד שיהיה בהחטין שיעור חיוב חלה. שאז גוררין את האורז. והאורז בעצמו מתהפך ללחם שבא לידי חמץ והוא לחם בין לחלה בין למנה. והא דתניא נמי בתוספתא ואין אדם יוצא בו י"ח בפסח עד שיהיה בו כשיעור. כתב המהרי"ט אלגאזי דהאי כשיעור הוא נמי שיעור חיוב חלה. דאז הוא האורז לחם גם למנה. והנה הרמב"ן פוסק הלכה כרש"ג וכדאיתא זירושלמי וגורם כהירושלמי שהבאתי מתניתא כרש"ג. ומפרש דזה קאי על הא דתנן שם בחלה בתיב הכי הנוטל שאור מעיסת חטים ונתן לתוך עיסת אורז. אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה. משמע דוקא בכה"ג שלקח שאור

מעיסת חטין שכבר נתחייבה בחלה. ונתן לעיסת אורז חייבת. אבל אם נתן שאר של חטין שעדיין לא נתחייבה בחלה. בחוץ עיסת אורז פטורה. וזה הוא מה"ט דאין האורז מנטרף לשיעור עד שיהיה בקמח חטין שיעור חיוצ חלה. וזה הוא כרש"ג ועי' בסימן הבא מש"כ ע"ו. ולהרמב"ן היכי דאיכא בחטין שיעור חיוצ חלה. כל העיסה הוה לחם ואפילו האורז נתחייב בחלה. ובכזית אחד יואל י"ח מנה. ובזה מיירי משנתנו דהעושה עיסה מן החטין ומן האורז:

והרא"ש ז"ל חלה ובחולין (פ"ו סימן ל"א) כתב טעם אחר. מ"ט אורז מנטרף לחטין. שכתב שם דכיון שיש בה טעם דגן. הא קיי"ל דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור ולוקה על כזית ממנו. ה"נ משום טכ"ע אמרינן לקולא. דהאורז שיש בה טעם דגן הוה כאלו היא כולה דגן. ובכזית אחד יואל צו י"ח מנה. ובה' חלה שם כתב דמ"מ צעינן ה"ט דגרירה המבואר בירושלמי. דבלא"ה אף על גב דחשבינן כאלו הוא כולה דגן. מ"מ כיון שאינו בא לידי חמץ לא הוה לחם. ולכאורה קשה להיפך כיון דאיכא ה"ט דגרירה. א"כ למה הוצרך הרא"ש לה"ט דמשום טכ"ע הוה כאלו היא כולה דגן. וא"ל דהרא"ש ס"ל דמשום ה"ט דגרירה גרידא לא היה מתחייב בחלה. דאע"ג דהשתא כשהחטין גוררין את האורז גם האורז בא לידי חימוץ והוה לחם. מ"מ כיון דמין אורז צפ"ע אינה בא לידי חימוץ ולא הוה לחם. משו"ה הול"ל דאע"ג דכשערצו בחטין בא לידי חימוץ נמי פטור. ומשו"ה הוצרך הרא"ש לה"ט דמשום טכ"ע הוה כאלו הוא דגן. והנה פשוט דלהרא"ש כיון דצעי טעמא דגרירה. א"כ האי דינא הוה דוקא בחטין ואורז. אבל אורז ושאר מיני דגן או חטין ושאר מינין דליכא טעמא דגרירה. הול"ל דאין מנטרפין לחלה ולמנה. דאע"ג דמשום טכ"ע חשבינן כאלו כולה דגן מ"מ הא אינה בא לידי חימוץ כמש"כ הרא"ש. אמנם בטור או"ח (סימן תנ"ג) כתב דהעושה עיסה מאורז ושאר מיני דגן אם יש בהן טעם דגן אדם יואל צו י"ח צפסח. מוכח דדעת הטור דמשום טכ"ע גרידא חשבינן כאלו כולה דגן לזאת בה נמי י"ח מנה. והש"ך ציור"ד (סימן שכ"ד ס"ק י"ו) כתב ג"כ דלדעת הטור אפילו אורז ושאר מיני דגן נמי מנטרף לחלה משום טכ"ע גרידא. ובאמת כן הוא מבואר בהדיא מהטור או"ח שהבאתי. אמנם מש"כ הש"ך שם שכן משמע דעת הרא"ש. קשה טובא הא בהדיא כתב הרא"ש בה' חלה להיפך דצעינן ה"ט דגרירה כמו שהבאתי לעיל. והפר"ח באו"ח (סימן תנ"ה) גבי מנה שתיבלה בקמח. כתב ג"כ דמשום טכ"ע הול"ל דהתבלין מנטרף לכזית. וזה הוא ג"כ רק לשיטת הטור גרידא. דלדידיה משום טכ"ע גרידא חשבינן כאלו כולה דגן ויואל צו י"ח מנה. בלי שום טעמא דגרירה כמש"כ. ומה שיש לעיין בזה יבואר בסימן הבא:

והנה הרמב"ם והרא"ש לא פסקו כרש"ג דתוספתא דס"ל דא"ח בחלה עד שיהא צו דגן כשיעור. ואין אדם יואל צו י"ח מנה עד שיהיה צו דגן כשיעור אלא כת"ק. ואף על גב דבהדיא אמרינן בירושלמי דהלכה כרש"ג כמו שהבאתי לעיל. תי' הב"י בטור יור"ד (סימן שכ"ד) דהרמב"ם מפרש דהא דתניא רש"ג א"ח עד שיהא צו דגן כשיעור. היינו כשיעור נתינת טעם. וזה הוא דאמרינן בירושלמי על משנתנו מתניתא כרש"ג. דבמשנתנו תנן אם יש בה טעם דגן וזה הוא כרש"ג שאומר שצריך להיות צו דגן כשיעור. דהיינו שיעור נתינת טעם. וכבר תמה ע"ז המהרי"ט אלגאזי בה' חלה מהא דאמרינן בירושלמי חלה (פ"ב) על הא דתנן ה' רבעין קמח חייבין בחלה הן ושארין ומורסנן נטלו מתוכן וחזרו לתוכן פטורין ואמרינן ע"ז בירושלמי שם אמר רש"ג ל משנתנו כרש"ג דאמר לעולם א"ח עד שיהא צו דגן כשיעור. פ"י דכמו דס"ל לרש"ג גבי עושה עיסה מחטין ומאורז דא"ח בחלה עד שיהא צדגן שיעור חיוצ חלה אבל האורז אמ"ל להשלים השיעור. ה"נ המורסן שחזרו להעיסה אינו משלים השיעור. אלמא דהאי שיעור דגן דאמר רש"ג היינו שיעור חיוצ חלה:

והנה המהרי"ט אלגאזי שם הביא דהרדב"ז תי' דאע"ג דצירושלמי ס"ל דהלכה כרשב"ג מ"מ בצבלי מוכח
 דלית הלכתא כרשב"ג דצזכחים (ע"ה) אמרינן דנו"ט צרוז דאורייתא. דתנן העושה עיסה מן החטין
 ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה וכו' ואי נימא דמשנתנו מיירי כשיש צדגן שיעור חיוב חלה. הול"ל
 דאפילו נו"ט צרוז לאו דאורייתא נמי חייב בחלה. א"ו דהצבלי ס"ל דמיירי שאין צו שיעור חלה. וע"ז כתב
 המהרי"ט אלגאזי שם דמ"מ אי לאו דנו"ט צרוז מה"ת. הול"ל דאין אדם יואל בכזית אחד מהעיסה י"ח
 מנה. ומדתנן דיואל י"ח מנה ש"מ דנו"ט צרוז מה"ת ודצריהם תמוהים. דהדבר פשוט מאד דאי נימא נו"ט
 צרוז לאו מדאורייתא הול"ל דאע"ג שיש צדגן כשיעור חיוב חלה מ"מ צטיל צרוז אורז. ואמ"ל לשיעור חיוב
 חלה. כדאמרינן (מנחות כג ב) גבי שתי מנחות שנתערבו דמה שנתצטל תו אמ"ל לשיעור. וזה אינו ענין למה
 דאמרינן (בכורות כג א) דנצלה שנתצטלה בשחיטה דמ"מ מטמא במשא. דהתם נמי בעי שיהא כזית צב"א.
 וכשנימוח או צלה הא איכא כזית מרודד כמש"כ בתוס' שם. וגם צזה הא פסק הרמב"ם דכשנתצטל לח צלה
 אינו מטמא במשא. וכבר בררתי בספרי מנחת צרוך ח' א"ד צדיני תערובות ראיות ברורות לדעת הרמב"ם.
 ובררנו ג"כ דהאי דינא הוא רק צטומאה גרידא. אבל פשוט דכשנתערב דבר החייב בחלה צדבר הפטור. דאי
 נימא דנתצטל צרוז תו א"ח בחלה שאמ"ל לשיעור. ותדע דהא אי נימא נו"ט צרוז לאו דאורייתא. א"כ
 תערובות מבשא"מ דומה לתערובות מב"מ. ובמב"מ כה"ג שנתערב צרוז ונתצטל. א"ח בחלה וכדתנן (חלה
 פ"א) המדומע פטור מחלה. ואמרינן ע"ז צירושלמי כהנא שאל לשמואל לא מסתבר צההן מדומע דתני הכי
 שרובה תרומה. א"ל אף אנא סבר כן וכו' פי' דס"ל דהא דמדומע פטור מחלה הוא משום דהחולין צטלו צרוז
 תרומה ומשו"ה אף על גב דאיכא בחולין גרידא שיעור חיוב חלה ג"כ פטור משום שכבר נתצטל צרוז. ואף
 על גב דצבלי נדה (מו א) אמרינן דהא דמדומע פטור מחלה הוא משום דחלה צומה"ז מדרבנן. והקילו
 במדומע ואפילו רובה חולין. מ"מ צמה דס"ל צירושלמי דכשנתצטל צרוז פטור מחלה. ואף על גב דאיכא
 ציה שיעור חיוב חלה. ואפילו אי נימא חלה מה"ת. צזה לא פליג הצבלי. וכש"כ צהא דתנן ואדם יואל צו י"ח
 צפסח. פשוט דאי נימא דנו"ט צרוז לאו דאורייתא. הול"ל דהחטין נתצטלו צרוז אורז. ואפילו אי אכל הרצה
 עד שאכל כזית מחטין גרידא ג"כ הול"ל שאינו יואל צה משום דהחטין נתצטלו צרוז. דזה דמי לכזית פיגול
 ונותר שבללן ואכלן דאמרינן צזכחים שם דאי נו"ט צרוז לאו דאורייתא פטור. אף על גב שאכל כזית פיגול
 שנתצטל. וזה פשוט א"כ ודאי מוכח ממשנתנו דנו"ט צרוז מה"ת ואינו צטיל:

עוד הביא שם צשם הר"י קורקוס דאע"ג דצירושלמי אמרינן דהלכתא כרשב"ג. מ"מ כיון דאמר ר"י הלכה
 כסתם משנה וגם צזכחים (ע"ה) מוכח דהלכתא כמשנתנו. משו"ה פסק הרמב"ם כת"ק דרשב"ג.
 והמהרי"ט אלגאזי שם סובר. דכונת ר"י קורקוס הוא כהרדב"ז שהצאתי. אמנם פשוט דכונת ר"י קורקוס
 דהרמב"ם גורס צירושלמי מתניתא דלא כרשב"ג. כגרסת הרשב"א. שמפרש מדתנן סתמא אם יש צה טעם
 דגן חייב בחלה. משמע אף על גב דליכא ציה חטין שיעור חיוב חלה. וא"כ כיון דאיכא סתם משנה דלא
 כרשב"ג. ור"י אמר הלכה כסתם משנה. וגם מדמייתין צזכחים ראיה ממשנתנו דנו"ט צרוז מה"ת. ואף על
 גב דהאי דינא דנו"ט צרוז מה"ת אפשר להביא גם מדצרי רשב"ג. כמש"כ לעיל דאפילו אי איכא שיעור חיוב
 חלה מ"מ בעי ה"ט דנו"ט צרוז מה"ת אפ"ה מדמייתין ממשנתנו. ש"מ דהלכתא כמשנתנו. משו"ה פסק
 הרמב"ם כמשנתנו. ודלא כר"ל צירושלמי סובר דהלכתא כרשב"ג וגם צשו"ת דצרי אמת קונטרס י' תי'
 ג"כ הכי דעת הרמב"ם:

מעתה להלכה איכא צזה ד' שיטות לדעת הרמב"ם והרא"ש כיון שיש טעם חטין צאורז. כולה חייבת בחלה.
 ואף על גב דליכא שיעור חיוב חלה בחטין גרידא. וגם בכזית אחד יואל צו י"ח מנה. ולהרמב"ן דוקא

כשיש בו שיעור חיוב חלה. אז נהפך האורז והוא לחם וחייב בחלה. ולהראב"ד והרשב"א לעולם אין האורז מנטרף לחלה. אלא שצריך שיהא בדגן שיעור חיוב חלה. וצמנה צריך לאכול כזית מחטין שצתערובות בתוך שיעור אכ"פ. והטור ס"ל כהרא"ש ומוסיף עוד דאפילו באורז ושאר מיני דגן ג"כ חד דינא אית להו. ובשו"ע סתם הצ"י כדעת הרמב"ם והרא"ש והמג"א בסימן תנ"ג כתב שיש להחמיר צמנה כהראב"ד והרשב"א. וכתב ע"ז החק יעקב שהיא חומרא בעלמא. הנה הארכתי להציא דעת ראשונים כי לא זכיתי לעמוד בסוגיא זו על דעת הראשונים דקשה לי טובא בסוגיא זו כמו שיבואר בסימן שאח"כ וגם מה שנלע"ד בזה בפשיטות גדול יבואר בסימן ע':

סימן סט

בענין הנ"ל

הנה הבאתי בסימן הקדום מה דפליגי רבנותא במשנתנו דהעושה עיסה מן החטין ומן האורז. ומעתה נבאר מה דקשה לי טובא בפלוגתא דהני רבנותא דהנה במש"כ הרמב"ן דמשו"ה האורז מטרף לחטין לנאת י"ח מנה בכזית אחד. משום שהחטין גוררין האורז. וכדאמרין צירושלמי חלה (פ"א ה"א) ר' הילא בשם רשב"ל לא שנינו אלא העושה עיסה מן החטין ומן האורז. ואינו נגרר אלא עם החטין בלבד. אלמא דטעמא דמשנתנו הוא משום דהחטין גוררין את האורז דגוף האורז מתהפך וצא לידי חמץ ומנה ומיקרי לחם. ומה"ט מפרש דהא דתניא בתוספתא רשב"ג אומר א"ח בחלה עד שיהא צו דגן כשיעור. דה"ט שאם יש בחטין כשיעור חיוב חלה. אז גוררין את האורז. שהאורז בעצמו צא לידי חמץ והוא לחם. וכשאין בחטין שיעור חיוב חלה אין גוררין את האורז. ולא הבינותי דלפ"ז צריך לומר שאם יש בתערובת מ"ג צינים חטין וחומש צינה של אורז אין בטבע החטין לגרור את האורז שיחמירו. דהא ליכא בחטין שיעור חיוב חלה. והיכי שיש בחטין שיעור מ"ג צינים וחומש צינה. ובאורז איכא אלפים וחמש מאות צינים. אז האורז נגרר אחר החטין וצא לידי חמץ. דהא יש בה דגן שיעור חיוב חלה. וגם יש בה עדיין טעם דגן דהא ליכא ששים כנגד החטין ודבר זה הוא נגד החוש. דהא הא מלתא דהאורז נגרר ומתחמץ ביחד עם החטין הוא דבר טבעי. ואיך א"ל כה"ג בדבר טבעי. ובכה"ג לא שייך כלל לומר כל שיעורי חכמים כך הוא. וצויתר קשה מש"כ הרמב"ן דהא דתנן (חלה פ"ג מ"ו) הנוטל שאור מעיסת חטין ונתן לתוך עיסת אורז. אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה דתני בכה"ג שנטל שאור מעיסת חטין שכבר נתחייבה בחלה. אבל בלא"ה כיון דליכא בשאור של חטין שיעור חיוב חלה אין האורז מטרף כרשב"ג. וכתב ע"ז המהרי"ט אלגאזי שם הא אם כבר נתחייבה בחלה. אז האורז נגרר אחריה והאורז מתחמץ. ותמיה מלתא טובא. איך א"ל דבר כזה דאם ע"פ דין כבר נתחייבה חתיכה זו של שאור בחלה. יש בכחה ע"פ טבע לגרור אורז שיתחמץ ג"כ. ואם ע"פ דין היא פטורה. תו אין האורז נגרר אחריה ובכה"ג פרכינן בש"ס וכי חולדה נביאה היא. ולענד"ג בזה דלא כהמהרי"ט אלגאזי אלא דלהרמב"ן הא דתנן הנוטל שאור מעיסת חטין ונתן לתוך עיסת אורז חייבת בחלה. היינו משום תערובות טבל דהשאור כבר נתחייב בחלה. אבל גוף האורז פטורה מחלה. דכיון דליכא בשאור שיעור חיוב חלה תו אין האורז נגרר לרשב"ג לדעת הרמב"ן:

אך עדיין קשה דצירושלמי מוכח דגם בזה דנטל שאור מעיסת חטין ונתן לתוך אורז נמי האורז בעצמו חייב בחלה. דצירושלמי חלה (פ"ג) שם על הא דתנן העושה עיסה מן החטין ומן האורז. גרסינן שם א"ר הילא צין כרבנן דהכא צין כרבנן דתמן אמרין עד שיהא צו רובו דגן וטעמיה דגן. רב הונא אמר טעמיה דגן אף על פי שאין רובו דגן וכו' מתניתא פליגא על רבי הילא. הנוטל שאור מעיסת חטין ונתן לתוך עיסת אורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה [פ"י] והא שאור של חטין בעיסת אורז הוא רובה אורז ואפ"ה חייבת בחלה וקשה לרבי הילא]. בגין ניתנה דבתרה. הטבל אוסר כ"ש מצ"מ ושלם במינו בנו"ט [פ"י דמתרץ דלר' הילא חייבת בחלה משום תערובות שאור של חטין במצא"מ. בנו"ט]. אבל האורז בעצמו פטור מן החלה דבעינן שיהא רובה דגן] זה הוא הפי' הפשוט. והפ"מ שם דחק א"ע הרבה בזה. מ"מ מבואר דלמ"ד ללא צעי רובה דגן גם במשנתנו דנטל שאור מעיסת חטין וכו' נמי האורז בעצמו חייב בחלה. אף על גב דליכא שיעור חיוב חלה מדגן. וצריך לדחוק ולומר דאע"ג דלהרמב"ן האי משנה אתיא כרשב"ג. מ"מ להאי מ"ד דס"ל דהאורז ג"כ חייב בחלה לא אתיא משנתנו כרשב"ג:

והנה כ"ז קשה לשיטת הרמב"ן. אבל להראש"ד והראש"א דס"ל דהא דרשב"ג אומר א"ח צחלה עד שיהא צה כשיעור. לרשב"ג לעולם אין האורז מנטרף לחטין. ומשנתנו דהעושה עיסה מן החטין ומן האורז לא אתיא כרשב"ג. אלא כת"ק דרשב"ג א"ש דא"ל דת"ק ס"ל ה"ט דגרירה. ובכ"מ שיש בחטין בנו"ט החטין גוררין האורז. ומשו"ה האורז מנטרף להחטין בין לחלה בין למצה. אבל רשב"ג לית ליה ה"ט דגרירה. ומשו"ה ס"ל דלעולם אין האורז מנטרף ותו לא קשה מה שהקשיתי לעיל:

אך מ"מ עדיין קשה לד"ה מה שהקשה הרמב"ן מהא דצוחים (עמ א) אמרינן דנו"ט צרוז הוא מה"ת. ומייתין ראה מהא דתנן העושה עיסה מן החטין ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת צחלה וכו' וקשה הא טעמא דמשנתנו הוא משום גרירה. דהאורז בעלמא מתהפך שצא לידי חימוץ והוא לחם וחייב צחלה. ולא שייך כלל לומר בזה שהחטין יתבטלו צרוז. ומה שתי' הרמב"ן דמ"מ מוכח דנו"ט צרוז מה"ת. דאי נימא דבעלמא בטיל צרוז. איך אפשר שדבר הבטל יגרור את האורז. לא הבינותי הא הא דהחטין גוררין את האורז שיצוא לידי חימוץ. זה הוא דבר טבעי ומה שייך לומר דזה תליא בהאי דינא אי נו"ט צרוז בטל או לא. ובלא"ה כבר תמה ע"ז המהרי"ט אלגאזי מהא דאמרינן בירושלמי חלה (פ"א ה"ג) על הא דתנן ר"א אומר תבואה שלא הביאה שליש פטורה מחלה. ואמרינן ע"ז בירושלמי ר"ח בר יוסף שאל על דעתיה דר"א מהו שיהא נגרר לענין חלה כעיסת האורז. פי' דקמבע"ל אם עשה עיסה מתבואה שלא הביאה שליש ומתבואה שהביאה שליש. אם זה נגרר כמו אורז עם חטין. ואף על גב דהתם הוה מצ"מ דמה"ת בטל צרוז. מ"מ קמבע"ל לענין גרירה אלמא דחדא לא תליא בחברתה:

עוד קשה לי מהא דאמרינן בירושלמי חלה (פ"ב ה"ג) על הא דתנן נטל מורסן וחזר לתוכן הרי אלו פטורים ואמרינן ע"ז בירושלמי שם אמר ר"ל דרשב"ג היא דאמר רשב"ג לעולם א"ח צחלה עד שיהא צו דגן כשיעור. ולהרמב"ן דטעמא דפלוגתא דרשב"ג ות"ק הוא בסברא בעלמא. אימתי החטין גוררין את האורז שיחמיץ לרשב"ג אינו גורר עד שיהא צדגן שיעור חיוב חלה. וגם דזה הוא באורז וחטין דוקא כדאמרינן בירושלמי שהצאתי בסימן הקדום. א"כ מה שייך פלוגתא זו למשנתנו דחזר המורסן לתוכן:

ענף ב

ומעתה נבוא למש"כ הרא"ש דמשום טכ"ע חשבינן דהאורז שקבל טעם חטין כאלו הוא חטין ממש. וכבר הצאתי בסימן הקדום דהרא"ש ס"ל דבעינן נמי ה"ט דגרירה. אך הטור ס"ל דה"ה בעושה עיסה מאורז ומשאר מיני דגן דאע"ג דליכא תו ה"ט דגרירה. מ"מ משום טכ"ע גרידא חשבינן כאלו כולה דגן. ולדבריהם תו לא קשה קושית הרמב"ן מסוגיא דצוחים (עמ א) שהקשה האיך מייתין מהאי משנה דנו"ט צרוז מה"ת. דלמא שא"ה דאיכא טעמא דגרירה דלדבריהם הא טעמא דגרירה לחודא לא מהני. א"כ מוכח דנו"ט צרוז הוא מה"ת. אך מ"מ לכאורה קשה דמאי מייתין התם לנותר ופיגול שבללן דאינו בטיל. דלמא שא"ה משום דהאורז קבל טעם דגן והוא כאלו כולו דגן, אבל בתערובות יבש ציבש מצשא"מ אף על גב דטעם האיסור נרגש. מ"מ כיון דהיתר לא קבל טעם איסור. א"ל דבטיל צרוז. אך כבר תי' זה בספרי מנחת צרוך ח' א"ד דדיני טכ"ע עי"ש:

אמנם מה שיש לעיין טובא דמלכד דהא הא מלתא אי משום טכ"ע גם ההיתר נהפך לאיסור הוה פלוגתא דרבוותא. כמו שהצאתי בספרי שם ח' אמרי דעה דדיני טכ"ע. דרוז ראשונים ס"ל דאע"ג דטכ"ע מה"ת. מ"מ לעולם אין ההיתר נהפך לאיסור וכמש"כ הרמב"ן במלחמות (פסחים מג א) ועי"ש בספרי מה

שהצאתי ראיות לזה. בלא"ה גם לר"ת דס"ל דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור. נראה פשוט דזה הוא לאיסור אכילה. דילפינן (פסחים מד א) מקרא דמשרת דטכ"ע מה"ת. ולשיטת ר"ת ילפינן מכאן דההיתר נהפך לאיסור ולוקה עליו בזמית. אבל מ"מ א"א לומר דכל מה שקבל טעם דגן יש לו דין דגן לכ"ד שבתורה. בין לחלה בין למצה. תדע דהא הרא"ש בעצמו הביא בפ"ג דפסחים סימן א' בשם ר"ת דשכר שעורין שלנו אסור להשהותן בפסח משום שיש בה חמץ כבא"פ. וקשה ל"ל כבא"פ ת"ל בלא"ה משום טכ"ע. הול"ל דהשכר הוה כמו חמץ. א"ו משום דר"ת גופיה ס"ל בפסחים שם דאע"ג דלר"א לוקין על תערובות חמץ. משום דהמז"ל. זה הוא דוקא לאכילה. דאיכא קרא. אבל מ"מ אינו עובר עליו בצל יראה. וה"ה דמשום טכ"ע ג"כ דוקא לאיסור אכילה דאיכא קרא. ע"ז אמרינן דההיתר נהפך לאיסור ללקות עליו באכילה. אבל לא לצל יראה. ולכאורה דכש"כ דלא שייך לומר דמשום טכ"ע דהאורז שקבל טעם דגן. יש לו דין דגן לחיוב חלה. ולנחת זו י"ח מצה בפסח. ואף על גב דלגבי כל יראה איכא רבותא דס"ל דבתערובות חמץ לר"א וכן משום טכ"ע איכא כל יראה. וכמו שזררתי טעמן לעיל (סימן נ"ו) הא כל הני טעמי דהתם לא שייך כלל הכא לענין חיוב חלה ולנחת זו י"ח מצה:

ועוד יש להביא ראיה דהא אפילו לענין איסור הנאה. לא אמרינן דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור לאוסרו בהנאה מה"ת כמו האיסור עצמו. וכדאמרינן (ע"ג סה ז) ההוא כריא דחטי נפל עליה חציתא דיין נסך שריא רבא לזבוגי לעכו"ס. והתם ע"כ מיירי שיש בחטין טעם יין דבלא"ה אפילו באכילה שרי כדתנן שם (עג א) יין במים ומים ביין זנו"ט. אלמא דאע"ג דלר"ת אמרינן דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור ללקות על אכילתו בזמית. מ"מ זה הוא לאיסור אכילה דוקא. אבל מ"מ לא אמרינן דמה"ת הוה כמו האיסור בעצמו לאוסרו בהנאה מה"ת. וטעמא דמלתא משום דדוקא לאיסור אכילה ילפינן מקרא דמשרת. אבל לא לא"ה. ואף על גב דהמרדכי בפ"ג דפסחים כתב דההיא כריא דחטי דשריא רבא לזבוגי לעכו"ס. מיירי בסתם יין דרצנן וכ"כ הריטב"א בע"ז שם הא טעמא דידהו משום דביין נסך ממש. קיימ"ל בע"ז (עד א) דיין ביין אפילו משהו. אסור מדרצנן למוכרו אפילו חוץ מדמי יי"נ שבו. א"כ ה"נ בצמבשא"מ דאע"ג דאינו אוסר במשהו. אלא זנו"ט מ"מ היכי דאיכא נו"ט הול"ל שאסור מדרצנן למוכרו אפילו חוץ מדמי יי"נ שבו. וזה הוא מדרצנן בעלמא. וגם מדברי הש"ך צ"ח ד"ד (סימן קל"ד ס"ק כ"ג) מבואר דצמבשא"מ כמו יין במים. אפילו ביין נסך ממש ואיכא נו"ט. מ"מ שרי למוכרו חוץ מדמי יי"נ שבו. אלא דלמכור הכל ביחד אסור דהא נהנה מיין נסך שבתערובות. וכן בע"ג (לה ז) גבי שלקות שנתן לתוכן יי"נ דפליגי התם חזקיה ור"י אי אסורין בהנאה. כתב הרשב"א דאע"ג דהלכה דאסורין בהנאה מ"מ שרי למוכרן חוץ מדמי יי"נ שבו. וכן פסקין צ"ח ד"ד (סימן קי"ד) ואפילו לדעת הראב"ד שאוסר הא זה הוא משום דהיין מכשירין את השלקות והוה כמידי דעבידי לטעמא שאסור מדרצנן אבל מ"מ לד"ה בתערובות יי"נ ממש שרי מה"ת למוכרו חוץ מדמי יי"נ שבו ולא אמרינן דכיון משום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור מה"ת א"כ נימא דגוף ההיתר יאסר ג"כ בהנאה מה"ת וזה הוא מה"ט שכתבנו דלא אמרינן דההיתר נהפך לאיסור אלא לאיסור אכילה גרידא. א"כ כש"כ דלא שייך לומר דהאורז שקבל טעם דגן יהיה כדגן ממש לנחת זו י"ח מצה ולהתחייב בחלה מה"ת:

ועוד ראיה לדברינו דהא דבר פשוט דנצלה שנתצלה עם שחטה. דאע"ג דלשיטת ר"ת השחטה נהפך לאיסור ולוקין על כזית ממנה משום נצלה דטכ"ע. מ"מ לא הוה נצלה לטמא במגע ובמשא דזהדיא אמרינן (מנחות כג א) א"א לשחטה שתעשה נצלה. אלמא דזה א"א בשום אופן שבעולם דבשר שחטה יטמא במגע ובמשא משום נצלה. חזינן דהא דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור. זה הוא דוקא לאיסור אכילה גרידא. דע"ז איכא קרא דמשרת אבל לא לכ"ד. א"כ לכאורה תו א"א ג"כ לומר דמשום טכ"ע נהפך האורז

לדגן ויוצא צו י"ח מנה. ואף על גב שאפשר לחלק ולומר דאע"פ שאין ההיתר נהפך לנבלה לטומאה. מ"מ לחלה ולאכילת מנה שפיר אמרינן דמשום טכ"ע נהפך האורז לדגן. מ"מ כיון דחזינן דהא מלתא דההיתר נהפך לאיסור זה הוא לאכילה. אבל לא לטומאה. משום דקרא דמשרת גבי אכילה כתיב. לפ"ה ה"ה דגם לחלה ולמנה נמי הול"ל דטכ"ע לא מהני בזה. ומנחת להרא"ש בעצמו בשו"ת בשמים ראש (סימן ג') שהקשה על ר"ת דס"ל דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור מהא דמנחות (כ"ה) דאמרינן א"ל לשחוטא שתעשה נבלה. ובהגהה שם הקשה על הרא"ש הא דמנחות מיירי לענין טומאה ולא לענין איסור אכילה. וזה אמת דודאי יש לחלק בין איסור אכילה לטומאה. משום דקרא דמשרת גבי איסור אכילה כתיב. אבל מ"מ הול"ל דטכ"ע לא מהני נמי לחיוב חלה ולמנה כמש"כ:

והנה ראיתי במקו"ח צפתיחתו לסימן תמ"ב שכתב בפשיטות דתרומה שנתבטלה עם חולין דכיון דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור מה"ת. א"כ החולין שקבלו טעם תרומה הוה כתרומה ונפסלת במגע טבו"י. והביא ראיה לזה מהא דתנן בטבו"י (פ"ג מ"ד) עיסה שנדמעה או שנתחמנה בשאור של תרומה אינה נפסלת בטבו"י. ר' יוסי ור"ש פוסלין. וע"ז כתב דדוקא התם פליגי משום דהמדומע והמחומץ אינו אסור אלא מדרבנן. אבל בטכ"ע לד"ה נפסלת בטבו"י. ומה"ט כתב דהא דאמרינן (פסחים מד"ה) גבי מקפה של חולין והשמן של תרומה שנגע בו טבו"י לא פסל אלא מקום מגעו. ופרכינן שם בגמרא מקום מגעו מ"ט פסול. כתב ע"ז במקו"ח דע"כ השמן אינו נו"ט במקפה. דאי מיירי שיש בו צנו"ט וטכ"ע מדאורייתא להיות ההיתר נהפך לאיסור. היה לו לפסול את כולה עכ"ד. ולא עמדתי על דברי הרב בזה. דלענ"ד פשוט מאד דאע"ג דנימא דחולין שקבלו טעם תרומה דזר לוקה על אכילתו בכזית אחד. משום דההיתר נהפך לאיסור. מ"מ אינו נפסל בטבו"י. דמ"מ זה הוה חולין אלא דגזיה"כ הוא באכילה דילפינן ממשרת. ומה שהקשה הרב מהא דתנן גבי עיסה שנדמעה או שנתחמנה בשאור של תרומה דר"י ור"ש ס"ל דנפסלת בטבו"י. וא"כ כש"כ במקפה של חולין ושמן של תרומה שיש בשמן צנו"ט במקפה. הנה אף על גב דגם בתוס' נזיר (לו"ה) ד"ה אמר הקשו כן מ"מ אינו מוזן וגם תימה גדולה. דהא קושיא זו מפורש תניא בתוספתא טבו"י (פ"ב) עיסה שנדמעה או שנתחמנה בשאור של תרומה חייבת בחלה ואינה נפסלת בטבו"י דברי ר"מ ור' יהודה. ר' יוסי ור"ש פוסלין. א"ר מנחם בר יוסי אמרתי לפני אבא. אי אתה מודה במקפה ובחמיטה של חולין. והשום והשמן של תרומה נף ע"ג. שאם נגע טבו"י במקפתו. לא פסל אלא מקום מגעו. אמר לי זה מין אחד וזה שני מינין. אלמא מפורש תניא להיפך דדוקא מדומע ומחומץ דהוה מצ"מ. ס"ל לר"י דנפסל בטבו"י מדרבנן. אבל בתערובות מצשא"מ אינו נפסל. וכן כתב בהדיא הר"ש בטבו"י (פ"ב מ"ג) על האי משנה דהמקפה של חולין והשום והשמן של תרומה. דאע"ג דטכ"ע מה"ת. מ"מ זה הוא לאיסור אכילה גרידא. אבל מ"מ לא הוה כתרומה לענין שיפסול בטבו"י. והר"ש שם הביא התוספתא שהבאתי. וגם מסיק שם ז"ל והא דאין כל המקפה נפסלת דתחשב כתרומה מחמת טכ"ע. משום דעיקרה חולין היא. ובחולין קנגע ולענין איסור אכילה דוקא הוא דהוי כעיקר. תדע דאין טכ"ע ליחשב שחוטא כנבלה עכ"ד. וזה הוא מפורש כדצרינו. וגם ר"ת ז"ל דמוקי האי משנה דמקפה של חולין ושמן של תרומה דמיירי שהשמן נף ולא נתערב במקפה. וכמש"כ בתוס' נזיר (לו"ה) ד"ה אמר מ"מ גס ר"ת ז"ל לא הקשה כלל קושיא זו. דנימא כיון דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור. ה"נ הול"ל דמשום טכ"ע הוה החולין כתרומה לפסול בטבו"י. וזה הוא מה"ט שכתבנו. אלא דמשום מלתא אחריתא מוקי לה ר"ת דמיירי שלא נתערב השמן במקפה. ולפי שיטת ר"ת מתורג"ג"כ עוד קושיא אחריתא דקשה הא בפסחים (מד"ה) אמרינן על האי משנה דהמקפה דזר לוקה עליה בכבא"פ. וע"ז הקשה המהר"ם שם דל"ל כבא"פ. הא משום טכ"ע גרידא הול"ל דזר לוקה על כזית מהמקפה. שקיבל טעם תרומה. והפ"י

וכמה אחרונים הקשו ג"כ קושיא זו. שזה קשה אך לשיטת ר"ת. דאית ליה תרתי חדא דמשום טכ"ע גרידא אף על גב דליכא כזא"פ נמי ההיתר נהפך לאיסור ולוקה עליו בזוית. וכמו שהביא הרא"ש בחולין (פ"ז סימן ז"א) בשם ר"ת וגם ס"ל דטכ"ע מה"ת לד"ה. דלפ"ז קשה טובא. א"כ ל"ל הכא גבי מקפה כזא"פ. אבל לשיטת ר"ת דמוקי לה ההיא דמקפה שלא נתערב השמן במקפה. ולא קבל טעם תרומה א"ש. ובאמת לפי מה שהכריח הר"ש בטב"י (פ"ז מ"ג) מכמה ראיות דההיא דמקפה מיירי שנתערב השמן במקפה. א"כ מסוגיא זו איכא קושיא לעיקר שיטת ר"ת. דס"ל דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור. וכבר הארכנו הרבה בספרי מנחת ברוך שם דזיני טכ"ע עי"ש. מ"מ מצואר דגם לשיטת ר"ת לא אמרינן הא מלתא דמשום טכ"ע ההיתר נהפך לאיסור אלא לאכילה גרידא. א"כ קשה איך א"ל דמשום טכ"ע נחשב האורז שקבל טעם דגן כדגן לזאת צו י"ח מזה. והנה לשיטת הרא"ש שהבאתי דס"ל דגבי אורז איכא נמי ה"ט דגרירה. היה א"ל דכיון דהוה לחם משום גרירה משו"ה מהני הכא תו ה"ט דטכ"ע. אבל לשיטת הטור דמשום טכ"ע גרידא חשבינן האורז כאלו הוא דגן קשה. וז"ל דהרא"ש והטור ס"ל דכיון דגבי איסור אכילה מהני ה"ט דטכ"ע שההיתר נהפך לאיסור. ה"ה נמי דגבי מלות אכילת מנה ובחיוב חלה דכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ. מהני נמי ה"ט דטכ"ע. אבל מ"מ מודי דלא מהני לטומאה ולאיסור הנאה כמש"כ. אך מ"מ יש לעיין דהיכי אפשר למילף טכ"ע למלות מנה ולחיוב חלה. כיון דטכ"ע הוא גזה"כ גבי איסור אכילה גרידא:

עוד קשה לשיטת הרא"ש דמשום טכ"ע נהפך האורז לדגן לחייבו בחלה. א"כ ה"ה דהול"ל שאם נתערב שאור של טבל בעיסה שכבר נפטרה מחלה דמשום טכ"ע יתחייב ההיתר בחלה ובהדיא תנן (חלה פ"ג) הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה ונתן לחוץ עיסה שהורמה חלתה אם יש לה פרנסה ממקום אחר וכו' אלמא דאע"ג דהעיסה קבלה טעם של טבל מ"מ לא נתהפכה להתחייב בחלה. ומלאתי בשו"ת מחנה אפרים בסוף תשובתו ז'ה' מעשר שהקשה כן. וגם מלאתי מי שתי' לקושיא זו דשא"ה דלאחר שיפריש חלה על השאור שבעיסה יהיה נסחט כל הטבל מעיסה זו. ואנן קיי"ל דאע"ג דמשום טכ"ע לר"ת נהפך ההיתר לאיסור מ"מ אם נסחט האיסור חוזר להיתרא משום דאפשר לקוחטו מותר גם לשיטת ר"ת:

עוד קשה להרא"ש והטור דמ"ט דרשב"ג דתוספתא דתניא רשב"ג אומר לעולם א"ח בחלה עד שיהא צדגן כשיעור. הא ודאי דרשב"ג לא פליג על טכ"ע. דהא עיקר ראיית ר"ת דטכ"ע מה"ת. משום דלא מצינו ע"ז פלוגתא בפסחים (מד ה) וליכא למימר דלשיטת הרא"ש דס"ל דבעי נמי טעמא דגרירה. א"כ א"ל דרשב"ג לא ס"ל ה"ט דגרירה. דא"ה הול"ל דא"ח בחלה עד שיהא רובה דגן. כדתניא ירושלמי חלה פ"ג גבי עירב זה שאר מינין עד שיהא רובה דגן. ואי נימא דהרא"ש מפרש כהרמב"ן דלרשב"ג ליכא טעמא דגרירה אלא אי איכא זה שיעור חיוב חלה. א"כ קשה גם על הרא"ש שמה שהקשיתי על הרמב"ן. וא"ל דהרא"ש והטור רשב"ג פליג על האי סברא גופיה אי מהני סברא דטכ"ע לחלה ולמזה. ולשיטת הטור קשה טפי דמ"ט תניא צירושלמי שם דאם עירב זה שאר מינין עד שיהא רובה דגן. הא באורז ושאור מיני דגן ג"כ ליכא טעמא דגרירה. ומ"מ חייב בחלה משום טכ"ע גרידא. א"כ ה"ה צדגן ושאור מינין. ולפינו צענף ג' יתבאר מה דקשה עוד בזה ובסימן הבא יתבאר מה שנלע"ד בפשיטות:

ענף ג

והנה מלבד מה שהקשיתי בענפים הקודמים עוד תמהו האחרונים על הא דאמרינן צירושלמי חלה (פ"ג מ"ו) עירב זה שאר מינין עד שיהא רובה דגן. וקשה טובא ל"ל רובה דגן הא צנו"ט סגי. והחק יעקב באו"ח

(סימן תנ"ג ס"ק י') כתב דלע"ג דהרשב"א הביא האי ירושלמי להלכה מ"מ לא מסתבר כן. דהא אי איכא דגן כבא"פ ודאי ללא נתבטל מה"ת. והדבר תמוה מאד לדחות מה דתניא בירושלמי בלי שום מחלוקת. גם הפמ"ג בפתחה הכוללת תמה ג"כ הכי על הירושלמי הנ"ל. וכתב שם דהירושלמי מיירי היכי דליכא בדגן שיעור חיוב חלה. ואעפ"כ אי איכא רובה דגן נתבטלו שאר מינין ברוב. ומטורפין לדגן להשלים שיעור חיוב חלה. וכתב דמכאן ראה למה שנסתפק ביו"ד אי נתבטל היתר ברוב איסור. אי היתר מטורף לאיסור להשלימו לשיעור כזית. והנה מלכד מה שהארכתי בספרי מ"ב ח' אמרי דעה צדיני תערובות לבאר דלעולם אין היתר משלים לאיסור. אף על גב דאיכא רובה איסור בלא"ה פשוט דזה א"א לומר אלא בתערובות מז"מ. דמה"ת בטיל ברוב. אבל במבשאל"מ כמו הכא לא שייך כלל לומר דבטיל ברוב. כיון דטעמו נרגש וזה פשוט. עוד תי' הפמ"ג דהיכי דרובה שאר מינין ומיעוט דגן. אף על גב דאיכא דגן כבא"פ. מ"מ תו א"א למיעוט דגן שבתערובות לבוא לידי חימוץ ולא הוה לחם. וקשה טובא דמלכד דזה דברי נביאות לומר כן. בלא"ה הול"ל דחייב בחלה אף על פי שא"א לבוא עכשיו לידי חימוץ. מ"מ כיון דמין דגן בא לידי חימוץ הוה לחם. דזה דמי לעיסה שנילושה ביין שמן ודבש דתנן (חלה פ"ב מ"ב) דחייב בחלה. וכן הא דאמרינן (פסחים לז ב) המעיסה והחליטה דלחכמים חייבת בחלה. ואף על גב דכל הני עכשיו אינן באין לידי חימוץ מ"מ הוה לחם לחלה. דהא דאמרינן שם (להא) דכ"ד שאינו בא לידי חימוץ לא הוה לחם. היינו דכל מין שאינו בא לעולם ל"ת. אבל דגן שבא ל"ת הוה לחם. אף על גב דעכשיו אינו בא ל"ת. ומה שיש להאריך בזה בדברי הרמב"ן במלחמות בפסחים שם ובדברי המג"א באו"ח (סימן תע"א ס"ק ה') שכתבו כה"ג גבי מלה אכ"מ:

עוד כתב הפמ"ג שם דא"ל דהירושלמי ס"ל דנו"ט ברוב לאו דאורייתא. אך מ"מ הקשה דאי איכא כבא"פ הא לכו"ע הוה מה"ת. והיה א"ל דהא דבזבחים (ע"ה) מיייתין ראה דנו"ט ברוב מה"ת. מהא דתנן העושה עיסה מן החטין ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה וכו' וירושלמי חלה (פ"ג מ"ו) על משנתנו שם. פליגי אמוראי דר' הילא ס"ל דמיירי שרובה דגן. ור' הונה אמר טעמו דגן אף על פי שאין בה רובה דגן. ולהאי מ"ד דס"ל דמיירי שרובה דגן הא לדידיה אין ראה ממשנתנו דנו"ט ברוב מה"ת. דלדידיה לא מהני טעמו דגן. אלא דבעי רובה דגן. א"כ א"ל דלדידיה נו"ט ברוב לאו דאורייתא. ואפילו אי איכא כבא"פ. אך מ"מ קשה כיון דלאידך מ"ד מוכח דנו"ט ברוב מה"ת. א"כ מ"מ מודה בירושלמי שם דבדגן ושאר מינין בעי רובה דגן. הא לכה"פ כשיש בנ"ט כבא"פ הול"ל דחייב בחלה:

והנה לדברינו דלר' הילא דמוקי משנה דהעושה עיסה מן החטין ומן האורז דמיירי שרובה דגן דלדידיה נו"ט ברוב לאו דאורייתא. לפ"ז א"ש הא דגרסינן ירושלמי חלה (פ"א ה"ה) על הא דתנן העושה עיסה מן החטין והשעורין והכוסמין וכו' חייבין בחלה ומטורפין זע"ז. ואמרינן התם מהו שילקה על חלתן ד"ת. ר' יונה בשם שמואל ר' יוסי ר' אבהו בשם רשב"ל. אין לוקין על חלתן ד"ת. א"ר יעקב בר אחא רשב"ל כדעתו. דאיתפלגון הפיגול והנותר ששחקן ר"י אמר לא בטלו זא"ז. רשב"ל אמר בטלו זא"ז [פי' דכמו דס"ל לרשב"ל דפיגול ונותר מבטלין זא"ז ה"ג גבי עיסה מחטין ושעורין וכוסמין כל שני מינין מהני תלתא מבטלין המין השלישי] א"ר יוסי לא דמין תמן אמר זה אסור וזה אסור. ברם הכא שני דברים רבין על האחד ומבטלין אותו. וכבר בטלו עד שלא נעשה איסור. אלו אחד עשה חמש עסיות מחמשה מינין וערבו. ואמר רשב"ל אין לוקין על חלתן ד"ת יאות. פי' דהכא כיון דשני מינין מבטלין המין השלישי קודם שנתחייב בחלה. א"ל דגם ר"י מודה דבטיל. אבל אם עשה חמש עסיות בפ"ע שכל או"א נתחייב בחלה. ואח"כ עירבן. זה דמי לפלוגתא דר"י ורשב"ל. דפיגול ונותר שבללן. וע"ז תמה בנועם ירושלמי הא האי פלוגתא דפיגול ונותר שבללן מיירי במב"מ דבטיל ברוב. כדאמרינן (זבחים ע"ה) והכא מיירי בחטין ושעורין וכוסמין דהוי תערובות מבשאל"מ. וע"ז כתב

דאע"ג דצבלי זכאים שם מייתנין ראייה ממשנתנו דהעושה עיסה מן החטין ומן האורז דנו"ט צרוב מה"ת. אצל הירושלמי ס"ל דטעמא דמשנתנו הוא משום גרירה. ודצריו תמוהין דהא זין להרמב"ן זין להרא"ש גם הצבלי ס"ל לה"ט דגרירה. כמו שהבאתי בסימן הקדום. ובסימן הבא יבואר עוד דודאי גם הצבלי ס"ל לה"ט דגרירה. ומ"מ מייתנין ראייה ממשנתנו דנו"ט צרוב מה"ת. אצל לדצרינו דלר' הילא נו"ט צרוב לאו דאורייתא א"ש טובא דהא בהדיא אמרינן בירושלמי שם דר' יוסי בשם רשב"ל ס"ל נמי דמשנתנו מיירי צרובה דגן. ובמסקנא שם אמרינן מחלפא היא בידיה סימן הוה לן ר' יוסי כר' הונה. פי' דאיכא פלוגתא אליבא דר' יוסי בזה אי סבירא ליה כר' הילא דצעי רובה דגן. או כר"ה דלא צעי רובה דגן. והכא נמי בחלה (פ"א ה"ג) אמרינן נמי כה"ג דר' יוסי בשם רשב"ל ס"ל דשני מינין רזין על האחד ומבטלין אותו. ואמרינן נמי שם מחלפא היא שיטתיה דר' יוסי וכו' ולדצרינו חדא תליא בחצרתה. דלר' יוסי דצעי רובה דגן הרי ס"ל נו"ט צרוב לאו דאורייתא. משו"ה א"ש דס"ל דשני מינין מבטלין. וכמו דפליגי התם אמוראי אליבא דר' יוסי. ה"נ פליגי הכא אליביה מה"ט גופיה. והנה אף על גב דהיה א"ל דדוקא לגבי חיוב חלה ס"ל דנו"ט צרוב לאו דאורייתא. אצל לגבי איסור ס"ל נו"ט צרוב מדאורייתא. אמנס חזינן דצבלי מדמו להדדי. ועי' מש"כ לעיל (סימן נ"א) דגם הירושלמי פסחים (פ"ג ה"א) ס"ל נמי נו"ט צרוב לאו דאורייתא:

עוד הקשה המהרי"ט אלגאזי דר' הילא דס"ל בירושלמי חלה (פ"ג ה"ו) גבי עושה עיסה מן החטין והאורז. דצעינן רובה דגן הוא בעלמא ס"ל שם (פ"א ה"א) דטעמא דמשנתנו משום גרירה. ודוקא חטים ואורז גוררין. וע"ז תמה הא לדידיה דמיירי צרובה דגן. א"כ הא אפילו בשאר מינין מהני רובה דגן. גם בלאו טעמא דגרירה וכדאמרינן שם (פ"ג). וא"כ ל"ל ה"ט דגרירה גבי חטין ואורז. אטו גרע משאר מינין ונשאר בתימה. ומה שנלע"ד בכ"ז יבואר בסימן הבא:

סימן ע

בענין הנ"ל

הנה בררנו בסימן הקדום מה דתמיה לי טובא במשנתנו דהעושה עיסה מן החטין ומן האורז. והנה אלולי דמסתפינא הוה אמילא סברא פשוטה. ויצורר לנו בפשיטות כל הסוגיות דצבלי וירושלמי שהבאתי בסימן הקדום גם להלכה יצואר לנו כהכרעת המג"א שהבאתי בקוף (סימן ס"ח):

דהנה לעד"נ דהעושה עיסה מתערובות דגן ושאר מינין. יש לדון שלא יתבטל הדגן בשאר מינין מתרי טעמי חדא שיהיה בדגן נו"ט בשאר מינין. ונו"ט ברוב אינו בטיל מה"ת. וזה דמי כמו ביטול דתערובות או"ה. עוד יש לדון שלא יתבטל הדגן מטעמא אחרינא. דהא אפילו חמשת מיני דגן א"ח בחלה אלא כשעשאן לחם כדכתיב בקרא. וכדתנן (חלה פ"א) הסופגנין וכו' פטורין מחלה. וא"כ העושה עיסה מתערובות דגן נריך שלא יתבטל הדגן בכדי שיהא מיקרי לחם. ונראה דבזה לא מהני מה שיש טעם דגן בתערובות. אלא דבעינן שיהא רובה דגן. וזה מסתבר דאיך א"ל דכשנתערב כזית קמח דגן בחמשים זיתים תפוחים ואפאן בתנור. דזה הוה לחם. ופשוט דהוה תפוחים שיש בהם טעם דגן. ואין שום נ"מ בין תפוחים או פולין ועדשין או דוחן. ומעתה אומר אני דהא דאמרין בירושלמי (פ"א ה"א) דלא שנינו אלא העושה עיסה מן החטין ומן האורז ואינו נגרר אלא עם החטין בלבד. דהיינו דהאורז בעצמו נגרר אחר החטין ומתחמץ והוה לחם. דה"ט מהני דתו א"ל שיהיה רובה דגן. דבלא"ה הול"ל דבעי רובה דגן ולא סגי בנו"ט. דמ"מ לא הוה לחם מה"ט שכתבנו משו"ה בעי טעמא דגרירה. שיהא מיקרי לחם. אבל מ"מ אפשר לומר דה"ט דגרירה לא מהני שיהיה האורז חייב בחלה. דאע"ג דלחם מיקרי כיון שמתחמץ. וכדאמרין בפסחים דכל דאחי לידי חמץ הוה לחם לחלה ולמנה. מ"מ האורז בעצמו א"ח בחלה. וטעמא דמלתא דא"ל דהא דאמרין דכל דאחי לידי חמץ הוה לחם לחלה ולמנה. היינו כל מין שצא לידי חמץ כשהוא בפ"ע. הוא דהוה לחם לחלה ולמנה. אבל אורז כיון דכשהוא בפ"ע אינו צא לידי חמץ א"ח בחלה. אף על גב דכשהוא בתערובות חטין מתחמץ יחד עם החטין. מ"מ א"ח בחלה כיון דבפ"ע פטור מחלה. וזה הוא הא דתניא בתוספתא דחלה (פ"ב) העושה עיסה מן החטין ומן האורז רשבי"א א"ח בחלה עד שיהא צו דגן כשיעור. ואין אדם יוצא צו י"ח בפסח עד שיהא צו כשיעור. דלדברינו גם רשבי"א ס"ל דהאורז נגרר אחר החטין ומתחמץ והוה לחם. ומ"מ ס"ל דגוף האורז א"ח בחלה מה"ט שכתבנו. אלא דה"ט דגרירה מהני דאי לא"ה הול"ל דהחטין בטלין ברוב. דאע"ג שיש בהן בנו"ט מ"מ הא לא הוה לחם כמ"כ. אבל כיון שהאורז נגרר א"כ הוה לחם. אף מ"מ האורז א"ח בחלה רק הדגן שבתערובות חייב בחלה מה"ט שכתבנו. ובתוספתא שם לא מצינו דפליגי רבנן עליה דרשבי"א. אלא דצירושלמי חלה (פ"ג ה"ג) אמרינן דרבנן פליגי עליה דרשבי"א. ופליגי שם אמוראי בטעמייהו דרבנן כמו שיצואר לפנינו:

ומעתה א"ש הא דאמרין צירושלמי חלה שם עירב בה שאר מינין עד שיהא בה רובה דגן וטעמו דגן. וע"ז הקשו האחרונים שהבאתי. דכיון דאיכא טעם דגן ל"ל רובה דגן הא נו"ט ברוב הוא מה"ת. וכש"כ היכי דאיכא כבא"פ. אבל לדברינו א"ש טובא דאע"ג דהדגן אינו בטל. מ"מ לא הוה לחם ומשו"ה א"ח בחלה:

וגם א"ש טובא הא דאמרין (ובחים ע"ה) דנו"ט ברוב מה"ת. דתנן העושה עיסה מן החטין ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה וכו'. והקשה הרמב"ן שהבאתי בסימן הקדום הא גבי אורז וחטין איכא טעמא דגרירה. המצואר צירושלמי. אבל לדברינו א"ש דה"ט דגרירה בעינן. דאי לא"ה הול"ל דבעי רובה דגן. דבלא"ה לא הוה לחם. ואף על גב דאיכא טעמא דגרירה. מ"מ גוף האורז פטור מחלה. וכדתניא בתוספתא

רשצג"א לעולם א"ח בחלה עד שיהא צו כשיעור. וס"ל בצבלי דמשנתנו אחיא כרשצ"ג. וא"ל דהצבלי ס"ל ללא פליגי רבנן עליה דרשצ"ג. דהא בתוספתא לא אשכחן פלוגתא צוה. ומשו"ה ספיר מוכח דנו"ט ברוב מה"ת. מדלא נתבטל החטין באורו. דלדברינו גוף האורז א"ח בחלה. ומ"מ החטין לא נתבטלו ברוב משום שיש בהם דנו"ט. אלמא דנו"ט ברוב מה"ת. ועדיין יש לעיין כיון דגוף האורז א"ח בחלה. ואין יולא צו י"ח מנה. אלא דבהחטין שבתערובות שלא נתבטלו יולא צוהן י"ח מנה. א"כ הול"ל דבעינן שיהא חטין בתוך אורז כצ"פ. דבלא"ה א"א לאכול כזית מחטין בתוך שיעור זירופו. והראב"ד בהשגות שהצאתי בסימן הקדום כתב דהדיא דהלכה כרשצ"ג ובעינן שיהא דגן כצ"פ. ולדברינו דמשנתנו אחיא ג"כ כרשצ"ג. ומ"מ חטין סתמא אס יש בה טעם דגן וכו' ואדם יולא צו י"ח מנה בפסח. משמע דלא צועי יותר אלא שיהיה בה טעם דגן. מכאן רחיה למה שהצאתי לעיל (סימן נ"ג) בשם הר"ש ש ועוד רבותא דהא דאמרינן גבי איסורין כצ"פ. מיירי אף על גב דאין בתערובות כזית איסור בתוך פרס של היתר. אלא כיון דאיכא איסור טעמו וממשו אין האיסור בטיל. ואס צא אדם ואכל התערובות במהרה. עד שאכל כזית איסור שבתערובות בתוך שיעור אכילת פרס של אדם בינוני חייב. א"כ א"ש הכא כיון דאיכא טעם דגן באורז. ואיכא טעמו וממשו של דגן בתוך האורז. א"כ אינו בטל דנו"ט ברוב אינו בטל מד"ת. ומה"ט אף על גב דליכא כזית דגן בתוך פרס של אורז. מ"מ כיון שהדגן אינו בטיל. אס אכל במהרה עד שאכל כזית מדגן שבתערובות בתוך שיעור שיהוי זמן של אכ"פ מאדם בינוני. נמצא שאכל כזית מפת דגן בתוך שיעור זירופו שהוא שיעור זמן של אכ"פ ויולא צו י"ח. ועיי"ש מה שהארכנו הרבה בהא מלתא:

וא"ש נמי הירושלמי דחלה (פ"ב ה') דאמרינן שם על הא דתנן ניטלו מורסן וחזרו לתוכן הרי אלו פטורין וגרסינן שם אמר רשצ"ל רשצ"ג היא דארשצ"ג לעולם א"ח בחלה עד שיהא צו דגן כשיעור. תלמידי דר"ח רשצ"ל בשם ריב"ל ד"ה היא וכו' דאמר ר' יוחנן דרך עיסה שנו כאן. וע"ז הקשיתי דמאי שייך הכא האי פלוגתא דרשצ"ג ורבנן דפליגי בעושה עיסה מאורז וחטין בטעמא דגריירה כמבואר בירושלמי. והיכי מדמה להיא דניטלו מורסנו אצל לדברינו א"ש. דגם רשצ"ג ס"ל ה"ט דגריירה. אלא דס"ל דאע"ג שהאורז נגרר והוא לחס. מ"מ גוף האורז א"ח בחלה כיון דמין אורז צפ"ע לא הוה לחס. לפ"ז לדידיה נמי הול"ל גבי מורסן דאע"ג דכשנאפה ביחד עם הקמח הוה כולו לחס. כדתנן התם אפ"ה כיון דמורסן צפ"ע לא הוה לחס. נימא דאס נטלו המורסן ואח"כ החזירו לתוכו דאע"ג דגם השתא כולו הוה לחס. מ"מ המורסן פטור מחלה ואינו משלים לשיעור. ומדחה הירושלמי מהא דאר"י גבי מורסן דדרך עיסה שנו כאן. דמשו"ה כשלא נטלו המורסן. גס המורסן משלים לשיעור חלה דכן דרך לאפות הלחם. אצל כשנטלו המורסן והחזירו אינו משלים לשיעור. משום דצאפית לחס אין דרך להחזיר המורסן. מעתה אין זה דומה לאורז שמתחמץ ביחד. וגם דרכו לאפות אותו כך. ומשו"ה אפילו רבנן דס"ל דהאורז מנטרף אפ"ה מודו במורסן שאס החזירין אינן מנטרפין:

ומעתה מבזרר היטב הירושלמי דפ"ג דחלה. דגרסינן התם על הא דתנן העושה עיסה מן החטין ומן האורז אס יש בה טעם דגן חייב בחלה וכו' ואמרינן התם מתניתא דרשצ"ג. דרשצ"ג אומר לעולם א"ח בחלה עד שיהא צו דגן כשיעור. ר' יעקב צר אידי בשם רשצ"ל הלכה כרשצ"ג. כן הוא גירסת הרמב"ן אצל גירסת הרשצ"א ורוב ראשונים הוא מתניתין דלא כרשצ"ג. וכבר הצאתי טעמן בסימן ס"ה ודברי הירושלמי דבתר הכי מבזרר יותר ע"פ גירסת הרשצ"א. דהירושלמי ס"ל דהא דתנן העושה עיסה מן החטין ומן האורז אס יש בה טעם דגן חייב בחלה היינו דגוף האורז נתחייב בחלה ומשלים לשיעור. וזה הוא דלא כרשצ"ג. וגרסינן שם בתר הכי א"ר הילא זין כרבנן דהכא זין כרבנן דתמן אמרינן עד שיהא רובה דגן וטעמו דגן. רב הונא אמר טעמו דגן אף על פי שאין רובו דגן. [פ"י דר' הילא ס"ל דדוקא כשרובה דגן פליגי רבנן ורשצ"ג

לרצון האורז מטורף משום טעמא דגרירה. ורז הונא ס"ל דאע"פ שאין רוצו דגן נמי פליגי רצון עליה דרשב"ג. דהאורז מטורף משום טעמא דגרירה גרידא] מתניתא פליגא על רז הונה. עירב צה שאר מינין עד שיהא צו רוצו דגן וטעמו דגן. פתר לה בשאר מינין [פי' דקס"ד דהאי ברייתא מיירי באורז ובעינן נמי רוצו דגן וזה הוא דלא כרז הונה. ומתוך דזה מיירי בשאר מינין אבל באורז דאיכא טעמא דגרירה לא בעי רוצו] והנה אף על גב דגם צתערובות דגן ושאר מינין נמי היכי דרובה דגן חייב בחלה. אפ"ה בעי ר' הילא גבי חטין ואורז ה"ט דגרירה ואף על גב דלר' הילא זה מיירי ברובה דגן. משום דצתערובות שאר מינין ודאי דאינן מטורפין לשיעור אלא דהדגן שצתערובות גרידא חייב בחלה. ומ"מ בעינן רוצו דגן מה"ט שכתבנו לעיל. אבל גבי אורז דאיכא נמי טעמא דגרירה לרצון גם האורז מחויב בחלה. ומתוך קושית מהרי"ט אלגאזי שהבאתי בסימן הקדום שהקשה דל"ל לר' הילא ה"ט דגרירה. וגם ממילא יתבאר דבשאר מינין אף על גב דרובה דגן מ"מ אין המיעוט מתהפך להיות כדגן. ודלא כהפמ"ג שהבאתי בסימן הקדום. והנה בירושלמי שם בחר הכי גרסינן מתניתא פליגא על ר' הילא הנוטל שאור וכו'. וזה בררתי בסימן הקדום. עוד גרסינן בירושלמי שם בסוף. ר' יוסי הוה מסמיך לר' זירא וכו' ר' יוסי צסם ר"י. עד שיהא צה טעמו דגן ורוצו דגן. אמר מחלפא היא צידיה סימן הוה לן. ר' יוסי כר' הונה [פי' דר"י שמעמר' הילא שאמר משום ר' יוסי דבאורז וחטין בעי נמי רוצו דגן. וזה הוא דלא כרז הונא. וע"ז אר"ז מחלפא היא צידיה. דסימן הו"ל דר' יוסי ס"ל כרז הונא ועי' מש"כ ע"ז בסוף סימן הקדום וגם מה שנבאר עוד ע"ז בענף ב':

ענף ב

והנה ע"פ דברינו מלאתי ביאור אמתי להירושלמי חלה (פ"א ה"א) דדברי הירושלמי שם המה חידות נעלמות. וכל מפרשי הירושלמי נלאו להגידן. דגרסינן התם לבתר הא דאמר ר' הילא שם דאין לך גורר אלא חטין את האורז בלבד. זה לשון הירושלמי. מהו שיהא חייבים על קלי שלו משום חדש. אר"ז כתיב ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו את שהיבים על לחם שלו משום חדש. חייבים על קלי שלו משום חדש. את שא"ח על לחם שלו משום חדש. אין חייבים עליו משום חדש. ר' ירמיה בעי קומי ר"י. עירס ארבעת קבין צפ"ע וחיימן. וארבעת קבין צפ"ע ועירבן. הרי צשעת חיובן לצוא לידי מנה וחמץ. אתיא דר' הונה כר' ירמיה. ודר' יוסי כר"י. אתיא דר' הונה כר' ירמיה. כמה דר' ירמיה אמר עד שיהא קרוי לחם. כך ר' הונה אמר עד שיהא קרוי לחם. דר' יוסי כר"י כמה דר"י אמר מינו קרוי לחם כן ר' יוסי אמר מינו קרוי לחם. אתיא דר' יוסי כר' הילא. אף על גב דו פליג עליה ז"ל הירושלמי. ומלבד שאין להירושלמי שום ביאור גם כל הני אמוראי דמייחין בירושלמי שם לא הוזכרו שם בצוגיא לעיל:

אמנם לדברינו דברי הירושלמי פשוטים מאד דהא כבר כתבנו דבעושה עיסה מחטין ומאורז אף על גב דהחטין גוררין את האורז שגוף האורז מתחמץ. וא"כ הוה לחם דכ"ד שצא לידי חמץ הוה לחם וכדאמרינן בירושלמי שם ובצבלי פסחים (להא) מ"מ ס"ל לרשב"ג דהאורז פטור מחלה. דאע"ג דהשתא הוה לחם מ"מ כיון דמין אורז צפ"ע לא הוה לחם פטור. ולרצון דפליגי על רשב"ג וס"ל דגוף האורז שבעיסה מתחייב בחלה. נחלקו בזה אמוראי בירושלמי חלה (פ"ג ה"ג) כמו שהבאתי בענף א'. דר' הילא ס"ל דגם לרצון דוקא היכי כשרובה דגן. אבל בלא"ה אף על גב דהאורז שבעיסה הוה לחם. מ"מ א"ח בחלה מה"ט גופא דכיון דמין אורז צפ"ע לא הוה לחם משו"ה פטור. ור' הונה ס"ל דאע"ג דלא הוה רובה דגן. מ"מ האורז

נתחייב בחלה כיון דהשתא נגרר האורז עם החטין שנתחמץ והוא לחם. ור' יוסי צירושלמי ס"ל ג"כ כר' הילא. אלא דר' הילא פליג על ר"י במה דר' יוסי אמר כן בשמו של ר' יוחנן. כמבואר צירושלמי שם שהבאתי:

מעשה ממילא מבואר דצרי הירושלמי דקמבע"ל מהו שיהו חייבין על קלי שלו משום חדש [פ"י] אס חייבין על קלי של אורז משום חדש] א"ר זירא כתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו את שחייבין על לחם שלו משום חדש חייבין על קלי שלו משום חדש את שא"ח על לחם שלו משום חדש א"ח על קלי שלו משום חדש [פ"י] כיון דמין אורז לא הוה לחם ואינו נכלל בכלל לחם דקרא ממילא ה"ה שאינו נכלל נמי בכלל קלי] ר' ירמיה בעי קומי ר"ז עירם ארבעת קבין צפ"ע וחיימנן וארבעת קבין צפ"ע ועירבן הרי בשעת חיובן לצוא לדי מנה וחמץ [פ"י] הא מ"ל דגם אורז הוה לחם כגון שאם עירב עיסה של חטין ושל אורז. דהחטין גוררין את האורז שיחמץ. ומש"ה קאמר צירושלמי עירם ארבעה קבין צפ"ע וחיימנן. וארבעת קבין צפ"ע ועירבן. דהיינו הראשונים היו משל חטין שמחמיצין. והאחרונים היו של אורז שעירבן אח"כ עם העיסה של חטין שכולה חייבת בחלה. משום דבשעת חיובן לחלה הא כל עיסה יכולה לצוא לדי מנה וחמץ. וא"כ הוה לחם ומש"ה חייב בחלה. וגם יוצא צו"ח מנה. וכיון דהאורז שבשעת הוה לחם לחלה ולמנה ה"נ הול"ל דהוה לחם לענין חדש. דגם האורז שבשעת מנטרף לכזית וכיון דס"ל דאורז הוה בכלל לחם ה"נ הול"ל שכלל קלי] אתיא דר' הונא כר' ירמיה ודר' יוסי כר' זירא אתיא דר' הונא כר' ירמיה כמה דר' ירמיה אמר עד שיהא קרוי לחם. כך ר"ה אמר עד שיהא קרוי לחם. דר' יוסי כר"ז כמה דר"ז אמר מינו קרוי לחם כן ר' יוסי אמר מינו קרוי לחם. אתיא דר' יוסי כר' הילא אף על גב דו פליג פ"י דר' ירמיה דמקשה דכשעירב אורז עם חטין כולו הוה לחם ס"ל כר"ה שבירושלמי פ"ג דחלה ה"ב דאמר שם בהדיא דעיסה של חטין ואורז כולה חייבת בחלה. אף על גב דליכא רובה דגן אלא משום ה"ט דגרירה דאורז הוה לחם. ור"ז דס"ל הכא גבי חדש דאורז לא הוה לחם. ס"ל כר' יוסי שבירושלמי דס"ל התם דלעולם א"ח עד שיהא רובה דגן. שהאורז נבטל ג"כ ברוב הא בלא"ה אף על גב דהאורז נגרר והוה לחם מ"מ לא מיקרי לחם לחלה. משום דמין אורז צפ"ע לא הוה לחם ובעינן שיהא מינו קרוי לחם ה"נ ס"ל לר"ז הכא גבי חדש. וע"ז אמרינן צירושלמי אתיא דר' יוסי כר' הילא אף על גב דו פליג. דהיינו דר' הילא הא ג"כ ס"ל צירושלמי שם דבעי דוקא רוב דגן כר' יוסי אלא דר' הילא פליג שם במה דס"ל לר' יוסי דגם ר' יוחנן ס"ל הכי. אבל הוא בעלמא ס"ל כר' יוסי. זה הוא הביאור הפשוט והצרוך צירושלמי. וממילא איכא מהאי ירושלמי ראייה ברורה לכל דברינו:

ענף ג

גם לדברינו א"ש הסוגיא דמנחות (כג ב) דפרכינן שם למ"ד דביתר מבטל אזלינן. כלומר דאם המבטל אפשר להיות כדבר הבטל הוה מבטל דלא בטיל. וע"ז פרכינן ת"ש תיבולה בקמח בשומשמין ובכל מין תבלין כשרה. מנה היא אלא שנקראת מנה מתובלת. קס"ד דאפיש לה תבלין טפי ממנה. בשלמא למ"ד ביתר בטיל אזלינן. בטיל הוה כמבטל. דלכי מעפשא הו"ל כתבלין. אלא למ"ד ביתר מבטיל אזלינן תבלין מי קא הוי מנה. ומשנינן הב"ע דלא אפיש לה תבלין דרובה מנה היא ולא בטלה. דיקא נמי דקתני מנה היא אלא שנקראת מנה מתובלת ש"מ. ותמהו בתוס' שם הא הכא כיון דטעם מנה נרגש בתבלין. הא קיי"ל (זבחים עה א) דנו"ט ברוב הוא מה"ת ומה"ט אמרינן שם דהעושה עיסה מן החטין ומהאורז דיוצא בה י"ח מנה. וזו היא קושיא עלומה מאד. דאע"ג דגבי עיסה של חטין ואורז איכא נמי טעמא דגרירה המבואר צירושלמי. מ"מ לפי המבואר בהרמב"ם והרא"ש שהבאתי בסימן הקדום ה"ט דגרירה בעינן להא דהאורז בעלמא ג"כ הוה לחם. ומנטרף

לכזית. אבל מה שהחטין אינן בטלין. הא פשוט כיון דנו"ט צרוב מה"ת. א"כ כשיש בהם צנו"ט אינן בטלין. וחזרה קושית התוס'. אמנם לדברינו א"ש דגבי מנה וחלה בלי טעמא דגרירה. בעינן דוקא שיהא רובה דגן. דבלא"ה לא הוה לחס. ולא מהני הכא נו"ט צרוב מה"ת כמש"כ. ומשו"ה א"ש הא דבעינן גבי מנה שתיצלה שיהא רובה מנה. ומה"ט א"ש נמי מה דקשה עוד דכיון דאמרינן במנחות שם דיקא נמי דקתני מנה היא אלא שנקראת מנה מתובלת. א"כ הו"ל להקשות להיפך. למ"ד דבחר בטיל אזלינן דל"ל רובה מנה הא לדידיה בלא"ה לא בטיל. אבל לדברינו דע"כ בעינן הכא רובה מנה. דבלא"ה לא הוה לחס א"ש:

אך באמת עדיין קשה לפני ההו"א במנחות שם דאמרינן דאי בחר בטיל אזלינן א"ש. א"כ קשה הא כיון דליכא הכא רובה דגן. א"כ לא הוה לחס. כמו שהבאתי בענף א' שמבואר בירושלמי דבשאר מינין בעי רובה דגן. ועוד דכיון דלפי ההו"א דאי נימא דלא בטיל א"ש. הא שיוצא בה י"ח מנה. א"כ עדיין קשה קושית התוס' הא בלא"ה נו"ט צרוב אינו בטיל מה"ת. וגם ביסוד הדבר שכתבנו דכשרובה תבלין לא הוה לחס. אינו צרור חדא דלשיטת הראב"ד (פ"ו מה' חו"מ) הא האי תיצלה בקצח מיירי שבתחלה נאפה המנה בלי תבלין. ואח"כ תיצלה. משום דבלא"ה הוה מנה עשירה. וא"כ פשוט דהוה נמי לחס. גם בלא"ה אין לדמות מנה שתיצלה בתבלין. להא דאמרינן בירושלמי עירב זה שאר מינין עד שיהא רובה דגן. דכיון שדרך ליתן תבלין בפת א"ל דאפילו רובה תבלין לחס מיקרי. ולשון הצרייתא מנה היא אלא שנקראת מנה מתובלת הכי משמע. וגם לפנינו יבואר דהירושלמי ג"כ מחלק בין תערובות תבלין ושאר מינין לענין אחר:

אמנם בעיקר דצרי התוס' שכתבו דהכא מיירי שטעם מנה נרגש בתערובות תבלין ומשו"ה הקשו הא נו"ט צרוב הוא מה"ת. הנה בירושלמי פסחים (פ"ג ה"א) מבואר בהדיא דהאי מנה מתובלת מיירי שאין בו טעם מנה דגרסינן התם והתניא יוצאין במנה מתובלת אף על פי שאין בה טעם דגן אלא שיהא רובה דגן. וא"ל דהצבלי נמי מיירי בהכי ומשו"ה לפי ההו"א במנחות קס"ד דמיירי אף על פי שרובה תבלין ומ"מ הדגן לא נתבטל צרוב משום דזה הוה מצ"מ. אבל משום נו"ט צרוב ליכא הכא. משום דמיירי שאין בה טעם דגן. ולפי ההו"א הא דלחס מיקרי אף על פי שאין שם רוב דגן. כריך לומר משום הני תרי טעמי שכתבנו לעיל או דמיירי שנאפה המנה ואח"כ עירב זה תבלין כשיטת הראב"ד. או משום שאפשר לחלק בין תבלין לשאר מינין כמש"כ. ומשו"ה מקשה למ"ד בחר מבטל אזלינן ומתרינן דמיירי שרובה דגן. וכמבואר בירושלמי דפסחים שהבאתי. ולפי המסקנא ודאי דא"ל דאין נ"מ בין תבלין לשאר מינין. וכמו דבתערובות שאר מינין אמרינן בירושלמי פ"ג דחלה דבעי רובה דגן הא לא"ה לא הוה לחס. ה"נ בתבלין היכי שנלוש ביחד עם תבלין ורובה תבלין לא הוה לחס. אך מ"מ כריך לחלק בין תערובות תבלין לשאר מינין. דבירושלמי פסחים שהבאתי. מבואר דבתערובות תבלין אף על פי שאין בה טעם דגן. מ"מ כיון דרובה דגן יוצא בה. ובירושלמי פ"ג דחלה אמרינן גבי תערובות שאר מינין עד שיהא בה. רובה דגן וטעמו דגן. וכריך לחלק בזה בין תבלין לשאר מינין. וכדתניא גבי תבלין מנה היא אלא שנקראת מנה מתובלת. והנה הפר"ח באו"ח (סימן תמ"ה) הקשה על הירושלמי דפסחים דמ"ט יוצא במנה מתובלת. אף על פי שאין בה טעם מנה. הא אמרינן (פסחים מא' א) דמנה מבוסלת לא הוה מנה משום שאין בה טעם מנה. אלמא דבעינן טעם מנה. אך לק"מ דודאי בעינן שיהא במנה טעם מנה. וגבי מנה מתובלת אי שקלת להתבלין שבה איכא בה טעם מנה. אלא שזה האוכלה ביחד עם התבלין אינו מרגיש טעם מנה. וזה ודאי לא בעינן שהאוכל ירגיש טעם מנה וכדתניא (פסחים קטו ב) בלע מנה ילא וזה פשוט:

מ"מ צרנו דגם הצבלי ק"ל גבי אורז וחטין טעמא דגרירה כמו דס"ל להירושלמי. ובתערובות שאר מינין בעי רוב דגן. הן אמת שאיני מוכרח לומר דהצבלי ק"ל ה"ט דגרירה. דהני סוגיות דצבלי (ע"ה א)

ומנחות (כג ז) א"ש טובא גם אי נימא דלהצבלי בכ"מ שהדגן לא נתבטל בתערובות משום נו"ט הוה נמי לחם וכמש"כ. אך ל"ל לעשות מחלוקת בזה בין צבלי להירושלמי. גם להרמב"ן והרא"ש ס"ל להצבלי ה"ט דגרירה באורז וחטין:

והנה לדברינו דגם הצבלי ס"ל טעמא דגרירה כהירושלמי. א"כ גם להצבלי בעיסה של תערובות דגן ושאר מינין בעי רובה דגן, ולכאורה הול"ל דה"ה לענין לחם לצרכת המזון ג"כ אינו קרוי לחם עד שיהא רובה דגן ואי לא פטורה מזהמ"ז. א"כ לכאורה קשה מהא דמצואר באו"ח (סימן ר"ח) אס יש צדגן בנו"ט וכבא"פ חייב צבהמ"ז. וכבר בררתי זאת בארוכה לעיל (סימן ו'). ולהלכה ודאי דמסתבר למנקט לחומר צבלי לחלה בין למנה דבעיסת אורז וחטין א"י ידי מנה עד שיאכל כזית דגן שבתערובות בא"פ. וזה הוא כהראב"ד והרשב"א וכהכרעת המג"א שהבאתי לעיל (סימן ס"ח) וגם אינו מפריש חלה בצרכה מעיסה זו עד שיהא בחטין שיעור חיוב חלה. ועיסה של תערובות דגן ושאר מינין א"י ידי מנה עד שיהא צה רובה דגן. וכן אינו מפריש ממנה חלה בצרכה עד שיהא צה רובה דגן. אבל להפריש חלה בלא צרכה בין בעיסה של חטין ואורז בין של דגן ושאר מינין כיון שיש צה דגן בנו"ט אף על גב דאין צדגן שיעור חיוב חלה מ"מ חייב להפריש ולענין צרהמ"ז כבר בררתי לעיל (סימן ו').

סימן עא

שאלה אם נתערבו מצות שנעשו ע"י קטנים בני דעת בתוך מצות שנעשו ע"י גדולים
אי מותר לצאת בהן י"ח מצה בפסח

תשובה הנה צטור או"ח (סימן ת"ס) הביא בשם השאלות דהיכי דלשו העיסה נכרי או חש"ו ללא בני שימור
אינון אף על פי דאפאה ישראל בן דעת ועביד בהו שימור לא ילא. ואח"כ הביא בשם רב האי גאון
במנה שאפאה נכרי לפני ישראל ע"י שימור כתיקונה מותרת. והב"י שם הביא דהרשב"א נסתפק שאם לש
חש"ו וגדול ע"ג. אם זה מהני גבי שימור דמנה. כמו דמהני גבי כתיבת הגט כדליתא (גמין כג ז) א"ד שאני
גט דמנכרא מלתא דעביד לשמה. וכ"ז כשלוש חש"ו וגדול ע"ג. אבל כשלוש נכרי וגדול ישראל ע"ג. כתב
הרשב"א דודאי לא מהני כדאמרינן (גמין כג ה) גבי כתיבת הגט דנכרי וגע"ג לא מהני דנכרי אדעתא
דנפשיה קעביד. והנה פשוט דמה שנסתפק הרשב"א כשלוש חש"ו וגדול ע"ג אי מהני כמו גבי גט.
דהרשב"א לטעמיה אזיל דס"ל דגבי כתיבת הגט מהני כתיבת חש"ו וגע"ג. וכמו דס"ל לרב הונא בגמין
שם. אבל לשאר רבוותא דס"ל דגם כתיבת הגט לא מהני חש"ו וגע"ג. וכמו שפסק באה"ע ז (סימן קכ"ג)
דכתיבת חש"ו וגדול ע"ג לא מהני בתורף הגט דצעי כונה מה"ת. א"כ ודאי דגם הכא לא מהני וזה פשוט:

והנה הב"י שם כתב דאע"ג דגבי לישה כתב הרשב"א ללא מהני חש"ו וגדול ע"ג. מ"מ באפיה דמנה מודה
דקגי בחש"ו וגדול ע"ג. וכמו דס"ל לרב האי גאון דאפילו אם אפאה נכרי לפני ישראל סגי. אבל
הב"ח והפר"ח כתבו דאין שום נ"מ בין לישה לאפיה. ולרב האי גאון דס"ל שאם אפאה נכרי לפני ישראל סגי.
ה"ה נמי כשלוש נכרי לפני ישראל דשרי. ולהרשב"א לא מהני גדול ע"ג אפילו באפיה. וכן מסתבר דמהי"ת
נחלק בין שימור דלישה לאפיה הא שניהם ילפינן בפסחים (מ א) מקרא דושמרתם את המנחות. דלריך לשמרה
לשם מנה. ושם תניא צנקה של כותים אדם ממלא כרסו מהן ובלבד שיאכל כזית מנה באחרונה. ופרכינן
וליעביד ליה שימור מאפיה והילך אלא לאו ש"מ שימור מעיקרא בעינן. ופליגי שם אמוראי אי האי שימור
מעיקרא הוא משעת לישה והילך או משעת קליה כדאמרינן שם שימור מעיקרא מתחלה ועד סוף. וכיון
דמחד קרא ילפינן להו א"כ מהי"ת נחלק בין שימור דלישה לשימור דאפיה. והפר"ח תמה הרבה על רב האי
גאון הא גבי כתיבת הגט אמרינן (גמין כג ה) דנכרי וגע"ג לא מהני דנכרי אדעתא דנפשיה קעביד. ומ"ט
ס"ל דמהני נכרי וגדול ע"ג בשימור דמנה. וכתב שם דרב האי ס"ל כמש"כ הרא"ש בה' ס"ת דעביד
עורות לשמה סגי בנכרי וגדול ע"ג. דדוקא בכתיבת הגט אמרינן דנכרי אדעתא דנפשיה קעביד. משום
דכתיבה צעי שיהוי זמן. אבל בעיבוד עורות ללא צעי כונה לשמה אלא רגע אחד. בשעת נתינת העור לעיבוד.
בזה אמרינן דבאותו רגע יעשה הנכרי כמו שישראל מלוהו. ורב האי מדמה שימור דמנה לעיבוד עורות.
ועפ"ז כתב הפר"ח דדוקא כשאפאה נכרי לפני ישראל מהני לרב האי. דנכרי בר דעת הוא. אבל אפאה חש"ו
וגדול ע"ג לא מהני גם לרב האי. והנה מלבד ללא מסתבר לדמות שימור דמנה לעיבוד עורות. דשימור
מנה נמי צעי שיהוי זמן. בלא"ה הא רב האי כתב והישראל משמרה כתיקונה. א"כ הנכרי לא מכוון כלל לשם
מנה. וגבי עיבוד עורות הא כתב הרא"ש דכונת הנכרי מהני משום דמכוון כמו שמלוהו הישראל. ודעת רב
האי יבואר לפנינו. ובעיקר האי שימור דמנה דעת הב"ח דהוה מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. אמנס דעת
הפר"ח שזה הוא מה"ת:

ולכאורה קשה על מש"כ השאלות דאם לשו חש"ו ללא בני שימור נינהו. דהול"ל דאע"ג דחש"ו ללא בני
כונה נינהו כדפרכינן בגמין שם גבי כתיבת הגט דצעי כונה לשמה והא חש"ו ללא בני דיעה. מ"מ

גבי שימור דמנה דילפינן צפסחים שם מקרא דושמרתם את המצות דצעי שימור לשם מנה. הול"ל דגם חש"ו בני שימור נינהו. וכדאמרינן כה"ג בירושלמי תרומות (פ"א ה"א) דפרכינן שם על הא דתנן חמשה לא יתרומו חש"ו וכו' ואמרינן שם מאן תנא דלא כר' יהודה דתניא אר"י מעשה צבניו של ר"י בן גודגדא שהיו חרשין והיו כל הטהרות שצירושלים נעשין על גביהן. א"ל מפני שהטהרות א"צ מחשבה ונעשית ע"ג חש"ו. אצל תרומות ומעשרות נריכה מחשבה. ופרכינן ואין נפסלין בהסח הדעת. ומשנינן א"ר לא אין כתיב בהן מחשבה. שמירה כתיב בהן. אלמא דגבי טהרות אף על גב דנפסלין בהסח הדעת. דילפינן מקרא דושמרו את משמרת דצעי שימור. מ"מ גס חרשין הוו בני שימור. א"כ לכאורה הול"ל ג"כ הכי גבי שימור דמנה. דילפינן מקרא דושמרתם את המצות ואף על גב דודאי דהא דטהרות נפסלין בהסח הדעת הוא מדרבנן. כדאמרינן (מגיגה יח א) מ"מ מדאמרינן צירושלמי שמירה כתיב בהו מוכח דצ"מ דכתיב שמירה סגי בחרשין דבני שמירה נינהו. אף באמת זה ליתא דהא דדרשינן ושמרתם את המצות דצעי שימור. היינו שזריך שיכון לשמור לשם מנה. אצל לא סגי במה שמשמרה סתם שלא תחמיץ וכמש"כ הט"ז באו"ח (סימן ת"ס) ולפנינו בסימן הבא יבואר זאת בארוכה. וכיון שזריך לכוון לשם מנה. הוה כמו כונה דגבי גט דצעי כונה לשמה. וחש"ו לאו בני כונה נינהו. ולא דמי לשימור דטהרות דלא צעי שום כונה לשם טהרות. אלא שמירה מטומאה. ומש"ו כל שהוא בחזקת האי שימור סגי. אף לכאורה קשה דא"כ הול"ל גבי שימור דטחינה שכתב הט"ז שם דסגי כשמשמרה מחימוץ גרידא בלאו כונה לשם מנה. וא"כ לדברינו הול"ל דצוה סגי בחרש. ובטור שם הא פוסל חש"ו גס בטחינה. אף צעיקר דברי הט"ז שמחלק בין שימור דטחינה לשימור דלישה יבואר בסימן הבא מה שיש לעיין בזה מ"מ א"ש דברי השאלות:

ובמה דק"ל לרב האי גאון דאם אפאה נכרי לפני ישראל ע"י שימור דישראל סגי. נלע"ד פשוט דרב האי ס"ל כמו שמצאתי בשו"ת ר"ח או"ז סימן ל"ה שכתב שם דבשימור דמנה לא צעין שמי שלש העיסה ישמור לשם מנה. אלא דסגי אם אחר משמרה והציה ראה לזה מהא דאמרינן (חולין לא ז) דגם לר"י דק"ל דטבילה צעי כונה. מ"מ אמרינן שם דכונה דחצרתה כונה מעליה היא. ה"נ הכא והדבר פשוט דגם רב האי הכי ס"ל. והרשב"א ס"ל שאם לשו חש"ו וגעע"ג לא מהני. ס"ל דבשימור דמנה צעין שמי שעושה המצות יכון כמו גבי כתיבת הגט. ומש"ו ה מדמה להתם וזה פשוט וטעמא דפלאגתייהו יבואר בענף ב':

ענף ב

אמנם במה דק"ל לר"ח או"ז דבשימור דמנה סגי כשאדם אחר משמרה אף על גב דאפשר לומר כן משום דלא דמי האי כונה דשימור לשם מנה. לכל הני דילפינן מקראי דצעי כונה כמו גבי כתיבת הגט דילפינן בגטין (כדז) וכתב לה לשמה וכן הא דדרשינן בצוטה (יח א) גבי מחיקה דמגלת סוטה ועשה לה לשמה. וכן גבי עשיית ציצית דדרשינן (סוכה ט א) גדלים תעשה לך לשם חובך וכן עשיית סוכה לצ"ש דדרשינן בסוכה שם חג הסוכות תעשה לך לשם חובך. דצכל הני ודאי צעין דוקא כונת העושה וכדכתיב בהני קראי תעשה לך שתעשה לשם חובך א"כ צעי כונת העושה וכן גבי גט דכתיב וכתב לה שיכתוב לשמה א"כ צעין דעת הכותב ועי' מש"כ לעיל (סימן ד') דגם בכתיבת ס"ת ותפילין ומזוזות ועיבוד עורותיהן לשמה נמי צעין בהו דוקא כונת העושה. כמו צכל הני שהצאתי מה"ט גופא עי"ש. אצל בשימור דמנה דילפינן צפסחים (מ א) מקרא דושמרתם את המצות שזריך שימור לשם מנה. הא בהאי קרא לא כתיב כלל מי צריך לשמור. וא"ל דסגי אפילו כשאדם אחר משמרה. אצל מ"מ מה שהציה ר"ח או"ז ראה מההיא דחולין (לא ז) דאמרינן שם דכונה

דחזרתה כונה מעליא היא. יש לעיין בזה טובא דאינו מהדומה דהא טעמא דר' יוחנן דס"ל בחולין שם
 דטבילה צעי כונה. אמרינן שם דס"ל כר' יהונתן בר' יוסף דתניא ר' יהונתן בר' יוסף אומר וכובס מה ת"ל
 שנית מקיש תכבוסת שניה לתכבוסת ראשונה. מה ראשונה לדעת אף שניה לדעת. אי מה ראשונה לדעת כהן
 וכו' ת"ל וטהור מ"מ. א"כ הא מהאי קרא אפשר למילף דכונת אחרים ג"כ סגי בטבילה. דהא תכבוסת
 ראשונה דידיעין ביה דצעי ביה דעת הוא מדכתיב וזוה הכהן והתם הא הכהן אינו המטביל. א"כ ממילא הא
 דילפינן דתכבוסת שניה ג"כ צעי דעת נמי ע"כ דאפילו דעת אחרים סגי. אבל הכא דכתיב ושמתם את
 המלות א"ל דצעי שהעושה המלות ישמרם. ומהא דתנן (גדה יג א) החרשת והשוטה אם יש להן פקחות מתקנות
 אותה ואוכלין בתרומה. אלמא דכונת אחרים סגי אפילו לטבילה דאכילת תרומה אף על גב דצעי בזה כונה
 לד"ה. בלאו האי קרא דוכובס שנית. אך מהתם אין ראיה דהא דטבילה לתרומה צעי כונה לד"ה. הוא משום
 מעלה דרצון בעלמא כדאמרינן (חגיגה יט ב) א"כ א"ל להביא ראיה מהתם לשימור דמלכה:

אמנם יש לעיין בהיא טבילה דחרשת ושוטה. דהא הא דפליגי רב ור' יוחנן בחולין (לא ב) אי טבילה צעי
 כונה. ואמרינן שם דאפילו לר"י כונה דחזרתה כונה מעליא היא. הא אינהו פליגי אי צריך כונה
 לטבילה דר"י יליף מקרא דוכובס שנית. דטבילה צעי כונה כמו שהבאתי. אבל בלאו האי קרא נמי הא לרצון
 צעינן לכה"פ כונה להקר במים. וכדאמרינן שם ה"ד גדה שנאנסה וטבילה וכו' א"ר פפא לר' נתן שנפלה מן
 הגשר. ולרצון שירדה להקר. פי' דלר' נתן דס"ל דשחיטה לא צעי שום כונה ה"נ טבילה. ולרצון דס"ל
 דשחיטה צעי כונה לכה"פ לחתיכת סימנין. ה"נ טבילה צעי לכה"פ כונה להקר במים. והאי כונה לא ילפינן
 אלא מגופא דקרא כדאמרינן בחולין שם דלרצון ידעינן מקרא דוזבחת. דצעי לכה"פ כונה לחתיכת סימנין.
 א"כ פשוט דהא דאמרינן דלדידהו גבי טבילה נמי צעי כה"ג כונה להקר במים. זה הוא נמי מגופא דקרא
 דורחץ בשרו במים. א"כ לדידהו כי היכי דגבי שחיטה צעי בזה דוקא כונת השוחט. וגם אמרינן דחש"ו לאו
 בני כונה זו נינהו. וכדאמרינן (חולין יב ב) על הא דתנן חש"ו ששחטו ואחרים רואין אותן שחיטתן כשרה. מאן
 תנא דשחיטה לא צעי כונה ר' נתן היא. אלמא דלרצון חש"ו ששחטו ואחרים רואין אותן שחיטתן פסולה.
 משום ה"ט דחש"ו לאו בני כונה נינהו. א"כ הול"ל נמי גבי טבילה לרצון דצעי ג"כ כונה כמו בשחיטה.
 דטבילת חש"ו אפילו אחרים רואין אותן נמי לא מהני. בלאו בני כונה נינהו. וא"כ קשה מ"ט מהני טבילה
 דחרשת ושוטה. והיה א"ל כיון דאמרינן (חולין יב ב) דחש"ו יש להן מעשה. ואין להן מחשבה. וכתבו בתוס' שם
 ד"ה ותיצעי דבכ"מ שא"צ שום כונה אחרת אלא כונה לעשות המעשה בזה סגי בעשיית חש"ו. כמו גבי
 מכשירין דא"צ אלא לכוון ליתן מים על האוכלין סגי ג"כ אם חש"ו נתנו מים. וכן האלון והרמון והאגוז
 שחקקו תינוקות כיון דא"צ אלא לכוון לעשות בית קיבול. משו"ה סגי בחש"ו שעשו בית קיבול. כיון דא"צ אלא
 כונת המעשה. ולא דמי לכ"מ דצעי כונה אחרת מלבד הכונה לעשות המעשה. ונלע"ד ברור דמה"ט אמרינן
 (חולין לא א) בשחיטת חש"ו. דקמכוון לשם חתיכה בעולם. וזה הוא מה"ט דאם לא היה צריך אלא כונה לחתוך
 הוה סגי בשחיטת חש"ו. דבכ"מ דא"צ אלא כונה לעשות המעשה הא סגי בעשיית חש"ו שיש להן מעשה. אלא
 דבשחיטה לא סגי בכונה דחתיכה בעלמא. אלא דצעי כונה לחתוך סימנין. ומשו"ה תו לא מהני שחיטת חש"ו
 דאין להן כונה. ובספרי דדיני חליצה הארכתה הרבה בזה ושם בררנו דגם הא דחרש ושוטה מיצמין ואף על
 גב דצעי כונה לביאה כדאמרינן (יבמות נד א) מ"מ כיון דלא צעי כונה לקנות אלא לביאה גרידא. סגי בזה כונת
 חש"ו שיש להן מעשה עי"ש. ומעתה א"ש ג"כ גבי טבילה לרצון דצעי התם כונה לכה"פ לכנוס למים דכיון
 דלא צעי אלא כונה לעשות המעשה. סגי בכונת חש"ו שיש להן מעשה. אך עדיין קשה מהא דתניא (גדה לב א)
 א"ר יוסי מעשה צעין בול והטבילה קודם לאמה. ואמר רבי מעשה צבית שערים והטבילה קודם לאמה.

והנה לר' יוחנן דס"ל טבילה בעי כונה. ודאי לא קשה דהא לדידיה כונה דחזרתה כונה מעליתא היא. אבל מהאי כונה דלהקרא דלרבנן. לכאורה קשה דהתם בתינוקת בת איזה ימים לא שייך כונה כלל. וזריך לומר דילפינן טבילת אדם מטבילת כלים דבכונת המטביל סגי. מ"מ בררנו דאע"ג דגבי כונה דטבילה אמרינן דכונה דחזרתה כונה מעליתא היא. מ"מ אין ראיה דה"ה נמי בכונה דשימור מנה סגי בכונה דאחרים:

אמנם לענד"ג להביא ראיה דבשימור מנה סגי בכונת אחרים דהא ביומא (מנ"א) ילפינן מקרא דהסח הדעת פוסל בשחיטת פרה ושרפתה. ופרכינן שם למעוטי מאי אילימא למעוטי אסיפת אפרה ומילוי מים לקידוש למשמרת למי נדה כתיב. אלמא דמקרא דלמשמרת למי נדה ילפינן דבעי שימור. והיסח הדעת פוסל בהם. ותניא בתוספתא דפרה (פ"ה) הביאה הר"ש בפרה (פ"ז מ"ד) כל דבר שצידו ועשה מלאכה בין שיש שם שומרינן בין שאין שם שומרינן פסול. דבר שצידו ולא עשה מלאכה אם יש שם שומרינן כשר. ואם אין שם שומרינן פסול. ופי' הר"ש שם דכ"ד שצידו ועשה מלאכה. היינו דאם העוסק במי חטאת עשה מלאכה. דקיי"ל דעשיית מלאכה פוסל במי חטאת. וזה אף על גב דאדם אחר משמרה פסול. אבל דבר שצידו ולא עשה מלאכה היינו שאם העוסק במי חטאת לא עשה מלאכה. אלא שהסח דעתו ולא שמרה וזה אם אדם אחר משמרה כשר ואם לאו פסול. דהיסח הדעת פוסל במי חטאת. אלמא דבמי חטאת דילפינן ביומא שם מקרא דלמשמרת למי נדה דזריך לשמרה ולא יסח דעתו. מ"מ אף על גב שזה העוסק בה הסח דעתו כשרה. כיון שאדם אחר משמרה. משום דקרא סתמא כתיב למשמרת. וסגי בשימור דאחרים. א"כ הול"ל נמי גבי מנה דילפינן בפסחים שם מקרא דמשמרת את המזות. שזריך שישמור לשם מנה. נמי אף על גב שהעוסק בה לא שמרה. אלא כשאדם אחר משמרה לשם מנה נמי סגי. מה"ט גופא דבקרא סתמא כתיב ושמרתם את המזות וסגי אפילו בשימור דאחרים. ואף על גב דשימור דמנה לא דמי לשימור דמי חטאת. דהתם סגי כשמשמרה מטומאה. אבל במנה בעי שימור בכונה לשם מנה כמש"כ לעיל אפ"ה בהא דמי להדדי דבתרווייהו סתמא כתיב. וכמו דבמי חטאת אף על גב דאדם אחר משמרה סגי. ה"ג בשימור דמנה דסגי בשימור דאחרים:

אך יש לעיין להראב"ד דס"ל (בה' פרה אדומה פ"ז ה"ב) דהא דמלאכה פוסל במי חטאת נמי הוא משום היסח הדעת. דכשעושה מלאכה אחרת ודאי דמסח דעתו. דלדבריו האיך יפרש האי תוספתא שהבאתי דמחלקינן בין פסול מלאכה לפסול דהיסח הדעת. ואי נימא דהראב"ד אינו מפרש כהר"ש ששפרש דהא דתניא כל שצידו ולא עשה מלאכה אם יש שם שומרינן כשר. דזה מיירי בפסול דהיסח הדעת אלא דהראב"ד מפרש דמיירי בפסול אחר. אבל פסול היסח הדעת הא זה הוה פסול מלאכה. דתניא ברישא דאע"ג שיש שם שומרינן פסול וא"כ בפסול דהיסח הדעת לא סגי מה דאדם אחר משמרה. דאע"ג דסתמא כתיב למשמרת למי נדה. מ"מ בעי דוקא שזה העוסק במי חטאת ישמור. אבל לא אדם אחר. א"כ ה"ג הול"ל גבי מנה דכתיב ושמרתם את המזות בעי נמי שהעוסק במנה ישמור לשם מנה. אלא דבאמת א"א למזוא פסול אחר במי חטאת דתהני לזה שומרינן אחרים. אלא האי פסול דהיסח הדעת כמו שפי' הר"ש. וזריך לומר לדעת הראב"ד דהא דתניא ברישא דתוספתא כל שצידו ועשה מלאכה. בין שיש שם שומרינן בין שאין שם שומרינן פסול. דזה מיירי שעשה מלאכה במים של מי חטאת עזמן. דבזה מודה הראב"ד דלא הוה פסול דהיסח הדעת. אבל אם האדם עשה מלאכה אחרת להראב"ד הוה פסול דהיסח הדעת. דתניא בקיפא דתוספתא דסגי כשיש שומרינן אחרים. והדרא ראיתנו גם לשיטת הראב"ד. ובעיקר הילפותא דילפינן ביומא שם מקרא דלמשמרת למי נדה לפסול דהיסח הדעת. הנה בספרי חוקת ילפינן מהאי קרא דמלאכה פוסל במי חטאת. ובתוספתא דסוף מקוואות הביאה הר"ש (פרה פ"ט מ"ג) ילפינן מהאי קרא דלמשמרת דזריך לשמרה כמו בצבלי יומא וכן פי'

רש"י בגטין (נג א) גזי מי חטאת ששקל בהן דאי אסח דעתיה פסול ופי' רש"י משום דילפינן מהאי קרא דלמשמרת עי"ש:

אמנם לכאורה קשה על האי תוספתא שהבאתי דתניא דבר שבידו ולא עשה מלאכה אם יש שם שומרים כשר. שפי' הר"ש אף על גב דהעוסק בה הסיח דעתו. מ"מ כשאדם אחר משמרה כשרה. הא לכאורה אפילו גזי טהרות דהיסח הדעת אינו פוסל אלא מדרבנן. מ"מ לא מהני שמירה דאחרים. וכש"כ צמי חטאת וכדתניא (חגיגה כ א) א"ר יונתן בן אליעזר נפל מעפרתו ואמר לחזירו תנה לי ונתנה לו וכו' טמאה וכו' ופרכינן שם אלא לר' יונתן בן אליעזר נעביד ליה שימור צידיה דחזריה. אר"י חזקה אין אדם משמר מה שביד חזירו. אלמא כיון שזה שבידו הסיח דעתו לא מהני שימור דאחרים. ונריך לומר דהא דאמרינן אין אדם משמר מה שביד חזירו. היינו דסתמא דמלתא כך היא משום שאדם מסיח דעתו ממה שביד חזירו ואינו משמרה. אבל אם הוא מכוון לשמור מה שביד חזירו ודאי דגם שימור דאחרים סגי. וכן מסתבר. וגם מהא דמייתינן שם בחגיגה בטר הכי הא דתניא הרי שהיו חמריו ופועליו טעונים טהרות וכו' מתבאר שם דלכה"פ אדם משמר מה שביד חזירו לענין זה שלא יגע בה טומאה ממקום אחר. וא"ש התוספתא שהבאתי. והרמב"ם ה' משכב ומושב (פי"ג ה"ו) כתב ז"ל ואפילו נפל מעפרתה ממנה ואמרה לחזר תנה לי ונתנה לה נטמאת. גזרה שמה יתננה לה ע"ה או שלא יהיה החזר משמרה שאין אדם משמר כלום שאינן שלו ככליו. אלא א"כ הודיעו סמוך עליו. הנה מש"כ הרמב"ם האי טעמא דגזרה שמה יתננה לה ע"ה לא נזכר בגמרא. וגם ה"ט שכתב שאין אדם משמר כלים של אחרים ככליו זה לא מכוון עם הא דאמרינן בגמרא אין אדם משמר מה שביד חזירו. דבגמרא משני מ"ט לא מהני שמירת בעלים. והרמב"ם נתן טעם מ"ט לא מהני שמירת המגזיה:

מ"מ לפי מה שזכרנו דרב האי גאון ס"ל כר"ח או"ז דשמירת אחרים סגי בשימור דמנה. וגם הבאתי ראיה לזה. א"כ לדבריהם בעובדא דידן אף על גב דקטנים לאו בני כונה נינהו. מ"מ כיון שהיו אחרים ששמרו סגי בהכי. אמנם לדעת הרשב"א שהבאתי בענף א' לא סגי שימור דאחרים ולפנינו בענף ג' יתבאר דבנידון דידן גם להרשב"א יש להכשיר:

ענף ג

והנה יש להעיר עוד היתר בנידון דידן דהט"ז באו"ח (סימן ת"ס ס"ק א') הביא בשם הרשב"א דקטן שהוא בר דעת אף על גב שאינו בן י"ג שנה נמי סגי בשימור דמנה אלא שהביא בשם מהרי"ל דבעינן שיהא בר מנה. ובחק יעקב שם פסק כהמהרי"ל. והנה הט"ז והח"ו לא העירו בזה דהיכן מנינו לענין כונה נ"מ בין קטן בין דעת או לא דהא בכל הש"ס אמרינן סתם חש"ו לאו בני כונה נינהו. אמנם בספרי מנחת ברוך ח' אמרי בינה דיני חליצה שם הארכתי לבאר דמנינו בכמה דוכתי דבעי זהו כונה וחרש ושוטה לאו בני כונה נינהו. ומ"מ סגי זהו בכונת קטן בן דעת. ואיכא נמי דוכתי דלא סגי זהו בכונת קטן בן דעת עד שיהא בן י"ג. וחדא מהני דוכתי דסגי בכונת קטן בן דעת הוא הא דתנן (פרה פי"ב מ"י) הכל כשרין להזות חוץ מטומטום וכו' וקטן שאין בו דעת. מוכח דקטן שיש בו דעת מזה וכן פסק הרמב"ם ה' פרה (פי"ה ה"ו) ואף על גב דהזאה צריכה כונה. שיקוון לטהר את הטמא מטומאתו כמש"פ הרמב"ם. וכדאמרינן (סוטה לט א) נתכוין להזות לפניו והזה לאחרי פסול. ומה"ט חרש ושוטה פסולין להזות. ומ"מ קטן בן דעת מזה. ובספרי שם הארכתי בזה. לבאר דמנ"ל מקרא דהזאה בעי כונה. והבאתי שם שזה מצוואר בתוספתא וגם זכרנו מ"ט סגי בכונת קטן בן דעת. גם זכרנו טעמא דכל הני דוכתי דסגי זהו בכונת קטן בן דעת. וטעמא דכל הני דוכתי דאמרינן סתם קטן

לאו בר כונה הוא דבעי שיהא בן י"ג. ואף על גב דלפי מה שזררנו שם אין הכרע בשימור דמנה. אי סגי בכונת קטן בן דעת. מ"מ כיון דלרב האי גאון ולר"ח או"ז סגי בשימור דאחרים. אלא דלהרשב"א לא מהני שימור דאחרים. וכיון דלהרשב"א סגי בכונת קטן בן דעת. א"כ בעובדא דידן דאיכא תרתי. דהני קטנים הוו בני דעת. וגם היה כאן שימור דאחרים. ובין לרב האי בין להרשב"א כשרה וגם הכא הא אותן המלות שנערכו ע"י קטנים נתערבו בשאר מלות דבטלים ברוב. וגם אי נימא דמנה שלמה הוה דבר שבמנין או דבר חשוב כמו ככרות של צעה"ב. שאינן בטלין מדרבנן. מ"מ א"ל דמאחר שמשבר את המנה לאכילה דבטלה חשיבותה בטלה ברוב. וכדאמרינן (זבחים עד ג) גבי חבית של תרומה שנתערבה בחביות ופתחה שבטילה ברוב ואף על גב דפרכינן פותחה לכתחלה. מ"מ א"ל דשאני התם דחבית של תרומה אסורה לזרים. וכיון שפותחה לכתחלה. א"כ מבטלה בידים. אבל הכא הא גם מנה שאינה משומרת מותרת באכילה. אלא שא"י זה א"כ אפשר לומר דכשמשברה לכתחלה ג"כ בטלה אח"כ ואין זה מוכרח. ואף על גב דהכא הוה תערובות היתר בהיתר. מ"מ הא קיי"ל דהיתר בהיתר נמי בטיל ברוב כמש"פ הרמ"א ציור"ד (סימן ז"ט). וכבר הארכנו בזה הרבה בספרי מנחת ברוך ח' א"ד צדיני תערובות. וגם אי נימא דהכא אינו בטל. מ"מ הא זה הוה מדרבנן דהא דדבר חשוב או דבר שבמנין אינו בטל הוא מדרבנן. וכיון דהכא הא איכא בלא"ה תרי טעמי להקל משום שהיה כאן שימור ע"י אחרים וגם דהווי קטנים בני דעת תו יש לסמוך להקל לכה"פ דע"י תערובות בטלין ויוצאין בהו"י"ח מנה

בפסקה:

סימן עב

שאלה אי שימור דבעינן גבי מצה סגי בשמשמרה מחימוץ או שצריך לכוון לשם מצה של מצוה. גם אי צריך אמירה או דסגי במחשבה

תשובה הנה הט"ז זאו"ח (סימן ת"ס ס"ק א') מחלק דבשימור דטחינה סגי במה שמשמרה מחימוץ. אבל שימור דלישה ואפיה צריך לשומרה לשם מצה. ומה"ט מחלק דגבי טחינה מהני שימור דאחרים. ומשור"ה אפילו נכרי טוחן לפני ישראל אבל בלישה ואפיה לא מהני. ויש לעיין דמהי"ת נחלק בזה דאי נימא דטחינה בעי שימור א"כ ע"כ משום דטחינה נמי נכלל בקרא דושמרתם את המצות. כמו לישה ואפיה. א"כ דמו להדדי דמסתבר דגם למ"ד בפסחים (מ א) דשימור מעיקרא מתחלה ועד סוף בעינן. ומה"ט ס"ל דגם קצירה בעי שימור דלדידה דמי שימור דבעי בשעת קצירה לשימור דלישה כיון דמחד קרא נפקא. ולפ"ז ממילא נמי אי נימא דגם למ"ד דלא בעי שימור משעת קצירה. דאפ"ה מודה דטחינה בעי שימור כמו לישה. א"כ דמי טחינה ללישה. ונהי דלפי מש"כ הרא"ש בפסחים שם דגם למ"ד דקצירה בעי שימור. הוא מחומרא בעלמא ואינו מעכב. היה אפשר לחלק בין שימור דקצירה לשימור דלישה. אבל לפי מש"כ הר"ן דלמ"ד דקצירה בעי שימור הוא לעיכוזא. א"כ הול"ל דדמי לשימור דלישה וה"ה לשימור דטחינה. להני רבנותא דס"ל דטחינה בעי שימור. ואי נימא דהאי דינא דשימור מצה הוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא כמש"כ הב"ח. היה אפשר לחלק אלא אי נימא דזה הוא מה"ת. כמו שהכריח הפר"ח והפמ"ג וכמו דילפינן מקרא דושמרתם את המצות. הול"ל דכל שנכלל בהאי קרא דמי להדדי. ומה שהביא הט"ז ראייה מהמנהג דנכרי טוחן לפני ישראל. לדברינו בסימן הקדום דלדעת רב האי ור"ח או"ז אפילו בלישה סגי בשימור דאחרים. לפ"ז א"ל דגבי טחינה סמכו על רב האי. כיון דאיכא רבנותא דס"ל דטחינה לא בעי שימור כלל:

אך צעיקר הדין שכתב הט"ז דבשימור דלישה ואפיה לא סגי בשמשמרה מחימוץ גרידא. אלא שצריך לכוון לשם מצה. אף על גב דמהא דתניא (פסחים מ א) צלקן של כותים אדם ממלא כרסו מהן. ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. אין ראייה דהתם הא אינו מכוון לשימור מחימוץ. ומשור"ה אף על גב שראינו שלא נתחממה א"י זה. וגם מהא דאמרינן שם דאמר רבא להני דמהפכי כיפי כי מהפכיתו אפיכו לשם מצה. אין ראייה דהא פשוט שא"ל להפך לשם מצה. דהיינו שיהא עשייה זו לשם מצה. אלא שצריך לשימור בשעת היפוך שלא יתחמך בכדי שיהא ראוי למצה. וכמו שפי' הרי"ף שם. א"כ א"ל דסגי בשמכוון לשומרה שלא תחמיץ. וע"כ צריך לפרש כן אי נימא דאפילו למ"ד דקצירה בעי שימור. מ"מ סגי בשימור שלא תחמיץ. אך מ"מ אפשר לפרש שיכוון שלא תחמיץ בכדי שיהיה למצת מצוה. ואין מכאן הכרע. אמנם הפר"ח הביא ראייה מהא דאמרינן (פסחים לח א) על הא דתנן חלת תודה ורקיקי נזיר עשאן לעצמו א"י זהן. ופרכינן מנהני מילי אמר רבא דאמר קרא ושמרתם את המצות מצה המשתמרת לשם מצה. יצא זו שאין משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח. ופי' רש"י דבעינן מצה המשתמרת לשם מצה. שכל שימור שאתה משמרה שלא תחמיץ תכוון לשם מצה של מצוה. ורש"י פי' דהדיא דצריך לכוון לשם מצה. ולכאורה הכי מוכח בגמרא דהא חלות תודה ורקיקי נזיר ג"כ משמךן שלא יחמיצו. ומ"מ אינו יוצא בהן לפי שלא שמרן לשם מצה אלא דבעי כונה לשם מצה:

אך לכאורה א"ל דאין ראייה מכאן דאע"ג דנימא דשימור דמצה סגי בשמשמרה מחימוץ גרידא. מ"מ א"ש הא דא"י בחלות תודה ורקיקי נזיר ואף על גב ששמרה מחימוץ. משום דהתם כיון ששמרה מחימוץ לשם חלות תודה גרע טפי מאלו שמרה מחימוץ סתם. דכיון דאינתק לשם זבח תו לא הדר מינתק לשם מצה. וכדאמרינן כה"ג גבי שחיטת קדשים שאם שחט סתם כשר. ואם שחט חטאת לשם עולה פסולה. אך זה ליתא

ללא דמי כלל. דהתם הא לא צעי כונה כלל בשעת שחיטה. משום דסתמא לשמה קאי כדאמרין (זבחים ז ב) משו"ה איכא נ"מ בין ששחטה סתם. או ששחטה לשם עולה. וכש"כ לפי מה שזכרנו לעיל (סימן ג') דקראי דגזי קדשים דילפינן מינייהו דצעינן לשמה. הני קראי אחי רק שלא יעשה העבודות בפירוש שלא לשמה. כמו שזכרנו שם ודאי דא"ש דאיכא נ"מ בין ששחט סתם. או ששחט שלא לשמה. וכן גזי עשיית זליית שכתבו בתוס' מנחות (מג א) דסתמא לשמה קאי אף על גב שזכרנו לעיל (סימן ג') דלא דמי האי סתמא לשמה. להא דאמרין בקדשים סתמא לשמה. מ"מ גזי זליית נמי א"ש דאיכא נ"מ בין היכי שעשאן סתמא. להיכי שעשאן שלא לשמה. דאם עשאן סתמא אמרינן דסתם עשייתן לשמה. אבל אם כוון בפירוש שלא לשמה פסול. אבל גזי שמירה דמנה כיון דהכא ליכא למימר דסתמא לשמה קאי. דסתם צ"ק לאו למנה קאי. וסתמא ודאי פסול. וכדתניא בהאי צרייתא דצניקת של כותים וכו' וכמש"כ הפר"ח בסימן ת"מ דבשימור דמנה ודאי סתמא לאו לשמה קאי. וכמבואר בצרייתא דצניקת של כותים. וכיון דהכא סתמא לאו לשמה. א"כ אי נימא דסגי בזכות שימור מחימוץ גרידא. הול"ל דכיון שמכוון כונה זו סגי. ולא מסתבר כלל לחלק בזה בין כשמכוון כונה זו בסתמא. או לשם זבח. דמ"מ הא מכיון האי כונה הנריכה. וכיון דתנן דחלות תודה א"י בהן י"ח בפסח. מוכח דכונה דשימור מחימוץ גרידא לא מהני. אלא דצעי כונה לשם מנה בפסח:

אמנם עדיין יש לעיין מהא דאשכחן דמחלקין זכה"ג אפילו היכי דסתמא לאו לשמה קאי דהנה בעירובין (יב ב) דאמרין שם והני תנאי כהני תנאי אין מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת. רב אחא בר יאשיה אמר מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת. אמר ר"פ דלמא לא היא עד כאן לא אמר ת"ק התם אלא כיון דאינתק לשם רחל. תו לא הדרי מנתקי לשם לאה. אבל גזי תורה דסתמא מכתבי. ה"נ דמחקינן אלמא דאע"ג דנימא דגזי סוטה מותר למחוק לה מס"ת. ואף על גב שלא נכתב לשמה אלא בסתמא. מ"מ אסור למחוק לה ממגילה שנכתבה לסוטה אחרת. והתם הא סתמא דס"ת לאו למחיקה דסוטה עומדת מ"מ מחלקין זכה"ג. ובאמת קשה התם טובא דממ"נ אי נימא דצוטה נריך כתיבה לשמה. הול"ל דגם מס"ת אסור למחוק. דהא לא נכתב לשמה. ואי נימא דלא צעי כתיבה לשמה. הול"ל דאפילו כשכתבה לשם סוטה אחרת נמי כשרה. כיון דליכא קרא דצעי לשמה. א"כ מה לי שאינתק לשם סוטה אחרת. ובתוס' סוטה (כ א) כתבו דאע"ג דצעי כתיבה לשמה. מ"מ מותר למחוק מס"ת. דכיון דסתם סוטה להשקותה עומדת א"כ סתמא לשמה קאי. כדאשכחן (זבחים ז ב) גזי שחיטת קדשים. כיון דסתמן לשמן קאי משו"ה אפילו סתמא כשר. וקשה טובא נהי דסתם סוטה להשקותה עומדת. מ"מ סתם ס"ת לאו למחיקה עומדת. דהא אנו דנין על הס"ת שנכתבה בסתמא. אי זה הוה כלשמה. וכיון דסתם ס"ת אינו עומד למחוק לסוטה. א"כ צעי כונה לשמה. וזה עדיף טובא ממש"כ בתוס' בזבחים שם דאפילו אשה שזנתה מ"מ גט שלה נריך ליכתב בפירוש לשמה. דאע"ג שהיא עומדת לגירושין. מ"מ אינה עומדת להתגרש בגט זה. וכש"כ הכא. ובתוס' בעירובין שם כתבו. דלר"פ כתיבת ס"ת הוה כתיבה לשמה. דאפילו גזי גט הוה מהני. ולא הבינתי כלל הא דהדיא אמרינן אבל ס"ת דסתמא אכתבי. אלמא דזה לא הוה לשמה. אלא סתמא ופסול בגירושין וכדאמרין בזבחים שם. אמנם הריטב"א בעירובין שם כתב דלר"פ דס"ל דלת"ק אף על גב שנכתב בסתמא כשר. לדידיה ס"ל לת"ק דלא צעינן כלל בסוטה כתיבה לשמה. וס"ל דהא דכתיבו ועשה לה לשמה קאי על מחיקה ולא על כתיבת המגילה. ואף על גב דלפי המסקנא בעירובין שם גס ת"ק ס"ל דועשה לה לשמה קאי נמי על כתיבת המגילה. הא להמסקנא ס"ל לת"ק דאע"ג שנכתב בסתם פסול. אבל לרב פפא אליבא דת"ק לא צעי בסוטה כתיבה לשמה וזה מחזור טובא. אך מ"מ קשה להיפך כיון דלת"ק ליכא קרא דצעי כתיבה לשמה. א"כ הול"ל דאפילו כשאנתק לשם רחל. נמי כשרה ללאה כיון דלא צעי לשמה:

ואפשר לומר בזה דהא בקוטה (יז) אמרינן דמגלת סוטה שנכתבה קודם קבלת שבועה פסולה. וא"כ ע"כ דהא דפליגי הכא אי מגלת סוטה כשרה להשקות בה סוטה אחרת. ע"כ דמיירי כגון שהשקו שני סוטות צ"ל. ע"י שני כהנים. ושני המגילות נכתבו לאחר קבלת השבועה משתיהן. דבכה"ג מ"ל האי פלוגתא. וגם זהא דאמרינן לפי ההו"א דפליגי אי מוחקין מס"ת. כתבו בתוס' בקוטה שם דמיירי שנכתבה הס"ת לאחר קבלת השבועה. וכן ז"ל נמי דמיירי שהכהן כתב הס"ת. דהא כתיבת כהן מעכב במגילת סוטה כמבואר בספרי. מעתה א"ש הא דאמרינן כיון דאינתקי לשם רחל תו לא הדרי מנתקי לשם לאה. דאע"ג דנימא דלא בעי לשמה. מ"מ כיון שזריך לכתוב לאחר קבלת שבועתה. וכיון שנכתב בפירוש לשום קבלת השבועה דאחרת. תו לא מנתקי על קבלת השבועה של זו. וכיון שלא נכתב על קבלת שבועתה פסולה. אבל לא משום לשמה. דמשום טעמא דלשמה אי נימא דהיכי דמנתק פסול ה"ה דסתמא פסול. משום דא"ל לחלק בין היכי שנעשה בסתמא. להיכי דאנתק לשם אחר. אלא בכ"מ דאמרינן ביה דסתמא לשמה קאי. מעתה גבי שימור דמנה א"ל לחלק בזה. כיון דגבי מנה סתמא לאו לשמה קאי. וע"כ הא דחלות תודה ורקיקי נזיר א"י בהן. זה הוא משום דלא סגי בשימור דחמץ גרידא. אלא דבעי כונה לשם מנה:

אמנם עדיין א"ל דגבי שימור דמנה כשמשמרה מחמץ גרידא אף על גב דלא קמכוון לשם מנה נמי סגי. אך דזה לא הוה משום דאמרינן דמקרא דשמרתם את המצות לא ילפינן אלא דבעי שימור מחימוץ גרידא. דודאי מקרא ילפינן דבעי שימור לשם מנה. דהיינו שיכוון שמשמרה מחימוץ בכדי שיהיה למנה של פסח. אלא דאמרינן דכיון ששמרה מחימוץ. סתמא דמלתא דהוה למנה של פסח. משו"ה לא בעי כונה בפירוש לשם מנה. כמש"כ לעיל (סימן ד') כה"ג גבי עשיית ניצית. וכן אמרינן כה"ג (סוכה ט"א) דסוכה לב"ש אף על גב דבעי עשייה לשמה. מ"מ אם עשאה בתוך ל' של חג לא בעי כונה. וזה הוא נמי מה"ט כמש"כ שם. ואף על גב שכבר כתבנו דגבי מנה לא אמרינן סתמא לשמה קאי. היינו דוקא היכי שאינו משמרה מחימוץ וכההיא דצנקה של כותים אבל כשמשמרה מחימוץ סתמא למנה של פסח היא. ואי נימא הכי תו לא קשה מהא דלחמי תודה דא"י בהן י"ח צפסח ואף על גב ששמרן מחימוץ. דשא"ה כיון שעשאן בפירוש לשם מצה. א"כ לא נעשה לשם מנה דפסח. אבל סתמא כשר דסתמא לשמה קאי. דלדברינו עתה זה דמי לשחיטת קדשים. כן היה א"ל בסוגית הגמרא אבל מדברי רש"י שהבאתי מבואר בהדיא שזריך לכוון לשם מנה. וגם מבואר מדבריו דלא סגי בכונת מנה של פסח אלא שזריך לכוון לשם מצת מנה:

עוד אפשר להציה ראייה מהא דתנן (חלה פ"א מ"ח) עיסת הכלבים בזמן שהרועה אוכל ממנה חייבת בחלה. ואדם יוצא בהן י"ח צפסח. בזמן שאין הרועין אוכלין ממנה פטורה מחלה וכו' ואין אדם יוצא בה י"ח צפסח. והרמב"ם (ה' חו"מ פ"ו) כתב דמה"ט א"י י"ח צפסח. משום דלא הוה משומר לשם מנה. והר"ש במשנתנו דחלה שם כתב משום דלא הוה לחם. וגם הב"י והרמ"א באו"ח (סימן תנ"ד) נחלקו בהני טעמי. וטעמי דפלוגתייהו נראה דלפנינו יתבאר דצירושלמי חלה שם פליגי אמוראי זהא דתנן בזמן שאין הרועין אוכלין ממנה. דחד אמר שא"ר לאכילת רועים וחד אמר דאפילו כשראוי לאכילה. מ"מ כיון שמתחלתה נעשתה לכלבים ולא לאכילת אדם לא הוה לחם. מעתה א"ל דהר"ש מפרש כהאי מ"ד דמיירי שא"ר לאכילה. וא"כ פשוט דאפילו אם היה מכוון לאכילת אדם. וגם היה מכוון לשם שימור דמנה ג"כ פסולה. דכיון שא"ר לאכילה לא הוה לחם. משו"ה כתב ה"ט דלא הוה לחם. אבל הרמב"ם מפרש כמ"ד דמיירי שראוי לאכילה. אלא שלא נעשתה לאכילה רק לכלבים. ולה"ט אם היה עושה לאכילה והיה משמרה לשם מנה. היתה כשרה. משו"ה מפרש הרמב"ם ה"ט דלא היה שימור לשם מנה. אמנם גם הרמב"ם ס"ל נמי דכיון שלא נעשתה לאכילת אדם לא הוה לחם. תדע דהא פטורה מחלה מה"ט דלא הוה לחם. אלא דלענין אכילת מנה איכא בה

נמי ה"ט שלא שמרה לשם מנה. משו"ה כתב הרמב"ם ה"ט כן נלע"ד. ודלא כהפר"ח שם. מ"מ מבואר בהרמב"ם דעיסת הכלבים לא הוה שימור למנה. ואף על גב דגם עיסת הכלבים בפסח זריך לשומרה מחימוץ. דחמץ אסור בהנאה. וגם שלא יעבור עליו בצל יראה. מ"מ זה לא הוה שימור דמנה. אלמא דשימור דמנה היינו שזריך לשומרן לאכילת מנה. אבל כששמרן מחמץ גרידא לא מהני. מ"מ גם הכא אפשר לדחות דכשנעשה כזונה לאכילת כלבים גרע טפי כמש"כ לעיל. אבל כששמרה מחימוץ סתמא לשם מנה הוא. ואדרבא זיה א"ש טפי האי דיוקא דדוקא עיסת הכלבים דהיינו שעשאן לכלבים. דזיה אף על גב ששמרן מחימוץ שלא יעבור עליו בצל יראה מ"מ א"י זה. אבל אם עשאן לאדם ושמרן מחימוץ כשרה. דסתמא כששמרן מחימוץ סגי מה"ט שכתבנו:

והנה בירושלמי בחלה שם גרסינן איזוהו עיסת הכלבים. רשצ"ל אומר כל שעירב זה מורסן וכו'. ר' בא בשם ר' שמעון ר' אמי בשם ר' חייא רבה אפילו עשאן גלוסקין. והא תנינן בזמן שאין הרועין אוכלין ממנה. תפטר שעשאה משעה ראשונה שלא יאכלו הרועין ממנה. וכבר כתבנו דלמ"ד דעיסת הכלבים. היינו שא"ר לאכילת אדם. לדידיה אפילו אם היה מכוון לשם אכילה וגם לשם מנה. נמי א"י בהן דכיון שא"ר לאכילה לא הוה לחם. ולמ"ד דמשנתנו מיירי בראוי לאכילה. אלא משום דתחלת עשייתן היה לכלבים. משו"ה לא הוה לחם. א"כ פשוט דאם היה מכוון לאכילת אדם הוה לחם. ואם היה מכוון לזאת ידי מנה ודאי דהיה יוצא זה י"ח בפסח. אלא כשמכוון לכלבים לא הוה לחם לחלה ולמנה. וגבי מנה איכא נמי טעמא דאינה משומרת לשם מנה כמש"כ הרמב"ם. ואין לדון מהא דתנן בזמן שאין הרועין אוכלין ממנו וכו' דמשמע הא כשהרועין אוכלין ממנו דהיינו שנעשה לאכילת אדם דיוצא זה נמי ידי מנה. ואפילו שלא שמרה לשם מנה. דא"ל דהא דתנן בזמן שאין הרועין אוכלין ממנה. זה הוא משום חיוב חלה וכל אינך דמשנתנו. אבל למנה אפילו כשעשאן לאכילה מ"מ צעין נמי שימור לשם מנה. והיה א"ל נמי דר' בא בירושלמי ס"ל דלא צעי כלל שימור לשם מנה כמו שנבאר:

דהנה אף על גב דבבבלי אמרינן בפשיטות בדוכתי טובא דצעי שימור לשם מנה. מ"מ לא מנאחתי בירושלמי האי דינא דצעי שימור לשם מנה. ואדרבא יש להביא ראיה להיפך דהירושלמי לא ס"ל כלל דצעי שימור לשם מנה. דהנה בסוכה (טו א) תנן סוכה הישנה ב"ש פוסלין וצ"ה מכשירין. וגרסינן ע"ז בירושלמי אף במנה כן. מנה הישנה פלוגתא דב"ש וצ"ה. א"ר יוסי ד"ה היא מכיון שלא עשאה לשם פסח דבר ברי שלא דקדק בה. וכן איתא בירושלמי פסחים (פ"ג ה"ד) חזינן דלפי ההו"א לצי"ה יוצאין במנה הישנה. אף על גב שלא עשאה לשם פסח. ולמסקנא נמי הא דא"י זה משום שלא דקדק בה. אבל אם היה ברור שלא נתחמץ היה יוצא אף על גב דלא הוה שימור לשם מנה. ואם נפרש דהירושלמי לא מיירי לענין לזאת י"ח אלא אם היא מותרת באכילה בפסח. א"כ אין מכאן ראיה כלל דלא צעי שימור. אך זה ליתא דא"כ מה ענין זה לפלוגתא דב"ש וצ"ה דפליגי בסוכה הישנה. ואין להביא ראיה להיפך מהא דאיתא בירושלמי ביצה (פ"א ה"י) מנין שאין בוררין ולא טוחנין ולא מרקדין (פ"י ב"ס טו) ר' אחא בשם רשב"ל כל מלאכה לא יעשה עד ושמתם את המצות [פ"י] דכמו דשימור דמנה הוא מלישה ואילך. ה"נ מלאכת יום טוב דשרי הוא מלישה ואילך] הרי מבואר לכאורה דהירושלמי ג"כ ס"ל דצעי שימור לשם מנה. אך מכאן אין ראיה דא"ל דזה הוא מה"ט משום דאמרינן בירושלמי סוכה שהבאתי דאם לא עשאה לשם פסח דבר ברי שלא דקדק בה. ומשו"ה צעי שימור מלישה ואילך אבל מ"מ לא צעי שימור לשם מנה. דאפילו אם עשאה עיסת הכלבים בפסח כיון דמ"מ שמרן שלא תחמיץ דחמץ הא אסור בהנאה. הול"ל נמי דיוצא זה י"ח. אלא משום שאם עשאה לכלבים לא מיקרי לחם. לר' בא דהירושלמי חלה שהבאתי. אבל מ"מ א"ש דאם נתכוין לאכילת רועים אף על גב שלא נתכוין לשם מנה נמי יוצא זה.

כן היה א"ל. אך דקשה טובא לומר דהירושלמי לא ס"ל האי דינא דשימור לשם מנה. דהא בצבלי (חולין ד ה) מוכח דשימור דמנה הוה כתיבי דאפילו הכותים מודים בה. ונריך לדחוק בהירושלמי דסוכה שהבאתי:

והנה מהאי ירושלמי דסוכה דאמרין שאם לא עשאה לשם פסח דבר צרי שלא דקדק בה. לכאורה מזה קשה טובא לשיטת רש"י (פסחים מ א) שפי' דהא דתניא בצקת של נכרי אדם ממלא כרסו מהן. דזה מיירי כשלא עכו"ם שלא בפני ישראל. אלא משום שאין בהן סימני חימוץ מותרין באכילה. וקשה הא בירושלמי מבואר בהדיא שאם לא עשאה לשם פסח דבר צרי שלא דקדק בה. ולכאורה מכאן ראייה לשיטת ר"ת דהיה צדקת של נכרי מיירי שלש עכו"ם בפני ישראל וראה שלא נתחממה. אלא שלא כוון לשומרה וא"ל דרש"י ס"ל דהאי צרייתא בצבלי פליג על הירושלמי וכמש"כ הרא"ש. דלשנא דצרייתא משמע כרש"י. וגם א"ל דרש"י מפרש דהא דאמרין בירושלמי שאם לא עשאה לשם פסח דבר צרי שלא דקדק בה. היינו שבאתא ודאי שהיה ניכר בה אז סימני החימוץ. אלא שכבר נאפה. אבל אם העיסה היא צפנינו ולא נראה בה סימני חימוץ מותרת:

והנה לכאורה קשה להאי מ"ד דס"ל (פסחים מ א) דשימור מעיקרא מתחלה ועד סוף צעינן. לדלידיה קצירה נמי צעי שימור למנה. וקשה הא תנן (חלה פ"ג מ"ז) העושה עיסה מן החטין ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה. ואדם יוצא בה י"ח בפסח. וכבר הבאתי לעיל (סימן ע"ו) הא דאמרין בירושלמי דלרבנן גם האורז שצתערובות מצטרף לכזית. וכ"פ הרמב"ם וכמה רבנותא כמש"כ שם. ולכאורה קשה דהא ודאי דלהאורז שבעיסה לא הוה שמירה בשעת קצירה. דכיון דאורז צפ"ע צלי תערובות חטין אינו צא לידי חימוץ. פשוט דלא נשמרה בשעת קצירה לשם מנה. אך זה ליתא דכיון שא"א להתחמך. תו ודאי דלא צעי שימור. דא"ל שימור לשם מנה אלא מה שאפשר לצוא לידי חמך. וכש"כ לפי מש"כ שם דא"ל דלפי ש"ס בצבלי דל"ה אין האורז שצתערובות מצטרף לכזית:

מ"ב מבואר דדעת הראשונים דצשימור דמנה לא סגי במה שמשמרן מחימוץ. אלא דצעי לכוון לשם מנה מנה. ואפילו אי נימא דכשמשמרן מחימוץ סגי משום דסתמא לאכילת מנה קאי. כ"ז דלא אינתק לדבר אחר כמש"כ. מ"מ אין להקשות מזה על מש"כ צסימן הקדום דאע"ג דחרש צר שימור הוא להירושלמי מ"מ פסול לשימור דמנה משום דמנה צעי כונה לשם מנה והוה כמו כונה דכתיבת הגט. ולכאורה אי נימא דגם צשימור דמנה סגי כששמרה מחימוץ גרידא. א"כ הול"ל דחרש כשר אבל זה ליתא דכיון דכבר צררנו לעיל דע"כ גבי שימור דמנה צעי כונה לשם מנה אלא דאפשר לומר דכשמשמרה מחימוץ תו סתמא לאכילת מנה קאי וכיון דסתמא להכי קאי לא צעי כונה צפירוש וכיון דטעמא משום דסתמא קאי למנה. תו א"ש דחרש פסול כמו שצררנו לעיל (סימן ג') גבי עשיית צינית דאע"ג דנימא דסתמא לשמה קאי מ"מ עשיית חש"ו לא מהני עי"ש דצררנו מה דאיכא נ"מ בין הא דאמרין גבי צינית סתמא לשמה קאי להא דאמרין גבי קדשים סתמא לשמה קאי. דגבי קדשים הול"ל דגם חש"ו כשרים אבל בעשיית צינית אף על גב דנימא סתמא לשמה קאי מ"מ חש"ו פסולים. ולפי המבואר שם גם אי נימא גבי מנה דכשמשמרה מחימוץ סתמא למנה קאי. מ"מ זה דמי להא דאמרין גבי צינית דסתמא לשמה ומ"מ חש"ו פסולים עי"ש:

אמנם אם האי שימור דמנה הוא במחשבה גרידא או שנריך לומר צפיו. הנה הפמ"ג צאו"ח (סימן ת"ס צט"ז ס"ק א') כתב שנריך שיאמר כן צפיו. אך נראה דמלצד מש"כ לעיל (סימן צ') דגם בכתיבת ס"ת וגט אשה ובטוויית צינית סגי דציעבד במחשבה גרידא ושם הבאתי צראיה צרורה דצשימור דמנה לא צעי אמירה. ובלא"ה אפילו להני רבנותא דגבי צינית צעי אמירה הא כתב המרדכי בה' צינית שאם אמר לאשה טווי לי צינית תו סגי במחשבה גרידא. משום דסתמא היא עושה ע"ד כן. א"כ ה"נ כיון שנתנו לאפות מנה לפסח

מסתמא כל העוסקין באפיית המנה עושין ע"ד כן וסגי במחשבה דידיהו. ואפילו אי נימא דבעי שימור לשם
מנת מנוה נמי סגי באמירת של נותן הקמה לאפיה אם אמר שיקח ממנות אלו למנת מנוה:

סימן עג

שאלה אי צריך לבלוע הכזית דמצה בב"א

תשובה הנה הט"ז באור"ח (סימן מע"ה ס"ק י"א) ובמג"א שם (ס"ק ד') הביאו בשם ת"ה שצריך לבלוע הכזית דמנה או דמרור צ"א. והמג"א שם הביא בשם מהרי"ל דמותר לבלוע מעט מעט ובלבד שלא ישהא כזית בכא"פ. והמג"א הקשה עליו דזה הוא לענין דיעבד אבל לכתחלה צריך לבלוע צ"א וכתב המג"א דכן מוכח בסוף פ' גיד הנשה לצריך לבלוע צ"א:

והנה התרומת הדשן בסימן קל"ט הביא ראיה לצריך לבלוע הכזית דמנה או דמרור צ"א. מהמרדכי שהקשה על הא דתניא (פסחים קט"ו א) דהלל היה כורך פסח מנה ומרור ואוכל ציד. וע"ז הקשה המרדכי הא אין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים. ותי' כיון דלעסו והוא מרוסק מחזיק ג' זיתים. א"כ ממילא מוכח דהמרדכי ס"ל שצריך לבלוע צ"א. והנה לא הבינותי דברי המרדכי דהא בכריתות (יד א) גבי יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות. פרכינן ולתני ששה חטאות וכגון דאכל כזית דס ונותר ופיגול. ומשנינן אין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים. א"כ להמרדכי דכשהוא מרוסק יכול לבלוע ג' זיתים צ"א. הדרא קושיית הגמרא דלתני ששה חטאות וכגון שלעסן ובלען כשהן מרוסקין. דצכה"ג בית הבליעה מחזיק ג' זיתים. ואין לומר כיון דתנן התם בסיפא ר"מ אומר אם היה שבת והוא לא צפוי חייב. ואי נימא דמיירי כשלעסן והן מרוסקין. א"כ תו אינו כשר להצניע. ותנן (שבת ע"ה) כל שאינו כשר להצניע ואין מצניעין כמוהו והוא פטור. א"כ ה"נ כיון דצשעה שבלען שזה הוא הנחה דשבת. לא היה ראוי להצניע הול"ל שהוא פטור. אע"כ דמיירי כשלא לעסן אלא בלען כשהן שלמין. אך זה לימא דהא תנן התם וכל שאינו כשר להצניע והוכשר לזה והצניע א"כ עליו אלא המצניע. וא"כ זה שאכלן הול"ל דחייב משום מו"יא. אך על גב דצכה"ג אינו כשר להצניע. וכש"כ הכא דאיכא יותר מגרורות הול"ל דחייב אפילו לר"ש דס"ל לא נאמרו כל השיעורין אלא למצניעיהן. א"כ מוכח דאין בית הבליעה מחזיק אפילו ג' זיתים מרוסקין. וקושיא זו היא רק לפי שיטת המרדכי. דס"ל דכזית הוה חצי צינה וכמש"פ באור"ח (סימן תפ"ו). וטעמו משום דציומא (פ א) אמרינן דאין בית הבליעה מחזיק יותר מציומא תרנגולת. ובכריתות אמרינן דאין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים. אלמא דכזית הוה כחצי צינה. דלפ"ז מוכח מסוגיא דכריתות דאין בית הבליעה מחזיק אפילו ג' זיתים מרוסקין. אבל להרמב"ם דס"ל דכזית הוה כשליש צינה. וכבר האריכו הפר"ח והגר"א בסימן תפ"ו לבאר איך מפרש הרמב"ם הסוגיא דכריתות. ולפי דברי הפר"ח אין ראיה משם דאין בית הבליעה מחזיק ג' זיתים. אבל להמרדכי דס"ל דאין בית הבליעה מחזיק ג' זיתים. משום דמפרש הסוגיא דכריתות כפשוטה. קשה טובא הא מהתם מוכח נמי דאינו מחזיק אפילו ג' זיתים מרוסקין. שוב ראיתי במחצית השקל (סימן תפ"ו) ובשו"ת ח"ס ח' או"ח (סימן קכ"ז) שהעירו בהא מלתא. ודבריהם צוה דחוקים הרבה:

ובמה שהביא המג"א ראיה מההיא דסוף פ' גיד הנשה. כונתו להא דאמרינן (חולין קג ב) צעא מיניה ר"ל מר' יוחנן חלקו מבחון מהו. א"ל פטור. מצפנים א"ל חייב. כי אמא רבין אמר חלקו מבחון פטור. מצפנים ר"י אמר חייב ר"ל אמר פטור. ופי' רש"י שאם חלקו לכזית דאצר מן החי קודם שיתנו לתוך פיו. ואכל זה לצדו ואח"כ הציו השני פטור. אבל אם חלקו לאחר שהכניסו לתוך פיו. אלא שבלע חציין פליגי בזה ר"י ור"ל. וכתב עוד רש"י שם. ואף על גב דצכה"ת חייב בשיעור שהיה דאכ"פ. מ"מ גבי אמ"ה דחידוש הוא אין לך בו אלא חידושו שיאכל צ"א. דסתם אכילה צ"א. וא"כ לכאורה מצוה דסתם אכילה בולע כזית צ"א. ומש"ה

פּוֹטֵר ר"ל כשזלע חזאין. ואפילו לר"י דמחייב מ"מ לא פליג על האי סברא. אלא דס"ל דאע"ג דאמה"ח חידוש הוא. מ"מ חייב עליו כשזלע חזאין כמו בכל איסורין. דהא ר"א ס"ל שם דאפילו חלקו בחוץ חייב עליו. וראיה זו היא לפי שיטת רש"י שהבאתי. אבל לשיטת התוס' שם דר"י ור"ל פליגי אי צריך לזלוע כל האבר כמו שהוא שלם לדבריהם א"א לומר טעמו של רש"י. משום דסתם אכילה כך הוא. דהא אדרבא אמרינן (פסחים קיד) זלע מנה יצא זלע מרור לא יצא. אלמא דאין דרך לזלוע זלי לעיסה. א"כ לדבריהם אין ראה מסוגיא זו דסתם אכילה הוא זלוע כזית צב"א. דלדידהו הא טעמו של ר"ל הוא דכיון דאמ"ה חידוש הוא משו"ה צריך לזלוע כל האבר כמות שהוא שלם זלי לעיסה אבל לפי רש"י לכאורה איכא מכאן ראה להמג"א:

אמנם נראה פשוט דמה שפי' רש"י. דסתם אכילה צב"א. זה קאי על הא דאמרינן דחלקו בחוץ פטור. דע"ז פי' רש"י דסתם אכילה צב"א. היינו שיתן כזית שלם לתוך פיו. אבל זמה דס"ל לר"ל דאפילו חלקו זפנים פטור. גם לרש"י הוא כמו לדעת התוס' דכיון דאמ"ה חידוש הוא ס"ל לר"ל דזעי שיזלע צב"א. אבל לא משום דסתם אכילה כך הוא. תדע דהא בתרומת הדשן שם כתב דאע"ג דלרש"י צסוף פ' גיד הנשה א"א לזלוע כזית צב"א. וכונחו לזכאורה צריך לפרש לשיטת רש"י דהא דפרכינן בגמרא שם דלר"ל היכי מ"ל. היינו דפרכינן היכי מ"ל שיזלע צב"א. וכן הקשו בתוס' שם דלשיטת רש"י צריך לומר שא"א לזלוע כזית צב"א. והנה אף על גב שאפשר לתרץ קושית התוס' מ"מ הא ברור ומוכח דמה שפי' רש"י דסתם אכילה צב"א. היינו שיתן כזית לתוך פיו כמש"כ. וא"כ תו ליכא ראה להמג"א:

והנה קשה זמה שפי' רש"י דמשו"ה חלקו בחוץ פטור. ואף על גב דבכל איסורין קיי"ל דחייב צבא"פ. מ"מ כיון דאמ"ה חידוש הוא אין לך צו אלא חידושו שיאכל צב"א דסתם אכילה צב"א. וקשה הא אדרבא זכה"ג אשכחן בהדיא להיפך בזבחים (ע"א) דאמרינן שם גבי אוכל נבלת עוף טהור דצריך קרא שאינו מטמא עד שיאכל צבא"פ. ואמרינן שם סד"א כיון דחידוש הוא אפילו ביותר מצבא"פ נמי. ולשיטת רש"י הול"ל להיפך כיון דחידוש הוא צריך שיאכל כזית צב"א. וכמו דאמרינן הכא גבי אמ"ה וצ"ע. ומנא אתי צב"א (סימן ק"מ) שהעיר זזה. מ"מ אין מכאן ראה להמג"א:

והנה מנא אתי זירושלמי טעם אחר זהאי פלוגתא דאמ"ה שחלקו ואכלו. דאיתא זירושלמי נזיר (פ"ה"א) רבי אומר לחזרייא הוה ידעין דאתפלגון ר"י ור"ל. אמ"ה שחלקו ואכלו ד"ה פטור מה פליגינן שחלקו בתוך פיו ואכלו. ר"י עביד פיו כלפנים. ר"ל עביד פיו כלחוץ וכו' וזאת הכי גרסינן נמלה שחלקה זפיו ואכלה. פלוגתא דר"י ור"ל. רבי מיאשיה שאל לר"י ענבה שחלקה זפיו תפלוגתא דר"י ור"ל. א"ל תמן דבר שיש צו איסור וטומאה מקום שזטלה טומאתו איסורו. זרם הכא יש כאן איסור ואין כאן טומאה. פי' דקמצע"ל אי פליגי ר"י ור"ל ג"כ גבי שאר זריה. כגון נמלה או ענבה. דהירושלמי ס"ל לעיל דענבה הוה זריה. ונזיר לוקה על ענבה אחת. וע"ז אמרינן דדוקא זאמ"ה פליגי כיון דאבר שלם מטמא וכשחלקו זטלה טומאתו. משו"ה ה"ה דזטלה נמי איסורו. ומשו"ה כשחלקו לאמ"ה קודם שנתנו לתוך פיו לד"ה אמרינן כשם שזטלה טומאתו כך זטלה איסורו. וכשחלקו בתוך פיו פליגי. מ"מ מזואר דטעמא דר"ל משום דכיון דזטלה אמ"ה לגבי טומאה. ה"ה דזטלה לגבי איסורא. ואפילו לפי ההו"א דקמצע"ל אי פליגי נמי גבי נמלה וענבה. נלע"ד פשוט דטעמא משום דאמ"ה הוה זריה כמש"כ בתוס' חולין (ז"ז) ד"ה ור"י דזאמ"ה א"ח עד שיאכל כל האבר ויש לו דין זריה. ומשו"ה א"ש דכשחלקו בחוץ זטלו תורת זריה מיניה. כמו כל זריה שנחלקה. ומה"ט א"ש הא דהירושלמי מדמה אמ"ה לנמלה וענבה דהוה זריה. ועוד יתבאר לפנינו דטעמא דהירושלמי משום זריה וכיון דמזואר זירושלמי דטעמא דר"ל אי משום דס"ל דגם כל זריה שחלקו לתוך פיו כמו נמלה נמי פטור. ומשו"ה פוטר זאמ"ה שחלקו בתוך פיו. או משום דס"ל דגבי אמ"ה כיון שזטלה

טומאתו בטלה איסורו. מ"מ ליכא זירושלמי ה"ט דסתם אכילה הוא כשזולע צב"א. א"כ פשוט דליכא מהאי פלוגתא שום ראייה דסתם אכילה הוא זולע צב"א. והנה להרמב"ם (פ"ה מה' מ"א) יש לו שיטה אחרת צקוגיא זו ואכ"מ לבאר דברי הרמב"ם:

ואין להביא ראייה להיפך מהא דמנינו גבי איסור דכתיב לא יאכל ומוקמינן האי קרא כגון שאכל הכזית מעט מעט צב"א. וכמו דאמרינן (פסחים מה א) על קרא דכל אשר יאכל מגפן היין מהרזנים ועד גז לא יאכל. ללמד דאיסורי נזיר מטטרפין זל"ז. ופרכינן ל"ל קרא השתא היתר מטטרף לאיסור. איסור לאיסור לא כש"כ. ומשנינן היתר ואיסור צב"א איסור לאיסור אפילו צב"א. אלמא דמוקמינן האי קרא דלא יאכל. כגון שלא אכל הכזית צב"א. א"כ ה"ה צהאי קרא דתאכלו מצות נמי סגי צב"א. דזה ליתא דודאי פשוט דאפילו כשאכל צב"א. כל שלא שהה צכדי אכילת פרס מיקרי אכילה. אלא דהמג"א ס"ל כיון דסתם אכילה הוא שזולע צב"א. משו"ה צכ"מ דמצות אכילה צריך לכתחלה לצלוע צב"א. ואף על גב דפשוט דצדיעבד סגי צב"א"ז כ"ז שלא שהה צב"א"פ. א"כ ממילא גבי איסור ודאי דמוקמינן לקרא דלא יאכל להיכי שאוכל הכזית צב"א. וכן צבצחים (ע א) מוקמינן לקרא דנבלה וטרפה לא יאכל לטמאה. דמיירי שאכל הכזית צב"א"ז בתוך שיעור אכ"פ וזה פשוט:

והנה מהאי סוגיא דצבצחים (ע א) דאמרינן שם דהאוכל כזית מנבלת עוף טהור בתוך שיעור אכ"פ טמא. מזה קשה טובא להסוגיא דנדה (מג צ) דפליגי התם אציי ורצא במקום בית הצליעה. אי הוה בית הסתרים או דהוה צלוע. ואמרינן אמר אציי מנא אמינא לה. דתניא יכול תהא נבלת צהמה מטמאה בגדים צבית הצליעה ת"ל נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה צה וכו' צה ולא צהצרת. כלומר דאי נימא דמקום בית הצליעה לא הוה אלא בית הסתרים. א"כ אפילו כשאכל נבלת צהמה הול"ל שהוא טמא משום נושא כזית נבלה. א"ו דאותו מקום הוה צלוע וצלוע אינו מטמא צמשא. וצתוס' שם תמהו ע"ז איך יתרץ רצא צרייתא זו. דמוכח דמקום בית הצליעה הוה צלוע ולא בית הסתרים. ולכאורה קשה טובא להיפך דמאי מייתי אציי ראייה מהאי צרייתא. הא אפשר לאוקמי צאוכל הכזית של נבלה מעט מעט. בתוך שיעור אכ"פ. דצכה"ג נבלת עוף טהור טמא. כדאמרינן צבצחים שם. אכל נבלת צהמה כה"ג טהור שאינה מטמאה צאכילה. כדממעט מקרא. ומשום טומאת משא הא ליכא צכה"ג. דהא צעינן שיהא נושא כזית צב"א. וצשו"ת חתם סופר ח' או"ח (סימן ק"מ) העיר צקושיא זו. ומש"כ שם לתרץ המה דצרים תמוהים מאד. וצלא"ה תמוה לי טובא. צהאי סוגיא דנדה דהא צטומאת משא דרשינן (חולין קגד צ) דצעינן נושא דומיא דנישא. ואפילו שני חצאי זיתים שתחצן צקיסם אפילו הולך והציא כל היום טהור. א"כ א"ש צפשיטות דממעטינן נבלת צהמה דאינה מטמאה צאכילה. דמ"ל דליכא טומאת משא כגון שאכל שני חצאי זיתים אפילו צב"א. ולכאורה זו היא תמיה עצומה מאד:

אמנם א"ל דהא דמייתי אציי ראייה מהאי צרייתא. היינו מדתניא יכול תהא נבלת צהמה מטמאה בגדים צבית הצליעה, ומ"ט לא תני יכול תהא נבלת צהמה מטמאה צאכילה, וכלישנא דקרא לא יאכל לטמאה צה א"ו משום דצאכילה מ"ל לפעמים שיטמא בגדים משום נושא נבלה, כגון שלקח כזית שלם לתוך פיו דאיכא צזה טומאת משא, שנושא כזית נבלה צפיו, משו"ה תניא יכול תהא מטמאה צגדים צבית הצליעה. דצכה"ג כשתחצן לו חצירו צבית הצליעה. לא מ"ל כלל שום טומאה, דמשום טומאת משא ליכא דאותו מקום הוה צלוע, ואינו מטמא צמשא, ומשום אכילה ליכא כדממעט מקרא, ומשו"ה שפיר מוכח דאותו מקום הוה צלוע, ולדצרינו מתורץ קושית התוס' שהקשו דהיכי יתרץ רצא להאי צרייתא. דלדצרינו מהאי דינא דתניא

צברייתא ליכא שום ראייה אלא מדיוקא. וא"ל דרצא לא ס"ל האי דיוקא וממעטינן מקרא היכי שאכל שני חלאי זיתים אפילו צ"א אינו טמא. ואף על גב דנצלת עוף טהור כה"ג טמא:

ומה"ט קשה לי בהא דתנן (שבת נג ז) המוציא את המת במטה חייב. וכן כזית מן המת וכזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ. ובגמרא שם (נד ז) פרכינן כזית מן המת וכזית מן הנבלה חייב הא חלי זית פטור. והתניא חלי זית חייב. מאי לאו הא דתניא חייב דאפיק חלי זית מכזית. והא דתנן פטור דאפיק חלי זית מכזית ומחלה וכו'. וקשה הא אפילו כשמוציא חלי זית מכזית מ"ט חייב דהא כיון שהוציא חלי זית וחלי זית נשאר צבית. ע"כ דמיירי שחלקו להאי כזית לשנים. וא"כ הא בשעה שחלקו פקע טומאתו. ואפילו אי לא היה מוציאו אלא שהיה נשאר צבית. ג"כ תו א"א להם לטמא דהא שני חלאי זיתים מנבלה אינו מטמא במגע. משום דאין נוגע וחוזר ונוגע כדאמרינן (חולין קכד ז). ובמשא ג"כ אינם מטמאים כדאמרינן בחולין שם שני חלאי זיתים מנבלה שתחבן בקיסם אפילו אם הוליד והציא כל היום טהור. דבעינן נושא דומיא דנישא. והנה הרמב"ם (פי"ח מה' שבת ה' י"ח י"ט) כתב שם המת והנבלה והשרץ כשיעור טומאתן כך שיעור הוצאתן. מת ונבלה כזית ושרץ ככעדשה היה שם כזית מנומס והוציא ממנו כחלי זית חייב שהרי הועיל במעשיו שנתמעט השיעור מלטמא. וקשה טובא הא הרמב"ם בעלמנו פוסק (פ"א מה' אבות הטומאה ה' י"ג) דשני חלאי זיתים מנבלה אינן מטמאין במגע כלל. ובמשא נמי אם תחבן בקיסם אם אינן מרודדין ודבוקין צ"ל אינן מטמאין במשא. א"כ לדברי הרמב"ם כשחלק הכזית נבלה לשנים. תו אינו מטמא במגע ומשא הרי לא הועיל כלום במה שהוציא חלי זית אחד מן הצבית. וחידוש הוא בעיני שלא ראיתי למי שהעיר בזה על הרמב"ם:

הן אמת לפני מה שעולה מהסוגיא דחולין (קכד ז) ע"פ פי' רש"י ותוס' לא קשה כלל. דמשם מוכח דשני חלאי זיתים נבלה לר"ע מטמא במגע. וגם אליבא דר' ישמעאל פליגי בר פדא ור"י. וגם בהאי דינא דשני חלאי זיתים שתחבן בקיסם אם מטמא במשא. ג"כ פליגי התם תנאי בזה. ולפ"ז א"ש טובא האי צרייתא דשבת דחלי זית מכזית חייב. דא"ל דהאי צרייתא ס"ל דשני חלאי זיתים מנבלה מטמא במגע ובמשא. א"כ הועיל מעשיו כשמוציא אחת מהן. וא"א להקשות דל"ל לאוקמי משנתנו דשבת שם דמיירי שהוציא חלי זית מכזית ומחלה. נימא דמיירי נמי שמוציא חלי זית מכזית. אלא דתנא דמשנתנו ס"ל כר' דוסא באהלות (פ"ג מ"א) דס"ל דכל המטמאין באהל שנחלקו והכניסן לתוך הצבית. וכן הנוגע בשני חלאי זיתים מן הנבלה או נושאן וכו'. ר' דוסא בן הרכינס מטרה. הא ודאי לא קשה דהגמרא לא רצה לאוקמי משנתנו דלא בהלכתא. אבל להרמב"ם קשה טובא דמלצד מה שיש לבאר מה דקשה להרמב"ם מהאי סוגיא דחולין. דהכ"מ צה' אבות הטומאה לא העיר על הרמב"ם מהאי סוגיא דחולין. אלא מקצת מן המקצת. מה שיש לבאר בזה. הנה בלא"ה קשה על הרמב"ם מ"ט פסק צה' שבת שם. דהמוציא חלי זית מכזית נבלה חייב שהרי הועיל מעשיו שנתמעט השיעור מלטמא. הא להרמב"ם גם אם נשארו שני החלאי זיתים צבית תו אינם מטמאים לא במגע ולא במשא וצריך לומר כיון דהרמב"ם ס"ל גבי שני חלאי זיתים דנבלה דלענין טומאת משא אפילו חיבורי אדם חיבור. א"כ הועיל מעשיו במה שהוציא חלי זית אחד דשמא היו מתדבקין אח"כ הני תרי זיתי כאחד ע"י חיבורי אדם. וא"כ היו מטמאין אח"כ במשא. ואין רצוני להאריך עוד בזה שאינו נוגע לעניננו כלל:

ועוד אפשר להציא ראייה דבאכילת מנה א"צ לבלוע הכזית צ"א מהא דאמרינן בירושלמי נזיר (פ"ו ה"א) דפליגי התם ר"י ורשב"ל באבר מן החי שחלקו בפיו. וגרסינן התם תו ר' בא בר ממל בעי כזית מנה שחלקו בפיו ואכלו. תפלוגתא דר"י ור"ל א"ר יוסי בר בון בכל מקום לא נהנה חכו כזית. ופי' המפרש בלשון צתמיה וכי לא נהנה חכו כזית. ומשו"ה לא פליגי ר"י ור"ל דצמנה לד"ה שפיר דמי. ולענ"ד נראה לפרש בפשיטות צכ"מ לא נהנה חכו כזית. היינו דצכ"מ דפליגי ר"י ור"ל בין באמ"ה בין אי נימא דגם צמלה או

צענצה פליגי כמו שהצאתי לעיל. בכל הני הא מיירי שלא נהנה חכו כזית. דצנמלה או צענצה אם היה כזית א"ל שיהיה צריה שלמה. וכן גבי אמ"ה אף על גב שצתוס' חולין (טו ז) כתבו דצאמ"ה צעינן שיאכל כל האצר. מ"מ פשוט שאם יש כזית בשר אפילו צחצי אצר נמי חייב. דהא על כזית בשר חייב משום בשר מן החי. אלא דאי ליכא כזית בשר. משום אמ"ה צעי שיאכל כל האצר. א"כ צכ"מ דפליגי ר"י ור"ל מיירי שלא נהנה חכו כזית. ומכאן נמי ראייה למש"כ לעיל דטעמא דחלקו בחוץ פטור הוא משום דצטלה שם צריה דאמ"ה. מ"מ לד"ה מצואר בהדיא בירושלמי דמנא שחלקו בפיו לד"ה שפיר דמי:

אך מ"מ אין ראייה מכאן דנראה פשוט דבירושלמי קמבע"ל צמנא שחלקו בפיו אם הוא יוצא צדיעצד י"ח. ואף על גב דצצצלי פסחים (קיד א) תניא בהדיא דצמנא אפילו צכצא"פ יוצא י"ח. מ"מ א"ש דלא מיייתין בירושלמי האי צרייתא. דאיכא דוכתי טובא דאע"ג דצצצלי תניא צצרייתא. מ"מ לא מיייתין בירושלמי ולמסקנא דירושלמי גם הירושלמי מודה דצמנא יוצא אפילו צכצא"פ. אבל לענין לכתחלה אין ראייה מהירושלמי. אך מ"מ צררנו דלא מצינו כלל הא מלתא דסתם אכילה הוא דוקא כשצולע הכזית צכ"א:

סימן עד

שאלה אי יוצאין י"ח במרור הגזול

תשובה הנה האחרונים נחלקו בזה וטעמא דפלוגתייהו מהא דאיתא (פסחים לח א) עיסה של מע"ש לדברי ר"מ פטורה מן החלה לדברי חכמים חייבת בחלה. כלומר דלר"מ דס"ל דמע"ש הוא ממון גבוה א"כ זה לא הוה עריסותיכם משלכם. ומשור"ה פטורה מחלה. ולחכמים דס"ל דהוה ממון הדיוט הוה עריסותיכם וחייבת בחלה. מנה של מע"ש לדברי ר"מ אין אדם יוצא בה י"ח בפסח לדברי חכמים אדם יוצא בו י"ח בפסח וכו'. מתקיף לה רב פפא בשלמא עיסה דכתיב עריסותיכם משלכם וכו' אלא מנה מי כתיב מנחתכם. אמר רבא ואיתימא רב שלמיא אתיא לחם לחם כתיב הכא לחם עוני וכתיב התם והיה באכלכם מלחם הארץ. וכתב ע"ז הרא"ש שם (סימן י"ח) משמע מהכא דאין יוצאין במנה גזולה דהא רבנן נמי אית להו גז"ש דלחם לחם אלא דס"ל דמנה של מע"ש נמי הוה משלכם. אבל גזולה דלאו לחם הוה לא נפיק בה. ובתר הכי מביא הרא"ש שם דבירושלמי חלה (פ"א ה"ט) פליגי אמוראי אי יוצאין במנה גזולה. ולמ"ד דלא יצא אמרינן שם טעמא דמנחה הבאה בעצירה. והב"י בא"ח (סימן תנ"ד) פסק כן להלכה. דמנה גזולה לא יצא. ובדרכי משה בטור (סימן תנ"ד) הביא בשם מהרי"ו דגם במרור הגזול לא יצא. והפר"ח בא"ח (סימן תע"ה ס"ק א') כתב יש להסתפק אם אדם יוצא י"ח במרור גזול. והביא שם ראיה דאינו יוצא מהא דתניא (פסחים לו א) יכול יוצא אדם י"ח בזיכורים ת"ל מנה ומרור. מה מרור שאינה זיכורים אף מנה שאינה זיכורים. ופי"ר רש"י דצקרא דעל מנות ומרורים יאכלוהו הוקשה מנה למרור. מעתה כמו שא"י במנה גזולה. ה"נ דא"י במרור הגזול דהא הוקשו להדדי. וכ"ת הא מרור בזמה"ז הוא מדרבנן א"כ לכאורה א"ל דלא שייך במרור בזמה"ז למילף ממנה. זה ליתא דהא בפסחים שם (לט ז) אמרינן בעי רמב"ח מהו שיוצא י"ח במרור של מע"ש צירושלים. אליבא דריו"ג. מאי במנה דאורייתא לא נפיק. אבל במרור דרבנן נפיק. א"ד כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. אמר רבא מסתברא מנה ומרור פי' דהוקשו זל"ז. אלמא דכיון דהוקשו זל"ז תו אפילו במרור בזמה"ז לא נפיק א"כ ה"נ במרור הגזול לא יצא מה"ט דהוקשה למנה. ומה"ט כתב שם הפר"ח דא"י זה ולאפוקי מ"ס כנה"ג שכתב דבמרור הגזול יוצא י"ח. והנה הפר"ח לא הביא שם דברי הדרכי משה שהבאתי שכתב בפשיטות כהפר"ח. אמנם בשאגת אריה (סימן ז"ד) האריך בזה ומסיק דבמרור הגזול יוצא ידי חובתו:

דהנה בש"א שם תמה הרבה על הרא"ש שכתב דמנה גזולה א"י זה מה"ט. דהא ילפינן במנה לחם לחם מחלה. דבעי עריסותיכם שלכם. ומנה גזולה לאו לחם הוא. וע"ז תמה הש"א הא גבי חלה גופיה לא ממעטינן גזולה. וכדתניא (צ"ק ז"ד א) הרי שגזל סאה של חטין וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה אין זה מצרך אלא מנאך. אבל מ"מ חייב בחלה. אפילו אי שינוי במקומה עומד כדאמרינן התם. א"כ א"א להחמיר במנה שלמד מחלה יותר מחלה המלמד. וכה"ג אמרינן (זבחים מה) גבי שחיטה בצפון כלום מצאנו טפל חמור מן העיקר. וכתב שם ואף על גב דמנה גזולה א"י זה משום מנחה הבאה בעצירה. כמבאר צירושלמי. מ"מ בזה תו לא שייך לומר דהוקשה מרור למנה כיון דהאי פסול דמנחה הבאה בעצירה לא כתיב גבי מנה. אלא בעלמא כתיב. א"כ תו לא שייך בזה האי היקשא. והול"ל דיצא י"ח. דהא במנחה דרבנן אף על גב דהוה מנחה הבאה בעצירה מ"מ יצא כמש"פ הב"י בא"ח (סימן תרי"ט) גבי לולב הגזול ביום טוב שני. ולחרמ"א שהחמיר גבי לולב הגזול אפילו ביום טוב שני. ה"נ גבי מרור. וגם בקהלת יעקב על פסחים הקשה על הרא"ש קושית הש"א:

אמנם מה שנראה בדעת הרא"ש. דאע"ג דעיסה גזולה חייבת בחלה. ואף על גב דכתיב עריסותיכם משלכם ממ"מ במנה גזולה א"י זה. מה"ט שכתב הרא"ש דילפינן לחם לחם מחלה דבעי עריסותיכם שלכם. וגזול לאו שלכם הוא. וטעמא דמלתא משום דגבי חלה הא אפילו עושה עיסה של אחרים שלא מדעת בעלים ג"כ חייבת בחלה. וכדאיתא בירושלמי חלה (פ"א ה"ה) הממרח כרי של חצירו שלא מדעתו ר' יוחנן ור"ל ר"י אמר נטבל. ר"ל אמר לא נטבל. מתיב ר"י לר"ל והא תנינן וכן נשים שנתנו לנחתום לעשות להן שאור וכו'. והרמב"ם (פ"ג מה' מעשר) פסק כר"י. מעתה בגזול חטין וטחנן ואפאן שפיר היה עריסותיכם. ממ"נ דאי נימא דשינוי קונה והוא עיסה של גזול. א"כ הוא עריסותיכם שלכם של גזול. ואי שינוי אינו קונה והוא עיסה של גזול. נמי הוא עריסותיכם שלכם של גזול. דהוא נמי בר חיובא הוא מאי אמרת כיון דהוא של גזול א"כ הא נעשה העיסה שלא מדעתו. הא אפילו עושה עיסה שלא מדעתו של בעה"ב הוא טבל כר"י בירושלמי שהבאתי. וא"כ גבי חלה א"א למעט מקרא דעריסותיכם משלכם אלא של נכרי ושל גבוה. אבל גבי מנה דילפינן מחלה דבעי נמי מנחתכם. הא התם שפיר ממעט מנה גזולה שאכלה הגזול. ואנו דנין שהגזול א"י זה דלא הוא שלכם. ובוה לא מהני מה שהנגזל ג"כ בר חיובא. כיון שהנגזל לא אכלה. אבל גבי חלה כיון דהנגזל הוא בר חיובא א"כ שפיר הוא עריסותיכם שלכם של גזול. מעתה ממילא נסתר מה שהביא הש"א הא דאמרינן בזבחים (מח"א) גבי שחיטת צפון דילפינן חטאת מעולה ובעינן לומר התם דבחטאת שחיטת צפון מעכב דיעבד. ובעולה הוא רק למזוה. וע"ז שפיר פרכינן כלום מצינו טפל חמור מן העיקר. אבל הכא הא מנה אינה חמורה מחלה דבהני תרתי בעינן שלכם אלא דעיסה גזולה שפיר הוא שלכם של גזול. והכא במנה הא הנגזל לא אכלה. וזה פשוט וברור בדעת הרא"ש ומתורץ תמיהת האחרונים:

אמנם מה שיש לעיין בזה הוא דהנה בש"א (סי' פ"ג) הביא מה שהקשו בתוס' פסחים (ה' ב) דמ"ט גבי חמץ דרשינן שם לא יראה לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. וממעטינן הני תרתי מחד קרא. ומ"ט גבי חלה בעינן במנחות (ס"ז ב) תרי עריסותיכם חד למעט של גבוה וחד למעט של נכרי. וע"ז תי' הש"א שם דהדרשות לא דמו להדדי. דגבי חמץ דרשינן לך שלך. היינו שהחמץ יהיה שלו. דאם אינן החמץ שלו אינו עובר אפילו אם היה חמץ של ישראל חצירו בזיתו. א"כ א"ש דמעטינן זין של גבוה זין של נכרי זין של ישראל חצירו מחד קרא. דכל הני הא אינן החמץ שלו. אבל גבי חלה לא דרשינן עריסותיכם שלכם ולא של חצירו אלא דמעטינן עריסותיכם של ישראל ולא של גבוה עריסותיכם של ישראל ולא של נכרי. משו"ה בעי תרי קראי. וכתב שם דהא ל"ק מ"ט לא דרשינן גבי חלה עריסותיכם שלכם ולא של חצירו כמו גבי חמץ. משום דבכ"מ דרשו כפי המסתבר בהאי קרא. והנה במש"כ דגבי חמץ דרשינן לך שלך. היינו שהחמץ שלו. וממעטינן אפילו של ישראל חצירו. אין הדבר פשוט כ"כ. וכבר חקרו בזה האחרונים. והל"ה בפסחים (כ"ט א) ד"ה ויליף שאור דאכילה משאור דראיה. האריך דמסוגיא דהתם מוכח בהדיא דהא דדרשינן לך שלך. היינו שלך של ישראל פרט של נכרי ושל גבוה. אבל של ישראל חצירו עובר עליו. וא"כ מהלאריך בזה. גם מש"כ הש"א דבחלה כיון דלא ממעטינן של חצירו. אלא של גבוה ושל נכרי. משו"ה בעי תרי קראי. מלבד מה שהקשיתי ע"ז בספרי מנחת ברוך ח' אמרי דעה בה' מתנות כהונה. מהא דמצינו בפסחים (מ"ז א) גבי מלאכת יום טוב דדרשינן יעשה לכם ולא לגבוה ולא לנכרי. והתם לא ממעטינן של חצירו. אלא של גבוה ושל נכרי גרידא. ומ"מ ממעטינן מחד קרא. ועי"ש שהארכתי בזה הרבה. והבאתי שם דוכתי טובא דמעטינן הני תרתי מחד קרא. ודוכתי טובא דבעי בזה תרי קראי. וגם הבאתי מכמה דוכתי דדרשינן כה"ג לך שלך ואינו ממעט אלא של נכרי ושל גבוה גרידא. ולא של חצירו ישראל. אף על גב שהיה אפשר למעט של חצירו. והיינו דדרשינן לך של ישראל פרט של נכרי וגבוה ודוכתי טובא דדרשינן בכה"ג למעט של חצירו. ובררתי שם כל

הדברים בארוכה ע"ש. אך בלא"ה לדברינו גזי חלה. גם אי נימא דדרשינן עריסותיכם שלכם שיהא העיסה שלו בתחלת עשייתה. מ"מ ג"כ א"א למעט של חזירו. מה"ט שכתבנו לעיל דכיון שהעושה עיסה שלא מדעת בעלים חייב בחלה. א"כ לעולם הוה עריסותיכם שלכם. וא"א למעט אלא של נכרים ושל גזוה. אך מ"מ מש"כ הש"א דצ"מ דדרשינן שלך שיהיה שלו. ממעטינן גזוה ונכרי מחד קרא. זה פשוט מאד דהא הני תרתי לא הוה שלו. וא"כ לכאורה קשה כיון דגזי חלה בעי תרי עריסותיכם למעט של נכרי ושל גזוה. מכלל דלא דרשינן עריסותיכם שיהיה שלכם בשעת עשיית העיסה. אלא עריסותיכם של ישראל. א"כ לכאורה קשה על מש"כ הרא"ש דלפינן מנה מחלה דבעינן משלכם. וגזול לא הוה שלכם. הא ע"כ לא דרשינן כלל עריסותיכם שיהיה שלכם. אמנם באמת הא בתוס' שם פסחים (ה' ז) כתבו דבגרות המדויקות גרסינן במנחות תרי עריסותיכם כתיב חד לכדי עיסת מדבר וחד למעט של גזוה ושל נכרי. וכן הוא הגירסא בכל השס"י שלפנינו. וכן גירסת הראשונים. א"כ באמת ממעטינן הני תרתי מחד קרא. ובאמת דרשינן הכא עריסותיכם שיהיה שלכם בשעת עשייה. ומ"מ א"א למעט של חזירו כמש"כ. אלא דממעטינן של נכרי ושל גזוה. וגם רהיטא דלישנא דאמרין בפסחים (לה' א) בשלמא חלה דכתיב עריסותיכם משלכם. הכי משמע. וכן בחולין (קלה' ז) דמרבינן עיסה של שותפות ואמרין דעריסותיכם אתיא לכדי עיסת מדבר. מוכח דמחד עריסותיכם ממעט הני תרתי ודרשינן עריסותיכם שלכם כדברי הרא"ש:

ותדע דהא הרמב"ם (פ"ח דזיכורים) וצטור יור"ד (סימן ש"ל) וצ"ור"ד שם פסקו דעיסת הפקר שנתגלגלה ואח"כ זכה בה אדם פטורה מחלה. וכתב הכ"מ דהרמב"ם מדמה הפקר להקדש. והנה לדברינו דעיסה של הקדש ושל נכרי ממעטינן מחד עריסותיכם א"ש דמהאי עריסותיכם איכא נמי למעט הפקר דלא הוה אפילו עריסותיכם של ישראל. וכש"כ דלא הוה עריסותיכם שלכם. אבל אי נימא דלמעט של הקדש ושל עכו"ם בעי תרי קראי. א"כ הול"ל נמי דלריח קרא שלישי למעט של הפקר. כמו שבארתי בצפרי ח' אמרי דעה דדיני מתנות כהונה. דצ"מ דדרשינן הקדש ונכרי מתרי קראי איכא נמי קרא צפ"ע למעט של הפקר. וכן לקמן שכתבתי שם דדרשא דדגנך דגזי תרומה לא דרשינן דגנך שלך אלא דגנך של ישראל פרט של עכו"ם. והבאתי שם דהתם דרשינן מחד קרא למעט של נכרי. ומחד קרא למעט הקדש. ואיכא נמי קרא למעט של הפקר. ושם בצפרי הארכתי הרבה בכל הני דרשי דשדך כרמך וזיתך ואדמתך דנבי לקט שכחה ופאה פרט ועוללות וזיכורים. וכן בקראי דשורך ולאנך דצכור וראשית הגז. וגם שם דדיני מזוזה הארכתי בהני דרשי דזיתך וכסותך דכתיב בזמזוזה וזינית דס"ל לכמה רבותא דממעטינן של אחרים. ואף על גב דבגמרא חולין (קלו' א) לא אמרינן כן אלא לפי ההו"א. אבל במסקנא אמרינן דאתיא לדרשי אחרינא עי"ש. מ"מ נדקו דברי הרא"ש דעריסותיכם דגזי חלה דרשינן עריסותיכם שלכם כמו גזי לכו דכתיב גזי אתרוג וא"ש כל מש"כ:

אמנם מה שיש לעיין דאיך אפשר למעט מנה גזולה משום דלא הוה לכו. הא כיון דשינוי קונה א"כ בשעה שלעסה קנאה בשינוי. ובשעה שבלע שפיר הוה מנתכם. ומנאתי להריטב"א בחדושי הרשב"א (סוכה לה' א) שכתב ג"כ כהרא"ש. דמהאי גז"ש דלחם לחם יש לפסול מנה גזולה דלא הוה שלכם. וגם אפשר לפסול מטעם מנה הבאה בעצירה. וכתב שם דבבבלי לא הזכירו זה. משום דלא מ"ל דהא בשעה שלעסו קנה בשינוי. ואין לו לנגזל אלא דמים. ותו ליכא בשעת הנחת גרונו ומעיו דעביד מנה לא משום לכו ולא משום מנה הבאה בעצירה. ולא הבינותי דהא מ"מ מ"ל דהא אמרינן (פסחים קטו' ז) אמר רבא בלע מנה יא ויהי שבלע הא לא נעשה שינוי ולא קנה. ואיכא משום טעמא דלכו. וגם מה"ט דמנה הבאה בעצירה. היה אפשר לפסול אפילו כשלעסה. דהא במנה הבאה בעצירה אף על גב שקנה הגזולה בשעת עשיית מנה. אם לא קנאה קודם לא יא. וכמש"כ בתוס' צ"ק (סו' א) וכ"פ הפוסקים וצאו"ח (סימן תרי"ט) א"כ א"ל דלעיסה הוה התחלת מנות

אכילת מנה. וכן מסתבר דהא באו"ח (סימן תנ"ד) סתם הז"י דמנה גזולה א"י. ולא חילק בין כשלעסה או כשבלעה. וראיתי להגרע"א בגליון השו"ע שם שהקשה גבי מנה גזולה הא כשלעסה קנה. וא"ל כמש"כ. אך כ"ז במנה. אבל במרור דאמרינן בפסחים שם בלע מרור לא יא. א"כ כשלעסו קנה. ותו א"א לפסול משום טעמא דלכס. ומשום מנה הבאה בעבירה. הא לדעת הז"י גבי מנה דרבנן יא כמש"כ לעיל. אך עדיין י"ל ה"ט דשלכס גבי מרור מרוסק דאע"ג שלעסו לא נשתנה ולא קנה. ואיכא טעמא דלכס שצדדנו לעיל. וגם בלא"ה כיון דגבי מרור צעין שילעוס א"כ צעין נמי שיהא שלכס בשעת לעיסה. ולדברינו אפשר לפסול מנה ומרור גזולים משום לכס כמש"כ הרא"ש:

תוכן העניינים

1.....	הקדמה
3.....	סימן א
22.....	סימן ב
27.....	סימן ג
33.....	סימן ד
39.....	סימן ה
47.....	סימן ו
49.....	סימן ז
54.....	סימן ח
61.....	סימן ט
67.....	סימן י
72.....	סימן יא
76.....	סימן יב
79.....	סימן יג
84.....	סימן יד
90.....	סימן טו
96.....	סימן טז
102.....	סימן יז
104.....	סימן יח
113.....	סימן יט
117.....	סימן כ
124.....	סימן כא
132.....	סימן כב
137.....	סימן כג
143.....	סימן כד
152.....	סימן כה
159.....	סימן כו
162.....	סימן כז
170.....	סימן כח
177.....	סימן כט
184.....	סימן ל

188.....	סימן לא
192.....	סימן לב
201.....	סימן לג
204.....	סימן לד
208.....	סימן לה
213.....	סימן לו
221.....	סימן לז
223.....	סימן לח
228.....	סימן לט
233.....	סימן מ
238.....	סימן מא
243.....	סימן מב
248.....	סימן מג
253.....	סימן מד
264.....	סימן מה
268.....	סימן מו
271.....	סימן מז
275.....	סימן מח
280.....	סימן מט
283.....	סימן נ
288.....	סימן נא
294.....	סימן נב
299.....	סימן נג
305.....	סימן נד
310.....	סימן נה
314.....	סימן נו
320.....	סימן נז
323.....	סימן נח
326.....	סימן נט
336.....	סימן ס
339.....	סימן סא
347.....	סימן סב
351.....	סימן סג
357.....	סימן סד

361.....	סימן סה
363.....	סימן סו
369.....	סימן סז
372.....	סימן סח
376.....	סימן סט
383.....	סימן ע
389.....	סימן עא
395.....	סימן עב
401.....	סימן עג
406.....	סימן עד